

Ardahan Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

YETİM DÎVÂNI'NIN
BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ

Hacer ALKAN

Danışman: Doç. Dr. Ahmet İÇLİ

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2019

**YETİM DÎVÂNI'NİN
BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ**

Hacer ALKAN

Danışman: Doç. Dr. Ahmet İÇLİ

Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Ardahan, 2019

KABUL VE ONAY

Hacer Alkan tarafından hazırlanan “Yetim Dîvânı”nın Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü” başlıklı bu çalışma, 05.07.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından [OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU] ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Prof. Dr. GÜNAY KARAAĞAÇ

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Murat Ali KARAVELİOĞLU

Danışman

Doç. Dr. AHMET İÇLİ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. GÜNAY KARAAĞAÇ

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Doç. Dr. Ahmet İÇLİ** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Hacer ALKAN

ÖZET

ALKAN, Hacer. *Yetim Dîvânı'nın Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2019.

Klâsik Türk şiiri anlaşılma noktasında geçmişten günümüze kadar eleştirilerin odağında olmuş bir şiidir. Şiirin anlaşılmama sebebi olarak da o dönemde kullanılan dil ile bu dönemde kullanılan dildeki değişimler gösterilmiştir.

Klasik Türk şairlerinden Yetim'i konu edinen bu yüksek lisans çalışmasıyla; kolektif sözlük çalışmalarına faydalı bir yardımcı kaynak oluşturmak, Yetim Dîvânı vasıtasıyla şairin yaşadığı döneme ait söz varlığı ve dil özelliklerine ışık tutmak, Türk edebiyatının söz varlığını ortaya çıkarmaya yardımcı olmak amaçlanmıştır.

Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük çalışmaları, kelimelerin sözlük anlamlarının yanında, şiir içerisinde kazanmış olduğu yeni anlam değerlerine yer vererek okuyucuya çok yönlü bir bakış açısı kazandırma amacıyla gerçekleştirilmektedir. Tezde Yetim Dîvânı'nın Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü hassasiyetle hazırlanmaya çalışılmıştır. İki nüshası bulunan eser, daha önce yapılan akademik çalışmalar dikkate alınarak yeniden okunmuş, metindeki yazı veya nüsha farklarından dolayı okunamayan kimi kelimeler yeniden değerlendirilmiş ve bazı kelimelerde değişiklikler yapılmıştır.

Tüm beyitler şerh edilerek kelime gönderimleri tespit edilmeye çalışılmış daha sonra bu kelimeler en öz haliyle sözlük haline getirilmiştir.

Bu çalışmayla, şiiri oluşturan her bir kelimenin sözlük anlamlarının yanında metin içerisinde kazandığı anlamların da çok önemli olduğu ve Klâsik şiire yapılan eleştirilerin sebeplerinden birinin de şiirlere yüzeysel bakmak olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yetim, Yetim Dîvânı, Bağlam, Bağlamlı Dizin, İşlevsel Sözlük.

ABSTRACT

ALKAN, Hacer. *Concordance and Functional Glossary of the Yetîm's Dîvân*, Master Thesis, Ardahan, 2019.

The classical Turkish poetry is a poem that has been in the focus of criticism from the past to the present at the point of understanding. The language used in that period and the changes in the language used in this period have been shown as the reason why the poem isn't understood.

This master study is subject to Yetîm who is one of the classical Turkish poets. In this study, it has been aimed to create a useful auxiliary resource for collective glossary works, shed light on the vocabulary and the language characteristics that belong to the living period of the poet through the Yetîm's Dîvân and help to reveal the vocabulary of the Turkish literature.

The works of concordance and functional glossary are carried out in order to provide a versatile perspective to the reader by placing new semantic values gained in poetry alongside glossary meanings of words. The concordance and functional glossary of the Yetîm's Dîvân have been tried to be prepared with precision. The work with two copies has been reread, taking into consideration the previously conducted academic studies. Furthermore, some words that cannot be read due to the differences in text or copies have been reassessed, and changes have been made in some words.

The word submissions have been tried to be detected by expounding all of the couplets, then these words have been converted into glossary in their most concise form.

In this study, it has been concluded that the meanings of the each word gained within the text are very important in addition to the glossary meanings of these words that compose the poems, and one of the reasons for criticism of the classical poetry is to look superficial to the poems.

Keywords: Yetîm, Yetîm's Dîvânı, Context, Concordance, Functional Glossary.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY
ETİK BEYAN.....
ÖZET.....	5
ABSTRACT	6
İÇİNDEKİLER	7
KISALTMALAR DİZİNİ	11
TRANSKRİPSİYON HARFLERİ	12
ÖN SÖZ.....	13
GİRİŞ	14
1. BÖLÜM.....	21
YETİM'İN HAYATI VE ESERLERİ.....	21
YETİM' İN HAYATI.....	21
YETİM'İN ESERLERİ	23
Lüccetü'l- Aḥbār.....	23
Yetîm Dîvânı.....	23
2. BÖLÜM- İNCELEME	29
YETİM DÎVÂNI'NIN BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ	29

2.1. ZAMİRLER	29
2.2. FİİLLER	38
2.3. BAĞLAÇLAR	46
2.4. İKİLEMELER	51
2.5. TAMLAMALAR	52
2.6. DEYİMLER	54
2.7. ATASÖZLERİ	58
2.8. DİVÂNDA GEÇEN ÖZEL İSİMLER	59
2.8.1 Tasavvuf ve Tarikatlerle İlgili Şahsiyetler.....	59
2.8.2. Hikâye Kahramanları.....	60
2.8.3. Tarihî ve Efsanevî Kişiler.....	61
2.8.4. Şairler.....	61
2.8.5. Dîvânda Geçen Diğer Kişiler.....	62
2.9. DENİZCİLİK TERİMLERİ	63
2.10. İKTİBASLAR	66
2.11. ŞAİRİN ŞİİR SANATIYLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	68
2.11.1. Şairin Şiir Sanatıyla İlgili Genel Görüşleri	68
2.11.2. Şairin Kendi Şiiriyle İlgili Görüşleri.....	69
2.12. YETİM DİVANINDAKİ BAZI KELİMELERİN YENİDEN OKUNUŞU HAKKINDA	71

3. BÖLÜM.....	77
YETİM DÎVÂNÎ'NİN BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ (SÖZLÜK)	77
A.....	77
B.....	173
C.....	301
Ç.....	344
D.....	372
E.....	464
F.....	529
G.....	550
H.....	652
I.....	747
İ.....	751
J.....	820
K.....	822
L.....	916
M.....	931
N.....	1016
O.....	1072

Ö	1111
P	1117
R	1149
S	1182
Ş	1288
T	1326
U	1384
Ü	1406
V	1413
Y	1445
Z	1511
SONUÇ	1541
KAYNAKÇA	1543
ÖZGEÇMİŞ	1549

KISALTMALAR DİZİNİ

[A]: Atasözü

bkz.: Bakınız

Çev.: Çeviren

[D]:Deyim

D.: Divan

Düz.: Düzenleyen

G.:Gazel

Haz.: Hazırlayan

[Kalıp İ.]: Kalıp İfade

Ks.:Kaside

Kı.:Kıt'a

Mat.:Matla

M.:Mısra

Mrb.: Murabba

Mes.:Mesnevi

TDK: Türk Dil Kurumu

TEBDİZ: Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

TRANSKRİPSİYON HARFLERİ

Arap Harfli	Latin Harfli
آ	A, a, Ā, ā, E, e
ب	B, b
پ	P, p
ت	T, t
ث	Ṭ, ṭ
ج	C, c
چ	Ç, ç
ح	H, h
خ	H, h
د	D, d
ذ	Z, z
ر	R, r
ز	Z, z
ژ	J, j
س	S, s
ش	Ş, ş
ص	Ş, ş
ض	Ḍ, ḍ
ط	T, t
ع	'
غ	Ġ, ġ
ف	F, f
ق	Q, q
ك	G, g, K, k, ñ
گ	G, g
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	V, v, o, ö, u, ü, ü
ه	H, h
ی	y, ı, i, ī, yi, yi

ÖN SÖZ

Klâsik Türk edebiyatı, temeli yüzyıllar öncesinde atılmış kültürel bir geleneğin devamı olarak ortaya çıkmış ve bu gelenek içerisinde şekillenmiştir. Bu nedenle Klâsik Türk edebiyatını anlaşılır hale getirmek ancak geçmişten gelen bu kültürel mirasın değerlendirilmesiyle mümkün kılınabilir. Klâsik Türk şiiri, özellikle kullanılan dilin şekli ve dönemin kültürel özelliklerinin farklı olması sebebiyle günümüz okuru tarafından zorlukla anlaşılmaktadır. Yapılan çalışmayla Klâsik Türk edebiyatı metinlerini anlaşılır hale getirip henüz tahlil veya şerh çalışması yapılmamış eserleri günümüz okuruna sunmak amaçlanmıştır.

Bu çalışma, Türk Edebiyatı metinlerinin Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğünün oluşması için atılan bir adımdır. Çalışma, kolektif sözlük çalışmalarına faydalı bir yardımcı kaynak olma amacı taşımaktadır. Yetim Dîvânı vasıtasıyla şairin yaşadığı döneme ait söz varlığı ve dil özelliklerine ışık tutmak amaçlanmaktadır. Çalışmada bir diğer amaç da Türk Edebiyatının söz varlığını ortaya koymaktır. Çalışma, Yetim Dîvânı'ndaki söz varlığının bağlamsal ve işlevsel olarak ortaya konulmasını, eserin yazıldığı dönemin sosyal, kültürel, sanatsal, dilsel ve edebî birçok özelliğinin belirlenmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Tarafımızdan hazırlanmış olan Yetim Dîvânı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük) adlı çalışma, özellikle 15. ve 16. yüzyılın sosyal, kültürel, sanatsal, dilsel ve edebî hareketlerinin gözlemlenmesine de katkıda bulunacaktır.

Bu yüksek lisans tez çalışmasının ortaya çıkmasında birçok kişinin emeği bulunmaktadır. Bu kişilerin başında, akademik hayata adım atmam konusunda da beni teşvik eden ve bu yolda benden desteğini esirgemeyen rahmetli babam Casim ALKAN gelmektedir. Ona ve aileme sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca, Kağızman Meslek Yüksekokulunda görevli olan Dr. Öğr. Üyesi Murat AYKIRI'ya, Dr. Öğr. Üyesi Ömer Uğur Bulut'a, Öğr. Gör. Abdullah Cengiz Kayış'a, TEBDİZ projesinin yürütücüsü Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK'a, çalışmamın her aşamasında benden bilgisini ve hoşgörüsünü esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Ahmet İÇLİ'ye teşekkür ederim.

Hacer ALKAN

ARDAHAN-2019

GİRİŞ

“Klâsik”, kendi türünün en güzeli ve gözdesi olarak kabul edilen unsurlar için kullanılan bir kavramdır. Klâsikler, örnek alınması gereken metinler ve o ekseninde eser vermenin de bir adı olabilmektedir. Çoğu zaman mitlerin, efsanelerin ve destanların da klasikleştiği görülmektedir. Bu durum, ancak söz konusu türden eserlerin barındırdığı anlam dünyası ile belirginleşebilir.

Türk edebiyatında klâsik, daha çok Divan Edebiyatı, Yüksek Zümre Edebiyatı, Havas Edebiyatı, Eski Türk Edebiyatı isimleriyle de anılan ve zengin kültürel mirası karşılayan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte özellikle kültürel alandaki farklılıklar öncesi ve sonrası klâsik başlığı altında çeşitli eserlerin varlığı da gün yüzüne çıkabilmektedir. Örnek vermek gerekirse, İslamiyet öncesi eserlerimiz birer klâsik iken sonrasında verilen ilk dönem eserlerimizden “Kutadgu Bilig” gibi eserler de klâsik eserler olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bu kavramın, Tanzimat dönemi eserlerinin büyük çoğunluğu için kullanılması da mümkündür.

Güçlü devletlerin, kültürlerin ve ulusların en önemli özelliği köklü değerlere sahip olmaları ve bu değerleri yaşatmaya çalışmaları; ayrıca bu değerlerden en iyi biçimde yararlanmaya yönelik çaba sarf etmeleridir. Türkiye bağlamında düşünüldüğünde, söz konusu değerlerden olan Klasik Türk şiiri de Türk kültürünü bünyesinde muhafaza eden önemli değerlerden biri olarak kabul edilebilir. Klasik Türk edebiyatının önemli ürünlerinden olan Klasik Türk şiiri, çeşitli nazım biçimleriyle ve nazım türleriyle yazılan, kaynağını insanlığa ait zengin kültürel unsurlardan ve medeniyetlerden alan köklü bir edebiyat geleneğidir. Bu kültürü yaşatmak ve ona hak ettiği değeri vermek için onu anlamak, sevmek ve gelecek kuşaklara aktarmak, edebiyat araştırmacılarının önemli görevlerindedir. Nitekim anlaşılmayan bir edebiyatın sevilmesi, benimsenmesi ve korunarak gelecek kuşaklara aktarılması da neredeyse imkânsızdır.

Alan yazın incelendiğinde, son yıllarda Klâsik şiir çalışmalarının sayısında artış olmakla birlikte, söz konusu şiirlerin anlaşılması noktasında yapılan çalışmaların yeterli sayıda ve özellikte olmadığı görülmektedir. Bu durumun, alanyazının bir eksikliği olduğu söylenebilir. Zira Klâsik Türk edebiyatı araştırmacılarının önemli amaçlarından birisi de bu edebiyatın anlaşılmasını sağlamak olmalıdır. Bu bağlamda, Klâsik edebiyatın anlaşılmasının en önemli nedenlerinden biri olarak dilin gösterilmesi, belki de bu

edebiyata yapılan en büyük haksızlıktır. Bu edebiyatın anlaşılmasının nedeni sadece dil/kelime anlamı meselesi değildir. Bu iddiayı kabul etmek, bir Osmanlıca-Türkçe sözlüğe sahip olan herkesin şiirleri anlamış/anlayacak olmasını da kabul etmek anlamına gelmektedir. Söz konusu şiirlerin anlaşılabilmesi için kelimelerin sözlük anlamlarının bilinmesi gerekli olmakla birlikte, tek başına yeterli değildir. Edebî ürünler, ortaya çıktığı toplumdan, kültürden, zamandan ve mekândan bağımsız olarak değerlendirilip kaleme alınamaz. Çünkü onu kaleme alan sosyal bir varlık olarak insandır ve kaleme alınan eserler, devrin sosyolojik, siyasî ve kültürel anlamda dil özelliklerini de bünyesinde barındırır. Bu anlamda Klâsik şiir bir *puzzle* olarak değerlendirilip; büyük resim ancak tüm parçalar yerli yerine konulunca görülebilir. Şiirleri anlamlandırmaya çalışılırken sadece kelimelerin anlamlarına yoğunlaşmak, o kelimenin şiir içerisinde kazandığı anlamı önemsememek, şiire ve onu kaleme alan şaire haksızlık yapmak anlamına gelecektir.

Günlük konuşma dilinde düz anlama sahip olan bir kelime, edebî metin bağlamında eser içerisinde, diğer ifadeyle, bütün içinde belki de en canlı, en güzel ve farklı anlam kombinasyonları/birleşimleri sağlayan kelime haline gelebilecektir. Şair de yazacağı şiiri/eseri belli bir kompozisyona uygun olarak düzenler. Bu işlemi gerçekleştirirken tercih edeceği nazım türüne, kullanacağı nazım şekline ve uygulayacağı aruz kalıbına uygun bir düzen içerisinde ustalığını konuşturarak hem biçimsel hem de anlamsal olarak en iyisini yapmaya çalışır.

Bağlamalı dizin çalışmaları ve işlevsel sözlük çalışmaları böyle bir perspektif ile şiirleri en ince ayrıntısına kadar çözümlmeyi ve bağlamalı dizin haline getirmeyi hedefler. Metinlerde geçen kelimelerin dil içi ve dil dışı bağlamda elde ettiği anlamların saptanıp verilmesi, bu sözlüklerin hazırlanmasındaki temel amaçtır. Böylelikle oluşturulan sözlükler sadece Klasik Türk şiiri araştırmacıları için değil; aynı zamanda bu alana ilgi duyan diğer okuyucu kitlesi için de önemli bir nitelik kazanacaktır.

Yapılan sosyal bilimsel ve edebî çalışmaların, edindikleri konu ile ilgili daha önce yapılmış olan çalışmaları ele almadan, nitelikli bir çalışma haline gelmelerinin çok zor olacağı söylenebilir. Bu çalışma da söz konusu edilen varsayımdan “muaf” değildir. Bu nedenle çalışmanın bu kısmında konuyla ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalara kısaca değinmenin bir gereklilik olduğu söylenebilir.

Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük çalışmalarının görece kısa bir tarihi bulunmaktadır. Günay Karaağaç'ın danışmanlığında hazırlanan *Vasfî Divanı Gramer İndeksi*, *Sarıca Kemal Divançesi'nin Gramatikal İndeksi*, *Helâkî Divanı Gramer İndeksi* vb. tezler bu yönde yapılan çalışmaların ilk örneklerini oluşturmaktadır.

Furkan Öztürk tarafından 2007 yılında Doktora Tezi olarak hazırlanan “Bâkî Dîvânı Sözlüğü [Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük]” adlı çalışma (Öztürk, 2007)¹ bu konuda yapılan önemli ve ses getiren bir çalışmadır. Çalışmada Bâkî Dîvânı'nda yer alan tüm sözcükler, metin içerisinde kazandığı anlamla değerlendirilip her maddenin alt kısmında söz konusu maddeyle alakalı beyitler gösterilmiştir. Sözcüğün kazandığı farklı anlamlar maddeler halinde sunulup örnek dizelerle gösterilmiştir.

Bu konuda yapılan bir diğer çalışma, Özer Şenödeyici' nin 2011 yılında Doktora Tezi olarak hazırladığı ve 2015'te yayımladığı “Nâilî Dîvânı Sözlüğü [Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük]” adlı çalışmadır (Şenödeyici, 2015). Şenödeyici, çalışmada sözcüklerin bağlamdaki anlamını ortaya koymuştur. Tüm anlamları şiir örnekleri ile göstermek yerine, her maddede beş örnek göstermeyi, geri kalanlara ise atıfta bulunmayı tercih etmiştir.

Yukarıda belirtilen iki doktora çalışmasının danışmanlığını yapan İsmail Hakkı Aksoyak, tarihî ve edebî metinlerin bağlamli dizin ve işlevsel sözlüğünü oluşturmak amacıyla bir proje hayata geçirmeye çalışmıştır. Kısaca TEBDİZ olarak adlandırılan veri/kelime bankası; *Türk Edebiyatı Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük* projesi, temelleri 2007 yılına dayanan ve edebi metinlerin bağlamli dizin ve işlevsel sözlüğünü oluşturmayı amaçlayan geniş kapsamlı bir çalışmadır (www.tebdiz.com).

Birçok araştırmacı tarafından, çeşitli tarih ve edebiyat metinleri, bağlamli dizin ve işlevsel sözlük oluşturmak amacı ile TEBDİZ projesi kapsamında dijital ortama aktarılmaktadır. 28.06.2019 tarihli verilere göre bu sisteme yüklenmiş 811 eser bulunmaktadır. Bu çalışma da söz konusu veri bankasına aktarılmıştır.

Çalışma, Klâsik Türk edebiyatının önemli şairlerinden olan, şiirlerinde Yetim veya Yetimî mahlasını kullanan şair Ali'nin Dîvânı'nın Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük olarak hazırlanmasıdır.

¹Çalışmanın kitap olarak basılmış hali için bkz.: (Öztürk, 2016).

Asıl adı Ali olan şair, 16. yy. da yaşamış ancak adını çağdaşları kadar duyuramamıştır. Çok yönlü bir kişilik olan ve Karamanlı Şeyh Cemaleddin ve Seydi Ali Reis gibi devrin tanınmış şahsiyetleriyle yakın bağlar kuran Yetîm'in edebî kimliğinin oluşmasında, içerisinde bulunduğu ortam ve çevrenin büyük etkisi olmuştur. Meslek ve meşrep yönünden şiirlerinde bu etkiler görülebilmektedir.

Yetîm'in Dîvânı'nda Karamanlı Şeyh Cemaleddin'in ismini pek çok gazelde mahlası ile beraber kullanması ve şiirlerinin büyük çoğunluğunda tasavvufî düşüncenin hâkim olması, bu zatın şair üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğunun önemli bir işaretidir. Ayrıca, şairin maddî olarak zor günler yaşadığı bir zamanda Seydî Alî Reis gibi önemli bir denizci ile tanışması, onun desteğini alması ve Seydî Alî Reis tarafından donanmaya alınıp sefere götürülmesi, hayatını ve edebî kişiliğini etkilemiştir. Denizcilikle uğraşmaya başlayan şairin denizcilik terimlerini kullanarak şiirler kaleme aldığı görülmektedir.

XVI. ve XVII. yy' da yazılmış *Şuara Tezkireleri*'nde şairle ilgili bazı tanımlamalar sunulmuştur. Ayrıca Yetîm'in şiirlerinde, kendi hayatıyla ilgili birtakım bilgilere yer verdiği görülmektedir. Bu çalışmada bunlar da değerlendirmeye alınmıştır.

Bu çalışmayla, kolektif sözlük çalışmalarına faydalı bir yardımcı kaynak oluşturmak, Yetîm Dîvânı vasıtasıyla şairin yaşadığı döneme ait söz varlığı ve dil özelliklerine ışık tutmak, Türk edebiyatının söz varlığını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Ayrıca, Yetîm Dîvânı'nın Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü adlı bu çalışma, özellikle 15 ve 16. yüzyılın sosyal, kültürel, sanatsal, dilsel ve edebî hareketlerinin gözlemlenmesine de katkıda bulunma amacındadır. Bu doğrultuda Yetîm Dîvânı'nda yer alan tüm sözcükler, bağlamsal ve işlevsel olarak anlamlandırılmış, anlamlandırma işleminde şiirin arka planında işlenen kurgunun tam anlamıyla ortaya çıkabilmesi için tüm sözcüklerin varsa gönderimleri de belirtilmeye çalışılmıştır. Böylece şiirin okuyucuya sunduğu anlamlandırma alanlarına atıflar yapılmıştır.

Çalışmada, kelimelerin anlamsal değerleri incelenmeden önce, metin varlığı bilinen iki yazma nüshasından hareketle tekrar transliterasyonla/transkripsiyonla yeni harflere aktarılmıştır. Yeni harflere aktarılan metin, eser üzerine yapılmış olan iki yüksek lisans çalışmasındaki okumalar ile karşılaştırılmış ve benzerlik-farklılıkları tespit edilmiştir.

Okumalar yapılırken kelimelerin farklı anlamları üzerinde durulmuş ve doğru bir metin oluşturulmaya çalışılmıştır.

Nüsha karşılaştırmaları, şiirin bütünsel anlamı, beyit düzeyinde anlamı ve vezin uygulamalarındaki hassasiyetler göz önüne alınarak kimi kelimelerin yazımında değişikliklere gidilmiş; bazı kelimeler için de önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca birkaç kelimedede de hece sayısının eksik olduğu vezin uygulamalarıyla ortaya çıkarılmıştır.

Söz konusu kelimelerle ilgili gerekli düzenlemeler yapılarak, düzenlenen kelimelere çalışmanın ikinci bölümünde yer verilmiştir. Şiirlerde geçen kelimelerin anlamlandırılmasında ise TEBDİZ projesi kapsamında hazırlanan veri sisteminden, basılı ve internet ortamındaki güvenilir sözlüklerden faydalanılmıştır. Bu sözlükler kaynakçada belirtilmiştir.

Çalışmada ayrıca, Yetim Dîvânı'nda yer alan şiirlerin sözcükleri bağlamsal ve işlevsel bir yöntemle anlamlandırılmıştır. Anlamlandırma işleminde sözcüklerin asıl anlamlarının yanında beyit/dize (şiir) içinde kazandıkları anlamlar da belirtilmiştir. Eğer bir sözcük birden fazla anlama gelecek şekilde kullanılmışsa, sözcüğün kazandığı ya da kazanabileceği tüm anlamlara yer verilmiştir. Anlamı verilen sözcükler alfabetik olarak dizilmiş ve metindeki yeri de belirtilerek düzenlenmiştir. Elde edilen bilgiler düzenlendikten sonra, söz konusu veriler ışığında Yetim Dîvânı'nın Klasik Türk şiir geleneği içerisindeki yeri saptanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, Yetim'in şiir anlayışı da söz konusu veriler doğrultusunda değerlendirilmiştir. Eserde mütekerrir olan beyitler ve aynı şiirde aynı anlamda kullanılan kafiyelerden birer örnek verilerek kalan beyitlerde örnek beytin altında şiir numarası ve mısra numarası verilerek gösterilmiştir.

Ayrıca kelimelerin anlamları ve o kelime ile bağlantılı kelimeler madde işaretleri ile gösterilmiştir.

Bu çalışma, giriş bölümü dâhil olmak üzere toplam dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük hakkında bilgiler ve bu konuda yapılmış çalışmaların tanıtımı, çalışmanın amacı, materyalleri, olanakları, sınırlılıkları ve takip edilen yol belirtilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, şair Yetim ve Dîvânı tanıtılmıştır. Şair hakkındaki bilgiler daha önce Yetim üzerinde yapılan çalışmalar ile teyit edilmiştir. İkinci bölümünde Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlükten elde edilen veriler sunulmuştur. Bu

bağlamda kelimelerin türleri, kazandığı veya kazandırdığı anlamlar ile oluşum şekilleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde incelemeye esas dîvânda geçen kelimelerin bağlamlı dizinleri verilmiş, anlamları işlevsel sözlük ekseninde sunulmuştur. Her kelimenin dizini verildikten sonra anlamı verilmiş ardından da içinde bulunduğu beyit örnek olarak sunulmuştur.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümü olan sonuç bölümünde, elde edilen verilerin değerlendirmesi yapılarak sunulmuştur.

Bu çalışmanın, Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük çalışmalarına bir katkı sağlayarak faydalı olacağı ümit edilmektedir.

1. BÖLÜM

YETİM'İN HAYATI VE ESERLERİ

YETİM'İN HAYATI

Yetim'in hayatına dair bilgilerin büyük çoğunluğu Şu'arâ tezkireleri kaynaklıdır. Şair hakkında yapılan iki tez çalışmasında da şairin hayatına yönelik verilen bilgiler: 'Aşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şu'arâ; Gelibolulu Mustafa Âlî, Künhü'l- AhbârLatifî Çelebi, Tezkiretü's-Şu'arâ; Sehî Bey, Heşt Bihişt; Kınalızade Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şu'arâ; Cârullah-zâde Mustafa Beyânî, Tezkiretü's-Şu'arâ; Ahdî, Gülşen-i Şu'arâ adlı tezkirelerde yer almaktadır. Ayrıca Yetim'in bazı şiirlerinde de hayatına yönelik bilgilere yer verdiği görülmektedir. Bu çalışmada Yetim'in hayatı hakkında verilen bilgiler öncelikle yukarıda bahsi geçen tezkireler ile diğer edebiyat tarihi kaynaklıdır. Bununla birlikte çalışmada, daha önce şair üzerine yapılan iki tez çalışmasından da (Aktaş, 1996; Piroğlu, 1996) faydalanılmıştır.

Asıl adı Ali olan Yetim, İstanbulludur. Yetim mahlasını seçmesi konusunda kesin bilgi olmamakla beraber, M. Fuad Köprülü, bu seçimin abdallarla alakalı olabileceğini belirtmiştir (Köprülü, 2014: 486). Şiirlerinde bazen Yetim bazen de Yetimî şeklinde kullandığı mahlası, onun Yetim olarak büyümüş olma ihtimalini de gündeme getirmektedir. Doğum tarihi bilinmeyen şairin Kanuni Sultan Süleyman için yazmış olduğu şiirlerden yola çıkarak 1480 yılı civarında doğduğu bilgisine (Göre, 2005: 254) ulaşılmaktadır. Bu bilgi, Aktaş (Aktaş, 1996: 2011) tarafından da benzer şekilde aktarılmaktadır. Ona göre Yetim'in II. Bâyezid ve Yavuz Sultan Selim'e yirmi yıl kadar hizmet ettiği bilgisi ve yeniçeri ocağına katılma tarihleri göz önüne alındığında şairin 1480 yılına yakın tarihte doğmuş olduğu ihtimalini güçlendirmektedir.

Kaynaklardan, Yetim'in babasının Yeniçeri ocağında turnacıbaşılık² görevi yaptığı, adının da Mehemmed olduğu anlaşılmaktadır (Piroğlu, 1996: 16). Yetim, Yeniçeri ocağına katılarak I. Selim zamanında yeniçerilik yapmıştır. Aşık Çelebi, şairin birçok meslekle uğraştığını fakat hiçbirinde sürekli olarak çalışmadığını belirtmiştir. Geçimini

²Yeniçerilerin 68. ortası olan turnacı ortasının en büyük kumandanı.

yeniçerilikle sağlayan şair, bir süre sonra yeniçerilikten ayrılmış, derbeder bir hayat sürmüştür (Aktaş, 1996: 11). Yetim, hayatına bir süre böyle devam ettikten sonra kendisini kalben, fikren ve ilmen derinden etkileyen Karamanlı Şeyh Cemâl Efendi ile karşılaşır; zâhirî ve bâtinî ilimlere hâkim olan şeyhin Sütlüce'deki tekkesinde derviş olur ve on beş yıl burada halvet çekip terbiye görür. Yazmış olduğu şiirlerin bir kısmında tasavvufî düşüncenin hâkim olması ve şiirlerin büyük çoğunluğunda Karamanlı Şeyh Cemâl Efendi isminin geçmesi, Yetim'in şeyhinden önemli derecede etkilendiğinin göstergesidir.

Şeyhin ölümünden bir hayli etkilenen şair, şeyhine yakın olmak ve ona vefa göstermek için şeyhin mezarı ve Ca'fer-âbâd adlı tekke yolunun üzerinde bir ev yaptırır ve burada uzlete çekilir. Dervişlik yaşantısı içindeki Yetim, Frenk bir cariyeyle gönül verip evlenir. Bu evlilik, geçim sıkıntısı içinde olan şairi daha da zor duruma düşürmüştür. Bu zor zamanlarda Seydî Alî şaire kol kanat germiş, evini açmış ve donanmada iş ayarlamış; şairi kendisiyle beraber sefere götürmüştür. Şairin Seydî Alî ile birden fazla sefere çıktığı söylenebilir (Aktaş, 1996: 19).

Yetim'in Seydî Alî ile başlayan donanma görevinin ne olduğu, ne kadar sürdüğü konusunda şiirlerinde verdiği bilgilerin dışında bilgi yoktur. Şairin Kanuni Sultan Süleyman'a sunmuş olduğu Mes. şeklindeki arzuhali dikkate alındığında, donanmadaki işinin uzun sürmediği ve bir süre sonra tekrar maddi sıkıntılar yaşamaya başladığı söylenebilir. Padişah, Yetim'in isteği üzerine onu silahtar bölüğüne aldırır. Padişahın Van seferi sırasında görevinin başında olan Yetim, ordu Konya'ya ulaştığında izin almadan İstanbul'a döndüğü için ulufesi kesilir. Ulufesi kesilince sıkıntılı zamanlar geçiren şair eşini de kaybeder. Seydî Alî vasıtasıyla tanıştığı Hayreddin Paşa, Yetim'e bir cariye ve beş bin akçe verip kendi fetih ve gazalarını şiirleştirme görevini teklif eder (Aktaş, 1996: 21). Teklifi kabul eden şairin, iki bin beyit kadar yazdığı eserini Hayreddin Paşa'nın ölümü üzerine tamamlayamadığı söylenir. Lücetü'l- Aḥbâr olarak da bilinen bu eser, şu an için elde değildir. Hayrettin Paşa'nın ölümünden bir süre sonra da Yetim vefat eder.

YETİM'İN ESERLERİ

Yetim'in kaynaklarda verilen bilgilere bakıldığında iki eseri olduğu görülmektedir. Yetim' in eserleri ve eserleri hakkındaki bilgiler aşağıdaki gibidir:

Lüccetü'l- Aḥbār

Yetim'in Oruç Reis ve Barbaros Hayreddin Paşa'nın gazalarını anlattığı manzum eserdir. Bazı kaynaklarda ve tezkirelerde eserden alınmış az sayıda beyit bulunmaktadır.

Yetim Dîvânı

Yetim Dîvânı'nın bilinen iki nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalar aşağıda verilmiştir.

Yetim Dîvânı Nüshaları

İlk nüsha Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi kitapları içindeki 3298 numaralı Dîvânlar Mecmuası adlı yazma içerisindedir. Bu eserin 42 sayfalık kısmı Yetim'e aittir. Müstensihî belli olmayan yazmanın istinsah tarihi Şevvâl 1001/ 1593'tür. Her sayfa 19 satırdan oluşmaktadır.

İkinci nüsha, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Bölümü'ndedir. Bir mecmua içerisinde bulunan nüsha 18949 numarada kayıtlıdır. İstinsah tarihi ve müstensihî bilinmeyen nüsha 65 yapraktır. Her sayfa 17 satırdan oluşmaktadır.

Yetim Dîvânı ile İlgili Değerlendirmeler

Daha önce yapılmış olan yüksek lisans çalışmalarında (Aktaş, 1996; Piroğlu, 1996), Yetim'in edebî kişiliği, şiirlerinin şekil ve muhteva özellikleri hakkında ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Bu çalışma, bağlamı dizin ekseninde olduğu için şairin kullandığı kelime kadrosundan hareketle şairin edebî kişiliği hakkında birkaç değerlendirme yapılabilir.

Yetîm Dîvânî'nda 278 tanesi Türkçe, 11 tanesi Farsça olmak üzere toplam 289 şiir bulunmaktadır. Kimi kaynaklarda gazel şairi olarak da adlandırılan şair, eserindeki 289 şiirden 221 tanesini gazel nazım şeklini kullanarak yazmıştır. Bu gazellerden 212 tanesi Türkçe, 9 tanesi Farsça yazılmıştır. “Alfabadeki bütün harflere göre gazel vardır” (Piroğlu, 1996: 31) . Hangi kafiyede kaç gazel yazıldığı aşağıda belirtilmiştir:

ا: 9	ب: 7	ض: 2	ك: 9
ب: 5	ذ: 1	ط: 3	ل: 10
ت: 8	ر: 27	ظ: 1	م: 14
ث: 1	ز: 9	ع: 3	ن: 4
ج: 4	س: 2	غ: 2	و: 5
چ.1	ش: 12	ف: 3	ه: 7
خ: 2	ص: 1	ق: 8	ي: 20

Dîvânî'nda “hasb-i hal” başlıklı bir Ks. bulunmaktadır. Bu Ks. 27 beyit olup, “kapudan” rediflidir. Dîvânda, çok kafiyeli nazım şekillerinden beyitlerle yazılan dört adet Mes. yer almaktadır. Bunlardan ikisi Sultan Süleyman'a sunulmuştur. Yetîm'in Dîvânî'nda ayrıca 16 Mat., 1 nazım, 1 müfred, 1 terci-bend ve 3 terki-bend, 36'sı Türkçe, ikisi Farsça olmak üzere toplam 38 adet kıt'a bulunmaktadır.

Yetîm Dîvânî'nda bendlerde yazılan nazım şekillerinden üç adet Mrb. vardır. Bunlardan birinde, şairin denizcilik terimlerini kullandığı ve sefere çıkma heyecanını konu edindiği görülmektedir.

Yetîm, şiirlerini yazarken aruz ölçüsünü tercih etmiş, aruz ölçüsünün 14 ayrı veznini kullanmıştır. Bu vezinler içinde en fazla tercih ettiği veznin fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün olduğu görülmektedir (Aktaş 1996: 45-46). Dîvânda kullanılan nazım şekilleri ve bu nazım şekilleri ile yazılan şiirlerin hangi aruz kalıpları ile yazıldığı sonraki sayfada yer alan tabloda gösterilmiştir.

Vezinler	Gazel	Matla'	Kaside	Kıt'a	Mesnevi	Murab- ba'	Terkib- bend	Terci'- bend	Toplam
Hezec bahri									
Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	33	2				1	1		37
Mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün	17	1		3	1				22
Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ülün	1								1
Mef'ülü mefâ'ilün mef'ülün mefâ'ilün	1								1
Remel bahri									
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	71	5		1					77
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	11			4					15
Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	42	5	1	1		2	1		52
Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	3			4			1		8
Münserih bahri									
Müfte'ilün fâ'ilün müfte'ilün fâ'ilün	2								2
Muzâri' bahri									
Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün	17	2						1	20
Mef'ülü fâ'ilâtün mef'ülü fâ'ilâtün	5	1		1					7
Müctes bahri									
Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	2								2
Serî' bahri									
Müfte'ilün müfte'ilün fâ'ilün		1			1				2
Cedid bahri									
Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	16			25	2				43
Toplam şiir sayısı	221	17	1	39	4	3	3	1	289

Kaynak: (Aktaş, 1996)

Gazeller incelendiğinde 190 gazelin redifli olduğu dikkat çekmektedir. Redif kullanımına dikkat eden şairin bu tutumu, redifi şiirdeki ahenk unsurlarından saydığıнын göstergesidir. Ayrıca şiirlerdeki redifler incelendiğinde şairin birden fazla kelimedenden oluşan redifleri tercih etmediği; aynı redifi aynı şiir içerisinde birden fazla anlama gelecek şekilde kullandığı görülmüştür.

Yetim, şiirlerini atasözlerinden, deyimlerden, ayetlerden, hadislerden, edebî sanatlardan, denizcilik ve tasavvuf terimlerinden faydalanarak yazmış; şiirlerinde kutsal değerler

adına saygı duyulan, Türk ve Dünya tarihi açısından önemli, edebiyatta mihenk taşı kabul edilen kişilere yer vermiştir.

Şiirler incelendiğinde şairin XVI. yüzyılın süslü ve ağdalı diline rağbet etmeyip, şiirlerini son derece sade bir dille kaleme aldığı görülmektedir. Şairin Türkçeyi Acem ve Arap dilleri kadar ahenkli ve güzel bulduğunu ifade eden beyitleri mevcuttur.³

Türkî dilde Yetîm sözlerüñe

Sühân-ı kümmel-i ‘Acem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 9).

Lâ diyen kim belâgatine anuñ

Fuşahâ-yı ‘Arab ne‘am diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 11).

Yetîm’in şiirlerinde seçmiş olduğu konulara, kullandığı nazım şekillerine, tercih ettiği kelimelere dikkat edildiğinde, şair için şiirin bir amaç olmadığı; şiirin duyguların ifadesi noktasında araç olduğu görülmektedir.

Yetîm Dîvânı Üzerinde Yapılan Akademik Çalışmalar

Yetîm Dîvânı üzerine 1996 yılında yapılmış, birbirinden bağımsız müstakil iki çalışma bulunmaktadır. Bu eserlerin ikisi de metnin bilinen nüshaları karşılaştırılarak yapılmış transkripsiyonlu metin neşirleridir. Bu eserler ve yazarları aşağıda verilmiştir.

a. Zehra Piroğlu’nun Çalışması

“Yetîmî (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkidli Metni)” adlı çalışma, iki ana kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım: Önsöz, Giriş, I. Bölüm ve II. Bölüm başlıklarından oluşmaktadır. Birinci kısımda yer alan I. Bölüm, “Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Yetîmî Mahlaslı Diğer Şairler” ana başlıklarından oluşmaktadır. II. Bölüm, Yetîmî Dîvânı’nın İncelenmesi ana başlığı altında Nazım Şekilleri, Vezin ve Kafiye, Edebî Sanatlar alt başlıklarından oluşmaktadır. Bu bölümde, şairin eserini yazarken tercih ettiği nazım şekillerine ve bu nazım şekillerine ait kaç tane şiir bulunduğu; şairin kullandığı vezne ve aruz kalıplarına ayrıca şiire renk katan edebî sanatlara değinilmiştir. Çalışmanın II. kısmında Yetîmî Dîvân’ının Tenkidli Metni bulunmaktadır.

³ Bkz: Yetîm Dîvânı, (G. 58, beyt 5-6).

II. kısmı, eser, kişi, yer adlarının bulunduğu “Dizinler” takip etmektedir. Ayrıca çalışmanın sonunda bizim de faydalandığımız “Gemici Terimleri Sözlüğü” bulunmaktadır.

b. Ali Aktaş’ın Çalışması

“Yetim Dîvânı İnceleme-Metin” adlı çalışma iki ana bölümden oluşmuştur. İlk bölüm Yetim’in Yaşadığı Döneme Genel Bir Bakış, Hayatı, Yetim’in Eserleri, Edebî Kişiliği, Yetim Dîvânı’ nın İncelenmesi ana başlıklarından oluşmuştur. İkinci bölüm ise “Metnin Kuruluşu İle İlgili Açıklamalar, Metin” başlıklarından oluşmuştur.

Çalışmada Dîvân’ın şekil özelliklerine yer verilmiştir. Şairin hangi nazım biçimini kaç defa kullandığı, hangi aruz kalıplarından kaç defa faydalandığı, vezin ve kafiyeyi nasıl kullandığı ile ilgili bilgiler aktarılmıştır. Ayrıca eserin dil ve anlatım özellikleri başlığı altında konu, deyimler ve atasözleri, arkaik unsurlar, tamlamalar, cümle yapısı, imla özellikleri, edebî sanatlar; muhteva incelemesi başlığı altında çeşitli bilgilere yer verilmiştir.

2. BÖLÜM- İNCELEME

YETİM DİVÂNİ'NİN BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ

Klasik Türk edebiyatı metinlerini anlamak çok yönlü ve kapsamlı bir çalışma gerektirir. Çünkü metinler, sadece kelimelerin oluşturduğu bir bütün değildir. Metni yazan şairin yaşadığı dönem; o döneme hakîm olan sosyal, siyasî, ekonomik durum; şairin edebî görüşü ve o devre hakîm olan edebî anlayış gibi birçok unsur, bütünsel olarak ele alınmalı ve metin tüm bu unsurlar eşliğinde değerlendirilmelidir.

Bu bölüm bir anlamda şiirlerden hareketle, şairin edebî şahsiyeti hakkında bir değerlendirme niteliği taşımaktadır. Bölümde, Yetim Dîvânı'ndaki şiirlerin anlam boyutları üzerinde durulup şiirlerin dil ve üslup özellikleri değerlendirilmiştir.

2.1. ZAMİRLER

İsmin yerini tutan zamirlere farklı anlamlar yüklenmesi, şiirin doğru anlaşılması konusunda zorluklara neden olmaktadır. Bu noktada zamirlerin hangi anlam değerleriyle kullanıldığı örnek beyitlerle gösterilmeye çalışılmıştır. Bazen beyitte kullanılan zamirin çeşidiyle veya ifade ettiği anlamla ilgili sıkıntılar yaşanmıştır. Bu problemin üstesinden gelmek için beyit ve şiir en ince ayrıntısına kadar anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Böylece zamirlerin çeşitleri ve ifade etmeye çalıştığı anlamlar noktasında çok sayıda gösterge değeri bulunmuştur. Aşağıda, bulunan zamir çeşitleri ve bu zamirlerin hangi anlamda kullanıldıkları birkaç kelime üzerinde örneklendirilmiştir.

A:

1. "O" anlamına gelen işaret zamiri

Gerçi kim mey-hâne oldı gerçi kallâş ocağı

Ber-güzâridur **anuñ** biñ Hâcî Bektâş ocağı (Yetim D., G. 197, M. 2).

1.1. Mum.

Bir şeb-çerâğ uyardum **anuñ** pertevî Yetîm
Bezmi-i hâşa oldu hezârân hezâr şem‘ (Yetîm D., G. 91, M. 9).

1.2. Tasavvuf.

Tasavvuf ‘ilmini câhil ne bilsün
O kim hağdur **anı** bâtıl ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 2).

1.3. Çirkin ve kötü söz.

Her ne kim işidildi zişt ü pelîd
Pāk tuţup şu gibi **anı** yu (Yetîm D., K1. 19, M. 2).

1.4. Bulut

Her yakayı sehâb idüp gül-geşt
Düşdi ter **anı** gördi dâmen-i deşt (Yetîm D., Mes. 2, M. 6).

1.5. Mecnun (kays).

Ey Yetîm eş‘âr ile dîvâneler vaşında ol
Kim cünün ehlinde yoğ **anuñ** gibi bir zū-fünün (Yetîm D., G. 145, M. 10).

1.6. Hayali.

Hayâlî bâz-ı bâzū-yı belâğatdür şikâr almış
Yetîm **anuñ** gibi kuşlar uçurmuş bād-ı şarşardur (Yetîm D., G. 62, M. 4).

1.7. Hafız-ı Şirazi

Hāk-i mezār-ı Hāfız rakş eyleye şafâdan
Ger olayidi nâzil **aña** bu nazm-ı i‘câz (Yetîm D., G. 66, M. 4).

1.8. Allah

Bu Yetîm’ün dād-ı Hāk’dur virdügi kaç’-ı cevâb
Görmedüm bir kimsenün **anda** su’âli kalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 10).

1.9. Zahid.

Aslı **anuñ** kim şakîdür sa’y ile olmaz sa’îd
Reng virmez esved olan rüy-ı mâder-zâda sürh (Yetîm D., G. 28, M. 7).

1.10. Pir Mehmed Çelebi.

Kıymet ü kâdr ile yâ Rab bu nedendür ki bu gün
Kâra topraga düşüp yata **anuñ** gibi güher (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 30).

1.11. Sevgili.

Yok raķibe meyli itmez ‘aşık-ı dil-dādeye
Gelmedi **anuñ** gibi bir ehl-i istignā levend (Yetīm D., G. 33, M. 6).

1.12. Āřık.

Anı ki yār va‘de-i vaşl ile güldüre
Kaşdı budur sevinmek ile soñra öldüre (Yetīm D., Mat. 12, M. 1).

1.13. İbn Sina.

Ālem-i berri koyup baħr hevāsında yilen
Bu ‘Ali’yise **anuñ** ‘aqlına idrākine yuf (Yetīm D., K1. 7, M. 4).

1.14. Yetīm

Lā diyen kim belāgatine **anuñ**
Fuřahā-yı ‘Arab ne‘am diyeler (Yetīm D., G. 51, M. 11).

1.15. Saki

şu meclis kim ayak başmaķ diler pīr-i muġān **anda**
Sebük şalınmasun sāķi řaķın rışl-ı girān anda (Yetīm D., G. 180, M. 1).

1.16. Kethuda Beĝ

Kethūda Beg ki o ģulk-ı ģasen ü řab‘-ı lařif
Fehm ider **anda** niçe şarş-ı řecā‘at Kařudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 30).

1.17. Seyyid Ali

Ġuře-i encūmen-i nūkte-řinās
Ola rūřen mi degül **anda** bu rāz (Yetīm D., Terķib-bend 2, M. 120).

1.18. Cemali

Dil aģvālin Cemālī‘den řoruñ řormañ Yetīmī‘den
Ki hicret ideli **andan** iñen ģayli zamāndur dil (Yetīm D., G. 122, M. 12).

1.19. Pulya

Nehb ü ģāretler ile Pulya’yı vīrān idelüm
Geçüp **andan** öte İşpanya’yı talan idelüm (Yetīm D., Mrb. 1, M. 14).

1.20. Bela çölü.

Belā deřtinde Mecnūn’a dıraĥt-ı kūy-ı Leylī‘dür
Duģān-ı āhdan şat şat k’olupdur sāye-bān **anda** (Yetīm D., G. 180, M. 6).

1.21. Deniz.

Yetim ol bahrden itdi ma'ānī dūrlerin peydā
Ki hāşāk u has olmışdur fülān ibn-i fülān **anda** (Yetim D., G. 180, M. 10).

1.22. Cennet yurdu.

Yā ilāhī kılasın menzilini Dār-ı Na'īm
Rūh-ı pākini mu'azzez idesin **anda** muķīm (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 74).

1.23. Ferhat

aña kūh-ı ğam havāle **aña** kūh-ı Bī-sütūn
Bile gördük derdi Ferhād-ı belā āyīn ile (Yetim D., G. 168, M. 3).

1.24. Yaşanan durum

Ķomaduğı yirden idenler şikār
Faķr sebep oldı **aña** āşikār (Yetim D., Mes. 3, M. 16).

1.25. Gönül evi

O beyti sa'y idüp yapduñsa ķardaş
Bināy-yı Ka'be olmaz **aña** pā-dāş (Yetim D., Mes. 4, M. 16).

1.26. Nefes

Her nefes bir gevher-i pākizedür
Anı bī-ķıymet şanup itme telef (Yetim D., G. 96, M. 12).

1.27. Bū Derdā

Yād eylemeñ yanumda Bū Derdā fenāsı
Virmiş iken cihānda **aña** iştihār ev (Yetim D., G. 161, M. 4).

Bu:

1. "Bu" işaret zamiri.

Süfehānun ğıdāsı olduğına
Berş ü efyūna **budur** istidlāl (Yetim D., K1. 32, M. 2).

1.1. Pīr Meħemmed Ķelebi

Her seyāħat k'ola niyyet yine gelmekligedür
Ne seyāħat ola **bu** yirini terk itdi ebed (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 44).

1.2. Mutluluk, saadet kapısının yurt olması.

Ḥaḳ rızāsı da **bu** gibi şāhā

Der-i devlet-penāh ola me'vā (Yetīm D., Mes. 2, M. 113).

1.3. Devamlı, kararlı, sabit.

Ṭarīḳ-ı 'aşḳda sābit-ḳadem ol

Budur ey dil cenāb-ı Ḥaḳḳ'a minhāc (Yetīm D., G. 22, M. 8).

1.4. Pīr Meḥemmed Çelebi' nin ölümü

Bu 'aceb vāḳı'adur kim yārān

Cem olup eyleyimezler ta'bīr (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 7).

1.5. "Ölmeden ölünüz".

Çün didi şāh-ı rūsūl mūtū bize lāyık **budur**

Ölevüz gelmeksizin bu ḳālīb-ı cānā ölüm (Yetīm D., G. 137, M. 5).

1.6. Armağan, bahşiş, hediye.

Ṭāyir-i ṭab'umuzun cāyizesi

Bu ki maḳbūl ola bu nāz u niyāz (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 126).

1.7. Olay, hadise, yaşanan durum.

Bu ne ḥālet **bu** ne keyfiyyetdür

Dōsta düşmene itdi te'sīr (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 5).

1.8. Aşk denizine açılmak.

Baḫr-ı 'aşḳa yiltenüp dil zevraḳın şaldum yine

Ġāyeti **bu** diyeler gird-āba düşdi bir gemi (Yetīm D., G. 210, M. 4).

1.9. Cihan, dünya, kâinat.

Niçe şāh u nice bende gelüp gitdi cihāndur **bu**

Siler bir dest-māl ile dimez ol şāh u bu bende (Yetīm D., G. 190, M. 3).

1.10. Kul, insan.

Niçe şāh u nice bende gelüp gitdi cihāndur bu

Siler bir dest-māl ile dimez ol şāh u **bu** bende (Yetīm D., G. 190, M. 4).

1.11. Sevgilinin semtinin etrafını dolaşmak.

Ṭavāf-ı kūy-ı yār için ṭarīḳ-ı Ka'be'den döndüm

Ki yildüm maḳşad-ı Aḳşā **bu** oldu cümle hüccāca (Yetīm D., G. 173, M. 8).

1.12. Feleğin gelini

Virme dil hüsün ü bahāsına ‘arūs-ı dehrūn

Niçe erden girü qalmış qarı ‘avretdür bu (Yetim D., G. 162, M. 8).

1.13. Sevgili tarafında atılan taş.

Yār elinde gele bir taş ne lezzetdür bu

Cism ol taş ile sürh ola ne hil‘atdür bu (Yetim D., G. 162, M. 1, 2).

1.14. Sevgilinin attığı taş ile kana bulanmış süslü, gösterişli elbise.

Yār elinde gele bir taş ne lezzetdür bu

Cism ol taş ile sürh ola ne hil‘atdür **bu** (Yetim D., G. 162, M. 1, 2).

1.15. Aşğın aşk ızdırabıyla döktüğü gözyaşı ve yüreğindeki yara.

Bu köyünümüş dāğlarla göz yaşıdır ‘āşığa

Güşe-i bī-tüşesinde huşk ü terde āb u nān (Yetim D., G. 153, M. 7).

1.16. Deliden uşlı haber almak.

Bu meşeldür deliden uşlı haber ey ‘ākıl

Reviş-i ‘aşkı yürü bī-ser ü sāmāndan işit (Yetim D., G. 17, M. 11).

1.17. Zahidin göstermiş olduğu keramet.

Zāhidūn vechin kerāmetdür ki itdi bāde sürh

Bu ‘aceb olmaz sevādi itse hark-ı ‘āde sürh (Yetim D., G. 28, M. 2).

1.18. İtibara, makama, mevkiye heves etmek.

Hevāyī cāh idüp çāha düşerler cehl ile ancak

Ne bāṭıl aṭlayışdur **bu** ki cāh u çāhı bilmezler (Yetim D., G. 44, M. 6).

1.19. Gizli, bilinmeyen, saklanan söz.

Sōzi taṭvīl idüp esrāruñı ifşā itme

İḥtişār eyle Yetim ehl-i dile **bu** bes imiş (Yetim D., G. 82, M. 8).

1.20. Hırs, sonu gelmez arzu, gaflet.

Yürürken ökçeñi başup ecel ey pīr-i nā-bāliğ

Nedür **bu** itdügün ṭül-ı emel ey pīr-i nā-bāliğ (Yetim D., G. 95, M. 2).

1.21. Zahidin içki içmemesi.

Zāhid-i hayrān ile alışmadı reng-i şarāb

Sākīyā meşhürdür **bu** içemez bengī şarāb (Yetim D., G. 12, M. 2).

1.22. Devir, zaman.

Cāy-ı tebeddülât iken ey dil bu rûzgâr

Kimse umar mı **bunda** ola ber-karâra hîç (Yetîm D., G. 23, M. 8).

1.23. Aşğın gönlü gibi yıkık, harap bir yerin olmaması.

Görmedüm gönlüm gibi cāy-ı harābe haq **budur**

Ol kadar geşt eyledüm dehrûñ harāb-âbādını (Yetîm D., G. 202, M. 3).

1.24. Şairin mucize gibi yol gösterici sözlerinin olması.

Haq **budur** mu‘ciz-nümā elfāz ile

Sözlerüm vardur ki harq-ı ‘âdedür (Yetîm D., G. 58, M. 7).

1.25. Allah’ın tecellisinin yaratılan her şeyde olması.

Hele ben bildüğüm hemân **budur**

Cümle eşyâda görinen odur (Yetîm D., G. 52, M. 1).

1.26. Beğenilmemiş, hoş gitmeyen davranış.

Âdemîlik **bu** degül ki idesin

Bizi gavgâda koyup sen gidesin (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 63).

1.27. Sevgilinin uğruna ölmek için acele edenler.

Yâr yolında iver virmege cânı ‘uşşâk

‘Aşk ile cân virici tûrfaca milletdür **bu** (Yetîm D., G. 162, M. 4).

1.28. Dünya nimetlerine tamah etmek.

Nice üns eyleyeyin nâz u na‘îm-i dehre

Dîv-i merdüm hõr ile pür reh-i vahşetdür **bu** (Yetîm D., G. 162, M. 6).

1.29. Aşğın canını sevgilisine hediye etmesi.

Pîş-keş-i cân iledür küyuña varduqça Yetîm

Dimedûñ rahm ile bir kez be ne zaḥmetdür **bu** (Yetîm D., G. 162, M. 10).

1.30. Post giyenlerin dost diye çağırması.

Dõst diyü çağırur her põst-püş

Buña şâhiddür hurûş-ı çeng ü def (Yetîm D., G. 96, M. 16).

1.31. Meclis, toplantı yeri.

Bezm-i Haq’dan mest geldi mest gitdi ehl-i ‘aşk

Bu ne bezm-i hâşdur âgâz mest encâm mest (Yetîm D., G. 15, M. 4).

1.32. Makam, mevki, mutluluğun devam etmesi.

Devlet ü 'izzetüñ ey şâh-ı kerîm

Ber-devâm ola **budur** vird-i Yetîm (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 144).

1.33. Kâfir etmek, Müslümanlığı elinden almak.

Her millete koyup çıkarur fakr u fâka âh

Çorukum **budur** ki eyleye islâm içinde gebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 28).

1.34. Kavuşmak, hasretin bitmesi.

Anı ki yâr va'de-i vaşl ile güldüre

Çaşı **budur** sevinmek ile şoñra öldüre (Yetîm D., Mat. 12, M. 2).

1.35. Yetîm.

Rakş ider kendü terânına Yetîm ol deñlü

Dir görenler be **bu** kendü çalar oynar cânâ (Yetîm D., G. 8, M. 10).

1.36. Yalan söylemek, beğenilmeyen davranışlar yapmak.

Berş ü efyün ekl idenler Hâk **budur**

Kizb ü fi'l-i nâ-pesend itmekdedür (Yetîm D., K1. 34, M. 1).

1.37. Afyon şurubunu içenin insanlıktan çıkması.

Berş isti'mâl idenler Hâk **budur**

Âdemîlikden olurlar münselih (Yetîm D., K1. 33, M. 1).

1.38. Alışkanlık haline getirilen davranışı terk etmek.

Dirdi taḥsîn idüp Cemâlî eger

Bu ḥayâlâtı görse hâk **budur** (Yetîm D., G. 52, M. 20).

1.39. Kendi varlığından vazgeçmek.

Ayak koyup reh-i 'aşka su'âl-i intihâ itseñ

Cevâbda revâ **budur** başuñdan ibtidâdan geç (Yetîm D., G. 25, M. 4).

1.40. İşleri oluruna bırakmak, sabırla beklemek.

Ey Yetîm el-hâk **budur** şaldum kilimüm şuya ben

Şarıldan 'aşk ile bu kara eski çul baña (Yetîm D., G. 9, M. 11).

1.41. Ömrün uzun olması.

Hâzret-i pîr-i Cemâlî'ye ola ecr-i cezîl

Bâkîye 'ömr-i tavîl ola **budur** vird-i Yetîm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 82).

1.42. Eskiden, maddî âlemin esâsını teşkil ettiğine inanılan ve basit cisim olarak kabul edilen dört unsur: Su, hava, ateş, toprak.

Bularuñ imtizâcından zuhûra

Getürdi bir cüvânı emr-i taqdîr (Yetîm D., K1. 36, M. 5).

2. İşaret sıfatı

Naẓm meydânında ey ıtab‘um semendi menzil al

Ehl-i dil taḥsînîdür **bu** yolda çün ögdül baña (Yetîm D., G. 9, M. 10).

Sen:

1. Tekil ikinci kişi zamiri.

Saña **sen** âşinâ olmağ hevâsı var ise sende

Yüri bî-hîş ü bî-kes ol bu yâr u âşinâdan geç (Yetîm D., G. 25, M. 5).

1.1. Allah, yaratıcı.

Bizi ol günde koma düzaḥa ilte a‘mâl

Senden ey şâh-ı rüsûl bize şefâ‘at var iken (Yetîm D., G. 150, M. 10).

1.2. Sevgili.

İtmesem gül gördüğümce **sen** gül-i ḥandân-ı farz

Eylemezdüm kendüme bülbül gibi efgâni farz (Yetîm D., G. 85, M. 1).

1.3. Yetîm.

Cemâlî remzine nev‘an vukûfuñ olmayınca **sen**

İçinde ehl-i ‘irfânuñ Yetîmî olmaduñ ‘ârif (Yetîm D., G. 98, M. 13).

1.4. Âşık.

Zâhid hevâ-yı zühd ile olsun huzûrda

‘Âşık belâ-yı ‘aşk ile **sen** mübtelâlık it (Yetîm D., G. 16, M. 8).

1.5. Pîr Meḥemmed Çelebî.

Arayup bulmayısardur daḥı mâderle peder

Görmek isterse **seni** Pîr Meḥemmed Çelebî (Yetîm D., Terkid-bend 3, M. 56).

1.6. Cemali.

Ey Cemâlî Şems-i Tebrîz-i zamânsın **sen** bu gün

Bu Yetîm’e ḥâlet-i Monlâ olupdur şüflük (Yetîm D., G. 105, M. 13).

1.7. Zahid.

Sen uşluluk idüp zâhid işüñ gör

Ço kendü ħâline abdâl-ı ‘aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 3).

1.8. Arkadaş.

Girüp bu râh-ı pür-ĥavfa silâĥuñ eyleseñ yoldaş

Bir adım eylemez **senden** yaña feryâd-res cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 12).

1.9. Dilenci.

Kendüñi şanma şehâ şâh-ı cihân tenhâ **sen**

Her gedâ başlu başına nazar itseñ şehdür (Yetîm D., G. 59, M. 7).

1.10. Arif.

Sivâdan yummayınca göz Ĥüdâ-bîn olmaduñ ‘ârif

Özüñ güm itmeyince **sen** o kâni bulmaduñ ‘ârif (Yetîm D., G. 98, M. 2).

1.11. Bey.

Mü’min-i manşürsın naşrun min- Allâh ile **sen**

Kâfir-i mağlub şâhib nuşrete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 3).

Ben: ben, birinci tekil şahıs zamiri || âşık

Nîk ü bed endîşeden ey mey-fürüş eyle ĥalâs

Tâ ki **ben** meste ola mey-ĥâne künc-i ‘âfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 8).

2.2. FİLLER

Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük çalışmalarında dikkat edilmesi gereken bir konu da fiillerdir. Fiiller bağlamda farklı anlamlar ifade edebilmektedir.

Bu bölümde fiillere ve fiillerin bağlamda kazanmış oldukları anlam değerlerine yer verilmiştir. Kısa tutulan bu örneklere sözlük kısmında genişçe ver verilmiş.

Dimek:

1. Ummak.

Olmasun **dir** iseñ başuñ kayı

Yâ gibi egrilikden eyle ĥazer (Yetîm D., K1. 16, M. 1).

Hançerüñden mâ **didükçe** olmaduk

Bir içim şuyundan uflu a yigit (Yetim D., G. 20, M. 5).

2. Demek, söylemek.

Du'âyile **didi** her kişi târîh

İlâhî kııl bu tıfl-ı tâzeyi pîr (Yetim D., K1. 36, M. 9).

Bâl açup gözle şikâruñ **didiler** şâhîn-vâr

Zâğ-veş dimediler cîfe-i dehre konuñ (Yetim D., G. 109, M. 3).

3. Rivayette bulunmak.

Gerçi **dirler** sevişir nice gâniyile fakîr

Ben dirin birbirisin haqq-ı Hüdâ sevmesler (Yetim D., G. 50, M. 3).

Döst ile yiyüp iç bazar itme **dir** 'avâm

Döst ile yiyüp itdi hâşlar bazarını (Yetim D., G. 199, M. 11).

4. İddia etmek, iddiada bulunmak.

Göz yaşı gibi şuyı gam gibi aşı var imiş

Qays'a Mecnûn **dimeñüz** 'aql-ı ma'âşı var imiş (Yetim D., G. 77, M. 2).

5. Buyurmak, emretmek.

Dime kim qorşara qorşar varmaz

Gözceisüz olma hele saña **dirin** (Yetim D., K1. 1, M. 26).

Çün **didi** şâh-ı rüsül mütü bize lâyıq budur

Ölevüz gelmeksizin bu qalib-ı cânâ ölüm (Yetim D., G. 137, M. 5).

6. Okumak; kaleme almak, yazmak.

Yâr ne kılsa 'acizdendür bu ebyâta Yetim

Ger nazîre **dimeye** Zati'yile Qandî bu gün (Yetim D., G. 143, M. 10).

Yañılup yazsa baña yâr-ı sitem-ger kâğıd

Bî-vefâlıklarını **diridi** ser-â-ser kâğıd (Yetim D., G. 30, M. 2).

7. Cevap vermek, karşılık vermek.

Kâr-ger oldı müjeñ eşkümlü didüm **didi** yâr

Kesin olmaz mı virilirse tîğ-ı cevher-dâra şu (Yetim D., G. 163, M. 5).

Tâ hitâb-ı elesti güş itdüm

Didüm ol demde her belâya belî (Yetim D., G. 195, M. 6).

8. Dedikodu yapmak.

Dimesün çäk-i girîbânum gören şeydâ baña

Perde ol mecnûnuñam ey dâmen-i sahrâ baña (Yetîm D., G. 6, M. 1).

9. İstemek, dilemek.

Her seher mihr yüzün gösterür eflâk gice

Bir peleng ola **didiler** yire döke hûnuñ (Yetîm D., G. 108, M. 8).

Saña şaff-ı sıfâl olsun **dir** iseñ rütbet-i a'lâ

Yirüñ şaff-ı sıfâl-i nâs idüp kendüni edna tut (Yetîm D., G. 18, M. 9).

10. Düşünmek.

Dime ihvân-ı şafâdur şakım ey Yûsuf-ı cân

Vâdî-i hıkd ü hasedde nice kardaş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 3).

Dime kim qorşara qorşar varmaz

Gözceisüz olma hele saña dirin (Yetîm D., K1. 1, M. 25).

11. Şikâyetle bulunmak, sitem etmek, söylenmek.

Diyâr-ı 'aşka maħmil bağlayup cân naqđin ol virdi

Ki **dimez** yâd idüp bir kez nedür sūd u ziyân anda (Yetîm D., G. 180, M. 4).

Kâfir-i 'aşk olmayınca zâhid-i şad-sâleye

Dimedi bir kimse yüzinden anuñ îmân aqar (Yetîm D., G. 40, M. 12).

12. Anlatmak, dertleşmek.

Didüm mu'abbire bu hâbı itmedi ta'bîr

Beşâset ile baña dimeyince tâ müjde (Yetîm D., G. 175, M. 5).

Ki remz-i 'ilm-i tevħîdi bu yolda

Dimez nâ-ehle vü bir câhile ol (Yetîm D., G. 117, M. 12).

13. ... diye adlandırmak, ... diye vasıflandırmak.

Niçe seng-i siyâha **didiler** la'1

Niçe bed-gevhere kıymet virildi (Yetîm D., G. 211, M. 7).

Binâ oldur ki beytu'llâhdur ol

Göñül **dirler** yüce der-gâhdur ol (Yetîm D., Mes. 4, M. 14).

Geçmek:

1. Haline gelmek, dönüşmek | yaşamak.

Vā'ız 'avām içinde diler hāy ü hūy idüp

Gerçek yirine **geçire** yalan hikāyetin (Yetîm D., G. 139, M. 8).

2. (Yılları) geçmek, (ömrü) tüketmek.

Hüdāyā şāh-ı devrānuñ şebi Kādr ola rūyı 'ıd

Safā vü zevk u 'işretlerle **geçsün** her meh ü sālî (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 82).

3. (Gelip) geçmek. ||...diye anılmak.

Geçer Hārūt fen-i nigün-ser çāh-ı zilletde müdrîk

Ser-i gevsāle veş bî-mağz ehl-i cāh u dānādur (Yetîm D., G. 53, M. 3).

4. Bir engeli aşmak, geçmek.

Yedi kat taşdan **geçmiş** zehirden eyledi aşum

Beni derd ü belā küncinde mihmān eyleyen tāli' (Yetîm D., G. 93, M. 5).

Geçdi ben dīvāneye bir tūrra-i şeb-gün bend

Oldı tar-ı gīsū-yı Leylî' yile Mecnūn bend (Yetîm D., G. 34, M. 1).

5. (Bir şeyden) vazgeçmek, (bir şeye) yüz çevirmek, terk etmek.

Ço efkārı ta'attuş eyleme aḥbārdan gel **geç**

Ḥayālāt u serāb u bir qurı efsānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 7).

O zāt-ı pāk ü bî-çūna mülākī olmağa ey dil

Murād-ı nefsi terk eyle hevā-yı mā-sivādangeç (Yetîm D., G. 25, M. 8).

6. Tükenmek, bitmek, sona ermek; sönmek; etki yapmak, işlemek.

Def'i kolaydı **geçmese** ger artuğa begüm

Şabrı sihām-ı fakra iderdi gönül siper (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 19).

7. Gitmek, uzaklaşmak.

Rūm'dan **geçmek** Yetîm olurdu ammā 'ālemūñ

Hind ü Sind'i lağvdür Şām 'Irāk'ı suḥredür (Yetîm D., G. 38, M. 9).

Bir pül-i rāh-ı ḥaṭardur bu cihān-ı köhne

Hazer it ğaflet ile **geçme** ayak baş muḥkem (Yetîm D., G. 125, M. 4).

8. (Bir yerden) geçmek, bir yerden başka bir yere gitmek.

Vādī-i nārı **geçüp** bād-ı hümümü görmedin

Ravzadan yanmışlara şal sâye ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 11).

Bir semend-i bād-pây ile **geçerdüm** küh u deşt

Şâh-râh idi önümde her gelen yoğuş iniş (Yetîm D., G. 75, M. 3).

Eylemek:

1. Dönüştürmek, etmek, haline getirmek.

Mürğ-ı cāmı kafes-i tenden uçup

Eyledi ravza-i Firdevs yirin (Yetîm D., K1. 2, M. 6).

Gönlüni cām-ı muşaffâ **eyle**

Yâr çün bezm-i şafânuñ Cem'idür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 93).

2. Eylemek, etmek, yapmak, kılmak. Yardımcı fiil olarak kullanılır.

Dil sürüp tarh eyledi dünyâ hevâsın kendüden

Baḥrdür lâ-büd kenâre **eyledi** murdârını (Yetîm D., G. 199, M. 8).

Şâh-ı iklîm-i çemendür ki bu gün gülşende

Ceyş-i ezhâra çıķup **eyledi** dîvân gonçe (Yetîm D., G. 186, M. 4).

3. Başarmak.

Yaruñ kilâbı kesret ile üşmegin Yetîm

Düşdüm ferâğ 'âlemine vaḥdet **eyledüm**(Yetîm D., G. 128, M. 10).

Olmadı devlet ü iķbale felekler ḥâyil

Baḥtdan **eyle** gel e çarḥa tolaşma ey dil (Yetîm D., G. 116, M. 2).

4. Yerine getirmek || kast edilen/istenen şeyin hemen yerine getirilmesi.

Çün Cemâlî sözini himmet ile güş itdün

Ey Yetîm **eyle** seri secdede fırsat var iken (Yetîm D., G. 150, M. 12).

5. Demek, söylemek.

Muṭrib yûri terâneyle 'arza **eyleme**

Cām-ı Cem ile 'işret-i Kisrâ ḥaberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 5).

Mesnevî tarzın itse ger iḥyâ

Sırr-ı Monlâ'yı **eyleye** güyâ (Yetîm D., Mes. 2, M. 54).

Söylemek: söylemek, anlatmak, açıklamak, ifade etmek.

Minbere çıkmak ile buldı çü rütbet vâ'ız

Aşırı **söylemege** eyledi cür'et vâ'ız (Yetîm D., G. 90, M. 2).

Söyledüğü haķâyıkı bātıl

Bilmeyene ne dir isek haķdur (Yetîm D., K1. 25, M. 3).

Birleşik Fiiller

Bu bölümde “etmek, olmak, eylemek, kılmak, buyurmak” fiillerine ve bağlamda kazanmış oldukları anlam değerlerine yer verilmiştir. Kısa tutulan bu örneklere sözlük kısmında genişçe yer verilmiş olup birleşik fiiller [Kalıp İ.] ifadesi ile gösterilmiştir.

Adū olmak [Kalıp İ.]: düşman olmak.

Dōstdan ayrılmazın düşmen olursa şad hezār

Yāri terk itmen ‘**adū olsa** bütün dünyā baña (Yetîm D., G. 6, M. 8).

Āhen olmak [Kalıp İ.]: Demir || demir gibi katı, sert olmak.

Binānuñ şeş-cihātı **olsa āhen**

Fenā seybinden olmaz çünki me'men (Yetîm D., Mes. 4, M. 7).

Bahā olmak [Kalıp İ.]: Diyet, bede, karşılık olmak.

Şadef-i kalb-i Cemālî'ye Yetîmî girseñ

Қıymet ü kadrüñe **olmazdı bahā** bu ‘ālem (Yetîm D., G. 125, M. 16).

Bahş ü cedel eylemek [Kalıp İ.]: Konuşmak, tartışmak, ağız dalaşı etmek.

Hazer it **bahş ü cedel eyleme** pīrān-ı tarīķ

Қavl-i irşād üzere çün u çirā sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 11).

Cüst olmak [Kalıp İ.]: Çabuk davranmak; hızlı, çevik olmak.

Yol be-gāyet sa‘bdur geçmez sebük-bār olmayan

‘Āķil olan **cüst olup** taħfif itsün bārını (Yetîm D., G. 199, M. 10).

Çāk eylemek [Kalıp İ.]: Yırtmak.

Şuya şalduñ ise seccāde-i nengi zāhid

‘Aşķ ile cübbe-i nāmūsı çeküp **çāk eyle**(Yetîm D., G. 169, M. 8).

Dād u sited etmek [Kalıp İ.]: Alışveriş yapmak.

Devletüm **dād u sited** sen eyle

Dādsuzdur sited-i bī-devlet (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 25).

Defil olmak [Kalıp İ.]: Bir dava ve meseleyi ispata yarayan şey, delil olmak.

Çaldurup āvāzeyi a'lāya ey bāng-i ceres

Gel **defil ol** Yesrib ü Baḥḥā'ya ey bāng-i ceres (Yetīm D., G. 73, M. 2).

Ehl-i güneh kılmak [Kalıp İ.]: Günah sahibi etmek.

Yāra meyl ile nazar cürm ü günāh ise Yetīm

Gönlünü mücrim idüp **ehl-i güneh kılmak** dideyi (Yetīm D., G. 192, M. 12).

Ehl-i nigh kılmak [Kalıp İ.]: Bakış ehli etmek (baktığını görebilen anlamlandırılan).

Mülk-i lā subḥ u mesā semtinden isterseñ ḥaber

Bī-cihāta bī-cihet **ehl-i nigh kılmak** dideyi (Yetīm D., G. 192, M. 4).

Fāş eylemek [Kalıp İ.]: Açmak, herkesçe bilinir hale getirmek.

Sīnede şakladuğum rāz-ı ğamı

Ölürin **eylemez** illere **fāş** (Yetīm D., G. 76, M. 10).

Farz olmak [Kalıp İ.]: Zorunlu olmak.

Āh-ı āteş-bār ile ifşā iderdüm 'āleme

Sırr-ı 'aşkı dōstum ger **olmasa** kitmānı **farz** (Yetīm D., G. 85, M. 4).

Gebr eylemek [Kalıp İ.]: Kâfir etmek.

Her millete koyup çıkarur faqr u fāka āh

Çorukum budur ki **eyleye** islām içinde **gebr**(Yetīm D., Terci-bend 1, M. 28).

Ḥarc etmek [Kalıp İ.]: Harcamak, sarf etmek | feda etmek.

Ey dirīgā ki bu mevsimde metā'-ı levhe

Telef idüp dem-i nakdi şu gibi **ḥarc iderüz**(Yetīm D., G. 65, M. 4).

Ḥarāb olmak [Kalıp İ.]: Yıkılmak, tahrip olmak.

Odlara yansun **ḥarāb olsun** ki men'-i vaşl ider

Bu **ḥarāb-ābādda** āsyābumuz emlakümüz (Yetīm D., G. 70, M. 9).

Kāfir-i 'aşk olmak [Kalıp İ.]: Aşkî inkâr etmek, aşk inkârcısı olmak.

Kāfir-i 'aşkolmayınca zāhid-i şad-sāleye

Dimedî bir kimse yüzünden anuñ imān aqar (Yetīm D., G. 40, M. 11).

Kāğıd eylemek [Kalıp İ.]: Mektup yazmak.

Nā nüvişte varakı okur iken halk revān

Remz-i ‘uşşak ile ma‘şūka kim **eyler kāğıd**(Yetim D., G. 30, M. 4).

Maḥv eylemek [Kalıp İ.]: Yok etmek, ortadan kaldırmak, varlığına son vermek.

Güm eyleyüp cihātı **maḥv eyle** ba‘d u ḳurbı

Ḳaldur ḳara vü ağı def‘ eyle şubḥ u şāmı (Yetim D., G. 201, M. 3).

Nā-dān eylemek [Kalıp İ.]: Bilgisiz, cahil, kaba ve gönül kırıcı (kimse) hale getirmek.

Beni bezminde cānānuñ girān-cān eyleyen ṭālī‘

Beni ol bezm-i pūr remz içre **nā-dān eyleyen** ṭālī‘ (Yetim D., G. 93, M. 2).

Pā-dāş olmak [Kalıp İ.]: Arkadaş, yoldaş olmak.

Endişe-i dü-kevni yek-sū idenler ile

Pā-dāş olup tek ü pū eyler Yetim-i ser-bāz (Yetim D., G. 66, M. 10).

Pāye eylemek [Kalıp İ.]: Derece atlamak, mertebe elde etmek.

Ṭutup ṭarīḳ-ı ḥāşı terk eyle rāh-ı ‘āmı

Himmetle **pāye eyle** ser-ḥalka-i kirāmı (Yetim D., G. 201, M. 2).

Raḳḳāş itmek [Kalıp İ.]: Köçek etmek.

İtse bir nazm ile terāne-i ḥāş

İde ḥāk-i Nevāyī’yi **raḳḳāş**(Yetim D., Mes. 2, M. 52).

Rām olmak [Kalıp İ.]: Uymak, boyun eğmek.

Pād-şāh-ı Rūm’a **rām olsun** semend-i ‘izz ü nāz

K‘ola mādām eblaḳ-ı eyyāma reftār u reviş (Yetim D., G. 83, M. 11).

Sākin olmak [Kalıp İ.]:Oturmak, ikāmet etmek.

Vāz geldüm zühd ile mescide **sākin olmadan**

‘Aşḳ ile cünbiş idüp ‘azm-i kilisā eyledüm (Yetim D., G. 129, M. 3).

Seyr eylemek [Kalıp İ.]: Gezmek, gezinmek || temaşa etmek.

Yetim eşkāl-i eşyāda cihān ḥayrān iken el-ḥaḳ

Seni gördüm ki **seyr eyler** bu eşyayı nigāhı ben (Yetim D., G. 140, M. 10).

Ta‘mīr eylemek [Kalıp İ.]: Onarmak; imar etmek.

Yüri bir gūşeyi **ta‘mīr eyle**

Der ü dīvārını taḥrīr eyle (Yetim D., Mes. 4, M. 9).

Tebah kılmak [Kalıp İ.]: Harap etmek, yıkmak.

Şekke düşmem nâzır u manzûrdan ey bî-nazır
Nâzırı manzûr görmezsem **tebah kılmak** dideyi (Yetim D., G. 192, M. 8).

Var olmak [Kalıp İ.]: Yaşamak, sağ olmak; mevcut bulunmak.

Dağı evlâd u ensâbı cihân turdukça **var olsun**
Serîr-i izzet üzre her birisi kâm-kâr olsun (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 83).

Vîrâne kılmak [Kalıp İ.]: Harap, yıkık; üzgün, perişan etmek.

Yetim el çek nedür bu âb u gil ta'mîrine gûşîş
Özüñ **vîrâne kılmak** çün menzil-i vîrânedür dünyâ (Yetim D., G. 5, M. 10).

Yâd olmak [Kalıp İ.]: Hatırlanmak.

Gırbâl ile gubârum aranup bulunmaya
Demler ola ki istenevüz dilde **yâd olup** (Yetim D., G. 13, M. 6).

Yoldaş eylemek [Kalıp İ.]: Yol arkadaşı, dost etmek.

Girüp bu râh-ı pür-havfa silâhuñ eyleseñ yoldaş
Bir adım eylemez senden yaña feryâd-res cünbiş (Yetim D., G. 78, M. 11).

Zâd olmak [Kalıp İ.]: Azık, yiyecek olmak.

'Aşkuñ yolında gûşsa vü gam baña **zâd olup**
Gıtdüm 'adem vilâyetine nâ-murâd olup (Yetim D., G. 13, M. 1).

Zehir olmak [Kalıp İ.]: Zehir olmak ‖ zevk alınması gerekirken üzüntü kaynağı olmak.

Gevher-i nâ-yâb u **zehir olsa** 'aceb olmaz Yetim
Kağra-i nîsân döker çünkim şehâb-ı Mesnevî (Yetim D., G. 198, M. 13).

2.3. BAĞLAÇLAR

Klâsik şiirin okuyucu tarafından anlaşılmasını zorlaştıran unsurlardan birisi de bağlaçlardır. Şairlerin cümle yapısında Arapça ve Farsçayı tercih etmeleri, bağlaçların Türkçe cümle yapısından farklı kullanılmasına neden olmuştur. Bu durum, anlaşılma noktasında sıkıntılar yaşayan şiiri, okur için daha da anlaşılmaz hale getirmiştir. Bu bölümde Klâsik edebiyata ait metinlerde sıklıkla kullanılan bağlaçlar, bu bağlaçların varsa eski kullanımları ve bağlaçların cümle içerisinde hangi görevle kullanıldığı örneklerle gösterilmeye çalışılmıştır.

çü:

1. çünkü, -dığı için; nasıl ki.

Görünü geldi bile varın beyt-i ‘ankebüt

Geldi **çü** yāduma benüm vey yār-ı ğār ev (Yetîm D., G. 161, M. 6).

Çü düşdi zevrağ-ı himmet hevā-yı ‘aşk ile ey dil

Kenār endîşesin itme yûri bu baħr-ı mevvāca (Yetîm D., G. 173, M. 5).

2. “madem, mademki” anlamı katmıştır.

Oldı İstanbul’dan **çü** menzilüm şahrā-yı Niş

Anı bildüm var imiş bu ‘ālemüñ nüşında nîş (Yetîm D., G. 75, M. 1).

3. “Bu nedenle, bu yüzden” anlamı vardır.

Per ü bāl-i tecerrüd açmayınca

Felek saķfına çıkmadıñ **çü** ‘îsā (Yetîm D., G. 3, M. 10).

çün:

1. çünkü, -dığı için; nasıl ki.

Yetîm el çek nedür bu āb u gil ta‘mîrine güşiş

Özüñ vîrāne kıl **çün** menzil-i vîrānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 10).

Naẓm meydānında ey şab‘um semendi menzil al

Ehl-i dil taħşinidür bu yolda **çün** ögdül baña (Yetîm D., G. 9, M. 10).

1. “bu nedenle, bu yüzden” anlamı vardır.

Çün hüşe çîn-i ħirmen-i tevĥiddür Yetîm

Bu kişzār-ı kesret aña bir başağ degül (Yetîm D., G. 124, M. 13).

Şeb irse bir çerāğı beyt içre **çün** yaķarlar

Olsun sevād-ı beytün ma‘nī yanar çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 3).

3. “için” anlamı katmıştır.

Pence uzadur ħamselere her ğazelüm **çün**

Ey řab‘-ı sūħan-senc söz az olsun öz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 7).

Çün sefer sevķ ola baħr ü berde

Ĥızr hem-rāhuñ ola her yirde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 129).

4. “gibi” anlamında edat.

Yağıncağ tōp u tüfek **çün** bārān

Evliyā himmeti olsun perde (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 133).

çünki: çünkü, -dığı için.

Çünki dünyā sicn-i mü'mindür Yetīm itme tarab

Vaz'-ı bī- hūde durur ger göstere mescūn neşāṭ (Yetīm D., G. 87, M. 11).

Çünki ber-bād olacağdur nola dirsem çarḥa

Zīnet-i encüm ile ṭāḡ-ı mu'allāsına yūf (Yetīm D., G. 97, M. 9).

çünkim:

1. çünkü.

Cemālī emrine **çünkim** Yetīmī imtisāl itdüñ

Su'āl-i kīl ü kālī ḳo daḡı çün ü çirādan geç (Yetīm D., G. 25, M. 9).

Gevher-i nā-yāb u zehr olsa 'aceb olmaz Yetīm

Ḳaṭra-i nīsān döker **çünkim** seḡāb-ı Mesnevī (Yetīm D., G. 198, M. 14).

2. “Sanki, gibi” manasındadır.

Bāde **çünkim** 'aşā-yı pīrāndur

Pīr oldum 'aşāya düşdi göñül (Yetīm D., G. 121, M. 5).

da: "de, da" bağlacı.

Ḳulle-i Ḳāf-ı ḳanā'atdür yirüm 'Anḳā-şifāt

Nān için bir vādīyi ṭutup **da** meşğül olmadum (Yetīm D., G. 134, M. 8).

Herf-ser ejder-i çarḡuñ o **da** ṭatdı zehrin

Göreyin çarḡı ola dōne dōne zīr ü zeber (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 31).

ki:

1. ki bağlacı.

1.1. Fiil açıklama bağlacıdır. Bazen de fiilin anlamını pekiştirmek amacıyla kullanılır.

Dilā fikr-i bülend eyle **ki** dām u dānedür dünyā

Düşen āvāreyi alur kebüter-ḡānedür dünyā (Yetīm D., G. 5, M. 1).

Pendi pīr-i nāşıḡuñ evvel bu ḡarf oldu **ki** gel

Ḳadrūñi bilmezler ile yimegil nān ü nemek (Yetīm D., G. 111, M. 9).

1.2. İsim ve zamirleri açıklama/tanımlama bağlacıdır. İsim ve zamirleri çoğunlukla sıfat-fiil yoluyla açıklar.

Seni mā-dūn idinenler **ki** olur mā fevkuñ

Sa'y eyle ola mā-beyne fezāyil fāşıl (Yetīm D., G. 116, M. 7).

Binā oldur **ki** beytu'llāhdur ol

Göñül dirler yüce der-gāhdur ol (Yetīm D., Mes. 4, M. 13).

1.3. Cümle açıklama bağlacı. "Çünkü zira" şeklinde anlamlandırılabilir.

Keserler dil çıkarmazlar şaķın hem-rāhdan ey dil

Ki ebnā-yı zamān ķadr-i refiķ-ı rāhı bilmezler (Yetīm D., G. 44, M. 8).

Ki ṭabī'at olur ṭabī'atdan

Niķ ü bed her ne görse ey hoş-ķü (Yetīm D., K1. 8, M. 3).

1.4. Bağlaçlara vurgu katmak için kullanılan bağlaçtır.

Ķalması bir müşevveşü'l-ķāṭır

Meķer illā **ki** ķāṭır-ı şā'ir (Yetīm D., Mes. 2, M. 42).

Olur elbette **ki** maķzūn ķāṭır

Zişt-şüret k'ide mir'āta nazar (Yetīm D., Terķib-bend 2, M. 45).

1.5. Edatları vurgulamak için kullanılan bir bağlaçtır.

Cenderal ile **ki** Anderya Ṭora

Şalsa ger Barbaros'a bir nökerin (Yetīm D., K1. 1, M. 17).

'Ālem dehān-ı ejder ü ādem ğıdāyiken

'Āķil midür **ki** cān u dilinde fütür yoķ (Yetīm D., G. 99, M. 4).

1.6. Ünlemleri vurgulamak için kullanılan bir bağlaçtır.

Bunca demdür ki düşüp kūy-ı ķarāb-ābādı

Gezeruz göremezüz veh **ki** bir ābād göñül (Yetīm D., G. 119, M. 3).

Eşk-i ķūn-ābeyiken zīver-i dīvān-ı Yetīm

Al evrāķ ile ķayfā **ki** müzeyyen oldı (Yetīm D., G. 212, M. 10).

kim:

1. Ki bağlacı.

1.1. Fiil açıklama bağlacıdır. Bazen de fiilin anlamını peķiştirmek amacıyla kullanılır.

Mışr-ı ķüsñünde dil-āverlik idüp cān u göñül

Cünd-i 'aşķuñ ile gör **kim** neler oynar cānā (Yetīm D., G. 8, M. 6).

Pes Cemālī derdidür āşüfte-ḥāl iden beni

Ey Yetīmī şanmağıl **kim** gayrı derdüm var benüm (Yetīm D., G. 136, M. 12).

1.2. İsim ve zamirleri açıklama/tanımlama bağlacıdır. İsim ve zamirleri çoğunlukla sıfat-fiil yoluyla açıklar.

Taşavvuf ‘ilmini cāhil ne bilsün

O **kim** ḥaḳdur anı bāṭıl ne bilsün (Yetīm D., G. 141, M. 2).

Cāme-i zer-beft-i şāhīye teveccüh eylemez

Ol gedā **kim** engine aldı pelās u şālümüz (Yetīm D., G. 64, M. 8).

1.3. Cümle açıklama bağlacı. “Çünkü zira” şeklinde anlamlandırılabilir.

Şol şerār-ı tîşedendür tābiş-i sūz-ı Yetīm

Kim anı Ferḥād şaldı şüriş-i Şīrīn ile (Yetīm D., G. 168, M. 10).

Ey Yetīm eş‘ār ile dīvāneler vaşında ol

Kim cünün ehlinde yoḳ anuñ gibi bir zū-fünün (Yetīm D., G. 145, M. 10).

1.4. Bağlaçlara vurgu katmak için kullanılan bağlaçtır.

Ḳarañu olmaz idi rüy-ı sefid illā **kim**

Engine mātem için şaldı siyeh şālını şeb (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 17).

Gerçi **kim** mey-ḥāne oldu gerçi ḳallāş ocağı

Ber-güzārdur anuñ biñ Ḥācı Bektāş ocağı (Yetīm D., G. 197, M. 1).

1.5. Kim, her kim, her kim ki diye okunup belgisiz zamirleri açıklamak için kullanılır.

‘Arş ile hem-ser livā-yı āh-ı serdüm var benüm

‘Aşḳ şāhıyam bu gün **kimden** ne derdüm var benüm (Yetīm D., G. 136, M. 2).

Kime mi‘mār didükse gedüğünde ḳodı taş

Gördüñüz mi bu yıḳıḳ göñlümüzün ta‘mīrin (Yetīm D., G. 142, M. 3).

1.6. Zaman açıklama bağlacıdır. “Her ne zaman, ne zaman ki” şeklinde anlamlandırılabilir.

Şu dem **kim** bu ḥaberler irdi ser-ḥadd-i Ḥorāsān’a

Tezelzül virdi ḥavf ile hirās İrān u Tūrān’a (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 49).

1.7. Ünlemleri vurgulamak için kullanılan bir bağlaçtır.

Āh **kim** gülşen-i vaḥdet gülini

Kesret-i ḥāra baḳup ilimedüm (Yetīm D., G. 138, M. 7).

Hüdâ devlet diler insâna zâtına kılûp mazhar
Dirîg ü hayf **kim** ol zât-ı devlet-hâhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 4).

2. Kim, soru zamiri.

Kim revâ görür Yetîm' üñ böyle maḥzûn olduĝın
Her zamân mesrûr iken ḳapuñda eytâmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 9).

Nâ nüvişte varâkı oĝur iken ḥalk revân
Remz-i 'uṣṣâk ile ma'sûḳa **kim** eyler kâĝıd (Yetîm D., G. 30, M. 4).

Ben ey Yetîm mest-i maḥabbet iken bu gün
Kim dir baña ki bâde ḥôr-ı mest-i câm olam (Yetîm D., G. 132, M. 12).

Şu meclis **kim** ayak başmaĝ diler pîr-i muĝân anda
Sebük şalınmasun sâki şaḳın rıtl-ı girân anda (Yetîm D., G. 180, M. 1).

2.4. İKİLEMELER

İkileme, aynı kelimenin anlamı güçlendirmek için tekrarlanması, birbirine karşıt ve yakın olan kelimelerin art arda kullanılmasıdır.

İkilemeler aynı kelimelerin tekrarı, zıt kelimelerin tekrarı gibi farklı oluşum özelliklerine sahiptir. Bu bölümde aynı anlama gelen kelimelerin tekrarlı kullanımı ile meydana gelen ikilemelere yer verilmiştir.

Bād-â-bād: nefes nefese.

Süz ızhâr eyleyüp dir herçi **bād-â-bād** şem'
Gel idüp pervâneyi ister k'ide ber-bād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 1).

Bir bir: tek tek, birer birer.

Şehîd-i 'aşkunam ey nev-bahârum şâhid isterseñ
Mezârüm üzre **bir bir** lâle-i ḥünîn-kefenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 8).

Çok çok: fazla fazla.

Seyr-i şahrâda fülâni gördüm
Ḳoĝuban berşini **çok çok** yuvalar (Yetîm D., K1. 31, M. 2).

Gül gül: pembe pembe allanmak.

Tâb-ı meyden çihre **gül gül** şüh u şeng sîne çâk
Ol levend-i şifte destârı tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 5).

Ķat Ķat: Üst üste, kat kat

Çul yirine bir nice gāv ü Ķara

Giydürür **Ķat Ķat** Ķabāyı sīm ü zer (Yetīm D., G. 46, M. 4).

Belā deřtinde Mecnūn'a dıraĶt-ı kūy-ı Leylī'dür

DuĶān-ı āhdan **Ķat Ķat** k' olupdur sāye-bān anda (Yetīm D., G. 180, M. 6).

Pār pār: Parça parça şiddetle || yanmak veya parlamak.

Pār pār yanarken ey māh řevĶuñla sīne dāĶı

Yandurmamışdı Ķokler bu iki zer çerāĶı (Yetīm D., Mat. 14, M. 1).

Ehl-i řevĶūñ eli üstinde yanup **pār pār** cām

Āteř-i Ķasret ura zümre-i Ķüssāda yine (Yetīm D., G. 185, M. 7).

2.5. TAMLAMALAR

Arapça ve Farsça tamlamalar, Klâsik metinlerin okuyucu tarafından anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Benzetme unsurunun belirsizliĶi ya da tamlamaların uzunluĶu metinlerin anlaşılması noktasında okuyucuya sıkıntı çıkarabilmektedir. Yetīm Dīvānı'nda da Arapça ve Farsça tamlamalar bulunmaktadır. Bu tamlamalardan birkaçı, ařaĶıda örnek beyitlerle verilmiştir.

Cām-ı cūr'a-pāř: yudum saçan řarap.

Bezm-i meyde nāle-i nāyı fiĶānum şandılar

Cām-ı cūr'a-pāřı çeřm-i Ķūn-feřānum řandılar (Yetīm D., G. 47, M. 2).

Der-bān-ı der-gāh-ı Ķümāyūn: kutlu, mübarek tekkenin kapısı.

Celāl u cāh ile **der-bān-ı der-gāh-ı Ķümāyūnı**

Ķiyūmers ü Nerīmān u Ķubād u Ķürmüz emsāli (Yetīm D., TerĶib-bend 1, M. 79).

Der-Ķeh-i Ķazret-i ĶaĶ: Cenāb-ı Ķakk'ın rahmet kapısı.

Ben Ķanī anlara dirin ki olup müstaĶnī

Der-Ķeh-i Ķazret-i ĶaĶ'dan da recā itmezler (Yetīm D., G. 56, M. 6).

ĶarĶa-i Ķird-āb-ı 'ařĶ: ařĶ Ķirdabına batmış âşık.

'Āřıkam ben mübtelā itmeñ Ķayātumdan ümīd

ĶarĶa-i Ķird-āb-ı 'ařĶam yoĶ necātumdan ümīd (Yetīm D., G. 31, M. 2).

Hāk-i pāy-ı yārān: sevgilinin ‖ dostun ayağının toprağı.

Kuhl için **hāk-i pāy-ı yārānı**

Ṭuta gelsün şabāya yalvaralum (Yetīm D., G. 133, M. 7).

Hāne-i cism-i za'if: zayıf, güçsüz bedeninin hanesi.

Garğa-i eşk olalı ey **hāne-i cism-i za'if**

Seyl içinde beyt-i bī-bünyāda beñzetedüm seni (Yetīm D., G. 207, M. 3).

Ḳalb-i mir'āt-ı şafā: saf, temiz kalbin aynası.

Naẓm-ı mu'cizle Yetīm itse nola mestānelik

Ḳalb-i mir'āt-ı şafāda feyz mest ilhām mest (Yetīm D., G. 15, M. 14).

Ḳayd-ı efkār-ı ma'aş: geçim sıkıntısının düşüncesi.

Ḳayd-ı efkār-ı ma'aşuñ bir girihdür bir girih

Bu girihlerle olupdur niçe Eflātūn bend (Yetīm D., G. 34, M. 7).

Keşt-i dil: gönül, yürek gemisi.

Bir bahre düşdi **keşt-i dil** yok kenāre hīç

Bir bād-bānı rāst degül rüzgāra hīç (Yetīm D., G. 23, M. 1).

Ṭalib-i yek-cihet olmak [Kalıp İ.]: fikir birliği sağlamaya istekli olmak.

Sen ü ben 'ālemi bildüm ikilik rengiyimiş

Ṭalib-i yek-cihet oldum sen ü benden geçdüm (Yetīm D., G. 131, M. 4).

Vād-i sūz u güdāz: yakan, eriten alanlar, sahalar.

Yanmağı pervāneler kimden görürdi ey Yetīm

Vād-i sūz u güdāza olmasa üstād şem' (Yetīm D., G. 92, M. 10).

Vahşet-ābād-ı 'adem: korku ve ürküntü veren ıssız yer.

Üns vādisinde Leylī eyleyüp terk-i vücūd

Vahşet-ābād-ı 'ademde itdi menzil-gāhını (Yetīm D., G. 193, M. 8).

Varṭa-i tih-i ḥayālāt: hayallerle dolu çölün uçurumu.

Varṭa-i tih-i ḥayālata düşüp

Olur encām-ı maḳālüm āgāz (Yetīm D., Terkiḳ-bend 2, M. 117).

Zebūn-ı rāh-ı 'aşḳ olmak [Kalıp İ.]: aşk yolunun güçsüzü, acizi olmak.

Zebūn-ı rāh-ı 'aşḳ olmuş gibi Ferhād ile Mecnūn

Döşenmiş biri şahrāya biri küh-sāra yasdanmış (Yetīm D., G. 79, M. 3).

Zeyl-i pelās-ı ‘aşk: aşkın eski püskü eteği.

Sāye şalarken üstüme **zeyl-i pelās-ı ‘aşk**

Ber-düş idem mi hırka-i zühd ü riyâyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 7).

Žiyā-yı çihre-i mihr: güneşin çehresinin ışıkları.

Yir yir şehāb sāye şalup şahn-ı sebzeğe

Yir yir **žiyā-yı çihre-i mihr** āşikār ola (Yetîm D., G. 167, M. 4).

2.6.DEYİMLER

Bağlamsal sözlük çalışmalarında araştırmacıları ve metinlerle ilgilenen okuyucuları zorlayan birtakım güçlükler vardır. Bunlardan biri anlamsal olarak günümüzde varlığını devam ettiren fakat şeklen değişen deyimler bir tanesi de deyimlerin metin içerisinde kazandığı anlam özelliklerini doğru olarak yorumlayabilmek. İncelenen esere ait deyimlere sözlük kısmında [D] şeklinde yer verilmiştir. Bu bölümde alfabetik sırayla her harften iki örnek deyim verilmiştir.

Ağız biriktirmek [D]: Söz birliği yapmak, bir rey üzerinde toplanmak, ittifak etmek.

Ağız birikdürüp didiler tanz ile baña

İller evinde lahm yiyüp sır olan gurāb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 7).

Atalık itmek [D]: Büyüklük etmek, yol göstermek.

Ey pîr-i çarh kaldı taş altında elleri

Rahm eyle bu Yetîm’ün elin al **atalık it**(Yetîm D., G. 16, M. 10).

Başiaçuğ [D]: Kimseden saklanacak bir durumu olmaya, yüz kızartıcı fiilleri işlememiş olan ve geçmişte temiz olan anlamlarına gelir (alın açık yüzü ak).

Serden hevā-yı efseri servlik it gider

Ālem içinde **başiaçuğ** pād-şālîk it (Yetîm D., G. 16, M. 6).

Başını taşdan taş dögmek [D]: Fırsatı kaçırdığı için çok pişman olmak, çaresiz kalarak kahırlanmak.

Başını taşdan taş döğüp kükermekden ġarāz

Hāk-i pāy-ı gülşene diler varup el ġara şu (Yetîm D., G. 163, M. 7).

Boş olup başılıp yavuz olup aşıma [D]: “Cezaya çarpılacak ölçüde aşırı saldırgan olma. Ama herkes seni ezecek ölçüde yumuşak ve miskin de olma”.

Boş olup başılıp yavuz olup aşılma

Cānib-i şulhı kıma mevķi'-i cūr'etde şakın (Yetīm D., G. 157, M. 3).

Cān virmek [D]: Uğruna can fedâ edecek kadar çok istemek, canını vermek.

Derd ü ğamla cān virüp cān almada bir nā-tüvān

El-amān ey nāz u istignā-yı devrān el-āmān (Yetīm D., G. 153, M. 1).

Cevr eylemek [D]: Eziyet etmek, acı çektirmek.

Oķ gibi tođruluđum bildiyise ol hūnī

ķaddūmi diñ ki büküp cevr ile yā eylemesūn (Yetīm D., G. 154, M. 8).

Dil virmek [D]: Gönül vermek, sevmek, aşık olmak.

Virme dil hūsn ü bahāsına 'arūs-ı dehrūñ

Niçe erden girü kıalmış kıarı 'avretdür bu (Yetīm D., G. 162, M. 7).

Elden ele alınmak [D]: İyi nitelikleri dolayısıyla çok ilgi görmek, çok beğenilmek.

Gül gibi elden ele alunur iken hayfā

Düşdi toprađa ten-i Pır Meħemmed Ćelebī (Yetīm D., Terķib-bend 3, M. 51).

Etegi ũtlemek [D]: Yardım istemek.

Hazret-i pīr-i Cemālī etegin ũtdun ise

Ey Yetīmī oluđer ebkemi dervīřlerūñ (Yetīm D., G. 107, M. 13).

Gözden çıkarmak [D]: Bir mal veya paranın elinden çıkarılmasına katlanmak, bir şeyden vazgeçmek ve yokluğuna razı olmak.

'Örf ile cübbe vü destān gözūñden çıkarır

'Ařķ ile ger alasin egnūñe monlā kepenek (Yetīm D., G. 113, M. 9).

Göz yummak [D]: Kabahatlerini, kusurlarını hoş karşılamak, görmezlikten gelmek, bağışlamak.

Göz yumup feth ü fütūh-ı ğayrdan döndündür yüz

Vaķtidür itseñ Yetīm'e ey ğüşāde bāb feyz (Yetīm D., G. 86, M. 9).

Hāk ile yek-sān itmek [D]: Harap olmak, bütünüyle ortadan kalkmak.

Ceneviz memleketin hāk ile yek-sān idelüm

Gel ũnanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetīm D., Mrb. 1, M. 15).

Hün dökme [D]: Ölüme yol açmak, kan akıtmak, cana kıymak.

Her seher mihr yüzün gösterür eflāk gice

Bir peleng ola didiler yire **döke hūnuñ**(Yetim D., G. 108, M. 8).

İki gün bir yirde qarār itmek [D]: Bir yerde fazla bulunmamak, sürekli yer değiştirmek, göç etmek.

İki gün bir yirde ıtlāk ehli itmezken qarār

Qayd idindūñ eyledūñ bu gönlümi mesken Dede (Yetim D., G. 170, M. 11).

İşigüñe yüz sürmek [D]: Bir dilekte bulunmak için bir kişiye yalvarmaya gitmek.

Ey Cemālī qor idūñ **işigüñe yüz süriye**

Bu Yetimī'nūñ olaydı eger istihkākı (Yetim D., G. 200, M. 11).

Qana boyamak [D]: “Kana bulamak” kan içinde bırakmak, kan içinde kalmak.

Nuqūş-ı ğayrdan levh-i dili pāk eyleyüp ol merd

Boyadı qanlara cismin sözün itmedi illāca (Yetim D., G. 173, M. 4).

Qanlara yunmuş **boyanmış** sīnede ey tīr-i dōst

Lālezār içindeki şimşāda beñzetdüm seni (Yetim D., G. 207, M. 5).

Qanad altına almak [D]: Korumak, gözetmek, himayesi altına almak.

Cenāb-ı cilve-geh-i ‘aşka eyleyüp pervāz

Qanaduñ altına al bu sipih eyvānın (Yetim D., G. 144, M. 10).

Lā-tenzur ilā men-ḳāl’e [D]: “Söze bak söyleyene bakma” Arapça deyiminin söyleyene bakma kısmının nakıs iktibasıdır.

Eger fehvā-yı **lā-tenzur ilā men-ḳāl’e** nāzırsañ

Yetim’e ter düşüp itme cedel ey pīr-i nā-bālig (Yetim D., G. 95, M. 11).

Leb düşmek [D]: Hakkında dedikodu yapılmak.

İhāta eylemişlerdür meges-rānı olup ervāh

Yetim ālüde **leb düşmiş** der-i ḥammāra yaşdanmış (Yetim D., G. 79, M. 10).

Maḳbūl olmak [D]: Beğenilmek, kabul görmek.

Ben beni terk itmeyince yāra **maḳbūl olmadum**

Olmayınca vālih ü şeydāsı ma‘ḳūl olmadum (Yetim D., G. 134, M. 1).

Māni’ olmak [D]: Engel olmak, engellemek, önlemek.

Şeb-revān şehri-i dili geşt idüben gezmekte

Saňa **māni’ olā** nefsuñ ‘asesi niceye dek (Yetim D., G. 110, M. 6).

Nā-murād olmak [D]: Mahrum olmak, muradına erememek.

‘Aşkuñ yolında guşsa vü gam baña zād olup

Gitdüm ‘adem vilāyetine **nā-murād olup**(Yetim D., G. 13, M. 2).

Na’ra urmak [D]: Nara atmak, haykırmak, bağırarak.

Elinde cām-ı Cem her bir gedāsı Keykubād-ı vaqt

Ururlar na’ralarla nevbet-i kūy-ı hārābātı (Yetim D., G. 194, M. 8).

Odlara yanmak [D]: Ateşler içinde kalmak || aşk ateşi içinde kalmak.

Odlara yansun hārāb olsun ki men’-i vaşl ider

Bu hārāb-ābādda āsyābumuz emlakümüz (Yetim D., G. 70, M. 9).

Pāy-der-gil olmak [D]: Ayağı çamurda, sıkıntıda, dertte olmak.

Esb-i tāziden olur mı ma’dūd

Pāy-der-gil ola lāgar-ı hār (Yetim D., Terkid-bend 2, M. 38).

Rağbet eylemek [D]: İsteyip alāka göstermek, îtibar etmek, meyletmek, teveccüh etmek.

Künc-i ‘uzlet var iken añmañ Yetim’e ‘ālemi

Eylemez mürğ-i kafes **rağbet** cihānuñ bāğına (Yetim D., G. 176, M. 10).

Revāc bulmak [D]: Değerli ve geçerli bulmak, saymak.

Bulur elbet kesād-ı nazm revāc

Şeb-i deycür için degül mi sirāc (Yetim D., Mes. 2, M. 43).

Seri pā pāy ser eylemek [D]: “Ayaklar baş, başlar ayak olmuş”.Değersiz kimselerin yönetici, emir verici; değerli kimselerin ise yönetilen, emir alıcı olması.

Seri pā pāy ser eyler cihān-ı bī-ser ü pādur

Hāzīzi evc ider evci hāzīz eyler bu dünyādur (Yetim D., G. 53, M. 1).

Şuyā iltüp şusuz getürmek [D]: “Suya götürüp şusuz getirmek”Herhangi bir işte akıl, zekâ, deneyim ve kurnazlıkla bir diğeri alt etmek.

Şuyā İskenderleri **iltüp getürmişdür şusuz**

Teşne olma ey gedā gel bu serāyuñ ‘aynına (Yetim D., G. 172, M. 3).

Üştüri ölmüş ‘Arab gibi[D]: Devesi ölmüş Arap gibi.

Gözi toyar şu üstüri ölmüş ‘Arab gibi

Behr-i zahîre her kim evinde bakar başar (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 17).

Yalın ayak baş açık [D]: “Yalın ayak başı kabak” ayağı ve başı çıplak. Çok perişan bir kılıkta.

Terk-i ser eylediler tavk-ı ‘ubūdiyyetde

Baş açık yalın ayak tâc u ridâ sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 8).

Yüregi yağını eritmek [D]: Korkulacak bir durum meydana gelecek diye endişelenmek.

Yüregi yağını eridüp baña hâkini

Yanup döker yaşını yemîn ü yesâr şem‘ (Yetîm D., G. 91, M. 3).

2.7. ATASÖZLERİ

Uzun denemeler ve gözlemlerden sonra söylenen ve halka mal olan, öğüt verici sözlere atasözü denir. Yetîm eserinde atasözlerine de yer vermiştir. Tespit edilen atasözlerinin bir kısmı örnek beyitleriyle bu bölümde verilmiştir. Sözlük kısmında eserde geçen atasözü [A] şeklinde verilmiştir.

Altunuñ şınmak ile kıymeti eksile mi [A]: “üstün nitelikli kişinin değeri, bulunduğu yerden uzaklaştırılmasıyla azalmaz” anlamında kullanılan bir söz.

a‘ne taşyile ‘uşşâka gelür mi te‘sîr

Kıymeti eksile mi şınmak ile altunuñ(Yetîm D., G. 108, M. 4).

Boş olup başılıp yavuz olup aşıma [A]:“Cezaya çarpılacak ölçüde aşırı ve saldırgan olma. Ama herkes seni ezecek ölçüde yumuşak ve miskin de olma”.

Boş olup başılıp yavuz olup aşıma

Cānib-i şulhı koma mevki‘-i cür’etde şakın (Yetîm D., G. 157, M. 3).

Deliden uşlı haber işit [A]: Deli sır saklamasını bilmez. Gördüğünü, bildiğini olduğu gibi söyler. Bundan dolayı –zaman olur ki- haberin doğrusu ondan alınır.

Bu meşeldür **deliden uşlı haber** ey ‘âkil

Reviş-i ‘aşkı yüri bî-ser ü sāmāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 11).

Dōst ile yiyüp iç bāzār itme [A]: “Alışverişte iki taraf da kendi çıkarını düşündüğünden iki dost arasındaki alışveriş dostluğu bozabilir” anlamında kullanılan bir söz.

Dōst ile yiyüp iç bāzār itme dir ‘avām

Dōst ile yiyüp itdi hāşlar bāzārını (Yetîm D., G. 199, M. 11).

Hāl-i gürisneyi ne bilür sîr olan kişi [A]: Tok olan açın halinden ne anlar.

Hāl-i gürisneyi ne bilür sîr olan kişi

Şihhatdeki semirdi şanur görse şişmiş (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 38).

Haste olup düşene hiç ifâkat yok [A]: “Varlıklı kişi yoksullaşınca çevresindeki dostlarından kimse kalmaz” anlamında kullanılan bir söz.

Ey felek ‘özüñü bildük ki nihâyet yok imiş

Haste olup düşene hiç ifâkat yok imiş (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 72).

İkişeh itmez āsāyîş bir iqlim: Yedi derviş bir posta oturur da iki hükümdar dünyaya sığmaz (İran atasözü).

İki şeh itmez āsāyîş bir iqlim içre gördiler

Hemān şāh-ı cihān-baḥşuñ du‘āsiyle olup maḳrūn (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 29).

Kimseyi kimseye muḥtāc eyleme [A]: Allah kimseyi kimseye muhtaç etmesin.

Bize el virmeden ey şūfî elüm almaksa

Kimseyi kimseye muḥtāc Hüdā eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 4).

2.8. DÎVÂNDÂ GEÇEN ÖZEL İSİMLER

Şairin Dîvânı’nda dikkat çeken özelliklerden birisi de özel isimlere sıklıkla yer verilmiş olmasıdır. Bu bölümde şairin şiirlerinde yer vermiş olduğu özel isimlere kısaca değinilmiştir.

2.8.1 Tasavvuf ve Tarikatlerle İlgili Şahsiyetler

Yetîm’in herhangi bir tarikate üye olup olmadığı konusunda elde kesin veriler bulunmamaktadır; fakat Karamanlı Şeyh Cemalî Efendi ile tanıştıktan tasavvufa meyl ettiğini söylemek mümkündür.

Şiirlerinin büyük bölümünde tasavvufi anlayışın hâkim olduğu şairin tasavvuf ve tarikat büyüklerini andığı şiirler vardır. Tespit edilen bu büyüklerden birkaçı örnek beyitleriyle bu bölümde verilmiştir.

H'âce 'Ubeydu'llâh: Tasavvuf büyüklerinden biri.

İderseñ Hâzret-i H'âce 'Ubeydu'llâh'dan istimdâd

Yüz üzre sürinür âh Semerķand ü Buḫārâ tūt (Yetîm D., G. 18, M. 11).

Mâlik-i Dînâr: Kendi emeği ile geçinmenin simgesi haline gelmiş alim ve zahit bir kişi
|| altın sahibi.

Mâlik-i dînârı sevme ey Yetîm

Büy-ı fakr al Mâlik-i Dînâr'ı sev (Yetîm D., G. 160, M. 9).

Manşûr-ı Hallâc: "En-el Hak", yani "Ben Hakk'ım" sözü bahane edilerek öldürülen meşhur kişi.

Ene'l-Hak çağırup Manşûr-ı Hallâc

Melâmet dârını idindi mi'râc (Yetîm D., G. 22, M. 1).

2.8.2. Hikâye Kahramanları

Yetîm'in şiirlerinde aşk hikâyelerinin kahramanlarını andığı ve aşk yolunda çektiği sıkıntılarla kendini onlarla özdeşleştirdiği görülmektedir. Şairin şiirlerinde geçen aşk hikayesi kahramanlarından birkaçı aşağıdaki gibidir.

Hüsrev: Gül ü Hüsrev hikâyesinin erkek kahramanı.

Neydi ber-bâd eylemek taḫt-ı esâs-ı Hüsrev'i

İtmese Ferhâd'ını Şîrîn reh-i şîr ile zâbı (Yetîm D., G. 88, M. 7).

Ḳays: Leyla ile Mecnun hikâyesinin erkek kahramanı olan mecnun-i amiri' nin asıl adı.

Tekye-i deşt-i belâyı baña teslîm itdi Ḳays

Şimdi mi degdiği var kardaş kardaş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 7).

Leyli: Leyla ve Mecnun hikâyesinin kadın kahramanı.

Gördüğün Leyli sanan Mecnûn gibi

Vâlih ü âşüfte ḫayrân gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 5).

2.8.3. Tarihî ve Efsanevî Kişiler

Yetîm'in şiirlerinde dünyaca tanınan şahsiyetleri de andığı gözlenmiştir. Bu şahsiyetlerden birkaçı aşağıda örnek beyitlerle verilmiştir.

Bu 'Ali: Türk düşünürü ve bilgini İbn Sina.

Âlem-i berri koyup bahır hevâsında yilen

Bu 'Ali'yise anuñ 'aqlına idrâkine yuf (Yetîm D., K1. 7, M. 4).

Eflâṭūn: M.Ö. 430-348 yılları arasında yaşamış, Aristo'nun hocası olan Yunanlı filozof. Asıl adı Platon'dur. Edebiyatta akıl, hikmet ve isabetli görüş timsali olarak kabul edilir.

Ḳayd-ı efkâr-ı ma'âşuñ bir girihdür bir girih

Bu girihlerle olupdur niçe **Eflâṭūn** bend (Yetîm D., G. 34, M. 8).

Seyyid 'Aliyy-i Rûmî: Türk denizcisi ve Kâtibi mahlasıyla şiirler söyleyen bir divan şairi.

Bu nüh-ḳıbâba şaldı cūd u keremle âvâz

Seyyid 'Aliyy-i Rûmî Ḥâcî Ḳıvâm-ı Şîrâz (Yetîm D., G. 66, M. 2).

2.8.4. Şairler

Yetîm, şiirlerinde kimi zaman edebiyatın en usta kalemlerini kimi zaman da kendi çağdaşı olan şairleri anmıştır. Şairin şiirlerinde geçen isimler ve örnek beyitler aşağıdaki gibidir.

Ḥayâlî: XVI. yüzyıl divan şairlerindedir.

Lübb-i sülḥan Yetîm'e sunuldı **Ḥayâlî'yi**

Ḳıṣr-ı kelâm ile mezesiz lâğa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 9).

Câmî: İran'ın tanınmış şairlerinden biri.

Câmî-i şevḳ peymâ iştirse keyfiyyetüm

Şâbâş idüp diyeydi ey tab'-ı nükte pervâz (Yetîm D., G. 66, M. 5).

Zatî: Zâtî; XVI. asırda yaşamış divan şairidir.

Yâr ne ḳılsa 'acizdendür bu ebyâta Yetîm

Ger nazîre dimeye **Zatî'yile** Ḳandî bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 10).

2.8.5. Divânda Geçen Diğer Kişiler

Yetîm'in şiiirlerinde birbirinden farklı özellikte birçok şahıs ismi geçmektedir. Söz konusu şahıslar Yetîm'in şiiirlerinde kimi zaman bir devlet görevlisi, kimi zaman bir arkadaş kimi zaman da şairin hayatında önemli şahsiyetler olarak betimlenmektedir. Aşağıda şairin şiiirlerinde geçen kişilerden birkaçı örnek beyitlerle verilmiştir.

Ƙanber: Hazret-i Ali Keremullâhu vech efendimiz hazretlerinin kölesidir.

Kerâmet sofrasın bezl it Yetîm erbâb-ı hâcâta
Seni çün **Ƙanber** itdi bir 'Aliyy-i Murtażâ meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 10).

Ƙapudân: Kanuni döneminde ikinci vezirliğe kadar yükselmiş olan ve vezir-i a'zam olma arzusunu taşıyan Ahmet Paşa'dır.

Ƙavl ile itdi baña gerçi isa'et **Ƙapudân**
Lik fi'linde tamâm itdi işâbet **Ƙapudân**(Yetîm D., Ks. 1, M. 1, 2).

Sûhte Ƙıral: Muhtemelen Yetîm'in deniz savaşlarının birinde yitirdiği arkadaş.

Ƙaldı Korfozda düşüp **Sûhte Ƙıral**
Bu cihânun gezerik baħr u berin (Yetîm D., K1. 2, M. 1).

Pîr Meħemmed Çelebi: Cemal Efendi'nin oğlu.

Mîve-i bāğ-ı İrem **Pîr Meħemmed Çelebi**
Şâh-ı Tûbî-i Harem **Pîr Meħemmed Çelebi**(Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 23, 24).

Seyyid 'Aliyy-i Rûmî: Türk denizcisi ve Kâtibi mahlasıyla şiiirler söyleyen bir divan şairi.

Bu nüh-ķıbâba şaldı cûd u keremle âvâz
Seyyid 'Aliyy-i Rûmî Hâcî Kıvâm-ı Şîrâz (Yetîm D., G. 66, M. 2).

Nemrûd: İbrahim peygamberin dinine karşı koyan, onunla mücadele eden, onu ateşe attıran ve sonunda Allah'ın kendisine musallat ettiği bir sinekle baş edemeyip ölen büyük inkârcılardan. Divan şiiir ve nesrinde Hz. İbrahim'i ateşe attırması ile anılır.

Hâtra itmez gedâ fikr-i ser-i Keyħüsrev'i
Peşe-i nâçîz veş ol mağz-ı **Nemrûd** istemez (Yetîm D., G. 69, M. 6).

2.9. DENİZCİLİK TERİMLERİ

Yetim'in yaşadığı yüzyılda devlet denizcilik alanında büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Şair Seydi Ali Çelebi ile tanıştıktan sonra donanmada görev almış ve bu durum şairin şiirlerine de yansımıştır. Denizcilik terimlerini şiirlerinin bir kısmında kullanan şairin kullandığı terimlerin anlamlarına çeşitli kaynaklar taranarak ulaşılmaya çalışılmış ve anlamına ulaşılan terimlere bu bölümde yer verilmiştir.

Akıntı: Nehir veya deniz suyunun hızla bir yöne doğru gitmesi, yer değiştirmesi, akım, cereyan.

Kerteriz it tutup **akındısını**

Göstere tâ belağoz reh-güzerin (Yetim D., K1. 1, M. 15).

Fora eylemek [Kalıp İ.]: Açmak.

Kaçalar tente **fora eyleyürek**

Pulye'nün hâlî koyup kıyıların (Yetim D., K1. 1, M. 19).

Forsa: Gemilerde kürek çeken tutsak veya hükümlü kimse.

Şöyle çekdür gemiyi **forsa** idüp

Kala mürğ-âbî döküp bâl ü perin (Yetim D., K1. 1, M. 21).

Forsa yürüme: Gemiyi forsalar aracılığıyla ilerletmek.

Kafire gâret için toğrulalı dümenler

Gemiler **forsa yürür** torıdadur yelkenler (Yetim D., Mrb. 1, M. 22).

Fülk: Gemi.

Ger felek **fülk** ola 'âkıl midür ol

İhtiyâr eyleye deryâ seferin (Yetim D., K1. 1, M. 1).

Gözcü: Gözlemeleme veya gözetleme işini yapan kimse.

Dime kim korşara korşar varmaz

Gözcisüz olma hele saña dirin (Yetim D., K1. 1, M. 26).

Ķartı: Harita.

Görinürden be görünmez çokdur

Ķartıya bak seçesin tâ hâcerin (Yetim D., K1. 1, M. 10).

Kerteriz itmek[Kalıp İ.]: Pusula kertelerine bakarak bir noktanın gemiye göre hangi yönde ve ne kadar mesâfede olduğunu belirleme.

Kerteriz it tutup akindısını

Gösteretâ belâgoz reh-güzerin (Yetîm D., K1. 1, M. 16).

Ƙırbaç: Ƙırbaç, vurma aracı.

Ƙırbaçın itdi suğurya kömiler

Şan ele aldı nacağlı teberin (Yetîm D., K1. 1, M. 29).

Ƙorşar: Düşman veya kendi ulusunun gemilerine saldıran deniz haydudu, deniz hırsız.

Dime kim **Ƙorşara** Ƙorşar varmaz

Gözeisüz olma hele saña dirin (Yetîm D., K1. 1, M. 25).

Kömi: Kalyonlarda çeşitli işler, gözetleyicilik ve özellikle yelkencilik yapan kimse.

Ƙırbaçın itdi suğurya **kömiler**

Şan ele aldı nacağlı teberin (Yetîm D., K1. 1, M. 29).

Lenger: Gemi demiri.

Rüzgârı mı degüldür bilmen

Yöni limana nazar **lengerde**(Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 142).

Lîmân: Gemilerin barınmalarına, yük alıp boşaltmalarına, yolcu indirip bindirmelerine yarayan doğal veya yapay sığınak, liman.

Rüzgârı mı degüldür bilmen

Yöni **lîmâna** nazar lengerde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 142).

Bu Yetîm'ün göñli kapulı **lîmânı** olmağın

Girdi başup geçmedi ol meskeni deryâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 13).

Mayna: Aşağı indir anlamında bir denizcilik komutu.

Maynayile sağanakdan Ƙorğman

Ne Ƙadar esse şavursa yeñerin (Yetîm D., K1. 1, M. 33).

Orsa: Geminin rüzgâr alan yanı, rüzgâr üstü, boca veya rüzgâr altı karşıtı.

Pocalar **orsa** varur çeynetmez

Añlayanlar çalazuñ şür u şerin (Yetîm D., K1. 1, M. 5).

Poca: Geminin rüzgâr almayan tarafı, rüzgâr altı. Genellikle zıddı olan orsa ile beraber kullanılır.

Pocalar orsa varur çeynetmez

Añlayanlar talazuñ şür u şerin (Yetim D., K1. 1, M. 5).

Pupa: Geminin arkası, kış.

Pupadur gerçi şakın yaprağdan

Gele nâ-geh şavamazsın hatarın (Yetim D., K1. 1, M. 7).

Pusla: Pusula.

Puslayı gözlük idindi gözine

Ol ki deryâda didi yol seçerin (Yetim D., K1. 1, M. 11).

Suğurya itmek [Kalıp İ.]: Hazır, amade etmek.

Kırbaçın **itdi suğurya** kömiler

Şan ele aldı nacaqlı teberin (Yetim D., K1. 1, M. 29).

Talaz: Büyük ve kabarık dalga.

Pocalar orsa varur çeynetmez

Añlayanlar **talazuñ** şür u şerin (Yetim D., K1. 1, M. 6).

Tente: Tente.

Kaçalar **tente** fora eyleyürek

Pulye'nün hâlî koyup kıyıların (Yetim D., K1. 1, M. 19).

Yapraq: Rüzgarın geminin iskele veya sancak kış omuzluğu diye tabir edilen yönden (sağa veya sola 45°) sert ve tehlike bir şekilde esmesi anlamına gelen bir terim.

Pupadur gerçi şakın **yapraqdan**

Gele nâ-geh şavamazsın hatarın (Yetim D., K1. 1, M. 7).

Yeke: dümeni istenen tarafa çevirmek için dümen boğazına geçirilen ağaç veya madenden yapılmış manivela.

Yeke yiter anabaylıkda gider

Babacuklara tolaşdur yuların (Yetim D., K1. 1, M. 35).

2.10.İKTİBASLAR

Yetim'in düşüncelerini kuvvetlendirmek için ayet, hadis, kelâm-ı kibarlardan faydalandığı görülmüştür. Şairin ayet-i kerimelerden faydalanacak kadar bilgiye sahip olmasında Karamanlı Şeyh Cemalî'nin etkisi yadsınamaz. Tespit edilen iktibaslar aşağıdaki gibidir.

1. Āyet-i yuhyî'l-arz: Allah'ın rahmetinin eserlerine bak! Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor. Şüphesiz ki O, ölüleri de elbette diriltecektir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Rûm sûresi 30/50 ayetinin "Allah yeri, ölümünden sonra nasıl diriltiyor." kısmının iktibasıdır).

Nem-i rahmet zemîne neşf itdi

Āyet-i yuhyî'l-arz keşf itdi (Yetim D., Mes. 2, M. 8).

2. Festeğim: Artık sen, sana tövbe ederek, tâbî olanlarla birlikte emrolunduğun gibi istikamet üzere ol. Ve azgınlık yapmayın (aşırı gitmeyin). Muhakkak ki O, yaptıklarınızı görendir (Hud Suresi 112. Ayetinin "istikamet üzere ol." kısmının iktibasıdır).

İstikâmetle itdi istişhâd

Festeğim emrini kad-i şimşâd (Yetim D., Mes. 2, M. 14).

3. Hel şakahte kalbihi: "Kalbini mi yardımınız?". Rasulullah (sav) düşman üzerine gönderdiği bir grup sahabe içinde Zeyd, çatışma esnasında kapıştığı hasmını tam öldürecekken, adam kelime-i şehadet getirerek Müslümanlara selam veriyor. Üsâme bu kişinin korkusundan, canını kurtarmak için şehadet getirdiğine hükmederek, adamı öldürüyor, sürüsüne el koyuyor. Sefer dönüşü, olay Rasulullah'a haber verilince çok üzülüyor, hiddetleniyor ve "kalbini yarıp baktınız da mı korkudan olduğunu anladınız!" diye Zeyd'e çıkışıyor (www.kuranmealı.com/Fihrist.php?konu=Harp%20Uşulleri).

Ey Yetimî hel şakahte kalbihidür çün hadîs

Sû-i zan bâbin yapup bahş eyleme ez nîk ü bed (Yetim D., G. 29, M. 9).

4. Kellimü'n-nās: İnsanlarla onların anlama kapasitesi ile konuşun Arapça deyiminin nakıs iktibasıdır. Sözün Hz. Ali'ye ait olduğuna dair bilgiler vardır.

Kellimü'n-nās ile 'âmil ol cedel idüp yine

İmesün kem 'âkl olan ilzâma refâr u revîş (Yetim D., G. 83, M. 3).

5. Kumi'l-leyl: “Geceleyin kalk, namaz kıl.” (Müzemmil Suresi 2. ayet).

Kalk, birazı hariç olmak üzere geceyi; yarısını ibadetle geçir. Yahut bundan biraz eksilt ayetinin baş kısmının iktibasıdır.

Sırr-ı İsrâ'ya olmağın meyli

Mürğ-ı şeb-ḥîz okur **kumi'l-leyli**(Yetîm D., Mes. 2, M. 22).

6. Lâ-tenzur ilâ men-kâl'e: “Söyleyene bakma, söylenene bak anlamına gelen ve Hz. Ali'ye ait olduğu söylenen sözdür.

Eger fehvâ-yı lâ-tenzur ilâ men-kâl'e nâzırısân

Yetîm'e ter düşüp itme cedel ey pîr-i nâ-bâlig (Yetîm D., G. 95, M. 11).

7. Le-beğav: “Allah, kullarına (tümüne birden) rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde mutlaka azgınlık ederlerdi. Fakat O, rızkı dilediği ölçüde indirir. Şüphesiz O, kullarından hakkıyla haberdardır ve onları hakkıyla görendir.” (Şura Suresi 27. ayetayetinin“mutlaka azdılar” kısmının iktibasıdır).

İstemezsin rızk ile şol vüs'ati

Vire melâlet **lebeğav** âyeti (Yetîm D., Mes. 3, M. 32).

8. Men 'aref: “Men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu”. Kendini tanıyan Rabbini tanır.” Bu ifade, meşhur bir kutsî hadisten alınmıştır.

Kâfile sâlârumuz şâh-ı Necef

Remz idüp çünki buyurdu **men 'aref** (Yetîm D., G. 96, M. 2).

9. Mûtû: Ölünüz “Mûtû Kable En Temûtû” yani Ölmezden önce ölünüz ifadesinin ilk bölümünün iktibasıdır.

Ölürseñ ölmedin **mûtû** hadîsi muktezâsınca

Ḥayât-ı cavidân bulup cihânda ölmedün 'ârif (Yetîm D., G. 98, M. 9).

Çün didi şâh-ı rüsül **mûtû** bize lâyıq budur

Ölevüz gelmeksizin bu kâlib-ı cânâ ölüm (Yetîm D., G. 137, M. 5).

10. Nahnü қаşemnâ: “Aralarında taksim ettik” ifadesinin iktibas edildiği görülür. Bahse konu ibare aşağıdaki ayetin bir bölümüdür. “Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Biz onların dünya hayatında maişetlerini (geçimlerini) aralarında taksim ettik. Onların bir kısmının derecelerini, diğerlerinin üzerine yükselttik (üstün kıldık). Onların bir kısmı diğerlerini emrinde çalıştırsın diye. Ve senin Rabbinin rahmeti,

onların topladığı şeylerden (başka insanları çalıştırmayıp biriktirdikleri paradan) daha hayırlıdır (Zuhruf 32).

Çünkü Hâk **naĥnũ kaşemnâ** didi men‘-i müdde‘î

Hâ‘ il-i feyz olsa rızq-ı kısmete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 7).

Ne‘am-ı **naĥnũ kaşemnâ** yile sîr

Olalı kâlmadı ğavġâ-yı ma‘âş (Yetîm D., G. 76, M. 3).

11. Nefaĥtü fihî: “Onun şeklini tamamladığım ve ona ruhumdan üflediğim vakit siz de hemen onun için secdeye kapanın.” (Hicr suresi- 29. ayet).

İlgili beyitte, “üflediğim vakit” anlamını veren bölümün iktibas edildiği görülmektedir.

Mesîhâ-vâr geldüm mâderümden

Nefaĥtü fihî sırrında ebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 6).

12. Sebeġat raĥmeti: “Rahmetim gazabımı geçmiştir.”

(<https://ihyaca.wordpress.com/2013/10/19/allahu-teala-c-c-rahmetim-gazabimi>

gecmistir/) ifadenin kutsi hadis olduğu bildirilmektedir. Allah-u Teâlâ mahlûkatın olmasına hükmettiği zaman yanında bulunan Arş'ın fevkindeki bir kitaba şunu yazmıştır: “Muhakkak ki rahmetim gazabıma galebe çalmıştır.”

(<https://www.ayethadis.com/muhakkak-ki-rahmetim-gazabima-galebe-calmistir/>).

Sebeġat raĥmeti dinilmiş iken

Dime bu mü‘min ü o kâfirdür (Yetîm D., G. 43, M. 7).

2.11. ŞAIRİN ŞİİR SANATIYLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

2.11.1. Şairin Şiir Sanatıyla İlgili Genel Görüşleri

Yetîm’in şiir sanatıyla ilgili görüşlerini yazmış olduğu şiirlerde görmek mümkündür. Şair gösterişli ve süslü sözün insana kazanç sağlayabileceğini, akıllı insan için uygun olanın insanı amaca ulaştıracak, ihtiyacı karşılayacak şekilde söylenip susmak olduğunu belirtir.

Ṭumṭurāk u meĥâsin-i elfâz

Virür insâna çok şeref ĥaġġâ (Yetîm D., K1. 6, M. 1).

Ḳadd-i ĥâcetçe söyleyüp de sükût

Eylemek ‘âķilânedür ammâ (Yetîm D., K1. 6, M. 4).

Şair, çok sözlemenin marifet olmadığını, çok söz söyleyenin de ilim sahibi olarak nitelendirilmeyeceğini belirtir. Ona göre güzel söz, az ve öz olan şiidir.

Pence uzadur hamselere her gazelüm çün

Ey tab'-ı sühan-senc söz az olsun öz olsun (Yetim D., G. 149, M. 8).

Şiirda sanat yapılması taraftarı olmayan şair, şiirin etkili ve güçlü olmasının fakat söylenenin de açık bir şekilde ifade edilmesinin gerekli olduğunu belirtir.

Şi'rümüz virmemeye büy-ı taşannu' be Yetim

Şan'at u 'ilm ü kemâlât ile fenden geçdüm (Yetim D., G. 131, M. 12).

Şu'arâ hayli içre efşah ola

Tîg-ı elfâz ile müsellağ ola (Yetim D., Mes. 2, M. 48).

Ayrıca şair şiire ehl-i dile teselli verme fonksiyonunu da yüklemiştir.

Okiyup çün ehl-i dil alur tesellîsin Yetim

Yiridür bu şi'rüne olsa lağab feryâd-res (Yetim D., G. 72, M. 9).

2.11.2. Şairin Kendi Şiiriyle İlgili Görüşleri

Yetim de pek çok sanatçı gibi şair olarak kendi şiirlerini beğenir ve birçok yerde kendisinden övgüyle bahseder. Zamanın diğer şairlerini küçümseyerek onlardan üstün olduğunu düşünür.

Her güşede o şâhuñ çokdur çerâğı ammâ

Yokdur Yetim'e mænend ehl-i hüner çerâğı (Yetim D., G. 206, M. 10).

Ey Cemâlî şeh-i nazm oldu Yetimî salıyor

Şu'arâ-yı kudemâ ravzasına velveleler (Yetim D., G. 57, M. 9).

Şair, Hayalî ile kendi şairliğini ve şiirlerini kıyaslamıştır. Hatta bazı beyitlerde kendisini Hayalî'den üstün tutmuştur.

Hayâlî baħr-ı fikretde neheng âsâ şinâverdür

Yetim ol baħr ka'rında yüzer gavvâş-ı gevherdür

Hayâlî bâz-ı bâzû-yı belâgatdür şikâr almış

Yetim anuñ gibi kuşlar uçurmuş bād-ı şarşardur

Hayâlî tîg-ı elfâzı şalarsa rub'-ı meškûna

Yetim elfâzınuñ zîr-i nigîni heft-kışverdür

Hayālî şâh-ı pür ezhâr-ı bâg-ı hüsni behcetdür
Yetîm esmâr-ı hikmetle dıraht-ı sâye-güsterdür

Hayâlî vâdî-i şî'rûn olup güm-geşte hayrânı
Yetîm ol vâdiye düşmişlere sâlâr u reh-berdür (Yetîm D., G. 62).

Yetîm, kimi beyitlerinde şiirinin gücünden ve etkisinden emin gözükmektedir. Sanatçı kişiliğinin büyüler vasıtasıyla yıpranıp bağlanamayacağını söyler.

Pür-füsûn-ı şî'r ile şöyle muşayyeddür Yetîm
Eylemez bu nev' ile tab'ın hezâr efsûn bend (Yetîm D., G. 34, M. 9).

Bu beyitte şair, eşi benzeri olmayan sözleri olduğunu belirtmektedir.

Hâk budur mu'ciz-nümâ elfâz ile
Sözlerüm vardır ki hark-ı 'âdedür (Yetîm D., G. 58, M. 8).

Aşağıdaki beyitte şair, söz söyleme kabiliyeti ile insanları mest ettiğini belirtmektedir.

Naẓm-ı mu'cizle Yetîm itse nola mestânelik
Kalb-i mir'ât-ı şafâda feyz mest ilhâm mest (Yetîm D., G. 15, M. 14).

Şair bazı beyitlerinde sözlerini, şiirlerini inciye benzetmektedir.

Yâr-i nâzik-tab'ı âgâh itmedür ahvâlüme
Naẓm-ı dür-bârumdaki remz ü nikâtumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 5).

Gördi ben deryâ-dilûn naẓm-ı dürer-bârın Yetîm
Dil uzatdı ter düşüp bu vüs' ile deryâ baña (Yetîm D., G. 6, M. 9).

Şair, aşağıdaki beyitte şiirini parlak, ışık saçan güneşe benzetip, bu şiire yazılacak nazirenin güneş karşısında yakılan bir kibrit çöpü olduğunu belirtir.

Bu naẓm-ı pür-zıyâya karşı düşen nezâyir
Şan âf-tâb öninde yakduñ birer çerâğı (Yetîm D., G. 209, M. 7).

Yetîm, aşağıdaki beyitte ise, meşhur şair Câmî'yi kendi şiirini öven birisi olarak niteler. Ona göre, eğer Câmî şairin bu şiirini işitirse, ne kadar nükteli söz söyleyen bir şahsiyettir diye Yetîm'i takdir eder.

Câmî-i şevk-peymâ işitse keyfiyyetüm
Şâbâş idüp diyeydi ey **tab'-ı nükte-perdâz** (Yetîm D., G. 66, M. 6).

2.12. YETİM DİVANINDAKİ BAZI KELİMELERİN YENİDEN OKUNUŞU HAKKINDA

Bu bölümde, varlığı bilinen iki nüshasından hareketle yeniden okunan metinde bazı kelimeler için çeşitli öneriler bulunmaktadır. Daha önce yapılmış olan yüksek lisans tezlerinde yapılan okumalar gözden geçirilmiş olup, kelime bazında anlamsal olarak bir takım önerilerin yapılması gerekmiştir. Aşağıda buna örnek olacak değerlendirmeler söz konusudur.

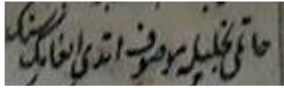
Ākil-i berş: afyon şurubunu içen (MŞ. 130 a).

Beytin dil içi bağlamından hareketle yapılan değerlendirme sonucu “**ekl-i beriş**” kelimesinin “**ākil-i berş**” olarak değiştirilmesinin daha uygun olacağı kanaatine tarafımızca varılmıştır.

Ey Yetim **ākil-i berş** elbette

Bu ‘Alī’yise hamākatler ider (Yetim D., K1. 4, M. 7).

Bahl (tecl): cimri.

Kelime, Aktaş (1996: 378)’in çalışmasında “**teclfile**”, Piroğlu (1996: 219)’nun çalışmasında “**necl**” olarak okunmuştur.

Beytin dil içi bağlamından hareketle yapılan değerlendirme sonucu kelimenin “**bahl**” olarak değiştirilmesinin daha uygun olacağı kanaatine tarafımızca varılmıştır.

Bez l ü cūduñ rub‘-ı meškūna olaldan münteşir

Hātemi **bahlile** mevşūf itdi in ‘āmuñ senūñ (Yetim D., G. 112, M. 8).

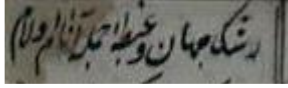
Barbuṭ (ber-baṭṭ): Arapça kopuz anlamına gelmektedir.

Kelime, Aktaş (1996: 354)’in çalışmasında “**ber-baṭṭ**” Piroğlu (1996: 194)’nun çalışmasında “**barbuṭ**” olarak okunmuştur.

Beytin dil içi bağlamından hareketle yapılan değerlendirme sonucu kelimenin “**barbuṭ**” olarak değiştirilmesinin daha uygun olacağı kanaatine tarafımızca varılmıştır.

Ġıḃṭa-i cümle enam: tüm canlıların imrendiği, gıptayla baktığı.

Aktaş’ın çalışmasında “**ġıḃṭa-i cümle isām**” şeklinde okunmuştur (Aktaş, 1996: 399).

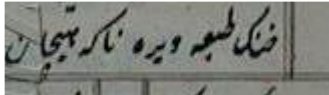
Piroğlu’nun çalışmasında ise “**ġıḃṭa-i cümle âsām**” şeklinde okunmuştur (Piroğlu, 1996: 239).

Beytin dil içi bağlamından hareketle yapılan değerlendirme sonucu kelimenin “**ġıḃṭa-i cümle enam**” olarak değiştirilmesinin daha uygun olacağı kanaatine tarafımızca varılmıştır.

Devlet gibi kâpuṇda eger ber-devām olam

Reşk-i cihān ü **ġıḃṭa-i cümle enām** olam (Yetīm D., G. 132, M. 2).

Ḥink-i ṭab : huy, mizaç atı. Şairin takip ettiği veya kullandığı tarz, üslup, yol.

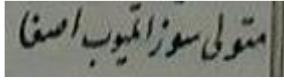
Kelime Aktaş’ın çalışmasında (1996: 220) “**ḥing-i ṭab**”, Piroğlu (1996: 73)’nun çalışmasında “**ḥink-i ṭab**” olarak okunmuştur.

Beytin dil içi bağlamından hareketle yapılan değerlendirme sonucu “**ḥing-i ṭab**” olarak okunan kelimenin Piroğlu’nun çalışmasındaki gibi “**ḥink-i ṭab**” olarak değiştirilmesinin daha uygun olacağı kanaatine varılmıştır. Latin harfli Dīvân metninde “k” harfi “g” olarak yazılmıştır.

Düşmene eyleme irḥā-yı ‘inān

Ḥink-i ṭab’a vire nā-geh heyecān (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 32).

İşgâ: kulak verme, dinleme, söyleneni kabul etme.

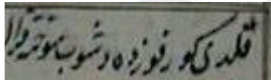
Kelime, Aktaş (1996: 485)'in çalışmasında “**ışfâ**”, Piroğlu (1996: 328)'nun çalışmasında **ışgâ** olarak okunmuştur.

Beytin dil içi bağlamından hareketle yapılan değerlendirme sonucu “**ışfâ**” olarak okunan kelimenin Piroğlu'nun çalışmasındaki gibi “**ışgâ**” olarak değiştirilmesinin daha uygun olacağı kanaatine varılmıştır.

Mütevellî söz **itmeyüp işgâ**

Yok yire kendüme ta'ab itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 13).

Ķorfoz: eyâlet (Ada) (Arnavutluk sınırında).

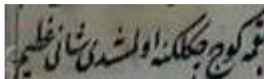

Kelime, hem Aktaş (1996: 484)'ın hem de Piroğlu (1996: 331)'nin çalışmasında “**körfüz**” olarak okunmuştur. Beytin dil içi bağlamından hareketle yapılan değerlendirme sonucu “**Körfüz**” kelimesinin “**korfoz**” olarak değiştirilmesinin daha uygun olacağı kanaatine tarafımızca varılmıştır.

Ķaldı **Ķorfozda** düşüp Sühte Ķıral

Bu cihānuñ gezerek baħr u berin (Yetîm D., K1. 2, M. 1).

Küçcüküg: küçük oluş.

Kelime hem Aktaş (1996: 234)'ın hem de Piroğlu (1996: 71)'nin çalışmasında “**güççeklig**” olarak okunmuştur.

Beytin dil içi bağlamından hareketle yapılan değerlendirme sonucu “**güççeklig**” kelimesinin “**küçcüküg**” olarak değiştirilmesinin daha uygun olacağı kanaatine tarafımızca varılmıştır. Çalışmanın sözlük bölümüne de küçcüküg olarak kaydedilmiştir.

Şol kibāra olınan hürmet ü ta‘zīm ile baq

Baqma **küçcükliğine** olmuş idi şāni ‘azīm (Yetīm D., Terki-bend 3, M. 78).

Qūt-ı kirm-i qabr olmak: kabir böceklerinin yiyeceği olmak.

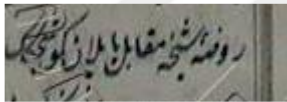
Kelime, Aktaş (1996: 237)’in çalışmasında “**qūt-ı girm-i qabr**”, Piroğlu (1996: 91)’nin çalışmasında **quvvet-kerem-i qabr** olarak okunmuştur.

Beytin dil içi bağlamından hareketle yapılan değerlendirme sonucu kelimenin kelimesinin “qūt-ı kirm-i qabr olmak” olarak değiştirilmesinin daha uygun olacağı kanaatine tarafımızca varılmıştır.

Dirlik buyise dirlüğüme toymışam hemān

Şimden girü bu cismüm **ola qūt-ı kirm-i qabr** (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 30).

Küşecüg: köşe, yer.

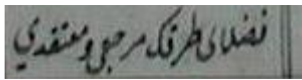

Kelime, Aktaş (1996: 210)’in çalışmasında “**küşcüg**”, Piroğlu (1996: 59)’nin çalışmasında **küşecüg** olarak okunmuştur. Beytin dil içi bağlamından hareketle yapılan değerlendirme sonucu “küşcüg” kelimesinin Piroğlu’nun çalışmasındaki gibi “küşecüg” olarak değiştirilmesinin daha uygun olacağı kanaatine tarafımızca varılmıştır.

Ravza-i şeyhe muqābil yapılan **küşecügün**

Qapusu yoq ki girem āh şikāyet Qapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 39).

Mu‘teqid: bir şeye inanan, bağlanan kimse.

Kelime Aktaş (1996: 470)’in çalışmasında “**mu‘teledi**”, Piroğlu (1996: 309)’nin çalışmasında **mu‘teqid** olarak okunmuştur.

Beytin dil içi bağlamından hareketle yapılan değerlendirme sonucu “**mu‘tekeği**” kelimesinin Piroğlu’ nun çalışmasındaki gibi “**mu‘tekeğ**” olarak değiştirilmesinin daha uygun olacağı kanaatine tarafımızca varılmıştır.

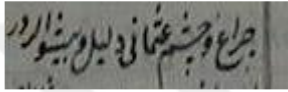
Ger řorarlarsa Cemālī’yi cevāb-ı kaťī

Fuzalā-yı řurukuñ merci’i vü **mu‘tekeği** (Yetīm D., G. 203, M. 12).

Piřvā: önder, başkan, reis.

Kelime, Aktaş’ın çalışmasında “**biřvā**” şeklinde okunmuştur (Aktaş, 1996: 212).

Piroğlu’nun çalışmasında ise “**pi-řevālārdur**” şeklinde okunmuştur (Piroğlu, 1996: 82).

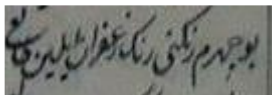

Beytin dil içi bağlamından hareketle yapılan değerlendirme sonucu kelimenin “**piřvā**” olarak değiştirilmesinin daha uygun olacağı kanaatine tarafımızca varılmıştır.

Mülük-i āl-i Selçuk ile Sāsānilere nisbet

erağ u çeşm-i ‘Osmānī delīl ü **piřvālārdur** (Yetīm D., Terkeb-bend 1, M. 16).

Reng-i za‘ferān eylemek (reng-i zagefrān eylemek): yüzünün rengini soluk hale getirmek, rengi kaçmak. Za‘ferān sarı renkli bir çiçektir, şiirde rengi itibariyle kullanılmış.

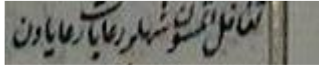
Kelime Aktaş (1996: 358)’ın çalışmasında “**reng-i zagefrān**”, Piroğlu (1996: 198)’nun çalışmasında **reng-i za‘ferān** olarak okunmuştur.

Beytin dil içi bağlamından hareketle yapılan değerlendirme sonucu “**reng-i zagefrān**” kelimesinin Piroğlu’nun çalışmasındaki gibi “**reng-i za‘ferān**” olarak değiştirilmesinin daha uygun olacağı kanaatine tarafımızca varılmıştır.

Dil-i pür derdümüñ eyledi peydā göynüklerinden

Bu ihrem rengini **reng-i za‘ferān eyleyen** tāli‘ (Yetīm D., G. 93, M. 8).

Ri‘āyāt-ı re‘āyā (re‘āyāt-ı re‘āyā): halka uymak, tâbi olmak.

Kelime Aktaş (1996: 358)’in çalışmasında “**re‘āyāt-ı re‘āyā**”, Piroğlu (1996: 86)’nın çalışmasında **ri‘āyāt-ı re‘āyā** olarak okunmuştur.

Beytin dil içi bağlamından hareketle yapılan değerlendirme sonucu “**re‘āyāt-ı re‘āyā**” kelimesinin Piroğlu’nun çalışmasındaki gibi “**ri‘āyāt-ı re‘āyā**” olarak değiştirilmesinin daha uygun olacağı kanaatine tarafımızca varılmıştır.

Tegāfül itmesün şehler **ri‘āyāt-ı re‘āyādan**

‘Adāletdür ğarāz Sührāb u Efīdūn u Dārā’dan (Yefīm D., Terkib-bend 1, M. 61)

3. BÖLÜM

YETİM DÎVÂNİ’NİN BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ (SÖZLÜK)

A

❖ a:

1.”o” anlamına gelen işaret zamiri

Fazl-ı Hâk’dur bu maqdemine **anuñ**

Nola târih olursa fazl-ı ilâh (Yetîm D., K1. 37, M. 3).

Her kim tufeyl eyleye bir iki gûsfend

‘Âlem **anuñ** tufeyli olup ola ercmend (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 12, 24, 36, 48, 60).

Gerçi kim mey-hâne oldu gerçi kallâş ocağı

Ber-güzâridur **anuñ** biñ Hâcî Bektâş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 2).

Kim ki vâdî-i haqîkatde mecâza meyl ider

Aña beñzer Ka’be’ye varur Hicâz’a meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 2).

Her kimüñ encümende vañdeti var

Aña her yir huzûra bâ’isdür (Yetîm D., K1. 12, M. 2).

Ol kadar niş urdı zembür-ı hâvâdis **aña** kim

Nâ-gehân balına dehrüñ parmağın bandı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 7).

Bî-sütün bir lu’b ile Ferhâd’ı çaldı yirlere

Çuvvet-i bâzûyile sâbıqda **anuñken** oyun (Yetîm D., G. 145, M. 4).

Dil-i Pâşâ **aña** reşk eyledüğinden diledi

Baħr semtin gözedüp ide şiyânet Çapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 21).

İşgüñe ‘arz iderin zilletüm

Luṫf idüp incinme **aña** devletüm (Yetîm D., Mes. 3, M. 6).

1.1. fani ve geçici olan dünya.

Ġam-ı dünyā nedür ki ğam diyeler

Ya **aña** miñnet ü elem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 2).

1.2. mum.

Bir şeb-çerāĝ uyardum **anuñ** pertevî Yetîm

Bezm-i hūşa oldı hezārān hezār şem' (Yetîm D., G. 91, M. 9).

1.3.tasavvuf.

Taşavvuf 'ilmini cāhil ne bilsün

O kim haqdur **anı** bātıl ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 2).

1.4. çirkin ve kötü söz.

Her ne kim işidildi zişt ü pelîd

Pāk tıtuş şu gibi **anı** yu (Yetîm D., K1. 19, M. 2).

1.5. bulut

Her yakayı sehāb idüp gül-geşt

Düşdi ter **anı** gördi dāmen-i deşt (Yetîm D., Mes. 2, M. 6).

1.6. Mecnun(Kays).

Çün hūşe çîn-i hırmen-i tevhîddür Yetîm

Bu kiştzār-ı kesret **aña** bir başağ degül (Yetîm D., G. 124, M. 14).

Ey Yetîm eş'ār ile dīvāneler vaşında ol

Kim cünün ehlinde yoğ **anuñ** gibi bir zū-fünün (Yetîm D., G. 145, M. 10).

Eger etfāl elinden yağsa Mecnün başına taşlar

Üşüp başına kuşlar yapmaz idi āşiyān **anda** (Yetîm D., G. 180, M. 8).

1.7. Hayālî.

Hayālî bāz-ı bāzū-yı belāĝatdür şikār almış

Yetîm **anuñ** gibi kuşlar uçurmuş bād-ı şarşardur (Yetîm D., G. 62, M. 4).

1.8. Hafız-ı Şirazi

Hāk-i mezār-ı Hāfız rakş eyleye şafādan

Ger olayidi nāzil **aña** bu nazm-ı i'cāz (Yetîm D., G. 66, M. 4).

1.9. Allah

Zıll-ı Hāk insān-ı kāmildür **anuñdur** salţanat

Nāķışam ger dimeyem Sührāb u Dārā suhredür (Yetîm D., G. 39, M. 5).

Bu Yetîm'ün dād-ı Hāk'dur virdügi kaç'-ı cevāb

Görmedüm bir kimsenün **anda** su'ali kaçduğın (Yetîm D., G. 151, M. 10).

1.10. zahid.

Aslı **anuñ** kim şakīdür sa'y ile olmaz sa'id

Reng virmez esved olan rüy-ı māder-zāda sürh (Yetîm D., G. 28, M. 7).

Kāfir-i 'aşķ olmayınca zāhid-i şad-sāleye

Dimedi bir kimse yüzinden **anuñ** imān aķar (Yetîm D., G. 40, M. 12).

Tereşşüh itmesün keyfiyyet-i mey zahid-i huşke

Gıdā-yı rind iken bade **anuñ** ne aşıdur sākī (Yetîm D., G. 208, M. 4).

1.11. Pir Mehmed Çelebi.

ķıymet ü ķadr ile yā Rab bu nedendür ki bu gün

ķara topraga düşüp yata **anuñ** gibi güher (Yetîm D., Terķib-bend 3, M. 30, 41).

1.12. sevgili.

Yok rakībe meyli itmez 'aşık-ı dil-dādeye

Gelmedi **anuñ** gibi bir ehl-i istignā levend (Yetîm D., G. 33, M. 6).

Dür olsun nürdan çeşmi-i cihān-bīni **anuñ**

Tütyā-yı hāk-i pāyuñ olmaya andı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 5).

Yār ben it canluyı seng-i sitemden añmadı

Oldı gālib bu şikeste üstüh **āndan** nā-ümīd (Yetîm D., G. 32, M. 8).

1.13. aşık.

Nağd-i eşki **anufi** ki vâfirdür

Cevher-i derd-i 'aşka kâdirdür (Yetîm D., G. 43, M. 1).

Anı ki yâr va'de-i vaşl ile güldüre

Kaşdı budur sevinmek ile şoñra öldüre (Yetîm D., Mat. 12, M. 1).

1.14. İbn Sina.

Älem-i berri koyup bañr hevâsında yilen

Bu 'Ali'yise **anufi** 'aqlına idrâkine yuf (Yetîm D., K1. 7, M. 4).

1.15. Yetim

Lâ diyen kim belâgatine **anufi**

Fuşahâ-yı 'Arab ne'am diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 11).

1.16. saki

Şu meclis kim ayak başmağ diler pîr-i muğân **anda**

Sebük şalınmasun sâki şağın rıtl-ı girân anda (Yetîm D., G. 180, M. 1).

1.17. Kethuda Beğ.

Kethüda Beg ki o hulk-ı hasen ü tab'-ı lañif

Fehm ider **anda** niçe farç-ı şecâ'at Kapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 30).

1.18. Seyyid Ali

Güşe-i encümen-i nükte-şinâs

Ola rüşen mi degül **anda** bu râz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 120).

1.19. Cemalî.

Dil ahvâlin Cemâlî'den şoruñ şormañ Yetimî'den

Ki hicret ideli **andan** inen hayli zamândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 12).

1.20.Pulya .

Nehb ü gâretler ile Pulya'yı vîrân idelüm

Geçüp **andan** öte İspanya'yı talan idelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 14).

1.21. bela çölü.

Belâ deştinde Mecnûn'a dıraht-ı kûy-ı Leylî'dür

Duĥân-ı âhdan kat kat k'olupdur sâye-bân **anda** (Yetîm D., G. 180, M. 6).

1.22. deniz.

Yetîm ol bahrden itdi ma'ânî dürlerin peydâ

Ki hâşâk u has olmışdur fülân ibn-i fülân **anda** (Yetîm D., G. 180, M. 10).

1.23. cennet yurdu.

Yâ ilâhî kılasın menzilini Dâr-ı Na'îm

Rûĥ-ı pâkini mu'azzez idesin **anda** muĥîm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 74).

1.24. Ferhat

aña kûh-ı ğam havâle **aña** kûh-ı Bî-sütûn

Bile gördük derdi Ferhâd-ı belâ âyîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 3).

1.25.yaşanan durum

Çomaduĝı yirden idenler şikâr

Faĥr sebep oldu **aña** âşikâr (Yetîm D., Mes. 3, M. 16).

1.26.gönül evi

O beyti sa'y idüp yapduñsa ĥardaş

Binây-yı Ka'be olmaz **aña** pâ-dâş (Yetîm D., Mes. 4, M. 16).

1.27.nefes

Her nefes bir gevher-i pâkizedür

Anı bî-ĥıymet şanup itme telef (Yetîm D., G. 96, M. 12).

1.28. Bū Derdā

Yād eylemeñ yanumda Bū Derdā fenāsi

Virmiş iken cihānda **aña** iştihār ev (Yetîm D., G. 161, M. 4).

2."ey" anlamında seslenme edatı.

Halka zülfüñ oldı kayğu **a** yigit

Zulm elin uzatdı gīsü **a** yigit (Yetîm D., G. 20, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

❖ **āb**:

1.hayat kaynağı.

Cān u dil mürğî helāk olmada bî-dāne vü **āb**

Dürlü ziverler ile ten kafesi niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 7).

Ehl-i dil ol yitişüp pāye-i rûhāniye

Hāşerāta virülür mertebe-i **āb** u gil (Yetîm D., G. 116, M. 10).

Bu köyinimiş dāğlarla göz yaşıdur ‘āşıkā

Güşe-i bî-tüşesinde huşk ü terde **āb** u nān (Yetîm D., G. 153, M. 8).

Hāķikat hāne **āb** u gil degüldür

Taş üzre taş koyan ‘āķil degüldür (Yetîm D., Mes. 4, M. 5).

Her ne kim hātırā olsa yuyalum **āb** gibi

Kāyinātı görelüm vāķı‘a-i hāb gibi (Yetîm D., Mrb. 3, M. 5).

Yetîm el çek nedür bu **āb** u gil ta‘mîrine gūşiş

Özüñ virāne kıl çün menzil-i virānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 9).

Çalma gel ‘ālem-i **āb** u gilde

Kederi tā koma cān u dilde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 95).

2.zahidin gözyaşları

Zāhide eylerse her gün dökdüğü ol **āb** feyz

Aşk-ı āteşnākden alur dil-i aħbāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 1).

➤ **āb-1 ḥayāt:** içeni ölümsüzlüğe ulaştırıran ve nerede olduğu bilinmeyen bir kaynağın suyu.

Zulmet-i dildür Yetîm İskender'e ḥâyil olan

Çeşme-sâr-ı cânda gör **āb-1 ḥayāt** el'ân aḡar (Yetîm D., G. 40, M. 14).

➤ **āb-1 ḥayvân:** içeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan hayat suyu.

Ḥayāt şuyına ḡalıp ḡo ölsün İskender

Göñülde bul yûri Ḥızr'uñ be **āb-1 ḥayvân'ın** (Yetîm D., G. 144, M. 12).

➤ **āb-1 'ineb:** üzüm suyu || şarap.

Egleyimezler beni feryād-res ma'cûn ile

Sakîyâ olsun meded **āb-1 'ineb** feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 6).

➤ **āb-1 revan [D]:** akarsu, ırmak.

Bâğda başt-ı çemen **āb-1 revân** bî-vech-i yâr

Mûris-i ġamdur açılmaz ḡâtır-ı ġamnâkümüz (Yetîm D., G. 70, M. 3).

Yirin od eyledi ġâlib hevâ-yı rü'yet-i didâr

Ki yüz üzre düşüp ḡâke yürür **āb-1 revândur** dil (Yetîm D., G. 122, M. 10).

➤ **āb-1 rûkn-ābād:** Rûkn-ābād(şehir)suyu.

Bir niçe dem āb-1 **Rûkn-ābād'a** beñzetdüm seni

Şimdi ey eşküm şaḡ-ı Bağdād'a beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 1).

❖ **'abā/ 'āba:** yünden yapılmış kaba kumaş || dervişliği temsil eden bir elbisedir.

Bahâr irdi kenâr-ı **āba** gel cām-ı muşaffâ ḡut

Esās-ı 'aḡlı ber-bād it özüñ ser-mest ü şeydâ ḡut (Yetîm D., G. 18, M. 1).

Ber-ḡaraf oldı cāme-i zer-beft

Jende giyüp **'abāya** düşdi göñül (Yetîm D., G. 121, M. 8).

Giyüp bir cāme-i fâḡir tekebbür ehli olmaḡdan

Żelil ü münkesir olmış **'abā** ehlinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 10).

➤ **'abā-pūş:** aba giyen, derviş.

Her **'abā-pūş** bize 'arz-ı riyā eylesün

Tāc-ı tecrüd urunup çün ü çirā eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 1).

❖ **ābād:** bayındır, mâmur.

Bunca demdür ki düşüp kûy-ı ħarāb-ābādı

Gezeruz göremezüz veh ki bir **ābād** gönül (Yetîm D., G. 119, M. 4).

➤ **ābād olmak [D]:** rahata kavuşmak, mutlu olmak.

Ĥulle-i rahmet ile cān u dili şād olsun

Kim du'ā eyler ise rûhına **ābād olsun** (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 84).

❖ **abdāl:** kalenderi derviş.

Pā-bürehne kef-zenān **abdāllar**

Bāğa gelsün beng ü buğrā vahtidür (Yetîm D., G. 36, M. 11).

Sözi ħatm eyle gel Yetîm **abdāl**

Muntazırdur du'āya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 17).

Ne şüretle görünürse ço görinsün **abdāl**

Ne pelāsa bürinürse ço birünsün **abdāl** (Yetîm D., G. 118, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Cem'iyet-i yārāna 'arz itme ħarīkatden

Āyîn ü rüsüm eyler **abdāl** perākende (Yetîm D., G. 178, M. 4).

Ne ğam ey gūşe-i bî-tūşe olursañ ber-bād

Tekye-i ğamda dil-i **abdāl** idüp yirin (Yetîm D., G. 142, M. 8).

Emn virmezdi Yetîm **abdāla** kesret olmasa

Tekye-i vaĥdet gibi menzil-geh-i me'men Dede (Yetîm D., G. 170, M. 13).

➤ **abdāl-ı 'aşk:** perişan aşık.

Sen uşluluk idüp zāhid işüñ gör

Ço kendü ħāline **abdāl-ı 'aşk** (Yetîm D., G. 205, M. 4).

➤ **abdāl-veş:** kalenderi derviş gibi.

Birlige yitüp ikilikden geçen **abdāl-veş**

Tekye-i tefrîd içinde dimedün sen ben Dede (Yetîm D., G. 170, M. 7).

❖ **âb-dâr:** parlak, cilalı.

Kesb idüp evşâf-ı la'î-i cân fezâsından şafâ

Âb-dâr eş'ârum ol serv-i revân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 4).

Âb-dâr elfâz ile süz-ı Yetîm'i dir gören

Sâmîrî sihrî degül mi zarf olmak nâra şu (Yetîm D., G. 163, M. 9).

❖ **âbile:** sivilce, uçuk haline geldi.

Oldı her **âbile** ayağumda

Ben çadem-rence kılmağa bir otağ (Yetîm D., G. 94, M. 3).

❖ **acâyib:** hayret verici || bambaşka.

Cefa bünyâd iderken yâr deryâ

Acâyib işledi ağyâr derdâ (Yetîm D., G. 7, M. 2).

❖ **aceb/ acep:** şaşkırtan, hayrette bırakan, tuhaf.

1.ne acayip, ne tuhaf şeklinde şaşkınlık ifadesi olarak kullanılır.

'**Acebdür** halkuñ aḥvâli görüp Allâh'ı bilmezler

'Ubüdiyyet maḳâmında olup ol şahı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 1).

Menhec-i râh-ı 'alâyiken '**acebdür** yirlere

Çalınup günden güne ednâ olupdur şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 9).

Dilâ geldi gider dirken şadâ-yı nevbet-i şâhî

'**Acebdür** görmedim güş eyleye bir pād-şâhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 8).

Her taraf cây-ı neşâṭ iken '**acebdür** bulmadum

Bu dil-i ḡam-gîne mesken külbe-i aḫzân gibi (Yetîm D., G. 196, M. 7).

Yel esdükçe gözün yaşı temevvüç eyleyüp dirdüñ

‘**Acebdür** bāde aḥvāli nedür yā Rab ğamın yirdüñ (Yetîm D., Mrb. 2, M. 10).

Hezārān ‘id ile sūr-ı sūrūr-efzādan artuğdur

Cihānuñ şimdiki ḥāli ‘**aceb** zevḳ u şafālardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 20).

Bu ‘**aceb** vāḳı’adur kim yārān

Cem olup eyleyimezler ta’bir (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 7).

Ḥarābā girip rāz-ı derūnın añlayup bildi

Diyar-ı ‘işret ü ‘işüñ ‘**aceb** sırdaşıdur sākī (Yetîm D., G. 208, M. 8).

Varup deyre ṭavāf-ı Ka’be itsem

‘**Acep** midür ki kārüm ‘aşḳdur ‘aşḳ (Yetîm D., G. 103, M. 8).

2.acaba.

‘Āşıḳa dünyāda var mı ey ‘**aceb** feryād-res

‘Andelibe ola mı ol gönçe-leb feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 1).

Geçüp tır-i müjeñ şadra oturdı ey kemān-eburū

‘**Acep** peykān-ı dil-düzun dimezse cānuma berḥiz (Yetîm D., G. 71, M. 4).

➤ ‘**aceb degül**: şaşılmaz, garip deĝil.

Çıksa dütüni çaḳ depesinden ‘**aceb degül**

Bir kāküli siyāhuñ ucından yanar şem‘ (Yetîm D., G. 91, M. 5).

➤ **aceb mi** [Kalıp İ.]: tuhaf mı, şaşılır mı?

‘**Aceb midür** Cemāli’den Yetimī’ye şeref çünkim

Nebātuñ ḳadrini bulur muḳārin çüb ola ḳanda (Yetîm D., G. 190, M. 11).

Zāhid efsürde-ḥāl iken meyli

Süz-ı ‘aşḳa ‘**aceb midür** olsa (Yetîm D., K1. 21, M. 2).

Ṭāḳ-ı mīnāyı ‘**aceb mi** iniletse nāle

İñledür kühı daḫı olmuş iken ḳalbi ḥacer (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 33).

Sît ü sadâ-yı ‘aşk ile pürdür kulağumuz

Zâhid ‘**aceb mi** gelse sözüñ lağlağa baña (Yetîm D., G. 1, M. 6).

Nâliş itsem ‘**aceb mi** bülbül-veş

Sîne-i pür-figân bâğumdur (Yetîm D., G. 45, M. 5).

Gözüñ ser-mest ü müjgānuñ olupdur hānçer-i ser-tîz

‘**Aceb mi** kanımı dökse benüm ol gāmze-i hūn-rîz (Yetîm D., G. 71, M. 2).

➤ **aceb olmaz [Kalıp İ.]:** şaşılmaz.

Zâhidüñ vechin kerâmetdür ki itdi bâde sürh

Bu ‘**aceb olmaz** sevâdı itse hark-ı ‘âde sürh (Yetîm D., G. 28, M. 2).

Yetîm’em şâh-ı deryâ-dil sehâ vü cûda gark itdi

Neheng âsâ ‘**aceb olmaz** dem ursam ka’r-ı deryadan (Yetîm D., Terkeb-bend 1, M. 70).

Gevher-i nâ-yâb u zehr olsa ‘**aceb olmaz** Yetîm

Kaṭra-i nîsân döker çünküm sehâb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 13).

‘**Aceb olmaz** gâribe gûne gûne itlerüñ bāngi

Lîsân-ı muhtelif çoğdur dehân-ı tercemân içre (Yetîm D., G. 191, M. 11).

❖ **acele:** bir şeyi çabuk yapmaya çalışma, telâş ve sabırsızlık göstererek çabuk davranma, çabukluk, tezlik.

➤ **acele eylemek [Kalıp İ.]:** çabuk davranmak, bir işin çabuk yapılması için sabırsızlanmak, telâşlanmak.

‘**Acele eyler** işinde şeytân

Âdemî-nağş olan itmez sür’at (Yetîm D., Terkeb-bend 2, M. 23).

❖ **‘acem:**

1.İranlı. Arapların, Arap olmayanlara ve özellikle İranlılara verdikleri isimdir.

Arab’a ya ‘**Acem’e** eyleyelüm isti’câl

Gel kalender olalum terk-i diyâr eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 23).

Türki dilde Yetim sözlerüne

Sülhan-ı kümmel-i **Acem** diyeler (Yetim D., G. 51, M. 10).

2.İran.

Diyâr-ı Rûm seyri bes Yetim âzâdeye yârân

Yetimâne iden itsün **Acem** iklimini seyrân (Yetim D., G. 159, M. 10).

❖ **acı:**

1.acı, kırıcı, üzücü, incitici, dokunaklı, kötü.

Gayra **acı** gelürse guşşa vü gam

Devletünde o bal ü yağumdur (Yetim D., G. 45, M. 7).

Yetim'e sen şeker-lebden irişdi **acı** diller hayf

Yidürdüñ tüti-i sîrin-kelema kand-i zehr-âmiz (Yetim D., G. 71, M. 11).

2.tuzlu, ekşi.

Gönlegüm **acı** deñiz çıkarsun

Ger girem bir yimiş iken likerini (Yetim D., K1. 1, M. 47).

❖ **acımak:** başkasının durumundan üzüntü duymak, hâline kederlenmek.

Gördi kim virür yele hicr odı cism-i hâkümüz

Acıyup şular seper bu dide-i nemnâkümüz (Yetim D., G. 70, M. 2).

❖ **'aciz:** güçsüz, zayıf, beceriksiz.

Yâr ne kılsa **'acizdendir** bu ebyâta Yetim

Ger nazîre dimeye Zati'yile Kandı bu gün (Yetim D., G. 143, M. 9).

❖ **'acûze-i dünyâ:** dünyanın hileci, sihirci kadını.

Dilerseñ itmege gül-geşt-i 'âlem-i tecrid

Alup **'acûze-i dünyâyı** bekleme yanın (Yetim D., G. 144, M. 8).

❖ **aç**: tok karşıtı.

Hüdāyā daqq-ı bāb itmez kâpuñdan ğayra cān u dil

Nevaleñden nolā i'tā iderseñ **aç** u muhtāca (Yetîm D., G. 173, M. 10).

❖ **açılmak**:

1.açılmak || sıkıntıdan kurtulmak, rahatlamak.

Bāğda baş-ı çemen āb-ı revān bī-vech-i yār

Mūris-i ğamdur **açılmaz** hāñır-ı ğamnākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 4).

Bir iki cām içince mey-kedede

Açılup hoş ğüşāde oldı ğöñül (Yetîm D., G. 120, M. 4).

2.kurtulmak.

Şafā meşreb gedālardan **açıl** ey tîre-dil şūfî

Yezidî mezhebe yir yok muhibb-i hānedān içre (Yetîm D., G. 191, M. 7).

3.(çiçek için) büyüyüp tomurcuk ve gonca halinden çıkmak.

Yüz şuyın dökmez idi şāhid-i bāzār olup

Açılup gül gibi ger olmasa hāndān ğonçe (Yetîm D., G. 186, M. 8).

4. bahsetmek, konuşmak.

Nāme de **açılup** mecālisde

Vākıf ide 'avāmı peygāma (Yetîm D., G. 181, M. 7).

5. ferahlamak, rahatlamak.

Bāğda baş-ı çemen āb-ı revān bī-vech-i yār

Mūris-i ğamdur **açılmaz** hāñır-ı ğamnākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 4).

Bir iki cām içince mey-kedede

Açılup hoş ğüşāde oldı ğöñül (Yetîm D., G. 120, M. 4).

6.”(çiçek için) büyüyüp tomurcuk ve gonca halinden çıkmak.

Yüz şuyın dökmez idi şahid-i bāzār olup

Açılup gül gibi ger olmasa ḥandān gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 8).

❖ açmak:

1.kapalı şeyi açık hâle getirmek.

Açmağa çetr-i dili al-i tınāb ola Yetîm

Mey-i şāfi dem ola ‘unşur-ı evtāda yine (Yetîm D., G. 185, M. 9).

Ḥāl-i hindū la‘l-i nābuñdan senüñ pür-fitnedür

Şūr u şerden ḥālî olmaz **açsa** bir zengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 8, 10).

ĶorĶarın göre diyü ol serv-Ķad Ķılmaz güzer

Ķabrüm üzre **açıcak** revzen mürür-ı rüzgār (Yetîm D., Mat. 5, M. 2).

2.yaralar açılması.(kabuklarının kalkması)

Zahımlar ağız **açarlar** çün şādef ol Ķamze-kār

Tirler yağdurduğunca üstüme bārān gibi (Yetîm D., G. 196, M. 5).

3.bahsetmek, konuşmak.

Hele sen rāzuñi ketm eyle şaĶın **açma** Yetîm

Nerelerden şorınursa Ķo şorınsun abdāl (Yetîm D., G. 118, M. 9).

4.girmek, kavuşmak, ulaşmak.

Cem‘ olup cümle velāyet **açamazken** umaruz

Feth-i bāb idüp ide ‘arz-ı kerāmet Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 41).

5.açmak (kapı).

Bād fi‘l-hāl irişdi vü oldı

Ķapusın yapup **açmağa** der-bān (Yetîm D., K1. 20, M. 4).

6. açmak, "göz önüne sermek, göstermek bağlamında."

Açsa ger Gül-sitân-ı 'irfânı

Eyleye rûh-ı Sa'dî seyrânı (Yetîm D., Mes. 2, M. 55).

❖ **ad:** isim || şöhret, nam, şan.

Kâr ile gördüm muqayyed Bî-sütûn Ferhâd'ını

Ehl-i ıtlâk eyledüm deşt içre Mecnûn **adını** (Yetîm D., G. 202, M. 2).

❖ **a'dâ:** düşman hısım.

Mesîh-âsâ Yetîm ızhâr-ı mu'ciz eyledüñ ammâ

Şaķın ebnâ-yı 'âlemden Yehüdî vâ **a'dâdur** (Yetîm D., G. 53, M. 12).

Cemalüñ kısmetin gûş eyleyelden zümre-i **a'dâ**

Füsürde ķalup oldılar dönüp ol demde bî-câna (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 51).

❖ **âdâb-ı meclis:** meclis adabı, terbiyesi.

Vuzûdan el yumañ **âdâb-ı meclisden** dügin sâķı

Yetîm'e anladur itsün o câm-ı pür-şafâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 13).

❖ **adâlet:** hak ve hukuku gözetme.

Nihâl-i tâzeyile o iki serv-i ķad-i mevzûn

Adâlet sebzearı içre pür-neşv ü nemâlardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 22, 43, 62).

❖ **'adem:** yokluk.

'**Adem** ser-haddine ceş-i 'adû göçsün ki dünyânuñ

Ser-â-ser rub'-ı meskûmı sunıldı âl-i 'Osmân'a (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 53).

Üns vâdisinde Leylî eyleyüp terk-i vücûd

Vahşet-âbâd-ı '**ademde** itdi menzil-gâhını (Yetîm D., G. 193, M. 8).

'Aşķuñ yolında ğuşsa vü ğam baña zâd olup

Gitdüm '**adem** vilâyetine nâ-murâd olup (Yetîm D., G. 13, M. 2).

Dehr-i ber-cāy-ı ھاṭar Cercis'e ھاḡāh-ı '**adem**

Hıç mevcūd ola mı insāna künc-i 'āfiyet (Yetīm D., G. 19, M. 3).

Şu'le-i dāḡum '**adem** semtine olmışdur delil

Güm ider pervāneyi ger eylese irşād şem' (Yetīm D., G. 92, M. 7).

'**Adem** ser-ḡaddine iltüp güm itdüm çünki rāhı ben

Vücūd iḡlimine mümkün midür itmek niḡāhı ben (Yetīm D., G. 140, M. 1).

İden endūḡ-ı cānān ile ḡam iḡlimini seyrān

İder terk-i vücūd ile '**adem** iḡlimini seyrān (Yetīm D., G. 159, M. 2).

❖ ādem:

1. insan, adam, kişi, birey, şahıs.

Ādemüñ ardınca zemm idüp yüzün

Gördüḡince riş-ḡand itmekdedür (Yetīm D., K1. 34, M. 3).

Nāz u istiḡnāsını arturduḡınca ol melek

Ādem olan meskenet birle niyāza meyl ider (Yetīm D., G. 48, M. 6).

Ādeme nuşḡı sükün ile edā eyle řaḡın

Depinüp dābbe veş eyleme ḡıffet vā'ız (Yetīm D., G. 90, M. 7).

Ālem dehān-ı ejder ü **ādem** ḡıdāyiken

Āḡıl midür ki cān u dilinde fütür yoḡ (Yetīm D., G. 99, M. 3).

Çünki **ādem** 'ālem-i kübrāyimiş ey cān u dil

Göz yumup ol 'ālemi seyrān imiş dervişlik (Yetīm D., G. 106, M. 3).

Düzd-i ḡavādis aldı metā'-ı ḡuzurını

Bu kārban-serāda ol **ādem** ki sak degül (Yetīm D., G. 124, M. 8).

Dilemezdüm ki cihān mülkine ben raḡt çekem

Nideyin kendümi kendüme ḡomadı **ādem** (Yetīm D., G. 125, M. 2).

Ādem olan ḡayret altında olur lā-büd ricāl

ḡomadılar ḡayret altında olup ḡayret yükün (Yetīm D., G. 158, M. 9).

Ādem on toközü ton ey cāme-i 'irfān giyen

Ẓāhir ü bāṭın gören ehl-i siyābuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 7).

Maḥrem-i rāz-ı dil itme yūri her bî-ḥıredi

Ādem iseñ özüñe itme yaqın dīv ü dedi (Yetîm D., G. 203, M. 2).

Ezelî mazhar-ı Ḥaḫ olmasa zāt-ı **ādem**

Dār-ı ḳurbetde nite olayidi ol ebedî (Yetîm D., G. 203, M. 5).

Fāḳa vü faḳr **ādeme** çoḳ iş ider

Ḥıle-ger ü bed-reg ü bed-kîş ider (Yetîm D., Mes. 3, M. 11).

Nice **ādem** ola kim ağlamaya ḥasret ile

Cigerini kim ola daḡlamaya miḥnet ile (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 35).

Ādem ol 'aşḳ ile cān-perverlik it

Ḥar gibi ten besleme yiyüp 'alef (Yetîm D., G. 96, M. 9).

Gülimez mi ışınmaga bir dem

Üşür iken bir **ādem** od bulsa (Yetîm D., K1. 21, M. 4).

Şāf-dil ol melekiyyet demidür

Şeytanat eyleme yār **ādemidür** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 82).

Zümre-i bed-ḥāh ile insān iseñ üns eyleme

Ādemi eyler helāk olsa karīn dīv ü ded (Yetîm D., G. 29, M. 4).

Fāḳa vü faḳr **ādemi** ebter ider

Kelb ider ḥük ider ḥar ider (Yetîm D., Mes. 3, M. 9).

2.Hz. Ādem.

Gedālar semtine şehler dil-i āḡāh ile oldı

Olaldan şāh u dervîşe zühür **Ādem'le** Ḥavvā'dan (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 68).

➤ **ādem olmak [Kalıp İ.]**: insan, adam olmak.

Ādem olmaz müdde'î ger giyse ḳat ḳat ḥāreyi

Ḥar 'azîz olmaz ne deñlü ursalar ḥil'at yūkin (Yetîm D., G. 158, M. 3).

Ādem ol ‘aşk ile cān-perverlik it

Ĥar gibi ten besleme yiyüp ‘alef (Yetîm D., G. 96, M. 9).

➤ **ādem-zāde:** âdemoğlu, insanoğlu.

Ol **ādem-zādeler** iki perî-veş çün ki tîz itdi

Vişāl-i müddetin nāzik nişest itdi vü hîz itdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 37).

❖ **ādemî:** İnsana, insanoğluna âit, insanla ilgili.

Berş isti‘māl idenler Ĥağ budur

Ādemîlikden olurlar münselih (Yetîm D., K1. 33, M. 2).

Ādemîlik bu degül ki idesin

Bizi ġavġāda koyup sen gidesin (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 63).

Şadağayçün kesret-i māl ü menāl

Ādemîyi eyler imiş ĥoş-ĥişāl (Yetîm D., Mes. 3, M. 28).

➤ **ādemî-nağş:** insan yaratılışlı olanlar(insanlar).

Acele eyler işinde şeytān

Ādemî-nağş olan itmez sür‘at (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 24).

❖ **ādemîlikden münselih olmak [D]:** insanlıktan çıkmak, insanî niteliklerini yitirmek, insana yakışmayacak davranışlarda bulunmak.

Berş isti‘māl idenler Ĥağ budur

Ādemîlikden olurlar münselih (Yetîm D., K1. 33, M. 2).

❖ **‘ades:** mercimek.

Ebed ĥāğ oluruz şanma nazar it kiştzāra gel

İrişe sâ‘ati eyler cev ü gendüm **‘ades** cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 8).

❖ **'ādet:** herkes tarafından uyulan hal, olagelmiş, alışılmış şey, usûl, görenek || alışkanlık, huy, tabiat.

Delidür terk-i **'ādet** eylemeyen

'Ādeti terk idenler uşludur (Yetîm D., G. 52, M. 17, 18).

Terk-i **'ādet** itmedür kayd-ı dü- 'ālemden ḥalāş

Kesb-i şādī vü ṭarabdur guşşa vü ğamdan ḥalāş (Yetîm D., G. 84, M. 1).

Terk-i **'ādetle** yine kendümüze pend idelüm

Resm ü āyîn-i cihānı nice pā-bend idelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 17).

❖ **adı vardır kendü yok [D]:** gerçekte olmayan, hayali olan.

Kîmyādur yā hū Sî-mürg **adı vardır kendü yok**

Elsen-i nās üzre bir efsāne künc-i 'āfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 5).

❖ **adım:** adım || teşebbüs, girişim, davranış, hamle

Bir **adım** rāh-ı Cemālî'yî Yetîmî varımaz

Ṭutmayan cān u göñülden reh-i fakr u fāka (Yetîm D., G. 183, M. 11).

Girüp bu rāh-ı pür-ḥavfa silāḥuñ eyleseñ yoldaş

Bir **adım** eylemez senden yaña feryād-res cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 12).

❖ **'ādil olmak [Kalıp İ.]:** adalet edici, adaletli olmak.

Ehl-i 'irfānı aqıt luṭf u keremle kendüñe

Şāh kim **'ādil ola** mülkine bāzer-gān aqar (Yetîm D., G. 40, M. 10).

Tā olunca neberd-i İsmā'îl

Ki neberd **olmaz** ol neberde **'ādil** (Yetîm D., Mes. 2, M. 96).

❖ **'adū:** düşman.

Neyleyeydi kara göñüllü **'adū**

Olmasa cevrüñ elinden kayġu (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 47, 84).

Dōstdan ayrılmazın düşmen olursa şad hezār
Yāri terk itmen **'adū** olsa bütün dünyā baña (Yetīm D., G. 6, M. 8).

Ḥud'a vü ḥilesin unutdı **'adū-yı** rūbāh
Anlara görünicek şir kıyāfet Ḥapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 13).

'Adem ser-haddine ceş-i **'adū** göçsün ki dünyānuñ
Ser-ā-ser rub'-ı meskūnı sunıldı āl-i 'Osmān'a (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 53).

➤ **adū olmak [Kalıp İ.]**: nefret etmek, hakkında kötü duygular beslemek.

Dōstdan ayrılmazın düşmen olursa şad hezār
Yāri terk itmen **'adū olsa** bütün dünyā baña (Yetīm D., G. 6, M. 8).

➤ **adū-yı rūbāh**: tilki gibi kurnaz düşman.

Ḥud'a vü ḥilesin unutdı **'adū-yı** rūbāh
Anlara görünicek şir kıyāfet Ḥapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 13).

❖ **āfāk**: dünyanın etrafı, gök ve yerin birleşmiş gibi görüldüğü yerler, ufuklar.

Sūziş-i derd-i derūn nidügin evrāka
Yazmak olurdu eger düşmese od **āfāka** (Yetīm D., G. 183, M. 2).

Mey-kede künci mücāvirleryüz ey sākī
Na'ralardan yiridür pür idevüz **āfākı** (Yetīm D., G. 200, M. 2).

❖ **āferin olmak [Kalıp İ.]**: aferin olsun.

Hezārān **āferin olsun** bu gün Manşūr-ı Ḥallāc'a
Ene'l-Ḥaḡ sırrını itdi kitāb-ı 'aşka dībāce (Yetīm D., G. 173, M. 1).

❖ **āfet**: güzel || bela, musibet, felaket.

Yetīm āteş-'izār **āfetleriñ** şevki hevāsıyle
Semender-vār itmişdür yirin ahker göñül mürği (Yetīm D., G. 204, M. 9).

Āteş-i ṭop u tüfek birle kılā'-ı küfre
Şaldı āşüb u ḡam u fitne vü **āfet** Ḥapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 26).

❖ **āf-tāb:**

1. güneş || ışık.

Bu nazm-ı pür-zıyāya karşı düşen nezāyir

Şan **āf-tāb** öñinde yakduñ birer çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 8).

Yağ-dān itdi 'ālemi idüp şitā şitāb

Sincābî gör ki girdi yine cism-i **āf-tāb** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 2).

1.1. güneş yüzlü güzel, sevgili.

Döymedi dil ol meh-i müşgîn-nikābı görmege

Māyil oldı göz yaşı ol **āf-tābı** görmege (Yetîm D., G. 177, M. 2).

➤ **āf-tāb-ı Mesnevî:** Mesnevî güneşi.

Mevleviler rakş iderler bî-ser ü pā zerre-vār

Pertev-i 'aşkı şalaldan **āf-tāb-ı Mesnevî** (Yetîm D., G. 198, M. 4).

➤ **āf-tāb-ı mey-kede:** meyhanenin güneşi.

Zerre-i nā-çiz idüm bir mihr-i hāver eyledi

Cāmdan pertev şalınca **āf-tāb-ı mey-kede** (Yetîm D., G. 174, M. 6).

➤ **āftāb-ı şa'ş'a:** güneşin parlaklığı, ışıkları.

Tire-hālüz zülf-i şeb-rengüñle devr itsün meded

Āftāb-ı şa'ş'a pertāb-ı meclis sākīyā (Yetîm D., G. 2, M. 4).

❖ **ağ:** ağ, tuzak.

Güm eyleyüp cihātı maḥv eyle ba'd u ḳurbı

Ḳaldur ḳara vü **ağı** def eyle şubḥ u şāmı (Yetîm D., G. 201, M. 4).

Deryā-yı ḥūn u sīne müşebbek şehān-ı şayd

Māhī-i ḥançeri çeküp ol **ağa** şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 8).

❖ **ağa:** efendi, bey.

Fuķarāyile ki oldum pā-dāş

Egmedüm beglere **ağalara** baş (Yetîm D., G. 76, M. 2).

❖ **āgeh/ āgāh:** haberi olan, haberli, haberdar.

Şanma pür-gū olanı ma'rifete **āgehdür**

Neş'e-i 'ilme 'alāmet süħan-ı kūtehdür (Yetîm D., G. 59, M. 1).

➤ **āgāh itmek [Kalıp İ.]:** haberdar etmek.

Yār-i nāzik-ṭab'ı **āgāh itmedür** aħvālūme

Naẓm-ı dūr-bārumdaki remz ü nikātumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 5).

➤ **āgāh olmak [Kalıp İ.]:** haberi olan, haberli, haberdar.

Bā'is-i 'izzet ü zilletden **olayduñ āgāh**

Haşre dek sākit olup söyleyemez idüñ ġāfil (Yetîm D., G. 116, M. 5).

Biñ yaşarsa şahlar 'işretten **āgāh olmaz**

Gel gedayı gör ki biñ 'iş añladur her bir demi (Yetîm D., G. 210, M. 5).

Nūħ tahtına binüp başumuza şāh olalum

Ḥızr-ı himmetle teveccüh idüp **āgāh olalum** (Yetîm D., Mrb. 1, M. 30).

❖ **ağarmak:**

1.rengi solmak, ferî gitmek.

Cüvānlar çihresi seyrinde nūr-ı çeşmi ḥarc itdüñ

Ağardı gözlerüñ hem-çü sebel ey pîr-i nā-bālig (Yetîm D., G. 95, M. 4).

2.aydınlanmak.

Gölge **ağardı** gün gibi tōpuñ

Vaħy-i Cibrîl olurdu mektūbuñ (Yetîm D., Mes. 2, M. 73).

❖ **āgāz**: başlama, başlangıç.

Ḥazret-i şāh-ı kerīmūñ nāmudur nāmīñ senūñ

Nuşret ü ‘avn iledür **āgāz** u encāmuñ senūñ (Yetīm D., G. 112, M. 2).

Varṭa-i tih-i ḥayālāta düşüp

Olur encām-ı maḳālüm **āgāz** (Yetīm D., Terki-bend 2, M. 118).

Bezm-i Ḥaḳ’dan mest geldi mest gitdi ehl-i ‘aşḳ

Bu ne bezm-i ḥāşdur **āgāz** mest encām mest (Yetīm D., G. 15, M. 4).

➤ **āgāz itmek [Kalıp İ.]**: başlamak.

Varṭa-i tih-i ḥayāl encāmum **āgāz itmedin**

Vaḳtidür itsem Yetīm itmāma reftār u reviş (Yetīm D., G. 83, M. 9).

❖ **ağır**: ağır, güç.

Merde dünyā sevgisi gibi **ağır** yük gelmedi

Virme dil dünyāya çekme merd iseñ ‘avret yükin (Yetīm D., G. 158, M. 7).

❖ **ağız**:

1.ağız.

Ḳo ḳavli ḥāl-i zevḳ ile k’olur mı hiç **ağız** ṭatlu

Eger dir ise biñ kerre ‘asel ey pīr-i nā-bāliḡ (Yetīm D., G. 95, M. 7).

Depeden şehre gelüp şarıḳduñ

Keş **ağızlı** bre yoḡurdi ḳara (Yetīm D., K1. 29, M. 4).

2.ağız, dışa açılan veya içeri girilen kısım.

Yirler etümi bir yañadan pisiler üşüp

Yoḳ tutmaḡa **ağızlarını** pāre-i ciger (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 16).

➤ **ağız açmak [Kalıp İ.]:**

1.yaraların kabuklarını kaldırması.

Zahımlar **ağız açarlar** çün şadef ol gamze-kār

Tirler yağdurduğunca üstüme bārān gibi (Yetīm D., G. 196, M. 5).

2.mezar olmak.

Hey meded bilimedük **ağız açup** yutdı mı arz

Yā teraḥḥum idüben bağrına mı başdı laḥd (Yetīm D., Terki-bend 3, M. 39).

➤ **ağız biriktirmek [D]:** söz birliği yapmak, bir rey üzerinde toplanmak, ittifak etmek.

Ağız birikdürüp didiler tanz ile baña

iller evinde laḥm yiyüp sır olan gurāb (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 7).

➤ **ağız dādu [Kalıp İ.]:** ağız tadı || gönül rahatlığı, huzur.

Kalduñ evşāf-ı leb-i cān-perver-i cānānede

Ey Yetīm ebsem ki şimdi bulduñ **ağzuñ dādını** (Yetīm D., G. 202, M. 10).

➤ **ağız kara [D]:** kötü haber veren kişi.

Kuyuña varur idüm ol iki **ağız qaralar**

Ḳorḳarın ‘av ‘av diyüp dāmen-i ‘ırzum paralar (Yetīm D., G. 55, M. 1).

➤ **ağzını poyraza açmak [D]:** elindeki fırsatı kaçırdıktan sonra boş yere bir şeyler elde etmeyi umut etmek.

Ağzını poyraza açup efsürde-ḥāl olur

İtmez zaḥire mūr gibi her ki iktisāb (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 5).

❖ **ağlamak:** göz yaşını dökmek, sızlanmak, yakınmak, feryat etmek.

Nice ādem ola kim **ağlamaya** ḥasret ile

Cigerini kim ola dağlamaya miḥnet ile (Yetīm D., Terki-bend 3, M. 35, 59).

Ağlamasın mı derd ile maḥzūn olup göñül

Gülmek naşib olmadı ‘ālemda şād olup (Yetīm D., G. 13, M. 7).

Yük bacından **ağlamazey** sār-bān-ı rāh-ı ‘aşk

Dirhem-i eşki döküp çeksem nola miḥnet yükin (Yetîm D., G. 158, M. 11). [

❖ **ağlatmak:** ağlatmak.

Ḥande eyler gibice cānını teslîm itdi

Ağladup merd ü zeni Pîr Meḥmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 58).

❖ **ağlayan:** sızlayan, inleyen.

Ḳapuñda **ağlayanlar** dimesünler

Şeref burcında ey meh kevkebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 9).

❖ **ağniyā:** zenginler.

Ağniyāyı dil ü cāndan fuḳarā sevmezler

Fuḳarāyı nite kim ehl-i ğına sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 1).

❖ **ağrı:** ağrı, acı.

Ne baş **ağrısudur** diyüp Cemālî

Yetimî'ye buyurdu terk-i ser-tāc (Yetîm D., G. 22, M. 11).

❖ **āğuşte:** bulanmak.

Çün **āğuşteyiken** penbe-i dāğ-ı bülbül

Vire mi bûy-ı vefā baña gülün evrākı (Yetîm D., G. 200, M. 9).

❖ **ağyār:**

1.yabancılar, bildik olmayanlar.

Cihān içinde varım ‘aşkdur ‘aşk

Cihān **ağyār** u yārum ‘aşkdur ‘aşk (Yetîm D., G. 103, M. 2).

2.âşıkların rakipleri. (âşığa göre) sevgilisinin dost edindiği kimseler, rakipler.

Tālî'üm oldı müsā'id ayırup **ağyardan**

Ahdine ṭurmaz o bî-iḳrārî tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 7).

Buğz idüp **ag̃yāra** ey dil yāri sev

Meyl-i firdevs eyleme dīdārı sev (Yetīm D., G. 160, M. 1).

Cefa bünyād iderken yār deryā

Acāyib işledi **ag̃yār** derdā (Yetīm D., G. 7, M. 2).

‘Aşq ehli āh ider **ag̃yār** ile yārın görüp

Nite kim bülbül inīlder verd ile hārın görüp (Yetīm D., G. 14, M. 1).

Müyesser itmedi yārān-ı müşfik şoḥbetin ḥayfā

Aleyhüm isteyen **ag̃yārı** yārān eyleyen ṭālī’ (Yetīm D., G. 93, M. 12).

❖ **āh**:derinden bir soluk verme eylemi ile birlikte pişmanlık, beğenmeme, yakınma gibi duyguları ifade eden kök; acı ünlemi; âşığın aşk ateşiyle gönlünden çıkan duman. Dert, keder, hüznün gibi ruh hâllerine delâlet eder.

Āteşin **āhı** yıkardı felegi olmasa ger

Dīde-i terden akan şol nemi dervīşlerün (Yetīm D., G. 107, M. 11).

Kimse almazdı benüm derd-i derūnumdan ḥaber

Āleme fāş itmese ‘aşkum bu **āhı** nā-gehān (Yetīm D., G. 153, M. 6).

İderseñ Ḥazret-i Ḥ’āce ‘Ubeydu’llāh’dan istimdād

Yüz üzre sürinür **āh** Semerḳand ü Buḥārā ṭut (Yetīm D., G. 18, M. 12).

Leylī cüst ü cū idüp deşt-i belā güm-rāhını

İtdi sahrāda derā-yı nāḳa **āh** ü vāhını (Yetīm D., G. 193, M. 2).

Āhum hevā-yı ‘aşq ile hāk olduğum görüp

Raşq itdürür gubāruma bir gird-bād olup (Yetīm D., G. 13, M. 3).

Baḥa bu **āh** u nāleyile niçün

Şeh-i bī-ṭabl u bī ‘alem diyeler (Yetīm D., G. 51, M. 3).

Ḳaldurup eflāke dikdüm bir sūtün-ı āteşin

Ya’nī ol nā mihr için bir **āh** peydā eyledüm (Yetīm D., G. 129, M. 8).

Āh kim gülşen-i vaḥdet gülünü

Kesret-i ḥāra baḳup ilimedüm (Yetīm D., G. 138, M. 7).

Sūz-ı derūn ile cihāndan ‘ubūruma

Āhum ‘alevlerin ‘alem-i türbet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 4).

Bu Yetîm’üñ dil-i pür-derd ile sūzına güvāh

Āh ile çihredeki eşk yeter ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 10).

Ravza-i şeyhe muķābil yapılan kūşecügün

Ķapusı yok ki girem **āh** şikāyet Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 40).

Her millete ķoyup çıkarur fakr u fāķa **āh**

Ķorķum budur ki eyleye islām içinde gebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 28, 53).

Pür dūd idelden **āhı** dāğ-ı ciger çerāğı

Bu nüh oldı ķabānuñ bī-nūr u fer çerāğı (Yetîm D., G. 206, M. 1).

Āh kim dīvāne dil gavgādudur

Añmayup imrüzını ferdādudur (Yetîm D., G. 58, M. 1).

Yürekde daķı bir gūşe gerekmez **āh** ile vāha

Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh’a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 3, 5).

➤ **āh-ı āteş-bār:** ateş saķan feryat.

Āh-ı āteş-bār ile ifşā iderdüm ‘āleme

Sırr-ı ‘aşķı dōstum ger olmasa kitmānı farz (Yetîm D., G. 85, M. 3).

Āh-ı āteş-bārdan düşmiş şerārumdur benüm

Zāhidā ol āteş-i dūzaķ ki eylesin beyān (Yetîm D., G. 155, M. 3).

➤ **āh-ı dil-i dervīşān:** dervīşlerin gönül feryatları, ahları.

Sa’d Vaķķās oķıdır **āh-ı dil-i dervīşān**

Her ne semte gūzer eyleser ķaķā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 9).

➤ **āh itmek [D]:** inlemek, feryat etmek, şikāyet etmek.

‘Aşķ ehli **āh ider** aģyār ile yārın görüp

Nite kim bülbul inilder verd ile ķārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 1).

Cemālî gibi gel sen de Yetimî derd-i ‘aşk ile

Yürekden **âh idüp** her dem iki gözüñ pür-âb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 10).

Ġam tenāvül eyleyüp dilden **idersem** nola **âh**

Düddan hâlî olur mu hiç ‘ayyâş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 3).

Duġân-ı âha ser-tâ-pâ boyandum

Yetîm **âh itmeyin** mi mâtemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 12).

➤ **âh olmak [Kalıp İ.]**: feryat, inilti ile dolmak.

Güş-ı zamâne zârumuz ile pür **oldı âh**

Cânâ niçün kulaġuña irmez eninümüz (Yetîm D., G. 67, M. 7).

➤ **âh ü vâh itmek [D]**: pişman olmak.

Leylî cüst ü cü idüp deşt-i belâ güm-râhını

İtdi sahrâda derâ-yı nâka **âh ü vâhını** (Yetîm D., G. 193, M. 2).

❖ **aġbâb**: dostlar, bildik, tanıdık, sevilen kimseler.

ey mehdî-i dîn ġayret **aġbâbı** helâk itdi

Gel ġâriciyile kıl Deccâl’ı perâkende (Yetîm D., G. 178, M. 5).

➤ **aġbâb-ı meclis**: meclis arkadaşları; tanıdık bildik kişiler.

Mest olmaz bâdeden kanlar yudup bî-hüş olur

La’l-i nâbuñ yâdına **aġbâb-ı meclis** sâķiyâ (Yetîm D., G. 2, M. 8).

❖ **aġbâr**: haberler, sözler, söylentiler.

Ķo efkârı ta’attuş eyleme **aġbârdan** gel geç

Ĥayâlât u serâb u bir ġurı efsânedür dünyâ (Yetîm D., G. 5, M. 7).

❖ **‘ahd**: yemin, söz.

Tâli’üm oldu müsâ’id ayırup aġyârdan

‘**Ahdine** ġurmaz o bî-iķrârı tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 8).

➤ **'ahd-i şebāb:** gençlik zamanı.

Pirlik vaktinde hālî olma bir dem bādeden

İster iseñ bir dahı **'ahd-i şebābı** görmege (Yetîm D., G. 177, M. 8).

❖ **āhen:**

1. demir || demir gibi katı, sert.

Yā Rab ol cevri dükenmez yār göñlin nerm kıl

Çekmege ol cevri **āhenden** yürek vir yā baña (Yetîm D., G. 6, M. 6).

2.katı yürekli || sabırlı, dayanıklı.

Pa-bürehne itdügün seyr ü sülûka döymeye

Halk-ı 'ālem itseler ger keşini **āhen** Dede (Yetîm D., G. 170, M. 10).

Der-i Mevlā'sını kosa bende

Ṭutsalar girer **āhenin** bende (Yetîm D., Mes. 2, M. 120).

➤ **āhen olmak [Kalıp İ.]:** demir || demir gibi katı, sert olmak.

Binānuñ şeş-cihātı **olsa āhen**

Fenā seylinden olmaz çünkü me'men (Yetîm D., Mes. 4, M. 7).

❖ **āher:** başka, diğeri, gayrı.

Āhere ṭavr-ı pesendide bize

Na-pesendidece eṭvār itdün (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 61).

❖ **āheste:** ağır, yavaş, acelesiz.

Alur **āheste** vü peyveste mesāfe sâlik

Ey Yetîm ivme ki pā-der-gil olur müsta'cil (Yetîm D., G. 116, M. 13).

❖ **āhir:**

1. son, sondaki.

Şadef-i kalbi bu Cemālî'nüñ

Seni eyler Yetimî **āhir** dūr (Yetim D., G. 43, M. 10).

Pir oldum olmadum ol nev-cüvāndan nā-ümīd

Olmazın **āhir** nefes rūḥ-ı revāndan nā-ümīd (Yetim D., G. 32, M. 2).

Devletün çünki **āhiri** letdür

Lete lâyiḳ degül mi māyil olan (Yetim D., K1. 24, M. 3).

2. sonunda, nihayet.

Çünkü **āhir** döküben raḥtı bu yirden giderüz

Devlet ü 'izz ile iḳbāl-i cihāmı niderüz (Yetim D., G. 65, M. 1).

Āhir hevā-yı zülf ü ḥaṭ-ı yār ile gider

Ḥāk içre mūr u 'aḳrebe bu kân olan başum (Yetim D., G. 135, M. 5).

Ḳanlu yaşlarla ciger pür çihreden dāḡ üzre eşḳ

Rüm'dan söynür gibi **āhir** kızilbaş ocağı (Yetim D., G. 197, M. 6).

➤ **āhire irmek [Kalıp İ.]:** nihayete, sona ermek.

irmedi söz **āhire** ḥayfā vü ḥayf

Oldı sitem şā'ire ḥayfa vü ḥayf (Yetim D., Mat. 6, M. 1).

➤ **āhir-i neş'e:** neşe, keyif sonu.

Āhir-i neş'e ile tünd ü pelīd

Oluban hayli betaletler ider (Yetim D., K1. 4, M. 5).

❖ **aḳker:** ateş kuru.

Sözümü defter ü dīvānda görüp merd-i lebīb

Didi bu siḥr durur saḳlaya **aḳker** kâğıd (Yetim D., G. 30, M. 10).

Yetim âteş-'izâr âfetlerüñ şevki hevâsiyle

Semender-vâr itmişdür yirin **aḥker** gönül mürği (Yetim D., G. 204, M. 10).

❖ **aḥlāk**: hulk'lar, huylar, tabiatlar.

Görüp **aḥlākım** fütüvvetini

Cāna farz eyledüm maḥabbetini (Yetim D., Mes. 2, M. 103).

❖ **aḥmak**: akli kıt, anlayışsız, kalın kafalı (kimse), beyinsiz, bön, budala.

Fi'li ehl-i hevâyile mevşûf

Olana şûfi diyen **aḥmakdur** (Yetim D., K1. 25, M. 2).

➤ **aḥmak olmak [Kalıp İ.]**: düşünemez, anlayamaz duruma gelmek, ahmak gibi olmak.

Terk idüp ey Yetim oğlanı

Aḥmak oldu nisāya düşdi gönül (Yetim D., G. 121, M. 10).

❖ **aḥrakat**: beni yaktı (arapça ibare).

Ger hezārān per açup pervāz ide Cibril-i dil

Aḥrakat didürür sūz-ı ḥabāb-ı Mesnevī (Yetim D., G. 198, M. 12).

❖ **aḥsen**: daha güzel, daha iyi.

Gel Yetim itme ekzebi **aḥsen**

Lā-yuḳālu li-ehlihi ehlen (Yetim D., Mes. 2, M. 67).

➤ **aḥsen olmak [Kalıp İ.]**: daha güzel, en güzel olmak.

Sözüm **aḥsen ola** diyü Cemālī

Yetimī başladı dürlü yalana (Yetim D., G. 189, M. 11).

Aḥsen olur çü ekzeb-i eş'ār

Şā'ire olmasun mı lāf şī'ār (Yetim D., Mes. 2, M. 65).

❖ **āhū**: ceylan || dilber, güzel.

Ḥançer-i müjgānna bir çeşm-i **āhūnuñ** turup

Sīne germiş dil gibi bir şīr-i merdüm var benüm (Yetim D., G. 136, M. 5).

➤ **āhū-yı misk:** güzel kokulu ceylan.

Cān meşāmı çin-i zülfünden alurken bŷy-ı misk

İtmemişdi meskenin deşt-i Hōten **āhū-yı misk** (Yetîm D., G. 114, M. 2).

❖ **aĥvāl:** "hal, durum, vaziyet" kelimelerini karşılayan çokluk bildiren kelime, haller
||bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum.

Yār-i nāzik ṭab'ı āgāh itmedür **aĥvālūme**

Naẓm-ı dŷr-bārumdaki remz ü nikātumdan ümīd (Yetîm D., G. 31, M. 5).

Naẓm u nesr ile Yetîm **aĥvālī** 'arz itmek muĥāl

Bir zamāna ḳalmışuz eṣ'ār u inşā suĥredür (Yetîm D., G. 39, M. 9).

Acebdür ĥalkuñ **aĥvālī** görüp Allāh'ı bilmezler

'Ubūdiyyet maḳāmında olup ol şahı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 1).

Āşık-ı pŷr ĥāle pŷşide degŷl **aĥvālŷmŷz**

Nŷkte-dān-ı 'ilm-i 'aşḳa nite kim aḳvālŷmŷz (Yetîm D., G. 64, M. 1).

Dil **aĥvālīn** Cemālī'den ŷoruñ ŷormañ Yetimī'den

Ki hicret ideli andan iñen ĥayli zamāndur dil (Yetîm D., G. 122, M. 11).

Āşık olanuñ olur **aĥvālī** perākende

Eṭvārı vŷ eḑ'ālī aḳvālī perākende (Yetîm D., G. 178, M. 1).

Bu ḳadar ĥaḳḳ u ĥuḳuḳ ile dirīĝ ola dirīĝ

Bilŷp **aĥvālŷmŷz** itmezse ŷefā'at ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 36).

Yel esdŷkçe gözŷn yaşı temevvŷç eyleyŷp dirdŷñ

Acebdür bāde **aĥvālī** nedŷr yā Rab ĝamın yirdŷñ (Yetîm D., Mrb. 2, M. 10).

Sañā rŷz-ı ŷŷmār āsān olacaĝın dilerseñ ger

Yŷri **aĥvālŷñi** bir bir leyālīde ĥisāb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 4).

Bārān u ra'd ŷanmañuz **aĥvālŷmi** görŷp

Zārīlik ile girye ider her zamān ebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 31).

➤ **aḥvāl-i ‘aşk:** aşk halleri, aşk durumları.

Ne bilsün müdde’iler ḥāl-i ‘aşkı

Yinür şanur bular **aḥvāl-i ‘aşkı** (Yetîm D., G. 205, M. 2).

➤ **aḥvāl-i dil:** gönlün hali, kalbin durumu.

Söyleme şiddet-i **aḥvāl-i dili** yārāna

Taş atılmağa sezā olmadı mürġān-ı Harem (Yetîm D., G. 125, M. 13).

❖ **ak:** beyaz, ak || doğru.

Dil ‘izāruñda oğur idi sevād-ı ḥaṭṭuñ

Seçer iken daḥı ‘ālemde qaradan **akı** (Yetîm D., G. 200, M. 8).

❖ **aķmak:**

1. aķmak (gözyaşı bağlamında).

Yeter **aķdı** kapuñda eşk-i Yetîm

Ālemi ġarķ ider buḥār şaķın (Yetîm D., G. 146, M. 9).

Ol kerem deryāsına varup mülākī olmadur

Dideden **aķıtuğum** Nîl ü Furāt’umdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 4).

Çeşm-i deryā bārdan kim eşk-i bî-pāyān **aķar**

Kaṭraya baḥr-ı muḥiti şaymayup yek-sān **aķar** (Yetîm D., G. 40, M. 1, 2, 4, 8, 10, 14).

2. aķmak || dökülmek.

O deryā-yı keremden yaña **aķsun** gözlerüm yaşı

Muḥîte irmege itsün bu Ceyḥün u Aras cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 3).

3. toplanmak, etrafını çevrelemek.

Şöyle koyıldı gönül yağmāsına ġavġā-yı ‘aşķ

Bir vilāyet almağa şan leşker-i ‘Osmān **aķar** (Yetîm D., G. 40, M. 6).

4. akan.

Āteşin āhı yıkardı felegi olmasa ger

Dide-i terden **akan** şol nemi dervişlerün (Yetim D., G. 107, M. 12).

Seng-i hārālarla cūş idüp **akan** ırmağlar

Şāf-dil-i Ferhād'a beñzer Hüsrev-i pür kın ile (Yetim D., G. 168, M. 5).

❖ **aķça:** para, nakit.

Ķara topraķça gelmez gözine **aķçası** dehrün

İdenler cüll-i himmetle kerem iķlimini seyrān (Yetim D., G. 159, M. 7).

Otuz üç **aķçası** yevmī gelürken

Anı celb eyledi pül-i erāzil (Yetim D., K1. 5, M. 3).

❖ **aķdām:** ayaklar.

Fehm-i aķdār itmeyen şol bī şu'uruñ semtine

Āķil olan virmedi **aķdāma** reftār u reviş (Yetim D., G. 83, M. 8).

❖ **aķdār:** değerler, kudretler.

Fehm-i **aķdār** itmeyen şol bī şu'uruñ semtine

Āķil olan virmedi aķdāma reftār u reviş (Yetim D., G. 83, M. 7).

❖ **Aķdeñiz:** Akdeniz.

Bu siyeh baķtı çeküp eyledi hem-rāh bile

Aķ Deñiz yüzlerin itdükde seyāhat Ķapudān (Yetim D., Ks. 1, M. 32).

Ķodi ayak Ķaraya **Aķdeñiz'ün**

Öñ gören fāyidesinden zararın (Yetim D., K1. 1, M. 41).

❖ **'āķıbet:** son, nihayet || netice, sonuç.

'**Āķıbet** olmaz ecel marzāsına ey dil devā

Hāliyā 'ilm-i eţıbbā vü müdāvā suĶredür (Yetim D., G. 39, M. 7).

Bi-hamdi'llāh ki dermāna iriştı **'ākıbet** derdüñ

Ciger-guşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetīm D., Mrb. 2, M. 11).

Mezheb-i 'İsī'ye bildüm **'ākıbet** eyler qarın

Olmaya ger güm-reh-i faķra zehēb feryād-res (Yetīm D., G. 72, M. 7).

❖ **akıntı:** nehir veya deniz suyunun hızla bir yöne doğru gitmesi, yer değiştirmesi, akım, cereyan.

Kerteriz it tıutup **akındısını**

Göstere tā belağoz reh-güzerin (Yetīm D., Kl. 1, M. 15).

❖ **akıtmak:**

1. akmasını sağlamak, akmasına yol açmak, dökmek.

Cān dimāęına Yetīm irmezdi bŷy-ı ma'rifet

Şıhr idŷp **akıtmasa** çāh-ı devātuñ cŷy-ı misk (Yetīm D., G. 114, M. 10).

Şehid-i Kerbelā'yiçün gönŷl Bağdād-ı hŷnīn şaţ

Revān eyler nite sŷrh-āb **akıdur** haţţ-ı Tebriz (Yetīm D., G. 71, M. 8).

2.gözyaşı akıtmak.

Akıtmayınca enhar-ı sirişki ravza-i cāna

Gönŷlden gül gibi hŷrrem oluban gülmedŷñ 'ārif (Yetīm D., G. 98, M. 5).

3. akmak || dökŷlmek.

Ehl-i 'irfānı **akıt** luţf u keremle kendŷñe

Şāh kim 'ādil ola mŷlkine bāzer-gān aķar (Yetīm D., G. 40, M. 9).

❖ **'ākıl:**

1.akıllı kimse.

Bu meşeldŷr deliden uşlı haķber ey **'ākıl**

Reviş-i 'aşķı yŷri bī-ser ŷ sāmāndan işt (Yetīm D., G. 17, M. 11).

Hakikat hâne āb u gil degüldür

Taş üzre taş koyan **'âkil** degüldür (Yetîm D., Mes. 4, M. 6).

Defter-i 'aklı ço ki **'akiller**

Nîst divâne-rāk kalem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 7).

Ecel eylerken ey **'âkil** emel bünyādına hānde

Olur mı dār-ı dünyāda esās-ı 'ömre pāyende (Yetîm D., G. 190, M. 1).

2. akıl.

Hurūş eyyāmıdır cūş itdi şular çağlayup taşdı

Cünün hengāmıdır **'âkil** ço şehri rāh-ı şahrā tūt (Yetîm D., G. 18, M. 4).

Cüst ü cūda oluban **'âkil** ü ferzāne şıfat

Hıdmet-i Haq'da özün çābük ü çālāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 3).

➤ **'âkil mi:** akli başınca mı, akıllıca mı?

'Ālem dehān-ı ejder ü ādem gıdāyiken

'Ākil midür ki cān u dilinde fütür yok (Yetîm D., G. 99, M. 4).

Ger felek fülk ola **'âkil midür** ol

İhtiyār eyleye deryā seferin (Yetîm D., K1. 1, M. 1).

➤ **'âkil olan:** akıllı olan, akli başında davranan.

Yol be-gāyet sa'bdur geçmez sebük-bār olmayan

'Ākil olan cüst olup taḥfif itsün bārını (Yetîm D., G. 199, M. 10).

Ḳalb-i iḳbāl lā-beḳāyiken

Meyl-i iḳbāl ider mi **'âkil olan** (Yetîm D., K1. 24, M. 2).

Fehm-i aḳdār itmeyen şol bī şu'uruñ semtine

'Ākil olan virmedi aḳdāma reftār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 8).

➤ **'âkil olmak [Kalıp İ.]:** akıllı olmak.

Niye geldük ne gerek soñumuzu fikr idelüm

'Ākil olup bu işi ḳomayalum ferdāya (Yetîm D., Terkiḳ-bend 3, M. 10).

❖ **ākil-i berş:** afyon şurubunu içen.

Ey Yetim **ākil-i berş** elbette

Bu 'Alî'yise hamākatler ider (Yetim D., K1. 4, M. 7).

❖ **'ākilāne:** akıllıca, mantıklı.

Ḳadd-i hācetçe söyleyüp de süküt

Eylemek **'ākilānedür** ammā (Yetim D., K1. 6, M. 4).

❖ **'akl:** akıl, düşünce, fikir.

lî-ma'allāh demidür her demi dervişlerüñ

'Akl ile derk olamaz 'ālemi dervişlerüñ (Yetim D., G. 107, M. 2).

Müslimîn üzre nite hākim-i vaqt olayidi

Olmasa **'akl** ile ger ehl-i firāset Ḳapudān (Yetim D., Ks. 1, M. 4).

Ālem-i berri koyup baḫr hevāsında yilen

Bu 'Alî'yise anuñ **'aklına** idrākine yuf (Yetim D., K1. 7, M. 4).

Faḫr ile dīn araya aldı beni

'Aklum alup ḫayrete şaldı beni (Yetim D., Mes. 3, M. 20).

'Akl ü idrāk ile şāḫib-devlet

Olanuñ hāli degüldür nisbet (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 17).

Kellemü'n-nās ile 'āmil ol cedel idüp yine

İtmesün kem **'akl** olan ilzāma reftār u reviş (Yetim D., G. 83, M. 4).

Ta'accübdür ki varup şatayın dir

Der-i germ-ābede bu **'akl** ile gil (Yetim D., K1. 5, M. 6).

➤ **'akl almak [D]:** etkisi altına almak, çok etkilemek.

Faḫr ile dīn araya aldı beni

'Aklum alup ḫayrete şaldı beni (Yetim D., Mes. 3, M. 20).

- **‘aql-ı derrāk:** çabuk anlayan, anlayışlı akıl.

‘Aql-ı derrākūñ ile her düstür

Āşāf-ı ‘ahd ü rifk ile ma‘mūr (Yetîm D., Mes. 2, M. 37).

- **‘aql-ı dūr:** uzak düşünceler, fikirler.

‘Aql-ı dūr endişe dirken zāt-ı Hakk’ı sen de bul

Bu yakına bakmayup dūr u dirāza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 3).

- **‘aql-ı fa‘al:** çok işleyen, çalışan akıl.

Muḥaşşal bu ki pîr-i **‘aql-ı fa‘al**

Ḳarışup mādër-i dehr ile çün şîr (Yetîm D., K1. 36, M. 3).

- **‘aql-ı ma‘āş:**

1.yaşayış, dirlik, geçim düşüncesi.

‘Aql-ı ma‘āşa kâdir iken ey dirîg ü hayf

Bî-tüşe avladı beni İstanbul’uñ kışı (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 45).

2.seviyesi düşük akıl.

Göz yaşı gibi şuyı ğam gibi aşı var imiş

Ḳays’a Mecnûn dimeñüz **‘aql-ı ma‘āş**ı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 2).

- **‘aql-ı pür āşüfte:** meftun, tutkun, divane akıl.

Bir perî sevdāsıyile cānı şeydā eyledüm

‘Aql-ı pür āşüfteyi şürîde rüsvā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 2).

- ❖ **aqlām:** kalemler.

Ol büt-i Rūmî’ yi yazmaḳdur ḥaṭāyî kâğıda

Vāsîti **aqlām** ile çinî devātumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 8).

Fikr idüp virdüm yine **aqlāma** reftār u revîş

Olmadı pā-dāş idüp ‘allāme reftār u revîş (Yetîm D., G. 83, M. 1).

❖ **'akreb:** sıcak ve nemli yerlerde yaşayan, kıvrık ve kalkık kuyruğunda zehirli iğnesi olan bir tür böcek || sevgilinin saçı.

Āhir hevā-yı zūlf ü haṭ-ı yār ile gider

Hāk içre mūr u **'akrebe** bu kân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 6).

❖ **'aks:** bir cismin parlak bir yerde görünen hayali, görüntüsü.

Leblerüñ şermendesı olup kızardı sâkıyâ

Yâhod ol gül-gün ruḥuñ **'aksinden** oldı bāde sürḥ (Yetîm D., G. 28, M. 4).

➤ **'aks-i kūh-ı bî-sütûn:** Ferhat'ın Şirin aşkıyla deldiği dağın yansıması.

Nāleme dem-sāz olan ey **'aks-i kūh-ı Bî-sütûn**

Derd ile feryād iden Ferhād'a beñzetzüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 7).

➤ **'aks-i ruḥ:** (sevgilinin) yanağının yansıması.

Cāmda **'aks-i ruḥuñ** gördüm didüm şevḥ eyleyüp

Bir iken oldı iki meh-tāb-ı meclis sâkıyâ (Yetîm D., G. 2, M. 5).

Dīdeye **'aks-i ruḥundan** rüşenâ idüp recâ

El yumar olup bu çeşm-i ḥün-feşāndan nâ-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 3).

❖ **aḳvāl:** kavlı'ler, sözler, kelâmlar.

Āşık-ı pürhāle püş î de degül aḥvālümüz

Nükte-dān-ı 'ilm-i 'aşka nite kim **aḳvālümüz** (Yetîm D., G. 64, M. 2).

Āşık olanuñ olur aḥvali perākende

Eṭvārı vü ef'ālî **aḳvālî** perākende (Yetîm D., G. 178, M. 2).

❖ **al:** kırmızı.

Açmağa çetr-i dili **al-i** tınāb ola Yetîm

Mey-i şāfî dem ola 'unşur-ı evtāda yine (Yetîm D., G. 185, M. 9).

Eşk-i ḥün-ābeyiken zīver-i divān-ı Yetîm

Al evrāk ile ḥayfâ ki müzeyyen oldı (Yetîm D., G. 212, M. 10).

❖ **a'lā:**

1. daha güzel, daha üstün.

Bundan **a'lā** vü laṭīf olmaya reftār ü revîş

Görene reng-i ta'alluḡ olā āzād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 13).

Hāce-i mün'im eger efḡar-ı müflis külli

Bu cihān ḡalkınıñ **a'lāsına** ednāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 6).

2. en yüksek, en yüce.

Menhec-i rāh-ı **'alāyiken** 'ācebdür yirlere

Çalınup günden güne ednā olupdur şūfilik (Yetîm D., G. 105, M. 9).

Ḳaldurup āvāzeyi **a'lāya** ey bāng-i ceres

Gel delil ol Yesrib ü Baḡḡā'ya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 1).

❖ **ā'lām:** elemler, acılar, üzüntüler.

Sırr-ı mektūbuñı Yetîm şaḡın

İtme iḡşā düşersin **ā'lāma** (Yetîm D., G. 181, M. 10).

❖ **'alāmet:** belirti, işaret, iz, nişan || delil.

Şanma pür-gū olanı ma'rifete āgehdür

Neş'e-i 'ilme **'alāmet** sūḡan-ı kūtehdür (Yetîm D., G. 59, M. 2).

❖ **āl-i 'Osmān:** Osmanlı soyu, ailesi.

'Adem ser-haddine ceş-i 'adū göçsün ki dünyānuñ

Ser-ā-ser rub'-ı mekūmı sunıldı **āl-i 'Osmān'a** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 54).

❖ **ālāyiş:** gösteriş, debdebe, tantana.➤ **ālāyiş-i dehr:** dünyanın gösterişi, debdebesi.

Yine **ālāyiş-i dehri** yuyalum pāk olalum

Girelüm bir nemede 'āşık-ı bī-bāk olalum (Yetîm D., Mrb. 3, M. 13).

➤ **ālāyış-i dü-kevn:** dünya ve ahiretin gösterişi, debdebesi.

Ālāyış-i dü-kevn ile ey şeyḥ virme el

Ālūdeyile eylemezin merḥabāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 5).

❖ **alçağ:**

1.alçak, aşağı.

Baḥr-ı bezmünde Cemālî düşüp **alçağa** Yetîm

Üsti yanında göre ḥār u ḥası niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 9).

2.aşağılık, sefil.

Faris iken piyāde oldı gönül

Alçağ oldı fütāde oldı gönül (Yetîm D., G. 120, M. 2).

❖ **aldanmak:** aldatmak, kanmak.

Pîrlik irdi cüvānlık hevesi niceye dek

Nefsün uş uşilā bu **aldanması** niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 2).

Çarḥ-ı mihmān küşe perhîz idüp **aldanmayalum**

Cerb ü şirin ni'metine didügince şunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 5).

❖ **'alef:** yem.

Yetîm ögdül murād ise yarag it raḥşını tab' uñ

'Alef hār olsa meydān almağa itmez feres cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 14).

Ādem ol 'aşḫ ile cān-perverlik it

Ḥar gibi ten besleme yiyüp **'alef** (Yetîm D., G. 96, M. 10).

❖ **'ālem:**

1. evren, kâinat cihan, insan topluluğu.

Rûm'dan geçmek Yetîm olurdu ammā **'ālemüñ**

Hind ü Sind'i lağvdür Şām 'Irāk'ı suḥredür (Yetîm D., G. 38, M. 9).

Oldı İstanbul'dan çü menzilüm şahrâ-yı Niş

Anı bildüm var imiş bu **'âlemüñ** nüşında niş (Yetîm D., G. 75, M. 2).

Âh-ı âteş-bâr ile ifşâ iderdüm **'âleme**

Sırr-ı 'aşkı döstüm ger olmasa kitmâni farz (Yetîm D., G. 85, M. 3).

Kederden hâne-i kalbüñ boşalmayınca **'âlemde**

Şafa kesb eyleyüp şevk-ı Hüdâ'dan çolmaduñ 'ârif (Yetîm D., G. 98, M. 11).

Bu 'âlem-i şehâdet içinde 'ubûrumuz

Şol **'âleme** durur ki sinîn ü şühûr yok (Yetîm D., G. 99, M. 8).

Yine bir tîr-i müjgânuñ hevâsıyile **'âlemde**

Kemân-ı 'aşkı çekmekde bu gün bir pehlevândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 5).

Sûz-ı derûn ile cihândan 'ubûruma

Âhum 'alevlerin **'âlem-i** türbet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 4).

Zühd ü taqvâyı nidersin añup ey şeyh bize

Şive-i 'aşk ile **'âlemde** maḥabbet var iken (Yetîm D., G. 150, M. 8).

Şâ'ir-i tiğ zebâna şunilupdur gūyâ

'Âlemüñ nazımıyçün seyf ü qalem dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 6).

Dîdâr-ı 'aşk ola diyü geldük bu **'âleme**

Başda hevâ-yı cennet ü ğılmân u hûr yok (Yetîm D., G. 99, M. 11).

Ser-i küyuñda cân virdüm belâ-yı 'aşk ile cânâ

Ziyâret-gâh için zeyn it ser-i kabrüm **'âlemlerle** (Yetîm D., G. 179, M. 8).

Berri **'âlemden** el çekerdüñ sen

Mâ-verâsı ḥaberlerin alsañ (Yetîm D., K1. 10, M. 1).

Yâruñ kilâbı kesret ile üşmegin Yetîm

Düşdüm ferâğ **'âlemine** vaḥdet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 10).

Dem-i Ferhâd iken şanur bu **'âlem**

Kızardı lâleden küh-sâr derdâ (Yetîm D., G. 7, M. 9).

Serden hevā-yı efseri servlik it gider

'Ālem içinde başı açuķ pād-şālīķ it (Yetīm D., G. 16, M. 6).

Bu tumtūrāk **'ālemi** yek-sū idüp Yetīm

Bir berg-i ter diledi bu kār-ı bāra hīç (Yetīm D., G. 23, M. 13).

Çünkü ādem 'ālem-i kübrāyimiş ey cān u dil

Göz yumup ol **'ālemi** seyrān imiş dervīşlik (Yetīm D., G. 106, M. 4).

lī-ma'allāh demidür her demi dervīşlerüñ

Aķl ile derk olamaz **'ālemi** dervīşlerüñ (Yetīm D., G. 107, M. 2).

Sen ü ben **'ālemi** bildüm ikilik rengiyimiş

Ṭālib-i yek-cihet oldum sen ü benden geçdüm (Yetīm D., G. 131, M. 3).

Yeter aķdı ķapuñda eşk-i Yetīm

'Ālemi ğarķ ider buhār şaķın (Yetīm D., G. 146, M. 10).

Künc-i 'uzlet var iken añmañ Yetīm'e **'ālemi**

Eylemez mürĝ-i ķafes raĝbet cihānuñ bāĝına (Yetīm D., G. 176, M. 9).

Zāhid-i bī-çārenüñ āşķ ile yoķdur **'ālemi**

Neylesün ol rüstāyidür sevād-ı a'zamı (Yetīm D., G. 210, M. 1).

Ehl-i Yetīm çün ecel derdine bulmadı devā

Ey tecerrüd **'ālemi** ehlen ve sehlen merħabā (Yetīm D., Mat. 1, M. 2).

Rüm'dan geçmek Yetīm olurdu ammā **'ālemüñ**

Hind ü Sind'i laĝvdür Şām u 'Irāk'ı suħredür (Yetīm D., G. 38, M. 9).

Dil 'izāruñda oķur idi sevād-ı ħaṭṭuñ

Seçer iken daķı **'ālemde** ķaradan aķı (Yetīm D., G. 200, M. 8).

Ḥüb olur **'ālem** tırāş olduķça kāfir zümresi

Ey Yetīm el-Ḥaķ yaraşmaz 'ārız-ı dil-berde riş (Yetīm D., G. 75, M. 9).

'Ālem dehān-ı ejder ü ādem ğıdāyiken

Āķil midür ki cān u dilinde fütür yoķ (Yetīm D., G. 99, M. 3).

Şadef-i kalb-i Cemālî'ye Yetîmî girseñ

Ƙıymet ü Ƙadrüñe olmazdı bahā bu **'ālem** (Yetîm D., G. 125, M. 16).

Devr-i 'adl ü himāyetüñde bu dem

Emn ü āsāyiş üzredür **'ālem** (Yetîm D., Mes. 2, M. 40).

Her kim Ƙufeyl eyleye bir iki gūsfend

'Ālem anuñ Ƙufeylî olup ola ercmend (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 1, 12, 24, 36, 48, 60).

Kimse almazdı benüm derd-i derūnumdan ħaber

'Āleme fāş itmese 'aşƘum bu āĥı nā-gehān (Yetîm D., G. 153, M. 6).

Pōst Ƙaydın Ƙo teni penbe-i dāġuñ bürüsün

İki yapraƘ ile yūri **'āleme** Ƙal yūf borusun (Yetîm D., Mat. 10, M. 2).

Süleymān-ı ħaremden **'āleme** ey Hūdūd-i müjde

Olursañ ol iki şāhuñ şerîf ismiyle berrende (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 9, 35, 57).

Şāf-dil **'āleme** cāhil baƘsa

Tire-dil olması günden aƘher (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 43, 89, 92).

Muşafā ħulƘını oġşardı temāmet ħulƘı

İsevî mu'ciz idi **'āleme** güftār-ı femi (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 64).

Aġlamasın mı derd ile maġzūn olup görūl

Gūlmek naşîb olmadı **'ālemda** şād olup (Yetîm D., G. 13, M. 8).

İnişin endişe it bālālıġında **'ālemün**

Kim naşîbin arturur her kim firāza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 7).

Bi-ħamdi'llāh yine bir ħoş demüm var

Ferāġat **'āleminde** 'ālemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 2).

RaƘsı naƘş itmen ki biz bu **'āleme**

Dest-efşān pāy-kübān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 9).

Bāġda çekme ħazān ħavfın çü şāġ-ı mive-dār

Serv keş āzāde ol **'ālem** çemenzārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 4).

Cemālî kimdügün bi'llâh Yetimî bilmedi **'âlem**

Eger ta'rîf idüp dirsem dağı va'llâhi bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 11).

Merd-i rehsin girü itdüñse eger kevneyni

Be bilürsin iki **'âlem** saña seng-i rehdür (Yetîm D., G. 59, M. 6).

2.kendine has bir özellik, bir başkalık.

Bi-ḥamdi'llâh yine bir hoş demüm var

Ferâgat 'âleminde **'âlemüm** var (Yetîm D., G. 54, M. 2).

Ehl-i bîdâr **'âlemin** görmez

Anlaruñ himmeti ki uyḥudur (Yetîm D., G. 52, M. 15).

➤ **'âlem-i âb u gil:** su ve toprak dünyası

Ḳalma gel **'âlem-i âb u gilde**

Kederi tâ ḳoma cân u dilde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 95).

➤ **'âlem--ârâ:** dünyayı süsleyen.

Çü toğdı gün gibi burc-ı şerefden

O mâh-ı **'âlem-ârâ-yı** cihân -gîr (Yetîm D., K1. 36, M. 8).

➤ **'âlem-i 'aşk:** aşk âlemi.

'Âlem-i 'aşk-ı Cemâlî'ye düşüp zevḳ itmedi

Ey Yetimî olmayan ḳayd-ı dü-'âlemden ḥalâş (Yetîm D., G. 84, M. 9).

➤ **'âlem-i esrâr:** sırlar dünyası.

Zâhidâ **'âlem-i esrâr** ne keyfiyet imiş

Bilmek isterseñ eger 'âşık-ı ḥayrândan işit (Yetîm D., G. 17, M. 9).

➤ **'âlem-i kübrâ:** büyük âlem, kâinat.

Çünkü âdem **'âlem-i kübrâyimiş** ey cân u dil

Göz yumup ol 'âlemi seyrân imiş dervîşlik (Yetîm D., G. 106, M. 3).

- **‘ālem-i lāhūt:** görünen ālem, zāhir ālem.

‘Ālem-i lāhūta yummazduḡ ḡanad yā hū diyü

Terk-i nāsūt ile açılmasa perr ü bālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 3).

- **‘ālem-i şehadet:** gözle görülen her şey, bütün varlıklar, maddî ālem

Bu ‘ālem-i şehādet içinde ‘ubūrumuz

Şol ‘āleme durur ki sinîn ü şühür yoḡ (Yetîm D., G. 99, M. 7).

- **‘ālem-i şeş-cihet:** ālemin her tarafı.

Veh ki vüs‘atdeyiken başumuza

‘Ālem-i şeş-ciheti ṡar itdūñ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 56).

- **‘ālem-i ‘ulvî:** madde āleminin üstündeki yüce ālem, ruhlar ālemi.

Kesb ider ‘ālem-i ‘ulvide hezārān şādî

Dār-ı süflîde olan bir ḡamı dervişlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 7).

- **‘ālem-i tecrîd:** soyutlanma; maddi varlıklardan vazgeçme ālemi.

Dilerseñ itmege gül-geşt-i ‘ālem-i tecrîd

Alup ‘acūze-i dünyāyı bekleme yanın (Yetîm D., G. 144, M. 7).

Ferd olup ‘ālem-i tecrîde güzār eyleyelüm

Gel ḡalender olalum terk-i diyār eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 3).

- **‘ālem-i kesret:** çokluk, bolluk, ziyadelik ālemi.

Rāst u çeb ṡolaşur kîse bür-i dest-i dirāz

Naḡd-i vaḡt oynamasun ‘ālem-i kesretde şaḡın (Yetîm D., G. 157, M. 8).

- **‘ālem-i rü’yā:** rüya ālemi.

Senüñle ‘ālem-i rü’yāda māhî olurken

ṡutuldı oltaya bir māh-ı dil-rübā müjde (Yetîm D., G. 175, M. 3).

➤ **‘ālem-i berr:** toprak, kara dünyası.

‘Ālem-i berri koyup baħr hevāsında yilen

Bu ‘Ali’yiſe anuñ ‘aqlına idrākine yuf (Yetīm D., K1. 7, M. 3).

❖ **‘āleme ‘uryān gelen ‘uryān gider[Kalıp İ.]:** insan dünyāya gelirken eli boş gelir, buradan giderken de eli boş gider. Taşlıcalı Yahya.

‘Āleme ‘uryān gelen ‘uryān gider Yetīm

Bu fenā yolında taħfif eyledi rıħlet yükin (Yetīm D., G. 158, M. 13).

❖ **‘alem:** işāret, alāmet, nişan, sembol.

Baħa bu āh u nāleyile niçün

Şeh-i bī-ṭabl u bī **‘alem** diyeler (Yetīm D., G. 51, M. 4).

Hüsn ile Yūsuf olacağına şübhe yok idi

Değmiş olsaydı eger Mıſr-ı ħayāta **‘alemi** (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 66).

❖ **ālet-i perħāş:** savaş, kavga sebebi.

Gül-i bī-ħār dime gel bu çemenzāra Yetīm

Nażar it her ṭarafa **ālet-i perħāş** yatar (Yetīm D., G. 61, M. 10).

❖ **alev:** Ateşten çıkan parlak ve yanar kıvılcım.

Süz-ı derün ile cihāndan ‘ubūruma

Āhum **alevlerin** ‘ālem-i türbet eyledüm (Yetīm D., G. 128, M. 4).

❖ **‘aleyh:** kötü durum, istenmeyen hal.

Müyesser itmedi yārān-ı müşfik şoħbetin ħayfā

‘Aleyhüm isteyen ağıyārı yārān eyleyen ṭāli‘ (Yetīm D., G. 93, M. 12).

❖ **alışmak:** alışmak.

Zāhid-i hayrān ile **alışmadı** reng-i şarāb

Sākīyā meşhürdur bu içemez bengī şarāb (Yetīm D., G. 12, M. 1).

❖ **‘ālī:**

1.yüce, ulu.

Der-i devlet penāhı rütbesi eflākden **‘ālī**

Serāyı saḳfı cevlān-gāh-ı mürğ-ı ‘izz ü iḳbāli (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 73).

2. Hz. ‘Alī.

Ey ‘Ālī-siret eyledüñ Ḳanber

Bu Yetīm-i ḳalenderi be **‘Alī** (Yetīm D., G. 195, M. 10).

Ey Yetīm ākil-i berş elbette

Bu **‘Alī’yise** hamāḳatler ider (Yetīm D., K1. 4, M. 8).

Hānedān-ı **‘Alī** türābında

İndürür ser babaya beglerümüz (Yetīm D., G. 68, M. 7).

❖ **‘Aliyy-i Murtażā:** İrtızâ edilmiş, takdir ve intihap olunmuş, pesen-dîde. (İmam Ali

Kerremallahû veche hazretlerinin lâkab-ı âlileridir: Aliyyü'l-Murtażâ.)

Kerāmet sofrasın beḳl it Yetīm erbāb-ı ḥācāta

Seni çün Ḳanber itdi bir **‘Aliyy-i Murtażā** meşreb (Yetīm D., G. 11, M. 10).

❖ **Alī-siret:** Hz. Alī ahlaklı.

Ey **‘Ālī-siret** eyledüñ Ḳanber

Bu Yetīm-i ḳalenderi be ‘Alī (Yetīm D., G. 195, M. 9).

❖ **Allāh:** yüce yaratıcı, Allah, tanrı.

Mü’ezzin çağırup **Allāhu** Ekber dir mesācidde

Hüdā yadiyile eyler deyirlerde derā cünbiş (Yetīm D., G. 81, M. 9).

Acebdür ḥalkuñ aḥvāli görüp **Allāh’ı** bilmezler

‘Ubūdiyyet maḳāmında olup ol şahı bilmezler (Yetīm D., G. 44, M. 1.).

Yürekde daḳı bir gūşe gerekmez āh ile vāha

Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet **Allāh’a** (Yetīm D., Mrb. 2, M. 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36).

Göñül gayriyi ço **Allāh** ile ol

Takarrub bul yüri ol şāh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 1).

Mü'min-i manşürsın naşrun min- **Allāh** ile sen

Kāfir-i mağlub şāhib nuşrete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 3).

Sā'at-i şubh-ı 'îd-i ekberde

Çün saña virdi bir hālef **Allāh** (Yetîm D., K1. 37, M. 2).

Allāh **Allāh** diyü gül-bāng ile ceng eyleyelüm

Gel ŧonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 3).

Hāfız u nāzıruñ olsun **Allāh**

Ceng ü aşüb olıcağ yirlerde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 131).

❖ **Allāh Allāh:** nida.

Allāh Allāh diyü gül-bāng ile ceng eyleyelüm

Gel ŧonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 3).

Allāh Allāh diyü engine ŧonanmā şalalum

Portağal memleketin Südde'ye varup alalum (Yetîm D., Mrb. 1, M. 17).

❖ **Allāhu ekber:** "Allah en büyüktür".

Mü'ezzin çağırup **Allāhu Ekber** dir mesācidde

Hüdā yadiyile eyler deyirlerde derā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 9).

❖ **'allāme:** çok alim, çok bilgili, her şeyi bilen, her ilimde üstat olan kimse.

Fikr idüp virdüm yine aqlāma reftār u reviş

Olmadı pā-dāş idüp **'allāme** reftār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 2).

❖ **almak:**

1. duymak, işitmek, bilgi sahibi olmak.

Bu deñiz bir uyumaz düşmendür

Çip dimez gerçi ki **aldım** haberin (Yetîm D., K1. 1, M. 4).

Kimse **almazdı** benüm derd-i derūnumdan haber
 Āleme fāş itmese ‘aşkum bu āhı nā-gehān (Yetīm D., G. 153, M. 5).
 Berri ‘ālemden el çekerdüñ sen
 Mā-verāsı haberlerin **alsañ** (Yetīm D., K1. 10, M. 2, 4).
 Nağd-i cān virdüm metā’-ı vaşlın **aldum** rāygān
 Tālib-i cānāneden bāzārı tenhā avladum (Yetīm D., G. 127, M. 9).

2. almak elde etmek.

Ġam marīzinüñ tabīb-i hāzıkıdur mey-fürüş
 Gel yetiş ey haste-dil dārü’ş-şifādan şerbet **al** (Yetīm D., K1. 35, M. 4).
 Örf ile cübbe vü destān gözüñden çıkarır
 Aşk ile ger **alasin** egnüñe monlā kepenek (Yetīm D., G. 113, M. 10).
 Dilerseñ itmege gül-geşt-i ‘ālem-i tecrīd
Alup ‘acūze-i dünyāyı bekleme yanın (Yetīm D., G. 144, M. 8).
 Hayālī bāz-ı bāzū-yı belāğatdür şikār **almış**
 Yetīm anuñ gibi kuşlar uçurmuş bād-ı şarşardur (Yetīm D., G. 62, M. 3).
 Yetīm imān u dīn gāret-geridür ol büt-i tersā
 Ki nağd-i dīnüñ **almışdur** nice bān oğlı bān içre (Yetīm D., G. 191, M. 14).
Alur āheste vü peyveste mesāfe sālīk
 Ey Yetīm ivme ki pā-der-gil olur müsta‘cil (Yetīm D., G. 116, M. 13).
 Allāh Allāh diyü engine ŧonanmā şalalum
 Portağal memleketin Südde’ye varup **alalum** (Yetīm D., Mrb. 1, M. 18).
 Kūt-ı la’linden **alınmaz** behre
 Nideyin de başayın bağruma ŧaş (Yetīm D., G. 76, M. 11).
 Şöyle koyıldı gönül yağmāsına ğavġā-yı ‘aşk
 Bir vilāyet **almağa** şan leşker-i ‘Osmān açar (Yetīm D., G. 40, M. 6).
 Ġayr ma’nīsın **alup** beyte heves itme Yetīm
 Mülk-i gayrīde bilürsin ki binā itmezler (Yetīm D., G. 56, M. 13).

3.(bir şeyi) kullanmak üzere tutup yerinden ayırarak elinde veya yanında bulundurmak.

Çırbaçın itdi suğurya kömiler

Şan ele **aldı** nacaqlı teberin (Yetîm D., K1. 1, M. 30).

Şeyh-i şöhret cû ridâsın eyleyüp şöhret yükin

Ṭavḳ-ı şeyṭân gibi **aldı** boynına la'net yükin (Yetîm D., G. 158, M. 2).

4.koku almak, hissetmek.

Cân meşâmı çîn-i zülfünden **alurken** bûy-ı misk

İtmemişdi meskenin deşt-i Ḥoten âhû-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 1).

5. temin etmek, edinmek.

Şâh elinden gîdâ **alurken** ben

Türk elinden yiyem mi hiç erzen (Yetîm D., Mes. 2, M. 81).

6. kafasını karıştırmak; tutmak, bırakmamak, sıkıştırmak.

Faḳr ile dîn araya **aldı** beni

Aḳlum alup ḫayrete şaldı beni (Yetîm D., Mes. 3, M. 19).

O demler gitdi âh ile dir idüñ gelmedi mektüb

Seni araya **almışdı** belâ vü miḫnet ü âşüb (Yetîm D., Mrb. 2, M. 6).

Nev-cüvânlar naḳd-i imānum **alurlardı** Yetîm

Olmasam bu ḫân-ḳâhda himmet-i pîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 13).

7.dolaşmak:

Gül gibi elden ele **alunur** iken ḫayfâ

Düşdi ṭoprağa ten-i Pîr Meḫemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 51).

8.kapmak.

Bâz şaydından **alur** behre-i tām

İtdi çün kendü periyle pervâz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 123).

9. yararlanmak, faydalanmak.

Oğuyup çün ehl-i dil **alür** tesellisin Yetîm

Yiridür bu şî'rüñe olsa laķab feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 9).

10.almak, talip olmak.

Mālik-i dīnārı sevme ey Yetîm

Būy-ı faķr **al** Mālik-i Dīnār'ı sev (Yetîm D., G. 160, M. 10).

Gonçe-lebler būseseñ **almağa** ayaklandurup

Virdi sāķi bāde-i gülfāma reftār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 5).

Seni gird-āba atar bu zulumāt

İyneye **al** be hidāyet fenerin (Yetîm D., K1. 1, M. 14).

11.onarmak, kazanmak.

Ey göñül **almak** için derd metā'in olmaz

Ķaṭre-i eşk gibi naķd-i direm dünyāda (Yetîm D., G. 165, M. 3).

12. alıp götürmek || ölümüne sebep olmak.

Dilā fikr-i bülend eyle ki dām u dānedür dünyā

Düşen āvāreyi **alür** kebüter-ḥānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 2).

13. bürümek, sarmak, kaplamak.

O deñlü ğaflet **almışdur** cihān ehlini ser-tā-ser

Baķup ger görseler rüşen dil-i āĝāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 9).

14. tutmak, düştüğü yerden kaldırmak.

Cāme-i zer-beft-i şāhiye teveccüh eylemez

Ol gedā kim engine **aldı** pelās u şālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 8).

Dü-'ālem naķdini oynatmayınca

Döşürüp **almadılar** şāl-ı 'aşķı (Yetîm D., G. 205, M. 10).

15. çalmak, zaptetmek.

Düzd-i havâdis **aldı** metâ'-ı huzurını

Bu kârbân-serâda ol âdem ki sak degül (Yetîm D., G. 124, M. 7).

Faqr ile dîn araya aldı beni

Aqlum **alup** hayrete şaldı beni (Yetîm D., Mes. 3, M. 20).

❖ **alna yazılmak [D]:** tahil, kader, baht.

Görelüm **alnumuza** her ne ki **yazdı** Yaradan

Gel ÷onanmâya gidüp 'azm-ı Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 7).

❖ **alt:** alt, aşağı.

Yire el arkasın koyup cihân-dîde olanlar dir

Gök **altında** müsellemdür Çalâtâ'yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 6).

Ey pîr-i çarh kaldı taş **altında** elleri

Rahm eyle bu Yetîm'ün elin al atalık it (Yetîm D., G. 16, M. 9).

❖ **altı:** altı.

Altı nefer kimesnelerün lîk rızqına

Güşîşdedür degül bilürin tâkat-ı beşer (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 21).

❖ **altun:** altın, değerli.

Cemâlî nâmını sebt it Yetîmî tâ ki eş'aruñ

Zamâne levh-i simîne yaza **altun** kalemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 14).

Genc-i sırrı her gedâ ÷ab'a hâcem fâş eyleme

El kararlar olmasa hem yâ niçe **altun** bend (Yetîm D., G. 34, M. 6).

Çihre-i zerd ile mesrûr olmasın mı ehl-i derd

Hâñır-ı hâce hazîn olsa virür **altun** neşâñ (Yetîm D., G. 87, M. 10).

❖ **altunuñ şınmak ile kıymeti eksile mi [A]:** "üstün nitelikli kişinin değeri, bulunduğu yerden uzaklaştırılmasıyla azalmaz" anlamında kullanılan bir söz.

a'ne taşyile 'uşşāka gelür mi te'sir

Kıymeti eksile mi şınmak ile altunuñ (Yetîm D., G. 108, M. 4).

❖ **ālūd eylemek [Kalıp İ.]:** bulamak.

Düşüp hār-ı muğaylānı dem **ālūd eyledi** Mecnûn

Ya bir üftāde mest olmuş yatur gülzāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 7).

❖ **ālūde:**

1.bulaşmış, karışmış, karışık.

Ālāyış-i dü-kevn ile ey şeyh virme el

Ālūdeyle eylemezin merhabāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 6).

2.dillere düşmüş, milletin konuştuğu.

İhāta eylemişlerdür meges-rānı olup ervāh

Yetîm **ālūde** leb düşmüş der-i hammāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 10).

❖ **ālūfte itmek [Kalıp İ.]:** alışık, müptela, düşkün etmek.

Cānı **ālūfte idüp** eyleme kendün peyvend

Anlara himmeti ola ğayret-i aqrānda şaķın (Yetîm D., G. 156, M. 7).

❖ **ā'māl/ 'amel:** Niyet ve iradeye bağlı olarak yapılan dünya ve ahirette ceza ve mükâfat konusu olan iş, davranış ve bilinçli yapılan fiil. Amel; dinî, ahlâkî ve ruhî eylemlerin hepsini kapsar.

Bizi ol günde kıoma dūzaħa ilte **ā'māl**

Senden ey şāh-ı rūsül bize şefā'at var iken (Yetîm D., G. 150, M. 9).

Pertev-i nūr-ı Cemālî reh-nümā-yı 'aşķ iken

Ey Yetîmî zühhd yolın vara mı **ā'mālümüz** (Yetîm D., G. 64, M. 12).

Bî ‘**amel** pendî virür h̄alka firār külli

Şoḥbete ḥalkı ider gerçi ki da‘vet vā‘ız (Yetîm D., G. 90, M. 3).

Yanınca istimā‘ idenlere tasdî‘dür ancak

Muḳārîn olmasa ḳavle ‘**amel** ey pîr-i nā-bāliḡ (Yetîm D., G. 95, M. 10).

❖ ‘**āmî**: avamca, ileri gelenlerden olmayan, cahil, avama ait.

Şehler ol ‘**āmîyi** eylerler nedîm-i ḥāş kim

Güft ü gūyı pür nifāk olup vifākı suḥredür (Yetîm D., G. 38, M. 5).

❖ ‘**āmil olmak [Kalıp İ.]**: amel eden; bildiklerini uygulayan, ibadet ve diğerkulluk görevlerini eksiksiz yerine getiren olmak.

Kellemü‘n-nās ile ‘**āmil ol** cedel idüp yine

İtmesün kem ‘aḳl olan ilzāma reftār u revîş (Yetîm D., G. 83, M. 3).

❖ ‘**āmîn**: duâlardan ve hayır temennîlerinden sonra, “Allah kabul etsin, öyle olsun!” anlamında kullanılan söz.

Her ki dir bu du‘āyiçün ‘**āmîn**

Ḥāṭırî gerd-i ḡamdan ola emîn (Yetîm D., Mes. 2, M. 135).

❖ ‘**ammā/ ‘āma**: ancak, ama fakat lakin.

Şifā-yı cān iken ol leb buyurmaz ḥasteye emsem

Bilür tîmār-ı bîmārî dimez ol ḡonçe-leb ‘**ammā** (Yetîm D., G. 4, M. 4).

Çerāḡı sūz-ı Ḥüsrev‘den uyandır ey Yetîm ‘**ammā**

Nezāket yolların gel zāde-i tab‘î ḥasenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 9).

Rûm‘dan geçmek Yetîm olurdu ‘**ammā** ‘ālemüñ

Hind ü Sind‘i laḡvdür Şām ‘Irāk‘ı suḥredür (Yetîm D., G. 38, M. 9).

Mesîḥ-āsā Yetîm ızhār-ı mu‘ciz eyledüñ ‘**ammā**

Şaḳın ebnā-yı ‘ālemden Yehūdî vār a‘dādur (Yetîm D., G. 53, M. 11).

Olupdur şüretâ gerçi gedā-yı nā-murād ‘**ammā**

Ma‘ānî kişveri içre emîr-i kāmrandur dil (Yetîm D., G. 122, M. 3).

Cennet-âbâd-ı çemenzâr-ı cihân çok **ammâ**

Südlüce cânibidür bâğ-ı İrem dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 9).

Şi'ârı her kimüñ tayy-ı lisân oldı tufeyli ol

Şakın **ammâ** ki şâhib taylasâna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 8).

Terâne gerçi rûz-ı maşşere şıgmaz dinür **ammâ**

Gel e gör nâlelerle kesret-i küy-ı hârâbatı (Yetîm D., G. 194, M. 5).

Menba'-ı ehl-i şafâdur her diyâr **ammâ** Yetîm

Rûm gibi olmaya tab'ı Güher-pâş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 9).

Her güşede o şâhuñ çokdur çerâğı **ammâ**

Yokdur Yetîm'e mânend ehl-i hüner çerâğı (Yetîm D., G. 206, M. 9).

Ûadd-i hâcetçe söyleyüp de sükût

Eylemek 'âkilânedür **ammâ** (Yetîm D., K1. 6, M. 4).

Dile der-gâh-ı hâşından rızâsın

Ki 'âma lutfın ihsân eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 20).

Vehmüm oldur ki hâme esrârum

Yazuban intişâr ider 'âma (Yetîm D., G. 181, M. 6).

❖ **'anâ:** zahmet, maşakkat, güçlük.

Hâtırı olsa şikeste olmaz

Âşıkun renc ü 'anâsı çokça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 78).

❖ **anabaylık:** sakin deniz.

Yeke yiter **anabaylık**da gider

Babacuklara tolaşdur yuların (Yetîm D., K1. 1, M. 35).

❖ **'anâşır:** dört unsur (toprak, hava, su, ateş).

Bi-ğamdi'llâh yine ecrâm-ı eflâk

Ûilup tab'ı 'anâşır birle el bir (Yetîm D., K1. 36, M. 2).

❖ **ancağ:**

1."lâkin, ama, fakat, yalnız" sözleri gibi bir düşünceye karşıt ikinci bir düşünceyi anlatan bir söz.

Hevâyi câh idüp çâha düşerler cehl ile **ancağ**

Ne bâtil añlayışdur bu ki câh u çâhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 5).

Kibr-i mü'min didüğüñ Hakk'a gider bir kes imiş

İkilik şüreti **ancağ** arada bir ses imiş (Yetîm D., G. 82, M. 2).

Yanınca istimâ' idenlere tasdî'dür **ancağ**

Muğârin olmasa kavle 'amel ey pîr-i nâ-bâliğ (Yetîm D., G. 95, M. 9).

2."olsa olsa, en çok, daha çok" anlamlarında, bir şeyin daha çoğunun, ilerisinin olmadığını gösteren bir söz.

Bu dünyâ bir mağall-i sür'at **ancağ**

Meh ü sâli hemân bir sâ'at **ancağ** (Yetîm D., G. 102, M. 1,2, 4, 6, 8, 10).

❖ **anda:**

1.o anda, o sırada.

Bunda huddâm ile üns itmiş idi ol mağdûm

Anda rûhına iderseñ nola ervâhı nedîm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 80).

2. ondan, oradan.

Nehb ü gâretler ile Pulya'yı vîrân idelüm

Geçüp **andan** öte İspanya'yı talan idelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 14).

❖ **Andarya:** Preveze deniz savaşında Barbaros'un mücadele ettiği Hristiyan donanmasının komutanı.

Venedik seyfleridür tedbîr

Şimdi **Andarya** diyen ebterde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 136).

❖ **'andelīb:** bülbül, edebiyatta güle âşık olarak bilinen bir kuş. Ötüşü güzel olmakla birlikte asık suratlı ve sevimsiz bir kuştur.

Âşıka dünyāda var mı ey 'aceb feryād-res

'**Andelībe** ola mı ol gönçe-leb feryād-res (Yetīm D., G. 72, M. 2).

Yirüñ ey gönçe itme hār şakın

Eyleme '**andelibi** zār şakın (Yetīm D., G. 146, M. 2).

Hzret-i piri kodi hayret ile hasretde

'**Andelibine** vedā' itdi gidüp ol gül-i ter (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 28).

Hārdan '**andelīb** idüp şekvā

Gül kulağ tutup eyledi işgā (Yetīm D., Mes. 2, M. 25).

Nāfile dem-sāz olup feryād ider her '**andelīb**

Sīnede her tāze dāğum olalı bir gül baña (Yetīm D., G. 9, M. 3).

❖ **Anderya Tora:** Preveze deniz savaşında Barbaros'un mücadele ettiği Hristiyan donanmasının komutanı.

Ceneral ile ki **Anderya Tora**

Şalsa ger Barbaros'a bir nökerin (Yetīm D., K1. 1, M. 17).

❖ **'Ankā:** kaf dağında bulunduğu inanılan, ismi olup cismi olmayan efsânevî kuş, zümrüdüankā, sîmurg.

Vücūdum Kāf-ı 'uzletde çü '**Ankā** eylemezdüm güm

Bu gurbet-hānede görsem eger bir āşinā meşreb (Yetīm D., G. 11, M. 3).

Sofra-i hān-ı Cemāl itdi Yetīm'i meges

Kāf-ı kanā atde līk kendüyi '**Anka** görür (Yetīm D., G. 41, M. 10).

Ey şeh-i şāh-bāz-ı '**Ankā** şayd

Şayd-gāhuñda çarḥ ednā şayd (Yetīm D., Mes. 2, M. 75).

➤ **'anḳā-şifāt:** Anka gibi.

Ḳulle-i Ḳāf-1 ḳanā'atdür yirüm **'Anḳā-şifāt**

Nān için bir vādîyi tūtop dā meşgūl olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 7).

Maḳāmuñ ey göñül **'Anḳā-şifāt** Ḳāf-1 ḳanā'at ḳıl

Zeḡan veş per açup her āşiyāna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 5).

❖ **'ankebūt:** örümcek.

Ṭāḳ-1 Kisrā yapıldı k'oldı tamām

Perde-dār oldı **'ankebūt** hemān (Yetîm D., K1. 20, M. 2).

❖ **añlamak:**

1.sezip kavramak, akıl erdirmek, hissetmek, tahkik etmek, bilmek.

Sebük-rūh olmağa sende liyāḳat **añlamañ** zāhid

Girān-cān olmadan geçseñ olursın bī nevā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 7).

Hevāyı cāh idüp çāha düşerler cehl ile ancak

Ne bāṭıl **añlayışdur** bu ki cāh u çāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 6).

Cihān-1 būḳalemūnuñ görenler elvānın

Cihānuñ **añladılar** girye reng ḡandānın (Yetîm D., G. 144, M. 2).

Manşıbın manşaba vü cāhını çāh **añlayalum**

Ḥazer üzre olalum bakmayalum dünyāya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 5).

2.anlamak, fark etmek, farkına varmak.

Be şūfî **añlayayduñ** 'işret-i kūy-1 ḡarābātı

Çeküp ber-düş iderdüñ kisvet-i kūy-1 ḡarābātı (Yetîm D., G. 194, M. 1).

Ḥarābā girip rāz-1 derūnın **añlayup** bildi

Diyar-ı 'işret ü 'işüñ 'aceb sırdaşidur sākî (Yetîm D., G. 208, M. 7).

Cāy-ı emn **añlama** dünyā-yı ḡaṭardur ötesi

Bister ü bāliši ḳo çün ḳara yirdür ötesi (Yetîm D., Mat. 16, M. 1).

Añladı bildi cihān olmaduğın cāy-ı maḳarr

Mebde'-i aṣla rüçü' eyleyüben kıldı güzer (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 25).

Nükte-i gāmızadır bāb-ı maḥabbetden dem

Ol degül müftî-i dehr **añladığı** mes'eleler (Yetîm D., G. 57, M. 8).

❖ **anlar:** "onlar" üçüncü çokluk şahıs zamiri.

Ehl-i bidār 'ālemin görmez

Anlaruñ himmeti ki uyḥudur (Yetîm D., G. 52, M. 16).

Ben ğanī **anlara** dirin ki olup müstağnī

Der-geh-i ḥazret-i Ḥaḳ'dan da recā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 5).

Cānı ālüfte idüp eyleme kendüñ peyvend

Anlara himmeti ola ğayret-i aḳrānda ṣaḳın (Yetîm D., G. 156, M. 8).

Ḥud'a vü ḥīlesin unutdı 'adū-yı rübāh

Anlara görünicek şir kıyāfet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 14).

❖ **añlatmak:** anlatmak, ifade etmek.

Vuzūdan el yumañ ādāb-ı meclisden dügin sāḳī

Yetîm'e **añladur** itsün o cām-ı pür-ṣafā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 14).

Biñ yaşarsa şahlar 'işretten āğāh olmaz

Gel gedayı gör ki biñ 'iş **añladur** her bir demi (Yetîm D., G. 210, M. 6).

❖ **añlayan:** idrak edenler, fark edenler.

Pocalar orsa varur çeynetmez

Añlayanlar ṭalazuñ şūr u şerin (Yetîm D., K1. 1, M. 6).

Fāriğ oldı eylemekden ārzū-yı verd-i ten

Añlayan bu bāğda bir ḳurı çalı ḳalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 6).

❖ **añmak:** hatırlamak, akla getirmek, zikretmek.

Der-i dil dārda Yetîm yārān seni **añmaz** mı

Añmamak mı olur aşḥāb-ı Kehif Ḳıtmır'in (Yetîm D., G. 142, M. 9, 10).

Virdiler nefsi murādın itdiler zulm ü sitem

Añmadılar hiç boynında vebâli kalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 4).

Künc-i ‘uzlet var iken **añmañ** Yetîm’e ‘âlemi

Eylemez mürğ-i kafes ragbet cihānuñ bāğına (Yetîm D., G. 176, M. 9).

Kevkeb-i bahtum **añup** eşk-i revānı subħa dek

Çihrem üzre zeyn idüp ‘ıkd-ı Süreyyā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 5).

Rüzgerin görse muvâfık gemici

Bırağur oğlını **añmaz** pederin (Yetîm D., K1. 1, M. 38).

Atılan seng-i cefāsın mı diyem her dūnuñ

Üstüme dönmedüğün mi **añayın** gerdūnuñ (Yetîm D., G. 108, M. 2).

Zühd ü takvāyı nidersin **añup** ey şeyħ bize

Şive-i ‘aşk ile ‘âlemde maħabbet var iken (Yetîm D., G. 150, M. 7).

Nerm revkiler ider tab‘um semendi sebzede

Rāh-ı seng-i hārede **añup** sıfâli kalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 8).

Bî-derd olana şūriş-i ‘aşkuñdan **añma** hiç

Nā-dān içinde söyleme ‘irfān hikāyetin (Yetîm D., G. 139, M. 3, 6).

Dür olsun nūrdan çeşmi-i cihān-bîni anuñ

Tütyā-yı hāk-i pāyuñ olmaya **añdı** bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 6).

Yār ben it canluyı seng-i sitemden **añmadı**

Oldı gālîb bu şikeste üstüħ āndan nā-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 7).

Āh kim divāne dil gavğādudur

Añmayup imrüzını ferdādudur (Yetîm D., G. 58, M. 2).

❖ **anuñçün:** onun için, bu sebeple.

Olupdur bāğ-ı cān sîr-âb eşk-i cüy-bāruñla

Ter ü taze olup dilden **anuñçün** şolmadun ‘arîf (Yetîm D., G. 98, M. 8).

❖ **ār:** utanma, çekinme, mahcubiyet.

Cāme-i 'āriyeden bu ten-i hākīyi şoyup

Ārdan 'ārī olup neng ile nāmūsı koyup (Yetîm D., Mrb. 3, M. 10).

❖ **ara:**

1. ara, orta, iç, arasına.

Faqr ile dîn **araya** aldı beni

Aqlum alup hayrete şaldı beni (Yetîm D., Mes. 3, M. 19).

Qanı ol hāzret-i maḥdūm-ı Efendī-zāde

Qalkdı **aradan** idüp cümlemüzi üftāde (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 48).

O demler gitdi āh ile dir idüñ gelmedi mektüb

Seni **araya** almışdı belā vü miḥnet ü āşüb (Yetîm D., Mrb. 2, M. 6).

2. iki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, mesafe, iki şeyin arası.

Kibr-i mü'min didüğüñ Haqq'a gider bir kes imiş

İkilik şüreti ancak **arada** bir ses imiş (Yetîm D., G. 82, M. 2).

❖ **'Arab:** Arap kimse || siyah tenli Arap ırkına mensup kimse.

'**Arab'a** ya 'Acem'e eyleyelüm isti'cāl

Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 23).

Gözi toyar şu üştüri ölmüş '**Arab** gibi

Behr-i zaḥire her kim evinde bakar başar (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 17).

Lā diyen kim belāgatine anuñ

Fuşahā-yı '**Arab** ne'am diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 12).

❖ **aralamak:** uzaklaştırmak.

Ceng iderdüm ol iki segler ile kūyuñda

Lik araya girüp yine ḥamiyyet **aralar** (Yetîm D., G. 55, M. 4)

❖ **aramak:** aramak, bir şeyi bulmaya çalışmak, araştırmak.

Arayup bulmayısardur dahı māderle peder

Görmek isterse seni Pîr Meḥemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 55).

Ġırbāl ile ğubārum **aranup** bulunmaya

Demler ola ki istenevüz dilde yād olup (Yetîm D., G. 13, M. 5).

Zülf-i şeb-rengüñ ḥayālî dilde kim yir eyledi

Genc **arar** bir maġribî şan itdi vîrānı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 4).

İsteyenler nūr-ı Ḥaḳḳ ile Ḥaḳ'ı

Şan semekdür kim **arar** deryāda şu (Yetîm D., G. 164, M. 8).

Laḥm-ı ḳadîd için toplanup bāmı ḳarġalar

İtler ḳapuda 'av 'av idüp üstüḥān **arar** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 14).

❖ **'ar'ar:** servi, dağ servisi, dikenli ardıç. Mecazen sevgilideki boy pos.

Yıḳdı bād-ı ecel ol **'ar'ar-ı** mevzūnı meded

Berg ü bārını bulup itdi ta'addi bî-ḥad (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 37).

Her nihāl-i tāzeyi taḥrîk idüp bād-ı bahār

Sāye-ġüster itdi cūyuñ **'ar'ara** şimşādını (Yetîm D., G. 202, M. 8).

➤ **'ar'ar-ı mevzūn:** güzel, düzgün, ölçülü servi.

Yıḳdı bād-ı ecel ol **'ar'ar-ı mevzūnı** meded

Berg ü bārını bulup itdi ta'addi bî-ḥad (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 37).

❖ **Aras:** Aras nehri.

O deryā-yı keremden yaña aḳsun gözlerüm yaşı

Muḥiṭe irmege itsün bu Ceyḥūn u **Aras** cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 4).

Dîde-i terden revān olan sirişkümler her yaña

Çaġlayup yollar keser Nîl ü **Aras** ırmaġına (Yetîm D., G. 176, M. 4).

Mazḥar-ı fenzurü olup nergis

Jāle-i 'aynı oldı Nîl ü **Aras** (Yetîm D., Mes. 2, M. 20).

❖ **ārāste**: süslenmiş, bezenmiş.

Çokdur ey cān ma'rifetle sinesi **ārāste**

Şafvet ile kām bir āyinesi **ārāste** (Yetīm D., G. 171, M. 1,2, 4, 6, 8, 10).

❖ **araya girmek [D]**: iki kişinin arasındaki bir işe karışmak.

Ceng iderdüm ol iki segler ile kūyuñda

Lik **araya girüp** yine hamiyyet aralar (Yetīm D., G. 55, M. 4).

❖ **ard**: akabinde, sonrasında, ardından, peşinden.

Ādemüñ **ardınca** zemm idüp yüzün

Gördügince riş-ḥand itmekdedür (Yetīm D., K1. 34, M. 3).

❖ **'ārī**: temiz, mukaddes.

Cāme-i 'āriyeden bu ten-i ḥākīyi şoyup

Ārdan **'ārī** olup neng ile nāmūsı koyup (Yetīm D., Mrb. 3, M. 10).

❖ **'ārif**: bilen, bilgi sahibi, vâkıf, irfan sahibi, Allah'ı tanıyan kişi, gönlü uyanık; [tas.] Allah'ın kendi zatını, sıfatlarını, isimlerini ve fiillerini müşahede ettiği kimse. Ârif, manevi ve ahlakî arınma sayesinde derunî tecrübe ve sezgi gücü ile öğrenir ve aydınlanır.

Ey Cemālī olmasa her-cāyī eş'ār-ı Yetīm

Boynına her **'ārifün** olmaz idi divānı farz (Yetīm D., G. 85, M. 10).

Biri meşid yolın tıtdı biri mey-ḥāneye gitdi

İkisi de degül **'ārif** yanında nā-revā cünbiş (Yetīm D., G. 81, M. 12).

Sivādan yummayınca göz Ḥüdā-bīn olmaduñ **'ārif**

Özüñ güm itmeyince sen o kāmı bulmaduñ **'ārif** (Yetīm D., G. 98, M. 1,2, 4, 6, 8, 10, 12).

➤ **'ārif-i ḥaḳ-bīn**: hakkı gören, bilen irfan sahibi.

Ḥāşe-li'llāh kim diyem dünyāya tenhā suḥredür

'Ārif-i Ḥaḳ-bīne bu dünyā vü 'uḳbā suḥredür (Yetīm D., G. 39, M. 2).

➤ **‘arîf olmak [Kalıp İ.]**: bilgili, olgun ve hayâ sahibi olmak.

Cemâlî remzine nev’an vukûfuñ olmayınca sen

İçinde ehl-i ‘irfānuñ Yetimî **olmaduñ ‘arîf** (Yetim D., G. 98, M. 14).

Görmez idi mey-kede şadrında kimse şūfîyi

‘Arîf olsa hân-kâh küncinde esrârın görüp (Yetim D., G. 14, M. 6).

Şûr u şerden gelüñüz sığınalum Mevlâ’ya

‘Arîf olup başumuz virmeyelüm gavğāya (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 2).

❖ **Aristo**: Yunan filozofu, akıl, hikmet ve doğrunun sembolü.

Bu eşkâl-i kader derkinde evrāk-ı **Aristo’dan**

Muğannen bir söz isterseñ rızādan gayrı iğvādur (Yetim D., G. 53, M. 9).

❖ **‘arîz**: yanak.

Serv-kađ hūblaruñ kâmet-i bālāsına yūf

‘Arîzi üzre olan zūlf-i muğarrāsına yūf (Yetim D., G. 97, M. 2).

‘Arîzında görmeyüp saçın kalem

Ser-nigün oldı hemân miskîn kalem (Yetim D., G. 130, M. 1).

‘Arîzuñda o hâl-i pür-âşüb

Zâhidüñ göñlini k’alur cebrî (Yetim D., K1. 26, M. 1).

➤ **‘arîz-ı dil-ber**: sevgilinin gönlü kendine çeken yanağı.

Hüb olur ‘âlem tırâş oldukça kâfir zümresi

Ey Yetim el-Hağ yaraşmaz **‘arîz-ı dil-berde** rîş (Yetim D., G. 75, M. 10).

❖ **arğa**: sırt, arka, omuz.

Çeküp bir bir çıkardı **arğasından** câme-i fağrı

Yetim’i kara çullarda be ‘uryân eyleyen tâlî’ (Yetim D., G. 93, M. 13).

❖ **arğa virmek [Kalıp İ.]**: birbirine dayanmak, destek olmak.

Semend-i 'adl ü insāfi şahilin 'āleme şaldı

Virüp arğa iki şeh-zāde sultān-ı cihān-bāña (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 58).

❖ **'arş**: taht, çardak, tavan, kubbe || İslami olarak; terim, Allah'ın kudret ve azametinin tecellisinden kinaye olarak, dokuzuncu kat semada bulunduğu tasavvur olunan taht'dır.

'Arş ile hem-ser livā-yı āh-ı serdüm var benüm

'Aşk şāhiyam bu gün kimden ne derdüm var benüm (Yetīm D., G. 136, M. 1).

❖ **artmak**: fazlalaşmak, çoğalmak.

Oldı nāzük bedeni hey meded Eyyüb'a qarın

Arta başlayucugaz zahm-ı vebādan elemi (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 70).

❖ **artuğ**: fazla, ziyade.

Def i kolaydı geçmese ger **artuğa** begüm

Şabri sihām-ı fakra iderdi gönül siper (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 19).

❖ **artuk**: fazla, ziyade.

Hezārān 'id ile sūr-ı sūrūr-efzādan **artukdur**

Cihānuñ şimdiki hāli 'aceb zevk u şafālardur (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 19).

❖ **arturmak**: çoğaltmak.

Nāz u istiğnāsını **arturduğınca** ol melek

Ādem olan meskenet birle niyāza meyl ider (Yetīm D., G. 48, M. 5, 8).

❖ **'arūs-ı dehr**: feleğin gelini.

Virme dil hüsñ ü bahāsına **'arūs-ı dehrüñ**

Niçe erden girü kılmış qarı 'avretdür bu (Yetīm D., G. 162, M. 7).

❖ **'arz:** sunma, bir büyüğe takdim etme, sunu.

Hey meded bilimedük ağız açup yutdı mı **'arz**

Yā teraḥḥum idüben bağrına mı başdı laḥd (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 39).

Muṭrib yüri terāneyile **'arza** eyleme

Cām-ı Cem ile 'işret-i Kısra ḥaberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 5).

İtlerüñle hem-sifal olan gedalar sākīya

İstemez ger **'arza** itsen 'işret-i cām-ı Cem'i (Yetîm D., G. 210, M. 8).

➤ **'arz-ı dīdār:** güzel yüzü göstermek, sunmak.

Müşerref **'arz-ı dīdār** ile Serḥān(?) illeri şimdi

Semā'-ı bezm-i rüḥānide Yünān illeri şimdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 47).

➤ **'arz-ı dīdar eylemek [Kalıp İ.]:** kendini göstermek, güzelliğini göstermek.

Muntazırdur 'āşık-ı nezzāreler

'Arz-ı dīdar eyle cānā vaktidür (Yetîm D., G. 36, M. 8).

➤ **'arz eylemek [Kalıp İ.]:** sunmak, göstermek.

Gerçi **'arz eyledi** şifāt-ı celāl

Nām-ı maṭbū'ı gibi 'ayn-ı cemāl (Yetîm D., Mes. 2, M. 101).

Saña yoḡdur ḥafī çü **'arz eyler**

Varaḡ-ı nā nüvişte ḥaṭṭ-ı celī (Yetîm D., G. 195, M. 3).

➤ **'arz -ı faḡir:** fakire, dilenciye göstermek; sunmak.

Ayaḡuñ topraḡına **'arz-ı faḡir**

Oldı ḥün-ı ciğer ile taḥrīr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 1).

➤ **'arz-ı ḥāl:** halini arz etme.

'Arz-ı ḥālī-i vaḡfı mekseb için

Ecr mislin virüp ṭaleb itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 9).

- **‘arz itmek [Kalıp İ.]**: sunmak, takdim etmek, göstermek.

Cevher-i ‘aşkı dimez ‘aşık mahāret **‘arz idüp**

Vāşıl-ı iksir lā-büd eylemez ızhār fen (Yetîm D., G. 147, M. 5).

Zîr ü zeber olacağına **‘arz ider** Yetîm

Mihr ü meh ü nücüm ile bu bî-ķarār ev (Yetîm D., G. 161, M. 9).

İşigüne **‘arz iderin** zilletüm

Luţf idüp incinme aña devletüm (Yetîm D., Mes. 3, M. 5).

Cem’iyyet-i yārāna **‘arz itme** ķarīķatden

Āyîn ü rüsüm eyler abdālî perākende (Yetîm D., G. 178, M. 3).

Şi’rini virdi Yetîm ey dil ĥarīdār olana

Sayrefidür **‘arz-ı** cevher **itdi** bāzārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 12).

Olmayınca münkesir mümkün degül kesb-i sürür

Şınmayınca kāsesi **‘arz itmedi** Mecnūn neşāt (Yetîm D., G. 87, M. 8).

Naẓm u nesr ile Yetîm aĥvālî **‘arz itmek** muĥāl

Bir zamāna ķalmışuz eş’ār u inşā suĥredür (Yetîm D., G. 39, M. 9).

- **‘arz-ı kerāmet itmek [Kalıp İ.]**: keramet göstermek.

Cem’ olup cümle velāyet açamazken umaruz

Feth-i bāb **idüp** ide **‘arz-ı kerāmet** Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 42).

- **‘arz-ı riyā eylemek [Kalıp İ.]**: olduğundan başka türlü görünme, özü sözü bir olmama, iki yüzlü davranmak.

Her ‘abā-pūş bize **‘arz-ı riyā eylesün**

Tāc-ı tecrīd urinup çün ü çirā eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 1).

❖ **ārzū**: heves, şevk || özlem.

Fāriğ oldı eylemekden **ārzū-yı** verd-i ten

Añlayan bu bāğda bir ķurı çalı ķalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 5).

➤ **ārzū-yı ḥānmān itmek [D]:** ev, bark, yuva istemek; dilemek.

Ārzū-yı ḥānmān itmek bu ğurbet-ḥānede

Ḥāne-i ğurbet olupdur ben ğarībe ḥānmān (Yetīm D., G. 155, M. 7).

❖ **āsā:** gibi.

Ḥayālī baḥr-ı fikretde neheng **āsā** şināverdür

Yetīm ol baḥr ka'ında yüzer ğavvāş-ı gevherdür (Yetīm D., G. 62, M. 1).

❖ **'aşā:** el deĝneĝi, uzun çomak.

Yetīm'em şāh-ı deryā-dil seḥā vü cūda ğarḳ itdi

Neheng **'aşā** 'aceb olmaz dem ursam ḳa'r-ı deryadan (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 70).

➤ **'aşā-yı pīrān:** yaşlılığın el deĝneĝi.

Bāde çünkim **'aşā-yı pīrāndur**

Pīr oldum 'aşāya düşdi gönül (Yetīm D., G. 121, M. 5).

❖ **āşāf-ı 'ahd:** zamanın Asaf'ı, (Asaf: Hz. Süleyman'ın veziri).

'Aḳl-ı derrākūñ ile her düstür

Āşāf-ı 'ahd ü rıfḳ ile ma'mūr (Yetīm D., Mes. 2, M. 38).

❖ **āsan:** kolay, zahmetsiz.

Ḳaṭ'-ı 'alāḳa eyledür güç gelen baña

Terk-i ṭarīḳ-ı ğamda be **āsan** olan başum (Yetīm D., G. 135, M. 10).

Ḥīle-i nefis ü şeyātın olmasa ey merd-i Ḥaḳ

Sālik-i rāh-ı Ḥaḳ'a **āsan** imiş dervişlik (Yetīm D., G. 106, M. 8).

➤ **āsān olmak [Kalıp İ.]:** kolay olmak, kolaylaşmak.

Saña rüz-ı şümār **āsān olacağın** dilersenñ ger

Yürü aḥvālūñi bir bir leyālīde ḥisāb eyle (Yetīm D., G. 188, M. 3).

❖ **āṣār:** izler, alametler.

İtmeyince yokluğa tebdil sālik varını

Bulmağa mümkün degül kendinde Haḳ **āṣārını** (Yetim D., G. 199, M. 2).

❖ **āsāyiş:** huzur, emniyet.

Devr-i 'adl ü himāyetüñde bu dem

Emn ü **āsāyiş** üzredür 'ālem (Yetim D., Mes. 2, M. 40).

➤ **āsāyiş eylemek [Kalıp İ.]:** dinlenmek, rahata ermek, huzur bulmak.

Seyr-i sülük eyleyüp **āsāyiş eyleme**

Seyyāh-vār virme gönül bir diyāra hiç (Yetim D., G. 23, M. 9).

➤ **āsāyiş itmek [Kalıp İ.]:** dinlenmek, rahata ermek, huzur bulmak.

İki şeh **itmez āsāyiş** bir iklim içre gördiler

Hemān şāh-ı cihān-baḫşuñ du 'āsıyle olup maḳrūn (Yetim D., Terkil-bend 1, M. 29).

❖ **'asel:** bal.

Ḳo ḳavli ḫāl-i zevḳ ile k'olur mı hiç ağız ṭatlu

Eger dir ise biñ kerre **'asel** ey pīr-i nā-bālig (Yetim D., G. 95, M. 8).

❖ **'ases:** bekçi.

Şeb-revān şehir-i dili geşt idüben gezmekde

Sāna māni' olā nefsuñ **'asesi** niceye dek (Yetim D., G. 110, M. 6).

❖ **aşılmak:** yüksek bir yere iliştilip sarkıtılmak, sallandırılmak || ulaşmak, erişmek.

Boş olup başılıp yavuz olup **aşılma**

Cānib-i şulḫı ḳoma mevḳi'-i cür'etde şaḳın (Yetim D., G. 157, M. 3).

❖ **Aşhāb-ı Kehif:** Kur'an-ı Kerim'in Kehf suresinde kıssaları anlatılan "yedi uyurlar".

Der-i dil dārda Yetim yārān seni añmaz mı

Añmamak mı olur **Aşhāb-ı Kehif** Ḳıtmir'in (Yetim D., G. 142, M. 10).

❖ **‘asker yürümesi [Kalıp İ.]**: ordunun sefere çıkması.

Ceyş-i İslâm ile Sultân Süleymân karadan

Baħr u ber fethine **‘asker yürüdi** bir aradan (Yetîm D., Mrb. 1, M. 6).

❖ **aşl**: asıl, temel, esas, hakiki, başlangıç.

Sanma **aşl-ı ‘anāşır-ı** insân

Yel ü toprak od ile şudur (Yetîm D., G. 52, M. 3).

Aşlı anuñ kim şakîdür sa’y ile olmaz sa’id

Reng virmez esved olan rüy-ı mäder-zâda sürh (Yetîm D., G. 28, M. 7).

➤ **aşl-ı ‘anāşır**: unsurların aslı, kaynağı.

Sanma **aşl-ı ‘anāşır-ı** insân

Yel ü toprak od ile şudur (Yetîm D., G. 52, M. 3).

❖ **aşlâ**: asla, hiç bir zaman.

Yürür devr eyleyüp tırmaz piyale ey Yetîm **aşlâ**

Meğer bezm-i neşât-engize ibn-i mâşîdür sâkî (Yetîm D., G. 208, M. 9).

❖ **āsmān**: gökyüzü, sema.

Girye itsem cüş ider baħr-ı muħîṭ-i bî-kerân

Şayha itsem lerzeye varur zemîn ü **āsmān** (Yetîm D., G. 155, M. 2).

❖ **‘aşr**: zaman, devir, çağ.

Baş üzre çıkdı hürmet ile eyledi yirin

‘Aşr içre mey gibi k’anı ayağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 6)

❖ **aşşısı degmez ziyāna [D]**: herhangi bir şeyin sağlayacağı yararın, zarardan az olması.

Şaķın bir buseyi biñ cāna virme

Hazer it **aşşısı degmez ziyāna** (Yetîm D., G. 189, M. 10).

❖ **āstān:** eşik, huzur.

Cemālī **āstānında** Yetimī

Senüñ hālünüñ nā-ķābil ne bilsün (Yetim D., G. 141, M. 11).

❖ **āsyāb:** su değirmeni.

Odlara yansun ĥarāb olsun ki men'-i vaşl ider

Bu ĥarāb-ābādda **āsyābumuz** emlakümüz (Yetim D., G. 70, M. 10).

Her baķan ğayretle ĥarĥ-ı pür-şitābuñ 'aynına

Nevbetin gözler baķup bu **āsyābuñ** 'aynına (Yetim D., G. 172, M. 2)

❖ **aş:** yemek, aş.

Göz yaşı gibi şuyı ğam gibi **aşı** var imiş

Ķays'a Mecnün dimeñüz 'aķl-ı ma'aşı var imiş (Yetim D., G. 77, M. 1).

Tereşşüh itmesün keyfiyyet-i mey zahid-i ĥuşke

Gıdā-yı rind iken bade anuñ ne **aşidur** sālķi (Yetim D., G. 208, M. 4).

Ben nān-ı ĥuşke **aş** yerür iken revā mıdur

Sen sükker-i muħallebiye urasun dişi (Yetim D., Terci-bend 1, M. 39).

Yedi ķat taşdan geĥmiş zehirden eyledi **aşum**

Beni derd ü belā küncinde miħmān eyleyen tālī' (Yetim D., G. 93, M. 5).

❖ **aşmak:** aşmak, geĥmek.

Nil-i eşkümlle Mışr-ı ten yıķılır

Ĥadden **aşdı** ziyāde oldı ğöñül (Yetim D., G. 120, M. 12).

❖ **āşām:** iĥen, iĥici; ĥeken, ĥekici.

İstedüm zühhd ehli iĥre bulmadum

Rind-i dürd **āşām** veş yār-ı şadık (Yetim D., G. 101, M. 10).

❖ **‘āşık:** āşık.

Vaşl için şanma hemān sīm ü zer oynar cānā

Yoluña **‘āşık** olan cān ü ser oynar cānā (Yetīm D., G. 8, M. 2).

Zāhid hevā-yı zühd ile olsun huzūrda

‘Āşık belā-yı ‘aşk ile sen mübtelālık it (Yetīm D., G. 16, M. 8).

Yoğ rakıbe meyli itmez **‘āşık-ı** dil-dādeye

Gelmedi anuñ gibi bir ehl-i istignā levend (Yetīm D., G. 33, M. 5).

‘Āşık-ı pür hāle pūşide degül aḥvālümüz

Nükte-dān-ı ‘ilm-i ‘aşka nite kim aḥvālümüz (Yetīm D., G. 64, M. 1).

Ḳatline **‘āşıklarūñ** hükmini gör müftinūñ

Ölmedin ölenlere virdügi fetvāya bağ (Yetīm D., G. 104, M. 7).

Girmişüz meydān-ı ‘aşka ser-bürehne **‘āşıkuz**

Zāhidā gözle tārıkı çek yüri kisvet yükin (Yetīm D., G. 158, M. 5).

Tecellī nūrına **‘āşık** bu gün müstağrak olmışdur

Seni didār-ı Hağ’dan kor be zāhid va’de-i ferdā (Yetīm D., G. 4, M. 9).

‘Āşıkı gördükçe olursın gazūb

Olmağıl gel böyle bed-ḥū a yigit (Yetīm D., G. 20, M. 3).

‘Āşıkı lücce-i baḥr-ı gama pertāb iden

Ol iki ṭurra ile çāh-ı zeḳandur bā’is (Yetīm D., G. 21, M. 3).

‘Āşıkam ben mübtelā itmeñ ḥayātumdan ümīd

Ğarḳa-i gird-āb-ı ‘aşkam yoğ necātumdan ümīd (Yetīm D., G. 31, M. 1).

‘Āşıka dünyāda var mı ey ‘aceb feryād-res

Andelibe ola mı ol gönçe-leb feryād-res (Yetīm D., G. 72, M. 1).

Nāleler tekrār ider bī-çāre **‘āşık** derd ile

Bülbül-i şüridedür güyā fiğān ez-berlemiş (Yetīm D., G. 74, M. 5).

Ḳismet-i bezm-i ezel endūh u ğamdur **‘āşıka**

Cām-ı māl-ā-māldan ger gelse gün-ā-gün neşāt (Yetīm D., G. 87, M. 3).

Oldı ‘**āşık** tār-ı zülfeyn-i girih-gîr ile zabt
Şîr iner olur ol iki zincîr ile zabt der-kem (Yetîm D., G. 88, M. 1).

Cevher-i ‘aşkı dimez ‘**āşık** mahâret ‘arz idüp
Vâşıl-ı iksîr lâ-büd eylemez ızhâr fen (Yetîm D., G. 147, M. 5).

Bu köyini miş dâğlarla göz yaşıdur ‘**āşık**
Gûşe-i bî-tüşesinde huşk ü terde âb u nân (Yetîm D., G. 153, M. 7).

Ne kadar yâr ile sen birlige yetsen ‘**āşık**
Vaşet efzâ hareketden şaşın ülfetde şaşın (Yetîm D., G. 157, M. 5).

Dâğlardan tekye-gâh-ı ‘aşkda yakduñ çerâğ
Gün gibi ‘**āşıklara** rüşen delil olan Dede (Yetîm D., G. 170, M. 4).

‘**Āşık** olanuñ olur aḥvali perâkende
Eṭvârı vü ef’âlî aḳvâlî perâkende (Yetîm D., G. 178, M. 1).

Nây-veş süz ile nâlişler ider ‘**āşık** meger
Āteş urdı cânına zâr-ı rebâb-ı Mes. (Yetîm D., G. 198, M. 5, 7).

Tenedir nây-ı tarabnâk ile bu bezm-i cihân
Pür iken ‘**āşıkunı** eglencesi şiven oldı (Yetîm D., G. 212, M. 8).

‘**Āşıkunı** çok beni yâd eylemediñ
Yüri ey bî-ser ü pâsı çokça (Yetîm D., Terkîb-bend 2, M. 69, 78).

‘**Āşıkı** gör nice incitdi cefâ-cü yârân
Eyleyüp kaçd-ı mükâfât cefâ itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 11).

➤ ‘**āşık-ı āgâh**: uyanık, basîret sâhibi aşık.

Ey Yetîm ol ‘aşka bes dirüz ki Leylî gafletin
Kaldurup ma’şûḳ itdi ‘**āşık-ı āgâhını** (Yetîm D., G. 193, M. 10).

➤ ‘**āşık-ı bed-nâm**: kötü şöhretli aşık.

‘**Āşık-ı bed-nâm** mest ü zâhid-i ḥod-kâm mest
Bâde-i ‘aşk-ı ilâhîyile ḥâş u ‘âm mest (Yetîm D., G. 15, M. 1).

- **‘āşık-ı bî-bāk olmak [Kalıp İ.]**: korkusuz āşık olmak.

Yine ālāyiş-i dehri yuyalum pāk olalum

Girelüm bir nemede **‘āşık-ı bî-bāk olalum** (Yetîm D., Mrb. 3, M. 14).

- **‘āşık-ı dîvâne**: deli āşık.

‘Āşık-ı dîvâne zencîrin sürür

‘Āşık-ı pür-cüş ile sevdâ vahtidür (Yetîm D., G. 36, M. 5).

- **‘āşık-ı ğam-ĥâre**: kederli, tasalı āşık.

‘İş ü ‘işret-ĥâne ey nâz u na‘îm ehli size

‘Āşık-ı ğam-ĥâreye ser-ĥadd-i miĥnetdür mekân (Yetîm D., G. 153, M. 4).

- **‘āşık-ı ĥayrân**: şaşırılmış, şaşırıp kalmış āşık.

Zâhidâ ‘âlem-i esrâr ne keyfiyet imiş

Bilmek isterseñ eger **‘āşık-ı ĥayrândan** işit (Yetîm D., G. 17, M. 10).

- **‘āşık-ı nezzâre**: seyreden, izleyen âşıklar.(seyirci âşıklar).

Muntazırdur **‘āşık-ı nezzâreler**

Arz-ı didar eyle cânâ vahtidür (Yetîm D., G. 36, M. 7).

- ❖ **aşırı**: haddinden fazla, alışıldandan çok, ileri derecede, pek çok.

Minbere çıkmak ile buldı çü rütbet vâ‘ız

Aşırı söylemege eyledi cür‘et vâ‘ız (Yetîm D., G. 90, M. 2).

- ❖ **āşikâr**: apaçık, belli.

Ķomaduğı yirden idenler şikâr

FaĶr sebep oldu aña **āşikâr** (Yetîm D., Mes. 3, M. 16).

- **āşikâr itmek [Kalıp İ.]**: apaçık, belli etmek.

Süz-ı derûnı itdi yine **āşikâr** şem‘

ŞevĶ-ı ruĥuñla oldu yine tâb-dâr şem‘ (Yetîm D., G. 91, M. 1).

➤ **āşikār olmak [Kalıp İ.]**: ortaya çıkmak.

Yir yir şehāb sāye şalup şahn-ı sebzeze

Yir yir ziyā-yı çihre-i mihr **āşikār ola** (Yetîm D., G. 167, M. 4).

❖ **āşinā**: bildik, tanıdık.

Dimeyüp hāş u ‘ām u küdek ü pîr

Yada vü **āşināya** yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 6).

Eşk gird-ābına düşdiyse ne ğam

Āşinādur bu deñizle mellāh (Yetîm D., G. 26, M. 6).

Saňa sen āşinā olmak hevāsı var ise sende

Yüri bî-hîş ü bî-kes ol bu yār u **āşinādan** geç (Yetîm D., G. 25, M. 6).

Vücüdüm Kāf-ı ‘uzletde çü ‘Ankā eylemezdüm güm

Bu ğurbet-hānede görsem eger bir **āşinā** meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 4).

Deñiz içinde deñiz mālîkine mālîk olan

Olur cevānib-i ‘izzetde **āşinā** müjde (Yetîm D., G. 175, M. 8).

Ğam u endühi bî-gāne ideñ ol **āşinā** geldi

Ciger-güşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh’a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 27).

Egerçi **āşinā**-şüret görinür lik ma’nide

Nażar itseñ seni görmiş degül bî-gānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 3).

Düşme gird-āb-ı ʔa’na eyle güzer

Baħr-ı nazm **āşināsiyiseñ** eger (Yetîm D., Mes. 2, M. 70).

❖ **āşinālîk**: tanışıklık, yakınlık, ahbaplık.

Ben nice bî-gāne-veş deprenmeyem ey dehr-i dün

Āşinālîk şüretinde yāda beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 10).

Ķarañuluk gidüp geldi yirine rüşenālîklar

Ğamı bî-gāne idüp itdi ‘işret **āşinālîklar** (Yetîm D., Mrb. 2, M. 14).

➤ **āşinālık/ āşnālık itmek [Kalıp İ.]**: tanıma, tanışıklık.

Āşnālıklar idüp yoldaşına kıymışlar

Niçe bî-gāne gezer bu reh-i ğurbetde şaķın (Yetîm D., G. 157, M. 9).

Āşinālık it Cemālî olmasun

Bu Yetîmî baħr-ı ħayretde ğarîķ (Yetîm D., G. 101, M. 11).

➤ **āşinā olmak [Kalıp İ.]**: bilmek, tanımak; bilinmek, tanınmak.

Saňa sen **āşinā olmak** hevāsı var ise sende

Yüri bî-ħiş ü bî-kes ol bu yār u āşinādan geķ (Yetîm D., G. 25, M. 5).

❖ **āşiyān**: kuş yuvası.

Göñül Sî-mürĝ'ına Ķāf-ı maħabbet **āşiyān** iken

Mekānını semender-vār nîrān eyleyen t̄ālî' (Yetîm D., G. 93, M. 3).

Eger eţfāl elinden yaĝsa Mecnūn başına taşlar

Üşüp başına kuşlar yapmaz idi **āşiyān** anda (Yetîm D., G. 180, M. 8).

Maķāmuñ ey göñül 'Anķā-şifat Ķāf-ı ķanā'at ķıl

Zeĝan veş per açup her **āşiyāna** ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 6).

Āşiyānından uçan mürĝ-ı ğarîbe yiridür

Bir t̄arîķ ile eger itse delālet Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 43).

❖ **'aşk**: aşk, candan sevme, gönül verme.

Kimse almazdı benüm derd-i derūnumdan ħaber

Āleme fāş itmese **'aşkum** bu āhı nā-gehān (Yetîm D., G. 153, M. 6).

'Aşkuñ yolında ĝuşşa vü ĝam baña zād olup

Gitdüm 'adem vilāyetine nā-murād olup (Yetîm D., G. 13, M. 1).

'Aşk ehli āh ider aĝyār ile yārın görüp

Nite kim bülbül inilder verd ile ħārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 1).

Ey Yetîm el-ħaķ budur şaldum kilimüm şuya ben

Şarılaldan **'aşk** ile bu ķara eski ķul baña (Yetîm D., G. 9, M. 12).

'Aşk etvārını takrîr idemez kaldı Yetîm

Bārî tahrîre gelen defter ü dîvāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 13).

Bād-bān-ı 'aşk açup düşeydi bu deryālara

Hikmete bakmazdı olup Bū 'Alî Sînā levend (Yetîm D., G. 33, M. 11).

Tekye-gāh-ı 'aşka dervîşāne gel şāhum ki tā

'Aşk meşk ide senüñle bu dil-i abdālumuz (Yetîm D., G. 64, M. 10).

Rāstî kāmēt-i cānāna elif diyeliden

'Aşk dersin okuruz 'aşk fūnūnını dirüz (Yetîm D., G. 65, M. 8).

Demler olur ki 'aşk meşk eyler

Baş egüp her gedāya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 3, 11).

Deķāyıkdan dem ursun tār-ı ŧanbūr

Açub 'aşk ile gizlü rāz ber-baŧŧ (Yetîm D., G. 89, M. 8).

Ādem ol 'aşk ile cān-perverlik it

Ħar gibi ten besleme yiyüp 'alef (Yetîm D., G. 96, M. 9).

Cihān içinde varım 'aşkdur 'aşk

Cihān aġyār u yārım 'aşkdur 'aşk (Yetîm D., G. 103, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

'Aşk pîridür Cemālî ey Yetîmî merd iseñ

Zeyline idüp teşebbüs ġayrdan kendüñi çek (Yetîm D., G. 111, M. 11).

Örf ile cübbe vü destān gözüñden çıkarır

'Aşk ile ger alasin egnüñe monlā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 10).

'Aşk şahrāsı sebük-pālarını yitmez mi

Merhale kaŧ'iyiçün ġuşsa vü ġam zād göñül (Yetîm D., G. 119, M. 11).

Vāz geldüm zühd ile mescide sākin olmadan

'Aşk ile cünbiş idüp 'azm-i kilisā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 4).

'Aşk ile mebhüt ü ħayrānam egerçi ben gedā

Ħāmdü-li'llāh zāhid-i ħod-rā gibi ġül olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 5).

Arş ile hem-ser livā-yı āh-ı serdüm var benüm

'Aşk şāhiyam bu gün kimden ne derdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 2).

'Aşk müstevlî olup bir yire irgürdi yolum

Öñüm ardum bilmeyüp fark idemen şağ u şolum (Yetîm D., G. 137, M. 1).

Yār yolında iver virmege cānı 'uşşāk

'Aşk ile cān virici çurfaca milletdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 4).

Şuya şalduñ ise seccāde-i nengi zāhid

'Aşk ile cübbe-i nāmūsı çeküp çāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 8).

Eşk çihremden inüp tamlardı sīnem dāğına

'Aşk şular koymadın derd ehlinün ocağına (Yetîm D., G. 176, M. 2, 5).

'Aşk ile okunduğınca faşl u bāb-ı Mesnevî

Şevk ile rakşa koyar her şeyh ü şābı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 1).

'Aşk ile pür rahne vü vīrāne dilsin ey Yetîm

Ol sebebden bir hārāb-ābāda beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 11).

Yine her cānibe 'aşk ile müşg ü merhabā geldi

Dil-i maḥzūn-ı yārāna meserretle şafā geldi (Yetîm D., Mrb. 2, M. 25).

Levh-i dilde nice bir naqş-ı vaḳār eyleyelüm

Ser ü sāmānı koyup 'aşk ile kār eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 2).

Zāhide eylerse her gün dökdüğü ol āb feyz

'Aşk-ı āteşnākden alur dil-i aḥbāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 2).

'Aşkı oyuncağ iden zāhidi didüm göricek

Nār-ı sūzān ile ehl-i saḳar oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 7).

Cān u dil kişverini kıldı zabt itdi tamām

'Aşka nice dimeyem şāh-ı cihān-girümdür (Yetîm D., G. 42, M. 6).

Ey Yetîm ol 'aşka bes dirüz ki Leylî gāfletin

Ḳaldurup ma'sūḳ itdi 'aşıḳ-ı āgāhını (Yetîm D., G. 193, M. 9).

Zāhid-i bī-çārenüñ **'aşk** ile yoğdur 'ālemi

Neylesün ol rüstāyīdür sevād-ı a'zamı (Yetîm D., G. 210, M. 1)

➤ **'aşk-ı Şîrîn: Şirin'in aşkı.**

'Aşk-ı Şîrîn ile cān virdükde miskîn Kūh-ken

Tagdan bālîni şahradan firāşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 3).

❖ **āştî eylemek [Kalıp İ.]:** barışıklık etmek, sulh etmek.

Āştî Seyyid 'Alî'yile Yetîm

Eylemez bezl ide ger sîm ü zerin (Yetîm D., K1. 1, M. 50).

❖ **āşüb:** kavga, kargaşalık, gürültü.

O demler gitdi āh ile dir idüñ gelmedi mektüb

Seni araya almışdı belā vü miḥnet ü **āşüb** (Yetîm D., Mrb. 2, M. 6).

Āteş-i ṭop u tüfek birle kılā'-ı küfre

Şaldı **āşüb** u ğam u fitne vü āfet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 26).

Hāfız u nāzıruñ olsun Allāh

Ceng ü **āşüb** olıcağ yirlerde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 132).

Āşüb u şūr-ı dehr ile ey dil ḥuzūr yoğ

Pürdür ğumüm-ı ḥādise cāy-ı sürūr yoğ (Yetîm D., G. 99, M. 1).

O demler gitdi āh ile dir idüñ gelmedi mektüb

Seni araya almışdı belā vü miḥnet ü **āşüb** (Yetîm D., Mrb. 2, M. 6).

Şalalum Malta'yile Başkana'ya **āşübı**

Gel ṭonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 11).

➤ **āşüb itmek [Kalıp İ.]:** fitne çıkarmak, kargaşa yaratmak.

Hāl ü haṭṭın fitneye yiltendürüp **āşüb ider**

Hüsn deryāsında ol bī-bāk ü bī-pervā levend (Yetîm D., G. 33, M. 7).

❖ **āşüfte**: meftun, tutkun, divane.

Gördüğün Leylî sanan Mecnûn gibi

Vâlîh ü **āşüfte** hayrân gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 6).

➤ **āşüfte-ḥâl itmek[D]**: perişan hale sokmak, perişanlık vermek, perişan duruma getirmek, perişan etmek.

Pes Cemâlî derdidür **āşüfte-ḥâl iden** beni

Ey Yetîmî şanmağıl kim gayrı derdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 11).

❖ **at**: at

Bir ednâ bendesi mâlik hezârân mâl-ı Kârûn'a

Libâs-ı fâḥîr-i Sâm u Siyâvuş **atları** şâli (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 78).

Götür **at** raḥt-ı vücûdî gözüñ aç ḳalma ki hep

Düzdi râh-ı 'âdeme yollarını ḳāfileler (Yetîm D., G. 57, M. 5).

❖ **'atâ**: bağış, ihsan, bahşiş.

Pād-şehden **'atâ** vü luṭf u kerem

Bendelerden ḥaṭâ vü cürm ü nedem (Yetîm D., Mes. 2, M. 125).

Bana bî-baḥşîş **'atâ-yı** rütbet-i şaff-ı sipâh

Bir gedâya pîl iḥsân eylemekdür pād-şâh (Yetîm D., Mat. 13, M. 1).

❖ **atmak**:

1. atmak, fırlatmak, saçmak.

Seni gird-âba **atar** bu zulumât

İyneye al be hidâyet fenerin (Yetîm D., K1. 1, M. 13).

Söyleme şiddet-i aḥvâl-i dili yârâna

Ṭaş **atılmağa** sezâ olmadı mürġân-ı Ḥarem (Yetîm D., G. 125, M. 14).

Pertev **atma** dili ḥaḳ beyt-i dile

Ġayrlardan süpürüp silimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 5).

Yine başdardalar baştan **atup** baş tōpların güm güm
Şalındı şayhalar birle zelāzil rub'ı meskūna (Yetîm D., G. 182, M. 3).

Ben bu rezm içre nā-gehān bir pîr
Cāna **atdı** kemān-ı cezbesi tîr (Yetîm D., Mes. 2, M. 100).

2.gözden çıkarmak, göndermek.

Ne isterse rakîbe yok dimezdük
Atacağ nesnemüz olsa yabana (Yetîm D., G. 189, M. 6).

❖ **atalık itmek [D]:** büyüklük etmek, yol göstermek.

Ey pîr-i çarh kaldı taş altında elleri
Rağm eyle bu Yetîm'üñ elin al **atalık it** (Yetîm D., G. 16, M. 10)

❖ **āteş:** ateş || aşk ateşi.

Āteşin āhı yıkardı felegi olmasa ger
Dîde-i terden akan şol nemi dervîşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 11).
Çemende şanki **āteşdür** yanar yir yir gül-i hamrā
Duğhān-ı āh-ı bülbüldür ser-ā-ser servler gūyā (Yetîm D., G. 4, M. 1).

➤ **āteş-i āh:** āh ateşi.

Āteş-i āhum ile yandı yine meş'aleler
Ceres-i nālem ile tōldı reh-i merhaleler (Yetîm D., G. 57, M. 1)

➤ **āteş-i 'aşk:** aşk ateşi.

Āteş-i 'aşk ile yandum yetiş ey yārān-ı eşk
Tağılup bād-ı fenādan yile varmadn külüm (Yetîm D., G. 137, M. 3).

➤ **āteş-i 'aşka yanmak [D]:** sevdalanmak, âşık olmak, aşk ateşiyle yanmak.

Āteş-i 'aşka yanup hākister oldum hey meded
Ey semender-vār idenler nār-ı sūzānı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 5).

- **āteş-i dūzah:** cehennem ateşi.

Āh-ı āteş-bārdan düşmiş şerārumdur benüm

Zāhidā ol **āteş-i dūzah** ki eylersin beyān (Yetîm D., G. 155, M. 4).

- **āteş-i ḥasret:** hasret ateşi.

Ehl-i şevküñ eli üstinde yanup pâr pâr cām

Āteş-i ḥasret ura zümre-i ḥüssāda yine (Yetîm D., G. 185, M. 8).

- **āteş-‘izār:** ateş yanak || Kırmızı yanak.

Yetîm **āteş-‘izār** āfetlerüñ şevki hevāsıyla

Semender-vār itmişdür yirin ahker göñül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 9)

- **āteş-i şevk:** arzu ateşi.

Āteş-i şevk ile ser-tā-pā yanan rüşen Dede

Tāze tāze dāğlarla zeyn olan gülşen Dede (Yetîm D., G. 170, M. 1).

- **āteş-i top:** ateşli top.

Āteş-i top u tüfek birle kıla’-ı küfre

Şaldı āşüb u ğam u fitne vü āfet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 25).

- **āteş urmak [Kalıp İ.]:** derinden etkilemek, dokunmak.

Nāy-veş sūz ile nālişler ider ‘āşık meger

Āteş urdı cānına zār-ı rebāb-ı Mes. (Yetîm D., G. 198, M. 6).

- ❖ **āteşnāk:** ateşli, kızgın.

Bir Yetîm’em sîne-i pür-sūz u **āteşnākde**

Her siyeh dāğı benüm göynüklü ñānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 9).

❖ **atılmak:**

1.sürüklenip götürülmek, sürüklenip getirilmek.

Sağara ser-nigūn **atılmakdur**

Sefere cāhil ile ‘azm hemān (Yetīm D., K1. 27, M. 3).

2.bir şey bir hedefe veya bir tarafa doğru fırlatılmak.

Hedef-i ‘aşk u maḥabbetden ırılmaz dil ü cān

Tir-i ṭa’ne **atılup** ger ola biñ yayḳaralar (Yetīm D., G. 55, M. 6).

Atılan seng-i cefāsın mı diyem her dūnuñ

Üstüme dönmedügin mi añayın gerdūnuñ (Yetīm D., G. 108, M. 1).

❖ **ātiye:** gelici, gelen, gelecek.

Revādur eyler isen peşüñce iḥsānı

Yetīm **ātiyeden** itdi çün saña müjde (Yetīm D., G. 175, M. 10).

❖ **aṭlas:** ipekten sık dokunmuş, yüzü parlak, dâima düz renkli, üstünde motif bulunmayan, sertçe, tüysüz, makbul bir kumaş çeşidi.

Ḳıṭ’a-i sündüs ü istebraḳ iken ma’nide

Şüretā kimi pelās ü kimisi **aṭlas** imiş (Yetīm D., G. 82, M. 6).

❖ **‘Atṭār:** Ferîdüddin Attār. Nişabur’da 1136 yılında doğmuş 1221 yılında vefat etmiş ünlü bir İranlı şair ve mutasavvıftır. Hekim ve eczacı olmasından dolayı Attār (aktar) olarak anılır.

Mürğ-ı dil güftārda büy-ı fenā işmām ider

Manṭıḳu’ṭ-ṭayr ile güyā öğredür **‘Atṭār** fen (Yetīm D., G. 147, M. 8)

➤ **Attār-veş:** Ferîdüddin Attâr. Nişabur'da 1136 yılında doğmuş 1221 yılında vefat etmiş ünlü bir İranlı şair ve mutasavvıftır. Hekim ve eczacı olmasından dolayı Attâr (aktar) olarak anılır.

Ey Yetîm esbâbdan '**Attâr-veş** geçmek gerek

Kim bu yolda ğâret-i dükkân imiş dervîşlik (Yetîm D., G. 106, M. 9).

❖ **avlamak:** yakalamak.

'Aql-ı ma'âşa kâdir iken ey dirîğ ü hayf

Bî-tüşe **avladı** beni İstanbul'un kışı (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 46).

❖ **'av 'av:** hav hav demek.

Kuyuña varur idüm ol iki ağzı qaralar

Çorqarın '**av 'av** diyüp dâmen-i 'ırzum paralar (Yetîm D., G. 55, Mıs

➤ **'av 'av itmek [Kalıp İ.]:** havlamak.

Laħm-ı kadid için toplanup bâmı qarğalar

İtler çapuda '**av 'av idüp** üstühân arar (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 14).

➤ **'av 'av-ı seg:** köpek havlaması.

Ťa'n-ı rezl ehl-i serîr-i rif ate neyler begüm

'**Av 'av-ı seg** mâh-ı burc-ı 'izzete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 2).

❖ **'avām:** halk, umum, herkes.

Vâ'ız '**avām** içinde diler hây ü hüy idüp

Gerçek yirine geçire yalan hikâyetin (Yetîm D., G. 139, M. 7).

Döst ile yiyüp iç bāzār itme dir '**avām**

Döst ile yiyüp itdi hāşlar bāzārını (Yetîm D., G. 199, M. 11).

Nâme de açılup mecâlisde

Vâkıf ide '**avāmı** peygâma (Yetîm D., G. 181, M. 8).

❖ **āvāre:** boş gezen, ötede beride dolaşan.

Dilā fikr-i bülend eyle ki dām u dānedür dünyā

Düşen **āvāreyi** alur kebüter-ḥānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 2).

➤ **āvāre olmak [Kalıp İ.]:** boş gezen, aylak, başıboş, kararsız, şaşkın, olmak.

Bu Yetîm **āvāre oldı** ğarka-i ümmid ü bîm

Devr itsün zevrak-ı gird-âb-ı meclis sākîyā (Yetîm D., G. 2, M. 9)

❖ **āvāz:** ses, sada, feryat.

Şalar merdāne-vār **āvāz** ber-baṭṭ

Degül mi bi'llāh erkek sāz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 1).

➤ **āvāz-ı bülend:** yüksek, yüce ses.

Şeş cihāta bu Mrb. ' şalup **āvāz-ı bülend**

Atdı nuşretler ile çal'a-i Efrenc'e kemend (Yetîm D., Mrb. 1, M. 33).

➤ **āvāz şalmak [Kalıp İ.]:** yüksek sesle bağırma, feryat etme, nâra atma.

Bu nüh-ķıbāba **şaldı** cūd u keremle **āvāz**

Seyyid 'Aliyy-i Rūmî Ḥācî Ķıvām-ı Şîrāz (Yetîm D., G. 66, M. 1).

❖ **āvāze:** ses, seda.

Tenedirnayile **āvāze-i** naķş u taşnîf

Ķalebe eyleye ḥālāt ile evrāda yine (Yetîm D., G. 185, M. 5).

Şalsa eflāke zarîf **āvāze**

Düşse sūz-ı Hüseyin 'ūda yine (Yetîm D., Terķib-bend 2, M. 101).

Ķaldurup **āvāzeyi** a'lāya ey bāng-i ceres

Gel delîl ol Yesrib ü Baṭḥā'ya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 1).

➤ **āvāze-i bülbül:** bülbül sesi.

Gül yüzüñsüz Ķara yaşlu görünür sünbül baña

Şiven-i mâtem gelür **āvāze-i bülbül** baña (Yetîm D., G. 9, M. 2).

➤ **āvāze-i çengi:** çengi bağirtısı, avazı.

Geldi 'işret demleri mey-hāneden şalmağ gerek

Na'ra-i mestān ile **āvāze-i çengi** şarāb (Yetīm D., G. 12, M. 4).

➤ **āvāze-i hezār:** bülbül cıvıltısı.

Sākī-i gül-'izār u mey-i hoş-güvār ola

Āvāze-i hezār olup cūy-bār ola (Yetīm D., G. 167, M. 2)

➤ **āvāze itmek [Kalıp İ.]:** bağırmak, nâra atmak, feryat etmek.

Belāğat şāh-sārında **idüp āvāze-i** mevzūn

Kadıñ vaşfin revān itmiş oğur ez-ber gönül mürği (Yetīm D., G. 204, M. 3).

➤ **āvāze-i sâz:** sevinç çığlığı.

Vağt nâzik sözüümüz dūr u dirâz

Gehi şiven gehi **āvāze-i sâz** (Yetīm D., Terkeb-bend 2, M. 114)

❖ **avlamak:** avlamak. Bir avı diri veya ölü olarak ele geçirmek. Tuzağa düşürmek, kurnazlıkla kandırmak.

Dün gice şāh-ı çemende yāri tenhā **avladum**

Seyr idüp ol serv-i hoş-reftārı tenhā **avladum** (Yetīm D., G. 127, M. 1,2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

❖ **avlanmak:** avlanmak, ava gitmek.

İñende dām u dāneyle o mürğ-i zîrek **avlanmaz**

Na'īm-i cenneti zıkr eyleme ürker gönül mürği (Yetīm D., G. 204, M. 7).

❖ **'avn:** yardım, imdat.

Ĥazret-i şāh-ı kerīmüñ nāmudur nāmıñ senüñ

Nuşret ü **'avn** iledür āğāz u encāmuñ senüñ (Yetīm D., G. 112, M. 2).

Eser ise nesīm-i nuşret ü **'avn**

Ĥanzal-ı telhi hoş-ruṭab itdüm (Yetīm D., K1. 3, M. 15).

❖ **'avret:** kadın, zevce.

Merde dünyā sevgisi gibi ağır yük gelmedi

Virme dil dünyāya çekme merd iseñ **'avret** yükin (Yetîm D., G. 158, M. 8).

Virme dil hüsñ ü bahāsına 'arūs-ı dehrüñ

Niçe erden girü qalmış qarı **'avretdür** bu (Yetîm D., G. 162, M. 8).

❖ **ayağ:**

1. ayak.

Ayağı mezlakada başı belāda yārın

Bu gün anlar ki özin bî-ser ü pā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 7).

Oldı her ābile **ayağumda**

Ben qadem-rence kıлмаğa bir otağ (Yetîm D., G. 94, M. 3).

Ol çevik kuş **ayağından** tutilup

Hırş-ı dāneyle qodı dāma serin (Yetîm D., K1. 2, M. 3).

Güm olup kim ki göz yumup çekdi

Ayağın dāmene başın ceybe (Yetîm D., K1. 9, M. 2).

Ṭa'n ü ṭanz itdügüñ kimesnelerüñ

Ayağı toprağına irse serüñ (Yetîm D., Mes. 2, M. 72).

Şubha dek sūz u güdāz üzre olan ser bāzi

Bir **ayağ** üzre yanan şem'-i şeb-istāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 8).

2. kadeh.

Baş üzre çıkdı hürmet ile eyledi yirin

'Aşr içre mey gibi k'anı **ayağa** şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 6).

3. (sevgiliye duyulan saygının ve bağlılığın yere kapanılarak gösterildiği) uzuv olan ayak || (sevgilinin) huzuru.

Yüz urup **ayağına** hāş u ‘āmuñ

Özin hāk ile yek-sān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 13).

Ayağıñ toprağına ‘arz-ı fakir

Oldı hūn-ı ciger ile taħrîr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 1).

İsteme benden feraħ cānā ki fikr-i hicr ile

Ayağıñ tozu hāķı hātırda gerdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 10).

3. istek.

Kendü **ayağıyle** gelse kıl

Luṭfa maḫhar düşüp olur maķbūl (Yetîm D., Mes. 2, M. 121).

➤ **ayaķ başmak [Kalıp İ.]**: bir yere varmak, ulaşmak; uğramak.

Bir pül-i rāh-ı haṭardur bu cihān-ı köhne

Hazer it ğaflet ile geçme **ayaķ baş** muħkem (Yetîm D., G. 125, M. 4).

Ayaķ baş gel şeh-i kişver-sitāna ser-fürü itme

Gedā-yı ser-firāz olup cihāna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 1).

Şu meclis kim **ayaķ başmak** diler pîr-i muġān anda

Sebük şalınmasun sāķi şaķın rıṭl-ı girān anda (Yetîm D., G. 180, M. 1).

➤ **ayaķ kımak**: ayak basmak.

Ķodi ayaķ kıraya Akdeñiz’üñ

Öñ gören fāyidesinden zararın (Yetîm D., K1. 1, M. 41).

Ayaķ kıyup reh-i ‘aşķa su‘āl-i intihā itseñ

Cevābda revā budur başuñdan ibtidādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 3).

❖ **ayağa şalmak [D]:** hor görmek, küçük düşürmek || ayakaltında bırakmak, ayakaltına atmak.

Baş üzre çıkdı hürmet ile eyledi yirin

'Aşr içre mey gibi k'anı **ayağa şaldılar** (Yetîm D., G. 60, M. 6).

❖ **ayağı toprağı:** karşısında olan kişinin söylediklerini, emrini kul gibi yerine getirmek.

Mey-fürüşuñ **ayağı toprağıyuz** çün bizden öñ

Ehl-i diller yüz sürüp olmış türâb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 3)

❖ **ayaqlandırmak:** isyan ettirmek || ayaklandırmak.

Gonçe-lebler bûsesin almağa **ayaqlandırurup**

Virdi sâkî bâde-i gülfâma reftâr u revîş (Yetîm D., G. 83, M. 5).

❖ **'ayân:** belli.

Dir idüm bir zamân idi derûnumda nihândur dil

Dirîgâ sînemüñ şimdi şikâfından **'ayândur** dil (Yetîm D., G. 122, M. 2).

❖ **âyât-ı hattı:** sevgilinin ayva tüyleri.

Ruğlaruñ **âyât-ı hattı** pâk tutsun k'oldı çün

Ťahr ile mess eylemek mü'minlere Qur'an'ı farz (Yetîm D., G. 85, M. 5)

❖ **'ayb eylemek [K]:** utanılacak şey; kusur etme.

Naqd-i eşki hîn-i vuşlatda ki işâr itmedük

Maşrafına şaqlaruz **'ayb eyleme** imsäkümüz (Yetîm D., G. 70, M.).

❖ **âyet:**

1. işaret, alamet.

Gonçemüz minnet Hüdâ'ya gülsitan ezberlemiş

İşve vü nâz **âyetin** ol nev-cüvân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 2).

2. Kur'an-ı Kerim'deki sûreleri meydana getiren kelime veya cümlelerden her biri ||
kimsenin inkâr edemeyeceği alâmet, işaret, nişan.

İstemezin rızık ile şol vüs'ati

Vire melâlet lebeğav **âyeti** (Yetîm D., Mes. 3, M. 32).

➤ **âyet-i yuhyi'l-arz:** Allah yeri, ölümünden sonra nasıl diriltiyor. Rûm sûresi 30/50 ayet.

Nem-i rahmet zemîne neşf itdi

Âyet-i yuhyi'l-arz keşf itdi (Yetîm D., Mes. 2, M. 8).

❖ **ayırmaq:** ayırmak, ayrı düşürmek.

Tâli'üm oldı müsâ'id **ayırup** ağıyardan

Ahdine şurmaz o bi-ıkrârı tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 7).

❖ **âyîn:** âdet, töre, usul.

Cem'iyyet-i yârâna 'arz itme şarîkatden

Âyîn ü rüsüm eyler abdâli perâkende (Yetîm D., G. 178, M. 4).

Baňa küh-ı gam havâle aňa küh-ı Bî-sütün

Bile gördük derdi Ferhâd-ı belâ **âyîn** ile (Yetîm D., G. 168, M. 4).

➤ **âyîn-i cihân:** dünyanın göreneği, âdeti.

Terk-i 'âdetle yine kendümüze pend idelüm

Resm ü **âyîn-i cihânı** nice pâ-bend idelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 18)

➤ **âyîn itmek [Kalıp İ.]:** âdet, töre, usul etmek.

Ol hilâl ebrûları görüp **ider**

Nâle veş incelmegi **âyîn** kalem (Yetîm D., G. 130, M. 6).

❖ **âyîne:** ayna.

Çoçdur ey cân ma'rifetle sînesi ârâste

Şafvet ile kâş bir **âyinesi** ârâste (Yetîm D., G. 171, M. 2).

➤ **āyīne-i dil:** gönül aynası.

Var idi jeng-i riyā **āyīne-i dilde** Yetim

Şaykal-ı keyfiyet ile açdı ol jengi şarāb (Yetim D., G. 12, M. 9).

➤ **āyīne-i vech-i hüdā:** hakkın tecelli aynası.(Gönül Allah'ın tecellisi olarak düşünölmüş).

Gönül **āyīne-i vech-i Hüdā'sın**

Şafā kesb eyle jeng ü pāsdan kaç (Yetim D., G. 24, M. 5).

❖ **'ayn:**

1.göz.

Mazhar-ı fenzurü olup nergis

Jāle-i **'aynı** oldı Nıl ü Aras (Yetim D., Mes. 2, M. 20).

Ādem on toközı ton ey cāme-i 'irfān giyen

Zāhir ü bātin gören ehl-i siyābuñ **'aynına** (Yetim D., G. 172, M. 8, 10).

Ehl-i didār **'aynına** gelmez

Selsebil ü cinān temāşāsı (Yetim D., K1. 11, M. 3).

2. kaynak.

Her bakan ğayretle çarh-ı pür-şitābuñ **'aynına**

Nevbetin gözler bakup bu āsyābuñ **'aynına** (Yetim D., G. 172, M. 2,4).

➤ **'ayn-ı cemāl:** güzel göz.

Gerçi 'arz eyledi şifāt-ı celāl

Nām-ı maṭbū'ı gibi **'ayn-ı cemāl** (Yetim D., Mes. 2, M. 102).

➤ **'ayn-ı deryā:** denizin kendisi.

Yetim ol mäh-i teşne şifat gel kalma sāhilde

Der-i Sulṭān Süleymān'a yüz ur kim **'ayn-ı deryādur** (Yetim D., G. 53, M. 14).

❖ **ayrılmak:** ayrı olma, birbirinden uzak düşme durumu, firak.

Döstdan **ayrılmazın** düşmen olursa şad hezâr

Yâri terk itmen 'adû olsa bütün dünyâ baña (Yetîm D., G. 6, M. 7).

Ġamdan **ayrılmaz** gönül biñ olsun esbâb-ı neşât

Bir gönül mañzûn ola olmaz tarab feryâd-res (Yetîm D., G. 72, M. 3).

❖ **ayruĝ:** ayrı, uzak.

Hüviyyet mîvesin gördüñ nihâl-i vahdet üstinde

Ki bâĝ-ı dilden **ayruĝı** dikenle bulmaduñ 'ârif (Yetîm D., G. 98, M. 4).

❖ **'ayyâr:** aldatan, hileci || gönül çelen (dilber bağlamında).

Perçemüñ pür-çîn idüp çok başlu **'ayyâr** eyleyen

Hattuñ Bağdâd-ı hüsne eylemiş bārū-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 5).

❖ **'ayyâş:** çok içki içen.

Metsem ey muĝ-beçe sürme beni der-gāhuñdan

Çünkü ser-hoş ola mey-hānede **'ayyâş** yatar (Yetîm D., G. 61, M. 6).

Geçilmez gūşe-i mey-hānede rind-i sebū-keşden

Nedür **'ayyâş** ü kallâş ile bu şubḥ u mesâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 4).

Ġam tenāvül eyleyüp dilden idersem nola āh

Düddan ḥālî olur mı hiç **'ayyâş** ocaĝı (Yetîm D., G. 197, M. 4).

❖ **az:** az.

Cihānuñ **az** u çoĝından geçelden

Gönülde şanma kim biş ü kemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 5).

➤ **az olsun öz olsun [D]:** yapılan iş, edinilen şey az olsun, ama iyi olsun.

Pence uzadur ḥamselere her gâzelüm çün

Ey ṭab'-ı sūḥan-senc söz **az olsun öz olsun** (Yetîm D., G. 149, M. 8).

❖ **'azāb:** eziyet, işkence, keder.

Virmesün vā'ız baña tek ol dem-i serdüñ elem

Rāzi olduk nārda olan **'azābı** görmege (Yetîm D., G. 177, M. 6).

❖ **āzād:** kurtulmuş, serbest, hür.

Ben bî-rūsūma kâ'ide-i resmi söyleme

Āzād olana añma ya zindān hikāyetin (Yetîm D., G. 139, M. 6).

➤ **āzād itmek [D]:** serbest bırakmak, salıvermek.

Hā çevirdi başına özendürüp pervāneyi

Yağdı kül itdi ġaribi **itmedi āzād** şem' (Yetîm D., G. 92, M. 6).

Mekteb-i tenden anı hācesi **āzād itdi**

Ebcede çıkmasına muntazır iken eb ü ced (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 41).

➤ **āzād olmak [Kalıp İ.]:** serbest olma, kurtulma.

Bundan a'lā vü laṭif olmaya reftār ü reviş

Görene reng-i ta'alluḡ **olā āzād** gönül (Yetîm D., G. 119, M. 14).

❖ **āzāde:** bağlarından kurtulmuş, özgür.

Bāğda çekme ḡazān ḡavfın çü şāḡ-ı mive-dār

Serv keş **āzāde** ol 'ālem çemenzārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 4).

Diyār-ı Rūm seyri bes Yetîm **āzādeye** yārān

Yetimāne iden itsün 'Acem iḡlimini seyrān (Yetîm D., G. 159, M. 9).

➤ **āzāde-dil:** gönlü bir şeye baḡlı olmayan, kalbi bütün kaygılardan ve arzulardan arınmış, dertsiz, kayıtsız. .

Niçe **āzāde-dil** olup gezevüz rencide

Ḳādir iken niçün itmez bizi rāḡat Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 47).

❖ **a'zam:** büyük, ulu, yüce.

Zāhid-i bī-çārenüñ āşk ile yoçdur 'ālemi

Neylesün ol rüstāyīdür sevād-ı **a'zamı** (Yetīm D., G. 210, M. 2).

❖ **azher:** daha, pek, en aşikâr. azher mine'ş-şems güneşten daha aşikâr.

Şāf-dil 'āleme cāhil baksa

Tīre-dil olması gündən **azher** (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 44).

❖ **'azīm olmak [Kalıp İ.]:** büyük, ulu, haşmetli olmak || saygın, değerli olmak.

Şol kibāra olınan hürmet ü ta'zīm ile bak

Bakma küçüklüğüne **olmuş** idi şānı **'azīm** (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 78).

❖ **'azīz:** saygın ve hürmetli kişi, sevgili. *Mısr, Ken 'ân, aziz ile Hz. Yûsuf kıssasına telmih vardır.

Ey **'azizüm** cān ile ten Mısr'ına

Yûsuf-ı maħbûs-ı zindān gelmişüz (Yetīm D., G. 63, M. 7).

➤ **'aziz itmek [Kalıp İ.]:** değerini yükseltmek.

O nūr-ı dīdeler naçşı dü-çeşm-i şāhda mevcūd

Gözinden hāş u 'āmuñ līk dīdār-ı **'aziz itdi** (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 46).

Bu Yetīm'e **itdi** dīdārı **'aziz**

Gayra 'arz idüp liqāyı sīm ü zer (Yetīm D., G. 46, M. 9).

❖ **'azm:** bir işi yapmaya kesin karar verme, bir şeyi yapmak husûsunda büyük bir kararlılıkla gayret gösterme.

Sağara ser-nigün atılmakdur

Sefere cāhil ile **'azm** hemān (Yetīm D., K1. 27, M. 4).

İsti'ānet idüp der-i Hāç'dan

'Azm-i şāhib ḥaseb neseb itdüm (Yetīm D., K1. 3, M. 2).

- **‘azm-i beyābān eylemek [Kalıp İ.]**: çöle niyetlenmek.

Yaḥod divāne-veş şehri vü ḥalkı

Ḳoyup **‘azm-i beyābān eylemişdür** (Yetîm D., G. 49, M. 10).

- **‘azm eylemek [Kalıp İ.]**: gitmek, yönelmek.

Kyunā **‘azm eylemez** dil sîne-i şad-çâkden

Raḥne-i vîrān nişin kâḥ-ı zer-endüd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 3).

Vāz geldüm zühd ile mescide sâkin olmadan

Aşḳ ile cünbiş **idüp ‘azm-i kilisâ eyledüm** (Yetîm D., G. 129, M. 4).

Allāh Allāh diyü gül-bāng ile ceng eyleyelüm

Gel ṭonanmāya gidüp **‘azm-i Fireng eyleyelüm** (Yetîm D., Mrb. 1, M. 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36).

- **‘azm itmek [Kalıp İ.]**: azmetmek, yönelmek, niyetlenmek.

Tonanmāya delil olup yine fānūs-ı Ḥayru’d-dîn

Şu deñlü ğarba **‘azm itdük** ki şarkı düşdi Anḳona (Yetîm D., G. 182, M. 6).

- **azm-i rāh-ı ğurbet itmek [Kalıp İ.]**: ğurbet yollarına düşmek.

Yetîm **itdün** çü **‘azm-i rāh-ı ğurbet**

Ḥüdā yāruñ olā hoş niyyet ancak (Yetîm D., G. 102, M. 9).

B

❖ **bāb:**

1.bir kitabın bölümlerinden her biri || husus, mesele, konu.

Her gedāya virme ki maḫşūdını **bābda**

Bir işāretdür hemān sulṭānum iḫdāmuñ senüñ (Yetīm D., G. 112, M. 3).

2.kapı.

Göz yumup feth ü fütüh-ı ğayrdan döndündür yüz

Vaḫtidür itseñ Yetīm'e ey güşāde **bāb** feyz (Yetīm D., G. 86, M. 10).

Cem' olup cümle velāyet açamazken umaruz

Feth-i **bāb** idüp ide 'arz-ı kerāmet Ḳapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 42).

3.konu.

Ey Yetīmī hel şaḫaḫte kalbihidür çün hadīs

Sū-i zan **bābın** yapup baḫs eyleme ez nīk ü bed (Yetīm D., G. 29, M. 10).

4.kapı (sevgilinin eşiği bağlamında).

Rağmet-i 'āşık bu gün dīdāra ḫarşu yanmağa

Himmet-i zāhid bihişt-i heşt **bābı** görmege (Yetīm D., G. 177, M. 4).

➤ **bāb-ı kerem:** cömertlik, iyilik, bağış kapısı.

Ġayra meftūḫ iken ol **bāb-ı kerem**

Bize iĝmāz ile dīvār itdüñ (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 53).

➤ **bāb-ı luṭf:** iyilik kapısı.

Ḳanber'üñdür bu Yetīm üftāde olsun behremend

Bāb-ı luṭfuñdan senüñ ey Ḥayder-i Kerrār fen (Yetīm D., G. 147, M. 10).

➤ **bāb-ı maḥabbet:** muhabbet faslı.

Nükte-i ğāmızadır **bāb-ı maḥabbetden** dem

Ol degül müftî-i dehr añladığı mes'eleler (Yetîm D., G. 57, M. 7).

➤ **bāb-ı Mesnevî :** Mesnevî'nin bölümleri.

'Aşk ile okunduğınca faşl u **bāb-ı Mesnevî**

Şevk ile rakşa koyar her şeyh ü şâbî **Mesnevî** (Yetîm D., G. 198, M. 1). [mesnevî,]

➤ **bāb yapmak [Kalıp İ.]:** konu, mevzu yapmak.

Ey Yetîmî hel şakaḳte kalbihidür çün hadîs

Sû-i zan **bābın yapup** baḥs eyleme ez nîk ü bed (Yetîm D., G. 29, M. 10). [yapup, -up]

❖ **baba:** peder, baba; ata.

Şabî veş pîr-i şad-sâle yatur gehvâre-i tende

Yeni dü-sâle oğlancık taşaddur ehli **babadur** (Yetîm D., G. 53, M. 8).

Hânedân-ı 'Alî türâbında

İndürür ser **babaya** beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 8).

❖ **bac:** vergi.

Yük **bacından** ağlamazey sâr-bân-ı râh-ı 'aşk

Dirhem-i eşki döküp çeksem nola miḥnet yükin (Yetîm D., G. 158, M. 11).

❖ **bād:** yel, rüzgâr.

Tağitduḳça ruḫuñda **bād** zülfüñ

Perâkende olur efkâr derdâ (Yetîm D., G. 7, M. 7).

Güm eyleyüp cihâtı maḥv eyle **bād** u ḳurbı

Ḳaldur ḳara vü ağı def eyle şubḫ u şâmı (Yetîm D., G. 201, M. 3).

➤ **bād-ı bahār:** bahar rüzgarı.

Her nihâl-i tâzeyi taḫrîk idüp **bād-ı bahār**

Sâye-güster itdi cüyuñ 'ar'ara şimşâdını (Yetîm D., G. 202, M. 7).

➤ **bād-ı cihān:** dünyanın rüzgarı.

Ey Yetim olmayıcağ **bād-ı cihān** peymā veş

Sa'b yollarda alursın dem-i rıletde şaın (Yetim D., G. 157, M. 13).

➤ **bād-ı ecel:** ecel rüzgarı.

Yıkdı **bād-ı ecel** ol ar'ar-ı mevzūnı meded

Berg ü bārını bulup itdi ta'addı bī-ad (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 37).

➤ **bād-ı fenā:** yokluk rüzgarı.

Āteş-i 'aş ile yandum yetiş ey yārān-ı eşk

ağılup **bād-ı fenādan** yile varmadın külüm (Yetim D., G. 137, M. 4).

➤ **bād-ı hümüm:** gam rüzgarı.

Vādī-i nārı geçüp **bād-ı hümümü** görmedin

Ravzadan yanmışlara şal sāye ey bāng-i ceres (Yetim D., G. 73, M. 11).

➤ **bād-ı şabā:** serin ve tatlı esen bahar rüzgārı

Ol nihāl-i tāzeyi tahrik için

Şalmışam **bād-ı şabāyı** sū-be-sū (Yetim D., G. 164, M. 6).

ayra āat mi olur ayretümüzden dir iken

Yār kūyına güzer **bād-ı şabā** eylesün (Yetim D., G. 154, M. 12).

➤ **bād-ı şarşar:** şiddetli ve soğuk esen rüzgār.

Hayālī bāz-ı bāzū-yı belāğatdür şikār almış

Yetim anuñ gibi uşlar uçurmuş **bād-ı şarşardur** (Yetim D., G. 62, M. 4).

➤ **bād-ı şimāl:** kuzey rüzgarı.

Tek ü pūda nesim ü **bād-ı şimāl**

oş-hevāyile dehr māl-ā-māl (Yetim D., Mes. 2, M. 3).

❖ **bād:** boş, gereksiz.

Bād fi'l-hāl irişdi vü oldı

Çapusun yapup açmağa der-bān (Yetîm D., K1. 20, M. 3).

❖ **bād-ā-bād:** nefes nefese.

Süz ızhār eyleyüp dir herçi **bād-ā-bād** şem'

Gel idüp pervāneyi ister k'ide ber-bād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 1).

❖ **bād-bān:** yelken.

Bir bahre düşdi keştî-i dil yok kenāre hiç

Bir **bād-bānı** rāst degül rüzgāra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 2).

➤ **bād-bān-ı 'aşk:** aşk yelkeni.

Bād-bān-ı 'aşk açup düşeydi bu deryālara

Hikmete bakmazdı olup Bū 'Alī Sīnā levend (Yetîm D., G. 33, M. 11).

❖ **bāde:** şarap, kadeh.

Teşne-i sīr-āb itmez çün şarāb u **bādeye**

Çarğa eyle zemzem ü zerķāya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 9).

Mest olmaz **bādeden** kanlar yudup bī-hūş olur

La'l-i nābuñ yādına ahbāb-ı meclis sāķiyā (Yetîm D., G. 2, M. 7).

Def fütāde nāy dem-beste gūsiste tār-ı çeng

Rihte **bāde** şikeste şişe dürd-āşām mest (Yetîm D., G. 15, M. 10).

Zāhidüñ vechin kerāmetdür ki itdi **bāde** sürh

Bu 'aceb olmaz sevādı itse ħarķ-ı 'āde sürh (Yetîm D., G. 28, M. 1).

Bāde çünkim 'aşā-yı pīrāndur

Pīr oldum 'aşāya düşdi gönül (Yetîm D., G. 121, M. 5).

Pīrlik vaktinde ħālī olma bir dem **bādeden**

İster iseñ bir daħı 'ahd-i şebābı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 7).

Nola mezmûm-ı cihân oldiyise **bāde** yine

Dem ola rehne gele hırka vü seccāde yine (Yetîm D., G. 185, M. 1).

Tereşşüh itmesün keyfiyyet-i mey zahid-i huşke

Gıdā-yı rind iken **bāde** anuñ ne aşıdur sākī (Yetîm D., G. 208, M. 4).

Yel esdükçe gözün yaşı temevvüç eyleyüp dirdüñ

Acebdür **bāde** ahvāli nedür yā Rab ğamın yirdüñ (Yetîm D., Mrb. 2, M. 10).

Ben ey Yetîm mest-i maḥabbet iken bu gün

Kim dir baña ki **bāde** hōr-ı mest-i cām olam (Yetîm D., G. 132, M. 12).

Leblerüñ şermendesı olup kızardı sākīyā

Yāhod ol gül-gün ruḥuñ 'aksinden oldı **bāde** sürh (Yetîm D., G. 28, M. 4).

➤ **bāde-i 'aşk:** aşk şarabı.

Āşık-ı bed-nām mest ü zāhid-i ḥod-kām mest

Bāde-i 'aşk-ı ilāhīyle ḥāş u 'ām mest (Yetîm D., G. 15, M. 2).

➤ **bāde-i gülfām:** gül renkli şarap.

Ġonçe-lebler būseseñ almağa ayaklandurup

Virdi sākī **bāde-i gülfāma** reftār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 6).

Bülbül-i pür-güy bī-ḥod servler ḥayrān ü zār

Ġonçe-i sīr-āb teşne **bāde-i gülfām** mest (Yetîm D., G. 15, M. 12).

➤ **bāde-peymā:** içki ölçen, saki, içki dağıtan kişi.

Huş yār-ı vaqt bī-huş u ser ü pā nā-bedīd

Bāde-peymā ser-ḥoş ü hengāme-i hengām mest (Yetîm D., G. 15, M. 8).

❖ **bādiye:** çöl, ova, kır, sahra.

Ḥaṭvesinde sāḥat-i kevneyni idbār eylesün

Mıkra'a çal **bādiye** peymāya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 8).

❖ **bağ**: bahçe, yeşillik, ağaçlık ve çiçeklik yer, bostan.

Nâliş itsem 'aceb mi bülbül-veş

Sîne-i pür-figân **bâğumdur** (Yetîm D., G. 45, M. 6).

Meserret **bâğına** ol gönçeler olsun gül-i şādî

Ser-efrâzân-ı şahñ-ı 'âlem olsun kıdd-i şimşâdı (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 23).

Bâğda berg-i hazân seyrin niderler eyliyüp

Ĥāk-i kūy-ı yârda çün rûy-ı zerdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 7).

Künc-i 'uzlet var iken añmañ Yetîm'e 'âlemi

Eylemez mürğ-i kafes rağbet cihānuñ **bâğına** (Yetîm D., G. 176, M. 10).

Büy-ı nesîm-i vuşlat deprenmeyince itmez

Ol serv-i sâye-güster cân **bâğına** hırâmı (Yetîm D., G. 201, M. 8).

Cihân **bâğın** gül-i bî-hâr ister ol iki gönçe

Be haqqı Ka'be yir yoğdur dahı hâr-ı muğaylana (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 55).

Pâ-bürehne kef-zenân abdâllar

Bâğa gelsün beng ü buğrâ vaqtidür (Yetîm D., G. 36, M. 12).

Bâğda çekme hazân havfın çü şâh-ı mîve-dâr

Serv keş âzâde ol 'âlem çemenzârın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 3).

Bâğda baş-ı çemen âb-ı revân bî-vech-i yâr

Müris-i gamdur açılmaz hâtır-ı gamnâkümüz (Yetîm D., G. 70, M. 3).

Fâriğ oldı eylemekden ârzü-yı verd-i ten

Añlayan bu **bâğda** bir qurı çalı kalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 6).

Bu **bâğ** u râğda her nehr-i cārî

Saña tefhîm için bir rihlet ancak (Yetîm D., G. 102, M. 3).

Nitekim deşt ü **bâğ** u şahrâya

Ola derd ile lâle pîrâye (Yetîm D., Mes. 2, M. 127).

➤ **bāğ-1 'ālem:** dünya bahçesi.

Bāğ-1 'ālem çü bitürmez gül-i bî-hār gönül

Çîn idüp dāmenümi ben bu çemenden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 7).

Bülend it himmetüñ gül-geşt-i **bāğ-1 'ālem** itdükçe

Çemende kâmet-i serv-i revāna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 3).

➤ **bāğ-1 cān:** can bağı.

Olupdur **bāğ-1 cān** sîr-âb eşk-i cüy-bāruñla

Ter ü tāze olup dilden anuñçün şolmadun 'ārif (Yetîm D., G. 98, M. 7).

➤ **bāğ-1 dil:** gönül bağı.

Hüviyyet mīvesin gördüñ nihāl-i vahdet üstinde

Ki **bāğ-1 dilden** ayruğı dikenle bulmaduñ 'ārif (Yetîm D., G. 98, M. 4).

➤ **bāğ-1 hüsni:** güzellik bahçesi.

Hayālî şāh-1 pür ezhār-1 **bāğ-1 hüsni**-i behcetdür

Yetîm esmār-1 hikmetle dirāht-1 sāye-güsterdür (Yetîm D., G. 62, M. 7).

➤ **bāğ-1 irem:** Cennet bahçesi.

Mīve-i **bāğ-1 İrem** Pîr Mehemmed Çelebi

Şāh-1 Tübî-i Harem Pîr Mehemmed Çelebi (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 23).

Cennet-âbād-1 çemenzār-1 cihān çok ammā

Südlüce cānibidür **bāğ-1 İrem** dünyāda (Yetîm D., G. 165, M. 10).

❖ **bāğ-bān:** bağcı, bahçıvan.

Eşk-i bülbüldür çemende her seher rîzān olan

Gülşen içre **bāğ-bān** bilmen ne şanur şeb-nemi (Yetîm D., G. 210, M. 10).

❖ **Bağdād:** İslām dünyasının önemli tarih, ilim ve kültür merkezlerinden biri ve bugünkü Irak'ın başşehri.

Mışr-ı hüsni niğāruñ idecek yād gönül

Dicle ırmağın ider yaşumı **Bağdād** gönül (Yetîm D., G. 119, M. 2).

Bir niçe dem āb-ı Rükñ-ābād'a beñzetdüm seni

Şimdi ey eşküm şaṭ-ı **Bağdād'a** beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 2).

Perçemüñ pür-çin idüp çok başlu 'ayyār eyleyen

Hattuñı **Bağdād-ı** hüsne eylemiş bārū-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 6).

➤ **Bağdād-ı hūnīn:** kanlı, kan bulaşmış Bağdād (islām dünyasının önemli tarih, ilim ve kültür merkezlerinden biri ve bugünkü Irak'ın başşehri).

Şehīd-i Kerbelā'yiçün gönül **Bağdād-ı hūnīn** şaṭ

Revān eyler nite sürh-āb akıdur ḥaṭṭ-ı Tebriz (Yetîm D., G. 71, M. 7).

❖ **bağır:** ciğer, göğüs, kalp, gönül.

Derd-i 'aşkı nideyin bilimedüm

Bağrumı pāreleyüp dilimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 2).

Mest-i bed-nām olmadum tā olmayınca sākīya

Pāre-i **bağrum** kebābum eşk-i hūnīnüm mülüm (Yetîm D., G. 137, M. 10).

➤ **bağırına başmak [D]:** kucaklamak, kolları ile sararak göğsüne yaslamak.

Hey meded bilimedük ağız açup yutdı mı arz

Yā teraḥḥum idüben **bağırına** mı **başdı** laḥd (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 40).

➤ **bağra taş başmak[D]:** sesini çıkarmaksızın her türlü acıya katlanmak.

Ḳūt-ı la'linden alınmaz behre

Nideyin de **başayın bağruma taş** (Yetîm D., G. 76, M. 12).

Bağruma taşlar başup didār için bir secdedür

Zāhidā cennet degül şavm u şalātumdan ümīd (Yetîm D., G. 31, M. 11).

❖ **bağlamak:**

1.ip, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere, diğer bir şeye veyâhut birkaç şeyi birbirine tutturmak, birleştirmek, raptetmek.

Diyâr-ı ‘aşka maḥmil **bağlayup** cān naḫdin ol virdi

Ki dimez yād idüp bir kez nedür sūd u ziyān anda (Yetîm D., G. 180, M. 3).

2.tutmak, mücadele etmek vazgeçmemek.

Merd olup **bağlar** iseñ bendini muḥkem ṭonuñ

Küşti-gîr-i felege bes didürür oyunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 1).

❖ **bāḡ:** bağ.

Nālede her mürğ-i hoş-destān-serā

Bāḡ u rāḡ u verd-i ḥamrā vaḫtidür (Yetîm D., G. 36, M. 4).

❖ **bahā:** kıymet, değer, bedel.

Virme dil ḥüsn ü **bahāsına** ‘arūs-ı dehrüñ

Niçe erden girü ḳalmış ḳarı ‘avretdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 7).

➤ **bahā olmak [Kalıp İ.]:** diyet, bedel, karşılık olmak.

Şadef-i ḳalb-i Cemālî’ye Yetîmî girseñ

Ḳıymet ü ḳadrüñe **olmazdı bahā** bu ‘ālem (Yetîm D., G. 125, M. 16).

❖ **bahār:** bahar mevsimi.

Bahār irdi kenār-ı āba gel cām-ı muşaffā ṭut

Esās-ı ‘aḳlı ber-bād it özüñ ser-mest ü şeydā ṭut (Yetîm D., G. 18, M. 1).

Vire **bahār** müjdelerin cünbiş-i şabā

Bezme nihāl-i tāze şüküfe nisār ola (Yetîm D., G. 167, M. 5).

Ḥamdü-li’llāh ki geldi yine **bahār**

Buldi hoş i’tidāl leyl ü nehār (Yetîm D., Mes. 2, M. 1).

❖ **bahl:** cimri.

Bezl ü cüduñ rub'-ı meskûna olaldan münteşir

Ĥâtemi **bahlile** mevşûf itdi in 'âmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 8).

❖ **baħr:** deniz.

Bir **baħre** düşdi keştî-i dil yok kenâre hiç

Bir bād-bānı rāst degül rûzgāra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 1).

Ĥayālî baħr-ı fikretde neheng āsā şināverdür

Yetîm ol **baħr** ka' rında yüzer ġavvāş-ı gevherdür (Yetîm D., G. 62, M. 2).

Zāt-ı Ĥağ envārına müstāğrağ iken rāğibuz

Baħr içinde t̄alib-i mā oldığı gibi semek (Yetîm D., G. 111, M. 4).

Bu **baħr** içre şināver cünbişini

İrağdan sākin-i sâhil ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 9).

Dürr-i şeh-vār ile pür bir **baħrdür** t̄ab'-ı Yetîm

'İğd-ı lü'lüyle ey gencînesi ārāste (Yetîm D., G. 171, M. 9).

Yetîm ol **baħrden** itdi ma'ānî dürrlerin peydā

Ki Ĥāşāk u Ĥas olmışdur fülān ibn-i fülān anda (Yetîm D., G. 180, M. 9).

Ey ma'ārif **baħrinüñ** ġavvāşı isterseñ eger

Ĥa'r-ı deryā-dildedür dürr-i Ĥoş-āb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 9).

Dil sürüp tarĥ eyledi dünyā hevāsın kendüden

Baħrdür lā-büd kenâre eyledi murdārını (Yetîm D., G. 199, M. 8).

Dil-i Pāşā añā reşk eyledüğinden diledi

Baħr semtin gözedüp ide şiyānet Ĥapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 22).

Ĥaldı Korfozda düşüp Sūhte Ĥıral

Bu cihānuñ gezererek **baħr** u berin (Yetîm D., K1. 2, M. 2).

Ālem-i berri koyup **baħr** hevāsında yilen

Bu 'Alî'yise anuñ 'aqlına idrākine yuf (Yetîm D., K1. 7, M. 3).

Berr ü **baħrūn** levend ü seyyāhı

Pā-bürehne beriyye fellāhı (Yetīm D., Mes. 1, M. 3).

Hāşşa ol şeh-i cihān-dāruñ

Baħr u ber pād-şāhı ħünkāruñ (Yetīm D., Mes. 2, M. 84).

Ceyş-i İslām ile Sultān Süleymān qaradan

Baħr u ber fetħine ‘asker yürüdi bir aradan (Yetīm D., Mrb. 1, M. 6).

Çün sefer sevķ ola **baħr** ü berde

Hızr hem-rāhuñ ola her yirde (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 129).

➤ **baħr olmak [Kalıp İ.]:** deniz olmak.

Ey Cemālī niçe bir eşk-i Yetīm

Baħr olup ‘umķ u kenāri olmaya (Yetīm D., G. 184, M. 10).

➤ **baħr-ı ‘amīķ:** derin deniz.

Gāh **baħr-ı ‘amīķ** olub mevvāc

Gāh geşt-i cihān ider cūdur (Yetīm D., G. 52, M. 7).

Ehl-i tecrīd ol yūri ğavvāş-vār

Tā ki gevher vire bu **baħr-ı ‘amīķ** (Yetīm D., G. 101, M. 4).

➤ **baħr-ı ‘aşķ:** aşk, sevgi denizi.

Baħr-ı ‘aşķ içre Cemālī olmasa

Nażm-ı dūr-bār-ı Yetīm’e ger şādef (Yetīm D., G. 96, M. 17).

Baħr-ı ‘aşķa yiltenüp dil zevraķın şaldum yine

Ġāyeti bu diyeler gird-āba düşdi bir gemi (Yetīm D., G. 210, M. 3).

➤ **baħr-ı bezm:** sohbet, eğlence denizi.

Baħr-ı bezmünde Cemālī düşüp alçaĝa Yetīm

Üsti yanında göre ħār u ħası niceye dek (Yetīm D., G. 110, M. 9).

➤ **baħr-ı bî-pâyân:** sonsuz, tükenmez deniz.

Şâf-dil olmak dilersenî **baħr-ı bî-pâyân** gibi

Sîneñe kefler urup cüş eylegil ‘ummân gibi (Yetîm D., G. 196, M. 1).

➤ **baħr-ı fikret:** düşünce, fikir denizi.

Hayâlî **baħr-ı fikretde** neheng âsâ şinâverdür

Yetîm ol baħr ka‘rında yüzer ğavvâş-ı gevherdür (Yetîm D., G. 62, M. 1).

➤ **baħr-ı hayret:** hayret, şaşkınlık denizi.

Âşinâlık it Cemâlî olmasun

Bu Yetîmî **baħr-ı hayretde** ğariķ (Yetîm D., G. 101, M. 12).

➤ **baħr-ı Kızlüzüm:** Kızıldeniz.

Gelmez hisâba dilde olan ğuşşa vü ğumûm

Emvâc-ı **Baħr-ı Kızlüzüm’e** olmaz şümâra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 4).

➤ **baħr-ı mevvâc:** çok dalgalı deniz, hırçın deniz.

Belâ kûhı vü ğam vâdileridür

Fenâ yiliyile bu **baħr-ı mevvâc** (Yetîm D., G. 22, M. 6).

Çü düşdi zevraķ-ı himmet hevâ-yı ‘aşķ ile ey dil

Kenâr endişesin itme yûri bu **baħr-ı mevvâca** (Yetîm D., G. 173, M. 6).

➤ **baħr-ı muħîṭ:** heryeri kaplayan deniz; okyanus.

Çeşm-i deryâ bârdan kim eşk-i bî-pâyân aķar

Kaṭraya **baħr-ı muħîṭi** şaymayup yek-sân aķar (Yetîm D., G. 40, M. 2).

➤ **baħr-ı muħîṭ-i bî-kerân:** sınırsız, uçsuz bucaksız okyanus.

Girye itsem cüş ider **baħr-ı muħîṭ-i bî-kerân**

Şayħa itsem lerzeye varur zemîn ü âsmân (Yetîm D., G. 155, M. 1).

➤ **baħr-ı nazm:** şiir denizi.

Düşme gird-âb-ı ta'na eyle güzer

Baħr-ı nazm âşinâsiyiseñ eger (Yetîm D., Mes. 2, M. 70).

➤ **baħr-ı şür-engîz:** gürültü koparan, kargaşa çıkaran deniz.

Gerdenümde tîğ-i pür-mevcin ki dil-ber gösterür

Baħr-ı şür-engîze düşmiş bir şinâver gösterür (Yetîm D., Mat. 3, M. 2).

❖ **baħş:** üzerinde konuşulan, tartışılan konu, mevzû, mesele.

Hazer it **baħş** ü cedel eyleme pîrân-ı çarîk

Çavl-i irşâd üzere çün u çirâ sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 11).

➤ **baħş eylemek [Kalıp İ.]:** bir konu üzerinde söz söylemek, konuşmak, sözünü etmek.

Ey Yetîmî hel şakaçte kalbihidür çün hadîs

Sû-i zan bâbın yapup **baħş eyleme** ez nîk ü bed (Yetîm D., G. 29, M. 10).

➤ **baħş itmek [Kalıp İ.]:** bir konu üzerinde söz söylemek, konuşmak, sözünü etmek.

Baħş itmekden leb ü müy-miyân-ı yârda

Ĥurde-bîn ü mû-şikâf olmuş durur idrâkümüz (Yetîm D., G. 70, M. 7).

➤ **baħş ü cedel eylemek [Kalıp İ.]:** konuşmak, tartışmak, ağız dalaşı etmek.

Hazer it **baħş ü cedel eyleme** pîrân-ı çarîk

Çavl-i irşâd üzere çün u çirâ sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 11).

❖ **baħş:** bağışlama, ihsan.

Sensin ol pād-şâh-ı kişver **baħş**

K'eyledüñ Ĥink-i çarĤı ednâ raħş (Yetîm D., Mes. 2, M. 31).

➤ **baħş itmek [Kalıp İ.]:** vermek, bağışlamak, ihsan etmek.

Feraħlar **baħş idüp** bezme sebûlar çâşidur sakî

Silüp süpürdü ġam gerdin gönül ferrâşidur sakî (Yetîm D., G. 208, M. 1).

❖ **baht:**

1.kader, kısmet, talih.

Bu siyeh **bahtı** çeküp eyledi hem-rāh bile

Aķ Deñiz yüzlerin itdükde seyāhat Ķapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 31).

Ķara gözlü iki şeh-zādeye şah-ı hümāyün **baht**

Niçe şeh Sunķar'ı Ķıldı gulām u ķāker ü bende (Yetīm D., Terķib-bend 1, M. 7).

Olmadı devlet ü iķbale felekler hāyil

Bahtdan eyle gel e ķarķa ķolaşma ey dil (Yetīm D., G. 116, M. 2).

Biri Sulţān Mehemmed Erdevān-ı **baht-ı** Serhānī(?)

Biri Sulţān Selīm Efrāsiyāb-ı mülk-i Yünānī (Yetīm D., Terķib-bend 1, M. 11).

2. şans, saadet, kutluluk.

Ey şeh-i sākin-i sürādıķ **baht**

Ķürsī-i ķarķ zır pāye-i taht (Yetīm D., Mes. 2, M. 29).

❖ **baħye-i reng:** renkli, süslü dikiş.

Giremez bu jende-i hūnīn-ķırāza zāhidā

Baħye-i rengīn ile peşmīnesi ārāste (Yetīm D., G. 171, M. 6).

❖ **ba'īd olmak [Kalıp İ.]:** uzak olmak.

Dem-i zevķ u şafālarla göñülden Ķam **ba'īd olsun**

Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetīm D., Mrb. 2, M. 23).

❖ **bā'īs:** sebep olucu, olan, bādī.

Bülbülüñ nālesine zāĶ u zeĶandur **bā'īs**

Dimezüz biz ol gül-i şahn-ı ķemendür **bā'īs** (Yetīm D., G. 21, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Her kimüñ encümende vaħdeti var

Aña her yir hūzūra **bā'īsdür** (Yetīm D., K1. 12, M. 2, 4).

➤ **bā'îş olmak [Kalıp İ.]:** vesile olmak, sebep olmak.

Şimdi ḥubb-ı cāh ile gavgā olupdur şūfîlik

Bā'îş -i cem'iyet-i dünyā **olupdur** şūfîlik (Yetîm D., G. 105, M. 2).

➤ **bā'îş-i 'izzet:** kıymet; yücelik, ululuk sebebi.

Bā'îş-i 'izzet ü zilletden olayduñ āgāh

Haşre dek sâkit olup söyleyemez idüñ gâfil (Yetîm D., G. 116, M. 5).

❖ **bakmak:**

1.bakışı bir şey üzerine çevirmek, seyretmek.

Ḳahr u luṭfuñ görünür her ne yaña

Bakısa bu ḥavf u recâsı çoqça (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 72).

Sâkiyâ şanma görinenleri cām içre ḥabâb

Leb-i bârîküne gözlikle **bakar** cām-ı şarâb (Yetîm D., Mat. 2, M. 2).

'Aql-ı dūr endişe dirken zât-ı Haḳḳ'ı sen de bul

Bu yakına **bakmayup** dūr u dirâza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 4).

Ḥâliḳ için büyük kilisâda

Bakup incil'e oḳuya ruhbân (Yetîm D., K1. 17, M. 4).

Bakdum gönül cerîdesine diḳḳat eyledüm

Ḥicrân ḥikâyetin oḳudum riḳḳat eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 1).

Gözi toyar şu üştüri ölmüş 'Arab gibi

Behr-i zaḥîre her kim evinde **bakar** başar (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 18).

Çihre-i şâfiye şūfi **bakmasa**

Ġam degül mir'âta bakmaz zîst-rû (Yetîm D., G. 164, M. 3).

Kûy-ı Cemâlî'de ḥâl oldı Yetîm'e ğidâ

Şūfi-i da'vet perest sen yürü **bak** ḥalvâya (Yetîm D., G. 104, M. 12).

Görinürden be görünmez çoḳdur

Ḳartıya **bak** seçesin tâ ḥacerin (Yetîm D., K1. 1, M. 10).

O deñlü ğaflet almışdur cihān ehlini ser-tā-ser

Bakup ger görseler rüşen dil-i āġāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 10).

Çihre-i şāfiye şūfi bakmasa

Ġam degül mir'āta **bakmaz** zişt-rū (Yetîm D., G. 164, M. 4).

Şāf-dil 'āleme cāhil **baksa**

Tire-dil olması günden aẓher (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 43).

2.üzerinde durmak, meyl etmek, önem vermek.

Bir iki günlük olan 'işreti rāyın koyalum

Cāvidān bezme **bakup** bakmayalum bu rāya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 8).

3.dikkat etmek, görmek || fark etmek || düşünmek || anlamak.

Mir'āt-ı mü'min oldı çü mü'min Yetîm gel

Takvīm-i aḥsene nazār idüp **baka** baña (Yetîm D., G. 1, M. 10).

Zīnet-i zāhiri қо bātına sa'y it zīrā

Ehl-i ma'nī **bakamaz** şūrete sīret var iken (Yetîm D., G. 150, M. 6).

Beni temkīn ü vaġār üzre dilerler zühhād

Bakamazlar nideyin bu dil-i pür eşvāqa (Yetîm D., G. 183, M. 4, 7).

Naqş-ı ġayriyi yuyup levḥ-i dili pāk eyle

Şafḥa-i cāna **bakup** kimdüġüñ idrāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 2).

Şuret-i Ḥaġ'da olan zümre-i buḡlāna **bakup**

Şulḥ ile eyledi ol demde 'ināyet Ḥapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 7).

Çarḥ-ı ḥūn-hāra **bakup** sa'y-i belīġ eyleyelüm

Gel geġen 'ömre te'essüfle dirīġ eyleyelüm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 11).

Özge ḥilġatle maġāmuñ ideġör cāy-ı bülend

Vādī-i ḥulġa **bakarsañ** dibi yoġ bir çehdür (Yetîm D., G. 59, M. 4).

Gel intikāl için **bak** ma'nī-i rüşenāya

İster çü ḥin-i riḥlet ehl-i sefer çerāġı (Yetîm D., G. 209, M. 5).

Ƙo hücüb-i şüreti şāhid-i ma'nāya **bağ**

Terk-i cihāt eyleyüp dilber-i her cāya **bağ** (Yetîm D., G. 104, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

O deñlü ğaflet almışdur cihān ehlini ser-tā-ser

Bağup ger görseler rüşen dil-i āġāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 10).

Olma müşrik vücūd-ı ğayra **bağup**

Di muvağğid olup heme odur (Yetîm D., G. 52, M. 5).

Āh kim gülşen-i vağdet gülini

Kesret-i hāra **bağup** ilimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 8).

Bir iki günlük olan 'işreti rāyın ƙoyalum

Cāvidān bezme **bağup** bağmayalum bu rāya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 8, 77).

❖ **bağmamak**: üzerinde durmamak, meyl etmemek, önem vermemek.

Manşibin manşaba vü cāhını çāh añlayalum

Ħazer üzre olalum **bağmayalum** dünyāya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 6, 8, 78).

Bād-bān-ı 'aşğ açup düşeydi bu deryālara

Ħikmete **bağmazdı** olup Bū 'Alī Sīnā levend (Yetîm D., G. 33, M. 12).

❖ **bağan**: bakan, nazar eden.

Her **bağan** ğayretle çarğ-ı pür-şitābuñ 'aynına

Nevbetin gözler bağup bu āsyābuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 1).

❖ **bağı**: daimi, sonsuz, hayattar.

Ki hergiz olmaya fānī esāsı

Muğalled ola **bağıde** bināsı (Yetîm D., Mes. 4, M. 12).

Rüz-i rüze ƙapadı çün der-i mey-ğāneleri

Sāğiya gel berüye cām-ı şebāne **bağı** (Yetîm D., G. 200, M. 4).

❖ **bağıye**: kalanlara.

Ħazret-i pīr-i Cemālī'ye ola ecr-i cezil

Bağıye 'ömr-i ÷avil ola budur vird-i Yetîm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 82).

❖ **bāl**: arının yaptığı tatlı madde || dünya nimetleri.

Görmedi kimse bir belāsuz **bāl**

Biledür kand ise merhem ü riş (Yetîm D., G. 80, M. 7).

Ol kadar niş urdı zenbūr-ı hāvādis aña kim

Nā-gehān **bāl**ına dehrüñ parmağın bandı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 8).

Ġayra acı gelürse ğuşşa vü ğam

Devletüñde o **bāl** ü yağumdur (Yetîm D., G. 45, M. 8).

❖ **bāl**: kanat.

➤ **bāl açmak [Kalıp İ.]**: kanat açmak.

Bāl açup gözle şikāruñ didiler şāhīn-vār

Zāğ-veş dimediler cīfe-i dehre konuñ (Yetîm D., G. 109, M. 3).

❖ **bāl ü per**: kol kanat.

Şem'a-i ruhsārına zülfi şebinde ol mehüñ

Bāl ü per yaqıcı bir pervānedür mihr-i felek (Yetîm D., G. 111, M. 6).

Devr idüp pervāne-veş **bāl ü perüm** nūr eylesem

Tañ mıdur ol şem'-i pür-envārı tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 11).

Şöyle çekdür gemiyi forsa idüp

Ġala mürğ-ābī döküp **bāl ü perin** (Yetîm D., K1. 1, M. 22).

Bāl ü per nūr itdi bir pervānesi cān oynayup

İtmedi ol sūhte hālīn görüp bir dād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 3).

❖ **bālā**: uzun, yüksek, yukarı, yüce.

İnişin endişe it **bālālıgında** 'ālemün

Kim naşbin arturur her kim firāza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 7).

Zir ü **bālāya** baqup olma muqayyed t̄alib

Virnek isterseñ eger kendüzüñi iṭlāka (Yetîm D., G. 183, M. 7).

Şeş-cihâtı terk idüp ey dil olgör bî-cihât

Râst u çep pîş ü pes bu zîr ü **bālā** suhredür (Yetîm D., G. 39, M. 4).

Nola **bālā** vü pest itsem enînüm

Belā bezmindeyin zîr ü bemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 9).

❖ **balgām:** balgam.

Pertev-i mihr-i maḥabbetle gider

Ol bürüdet ki ‘adū **balgāmıdur** (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 84).

❖ **bālîn:** yastık.

‘Aşk-ı Şîrîn ile cān virdükde miskîn Kūh-ken

Ṭağdan **bālîni** şahrâdan firâşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 4).

➤ **bālîn-i miḥnet:** gam, keder, elem yastığı.

Ġamuñ yir dirilür bir ḥasteyin **bālîn-i miḥnetde**

Buyurma ey ṭabîbüm gel ölümlü ḥasteye perhîz (Yetîm D., G. 71, M. 5).

❖ **bālîş:** yastık.

Cāy-ı emn añlama dünyā-yı ḥaṭardur ötesi

Bister ü **bālîş** ço çün kara yirdür ötesi (Yetîm D., Mat. 16, M. 2).

❖ **bām:** gökyüzü || çatı, dam

Laḥm-ı ḳadîd için toplanup **bāmı** ḳarğalar

İtler ḳapuda ‘av ‘av idüp üstüḥân arar (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 13).

❖ **bān:** vaktiyle Macaristan cihetlerinde sancak beylerine ve prenslere verilen unvan.

hâkim, serdar, kale muhafızı.

Yetîm imān u dîn ġâret-geridür ol büt-i tersā

Ki naḳd-i dînüñ almışdur nice **bān** oğlı **bān** içre (Yetîm D., G. 191, M. 14).

❖ **baña:**

1.ben zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi.

1.1. kul, köle; aşık; rint; Yetimi

Baña bî-baḥşîş ‘aṭā-yı rütbet-i şaff-ı sipāh

Bir gedāya pîl iḥsān eylemekdür pād-şāh (Yetîm D., Mat. 13, M. 1).

Ḥamdü-li’llāh **bañadur** ğayra degül

Her ne kim itdün ü bisyār itdün (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 59).

Gördi ben deryā-dilün naẓm-ı dürer-bārın Yetîm

Dil uzatdı ter düşüp bu vüs‘ ile deryā **baña** (Yetîm D., G. 6, M. 10).

‘Aşkuñ yolında ğuşşa vü ğam **baña** zād olup

Gitdüm ‘adem vilāyetine nā-murād olup (Yetîm D., G. 13, M. 1).

Yañılup yazsa **baña** yār-ı sitem-ger kâğıd

Bî-vefālîklarını dirdi ser-ā-ser kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 1, 6).

Baña bu āh u nāleyile niçün

Şeh-i bî-ṭabl u bî ‘alem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 3).

Giydürelden **baña** bu ḳalb-i mücellā kepenek

Baña tāklîd idüben giydi mürāyā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 1, 2, 4).

Ḥızr-ı ḥuceste pey olalı bedreka **baña**

Gelmez hücüm-ı ḥāṭıradan tefriḳa **baña** (Yetîm D., G. 1, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Dimesün çāk-i giribānum gören şeydā **baña**

Perde ol mecnūnuñam ey dāmen-i sahrā **baña** (Yetîm D., G. 6, M. 1, 2, 4, 6, 8,).

Gül yüzünsüz ḳara yaşlu görünür sünbül **baña**

Şiven-i mâtem gelür āvāze-i bülbül **baña** (Yetîm D., G. 9, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Baña ḥalvetdür encümen olalı

Ḥalk içi ğuşe-i ferāğumdur (Yetîm D., G. 45, M. 3).

Yüregi yağını eridüp **baña** hâkını

Yanup döker yaşını yemîn ü yesâr şem' (Yetîm D., G. 91, M. 3).

Fâka vü faqr ile şi'rüm **baña** Şeh-nâme yeter

Naẓm-ı Firdevsî'yile vaşf-ı Peşen'den geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 9).

Ben ey Yetîm mest-i maḥabbet iken bu gün

Kim dir **baña** ki bâde ḥör-ı mest-i cām olam (Yetîm D., G. 132, M. 12).

Çat'-ı 'alâka eyledür güç gelen **baña**

Terk-i ẓarîḳ-ı ğamda be âsân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 9).

Vîrânelerde **baña** virürken nidâ-yı büm

Efrâsiyâb u Kayser ü Dârâ ḥaberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 3).

Ne kadar zulm ü sitem var ise itsün **baña** yâr

Tek varup gayrîlere luḫ u vefâ eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 9).

Baña küh-ı ğam ḥavâle aña küh-ı Bî-sütün

Bile gördük derdi Ferhâd-ı belâ âyîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 3).

Didüm mu'abbire bu ḥâbı itmedi ta'bîr

Beşâset ile **baña** dimeyince tâ müjde (Yetîm D., G. 175, M. 6).

Virmesün vâ'ız **baña** tek ol dem-i serdüñ elem

Râzi olduk nârda olan 'azâbı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 5).

Girüp bir ḥalvete nefsi büt idüp tapmadan şüfî

Bu deyr içini geşt itmek **baña** yegdür şanemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 12).

Saña ḥür-ı cinân zâhid bi-ḥaḳḳın 'İsî-i Meryem

Baña bir şüret-i zibâ yeter deyr-i muġân içre (Yetîm D., G. 191, M. 6).

Tekye-i deşt-i belâyı **baña** teslim itdi Kay

Şimdi mi degdigi var kardaşa kardaş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 7).

Çün âġuşteyiken penbe-i dâġ-ı bülbül

Vire mi büy-ı vefâ **baña** gülün evrâkı (Yetîm D., G. 200, M. 10).

Ḳavl ile itdi **baña** gerçi isa'et Ḳapudān

Lik fi'linde tamām itdi işābet Ḳapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 1).

Ağız birikdürüp didiler tanz ile **baña**

İller evinde laḥm yiyüp sır olan gurāb (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 7).

Sen şavāb eyledüğüñ yirlerde

Görinür **baña** ḥaṭāsı çoqça (Yetīm D., Terki-bend 2, M. 74).

Sīnede yakduğum fetile-i dāğ

Oldı hicrān şebinde **baña** çerāğ (Yetīm D., G. 94, M. 2).

Baña rāh u revişden şorma ey şeyḥ

Ki sūfī-veş benim bir mezhebüm yoğ (Yetīm D., G. 100, M. 3).

❖ **bāng**: ses, sedā, yüksek sesle bağırma, haykırış.

'Aceb olmaz ğaribe ğüne ğüne itlerüñ **bāngi**

Lisān-ı muḥtelif çoğdur dehān-ı tercemān içre (Yetīm D., G. 191, M. 11).

➤ **bāng-i ceres**: çan sesi

Ḳaldurup āvāzeyi a'lāya ey **bāng-i ceres**

Gel delil ol Yesrib ü Baḥḥā'ya ey **bāng-i ceres** (Yetīm D., G. 73, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

➤ **bāng-i derā**: çan, çingirak sesi.

Gül-bāng-i vird-i ḥān-kaḥı pest eyledüm

Şaldum bu fānī deyre çü **bāng-i derāy**ı ben (Yetīm D., G. 148, M. 4).

➤ **bāng-i islām**: ezan.

Ḥıqd idüp nuḥḥ-ı Yetīm'e didi zühhād-ı derā

Bāng-i islāmı belī ehl-i derā sevmezler (Yetīm D., G. 50, M. 14).

❖ **banmak:** katı bir şeyi yumuşak, sulu veya toz hâlindeki bir maddeye batırıp çıkarmak || şiirde tadına bakmak anlamında kullanılmış.

Ol kadar niş urdı zenbūr-ı hāvādis aña kim

Nā-gehān balına dehrüñ parmağın **bandı** bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 8).

❖ **bār:**

1.mānevî ağırlık, yük, eziyet, keder, üzüntü.

Çeşm-i deryā **bārdan** kim eşk-i bî-pāyān aqar

Kaṭraya baḥr-ı muhîti şaymayup yek-sān aqar (Yetîm D., G. 40, M. 1).

Yol be-gāyet sa'bdur geçmez sebük-bār olmayan

'Āqıl olan cüst olup taḥfif itsün **bārımı** (Yetîm D., G. 199, M. 10).

Ḥayli bürüdetiyile esti şavurdi dey

Bār u kelām ile çağırup didi bî-ḥicāb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 4).

2.meyve, yemiş, mahsul.

Yıkdı bād-ı ecel ol ar'ar-ı mevzūnı meded

Berg ü **bārımı** bulup itdi ta'addi bî-ḥad (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 38).

3.yük, ağırlık (mal, mülk bağlamında); görev, sorumluluk ı zorluk, sıkıntı.

Ṭabl u rāyet şaf-ı sipāh ile

Bār u ben-gāh-ı pād-şāh ile (Yetîm D., Mes. 2, M. 90).

➤ **bār-ı girān:** ağır yük.

Kibr ile nāsa tefavvuk nideyin fen oldı

Ma'rifet **bār-ı girān** 'ilm ise reh-zen oldı (Yetîm D., G. 212, M. 2).

❖ **bārān:** yağmur.

Biz sebük **bārān** ile pā-dāş olmazduḡ bu gün

Üstümüzden ırmasaḡ taḥfif idüp eskālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 5).

Zahımlar ağız açarlar çün şadef ol ğamze-kār

Tirler yağdurdugunca üstüme **bārān** gibi (Yetīm D., G. 196, M. 6).

Bārān u ra'd şanmañuz aḥvālümü görüp

Zārılık ile girye ider her zamān ebr (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 31).

Yağıcak tōp u tüfek çün **bārān**

Evlüyā himmeti olsun perde (Yetīm D., Terrib-bend 2, M. 133).

➤ **bārān-ı rahmet:** rahmet yağmuru.

Hākde mürdeyide cümle nebāt

Buldı **bārān-ı rahmet** ile ḥayāt (Yetīm D., Mes. 2, M. 10).

❖ **Barbaros:** Hayreddin Paşa; tarihin en büyük denizcisi.

Cenderal ile ki Anderya 7ora

Şalsa ger **Barbaros'a** bir nökerin (Yetīm D., K1. 1, M. 18).

❖ **barbu7:** Arapça kopuz anlamına gelmektedir.

Şalar merdāne-vār āvāz ber-ba77

Degül mi bi'llāh erkek sāz ber-ba77 (Yetīm D., G. 89, M. 1,2, 4, 6, 8, 10)

❖ **bārī:** bari, en azından, hiç olmazsa.

'Aş7 etvārımı takrİR idemez 7aldı Yetīm

Bārī tahrİre gelen defter ü dīvāndan i7it (Yetīm D., G. 17, M. 14).

Ra7İb öldüğine yār itdi zārī

Ölüsi şİvenine degse **bārī** (Yetīm D., Mat. 15, M. 2).

❖ **bārīk:** nazik, dakik, ince.

Sākıyā şanma görinenleri cām i7re ḥabāb

Leb-i **bārīküñe** gözlikle ba7ar cām-ı şarāb (Yetīm D., Mat. 2, M. 2).

❖ **bārū-yı misk:** misk sa7an, yağdıran, dōken, ışık veren.

Perçemüñ pür-çİN idüp çok başlu 'ayyār eyleyen

Hattuñı Bağdād-ı ḥüsne eylemiş **bārū-yı misk** (Yetīm D., G. 114, M. 6).

❖ **başar:** anlayış, idrak, iz'an, basîret.

Gözi ıoyar Şu üştüri ölmif 'Arab gibi

Behr-i zâhire her kim evinde bakar **başar** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 18).

❖ **başmak:** basmak.

Yürürken ökçeñi **başup** ecel ey pîr-i nâ-bâlig

Nedür bu itdügün ñül-ı emel ey pîr-i nâ-bâlig (Yetîm D., G. 95, M. 1).

❖ **başılmak:** alt olmak, yenilmek, horlanmak; bastırılmak.

Cemâli terk-i tâc ile Yetîmi ser-firâz oldu

Yüri ol terk ile sen de **başılma** penbe-i tâca (Yetîm D., G. 173, M. 12).

❖ **baş:** yayma, serme, döŐeme, açma.

➤ **baş-ı çemen:** ağaçlı, çiçekli, yeşillik olan yer.

Bâgda **baş-ı çemen** âb-ı revân bî-vech-i yâr

Müris-i ğamdur açılmaz hâtır-ı ğamnâkümüz (Yetîm D., G. 70, M. 3).

➤ **baş-ı ferah eylemek [Kalıp İ.]:** ferahlıĒı yaymak, sermek, açmak.

Şâyed ola saña Şefkatle diye

Yüri **baş-ı ferah eyle** ğamı dür (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 88).

➤ **başup:** basıp, basarak.

Bu Yetîm'ün gönli kapulı limanı olmaĒın

Girdi **başup** geçmedi ol meskeni deryâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 14).

❖ **baş:**

1. aŐĒın başı || fikri, düşüncesi.

Başuma jülide-mü sevdâsı düşmekdür hemân

Ger görem cânâ başuñda ol siyeh jendi bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 3).

Olmasun dir iseñ **başuñi** kayı

Yā gibi egrilikden eyle hāzer (Yetîm D., K1. 16, M. 1).

Hā çevirdi **başına** özendürüp pervāneyi

Yağdı kül itdi ġaribi itmedi āzād şem‘ (Yetîm D., G. 92, M. 5).

Dīdār-ı ‘aşk ola diyü geldük bu ‘āleme

Başda hevā-yı cennet ü ġilmān u hūr yok (Yetîm D., G. 99, M. 12).

Bed-nām-ı ‘aşka zāhid bir dem muķārın olma

Var ise ger **başuñda** sevdā-yı nīk- nāmī (Yetîm D., G. 201, M. 12).

2. kişinin kendi şahsı, zatı || nasihatçi.

Ayak koyup reh-i ‘aşka su‘āl-i intihā itseñ

Cevābda revā budur **başuñdan** ibtidādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 4).

Nūh tahtına binüp **başumuza** şāh olalum

Hızr-ı himmetle teveccüh idüp āġāh olalum (Yetîm D., Mrb. 1, M. 29).

Şehr-i fenāda pāyesi dāmān olan **başum**

Köhne pelāsi ķānlu ġirībān olan **başum** (Yetîm D., G. 135, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Veh ki vüs‘atdeyiken **başumuza**

Ālem-i şeş-ciheti țar itdūñ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 55).

Miķrāz-ı ‘aşka lā dimeyüp virdi **başımı**

Bezm-i belāda şeşvķ idüp nābe-kār şem‘ (Yetîm D., G. 91, M. 7).

Ne ķadar bī-ser ü pā vālih ü şeydāları

Şūriş-i ‘aşk ile **başındaki** ġavgāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 4).

3. kafa, ser || can, hayat

Şūr u şerden gelūñüz sıġmalum Mevlā’ya

Ārif olup **başumuz** virmeyelüm ġavgāya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 2).

Biñ **başum** olsa birini itmem dirīġ-i tīġ

Biñ pāre olsa tañ mıdur el‘ān olan **başum** (Yetîm D., G. 135, M. 11).

Eger eṭfāl elinden yağsa Mecnūn **başına** taşlar
Üşüp **başına** kuşlar yapmaz idi āşiyān anda (Yetīm D., G. 180, M. 7,8).

Güm olup kim ki göz yumup çekdi
Ayağın dāmene **başın** ceybe (Yetīm D., K1. 9, M. 2).

Cemālī ḥāk-i pāyī ey Yetīmī
Seni **başuña** sultān eylemişdür (Yetīm D., G. 49, M. 18).

Başuma jülīde-mū sevdāsı düşmekdür hemān
Ger görem cānā **başuñda** ol siyeh jendi bu gün (Yetīm D., G. 143, M. 4).

Terk-i ser itmedür bu yoluñ ḥāşılı Yetīm
İllā nidem ki **başını** meydāna ḳor yok (Yetīm D., G. 99, M. 14).

Ayağı mezlaḳada **başı** belāda yārın
Bu gün anlar ki özin bī-ser ü pā itmezler (Yetīm D., G. 56, M. 7).

Mihr şanmañ görinen bir tōp idüpdür **başını**
Şarḳdan ğarba çalar çevġān-ı çarḳ-ı bī-amān (Yetīm D., G. 155, M. 5).

4. deniz taşıtlarında en ileri tarafı, ön kısmı.

Yine başdardalar **baştan** atup baş ṭōpların güm güm
Şalındı şayḫalar birle zelāzil rub'ı meskūna (Yetīm D., G. 182, M. 3).

➤ **başı açık [D]:** kimseden saklanacak bir durumu olmaya, yüz kızartıcı fiilleri işlememiş olan ve geçmişi temiz olan anlamlarına gelir. (alnı açık yüzü ak)

Serden hevā-yı efseri servlik it gider
Ālem içinde **başı açık** pād-şālīk it (Yetīm D., G. 16, M. 6).

➤ **baş ağrısı:** baş ağrısı, dert, tasa, sıkıntı || saltanat.

Ne **baş ağrısıdır** diyüp Cemālī
Yetīmī'ye buyurdı terk-i ser-tāc (Yetīm D., G. 22, M. 11).

- **baş egmek[D]:** direnmekten vazgeçip buyruk altına girmek, inkıyat etmek.

Fuķarāyile ki oldum pā-dāş

Egmedüm beglere ağalara **baş** (Yetîm D., G. 76, M. 2).

Demler olur ki ‘aşķ meşķ eyler

Baş egüp her gedāya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 4).

- **baş kıomak [D]:** bir şey uğruna ölümü göze almak.

Esb-i himmet sürüp seferlerde

Baş kıomışdum reh-i hātarlarda (Yetîm D., Mes. 2, M. 94).

- **başını taşdan taşā dögmek [D]:** fırsatı kaçırdığı için çok pişman olmak, çaresiz kalarak kahırlanmak.

Başını taşdan taşā döğüp kükermekden ğarāz

Hāk-i pāy-ı gülşene diler varup el kıara şu (Yetîm D., G. 163, M. 7).

- **başına üşmek [Kalıp İ.]:** “başına üşüşmek” her yandan çokça bir araya gelmek, toplanmak, birikmek, üşmek.

Eger etfāl elinden yağsa Mecnün başına taşlar

Üşüp başına kıuşlar yapmaz idi āşiyān anda (Yetîm D., G. 180, M. 8).

- **başuñçün:** ant veya yalvarma sözü.

Hemān işbuyimiş diyüp de zāhid

Başuñçün çeyneme pā-māl-i ‘aşķı (Yetîm D., G. 205, M. 6).

- **baş üzre çıkmak [D]:** gücünün üstünlüğünü kanıtlamak.

Baş üzre çıkdı hürmet ile eyledi yirin

‘Aşr içre mey gibi k’anı ayağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 5).

- **baş virmek [D]:** kendini feda etmeme, sıkıntılı bir duruma gönüllüce girmeme.

Şür u şerden gelüñüz sığınalum Mevlā’ya

Ārif olup **başumuz virmeyelüm** ğavğāya (Yetîm D., Terķib-bend 3, M. 2).

❖ **başak:** başak.

Çün hūşe çîn-i hırmen-i tevhiddür Yetim

Bu kiştâr-ı kesret aña bir **başak** degül (Yetim D., G. 124, M. 14).

❖ **başdardalar:** eskiden deniz savaşlarında kullanılan, 26 veya 36 çifteli, bir küreği beş veya yedi kişi tarafından çekilen, çektiri cinsinden gemi.

Yine **başdardalar** baştan atup baş tōpların güm güm

Şalındı şayhalar birle zelâzil rub'ı meskûna (Yetim D., G. 182, M. 3).

❖ **bāşed:** Farsça olmak anlamında fiil.

??? ne mî **bāşed** dirsın

Didigümüzce bir yaşıit kavara (?) (Yetim D., K1. 29, M. 1).

❖ **başlamak:** bir işi yapmak üzere harekete geçmek, bir işe girişmek, şürû etmek.

Sözüm ahsen ola diyü Cemâli

Yetimî **başladı** dürlü **yalana** (Yetim D., G. 189, M. 12).

Nerm iderdi dil-i âhenleri Dāvūd-misâl

Süz ile **başlasa** elhân-ı ğarib ü neġamı (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 68, 70).

Büy-ı vuşlat virmişem cân-ı hicrân-dîdeye

Güş tūtduk **başlaya** icrāya ey bāng-i ceres (Yetim D., G. 73, M. 4).

❖ **başlu:** başlı.

Perçemün pür-çîn idüp çok **başlu** 'ayyār eyleyen

Hattuñı Bağdād-ı hüsne eylemiş bārū-yı misk (Yetim D., G. 114, M. 5).

❖ **başlu başına [D]:** kendisi olarak, kendi başına, öteki şeylerden ayrı olarak, tek başına.

Kendüñi şanma şehâ şâh-ı cihân tenhâ sen

Her gedâ **başlu başına** nazar itseñ şehdür (Yetim D., G. 59, M. 8).

❖ **Baḥḥā**: Mekke'de bir derenin ismi olup şehir-i mezkûra da alem olmuştur.

Ḳaldurup āvāzeyi a'lāya ey bāng-i ceres

Gel delil ol Yesrib ü **Baḥḥā'ya** ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 2).

❖ **bāṭıl**:

1.boş, yanlış, geçersiz.

Hevāyı cāh idüp çāha düşerler cehl ile ancak

Ne **bāṭıl** añlayışdur bu ki cāh u çāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 6).

Taşavvuf 'ilmini cāhil ne bilsün

O kim ḥaḳdur anı **bāṭıl** ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 2).

Bāṭıl efkārı derūnumda ḳomadı sürdi

Sāyesin salmaḳ ile üstüme ḥaḳḳā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 5).

2.gizli.

Söyledügi ḥaḳāyıḳı **bāṭıl**

Bilmeyene ne dir isek ḥaḳdur (Yetîm D., K1. 25, M. 3).

❖ **bāṭın**: iç, gizli, derun.

Şüret-i kesret olup ma'nî-i vaḥdetle bir

Zāhir ü **bāṭında** hep cümleyi yek-tā görür (Yetîm D., G. 41, M. 6).

Zīnet-i zāhiri ḳo **bāṭına** sa'y it zīrā

Ehl-i ma'nî baḳamaz şürete sîret var iken (Yetîm D., G. 150, M. 5).

Ādem on ṭoḳuzı ṭon ey cāme-i 'irfān giyen

Zāhir ü **bāṭın** gören ehl-i siyābuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 8).

Yine Cemāl'den umaruz ey Yetîm luṭf

Oldur cihānda zāhir ü **bāṭın** mu'ınümüz (Yetîm D., G. 67, M. 12).

❖ **bāver**: inanma, tasdik.

İtme lāfına va'denüñ **bāver**

Güft ü gūda olursa hem-çün dūr (Yetîm D., K1. 23, M. 1).

❖ **bāz**: "doğan" denilen yırtıcı kuş.

Bāz şaydından alur behre-i tām

İtdi çün kendü periyle pervāz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 123).

➤ **bāz-ı bāzū-yı belāgat**: belagat kuşu, şiir kuşu.

Hayālî **bāz-ı bāzū-yı belāgatdūr** şikār almış

Yetîm anuñ gibi kuşlar uçurmuş bād-ı şarşardur (Yetîm D., G. 62, M. 3).

❖ **bāzār**: pazar yeri, çarşı.

Şi'rini virdi Yetîm ey dil hārīdār olana

Sayrefidūr 'arz-ı cevher itdi **bāzārın** görüp (Yetîm D., G. 14, M. 12).

Mālik-i Dīnār-ı kevneyn oldı bu **bāzārda**

Kim ziyānında hāzer itmez daħı sūd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 7).

Dil metā'-ı derd ile gird fenā **bāzārına**

Ğırre-i sūd olmadı olup ziyāndan nā-ümīd (Yetîm D., G. 32, M. 11).

Nağd-i cān virdüm metā'-ı vaşlın aldum rāygān

Ṭālib-i cānāneden **bāzārı** tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 10).

Yüz şuyın dökmez idi şāhid-i **bāzār** olup

Açılup gül gibi ger olmasa hāndān gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 7).

➤ **bāzār itmek [Kalıp İ.]**: alışveriş etmek, pazarlık etmek.

Dōst ile yiyüp iç **bāzār itme** dir 'avām

Dōst ile yiyüp itdi hāşlar bāzārını (Yetîm D., G. 199, M. 12).

❖ **bāzer-gān**: tüccar, tacir.

Ehl-i 'irfānı aqıt luṭf u keremle kendüñe

Şāh kim 'ādil ola mülkine **bāzer-gān** aqar (Yetim D., G. 40, M. 10).

❖ **bāzı**: arada bir, ara sıra, bāzen.

Şubḫa dek sūz u güdāz üzre olan ser **bāzı**

Bir ayag üzre yanan şem'-i şeb-istāndan işit (Yetim D., G. 17, M. 7).

❖ **bāzı**: oyun, eğlence, lehv.

Nerrād-ı çarḫ ile yüri **bāziden** it ḫazer

Virme nuḫūd-ı vaḫtūñi lu'b u ḫumāra ḫiç (Yetim D., G. 23, M. 11).

❖ **bāzū**: pazı, kol (güç kudret).

Bī-sütün bir lu'b ile Ferḫād'ı çaldı yirlere

Ḳuvvet-i **bāzūyile** sābıḫda anuñken oyun (Yetim D., G. 145, M. 4).

❖ **be**: a!, bre! (teklifsiz konuşmalarda dikkati çekmek için kullanılan bir ünlem).

Tab'a bu sūz u güdāz ile nezāket **be** Yetim

Ḫüsrev'üñ naḫmıyile şı'r-i Ḫasen'dür bā'is (Yetim D., G. 21, M. 9).

Ḫayāt şuyına ḫalıp ḫo ölsün İskender

Göñülde bul yüri Ḫızr'ıñ **be** Āb-ı Ḫayvān'ın (Yetim D., G. 144, M. 12).

Tecellī nūrına 'āşık bu gün müstaḫrak olmışdur

Seni dīdār-ı Ḫaḫ'dan kor **be** zāhid va'de-i ferdā (Yetim D., G. 4, M. 10).

Raḫş ider kendü terānına Yetim ol deñlü

Dir görenler **be** bu kendü çalar oynar cānā (Yetim D., G. 8, M. 10).

Zerd olan berg-i ḫazān üzre kızıllık **be** Yetim

Eşḫ-i ḫün-ābeyile çihrede taḫrīrümdür (Yetim D., G. 42, M. 9).

Gitdüm iḫlīm-i 'aşḫa dek **be** Yetim

Şanma bu kār ki ḫuraḫumdur (Yetim D., G. 45, M. 9).

Merd-i rehsin girü itdüñse eger kevneyni

Be bilürsin iki 'âlem saña seng-i rehdür (Yetîm D., G. 59, M. 6).

Be şüfî hân-ķāhuñdan çıķup mey-hāneye gelseñ

Ṭavāf-ı mey-kede haķķı iderdüñ bî-riyā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 5).

Niçe bir söyleyesin halka **be** sen de diñle

Bu Yetîm'üñ sözini kār be-nevbet vā'ız (Yetîm D., G. 90, M. 9).

Çeküp bir bir çıķardı arķasından cāme-i faķrı

Yetîm'i ķara çullarda **be** 'uryān eyleyen ṭālî' (Yetîm D., G. 93, M. 14).

Şol ğidāyı ki saña şundi Cemālî **be** Yetîm

Rūh-ı Ḳudsi olamaz bir megesi ol hanuñ (Yetîm D., G. 109, M. 9).

Şi'rümüz virmemeye büy-ı taşannu' **be** Yetîm

Şan'at u 'ilm ü kemālāt ile fenden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 11).

Ḳaṭ'-ı 'alāķa eyledür güç gelen baña

Terk-i ṭarîķ-ı ğamda **be** āsān olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 10).

Pîş-keş-i cān iledür kūyuña varduķça Yetîm

Dimedüñ rahm ile bir kez **be** ne zaķmetdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 10).

Gerçi çokdur **be** gönül ğuşşa vü ğam dünyāda

Derd-i nā-cins gibi yokdur elem dünyāda (Yetîm D., G. 165, M. 1).

Be şüfî añlayayduñ 'işret-i kūy-ı harābātı

Çeküp ber-düş iderdüñ kisvet-i kūy-ı harābātı (Yetîm D., G. 194, M. 1).

Nuṭķ-ı 'İsî gibi bi-ħaķķın dili

Cān bağışlar sözüñ **be** Seyyid 'Alî (Yetîm D., G. 195, M. 2, 10).

Seni gird-āba atar bu zulumāt

İyneye al **be** hidāyet fenerin (Yetîm D., K1. 1, M. 9, 14, 24).

Ğill ü ğışdan **be** müberrā oligör

Be bulanma yüri deryā oligör (Yetîm D., Terķib-bend 2, M. 79, 80, 111).

❖ **be-gāyet:** aşırı, son derece.

Yol **be-gāyet** sa'bdur geçmez sebük-bār olmayan

Âkil olan cüst olup tahfif itsün bārını (Yetîm D., G. 199, M. 9).

❖ **be-hakḳı Ka'be:** Ka'be hakkı için.

Cihān bāğın gül-i bī-ḥār ister ol iki gönçe

Be hakḳı Ka'be yir yokdur daḥı ḥār-ı muğaylana (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 56).

❖ **be-nevbet:** nöbetle, sırayla.

Niçe bir söyleyesin ḥalka be sen de diñle

Bu Yetîm'ün sözünü kār **be-nevbet** vā'ız (Yetîm D., G. 90, M. 10).

❖ **bed:** fena, kötü, çirkin.

Ey Yetîmî hel şakaḳte kalbihidür çün hadîs

Sū-i zan bābın yapup baḥs eyleme ez nîk ü **bed** (Yetîm D., G. 29, M. 10).

Nîk ü **bed** endişeden ey mey-fürüş eyle ḥalās

Tā ki ben meste ola mey-ḥāne künc-i 'āfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 7).

Ki ḫabī'at olur ḫabī'atdan

Nîk ü **bed** her ne görse ey ḥoş-ḥū (Yetîm D., K1. 8, M. 4).

➤ **bed-gevher:** tabiatı fena, soysuz (kimse) || rakip.

Niçe seng-i siyāha didiler la'l

Niçe **bed-gevhere** kıymet virildi (Yetîm D., G. 211, M. 8).

Sālik-i silk-i cevāhir olmaz

Terbiyetle ḥacer-i **bed-gevher** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 36).

➤ **bed-ḥū:** huyu kötü olan (kimse), huysuz.

Ḥikmet-āmîz pendümi gūş it

Olma **bed-hūlar** ile hem-zānū (Yetîm D., K1. 8, M. 2).

➤ **bed-hū olmak [Kalıp İ.]:** kötü huylu, huysuz olmak.

‘Āşıkı gördükçe olursın gāzūb

Olmağıl gel böyle **bed-hū** a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 4).

➤ **bed-kîş:** kötü dinli, çirkin mezhepli, acımasız kimse.

Fāka vü faqr ādeme çok iş ider

Hîle-ger ü bed-reg ü **bed-kîş** ider (Yetîm D., Mes. 3, M. 12).

➤ **bed-mest:** kötü sarhoşluk.

Giceki **bed-mestliklerden** bi-ḥamdi’llāh bu gün

Gitdi yādından ne kim pîr-i muğān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 9).

➤ **bed-nām-ı ‘aşk:** aşkın kötü şöhreti.

Bed-nām-ı ‘aşka zāhid bir dem muḳārin olma

Var ise ger başuñda sevdā-yı nik-nāmî (Yetîm D., G. 201, M. 11).

➤ **bed-reg:** huysuz, aslı kötü olan hayvan veya insan.

Fāka vü faqr ādeme çok iş ider

Hîle-ger ü **bed-reg** ü bed-kîş ider (Yetîm D., Mes. 3, M. 12).

❖ **Bedaḥşān:** bugün bir kısmı Afganistan, bir kısmı da Rusya sınırları içinde yer alan yukarı Sind ve Horasan bölgesinde, kâbil ile yarkent arasında dağlık bir memleketdir. Çok eski zamanlardan beri burada “bedaḥş” denilen yakut madeni çıkarılır. Edebiyatta daima, kırmızı bir cins yakut olan “la’l” ile birlikte anılır.

Şol deñlü yüzüm üzre dökem ḳaṭra-i ḥūnîn

Rūm’a gelicek la’l-i **Bedaḥşān** ucuz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 4).

❖ **beden:** beden, endam.

Oldı nāzük **bedeni** hey meded Eyyūb’a ḳarîn

Arta başlayucuğaz zaḥm-ı vebādan elemi (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 69).

Püte-i gamda zer-i hâliş iden 'uşşâkı

Tâb-ı hicrân ile ol sîm **bedendür** bâ'îş (Yetîm D., G. 21, M. 6).

Hâtır-ı fâtirüme cümle gelenden geçdüm

Cânı ıtlâka virüp kayd-ı **bedenden** geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 2).

❖ **bedreka olmak [Kalıp İ.]**: kılavuz, yol gösterici olmak.

Hızr-ı hüceste pey **olalı bedreka** baña

Gelmez hücum-ı hâtıradan tefrika baña (Yetîm D., G. 1, M. 1).

❖ **beg**: "efendim, ağam-paşam" manasındadır. Rumeli şairleri arasında yaygın kullanılan bir hitaptır.

Mâ'il oldı vefāya **beglerümüz**

Vardılar hep şafāya **beglerümüz** (Yetîm D., G. 68, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18).

Unf ile olma **begüm** pāye-i devletde şakın

Muhtefidür niçe zillet reh-i 'izzetde şakın (Yetîm D., G. 157, M. 1).

Hayr-ı dîn Beg gibi Ğāzi **Beg'e** hem-rāh olalum

Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 31).

Ŧa'n-ı rezl ehl-i serir-i rif ate neyler **begüm**

'Av 'av-ı seg mäh-ı burc-ı 'izzete neyler **begüm** (Yetîm D., G. 126, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Def i kolaydı geçmese ger artuğa **begüm**

Şabrı sihām-ı fakra iderdi gönül siper (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 19).

❖ **beglig**: beylik, efendilik.

Be düşündür gözüñ aç gafleti қо

Hābda **beglige** beñzer hep bu (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 112).

❖ **behr-i zaḥîr**: coşkun, taşkın deniz.

Gözi toyar şu üştüri ölmüş 'Arab gibi

Behr-i zaḥîre her kim evinde bakar başar (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 18).

❖ **behre:** pay, hiss || kismet, nasip.

Ḳūt-ı la'linden alınmaz **behre**

Nideyin de başayın bağruma taş (Yetîm D., G. 76, M. 11).

İhtişâmundan dilerseñ **behre** ger

Cânile ey hâce hıdmet-kârı sev (Yetîm D., G. 160, M. 5).

➤ **behre almak [Kalıp İ.]:** pay, hisse almak.

Ḳūt-ı la'linden **alınmaz behre**

Nideyin de başayın bağruma taş (Yetîm D., G. 76, M. 11).

➤ **behre-i tām:** tam, noksansız hisse.

Bāz şaydından alur **behre-i tām**

İtdi çün kendü periyle pervāz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 123).

❖ **behremend:** nasibi olan, hissedar.

Ḳanber'üñdür bu Yetîm üftāde olsun **behremend**

Bāb-ı luḡfuñdan senüñ ey Ḥayder-i Kerrār fen (Yetîm D., G. 147, M. 9).

➤ **behremend olmak [Kalıp İ.]:** nasibli, hissedar olmak.

Vāyesinden ehl-i 'irfānuñ **olur** mı **behremend**

Olmayanlar manşıb-ı ehl-i cihāndan nā-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 9).

❖ **beklemek:** beklemek, durmak.

Rütbet-i şeyḫ-i Cemālî'yi Yetîmî **bekle**

Tā Ḥaḳ'üñ emri irüp mesken idince laḫdi (Yetîm D., G. 203, M. 9).

Dilerseñ itmege gül-geşt-i 'ālem-i tecrîd

Alup 'acüze-i dünyâyı **bekleme** yanın (Yetîm D., G. 144, M. 8).

❖ **Bektāşî:** Bektaşilik tarikatına mensup kimse.

Tāc-ı **Bektāşî** gehi tāc-ı ḳalender urınur

Nice kisve urınursa ḳo urınsun abdāl (Yetîm D., G. 118, M. 3).

❖ **belā:**

1. āfet, içinden çıkılması, kurtulunması zor durum, musibet, felâket || aşğın sevgilinin ayak tozundan mahrum olması.

Belā kühı vü ğam vādileridür

Fenā yiliyile bu baħr-ı mevvāc (Yetîm D., G. 22, M. 5).

Baňa küh-ı ğam ħavāle aňa küh-ı Bî-sütün

Bile gördük derdi Ferhād-ı **belā** āyîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 4).

Ayağı mezlaķada başı **belāda** yārın

Bu gün anlar ki özin bî-ser ü pā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 7).

İderdüm bir yaňa çeşm-i siyāhı fitnessin ey dil

Belā olmasa bir yaňa ħurup ol ķāmet-i bālā (Yetîm D., G. 4, M. 6).

Ol iki merde şeş-cihetden gelip **belā**

Şît ü şadā-yı ‘aşkı şola şaĝa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 3).

Görmedi kimse bir **belāsuz** bal

Biledür ķand ise merhem ü riş (Yetîm D., G. 80, M. 7).

Yüri ey cevr ü cefası çokça

Yüri ey derd ü **belāsı** çokça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 66).

Belā deştinde Mecnün’a dirāht-ı kūy-ı Leylî’dür

Duħān-ı āhdan ķat ķat k’olupdur sāye-bān anda (Yetîm D., G. 180, M. 5).

Belā kühı vü ğam vādileridür

Fenā yeli yile bu baħr-ı mevvāc (Yetîm D., G. 22, M. 5).

Yedi ķat taşdan geçmiş zehirden eyledi aşum

Beni derd ü **belā** küncinde miħmān eyleyen ħālî’ (Yetîm D., G. 93, M. 6).

Çār-miħa gerdiler ķaldum keş-ā-keşde Yetîm

Derd ü endüh u **belā** bir yaňa cihān (Yetîm D., G. 153, M. 10).

Baňa küh-ı ğam havāle aňa küh-ı Bī-sütün

Bile gördük derdi Ferhād-ı **belā** āyīn ile (Yetīm D., G. 168, M. 4).

O demler gitdi āh ile dir idüñ gelmedi mektüb

Seni araya almışdı **belā** vü miñnet ü āşüb (Yetīm D., Mrb. 2, M. 6).

Nola bālā vü pest itsem eninüm

Belā bezmindeyin zīr ü bemüm var (Yetīm D., G. 54, M. 10).

O demler gitdi āh ile dir idüñ gelmedi mektüb

Seni araya almışdı **belā** vü miñnet ü āşüb (Yetīm D., Mrb. 2, M. 6).

2.evet. Allah, ruhlar âlemini yarattığında, ruhlara “elestü bi-rabbiküm (ben sizin rabbiniz değil miyim?)” diye sorar. ruhlar, bu soruya “belâ (evet)” cevabını verirler (Kur’ân-ı Kerîm 7/172).

Tā hitāb-ı elesti güş itdüm

Didüm ol demde her **belāya** belî (Yetīm D., G. 195, M. 6).

➤ **belā-yı ‘aşk**: aşk belası, aşk zorluğu.

Zāhid hevā-yı zühd ile olsun huzürda

Āşık **belā-yı ‘aşk** ile sen mübtelāhık it (Yetīm D., G. 16, M. 8).

Ser-i küyuñda cān virdüm **belā-yı ‘aşk** ile cānā

Ziyāret-gāh için zeyn it ser-i qabrüm ‘alemlerle (Yetīm D., G. 179, M. 7).

➤ **belā-perver**: bela besleyici.

Melāz u melce’-i şehdür mesākin-i **belā-perver**

Cenāb-ı pād-şāhī ihtirāz idüp belāyādan (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 63).

➤ **belā-yı siyeh**: kara felaket, afet.

Bir **belā-yı siyehdür** ol kākül

Gerdenüñde günehdür ol kākül (Yetīm D., G. 123, M. 1, 10).

❖ **belāgat:** şiir söyleme yeteneği.

Lā diyen kim **belāgatine** anuñ

Fuṣahā-yı ‘Arab ne‘am diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 11).

Belāgat şâh-sârında idüp âvâze-i mevzûn

Kadûn vaşfin revân itmiş okur ez-ber gönül mürđi (Yetîm D., G. 204, M. 3).

❖ **belâyâ:** belâlar, dertler, gamlar.

Melâz u melce‘-i şehdür mesâkin-i belâ-perver

Cenâb-ı pād-şâhî ihtirâz idüp **belâyâdan** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 64).

❖ **Belh:** Afganistan'ın kuzeyinde yer alan eski bir yerleşim yeridir.

Hevâ-yı **Belh** idüp mürşid dilerseñ ey Yetîm el-ħak

Per-i İbrâhîm Edhem‘dür Ķalâtâ‘yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 9).

❖ **belî:**

1. evet, elbette.

Dirîgâ münkesir gönlüm olupdur yârdan maħrûm

Belî gözgü şikest olsa olur didârdan maħrûm (Yetîm D., Mat. 9, M. 2).

Ħıkd idüp nuṭĶ-ı Yetîm‘e didi zühhâd-ı derâ

Bāng-i islâmî **belî** ehl-i derâ sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 14).

2. "ben sizin rabbiniz değil miyim" demiş ve buna kendilerini şahit tutmuştu. onlar da:

"evet şahidiz" demişlerdi (7/araf 172).

Tâ Ħiṭâb-ı elesti gûş itdüm

Didüm ol demde her belâyâ **belî** (Yetîm D., G. 195, M. 6).

❖ **belîg:** belâgati olan, yerinde, güzel ve etkili söz söyleyen, belâgatli.

Merd şâ‘ir k’ola **belîg** ü bülend

Sâħat-ı nazma şalmış ola semend (Yetîm D., Mes. 2, M. 45).

Çarḥ-ı hūn-hāra bakup sa'y-i **beliğ** eyleyelüm

Gel geçen 'ömre te'essüfle dirîğ eyleyelüm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 11).

❖ **belki:** belki.

Belki kesretten ictināb itmez

Ki bu kesret zuhūra bā'isdür (Yetîm D., K1. 12, M. 3).

Belki cünbişde olur küh-ı vaḳār

Kāh-ı perrende-veş itmez ḥiffet (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 19).

❖ **ben:** ben, birinci tekil şahıs zamiri || aşık

'Arş ile hem-ser livā-yı āh-ı serdüm var **benüm**

'Aşḳ şāhiyam bu gün kimden ne derdüm var **benüm** (Yetîm D., G. 136, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Olmasun bî-derde derdümden diyem gel ibret al

Vālih ü dem-beste ḳal **benden** beni ey ḥayret al (Yetîm D., K1. 35, M. 2).

Gördi **ben** deryā-dilüñ naẓm-ı dürer-bārın Yetîm

Dil uzatdı ter düşüp bu vüs' ile deryā baña (Yetîm D., G. 6, M. 9).

Birlige yitüp ikilikden geçen abdāl-veş

Tekye-i tefrîd içinde dimedüñ sen **ben** Dede (Yetîm D., G. 170, M. 8).

Nîk ü bed endişeden ey mey-fürüş eyle ḥalās

Tā ki **ben** meste ola mey-ḥāne künc-i 'āfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 8).

Metsem ey muğ-beçe sürme **beni** der-gāhuñdan

Çünkü ser-ḥoş ola mey-ḥānede 'ayyāş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 5).

Egleyimezler **beni** feryād-res ma'cün ile

Saḳiyā olsun meded āb-ı 'ineb feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 5).

Benden ey ehl-i ṭarab luṭf eyleñ ummañ inbisāt

Luṭfi yoḳdur göstere bir ḥātırı maḥzün neşāt (Yetîm D., G. 87, M. 5).

Beni bezminde cānānuñ girān-cān eyleyen ṭālî'

Beni ol bezm-i pür remz içre nā-dān eyleyen ṭālî' (Yetîm D., G. 93, M. 1,2, 6, 10).

Sen ü ben 'ālemi bildüm ikilik rengiyimiş
 Țālib-i yek-cihet oldum sen ü **benden** geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 4, 5).

Zāt-ı Hâk bî-keyf ü kem cismümde cānumdur **benim**
 Bu kadar var kim o ben olmadı ben ol olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 3).

İsteme **benden** feraḥ cānā ki fikr-i hicr ile
 Ayağūñ tozı ḥaḳı ḥātırda gerdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 9).

Ey Yetîm el-ḥaḳ budur şaldum kilimüm şuya **ben**
 Şarııldan 'aşḳ ile bu ḳara eski çul baña (Yetîm D., G. 9, M. 11).

'Aşıkam **ben** mübtelā itmeñ ḥayātumdan ümîd
 Ğarḳa-i gird-āb-ı 'aşḳam yoḳ necātumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 1, 14).

Yār **ben** it canluyı seng-i sitemden añmadı
 Oldı gālib bu şikeste üstüḥ āndan nā-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 7).

Geçdi **ben** dīvāneye bir ṫurra-i şeb-gün bend
 Oldı tar-ı gīsū-yı Leylî' yile Mecnūn bend (Yetîm D., G. 34, M. 1, 4).

Vālihin boynuma gel zūlf-i girih-gīrūñi şal
Ben cünūn ehliyin ey dōst o zencīrūmdür (Yetîm D., G. 42, M. 8).

Gerçi dirler sevişir nice ḡanīyile faḳîr
Ben dirin birbirisin ḥaḳḳ-ı Hüdā sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 4).

Hele **ben** bildüğüm hemān budur
 Cümle eşyāda görinen odur (Yetîm D., G. 52, M. 1).

Ben ḡanī anlara dirin ki olup müstaḡnî
 Der-geh-i ḥazret-i Hâḳ'dan da recā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 5).

Şeh-süvār ekrem ü sermā-yı sefer te'sîr idüp
 Virmeye gibi bu **ben** ser-bāzuña meydānda iş (Yetîm D., G. 75, M. 6).

Yük olur mydum raḳîbe dōstum kūyuñda **ben**
 Olmasa Mışrîlere dāyim eşek seyrānı farz (Yetîm D., G. 85, M. 7).

Rütbet-i der-gāh-ı 'aşkı **ben** nice ta'rif idem

Her gedā-yı kem-teri bir Sencer ü Dārāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 5).

Oldı her ābile ayağumda

Ben kadem-rence kıлмаğa bir otağ (Yetîm D., G. 94, M. 4).

Dilemezdüm ki cihān mülkine **ben** raht çekem

Nideyin kendümi kendüme kıomadı ādem (Yetîm D., G. 125, M. 1).

Ey Yetîm ol gül-bün-i nev-ḥāste yādına **ben**

Mürğ-ı cānı nağme-i derd ile güyā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 9).

Sen ü **ben** 'ālemi bildüm ikilik rengiyimiş

Ṭālib-i yek-cihet oldum sen ü benden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 3, 8).

Ben ey Yetîm mest-i maḥabbet iken bu gün

Kim dir baña ki bāde ḥōr-ı mest-i cām olam (Yetîm D., G. 132, M. 11).

Ben beni terk itmeyince yāra maḳbūl olmadum

Olmayınca vālih ü şeydāsı ma'kūl olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 1, 4, 5).

Ben bī-rūsūma ḳā'ide-i resmi söyleme

Āzād olana aña ya zindān ḥikāyetin (Yetîm D., G. 139, M. 5).

Adem ser-ḥaddine iltūp güm itdüm çünkü rāhı **ben**

Vücūd iklimine mümkün midür itmek nigāhı **ben** (Yetîm D., G. 140, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Peydā idüp neşāṭ-ı reh-i mā-verāyı **ben**

Ḳovdum bu cāy-ı ḥüzni vü mātem serāyı **ben** (Yetîm D., G. 148, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Ārzū-yı ḥānmān itmem bu ḡurbet-ḥānede

Ḥāne-i ḡurbet olupdur **ben** ḡarībe ḥānmān (Yetîm D., G. 155, M. 8).

Çağırup miḥnet bucağında disem bir pāre şu

Gözlerümden ḡayrı yok virür bu **ben** bīmāra şu (Yetîm D., G. 163, M. 2).

Ben nice bī-gāne-veş deprenmeyem ey dehr-i dūn

Āşinālık şüretinde yāda beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 9).

Bülbül-i şürîde-veş **ben** nice feryād itmeyen

Gül gibi hâr ile hem-dem gördüm ol gönçe-femi (Yetîm D., G. 210, M. 11).

Mür-ı miskîne nazar şan ki Süleymân itdi

Ben faķire idicek raħm u ħimāyet Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 12).

Saňa **ben** bir naşîhat eyleyeyin

Ki o pend üzre olmaya bir pend (Yetîm D., K1. 15, M. 1).

Faķr ile dîn araya aldı **beni**

Aķlum alup ħayrete şaldı **beni** (Yetîm D., Mes. 3, M. 19,20).

Cān u dilden **beni** bîzār itdün

Mazħar-ı ta'ne-i aġyār itdün (Yetîm D., Terķib-bend 2, M. 49).

Şāh elinden ġidā alurken **ben**

Türk elinden yiyem mi ħiç erzen (Yetîm D., Mes. 2, M. 81, 87, 99, 117).

Ben nān-ı ħuşke aş yerür iken revā mîdur

Sen sükker-i muħallebiye urasun dişi (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 39, 46).

Sāķiyā meclisde **benden** ġüft ü ġū gelmezdi ħiç

Ger şürāhî çekmese boyun diyü ķulķul baňa (Yetîm D., G. 9, M. 5).

Cünün vādilerin gel ġüşe ġüşe cümle **benden** şor

Diyār-ı 'aķl-ı dūr-endişi var kendin bilenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 1).

Ķand-i telaţţufuñlā **beni** besle dāyimā

Bezmünde tā ki tūti-i şîrin-keām olam (Yetîm D., G. 132, M. 7).

Ben **beni** terk itmeyince yāra maķbül olmadum

Olmayınca vālih ü şeydāsı ma'ķül olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 1).

Olmasun bî-derde derdümden diyem gel ibret al

Vālih ü dem-beste ħal benden **beni** ey ħayret al (Yetîm D., K1. 35, M. 2).

Pes Cemālî derdidür āşüfte-ħāl iden **beni**

Ey Yetîmî şanmaġıl kim ġayrı derdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 11).

Diger-gün hâl olup kaldum meded derd ü elemlele

O ħunî öldürür bir gün **beni** zulm ü sitemlele (Yetîm D., G. 179, M. 2).

Āşıkun çok **beni** yâd eylemedün

Yürî ey bî-ser ü pâsî çokça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 69).

Gerden-i cânî tütüp tîğ-ı kazâya râzî

Olmaz isem **beni** Ĥağ ehl-i rızâ eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 6).

Beni temkîn ü vağâr üzre dilerler zühhâd

Bağamazlar nideyin bu dil-i pür eşvâka (Yetîm D., G. 183, M. 3).

Cism-i pür-dâğ ile kuyuñda şitâbumdan **benüm**

Ĥayrete varup didiler kuleden kaplân ağar (Yetîm D., G. 40, M. 7).

Bir Yetîm'em sîne-i pür-süz u âteşnâkde

Her siyeh dâğı **benüm** göynüklü nânüm şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 10).

Şalındurmaz muħîti kirpigine

Benüm çeşm-i terümde bir nemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 8).

Gözün ser-mest ü müjgānuñ olupdur ħaçer-i ser-tîz

Aceb mi ħanımı dökse **benüm** ol ħamze-i ħün-rîz (Yetîm D., G. 71, M. 2).

Baňa râh u revîşden şorma ey şeyĥ

Ki sūfî-veş **benüm** bir mezhebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 4).

Kimse almazdı **benüm** derd-i derūnumdan ħaber

Āleme fâş itmese 'aşqum bu āhî nâ-gehān (Yetîm D., G. 153, M. 5).

Āh-ı âteş-bârdan düşmiş şerârumdur **benüm**

Zâhidâ ol âteş-i düzağ ki eylersin beyān (Yetîm D., G. 155, M. 3).

Görünü geldi bile varın beyt-i 'ankebüt

Geldi çü yāduma **benüm** vey yâr-ı ħâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 6).

Giryeden kalmadı çihremde **benüm** kağre-i eşk

Meded itsün demidür ħün-ı ciğer ey dîde (Yetîm D., G. 187, M. 5).

Mübāhātüñ senüñ zühd ise zāhid

Benümde iftiharum ‘aşkdur ‘aşk (Yetîm D., G. 103, M. 6).

❖ **bend:**

1. sevgilinin saçındaki kıvrım.

Geçdi ben divâneye bir çurra-i şeb-gün **bend**

Oldı tar-ı gîsü-yı Leylî’ yile Mecnûn bend (Yetîm D., G. 34, M. 1).

2.kemer, bağ.

Merd olup bağlar iseñ **bendini** muhkem tonuñ

Küşti-gîr-i felege bes didürür oyunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 1).

Genc-i sırrı her gedâ tab’a hâcem fâş eyleme

El kararlar olmasa hem yâ niçe altun **bend** (Yetîm D., G. 34, M. 6).

➤ **bend eylemek [Kalıp İ.]:** bağlamak.

Çanlu şular gibi yolum bağladı eşk-i revân

Eyledi ben nâ-tüvânuñ yolını Ceyhûn **bend** (Yetîm D., G. 34, M. 4, 10).

➤ **bend olmak [Kalıp İ.]:** esir olmak, bağlanmak, asılmak.

Geçdi ben divâneye bir çurra-i şeb-gün bend

Oldı tar-ı gîsü-yı Leylî’ yile Mecnûn **bend** (Yetîm D., G. 34, M. 2, 8).

❖ **bende:** kul, köle, hizmetkâr || imparatorluk kul sisteminde padişahın saraya bağlı hizmetkâr ve askerleri.

İki sulţân-ı Rûm’a hem ben de

Olmuş idüm yigirmi yıl **bende** (Yetîm D., Mes. 2, M. 88, 126).

Çara gözlü iki şeh-zâdeye şâh-ı hümâyûn baht

Niçe şeh Sunçar’ı kıldı gülâm u çâker ü **bende** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 8, 77).

Niçe şâh u nice **bende** gelüp gitdi cihândur bu

Siler bir dest-mâl ile dimez ol şâh u bu **bende** (Yetîm D., G. 190, M. 3,4).

Der-i Mevlā'sını ҡosa **bende**

Ṭutsalar girer āhenīn **bende** (Yetīm D., Mes. 2, M. 119, 120).

Bendesi cümle-i aşhābuñ gönül

Lik cāndan Ḥayder-i Kerrār'ı sev (Yetīm D., G. 160, M. 3).

Ol imām-ı düvāz-deh ḥaqqı

Bendedür Murtaẓā'ya beglerümüz (Yetīm D., G. 68, M. 6).

Müdde'i cānibini eyledi teşnī' tamām

Bende cün görmeyicek cürm ü cināyet Ҙapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 10).

❖ **benefşe**: baharın müjdecisi olan, dağlarda, taşlık yerlerde, çalı ve duvar diplerinde yetişen, mor renkli, hoş kokulu bir çiçek.

Cām-ı gül-reng ile devr idüp **benefşe** sebze

Ḡonçe-leb ol nergis-i bimāri tenhā avladum (Yetīm D., G. 127, M. 3).

❖ **beng**:

1.esrar, afyon.

Pā-bürehne kef-zenān abdāllar

Bāğa gelsün **beng** ü buğrā vaḫtidür (Yetīm D., G. 36, M. 12).

2. esrar tiryakisi, esrarkeş.

Zāhid-i hayrān ile alışmadı reng-i şarāb

Sāḳiyā meşhürdur bu içemez **bengī** şarāb (Yetīm D., G. 12, M. 2).

Zāhid ü **bengīye** yūf didiler

Ḥākdür evliyāya beglerümüz (Yetīm D., G. 68, M. 9).

❖ **ben-gāh-ı pād-şāh**: padişahın çadırı.

Ṭabl u rāyet şaf-ı sipāh ile

Bār u **ben-gāh-ı pād-şāh** ile (Yetīm D., Mes. 2, M. 90).

❖ **benlik**: kendini herkesten üstün görme durumu, enâniyet, kibir, gurur, enâniyet.

Perde-i pindâr kaldur cilve-geh kıl dideyi

Benliği terk it serîr-i pād-şeh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 2).

❖ **Beñlü Memi**: kişi adıdır. Yetîm'in Seydi Ali'nin evinden bahsederken zikrettiği bir kişi.

Gâh hışm u gehi nâz eyleyürek

Olsa **Beñlü Memi** pehlûda yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 110).

❖ **beñzemek**: iki nesne veya kişi arasında ortak yönler bulunmak.

Deyr-i dünyâda çok şanem gördüm

Yok saña **beñzemekde** kâfir-kîş (Yetîm D., G. 80, M. 4).

Seng-i hârâlarla cüş idüp ağan ırmağlar

Şâf-dil-i Ferhâd'a **beñzer** Hüsrev-i pür kîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 6).

Kim ki vâdî-i haқиkatde mecâza meyl ider

Aña **beñzer** Ka'be'ye varur Hicâz'a meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 2).

Be düşündür gözün aç gafleti қо

Hâbda beglige **beñzer** hep bu (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 112).

❖ **beñzedmek**: benzetmek.

Beñzedüp feryâduma feryâd-ı çengi ehl-i derd

Münhanî kâmetle cism-i nâ-tüvânüm şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 3).

Leylî Mecnûn-ı siyeh-bahta muğaylân sâyesin

Beñzedelden dūd-ı āha boyadı hâr-gâhını (Yetîm D., G. 193, M. 6).

Garğa-i eşk olalı ey hâne-i cism-i za'if

Seyl içinde beyt-i bî-bünyâda **beñzetdüm** seni (Yetîm D., G. 207, M. 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Bu sînem zaہmına gördüm dil-i āvâre yaşdanmış

Şu bir meczûba **beñzetdüm** ki girmiş gâra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 2).

Beñzedüp feryāduma feryād-ı çengi ehl-i derd

Münhanî kâmetle cism-i nâ-tüvânüm şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 3).

❖ **ber:** kara, toprak.

Hâşşa ol şeh-i cihân-dâruñ

Baħr u **ber** pād-şâhı ħünkâruñ (Yetîm D., Mes. 2, M. 84).

Ceyş-i İslâm ile Sultân Süleymân karadan

Baħr u **ber** fetħine ‘asker yürüdi bir aradan (Yetîm D., Mrb. 1, M. 6).

Çün sefer sevķ ola baħr ü **berde**

Hızr hem-râhuñ ola her yirde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 129).

Qaldı Korfozda düşüp Sülhte Kıral

Bu cihânuñ gezerek baħr u **berin** (Yetîm D., K1. 2, M. 2).

❖ **berây-ı evn:** ağırbaşlılık, ciddilik maksadıyla.

Berây-ı evn-i şeh-zâde nefîr ü taħl u kûs u zebħ

Serây-ı ‘işret-engîzi maķâm-ı dest-ħîz itdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 41).

❖ **ber-bâd:** vîran, harap, bakımsız, bozuk.

➤ **ber-bâd eylemek [Kalıp İ.]:** mahvetmek, bozmak, kötü duruma sokmak.

Neydi **ber-bâd eylemek** taħt-ı esâs-ı ħüsrev’i

İtmese Ferhâd’ını Şîrin reh-i şîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 7).

Ṭarîķı fi’l-i nâ-şâyesteyile **eyledüñ ber-bâd**

Erenler yolına virdüñ ħalel ey pîr-i nâ-bâlig (Yetîm D., G. 95, M. 5).

➤ **ber-bâd itmek [Kalıp İ.]:** mahvetmek, bozmak, kötü duruma sokmak.

Süz ızhâr eyleyüp dir herçi bād-â-bâd şem’

Gel **idüp** pervâneyi ister k’ide **ber-bâd** şem’ (Yetîm D., G. 92, M. 2).

Faķr u fâķa taķayyüd-i evlâd

Diler imânum **ideler ber-bâd** (Yetîm D., Mes. 2, M. 110).

Bahār irdi kenār-ı āba gel cām-ı muşaffā tūt

Esās-ı ‘aqlı **ber-bād it** özüñ ser-mest ü şeydā tūt (Yetîm D., G. 18, M. 2).

➤ **ber-bād olmak [Kalıp İ.]**: perişan, harap, viran olmak.

Çünkü **ber-bād olacağdur** nola dirsem çarha

Zînet-i encüm ile tāk-ı mu‘allāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 9).

Cāy-ı āsāyiş için eyler idük bir tekye

Dehr bünyādı eger **olmasa ber-bād** göñül (Yetîm D., G. 119, M. 8).

Ne ğam ey gūşe-i bî-tūşe **olursañ ber-bād**

Tekye-i ğamda dil-i abdālî idüp yirin (Yetîm D., G. 142, M. 7).

❖ **ber-devām olmak [Kalıp İ.]**: devamlı, daim, daimî olmak.

Devlet gibi kâpuñda eger **ber-devām olam**

Reşk-i cihân ü ğıbtā-i cümle enām olam (Yetîm D., G. 132, M. 1).

Devlet ü ‘izzetde **olup ber-devām**

Esb-i sa‘ādāta süvār ol müdām (Yetîm D., Mes. 3, M. 33).

Devlet ü ‘izzetüñ ey şāh-ı kerîm

Ber-devām ola budur vird-i Yetîm (Yetîm D., Terkid-bend 2, M. 144).

❖ **ber-devlet eylemek [Kalıp İ.]**: mutlu, bahtlı, talihli etmek.

Hağ Te‘ālā dilerin devletini **ber-devlet**

Eyleye bulmağ ile şadr-ı vezāret Kıpudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 54).

❖ **ber-düş itmek [Kalıp İ.]**: omuzuna almak, omuzlamak.

Sāye şalarken üstüme zeyl-i pelās-ı ‘aşğ

Ber-düş idem mi hırka-i zühd ü riyāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 8).

Be şūfî añlayayduñ ‘işret-i kūy-ı hārābātı

Çeküp **ber-düş iderdüñ** kisvet-i kūy-ı hārābātı (Yetîm D., G. 194, M. 2).

❖ **ber-geşte:** perişan, düşkün.

Kimdür dir iseñ şāhā şehriñde Yetim evbaş

Bir devleti **ber-geşte** iqbāli perākende (Yetim D., G. 178, M. 10).

❖ **ber-güzār:** yâdigâr olarak verilen şey, hediye, armağan; hatıra.

Gerçi kim mey-hāne oldu gerçi qallāş ocağı

Ber-güzārıdur anuñ biñ Hācı Bektāş ocağı (Yetim D., G. 197, M. 2).

❖ **ber-ķarār olmak [Kalıp İ.]:** bir yerde veya bir hal üzere karar kılmak, aynı kararda devam etmek, devamlı olmak

Cāy-ı tebeddülāt iken ey dil bu rüzgār

Kimse umar mı bunda ola **ber-ķarāra** hiç (Yetim D., G. 23, M. 8).

Sürur u hüzn ile mādām ola ‘ālemde bu telvīn

Şafāda **ber-ķarār olsun** şeh-i evreng-i Ķoşantīn (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 36).

Ber-ķarār olmaduñ ey dil reh-i Ķaķ’da bir dem

Fikr-i bī-hüdeyle bü’l-hevesī niceye dek (Yetim D., G. 110, M. 3).

❖ **ber-mezīd olmak [Kalıp İ.]:** çoğalmak, ziyade olmak.

Sa’ādetlerle ‘ömr-i nāzenīni **ber-mezīd olsun**

Şeb ü ruz-ı cihān-efrūzı dāyim Ķadr ü ‘īd olsun (Yetim D., Mrb. 2, M. 21).

❖ **ber-ķaraf olmak [Kalıp İ.]:** bir yana itilip saf dışı bırakılmak, ortadan kaldırılmak; ortadan kalkmak.

Ber-ķaraf oldu cāme-i zer-beft

Jende giyüp ‘abāya düşdi gönül (Yetim D., G. 121, M. 7).

❖ **ber-ter eylemek [Kalıp İ.]** daha yüksek, daha üstte etmek.

Dıraht-ı Sidre’yi medh eyleyüp yād itme ey şūfī

Hevāsın ol hevādan **eyledi ber-ter** gönül mürği (Yetim D., G. 204, M. 6).

❖ **berg:** yaprak.

Yıkdı bād-ı ecel ol ar'ar-ı mevzūnı meded

Berg ü bārını bulup itdi ta'addi bī-ḥad (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 38).

➤ **berg-i ḥazān:** sonbaharda sararıp düşen veya düşmek üzere olan yaprak.

Zerd olan **berg-i ḥazān** üzre kızıllık be Yetîm

Eşk-i ḥūn-ābeyile çihrede taḥrîrümdür (Yetîm D., G. 42, M. 9).

Bāğda **berg-i ḥazān** seyrin niderler eyliyüp

Ḥāk-i kūy-ı yārda çün rüy-ı zerdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 7).

➤ **berg-i sebz-i dest-āvîz:** hediyelik taze yaprak.

Şabā sîbî sücūdî diyü girdi tekye-i bāğa

Ḳodı pîr-i bahār öñinde **berg-i sebz-i dest-āvîz** (Yetîm D., G. 71, M. 10).

➤ **berg-i süsen:** susen yaprağı (sivri ve uzun yapraklarından dolayı kılıç, mızrak ve hançere benzetilmesi yönüyle).

Ḳadd-i 'ar'arda şîve-i reftār

Berg-i süsende 'işve-i güftār (Yetîm D., Mes. 2, M. 18).

➤ **berg-i ter:** taze, yeni açmış yaprak.

Bu tumṭurāk 'ālemi yek-sü idüp Yetîm

Bir **berg-i ter** diledi bu kār-ı bāra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 14)

❖ **berḥîz:** atılan, ayağa kalkan || gönlü coşturan bağlamında içki.

Geçüp tîr-i müjeñ şadra oturdu ey kemān-ebrū

Acep peykān-ı dil-düzun dimezse cānuma **berḥîz** (Yetîm D., G. 71, M. 4).

❖ **beriyye:** çöl, çok kurak yer, yokluk bölgesi; dünya; insanlar, halk, ahali.

Berr ü baḥrün levend ü seyyāhı

Pā-bürehne **beriyye** fellāhı (Yetîm D., Mes. 1, M. 4).

❖ **berk:** hızlı, çabuk.

Püyede esb-i şevketüñ çün **berk**

Ṭolı na'lı şerârı ğarb ile şark (Yetîm D., Mes. 2, M. 33).

❖ **berr:** karada olan, karaya ait, karada yaşayan.

Berr ü baħrûn levend ü seyyâhı

Pâ-bürehne beriyye fellâhı (Yetîm D., Mes. 1, M. 3).

Süleymân-ı ħaremden 'âleme ey Hüdhd-i müjde

Olursañ ol iki şahuñ şerîf ismiyle **berrende** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 10).

❖ **berrî:** karaya (topraĝa) âit, karayla ilgili.

Nâ-ehle açma râz-ı dili cüş idüp Yetîm

Berrî olana söyleme deryâ ħaberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 10).

Berrî âlemden el çekerdüñ sen

Mâ-verâsı ħaberlerin alsañ (Yetîm D., K1. 10, M. 1).

❖ **berş:** afyon şurubu ve keten yapraĝıyla yapılan bir tür sarhoş edici macun.

Seyr-i şahrâda fülâni gördüm

Ḳoĝuban **berşini** çok çok yuvalar (Yetîm D., K1. 31, M. 2).

Süfehânun ĝidâsı olduĝına

Berş ü efyûna budur istidlâl (Yetîm D., K1. 32, M. 2).

Berş isti'mâl idenler Ḳaĝ budur

Âdemîlikden olurlar münseliĝ (Yetîm D., K1. 33, M. 1).

Berş ü efyûn ekl idenler Ḳaĝ budur

Kizb ü fi'l-i nâ-pesend itmekdedür (Yetîm D., K1. 34, M. 1).

❖ **berü:** bu tarafa, bu yana, buraya, beriye.

Rûz-i rûze ħapadı çün der-i mey-ĝâneleri

Sâĝiya gel **berüye** câm-ı şebâne bâĝi (Yetîm D., G. 200, M. 4).

❖ **bes:** yeter, yetişir, tamam, kâfi.

Sözi taṭvîl idüp esrâruñı ifşâ itme

İhtîşâr eyle Yetîm ehl-i dile bu **bes** imiş (Yetîm D., G. 82, M. 8).

Merd olup bağlar iseñ bendini muhkem tonuñ

Küşti-gîr-i felege **bes** didürür oyunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 2).

Diyâr-ı Rûm seyri **bes** Yetîm âzâdeye yârân

Yetîmâne iden itsün ‘Acem iklimini seyrân (Yetîm D., G. 159, M. 9).

Defter-i şî'r ü devât ü kalem ü künc-i ferâğ

Bize **bes** memleket ü hayl ü haşem dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 8).

Ey Yetîm ol ‘aşka **bes** dirüz ki Leylî gafletin

Qaldurup ma‘şûk itdi ‘aşık-ı âgâhını (Yetîm D., G. 193, M. 9).

Cemâli şöhbeti **besdür** Yetîmî

Hâlâyık terkin ur iclâsdan kaç (Yetîm D., G. 24, M. 9).

❖ **beslemek:**

1.büyütmek, yetiştirmek, bakmak.

Âdem ol ‘aşk ile cân-perverlik it

Hâr gibi ten **besleme** yiyüp ‘alef (Yetîm D., G. 96, M. 10).

2.mecazen geliştirmek; daha etkili, iyi hale getirmek.

Qand-i telaṭṭufuñlâ beni **besle** dâyimâ

Bezmünde tā ki tūṭi-i şîrin-keâm olam (Yetîm D., G. 132, M. 7).

❖ **besmele:** “Bağışlayan ve esirgeyen Allah’ın adıyle” mânâsına gelen Bismillâhirrahmânirrahim sözünün ismi.

Muşhaf-ı hüsne **besmele** ebrû

Sûre-i ve’ḍ-ḍuhâsıdur o ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 9).

❖ **beş**: beş sayı sıfatı.

Fuḳarā zeyyine olup mā'il

Hıdmetine yüz urdum on **beş** yıl (Yetîm D., Mes. 2, M. 106).

❖ **beşâret itmek [Kalıp İ.]**: müjdelemek.

Leylî ki raḥne eyledi Mecnûn kâsesin

Pür ni'met-i **beşâret idüp**dür şımaḳ degül (Yetîm D., G. 124, M. 10).

❖ **beşâşet**: güler yüzlülük, ferahlılık, aydınlık.

Didüm mu'abbire bu ḥâbı itmedi ta'bîr

Beşâşet ile baña dimeyince tâ müjde (Yetîm D., G. 175, M. 6).

❖ **betalet itmek [Kalıp İ.]**: avarelik etmek.

Âḥir-i neş'e ile tünd ü pelîd

Oluban hayli **betaletler ider** (Yetîm D., K1. 4, M. 6).

❖ **beter**: çok fenâ, daha fenâ.

Faḳr eleme cân u gönülde gider

Dîn teḳâzâsı ölümden **beter** (Yetîm D., Mes. 3, M. 22).

❖ **beyâbân**: : çöl, sahrâ, bâdiye || dert çekme çölü (ıssızlık ve yalnızlık bağlamında).

Taşı taş üzre ḳoma bu dih-i virânda şaḳın

Güşe itme bu hevilmâk **beyâbânda** şaḳın (Yetîm D., G. 156, M. 2).

Gel nidâ-yı ḡayb ile Hızr-ı ḥuceste pey gibi

Ĝam **beyâbânındaki** tenhâya ey bâng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 6).

➤ **beyâbân-ı belâ**: bela, eziyet çölü.

Çün **beyâbân-ı belâ** yollarını tıtduḳ biz

Şalalum her ḫarafa şit ü şadâ velveleler (Yetîm D., G. 57, M. 3).

❖ **beyān** eylemek [**Kalıp İ.**]: açıkça göstermek, beyan etmek.

Āh-ı âteş-bârdan düşmüş şerârumdur benüm

Zâhidâ ol âteş-i düzağ ki **eylersin beyān** (Yetîm D., G. 155, M. 4).

❖ **beyāz-ı levh-i dil**: saf, temiz gönül sayfası.

Beyāz-ı levh-i dilden iste ‘ilmi

Nuķūşı maḥv idüp kırtāsdan kaç (Yetîm D., G. 24, M. 7).

❖ **beyn**: dimağ.

Gerçi güft ü gūy-ı düşmen vaḥşet efzâdur velî

Dōstlar **beyninde** olan ülfete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 6).

❖ **beyt**:

1.ev, hane, mesken.

Dil eyledi ziyâret her **beyt** ü her çerâğı

Cânı münevver eyler yokdur bir er çerâğı (Yetîm D., G. 209, M. 1, 3).

O **beyti** sa’y idüp yapduñsa kardaş

Binây-yı Ka’be olmaz aña pā-dāş (Yetîm D., Mes. 4, M. 15).

2.beyit (Kıtanın nazım birimi).

Ġayr ma’nîsin alup **beyte** heves itme Yetîm

Mülk-i gayrîde bilürsin ki binâ itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 13).

➤ **beyt-i ‘ankebūt**: örümcek yuvası. mc: derme çatma yapılmış ev. Dayanıksız ve kuvvetsiz şey.

Görünü geldi bile varım **beyt-i ‘ankebūt**

Geldi çü yāduma benüm vey yār-ı ġâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 5).

➤ **beyt-i bî-bünyād**: harap, temeli çürük ev.

Garḫa-i eşk olalı ey ḫâne-i cism-i za’if

Seyl içinde **beyt-i bî-bünyāda** beñzetedüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 4).

➤ **beyt-i dil:** gönül evi.

Pertev atma dili haq **beyt-i dile**

Gayrlardan süpürüp silimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 5).

➤ **beyt-i Ebî Derdâ:** Ebî Derdâ'nın (sahabe) evi.

Hâbda girmiş idüm **beyt-i Ebî Derdâ'ya**

Hân mânâsızlık ile eylediler ta'birin (Yetîm D., G. 142, M. 5).

❖ **beytu'llâh-:** Kâ'be || çok değer verilen kutsal yer: gönül.

Binâ oldur ki **beytu'llâhdur** ol

Gönül dirler yüce der-gâhdur ol (Yetîm D., Mes. 4, M. 13).

❖ **beytü'l-aḥzân:** hüznler evi; Hz.Yusuf'tan ayrılan Hz.Yakûb'un gönül üzünlüğü yaşadığı ve gözyaşı döktüğü ev.

'işret-âbâd okunup maştaba vü pây-ı ḥum

Beytü'l-aḥzân dinile gûşe-i zühhâda yine (Yetîm D., G. 185, M. 4).

❖ **bezl:** esirgemeksizin verme, bol bol saçma.

Bezl ü cüduñ rub'-ı meskûna olaldan münteşir

Hâtemi teclîle mevşûf itdi in 'âmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 7).

➤ **bezl eylemek [Kalıp İ.]:** esirgmeden bol bol vermek, sarfetmek, harcamak.

Âştî Seyyid 'Alî'yile Yetîm

Eylemez bezl ide ger sîm ü zerin (Yetîm D., K1. 1, M. 50).

➤ **bezl itmek [Kalıp İ.]:** cömertlik et.

Kerâmet sofrasın **bezl it** Yetîm erbâb-ı ḥacâta

Seni çün Qanber itdi bir 'Aliyy-i Murtaẓâ meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 9).

'İqd-ı lü'lü **bezl ider** ṭab'-ı Yetîm

Râygân olur gibi deryâda dür (Yetîm D., G. 58, M. 9).

❖ **bezm**: sohbet meclisi, meclis; içkili, eğlenceli meclis, toplantı.

Bir iki günlük olan 'işreti rāyın kıoyalum

Cāvidān **bezme** bakup bakmayalum bu rāya (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 8).

Beni **bezmінде** cānānuñ girān-cān eyleyen tālī'

Beni ol bezm-i pür remz içre nā-dān eyleyen tālī' (Yetīm D., G. 93, M. 1).

Ḳand-i telaṭṭufuñlā beni besle dāyımā

Bezmüñde tā ki ṭūṭī-i şīrīn-keḷām olam (Yetīm D., G. 132, M. 8).

Nola bālā vü pest itsem enīnüm

Belā **bezmіндеyin** zīr ü bemüm var (Yetīm D., G. 54, M. 10).

Fenā **bezmine** ey tālīb eger yol varmaḳ isterseñ

Gözüñ yaşın şarāb idüp cigercügüñ kebāb eyle (Yetīm D., G. 188, M. 7).

Bezm ü rezmüñ cür'a ḥāhı bir nice şeydālaruz

Tīg-ı ḥūn-āşāmdur devrinde şāhā cām-ı 'İş (Yetīm D., G. 75, M. 7).

Ṭolı ḳaldurmāk Cem ü Cemşīd'e neydi **bezmde**

Ger naşīb olsa bu ḥāke cür 'ā-i cāmuñ senüñ (Yetīm D., G. 112, M. 5).

Vire bahār müjdelerin cünbiş-i şabā

Bezme nihāl-i tāze şüküfe nisār ola (Yetīm D., G. 167, M. 6).

Ferahlar baḥş idüp **bezme** sebūlar ṭaşıdur sakī

Silüp süpürdü ḡam gerdin ḡöñül ferrāşıdur sakī (Yetīm D., G. 208, M. 1).

➤ **bezm-i belā**: Allah'ın ruhları yaratıp "elestü bi-rabbiküm" (ben sizin rabbiniz deḡil miyim?) dediḡi meclis.

Miḳrāz-ı 'aşḡa lā dimeyüp virdi başını

Bezm-i belāda şevḡ idüp nābe-kār şem' (Yetīm D., G. 91, M. 8).

➤ **bezm-i cihān**: dünya meclisi.

Tenedir nāy-ı tarabnāk ile bu **bezm-i cihān**

Pür iken 'āşıḡuñ eğlencesi şīven oldı (Yetīm D., G. 212, M. 7).

- **bezm-i dil-firib:** gönül aldatan, gönül avutan toplantı; eğlence meclisi.

Bir **bezm-i dil-firib** ola nuql ola būseler

Bir gülşen-i şafa ola servi kenār ola (Yetîm D., G. 167, M. 7).

- **bezm-i ezel:** Allah'ın ruhları yaratıp "elestü bi-rabbiküm" (ben sizin rabbiniz değil miyim?) dediği meclis.

Ƙısmet-i **bezm-i ezel** endüh u ğamdur 'āşıkā

Cām-ı māl-ā-māldan ger gelse ğün-ā-ğün neşāt (Yetîm D., G. 87, M. 3).

- **bezm-i Hâk:** Kur'ân ve iman hakikatlerine dair sohbetlerin yapıldığı meclis.

Bezm-i Hâk'dan mest geldi mest gitdi ehl-i 'aşk

Bu ne bezm-i hâşdur āġāz mest encām mest (Yetîm D., G. 15, M. 3).

- **bezm-i hâş:** hususi, özel meclis.

Bezm-i Hâk'dan mest geldi mest gitdi ehl-i 'aşk

Bu ne **bezm-i hâşdur** āġāz mest encām mest (Yetîm D., G. 15, M. 4).

- **bezm-i hâşa olmak [Kalıp İ.]:** hususi meclis olmak.

Bir şeb-çerāġ uyardum anuñ pertevî Yetîm

Bezm-i hâşa oldı hezārān hezār şem' (Yetîm D., G. 91, M. 10).

- **bezm-i mey:** şarap meclisi.

Bezm-i meyde nāle-i nāyı fiġānum şandılar

Cām-ı cür'a-pāşı çeşm-i hūn-feşānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 1).

- **bezm-i neşāt-engiz:** neşe veren içki meclisi, dost toplantısı.

Yürür devr eyleyüp tırmaz piyale ey Yetîm aşlā

Meġer **bezm-i neşāt-engize** ibn-i māşidür sākî (Yetîm D., G. 208, M. 10).

- **bezm-i pür remz:** remiz dolu sohbet meclisi.

Beni bezminde cānānuñ girān-cān eyleyen tālî'

Beni ol **bezm-i pür remz** içre nā-dān eyleyen tālî' (Yetîm D., G. 93, M. 2).

➤ **bezm-i rūhānī:** ruhanî toplantı.

Müşerref ‘arz-ı dīdār ile Serhān(?) illeri şimdi

Semā’-ı **bezm-i rūhānīde** Yūnān illeri şimdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 48).

➤ **bezm-i şafâ:** zevk ü safâ meclisi.

Gönlüni cām-ı muşaffâ eyle

Yār çün **bezm-i şafānuñ** Cem’idür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 94).

❖ **bırakmak:** (bir şeyi, bir kimseyi) beraberinde getirmemek veya götürmemek ||
koyup gitmek.

Rüzgerin görse muvāfık gemici

Bırağur oğlını añmaz pederin (Yetîm D., K1. 1, M. 38).

❖ **bī:** Farsça ve Arapça kelimelerin başına gelen ve dilimizdeki “-siz, -mez” eklerinin anlamını karşılayan ön ek. Olumsuzluk anlamı katan ek.

❖ **bī-âb eylemek [Kalıp İ.]:** susuz etmek.

Çeşm-i aḥvel veş biri iki görsem yā Eḥad

Gār-ı tārık **eyleyüp bī-âb** çeh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 6).

❖ **bī ‘alem:** sancaksız, bayraksız.

Baḥa bu āh u nāleyile niçün

Şeh-i bī-ṭabl u **bī ‘alem** diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 4).

❖ **bī ‘amel:** amelsiz, niyetsiz.

Bī ‘amel pendî virür ḥalka firār küllî

Şoḥbete ḥalkı ider gerçi ki da‘vet vā‘ız (Yetîm D., G. 90, M. 3).

❖ **bī-baḥşîş:** bahşîşsiz, hediyesiz.

Bana **bī-baḥşîş** ‘atā-yı rütbet-i şaff-ı sipāh

Bir gedāya pîl iḥsān eylemekdür pād-şāh (Yetîm D., Mat. 13, M. 1).

❖ **bī-bāk:** korkusuz, çekinmeyen, sakınmayan.

Hāl ü haṭṭın fitneye yiltendürüp aṣūb ider

Hüsın deryāsında ol **bī-bāk** ü bī-pervā levend (Yetîm D., G. 33, M. 8).

Gāh **bī-bāk** ü ṭarabnāk ü ŧeġab

Gāh maġlūb-ı ġam u sūz u ġudāz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 115).

➤ **bī-bāk olmak [Kalıp İ.]:** korkusuz olmak.

Ma'aş endişesin terk it yūri bī-ḳayd u **bī-bāk ol**

Dilerseñ ġirmeġe ey dil ṭarīḳ-ı ehl-i ħursende (Yetîm D., G. 190, M. 9).

❖ **bī-başar:** basiretsiz.

Ehl-i 'abā kimdüġin bilmedi bilmez gider

Cehl ile k'ol **bī-başar** cūbbe-i monlā görür (Yetîm D., G. 41, M. 8).

❖ **bī-cān:** cansız.

Cemalūñ ḳısmetin ġuş eyleyelden zümre-i a'dā

Füsürde ḳalup oldılar dönüp ol demde **bī-cāna** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 52).

❖ **bī-çāre:** çaresiz || düşkün, zavallı.

Nāleler tekrār ider **bī-çāre** 'āşık derd ile

Būlbül-i şūrīdedür ġüyā fiġān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 5).

Yevmiyye-i yārān otuz olduġın işidüp

Bī-çāre Yetîm didi ṭoḳuz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 10).

❖ **bī-cihāt:** yönsüz, yön düşüncesinden uzak.

Mülk-i lā subḩ u mesā semtinden isterseñ ḩaber

Bī-cihāta bī-cihet ehl-i nigh ḳıl dīdeyi (Yetîm D., G. 192, M. 4).

➤ **bi-cihāt itmek [Kalıp İ.]:** yönsüz, yön düşüncesinden uzak hale getirmek.

Naḩarı dīde-i basiret ile

Bi-cihāt itdi şāhid-i ġayba (Yetîm D., K1. 9, M. 4).

➤ **bī-cihāt olmak**[Kalıp İ.]: yön düşüncesinden uzak olmak.

Şeş-cihātı terk idüp ey dil **olıgör bī-cihāt**

Rāst u çep pīş ü pes bu zir ü bālā suḥredür (Yetîm D., G. 39, M. 3).

❖ **bī-cihet**: sebepsiz, bahanesiz. Yönsüz, tarafsız.

Mülk-i lā subḥ u mesā semtinden isterseñ haber

Bī-cihāta **bī-cihet** ehl-i nigh kıl dīdeyi (Yetîm D., G. 192, M. 4).

❖ **bī-çün**: emsalsiz.

O zāt-ı pāk ü **bī-çūna** mülākī olmağa ey dil

Murād-ı nefsi terk eyle hevā-yı mā-sivādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 7).

❖ **bī-dāne**: tanesiz, tohumsuz.

Cān u dil mürğī helāk olmada **bī-dāne** vü āb

Dürlü ziverler ile ten kafesi niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 7).

❖ **bī-derd**: dertsiz, derdi olmayan.

Bī-derd olana şūriş-i ‘aşkuñdan añma hiç

Nā-dān içinde söyleme ‘irfān hikāyetin (Yetîm D., G. 139, M. 3).

Olmasun **bī-derde** derdümden diyem gel ibret al

Vālih ü dem-beste ḳal benden beni ey ḥayret al (Yetîm D., K1. 35, M. 1).

❖ **bī-devlet**: talihsiz || devletsiz.

Niçe **bī-devlete** devlet virildi

Niçe kim himmete ḳudret virildi (Yetîm D., G. 211, M. 1).

Devletüm dād u sited sen eyle

Dādsuzdur sited-i **bī-devlet** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 26).

❖ **bī-dīn**: dinsiz, kâfir.

Dümen togrıldup İspanya diyen **bī-dīn** [ü] mel‘ūna

Yine şevḳ eyleyüp girdük ḥonanmā-yı hümāyūna (Yetîm D., G. 182, M. 1).

❖ **bī-dūd**: dumansız.

Şūfī meyl itmez leb-i yāra ḥaṭı tā gelmeye

Ey Yetīm eblehdür ol ḥalvāyı **bī-dūd** istemez (Yetīm D., G. 69, M. 10).

❖ **bī-gām olmak [Kalıp İ.]**: dertsiz, kedersiz, kaygısız olmak.

Geçelüm ḥavf u recāyile bisāṭ-ı emne

İşret ü 'iṣ ü şafāyile **olalum bī-gām** (Yetīm D., G. 125, M. 12).

❖ **bī-gāne**:

1.kayıtsızlık, umursamamazlık, tanımamazlıktan gelme.

Egerçi āşinā-şüret görünür lık ma'nide

Nazar itseñ seni görmiş degül **bī-gānedür** dünyā (Yetīm D., G. 5, M. 4).

2.yabancı || rakip.

Āşnālıklar idüp yoldaşına kıymışlar

Niçe **bī-gāne** gezer bu reh-i gurbetde şaḳın (Yetīm D., G. 157, M. 10).

➤ **bī-gāne itmek [Kalıp İ.]**: kayıtsızlık, umursamamazlık, tanımamazlıktan gelmek.

Ḳarañuluk gidüp geldi yirine rüşenālıklar

Ġamı **bī-gāne idüp** itdi 'işret āşinālıklar (Yetīm D., Mrb. 2, M. 14, 27).

➤ **bī-gāne-veş**: ilgisiz gibi.

Ben nice **bī-gāne-veş** deprenmeyem ey dehr-i dūn

Āşinālık şüretinde yāda beñzetdüm seni (Yetīm D., G. 207, M. 9).

❖ **bī-mağz**: beyinsiz.

Geçer Hārūt fen-i nigūn-ser çāh-ı zilletde müdrük

Ser-i gevsāle veş **bī-mağz** ehl-i cāh u dānādur (Yetīm D., G. 53, M. 4).

❖ **bī-ğışş:** hilesiz, yalansız.

Ehl-i diller huzurı **bī-ğışşdur**

İhtirāz it kederden ey zāyir (Yetîm D., K1. 18, M. 1).

❖ **bī-ħad:** sayısız, sınırsız, hesapsız, pek çok.

Yıkdı bād-ı ecel ol ar'ar-ı mevzūnı meded

Berg ü bārını bulup itdi ta'addi **bī-ħad** (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 38).

❖ **bī-ħired:** akılsız.

Maħrem-i rāz-ı dil itme yūri her **bī-ħiredi**

Ādem iseñ özüñe itme yaqın div ü dedi (Yetîm D., G. 203, M. 1).

❖ **bī-ħiş:** hesapsız.

Saña sen āşinā olmak hevāsı var ise sende

Yūri **bī-ħiş** ü bī-kes ol bu yār u āşinādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 6).

❖ **bī-ħicāb:** çekinmeden, utanmadan.

Hayli bürüdetiyile esti şavurdı dey

Bār u kelām ile çağırup didi **bī-ħicāb** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 4).

❖ **bī-ħod:** kendinden geçmiş, kendini kaybetmiş.

Bülbül-i pür-gūy **bī-ħod** servler hayrān ü zār

Ġonçe-i sīr-āb teşne bāde-i gül-fām mest (Yetîm D., G. 15, M. 11).

❖ **bī-ħūde:** beyhude, boşuna.

Salţanatı **bī-ħūde** vaz' u tımturākı suħredür

Kerr ü ferr ü haşmeti tāk u revākı suħredür (Yetîm D., G. 38, M. 1).

❖ **bī-ħūş:** akli başında olmayan, kendinden geçmiş.

Hūş yār-ı vaqt **bī-ħūş** u ser ü pā nā-bedīd

Bāde-peymā ser-ħoş ü hengāme-i hengām mest (Yetîm D., G. 15, M. 7).

➤ **bī-hūş olmak [Kalıp İ.]**: kendinden geçmek, kendini kaybetmek.

Mest olmaz bādeden kanlar yudup **bī-hūş olur**

La‘l-i nābuñ yādına ahbāb-ı meclis sākīyā (Yetīm D., G. 2, M. 7).

Müntakim olma zebūn-küş olma

Bir işüñde yūri **bī-hūş** olma (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 16).

❖ **bī-ikrār**: gerçeği söylemeyen, açık konuşmayan.

Tālī‘üm oldı müsā‘id ayırup agyārdan

Ahdine tūrmaz o **bī-ikrārı** tenhā avladum (Yetīm D., G. 127, M. 8).

❖ **bī-ķarār**: devamlı olmama, süreklilik göstermeme, istikrarsız, kararsız.

Zīr ü zeber olacağına ‘arz ider Yetīm

Mihr ü meh ü nūcūm ile bu **bī-ķarār** ev (Yetīm D., G. 161, M. 10).

❖ **bī-ķayd**: bağlı olmayan, kurtulmuş.

Ma‘āş endişesin terk it yūri **bī-ķayd** u bī-bāķ ol

Dilerseñ girmeğe ey dil tārīķ-ı ehl-i ħursende (Yetīm D., G. 190, M. 9).

❖ **bī-kes olmak [Kalıp İ.]**: kimsesiz, çaresiz olmak.

Sañ sen āşinā olmaķ hevāsı var ise sende

Yūri bī-hiş ü **bī-kes ol** bu yār u āşinādan geç (Yetīm D., G. 25, M. 6).

❖ **bī-keyf**: halsiz.

Zāt-ı Ħaķ **bī-keyf** ü kem cismūmde cānumdur benim

Bu ķadar var kim o ben olmadı ben ol olmadum (Yetīm D., G. 134, M. 3).

❖ **bī-ķiymet**: kıymetsiz, değersiz.

Her nefes bir gevher-i pākizedür

Anı **bī-ķiymet** şanup itme telef (Yetīm D., G. 96, M. 12).

❖ **bī-naẓīr**: benzersiz, eşsiz.

Şekke düşmem nāzır u manẓürdan ey **bī-naẓīr**

Nāzırı manẓūr görmezsem tebeh ıl dideyi (Yetım D., G. 192, M. 7).

❖ **bī-nevā**: nasipsiz, zavallı.

Sebük-rūh olmağa sende liyāat añlamañ zāhid

Girān-cān olmadan geseñ olursın **bī nevā** meşreb (Yetım D., G. 11, M. 8).

Hāce eyler **bī-nevāyī** sım ü zer

Pād-şāh eyler gedāyī sım ü zer (Yetım D., G. 46, M. 1).

❖ **bī-nūr**: ışksız, nursuz.

Pür dūd idelden āhı dāğ-ı ciger erāğı

Bu nüh oldı abānuñ **bī-nūr** u fer erāğı (Yetım D., G. 206, M. 2).

❖ **bī-pā**: ayaksız.

Bī-ser ü **bī-pā** olup cilve-geh-i ‘aşka düş

Zerre-şifat raş urup mihr-i dil-ārāya ba (Yetım D., G. 104, M. 3).

❖ **bī-pāy**: nasipsiz.

Bu Yetım-i güm-şüde üftān ü hīzāndur meded

Ol ğarīb-i bī-ser ü **bī-pāya** ey bāng-i ceres (Yetım D., G. 73, M. 14).

❖ **bī-pāyān**: sonsuz, tükenmez.

eşm-i deryā bārdan kim eşk-i **bī-pāyān** aar

araya baħr-ı muhīti şaymayup yek-sān aar (Yetım D., G. 40, M. 1).

Şāf-dil olma dilerseñ baħr-ı **bī-pāyān** gibi

Sīneñe kefler urup cūş eylegil ‘ummān gibi (Yetım D., G. 196, M. 1).

❖ **bī-pervā**: ekinmeden, korkusuz bir biçimde.

Hāl ü hatın fitneye yiltendürüp āşüb ider

Hüsñ deryāsında ol bī-bāk ü **bī-pervā** levend (Yetım D., G. 33, M. 8).

❖ **bī-reyb**: şüphesiz, kuşkusuz.

Hüsn-i elfāz-ı nazmına **bī-reyb**

Ġıbtā vü reşk ide lisānū'l-ğayb (Yetîm D., Mes. 2, M. 59).

❖ **bī-riyā**: riyasız, yalansız.

Be şūfi hān-kāhuñdan çıkup mey-hāneye gelseñ

Ṭavāf-ı mey-kede haqqı iderdüñ **bī-riyā** cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 6).

❖ **bī-rūsūm**: usulsüz, kaidesiz.

Ben **bī-rūsūma** kā'ide-i resmi söyleme

Āzād olana añma ya zindān hikāyetin (Yetîm D., G. 139, M. 5).

❖ **bī şu'ūr**: akılsızlık, anlayışsızlık.

Fehm-i aqdār itmeyen şol **bī şu'uruñ** semtine

'Ākil olan virmedi aqdāma reftār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 7).

❖ **bī-sütūn**: Ferhat'ın Şirin aşkından deldiği dağ.

Tişe-i himmetümde ey Ferhād

Rizedür **Bī-sütūn** didükleri tağ (Yetîm D., G. 94, M. 6).

Çıkmadı Mecnūn'dan fikr-i beyābān-ı cünūn

Gitmedi Ferhād'dan zevk-ı hevā-yı **Bī-sütūn** (Yetîm D., G. 145, M. 2, 3).

Baña kūh-ı gam havāle aña kūh-ı **Bī-sütūn**

Bile gördük derdi Ferhād-ı belā āyîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 3).

Kār ile gördüm muqayyed **Bī-sütūn** Ferhād'ını

Ehl-i iṭlāk eyledüm deşt içre Mecnūn adını (Yetîm D., G. 202, M. 1).

❖ **bī-telḥ**: acısız, zorluksuz.

Urıldan esās-ı mey-hāne

Sākī **bī telḥ** görmedüm bir 'iş (Yetîm D., G. 80, M. 6).

❖ **bī-tūşe:** azıksız.

'Akl-ı ma'āşa kâdir iken ey dirîğ ü hayf

Bī-tūşe avladı beni İstanbul'ıñ kışı (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 46).

❖ **bī-vech:** sebepsiz.

Bâğda baş-ı çemen âb-ı revân **bī-vech-i** yâr

Müris-i ğamdur açılmaz hâtır-ı ğamnâkümüz (Yetîm D., G. 70, M. 3).

❖ **bī-vefâ:** vefasız.

Yañılıp yazsa baña yâr-ı sitem-ger kâğıd

Bī-vefâliklarını dirdi ser-â-ser kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 2).

❖ **bī-zer:** parasız.

Bī-zer ü sîm olsa eger bir kışı

Sakf-ı semāvâta çıkar nâliši (Yetîm D., Mes. 3, M. 7).

❖ **bī'at eylemek [Kalıp İ.]:** büyük bir kimsenin hâkimiyetini, hüküm ve yetki sâhibi olduğunu tasdik edip ona tâbi olmayı kabul etme.

'Ömrüm olunca mey-kededen çıkmamak için

Pîr-i muġân öñinde turup **bī'at eyledüm** (Yetîm D., G. 128, M. 6).

❖ **bîdâr:** uyanık, uykusuz.

Te'emmül eyledüm gördüm ser-i **bîdâradur** kaçdı

Kemin-gâh içre kuttâ'-ı cihân-ı ħab-gâhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 5).

❖ **bi-ħakq:** (ayetin) hakkı için.

Saña ħür-ı cinân zâhid **bi-ħakqın** 'İsî-i Meryem

Baña bir şüret-i zibâ yeter deyr-i muġân içre (Yetîm D., G. 191, M. 5).

Nuţk-ı 'İsî gibi **bi-ħakqın** dili

Cân baġışlar sözüñ be Seyyid 'Alî (Yetîm D., G. 195, M. 1).

❖ **bi-ḥamdi'llāh:** "Allah'a şükürler olsun" anlamında, Allah'ın nimetlerine ve lütuflarına minnet ve teşekkürü bildirmek üzere kullanılan bir ifadedir.

Bi-ḥamdi'llāh yine bir hoş demüm var

Ferāgat 'āleminde 'ālemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 1).

Bi-ḥamdi'llāh yine ecrām-ı eflāk

Ḳılıp ṭab'ı 'anāşır birle el bir (Yetîm D., K1. 36, M. 1).

Bi-hamdi'llāh ki dermāna irişti 'ākıbet derdüñ

Ciger-guşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 11).

❖ **bihişt-i heşt bāb:** Cennetin sekiz kapısı.

Rağmet-i 'āşık bu gün dīdāra karşı yanmağa

Himmet-i zāhid **bihişt-i heşt bābı** görmege (Yetîm D., G. 177, M. 4).

❖ **bile:**

1.bile, dahi.

Görünü geldi **bile** varın beyt-i 'ankebūt

Geldi çü yāduma benüm vey yār-ı ğār ev (Yetîm D., G. 161, M. 5).

2.de bağlacı.

Hem **bile** yıkmış idük dārını maşlūblarıñ

Ol gice yıkmağa virdükde icāzet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 33).

3.ayrıca, üstelik.

Bu siyeh bahtı çeküp eyledi hem-rāh **bile**

Aḳ Deñiz yüzlerin itdükde seyāḥat Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 31).

4.aynı zamanda, üstelik.

Görmedi kimse bir belāsuz bal

Biledür ḳand ise merhem ü riş (Yetîm D., G. 80, M. 8).

5. birlikte, beraber.

Baňa küh-ı gam havāle aňa küh-ı Bî-sütün

Bile gördük derdi Ferhād-ı belā āyîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 4).

❖ **bi'llāh**: "Allah için, Allah hakkı için" anlamında bir yemin sözü.

Cebrî degül midür harekāt ü sükün-ı dehr

Bi'llāh vücūd virme şakın ihtiyāra hîç (Yetîm D., G. 23, M. 6).

Cemālî kimdüğün **bi'llāh** Yetîmî bilmedi 'ālem

Eger ta'rîf idüp dirsem daħı va'llāhi bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 11).

Şalar merdāne-vār āvāz ber-baṭṭ

Degül mi **bi'llāh** erkek sāz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 2).

Bi'llāh serîr-i 'izzet-i şāhiye virmez

Künc-i ferāğatümde olan büriyāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 9).

❖ **bilmek**:

1. bir şey hakkında bilgisi, mâlûmâtı olmak, o şeyi öğrenmiş bulunmak.

Hele ben **bildüğüm** hemān budur

Cümle eşyāda görinen odur (Yetîm D., G. 52, M. 1).

Nārdan kıt'adur sefer **bilürüz**

Ey huşuş ola hem-rehüñ nā-dān (Yetîm D., K1. 27, M. 1).

Altı nefer kimesnelerüñ lîk rızkına

Güşîşdedür degül **bilürin** tākāt-ı beşer (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 22).

Harābā girip rāz-ı derünün añlayup **bildi**

Diyar-ı 'işret ü 'işüñ 'aceb sırdaşıdur sākî (Yetîm D., G. 208, M. 7).

Bu kadar haḫḫ u huḫuḫ ile dirîğ ola dirîğ

Bilüp ahvālümüz itmezse şefā'at Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 36).

Mezheb-i 'İsî'ye **bildüm** 'ākîbet eyler ḳarîn

Olmaya ger güm-reh-i faḳra zeheb feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 7).

Olma mā'il yaşuma ey müdde'i **bilmez misin**

Kim esāsından yıkar irince bir dīvarā şu (Yetîm D., G. 163, M. 3).

2.anlamak, gerçeğine erişmek, idrak etmek || öyle olduğuna inanmak, sanmak, zannetmek || kabul etmek, addetmek, saymak.

Merdlerden **bilürüz** mekr ü hīyel gelmez lik

Zen-i mekkāre olur şūret-i insānda şaşın (Yetîm D., G. 156, M. 11).

Añladı **bildi** cihān olmaduğın cāy-ı mağarr

Mebde'-i aşla rüçü' eyleyüben kıldı güz̄er (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 25).

Nihāl-i serv-i āzādı kıad-i reftār-ı cānān **bil**

Uyūn-ı nergis-i bāğı ser-ā-ser çeşm-i şehlä tüt (Yetîm D., G. 18, M. 5).

3. anlamak, farkına varmak, bilebilmek.

'Acebdür halkuñ aḥvāli görüp Allāh'ı **bilmezler**

'Ubüdiyyet mağāmında olup ol şahı **bilmezler** (Yetîm D., G. 44, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Ehl-i 'abā kimdüğün bilmedi **bilmez** gider

Cehl ile k'ol bī-başar cübbe-i monlā görür (Yetîm D., G. 41, M. 7).

Dün gice esrārumuz mestāna fāş olmuş Yetîm

Bilmedük hüş-yārdan meclisde nāşī var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 10).

Şifā-yı cān iken ol leb buyurmaz ḥasteye emsem

Bilür timār-ı bīmārı dimez ol gönçe-leb ammā (Yetîm D., G. 4, M. 4).

Südmend ol ḥaddüñi **bilgil** ki munzamdur bu gün

Ṭavr-ı bī endāzenüñ zımnında ḥüsrān-ı ebed (Yetîm D., G. 29, M. 5).

Oğ gibi toğrulugum **bildiyise** ol ḥünī

Ḳaddümi diñ ki büküp cevr ile yā eylemesün (Yetîm D., G. 154, M. 7).

Vücūduñ kayd iken şūfi nedür uçmağa bu gūşiş

Bilürsin per döker itse eger mürğ-ı kafes cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 6).

Ferāgat gūşesin tüt 'uzlet eyle

Ne sen il **bil** seni hem il ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 14).

Ġayr ma'nîsin alup beyte heves itme Yetîm

Mülk-i gayrîde **bilürsin** ki binâ itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 14).

Merd-i rehsin girü itdüñse eger kevneyni

Be **bilürsin** iki 'âlem saña seng-i rehdür (Yetîm D., G. 59, M. 6).

Esâs-ı 'âleme gelse tezelzül ğam yimez göñlüm

Bilür anı ki muhkemdür Ğalâtâ'yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 8).

Uşul ehli **bilürler** dâyirem hep

Ki devr içre medârum 'aşkdur 'aşk (Yetîm D., G. 103, M. 3).

Ey felek 'özüñü **bildük** ki nihâyet yok imiş

Ğaste olup düşene hiç ifâkat yok imiş (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 71).

Oldı İstanbul'dan çü menzilüm şahrâ-yı Niş

Anı **bildüm** var imiş bu 'âlemüñ nüşında niş (Yetîm D., G. 75, M. 2).

Cem'-i kütübe ref-i Ğücüb mümkün olmadı

Bildüm ki 'ilm bilmek imiş oğumağ degül (Yetîm D., G. 124, M. 6).

Sen ü ben 'âlemi **bildüm** ikilik rengiyimiş

Ğâlib-i yek-cihet oldum sen ü benden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 3).

Añladı **bildi** cihân olmaduğın cây-ı mağarr

Mebde'-i aşla rücü' eyleyüben kıldı güzer (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 25).

4.tanımak.

Zâhidâ 'âlem-i esrâr ne keyfiyet imiş

Bilmek isterseñ eger 'âşık-ı Ğayrândan işit (Yetîm D., G. 17, M. 10).

Nefsini **bilmek** hevâsiyile hep

Cân feşânlıklar idüp geçdi selef (Yetîm D., G. 96, M. 3).

5.bir işi yapmakta veya bir şeyin olması husûsunda gösterilen tereddüdü ifâde etmek için kullanılır.

Derd-i 'aşkı nideyin **bilimedüm**

Bağrumı päreleyüp dilimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 1, 10).

Eşk-i bülbüldür çemende her seher rîzân olan

Gülşen içre bāğ-bān **bilmen** ne şanur şeb-nemi (Yetîm D., G. 210, M. 10).

Rūzgārı mı degüldür **bilmen**

Yöni limana nazar lengerde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 141).

Hey meded **bilimedük** ağız açup yutdı mı arz

Yā teraḥḥum idüben bağrına mı başdı lahd (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 39).

❖ **bilmeyen:** bilmeyen kimse; cahil.

Söyledüğü ḥakāyıkı bātıl

Bilmeyene ne dir isek ḥakdur (Yetîm D., K1. 25, M. 4).

❖ **bilmezler:** bilmeyenler

Pendi pîr-i nāşıhuñ evvel bu ḥarf oldı ki gel

Ḳadrüñi **bilmezler** ile yimegil nân ü nemek (Yetîm D., G. 111, M. 10).

❖ **bîm:** korku.

Bu Yetîm āvāre oldı ğarka-i ümmid ü **bîm**

Devr itsün zevrağ-ı gird-âb-ı meclis sākîyā (Yetîm D., G. 2, M. 9).

❖ **bîmār:**

1. hasta.

1.1. aşk hastası, âşık.

Faqr ile **bîmāra** 'iyâdet gerek

Dîn edāsına 'ināyet gerek (Yetîm D., Mes. 3, M. 23).

2.sevgilinin bakışlarına maruz kalan hasta; âşık.

Çağırıp mihnet bucağında disem bir pāre şu

Gözlerümden ğayrı yok virür bu ben **bīmāra** şu (Yetîm D., G. 163, M. 2).

❖ **biñ**: bin, binlerce, pek çok, hayli.

Gerçi kim mey-hāne oldu gerçi kıllāş ocağı

Ber-güzārıdır anuñ **biñ** Hācı Bektāş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 2).

Sākīya ger virmeye devr-i mey-i gül-gün neşāt

Üstüme **biñ** dönse virmez kāse-i gerdün neşāt (Yetîm D., G. 87, M. 2).

Hedef-i ‘aşk u maħabbetden ırılmaz dil ü cān

Tir-i ta’ne atılup ger ola **biñ** yaykaralar (Yetîm D., G. 55, M. 6).

Biñ yaşarsa şahlar ‘işretten āgāh olmaz

Gel gedayı gör ki **biñ** ‘ış añladur her bir demi (Yetîm D., G. 210, M. 5).

Herkese kıdri kıdar oldu merātib tevzi’

Mertebeñden geçemezsin çalışırsañ **biñ** yıl (Yetîm D., G. 116, M. 4).

Günde **biñ** kez Yezid’e la’net idüp

Sākin-i Kerbalā’ya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 11).

Biñ başum olsa birini itmem dirig-i tīg

Biñ pāre olsa tañ mıdur el’ān olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 11,12).

Şakın bir büseyi **biñ** cāna virme

Hāzer it aşısı degmez ziyāna (Yetîm D., G. 189, M. 9).

Biñ yaşarsa şahlar ‘işretten āgāh olmaz

Gel gedayı gör ki **biñ** ‘ış añladur her bir demi (Yetîm D., G. 210, M. 6).

❖ **binā**:

1. yapılmış, yapı.

Binā kim dil-firib ü dil-rübādur

Nazar itsek ħaķıķatde hebādur (Yetîm D., Mes. 4, M. 3, 7, 13).

2.gören, görücü.

Verā-yı ‘arş-ı nūrāniye nāzır çeşmdür tire

Bu şahın-ı zulmet-ābāda muķābil dīde **binādur** (Yetīm D., G. 53, M. 6).

Ki hergiz olmaya fānī esāsı

Muķalled ola bāķīde **bināsı** (Yetīm D., Mes. 4, M. 12).

➤ **binā-yı āştī**: barışıklık, sulh yapısı.

Raĥne olmaz ĳalb-i ‘āşıkda **binā-yı āştī**

Müdde’İNÜñ tūtalum muĥkem şavaşı var imiş (Yetīm D., G. 77, M. 7).

➤ **binā itmek [Kalıp İ.]**: bir düşünce sistemine göre, kurmak, dayamak, yapmak.

Ķayr ma’nīsın alup beyte heves itme Yetīm

Mülk-i gayrīde bilürsın ki **binā itmezler** (Yetīm D., G. 56, M. 14).

❖ **bināy-yı Ka’be**: Ka’be(bütün müslūmanların kiblesi ve ziyâret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes binâ, beytullah).

O beyti sa’y idüp yapduñsa ĳardaş

Bināy-yı Ka’be olmaz aña pā-dāş (Yetīm D., Mes. 4, M. 16).

❖ **biñ kerre**: bin kez, bin defa || defalarca.

Ķo ĳavli ĥāl-i zevķ ile k’olur mı ĥiĳ aĳız tatlu

Eger dir ise **biñ kerre** ‘asel ey pīr-i nā-bālig (Yetīm D., G. 95, M. 8).

❖ **binmek**: (kara, hava ve deniz taşıtlarına) yolculuk yapmak üzere yer almak, girmek.

Nūĥ taĥtına **binüp** başumuza şāĥ olalum

Ĥızr-ı himmetle teveccūĥ idüp āĳāĥ olalum (Yetīm D., Mrb. 1, M. 29).

❖ **biñ olmak [Kalıp İ.]**: binlerce (pek çok, sayıca çok) olsun.

Ķamdan ayrılmaz gönül **biñ olsun** esbāb-ı neşāt

Bir gönül maĥzūn ola olmaz ĳarab feryād-res (Yetīm D., G. 72, M. 3).

❖ **bir**

1.yalnızca, sadece.

Kibr-i mü'min didüğüñ Haqq'a gider bir kes imiş

İkilik şüreti ancak arada **bir** ses imiş (Yetîm D., G. 82, M. 2).

2.aynı, benzer; eş, denk, gibi.

Şüret-i kesret olup ma'nî-i vahdetle **bir**

Zâhir ü bâhında hep cümleyi yek-tâ görür (Yetîm D., G. 41, M. 5).

Bi-ḥamdi'llâh yine ecrâm-ı eflâk

Ḳılup ṭab'ı 'anâşır birle el **bir** (Yetîm D., K1. 36, M. 2).

3. bir sayı sıfatı || herhangi bir varlığı belirsiz olarak gösteren (sayı).

Bu deñiz **bir** uyumaz düşmendür

Çip dimez gerçi ki aldım haberin (Yetîm D., K1. 1, M. 3).

Rütbet-i der-gâh-ı 'aşkı ben nice ta'rif idem

Her gedâ-yı kem-teri **bir** Sencer ü Dârâb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 6).

Câme-i fahr ile **bir** mürdeyidüm efserde

Çekdi kendüye beni eyledi ihyâ kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 7).

Bir pül-i râh-ı ḥaṭardur bu cihân-ı köhne

Hazer it ḡaflet ile geçme ayak baş muḥkem (Yetîm D., G. 125, M. 3).

Yine bir tîr-i müjgânuñ hevâsiyile 'âlemde

Kemân-ı 'aşkı çekmekde bu gün **bir** pehlevândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 6).

Şarâb-ı pür-neşâṭı sunma ki ger eylese peymân

İnanma ḡam-fezâ **bir** ser-nigün peymânedür dünyâ (Yetîm D., G. 5, M. 6).

Bağruma taşlar başup dîdâr için **bir** secdedür

Zâhidâ cennet degül şavm u şalâtumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 11).

Hem daḡı Mecnûn gibi fenn-i cünûn-ı 'aşka düş

Sen de **bir** Leylî-veşüñ dîvânesi ol giderek (Yetîm D., G. 111, M. 14).

Görmem Cemālî gibi **bir** reh-nümâ Yetimî

Ger cüst ü cüy idersem Mısr u 'Irâkı Şâm'ı (Yetim D., G. 201, M. 13).

Bir belâ-yı siyehdür ol kâkül

Gerdenünde günehdür ol kâkül (Yetim D., G. 123, M. 1).

Hayl ü haşemle geçmege **bir** şâh-râhdur

Mağşer güninde râh-ı pül-i mezlağa baña (Yetim D., G. 1, M. 3).

Kayd-ı efkâr-ı ma'âşuñ **bir** girihdür **bir** girih

Bu girihlerle olupdur niçe Eflâtûn bend (Yetim D., G. 34, M. 7).

Özge hilkatle maķâmuñ idegör cây-ı bülend

Vâdî-i hulka bakarsañ dibi yoķ **bir** çehdür (Yetim D., G. 59, M. 4).

Her nefes **bir** gevher-i pākizedür

Anı bî-kıymet şanup itme telef (Yetim D., G. 96, M. 11).

Dehr **bir** râh-ı mağûf oldu ki her kafileye

Var mı **bir** yir dimeye düzd-i ecel şoyunuñ (Yetim D., G. 109, M. 7, 8).

Derd ü ğamla cân virüp cân almada **bir** nâ-tüvân

El-amân ey nâz u istignâ-yı devrân el-âmân (Yetim D., G. 153, M. 1).

Dürr-i şeh-vâr ile pür **bir** bahrdür şab'-ı Yetim

'İkd-ı lü'lüyile ey gencînesi ârâste (Yetim D., G. 171, M. 9).

Ezel kilkinde naķş olan cebînum üzre niğüdür

Eger haşt-ı sa'âdetdür eger **bir** kara yazudur (Yetim D., Mat. 4, M. 2).

Yine derd ü belâya gönül

Ya'nî **bir** pür-cefâya düşdi gönül (Yetim D., G. 121, M. 2).

İki şem'-i hüdâdur şu'lesinde cân u dil rüşen

Żıyâ vü pertevinde her gönül **bir** vâdî-i Eymen (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 60).

Şem'a-i ruhsârına zülfi şebinde ol mehüñ

Bâl ü per yakıcı **bir** pervânedür mihr-i felek (Yetim D., G. 111, M. 6).

Pirlik vaqtinde ḥālī olma **bir** dem bādeden

İster iseñ **bir** daḥı ‘ahd-i şebābı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 7,8).

Zülf-i şeb-rengüñ ḥayālī dilde kim yir eyledi

Genc arar **bir** mağribī şan itdi vîrānı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 4).

Gerdenümde tiğ-i pür-mevcin ki dil-ber gösterür

Baḥr-ı şür-engîze düşmiş **bir** şināver gösterür (Yetîm D., Mat. 3, M. 2).

Bî-zer ü sîm olsa eger **bir** kişi

Sakf-ı semāvāta çıkar nālîşi (Yetîm D., Mes. 3, M. 7).

Kibr-i mü'min didügüñ Ḥaqq'a gider **bir** kes imiş

İkilik şüreti ancak arada bir ses imiş (Yetîm D., G. 82, M. 2).

Çeşm-i aḥvel veş **biri** iki görsem yā Eḥad

Ġār-ı târik eyleyüp bî-âb çeh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 5).

Bu tumtūrāk ‘ālemi yek-sü idüp Yetîm

Bir berg-i ter diledi bu kār-ı bāra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 14).

Ķo efkārı ta'attuş eyleme aḥbārdan gel geç

Ḥayālāt u serāb u **bir** qurı efsānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 8).

Giyüp **bir** cāme-i fāḥir tekebbür ehli olmaḡdan

Żelîl ü münkesir olmuş ‘abā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 9).

Kîmyādur yā hū Sî-mürg adı vardur kendü yok

Elsen-i nās üzre **bir** efsāne künc-i ‘āfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 6).

Yine **bir** tîr-i müjġānuñ hevāsıyile ‘ālemde

Kemān-ı ‘aşqı çekmekde bu gün bir pehlevāndur dil (Yetîm D., G. 122, M. 5).

Zebûn-ı rāh-ı ‘aşq olmuş gibi Ferhād ile Mecnûn

Döşenmiş **biri** şahrāya **biri** küh-sāra yasdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 4).

Kāfir-i ‘aşq olmayınca zāhid-i şad-sāleye

Dimedi **bir** kimse yüzinden anuñ imān aḡar (Yetîm D., G. 40, M. 12).

Yüri **bir** gūşeyi ta'mîr eyle

Der ü dîvârını taḥrîr eyle (Yetîm D., Mes. 4, M. 9).

Yine âlâyiş-i dehri yuyalum pāk olalum

Girelüm **bir** nemede 'āşık-ı bî-bāk olalum (Yetîm D., Mrb. 3, M. 14).

Sen de **bir** 'āleme eyle pervāz

Rūḥ-ı Ƙuds'ün diyeler hem-demidür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 89).

Vücûdum Ƙāf-ı 'uzletde çü 'Ankā eylemezdüm güm

Bu gurbet-ḥānede görsem eger **bir** āşinā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 4).

Tāk-ı mînādan Yetîm eyle ḥāzer **bir** kimseye

Olmadı bu pür-ḥalel kāşāne künc-i 'āfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 9).

Bir baḥre düşdi keştî-i dil yok kenāre hîç

Bir bād-bānı rāst degül rûzgāra hîç (Yetîm D., G. 23, M. 1, 2).

Rûm'dan dervîşini **bir** cezbeyile celbdür

Şeyḥ-i ḥāk-i Pārs ü pîr-i Herāt'umdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 9).

Ġamuñ yir dirilür **bir** ḥasteyin bālîn-i miḥnetde

Buyurma ey ṭabîbüm gel ölümlü ḥasteye perhîz (Yetîm D., G. 71, M. 5).

Düşüp ḥār-ı muğaylānı dem ālûd eyledi Mecnûn

Ya **bir** üftāde mest olmuş yatur gülzāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 8).

Nāzır-ı ḥāb u ḥayāl oldu murāḳıb geçinen

Ƙara Ƙura **bir** Ƙurı rü'yā olupdur şūfilik (Yetîm D., G. 105, M. 8).

Cāy-ı āsāyiş için eyler idük **bir** tekye

Dehr bünyādi eger olmasa ber-bād göñül (Yetîm D., G. 119, M. 7).

Aşḳ müstevlî olup **bir** yire irgürdi yolum

Öñüm ardum bilmeyüp fark idemen şaḡ u şolum (Yetîm D., G. 137, M. 1).

Dilā geldi gider dirken şadā-yı nevbet-i şāhî

Acebdür görmedim gūş eyleye **bir** pād-şāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 8).

Fāriğ oldı eylemekden ārzū-yı verd-i ten

Añlayan bu bāğda **bir** qurı çalı qalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 6, 10).

Çār-miħa gerdiler qaldum keş-ā-keşde Yetîm

Derd ü endüh u belā **bir** yaña cihān (Yetîm D., G. 153, M. 10).

Olma mā'il yaşuma ey müdde'i bilmez misin

Kim esāsından yıqar irince **bir** dīvarā şu (Yetîm D., G. 163, M. 4).

Bir bezm-i dil-firib ola nuql ola būseler

Bir gülşen-i şafa ola servi kenār ola (Yetîm D., G. 167, M. 8).

Zerre-i nā-çiz idüm **bir** mihr-i hāver eyledi

Cāmdan pertev şalınca āf-tāb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 5).

Var mı **bir** gülşen ki hārı olmaya

Var mı yā **bir** genc mārı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 1,2).

Kendüsinden **bir** tehî 'āşık gerekdür derk ide

Kim ne bilsün nidügin remz-i hiṭāb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 7).

Bed-nām-ı 'aşka zāhid **bir** dem muqārin olma

Var ise ger başuñda sevdā-yı nîk- nāmî (Yetîm D., G. 201, M. 11).

Noqşān-ı māhı gör kim nur istedi mihrden

Bir zen fetīlesinden yaqdı ol er çerāğı (Yetîm D., G. 206, M. 6).

Şeb irse **bir** çerāğı beyt içre çün yaqarlar

Olsun sevād-ı beytün ma'nî yanar çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 3).

Bir hāķirem hūķūķ-ı sābıqadan

Kelimāt itmege edeb itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 3).

Saña ben **bir** naşīħat eyleyeyin

Ki o pend üzre olmaya **bir** pend (Yetîm D., K1. 15, M. 1, 2).

Gülimez mi ışınmaga **bir** dem

Üşür iken **bir** ādem od bulsa (Yetîm D., K1. 21, M. 3, 4).

Çalmadı **bir** müşevveşü'l-hâtır

Meğer illâ ki hâtır-ı şâ'ir (Yetîm D., Mes. 2, M. 41, 99).

Seyr-i sülûk eyleyüp âsâyiş eyleme

Seyyâh-vâr virme gönül **bir** diyâra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 10).

Rûm'dan dervîşini **bir** cezbeyile celbdür

Şeyh-i hâk-i Pârs ü pîr-i Herât'umdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 9).

Külhanı gülşen görüp mesken idinmişdür Yetîm

Bir gedâyı 'ürdur elbette yaza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 10).

Bi-ğamdi'llâh yine **bir** hoş demüm var

Ferâgat 'âleminde 'âlemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 1).

Her şanem müy-miyânî hevesinde ey cân

Dil-i âvâreyi **bir** kıl ile niçe yiderüz (Yetîm D., G. 65, M. 6).

Ğamuñ yir dirilür **bir** hasteyin bâlîn-i miñnetde

Buyurma ey tabîbüm gel ölümlü hasteye perhîz (Yetîm D., G. 71, M. 5).

Bu sinem zañmına gördüm dil-i âvâre yaşdanmış

Şu **bir** meczûba beñzetdüm ki girmiş ğâra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 2).

Urıldan esâs-ı mey-hâne

Sâki bî telh görmedüm **bir** 'ış (Yetîm D., G. 80, M. 6).

Benden ey ehl-i çarab luğf eyleñ ummañ inbisât

Luğfi yoğdur göstere **bir** hâtırı mañzûn neşât (Yetîm D., G. 87, M. 6).

Baña râh u revîşden şorma ey şeyh

Ki sūfi-veş benüm **bir** mezhebüm yoğ (Yetîm D., G. 100, M. 4).

Bu bâğ u râğda her nehr-i cārî

Saña tefhîm için **bir** rihlet ancağ (Yetîm D., G. 102, M. 4).

Kesb ider 'âlem-i 'ulvîde hezârân şādî

Dâr-ı süflîde olan **bir** ğamı dervîşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 8).

Dehr **bir** rāh-ı maḥūf oldu ki her ƙafileye

Var mı **bir** yir dimeye düzd-i ecel şoyunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 7, 8).

Ki remz-i ‘ilm-i tevḥîdi bu yolda

Dimez nā-ehle vü **bir** cāhile ol (Yetîm D., G. 117, M. 12).

Oldı zāhid sebū-keş-i meclis

Yine **bir** ḥark-ı ‘āde oldu göñül (Yetîm D., G. 120, M. 8).

Bir söz mi var cihānda ki ol nuṭṭ-ı Ḥaḫ degül

Güş itmeyen bu nükteyi ḥaḫḫā ƙulaḫ degül (Yetîm D., G. 124, M. 1).

Bir bezm-i dil-firîb ola nuḫl ola būseler

Bir gülşen-i şafa ola servi kenār ola (Yetîm D., G. 167, M. 7,8).

Cüvānā cehli ref idüp hevādan ictināb eyle

Yetiş **bir** pîr-i dānāya kemālāt iktisāb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 2).

Niçe şāh u nice bende gelüp gitdi cihāndur bu

Siler **bir** dest-māl ile dimez ol şāh u bu bende (Yetîm D., G. 190, M. 4, 7, 8).

Aşḫ ile pür raḫne vü vîrāne dilsin ey Yetîm

Ol sebebden **bir** ḥarāb-ābāda beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 12).

Āşiyānından uçan mürġ-ı ġarîbe yiridür

Bir ṭarîḫ ile eger itse delālet Ƙapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 44).

İtse **bir** nazm ile terāne-i ḫāş

İde ḫāk-i Nevāyî’yi rakḫāş (Yetîm D., Mes. 2, M. 51).

Yürekde daḫı **bir** güşe gerekmez āh ile vāha

Ciger-güşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh’a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 3).

Bir ednā bendesi mālîk hezārān māl-ı Kārūn’a

Libās-ı fāḫir-i Sām u Siyāvuş atları şālî (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 77).

Bāl ü per nūr itdi **bir** pervānesi cān oynayup

İtmedi ol sūhte ḫālin görüp **bir** dād şem’ (Yetîm D., G. 92, M. 3,4).

Yoğ rakıbe meyli itmez ‘āşık-ı dil-dādeye

Gelmedi anuñ gibi **bir** ehl-i istignā levend (Yetîm D., G. 33, M. 6).

Yumayınca cāndan el ğavvāş-ı қа’r-ı pür neheng

İtmedi deryā şadefden **bir** dūr-i nā-yāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 8).

Çoğdur ey cān ma’rifetle sīnesi ārāste

Şafvet ile kām **bir** āyīnesi ārāste (Yetîm D., G. 171, M. 2).

Çaldurup eflāke dikdüm **bir** sūtün-ı āteşin

Ya’nī ol nā mihr için bir āh peydā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 8).

Bu dünyā **bir** mağall-i sūr‘at ancağ

Meh ü sālī hemān **bir** sā‘at ancağ (Yetîm D., G. 102, M. 1, 2).

İderdüm **bir** yaña çeşm-i siyāhı fitnesin ey dil

Belā olmasa **bir** yaña şurup ol kāmēt-i bālā (Yetîm D., G. 4, M. 5, 6).

Ġamdan ayrılmaz göñül biñ olsun esbāb-ı neşāt

Bir göñül mağzūn ola olmaz şarab feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 4).

Çulle-i Kāf-ı kanā‘atdūr yirüm ‘Ankā-şifāt

Nān için **bir** vādīyi şutup dā meşğül olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 8).

Gerek öldür beni gerek dirgir

Yok sığıncam қаpuñ gibi **bir** yir (Yetîm D., Mes. 2, M. 118).

Cāmda ‘aks-i ruħuñ gördüm didüm şevk eyleyüp

Bir iken oldı iki meh-tāb-ı meclis sākīyā (Yetîm D., G. 2, M. 6).

Nāfile dem-sāz olup feryād ider her ‘andelīb

Sīnede her tāze dāğum olalı **bir** gül baña (Yetîm D., G. 9, M. 4).

Kerāmet sofrasın beğl it Yetîm erbāb-ı hācāta

Seni çün Қаnber itdi **bir** ‘Aliyy-i Murtażā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 10).

Ĥāl-i hindū la‘l-i nābuñdan senüñ pür-fitnedür

Şūr u şerden ĥālī olmaz açsa **bir** zengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 8).

Şandı **bir** Ferhād gelmiş kendiden öñ Kūh-ken

Dehr-i dūnun cūylarla çāk-i kūh-sārın görüp (Yetīm D., G. 14, M. 9).

Sineye **bir** māh çekmiş leyl-i istigrākda

Mihirden raşşende sāgar aldurup eyyām mest (Yetīm D., G. 15, M. 5).

Şuba dek sūz u güdāz üzre olan ser bāzı

Bir ayağ üzre yanan şem'-i şeb-istāndan işit (Yetīm D., G. 17, M. 8).

Ĝāret-i cān u dil itdi **bir** ad-i bālā levend

İtmedi **bir** cānibi bu nev' ile yağma levend (Yetīm D., G. 33, M. 1,2).

Geçdi ben dīvāneye **bir** urra-i şeb-gūn bend

Oldı tar-ı ĝīsū-yı Leyli' yile Mecnūn bend (Yetīm D., G. 34, M. 1).

Şöyle koyıldı göñül yağmāsına ĝavĝā-yı 'aş

Bir vilāyet almağā şan leşker-i 'Osmān aar (Yetīm D., G. 40, M. 6).

Bir Yetīm'em sine-i pür-sūz u āteşnākde

Her siyeh dāĝı benüm göynüklü ñānum şandılar (Yetīm D., G. 47, M. 9).

Bu eşkāl-i ader derkinde evrāk-ı Aristo'dan

Muannen **bir** söz isterseñ rızādan ĝayrı iĝvādur (Yetīm D., G. 53, M. 10).

Dü-'ālem 'işret ü 'işine virmen

Derūn-ı dilde cānā **bir** ĝamum var (Yetīm D., G. 54, M. 4, 8).

Bir semend-i bād-pāy ile geçerdüm kūh u deşt

Şāh-rāh idi öñümde her gelen youş iniş (Yetīm D., G. 75, M. 3).

Bu menzilde Hūdā emrinsiz itmez **bir** meges cünbiş

Ki deryā mevcine tābi'dür eyler hār u as cünbiş (Yetīm D., G. 78, M. 1, 10, 12).

Görmedi kimse **bir** belāsuz bal

Biledür and ise merhem ü riş (Yetīm D., G. 80, M. 7).

Kibr-i mü'min didüĝüñ Hā'a gider **bir** kes imiş

İkilik şüreti ancak arada **bir** ses imiş (Yetīm D., G. 82, M. 1, 2).

Çıkmasun femden ki toğrı olmaya tır-i sülhan
Kec gider ger olmaya **bir** tır zih-gır ile zabı (Yetım D., G. 88, M. 10).

Çıksa dütüni çaķ devesinden ‘aceb degül
Bir kāküli siyāhuñ ucından yanar şem‘ (Yetım D., G. 91, M. 6, 9).

Bāl ü per nūr itdi **bir** pervānesi cān oynayup
İtmedi ol sülhte hālın görüp **bir** dād şem‘ (Yetım D., G. 92, M. 3, 4).

Oldı her ābile ayağumda
Ben kaçdem-rence kılmağa **bir** otağ (Yetım D., G. 94, M. 4).

Bir taht olur mı pāye-i tābūt olmaya
Bir kaşır olur mı şeş-cihetinde kuşır yok (Yetım D., G. 99, M. 5,6).

Pey-ā-pey dūd-ı dil saķf-ı semāya
Sütün gibi dikilmez **bir** şebüm yok (Yetım D., G. 100, M. 8, 12).

Her seher mihr yüzün gösterür eflāk gice
Bir peleng ola didiler yire dōke hūnuñ (Yetım D., G. 108, M. 8).

Şol ğıdāyı ki saña şundi Cemālī be Yetım
Rūh-ı Kudsi olamaz **bir** megesi ol hanuñ (Yetım D., G. 109, M. 10).

Her gedāya virme ki maķşūdını bābda
Bir işāretdür hemān sulţānum iķdāmuñ senüñ (Yetım D., G. 112, M. 4).

Bunca demdür ki düşüp kūy-ı harāb-ābādı
Gezeruz göremeüz veh ki **bir** ābād gönül (Yetım D., G. 119, M. 4).

Yine **bir** tır-i müjgānuñ hevāsıyile ‘ālemde
Kemān-ı ‘aşķı çekmekde bu gün **bir** pehlevāndur dil (Yetım D., G. 122, M. 5).

Bu deşt içinde **bir** ser-i Mecnūn var mıdur
Leylī iti öninde şikeste yalaķ degül (Yetım D., G. 124, M. 11, 14).

Bir perī sevdāsıyile cānı şeydā eyledüm
‘Aķl-ı pür aşūfteyi şürıde rüsvā eyledüm (Yetım D., G. 129, M. 1, 7, 8).

Senüñle 'âlem-i rü'yâda mâhî olurken

Țutıldı oltaya **bir** mâh-ı dil-rübâ müjde (Yetîm D., G. 175, M. 4).

Diyâr-ı 'aşka maħmil bağlayup cān nağdin ol virdi

Ki dimez yād idüp **bir** kez nedür sūd u ziyān anda (Yetîm D., G. 180, M. 4).

Yetîm emvāc ile her tiğ olup **bir** mevc-zen deryā

Selāmet sâhîlin Efrenc'e göstermez bu furtuna (Yetîm D., G. 182, M. 9).

Bir adım rāh-ı Cemālî'yî Yetîmî varımaz

Țutmayan cān u gönülden reh-i faqr u fāka (Yetîm D., G. 183, M. 11).

Var mı **bir** gülşen ki hārı olmaya

Var mı yā **bir** genc mārı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 1,2, 3, 5, 8).

Şaķın **bir** büseyi biñ cāna virme

Hāzer it aşsısı degmez ziyāna (Yetîm D., G. 189, M. 9).

Saņa hūr-ı cinān zāhid bi-ħaķķın 'İsî-i Meryem

Baņa **bir** şüret-i zibā yeter deyr-i muğān içre (Yetîm D., G. 191, M. 6).

Şarābuñ rengini gördi yazıldı **bir** pare göñlüm

Bu çaşr-ı pür-şafānuñ **bir** güzel naķķāşıdur sākî (Yetîm D., G. 208, M. 5, 6).

Dil eyledi ziyāret her beyt ü her çerāğı

Cānı münevver eyler yokdur **bir** er çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 2).

Baħr-ı 'aşka yiltenüp dil zevraķın şaldum yine

Ĝāyeti bu diyeler gird-āba düşdi **bir** gemi (Yetîm D., G. 210, M. 4).

Cenderal ile ki Anderya Țora

Şalsa ger Barbaros'a **bir** nökerin (Yetîm D., K1. 1, M. 18).

Zen-i dünyāya iki **bir** dime

Vir řalāk-ı selāseyi merd ol (Yetîm D., K1. 13, M. 1).

Saņa ben **bir** naşîħat eyleyeyin

Ki o pend üzre olmaya **bir** pend (Yetîm D., K1. 15, M. 1, 2).

Bularuñ imtizâcından zühûra

Getürdi **bir** cüvânı emr-i taqdîr (Yetîm D., K1. 36, M. 6).

Sâ'at-i şubh-ı 'îd-i ekberde

Çün saña virdi **bir** hâlef Allâh (Yetîm D., K1. 37, M. 2).

Yenilen nân u nemek şanmañ ki dâmânumda

Bir yetîmem etmegüm çâk-i girîbânımda (Yetîm D., Mat. 11, M. 2).

Bana bî-bahşîş 'atâ-yı rütbet-i şaff-ı sipâh

Bir gedâya pîl îhsân eylemekdür pād-şâh (Yetîm D., Mat. 13, M. 2).

Yürekde dağı **bir** güşe gerekmez âh ile vâha

Ciger-güşeñ yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 3).

Levh-i dilde nice **bir** naqş-ı vaqâr eyleyelüm

Ser ü sâ mâni koyup 'aşk ile kâr eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 1).

Yüzi dilencinüñ qaradur torbası tolu

Bir yüzi qarayın nola pür olsa ni'metüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 56).

İki şeh itmez âsâyiş **bir** iklim içre gördiler

Hemân şâh-ı cihân-bahşuñ du'âsiyle olup maqrûn (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 29).

Müntakim olma zebûn-küş olma

Bir işüñde yüri bîhüş olma (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 16, 27).

Emrüñ ile nola olursa yiri Dâr-ı Selâm

Emrüne lâ dimedi **bir** kezin ol tab'-ı selîm (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 76).

Hañçer-i müjgânına **bir** çeşm-i âhünuñ turup

Sîne germiş dil gibi **bir** şîr-i merdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 5,6).

Bî-sütün **bir** lu'b ile Ferhâd'ı çaldı yirlere

Quvvet-i bâzüyile sâbıkda anuñken oyun (Yetîm D., G. 145, M. 3, 10).

Fâriğ oldı eylemekden ârzü-yı verd-i ten

Añlayan bu bâğda **bir** qurı çalı kalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 6).

Mihr şanmañ görinen **bir** tōp idüpdür başumı

Şarḡdan ğarba çalar çevġān-ı çarḡ-ı bī-amān (Yetīm D., G. 155, M. 5).

Gözümden maḥv olup gitdi nuḡūşı deyr-i dünyānuñ

Mücerred itmek ile **bir** şanem iḡlimini seyrān (Yetīm D., G. 159, M. 4).

Yār elinde gele **bir** taş ne lezzetdür bu

Cism ol taş ile sürḡ ola ne ḡil'atdür bu (Yetīm D., G. 162, M. 1).

Kimdür dir iseñ şāhā şehrüñde Yetīm evbaş

Bir devleti ber-geşte iḡbāli perākende (Yetīm D., G. 178, M. 10).

Girüp **bir** ḡalvete nefsi büt idüp tapmadan şūfī

Bu deyr içini geşt itmek baña yegdür şanemlerle (Yetīm D., G. 179, M. 11).

Ey Yetīm ister iseñ olmaġa **bir** şāh-ı levend

Gel ḡonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetīm D., Mrb. 1, M. 35).

Bu Yetīm-i müstemendi kendü öz ḡālinde ḡo

ḡalḡ olup **bir** niçe ehl-i fetrete neyler begüm (Yetīm D., G. 126, M. 10).

Cīfe-i dünyā-yı ḡabdur her birisi **bir** ġurāb

Şanma ḡūḡı gibi şekker-ḡā olupdur şūfilik (Yetīm D., G. 105, M. 3).

Der-i divān-ı şāḡiye ne nisbet ser-te-ser dünyā

Bu yetmiş iki millet pür cihān **bir** ġūşe-i ḡālī (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 76).

Ne bilsün mā kenārın ḡāne perver zevḡ-ı pervāzı

O zevki **bir** Hü mā-pervāz olan mürġ-ı çemenden şor (Yetīm D., G. 37, M. 6).

Bu dünyā **bir** maḡall-i sür'at ancaḡ

Meh ü sāli hemān **bir** sā'at ancaḡ (Yetīm D., G. 102, M. 1,2).

Tire-diller öñince varmaḡdan

ġarazum **bir** şafā-yı ḡāḡırdur (Yetīm D., G. 43, M. 4).

Āhum hevā-yı 'aşḡ ile ḡāk olduġum görüp

Raḡş itdürür ġubāruma **bir** ġird-bād olup (Yetīm D., G. 13, M. 4).

4.öyle bir.

Naẓm u nesr ile Yetîm aḥvâli 'arz itmek muḥâl

Bir zamāna ƣalmıřuz eş'âr u inřā suḥredür (Yetîm D., G. 39, M. 10).

❖ **bir ân:** çok kısa bir süre.

'İzzet ü zillete ƣâdir mutaşarıflardur

Kendülerden Ḥaƣ'ı **bir ân** cüdâ itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 4).

❖ **bir bir:**

1.bir bir (ikileme).

Kef-i deryâ-yı gevher-pâř ile gūyâ řeh-i řâhân

şadefdür dürr-i şeh-vâr ile **bir bir** lücce-i 'ummân (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 72).

2.tek tek, birer birer.

şehîd-i 'aşkunam ey nev-bahârum şâhid isterseñ

Mezârum üzre **bir bir** lâle-i ḥūnîn-kefenden řor (Yetîm D., G. 37, M. 8).

Çeküp **bir bir** ƣıƣardı arƣasından câme-i faḥrı

Yetîm'i ƣara cullarda be 'uryân eyleyen şâli' (Yetîm D., G. 93, M. 13).

Saña rûz-ı şümâr âsân olacağın dilerseñ ger

Yüri aḥvâlünü **bir bir** leyâlîde ḥisâb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 4).

Bize Ḥaƣ nidüğü **bir bir** cihânuñ cünbişi söyler

Gelüp bir yañadan sen de yapışma nâşihâ pende (Yetîm D., G. 190, M. 7).

❖ **bir dem:**

1.bir nefeslik zaman, bir an, bir zaman.

Kiřver-i 'aşƣa degin ƣať'-ı mesâfe eyle

Tevsen-i himmeti sür itme tekâsül **bir dem** (Yetîm D., G. 125, M. 6).

Yüz biñ ƣiyâmet ile bu gün gūř-i ḥūřda

Bir dem olur mı řayḥayile nefḥ-i sür yok (Yetîm D., G. 99, M. 10).

Bir dem nişân-ı sümme-i semendüñ görem diyü

Yıllarla hâk rûb reh-i hâş u 'âm olam (Yetîm D., G. 132, M. 5).

Gülimez mi ışınmaga **bir dem**

Üşür iken bir âdem od bulsa (Yetîm D., K1. 21, M. 3).

2.hiçbir zaman.

Ber-çarâr olmaduñ ey dil reh-i Hağ'da **bir dem**

Fikr-i bî-hüdeyle bü'l-hevesî niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 3).

Pirlik vaqtinde hâlî olma **bir dem** bâdeden

İster iseñ bir dağı 'ahd-i şebâbı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 7).

Çarâr itmezdi cân **bir dem** bu cism-i nâ-tüvân içre

Şehâ tîrûñ gelüp mağz olmayaydı üstühân içre (Yetîm D., G. 191, M. 1).

Bed-nâm-ı 'aşka zâhid **bir dem** muğârin olma

Var ise ger başuñda sevdâ-yı nîk-nâmî (Yetîm D., G. 201, M. 11).

❖ **bir gün:** sonra, ilerde, eninde sonunda, mutlaka.

Diger-gün hâl olup kaldum meded derd ü elemlele

O ħunî öldürür **bir gün** beni zûlm ü sitemlele (Yetîm D., G. 179, M. 2).

❖ **bir içim şu:** bir içimlik, birazcık.

Ĥançerüñden mâ didükçe olmaduk

Bir içim şuyufandan uşlu a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 6).

❖ **bir iki:** birkaç.

Bir iki gün degül bu kâr-ı pür-derd

Bu kâr üstine sâl ü mâh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 5).

Bir iki câm içince mey-kedede

Açılıp hoş güşâde oldı gönül (Yetîm D., G. 120, M. 3).

Bir iki ferzänenüñ seng-i melâmet başına

Komaduñ yağdurmayınca ey sipihri ser-nigün (Yetîm D., G. 145, M. 7).

Bir iki şāh-ı huşk içre nihāl-i tāze vü terdür

Çemende kāmētüñ nahlı şaf-ı serv-i çemān içre (Yetîm D., G. 191, M. 3).

Bir iki külfetüñ ma'āşıyıcün

Cünbiş-i zāhiri sebeb itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 7).

Kaşşāb öñinde niçeye dek yügrüşüp senüñ

Kapuña gelmeye **bir iki** zebh için devābb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 10, 11, 23, 35, 47, 58, 59).

❖ **bir iki günlük:** geçici, çabuk geçen.

Bir iki günlük olan 'işreti rāyın koyalum

Cāvidān bezme bakup bakmayalum bu rāya (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 7).

❖ **bir kez:** bir defa, bir kerecik, bir defa olsun.

Ey Cemālī şāh olurdu bu Yetimī çākerüñ

Pürşiş-i hāl eyleyüp **bir kez** diyeydüñ ey kulum (Yetîm D., G. 137, M. 12).

Piş-keş-i cān iledür küyuña vardukça Yetim

Dimedüñ rahm ile **bir kez** be ne zaḥmetdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 10).

Diyār-ı 'aşka maḥmil bağlayup cān naḥdin ol virdi

Ki dimez yād idüp **bir kez** nedür sūd u ziyān anda (Yetîm D., G. 180, M. 4).

❖ **bir nice:** bir kaç, bir çok, pek çok.

Eşk gird-ābında bu müjgān-ı hūn-ālūdumuz

Ça'r-ı deryāda yatur **bir nice** mercān gibi (Yetîm D., G. 196, M. 4).

Bezm ü rezmüñ cür'a hāhı **bir nice** şeydālaruz

Tig-ı hūn-āşāmdur devrinde şāhā cām-ı 'ış (Yetîm D., G. 75, M. 7).

Bir nice dem āb-ı Rük-n-ābād'a beñzetdüm seni

Şimdi ey eşküm şaṭ-ı Bağdād'a beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 1).

❖ **bir pāre:** birazcık, biraz.

Çağırup miḥnet bucağında disem **bir pāre** şu

Gözlerümden ğayrı yok virür bu ben bīmāra şu (Yetîm D., G. 163, M. 1).

Nefāyis guşşasın yimez cihānda

Kanā'at eyleyen **bir pāre** nāna (Yetîm D., G. 189, M. 8).

Şarābuñ rengini gördi yazıldı **bir pāre** göñlüm

Bu çaşr-ı pür-şafānuñ bir güzel naqqāşidur sākī (Yetîm D., G. 208, M. 5).

❖ **bir zamān:** bir zaman, bir zamanlar.

Dir idüm **bir zamān** idi derūnumda nihāndur dil

Dirîgā sīnemūñ şimdi şikāfından 'ayāndur dil (Yetîm D., G. 122, M. 1).

❖ **bir sözi iki olmak [Kalıp İ.]:** lafını ikiletmek, ilk dediğinde yapmamak.

Hāşe-li'llāh kim **ola bir sözi iki** bu dem

Māni'ün def'ine ger ide işāret Kapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 49).

❖ **bir yaqadan baş çıkarmak:** toplu bir halde, dirlikle yaşamak.

Dāmen-i küh-sāra düşdük şürîş-i Şîrîn ile

Bir yaqadan baş çıkarduk Kūh-ken-i miskīn ile (Yetîm D., G. 168, M. 2).

❖ **bir yaña itmek [Kalıp İ.]:** ortadan kaldırmak, bertaraf etmek.

İderdüm **bir yaña** çeşm-i siyāhı fitnesin ey dil

Belā olmasa bir yaña tūrup ol kāmēt-i bālā (Yetîm D., G. 4, M. 5).

❖ **birāder:** erkek kardeş || "ey dost, arkadaş" anlamında kullanılan bir seslenme sözü.

Qoyup ser-māye-i fazlı **birāder**

Erāzil meksebine oldı mā'il (Yetîm D., K1. 5, M. 1).

❖ **birbiri:** birbirini.

Gerçi dirler sevişir nice gānīyile fakīr

Ben dirin **birbirisin** haqq-ı Hüdā sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 4).

Yilteyüp **birbirini** cūş ile dir görenler

Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 23).

❖ **birer:** bir bir; tek tek.

Bu nazm-ı pür-zıyāya karşı düşen nezāyir

Şan āf-tāb öñinde yaqduñ **birer** çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 8).

❖ **biri:** biri, birisi, bir tanesi.

Biri Sulţān Mehemmed Erdevān-ı baht-ı Serhānî(?)

Biri Sulţān Selîm Efrāsiyāb-ı mülk-i Yūnānî (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 11,12).

Biñ başum olsa **birini** itmem dirîğ-i tîğ

Biñ pāre olsa tañ mıdur el'ān olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 11).

Birisini kıomaz ki seyr idevüz

Mā-verā-yı cihān temāşāsı (Yetîm D., K1. 11, M. 1).

❖ **birle:** ile edatı.

Nāz u istiğnāsını arturduğınca ol melek

Ādem olan meskenet **birle** niyāza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 6).

Yine başdardalar baştan atup baş tōpların güm güm

Şaldı şayhalar **birle** zelāzil rub'ı meskūna (Yetîm D., G. 182, M. 4).

Bi-ħamdi'llāh yine ecrām-ı eflāk

Ķılıp t̄ab'ı 'anāşır **birle** el bir (Yetîm D., K1. 36, M. 2).

Āteş-i t̄op u tūfek **birle** kılā'-ı küfre

Şaldı āşūb u ğam u fitne vü āfet Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 25).

❖ **birliğ:** birlik, bir olma.

Birliğe yitüp ikilikden geçen abdāl-veş

Tekye-i tefrîd içinde dimedüñ sen ben Dede (Yetîm D., G. 170, M. 7).

➤ **birliğe yetmek [Kalıp İ.]:** birlikte ve beraber olmak, birliğe ulaşmak.

Ne kıadar yār ile sen **birliğe yetseñ** 'āşık

Vaħşet eفزā hareketden şaķın ülfetde şaķın (Yetîm D., G. 157, M. 5).

❖ **bīrūn**: dış, dışarı.

Ehl-i derūn olmağa sa'y it **birūnı** ço

Senden saña yakını dilerseñ irāk degül (Yetîm D., G. 124, M. 3).

ki kândan oldılar **bīrūn**

Ki mislin görmemişdür sayrefî-i çarḥ-ı mīnā-gün (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 25).

Ne keyfiyyet olur keyfiyyet-i pīr-i muğān yā Rab

Derūnı vü **birūnı** gibi olmaz pārsā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 8).

❖ **birünmek**: bürünmek.

Ne şüretle görünürse ço görinsün abdāl

Ne pelāsa bürinürse ço **birünsün** abdāl (Yetîm D., G. 118, M. 2).

❖ **biryān**: kebab gibi; yanmış, kavrulmuş.

Bu ḥarāb-ābāda 'uryān gelmişüz

Dīde giryān sīne **biryān** gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 2).

Cān-güdāz ü sīne pūr sūzān imiş dervişlik

Dīde giryān ü ciger **biryān** imiş dervişlik (Yetîm D., G. 106, M. 2).

❖ **bisāṭ-ı emn**: güven, huzur dünyası.

Geçelüm ḥavf u recāyile **bisāṭ-ı emne**

İşret ü 'iş ü şafāyile olalum bī-gām (Yetîm D., G. 125, M. 11).

❖ **bī-ser**: perişan, dağınık.

Bu meşeldür deliden uşlı ḥaber ey 'ākıl

Reviş-i 'aşkı yüri **bī-ser** ü sāmāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 12).

Mūy-ı jülidelere kılma ḥakāretle nigāh

Ḥakḥ'a nāz ehli olur **bī-ser** ü sāmānda şakın (Yetîm D., G. 156, M. 4).

❖ **bī-ser ü pā**: perişan, dağınık.

Varmağa üftān ü hīzān her araf

Ey Yetīmī **bī-ser ü pā** vaktidür (Yetīm D., G. 36, M. 14).

Ayağı mezlaķada başı belāda yārın

Bu gün anlar ki özin **bī-ser ü pā** itmezler (Yetīm D., G. 56, M. 8).

Cihānuñ ser-firāzısın ki olduñ

Ṭarīķ-ı ‘aşķ içinde **bī-ser ü pā** (Yetīm D., G. 3, M. 4).

Ne ķadar **bī-ser ü pā** vālih ü şeydāları

Şüriş-i ‘aşķ ile başındaki ğavgāsına yūf (Yetīm D., G. 97, M. 3).

Mevleviler raķş iderler **bī-ser ü pā** zerr vār

Pertev-i ‘aşķı şalaldan āf-tāb-ı Mesnevī (Yetīm D., G. 198, M. 3).

Āşıķuñ çok beni yād eylemedüñ

Yüri ey **bī-ser ü pā**sı çokça (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 70).

➤ **bī-ser ü pā olmak [Kalıp İ.]**: ayaksız ve başsız ol(mevlana'nın divanında geçen yolculukta gönül sıfatını elde ettinse, gönül gibi ayaksız gel, başsız gel).

Cihānuñ ser-firāzısın ki **olduñ**

Ṭarīķ-ı ‘aşķ içinde **bī-ser ü pā** (Yetīm D., G. 3, M. 4).

Bī-ser ü bī-pā olup cilve-geh-i ‘aşķa düş

Zerre-şıfat raķş urup mihr-i dil-ārāya baķ (Yetīm D., G. 104, M. 3).

❖ **bister**: yatak, döşek.

İtmedi reşķ idüp evreng-i selāṭıne nigāh

Her kimün **bisteri** hākister-i külĥan oldı (Yetīm D., G. 212, M. 6).

Cāy-ı emn añlama dünyā-yı ĥaṭardur ötesi

Bister ü bālīşi ķo çün ķara yirdür ötesi (Yetīm D., Mat. 16, M. 2).

❖ **bisyār**: pek çok, çok fazla, sayısız.

Fitnede hāl-i 'izāruñ gösterür tekrār fen

Çeşm-i cellāduñ veli kan itmede **bisyār** fen (Yetîm D., G. 147, M. 2).

➤ **bisyār itmek [Kalıp İ.]** sayısız, çok fazla etmek.

Hamdü-li'llāh bañadur ğayra degül

Her ne kim itdüñ ü **bisyār itdüñ** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 60).

❖ **bîş**: çok, fazla.

Cihānuñ az u çoğından geçelden

Göñülde şanma kim **bîş** ü kemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 6).

❖ **bişürmek**: bir besin maddesini gerektiği kadar ısıda tutarak yenebilecek bir duruma getirmek, pişirmek.

Bulamaccak **bişürmege** kâhî

Lāzım olmazdı pāre-i sükker (Yetîm D., K1. 30, M. 3).

❖ **bitmek**: bitki, ağaç vb. canlıların yeşerip büyümesi.

Bāğ-ı 'ālem çü **bitürmez** gül-i bî-hār göñül

Çîn idüp dāmenümi ben bu çemenden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 7).

❖ **biz**

1. çokluk birinci kişi zamiri.

1.1.âşıklar, aşk erbābları.

Ādemilik bu degül ki idesin

Bizi ğavğāda koyup sen gidesin (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 64).

Bizi ol günde koma dūzaħa ilte a'māl

Senden ey şāh-ı rūsül bize şefā'at var iken (Yetîm D., G. 150, M. 9).

Bülbülüñ nālesine zāğ u zegandur bā'is

Dimezüz **biz** ol gül-i şaħn-ı çemendür bā'is (Yetîm D., G. 21, M. 2).

Çün beyābān-ı belā yollarını tıttuğ **biz**

Şalalum her ıarafa Şit ü Őadā velveleler (Yetĕm D., G. 57, M. 3).

Genc-i ma'nĕ-i ĥaĥĕkat bizdedür

Süretā **biz** gerçi virān gelmişüz (Yetĕm D., G. 63, M. 4, 9, 15).

Biz sebük-bārān ile pā-dāŐ olmazduğ bu gün

Üstümüzden ırmasağ taĥfif idüp eskālümüz (Yetĕm D., G. 64, M. 5).

Niçe āzāde-dil olup gezevüz rencĕde

Ķādir iken niçün itmez **bizi** rāĥat Ķapudān (Yetĕm D., Ks. 1, M. 48).

Olma yakın gel **bize** ey yār-ı pür feraĥ

Maĥzün ider Őaĥın seni Ķalb-i ĥazĕnümüz (Yetĕm D., G. 67, M. 9).

Mey-fürüŐuñ ayağı toprağıyuz çün **bizden** öñ

Ehl-i diller yüz sürüp olmiŐ türāb-ı mey-kede (Yetĕm D., G. 174, M. 3).

Şuyı bardaĥda dimişler gemiyi Ķāđıdda

Bizden evvel bu cihān seyrin iden ehl-i vukūf (Yetĕm D., K1. 7, M. 2).

Çün didi Őāĥ-ı rüsül mütü **bize** lāyĕ budur

Ölevüz gelmeksizin bu Ķālĕb-ı cānā ölüm (Yetĕm D., G. 137, M. 5).

Bize Ħaĥ nidüği bir bir cihānuñ cünbişi Őöyler

Gelüp bir yañadan sen de yapışma nāŐıĥā pende (Yetĕm D., G. 190, M. 7).

Zühd ü taĶvāyı nidersin añup ey Őeyĥ **bize**

Şĕve-i 'aŐĥ ile 'ālemde maĥabbet var iken (Yetĕm D., G. 150, M. 7, 9, 10).

Çün didi Őāĥ-ı rüsül mütü **bize** lāyĕ budur

Ölevüz gelmeksizin bu Ķālĕb-ı cānā ölüm (Yetĕm D., G. 137, M. 5).

Defter-i Şi'r ü devāt ü Ķalem ü künc-i ferāđ

Bize bes memleket ü ĥayl ü ĥaŐem dünyāda (Yetĕm D., G. 165, M. 8).

Bize bir rezli ĥavāle itmese

Ķavli düŐnām ola fi'li Şirret (Yetĕm D., Terkib-bend 2, M. 27, 54, 61).

Her ‘abā-pūş **bize** ‘arz-ı riyā eylesesün

Tāc-ı tecrîd urınup çün ü çirā eylesesün (Yetîm D., G. 154, M. 1, 3).

❖ **bîzâr itmek [Kalıp İ.]**: bıktırmak, usandırmak.

Cân u dilden beni **bîzâr itdûñ**

Mazhar-ı ta‘ne-i ağıyâr itdûñ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 49).

Dili **bîzâr idüp** her şeb du‘ā ehlinden it yā Rab

Dem-i şubh-ı vişālûñle likā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 1).

❖ **boğ**: insan veya hayvan vücûdundan bağırsaklar yoluyla atılan madde, dışkı, pislik, kazûrat, gâita.

‘îbret ile nazâr itdükde didüm

Çût için yolda cemel **boğ** yuvalar (Yetîm D., K1. 31, M. 4).

❖ **boru**: boru, sur, nefir.

Pöst kaydın ço teni penbe-i dāğuñ bürüsün

İki yaprak ile yûri ‘āleme çal yûf **borusun** (Yetîm D., Mat. 10, M. 2).

❖ **boş olup başılıp yavuz olup aşılma [A]**: “Cezaya çarpılacak ölçüde aşırı ve saldırgan olma. Ama herkes seni ezecek ölçüde yumuşak ve miskin de olma”.

Boş olup başılıp yavuz olup aşılma

Cānib-i şulhı koma mevķi‘-i cür’etde şakın (Yetîm D., G. 157, M. 3).

❖ **boşalmak**: boş duruma gelmek, içinde bir şey kalmamak.

Kederden hāne-i kalbün **boşalmayınca** ‘ālemde

Şafa kesb eyleyüp şevķ-ı Hüdā’dan çolmaduñ ‘ārif (Yetîm D., G. 98, M. 11).

❖ **boyamak**: renklendirmek, kaplamak.

Dūd-ı āhıyile göge **boyayan** eflāki

Seyl-i eşk ile yu yir yüzine nemnāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 5).

Duĥān-ı āha ser-tā-pā **boyandum**

Yetīm āh itmeyin mi mātemüm var (Yetīm D., G. 54, M. 11).

Leylī Mecnūn-ı siyeh-baĥta muġaylān sāyesin

Beñzedelden dūd-ı āha **boyadı** ĥar-gāhını (Yetīm D., G. 193, M. 6).

Ķanlara yunmış **boyanmış** sīnede ey tīr-i dōst

Lālezār içindeki şimşada beñzetedüm seni (Yetīm D., G. 207, M. 5).

❖ **boyn:** başı bedene baġlayan uzuv.

Eyā řāh-ı cihān kesmen ümīd-i vasluñı cāndan

Elüñden tiġ-ı ĥūn-rīzūñ inerse **boynuma** Ķaĥ'ā (Yetīm D., G. 4, M. 8).

Vālihin **boynuma** gel zülf-i girih-gīrūñı řal

Ben cünūn ehliyin ey dōst o zencīrümdür (Yetīm D., G. 42, M. 7).

Ey Cemāli olmasa her-cāyī eş'ār-ı Yetīm

Boynına her 'ārifün olmaz idi dīvānı farz (Yetīm D., G. 85, M. 10).

řeyĥ-i řöhret cū ridāsın eyleyüp řöhret yükin

TavĶ-ı şeyĥān gibi aldı **boynına** la'net yükin (Yetīm D., G. 158, M. 2).

➤ **boyun çekmek [Kalıp İ.]:** boyun eġmeme.

SāĶiyā meclisde benden güft ü gū gelmezdi ĥiĶ

Ger řürāhī **çekmese boyun** diyü ĶulĶul baña (Yetīm D., G. 9, M. 6).

➤ **boynında vebāli Ķalmak [D]:** bir işin günahını yüklenmek.

Virdiler nefsi murādın itdiler zūlm ü sitem

Añmadılar ĥiĶ **boynında vebāli Ķalduġın** (Yetīm D., G. 151, M. 4).

❖ **böyle:** "bunun gibi, buna benzer" anlamında işaret sıfatı.

Kim revā görür Yetīm'ün **böyle** maĥzūn olduġın

Her zamān mesrūr iken Ķapuñda eytāmuñ senüñ (Yetīm D., G. 112, M. 9).

Kesrete **böyle** ĥariř olmaz idüñ olsaydı

Ger dimāġuñda senüñ lezzet-i vaĥdet vā'ız (Yetīm D., G. 90, M. 5).

Åşıkı gördükçe olursın ğazûb

Olmağıl gel **böyle** bed-hû a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 4).

❖ **bre:** e. ey, hey, yahul.

Depeden şehre gelüp şarıkduñ

Keş ağızlı **bre** yoğurdi kıra (Yetîm D., K1. 29, M. 4).

❖ **bu:**

1. "bu" işaret zamiri.

Süfehânun ğidâsı olduğına

Berş ü efyûna **budur** istidlâl (Yetîm D., K1. 32, M. 2).

Ey Yetîm âkil-i berş elbette

Bu 'Alî'yise hamâkatler ider (Yetîm D., K1. 4, M. 8).

Pür düd idelden âhi dâğ-ı ciger çerâğı

Bu nüh oldı kıbânuñ bî-nür u fer çerâğı (Yetîm D., G. 206, M. 2).

Sebeķat rahmeti dinilmiş iken

Dime **bu** mü'min ü o kâfirdür (Yetîm D., G. 43, M. 8).

'Aķl-ı dūr endiše dirken zât-ı Hâķķ'ı sen de bul

Bu yaķına bakmayup dūr u dirâza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 4).

Zât-ı Hâķ bî-keyf ü kem cismümde cānumdur benim

Bu kıadar var kim o ben olmadı ben ol olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 4).

ķahr u luķfuñ görünür her ne yaña

Baķsa **bu** ħavf u recâsı çokķa (Yetîm D., Terķib-bend 2, M. 72).

Bu Yetîm'e itdi didârı 'aziz

Ġayra 'arz idüp liķâyı sîm ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 9).

Şeh-süvâr ekrem ü sermâ-yı sefer te'sir idüp

Virmeye gibi **bu** ben ser-bāzuña meydānda iş (Yetîm D., G. 75, M. 6).

Dirlik **buyise** dirlügüme toymışam hemān

Şimden girü bu cismüm ola küt-ı kirm-i kabr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 29).

Muḥaşşal **bu** ki pîr-i 'aql-ı fa'al

Çarışup māder-i dehr ile çün şîr (Yetîm D., K1. 36, M. 3).

1.1. Pîr Meḥemmed Çelebi

Her seyāḥat k'ola niyyet yine gelmekligedür

Ne seyāḥat ola **bu** yirini terk itdi ebed (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 44).

1.2. mutluluk, saadet kapısının yurt olması.

Ḥaḳ rızāsı da **bu** gibi şāhā

Der-i devlet-penāh ola me'vā (Yetîm D., Mes. 2, M. 113).

1.3. devamlı, kararlı, sabit.

Ṭarîḳ-ı 'aşḳda sābit-ḳadem ol

Budur ey dil cenāb-ı Ḥaḳḳ'a minhāc (Yetîm D., G. 22, M. 8).

1.4. Pîr Meḥemmed Çelebi' nin ölümü

Bu 'aceb vāḳı'adur kim yārān

Cem olup eyleyimezler ta'bîr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 7).

1.5. "ölmeden ölünüz".

Çün didi şāh-ı rüsül mütü bize lāyîḳ **budur**

Ölevüz gelmeksizin bu ḳālîb-ı cānā ölüm (Yetîm D., G. 137, M. 5).

1.6. armağan, bahşış, hediye.

Ṭāyîr-i ṭab'umuzun cāyizesi

Bu ki maḳbûl ola bu nāz u niyāz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 126).

1.7. olay, hadise, yaşanan durum.

Bu ne ḥālet **bu** ne keyfiyyetdür

Dōsta düşmene itdi te'sîr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 5).

1.8. aşk denizine açılmak.

Baħr-ı 'aşka yiltenüp dil zevrağın şaldum yine
Ġāyeti **bu** diyeler gird-āba düşdi bir gemi (Yetîm D., G. 210, M. 4).

1.9. cihan, dünya, kâinat.

Niçe şāh u nice bende gelüp gitdi cihāndur **bu**
Siler bir dest-māl ile dimez ol şāh u bu bende (Yetîm D., G. 190, M. 3).

1.10. kul, insan.

Niçe şāh u nice bende gelüp gitdi cihāndur bu
Siler bir dest-māl ile dimez ol şāh u **bu** bende (Yetîm D., G. 190, M. 4).

1.11. sevgilinin semtinin etrafını dolaşmak.

Ṭavāf-ı kūy-ı yār için ṭarīq-ı Ka'be'den döndüm
Ki yildüm maqşad-ı Akşā **bu** oldu cümle hüccāca (Yetîm D., G. 173, M. 8).

1.12. feleğin gelini

Virme dil hūsn ü bahāsına 'arūs-ı dehrün
Niçe erden girü qalmış qarı 'avretdür **bu** (Yetîm D., G. 162, M. 8).

1.13. sevgili tarafında atılan taş.

Yār elinde gele bir taş ne lezzetdür **bu**
Cism ol taş ile sürh ola ne hil'atdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 1, 2).

1.14. sevgilinin attığı taş ile kana bulanmış süslü, gösterişli elbise.

Yār elinde gele bir taş ne lezzetdür bu
Cism ol taş ile sürh ola ne hil'atdür **bu** (Yetîm D., G. 162, M. 1, 2).

1.15. aşığın aşk ızdırabıyla döktüğü gözyaşı ve yüreğindeki yara.

Bu köyünimış dāğlarla göz yaşıdur 'āşıkā
Gūşe-i bî-tüşesinde huşk ü terde āb u nān (Yetîm D., G. 153, M. 7).

1.16. deliden uşlı haber almak.

Bu meşeldür deliden uşlı haber ey 'ākıl

Reviş-i 'aşkı yürü bî-ser ü sāmāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 11).

1.17. zahidin göstermiş olduğu keramet.

Zāhidüñ vechin kerāmetdür ki itdi bāde sürh

Bu 'aceb olmaz sevādı itse hark-ı 'āde sürh (Yetîm D., G. 28, M. 2).

1.18. itibara, makama, mevkiye heves etmek.

Hevāyı cāh idüp çāha düşerler cehl ile ancak

Ne bātıl aňlayışdur **bu** ki cāh u çāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 6).

1.19. gizli, bilinmeyen, saklanan söz.

Sözi taṭvîl idüp esrāruñı ifşā itme

İhtişār eyle Yetîm ehl-i dile **bu** bes imiş (Yetîm D., G. 82, M. 8).

1.20. hırs, sonu gelmez arzu, gaflet.

Yürürken ökçeñi başup ecel ey pîr-i nā-bālig

Nedür **bu** itdügüñ ṭül-ı emel ey pîr-i nā-bālig (Yetîm D., G. 95, M. 2).

Be düşüñdür gözüñ aç gafleti қо

Hābda beglige beñzer hep **bu** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 112).

1.21. zahidin içki içmemesi.

Zāhid-i hayrān ile alışmadı reng-i şarāb

Sākîyā meşhürdur **bu** içemez bengî şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 2).

1.22. devir, zaman.

Cāy-ı tebeddülāt iken ey dil bu rüzgār

Kimse umar mı **bunda** ola ber-karāra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 8).

1.23. aşğın gönü gibi yıkık, harap bir yerin olmaması.

Görmedüm gönlüm gibi cāy-ı harābe haq **budur**

Ol kadar geşt eyledüm dehrün harāb-ābādını (Yetim D., G. 202, M. 3).

1.24. şairin mucize gibi yol gösterici sözlerinin olması.

Haq **budur** mu'ciz-nümā elfāz ile

Sözlerüm vardur ki harq-ı 'ādedür (Yetim D., G. 58, M. 7).

1.25. Allah'ın tecellisinin yaratılan her şeyde olması.

Hele ben bildüğüm hemān **budur**

Cümle eşyāda görinen odur (Yetim D., G. 52, M. 1).

1.26. beğenilmemiş, hoş gitmeyen davranış.

Ādemilik **bu** degül ki idesin

Bizi ğavġāda koyup sen gidesin (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 63).

1.27. sevgilinin uğruna ölmek için acele edenler.

Yār yolında iver virmege cānı 'uşşāk

'Aşq ile cān virici tūrfaca milletdür **bu** (Yetim D., G. 162, M. 4).

1.28. dünya nimetlerine tamah etmek.

Nice üns eyleyeyin nāz u na'im-i dehre

Dīv-i merdüm hūr ile pür reh-i vaşşetdür **bu** (Yetim D., G. 162, M. 6).

1.29. aşğın canını sevgilisine hediye etmesi.

Piş-keş-i cān iledür küyuña vardukça Yetim

Dimedün rahm ile bir kez be ne zaḥmetdür **bu** (Yetim D., G. 162, M. 10).

1.30. post giyenlerin dost diye çağırması.

Dōst diyü çağırur her pōst-pūş

Buña şāhiddür hūrūş-ı çeng ü def (Yetim D., G. 96, M. 16).

1.31. meclis, toplantı yeri.

Bezm-i Hâk'dan mest geldi mest gitdi ehl-i 'aşk

Bu ne bezm-i hâşdur āgāz mest encām mest (Yetîm D., G. 15, M. 4).

1.32. makam, mevki, mutluluğun devam etmesi.

Devlet ü 'izzetüñ ey şāh-ı kerîm

Ber-devām ola **budur** vird-i Yetîm (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 144).

1.33. kâfir etmek, Müslümanlığını elinden almak.

Her millete koyup çıkarur fakr u fāka āh

Çorķum **budur** ki eyleye islām içinde gebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 28).

1.34. kavuşmak, hasretin bitmesi.

Anı ki yār va'de-i vaşl ile güldüre

Çaşdı **budur** sevinmek ile şoñra öldüre (Yetîm D., Mat. 12, M. 2).

1.35 Yetîm.

Raķş ider kendü terānına Yetîm ol deñlü

Dir görenler be **bu** kendü çalar oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 10).

1.36. yalan söylemek, beğenilmeyen davranışlar yapmak.

Berş ü efyün ekl idenler Hâk **budur**

Kizb ü fi'l-i nā-pesend itmekdedür (Yetîm D., K1. 34, M. 1).

1.37. afyon şurubunu içenin insanlıktan çıkması.

Berş isti'māl idenler Hâk **budur**

Ādemilikden olurlar münseliḥ (Yetîm D., K1. 33, M. 1).

1.38. alışkanlık haline getirilen davranışı terk etmek.

Dirdi taḥsîn idüp Cemālî eger

Bu ḥayālâtı görse ḥâk **budur** (Yetîm D., G. 52, M. 20).

1.39. kendi varlığından vazgeçmek.

Ayak koyup reh-i 'aşka su'âl-i intihâ itseñ

Cevâbda revâ **budur** başuñdan ibtidâdan geç (Yetîm D., G. 25, M. 4).

1.40. işleri oluruna bırakmak, sabırla beklemek.

Ey Yetîm el-ḥaḳ **budur** şaldum kilimüm şuya ben

Şarılaldan 'aşk ile bu ḳara eski çul baña (Yetîm D., G. 9, M. 11).

1.41.ömrün uzun olması.

Ḥazret-i pîr-i Cemâlî'ye ola ecr-i cezil

Bâkiye 'ömr-i ṭavîl ola **budur** vird-i Yetîm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 82).

1.42. eskiden, maddî âlemin esâsını teşkil ettiğine inanılan ve basit cisim olarak kabul edilen dört unsur: Su, hava, ateş, toprak.

Bularuñ imtizâcından zuhûra

Getürdi bir cüvânı emr-i taḳdîr (Yetîm D., K1. 36, M. 5).

2. işaret sıfatı

Naẓm meydânında ey ṭab'um semendi menzil al

Ehl-i dil taḥşinidür **bu** yolda çün ögdül baña (Yetîm D., G. 9, M. 10, 12).

Bu varlık ile yâra varılmaḳ muḥâldür

Terk eyle varı döst yolında gedâlık it (Yetîm D., G. 16, M. 3, 10).

Cândan al yürege gire **bu** dür-i nâ-yâb ele

Derd-i ğavvâşı yüri ğarka-i 'ummândan işit (Yetîm D., G. 17, M. 5).

Tâḳ-ı mînâdan Yetîm eyle ḥazer bir kimseye

Olmadı **bu** pür-ḥalel kâşâne künc-i 'âfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 10).

Tab'a **bu** süz u güdâz ile nezâket be Yetîm

Ḥüsrev'üñ naẓmıyile şî'r-i ḥasen'dür bâ'is (Yetîm D., G. 21, M. 9).

Belā kūhı vü ğam vādileridür

Fenā yiliyile **bu** baħr-ı mevvāc (Yetîm D., G. 22, M. 6).

Bunda ħuddām ile üns itmiş idi ol maħdüm

Anda rûhına iderseñ nola ervāhı nedîm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 79).

Cāy-ı tebeddülât iken ey dil **bu** rûzgār

Kimse umar mı bunda ola ber-karāra hîç (Yetîm D., G. 23, M. 7, 13, 14).

Ṭarîķ-i ‘aşkı ey zāhid dilerseñ gel riyādan geç

Gider **bu** delķ-ı sālūsı libās-ı pārsādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 2, 6).

Eşk gird-ābına düşdiyse ne ğam

Āşinādur **bu** deñizle mellāh (Yetîm D., G. 26, M. 6).

Sözümü defter ü dīvānda görüp merd-i lebib

Didi **bu** siħr durur saķlaya aħker kāġıd (Yetîm D., G. 30, M. 10).

Yār luṭfından meger gūş eyleye nazmum Yetîm

İtmezin ben **bu** müzahref türrehātumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 14).

Dîdeye ‘aks-i ruħından rüşenā idüp recā

El yumar olup **bu** çeşm-i ħün-feşāndan nā-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 4, 6, 8).

Ġāret-i cān u dil itdi bir ķad-i bālā levend

İtmedi bir cānibi **bu** nev’ ile yaġma levend (Yetîm D., G. 33, M. 2, 11).

Ķayd-ı efķār-ı ma‘āşuñ bir girihdür bir girih

Bu girihlerle olupdur niçe Eflāṭün bend (Yetîm D., G. 34, M. 8, 10).

Ĥāşe-li’llāh kim diyem dünyāya tenhā suħredür

‘Ārif-i Ĥaķ-bîne **bu** dünyā vü ‘uķbā suħredür (Yetîm D., G. 39, M. 2).

Ehl-i şühütta yüri şorma **bu** eşyāyı sen

Şey’i nice derk ider dîde ki Mevlā görür (Yetîm D., G. 41, M. 3).

Baña **bu** āh u nāleyile niçün

Şeh-i bî-ṭabl u bî ‘alem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 3).

Dirdi taḥsîn idüp Cemālî eger

Bu ḥayālâtı görse ḥaḳ budur (Yetîm D., G. 52, M. 20).

Seri pā pāyî ser eyler cihān-ı bî-ser ü pādur

Ḥazîzi evc ider evci ḥazîz eyler **bu** dünyādur (Yetîm D., G. 53, M. 2).

Raḳşî naḳş itmen ki biz **bu** ‘āleme

Dest-efşān pāy-kübān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 9, 15).

Tekye-gāh-ı ‘aşḳa dervîşāne gel şāhum ki tā

‘Aşḳ meşḳ ide senüñle **bu** dil-i abdālumuz (Yetîm D., G. 64, M. 10).

Çünkü āḫîr döküben raḥtı **bu** yirden giderüz

Devlet ü ‘izz ile iḳbāl-i cihānı niderüz (Yetîm D., G. 65, M. 1, 3).

Bu nüh-ḳıbāba şaldı cüd u keremle āvāz

Seyyid ‘Aliyy-i Rümî Ḥacî Ḳıvām-ı Şîrāz (Yetîm D., G. 66, M. 1, 4).

Mihr ü maḥabbet oldı **bu** yolda çü dînümüz

Virmez vücüd zann u gümāna yakînümüz (Yetîm D., G. 67, M. 1).

Odlara yansun ḥarāb olsun ki men’-i vaşl ider

Bu ḥarāb-ābādda āsyābumuz emlakümüz (Yetîm D., G. 70, M. 10).

Oldı İstanbul’dan çü menzilüm şahrā-yı Niş

Anı bildüm var imiş **bu** ‘ālemüñ nüşında niş (Yetîm D., G. 75, M. 2).

Yūsuf-ı cān **bu** gönül Mısr’ında

Oldı sulṭān-ı ‘azizüm ḳardaş (Yetîm D., G. 76, M. 5).

Māh-ı nev sanmañ şafaḳda nāḥun-ı endūhdan

Bu sipihrüñ ḳana müstaḡrak ḥırāşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 6).

Bu menzilde Ḥüdā emrinsiz itmez bir meges cünbiş

Ki deryā mevcine tābî’dür eyler ḥār u ḥas cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 1, 5, 10, 11).

Bu sînem zaḥmına gördüm dil-i āvāre yaşdanmış

Şu bir meczūba beñzetdüm ki girmiş ḡāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 1).

Niçe bir söyleyesin halka be sen de diñle

Bu Yetîm'ün sözini kâr be-nevbet vâ'ız (Yetîm D., G. 90, M. 10).

Dil-i pür derdümüñ eyledi peydâ göynüklerinden

Bu çihrem rengini reng-i za'ferân eyleyen t̄ali' (Yetîm D., G. 93, M. 8).

Hâce-i mün'im eger efkar-ı müflis külli

Bu cihân halkınıñ a'lāsına ednāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 6).

Bu 'ālem-i şehādet içinde 'ubūrumuz

Şol 'āleme durur ki sinin ü şühūr yoq (Yetîm D., G. 99, M. 7, 11).

Ehl-i tecrîd ol yūri gāvvaş-vār

Tā ki gevher vire **bu** baħr-ı 'amiq (Yetîm D., G. 101, M. 4, 12).

Bu dünyā bir maħall-i sūr'at ancaq

Meh ü sālî hemān bir sā'at ancaq (Yetîm D., G. 102, M. 1, 3, 7).

Ey Cemālî Şems-i Tebrîz-i zamānsın sen bu gün

Bu Yetîm'e hālet-i Monlā olupdur şūfîlik (Yetîm D., G. 105, M. 14).

Ey Yetîm esbābdan 'Attār-veş geçmek gerek

Kim **bu** yolda gāret-i dükkān imiş dervîşlik (Yetîm D., G. 106, M. 10).

Pîrlik irdi cüvānlık hevesi niceye dek

Nefsün uş uşlā **bu** aldaması niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 2).

Tolı qaldurmāk Cem ü Cemşîd'e neydi bezmde

Ger naşîb olsa **bu** hāke cür'ā-i cāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 6).

Giydürelden baña **bu** qalb-i mücellā kepenek

Baña tāklîd idüben giydi mürāyā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 1).

Görse tüccār-ı Hıfā **bu** hāl-i 'anber-bāruñı

Çin ü Māçin'e gidüp itmezdi cüst ü cüy-ı misk (Yetîm D., G. 114, M. 3).

Bir iki gün degül **bu** kâr-ı pür-derd

Bu kâr üstine sāl ü māh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 5, 6, 11).

Tire-dil qalmıř idi itmese ger nūr-ı Cemāl

Bu Yetimī'yi bu gün Şevk ile irřād gōñül (Yetim D., G. 119, M. 16).

Bu Yetim'ün dü-tā olup qaddi

Seg-i yāra qlāde oldı gōñül (Yetim D., G. 120, M. 13).

Bu Yetim'e tōlařdı varduqça

Bir belā-yı siyehdür ol kākül (Yetim D., G. 123, M. 9).

Bir söz mi var cihānda ki ol nuqk-ı Hāq degül

Gūř itmeyen **bu** nükteyi haqqā kulaq degül (Yetim D., G. 124, M. 2, 8, 11, 14).

Bir pül-i rāh-ı haşardur **bu** cihān-ı köhne

Hazer it gāflet ile geçme ayak baş muhkem (Yetim D., G. 125, M. 3, 16).

Bu Yetim-i müstemendi kendü öz hālinde qo

Hāř olup bir niçe ehl-i fetrete neyler begüm (Yetim D., G. 126, M. 9).

Gördi 'ömrüm gibi gūne zülfini

Bu hevādan urdı ser terkin qalem (Yetim D., G. 130, M. 4).

Bāğ-ı 'ālem çü bitürmez gül-i bī-hār gōñül

Çin idüp dāmenümi ben **bu** çemenden geçdüm (Yetim D., G. 131, M. 8).

Āhir hevā-yı zülf ü haç-ı yār ile gider

Hāk içre mūr u 'aqrbe **bu** kān olan bařum (Yetim D., G. 135, M. 6).

Çün didi řāh-ı rüsül mütü bize lāyık budur

Ölevüz gelmeksizin **bu** qālīb-ı cānā ölüm (Yetim D., G. 137, M. 6, 11).

Yetim eřkāl-i eřyāda cihān hayrān iken el-hāq

Seni gördüm ki seyr eyler **bu** eřyāyı nigāhı ben (Yetim D., G. 140, M. 10).

Bu bāhr içre řināver cünbişini

İraqdan sākin-i sāhil ne bilsün (Yetim D., G. 141, M. 9).

Kime mi'mār didükse gedüginde qodı taş

Gördünüz mi **bu** yıkk gōñlümüzün ta'mirin (Yetim D., G. 142, M. 4, 9, 10).

Ne deñlü üstüñe dönse **bu** çarh-ı jengārī

Fülüs-ı aħmere şayma nücüm-ı raħşānın (Yetīm D., G. 144, M. 3, 10).

Ƙanber'üñdür **bu** Yetīm üftāde olsun behremend

Bāb-ı luţfuñdan senüñ ey Ƙayder-i Kerrār fen (Yetīm D., G. 147, M. 9).

Peydā idüp neşāt-ı reh-i mā-verāyı ben

Ƙovdum **bu** cāy-ı ħüzni vü mātem serāyı ben (Yetīm D., G. 148, M. 2, 4).

Açsun **bu** gönül mürğı per ü bāl-i maħabbet

Vādī-i belā kūh-ı 'anā cümle düz olsun (Yetīm D., G. 149, M. 5).

Fāriğ oldı eylemekden ārzū-yı verd-i ten

Añlayan **bu** bāğda bir Ƙurı çalı Ƙalduğın (Yetīm D., G. 151, M. 6, 9).

Mecnūn işitse **bu** dil-i şeydā haberlerin

Güm eyler idi deşt ile şahrā ħaberlerin (Yetīm D., G. 152, M. 1).

Kimse almazdı benüm derd-i derūnumdan ħaber

'Āleme fāş itmese 'aşƘum **bu** āhı nā-gehān (Yetīm D., G. 153, M. 6).

Ārzū-yı ħānmān itmem **bu** ğurbet-ħānede

Ħāne-i ğurbet olupdur ben ğarībe ħānmān (Yetīm D., G. 155, M. 7).

Ƙaşı Ƙaş üzre Ƙoma **bu** dih-i virānda şaƘın

Güşe itme **bu** hevilmāk beyābānda şaƘın (Yetīm D., G. 156, M. 1,2, 14).

Āşnālıklar idüp yoldaşına Ƙıymışlar

Niçe bī-gāne gezer **bu** reh-i ğurbetde şaƘın (Yetīm D., G. 157, M. 10).

'Āleme 'uryān gelen 'uryān gider Yetīm

Bu fenā yolında taħfif eyledi rıħlet yükin (Yetīm D., G. 158, M. 14).

Zir ü zeber olacağına 'arz ider Yetīm

Mihr ü meh ü nücüm ile **bu** bī-Ƙarār ev (Yetīm D., G. 161, M. 10).

Çağırup miħnet bucağında disem bir pāre şu

Gözlerümden ğayrı yok virür **bu** ben bīmāra şu (Yetīm D., G. 163, M. 2).

İki gün bir yirde ıtlāk ehli itmezken qarār

Qayd idindüñ eyledüñ **bu** görñlümi mesken Dede (Yetîm D., G. 170, M. 12).

Giremez **bu** jende-i hünîn-tırāza zāhidā

Baḥye-i rengîn ile peşmînesi ārāste (Yetîm D., G. 171, M. 5).

Her baqan ḡayretle çarḡ-ı pür-şitābuñ ‘aynına

Nevbetin gözler baqup **bu** āsyābuñ ‘aynına (Yetîm D., G. 172, M. 2, 4).

Çü düşdi zevraq-ı himmet hevā-yı ‘aşq ile ey dil

Kenār endişesin itme yürî **bu** baḥr-ı mevṵāca (Yetîm D., G. 173, M. 6).

Mübeşşir oldum idüp saña cān-fezā müjde

Giyürsin egnüme ḥil‘at **bu** dil-güşā müjde (Yetîm D., G. 175, M. 2, 5).

Girüp bir ḥalvete nefsi büt idüp tapmadan şūfî

Bu deyr içini geşt itmek baña yegdür şanemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 12).

Yetîm emvāc ile her tiḡ olup bir mevc-zen deryā

Selāmet sāḥilin Efrenc‘e göstermez **bu** furtuna (Yetîm D., G. 182, M. 10).

Beni temkîn ü vaḡār üzre dilerler zühhād

Baqamazlar nideyin **bu** dil-i pür eşvāqa (Yetîm D., G. 183, M. 4).

Bu Yetîm‘üñ dil-i pür-derd ile sūzına güvāḥ

Āḥ ile çihredeki eşk yeter ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 9).

Bu deşt-i pür-ḡaḡar ey dil degöldür cāy-ı āsāyiş

Bu rāḥ-ı hevlnāk içre sebük-pā ol şitāb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 5,6).

Niçe şāḥ u nice bende gelüp gitdi cihāndur **bu**

Siler bir dest-māl ile dimez ol şāḥ u **bu** bende (Yetîm D., G. 190, M. 3,4).

Qarār itmezdi cān bir dem **bu** cism-i nā-tüvān içre

Şehā tîrüñ gelüp maḡz olmayaydı üstühān içre (Yetîm D., G. 191, M. 1).

Köhne oldı çü kışşa-i Mecnün

Kışşa-i nev ḡomaḡ diler **bu** deli (Yetîm D., G. 195, M. 8, 10).

Eşk gird-âbında **bu** müjgân-ı hûn-âlüdumuz

Ça'r-ı deryâda yatur bir niçe mercân gibi (Yetîm D., G. 196, M. 3, 8, 9).

Țutmayan Țavr-ı Cemâlî'yi Yetîmî varmadı

Bu cihân-ı köhnede ehl-i fenâ eȚvârını (Yetîm D., G. 199, M. 14).

Ey Cemâlî kor idüñ işigüñe yüz süriye

Bu Yetîmî'nüñ olaydı eger istiĥkâkı (Yetîm D., G. 200, M. 12).

Haridâr iseñüz **bu** mevsim içre

Ne şatar diñlenüz dellâl-ı 'aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 7).

Şevkunla dağ-ı sînem par par yanarken ey mâh

Yandurmamışdı gökler **bu** iki zer çerâğı (Yetîm D., G. 206, M. 4).

Şarâbuñ rengini gördi yazıldı bir pare göñlüm

Bu kaşr-ı pür-şafânüñ bir güzel naĥkâşıdur sâkî (Yetîm D., G. 208, M. 6).

Bu nazm-ı pür-ziyâya karşı düşen nezâyir

Şan âf-tâb öñinde yakduñ birer çerâğı (Yetîm D., G. 209, M. 7).

Tenedir nây-ı tarabnâk ile **bu** bezm-i cihân

Pür iken 'âşıküñ eglencesi şiven oldu (Yetîm D., G. 212, M. 7).

Bu siyeh baĥtı çeküp eyledi hem-râh bile

Aĥ Deñiz yüzlerin itdükde seyâĥat Ķapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 31, 35, 49).

Bu deñiz bir uyumaz düşmendür

Çip dimez gerçi ki aldım ĥaberin (Yetîm D., K1. 1, M. 3, 13, 54).

Țaldı Korfozda düşüp Sühte Ķıral

Bu cihânüñ gezerek baĥr u berin (Yetîm D., K1. 2, M. 2).

Şuyı bardaĥda dimişler gemiyi ĥâğıdda

Bizden evvel **bu** cihân seyrin iden ehl-i vukûf (Yetîm D., K1. 7, M. 2).

Belki kesretten ictinâb itmez

Ki **bu** kesret zuhûra bâ'isdür (Yetîm D., K1. 12, M. 4).

Du'âyile didi her kişi târih

ilâhî kıl **bu** tıfl-ı tâzeyi pîr (Yetîm D., K1. 36, M. 10).

Fazl-ı Hâk'dur **bu** maqdemine anuñ

Nola târih olursa fazl-ı ilâh (Yetîm D., K1. 37, M. 3).

Par par yanarken ey mâh şevkuñla sine dâğı

Yandurmamışdı gökler **bu** iki zer çerâğı (Yetîm D., Mat. 14, M. 2).

Her ki dir **bu** du'âyicün âmîn

Hâtırı gerd-i gâmdan ola emîn (Yetîm D., Mes. 2, M. 135).

Gâziler **bu** yola cân ile tıutup gerdenümüz

Gel tonanmâya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 27, 33).

Kulağ tıut **bu** Yetîm-i müstemendüñ pendini güş it

İrişdi gam-güsârüñ gönlüñi işimden gir ü hōş it (Yetîm D., Mrb. 2, M. 33).

Câme-i 'âriyeden **bu** ten-i hâkîyi şoyup

'Ârdan 'ârî olup neng ile nâmûsı koyup (Yetîm D., Mrb. 3, M. 9).

Dirlik buyise dirlügüme tıoymışam hemân

Şimden girü **bu** cismüm ola küt-ı kirm-i kabr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 30, 49).

Bu kerr ü ferr ile Serhân(?)u Yünân illeri mesrür

Bu hâle pây-ı taht ile katı Rüm illeri maħzün (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 33, 34, 35, 44, 49, 76).

Göñlümün sırça sarâyın yıķduñ

Gitdi olmaz **bu** harâbe ta'mîr (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 10, 68, 120, 126).

Bir iki günlük olan 'işreti râyın kıoyalum

Câvidân bezme bakup bakmayalum **bu** rāya (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 8, 10, 14, 22, 59, 60).

Bu Yetîm âvâre oldı ğarka-i ümmîd ü bîm

Devr itsün zevrak-ı ğird-âb-ı meclis sâkîyâ (Yetîm D., G. 2, M. 9).

Yetîm el çek nedür **bu** âb u ğil ta'mîrine ğüşiş

Özüñ virâne kıl çün menzil-i virânedür dünyâ (Yetîm D., G. 5, M. 9).

Gördi ben deryā-dilüñ nazm-ı dürer-bārın Yetim

Dil uzatdı ter düşüp **bu** vüs' ile deryā baña (Yetim D., G. 6, M. 10).

Çanı uyhu ki rü'yāda cemālün

Göre **bu** dide-i bīdār derdā (Yetim D., G. 7, M. 6, 9, 12).

Vücūdum Kāf-ı 'uzletde çü 'Ankā eylemezdüm güm

Bu ğurbet-ḥānede görsem eger bir āşinā meşreb (Yetim D., G. 11, M. 4).

Vuşlat-ı genc dilā fetḥ-i tılısmāt iledür

Bu fütūḥun dilini sâkin-i vîrāndan işit (Yetim D., G. 17, M. 4).

Bu Yetim'ün gönli kapulı limanı olmağın

Girdi başup geçmedi ol meskeni deryā levend (Yetim D., G. 33, M. 13).

Ey gedālar sāyesinde hoş geçüp idem ḥuzūr

Bu ḥuzūra irmez iden zıll-ı sulṭānı melāz (Yetim D., G. 35, M. 8).

Şeş-cihātı terk idüp ey dil olğör bî-cihāt

Rāst u çep pîş ü pes **bu** zir ü bālā suḥredür (Yetim D., G. 39, M. 4).

Şadef-i ḳalbi **bu** Cemālî'nün

Seni eyler Yetimî āḥir dür (Yetim D., G. 43, M. 9).

Gitdüm iḳlîm-i 'aşka dek be Yetim

Şanma **bu** kār ki ṭurağumdur (Yetim D., G. 45, M. 10).

Televvün resmini daḥı **bu** ḥalka

Der-i temkine der-bān eylemişdür (Yetim D., G. 49, M. 15).

Verā-yı 'arş-ı nūrāniye nāzır çeşmdür tîre

Bu şahn-ı zulmet-ābāda muḳābil dīde bīnādur (Yetim D., G. 53, M. 6, 9).

Mekteb-i ğamda şorarsañ **bu** Yetim'ün ḥālîn

Rüz u şeb şevḳun ile meşḳ-ı mahabbet ḳaralar (Yetim D., G. 55, M. 9).

Gül-i bî-ḥār dime gel **bu** çemenzāra Yetim

Nazar it her ṭarafa ālet-i perḥāş yatar (Yetim D., G. 61, M. 9).

Bu h̄arāb-ābāda ‘uryān gelmişüz

Dīde giryān sīne biryān gelmişüz (Yetīm D., G. 63, M. 1).

Biz sebük bārān ile pā-dāş olmazduķ **bu** gün

Üstümüzden ırmasaķ taħfif idüp eskālümüz (Yetīm D., G. 64, M. 5).

Mālik-i Dīnār-ı kevneyn oldı **bu** bāzārda

Kim ziyānında h̄azer itmez daħı sūd istemez (Yetīm D., G. 69, M. 7).

Gördi kim virür yele hicr odı cism-i h̄ākümüz

Acıyup şular seper **bu** dīde-i nemnākümüz (Yetīm D., G. 70, M. 2).

Oķuyup çün ehl-i dil alur tesellisin Yetīm

Yiridür **bu** şı rūne olsa laķab feryād-res (Yetīm D., G. 72, M. 10).

Bu Yetīm-i güm-şüde üftān ü h̄izāndur meded

Ol ğarīb-i bī-ser ü bī-pāya ey bāng-i ceres (Yetīm D., G. 73, M. 13).

O deryā-yı keremden yaña aķsun gözlerüm yaşı

Muħiķe irmege itsün **bu** Ceyhün u Aras cünbiş (Yetīm D., G. 78, M. 4).

Geçilmez gūşe-i mey-h̄ānede rind-i sebū-keşden

Nedür ‘ayyāş ü ķallāş ile **bu** şubħ u mesā cünbiş (Yetīm D., G. 81, M. 4).

Nev-cüvānlar naķd-i imānum alurlardı Yetīm

Olmasam **bu** h̄ān-ķāhda himmet-i pīr ile zābķ (Yetīm D., G. 88, M. 14).

Terk-i ser itmedür **bu** yoluñ h̄āşılı Yetīm

İllā nidem ki başını meydāna ķor yoķ (Yetīm D., G. 99, M. 13).

Pendi pīr-i nāşıhuñ evvel **bu** h̄arf oldı ki gel

Ķadrüñi bilmezler ile yimegil nān ü nemek (Yetīm D., G. 111, M. 9).

Ben **bu** rezm içre nā-gehān bir pīr

Cāna atdı kemān-ı cezbesi tīr (Yetīm D., Mes. 2, M. 99).

Ta‘accübdür ki varup şatayın dir

Der-i germ-ābede **bu** ‘aķl ile gil (Yetīm D., K1. 5, M. 6).

❖ **bū:** “baba, ata” anlamına gelen ve özel isimlerin başında kullanılan ebû sözünün kısaltılmış şekli.

Yād eylemeñ yanumda **Bū** Derdā fenāsi

Virmiş iken cihānda aña iştihār ev (Yetîm D., G. 161, M. 3).

❖ **Bū ‘Alī Sīnā:** meşhur tıpçı Ali Sina.

Bād-bān-ı ‘aşq açup düşeydi bu deryālara

Hikmete bakmazdı olup **Bū ‘Alī Sīnā** levend (Yetîm D., G. 33, M. 12).

❖ **Bu ‘Ali:** Türk düşünürü ve bilgini İbn Sina.

Ālem-i berri koyup baħr hevāsında yilen

Bu ‘Alī’yise anuñ ‘aqlına idrākine yuf (Yetîm D., K1. 7, M. 4).

❖ **bu dem:** bu zaman.

Devr-i ‘adl ü himāyetünde **bu dem**

Emn ü āsāyiş üzredür ‘ālem (Yetîm D., Mes. 2, M. 39).

❖ **bu gün:** bugün.

Südmend ol ĥaddüñi bilgil ki munzamdur **bu gün**

Ṭavr-ı bī endāzenüñ zımnında ĥüsrān-ı ebed (Yetîm D., G. 29, M. 5).

Ayağı mezlaqada başı belāda yārın

Bu gün anlar ki özin bī-ser ü pā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 8).

Ben ey Yetîm mest-i maħabbet iken **bu gün**

Kim dir baña ki bāde ĥōr-ı mest-i cām olam (Yetîm D., G. 132, M. 11).

Arş ile hem-ser livā-yı āh-ı serdüm var benüm

Aşq şāhiyam **bu gün** kimden ne derdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 2).

Ten ki ser-tā-pā maħabbet nārına yandı **bu gün**

Kendüni envār-ı raħmet ġarqası şandı **bu gün** (Yetîm D., G. 143, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Ruhbān-ı ‘aşk muğ-beçe-i deyr ile **bu gün**

Uşşāka virdi naqş-ı kilisā haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 7).

Hezārān āferin olsun **bu gün** Manşūr-ı Hallāc’a

Ene’l-Ḥaḡ sırrını itdi kitāb-ı ‘aşka dibāce (Yetîm D., G. 173, M. 1).

Rağmet-i ‘āşık **bu gün** didāra karşı yanmağa

Himmet-i zāhid bihişt-i heşt bābı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 3).

Görmedük bir cām-ı Cemşid’i **bu gün**

Dehr elinden inkisārı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 5).

Şāh-ı iklim-i çemendür ki **bu gün** gülşende

Ceyş-i ezhāra çıqup eyledi divān gonçe (Yetîm D., G. 186, M. 3).

Yetîm eflāke dūd-ı āh-ı āteşnāküni kaldur

Çeken sensin **bu gün** çün rāyet-i kūy-ı ḡarābatı (Yetîm D., G. 194, M. 10).

Ḳıymet ü ḡadr ile yā Rab bu nedendür ki **bu gün**

Ḳara topraga düşüp yata anuñ gibi güher (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 29).

Tire-dil ḡalmıñ idi itmese ger nūr-ı Cemāl

Bu Yetîmî’yi **bu gün** şevḡ ile irşād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 16).

Yine bir tîr-i müjgānuñ hevāsıyile ‘ālemde

Kemān-ı ‘aşkı çekmekde **bu gün** bir pehlevāndur dil (Yetîm D., G. 122, M. 6).

Ey Cemālî Şems-i Tebrîz-i zamānsın sen **bu gün**

Bu Yetîm’e ḡālet-i Monlā olupdur şūfilik (Yetîm D., G. 105, M. 13).

❖ **bucağ:** bucağ, köşe, yer.

Çağırup miḡnet **bucağında** disem bir pāre şu

Gözlerümden ḡayrı yok virür bu ben bīmāra şu (Yetîm D., G. 163, M. 1).

❖ **buğrā:** turna kuşu.

Pā-bürehne kef-zenān abdāllar

Bāğa gelsün beng ü **buğrā** vaḡtidür (Yetîm D., G. 36, M. 12).

❖ **buğz itmek [Kalıp İ.]**: nefret etmek, kin duymak.

Buğz idüp ağıyāra ey dil yāri sev

Meyl-i firdevs eyleme didāri sev (Yetīm D., G. 160, M. 1).

❖ **buhār**: duman, buhar.

Yeter aqđı kapuñda eşk-i Yetīm

Ālemi ġarq ider **buhār** şağın (Yetīm D., G. 146, M. 10).

❖ **Buhārā**: Buhara şehri.

İderseñ Hazret-i H'āce 'Ubeydu'llāh'dan istimdād

Yüz üzre sürinür āh Semerķand ü **Buhārā** tūt (Yetīm D., G. 18, M. 12).

Azm-i Şirāz u **Buhārā** vü Semerķand idelüm

Gel ķalender olalum terk-i diyār eyleyelüm (Yetīm D., Mrb. 3, M. 19).

❖ **būkalemün**: bulunduğu yerin rengine giren ve böcek yiyen, sıçan büyüklüğünde bir hayvan.

Cihān-ı **būkalemünüñ** görenler elvānın

Cihānuñ añladılar girye reng ħandānın (Yetīm D., G. 144, M. 1).

Münķalibdür cihān-ı **būkalemün**

İnbisāṭı ġam ile müdgāmdur (Yetīm D., K1. 22, M. 3).

❖ **bulmak**:

1.fark etmek.

İtmeyince yoķluġa tebdil sālik varını

Bulmaġa mümkün degül kendinde Ĥaķ āsarını (Yetīm D., G. 199, M. 2).

Aceb midür Cemālī'den Yetīmī'ye şeref çünkim

Nebātuñ ķadrini **bulur** muķārin çüb ola ķanda (Yetīm D., G. 190, M. 12).

2.ermek, ulaşmak, elde etmek, kavuşmak..

Hağ Te'ālā dilerin devletini ber-devlet

Eyleye **bulmak** ile şadr-ı vezāret apudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 54).

Sivādan yummayınca göz Hūdā-bīn olmaduñ 'ārif

Özüñ güm itmeyince sen o kānı **bulmaduñ** 'ārif (Yetīm D., G. 98, M. 2, 4).

Göñül gayriyi o Allāh ile ol

Taarrub **bul** yūri ol şāh ile ol (Yetīm D., G. 117, M. 2).

Perveriş bulup dūr-i nā-yāb veş

Şayrefi öñinde **bulmazdı** şeref (Yetīm D., G. 96, M. 20).

amdü-li'llāh ki geldi yine bahār

Buldi hoş i'tidāl leyl ü nehār (Yetīm D., Mes. 2, M. 2).

Kalduñ evşāf-ı leb-i cān-perver-i cānānede

Ey Yetīm ebsem ki şimdi **bulduñ** ağızuñ dādını (Yetīm D., G. 202, M. 10).

3.(arayarak veya rastgele) bir şey, bir kimse veya bir durumla karşılaşmak, bulmak.

Şūret-i ışrı oyup ma'nī lūbbi **bulup**

Ehl-i basiret olup azret-i Mevla'ya bağ (Yetīm D., G. 104, M. 5).

Selāmetle gelüp şıhhatde **buldi** cümle evlādın

uşūşā seyr idüp gördi Hüseyn'ün add-i şimşādın (Yetīm D., Mrb. 2, M. 17).

ırbāl ile ğubārum aranup **bulınmaya**

Demler ola ki istenevüz dilde yād olup (Yetīm D., G. 13, M. 5).

'Aql-ı dūr endişe dirken zāt-ı Hağğ'ı sen de **bul**

Bu yağına bağımayup dūr u dirāza meyl ider (Yetīm D., G. 48, M. 3).

Arayup **bulmayısardur** dağı māderle peder

Görmek isterse seni Pır Mehemmed Çelebī (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 55).

ayāt şuyına alıp o ölsün İskender

Göñülde **bul** yūri Hızr'uñ be Āb-ı ayvān'ın (Yetīm D., G. 144, M. 12).

Yıkdı bād-ı ecel ol ar'ar-ı mevzūnı meded

Berg ü bārını **bulup** itdi ta'addi bī-ḥad (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 38).

Nā-revā cünbişini fevt itmez

Çün maḥall **bula** esir fırsat (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 30).

Gülimez mi ışınmaga bir dem

Üşür iken bir âdem od **bulsa** (Yetîm D., K1. 21, M. 4).

Her taraf cāy-ı neşâṭ iken 'acebdür **bulmadum**

Bu dil-i gam-gîne mesken külbe-i aḥzân gibi (Yetîm D., G. 196, M. 7).

Pōst-pūş oldum **bulaldan** kendüzümde bŷy-ı dōst

Nite kim nāfe sārıldı oldu hem pehlŷ-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 7).

Selāmetle gelŷp şıḥḥatde **buldı** cümle evlādın

Ḥuşŷā seyr idŷp gördi Ḥŷeyn'ün ḳadd-i şimşādın (Yetîm D., Mrb. 2, M. 17).

İstedŷm zŷhd ehli iḳre **bulmadum**

Rind-i dŷrd āşām veş yār-ı şadiḳ (Yetîm D., G. 101, M. 9).

Şŷret-i ḳışrı ḳoyup ma'nı lŷbbi **bulup**

Ehl-i basiret olup ḥazret-i Mevla'ya baḳ (Yetîm D., G. 104, M. 5).

Ölŷrseñ ölmedin mŷtŷ hadisi muḳtezāsınca

Ḥayāt-ı cāvidān **bulup** cihānda ölmedŷñ 'arif (Yetîm D., G. 98, M. 10).

Ne bilsŷn mŷdde'iler ḥāl-i 'aşḳı

Yinŷr şanur **bular** aḥvāl-i 'aşḳı (Yetîm D., G. 205, M. 2).

Bulamaccak bişŷrmege kāhı

Lāzım olmazdı pāre-i sŷkker (Yetîm D., K1. 30, M. 3).

❖ **bulanmak**: aklı karışmak.

Ġill ŷ gışdan be mŷberrā olgŷr

Be **bulanma** yŷri deryā olgŷr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 80).

❖ **būm:** baykuş.

Būm menzil-gehini cāy-ı Hümā itmezler

Ṭu'me-i ṭūṭiyi güncişke ğdā itmezler (Yetīm D., G. 56, M. 1).

❖ **bunça:** bu denli, bu kadar.

Bunca demdür ki düşüp kūy-ı ḥarāb-ābādı

Gezeruz göremezüz veh ki bir ābād gönül (Yetīm D., G. 119, M. 3).

Bunca zulm ü sitem ü cevre dirġ

İ'tirāf itmedüñ işrār itdüñ (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 57).

❖ **burc:** gökte zodyak üzerinde bulunan on iki takımyıldızına verilen ad.

Ḳapuñda ağlayanlar dimesünler

Şeref **burcında** ey meh kevkebüm yok (Yetīm D., G. 100, M. 10).

➤ **burc-ı şeref:** gezegenlerle burçlar arasında vebal (düşüş), şeref (yükselme) ve hubût (güçten düşme) ilişkileri vardır. her burcun vebali, şerefi ve hubutu vardır. 'burc-i şeref' mutluluk zamanının, baht açıklığının sembolüdür.

Çü toġdı gün gibi **burc-ı şereften**

O māh-ı 'ālem-ārā-yı cihān-gİR (Yetīm D., K1. 36, M. 7).

❖ **būriyā:** hasır.

Bi'llāh serİR-i 'izzet-i şāhiye virmezİN

Künc-i ferāġatümde olan **būriyāyı** ben (Yetīm D., G. 148, M. 10).

❖ **burmak:** bükme, kırmak.

Kāġıda **burdı** yazup vaşf-ı leb-i yāri YetİM

Hıfz için yāḥod ider zarfını sükker kāġıd (Yetīm D., G. 30, M. 13).

❖ **būse:** öpme, öpücük.

Gonçe-lebler **būsesin** almaġa ayaklandurup

Virdi sāķi bāde-i gülfāma reftār u reviş (Yetīm D., G. 83, M. 5).

Şaķın bir **būseyi** biñ cāna virme

Hazer it aşsısı degmez ziyāna (Yetīm D., G. 189, M. 9).

Bir bezm-i dil-firib ola nuql ola **būseler**

Bir gülşen-i şafa ola servi kenār ola (Yetīm D., G. 167, M. 7).

❖ **būy**: koku bir şeyin varlığını belli eden iz, eser.

➤ **būy-ı dōst**: güzel kokulu dost.

Pōst-pūş oldum bulaldan kendüzümde **būy-ı dōst**

Nite kim nāfe sārıldı oldu hem pehlū-yı misk (Yetīm D., G. 114, M. 7).

➤ **būy-ı fakr**: fakirlik, yoksulluk kokusu (fakirliği tatmak, nasıl olduğunu anlamak).

Mālik-i Dīnārı sevme ey Yetīm

Būy-ı fakr al Mālik-i Dīnār'ı sev (Yetīm D., G. 160, M. 10).

➤ **būy-ı fenā**: geçici koku.

Mürğ-ı dil güftārda **būy-ı fenā** işmām ider

Manıķu't-ţayr ile güyā öğredür 'Aţţār fen (Yetīm D., G. 147, M. 7).

➤ **būy-ı ma'rifet**: ilim, hüner, marifet kokusu.

Cān dimāğına Yetīm irmezdi **būy-ı ma'rifet**

Sihr idüp aķıtmasa çāh-ı devātuñ cūy-ı misk (Yetīm D., G. 114, M. 9).

➤ **būy-ı misk**: misk kokusu.

Cān meşāmı çin-i zülfünden alurken **būy-ı misk**

İtmemişdi meskenin deşt-i Hōten āhū-yı misk (Yetīm D., G. 114, M. 1).

➤ **būy-ı nesīm**: meltem esintili güzel koku.

Būy-ı nesīm-i vuşlat deprenmeyince itmez

Ol serv-i sāye-güster cān bāğına hırāmı (Yetīm D., G. 201, M. 7).

➤ **būy-ı taşannu'**: yapmacık(bir şiir veya yazıda aşırı sanat yapma) iz,nişan.

Şi'rümüz virmemege **būy-ı taşannu'** be Yetim

Şan'at u 'ilm ü kemâlât ile fenden geçdüm (Yetim D., G. 131, M. 11).

➤ **būy-ı vefâ**: bağlılık, sadakat izi.

Çün āğuştayiken penbe-i dâğ-ı bülbül

Vire mi **būy-ı vefâ** baña gülün evrâkı (Yetim D., G. 200, M. 10).

➤ **būy-ı vuşlat**: vuslat kokusu.

Būy-ı vuşlat virmişem cān-ı hicrân-dideye

Güş tütüdü başlaya icrâya ey bāng-i ceres (Yetim D., G. 73, M. 3).

❖ **buyurmak**:

1. bir şeyin yapılmasını kesin olarak bildirmek, emretmek.

Ġamuñ yir dirilür bir hasteyin bālîn-i miñnetde

Buyurma ey tabibüm gel ölümlü hasteye perhîz (Yetim D., G. 71, M. 6).

Ne baş ağrısıdur diyüp Cemālî

Yetimî'ye **buyurdu** terk-i ser-tâc (Yetim D., G. 22, M. 12).

Görüp ölmelüsini ol hūnî

Buyurur ğamzesine tîz yarağ (Yetim D., G. 94, M. 8).

Ķāfile sālārumuz şāh-ı Necef

Remz idüp çünkü **buyurdu** men 'aref (Yetim D., G. 96, M. 2).

2. takdim etmek, sunmak.

Şifâ-yı cān iken ol leb **buyurmaz** hasteye emsem

Bilür timâr-ı bîmârî dimez ol ğonçe-leb ammâ (Yetim D., G. 4, M. 3).

❖ **bükâ**: ağlayış, ağlama.

Cemalūñ şevķine döksün Yetimî dideden hūn-âb

Dil-i pür-derd ile her dem **bükâ** ehlerinden it yâ Rab (Yetim D., G. 10, M. 14).

Yüri şādilik ile ḥandān ol

Ġamda olsun bu **bükāsı** çokça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 68).

❖ **bükmek**: bükmek, eğmek, iki büklüm etmek.

Oķ gibi toğruluğum bildiyise ol ḥünî

Ķaddümi diñ ki **büktüp** cevri ile yā eylesesün (Yetîm D., G. 154, M. 8).

❖ **bülbül**: güzel ötüşlü, bilindik kuş; kuşların âşığı. || âşık.

Yiyledüp **bülbül-i** mest ide Ḥüdā

Gül-şen-i rahmetinüñ verd-i terin (Yetîm D., K1. 2, M. 7).

Bülbülüñ ḥālını ger eylese iz‘ān gönçe

Zulm-ı bî-dādına olurdu peşimān gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 1, 5).

Bülbülüñ nālesine zāğ u zeğandur bā‘is

Dimezüz biz ol gül-i şahñ-ı çemendür bā‘is (Yetîm D., G. 21, M. 1).

‘Aşķ ehli āñ ider ađyār ile yārın görüp

Nite kim **bülbül** inilder verd ile ḥārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 2).

İtmesem gül gördüğümce sen gül-i ḥandān-ı farz

Eylemezdüm kendüme **bülbül** gibi efgānı farz (Yetîm D., G. 85, M. 2).

Bülbül gibi terāne ile şevķ idüp Yetim

Ol gülşenüñ mücāviri leyl ü nehār ola (Yetîm D., G. 167, M. 9).

➤ **bülbül-i gūyā**: söyleyen bülbül, konuşan bülbül. Aşķ şiirleri okuyan, sevgilinin eşiğinde bekleyen aşık.

Giceler ḥār ile gülşende geçinen güle ḥayf

Her seḥer nāle kılan **bülbül-i gūyāsına** yūf (Yetîm D., G. 97, M. 8).

➤ **bülbül-i pür-gūy**: çok konuşan; şakıyan bülbül.

Bülbül-i pür-gūy bî-ḥod servler ḥayrān ü zār

Gönçe-i sîr-āb teşne bāde-i gül-fām mest (Yetîm D., G. 15, M. 11).

➤ **bülbül-i şürîde:** çılgın bülbül.

Nâleler tekrâr ider bî-çâre ‘âşık derd ile

Bülbül-i şürîdedür güyâ figân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 6).

➤ **bülbül-i şürîde-veş:** perişan aşıklar gibi bülbül.

Bülbül-i şürîde-veş ben nice feryâd itmeyen

Gül gibi hâr ile hem-dem gördüm ol gönçe-femi (Yetîm D., G. 210, M. 11).

➤ **bülbül-veş:** bülbül gibi.

Nâliş itsem ‘aceb mi **bülbül-veş**

Sîne-i pür-figân bâğumdur (Yetîm D., G. 45, M. 5).

❖ **bülend:** yüce, yüksek.

Merd şâ‘ir k’ola belîğ ü **bülend**

Sâhat-ı nazma şalmış ola semend (Yetîm D., Mes. 2, M. 45).

➤ **bülend itmek [Kalıp İ.]:** büyüklük etmek.

Bülend it himmetüñ gül-geşt-i bâğ-ı ‘âlem itdükçe

Çemende kâmet-i serv-i revâna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 3).

❖ **bü’l-heves:** her şeye istekli, isteği çok.

Ber-çarâr olmaduñ ey dil reh-i Hağ’da bir dem

Fikr-i bî-hüdeyle **bü’l-hevesi** niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 4).

❖ **bünyâd:** esas, temel.

Cây-ı âsâyiş için eyler idük bir tekye

Dehr **bünyâdı** eger olmasa ber-bâd gönül (Yetîm D., G. 119, M. 8).

Ecel eylerken ey ‘âkil emel **bünyâdına** hânde

Olur mı dâr-ı dünyâda esâs-ı ‘ömre pâyende (Yetîm D., G. 190, M. 1).

Hüdâ tâ haşre dek muhkem idüp yıkmaya **bünyâdım**

Ciger-güşen yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh’a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 19).

➤ **bünyād eylemek [Kalıp İ.]:** binâ etmek, inşâ etmek, kurmak.

Nağme **bünyād eylesün** mızrâb-ı meclis sâķiyâ

Girye itsün cām-ı pür-ħün-âb-ı meclis sâķiyâ (Yetîm D., G. 2, M. 1).

➤ **bünyād itmek [Kalıp İ.]:** inşâ etmek, kurmak.

Cefa **bünyād iderken** yâr deryâ

Acâyib işledi aġyâr derdâ (Yetîm D., G. 7, M. 1).

❖ **bürinmek:** giyinmek, giymek, örtünmek.

Ne şüretle görünürse ço görinsün abdâl

Ne pelâsa **bürinürse** ço birünsün abdâl (Yetîm D., G. 118, M. 2).

❖ **bürüdet:** maddi ve manevi soġukluk.

Ĥayli **bürüdetiyle** esti şavurdi dey

Bâr u kelâm ile çağırup didi bî-ħicâb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 3).

Pertev-i mihr-i maħabbetle gider

Ol **bürüdet** ki ‘adü balġamıdır (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 84).

❖ **büt:** put || güzel, sevgili.

➤ **büt itmek [Kalıp İ.]:** put etmek.

Girüp bir ĥalvete nefsi **büt idüp** tapmadan şüfi

Bu deyr içini geşt itmek baña yegdür şanemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 11).

➤ **büt-i Rümî:** Anadolulu, beyaz put gibi güzel sevgili.

Ol **büt-i Rümî’yi** yazmaġdır ĥaťâyî kâġıda

Vâsiťi aġlâm ile çinî devâtumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 7).

➤ **büt-i tersâ:** put gibi güzel hristiyan sevgili.

Yetîm imân u dîn ġâret-geridür ol **büt-i tersâ**

Ki naġd-i dînüñ almişdur nice bân oġlı bân içre (Yetîm D., G. 191, M. 13).

❖ **bütün:** bütün.

Dōstdan ayrılmazın düşmen olursa şad hezār

Yāri terk itmen 'adū olsa **bütün** dünyā baña (Yetîm D., G. 6, M. 8).

❖ **büyük:** büyük, haşmet, itibar.

Hāliq için **büyük** kilisāda

Bağup İncil'e oğuya ruhbān (Yetîm D., K1. 17, M. 3).

C

❖ **cāh**: yüksek mevki, makam || değer, kıymet.

Celāl u **cāh** ile der-bān-ı der-gāh-ı hümāyūnı

Kiyūmers ü Nerīmān u ubād u Hürmüz emsāli (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 79).

Yüz urup gice gündüz yalvarurken yüce der-gāha

Neşāt-ı sermediyile irişdük 'izzet ü **cāha** (Yetīm D., Mrb. 2, M. 2).

Manşıbın manşaba vü **cāhını** çāh añlayalum

Hāzer üzre olalum bakmayalum dünyāya (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 5).

❖ **cāhil**: akılsız, şuursuz, kendini bilmeyen, gaflet içinde olan || rakip.

Taşavvuf 'ilmini **cāhil** ne bilsün

O kim hadur anı bāıl ne bilsün (Yetīm D., G. 141, M. 1).

Ki remz-i 'ilm-i tevidi bu yolda

Dimez nā-ehle vü bir **cāhile** ol (Yetīm D., G. 117, M. 12).

Sākara ser-nigūn atılmakdur

Sefere **cāhil** ile 'azm hemān (Yetīm D., K1. 27, M. 4).

Cāhilūñ māl ile mağrūrlıı

Geçmedür şeb-pere řāhib şeh-per (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 39, 43).

❖ **cām**:

1.kadeh || şarap.

Bir iki **cām** iince mey-kedede

Ailup hoř gūřāde oldu gōñül (Yetīm D., G. 120, M. 3).

Ehl-i řevkūñ eli üstinde yanup pār pār **cām**

Āteř-i hařret ura zümre-i hūssāda yine (Yetīm D., G. 185, M. 7).

Sāiyā şanma görinenleri **cām** ire hābāb

Leb-i bārīkūne gözlükle baar cām-ı řarāb (Yetīm D., Mat. 2, M. 1).

Şafâ **cāmından** özge meşrebüm yok

Maḥabbet nuḫlı gibi maṭlebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 1).

2.şarap şişesi; sevgilinin dudaklarının aşığın gözündeki yansımaları.

Cāmda ‘aks-i ruḫuñ gördüm didüm şevḳ eyleyüp

Bir iken oldı iki meh-tāb-ı meclis sākīyā (Yetîm D., G. 2, M. 5).

3. cam, pencere.

Zerre-i nā-çiz idüm bir mihr-i ḫāver eyledi

Cāmdan pertev şalınca āf-tāb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 6).

➤ **cām-ı cem:** şarabı icat eden Cem’in sihirli kadehi.

İtūñle hem-sifāl olmaḫ hevāsı var iken dilde

Şafā kesb eylemem ‘işret idersem **cām-ı Cem’lerle** (Yetîm D., G. 179, M. 10).

Elinde **cām-ı Cem** her bir gedāsı Keyḫubād-ı vaḫt

Ururlar na‘ralarla nevbet-i kūy-ı ḫarābātı (Yetîm D., G. 194, M. 7).

İtleriñle hem-sifal olan gedalar sākīya

İstemez ger ‘arza itsen ‘işret-i **cām-ı Cem’i** (Yetîm D., G. 210, M. 8).

Muṭrib yūri terāneyile ‘arza eyleme

Cām-ı Cem ile ‘işret-i Kistrā ḫaberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 6).

➤ **cām-ı Cemşid:** Cemşid'in kadehi.

Görmedük bir **cām-ı Cemşid’i** bu gün

Dehr elinden inkisārı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 5).

➤ **cām-ı cür’a-pāş:** yudum saçan şarap.

Bezm-i meyde nāle-i nāyı fiḡānum şandılar

Cām-ı cür’a-pāşı çeşm-i ḫūn-feşānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 2).

- **cām-ı gītī-nümā:** dünyayı gösteren, cihanı gösteren kadeh.

İşgüñde olan sifāl ü sege

Cām-ı gītī-nümā vü Cem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 6).

- **cām-ı gül-reng:** gül renkli şarap/kadeh.

Cām-ı gül-reng ile devr idüp benefşe sebzede

Ğonçe-leb ol nergis-i bimārı tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 3).

- **cām-ı maḥabbet:** muhabbet, sohbet kadehi.

İçüp **cām-ı maḥabbetden** şarābı

Özini mest ü sekrān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 7).

- **cām-ı māl-ā-māl:** dopdolu kadeh.

Ƙısmet-i bezm-i ezel endūh u ğamdur 'āşıƘa

Cām-ı māl-ā-māldan ger gelse ğün-ā-ğün neşāţ (Yetîm D., G. 87, M. 4).

- **cām-ı muşaffā:** temiz, saf, arıtılmış şarap.

Bahār irdi kenār-ı āba gel **cām-ı muşaffā** tüt

Esās-ı 'aƘlı ber-bād it özüñ ser-mest ü şeydā tüt (Yetîm D., G. 18, M. 1).

Göñlüñi **cām-ı muşaffā** eyle

Yār çün bezm-i şafānuñ Cem'idür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 93).

- **cām-ı pür-şafā:** çok parlak; çok temiz kadeh.

Vuzūdan el yumañ ādāb-ı meclisden düĝin sākī

Yetîm'e anladur itsün o **cām-ı pür-şafā** cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 14).

- **cām-ı şahbā:** içki kadehi.

Elinde **cām-ı şahbāyī** iderken 'ış-i sahrāyī

Sikender himmet isterdi der-i ehl-i zevāyādan (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 65).

➤ **cām-ı şarāb:** şarap kadehi.

Sākiyā şanma görinenleri cām içre ḥabāb

Leb-i bārīküne gözlükle bakar **cām-ı şarāb** (Yetîm D., Mat. 2, M. 2).

❖ **cāme:** elbise, çamaşır, giyecek şey.

➤ **cāme-i ‘āriye:** ödünç elbise.(bedenin kalıcı olmayışı kastediliyor).

Cāme-i ‘āriyeden bu ten-i ḥākīyi şoyup

Ārdan ‘ārī olup neng ile nāmūsı koyup (Yetîm D., Mrb. 3, M. 9).

➤ **cāme-i faḥr:** övünme, büyüklenme, böbürlenme elbisesi.

Çeküp bir bir çıkardı arkasından **cāme-i faḥr**

Yetîm’i kara çullarda be ‘uryān eyleyen ṭālī’ (Yetîm D., G. 93, M. 13).

Giyüp bir **cāme-i faḥr** tekebbür ehli olmaḡdan

Żelīl ü münkesir olmış ‘abā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 9).

Cāme-i faḥr ile bir mürdeyidüm efserde

Çekdi kendüye beni eyledi iḥyā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 7).

➤ **cāme-i ‘irfān:** bilgelik, alimlik elbisesi.

Ādem on toḡuzı ṭon ey **cāme-i ‘irfān** giyen

Żāhir ü bāṭın gören ehl-i siyābuñ ‘aynına (Yetîm D., G. 172, M. 7).

➤ **cāme-i zer-beft:** sırma ile dokunmuş, altın işlemeli elbise.

Ber-ṭaraf oldı **cāme-i zer-beft**

Jende giyüp ‘abāya düşdi gönül (Yetîm D., G. 121, M. 7).

➤ **cāme-i zer-beft-i şāhī:** padişahın altın işlemeli elbisesi.

Cāme-i zer-beft-i şāhīye teveccüh eylemez

Ol gedā kim engine aldı pelās u şālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 7).

Ḥil’at-ı faḡr ile istiḡnā yolın varmayayın

Ger virürsem **cāme-i zer-beft-i şāhīye** çulum (Yetîm D., G. 137, M. 8).

❖ **Cāmī:** İran'ın tanınmış şairlerinden biri.

Cāmī-i şevk peymā iştise keyfiyyetüm

Şābāş idüp diyeydi ey tab'-ı nükte pervāz (Yetîm D., G. 66, M. 5).

Sühān-ı 'aşka gelse mestāne

Şuna **Cāmī**'ye şevki peymāne (Yetîm D., Mes. 2, M. 50).

❖ **Cāmī-i Ĥorāsān:** İran'ın tanınmış şairlerinden biri.

Ĥāfız u Sa'dī-i Şīrāz olmuşuz

Rūm'a **Cāmī**-i **Ĥorāsān** gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 12).

❖ **cān:**

1. gönül, yürek, kalp, dil; ruh.

1.1. aşığın ruhu, aşığın gönlü

İhtişāmundan dilerseñ behre ger

Cānile ey hāce ĥıdmet-kārı sev (Yetîm D., G. 160, M. 6).

Geçüp tīr-i müjeñ şadra oturdı ey kemān-ebrū

'Acep peykān-ı dil-dūzun dimezse **cānuma** berĥīz (Yetîm D., G. 71, M. 4).

Ĥātır-ı fātirüme cümle gelenden geçdüm

Cānı iṭlāka virüp kayd-ı bedenden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 2).

İsteme benden feraĥ **cānā** ki fikr-i hicr ile

Ayağūñ tozı ĥaķı ĥātırda gerdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 9).

Cānı ālüfte idüp eyleme kendüñ peyvend

Anlara himmeti ola ġayret-i aķrānda şaķın (Yetîm D., G. 156, M. 7).

Dil eyledi ziyāret her beyt ü her çerāģı

Cānı münevver eyler yokdur bir er çerāģı (Yetîm D., G. 209, M. 2).

Çokdur ey **cān** ma'rifetle sīnesi ārāste

Şafvet ile kām bir āyīnesi ārāste (Yetîm D., G. 171, M. 1).

Hande eyler gibice **cānını** teslim itdi

Ağladup merd ü zeni Pîr Meḥemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 57).

Her şanem mûy-miyānî hevesinde ey **cān**

Dil-i āvāreyi bir kıl ile niçe yiderüz (Yetîm D., G. 65, M. 5).

Ey ‘azîzüm **cān** ile ten Mışr’ına

Yūsuf-ı maḥbūs-ı zindān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 7).

Ḳayd iken gönlümüze fikr-i ser-i zülfeynüñ

Cān meşāmına virür rāyiḥa-i ıtlāḳı (Yetîm D., G. 200, M. 6).

Eger ğamdur eger miḥnet ḳazādan çün ola nāzil

İrādet sevḳ idüp **cāna** rızā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 8).

Ketm eyle rāz-ı ‘aşḳı mühr-i sükūt urup tā

İre sürüş-ı ğaybuñ **cān** gūşma peyāmı (Yetîm D., G. 201, M. 6).

Ben bu rezm içre nā-gehān bir pîr

Cāna atdı kemān-ı cezbesi tîr (Yetîm D., Mes. 2, M. 100, 104).

Diyār-ı ‘aşḳa maḥmil bağlayup **cān** naḳdin ol virdi

Ki dimez yād idüp bir kez nedür sūd u ziyān anda (Yetîm D., G. 180, M. 3).

Ḳarār itmezdi **cān** bir dem bu cism-i nā-tüvān içre

Şehā tîrünüñ gelüp mağz olmayaydı üstühān içre (Yetîm D., G. 191, M. 1).

Bir perî sevdāsıyile **cānı** şeydā eyledüm

‘Aḳl-ı pür āşūfteyi şūrîde rüsvā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 1).

Büy-ı nesīm-i vuşlat deprenmeyince itmez

Ol serv-i sāye-güster **cān** bāğına ḥırāmı (Yetîm D., G. 201, M. 8).

Saña naḳş-ı ḳadem eclî vü rüşendür hemān ey **cān**

Göñül mir‘atini jeng-i ḥavādisden mücellā ḫut (Yetîm D., G. 18, M. 7).

Maḳām-ı emn ile mesrūr olanlar ḥürmeti ḥaḳḳı

Şi‘ār-ı ḥavf ile **cānum** recā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 4).

2. insan ve hayvanın yaşam kaynağı olan ve cisim ile beraber şahsiyeti oluşturan manevi emirdir ki ölümle bedenden çıkar; beden canlılığını sağlayan ana unsur, ruh, hayat maddesi.

2.1. aşğın canı.

Haste **cānum** şifāsıdur ol leb

Tire gönülüm ziyāsıdur ol ruh (Yetîm D., G. 27, M. 3).

Zât-ı Hâk bî-keyf ü kem cismümde **cānumdur** benim

Bu kadar var kim o ben olmadı ben ol olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 3).

Maḥbesümdür cism-i lâgar itmege **cānı** ḥalâş

Pāye pāye üstühānum nerd-bānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 5).

Gönlümi kapdı **cānumı** ister

Gör nice dil-rübāya düşdi gönül (Yetîm D., G. 121, M. 3).

Gerden-i **cānı** tütup tîğ-ı kazāya rāzî

Olmaz isem beni Hâk ehl-i rızā eylesesün (Yetîm D., G. 154, M. 5).

Yār yolında iver virmege **cānı** ‘uşşāk

‘Aşğ ile cān virici ṭurfaca milletdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 3,4).

Cān meşāmı çîn-i zülfünden alurken bûy-ı misk

İtmemişdi meskenin deşt-i Ḥoten āhû-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 1, 9).

Şağın bir bûseyi biñ **cāna** virme

Hāzer it aşşısı degmez ziyāna (Yetîm D., G. 189, M. 9).

Ketm eyle rāz-ı ‘aşkı mühr-i sükût urup tā

İre sürüş-ı ğaybuñ **cān** gūşma peyāmı (Yetîm D., G. 201, M. 6).

Ġāziler bu yola **cān** ile tütup gerdenümüz

Gel ṭonanmāya gidüp ‘azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 27).

Vaşl için şanma hemān sîm ü zer oynar cānā

Yoluña ‘aşık olan **cān** ü ser oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 2).

Nāy-veş sūz ile nālişler ider ‘āşık meger

Āteş urdı **cānına** zār-ı rebāb-ı Mes. (Yetîm D., G. 198, M. 6).

Ĥande eyler gibice **cānını** teslîm itdi

Ağladup merd ü zeni Pîr Meĥammed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 57).

Hevā-yı ‘aşk-ı Ĥaĥĥ ile virüp **cān**

Vücûdî mülkini itdürdi tārāc (Yetîm D., G. 22, M. 3).

Pād-şāhum var iken şevĥ-ı sefer

Yoluña **cān** virici çāker de (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 140).

Hedef-i ‘aşk u maĥabbetden ırılmaz dil ü **cān**

Tîr-i ʔa'ne atılup ger ola biñ yayĥaralar (Yetîm D., G. 55, M. 5).

Niçeler göz yumuban naĥd-i dili oynatdı

Lîk **cān** naĥdini ehl-i naĥar oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 4).

2.2. sevgili.

Başuma jülîde-mû sevdāsi düşmekdür hemān

Ger görem **cānā** başuñda ol siyeh jendi bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 4).

Naĥar it ĥālûme **cānā** ĥayāl-i ĥāl lebden

Gehi sevdāyile memlû gehi ʔopdolı ĥandur dil (Yetîm D., G. 122, M. 7).

Vaşl için şanma hemān sîm ü zer oynar **cānā**

Yoluña ‘aşık olan cān ü ser oynar **cānā** (Yetîm D., G. 8, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Ser-i küyuñda cān virdüm belā-yı ‘aşk ile **cānā**

Ziyāret-gāĥ için zeyn it ser-i ĥabrüm ‘alemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 7).

Muntazırdur ‘aşık-ı nezzāreler

‘Arz-ı dîdar eyle **cānā** vaĥtidür (Yetîm D., G. 36, M. 8).

Dü-‘ālem ‘işret ü ‘işine virmen

Derûn-ı dilde **cānā** bir ĥamum var (Yetîm D., G. 54, M. 4).

Güş-ı zamâne zârumuz ile pür oldı âh

Cânâ niçün kulağuna irmez enînumüz (Yetîm D., G. 67, M. 8).

➤ **cân almak [Kalıp İ.]**: öldürmek.

Derd ü gamla cân virüp **cân almada** bir nâ-tüvân

El-amân ey nâz u istignâ-yı devrân el-âmân (Yetîm D., G. 153, M. 1).

Gördüm ki itlerine çıkar üstüñ ânumuz

Gel **cânum al** diyü ecele minnet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 8).

➤ **cân bağıslamak**: can bağıslamışçasına sevindirmek.

Nuṭṭ-ı 'İsî gibi bi-hakkın dili

Cân bağıslar sözüñ be Seyyid 'Alî (Yetîm D., G. 195, M. 2).

➤ **cân feşânlıklar itmek [Kalıp İ.]**: bir dâvâ uğrunda canını vermek, canını feda etmek.

Nefsini bilmek hevâsiyile hep

Cân feşânlıklar idüp geçdi selef (Yetîm D., G. 96, M. 4).

➤ **cân-fezâ**: cana hayat veren, iç açan.

Mübeşşir oldum idüp saña **cân-fezâ** müjde

Giyürsin egnüme hîl'at bu dil-güşâ müjde (Yetîm D., G. 175, M. 1).

➤ **cân-güdâz**: can eriten.

Cân-güdâz ü sîne pür süzân imiş dervîşlik

Dîde giryân ü ciger biryân imiş dervîşlik (Yetîm D., G. 106, M. 1).

➤ **cân-ı hicrân-dîde**: ayrılık görmüş can, beden, kalp.

Büy-ı vuşlat virmişem **cân-ı hicrân-dîdeye**

Güş ũtduđ başlaya icrâya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 3).

➤ **cân oynamak [Kalıp İ.]**: canını feda etmeğe hazır olmak.

Bâl ü per nûr itdi bir pervânesi **cân oynayup**

İtmedi ol sũhte hâlin görüp bir dâd şem' (Yetîm D., G. 92, M. 3).

➤ **cān-perverlik itmek [Kalıp İ.]:** gönüle ferahlık vermek, rûhu beslemek.

Ādem ol ‘aşk ile **cān-perverlik it**

Har gibi ten besleme yiyüp ‘alef (Yetîm D., G. 96, M. 9).

➤ **can teslim etmek [Kalıp İ.]:** ölmek

Hande eyler gibice **cānını teslim itdi**

Ağladup merd ü zeni Pîr Mehemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 57).

➤ **cān virmek [D]:** uğruna can fedâ edecek kadar çok istemek, canını vermek.

Derd ü gamla **cān virüp** cān almada bir nā-tüvān

El-amān ey nāz u istignā-yı devrān el-āmān (Yetîm D., G. 153, M. 1).

‘Aşk-ı Şîrîn ile **cān virdükde** miskîn Kūh-ken

Tagdan bālîni şahradan firāşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 3).

Ser-i kûyuñda **cān virdüm** belā-yı ‘aşk ile cānā

Ziyāret-gāh için zeyn it ser-i kabrüm ‘alemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 7).

Hevā-yı ‘aşk-ı Hakk ile **virüp cān**

Vücûdi mülkini itdürdi tārāc (Yetîm D., G. 22, M. 3).

Yār yolında iver virmege cānı ‘uşşāk

‘Aşk ile **cān virici** tūrfaca milletdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 4).

Pād-şāhum var iken şevk-ı sefer

Yoluña **cān virici** çāker de (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 140).

❖ **cān u dil [Kalıp İ.]:**

1. can ve gönül.

1.1. aşğın canı ve gönlü.

Maḥzen-i ‘aşka dilerseñ miftāh

Cān u dilden diyegör yā Fettāh (Yetîm D., G. 26, M. 2).

Çünkü âdem ‘âlem-i kübrâyimiş ey **cân u dil**

Göz yumup ol ‘âlemi seyrân imiş dervîşlik (Yetîm D., G. 106, M. 3).

Cân u dilden beni bîzâr itdûñ

Mazhar-ı ta‘ne-i ağıyar itdûñ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 49).

Cân u dil mürğî helâk olmada bî-dâne vü âb

Dürlü ziverler ile ten kafesi niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 7).

Hulle-i rahmet ile cân u **dili** şâd olsun

Kim du‘â eyler ise rûhına âbâd olsun (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 83).

İki şem‘-i hüdâdur şu‘lesinde **cân u dil** rûşen

Žiyâ vü pertevinde her gönül bir vâdî-i Eymen (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 59).

Cân u dilden beni bîzâr itdûñ

Mazhar-ı ta‘ne-i ağıyar itdûñ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 49, 96).

Hüdâyâ dağk-ı bâb itmez kâpuñdan gayra **cân u dil**

Nevaleñden nolâ i‘tâ iderseñ aç u muhtâca (Yetîm D., G. 173, M. 9).

Cân u dil kişverini kıldı zabt itdi tamâm

‘Aşka nice dimeyem şâh-ı cihân-gîrümdür (Yetîm D., G. 42, M. 5).

‘Âlem dehân-ı ejder ü âdem gîdâyiken

‘Âkil midür ki **cân u dilinde** fütür yok (Yetîm D., G. 99, M. 4).

Gâret-i **cân u dil** itdi bir kad-i bâlâ levend

İtmedi bir cânibi bu nev‘ ile yağma levend (Yetîm D., G. 33, M. 1).

❖ **cân u gönül [Kalıp İ.]**: can ve gönül; ruh ve gönül.

Faqr eleme **cân u gönülde** gider

Dîn teğzâsı ölümden beter (Yetîm D., Mes. 3, M. 21).

Bir adım râh-ı Cemâlî’yî Yetîmî varıamaz

Ŧutmayan **cân u gönülde** reh-i faqr u fâqa (Yetîm D., G. 183, M. 12).

Mışr-ı hüsnünde dil-âverlik idüp **cân u gönül**

Cünd-i ‘aşkuñ ile gör kim neler oynar cânâ (Yetîm D., G. 8, M. 5).

❖ **cānān:** sevgili, gönül verilmiş.

Beni bezminde **cānānuñ** girān-cān eyleyen ṭālī'

Beni ol bezm-i pür remz içre nā-dān eyleyen ṭālī' (Yetīm D., G. 93, M. 1).

❖ **cāndan:** yürekten, gönülden.

Eyā ṣāh-ı cihān kesmen ümīd-i vasluñı **cāndan**

Elüñden tiğ-i ḥūn-rizūñ inerse boynuma kaṭ'ā (Yetīm D., G. 4, M. 7).

Yumayınca **cāndan** el ğavvāṣ-ı ka'r-ı pür neheng

İtmedi deryā ṣadefden bir dūr-i nā-yāb feyz (Yetīm D., G. 86, M. 7).

Ağniyāyı dil ü **cāndan** fuḳarā sevmezler

Fuḳarāyı nite kim ehl-i ğina sevmezler (Yetīm D., G. 50, M. 1, 9).

Bendesi cümle-i aṣḥābuñ göñül

Lik **cāndan** Ḥayder-i Kerrār'ı sev (Yetīm D., G. 160, M. 4).

Cāndan el yū ki gire bu dūr-i nā-yāb ele

Derd-i ğavvāṣı yūri ğarka-i 'ummāndan işit (Yetīm D., G. 17, M. 5).

❖ **cānib:** taraf, cihet, yan.

Cennet-ābād-ı çemenzār-ı cihān çok ammā

Südlüce **cānibidür** bāğ-ı İrem dünyāda (Yetīm D., G. 165, M. 10).

Yine her **cānibe** 'aşḳ ile müşğ ü merḥabā geldi

Dil-i maḥzūn-ı yārāna meserretle ṣafā geldi (Yetīm D., Mrb. 2, M. 25).

Ġāret-i cān u dil itdi bir ḳad-i bālā levend

İtmedi bir **cānibi** bu nev' ile yağma levend (Yetīm D., G. 33, M. 2).

Müdde'i **cānibini** eyledi teşnī' tamām

Bende çün görmeyicek cürm ü cināyet Ḳapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 9).

➤ **cānib-i ṣulḥ:** barış yanlısı, tarafı.

Boş olup başılıp yavuz olup aşıлма

Cānib-i ṣulḥı ḳoma mevḳi'-i cür'etde ṣaḳın (Yetīm D., G. 157, M. 4).

❖ **cārī**: yürürlükte olan, geçerli olan kanun, yasa || Allah'ın kanunu.

Şehāna eyledüñ emrüñi **cārī**

Gedālîk hükmini idelden icrā (Yetîm D., G. 3, M. 5).

❖ **cāru-keş**: süpüren.

Miyān-beste olup **cāru-keşidür** pārsā-yı 'aşk

Tehî görmez erenler hıdmet-i kūy-ı hārābātı (Yetîm D., G. 194, M. 3).

❖ **cāvidān**: ebedî, kalıcı, dâimî, bâkî.

Bir iki günlük olan 'işreti rāyın kıoyalum

Cāvidān bezme bakup bakmayalum bu rāya (Yetîm D., Terkid-bend 3, M. 8).

❖ **cāy**: yer, mahal, mevki.

➤ **cāy-ı āsāyiş**: güvenli, huzurlu yerler.

Cāy-ı āsāyiş için eyler idük bir tekye

Dehr bünyādı eger olmasa ber-bād göñül (Yetîm D., G. 119, M. 7).

Bu deşt-i pür-htaşar ey dil degöldür **cāy-ı āsāyiş**

Bu rāh-ı hevlnāk içre sebük-pā ol şitāb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 5).

➤ **cāy-ı bülend itmek [Kalıp İ.]**: yüce, ulu makam haline getirmek.

Özge hilkatle maķāmuñ **idegör cāy-ı bülend**

Vādî-i hulķa bakarsañ dibi yok bir çehdür (Yetîm D., G. 59, M. 3).

➤ **cāy-ı emn**: emniyetli, güvenli yer.

Cāy-ı emn añlama dünyā-yı htaşardur ötesi

Bister ü bālîşi kıo çün kara yirdür ötesi (Yetîm D., Mat. 16, M. 1).

➤ **cāy-ı hārābe**: harabe, virane, yıkıntı yer.

Görmedüm göñlüm gibi **cāy-ı hārābe** hāk budur

Ol kıadar geşt eyledüm dehrüñ hārāb-ābādını (Yetîm D., G. 202, M. 3).

- **cāy-1 Hümā:** Hüma kuşunun yeri, mevkisi.

Büm menzil-gehini **cāy-1 Hümā** itmezler

Ṭu'me-i ṭūṭiyi güncişke ğidā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 1).

- **cāy-1 hüzn:** üzüntü, sıkıntı makamı.

Peydā idüp neşât-ı reh-i mā-verāyı ben

Ḳovdum bu **cāy-1 hüzn**i vü mâtem serāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 2).

- **cāy-1 maḳarr:** durulan, mesken edinilen yer.

Añladı bildi cihān olmaduĝın **cāy-1 maḳarr**

Mebde'-i aşla rücū' eyleyüben ḳıldı güzer (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 25).

- **cāy-1 mihr:** sevgi mekânı, yeri.

Cāy-1 mihr iken göñül lâyıḳ mı ola kîne-gāh

Mihr ile ey sine-i pür-kînesi ārāste (Yetîm D., G. 171, M. 3).

- **cāy-1 neşât:** huzurlu, neşeli yer.

Her taraf **cāy-1 neşât** iken 'acebdür bulmadum

Bu dil-i ğam-gîne mesken külbe-i aḳzān gibi (Yetîm D., G. 196, M. 7).

- **cāy-1 sürür:** mutluluk veren yer.

Āşub u şür-ı dehr ile ey dil ḥuzür yok

Pürdür ğumüm-ı ḥādise **cāy-1 sürür** yok (Yetîm D., G. 99, M. 2).

- **cāy-1 taḥsîn:** övülmüş yer; mevki.

Yüce ḥāne degüldür **cāy-1 taḥsîn**

Nüzül-i dîndür çün rif'at-i tîn (Yetîm D., Mes. 4, M. 1).

- **cāy-1 ṭarab:** eğlence, şenlik mekanı.

Kimseye şaḥn-ı çemen olmadı çün **cāy-1 ṭarab**

Kim ola kim ide bu ğüşe-i aḳzānı ṭaleb (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 13).

➤ **cāy-1 tebeddülât:** değişimler, değişiklikler yeri.

Cāy-1 tebeddülât iken ey dil bu rûzgār

Kimse umar mı bunda ola ber-karāra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 7).

❖ **cāyize:** şairlere Ks.lerle övdükleri büyükler tarafından kendilerine verilen bahşış.

Ṭāyir-i ṭab‘umuñ **cāyizesi**

Bu ki maķbûl ola bu nāz u niyāz (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 125).

❖ **ceb:** kıyafetlerin yanında bulunan içine bir şey koymaya yarayan küçük yer.

Yetîm’e sîm ü zer-efşānlık itme

Dir iken sana dāmān u **cebüm** yok (Yetîm D., G. 100, M. 14).

❖ **cebîn:** alın.

Ezel kilkinde naķş olan **cebînüm** üzre niğüdur

Eger ḥaṭṭ-ı sa‘âdetdür eger bir kıara yazudur (Yetîm D., Mat. 4, M. 1).

Çok eser yazmış idi kâtib-i şun‘uñ kıalemi

Oķınur idi **cebînde** sa‘âdet raķamı (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 62).

❖ **cebr:** zorlama, zor kullanma, zor.

Künc-i ḥamûl u gûşe-i faķr u ribâṭ-ı şabr

Miḥnet-serā vü kâḥ-ı belā vü melāz-ı **cebr** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 26).

❖ **cebrî:** Zor altında yaptırılan, zorâki.

‘Ārızuñda o ḥāl-i pür-āşüb

Zāhidüñ göñlini k’alur **cebrî** (Yetîm D., K1. 26, M. 2).

Cebrî degül midür harekāt ü sükün-ı dehr

Bi’llāh vücüd virme şakın ihtiyāra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 5).

❖ **ced:** dede, büyük baba, anne veya babanın babası.

Mekteb-i tenden anı ḥācesi āzād itdi

Ebcede çıkmasına muntazır iken eb ü **ced** (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 42).

❖ **cedel itmek [Kalıp İ.]**: savaşmak, kavga etmek, cenk etmek.

Kellemü'n-nās ile 'āmil ol **cedel idüp** yine

İtmesün kem 'aql olan ilzāma reftār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 3).

Eger fehvā-yı lâ-tenzur ilā men-ķāl'e nāzırsañ

Yetîm'e ter düşüp **itme cedel** ey pîr-i nā-bālig (Yetîm D., G. 95, M. 12).

❖ **cefā**: cefa, eziyet, incitme.

Yüri ey cevr ü **cefāsi** çokça

Yüri ey derd ü belāsi çokça (Yetîm D., Terkid-bend 2, M. 65).

Cefā bünyād iderken yār deryā

'Acāyib işledi aġyār derdā (Yetîm D., G. 7, M. 1).

➤ **cefā itmek [Kalıp İ.]**: eziyet etmek, sıkıntı vermek.

'Āşıkı gör nice incitdi cefā-cū yārān

Eyleyüp ķaşd-ı mükāfāt **cefā itmezler** (Yetîm D., G. 56, M. 12).

➤ **cefā-cū**: cefa edici, cefakâr, zalim, gaddar, acımasız.

'Āşıkı gör nice incitdi **cefā-cū** yārān

Eyleyüp ķaşd-ı mükāfāt cefā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 11).

➤ **cefā-pişe**: cefa etmeyi, cevretmeyi huy edinmiş olan, zalim -sevgili-.

Ey **cefā-pişe** vü sitem endiş

Gel e müştākı eyleme dil-riş (Yetîm D., G. 80, M. 1).

❖ **cehennem**: Ahirette günahkârların ceza ve azap görecekleri yer.

Zāhidā nār-ı ģased senden ki münfekk olmaya

Fāyide ne tutalum olduñ **cehennemden** ģalāş (Yetîm D., G. 84, M. 6).

❖ **cehl**: bilgisizlik, cahillik.

Ehl-i 'abā kimdügin bilmedi bilmez gider

Cehl ile k'ol bî-başar cübbe-i monlā görür (Yetîm D., G. 41, M. 8).

Hevāyı cāh idüp ķāha düşerler **cehl** ile ancak

Ne bāṭıl añlayıřdur bu ki cāh u ķāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 5).

Cehl ile 'ömri şarf idüp naḥva

'Örf ile giymegil ḳabā dülbend (Yetîm D., K1. 15, M. 3).

Cüvânâ **cehli** ref idüp hevâdan ictinâb eyle

Yetiş bir pîr-i dānāya kemālât iktisâb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 1).

❖ **celâl**: görkem, azamet.

Celâl u cāh ile der-bān-ı der-gāh-ı hümâyûnı

Kiyûmers ü Nerîmân u Ḳubād u Hürmüz emsâli (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 79).

❖ **celb**: getirtilmek, çağrılmak.

Rûm'dan dervîşini bir cezbeyile **celbdür**

Şeyḥ-i ḥāk-i Pârs ü pîr-i Herât'umdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 9).

➤ **celb eylemek [Kalıp İ.]**: kendine doğru çekmek, üzerine çekmek; gözünü boyamak.

Otuz üç aḳçası yevmî gelürken

Anı **celb eyledi** pûl-ı erâzil (Yetîm D., K1. 5, M. 4).

❖ **cellād**: idama çarptırılan hükümlülerin ve eskiden örfen katli iktiza edenlerin ölüm işlemini terine getiren görevli kimse || merhametsiz.

Ne ḳadar ḥalk-ı cihân var ise **cellād-ı** ḳazā

Ḳatl idüp ḳarmadadur ḳara yire ḳanını hep (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 15).

❖ **Cem**:

1. Cemşid ve Cem: İran'da ilk önce saltanat süren Pişdâdiyân sülalesinin dördüncü ve en büyük hükümdarıdır. Cem, büyük padişah manasında olup sonradan adına ışık anlamındaki "şîd" sözcüğü eklenmiştir. Cem, şarabı bulmakla meşhur olmuştur ve Divan şiirinde de şarap, kadeh (câm, Câm-Cem) ve eğlence meclisi ile zikredilir.

Ṭolı ḳaldurmāk **Cem** ü Cemşîd'e neydi bezmde

Ger naşîb olsa bu ḥāke cür'â-i câmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 5).

İşigünde olan sıfâl ü sege

Cām-ı gītī-nümā vü **Cem** diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 6).

2.toplanma.

Göñlüñi cām-ı muşaffā eyle

Yār çün bezm-i şafānuñ **cemidür** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 94).

➤ **cem'-i kütüb**: kitapların hepsi.

Cem'-i kütübe ref-i hücüb mümkün olmadı

Bildüm ki 'ilm bilmek imiş oğumağ degül (Yetîm D., G. 124, M. 5).

➤ **cem' olmak [D]**: bir araya gelmek, toplanmak.

Cem' olup cümle velāyet açamazken umaruz

Feth-i bāb idüp ide 'arz-ı kerāmet Kıpudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 41).

Bu 'aceb vākı'adur kim yārān

Cem olup eyleyimezler ta'bir (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 8).

❖ **cemāl**: güzellik; güzel yüz || sevgilinin güzelliği; sevgilinin güzel yüzü.

Cemālūñ şevkine döksün Yetimī dideden hūn-āb

Dil-i pür-derd ile her dem bükā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 13).

Cemālūñ kısmetin gūş eyleyelden zümre-i a'dā

Füsürde qalup oldılar dönüp ol demde bī-cāna (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 51).

Qanı uyhu ki rü'yāda **cemālūñ**

Göre bu dide-i bīdār derdā (Yetîm D., G. 7, M. 5).

Gerçi 'arz eyledi şifāt-ı celāl

Nām-ı maṭbū'ı gibi 'ayn-ı **cemāl** (Yetîm D., Mes. 2, M. 102).

➤ **cemāl-i yār**: sevgilinin güzelliği.

Cemāl-i yāra hayrānsın Yetimī

Yine fāş oldı bu esrār derdā (Yetîm D., G. 7, M. 11).

❖ **Cemal/ Cemālī**: Yetim'in bağlandığı âlim ve şair Karamanlı şeyh.

Sofra-i hân-ı **Cemāl** itdi Yetim'i meges

Ḳāf-ı ḳanā'atde lîk kendüyi 'Anḳa görür (Yetim D., G. 41, M. 9).

Tîre-dil ḳalmış idi itnese ger nūr-ı **Cemāl**

Bu Yetimî'yi bu gün şevḳ ile irşād gönül (Yetim D., G. 119, M. 15).

Cemālī pertevin görmez Yetimî dîde-i zāhid

Žiyā-yı şemsi mümkün mi göre ḥuffāş-ı nā-bînā (Yetim D., G. 4, M. 11).

Pertev-i nūr-ı **Cemālī** reh-nümā-yı 'aşḳ iken

Ey Yetimî zühd yolın vara mı a'mālümüz (Yetim D., G. 64, M. 11).

Emr-i Ḥaḳ irdi sefer eyledi çün pîr **Cemāl**

Rûm'da saña ḳarar oldı Yetim emr-i muḥāl (Yetim D., Mrb. 3, M. 21).

Yine **Cemāl'den** umaruz ey Yetim luḫf

Oldur cihānda zāhir ü bāṭın mu'inümüz (Yetim D., G. 67, M. 11).

'Ālem-i 'aşḳ-ı **Cemālī'ye** düşüp zevḳ itmedi

Ey Yetimî olmayan ḳayd-ı dü-'ālemden ḥalāş (Yetim D., G. 84, M. 9).

Ḥikmet āmîz sözüñ irse **Cemālī'ye** Yetim

Dir idi rûḫını şād eyledüñ Eflāṭûn'un (Yetim D., G. 108, M. 9).

Şadef-i ḳalb-i **Cemālī'ye** Yetimî girseñ

Ḳıymet ü ḳadrüñe olmazdı bahā bu 'ālem (Yetim D., G. 125, M. 15).

Ḥazret-i pîr-i **Cemālī'ye** ola ecr-i cezîl

Bāḳīye 'ömr-i ṭavîl ola budur vird-i Yetim (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 81).

Ne baş ağrısıdur diyüp **Cemālī**

Yetimî'ye buyurdı terk-i ser-tāc (Yetim D., G. 22, M. 11).

Şadef-i ḳalbi bu **Cemālī'nüñ**

Seni eyler Yetimî āḫir dür (Yetim D., G. 43, M. 9).

Küy-ı **Cemālī'de** ḥāl oldı Yetim'e ḡidā

Şûfî-i da'vet-perest sen yürî ḥalvāya baḳ (Yetim D., G. 104, M. 11).

Cemālî nāmını sebt it Yetimî tā ki eş'āruñ

Zamāne levḥ-i sîmîne yaza altun ḳalemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 13).

Gel **Cemālî'yile** gül-geşt-i çemen eyleyelüm

Ey Yetim olmuş iken gülşene mihmān gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 11).

Çün **Cemālîlerdenüz** lâyıḳ degüldür meyl ide

Ey Yetimî zîşte vü murdāra ṭab'-ı pākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 11).

Dil aḥvālin **Cemālî'den** şoruñ şormañ Yetimî'den

Ki hicret ideli andan iñen ḥayli zamāndur dil (Yetîm D., G. 122, M. 11).

Cemālî terk-i tāc ile Yetimî ser-firāz oldı

Yüri ol terk ile sen de başılma penbe-i tāca (Yetîm D., G. 173, M. 11).

'Aceb midür **Cemālî'den** Yetimî'ye şeref çünkim

Nebātuñ ḳadrini bulur muḳārin çüb ola ḳanda (Yetîm D., G. 190, M. 11).

Ḳo tafşili **Cemālî'den** Yetimî

İşitdünse eger icmāl-i 'aşḳı (Yetîm D., G. 205, M. 11).

Ey **Cemālî** Şems-i Tebrîz-i zamānsın sen bu gün

Bu Yetim'e ḥālet-i Monlā olupdur şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 13).

Cemālî şöḥbeti besdür Yetimî

Ḥalāyıḳ terkin ur iclāsdan ḳaç (Yetîm D., G. 24, M. 9).

Cemālî emrine çünkim Yetimî imtisāl itdün

Su'āl-i ḳîl ü ḳālî ḳo daḥı çün ü çirādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 9).

Cemālî kimdügin bi'llāh Yetimî bilmedi 'ālem

Eger ta'rîf idüp dirsem daḥı va'llāhi bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 11).

Cemālî ḥāk-i pāyı ey Yetimî

Seni başuña sultān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 17).

Dirdi taḥsîn idüp **Cemālî** eger

Bu ḥayālātı görse ḥaḳ budur (Yetîm D., G. 52, M. 19).

Ey **Cemāli** şeh-i nazm oldı Yetimî salıyor

Şu'arâ-yı kudemâ ravzasına velveleler (Yetim D., G. 57, M. 9).

Gel **Cemāli** ışiginde özüni hâk der it

K'astānunda Yetimî diyeler hâk derüz (Yetim D., G. 65, M. 9).

Ey **Cemāli** olmasa her-cāyî eş'ār-ı Yetim

Boynına her 'arifün olmaz idi dīvānı farz (Yetim D., G. 85, M. 9).

Baħr-ı 'aşk içre **Cemāli** olmasa

Nazm-ı dūr-bār-ı Yetim'e ger şadef (Yetim D., G. 96, M. 17).

Gör tecelliyi **Cemāli** çü Yetimî imrüz

Zāhidüñ dimek ile va'de-i ferdāsına yūf (Yetim D., G. 97, M. 11).

Cemāli remzine nev'an vuķūfuñ olmayınca sen

İçinde ehl-i 'irfānuñ Yetimî olmaduñ 'arif (Yetim D., G. 98, M. 13).

Åşinālık it **Cemāli** olmasun

Bu Yetimî baħr-ı ħayretde ġarık (Yetim D., G. 101, M. 11).

Cemāli mezhebin tütduñ Yetimî

Diyelden ihtiyārum 'aşkdur 'aşk (Yetim D., G. 103, M. 9).

Hazret-i pīr-i **Cemāli** etegin tütduñ ise

Ey Yetimî olugör ebkemi dervişlerüñ (Yetim D., G. 107, M. 13).

Şol ġidāyı ki saña şundu **Cemāli** be Yetim

Rūħ-ı Kudsî olamaz bir megesi ol ħanuñ (Yetim D., G. 109, M. 9).

Baħr-ı bezmünde **Cemāli** düşüp alçağa Yetim

Üsti yanında göre ħār u ħası niceye dek (Yetim D., G. 110, M. 9).

'Aşk pīridür **Cemāli** ey Yetimî merd iseñ

Zeyline idüp teşebbüs ġayrdan kendüñi çek (Yetim D., G. 111, M. 11).

Gel **Cemāli** gibi varlık tönünü tārħ eyle

Ey Yetim eyleye tā kim seni ifnā kepenek (Yetim D., G. 113, M. 11).

Cemālî mürşid-i server Yetimî

Cenâbında dil-i âgâh ile ol (Yetim D., G. 117, M. 9).

Pes **Cemālî** derdidür âşüfte-ḥâl iden beni

Ey Yetimî şanmağıl kim gayrı derdüm var benüm (Yetim D., G. 136, M. 11).

Ḥâl diliyle **Cemālî** remzin

Ey Yetimî nideyim bilimedüm (Yetim D., G. 138, M. 9).

Cemālî âstânında Yetimî

Senüñ ḥâlünüñ nâ-ķâbil ne bilsün (Yetim D., G. 141, M. 11).

Çün **Cemālî** sözini himmet ile güş itdün

Ey Yetim eyle seri secdede fırsat var iken (Yetim D., G. 150, M. 11).

Gel **Cemālî** gibi şâf ölmek için sen de Yetim

Naşş-ı gayriyi yuyup levḥ-i dili pāk eyle (Yetim D., G. 169, M. 9).

Ey **Cemālî** niçe bir eşk-i Yetim

Baḥr olup 'umḳ u kenârî olmaya (Yetim D., G. 184, M. 9).

Cemālî gibi gel sen de Yetimî derd-i 'aşḳ ile

Yürekden âh idüp her dem iki gözünüñ pür-âb eyle (Yetim D., G. 188, M. 9).

Sözüm aḥsen ola diyü **Cemālî**

Yetimî başladı dürlü yalana (Yetim D., G. 189, M. 11).

Ey **Cemālî** ḳor idün işigüne yüz süriye

Bu Yetimî'nün olaydı eger istihḳâķı (Yetim D., G. 200, M. 11).

Görmem **Cemālî** gibi bir reh-nümâ Yetimî

Ger cüst ü cüy idersem Mışr u 'Irâķı Şâm'ı (Yetim D., G. 201, M. 13).

Ey **Cemālî** şâh olurdu bu Yetimî çâkerün

Pürsiş-i ḥâl eyleyüp bir kez diyeydün ey ḳulum (Yetim D., G. 137, M. 11).

Bir adım râh-ı **Cemālî'yi** Yetimî varıma

Ṭutmayan cân u gönülden reh-i faḳr u fâķa (Yetim D., G. 183, M. 11).

Ṭutmayan ṭavr-ı **Cemālī'yi** Yetīmī varmadı

Bu cihān-ı köhnede ehl-i fenā eṭvārını (Yetīm D., G. 199, M. 13).

Rütbet-i şeyḫ-i **Cemālī'yi** Yetīmī bekle

Tā Ḥaḫ'ıñ emri irüp mesken idince laḫdi (Yetīm D., G. 203, M. 9, 11).

➤ **Cemālī-veş:** Cemali gibi.

Cemālī-veş Yetīmī eyledüñ çün

Gözüñüñ yaşını mänen-i deryā (Yetīm D., G. 3, M. 11).

❖ **cemel:** deve.

'İbret ile naẓar itdükde didüm

Ḳüt için yolda **cemel** boḫ yuvalar (Yetīm D., K1. 31, M. 4).

❖ **cem'ıyyet:** topluluk, meclis || huzur, düzen.

İster iseñ dil-i şāfiler ile **cem'ıyyet**

Şuḫuf-ı dilde olan naḫş-ı perākendeyi (Yetīm D., G. 116, M. 11).

➤ **cem'ıyyet-i dünyā:** insanların tamamı, cemiyetin bütünü.

Şimdi ḫubb-ı cāh ile ḡavḡā olupdur şūfilik

Bā'is-i **cem'ıyyet-i dünyā** olupdur şūfilik (Yetīm D., G. 105, M. 2).

➤ **cem'ıyyet-i yārān:** arkadaş, dost toplantısı.

Cem'ıyyet-i yārāna 'arz itme ṭarıḫatden

Āyin ü rüsüm eyler abdālī perākende (Yetīm D., G. 178, M. 3).

❖ **Cemşid:** şarabı bulmasıyla meşhur İran'ın efsanevi dördüncü şahı.

Ṭolı ḫaldurmāk Cem ü **Cemşid'e** neydi bezmde

Ger naşīb olsa bu ḫāke cür'ā-i cāmuñ senüñ (Yetīm D., G. 112, M. 5).

❖ **cenāb:** dergāh, huzur, makam || eşik.

Cemālī mürşid-i server Yetīmī

Cenābında dil-i āḡāh ile ol (Yetīm D., G. 117, M. 10).

İki şeh-zādeler iki dil-āver pād-şālardur

Cenābında Feridün ile Keyḫüsrev gedālardur (Yetīm D., Terki-bend 1, M. 14).

- **cenāb-1 cilve-geh-i ‘aşk:** aşk meydanının kapısı.

Cenāb-1 cilve-geh-i ‘aşka eyleyüp pervāz

Çanaduñ altına al bu sipihr eyvānın (Yetîm D., G. 144, M. 9).

- **cenāb-1 Hakk:** Allah’ın huzuru.

Ṭarîk-1 ‘aşkda sâbit-ka-dem ol

Budur ey dil **cenāb-1 Hakk’a** minhâc (Yetîm D., G. 22, M. 8).

- **cenāb-1 mey-kede:** meyhanenin kapısı.

Güşe-i Firdevs’dür ey dil **cenāb-1 mey-kede**

Sâkiler gîlmân ü kevserdür şarāb-1 mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 1).

- **cenāb-1 pād-şāh:** padişahın huzuru.

Melāz u melce’-i şehdür mesâkin-i belā-perver

Cenāb-1 pād-şāhî ihtirāz idüp belāyādan (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 64).

- **cenāb-1 şeh-i heft-kişver:** yedi cihan padişahının huzuru, makamı.

Meyi itmeyem **cenāb-1 şeh-i heft-kişvere**

Ger kullaruñ içinde kemîne gulām olam (Yetîm D., G. 132, M. 3).

- ❖ **cenāh-1 miḥ açmak [Kalıp İ.]:** büyük, ulu kanadını açmak.

Yetîm’üñ göñli kuşın olmışdur

Cenāh-1 miḥ açup şeh-bāz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 10).

- ❖ **Cederal:** Venedik amiri.

Cederal ile ki **Anderya Ṭora**

Şalsa ger Barbaros’a bir nökerin (Yetîm D., K1. 1, M. 17).

- ❖ **Ceneviz:** Osmanlılar’ın Cenova cumhûriyetine verdikleri isim.

Ceneviz memleketin ḥāk ile yek-sân idelüm

Gel ṭonanmāya gidüp ‘azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 15).

❖ **ceng:** savaş, muharebe || çekişme, münakaşa.

Hâfız u nâzıruñ olsun Allâh

Ceng ü âşüb olıcağ yirlerde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 132).

Seg raķibi tünd ider mey-gün lebüñ keyfiyeti

Şöyle kim ilkâ ider küfr ehline **cengi** şarâb (Yetîm D., G. 12, M. 6).

➤ **ceng eylemek [Kalıp İ.]:** savaşmak, kavga etmek.

Allâh Allâh diyü gül-bâng ile **ceng eyleyelüm**

Gel ÷onanmâya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 3).

➤ **ceng itmek [Kalıp İ.]:** savaşmak, kavga etmek.

Ceng iderdüm ol iki segler ile küyuñda

Lik araya girüp yine ħamiyyet aralar (Yetîm D., G. 55, M. 3).

❖ **ceng-cü:** cenk arayıcı, kavgacı.

Elinde **ceng-cü** ġâzilerüñ şemşir-i 'uryanı

Çara kâfirleri koydu ser-â-ser kırmızı ÷ona (Yetîm D., G. 182, M. 7).

❖ **cennet:** îmanlı ve iyi kimselerin ölümünden sonra Allah tarafından mükâfat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve nîmetlerle dolu yer.

Bağruma taşlar başup dîdâr için bir secdedür

Zâhidâ **cennet** degül şavm u şalâtumdan ümid (Yetîm D., G. 31, M. 12).

➤ **cennet-âbâd-ı çemenzâr-ı cihân:** dünyanın cennet gibi gül bahçesi; gezinti yeri.

Cennet-âbâd-ı çemenzâr-ı cihân çok ammâ

Südlüce cânibidür bâğ-ı İrem dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 9).

❖ **cer:** yer.

ġayret ocağıdur çün şî'r-i Yetîm-i pür-suz

Efsürde olup itmez tümârı **cer** çerâğı (Yetîm D., G. 209, M. 10).

❖ **cerb**: uygun, yumuşak, hoş.

Çarh-ı mihmân küşe perhîz idüp aldanmayalum

Cerb ü şirin ni‘metine didügince şunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 6).

❖ **Cercîs**: Circîs. İsa Peygamber’den üç yüz yıl sonra yaşadığına inanılan dinî, tarihî ve efsanevi bir kişidir. Roma İmparatorluğu’nun zulmüne maruz kalmakla birlikte hak dine inanmaktan vazgeçmeyen ve türlü işkencelerle öldürülen Cercîs’in adı klâsik şiirimizde oldukça az geçer. Samimi bir hıristiyan olan ve hıristiyanlarca Saint George olarak bilinen Cercîs, müslümanlarca da salih bir kimse, hatta bir nebi olarak bilinir. Cercîs, hak dine davet ettiği emir tarafından türlü işkencelere maruz bırakılır. Zindana atılır, etleri demir taraklarla taranır, etleri parçalanarak arslanlara yedirilir, kaynar kazanda eritilir. Her defasında yeniden diriltirilir ve Allah’a olan inancını dile getirir. Sonunda ona işkence edenler, Allah’ın gönderdiği bir ateşle yok edilir.

Dehr-i ber-cây-ı haşar **Cercîs’e** hargâh-ı ‘adem

Hîç mevcûd ola mı insâna künc-i ‘âfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 3).

❖ **ceres**: çan, çingirak.

Zebân-ı hem-rehi şakla perâkende sühandan sen

Muħarrrik olmasa itmez bu yolda bir **ceres** cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 10).

‘Uķâb-ı evc-i ‘izzet şaydına ol iki şeh-bâza

Olup minķâr mâh-ı nev **ceres** hûr-şîd-i rahşende (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 6).

➤ **ceres-i nâle**: inilti, feryat çanı.

Āteş-i āhum ile yandı yine meş‘aleler

Ceres-i nâlem ile tıldı reh-i merħaleler (Yetîm D., G. 57, M. 2).

❖ **cerîde**: defter, kitap, gazete.

Bağdum göñül **cerîdesine** diķkat eyledüm

Hicrân hikâyetin oķudum riķkat eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 1).

❖ **cev:** arpa tanesi.

Ebed hâk oluruz şanma nazar it kiştzâra gel

İrişse sâ'ati eyler **cev** ü gendüm 'ades cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 8).

❖ **cevâb:** bir soruya, bir söz veya yazıya, bir durum ve ihtiyaca söz, yazı veya başka bir ifade yoluyla verilen karşılık, yanıt.

Ayak koyup reh-i 'aşka su'âl-i intihâ itseñ

Cevâbda revâ budur başuñdan ibtidâdan geç (Yetîm D., G. 25, M. 4).

➤ **cevâb-ı kaṭ'î:** kesin cevap.

Ger şorarlarsa Cemâlî'yi **cevâb-ı kaṭ'î**

Fuzalâ-yı ŧuruķuñ mercî'i vü mu'tekidi (Yetîm D., G. 203, M. 11).

❖ **cevânib-i 'izzet:** değer, ululuk, yücelik tarafı; yönü.

Deñiz içinde deñiz mâlikine mâlik olan

Olur **cevânib-i 'izzetde** âşinâ müjde (Yetîm D., G. 175, M. 8).

❖ **cevdet-i ṭab':** hoş, latif mizaç.

Cevdet-i ṭab'um Yetîm idüp şikârın ṭarz-ı hâş

Kebg-i fikr-i vâdî-i eş'ârî tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 13).

❖ **cevher:** cevher, mücevher.

Şî'rini virdi Yetîm ey dil ḥarîdâr olana

Sayrefîdür 'arz-ı **cevher** itdi bâzârın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 12).

➤ **cevher-i 'aşk:** aşkın özü, kaynağı.

Cevher-i 'aşk dimez 'âşık mahâret 'arz idüp

Vâşıl-ı iksîr lâ-büd eylemez ızhâr fen (Yetîm D., G. 147, M. 5).

➤ **cevher-i derd-i 'aşk:** aşk derdinin mayası, yaratılışı.

Naḳd-i eşki anuñ ki vâfirdür

Cevher-i derd-i 'aşka kâdirdür (Yetîm D., G. 43, M. 2).

❖ **cevlān-gāh/ cevlān-geh:** gezilip dolaşılan yer.

Der-i devlet penāhı rütbesi eflākden 'ālī

Serāyı sağfı **cevlān-gāh-ı** mürğ-ı 'izz ü iqbāli (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 74).

Elinden per açup şāhuñ iki şeh-bāz-ı derrende

Şikāri oldı **cevlān-gehlerinde** çarh-ı gerdende (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 2).

❖ **cevr:**

1. haksızlık edip incitme, eza; eziyet, üzme, zulüm.

1.1. sevgilinin aşığı çektirdiği sıkıntılar.

Yā Rab ol **cevri** dükenmez yār gönlin nerm kıl

Çekmege ol **cevri** āhenden yürek vir yā baña (Yetīm D., G. 6, M. 5,6).

Bunca zulm ü sitem ü **cevre** dirğ

İ'tirāf itmedüñ işrār itdüñ (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 57, 65).

1.2 düşmanın eziyeti.

Neyleyeydi kıra gönüllü 'adū

Olmasa **cevrüñ** elinden kıyğū (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 48).

➤ **cevr eylemek [D]:** eziyet etmek, acı çektirmek.

Ođ gibi tođruluđum bildiyise ol hūnī

Ƙaddümi diñ ki büküp **cevr** ile yā **eylemesün** (Yetīm D., G. 154, M. 8).

❖ **ceyb:** yaka || cep.

Güm olup kim ki göz yumup çekdi

Ayağın dāmene başın **ceybe** (Yetīm D., K1. 9, M. 2).

❖ **ceyhun:** ceyhun nehri || suları çok ve azgın bir biçimde aktığı için gözyaşlarının

akışı ceyhun'a benzetilir.

Furāt u Dicle vü **Ceyhün** olupdur

Gözümden cüş iden enhār derdā (Yetīm D., G. 7, M. 3).

Çanlu şular gibi yolum bağladı eşk-i revân

Eyledi ben nâ-tüvânuñ yolını **Ceyhûn** bend (Yetîm D., G. 34, M. 4).

O deryâ-yı keremden yaña aqsun gözlerüm yaşı

Muñite irmege itsün bu **Ceyhûn** u Aras cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 4).

❖ **ceyş**: asker, ordu.

➤ **ceyş-i 'adû**: düşman askerleri.

'Adem ser-haddine **ceyş-i 'adû** göçsün ki dünyânuñ

Ser-â-ser rub'-ı meskûnı sunıldı âl-i 'Osmân'a (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 53).

➤ **ceyş-i ezhâr**: çiçekler ordusu.

Şâh-ı iklim-i çemendür ki bu gün gülşende

Ceyş-i ezhâra çıkup eyledi dîvân gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 4).

➤ **ceyş-i İslâm**: İslam orduları.

Ceyş-i İslâm ile Sultân Süleymân qaradan

Bahr u ber fethine 'asker yürüdi bir aradan (Yetîm D., Mrb. 1, M. 5).

➤ **ceyş-i kerem**: cömertlik ordusu, askerleri.

Zabt olursa mülk-i dil **ceyş-i keremle** zabt olur

Olmaz ol kişver cüyüş u şeş-per ü tîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 5).

➤ **ceyş-i zafer-yâb**: zafere ulaşmış, muzaffer ordu.

Livâ-yı nuşret-âyâtı çeküp ol iki şeh-zâde

O dem **ceyş-i zafer-yâb** ile tayy itdi nice hāmūn (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 32).

❖ **cezbe**: ruhun heyecanı, coşkunluk.

Rûm'dan dervîşini bir **cezbeyile** celbdür

Şeyh-i hâk-i Pârs ü pîr-i Herât'umdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 9).

Ben bu rezm içre nâ-gehân bir pîr

Câna atdı kemân-ı **cezbese** tîr (Yetîm D., Mes. 2, M. 100).

➤ **cezbe-i Leylî:** Leyla'nın aşk daveti.

Cezbe-i Leylî'yi gör kim çihre-i Mecnûn şanup

Düşdi yüzün göricek nâka izinüñ kâhını (Yetîm D., G. 193, M. 3).

❖ **Cibrîl:** Cebrail, tabir olunan dört büyük melekten peygamberlere vahiy indirmekle görevli olanı. İlahî emirleri meleklerle ve peygamberlere ulaştıran vahiy meleği.

Ger hezârân per açup pervâz ide **Cibrîl-i** dil

Ahrakat didürür süz-ı habâb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 11).

❖ **cife:** kokmuş ceset, leş, lâşe.

➤ **cife-i dehr:** dünyanın leşi.

Bâl açup gözle şikâruñ didiler şâhîn-vâr

Zâğ-veş dimediler **cife-i dehre** konuñ (Yetîm D., G. 109, M. 4).

➤ **cife-i dünyâ-yı hab:** uyku(gaflet) dünyasının leşi.

Cife-i dünyâ-yı habdur her birisi bir gurâb

Şanma tûti gibi şeker-hâ olupdur şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 3).

❖ **ciger:** ciğer, bağır, yürek || aşığın yüreği.

Fenâ bezmine ey tâlib eger yol varmak isterseñ

Gözüñ yaşın şarâb idüp **cigercügüñ** kebâb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 8).

Nice âdem ola kim ağlamaya hasret ile

Cigerini kim ola dağlamaya miñnet ile (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 36).

Çanlu yaşlarla **ciger** pür çihreden dâğ üzre eşk

Rûm'dan söynür gibi âhir kızılbaş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 5).

Şikeste-hâl Ferhâd'un **ciger** pergâlesidür hep

Degüldür lâleler yir yir ki seng-i hâra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 5).

Cân-güdâz ü sine pür süzân imiş dervişlik

Dide giryân ü **ciger** biryân imiş dervişlik (Yetîm D., G. 106, M. 2).

❖ **ciger-gūşe**: ciğerpare, evlat.

Yürekde dağı bir gūşe gerekmez āh ile vāha

Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetīm D., Mrb. 2, M. 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36).

❖ **cihān**: dünya, âlem || bütün insanlar, herkes.

Niçe şāh u nice bende gelüp gitdi **cihāndur** bu

Siler bir dest-māl ile dimez ol şāh u bu bende (Yetīm D., G. 190, M. 3, 7).

Cihānuñ ser-firāzısın ki olduñ

Ṭarīķ-ı 'aşķ içinde bī-ser ü pā (Yetīm D., G. 3, M. 3).

Sūz-ı derün ile **cihāndan** 'ubūruma

Āhum 'alevlerin 'alem-i türbet eyledüm (Yetīm D., G. 128, M. 3).

Seri pā pāyı ser eyler **cihān-ı** bī-ser ü pādur

Ḥazīzi evc ider evci ḥazīz eyler bu dünyādur (Yetīm D., G. 53, M. 1).

O deñlü ğaflet almışdur **cihān** ehlini ser-tā-ser

Baķup ger görseler rūşen dil-i āġāhı bilmezler (Yetīm D., G. 44, M. 9).

Cihān-ı būķalemūnuñ görenler elvānın

Cihānuñ añladılar girye reng ḥandānın (Yetīm D., G. 144, M. 2).

Ayaķ baş gel şeh-i kişver-sitāna ser-fürü itme

Gedā-yı ser-firāz olup **cihāna** ser-fürü itme (Yetīm D., G. 166, M. 2).

Künc-i 'uzlet var iken añmañ Yetīm'e 'ālemi

Eylemez mürġ-i ķafes raġbet **cihānuñ** bāġına (Yetīm D., G. 176, M. 10).

Ḷaldı Korfozda düşüp Sūḥte Ḷıral

Bu **cihānuñ** gezerik baḥr u berin (Yetīm D., K1. 2, M. 2).

Hezārān 'id ile sūr-ı sūrūr-efzādan artuķdur

Cihānuñ şimdiki ḥāli 'aceb zevķ u şafālardur (Yetīm D., Terķib-bend 1, M. 20, 28, 55, 83).

Nefāyis ğuşşasın yimez **cihānda**

Kanā'at eyleyen bir pāre nāna (Yetīm D., G. 189, M. 7).

Ölürseñ ölmedin mütü hadisi muḳtezāsınca

Ḥayāt-ı cāvidān bulup **cihānda** ölmedüñ ‘ārif (Yetîm D., G. 98, M. 10).

Ehl-i dilüñ melce’i ḳapuñ durur

İki **cihān** devleti ḳapuñ durur (Yetîm D., Mes. 3, M. 4).

Ne ḳadar ḥalk-ı **cihān** var ise cellād-ı ḳazā

Ḳatl idüp ḳarmadadur ḳara yire ḳanını hep (Yetîm D., Terḳib-bend 3, M. 15, 25, 59).

Yine Cemāl’den umaruz ey Yetîm luṭf

Oldur **cihānda** zāhir ü bāṭın mu’inümüz (Yetîm D., G. 67, M. 12).

Bir söz mi var **cihānda** ki ol nuṭḳ-ı Ḥaḳ degül

Güş itmeyen bu nükteyi ḥaḳḳā ḳulaḳ degül (Yetîm D., G. 124, M. 1).

Yād eylemeñ yanumda Bū Derdā fenāsı

Virmiş iken **cihānda** aña iṣṭihār ev (Yetîm D., G. 161, M. 4).

O deñlü ḡaflet almışdur **cihān** ehlini ser-tā-ser

Baḳup ger görseler rüşen dil-i āḡāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 9).

Cihān u ehline idüp vedā’ı

Enisin fikr-i Sübhān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 3).

Hāce-i mün’im eger efḳar-ı müflis küllî

Bu **cihān** ḥalkınıñ a’lāsına ednāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 6).

Sicndür bu **cihān** teng ü tārik

İçinde mü’mın ehl-i ḥaşyet ancaḳ (Yetîm D., G. 102, M. 7).

Cihān içinde varım ‘aşḳdur ‘aşḳ

Cihān āḡyār u yārum ‘aşḳdur ‘aşḳ (Yetîm D., G. 103, M. 1,2).

Dilemezdim ki **cihān** mülkine ben raḥṭ çekem

Nideyin kendümi kendüme ḳomadı ādem (Yetîm D., G. 125, M. 1).

Yetîm eşḳāl-i eşyāda **cihān** ḥayrān iken el-ḥaḳ

Seni gördüm ki seyr eyler bu eşyāyı nigāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 9).

Çār-miḥa gerdiler ƙaldum keş-ā-keşde Yetīm

Derd ü endūh u belā bir yaña **cihān** (Yetīm D., G. 153, M. 10).

Şuyı bardaƙda dimişler gemiyi ƙāğıdda

Bizden evvel bu **cihān** seyrin iden ehl-i vuƙūf (Yetīm D., K1. 7, M. 2).

Gözümden dökdüğüm yaşı **cihāna**

İki ƙanlu şular itdüm revāne (Yetīm D., G. 189, M. 1).

Cihānuñ az u çoğından geçelden

Göñülde şanma kim biş ü kemüm var (Yetīm D., G. 54, M. 5).

Der-i divān-ı şāhiye ne nisbet ser-te-ser dūnyā

Bu yetmiş iki millet pür **cihān** bir gūşe-i ḥālī (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 76).

➤ **cihān-ı būƙalemūn**: döneƙ dūnya.(bulunduğu yerin rengine giren ve böcek yiyen, sıçan büyüklüğünde bir hayvan).

Cihān-ı būƙalemūnuñ görenler elvānın

Cihānuñ añladılar girye reng ḥandānın (Yetīm D., G. 144, M. 1).

Münƙalibdür **cihān-ı būƙalemūn**

İnbisāti ğam ile müdgamdur (Yetīm D., K1. 22, M. 3).

➤ **cihān-dīde**: dūnyayı gören, görmüş geçirmiş göz.

Yire el arƙasın koyup **cihān-dīde** olanlar dir

Gök altında müsellemdür Ƙalātā'yile İstanbul (Yetīm D., G. 115, M. 5).

➤ **cihān-gīr-i zamān olmak [Kalıp İ.]**: devrin fatihi, büyük hükümdarı olmak.

Cihān-gīr-i zamān olmaƙ dilersenñ

Yüri olma Ḥüdā ğayrına muḥtāc (Yetīm D., G. 22, M. 9).

➤ **cihān-ı ḥab-gāh**: uyku dūnyası, gafillik dūnyası.

Te'emmul eyledüm gördüm ser-i bīdāradur ƙaşdı

Kemin-gāh içre ƙuṭṭa'-ı **cihān-ı ḥab-gāhı** ben (Yetīm D., G. 140, M. 6).

➤ **cihān-ı köhne:** viran, yıkık dünya.

Bir pül-i rāh-ı hāṭardur bu **cihān-ı köhne**

Hazer it ğaflet ile geçme ayak baş muhkem (Yetîm D., G. 125, M. 3).

Ṭutmayan ṭavr-ı Cemālî'yi Yetîmî varmadı

Bu **cihān-ı köhne**de ehl-i fenā eṭvārını (Yetîm D., G. 199, M. 14).

❖ **cihān-efrüz:** Gül ü Hüsrev Mesnevisinin kişilerindendir. Isfahan şahının kız kardeşidir.

Sa'âdetlerle 'ömr-i nāzenîni ber-mezîd olsun

Şeb ü ruz-ı **cihān-efrüzü** dāyim Qadr ü 'îd olsun (Yetîm D., Mrb. 2, M. 22).

❖ **cihāt:** cihetler, taraflar.

Güm eyleyüp **cihātı** maḥv eyle ba'd u ḳurbı

Ḳaldur ḳara vü ağı def eyle şubḥ u şāmı (Yetîm D., G. 201, M. 3).

Şeş **cihāta** bu Mrb.' şalup āvāz-ı bülend

Atdı nuşretler ile ḳal'a-i Efrenc'e kemend (Yetîm D., Mrb. 1, M. 33).

❖ **cilā:** parlaklık, parlama, parıltı.

Gözlerüm rüşenāsıdur ol ruḥ

Pās-ı ḳalbüm **cilāsıdur** ol ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 2).

❖ **cilve-geh / cilve-gāh:** görünme yeri, gezinti yeri (sevgilinin görüldüğü/bulunduğu yer).

Zîr-i rānuñ ola semend-i ḥurüş

Cilve-gāhuñ ola miyān-ı cüyüş (Yetîm D., Mes. 2, M. 132).

Perde-i pindār ḳaldur **cilve-geh** ḳıl dideyi

Benliğı terk it serîr-i pād-şeh ḳıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 1).

➤ **cilve-geh-i 'aşk:** aşk meydanı.

Bî-ser ü bî-pā olup **cilve-geh-i 'aşka** düş

Zerre-şifat raḳş urup mihr-i dil-ārāya baḳ (Yetîm D., G. 104, M. 3).

❖ **cinān:** cennetler.

Ehl-i dīdār 'aynına gelmez

Selsebīl ü **cinān** temāşāsı (Yetīm D., K1. 11, M. 4).

❖ **cināyet:** insanın canına veya uzuvlarına yönelik saldırma, öldürme; adam öldürme derecesinde ağır suç; hata, günah.

Müdde'i cānibini eyledi teşnī' tamām

Bende çün görmeyicek cürm ü **cināyet** Kıpudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 10).

❖ **cism:** insan ve hayvan bedeni, gövde, ceset, ten || aşığın bedeni.

Cism zulmānını ref eyle münevver dil olup

Rūz u şeb zıkr-i Hüdā'yle şafāda ol hem (Yetīm D., G. 125, M. 7).

Yār elinde gele bir taş ne lezzetdür bu

Cism ol taş ile sürh ola ne hil'atdür bu (Yetīm D., G. 162, M. 2).

Zāt-ı Hāk bī-keyf ü kem **cismümde** cānumdur benim

Bu kadar var kim o ben olmadı ben ol olmadum (Yetīm D., G. 134, M. 3).

Nuķuş-ı ğayrdan levh-i dili pāk eyleyüp ol merd

Boyadı kanlara **cismīn** sözün itmedi illāca (Yetīm D., G. 173, M. 4).

Halka halka dāğlardan **cismüme** giydüm zırh

Şāh-ı merdānum yine muhkem neberdüm var benüm (Yetīm D., G. 136, M. 3).

Yağ-dān itdi 'ālemi idüp şitā şitāb

Sincābī gör ki girdi yine **cism-i** āf-tāb (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 2, 30).

➤ **cism-i hāk:** topraktan yaratılmış beden.

Gördi kim virür yele hicr odı **cism-i hākümüz**

Acıyup şular seper bu dīde-i nemnākümüz (Yetīm D., G. 70, M. 1).

➤ **cism-i lāğar:** ince, zarif beden.

Maḥbesümdür **cism-i lāğar** itmege cānı ḥalāş

Pāye pāye üstühānum nerd-bānum şandılar (Yetīm D., G. 47, M. 5).

➤ **cism-i nā-tüvān:** zayıf, halsiz beden.

Beñzedüp feryāduma feryād-ı çengi ehl-i derd

Münhanî kâmetle **cism-i nā-tüvānum** şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 4).

Karâr itmezdi cân bir dem bu **cism-i nā-tüvān** içre

Şehâ tîrûñ gelüp mağz olmayaydı üstühân içre (Yetîm D., G. 191, M. 1).

➤ **cism-i pür-dâğ:** yaralarla dolu beden.

Cism-i pür-dâğ ile kuyuñda şitâbumdan benüm

Hayrete varup didiler kuleden kaplân açar (Yetîm D., G. 40, M. 7).

❖ **cû:** ırmak.

Gâh baħr-ı ‘amîk olub mevvâc

Gâh geşt-i cihân ider **cûdur** (Yetîm D., G. 52, M. 8).

Her nihâl-i tâzeyi taħrîk idüp bād-ı bahâr

Sâye-güster itdi **cüyuñ** ‘ar’ara şimşâdını (Yetîm D., G. 202, M. 8).

❖ **cû eylemek [Kalıp İ.]:** aramak, araştırmak.

Şeyh-i şöhret **cû** ridâsın **eyleyüp** şöhret yükin

Tavk-ı şeytân gibi aldı boynına la‘net yükin (Yetîm D., G. 158, M. 1).

❖ **cûd:** el açıklığı, cömertlik, bereket.

Bu nüh-kıbâba şaldı **cûd** u keremle âvâz

Seyyid ‘Aliyy-i Rûmî Hâcî Kıvâm-ı Şîrâz (Yetîm D., G. 66, M. 1).

Şubh u mesâda gitmez olupdur yüzümden âh

Cûd u şehâ ricâsına dest-i hacâletüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 54).

Yetîm’em şâh-ı deryâ-dil şehâ vü **cûda** ğarķ itdi

Neheng âsâ ‘aceb olmaz dem ursam ka‘r-ı deryadan (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 69).

Bezl ü **cûduñ** rub‘-ı meskûna olaldan münteşir

Hâtemi bahlile mevşûf itdi in ‘âmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 7).

❖ **cüş:** coşma, taşma, kaynama, coşkunluk, galeyana.

Yilteyüp birbirini **cüş** ile dir görenler

Gel ÷onamāya gidüp ‘azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 23).

➤ **cüş eylemek [Kalıp İ.]:** çoşup taşmak.

Şâf-dil olmak dilersenñ baħr-ı bî-pâyân gibi

Sîneñe kefler urup **cüş eylegil** ‘ummân gibi (Yetîm D., G. 196, M. 2).

➤ **cüş itmek [Kalıp İ.]:** çoşmak, taşmak, kaynamak.

Nâ-ehle açma rāz-ı dili **cüş idüp** Yetîm

Berrî olana söyleme deryâ ħaberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 9).

Girye itsem **cüş ider** baħr-ı muħîṭ-i bî-kerân

Şayħa itsem lerzeye varur zemîn ü āsmân (Yetîm D., G. 155, M. 1).

Seng-i ħārâlarla **cüş idüp** ağan ırmağlar

Şâf-dil-i Ferhād’a beñzer Ĥüsrev-i pür-kîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 5).

Na’ralar peydâ idüñ her güşeden ey ehl-i şevk

Cüş idüp çün pür-enîn oldı rebâb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 8).

Furât u Dicle vü Ceyhün olupdur

Gözümden **cüş iden** enhâr derdâ (Yetîm D., G. 7, M. 4).

Ĥurüş eyyâmıdır **cüş itdi** şular çağlayup taşdı

Cünün hengâmıdır ‘âķil ķo şehri rāh-ı şahrâ ṭut (Yetîm D., G. 18, M. 3).

Cūylar **cüş itdi** şahrâ vaķtidür

Lâleler çıķdı temâşâ vaķtidür (Yetîm D., G. 36, M. 1).

Çü irdüñ der-i maķşûda yûri deryâ gibi **cüş it**

Ciger-güşeñ yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh’a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 35).

❖ **cüy:** ırmak, akarsu, su.

Şandı bir Ferhād gelmiş kendiden öñ Kûh-ken

Dehr-i dünun **cüylerle** çâķ-i kûh-sârın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 10).

Cūylar cūş itdi şahrā vaqtidür

Läleler çıkdı temāşā vaqtidür (Yetîm D., G. 36, M. 1).

Cūylar şanmañ habāb ile düşüp her vādīye

Gözyaşıyle garka-i āvāre ser-gerdān aqar (Yetîm D., G. 40, M. 3).

Cūylar cünbişidür şanma fenā deştinde

Dehr ili dağı sürer silsilesin Mecnūn' uñ (Yetîm D., G. 108, M. 5).

➤ **cūy-bār:** ırmak, büyük ırmak.

Var mıdır bir huşk-leb kim dideden

Çihresinden **cūy-bārı** olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 4).

Sākī-i gül-'izār u mey-i hoş-güvār ola

Āvāze-i hezār olup **cūy-bār** ola (Yetîm D., G. 167, M. 2).

➤ **cūy-ı misk:** misk ırmakları.

Cān dimāğına Yetîm irmezdi būy-ı ma'rifet

Sıhr idüp aqıtmasa çāh-ı devātuñ **cūy-ı misk** (Yetîm D., G. 114, M. 10).

❖ **cübbe:** uzun ve geniş elbise.

Ser-bürehne 'ūrlar semtini ta'yīb itmesün

Her faķih-i medrese **cübbeyle** destārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 8).

'Örf ile **cübbe** vü destān gözüñden çıkarır

'Aşķ ile ger alasin egnüñe monlā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 9).

➤ **cübbe-i monlā:** molla cübbesi.

Ehl-i 'abā kimdügin bilmedi bilmez gider

Cehl ile k'ol bī-başar **cübbe-i monlā** görür (Yetîm D., G. 41, M. 8).

➤ **cübbe-i nāmūs:** edep, haya cübbesi.

Şuya şalduñ ise seccāde-i nengi zāhid

'Aşķ ile **cübbe-i nāmūsı** çeküp çāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 8).

❖ **cüdā:** ayrı, ayrılmış, uzak düşmüş.

Çavuşduñ hasrete cümle düş oldı ol **cüdālîklar**

Ciger-güşen yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetim D., Mrb. 2, M. 15).

➤ **cüdā itmek:** ayrı kalmak, uzak kalmak.

'İzzet ü zilletle kâdir mutaşarrıflardur

Kendülerden Haq'ı bir ān **cüdā itmezler** (Yetim D., G. 56, M. 4).

❖ **cüll-i himmet:** büyük yardım, ihsan.

Ƙara toprakça gelmez gözine aqçası dehrüñ

İdenler **cüll-i himmetle** kerem iqlimini seyrān (Yetim D., G. 159, M. 8).

❖ **cümle:**

1.bütün, tüm, hepsi, her şey.

Cünün vādilerin gel güşe güşe **cümle** benden şor

Diyār-ı 'aql-ı dūr-endişî var kendin bilenden şor (Yetim D., G. 37, M. 1).

Şüret-i kesret olup ma'nî-i vaḥdetle bir

Zāhir ü bāḥında hep **cümleyi** yek-tā görür (Yetim D., G. 41, M. 6).

Ṭavāf-ı küy-ı yār için ṭarîḳ-ı Ka'be'den döndüm

Ki yıldüm maqşad-ı Akşā bu oldı **cümle** hüccāca (Yetim D., G. 173, M. 8).

Hele ben bildüğüm hemān budur

Cümle eşyāda görinen odur (Yetim D., G. 52, M. 2).

Hātır-ı fātirüme **cümle** gelenden geçdüm

Cānı iṭlāka virüp ḳayd-ı bedenden geçdüm (Yetim D., G. 131, M. 1).

Cem' olup **cümle** velāyet açamazken umaruz

Feth-i bāb idüp ide 'arz-ı kerāmet Ḳapudān (Yetim D., Ks. 1, M. 41).

Çavuşduñ hasrete **cümle** düş oldı ol cüdālîklar

Ciger-güşen yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetim D., Mrb. 2, M. 15, 17).

Ağlasun mâtem idüp **cümle** cihân bu hâle

Çıksun eflâke bu derd ile figân u nâle (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 59).

Hâkde mürdeyide **cümle** nebât

Buldı bārân-ı rahmet ile hayât (Yetîm D., Mes. 2, M. 9).

2. hepimiz.

Çanı ol hâzret-i maḥdûm-ı Efendî-zâde

Çalkdı aradan idüp **cümlemüzi** üftâde (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 48).

3.baştanbaş.

Açsun bu gönül mürğı per ü bâl-i maḥabbet

Vâdi-i belâ küh-ı 'anâ **cümle** düz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 6).

➤ **cümle-i aşḥâb:** peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefine sahip kimselerin hepsi.

Bendes **cümle-i aşḥâbuñ** gönül

Lik cāndan Ḥayder-i Kerrâr'ı sev (Yetîm D., G. 160, M. 3).

❖ **cünbiş:** kımıldama, hareket etme; oyun, eğlence || hile, düzen.

Cūylar **cünbişidür** şanma fenâ deşinde

Dehr ili daḥı sürer silsilesin Mecnûn'uñ (Yetîm D., G. 108, M. 5).

Belki **cünbişde** olur küh-ı vaḳâr

Kâh-ı perrende-veş itmez ḥıffet (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 19, 29, 108).

Bu bâhr içre şināver **cünbişini**

İraḳdan sâkin-i sâḥil ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 9).

Geçilmez güşe-i mey-ḥānede rind-i sebû-keşden

Nedür 'ayyâş ü ḳallâş ile bu şubḥ u mesâ **cünbiş** (Yetîm D., G. 81, M. 4, 8, 12).

Bize Ḥaḳ nidügi bir bir cihānuñ **cünbişi** söyler

Gelüp bir yañadan sen de yapışma nâşihâ pende (Yetîm D., G. 190, M. 7).

➤ **cünbiş eylemek [Kalıp İ.]**: kımıldama, hareket etme.

Ebed hâk oluruz şanma nazâr it kiştzâra gel

İrişse sâ'ati **eyler** cev ü gendüm 'ades **cünbiş** (Yetîm D., G. 78, M. 8, 12).

Mü'ezzin çağırup Allâhu Ekber dir mesâcidde

Ĥüdâ yadiyile **eyler** deyirlerde derâ **cünbiş** (Yetîm D., G. 81, M. 10).

➤ **cünbiş itmek [Kalıp İ.]**: kımıldama, hareket etme.

Vâz geldüm zühd ile mescide sâkin olmadan

Aşk ile **cünbiş idüp** 'azm-i kilisâ eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 4).

Bu menzilde Ĥüdâ emrinsiz **itmez** bir meges **cünbiş**

Ki deryâ mevcine tâbi'dür eyler ĥâr u ĥas cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 2, 4, 6, 10, 14).

Dem-i 'Îsî gibi gülşende itdi çün şabâ cünbiş

Demidür rûĥ-ı sâniyile **itsek** sâķiyâ **cünbiş** (Yetîm D., G. 81, M. 1, 2, 6, 14).

➤ **cünbiş-i şabâ**: gün doğusundan esen hafif ve tatlı rüzgârın hareketleri.

Vire bahâr müjdelerin **cünbiş-i şabâ**

Bezme nihâl-i tâze şükûfe nisâr ola (Yetîm D., G. 167, M. 5).

➤ **cünbiş-i zâhir**: açık, gözle görülür hareketler.

Bir iki külfetüñ ma'âşiyiçün

Cünbiş-i zâhiri sebep itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 8).

❖ **cünd-i 'aşk**: aşk askerleri.

Mışr-ı ĥüsnünde dil-âverlik idüp cân u gönül

Cünd-i 'aşkuñ ile gör kim neler oynar cânâ (Yetîm D., G. 8, M. 6).

❖ **cünûn**: çılgınlık, delilik.

Vâlihın boynuma gel zülf-i girih-gîrûñi şal

Ben **cünûn** ehliyin ey döst o zencîrümdür (Yetîm D., G. 42, M. 8).

Ey Yetîm eş'âr ile dîvâneler vaşfında ol

Kim **cünûn** ehlinde yok anuñ gibi bir zû-fünûn (Yetîm D., G. 145, M. 10).

Hurūş eyyāmıdır cūş itdi şular çağlayup taşdı

Cünün hengāmıdır ‘ākıl қо şehri rāh-ı şahrā tūt (Yetim D., G. 18, M. 4).

Cünün vādilerin gel gūşe gūşe cümle benden şor

Diyār-ı ‘aql-ı dūr-endişi var kendin bilenden şor (Yetim D., G. 37, M. 1).

❖ **cür’a:** yudum, bir yudum.

➤ **cür’a hāh:** bir yudum isteyen.

Bezm ü rezmüñ **cür’a hāhı** bir nice şeydālaruz

Tīg-ı hūn-āşāmdur devrinde şāhā cām-ı ‘ış (Yetim D., G. 75, M. 7).

➤ **cür’ā-i cām:** bir içimlik, bir yudumluk şarap.

Ṭolı kıaldurmāk Cem ü Cemşid’e neydi bezmde

Ger naşib olsa bu hāke **cür’ā-i cāmuñ** senüñ (Yetim D., G. 112, M. 6).

❖ **cür’et:** cesaret, yiğitlik, korkmayarak ileriye atılma.

Boş olup başılıp yavuz olup aşılma

Cānib-i şulhı kıoma mevki’-i **cür’etde** şakın (Yetim D., G. 157, M. 4).

➤ **cür’et eylemek [Kalıp İ.]:** cesaret, yiğitlik etmek; korkmayarak ileriye atılmak.

Minbere çıkmak ile buldı çü rütbet vā’ız

Aşırı söylemege **eyledi cür’et** vā’ız (Yetim D., G. 90, M. 2).

❖ **cürm:** suç, günah.

Yāra meyl ile nazar **cürm** ü günāh ise Yetim

Göñlüni mücrim idüp ehl-i güneh kııl dideyi (Yetim D., G. 192, M. 11).

Müdde’i cānibini eyledi teşnīc tamām

Bende çün görmeyicek **cürm** ü cināyet Kıapudān (Yetim D., Ks. 1, M. 10).

Pād-şehden ‘aṭā vü luṭf u kerem

Bendelerden hāṭā vü **cürm** ü nedem (Yetim D., Mes. 2, M. 126).

❖ **cüst olmak [Kalıp İ.]:** çabuk davranmak; hızlı, çevik olmak.

Yol be-gāyet sa’bdur geçmez sebük-bār olmayan

‘Ākil olan **cüst olup** taḥfif itsün bārını (Yetim D., G. 199, M. 10).

❖ **cüst ü cū itmek [Kalıp İ.]:** aramak, araştırmak.

Leylî **cüst ü cū idüp** deşt-i belâ güm-râhını

İtdi sahrâda derâ-yı nâka âh ü vâhını (Yetîm D., G. 193, M. 1).

Görse tüccâr-ı Hıfâ bu hâl-i 'anber-bâruñı

Çin ü Mâçîn'e gidüp **itmezdi cüst ü cūy-ı** misk (Yetîm D., G. 114, M. 4).

Görmem Cemâlî gibi bir reh-nümâ Yetîmî

Ger **cüst ü cūy idersem** Mışr u 'Irâkı Şâm'ı (Yetîm D., G. 201, M. 14).

❖ **cüst ü cū olmak [Kalıp İ.]:** araştırmak, aramak, soruşturmak.

Cüst ü cūda oluban 'âkil ü ferzâne şıfat

Hıdmet-i Haq'da özün çâbük ü çâlâk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 3).

❖ **cüvân:** genç, delikanlı.

Cüvâna cehli ref idüp hevâdan ictinâb eyle

Yetiş bir pîr-i dânyâ kemâlât iktisâb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 1).

Bularuñ imtizâcından zühûra

Getürdi bir **cüvânı** emr-i taqdîr (Yetîm D., K1. 36, M. 6).

Cüvânlar çihresi seyrinde nûr-ı çeşmi harc itdün

Ağardı gözlerüñ hem-çü sebel ey pîr-i nâ-bâlig (Yetîm D., G. 95, M. 3).

❖ **cüvânlık:** gençlik.

Pîrlik irdi **cüvânlık** hevesi niceye dek

Nefsüñ uş uşılâ bu aldaması niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 1).

❖ **cüyüş:** asker güruhları, alayları.

Zabt olursa mülk-i dil ceş-i keremle zabt olur

Olmaz ol kişver **cüyüş** u şeş-per ü tîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 6).

Ç

❖ **çābük ü çālāk eylemek [Kalıp İ.]**: hareketli, çabuk, çevik hale getirmek.

Cüst ü cūda oluban ‘ākil ü ferzāne şıfat

Hıdmet-i Hāk’da özün **çābük ü çālāk eyle** (Yetîm D., G. 169, M. 4).

❖ **çāder**: çadır.

Merdilik iklîm-i dil seyyāhı olmağdur Yetîm

Ol ki **çāder** pūş zendür oldı seyyāh-ı cihān (Yetîm D., G. 155, M. 10).

❖ **çağırmaq**: bağırmaq, seslenmek || yalvarmaq, yakarmaq (Allah ve meded bağlamında).

Dōst diyü **çağırur** her pōst-pūş

Buña şāhiddür ħurūş-ı çeng ü def (Yetîm D., G. 96, M. 15).

Ene’l-Hāk **çağırup** Manşūr-ı Hālāc

Melāmet dārını idindi mi’rāc (Yetîm D., G. 22, M. 1).

Çağırup miñnet bucağında disem bir pāre şu

Gözlerümden ğayrı yoğ virür bu ben bīmāra şu (Yetîm D., G. 163, M. 1).

Ĥayli bürüdetiyile esti şavurdı dey

Bār u kelām ile **çağırup** didi bī-ħicāb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 4).

Mü’ezzin **çağırup** Allāhu Ekber dir mesācidde

Ĥüdā yadiyile eyler deyirlerde derā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 9).

❖ **çağlamak**: coşkun biçimde akmak, coşmak.

Ĥurūş eyyāmıdır cūş itdi şular **çağlayup** taşdı

Cünün hengāmıdır ‘ākil ħo şehri rāh-ı şahrā ħut (Yetîm D., G. 18, M. 3).

Dide-i terden revān olan sirişkümler her yaña

Çağlayup yollar keser Nıl ü Aras ırmağına (Yetîm D., G. 176, M. 4).

❖ **çāh:** kuyu, çukur; yer altı zindanı || aşıkların sevgilinin saçından yapılan zincirlerle tutsak kaldığı zindan.

Hevā-yı cāh idüp **çāha** düşerler cehl ile ancağ

Ne bātil añlayışdur bu ki cāh u **çāhi** bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 5,6).

Cān dimāğına Yetîm irmezdi bûy-ı ma'rifet

Sihr idüp aqıtmasa **çāh-ı** devātuñ cûy-ı misk (Yetîm D., G. 114, M. 10).

Zeķanuñ **çāhına** düşenler için

Resen-i ka'r-ı çehdür ol kākül (Yetîm D., G. 123, M. 7).

Manşıbın manşaba vü cāhını **çāh** añlayalum

Hzzer üzre olalum bakmayalum dünyāya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 5).

➤ **çāh-ı raşad:** gözlem çukuru, gözlem yeri.

Çün saña **çāh-ı raşaddur** 'unşur-ı hāki hākîm

Nāzır-ı seyyāre vü hūr-şid ü meh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 13).

➤ **çāh-ı zeķan:** çene çukuru.

'Āşıkı lücce-i baħr-ı ğama pertāb iden

Ol iki tırura ile **çāh-ı zeķandur** bā'is (Yetîm D., G. 21, M. 4).

➤ **çāh-ı zeneħdān:** çene çukuru, tuzak.

Pāk-rū dil k'itdi ol **çāh-ı zeneħdānı** melāz

Yūsuf-ı güm-geşte gūyā itdi zindānı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 1).

➤ **çāh-ı zillet:** hor görülme, alçaklık çukuru.

Geçer Hārūt fen-i nigün-ser **çāh-ı zilletde** müdrîk

Ser-i gevsāle veş bî-mağz ehl-i cāh u dānādur (Yetîm D., G. 53, M. 3).

❖ **çāk:** parçalanmış.

Tāb-ı meyden çihre gül şūh u şeng sîne **çāk**

Ol levend-i şifte destārı tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 5).

➤ **çāk-i girībān:** yırtık, perişan yaka.

Dimesün **çāk-i girībānum** gören şeydā baña

Perde ol mecnūnuñam ey dāmen-i sahrā baña (Yetīm D., G. 6, M. 1).

Yenilen nān u nemek şanmañ ki dāmānumda

Bir yetimem etmegüm **çāk-i girībānumda** (Yetīm D., Mat. 11, M. 2).

➤ **çāk-i girībān eylemek [Kalıp İ.]:** üzüntü ve kederle yakasını parçalamak|| aşıklar için aşk derdiyle delirip üstünü başını yırtmak bir gurur kaynağı ve aşıklık göstergesidir.

Olupdur sinede dāğ-ı nihānum gün gibi rüşen

Beni şehr içre ey **çāk-i girībān eyleyen** tālī' (Yetīm D., G. 93, M. 10).

➤ **çāk-i küh-sār:** yarık, çatlak dağ tepesi.

Şandı bir Ferhād gelmiş kendiden öñ Küh-ken

Dehr-i dünun cūylarla **çāk-i küh-sārın** görüp (Yetīm D., G. 14, M. 10).

➤ **çāk eylemek [Kalıp İ.]:** yırtmak.

Şuya şalduñ ise seccāde-i nengi zāhid

'Aşk ile cübbe-i nāmūsı çeküp **çāk eyle** (Yetīm D., G. 169, M. 8).

❖ **çāker:** kul, köle || âşık.

Ey Cemālī şāh olurdu bu Yetimī **çākerüñ**

Pürsiş-i hāl eyleyüp bir kez diyeydüñ ey kulum (Yetīm D., G. 137, M. 11).

Ƙara gözlü iki şeh-zādeye şāh-ı hümāyün baht

Niçe şeh SunƘar'ı Ƙıldı gulām u **çāker** ü bende (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 8).

Pād-şāhum var iken şevƘ-ı sefer

Yoluña cān virici **çāker** de (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 140).

➤ **çāker-i Hindū:** Hintli köle.

Geldi mücrim Ƙuluñ şuçın dileyü

Rū-siyeh şanki **çāker-i Hindū** (Yetīm D., Mes. 2, M. 124).

❖ **çalmak:**

1.çalmak; bir müziği dinlemeyi sağlayan aleti çalıştırmak.

Feth ü nuşretler olup tabl-ı beşâret **çalalum**

Gel tonanmâya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 19).

Pöst kaydın ço teni penbe-i dâğuñ bürüsün

İki yaprak ile yüri 'âleme **çal** yûf borusun (Yetîm D., Mat. 10, M. 2).

Haçvesinde sâhat-i kevneyni idbâr eylesün

Mıkra'a **çal** bâdiye peymâya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 8).

2.vurmak, çarpmak, hırpalamak, zarar ziyan vermek.

Geh deper gâh süser geh ısırır gâh **çalar**

Niçe hayvânlar olur şuret-i insanda şağın (Yetîm D., G. 156, M. 9).

Menhec-i rāh-ı 'alâyiken 'âcebdür yirlere

Çalmup günden güne ednâ olupdur şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 10).

Mihr şanmañ görinen bir töp idüpdür başumı

Şarkdan garba **çalar** çevgân-ı çarh-ı bî-amān (Yetîm D., G. 155, M. 6).

❖ **çalı:** dikenli odunumsu bitki.

Fāriğ oldı eylemekden ārzū-yı verd-i ten

Añlayan bu bāğda bir çurı **çalı** kalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 6).

❖ **çalışmak:** bir şeyin olması, yapılması, elde edilmesi için gereken gayreti göstermek, çaba sarfetmek.

Herkese kâdri kadar oldı merâtib tevzî'

Mertebeñden geçemezsin **çalışırsañ** biñ yıl (Yetîm D., G. 116, M. 4).

❖ **çar:** dört.

Çār 'unşurda müjeñ fikriyle rûh-ı revān

Çarh-ı çārümde Mesihā'yile sūzen oldı (Yetîm D., G. 212, M. 3).

❖ **çarḥ**: eski astronomideki batıl inanca göre birbiri içinde dönen feleklerden oluşan kâinat, gök, sema.

Çünkü ber-bād olacaḡdur nola dirsem **çarḥa**

Zinet-i encüm ile ṭāḡ-ı mu'allāsına yūf (Yetīm D., G. 97, M. 9).

Çıḡup şeh-zādeler 'izzet seririne 'adāletle

Edā itdi ne zulmı ḡaḡa bu **çarḥ-ı** sitiz itdi (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 44).

Olmadı devlet ü iḡbale felekler ḡāyil

Baḡtdan eyle gel e **çarḥa** ṭolaḡma ey dil (Yetīm D., G. 116, M. 2).

Herf-ser ejder-i çarḡuñ o da ṭatdı zehrin

Göreyin **çarḡı** ola döne döne zir ü zeber (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 32).

Mevlevī gibi felek **çarḥa** girüp itdi semā'

Nāle-i nāy olalı hem-demi dervişlerüñ (Yetīm D., G. 107, M. 5).

Çekmek için kemān-ı ḡāllācı

Çarḡ yāyı kepāde oldı ḡöñül (Yetīm D., G. 120, M. 10).

Maḡv iderdi meḡhedüm resmin mürür-ı rüzḡār

Çarḡ elinden inmise ṭaşlar eger ṭopraḡına (Yetīm D., G. 176, M. 8).

Ey şeh-i ṡāḡ-bāz-ı 'Anḡā ṡayd

ṡayd-ḡāhuñda **çarḡ** ednā ṡayd (Yetīm D., Mes. 2, M. 76).

➤ **çarḡ-ı çārüm**: dördüncü gök, dördüncü kat, Hz. İsa'nın bulunduğu söylenen kat, güneş katı, güneşin bulunduğu felek.

Çār 'unşurda müjeñ fikriyle rūḡ-ı revān

Çarḡ-ı çārümde Mesihā'yile sūzen oldı (Yetīm D., G. 212, M. 4).

➤ **çarḡ-ı gerden**: dönen dünya, felek.

Elinden per açup ṡāhuñ iki şeh-bāz-ı derrende

ṡikārı oldı cevlan-gehlerinde **çarḡ-ı gerdende** (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 2).

➤ **çarḥ-1 gerdiş:** dönek dünya.

Ƙuvvetde eyledi kiminüñ tâli'in felek

Za'f üzre eyledi kiminüñ **çarḥ-1 gerdişi** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 42).

➤ **çarḥ-1 ḥün-hār:** kan akıtan, merhametsiz felek.

Çarḥ-1 ḥün-hāra baƣup sa'y-i belîğ eyleyelüm

Gel geçen 'ömre te'essüfle dirîğ eyleyelüm (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 11).

➤ **çarḥ-1 jengār:** kirli dünya.

Ne deñlü üstüñe dönse bu **çarḥ-1 jengāri**

Fülüs-1 aḥmere şayma nücüm-1 raḥşānın (Yetîm D., G. 144, M. 3).

➤ **çarḥ-1 mihmān:** dünya konuğu, misafiri.

Çarḥ-1 mihmān küşe perhîz idüp aldanmayalum

Cerb ü şirin ni'metine didügince şunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 5).

➤ **çarḥ-1 pür-şitāb:** aceleci felek.

Her baƣan ğayretle **çarḥ-1 pür-şitābuñ** 'aynına

Nevbetin gözler baƣup bu āsyābuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 1).

❖ **çār-miḥa germek:** haç biçimindeki darağacına çivilemek.

Çār-miḥa gerdiler ƣaldum keş-ā-keşde Yetîm

Derd ü endüh u belā bir yaña cihān (Yetîm D., G. 153, M. 9).

❖ **çeh:** kuyu, tuzak.

Özge ḥilƣatle maƣāmuñ ideğör cāy-1 bülend

Vādī-i ḥulƣa baƣarsañ dibi yoƣ bir **çehdür** (Yetîm D., G. 59, M. 4).

➤ **çeh ƣılmak [Kalıp İ.]:** kuyu haline getirmek.

Çeşm-i aḥvel veş biri iki görsem yā Eḥad

Ġār-1 tārîk eyleyüp bī-āb **çeh ƣıl** dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 6).

❖ çekmek:

1.dizmek, sıralamak, yerleştirmek.

Sîneye bir mâh çekmiş leyl-i istigrâkda

Mihirden raşşende sāgar kıaldurup eyyâm mest (Yetîm D., G. 15, M. 5).

Dilemezdim ki cihân mülkine ben raht çekem

Nideyin kendümi kendüme kıomadı âdem (Yetîm D., G. 125, M. 1).

2.açmak, kaldırmak.

Şuya şaldunı ise seccâde-i nengi zâhid

'Aşk ile cübbe-i nâmûsı çeküp çâk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 8).

Be şüfi añlayayduñ 'işret-i küy-ı hârâbâtı

Çeküp ber-düş iderdün kisvet-i küy-ı hârâbâtı (Yetîm D., G. 194, M. 2).

3.(bir şeyi bulunduğu yerden) kendine doğru getirmek, kendine yaklaştırmak.

Câme-i fahr ile bir mürdeyidüm efserde

Çekdi kendüye beni eyledi ihyâ kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 8).

Meze-i meclis idün çün çekdi

Bu Yetîm eñime-i mâ-ğazarın (Yetîm D., K1. 1, M. 53).

Çeküp bir bir çıkardı arkasından câme-i fahrı

Yetîm'i kıara çullarda be 'uryân eyleyen tãli' (Yetîm D., G. 93, M. 13).

4.(sıkıntı ve üzüntü duyarak) yaşamak, ızdırap içinde olmak || güç durumlara dayanmak, katlanmak.

Bu siyeh bahtı çeküp eyledi hem-râh bile

Ağ Deñiz yüzlerin itdükde seyâhat Kıapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 31).

Var iken fikr-i sivâ gel çekme ey tãlib emek

Ehl-i tevhid olmağa mâ-dün-ı hağ gitmek gerek (Yetîm D., G. 111, M. 1).

Kırba vücudı lâğar idüp çek riyâzeti

Menzil-geh olmadın saña pür mür u mâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 7).

Güm olup kim ki göz yumup **çekdi**

Ayağın dāmene başın ceybe (Yetîm D., K1. 9, M. 1).

Bāgda **çekme** hāzān havfın çü şāh-ı mīve-dār

Serv keş āzāde ol ‘ālem çemenzārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 3).

Serāçe-i reh-i vahşet degül mi dünyā

Gel ülfet eyleme **çekme** gam-ı firāvānın (Yetîm D., G. 144, M. 6).

Merde dünyā sevgisi gibi ağır yük gelmedi

Virme dil dünyāya **çekme** merd iseñ ‘avret yükin (Yetîm D., G. 158, M. 8).

Yā Rab ol cevri dūkenmez yār gönlin nerm kıl

Çekmege ol cevri āhenden yürek vir yā baña (Yetîm D., G. 6, M. 6).

Yük bacından ağlamazey sār-bān-ı rāh-ı ‘aşk

Dirhem-i eşki döküp **çeksem** nola miñnet yükin (Yetîm D., G. 158, M. 12).

5.göğge yükseltmek.

Livā-yı nuşret-āyātı **çeküp** ol iki şeh-zāde

O dem ceys-i zafer-yāb ile tayy itdi nice hāmün (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 31).

Yetîm eflāke dūd-ı āh-ı āteşnāküni qaldur

Çeken sensin bu gün çün rāyet-i kūy-ı hārābātı (Yetîm D., G. 194, M. 10).

6. uzak durmak.

Dalālet yolların mesdūd idüp ehl-i hevādan **çek**

Şirāt-ı müstakim üzre hüdā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 11).

‘Aşk pīridür Cemālī ey Yetīmī merd iseñ

Zeyline idüp teşebbüs gayrdan kendüni **çek** (Yetîm D., G. 111, M. 12).

Şu kim tekml-i ‘irfān eylemişdür

Çeküp kendüyi pinhān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 2).

7.(üzerinde bulunan bıçak, kılıç, tabanca gibi silâhları) kullanmak üzere çıkarıp eline almak, kullanmaya davranmak.

Deryâ-yı hûn u sîne müşebbek şehân-ı şayd

Mâhî-i hânçeri **çeküp** ol ağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 8).

Pâd-şâhum **çekme** gel mülk-i dile şemşîr-i kîn

Eyle ol mülki ser-â-pâ hüsni-i tedbîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 3).

Çekmek için kemân-ı hâllâcı

Çarh yâyi kepâde oldı gönül (Yetîm D., G. 120, M. 9).

Yine bir tîr-i müjgânuñ hevâsiyile 'âlemde

Kemân-ı 'aşkı **çekmekte** bu gün bir pehlevândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 6).

❖ **çekdürmek**: çektirmek, taşımak.

Şöyle **çekdür** gemiyi forsa idüp

Çala mürğ-âbî döküp bâl ü perin (Yetîm D., K1. 1, M. 21).

❖ **çekinmek**: çekinmek, sakınmak, dikkat etmek.

Döstum zincirden divâne çıkmakdur hemân

Dil **çekinüp** k'isteye ol zülf-i pür-hamdan hâlâş (Yetîm D., G. 84, M. 8).

❖ **çelebi**: efendi, bey, kibar kimse.

Nâs ekser teneffür itdükçe

Çelebî zümresi olur meyyâl (Yetîm D., K1. 32, M. 4).

❖ **çemen**: ağaç ve çiçekleri olan çayır, bahçenin oturulacak gölgelik çayırı; yeşil ve kısa otlar yani çimenle örtülü yer, yeşillik; çimenlik.

Şâh-ı iklim-i **çemendür** ki bu gün gülşende

Ceyş-i ezhâra çıkup eyledi divân gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 3).

Ṭolanur gülşeni bülbül yine pervâne-şifat

Çemene oldı meğer şem'-i şeb-istân gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 6).

Çemende şanki âteşdür yanar yir yir gül-i hamrâ

Duĥân-ı âh-ı bülbüldür ser-â-ser servler gūyâ (Yetîm D., G. 4, M. 1).

Bülend it himmetüñ gül-geşt-i bâğ-ı 'âlem itdükçe

Çemende kâmet-i serv-i revâna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 4).

Gel Cemalî'yile gül-geşt-i **çemen** eyleyelüm

Ey Yetîm olmuş iken gülşene mihmân gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 11).

Bir iki şâh-ı ĥuşk içre nihâl-i tâze vü terdür

Çemende kâmetüñ nahli şaf-ı serv-i çemân içre (Yetîm D., G. 191, M. 4).

Eşk-i bülbüldür **çemende** her seher rîzân olan

Gülşen içre bâğ-bân bilmen ne şanur şeb-nemi (Yetîm D., G. 210, M. 9).

Dest-ber-dest idüp **çemende** çenâr

Serv-i âzâd öñinde ĥıdmet-kâr (Yetîm D., Mes. 2, M. 15).

Kimseye şahn-ı **çemen** olmadı çün cây-ı tarab

Kim ola kim ide bu gūşe-i aĥzâmı taleb (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 13).

Bâğ-ı 'âlem çü bitürmez gül-i bî-ĥâr gönül

Çîn idüp dâmenümi ben bu **çemenden** geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 8).

❖ **çemenzâr:** çimenlik, bahçe.

Bâğda çekme ĥazân ĥavfın çü şâh-ı mîve-dâr

Serv keş âzâde ol 'âlem **çemenzârın** görüp (Yetîm D., G. 14, M. 4).

Gül-i bî-ĥâr dime gel bu **çemenzâra** Yetîm

Nażar it her tarafa âlet-i perĥâş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 9).

❖ **çenâr:** çınar ağacı.

Dest-ber-dest idüp çemende **çenâr**

Serv-i âzâd öñinde ĥıdmet-kâr (Yetîm D., Mes. 2, M. 15).

❖ **çerâğ:** mum, kandil, alev || sevgili, sevgilinin yüzü.

Dâğlardan tekye-gâh-ı 'aşkda yakduñ **çerâğ**

Gün gibi 'aşıklara rüşen delîl olan Dede (Yetîm D., G. 170, M. 3).

Tekye-i ğamda dil ocağumdur

Dāğ-ı sînem yanar **çerāğumdur** (Yetîm D., G. 45, M. 2).

Çerāğı sūz-ı Hüsrev'den uyandır ey Yetîm ammā

Nezâket yolların gel zâde-i tab'ı hasenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 9).

Pür dūd idelden āhı dāğ-ı ciger **çerāğı**

Bu nüh oldı kıbānuñ bî-nūr u fer **çerāğı** (Yetîm D., G. 206, M. 1, 2, 4, 6, 8, 9, 10).

Dil eyledi ziyâret her beyt ü her **çerāğı**

Cânı münevver eyler yokdur bir er **çerāğı** (Yetîm D., G. 209, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Par par yanarken ey māh şevkuñla sîne dāğı

Yandırmamışdı gökler bu iki zer **çerāğı** (Yetîm D., Mat. 14, M. 2).

➤ **çerāğ-ı nazm:** şiirin ışığı, kandili.

Hüsrev şerâresinden yakduñ **çerāğ-ı nazmı**

Nâz kilkiyle olduñ tarz-ı hasende mümtâz (Yetîm D., G. 66, M. 7).

➤ **çerāğ olmak [Kalıp İ.]:** çıra, kandil, mum olmak.

Sînede yakduğum fetile-i dāğ

Oldı hicrân şebinde baña **çerāğ** (Yetîm D., G. 94, M. 2).

❖ **çerāğ u çeşm-i 'Osmānî:** Osmanlı Devleti'nin göz nuru.

Mülük-i āl-i Selçuk ile Sāsānîlere nisbet

Çerāğ u çeşm-i 'Osmānî delil ü pişvâlardır (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 16).

❖ **çerçüb:** çerçöp.

Şāh-ı Tūbî durur ol dîde-i Hâk-bîn olana

Dime ğafletle şaķın **çerçüb** u hār u has imiş (Yetîm D., G. 82, M. 4).

❖ **çeri:** asker.

Çerisin şüretüñ kesr itmeyince

Saña feḥ olmadı iklim-i ma'nā (Yetîm D., G. 3, M. 7).

❖ **çeşm:** göz, dide, ayn.

Gözüñ aydın münevver itdi **çeşmüñ** çihre-i maṭlûb

Ciger-guşen yüzün gördün hezārān minnet Allāh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 7).

➤ **çeşm-i āhū:** āhū gözlü.

Hançer-i müjgānına bir **çeşm-i āhūnuñ** ṭurup

Sîne germiş dil gibi bir şîr-i merdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 5).

➤ **çeşm-i aḥvel:** şaşu göz.

Çeşm-i aḥvel veş biri iki görsem yā Eḥad

Ġār-ı tārîk eyleyüp bî-âb çeh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 5).

➤ **çeşm-i cellād:** cana kıyıcı, can alıcı bakış; sevgilinin yan bakışı.

Fitnede ḥāl-i 'izāruñ gösterür tekrār fen

Çeşm-i cellāduñ velî ḳan itmede bisyār fen (Yetîm D., G. 147, M. 2).

➤ **çeşmi-i cihān-bîn:** dünyayı, cihanı gören göz.

Dür olsun nürdan **çeşmi-i cihān-bîni** anuñ

Tütyā-yı ḥāk-i pāyuñ olmaya andı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 5).

➤ **çeşm-i deryā:** denizin gözleri.

Çeşm-i deryā bārdan kim eşk-i bî-pāyān aḳar

Ḳaṭraya baḥr-ı muhîti şaymayup yek-sān aḳar (Yetîm D., G. 40, M. 1).

➤ **çeşm-i ḥūn-feşān:** kan saçan göz.

Dideye 'aks-i ruḥından rüşenā idüp recā

El yumar olup bu **çeşm-i ḥūn-feşāndan** nā-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 4).

Bezm-i meyde nāle-i nāyı fiğānum şandılar

Cām-ı cür'a-pāşu **çeşm-i ḥūn-feşānum** şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 2).

➤ **çeşm-i 'ibret:** ibretlik bakış.

Şu nergis kim temāşā eyledüñ sen

Senüñçün ol da **çeşm-i 'ibret** ancak (Yetîm D., G. 102, M. 6).

➤ **çeşm-i şehlä:** hafif şaşu göz.

Nihâl-i serv-i âzâdı kad-i reftâr-ı cânân bil

Uyûn-ı nergis-i bâğı ser-â-ser **çeşm-i şehlä** tüt (Yetîm D., G. 18, M. 6).

➤ **çeşm-i siyâh:** siyah, kara göz(sevgilinin -fitne saçan-gözleri).

İderdüm bir yaña **çeşm-i siyâhı** fitnessin ey dil

Belâ olmasa bir yaña tûrup ol kâmet-i bâlâ (Yetîm D., G. 4, M. 5).

➤ **çeşm-i ter:** ıslak göz.

Şalındurmaz muhîti kirpigine

Benüm **çeşm-i terümde** bir nemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 8).

❖ **çeşme-sâr-ı cân:** can çeşmesi.

Zulmet-i dildür Yetîm İskender'e hâyil olan

Çeşme-sâr-ı cānda gör Āb-ı Hayât el'ân aķar (Yetîm D., G. 40, M. 14).

❖ **çetr:** çadır, gölgelik.

Tünd-bād-ı āh-ı mazlûma nazar hüsrevlerüñ

Sāye-bān u hayme vü **çetr** ü visāķı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 4).

➤ **çetr-i dil:** gönül, kalp çadırı.

Açmağa **çetr-i dili** al-i tınāb ola Yetîm

Mey-i şāfî dem ola 'unşur-ı evtāda yine (Yetîm D., G. 185, M. 9).

❖ **çevgān-ı çarķ-ı bî-amān:** feleğın acımasız değneğı.

Mihr şanmañ görinen bir tōp idüpdür başumı

Şarķdan ğarba çalar **çevgān-ı çarķ-ı bî-amān** (Yetîm D., G. 155, M. 6).

❖ **çevik:** çabuk ve kolay davranan, atik, tetik, çâlāk.

Ol **çevik** kuş ayağından tütülp

Hırş-ı dāneyle ķodı dāma serin (Yetîm D., K1. 2, M. 3).

❖ **çevirmek:** bir şeyin yönünü değiştirmek, döndürmek.

Hā **çevirdi** başına özendürüp pervāneyi

Yağdı kül itdi ğaribi itmedi āzād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 5).

❖ **çeynemek:** çiğnemek, unutmak.

Hemān işbuyimiş diyüp de zāhid

Başuñçün **çeyneme** pā-māl-i 'aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 6).

Pocalar orsa varur **çeynetmez**

Añlayanlar ʔalazuñ şūr u şerin (Yetîm D., K1. 1, M. 5).

❖ **çih:** içeriden dışarıya varmak, gitmek.

İt gibi hır hır ʔalaşdukça dirin

Kimse yok mıdur diye şunlara **çih** (Yetîm D., K1. 33, M. 4).

çıkmaq:

1.yükselmek, ulaşmak.

Per ü bāl-i tecerrüd açmayınca

Felek saķfına **çıkmadıñ** çü 'isā (Yetîm D., G. 3, M. 10).

Bī-zer ü sīm olsa eger bir kişi

Saķf-ı semāvāta **çıkār** nālīşi (Yetîm D., Mes. 3, M. 8).

Mekteb-i tenden anı hācesi āzād itdi

Ebcede **çıkmasına** muntazır iken eb ü ced (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 42, 60).

Çıkça dütünü çak depesinden 'aceb degül

Bir kāküli siyāhuñ ucından yanar şem' (Yetîm D., G. 91, M. 5).

Yā Rab bu faķr ile neye varur hikāyetüm

Eflāke **çıkça** yiri degül mi şikāyetüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 50).

Minbere **çıkmaq** ile buldı çü rütbet vā'ız

Aşırı söylemege eyledi cür'et vā'ız (Yetîm D., G. 90, M. 1).

2.kurtulmak.

Döstum zincirden dīvāne **çıkmaktadır** hemān

Dil çekinüp k'isteye ol zülf-i pür-ḥamdan ḥalāş (Yetîm D., G. 84, M. 7).

Didi şudan **çıkarurken** keçemi

Hey yalan dünyede ṭon mı şaların (Yetîm D., K1. 1, M. 45).

3. (tahta) çıkma.

Çıkup şeh-zādeler 'izzet seririne 'adāletle

Edā itdi ne zulmı ḥalka bu çarḥ-ı sitiz itdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 43).

4. bir sebeple bulunulan yerden ayrılmak; birinin veya bir makamın huzuruna varmak.

Şāh-ı iklim-i çemendür ki bu gün gülşende

Ceyş-i ezhāra **çıkup** eyledi dīvān ḡonçe (Yetîm D., G. 186, M. 4).

Be şūfî ḥān-ḡāhuñdan **çıkup** mey-ḡāneye gelseñ

Ṭavāf-ı mey-kede ḡaḡkı iderdüñ bî-riyā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 5).

'Ömrüm olunca mey-kededen **çıkmamak** için

Pir-i muḡān öñinde ṭurup bī'at eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 5).

5.söylenmemek.

Çıkmasun femden ki ṭoḡrı olmaya tîr-i sūḡan

Kec gider ger olmaya bir tîr zih-gîr ile zabṭ (Yetîm D., G. 88, M. 9).

6.açılmak.

Cūylar cūş itdi şahrā vaḡtidür

Lāleler **çıkdı** temāşā vaḡtidür (Yetîm D., G. 36, M. 2).

7.bir yola girmek.

Şol zamān içre ki Rodos'a ḡazā niyyetine

Çıkdı ṭonanmayile itdi şalābet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 18).

8.(ortaya) çıkmak.

Gördüm ki itlerine **çıkār** üstüñ ānumuz

Gel cānum al diyü ecele minnet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 7).

‘Örf ile cübbe vü destān gözüñden **çıkārır**

‘Aşķ ile ger alasin egnüñe monlā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 9).

Çıkmadı Mecnūn’dan fikr-i beyābān-ı cünūn

Gitmedi Ferhād’dan zevķ-ı hevā-yı Bī-sütūn (Yetîm D., G. 145, M. 1).

Meger odlar **çıkā** ğam sillesiyile ol dem

Qalmaya hūn-ı ciğerden eser ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 7).

9.çıkarmak (giysi bağlamında).

Çıkārup pîreheni Pîr Meħemmed Çelebî

Giydi derdā kefeni Pîr Meħemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 49).

Göñlegüm acı deñiz **çıkarsun**

Ger girem bir yimiş iken likerın (Yetîm D., K1. 1, M. 47).

Çeküp bir bir **çıkardı** arķasından cāme-i faħrı

Yetîm’i ķara çullarda be ‘uryān eyleyen ṭālî’ (Yetîm D., G. 93, M. 13).

❖ **çihre:** çehre, yüz.

Dil-i pür derdümüñ eyledi peydā göynüklerinden

Bu **çihrem** rengini reng-i za‘ferān eyleyen ṭālî’ (Yetîm D., G. 93, M. 8).

Cüvānlar **çihresi** seyrende nūr-ı çeşmi ħarc itdüñ

Ağardı gözlerüñ hem-çü sebel ey pîr-i nā-bāliğ (Yetîm D., G. 95, M. 3).

Kevkeb-i baħtum añup eşķ-i revānı subħa dek

Çihrem üzre zeyn idüp ‘ıķd-ı Süreyyā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 6).

Ey nūr-ı başar saña fedā iki göz olsun

Tek ħāk-i reh-i kūyūn ile **çihre** toz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 2).

Var mıdır bir huşk-leb kim dideden

Çihresinden cüy-bârı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 4).

Giryeden kalmadı **çihremde** benüm kaṭre-i eşk

Meded itsün demidür hûn-ı ciğer ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 5, 10).

Ḳanlu yaşlarla ciğer pür **çihreden** dâğ üzre eşk

Rûm'dan söynür gibi âḫir kızilbaş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 5).

Gözün aydın münevver itdi çeşmün **çihre-i** maṭlûb

Ciğer-guşen yüzün gördün hezârân minnet Allâh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 7).

Zerd olan berg-i ḫazân üzre kızılık be Yetîm

Eşk-i hûn-âbeyile **çihrede** taḫrîrümdür (Yetîm D., G. 42, M. 10).

Çihrede eşk-i yetimüm gibi evbâş yatar

Rûm'dur nuşret umup ḫayl-i kızilbaş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 1).

Tâb-ı meyden **çihre** gül gül şüh u şeng sîne çāk

Ol levend-i şifte destârı tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 5).

Eşk **çihremden** inüp ṭamlardı sînem dâğına

Aşk şular koymadın derd ehlinün ocağına (Yetîm D., G. 176, M. 1).

➤ **çihre-i Mecnûn:** Mecnun'un yüzü, çehresi.

Cezbe-i Leyli'yi gör kim **çihre-i Mecnûn** şanup

Düşdi yüzün göricek nâka izinün kâhını (Yetîm D., G. 193, M. 3).

➤ **çihre-i şâfi:** saf, berrak yüz.

Çihre-i şâfiye şüfi bakmasa

Ġam degül mir'âta bakmaz zişt-rû (Yetîm D., G. 164, M. 3).

➤ **çihre-i zerd:** sarı beniz, yüz.

Çihre-i zerd ile mesrûr olmasın mı ehl-i derd

Hâṭır-ı ḫâce ḫazîn olsa virür altun neşâṭ (Yetîm D., G. 87, M. 9).

❖ **Çîn:**

1. Asya'nın doğusunda bulunan geniş ülke.

Görse tüccâr-ı Hıfâ bu hâl-i 'anber-bâruñı

Çîn ü Mâçîn'e gidüp itmezdi cüst ü cüy-ı misk (Yetîm D., G. 114, M. 4).

2. Klâsik Türk şiirinde, ceylanlar nedeniyle misk kokusuna, misk kokusu nedeniyle de sevgilinin saçının kıvrımlarına atfen kullanılmıştır.

Çün hüşe **çîn-i** hırmen-i tevhîddür Yetîm

Bu kiştâr-ı kesret aña bir başağ degül (Yetîm D., G. 124, M. 13).

➤ **çîn-i zülf:** saç kıvrımı || sevgilinin saç kıvrımı.

Cân meşâmı **çîn-i zülfünden** alurken bÿy-ı misk

İtmemişdi meskenin deşt-i Hōten āhū-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 1).

❖ **çîn itmek [Kalıp İ.]:** toplamak(yere değmesin diye tutmak).

Bāğ-ı 'ālem çü bitürmez gül-i bî-hār gönül

Çîn idüp dāmenümi ben bu çemenden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 8).

❖ **çîni:** çini, bakır.

Ol büt-i Rūmî' yi yazmağdur haṭâyî kâğda

Vāsîṭî aqlām ile **çîni** devātumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 8).

❖ **çip:** pek çok.

Bu deñiz bir uyumaz düşmendür

Çip dimez gerçi ki aldım haberin (Yetîm D., K1. 1, M. 4).

❖ **çok:** sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımından büyük ve aşırı olan, az karşıtı.

Cihānuñ az u **çoğundan** geçelden

Gönülde şanma kim biş ü kemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 5).

Āşıkuñ **çok** beni yād eylemedüñ

Yüri ey bî-ser ü pāsı çokça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 69).

Çok eser yazmış idi kâtib-i şun'un kâlemi

Oқınur idi cebîninde sa'âdet raқamı (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 61).

Fāka vü faqr ādeme **çok** iş ider

Ḥile-ger ü bed-reg ü bed-kîş ider (Yetîm D., Mes. 3, M. 11).

Çokdur ey cān ma'rifetle sînesi ārāste

Şafvet ile kām bir āyînesi ārāste (Yetîm D., G. 171, M. 1).

Perçemüñ pür-çîn idüp **çok** başlu 'ayyār eyleyen

Hattuñı Bağdād-ı ḥüsne eylemiş bārū-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 5).

Genc-i dünyāya ḥārîs olma Yetîm el çek el

Çokdur efî-i zehirnāk bu vîrānda şaķın (Yetîm D., G. 156, M. 14).

Cennet-ābād-ı çemenzār-ı cihān **çok** ammā

Südlüce cānibidür bāğ-ı İrem dünyāda (Yetîm D., G. 165, M. 9).

Gerçi **çokdur** be göñül guşşa vü ğam dünyāda

Derd-i nā-cins gibi yoķdur elem dünyāda (Yetîm D., G. 165, M. 1).

Her gūşede o şāhuñ **çokdur** çerāğı ammā

Yoķdur Yetîm'e mānend ehl-i hüner çerāğı (Yetîm D., G. 206, M. 9).

Görinürden be görünmez **çokdur**

Ḳartıya baķ seçesin tā ḥacerin (Yetîm D., K1. 1, M. 9).

Ṭumturāk u meḥāsin-i elfāz

Virür insāna **çok** şeref ḥaķķā (Yetîm D., K1. 6, M. 2).

Deyr-i dünyāda **çok** şanem gördüm

Yoķ saña beñzemekde kāfir-kîş (Yetîm D., G. 80, M. 3).

Yüri ey cevr ü cefāsı **çokça**

Yüri ey derd ü belāsı **çokça** (Yetîm D., Terķib-bend 2, M. 65, 66, 68, 70, 72, 74, 76, 78).

Düşme engin-i ğama furtuna **çokdur** şavılır

Sākin-i fülk-i rızā ol görünince qaralar (Yetîm D., G. 55, M. 7).

Aceb olmaz ğaribe gūne gūne itlerüñ bāngi

Lisān-ı muḥtelif **çokdur** dehān-ı tercemān içre (Yetîm D., G. 191, M. 12).

❖ **çok çok:** fazla fazla.

Seyr-i şahrâda fülânı gördüm

Koşuban berşini **çok çok** yuvalar (Yetîm D., K1. 31, M. 2).

➤ **çok olmak [Kalıp İ.]:** fazla olmak.

Olmasa yâr ile ağıyâr **olmaz**

Şâ'irüñ hüsn ü edâsı **çokça** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 75).

❖ **çözmek:** açmak.

Ne revâ seyrine mâni' ola encüm kamerüñ

Ey efendi görelüm sineñi **çöz** tügmelerüñ (Yetîm D., Mat. 7, M. 2).

❖ **çüb:** ağaç.

'Aceb midür Cemâli'den Yetîmî'ye şeref çünkim

Nebâtuñ kadrini bulur muğârin **çüb** ola kanda (Yetîm D., G. 190, M. 12).

❖ **çul:** kıldan veya yünden hayvan örtüsü || elbise.

Çeküp bir bir çıkardı arkasından câme-i fağrı

Yetîm'i kara **çullarda** be 'uryân eyleyen tâli' (Yetîm D., G. 93, M. 14).

Hiç'at-ı fağr ile istignâ yolın varmayayın

Ger virürsem câme-i zer-beft-i şâhiye **çulum** (Yetîm D., G. 137, M. 8).

Ey Yetîm el-ğaç budur şaldum kilimüm şuya ben

Şarııldan 'aşk ile bu kara eski **çul** baña (Yetîm D., G. 9, M. 12).

Çul yirine bir nice gâv ü ħara

Giydürür kat kat kabâyı sîm ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 3).

❖ **çü:**

1. çünkü, -dığı için; nasıl ki.

Yetîm itdün **çü** 'azm-i râh-ı ğurbet

Hüdâ yârüñ olâ hoş niyyet ancak (Yetîm D., G. 102, M. 9).

Görünü geldi bile varım beyt-i ‘ankebüt

Geldi **çü** yāduma benüm vey yār-ı gār ev (Yetîm D., G. 161, M. 6).

Çü düşdi zevrağ-ı himmet hevā-yı ‘aşk ile ey dil

Kenār endişesin itme yüri bu baħr-ı mevvāca (Yetîm D., G. 173, M. 5).

Çü toğdı gün gibi burc-ı şerefden

O mäh-ı ‘ālem-ārā-yı cihān –gîr (Yetîm D., K1. 36, M. 7).

Mir‘āt-ı mü‘min oldı **çü** mü‘min Yetîm gel

Takvîm-i aħsene nazār idüp baħa baħa (Yetîm D., G. 1, M. 9).

Bāgda çekme ħazān ħavfın **çü** şaħ-ı mîve-dār

Serv keş āzāde ol ‘ālem çemenzārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 3).

Mihr ü maħabbet oldı bu yolda **çü** dînümüz

Virmez vücūd zann u gümāna yakînümüz (Yetîm D., G. 67, M. 1).

Gör tecelliyi Cemālî **çü** Yetîmî imrüz

Zāhidüñ dimek ile va‘de-i ferdāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 11).

Bāğ-ı ‘ālem **çü** bitürmez gül-i bî-ħār gönül

Çîn idüp dāmenümi ben bu çemenden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 7).

Gül-bāng-i vird-i ħān-kaħı pest eyledüm

Şaldum bu fānî deyre **çü** bāng-i derāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 4).

Saħa yokdur ħafî **çü** ‘arz eyler

Varağ-ı nā nüvişte ħaṭṭ-ı celî (Yetîm D., G. 195, M. 3).

Gel intikāl için baħ ma‘nî-i rüşenāya

İster **çü** ħîn-i rıħlet ehl-i sefer çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 6).

Çü toğdı gün gibi burc-ı şerefden

O mäh-ı ‘ālem-ārā-yı cihān –gîr (Yetîm D., K1. 36, M. 7).

Aħsen olur **çü** ekzeb-i eş‘ār

Şā‘ire olmasun mı lāf şî‘ār (Yetîm D., Mes. 2, M. 65).

Şāh-ı Gāzī'nün olupdur **çü** gāzā matlūbı

Kāfire gönderelüm şā'ıklarla tōpı (Yetīm D., Mrb. 1, M. 9).

Çü irdün der-i maqşūda yūri deryā gibi cūş it

Ciger-gūşeñ yüzün gördün hezārān minnet Allāh'a (Yetīm D., Mrb. 2, M. 35).

Hilāl-āsā rikābında şu'ā-'ı gevher-i nā-yāb

Cihanı kıldı nūrānī **çü** mihr-i çenber-i gerdün (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 28).

Vücūdum Kāf-ı 'uzletde **çü** 'Ankā eylemezdüm güm

Bu gurbet-hānede görsem eger bir āşinā meşreb (Yetīm D., G. 11, M. 3).

Köhne oldı **çü** kışsa-i Mecnūn

Kışsa-i nev kōmağ diler bu deli (Yetīm D., G. 195, M. 7).

Mınbere çıkmāğ ile buldı **çü** rütbet vā'ız

Aşırı söylemege eyledi cūr'et vā'ız (Yetīm D., G. 90, M. 1).

2. "madem, mademki" anlamı katmıştır.

Oldı İstanbul'dan **çü** menzilüm şahrā-yı Niş

Anı bildüm var imiş bu 'ālemün nūşında niş (Yetīm D., G. 75, M. 1).

3. "bu nedenle, bu yüzden" anlamı vardır.

Per ü bāl-i tecerrüd açmayınca

Felek saqfına çıkmadıñ **çü** ' isā (Yetīm D., G. 3, M. 10).

❖ **çün:**

1. çünkü, -dığı için; nasıl ki.

Cemālī-veş Yetimī eyledün **çün**

Gözünüñ yaşını mānend-i deryā (Yetīm D., G. 3, M. 11).

Zahmlar ağız açarlar **çün** şadef ol gamze-kār

Tirler yağdurdugunca üstüme bārān gibi (Yetīm D., G. 196, M. 5).

Muḥaşsal bu ki pīr-i 'aql-ı fa'al

Çarışup māder-i dehr ile **çün** şīr (Yetīm D., K1. 36, M. 4).

Yetim el çek nedür bu āb u gil ta'mirine gūşiş
 Özüñ vîrāne kıl **çün** menzil-i vîrānedür dünyā (Yetim D., G. 5, M. 10).

Naẓm meydānında ey ʔab'um semendi menzil al
 Ehl-i dil taḥsinidür bu yolda **çün** ögdül baña (Yetim D., G. 9, M. 10).

Eger ğamdur eger miḥnet ẓazādan **çün** ola nāzil
 İrādet sevķ idüp cāna rızā ehinden it yā Rab (Yetim D., G. 10, M. 7).

Kerāmet sofrasın beẓl it Yetim erbāb-ı ḥacāta
 Seni **çün** ẖanber itdi bir 'Aliyy-i Murtaẓā meşreb (Yetim D., G. 11, M. 10).

Ey Yetimī hel şakaķte kalbihidür **çün** hadis
 Sū-i ẓan bābın yapup baḥs eyleme ez nîk ü bed (Yetim D., G. 29, M. 9).

Çün beyābān-ı belā yollarını ʔutduķ biz
 Şalalum her ʔarafa şit ü şadā velveleler (Yetim D., G. 57, M. 3).

Gördi dil **çün** zülf-i pîç-ā-pîçüñi
 Ḥālî şūrîde olup sevdādadur (Yetim D., G. 58, M. 3).

Şirdür pençe-i pür çeng ile **çün** ʔab'-ı Yetim
 Neyler ol rengi ki sāz u seleb-i rübehdür (Yetim D., G. 59, M. 9).

Maḥv itdi ḥāk-i pāyuñe **çün** secde eyledük
 Mihr-i münîri pertev-i nūr-ı cebinümüz (Yetim D., G. 67, M. 3, 5).

Çün Cemālilerdenüz lāyık degüldür meyl ide
 Ey Yetimī zişte vü murdāra ʔab'-ı pākümüz (Yetim D., G. 70, M. 11).

Oķuyup **çün** ehl-i dil alur tesellisin Yetim
 Yiridür bu şî'rüñe olsa laķab feryād-res (Yetim D., G. 72, M. 9).

Teşne-i sîr-āb itmez **çün** şarāb u bādeye
 Ğarķa eyle zemzem ü zerķāya ey bāng-i ceres (Yetim D., G. 73, M. 9).

Dem-i 'İsî gibi gülşende itdi **çün** şabā cünbiş
 Demidür rûḥ-ı sāniyile itsek sākîyā cünbiş (Yetim D., G. 81, M. 1).

Ruĥlaruñ āyāt-ı ĥatṭı pāk ṭutsun k'oldı **çün**

Ṭahr ile mess eylemek mü'minlere Qur'an'ı farz (Yetîm D., G. 85, M. 5).

Rebâb ü ney enîn ü nâle itsün

Olupdur **çün** süĥan-perdâz ber-batṭ (Yetîm D., G. 89, M. 4).

Şal tezerv-i ma'nî-i ĥâşa Yetîm

Olmuş iken elde **çün** şâhîn kalem (Yetîm D., G. 130, M. 10).

Bâgda berg-i ĥazân seyrin niderler eyliyüp

Ĥâk-i kûy-ı yârda **çün** rûy-ı zerdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 8).

Çün didi şâh-ı rüsül mütü bize lâyıķ budur

Ölevüz gelmeksizin bu kâlib-ı cânâ ölüm (Yetîm D., G. 137, M. 5).

Çün Cemâlî sözini himmet ile gûş itdüñ

Ey Yetîm eyle seri secdede fırsat var iken (Yetîm D., G. 150, M. 11).

Mey-fürüşuñ ayağı toprağıyuz **çün** bizden öñ

Ehl-i diller yüz sürüp olmuş türâb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 3, 8).

Revâdur eyler isen ???????? iĥsânı

Yetîm âtiyeden itdi **çün** saña müjde (Yetîm D., G. 175, M. 10).

Efendim kanumuz **çün** şîr-i mâder

Ĥelâl olsun içersen kana kana (Yetîm D., G. 189, M. 3).

Çün saña çâĥ-ı raşaddur 'unşur-ı ĥâki ĥakîm

Nâzır-ı seyyâre vü ĥür-şîd ü meh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 13).

Yetîm eflâke dūd-ı âh-ı âteşnâküñi kaldur

Çeken sensin bu gün **çün** râyet-i kûy-ı ĥarâbâtı (Yetîm D., G. 194, M. 10).

Rûz-i rûze kapadı **çün** der-i mey-ĥâneleri

Sâķiya gel berüye câm-ı şebâne bâķi (Yetîm D., G. 200, M. 3, 9).

Müdde'i cânibini eyledi teşnî' tamâm

Bende **çün** görmeyicek cürm ü cinâyet Ĥapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 10, 28).

Yüze yüz herkese mukâbil olup

Söyleme gördüğünü **çün** gözgü (Yetîm D., K1. 19, M. 4).

Huzûr-ı pür-huyûra peyk-i peygâmlar

Yitişdüirdi sühan res **çün** sahîfe (Yetîm D., K1. 28, M. 2, 3).

Muḥaşşal bu ki pîr-i 'aql-ı fa'al

Ḳarışup mâder-i dehr ile **çün** şîr (Yetîm D., K1. 36, M. 4).

Sâ'at-i şubh-ı 'îd-i ekberde

Çün saña virdi bir ḥalef Allâh (Yetîm D., K1. 37, M. 2).

Ehl-i Yetîm **çün** ecel derdine bulmadı devâ

Ey tecerrüd 'âlemi ehlen ve sehlen merḥabâ (Yetîm D., Mat. 1, M. 1).

Cây-ı emn añlama dünyâ-yı ḥaṭardur ötesi

Bister ü bâlişi ḳo **çün** ḳara yirdür ötesi (Yetîm D., Mat. 16, M. 2).

Pâd-şâh-ı şükûfedür **çün** verd

Dil-i bülbülde istemez ola gerd (Yetîm D., Mes. 2, M. 27, 33).

Yüce ḥâne degüldür cây-ı taḥsîn

Nüzül-i dîndür **çün** rif'at-i tîn (Yetîm D., Mes. 4, M. 2).

Bir reh-nişîn sâ'ile döndi Yetîm **çün**

Bir iki fûls-i aḥmere degmezdi devletüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 57).

Yâ gibi egri olan yanuñda

Ṭoğrı atıldı yabana **çün** tîr (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 12, 30, 94, 124).

Kimseye şaḥn-ı çemen olmadı **çün** cây-ı ṭarab

Kim ola kim ide bu gûşe-i aḥzânı ṭaleb (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 13).

2."bu nedenle, bu yüzden" anlamı vardır.

Çün ḥûşe çîn-i ḥırmen-i tevhîddür Yetîm

Bu ḳışzâr-ı kesret aña bir başaḳ degül (Yetîm D., G. 124, M. 13).

Şeb irse bir çerâğı beyt içre **çün** yaḳarlar

Olsun sevâd-ı beytün ma'nî yanar çerâğı (Yetîm D., G. 209, M. 3).

Meze-i meclis idüñ **çün** çekdi

Bu Yetim eṭ'ime-i mā-ḥazarın (Yetim D., K1. 1, M. 53).

Oldı **çün** müris-i melāl imlāl

Sözi icāz u münteḥab itdüm (Yetim D., K1. 3, M. 5).

3. "için" anlamı katmıştır.

Pence uzadur ḥamselere her ḡazelüm **çün**

Ey ṭab'-ı sülḥan-senc söz az olsun öz olsun (Yetim D., G. 149, M. 7).

Emr-i Ḥaḡ irdi sefer eyledi **çün** pîr Cemāl

Rüm'da saña ḡarar oldı Yetim emr-i muḡāl (Yetim D., Mrb. 3, M. 21).

Ol âdem-zâdeler iki perî-veş **çün** ki tîz itdi

Vişâl-i müddetin nâzik nişest itdi vü hîz itdi (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 37, 39).

Çün sefer sevḡ ola baḡr ü berde

Ḥızr hem-râhuñ ola her yirde (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 129).

Çün ḡân-ḡâh u mey-kedeye ḡur'a eyledük

Düşdi o dâr-ı nedve saña mefsaḡa baña (Yetim D., G. 1, M. 7).

4. "gibi" anlamında edat.

Yaḡıcaḡ töp u tüfek **çün** bārân

Evlüyâ himmeti olsun perde (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 133).

❖ **çün ü çirâ:** nasıl, niçin.

Hazer it bahs ü cedel eyleme pîrân-ı ṭarîḡ

Ḡavl-i irşâd üzere **çün u çirâ** sevmezler (Yetim D., G. 50, M. 12).

Cemālî emrine çünkim Yetimî imtisâl itdüñ

Su'âl-i ḡîl ü ḡâlî ḡo dahı **çün ü çirâdan** geḡ (Yetim D., G. 25, M. 10).

Her 'abâ-püş bize 'arz-ı riyâ eylesesün

Tâc-ı tecrid urnup **çün ü çirâ** eylesesün (Yetim D., G. 154, M. 2).

❖ **çünkü:** çünkü, -dığı için.

Devletün **çünkü** āhiri letdür

Lete lâyiğ degül mi mâyl olan (Yetîm D., K1. 24, M. 3).

Binānuñ şeş-cihâtı olsa āhen

Fenā seybinden olmaz **çünkü** me'men (Yetîm D., Mes. 4, M. 8).

Çünkü dünyā sicn-i mü'mindür Yetîm itme tarab

Vaz'-ı bî- hûde durur ger göstere mescün neşâţ (Yetîm D., G. 87, M. 11).

Ķāfile sālārumuz şāh-ı Necef

Remz idüp **çünkü** buyurdu men 'aref (Yetîm D., G. 96, M. 2).

Çünkü ber-bād olacağdur nola dirsem çarha

Zînet-i encüm ile şāk-ı mu'allāsına yûf (Yetîm D., G. 97, M. 9).

Çünkü âdem 'âlem-i kübrâyimiş ey cān u dil

Göz yumup ol 'âlemi seyrān imiş dervişlik (Yetîm D., G. 106, M. 3).

Çünkü Hâğ nañnü şasemnā didi men'-i müdde'î

Hâ'il-i feyz olsa rızğ-ı kısmete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 7).

Çünkü āhir döküben rahtı bu yirden giderüz

Devlet ü 'izz ile iğbāl-i cihānı niderüz (Yetîm D., G. 65, M. 1).

Adem ser-ğaddine iltüp güm itdüm **çünkü** rāhı ben

Vücüd iğlimine mümkin midür itmek nigāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 1).

Metsem ey muğ-beçe sürme beni der-gāhuñdan

Çünkü ser-hoş ola mey-ğānede 'ayyāş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 6).

❖ **çünküm:**

1. çünkü.

Cemālî emrine **çünküm** Yetîmî imtisāl itdün

Su'âl-i kıl ü kâli ço dahı çün ü çirādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 9).

Aceb midür Cemālî'den Yetîmî'ye şeref **çünküm**

Nebātuñ şadrini bulur muğārin çüb ola şanda (Yetîm D., G. 190, M. 11).

Gevher-i nā-yāb u zehr olsa 'aceb olmaz Yetim

Çatıra-i nīsān döker **çünkü**m şehāb-ı Mesnevī (Yetim D., G. 198, M. 14).

2."sanki, gibi" manasındadır.

Bāde **çünkü**m 'aşā-yı pīrāndur

Pir oldum 'aşāya düşdi gönül (Yetim D., G. 121, M. 5).

D

❖ **da:** "de, da" bağlacı.

Ḳulle-i Ḳāf-ı kanā'atdūr yirüm 'Ankā-şifāt

Nān için bir vādīyi tūtop **da** meşğūl olmadum (Yetīm D., G. 134, M. 8).

Herf-ser ejder-i çarḥuñ o **da** tātđı zehrin

Göreyin çarḥı ola dōne dōne zīr ü zeber (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 31).

Ben ğanī anlara dirin ki olup müstaġnī

Der-geh-i ḥazret-i Ḥaḳ'dan **da** recā itmezler (Yetīm D., G. 56, M. 6).

Şu nergis kim temāşā eyledüñ sen

Senüñçün ol **da** çeşm-i 'ibret ancak (Yetīm D., G. 102, M. 6).

Ḥaḳ rızāsı **da** bu gibi şāhā

Der-i devlet-penāh ola me'vā (Yetīm D., Mes. 2, M. 113).

❖ **dābbe:** binek ve yük hayvanı || yaratık.

Ādeme nuşḥı sūkūn ile edā eyle şaḳın

Depinüp **dābbe** veş eyleme ḥiffet vā'ız (Yetīm D., G. 90, M. 8).

❖ **dād:**

1.bağış, ihsan; yardım, himmet.

2.verme, veriş.

➤ **dād itmek [Kalıp İ.]:** insaf etmek, merhamet etmek, adil davranmak, hak ettiğini vermek

Bāl ü per nūr itdi bir pervānesi cān oynayup

İtmedi ol sūḥte ḥālın görüp bir **dād** şem' (Yetīm D., G. 92, M. 4).

➤ **dād u sited etmek [Kalıp İ.]:** alışveriş yapmak.

Devletüm **dād u sited** sen eyle

Dādsuzdur sited-i bī-devlet (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 25).

➤ **dād-ı Hāk:** Allah vergisi, İlahi takdir.

Bu Yetim'ün **dād-ı Hāk'dur** virdügi kaç'-ı cevâb

Görmedüm bir kimsenün anda su'ali kalduğın (Yetim D., G. 151, M. 9).

❖ **dādsuz:** adaletsiz.

Devletüm dād u sited sen eyle

Dādsuzdur sited-i bî-devlet (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 26).

❖ **dāğ:** yanık yarası, kızgın demirle vurulan damga, nişan. aşk, elem, keder vb. içe işleyen duyguların verdiği yanıklık, yara. İnsanın unutamayacağı derecede şiddetli üzüntüden kinaye olarak kullanılır. Kendini dağlamak, tanıklarda aşkın ya da aşk acısının şiddetine delâlet etmektedir.

Halka halka **dāğlardan** cismüme giydüm zırh

Şāh-ı merdānum yine muhkem neberdüm var benüm (Yetim D., G. 136, M. 3).

Nāfile dem-sāz olup feryād ider her 'andelib

Sinede her taze **dāğum** olalı bir gül baña (Yetim D., G. 9, M. 4).

Bir Yetim'em sine-i pür-süz u âteşnâkde

Her siyeh **dāğı** benüm göynüklü nānum şandılar (Yetim D., G. 47, M. 10).

Çanlı yaşlarla ciger pür çihreden **dāğ** üzre eşk

Rüm'dan söynür gibi āhir kızılbaş ocağı (Yetim D., G. 197, M. 5).

Par par yanarken ey mäh şevkuñla sine **dāğı**

Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerāğı (Yetim D., Mat. 14, M. 1).

Eşk çihremden inüp tamlardı sinem **dāğına**

Aşk şular koymadın derd ehlinün ocağına (Yetim D., G. 176, M. 1).

Bu köyinimiş **dāğlarla** göz yaşıdur 'āşıka

Güşe-i bî-tüşesinde huşk ü terde āb u nān (Yetim D., G. 153, M. 7).

Āteş-i şevk ile ser-tā-pā yanan rüşen Dede

Tāze tāze **dāğlarla** zeyn olan gülşen Dede (Yetim D., G. 170, M. 2, 3).

➤ **dāğ-ı bülbül:** bülbül yarası.

Çün āğuşteyiken penbe-i **dāğ-ı bülbül**

Vire mi büy-ı vefā baña gülün evrākı (Yetîm D., G. 200, M. 9).

➤ **dāğ-ı ciger:** yürek yarası.

Pür dūd idelden āhı **dāğ-ı ciger** çerāğı

Bu nüh oldı kabānuñ bî-nūr u fer çerāğı (Yetîm D., G. 206, M. 1).

➤ **dāğ-ı nihān:** saklı, gizli yara; dert.

Olupdur sîne **dāğ-ı nihānum** gün gibi rûşen

Beni şehri çre ey çāk-i giribān eyleyen tālî' (Yetîm D., G. 93, M. 9).

➤ **dāğ-ı sîne:** kalp yarası.

Tekye-i ğamda dil ocağumdur

Dāğ-ı sînem yanar çerāğumdur (Yetîm D., G. 45, M. 2).

Şevkunla **dāğ-ı sînem** par par yanarken ey māh

Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerāğı (Yetîm D., G. 206, M. 3).

❖ **dağlamak:** aşk, elem, keder vb. içe işleyen duyguların verdiği yanıklık, yara.

Nice ādem ola kim ağlamaya ğasret ile

Cigerini kim ola **dağlamaya** miĥnet ile (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 36).

❖ **dağı:**

1. bağlaç olan da, de.

Televvün resmini **dağı** bu ĥalka

Der-i temkine der-bān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 15).

Cemālî emrine çünkim Yetîmî imtisāl itdün

Su'āl-i kîl ü kālî қо **dağı** çün ü çirādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 10).

Mālik-i Dînār-ı kevneyn oldı bu bāzārda

Kim ziyānında ĥazer itmez **dağı** sūd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 8).

Hem **daḥı** Mecnūn gibi fenn-i cünūn-ı ‘aşka düş
Sen de bir Leylî-veşüñ dīvānesi ol giderek (Yetîm D., G. 111, M. 13).

Ziyāde servlik idüp tütma rif’atde Yetîm özüñ
Tenezzül eyleyüp **daḥı** fülāna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 10).

Pîrlik vaktinde ḥālî olma bir dem bādeden
İster iseñ bir **daḥı** ‘ahd-i şebābı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 8).

Daḥı evlād u ensābı cihān tırduqça var olsun
Serîr-i ‘izzet üzre her birisi kām-kār olsun (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 83).

Ṭāḳ-ı mīnāyı ‘aceb mi iñiletse nāle
İñledür kühı **daḥı** olmuş iken ḳalbi ḥacer (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 34,).

2. bile, dahi.

Dil ‘izāruñda oḳur idi sevād-ı ḥaṭṭuñ
Seçer iken **daḥı** ‘ālemde ḳaradan aḳı (Yetîm D., G. 200, M. 8).

Cemālî kimdügin bi’llāh Yetîmî bilmedi ‘ālem
Eger ta’rif idüp dirsem **daḥı** va’llāhi bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 12).

Cūylar cünbişidür şanma fenā deşinde
Dehr ili **daḥı** sürer silsilesin Mecnūn’uñ (Yetîm D., G. 108, M. 6).

Yürekde **daḥı** bir gūşe gerekmez āh ile vāha
Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh’a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 3).

Cihān bāğın gül-i bî-ḥār ister ol iki gönçe
Be ḥaḳḳı Ka’be yir yoḳdur **daḥı** ḥār-ı muğaylana (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 56).

Arayup bulmayısardur **daḥı** māderle peder
Görmek isterse seni Pîr Meḥemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 55).

❖ **daḳḳ-ı bāb itmek [Kalıp İ.]**: kapı çalmak.

Ḥüdāyā **daḳḳ-ı bāb itmez** ḳapuñdan ğayra cān u dil
Nevaleñden nolā i’tā iderseñ aç u muḥtāca (Yetîm D., G. 173, M. 9).

❖ **ḍalālet:** sapkınlık, doğru yoldan ayrılma.

Ḍalālet yolların mesdūd idüp ehl-i hevādan çek

Şırāṭ-ı müstaḳīm üzre hüdā ehlinden it yā Rab (Yetīm D., G. 10, M. 11).

❖ **dam:**

1. tuzak, ağ.

Beni Sī-mürġ'a iletdi per ü bāl-i himmet

Dāne vü **dāmı** koyup zāġ u zeġandan geçdüm (Yetīm D., G. 131, M. 6).

Dilā fikr-i bülend eyle ki **dām** u dānedür dünyā

Düşen āvāreyi alur kebüter-ḥānedür dünyā (Yetīm D., G. 5, M. 1).

İñende **dām** u dāneyle o mürġ-i zirek avlanmaz

Na'īm-i cenneti zıkr eyleme ürker göñül mürġi (Yetīm D., G. 204, M. 7).

2.dam, çatı.

Ol çevik kuş ayağından tutilup

Hırş-ı dāneyle ḳodı **dāma** serin (Yetīm D., K1. 2, M. 4).

❖ **dāmān/ dāmen:** elbise, etek.

Yenilen nān u nemek şanmañ ki **dāmānumda**

Bir yetimem etmegüm çāk-i girībānumda (Yetīm D., Mat. 11, M. 1).

Yetīm'e sīm ü zer-efşānlık itme

Dir iken sana **dāmān** u cebüm yoḳ (Yetīm D., G. 100, M. 14).

Şehr-i fenāda pāyesi **dāmān** olan başum

Köhne pelāsı ḳānlu girībān olan başum (Yetīm D., G. 135, M. 1).

Bāġ-ı 'ālem çü bitürmez gül-i bī-ḥār göñül

ÇİN idüp **dāmenümi** ben bu çemenden geçdüm (Yetīm D., G. 131, M. 8).

Güm olup kim ki göz yumup çekdi

Ayağın **dāmene** başın ceybe (Yetīm D., K1. 9, M. 2).

➤ **dāmen-i deşt:** çöl etekleri.

Dāmen-i deşt ise Mecnūn'ı giribān-çāk idüp

Vādī-i mihnetde itmişdür tek ü pūdan zebūn (Yetîm D., G. 145, M. 5).

Her yakayı sehāb idüp gül-geşt

Düşdi ter anı gördi **dāmen-i deşt** (Yetîm D., Mes. 2, M. 6).

➤ **dāmen-i 'ırz:** haysiyet eteği, iffet.

Kuyuña varur idüm ol iki ağzı qaralar

Çorqarın 'av 'av diyüp **dāmen-i 'ırzum** paralar (Yetîm D., G. 55, M. 2).

➤ **dāmen-i küh-sār:** dağ eteği.

Dāmen-i küh-sāra düşdük şüriş-i şirîn ile

Bir yaqadan baş çıkarduk Kūh-ken-i miskîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 1).

➤ **dāmen-i sahrā:** çöl eteği.

Dimesün çāk-i giribānum gören şeydā baña

Perde ol mecnūnuñam ey **dāmen-i sahrā** baña (Yetîm D., G. 6, M. 2).

➤ **dāmen-i zühd:** zahitlik elbisesi.

Kūçe-i mey-kedelerde görsem

Dāmen-i zühdi mey-ālūde yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 100).

❖ **dānā:** alim, bilgin, bilgili, bilen kimse.

Geçer Hārūt fen-i nigūn-ser çāh-ı zilletde müdrük

Ser-i gevsāle veş bī-mağz ehl-i cāh u **dānādur** (Yetîm D., G. 53, M. 4).

❖ **dāne:**

1.tuzağa serpilgen hububat

İñende dām u **dāneyle** o mürğ-i zirek avlanmaz

Na'îm-i cenneti zıkr eyleme ürker gönül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 7).

Dilā fikr-i bülend eyle ki dām u **dānedür** dünyā

Düşen āvāreyi alur kebüter-ḥānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 1).

2.arpa, buğday gibi ürünleri oluşturan ufacık meyve.

Enkerü'l-aşvât ile da'vetde hây u hüy idüp

Ekl-i cerb-i **dâne** vü halvâ olupdur şüfîlik (Yetîm D., G. 105, M. 6).

Beni Sî-mürg'a ilettdi per ü bâl-i himmet

Dâne vü dâmi koyup zâg u zegandan geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 6).

3.tane, adet, miktar.

Fezâ'il hırmeninüñ **dânesini**

Nedür dihkan-ı bi-hâşıl ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 3).

➤ **dâne-çîn:** tane toplayan.

Sürâh-ı hâke mür gibi **dâne-çîn** olup

Güşîşdedür faķır ü ganî erkek ü dişi (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 43).

❖ **dâr:** ev, yurt.

Ene'l-Haķ çağırup Maşşür-ı Hallâc

Melâmet **dârını** idindi mi'râc (Yetîm D., G. 22, M. 2).

Hem bile yıķmış idük **dârını** maşşüblarıñ

Ol gice yıķmağa virdükde icâzet Kıpudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 33).

➤ **dâr-ı dünyâ:** dünya yurdu, yeryüzü.

Ecel eylerken ey 'âķil emel bünyâdına hânde

Olur mı **dâr-ı dünyâda** esâs-ı 'ömre pâyende (Yetîm D., G. 190, M. 2).

➤ **dâr-ı ķurbet:** gam yurdu.

Ezelî mazhar-ı Haķ olmasa zât-ı âdem

Dâr-ı ķurbetde nite olayidi ol ebedî (Yetîm D., G. 203, M. 6).

➤ **dâr-ı na'îm:** cennet yurdu.

Yâ ilâhî kılasın menzilini **Dâr-ı Na'îm**

Rûh-ı pâkini mu'azzez idesin anda muķîm (Yetîm D., Terķib-bend 3, M. 73).

➤ **dār-ı nedve:** toplantı yeri, meclis.

Çün hân-kâh u mey-kedeye kur'a eyledük

Düşdi o **dār-ı nedve** saña mefsağa baña (Yetîm D., G. 1, M. 8).

➤ **dār-ı selâm:** selamet, cennet yurdu.

Emrûñ ile nola olursa yiri **Dār-ı Selâm**

Emrûñe lâ dimedi bir kezin ol tab'-ı selîm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 75).

➤ **dār-ı süflî:** alçaklık yurdu, evi.

Kesb ider 'âlem-i 'ulvîde hezârân şādî

Dār-ı süflîde olan bir gamı dervîşlerûñ (Yetîm D., G. 107, M. 8).

❖ **Dārâ:** İran'ın Keyaniyan sülalesinin dokuzuncu ve sonuncu hükümdarıdır. Ekber ve Keykûbâd da derler. Mecazen “padişah” karşılığında kullanılır. İhtişam ve iktidarıyla şiirlere konu olmuştur.

Zıll-ı Hâk insân-ı kâmindür anuñdur salţanat

Nâkışam ger dimeyem Sührâb u **Dārâ** suhredür (Yetîm D., G. 39, M. 6).

Vîrânelerde baña virürken nidâ-yı büm

Efrâsiyâb u Kayser ü **Dārâ** haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 4).

Tegâfûl itmesün şehler ri'âyât-ı re'âyâdan

Adâletdür garaż Sührâb u Efrîdûn u **Dārâ'dan** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 62).

❖ **Dārâb:** Behmen-i Dirâz-Dest'in oğludur.

Rütbet-i der-gâh-ı 'aşkı ben nice ta'rif idem

Her gedâ-yı kem-teri bir Sencer ü **Dārâb** feyz (Yetîm D., G. 86, M. 6).

❖ **dârû:** ilaç, deva.

Gâh zehr-i dehân-ı ef'îdür

Laħm-ı ef'îde gâh **dârûdur** (Yetîm D., G. 52, M. 14).

❖ **dārü'ş-şifâ:** tımarhane, akıl hastanesi.

Ğam marîzinüñ tabîb-i hâzıkıdur mey-fürüş

Gel yetiş ey haste-dil **dārü'ş-şifâdan** şerbet al (Yetîm D., K1. 35, M. 4).

❖ **dâstân:** destan.

Nükte-perdâz-ı maħabbetdür Yetîm-i nâ-murâd

Zâhid-i pür-gû degüldür **dâstân** ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 14).

❖ **da'vâ:** iddia, mesele.

Zen ü ferzend ile **da'vâyı** tecerrüd itme

Hağ kelâmında işit fitnedür evlâd göñül (Yetîm D., G. 119, M. 9).

➤ **da'vâ-yı neseb itmek [Kalıp İ.]:** soy meselesi yapmak.

Merd iseñ ehl-i ĥaseb ol **itme da'vâ-yı neseb**

Fıkr-i âbâ itmedin eyle ibâhim zıkr-i ced (Yetîm D., G. 29, M. 7).

❖ **da'vet:** çağırma, davet.

Kûy-ı Cemâlî'de ĥâl oldı Yetîm'e ġidâ

Şûfi-i **da'vet** perest sen yüri bağ ĥalvâya (Yetîm D., G. 104, M. 12).

Enkerü'l-aşvât ile **da'vetde** hây u hüy idüp

Ekl-i cerb-i dâne vü ĥalvâ olupdur şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 5).

➤ **da'vet itmek [Kalıp İ.]:** davet etmek, çağırmaq.

Bî 'amel pendı virür ĥalka firâr küllî

Şoħbete ĥalkı **ider** gerçi ki **da'vet** vâ'ız (Yetîm D., G. 90, M. 4).

❖ **Dāvūd:** Hz. Davud (as) peygamber.

İñlese nây-ı Mehemmed Kâsım

Güş ĥutsağ dem-i **Dāvūd'a** yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 104).

➤ **Dāvūd-misâl:** Hz. Davud gibi.

Nerm iderdi dil-i âhenleri **Dāvūd-misâl**

Süz ile başlasa elĥân-ı ġarîb ü neğamı (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 67).

❖ **dāyim:** daim, sürekli.

Yük olur mıydum raķibe dōstum kūyuñda ben

Olmasa Mışrılere **dāyim** eşek seyrānı farz (Yetīm D., G. 85, M. 8).

Sa'ādetlerle 'ōmr-i nāzenīni ber-mezīd olsun

Şeb ü ruz-ı cihān-efrūzı **dāyim** Kadr ü 'īd olsun (Yetīm D., Mrb. 2, M. 22).

❖ **dāyimā:** her zaman.

Hisset ehlinden yañadur **dāyimā**

Sevmedi ehl-i seħāyı sīm ü zer (Yetīm D., G. 46, M. 5).

Kānd-i telaţţufuñlā beni besle **dāyimā**

Bezmüñde tā ki tūţı-i şırın-kelām olam (Yetīm D., G. 132, M. 7).

❖ **dāyir:** dair, dönen.

Uşul ehli bilürler **dāyirem** hep

Ki devr içre medārum 'aşkdur 'aşk (Yetīm D., G. 103, M. 3).

❖ **de:**

1. "de" bağlacı.

'Aql-ı dūr endişe dirken zāt-ı Hāķķ'ı sen **de** bul

Bu yaķına baķmayup dūr u dirāza meyl ider (Yetīm D., G. 48, M. 3).

Kūt-ı la'linden alınmaz behre

Nideyin **de** başayın bağruma taş (Yetīm D., G. 76, M. 12).

Biri meşid yolın tıtdı biri mey-ħāneye gitdi

İkisi **de** degül 'ārif yanında nā-revā cünbiş (Yetīm D., G. 81, M. 12).

Hem daħı Mecnūn gibi fenn-i cūnūn-ı 'aşka düş

Sen **de** bir Leylī-veşūñ dīvānesi ol giderek (Yetīm D., G. 111, M. 14).

Gel Cemālī gibi şāf ölmek için sen **de** Yetīm

Naķş-ı ğayriyi yuyup levħ-i dili pāk eyle (Yetīm D., G. 169, M. 9).

Cemālî terk-i tâc ile Yetîmî ser-firâz oldu

Yüri ol terk ile sen **de** başılma penbe-i tâca (Yetîm D., G. 173, M. 12).

Nâme **de** açılup mecâlisde

Vâkıf ide 'avâmı peygâma (Yetîm D., G. 181, M. 7).

Cemālî gibi gel sen **de** Yetîmî derd-i 'aşk ile

Yürekden âh idüp her dem iki gözün pür-âb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 9).

Bize Hâk nidügi bir bir cihānuñ cünbişi söyler

Gelüp bir yañadan sen **de** yapışma nâşihâ pende (Yetîm D., G. 190, M. 8).

Hemân işbuyimiş diyüp **de** zâhid

Başuñcün çeyneme pâ-mâl-i 'aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 5).

Ḳadd-i hâcetçe söyleyüp **de** sükût

Eylemek 'âkilânedür ammâ (Yetîm D., K1. 6, M. 3).

İki sultân-ı Rûm'a hem ben **de**

Olmuş idüm yigirmi yıl bende (Yetîm D., Mes. 2, M. 87).

Sen **de** bir 'âleme eyle pervâz

Rûh-ı Ḳuds'ün diyeler hem-demidür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 89, 140).

Niçe bir söyleyesin ḥalka be sen **de** diñle

Bu Yetîm'ün sözini kâr be-nevbet vâ'ız (Yetîm D., G. 90, M. 9).

2.demek, anlatmak, söylemek.

Râstî kâmet-i cānāna elif diyeliden

Aşk **dersin** okuruz 'aşk fününımı dirüz (Yetîm D., G. 65, M. 8, 9, 10).

Ṭavşana kaç tazıya tut dime **der** küyüñda

Müdde'î yatmış iken yâr diye taş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 7).

❖ **Deccâl**: ilahi dinlere göre kıyamete yakın ortaya çıkıp insanları saptıracak olan yalancı ve fîtneci şahıs.

Ey Mehdî-i dîn gayret aḥbâbı helâk itdi

Gel ḥâriciyile kı **Deccâl**'ı perâkende (Yetîm D., G. 178, M. 6).

❖ **ded:** et yiyen yabani hayvanların ortak adı.

Zümre-i bed-ḥāh ile insān iseñ üns eyleme

Ādemi eyler helāk olsa karīn dīv ü **ded** (Yetīm D., G. 29, M. 4).

❖ **dede:**

1. hitap kelimesi.

Āteş-i şevk ile ser-tā-pā yanan rüşen **Dede**

Tāze tāze dāğlarla zeyn olan gülşen **Dede** (Yetīm D., G. 170, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

2. bir kimsenin babasının veya annesinin babası, büyük baba.

Tekye-gāh-ı felāketüñ **dedesi**

Şah-rāh-ı fena felek-zedesi (Yetīm D., Mes. 1, M. 1).

❖ **def:** zilli ve pullu bir çembere gerilmiş deriden yapılan çalgı.

Defe gel sille muṭrib gūşmāl it

Senüñle ola tā dem-sāz ber-baṭṭ (Yetīm D., G. 89, M. 5).

Def fütāde nāy dem-beste gūsiste tār-ı çeng

Riḥte bāde şikeste şişe dürd-āşām mest (Yetīm D., G. 15, M. 9).

Dōst diyü çağırur her pōst-pūş

Buñā şāhiddür ḥurūş-ı çeng ü **def** (Yetīm D., G. 96, M. 16).

❖ **def:** savma, ortadan kaldırma.

Ḥāşe-li'llāh kim ola bir sözi iki bu dem

Māni'ün **define** ger ide işāret Ḳapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 50).

Defi kolaydı geçmese ger artuğa begüm

Şabrı sihām-ı faḳra iderdi gönül siper (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 19).

➤ **def eylemek [Kalıp İ.]:** savmak, uzaklaştırmak, kovmak.

Güm eyleyüp cihāti maḥv eyle ba'd u ḳurbı

Ḳaldur ḳara vü ağı **def eyle** şubḥ u şāmı (Yetīm D., G. 201, M. 4).

❖ **defter:** birbirine rabtedilmiş sade kâğıtların hey'et-i mecmuası.

'Aşk etvârını takrîr idemez kaldı Yetim

Bârî tahtîre gelen **defter** ü divândan işit (Yetim D., G. 17, M. 14).

Sözümü **defter** ü divânda görüp merd-i lebib

Didi bu sihr durur saklaya aḥker kâğıd (Yetim D., G. 30, M. 9).

Pür-süz tâ ki olmaya divân u **defteri**

Şayman ḥisâbâ şâ'ir-i rengin-edâyı ben (Yetim D., G. 148, M. 13).

➤ **defter-i 'aql:** akıl, doğru düşünme defteri.

Defter-i 'aqlı ço ki 'aқiller

Nîst divâne-râk kalem diyeler (Yetim D., G. 51, M. 7).

➤ **defter-i ehl-i fenâ:** yokluk, hiçlik erbabının defteri.

Defter-i ehl-i fenâda nâmı sebt olmak gerek

Halk içinde her kim oldu medḥ ile zemden ḥalâş (Yetim D., G. 84, M. 3).

➤ **defter-i şî'r:** şiir defteri.

Defter-i şî'r ü devât ü kalem ü künc-i ferâğ

Bize bes memleket ü ḥayl ü ḥaşem dünyâda (Yetim D., G. 165, M. 7).

❖ **degin:** dek, kadar.

Kişver-i 'aşka **degin** kaṭ'-ı mesâfe eyle

Tevsen-i himmeti sür itme tekâsül bir dem (Yetim D., G. 125, M. 5).

❖ **degmek:**

1.bedel olmak, layık olmak, karşılık gelmek, kıymetinde olmak.

Raқib öldüğine yâr itdi zârî

Ölüsi şivenine **degse** bârî (Yetim D., Mat. 15, M. 2).

Bir reh-nişin sâ'ile döndi Yetim çün

Bir iki fûls-i aḥmere **degmezdi** devletüm (Yetim D., Terci-bend 1, M. 58).

Hüsn ile Yūsuf olacağına şübhe yok idi

Degmiş olsaydı eger Mısr-ı hayāta ‘alemi (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 66).

2.dokunmak, el sürmek.

Tekye-i deşt-i belāyı baña teslim itdi Kays

Şimdi mi **degdigi** var kardaşa kardaş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 8).

❖ **degül**: değil.

Bu deşt-i pür-ḥaṭar ey dil **degüldür** cāy-ı āsāyiş

Bu rāh-ı hevlāk içre sebük-pā ol şitāb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 5).

Bağruma taşlar başup dīdār için bir secdedür

Zāhidā cennet **degül** şavm u şalātumdan ümīd (Yetîm D., G. 31, M. 12).

‘Āşık-ı pürḥāle pūş ī de **degül** aḥvālümüz

Nükte-dān-ı ‘ilm-i ‘aşka nite kim aḥvālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 1).

Nükte-i ḡāmızadur bāb-ı maḥabbetden dem

Ol **degül** müftī-i dehr añladığı mes’eleler (Yetîm D., G. 57, M. 8).

Şikeste-ḥāl Ferhād’un ciger pergālesidür hep

Degüldür lāleler yir yir ki seng-i ḥāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 6).

Biri mescid yolın tıtdı biri mey-ḥāneye gitdi

İkisi de **degül** ‘arīf yanında nā-revā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 12).

Bir iki gün **degül** bu kār-ı pür-derd

Bu kār üstine sāl ü māh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 5).

Bir söz mi var cihānda ki ol nuṭṭ-ı Ḥaḳ **degül**

Gūş itmeyen bu nükteyi ḥaḳḳā kulaḳ **degül** (Yetîm D., G. 124, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Vey şeh-i kişver-i nikāt ü rümüz

Muhtefī fehmüñe **degül** mermüz (Yetîm D., Mes. 2, M. 78).

Yüce ḥāne **degüldür** cāy-ı taḥsīn

Nüzül-i dīndür çün rifat-i tīn (Yetîm D., Mes. 4, M. 1, 5, 6).

Altı nefer kimesnelerüñ lik rızqına

Güşışdedür **degül** bilürin tākāt-ı beşer (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 22).

Aql ü idrāk ile şāhib-devlet

Olanuñ hāli **degüldür** nisbet (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 18, 33, 59, 63, 141).

❖ **degül mi [Kalıp İ.]**: değil mi.

Şalar merdāne-vār āvāz ber-baṭṭ

Degül mi bi'llāh erkek sāz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 2).

Serāçe-i reh-i vahşet **degül mi** dünyā

Gel ülfet eyleme çekme ğam-ı firāvānın (Yetîm D., G. 144, M. 5).

Āb-dār elfāz ile sūz-ı Yetîm'i dir gören

Sāmiri sihri **degül mi** zarf olmağ nāra şu (Yetîm D., G. 163, M. 10).

Devletüñ çünkü āhiri letdür

Lete lāyık **degül mi** māyil olan (Yetîm D., K1. 24, M. 4).

Bulur elbet kesād-ı nazm revāc

Şeb-i deycür için **degül mi** sirāc (Yetîm D., Mes. 2, M. 44).

Yā Rab bu faqr ile neye varur hikāyetüm

Eflāke çıksa yiri **degül mi** şikāyetüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 50).

Güşe-i encümen-i nükte-şinās

Ola rüşen **mi degül** anda bu rāz (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 120).

❖ **degül midür ki [Kalıp İ.]**: değil mi ki, değil midir ki.

Cebrî **degül midür** harekāt ü sükün-ı dehr

Bi'llāh vücüd virme şakın ihtiyāra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 5).

❖ **dehān**: ağız.

➤ **dehān-ı ejder**: ejder (büyük yılan) ağızı.

'Ālem **dehān-ı ejder** ü ādem ğidāyiken

'Ākil midür ki cān u dilinde fütür yoğ (Yetîm D., G. 99, M. 3).

➤ **dehān-ı tercemān:** tercüman ağzı, dili.

'Aceb olmaz ğaribe gūne gūne itlerüñ bāngi

Lisān-ı muhtelif çoğdur **dehān-ı tercemān** içre (Yetīm D., G. 191, M. 12).

❖ **dehr:** zaman, devir; dünya, âlem.

Ey Yetīm ol göz ile geçme uyuz

Dehr elinden gele nā-gāh hırāş (Yetīm D., G. 76, M. 14).

Dehr bir rāh-ı maḥūf oldı ki her ıafıleye

Var mı bir yir dimeye düzd-i ecel şoyunuñ (Yetīm D., G. 109, M. 7).

Gitmedi velvele vü şıt ü şadāsı **dehrüñ**

Ṭağları iñledeli nāle-i Ferhād gönül (Yetīm D., G. 119, M. 5).

Görmedük bir cām-ı Cemşid'i bu gün

Dehr elinden inkisārı olmaya (Yetīm D., G. 184, M. 6).

.Ṭatlu dirliginde **dehrüñ** hādise

Zehr-i merdüm-küş gibi ḥalvādadur (Yetīm D., G. 58, M. 5).

Cūylar cünbişidür şanma fenā deştinde

Dehr ili dağı sürer silsilesin Mecnūn'uñ (Yetīm D., G. 108, M. 6).

Tek ü pūda nesīm ü bād-ı şimāl

Ḥoş-hevāyile **dehr** māl-ā-māl (Yetīm D., Mes. 2, M. 4).

Görmedüm gönülüm gibi cāy-ı ḥarābe ḥaḳ budur

Ol kadar geşt eyledüm **dehrüñ** ḥarāb-ābādını (Yetīm D., G. 202, M. 4).

Muḥaşşal bu ki pīr-i 'aql-ı fa'al

Ḳarışup māder-i **dehr** ile çün şīr (Yetīm D., K1. 36, M. 4).

Ḳara toprakça gelmez gözine aḳçası **dehrüñ**

İdenler cüll-i himmetle kerem iḳlīmını seyrān (Yetīm D., G. 159, M. 7).

Ol kadar niş urdı zenbūr-ı ḥāvādis aña kim

Nā-gehān balına **dehrüñ** parmağın bandı bu gün (Yetīm D., G. 143, M. 8).

Şalsa **dehre** söz ile sūz-ı nev

Köhne eczāyı gül ide Hüsrev (Yetîm D., Mes. 2, M. 61).

Düşmenüm pest degülmişse eger

Sebt olaydı şuhuf-ı **dehre** neler (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 34).

Cāy-ı āsāyiş için eyler idük bir tekve

Dehr bünyādı eger olmasa ber-bād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 8).

➤ **dehr-i ber-cāy-ı haţar**: zorluklar, korkular dünyası, zamanı.

Dehr-i ber-cāy-ı haţar Cercis'e ĥargāh-ı 'adem

Hîĥ mevcūd ola mı insāna künc-i 'āfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 3).

➤ **dehr-i dūn**: alçak dünya; kahpe felek.

Şandı bir Ferhād gelmiş kendiden öñ Kūh-ken

Dehr-i dūnun cūylarla çāk-i küh-sārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 10).

Ben nice bī-gāne-veş deprenmeyem ey **dehr-i dūn**

Āşinālık şüretinde yāda beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 9).

❖ **dehşet**: korkunç bir şey veya tehlike önünde şaşıp kalma. ürkme, korkma, korkunç şey.

Düşdi küffār içine **dehşet** ü heybet şöyle

Reyb Fireng'ide şāyed diyü gāret Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 23).

❖ **dek**: -e kadar, -e deĥin dek.

Bā'is-i 'izzet ü zilletden olayduñ āgāh

Ĥaşre **dek** sākıt olup söyleyemez idüñ ĥāfil (Yetîm D., G. 116, M. 6).

Şubĥa **dek** sūz u güdāz üzre olan ser bāzı

Bir ayaĥ üzre yanan şem'-i şeb-istāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 7).

Gitdüm iĥlīm-i 'aşka **dek** be Yetîm

Şanma bu kār ki ĥuraĥumdur (Yetîm D., G. 45, M. 9).

Kevkeb-i baĥtum añup eşk-i revānı subĥa **dek**

Çihrem üzre zeyn idüp 'ıĥd-ı Süreyyā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 5).

Hüdā tā ḥaṣre **dek** muḥkem idüp yıkmaya bünyādın

Ciger-güṣeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetīm D., Mrb. 2, M. 19).

Kaṣṣāb öñinde niçeye **dek** yügrüşüp senüñ

Kapuña gelmeye bir iki zebḥ için devābb (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 9).

❖ **dekāyık**: incelikler, güçlükler.

Deḳāyıkdan dem ursun tār-ı ṭanbūr

Açub 'aşk ile gizlü rāz ber-baṭṭ (Yetīm D., G. 89, M. 7).

❖ **delālet itmek [Kalıp İ.]**: yol göstermek, rehberlik ve aracılık etmek.

Āṣiyānından uçan mürğ-ı ḡaribe yiridür

Bir ṭarīḳ ile eger **itse delālet** Ḳapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 44).

❖ **deli**: akıl veya şuuru yerinde olmayan, çılgın, meczup.

Delidür terk-i 'ādet eylemeyen

'Ādeti terk idenler uşludur (Yetīm D., G. 52, M. 17).

Köhne oldı çü kıṣṣa-i Mecnūn

Kıṣṣa-i nev ḳomaḳ diler bu **deli** (Yetīm D., G. 195, M. 8).

❖ **deliden uşlı ḡaber işit[A]**: deli sır saklamasını bilmez. Gördüğünü, bildiğini olduğu gibi söyler. Bundan dolayı –zaman olur ki- haberin doğrusu ondan alınır.

Bu meşeldür **deliden uşlı ḡaber** ey 'āḳil

Reviş-i 'aşkı yüri bī-ser ü sāmāndan işit (Yetīm D., G. 17, M. 11).

❖ **delil**: delil, kanıt işaret.

Hüccāc-ı 'aşka Ka'be-i kūyuñ **delilidür**

Şimdi nişān-ı rāh-ı beyābān olan başum (Yetīm D., G. 135, M. 7).

Dāḡlardan tekye-gāh-ı 'aşkda yakduñ çerāḡ

Gün gibi 'aşıklara rüşen **delil** olan Dede (Yetīm D., G. 170, M. 4).

Mülük-i āl-i Selçuḳ ile Sāsānīlere nisbet

çerāḡ u çeşm-i 'Osmānī **delil** ü pişvālardur (Yetīm D., Terki-bend 1, M. 16).

➤ **delil olmak [Kalıp İ.]:** bir dava ve meseleyi ispata yarayan şey, delil olmak.

Çaldurup āvāzeyi a'lāya ey bāng-i ceres

Gel **delil ol** Yesrib ü Baḥḥā'ya ey bāng-i ceres (Yetim D., G. 73, M. 2).

Şu'le-i dāğum 'adem semtine **olmuşdur delil**

Güm ider pervāneyi ger eylese irşād şem' (Yetim D., G. 92, M. 7).

Tonanmāya **delil olup** yine fānūs-ı Ḥayru'd-din

Şu deñlü ğarba 'azm itdük ki şarkı düşdi Anḳona (Yetim D., G. 182, M. 5).

❖ **delç:** eski ve yamalı derviş hırkası.

➤ **delç-ı rind:** rind hırkası.

Mey-kede yollarında egnümüze

Delç-ı rindi libās-ı fāḥirdür (Yetim D., G. 43, M. 6).

➤ **delç-ı sālūs:** ikiyüzlülük, riyakarlık hırkası.

Ṭarīḳ-i 'aşkı ey zāhid dilerseñ gel riyādan geç

Gider bu **delç-ı sālūsı** libās-ı pārsādan geç (Yetim D., G. 25, M. 2).

❖ **dellāl-ı 'aşk:** aşk tellalı.

Ḥaridār iseñüz bu mevsim içre

Ne şatar diñlenüz **dellāl-ı 'aşkı** (Yetim D., G. 205, M. 8).

❖ **dem:**

1.an, zaman, lahza, vakit, nefes.

Nefs ejderhāsını ḥāk ister itdün nūr idüp

Ey **dem-i** sūz-ı derūnı od saçan evren Dede (Yetim D., G. 170, M. 6).

İñlese nāy-ı Mehemmed Ḳāsım

Güş tıtsaḳ **dem-i** Dāvūd'a yine (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 104).

Bi-ḥamdi'llāh yine bir ḥoş **demüm** var

Ferāğat 'āleminde 'ālemüm var (Yetim D., G. 54, M. 1).

Giryeden kalmadı çihremde benüm kaçre-i eşk
Meded itsün **demidür** hün-ı ciğer ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 6).

Bed-nâm-ı 'aşka zâhid bir **dem** muķârin olma
Var ise ger başuñda sevdâ-yı nîk- nâmî (Yetîm D., G. 201, M. 11).

Biñ yaşarsa şahlar 'işretten âgâh olmaz
Gel gedayı gör ki biñ 'ış añladur her bir **demi** (Yetîm D., G. 210, M. 6).

Bunca **demdür** ki düşüp kūy-ı harâb-âbâdı
Gezeruz göremezüz veh ki bir âbâd gönül (Yetîm D., G. 119, M. 3).

Ğırbâl ile ğubârüm aranup bulunmaya
Demler ola ki istenevüz dilde yâd olup (Yetîm D., G. 13, M. 6).

Dem-i 'İsî gibi gülşende itdi çün şabâ cünbiş
Demidür rûh-ı sâniyile itsek sâķiyâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 2).

Lî ma' Allâh **demidür** her demi dervîşlerüñ
Aql ile derk olamaz 'âlemi dervîşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 1).

Demler olur ki 'aşk meşķ eyler
Baş egüp her gedâya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 3).

Demler idi ki feyz-resân-ı cihân idüm
Şimdi su'âl eylemek oldı şınâ'atum (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 51).

Tâ hiķâb-ı elesti ğüş itdüm
Didüm ol **demde** her belâya belî (Yetîm D., G. 195, M. 6).

O **demler** gitdi âh ile dir idüñ gelmedi mektüb
Seni araya almışdı belâ vü miķnet ü âşüb (Yetîm D., Mrb. 2, M. 5).

Nükte-i ğâmızadur bâb-ı maķabbetden **dem**
Ol degül müftî-i dehr añladığı mes'eleler (Yetîm D., G. 57, M. 7).

Kişver-i 'aşka degin kaç' -ı mesâfe eyle
Tevsen-i himmeti sür itme tekâsül bir **dem** (Yetîm D., G. 125, M. 6).

Müdde'iler gözine tokunduğı **demde** Yetim

Şol ğaribe döndi düş ola kilābuñ 'aynına (Yetim D., G. 172, M. 9).

Açmağa çetr-i dili al-i tınāb ola Yetim

Mey-i şāfi **dem** ola 'unşur-ı evtāda yine (Yetim D., G. 185, M. 10).

Meger odlar çıka ğam sillesiyile ol **dem**

Çalmaya hūn-ı ciğerden eser ey dide (Yetim D., G. 187, M. 7).

Pervāneyi gel idüp germ olmasun iñen şem'

Söyündürür **dem** olur pervāneler çerāğı (Yetim D., G. 206, M. 8).

Bir niçe **dem** āb-ı Rükñ-ābād'a beñzetedim seni

Şimdi ey eşküm şat-ı Bağdād'a beñzetedim seni (Yetim D., G. 207, M. 1).

Şuret-i Hāk'da olan zümre-i buḫlāna bakup

Şulh ile eyledi ol **demde** 'ināyet Çapudān (Yetim D., Ks. 1, M. 8, 19, 46).

Livā-yı nuşret-āyātı çeküp ol iki şeh-zāde

O **dem** ceş-i zafer-yāb ile tayy itdi nice hāmün (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 32, 49, 52).

Geldi 'işret **demleri** mey-hāneden şalmağ gerek

Na'ra-i mestān ile āvāze-i çengi şarāb (Yetim D., G. 12, M. 3).

2.kan, hun.

Düşüp hār-ı muğaylānı **dem** ālūd eyledi Mecnūn

Ya bir üftāde mest olmuş yatur gülzāra yaşdanmış (Yetim D., G. 79, M. 7).

➤ **dem-i Ferhād:** Ferhād'ın yaşadığı zaman, dönem.

Dem-i Ferhād iken şanur bu 'ālem

Kızardı lāleden küh-sār derdā (Yetim D., G. 7, M. 9).

➤ **dem-i fiṭrat:** yaratılış zamanı, anı.

Yetim incinme eṭvār-ı cihāna

Ne kim oldı **dem-i fiṭrat** virildi (Yetim D., G. 211, M. 10).

- **dem-i ʿīsī:** İsa peygamberin çağı, zamanı.

Dem-i ʿīsī gibi gülşende itdi çün şabā cünbiş

Demidür rûh-ı sâniyile itsek sâkîyâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 1).

- **dem-i nakd:** zaman sermayesi.

Ey dirîgâ ki bu mevsimde metâ'-ı levhe

Telef idüp **dem-i nakdi** şu gibi hârc iderüz (Yetîm D., G. 65, M. 4).

- **dem olmak [Kalıp İ.]:** vaktin, zamanın gelmesi.

Nola mezmûm-ı cihân oldıyise bâde yine

Dem ola rehne gele hırka vü seccâde yine (Yetîm D., G. 185, M. 2).

- **dem-i rihlet:** ölüm zamanı.

Ey Yetîm olmayıcağ bād-ı cihân peymâ veş

Sa'b yollarda kalursın **dem-i rihletde** şağın (Yetîm D., G. 157, M. 14).

- **dem-i serd:** soğuk nefes.

Virmesün vâ'ız baña tek ol **dem-i serdüñ** elem

Râzi olduk nârda olan 'azâbı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 5).

- **dem-i şubh-ı vişâl:** kavuşma sabahı, zamanı.

Dili bizâr idüp her şeb du'â ehlinden it yâ Rab

Dem-i şubh-ı vişâlüñle liķâ ehlinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 2).

- **dem urmak [Kalıp İ.]:** bahsetmek, konuşmak.

Deķâyıkdan **dem ursun** târ-ı şanbûr

Açub 'aşk ile gizlü râz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 7).

Yetîm'em şâh-ı deryâ-dil seḥâ vü cûda ğarķ itdi

Neheng âsâ 'aceb olmaz **dem ursam** ķa'r-ı deryadan (Yetîm D., Terķib-bend 1, M. 70).

- **dem-i zevķ:** eğlence, cünbüş zamanı.

Dem-i zevķ u şafâlarla göñülden ğam ba'id olsun

Ciger-ğuşeñ yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 23).

❖ **dem-beste:** şaşkın ve suskun hale gelmiş, bir olay karşısında donakalmış, nefesi kesilmiş, çok şaşırılmış.

Def fütāde nāy **dem-beste** güsiste tār-ı çeng

Rihte bāde şikeste şişe dürd-āşām mest (Yetîm D., G. 15, M. 9).

Olmasun bî-derde derdümden diyem gel ibret al

Vālih ü **dem-beste** ƣal benden beni ey ƣayret al (Yetîm D., K1. 35, M. 2).

Gel deñiz yüzlerini kafire teng eyleyelüm

Şayha-i ƣöp ile **dem-beste** vü deng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 2).

❖ **dem-sāz:** arkadaşı, dost, sırdaş.

Hāfız-ı Şirāz ile **dem-sāz** ü hem-ħāl olmağa

Ey Yetîm itmek gerek fehvā-yı Kur'ān'ı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 9).

Nāleme **dem-sāz** olan ey 'aks-i kūh-ı Bī-sütün

Derd ile feryād iden Ferhād'a beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 7).

Defe gel sille muƣrib gūşmāl it

Senüñle ola tā **dem-sāz** ber-baƣı (Yetîm D., G. 89, M. 6).

➤ **dem-sāz olmak [Kalıp İ.]:** arkadaşı, dost, sırdaş olmak.

Nāfile **dem-sāz olup** feryād ider her 'andelib

Sīnede her tāze dāğum olalı bir gül baña (Yetîm D., G. 9, M. 3).

❖ **deng eylemek [Kalıp İ.]:** şaşkın, sersem etmek.

Gel deñiz yüzlerini kafire teng eyleyelüm

Şayha-i ƣöp ile dem-beste vü **deng eyleyelüm** (Yetîm D., Mrb. 1, M. 2).

❖ **deñiz:** deniz || çok geniş, uçsuz bucaksız.

Endüh-ı guşsa-i dili şerh itme ki Yetîm

Mümkin degül yazılsa **deñizler** midād olup (Yetîm D., G. 13, M. 10).

Bu **deñiz** bir uyumaz düşmendür

Çip dimez gerçi ki aldım ƣaberin (Yetîm D., K1. 1, M. 3).

Eşk gird-âbına düşdiyse ne ğam

Âşinâdur bu **deñizle** mellâh (Yetîm D., G. 26, M. 6).

Deñiz içinde **deñiz** mâlikine mâlik olan

Olur cevânib-i 'izzetde âşinâ müjde (Yetîm D., G. 175, M. 7).

Gönlegüm acı **deñiz** çıkarısun

Ger girem bir yemiş iken likerini (Yetîm D., K1. 1, M. 47).

Gel **deñiz** yüzlerini kafire teng eyleyelüm

Şayha-i töp ile dem-beste vü deng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 1).

❖ **deñlü**: "kadar" anlamında üstünlük derecesini belirten bir söz.

O **deñlü** ğaflet almışdur cihân ehlini ser-tâ-ser

Bakup ger görseler rüşen dil-i âġāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 9).

Tonanmāya delil olup yine fānūs-ı Hāyru'd-dîn

Şu **deñlü** ġarba 'azm itdük ki şarkı düşdi Anķona (Yetîm D., G. 182, M. 6).

❖ **depe**: tepe.

Çıksa düttüni çak **depesinden** 'aceb degül

Bir kāküli siyāhuñ ucundan yanar şem' (Yetîm D., G. 91, M. 5).

Depeden şehre gelüp şarıķduñ

Keş aġızlı bre yoġurdı ķara (Yetîm D., K1. 29, M. 3).

❖ **depmek**: tepmek, tekmelemek.

Geh **deper** ġāh süser geh ısırır ġāh çalar

Niçe hayvānlar olur şuret-i insanda şaķın (Yetîm D., G. 156, M. 9).

❖ **depinmek**: şiddetle hareket etmek, saldırmak, çırpınmak, tepinmek.

Ādeme nuşhı sükün ile edā eyle şaķın

Depinüp dābbe veş eyleme ħiffet vā'ız (Yetîm D., G. 90, M. 8).

❖ **deprenmek**: kımıldamak, hareket etmek.

Büy-ı nesîm-i vuşlat **deprenmeyince** itmez

Ol serv-i sāye-ġüster cān bāġına ħırāmı (Yetîm D., G. 201, M. 7).

Ben nice bî-gâne-veş **deprenmeyem** ey dehr-i dūn

Āşinālîk şūretinde yāda beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 9).

❖ **depretmek:** kımıldatmak, titreştirmek.

Depreden sâz-ı cünūnı nağme-i ‘ūd istemez

Nāle-i dil-sūz iden elhān-ı Dāvūd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 1).

❖ **der:**

1.kapı.

Yūri bir gūşeyi ta‘mîr eyle

Der ü dīvārını taħrîr eyle (Yetîm D., Mes. 4, M. 10).

2.başına geldiği kelimelere “-de, içinde” anlamı katarak zarflar yapar.

Sen zümre-i kıllāşa ey hāce göñül virme

Der kise iken itme ol mālî perākende (Yetîm D., G. 178, M. 8).

➤ **der-i devlet:** devlet kapısı.

Der-i devlet penāhı rütbesi eflākden ‘ālî

Serāyı saķfı cevlān-gāh-ı mürğ-ı ‘izz ü iķbālî (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 73).

➤ **der-i devlet-penāh:** mutluluk, saadet, varlık kapısı.

Hāķ rızāsı da bu gibi şāhā

Der-i devlet-penāh ola me’vā (Yetîm D., Mes. 2, M. 114).

➤ **der-i dildār:** sevgilinin kapısının eşiği.

Der-i dildārda Yetîm yārān seni añmaz mı

Añmamak mı olur aşhāb-ı Kehif Kıtmîr’in (Yetîm D., G. 142, M. 9).

➤ **der-i dīvān:** büyük meclis kapısı.

Der-i dīvān-ı şāhiye ne nisbet ser-te-ser dūnyā

Bu yetmiş iki millet pūr cihān bir gūşe-i hālî (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 75).

➤ **der-i ehl-i zevāyā:** zaviyelerin kapısı.

Elinde cam-ı şahbāyī iderken 'iṣ-ı sahrāyī

Sikender himmet isterdi **der-i ehl-i zevāyādan** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 66).

➤ **der-i germ-ābe:** hamam, ılıca kapısı.

Ta'accübdür ki varup şatayın dir

Der-i germ-ābede bu 'aql ile gil (Yetîm D., K1. 5, M. 6).

➤ **der-i haḳ:** Allah'ın huzuru, kapısı.

İsti'ānet idüp **der-i Haḳ'dan**

Azm-i şāhib ḥaseb neseb itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 1).

➤ **der-i ḥammār:** şarap yapan ve satan kişinin kapısı.

İḥāta eylemişlerdür meges-rānı olup ervāh

Yetîm ālūde leb düşmiş **der-i ḥammāra** yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 10).

➤ **der-i maḳşūd:** niyet, amaç kapısı.

Der-i maḳşūda el ırgürmek için

Gözi yaşını 'ummān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 5).

Çü irdüñ **der-i maḳşūda** yüri deryā gibi cūş it

Ciger-güşēñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 35).

➤ **der-i Mevlā:** Allah'ın huzuru.

Der-i Mevlā'sını ḳosa bende

Ṭutsalar girer āhenīn bende (Yetîm D., Mes. 2, M. 119).

➤ **der-i mey-ḥāne:** meyhane kapısı.

Rüz-i rūze ḳapadı çün **der-i mey-ḥāneleri**

Sāḳiya gel berüye cām-ı şebāne bākī (Yetîm D., G. 200, M. 3).

➤ **der-i Sulṭān Süleymān:** Sultan Süleyman'ın kapısı.

Yetîm ol mähī-i teşne şıfat gel ḳalma sāḥilde

Der-i Sulṭān Süleymān'a yüz ur kim 'ayn-ı deryādur (Yetîm D., G. 53, M. 14).

➤ **der-i temkîn:** tedbir kapısı.

Televvün resmini dağı bu halka

Der-i temkîne der-bân eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 16).

❖ **der-bân:** kapıcı, kapıda duran görevli, bevvâb.

Televvün resmini dağı bu halka

Der-i temkîne **der-bân** eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 16).

➤ **der-bân olmak [Kalıp İ.]:** kapıcı.

Bâd fi'l-hâl irişdi vü **oldı**

Çapusun yapup açmağa **der-bân** (Yetîm D., K1. 20, M. 4).

➤ **der-bân-ı der-gâh-ı hümâyûn:** kutlu, mübarek tekkenin kapısı.

Celâl u câh ile **der-bân-ı der-gâh-ı hümâyûnı**

Kiyümers ü Nerîmân u Çubâd u Hürmüz emsâli (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 79).

❖ **derâ:** çan, çingirak.

Kârbânı izin yitirmez idüñ

Ger **derâsı** haberlerin alsañ (Yetîm D., K1. 10, M. 4).

Mü'ezzin çağırup Allâhu Ekber dir mesâcidde

Ûdâ yadıyle eyler deyirlerde **derâ** cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 10).

➤ **derâ-yı nâqa:** dişi devenin çanı.

Leylî cüst ü cü idüp deşt-i belâ güm-râhını

İtdi sahrâda **derâ-yı nâqa** âh ü vâhını (Yetîm D., G. 193, M. 2).

❖ **der-be-der olmak [D]:** kapı kapı gezen, serseri, dağınık, perişan olmak.

Der-be-der olmuşum kapuñ koyalı

Güm-rehüm nefsi-i şümuma uyalı (Yetîm D., Mes. 2, M. 115).

❖ **derd**: dert, gam, keder, kasâvet, tasa, kaygı, manevi hoşnutsuzluk || sevgilinin neden olduğu dert.

Olmasun bî-derde **derdümden** diyem gel ibret al

Vâlih ü dem-beste ƣal benden beni ey Һayret al (Yetîm D., K1. 35, M. 1).

Göñül eyle livâ-yı âhı peydâ

Şeh-i iklim-i **derd** olduñ ne pervâ (Yetîm D., G. 3, M. 2).

Ağlamasın mı **derd** ile maħzûn olup göñül

Gülmek naşib olmadı ‘âlemda şâd olup (Yetîm D., G. 13, M. 7).

Beñzedüp feryâduma feryâd-ı çengi ehl-i **derd**

Münħanı kâmetle cism-i nâ-tüvânum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 3).

Nâleler tekrâr ider bî-çâre ‘âşık **derd** ile

Bülbül-i şürîdedür güyâ fiğân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 5).

Arş ile hem-ser livâ-yı âh-ı serdüm var benüm

Aşk şâhiyam bu gün kimden ne **derdüüm** var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 2).

Derd-i ‘aşk ile Yetîm olmuş iken dil-Һaste

Diñ tabibe gelüben **derde** devâ eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 14).

Baňa küh-ı gam Һavâle aňa küh-ı Bî-sütün

Bile gördük **derdi** Ferhâd-ı belâ âyîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 4).

Eşk çihremden inüp ƣamlardı sînem dâğına

Aşk şular Һoymadın **derd** ehlinün ocağına (Yetîm D., G. 176, M. 2).

Nitekim deşt ü bâğ u şaħrâya

Ola **derd** ile lâle pîrâye (Yetîm D., Mes. 2, M. 128).

Bi-hamdi’llâh ki dermâna iriştı ‘âkıbet **derdüñ**

Ciger-guşeñ yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh’a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 11).

Derd ü gamla cân virüp cân almada bir nâ-tüvân

El-amân ey nâz u istignâ-yı devrân el-âmân (Yetîm D., G. 153, M. 1, 10).

Ey gönül almak için **derd** metâ'ın olmaz

Kaatre-i eşk gibi naqd-i direm dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 3).

Diger-gün hâl olup kaldum meded **derd** ü elemlemlerle

O ħunî öldürür bir gün beni zulm ü sitemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 1).

Nâleme dem-sâz olan ey 'aks-i küh-ı Bî-sütün

Derd ile feryâd iden Ferhâd'a beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 8).

Yüri ey cevr ü cefâsı çokça

Yüri ey **derd** ü belâsı çokça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 66).

Ağlasun mâtem idüp cümle cihân bu ħâle

Çıksun eflâke bu **derd** ile figân u nâle (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 60).

.Vâridât-ı vird ile hoş-hâl gördük zâhidi

Eylesün şimden girü **derd** ehline mızrâb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 4).

Yedi kat taşdan geçmiş zehirden eyledi aşum

Beni **derd** ü belâ küncinde mihmân eyleyen tãli' (Yetîm D., G. 93, M. 6).

Pes Cemâlî derdidür âşüfte-ħâl iden beni

Ey Yetîmî şanmağıl kim gayrı **derdüm** var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 12).

Baňa küh-ı ħam ħavâle aňa küh-ı Bî-sütün

Bile gördük **derdi** Ferhâd-ı belâ âyîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 4).

➤ **derd-i 'aşk**: aşk, gönül derdi.

Derd-i 'aşkı nideyin bilimedüm

Bağrumı pâreleyüp dilimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 1).

Derd-i 'aşk ile Yetîm olmuş iken dil-ħaste

Diň tabîbe gelüben derde devâ eylesesün (Yetîm D., G. 154, M. 13).

Cemâlî gibi gel sen de Yetîmî **derd-i 'aşk** ile

Yürekden âh idüp her dem iki gözün pür-âb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 9).

➤ **derd-i derun:** gönül derdi.

Kimse almazdı benim **derd-i derünüm**dan haber

Äleme fâş itmese 'aşkum bu âhı nâ-gehân (Yetîm D., G. 153, M. 5).

➤ **derd-i ğavvâş:** dalgıcın derdi.

Cândan el yû ki gire bu dür-i nâ-yâb ele

Derd-i ğavvâşi yûri ğarka-i 'ummândan işit (Yetîm D., G. 17, M. 6).

➤ **derd-i nâ-cins:** aynı cinsten olmayanların derdi.

Gerçi çokdur be gönül ğuşşa vü ğam dünyâda

Derd-i nâ-cins gibi yokdur elem dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 2).

➤ **derdine devâ bulmak [D]:** sıkıntıyı çözümlmek, atlatmak, çaresizliğı yenmek.

Ehl-i Yetîm çün ecel **derdine bulmadı devâ**

Ey tecerrüd 'âlemi ehlen ve sehlen merĥabâ (Yetîm D., Mat. 1, M. 1).

❖ **derd ü bela [Kalıp İ.]:** dert ve bela.

Yine **derd ü belâya** gönül

Ya'nî bir pür-cefâya düşdi gönül (Yetîm D., G. 121, M. 1).

❖ **derdâ:** bela ve derd.

Cefa bünyâd iderken yâr deryâ

Acâyib işledi ağıyâr **derdâ** (Yetîm D., G. 7, M. 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Çıkarup pîreheni Pîr Meĥemmed Çelebî

Giydi **derdâ** kefeni Pîr Meĥemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 50).

❖ **der-gâh:** tarîkatlarda dervişlerin zikir ve ibâdet ettikleri ve içinde tarîkatın gerektirdiğı biçimde yaşadıkları yer, tekke; bir büyüğün, büyük bir yerin herkes için başvurma yeri olan kapısı, huzûru, eşiğı || huzur, makam, eşik; sevgilinin kapı eşiğı, huzuru.

Binâ oldur ki beytu'llâhdur ol

Gönül dirler yüce **der-gâhdur** ol (Yetîm D., Mes. 4, M. 14).

Yüz urup gice gündüz yalvarurken yüce **der-gāha**

Neşâṭ-ı sermediyile irişdük 'izzet ü cāha (Yetîm D., Mrb. 2, M. 1).

Metsem ey muğ-beçe sürme beni **der-gāhuñdan**

Çünkü ser-hoş ola mey-hānede 'ayyāř yatar (Yetîm D., G. 61, M. 5).

➤ **der-gāh-ı hāř:** hususi, özel dergah.

Dile **der-gāh-ı hāřından** rızāsın

Ki 'āma luṭfın iḥsān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 19).

❖ **der-geh-i ḥazret-i Ḥaḳ:** Cenâb-ı Hakk'ın rahmet kapısı.

Ben ğanî anlara dirin ki olup müstaĝnî

Der-geh-i ḥazret-i Ḥaḳ'dan da recā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 6).

❖ **derk:** anlama, kavrama, idrâk.

Bu eşkāl-i ḳader **derkinde** evrâḳ-ı Aristo'dan

Muḳannen bir söz isterseñ rızādan ğayrı iĝvādur (Yetîm D., G. 53, M. 9).

➤ **derk itmek [Kalıp İ.]:** anlamak, kavramak, idrâk etmek.

Ehl-i şühütde yüri şorma bu eşyâyı sen

Şey'i nice **derk ider** dāde ki Mevlā görür (Yetîm D., G. 41, M. 4).

Kendüsinden bir tehî 'āřık gerekdür **derk ide**

Kim ne bilsün nidüĝin remz-i ḥiṭāb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 7).

➤ **derk olmak [Kalıp İ.]:** anlamak, kavramak, idrâk etmek.

lî-ma'allāh demidür her demi dervişlerüñ

'Aḳl ile **derk olamaz** 'ālemi dervişlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 2).

❖ **der-kem:** pusuda, saldırıya hazır.

Oldı 'āřık tār-ı zülfeyn-i girih-gîr ile zabt

Şîr iner olur ol iki zincîr ile zabt **der-kem** (Yetîm D., G. 88, M. 2).

❖ **dermān:** ilâç, çare || kuvvet, takat.

Bi-hamdi'llāh ki **dermāna** irişti 'āḳıbet derdüñ

Ciger-guřeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 11).

❖ **dermend:** dertli, tasalı.

Müstemend ü müsâfir-i iklîm

Dermend ü fütâde ya'nî Yetîm (Yetîm D., Mes. 1, M. 6).

❖ **derûn:** gönül, iç, arka, kalp, yürek

Bâîl efkârî **derûnumda** komadı sürdi

Sâyesin salmağ ile üstüme hağğâ kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 5).

Dir idüm bir zamân idi **derûnumda** nihândur dil

Dirîğâ sînemüñ şimdi şikâfından 'ayândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 1).

Kimse almazdı benüm derd-i **derûnumdan** haber

Âleme fâş itmese 'aşkum bu âhî nâ-gehân (Yetîm D., G. 153, M. 5).

Sûz-ı **derûn** ile cihândan 'ubûruma

Âhum 'alevlerin 'alem-i türbet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 3).

Ne keyfiyyet olur keyfiyyet-i pîr-i muğân yâ Rab

Derûnı vü birûnı gibi olmaz pârsâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 8).

➤ **derûn-ı dil:** kalbin derinlikleri, yürek.

Dü-'âlem 'işret ü 'işine virmen

Derûn-ı dilde cânâ bir gamum var (Yetîm D., G. 54, M. 4).

❖ **dervîş:** Allah için alçak gönüllülüğü ve fikarâlığı kabul eden veya bir tarikata bağlı bulunan kimse; fakir ve ihtiyaçlı kimse || âşık.

Cân-güdâz ü sine pür süzân imiş **dervîşlik**

Dîde giryân ü ciger biryân imiş **dervîşlik** (Yetîm D., G. 106, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Rûm'dan **dervîşini** bir cezbeyile celbdür

Şeyh-i hâk-i Pârs ü pîr-i Herât'umdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 9).

lî-ma'allâh demidür her demi **dervîşlerüñ**

Ağl ile derk olamaz 'âlemi **dervîşlerüñ** (Yetîm D., G. 107, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

İbret-i künc-i ferâğ oldur ki **dervîş** ü gedâ

Kendüyi göstermeye Efrâsiyâb'uñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 5).

Şāh-ı 'ālem Yetîm'üne bir gün

Dimedüñ rahm idüp nider **dervîş** (Yetîm D., G. 80, M. 10).

Lisān-ı ğayb u şafir-i sürüşdur **dervîş**

Düşürme sa'y idüp elden Yetîm divānın (Yetîm D., G. 144, M. 13).

Gedālar semtine şehir dil-i āgāh ile oldı

Olaldan şāh u **dervîşe** zühür Ādem'le Havvā'dan (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 68).

❖ **dervîşâne**: : bir tarikata girip ilim gören talebeye yakışır tarzda olarak.

Tekye-gāh-ı 'aşka **dervîşâne** gel şāhum ki tā

Aşk meşq ide senüñle bu dil-i abdālumuz (Yetîm D., G. 64, M. 9).

❖ **deryā**: deniz.

Kerem **deryāları** mevvācidur çün

Kemān korsarlığın lutf it harife (Yetîm D., K1. 28, M. 3).

Puslayı gözlük idindi gözine

Ol ki **deryāda** didi yol seçerin (Yetîm D., K1. 1, M. 12).

'İkd-ı lü'lü bezl ider táb'-ı Yetîm

Rāygān olur gibi **deryāda** dür (Yetîm D., G. 58, M. 10).

Ol kerem **deryāsına** varup mülākī olmadur

Dideden aqıtduğum Nîl ü Furāt'umdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 3).

Hāl ü haţtın fitneye yiltendürüp aşüb ider

Hüsñ **deryāsında** ol bî-bāk ü bî-pervā levend (Yetîm D., G. 33, M. 8, 14).

Bu menzilde Hüdā emrinsiz itmez bir meges cünbiş

Ki **deryā** mevcine tābî'dür eyler hār u has cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 2).

Yumayınca cāndan el ğavvāş-ı ka'r-ı pür neheng

İtmedi **deryā** şadefden bir dür-i nā-yāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 8).

Nā-ehle açma rāz-ı dili cüş idüp Yetîm

Berrî olana söyleme **deryā** haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 10).

Yetim emvāc ile her tiğ olup bir mevc-zen **deryā**

Selāmet sāhilin Efrenç'e göstermez bu furtuna (Yetim D., G. 182, M. 9).

Ger felek fülk ola 'āqil midür ol

İhtiyār eyleye **deryā** seferin (Yetim D., K1. 1, M. 2).

Çü irdüñ der-i maqşūda yüri **deryā** gibi cüş it

Ciger-güşēñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetim D., Mrb. 2, M. 35).

Ğill ü gışdan be müberrā olgör

Be bulanma yüri **deryā** olgör (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 80).

İsteyenler nūr-ı Hāq̄ ile Hāq̄'ı

Şan semekdür kim arar **deryāda** şu (Yetim D., G. 164, M. 8).

Bād-bān-ı 'aşq açup düşeydi bu **deryālara**

Hikmete bakmazdı olup Bū 'Alī Sīnā levend (Yetim D., G. 33, M. 11).

Keder-i mevc-i havādis yirini sāhil idüp

Çalbümüz şāf kılıp döndürelim **deryāya** (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 4).

Gördi ben deryā-dilüñ nazm-ı dürer-bārın Yetim

Dil uzatdı ter düşüp bu vüs' ile **deryā** baña (Yetim D., G. 6, M. 10).

Cefa bünyād iderken yār **deryā**

Acāyib işledi ağıyār derdā (Yetim D., G. 7, M. 1).

➤ **deryā-dil:** geniş gönüllü.

Gördi ben **deryā-dilüñ** nazm-ı dürer-bārın Yetim

Dil uzatdı ter düşüp bu vüs' ile deryā baña (Yetim D., G. 6, M. 9).

➤ **deryā-yı eşk:** gözyaşı denizi.

Deryā-yı eşk ideli tūfān hikāyetin

Ğavvāş unutdı lücce-i 'ummān hikāyetin (Yetim D., G. 139, M. 1).

➤ **deryā-yı eşk-i dīde:** gözyaşı denizi.

Yā vāşıl-ı şadef yā şikār-ı neheng olur

Deryā-yı eşk-i dīdede pinhān olan başum (Yetim D., G. 135, M. 4).

➤ **deryā-yı ḥūn:** kan gölü, denizi.

Deryā-yı ḥūn u sīne müşebbek şehān-ı şayd

Māhī-i ḥançeri çeküp ol ağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 7).

➤ **deryā-yı kerem:** lutuf, iyilik, merhamet denizi.

O **deryā-yı keremden** yaña aqsun gözlerüm yaşı

Muḥīte irmege itsün bu Ceyḥūn u Aras cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 3).

➤ **deryā-yı ‘ummān:** açık deniz.

Bu neheng-i ṭab‘ ile biz ey Yetîm

‘Umkı yok **deryā-yı ‘ummān** gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 16).

❖ **dest:** el.

➤ **dest-ber-dest itmek [Kalıp İ.]:** eli el üstünde, el pençe divan durmak.

Dest-ber-dest idüp çemende çenār

Serv-i āzād öñinde ḥıdmet-kār (Yetîm D., Mes. 2, M. 15).

➤ **dest-i dirāz:** uzun el.

Rāst u çeb ṭolaşur kīse bür-i **dest-i dirāz**

Naḫd-i vaḫt oynamasun ‘ālem-i kesretde şaḫın (Yetîm D., G. 157, M. 7).

➤ **dest-efşān:** el çırpan.

Raḫşı naḫş itmen ki biz bu ‘āleme

Dest-efşān pāy-kübān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 10).

➤ **dest-i ḥacālet:** utangaç el.(bir şey isterken el açmak ile bağlantılı).

Şubḫ u mesāda gitmez olupdur yüzümden āh

Cūd u seḫā ricāsına **dest-i ḥacāletüm** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 54).

➤ **dest-ḥīz itmek [Kalıp İ.]:** el uzatmak, el atmak.

Berāy-ı evn-i şeh-zāde nefir ü ṭabl u kūs u zebḫ

Serāy-ı ‘işret-engīzi maḫām-ı **dest-ḥīz itdi** (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 42).

➤ **dest-māl:** el silme bezi, mendil.

Niçe şāh u nice bende gelüp gitdi cihāndur bu

Siler bir **dest-māl** ile dimez ol şāh u bu bende (Yetîm D., G. 190, M. 4).

➤ **dest-i zulm:** eziyet, kötülük eli.

Dest-i zulmı dirāz iderse nola

Sebeb-i āh-ı rehür ol kākül (Yetîm D., G. 123, M. 3).

❖ **destān:** hikaye, söylence, efsanevi anlatı.

‘Örf ile cübbe vü **destān** gözüñden çıkarır

‘Aşğ ile ger alasin egnüñe monlā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 9).

❖ **destār:** sarık, imame.

Ser-bürehne ‘ürlar semtini ta’yīb itmesün

Her faķīh-i medrese cübbeyle **destārın** görüp (Yetîm D., G. 14, M. 8).

Tāb-ı meyden çihre gül gül şūh u şeng sīne çāk

Ol levend-i şifte **destārı** tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 6).

❖ **deşt:** bozkır, ova, sahrâ, çöl.

Mecnün’ı **deşte** gönderüp uzağa şaldılar

Ferhād’ı sürdiler yoķuşa tağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 1).

Bir semend-i bād-pāy ile geçerdüm küh u **deşt**

Şāh-rāh idi öñümde her gelen yoķuş iniş (Yetîm D., G. 75, M. 3).

Bu **deşt** içinde bir ser-i Mecnün var midur

Leylî iti öñinde şikeste yalağ degül (Yetîm D., G. 124, M. 11).

Nitekim **deşt** ü bāğ u şahrāya

Ola derd ile lāle pīrāye (Yetîm D., Mes. 2, M. 127).

Mecnün işitse bu dil-i şeydā haberlerin

Güm eyler idi **deşt** ile şahrā haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 2).

Cūylar cünbişidür şanma fenā **deştinde**

Dehr ili daħı sürer silsilesin Mecnün’uñ (Yetîm D., G. 108, M. 5).

Belā **deştinde** Mecnūn'a dıraht-ı kŭy-ı Leylî'dür

Duĥān-ı āhdan kat kat k'olupdur sāye-bān anda (Yetîm D., G. 180, M. 5).

➤ **deşt-i belā:** bela çölü.

Leylî cüst ü cū idüp **deşt-i belā** güm-rāhını

İtdi sahrāda derā-yı nāka āh ü vāhını (Yetîm D., G. 193, M. 1).

➤ **deşt-i ĥoten:** Çinli tüccar.

Cān meşāmı çîn-i zülfünden alurken bŭy-ı misk

İtmemişdi meskenin **deşt-i Ĥoten** āhū-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 2).

➤ **deşt-i pŭr-ĥaţar:** tehlike dolu çöl.

Bu **deşt-i pŭr-ĥaţar** ey dil degŭldür cāy-ı āsāyiş

Bu rāh-ı hevlnāk içre sebŭk-pā ol ŧitāb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 5).

❖ **devā:** çare, ilaç.

➤ **devā eylemek [Kalıp İ.]:** şifa vermek, iyileştirmek.

Derd-i 'aşk ile Yetîm olmuş iken dil-ĥaste

Diñ ŧabibe gelüben derde **devā eylesün** (Yetîm D., G. 154, M. 14).

➤ **devā olmak [D]:** çare, ilaç olmak.

'Āķıbet **olmaz** ecel marzāsına ey dil **devā**

Ĥālīyā 'ilm-i eţıbbā vŭ müdāvā suĥredür (Yetîm D., G. 39, M. 7).

❖ **devābb:** binek hayvanları. Hayvanlar.

Ķaşşāb öñinde niçeye dek yügrüşüp senüñ

Kapuña gelmeye bir iki zebĥ için **devābb** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 10).

❖ **devāt:** divit; kalemleri koyacak bir kutu yanında kapaklı hokkasıyla, beldeki kuşāĥa çaprazlamasına sokularak taşınan ufak bir yazı takımı.

Cān dimāĥına Yetîm irmezdi bŭy-ı ma'rifet

Şihr idüp aķıtmasa çāh-ı **devātuñ** cŭy-ı misk (Yetîm D., G. 114, M. 10).

Ol büt-i Rûmî' yi yazmağdur ḥaṭâyî kâğıda

Vâsıtî aqlâm ile çinî **devâtumdan** ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 8).

Defter-i şî'r ü **devât** ü kalem ü künc-i ferâğ

Bize bes memleket ü ḥayl ü ḥaşem dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 7).

❖ **devlet:** baht, talih, büyük saadet, kut, büyük mutluluk; kudret. Devlet işleri, hükümranlık zamanı, devlet görevi anlamlarıyla tevriyeli kullanılmıştır || Osmanlı padişahlığı.

Devletüm dâd u sited sen eyle

Dâdsuzdur sited-i bî-devlet (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 25).

Bir reh-nişîn sâ'ile döndi Yetîm çün

Bir iki fûls-i aḥmere degmezdi **devletüm** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 58).

Ġayra acı gelürse ğuşşa vü ğam

Devletüñde o bal ü yağumdur (Yetîm D., G. 45, M. 8).

Devlet gibi kâpuñda eger ber-devâm olam

Reşk-i cihân ü ğıbtâ-i cümle enâm olam (Yetîm D., G. 132, M. 1).

Unf ile olma begüm pāye-i **devletde** şaḥın

Muḥtefidür niçe zillet reh-i 'izzetde şaḥın (Yetîm D., G. 157, M. 1).

Kimdür dir iseñ şāhā şehrüñde Yetîm evbāş

Bir **devleti** ber-geşte iḳbāli perākende (Yetîm D., G. 178, M. 10).

Ḥaḳ Te'ālā dilerin **devletini** ber-devlet

Eyleye bulmağ ile şadr-ı vezāret Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 53).

İşigüñe 'arz iderin zilletüm

Luṭf idüp incinme aña **devletüm** (Yetîm D., Mes. 3, M. 6).

Ḥüdā **devlet** diler insāna zātına kılüp mazḥar

Diriğ ü ḥayf kim ol zāt-ı **devlet** ḥāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 3, 4).

Niçe bî-devlete **devlet** virildi

Niçe kim himmete ḳudret virildi (Yetîm D., G. 211, M. 1).

Ehl-i dilüñ melce'i kapuñ durur

İki cihān **devleti** ıapuñ durur (Yetîm D., Mes. 3, M. 4, 33).

Devletüñ çünki āhiri letdür

Lete lâyıķ degül mi mâyil olan (Yetîm D., K1. 24, M. 3).

Çünki āhır döküben rahtı bu yirden giderüz

Devlet ü 'izz ile iķbāl-i cihānı niderüz (Yetîm D., G. 65, M. 2).

Olmadı **devlet** ü iķbale felekler hāyil

Bahtdan eyle gel e çarħa ıolaşma ey dil (Yetîm D., G. 116, M. 1).

Devlet ü 'izzetüñ ey şāh-ı kerîm

Ber-devām ola budur vird-i Yetîm (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 143).

❖ **devr**: dünya, felek kader, tâlih, baht, müddet, zaman, vakit, mevsim || Dönme, kendi ekseni etrâfında hareket etme.

Uşül ehli bilürler dāyirem hep

Ki **devr** içre medārum 'aşğdur 'aşğ (Yetîm D., G. 103, M. 4).

Bezm ü rezmüñ cür'a hāhı bir nice şeydālaruz

Tıg-ı hün-āşāmdur **devrinde** şāhā cām-ı 'ış (Yetîm D., G. 75, M. 8).

➤ **devr-i 'adl**: adalet vakti.

Devr-i 'adl ü himāyetüñde bu dem

Emn ü āsāyiş üzredür 'ālem (Yetîm D., Mes. 2, M. 39).

➤ **devr eylemek [Kalıp İ.]**: dönmek, dolaşmak || gelip geçmek.

Yürür **devr eyleyüp** ıurmaz piyale ey Yetîm aşlā

Meğer bezm-i neşāt-engize ibn-i māşidür sākı (Yetîm D., G. 208, M. 9).

➤ **devr itmek [Kalıp İ.]**: bir şeyin çevresinde dolaşmak, dönüp dolaşmak.

Cām-ı gül-reng ile **devr idüp** benefşe sebzede

Ğonçe-leb ol nergis-i bimārı tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 3, 11).

Tire-hālüz zülf-i şeb-rengüñle **devr itsün** meded

Āftāb-ı şa'ş'a pertāb-ı meclis sākıyā (Yetîm D., G. 2, M. 3, 10).

➤ **devr-i mey-i gül-gün:** gül renkli şarabın dönüşü.

Sākīya ger virmeye **devr-i mey-i gül-gün** neşāt

Üstüme biñ dönse virmez kâse-i gerdün neşāt (Yetîm D., G. 87, M. 1).

❖ **dey:** kış mevsimi.

Hayli bürüdetiyile esti şavurdı **dey**

Bār u kelām ile çağırup didi bî-ħicāb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 3).

❖ **deyr:**

1.kilise, manastır, meyhane.

Mü'ezzin çağırup Allāhu Ekber dir mesācidde

Ĥüdā yadıyile eyler **deyirlerde** derā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 10).

Varup **deyre** tavāf-ı Ka'be itsem

Acep midür ki kārūm 'aşkdur 'aşk (Yetîm D., G. 103, M. 7).

2. insanlık âlemi, dünya.

Gül-bāng-i vird-i ĥān-kaĥı pest eyledüm

Şaldum bu fānī **deyre** çü bāng-i derāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 4).

Girüp bir ĥalvete nefsi büt idüp tapmadan şūfī

Bu **deyr** içini geşt itmek baña yegdür şanemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 12).

➤ **deyr-i cihān:** dünya, cihan meyhanesi; kilisesi.

Güşāde-rüy u handān-leb şürāĥi vü kadeh sākī

Ĥum-ı mey-ĥāne-veş **deyr-i cihānda** hep şafā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 6).

➤ **deyr-i dünyā:** dünya kilisesi.

Deyr-i dünyāda çok şanem gördüm

Yok saña beñzemekde kāfir-kış (Yetîm D., G. 80, M. 3).

Gözümden maĥv olup gitdi nuķūşı **deyr-i dünyānuñ**

Mücerred itmek ile bir şanem iķlimini seyrān (Yetîm D., G. 159, M. 3).

➤ **deyr-i muġān:** mecusî mabedi, meyhane.

Saġa ħūr-ı cinān zāhid bi-ĥaġġın 'İsî-i Meryem

Baġa bir ŧüret-i zibā yeter **deyr-i muġān** içre (Yetîm D., G. 191, M. 6).

❖ **dıraĥt:** ağaç.

➤ **dıraĥt-ı kūy-ı Leylî:** Leyla'nın semtinin ağacı.

Belā deŧtinde Mecnūn'a **dıraĥt-ı kūy-ı Leylî'dür**

Duġān-ı āhdan ħat ħat k'olupdur sāye-bān anda (Yetîm D., G. 180, M. 5).

➤ **dıraĥt-ı sāye:** gölge salan, koruyan ağaç.

Ĥayālî ŧāh-ı pür ezhār-ı bāġ-ı ħüsn-i behcetdür

Yetîm esmār-ı ĥikmetle **dıraĥt-ı sāye-güsterdür** (Yetîm D., G. 62, M. 8).

➤ **dıraĥt-ı Sidre:** Sidre (Trabzon hurması nev'inden bir ağaç.) ağacı.

Dıraĥt-ı Sidre'yi medĥ eyleyüp yād itme ey ŧūfi

Hevāsın ol hevādan eyledi ber-ter gönül mürġi (Yetîm D., G. 204, M. 5).

❖ **dırāz:** uzun.

'Aġl-ı dūr endiŧe dirken zāt-ı Ĥaġġ'ı sen de bul

Bu yaġına baġmayup dūr u **dırāza** meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 4).

Rāst u ħeb tolaŧur kîse ber-i dest-i **dırāz**

Naġd-i vaġt oynamasun 'ālem-i kesretde ŧaġın (Yetîm D., G. 157, M. 7).

Vaġt nāzîk sözüümüz dūr u **dırāz**

Gehi ŧîven gehi āvāze-i sāz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 113).

➤ **dırāz itmek [Kalıp İ.]:** uzatmak.

Dest-i zulmı **dırāz iderse** nola

Sebeb-i āh-ı rehdür ol kākül (Yetîm D., G. 123, M. 3).

❖ **dībāce itmek [Kalıp İ.]:** önsöz, giriş, başlangıĥ etmek.

Hezārān āferîn olsun bu gün Manŧūr-ı Ĥallāc'a

Ene'l-Ĥaġ sırrını **itdi** kitāb-ı 'aŧġa **dībāce** (Yetîm D., G. 173, M. 2).

❖ **dicle:** Dicle nehri.

Furāt u **Dicle** vü Ceyhün olupdur

Gözümden cüş iden enhār derdā (Yetīm D., G. 7, M. 3).

➤ **Dicle ırmağı:** Dicle nehri, ırmağı.

Mısr-ı hüsni niğāruñ idecek yād gönül

Dicle ırmağın ider yaşumı Bağdād gönül (Yetīm D., G. 119, M. 2).

❖ **dīdār:** yüz, çehre, sima, güzel yüzün görünmesi || sevgilinin yüzü || tasavvuf.

cenâbıhakk'ın müminlere vâdettiği görünüşü, tecellîsi.

Bağruma taşlar başup **dīdār** için bir secdedür

Zāhidā cennet degül şavm u şalātumdan ümīd (Yetīm D., G. 31, M. 11).

Dirīgā münkesir gönlüm olupdur yārdan maḥrūm

Belī gözgü şikest olsa olur **dīdārdan** maḥrūm (Yetīm D., Mat. 9, M. 2).

Bu Yetīm'e itdi **dīdārı** 'azīz

Ğayra 'arz idüp likāyı sīm ü zer (Yetīm D., G. 46, M. 9).

Buğz idüp ağıyāra ey dil yāri sev

Meyl-i firdevs eyleme **dīdārı** sev (Yetīm D., G. 160, M. 2).

Rağmet-i 'āşık bu gün **dīdāra** karşı yanmağa

Himmet-i zāhid bihişt-i heşt bābı görmege (Yetīm D., G. 177, M. 3).

➤ **dīdār-ı 'aşk olmak [Kalıp İ.]:** aşkın güzel yüzü olmak.

Dīdār-ı 'aşk ola diyü geldük bu 'āleme

Başda hevā-yı cennet ü ğilmān u ḥūr yok (Yetīm D., G. 99, M. 11).

➤ **dīdār-ı 'azīz:** yüce, değerli yüz.

O nūr-ı dīdeler naqşı dü-çeşm-i şāhda mevcūd

Gözinden ḥāş u 'āmuñ lik **dīdār-ı 'azīz** itdi (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 46).

➤ **dīdār-ı ḥaḳ:** hakkın tecellisi, görünüşü.

Tecellî nūrına 'āşık bu gün müstağrak olmışdur

Seni **dīdār-ı Ḥaḳ'dan** kor be zāhid va'de-i ferdā (Yetīm D., G. 4, M. 10).

➤ **dīdār itmek [Kalıp i.]**: tecelli etmek, görünmek.

Turra-i hūr ile **dīdār itsün**

Kaşr-ı Firdevs'de şām u seherin (Yetîm D., K1. 2, M. 9).

❖ **dīde**: göz || aşığın gözleri.

Ol kerem deryāsına varup mülākī olmadur

Dīdeden aqıtduğum Nīl ü Furāt'umdan ümīd (Yetîm D., G. 31, M. 4).

Ehl-i şühūtda yūri şorma bu eşyāyı sen

Şey'i nice derk ider **dīde** ki Mevlā görür (Yetîm D., G. 41, M. 4).

Bu hārāb-ābāda 'uryān gelmişüz

Dīde giryān sīne biryān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 2).

Cān-güdāz ü sīne pūr sūzān imiş dervīşlik

Dīde giryān ü ciğer biryān imiş dervīşlik (Yetîm D., G. 106, M. 2).

Evc-i 'izzetde dilersen ola ser ey **dīde**

Zerreye mihr gibi eyle nazār ey **dīde** (Yetîm D., G. 187, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Dīdeye 'aks-i ruḥından rüşenā idüp recā

El yumar olup bu çeşm-i hūn-feşāndan nā-ümīd (Yetîm D., G. 32, M. 3).

Ehl-i şühūtda yūri şorma bu eşyāyı sen

Şey'i nice derk ider **dīde** ki Mevlā görür (Yetîm D., G. 41, M. 4).

Verā-yı 'arş-ı nūrāniye nāzır çeşmdür tīre

Bu şahñ-ı zulmet-ābāda muḳābil **dīde** bīnādur (Yetîm D., G. 53, M. 6).

Perde-i pindār ḳaldur cilve-geh ḳıl **dīdeyi**

Benliğı terk it serir-i pād-şeh ḳıl **dīdeyi** (Yetîm D., G. 192, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Cemalūñ şevḳine dōksün Yetīmī **dīdeden** hūn-āb

Dil-i pūr-derd ile her dem bükā ehlerinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 13).

Var mıdır bir ḥuşk-leb kim **dīdeden**

Çihresinden cūy-bārı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 3).

➤ **dīde-i basīret:** anlayışlı, ileri görüşlü göz.

Nazarı **dīde-i basīret** ile

Bi-cihāt itdi şāhid-i ğayba (Yetīm D., K1. 9, M. 3).

➤ **dīde-i bīdār:** uyanık, uykusuz göz.

Ƙanı uyħu ki rü'yāda cemālūñ

Göre bu **dīde-i bīdār** derdā (Yetīm D., G. 7, M. 6).

➤ **dīde-i haƘ-bīn:** hakkı gören göz.

Şāh-ı Tūbī durur ol **dīde-i HaƘ-bīn** olana

Dime ğafletle şaƘın çerçüb u ħār u ħas imiş (Yetīm D., G. 82, M. 3).

➤ **dīde-i müştāk:** özleyen, can atan, aşık göz.

Ĥāk-i pāyinden uman **dīde-i müştāk** için

Didi ol sim-beden Ƙālib-i iksirümdür (Yetīm D., G. 42, M. 3).

➤ **dīde-i nemnāk:** nemli, ıslak göz.

Gördi kim virür yele hicr odı cism-i ħākümüz

Acıyup şular seper bu **dīde-i nemnākümüz** (Yetīm D., G. 70, M. 2).

➤ **dīde-i ter:** ıslak gözler.

Āteşin āhı yıƘardı felegi olmasa ger

Dīde-i terden aƘan şol nemi dervişlerüñ (Yetīm D., G. 107, M. 12).

Dīde-i terden revān olan sirişküm her yaña

Çağlayup yollar keser Nīl ü Aras ırmağına (Yetīm D., G. 176, M. 3).

➤ **dīde-i zāhid:** zahid gözü.

Cemālī pertevin görmez Yetimī **dīde-i zāhid**

Žıyā-yı şemsi mümkün mi göre ħuffāş-ı nā-bīnā (Yetīm D., G. 4, M. 11).

❖ **diger-gün:** başka, başka türlü, başka şekil.

Diger-gün ħāl olup Ƙaldum meded derd ü elemlele

O ħunī öldürür bir gün beni zulum ü sitelele (Yetīm D., G. 179, M. 1).

❖ **dih-i vīrān:** yıkık, dökük köy.

Taşı taş üzre koma bu **dih-i vīrānda** şaşın

Gūşe itme bu hevīlnāk beyābānda şaşın (Yetīm D., G. 156, M. 1).

❖ **dihkān:** çiftçi.

➤ **dihkān-ı ‘aşk:** aşk çiftçisi.

Sebze-i nev kalbi mesrūr eyler ey **dihkān-ı ‘aşk**

Kiştzār-ı cāna gel toḥm-ı ğam-ı cānāni ek (Yetīm D., G. 111, M. 7).

➤ **dihkān-ı bī-hāşıl:** mahsulsüz çiftçi.

Fezā’il ḥırmeninūñ dānesini

Nedür **dihkān-ı bī-hāşıl** ne bilsün (Yetīm D., G. 141, M. 4).

❖ **diken:** bazı nebatatta bulunan sivri ve batan iğne, hâr. mec. mani, engel.

Hüviyyet mīvesin gördüñ nihāl-i vaḥdet üstinde

Ki bāğ-ı dilden ayruğı **dikenle** bulmaduñ ‘ārif (Yetīm D., G. 98, M. 4).

❖ **dikḳat eylemek [Kalıp İ.]:** duygularla düşünceyi bir şey üzerinde toplamak, uyanık davranmak.

Baḳdum gönül cerīdesine **dikḳat eyledüm**

Ḥicrān ḥikāyetin okudum rikḳat eyledüm (Yetīm D., G. 128, M. 1).

❖ **dikmek:** (bir şeyi) dikine duracak şekilde yere koyup yerleştirmek

Ḳaldurup eflāke **dikdüm** bir sūtün-ı āteşin

Ya’nī ol nā mihr için bir āh peydā eyledüm (Yetīm D., G. 129, M. 7).

Pey-ā-pey dūd-ı dil saḳf-ı semāya

Sūtün gibi **dikilmez** bir şebüm yok (Yetīm D., G. 100, M. 8).

Zulmet-i küfri götürdüğü dilā rüşendür

Dikdi çün nüh-felege gün gibi rāyet Ḳapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 28).

❖ **dil:**

1. yürek, gönül, kalp.

1.1. aşğın gönlü.

Olupdur bāğ-ı cān sîr-âb eşk-i cüy-bāruñla

Ter ü tāze olup **dilden** anuñçün şolmadun ‘arif (Yetîm D., G. 98, M. 8).

Aşğ ile pür raħne vü vîrāne **dilsin** ey Yetîm

Ol sebebden bir ħarāb-âbāda beñzetedüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 11).

İtünle hem-sifāl olmağ hevāsı var iken **dilde**

Şafā kesb eylemem ‘işret idersem cām-ı Cem’lerle (Yetîm D., G. 179, M. 9).

Ṭarîk-ı ‘aşğda sâbit-ķadem ol

Budur ey **dil** cenāb-ı Ḥağğ’a minhāc (Yetîm D., G. 22, M. 8).

Muħtefidür dime ey **dil** mā-sivādan çek elüñ

Tārîk-i ħayr-ı Ḥağğ’a eclā olupdur şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 11).

Pertev atma **dili** ħağğ beyt-i dile

Ėayrlardan süpürüp silimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 5).

ut tevāzu‘ ṭarîķını ey **dil**

İster iseñ eger reh-i rif‘at (Yetîm D., K1. 14, M. 1).

Ber-ķarār olmaduñ ey **dil** reh-i Ḥağğ’da bir dem

Fîkr-i bî-ħüdeyle bü’l-hevesî niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 3).

Ėam tenāvül eyleyüp **dilden** idersem nola āħ

Düddan ħālî olur mı hîç ‘ayyāş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 3).

Şî’rini virdi Yetîm ey **dil** ħarîdār olana

Sayrefidür ‘arz-ı cevher itdi bāzārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 11).

Ma‘āş endîşesin terk it yûri bî-ķayd u bî-bāķ ol

Dilerseñ girmeğey ey **dil** ṭarîk-ı ehl-i ħursende (Yetîm D., G. 190, M. 10).

Keserler dil çıkarmazlar şaķın hem-rāhdan ey **dil**
 Ki ebnā- yı zamān ķadr-i refīķ-ı rāhı bilmezler (Yetīm D., G. 44, M. 7).

Gördi **dil** çün zülf-i pīç-ā-pīçüñi
 Hāli şūrīde olup sevdādadur (Yetīm D., G. 58, M. 3).

Kuyunā ‘azm eylemez **dil** sīne-i şad-çākden
 Raħne-i vīrān nişin kāķ-ı zer-endūd istemez (Yetīm D., G. 69, M. 3).

Ĝırbāl ile ğubārum aranup bulunmaya
 Demler ola ki istenevüz **dilde** yād olup (Yetīm D., G. 13, M. 6).

Gelmez ħisāba **dilde** olan ğuşşa vü ğumūm
 Emvāc-ı Baħr-ı Kūlzüm’e olmaz şümāra ħiç (Yetīm D., G. 23, M. 3).

Zülf-i şeb-rengüñ ħayāli **dilde** kim yir eyledi
 Genc arar bir maĝribī şan itdi vīrānı melāz (Yetīm D., G. 35, M. 3).

Şeş-cihātı terk idüp ey **dil** olĝör bī-cihāt
 Rāst u çep pīş ü pes bu zīr ü bālā suħredür (Yetīm D., G. 39, M. 3, 7).

Cāy-ı tebeddülāt iken ey **dil** bu rūzgār
 Kimse umar mı bunda ola ber-karāra ħiç (Yetīm D., G. 23, M. 7).

O zāt-ı pāk ü bī-çūna mülākī olmaĝa ey **dil**
 Murād-ı nefsi terk eyle hevā-yı mā-sivādan geç (Yetīm D., G. 25, M. 7).

Dil metā’-ı derd ile gird fenā bāzārına
 Ĝırre-i sūd olmadı olup ziyāndan nā-ümīd (Yetīm D., G. 32, M. 11).

Pāk-rū **dil** k’itdi ol çāķ-ı zennehdānı melāz
 Yūsuf-ı ğüm-geşte ğüyā itdi zindānı melāz (Yetīm D., G. 35, M. 1).

İderdüm bir yaña çeşm-i siyāhı fitnesin ey **dil**
 Belā olmasa bir yaña ŧurup ol ķāmet-i bālā (Yetīm D., G. 4, M. 5).

Olmadı devlet ü iķbale felekler ħāyil
 Baħtdan eyle gel e çarķa ŧolaşma ey **dil** (Yetīm D., G. 116, M. 2).

Dir idüm bir zamân idi derûnumda nihândur **dil**

Dirîğâ sînemüñ şimdi şikâfından ‘ayândur **dil** (Yetîm D., G. 122, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Cism zûlmânını ref eyle münevver **dil** olup

Rûz u şeb zîkr-i Hüdâ’yile şafâda ol hem (Yetîm D., G. 125, M. 7).

Tekye-i ğamda **dil** ocağumdur

Dâğ-ı sînem yanar çerâğumdur (Yetîm D., G. 45, M. 1).

Âh kim dîvâne **dil** ğavgâdadur

Añmayup imrûzını ferdâdadur (Yetîm D., G. 58, M. 1).

Âşub u şûr-ı dehr ile ey **dil** huzûr yok

Pürdür ğumüm-ı hâdise cây-ı sürûr yok (Yetîm D., G. 99, M. 1).

Hançer-i müjgânına bir çeşm-i âhûnuñ tûrup

Sîne germiş **dil** gibi bir şîr-i merdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 6).

Merde dünyâ sevgisi gibi ağır yük gelmedi

Virme **dil** dünyâya çekme merd iseñ ‘avret yükin (Yetîm D., G. 158, M. 8).

Buğz idüp ağıyâra ey **dil** yârı sev

Meyl-i firdevs eyleme dîdârı sev (Yetîm D., G. 160, M. 1).

Çü düşdi zevrağ-ı himmet hevâ-yı ‘aşk ile ey **dil**

Kenâr endîşesin itme yûri bu baħr-ı mevâca (Yetîm D., G. 173, M. 5).

Gûşe-i Firdevs’dür ey **dil** cenâb-ı mey-kede

Sâkiler ğilmân ü kevserdür şarâb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 1).

Bu deşt-i pür-ħaţar ey **dil** degüldür cây-ı âsâyış

Bu râh-ı hevlnâk içre sebük-pâ ol şitâb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 5).

Ger hezârân per açup pervâz ide Cibrîl-i **dil**

Ahrakat didürür süz-ı ħabâb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 11).

Dil ‘izâruñda oğur idi sevâd-ı ħaţtuñ

Seçer iken daħı ‘âlemde ħaradan ağı (Yetîm D., G. 200, M. 7).

Görse İstanbul'da nehrini Kâğıd-ḥāne'nün

Yurdi **dilden** ehl-i Şîrâz âb-ı Rükñ-âbâd'ını (Yetîm D., G. 202, M. 6).

Baḥr-ı 'aşka yiltenüp **dil** zevraḳın şaldum yine

Ġāyeti bu diyeler gird-âba düşdi bir gemi (Yetîm D., G. 210, M. 3).

Ķāyim ü şāyim olup gice vü gündüz ey **dil**

Maḳsim-i raḥmet-i Ḥaḳ'dan dile ḳısmet var iken (Yetîm D., G. 150, M. 3).

Döymedi **dil** ol meh-i müşğîn-niḳābı görmege

Māyil oldı göz yaşı ol âf-tābı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 1).

Dil eyledi ziyāret her beyt ü her çerāğı

Cānı münevver eyler yokdur bir er çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 1).

2.dil, lisan || aşğın dili.

Dili bizār idüp her şeb du'ā ehlinden it yā Rab

Dem-i şubh-ı vişālüñle liḳā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 1).

Nuḳḳ-ı 'İsī gibi bi-ḥaḳḳın **dili**

Cān bağışlar sözüñ be Seyyid 'Alī (Yetîm D., G. 195, M. 1).

Vuşlat-ı genc dilā fetḥ-i tılısmāt iledür

Bu fütüḥun **dilini** sākin-i virāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 4).

Hāl **diliyle** Cemālī remzin

Ey Yetîmī nideyim bilimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 9).

Dōstum zincirden divāne çıḳmaḳdur hemān

Dil çekinüp k'isteye ol zülf-i pür-ḥamdan ḥalāş (Yetîm D., G. 84, M. 8).

Türki **dilde** Yetîm sözlerüñe

Sūḥan-ı kümmel-i 'Acem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 9).

Dilā geldi gider dirken şadā-yı nevbet-i şāhī

'Acebdür görmedim güş eyleye bir pād-şāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 7).

3.söz, ifade etme, söyleme.

Yetîm'e sen şeker-lebden irişdi acı **diller** hayf

Yidürdüñ tüñ-i sirin-kelema kand-i zehr-âmiz (Yetîm D., G. 71, M. 11).

Sühândân ehli **diller** mecma'ı yine olup memlû

Gehi şatranc u eş'âr u gehi lâğ ile güft ü gû (Yetîm D., Mrb. 2, M. 29).

➤ **dil almak [D]:** gönül almak, sevindirmek.

Kal'a-i Rodos'a vardukda o dem Pâşâ'ya

Dil alup göstericek niçe mahâret Kapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 20).

❖ **dil-âver:** yürekli, cesur, yiğit.

İki şeh-zâdeler iki **dil-âver** pād-şâlardur

Cenâbında Ferîdün ile Keyhüsrev gedâlardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 13).

➤ **dil-âverlik itmek [Kalıp İ.]:** yiğitlik etmek, cesur olmak.

Mışr-ı hüsnünde **dil-âverlik idüp** cân u gönül

Cünd-i 'aşkuñ ile gör kim neler oynar cânâ (Yetîm D., G. 8, M. 5).

➤ **dil çıkarmak [Kalıp İ.]:** ağız açmamak, konuşmamak.

Keserler **dil çıkarmazlar** şağın hem-râhdan ey dil

Ki ebnâ-yı zamân kâdr-i refik-ı râhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 7).

➤ **dil-i fersûde:** eskimiş, yıpranmış gönül.

Varmağa gûşe-i maşûda yine

Muztaribdür **dil-i fersûde** yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 98).

➤ **dil-firîb:** gönül aldatan, cazibeli.

Binâ kim **dil-firîb** ü dil-rübâdur

Nazar itsek hakikatde hebâdur (Yetîm D., Mes. 4, M. 3).

➤ **dil-i gam-gîn:** gamlı, tasalı gönül.

Her taraf cây-ı neşâñ iken 'acebdür bulmadum

Bu **dil-i gam-gîne** mesken külbe-i aHzân gibi (Yetîm D., G. 196, M. 8).

- **dil-i güm-râh:** yolunu şaşırılmış, doğru yoldan ayrılmış gönül.

Şeb-i deycürdur rüşen nehârum ey **dil-i güm-râh**

Hidâyet kevkebin iste yitürdüm şâh-râhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 3).

- **dil-güşâ:** gönül açan, kalbe ferah veren.

Mübeşşir oldum idüp saña cân-fezâ müjde

Giyürsin egnüme hıl'at bu **dil-güşâ** müjde (Yetîm D., G. 175, M. 2).

- **dil-ḥaste:** gönlü hasta, hasta gönüllü || âşık.

Derd-i 'aşk ile Yetîm olmuş iken **dil-ḥaste**

Diñ tabîbe gelüben derde devâ eylesesün (Yetîm D., G. 154, M. 13).

- **dil itmek [Kalıp İ.] :** dile getirmek, konuşmak.

Maḥrem-i râz-ı **dil itme** yüri her bî-ḥiredi

Âdem iseñ özüne itme yakın dîv ü dedi (Yetîm D., G. 203, M. 1).

- **dil-i maḥzûn-ı yârân:** dostun, sevgilinin hüznü gönü.

Yine her cânibe 'aşk ile müşg ü merḥabâ geldi

Dil-i maḥzûn-ı yârâna meserretle şafâ geldi (Yetîm D., Mrb. 2, M. 26).

- **dil-i münbasit:** geniş gönüllü.

Ey **dil-i münbasit** katı gülme

Ḥande zımnında girye munzamdur (Yetîm D., K1. 22, M. 1).

- **dil-i pâşâ:** paşanın gönü.

Dil-i Pâşâ añâ reşk eyledüğinden diledi

Baḥr semtin gözedüp ide şiyânet Ḳapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 21).

- **dil-i pür derd:** çok dertli gönü.

Dil-i pür derdümüñ eyledi peydâ göynüklerinden

Bu çihrem rengini reng-i za'ferân eyleyen ḫâli' (Yetîm D., G. 93, M. 7).

Cemalüñ şevḳine döksün Yetîmî dîdeden ḫün-âb

Dil-i pür-derd ile her dem bükâ ehlinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 14).

Bu Yetim'ün **dil-i pür-derd** ile sūzına güvāh

Āh ile çihredeki eşk yeter ey dide (Yetim D., G. 187, M. 9).

➤ **dil-i pür eşvāk:** arzu, istek dolu gönül.

Beni temkīn ü vakār üzre dilerler zūhhād

Bakamazlar nideyin bu **dil-i pür eşvāka** (Yetim D., G. 183, M. 4).

➤ **dili rāz açmak [Kalıp İ.]:** gönül sırrını açma.

Nā-ehle **açma rāz-ı dili** cūş idüp Yetim

Berrī olana söyleme deryā haberlerin (Yetim D., G. 152, M. 9).

❖ **dil-rīş eylemek [Kalıp İ.]:** yüreği yaralı etmek.

Ey cefā-pīşe vü sitem endiş

Gel e müştākı **eyleme dil-rīş** (Yetim D., G. 80, M. 2).

➤ **dil-i şad-pāre:** parça parça olmuş gönül.

Zahmlardur urılan tiğ-i belāyile yine

Dil-i şad-pāresine merhemi dervīşlerūñ (Yetim D., G. 107, M. 10).

➤ **dil-i sāde:** saf, temiz gönül.

Her **dil-i sādede** neyler haṭ-ı la'lūñ naqşı

Haṭṭ-ı yāķūt revā mı yazıla her kāğıd (Yetim D., G. 30, M. 7).

➤ **dil-i şāfi:** şifa verici gönül.

İster iseñ **dil-i şāfiler** ile cem'iyet

Şuhuf-ı dilde olan naqş-ı perākendeyi (Yetim D., G. 116, M. 11).

➤ **dil-i seng:** taş gönüllü.

Rahm-ı Perviz olmadı Ferhād-ı bī-dil hāline

Ṭağlar feryād eylerken **dil-i sengin** ile (Yetim D., G. 168, M. 8).

➤ **dil sürmek [Kalıp İ.]:** gönlü uzaklaştırmak, gönlü uzak tutmak.

Dil sürüp tarḥ eyledi dünyā hevāsın kendüden

Baḥrdür lā-büd kenāre eyledi murdārını (Yetim D., G. 199, M. 7).

➤ **dil-i şeydā:** çılgın gönül.

Mecnūn işitse bu **dil-i şeydā** haberlerin

Güm eyler idi deşt ile şahrā haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 1).

➤ **dil uzatmak [Kalıp İ.]:** bir kimse veya bir şey için kötü söylemek.

Gördi ben deryā-dilūn nazm-ı dürer-bārın Yetîm

Dil uzatdı ter düşüp bu vüs' ile deryā baña (Yetîm D., G. 6, M. 10).

➤ **dil virmek [D]:** gönül vermek, sevmek, aşık olmak.

Virme dil hüsñ ü bahāsına 'arūs-ı dehrūñ

Niçe erden girü qalmış qarı 'avretdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 7).

❖ **dilā:** ey gönül.

Dilā fikr-i bülend eyle ki dām u dānedür dünyā

Düşen āvāreyi alur kebüter-hānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 1).

Vuşlat-ı genc **dilā** fetḥ-i tılısmāt iledür

Bu fütūḥun dilini sâkin-i vîrāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 3).

Zulmet-i küfri götürdüğü **dilā** rüşendür

Dikdi çün nüh-felege gün gibi rāyet Kapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 27).

❖ **dil-ber:** gönül alan, güzel, mahebube.

Gerdenümde tiğ-i pür-mevcin ki **dil-ber** gösterür

Baḥr-ı şūr-engize düşmiş bir şināver gösterür (Yetîm D., Mat. 3, M. 1).

➤ **dilber-i hercāy:** vefasız güzel.

Ḳo ḥücüb-i şūreti şāhid-i ma'nāya baḳ

Terk-i cihāt eyleyüp **dilber-i hercāya** baḳ (Yetîm D., G. 104, M. 2).

❖ **dil-dāde:** gönül vermiş, âşık. lebüñle çeşmüñe 'ālem bizi dildādedür dirler lebüñle çeşmüñe 'ālem bizi dildādedür dirler.

Yoḳ raḳıbe meyli itmez 'âşık-ı **dil-dādeye**

Gelmedi anuñ gibi bir ehl-i istignā levend (Yetîm D., G. 33, M. 5).

❖ **dil-düz:** gönül delen, kalbe batan || kalp diken, (yaralı) gönlü dikici.

Geçüp tîr-i müjeñ şadra oturdi ey kemân-ebrû

Acep peykân-ı **dil-düzun** dimezse cānuma berhîz (Yetîm D., G. 71, M. 4).

❖ **dil-rübâ:** gönül çalan, gönül hırsız || güzel, sevgili.

Gönlümi kapdı cānumı ister

Gör nice **dil-rübâya** düşdi göñül (Yetîm D., G. 121, M. 4).

Binâ kim dil-firîb ü **dil-rübâdur**

Nazar itsek haķîkatde hebâdur (Yetîm D., Mes. 4, M. 3).

Ey göz yaşı öñüme düşüp pişvâlık it

Ol **dil-rübâ** işigine gel reh-nümâlık it (Yetîm D., G. 16, M. 2).

❖ **dil ü cān [Kalıp İ.]:** gönül ve can.

Ağniyâyı **dil ü cāndan** fuķarâ sevmezler

Fuķarâyı nite kim ehl-i ğina sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 1).

Hedef-i ‘aşk u maķabbetden ırılmaz **dil ü cān**

Tîr-i ta‘ne atılup ger ola biñ yayķaralar (Yetîm D., G. 55, M. 5).

❖ **dilemek:** dilemek, istemek, arzulamak.

Dilerseñ itmege gül-geşt-i ‘âlem-i tecrîd

Alup ‘acûze-i dünyâyı bekleme yanın (Yetîm D., G. 144, M. 7).

İhtişâmundan **dilerseñ** behre ger

Cānile ey hâce hıdmet-kârı sev (Yetîm D., G. 160, M. 5).

Evc-i ‘izzetde **dilerseñ** ola ser ey dîde

Zerreye mihr gibi eyle nazar ey dîde (Yetîm D., G. 187, M. 1).

Saňa rûz-ı şümâr âsân olacağın **dilerseñ** ger

Yüri aķvâlüni bir bir leyâlîde hisâb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 3).

Ma‘âş endişesin terk it yüri bî-ķayd u bî-bâķ ol

Dilerseñ girmege ey dil țarîķ-ı ehl-i hürsende (Yetîm D., G. 190, M. 10).

Şâf-dil olmak **dilerseñ** baħr-ı bî-pâyân gibi

Sîneñe kefler urup cüş eylegil ‘ummân gibi (Yetîm D., G. 196, M. 1).

Hüdâ devlet **diler** insâna zâtına kılûp mazhar

Dirîg ü hayf kim ol zât-ı devlet hâhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 3).

Şu meclis kim ayak başmak **diler** pîr-i muğân anda

Sebük şalınmasun sâķi şaķın rıķl-ı girân anda (Yetîm D., G. 180, M. 1).

Köhne oldı çü kışsa-i Mecnûn

Kışsa-i nev kımak **diler** bu deli (Yetîm D., G. 195, M. 8).

İtlerüñle hem-sifâl olmak **diler**

Seg raķibüñ katı ulu a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 7).

Geldi mücrim kıuluñ şuçın **dileyü**

Rû-siyeh şanki çâker-i Hindü (Yetîm D., Mes. 2, M. 123).

Dilemezdüm ki cihân mülkine ben raħt çekem

Nideyin kendümi kendüme kıomadı âdem (Yetîm D., G. 125, M. 1).

Ķâyim ü şâyim olup gice vü gündüz ey dil

Maķsim-i raħmet-i Ķaķ’dan **dile** kıismet var iken (Yetîm D., G. 150, M. 4).

Beni temkîn ü vaķâr üzre **dilerler** zühhâd

Baķamazlar nideyin bu dil-i pür eşvâķa (Yetîm D., G. 183, M. 3).

Bu tumţurâķ ‘âlemi yek-sü idüp Yetîm

Bir berg-i ter **diledi** bu kâr-ı bâra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 14).

Dile der-gâh-ı hâşından rızâsın

Ki ‘âma luţfın ihsân eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 19).

Dil-i Pâşâ añâ reşķ eyledüğinden **diledi**

Baħr semtin gözedüp ide şiyânet Ķapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 21).

Cihân-gîr-i zamân olmak **dilerseñ**

Yüri olma Hüdâ Ķayrına muħtâc (Yetîm D., G. 22, M. 9).

Göñül ilhâm-ı rabbânî **dilerseñ**

Yüri igvâ yile vesvâsdan kaç (Yetîm D., G. 24, M. 3).

Ṭarîk-i ‘aşkı ey zâhid **dilerseñ** gel riyâdan geç

Gider bu delç-ı sâlûsı libâs-ı pârsâdan geç (Yetîm D., G. 25, M. 1).

Maḥzen-i ‘aşka **dilerseñ** miftâh

Cân u dilden diyegör yâ Fettâh (Yetîm D., G. 26, M. 1).

Gel sebük-bâr ol **dilerseñ** ey refîk

Merdde rev diyeler ehl-i ṭarîk (Yetîm D., G. 101, M. 1).

Hevâ-yı Belh idüp mürşid **dilerseñ** ey Yetîm el-ḥaḳ

Per-i ibrâhîm Edhem’dür Ḳalâtâ’yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 9).

Ehl-i derûn olmağa sa’y it birûmı ḳo

Senden saña yakını **dilerseñ** irâk degül (Yetîm D., G. 124, M. 4).

Dilerseñ Hızır-ı rûşen-râya irmek hem-çü İskender

Uyup ḥayvâna gel itme zulem iḳlîmini seyrân (Yetîm D., G. 159, M. 5).

Başını ṭaşdan ṭaşa dögüp kükermekden ğarâz

Ḥâk-i pâ-yı gülşene **diler** varup el ḳara şu (Yetîm D., G. 163, M. 8).

Vâ’ız ‘avâm içinde **diler** hây ü hüy idüp

Gerçek yirine geçire yalan ḥikâyetin (Yetîm D., G. 139, M. 7).

Faḳr u fâḳa taḳayyüd-i evlâd

Diler imânum ideler ber-bâd (Yetîm D., Mes. 2, M. 110).

Ḥaḳ Te’âlâ **dilerin** devletini ber-devlet

Eyleye bulmaḳ ile şadr-ı vezâret Ḳapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 53).

Diler iseñ ki olasın maḥdûm

Herkese yüz süriyüp it ḥıdmet (Yetîm D., K1. 14, M. 3).

❖ **dilencinüñ yüzi qaradur torbası tolu [Ö]:** dilenci yüzüzdür ve torbası doludur.

Enveri.

Yüzi dilencinüñ qaradur torbası tolu

Bir yüzi qarayın nola pür olsa ni'metüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 55).

❖ **dilimek:** bir şeyin boyuna veya enine bölünmüş, kesilmiş veya ayrılmış parçası.

Derd-i 'aşkı nideyin bilimedüm

Bağrumı päreleyüp **dilimedüm** (Yetîm D., G. 138, M. 2).

❖ **dimāğ:** burun; damak; beyin, şuur, akıl, bilinç.

Kesrete böyle ħarîş olmaz idüñ olsaydı

Ger **dimāğında** senüñ lezzet-i vahdet vâ'ız (Yetîm D., G. 90, M. 6).

Cân **dimāğına** Yetîm irmezdi büy-i ma'rifet

Siħr idüp aqıtmasa çāh-ı devātuñ cūy-ı misk (Yetîm D., G. 114, M. 9).

❖ **dimek:**

1. ummak.

Olmasun **dîr** iseñ başuñ kayı

Yā gibi egrilikden eyle ħazer (Yetîm D., K1. 16, M. 1).

Ĥançerüñden mā **didükçe** olmaduk

Bir içim şuyuñdan uṭlu a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 5).

2. demek, söylemek.

Du'âyile **didi** her kişi târîh

İlâhî kııl bu tıfl-ı tâzeyi pîr (Yetîm D., K1. 36, M. 9).

Bâl açup gözle şikāruñ **didiler** şāhîn-vār

Zāğ-veş dimediler cîfe-i dehre konuñ (Yetîm D., G. 109, M. 3).

Çünkü Ĥaḡ naħnü ḡasemnā **didi** men'-i müdde'î

Ĥā'îl-i feyz olsa rızḡ-ı ḡismete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 7).

Aşkı oyuncak iden zâhidi **didüm** göricek

Nâr-ı sūzân ile ehl-i saçar oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 7).

Oğ gibi toğruluğum bildiyise ol hūnī

Ḳaddūmi **diñ** ki büküp cevr ile yā eylesesün (Yetîm D., G. 154, M. 8, 14).

İbret ile nazār itdükde **didüm**

Ḳūt için yolda cemel boğ yuvalar (Yetîm D., K1. 31, M. 3).

Puslayı gözlük idindi gözine

Ol ki deryāda **didi** yol seçerin (Yetîm D., K1. 1, M. 12).

Cemālī kimdügin bi'llāh Yetîmī bilmedi 'ālem

Eger ta'rif idüp **dirsem** dahı va'llāhi bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 12).

Şuyı bardağda **dimişler** gemiyi kâğıdda

Bizden evvel bu cihān seyrin iden ehl-i vuḳūf (Yetîm D., K1. 7, M. 1).

Yel esdükçe gözün yaşı temevvüç eyleyüp **dirdüñ**

Acebdür bâde ahvāli nedür yā Rab gāmin yirdüñ (Yetîm D., Mrb. 2, M. 9).

Yire el arḳasın koyup cihān-dide olanlar **dir**

Gök altında müsellemdür Ḳalātā'yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 5).

İt gibi hır hır ḫalaşduḳça **dirin**

Kimse yok midur diye şunlara çıḫ (Yetîm D., K1. 33, M. 3).

Cāmda 'aks-i ruḫuñ gördüm **didüm** şevḳ eyleyüp

Bir iken oldu iki meh-tāb-ı meclis sākīyā (Yetîm D., G. 2, M. 5).

'Ālem-i lāhūta yummazduḳ ḳanad yā hū **diyü**

Terk-i nāsūt ile açılmasa perr ü bālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 3).

Raḳş ider kendü terānına Yetîm ol deñlü

Dir görenler be bu kendü çalar oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 10).

'Aḳl-ı dūr endişe **dirken** zāt-ı Ḥaḳḳ'ı sen de bul

Bu yaḳına baḳmayup dūr u dirāza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 3).

Ḥikmet āmiz sözüñ irse Cemālî'ye Yetîm

Dir idi rûhını şād eyledüñ Eflâṭûn'uß (Yetîm D., G. 108, M. 10).

Dir idüm bir zamân idi derûnumda nihândur dil

Dirîgâ sînemüñ şimdi şikâfından 'ayândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 1).

O demler gitdi âh ile **dir** idüñ gelmedi mektüb

Seni araya almışdı belâ vü miḥnet ü âşüb (Yetîm D., Mrb. 2, M. 5).

Yetîm'e sîm ü zer-efşânlık itme

Dir iken sana dāmân u cebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 14).

Ġayra ṭākāt mi olur ğayretümüzden **dir** iken

Yār kūyına güzër bād-ı şabâ eylesesün (Yetîm D., G. 154, M. 11).

Söyledügi ḥakâyıķı bātıl

Bilmeyene ne **dir** isek ḥaḫdur (Yetîm D., K1. 25, M. 4).

Kimdür **dir** iseñ şāhâ şehrüñde Yetîm evbāş

Bir devleti ber-geşte iḳbâli perākende (Yetîm D., G. 178, M. 9).

Olmasun bî-derde derdümnden **diyem** gel ibret al

Vālih ü dem-beste ḳal benden beni ey ḫayret al (Yetîm D., K1. 35, M. 1).

??? ne mî bâşed **dirsin**

Didigümüzce bir yaşıt ḳavara (?) (Yetîm D., K1. 29, M. 1).

Terâne gerçi rûz-ı maḫşere şıgmaz **dinür** ammâ

Gel e gör nâlelerle kesret-i kūy-ı ḫarâbâtı (Yetîm D., G. 194, M. 5).

Bâl açup gözle şikâruñ didiler şāhîn-vār

Zāğ-veş **dimediler** cîfe-i dehre ḳonuñ (Yetîm D., G. 109, M. 4).

Merdüme ḫaşlet **didüğüñ** sîm imiş

Nuḳre vü zer vâcib-i ta'zîm imiş (Yetîm D., Mes. 3, M. 25).

Cāmî-i şevḳ peymâ işitse keyfiyyetüm

Şābâş idüp **diyeydi** ey tab'-ı nükte pervâz (Yetîm D., G. 66, M. 6).

Ben ğanī anlara **dirin** ki olup müstaġnī

Der-geh-i ħazret-i Ħaħ'dan da recā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 5).

Cemālī kimdüġin bi'llāh Yetîmī bilmedi 'ālem

Eger ta'rif idüp **dirsem** daġı va'llāhi bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 12).

Cemālī mezhebin tıtduñ Yetîmî

Diyelden ihtiyārum 'aşġdur 'aşġ (Yetîm D., G. 103, M. 10).

Yilteyüp birbirini cūş ile **dir** görenler

Gel tıonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 23).

Her ki **dir** bu du'āyiçün āmīn

Ħātırı gerd-i ġamdān ola emīn (Yetîm D., Mes. 2, M. 135).

Ta'accübdür ki varup şatayın **dir**

Der-i germ-ābede bu 'aġl ile ġil (Yetîm D., K1. 5, M. 5).

Ħayli bürüdetiyile esti şavurdı dey

Bār u kelām ile çağırup **didi** bī-ħicāb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 4, 7).

Bülbülüñ nālesine zāġ u zeġandur bā'is

Dimezüz biz ol ġül-i şaġn-ı çemendür bā'is (Yetîm D., G. 21, M. 2).

Geçüp tır-i müjeñ şadra oturdu ey kemān-ebrü

Acep peykān-ı dil-düzun **dimezse** cānuma berħız (Yetîm D., G. 71, M. 4).

Merd olup baġlar iseñ bendini muġkem tıonuñ

Küştī-ġir-i felege bes **didürür** oyunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 2).

Dehr bir rāh-ı maġūf oldu ki her ġafileye

Var mı bir yir **dimeye** düzd-i ecel şoyunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 8).

Lāyile küfrümi imāna mübeddel ġıldı

Didürüp cān u ġöñülden baña illā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 4).

Didüm mu'abbire bu ġābı itmedi ta'bīr

Beşāşet ile baña **dimeyince** tā müjde (Yetîm D., G. 175, M. 6).

Ne baş ağrısıdur **diyüp** Cemālî

Yetîmî'ye buyurdı terk-i ser-tâc (Yetîm D., G. 22, M. 11).

Zıll-ı Hâk insân-ı kâmindür anuñdur salţanat

Nâķışam ger **dimeyem** Sührâb u Dârâ suhredür (Yetîm D., G. 39, M. 6).

Hâk-i pâyinden uman dîde-i müştâķ için

Didi ol sîm-beden şâlib-i iksîrümdür (Yetîm D., G. 42, M. 4).

Olma müşrik vücüd-ı ğayra bakup

Di muvaĥhid olup heme odur (Yetîm D., G. 52, M. 6, 19).

Kuyuña varur idüm ol iki ağzı qaralar

Ķorķarın 'av 'av **diyüp** dâmen-i 'ırzum paralar (Yetîm D., G. 55, M. 2).

Ger hezârân per açup pervâz ide Cibrîl-i dil

Ahrakat **didürür** süz-ı ĥabâb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 12).

Sabıķan **dimiş idi** nuşĥ ile pîr

Eyle terk-i 'ulüfeyi te'ĥîr (Yetîm D., Mes. 2, M. 111).

Cism-i pür-dâĝ ile kuyuñda şitâbumdan benüm

Ĥayrete varup **didiler** ķuleden kaplân aķar (Yetîm D., G. 40, M. 8).

Râstî ķâmet-i cânâna elif diyeliden

Aşķ dersin okuruz 'aşķ fûnünını **dirüz** (Yetîm D., G. 65, M. 8, 10).

Mü'ezzin çağırup Allâhu Ekber **dir** mesâcidde

Ĥüdâ yadiyle eyler deyirlerde derâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 9).

Zâhid ü bengîye yûf **didiler**

Ĥâkdür evliyâya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 9).

Didi şudan çıkarurken keçemi

Hey yalan dünyede şon mı şaların (Yetîm D., K1. 1, M. 45).

Baĥr-ı 'aşķa yiltenüp dil zevraķın şaldum yine

Ķâyeti bu **diyeler** gird-âba düşdi bir gemi (Yetîm D., G. 210, M. 4).

Bu deñiz bir uyumaz düşmendür

Çip **dimez** gerçi ki aldım haberin (Yetîm D., K1. 1, M. 4).

Çarh-ı mihmân küşe perhîz idüp aldanmayalum

Cerb ü şirin ni‘metine **didügince** şunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 6).

Süz ızhâr eyleyüp **dir** herçi bād-ā-bād şem‘

Gel idüp pervāneyi ister k‘ide ber-bād şem‘ (Yetîm D., G. 92, M. 1).

Ço kavli hāl-i zevk ile k‘olur mı hiç ağız tatlu

Eger **dir** ise biñ kerre ‘asel ey pîr-i nā-bālig (Yetîm D., G. 95, M. 8).

Gör tecelliyi Cemālî çü Yetîmî imrüz

Zāhidüñ **dimek** ile va‘de-i ferdāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 12).

Dilā geldi gider **dirken** şadā-yı nevbet-i şāhî

Acebdür görmedim güş eyleye bir pād-şāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 7).

Cevher-i ‘aşkı **dimez** ‘āşık mahāret ‘arz idüp

Vāşıl-ı iksir lā-büd eylemez ızhâr fen (Yetîm D., G. 147, M. 5).

Ey Yetîm ol ‘aşka bes **dirüz** ki Leylî gâfletin

Çaldurup ma‘şuk itdi ‘āşık-ı āgāhını (Yetîm D., G. 193, M. 9).

Hemān işbuyimiş **diyüp** de zāhid

Başuñçün çeyneme pā-māl-i ‘aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 5).

Āb-dār elfāz ile süz-ı Yetîm‘i **dir** gören

Sāmirî sihri degül mi zarf olmağ nāra şu (Yetîm D., G. 163, M. 9).

Niçe şāh u nice bende gelüp gitdi cihāndur bu

Siler bir dest-māl ile **dimez** ol şāh u bu bende (Yetîm D., G. 190, M. 4).

Atılan seng-i cefāsın mı **diyem** her dūnuñ

Üstüme dönmedügin mi añayın gerdūnuñ (Yetîm D., G. 108, M. 1).

Gel sebük-bār ol dilerseñ ey refik

Merdde rev **diyeler** ehl-i çarık (Yetîm D., G. 101, M. 2).

Ben ey Yetîm mest-i maḥabbet iken bu gün

Kim **dir** baña ki bâde ḥõr-ı mest-i cām olam (Yetîm D., G. 132, M. 12).

3. rivayette bulunmak.

Gerçi **dirler** sevişir nice ğanîyile fakîr

Ben dirin birbirisin ḥaḳḳ-ı Hüdâ sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 3).

Dõst ile yiyüp iç bāzār itme **dir** ‘avām

Dõst ile yiyüp itdi ḥāşlar bāzārını (Yetîm D., G. 199, M. 11).

4. iddia etmek, iddiada bulunmak.

Göz yaşı gibi şuyı ğam gibi aşı var imiş

Ḳays’a Mecnûn **dimeñüz** ‘aḳl-ı ma‘āşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 2).

5. buyurmak, emretmek.

Şāyed ola saña şefḳatle **diye**

Yüri başt-ı feraḥ eyle ğamı dür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 87).

Şāh-ı Tübî durur ol dîde-i Ḥaḳ-bîn olana

Dime ğafletle şaḳın çerçüb u ḥār u ḥas imiş (Yetîm D., G. 82, M. 4).

Dime kim ḳorşara ḳorşar varmaz

Gözcisüz olma hele saña **dirin** (Yetîm D., K1. 1, M. 26).

Çün **didi** şāh-ı rüsül mütü bize lâyıḳ budur

Ölevüz gelmeksizin bu ḳālīb-ı cānā ölüm (Yetîm D., G. 137, M. 5).

6. okumak; kaleme almak, yazmak.

Yār ne ḳılsa ‘acizdendir bu ebyāta Yetîm

Ger nazîre **dimeye** Zati’yile Ḳandî bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 10).

Yañılup yazsa baña yār-ı sitem-ger kâğıd

Bî-vefālıklarını **dirdi** ser-ā-ser kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 2).

7. cevap vermek, karşılık vermek.

Miḳrāz-ı ‘aşḳa lā **dimeyüp** virdi başını

Bezm-i belāda şevḳ idüp nābe-kār şem‘ (Yetîm D., G. 91, M. 7).

Sözümü defter ü dīvānda görüp merd-i lebib

Didi bu sihr durur saḳlaya aḳker kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 10).

Kār-ger oldı müjeñ eşkümlle didüm **didi** yār

Kesin olmaz mı virilirse tîğ-ı cevher-dāra şu (Yetîm D., G. 163, M. 5).

Yevmiyye-i yārān otuz olduḡın işidüp

Bî-çāre Yetîm **didi** toḳuz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 10).

Tā ḥiṭāb-ı elesti gūş itdüm

Didüm ol demde her belāya belî (Yetîm D., G. 195, M. 6).

Emrūñ ile nola olursa yiri Dār-ı Selām

Emrūñe lā **dimeddi** bir kezin ol ṭab‘-ı selim (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 76).

Ḥıḳd idüp nuṭḳ-ı Yetîm’e **didi** zühhād-ı derā

Bāng-i islāmı belî ehl-i derā sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 13).

Nuṭḳ-ı Ḥaḳ’dur şecer içinde ene’llāh diyen

Hem ene’l-Ḥaḳ ki ser-i dārda Manşūr **didi** (Yetîm D., G. 203, M. 8).

Gerçi dirler sevişir nice ġanīyile faḳîr

Ben **dirin** birbirisin ḥaḳḳ-ı Hüdā sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 4).

Lā **diyen** kim belāġatine anuñ

Fuṣahā-yı ‘Arab ne‘am diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 11).

Ne isterse raḳîbe yoḳ **dimezdük**

Atacaḳ nesnemüz olsa yabana (Yetîm D., G. 189, M. 5).

8. dedikodu yapmak.

Dimesün çāk-i giribānum gören şeydā baña

Perde ol mecnūnuñam ey dāmen-i sahrā baña (Yetîm D., G. 6, M. 1).

9. istemek, dilemek.

Her seher mihr yüzün gösterür eflāk gice

Bir peleng ola **didiler** yire dōke hūnuñ (Yetîm D., G. 108, M. 8).

Saña şaff-ı sifāl olsun **dir** iseñ rütbet-i a'lā

Yirüñ şaff-ı sifāl-i nās idüp kendüni edna tüt (Yetîm D., G. 18, M. 9).

Çağırup miḥnet bucağında **disem** bir pāre şu

Gözlerümden ğayrı yoğ virür bu ben bīmāra şu (Yetîm D., G. 163, M. 1).

10. düşünmek.

Dime ilhvān-ı şafādur şağın ey Yūsuf-ı cān

Vādī-i hıkd ü ḥasedde nice kardaş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 3).

Dime kim qorşara qorşar varmaz

Gözcisüz olma hele saña dirin (Yetîm D., K1. 1, M. 25).

11. şikâyette bulunmak, sitem etmek, söylenmek.

Ey Cemālī şāh olurdı bu Yetîmī çākerüñ

Pürşiş-i ḥāl eyleyüp bir kez **diyeydüñ** ey kulum (Yetîm D., G. 137, M. 12).

Kāfir-i 'aşq olmayınca zāhid-i şad-sāleye

Dimedî bir kimse yüzinden anuñ îmān aqar (Yetîm D., G. 40, M. 12).

Şāh-ı 'ālem Yetîm'üñe bir gün

Dimedüñ rahm idüp nider derviş (Yetîm D., G. 80, M. 10).

Piş-keş-i cān iledür kūyuña varduqça Yetîm

Dimedüñ rahm ile bir kez be ne zaḥmetdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 10).

Birlige yitüp ikilikden geçen abdāl-veş

Tekye-i tefrîd içinde **dimedüñ** sen ben Dede (Yetîm D., G. 170, M. 8).

Diyār-ı 'aşka maḥmil bağlayup cān naqdin ol virdi

Ki **dimez** yād idüp bir kez nedür sūd u ziyān anda (Yetîm D., G. 180, M. 4).

Şifâ-yı cān iken ol leb buyurmaz hasteye emsem
Bilür tîmâr-ı bîmârı **dimez** ol gönçe-leb ammâ (Yetîm D., G. 4, M. 4).

Çünkü ber-bād olacaqdur nola **dirsem** çarha
Zînet-i encüm ile tāk-ı mu'allāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 9).

Çapuñda ağlayanlar **dimesünler**
Şeref burcında ey meh kevkebüm yoq (Yetîm D., G. 100, M. 9).

O demler gitdi āh ile **dir** idüñ gelmedi mektüb
Seni araya almışdı belā vü miñnet ü āşüb (Yetîm D., Mrb. 2, M. 5).

12. anlatmak, dertleşmek.

Didüm mu'abbire bu hābı itmedi ta'bîr
Beşâset ile baña dimeyince tā müjde (Yetîm D., G. 175, M. 5).

Ki remz-i 'ilm-i tevḥîdi bu yolda
Dimez nā-ehle vü bir cāhile ol (Yetîm D., G. 117, M. 12).

13. ... diye adlandırmak, ... diye vasıflandırmak.

Niçe seng-i siyāha **didiler** la'l
Niçe bed-gevhere kıymet virildi (Yetîm D., G. 211, M. 7).

Binā oldur ki beytu'llāhdur ol
Göñül **dirler** yüce der-gāhdur ol (Yetîm D., Mes. 4, M. 14).

Sen de bir 'āleme eyle pervāz
Rūḥ-ı Quds'ün **diyeler** hem-demidür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 90).

Dünyā evine nola **disem** teng tār ev
Mihmān küş ü muqaşşî vü nā-pāy-dār ev (Yetîm D., G. 161, M. 1).

Muḥtefidür **dime** ey dil mā-sivādan çek elüñ
Tārik-i ğayr-ı Haq'a eclā olupdur şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 11).

Dimeyüp ḥāş u 'ām u küdek ü pîr
Yada vü āşināya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 5).

Kibr-i mü'min **didüğün** Haqq'a gider bir kes imiş

İkilik şüreti ancak arada bir ses imiş (Yetîm D., G. 82, M. 1).

Gerçi **dir** vîrâneye dîvâne künc-i 'āfiyet

Olmadı dîvâneye vîrâne künc-i 'āfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 1).

Hāşe-li'llāh kim **diyem** dünyāya tenhā suhredür

'Ārif-i Haqq-bîne bu dünyā vü 'uqbā suhredür (Yetîm D., G. 39, M. 1).

Ġam-ı dünyā nedür ki ğam **diyeler**

Ya aña miñnet ü elem **diyeler** (Yetîm D., G. 51, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Cān u dil kişverini kıldı zabt itdi tamām

Aşka nice **dimeyem** şāh-ı cihān-gîrümdür (Yetîm D., G. 42, M. 6).

Zen-i dünyāya iki bir **dime**

Vir tälāk-ı selāseyi merd ol (Yetîm D., K1. 13, M. 1).

Gül-i bî-hār **dime** gel bu çemenzāra Yetîm

Nazar it her tārafa ālet-i perhāş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 9).

Sebeķat rahmeti dinilmiş iken

Dime bu mü'min ü o kāfirdür (Yetîm D., G. 43, M. 8).

Kime mi'mār **didükse** gedüğinde ķodı taş

Gördünüz mi bu yıķık gönlümüzün ta'mirin (Yetîm D., G. 142, M. 3).

Tişe-i himmetümde ey Ferhād

Rîzedür Bî-sütün **didükleri** tağ (Yetîm D., G. 94, M. 6).

❖ **dîn**: bir milletin itikatça umumen tuttuğu yol, dîn-i islâm.

Mihr ü maħabbet oldu bu yolda çü **dînümüz**

Virmez vücüd zann u gümāna yakînumuz (Yetîm D., G. 67, M. 1).

Yetîm îmān u **dîn** ğāret-geridür ol büt-i tersā

Ki naķd-i dînüñ almişdur nice bān oğlı bān içre (Yetîm D., G. 191, M. 13).

Faķr ile **dîn** araya aldı beni

Aķlum alup ħayrete şaldı beni (Yetîm D., Mes. 3, M. 19).

Faḫr elemi cān u gönülde gider

Dîn teḫāzāsı ölümden beter (Yetîm D., Mes. 3, M. 22, 24).

❖ **dinilmek:** denilmek, söylenilmek.

‘işret-âbād okunup maştaba vü pāy-ı ḫum

Beytū’l-aḫzān **dinile** gūşe-i zühhāda yine (Yetîm D., G. 185, M. 4).

Sebeḫat rahmeti **dinilmiş** iken

Dime bu mü’min ü o kāfirdür (Yetîm D., G. 43, M. 7).

❖ **diñlemek:** dinlemek, kulak vermek.

Niçe bir söyleyesin ḫalka be sen de **diñle**

Bu Yetîm’üñ sözini kār be-nevbet vā’ız (Yetîm D., G. 90, M. 9).

Ma’nî-i ḫāsa eger ḫāfiye teng oldı veli

Diñle ne düşdi bu mersiyye-i terci’a sebeb (Yetîm D., Terhib-bend 3, M. 22).

Ḥaridār iseñüz bu mevsim içre

Ne şatar **diñlenüz** dellāl-ı ‘aşḫı (Yetîm D., G. 205, M. 8).

❖ **dip:** bir şeyin en derin ve aşığı yeri. Kök, temel.

Özge ḫilḫatle maḫāmuñ idegör cāy-ı bülend

Vādî-i ḫulḫa bakarsañ **dibi** yoḫ bir çehdür (Yetîm D., G. 59, M. 4).

❖ **dirgir:** dirilmek, canlanmak.

Gerek öldür beni gerek **dirgir**

Yok sığıncam ḫapuñ gibi bir yir (Yetîm D., Mes. 2, M. 117).

❖ **dirhem-i eşk:** göz yaşının zerresi.

Yük bacından ağlamazey sār-bān-ı rāh-ı ‘aşḫ

Dirhem-i eşki döküp çeksem nola miḫnet yükin (Yetîm D., G. 158, M. 12).

❖ **dirîğ/ dirîgâ :** çok yazık! Eyvahlar olsun!

Ḥüdā devlet diler insāna zātına ḫilüp mazḫar

Dirîğ ü ḫayf kim ol zāt-ı devlet ḫāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 4).

Bunca zulm ü sitem ü cevre **dirîğ**

İ'tirâf itmedüñ işrâr itdüñ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 57).

Çarh-ı hûn-hâra bakup sa'y-i belîğ eyleyelüm

Gel geçen 'ömre te'essüfle **dirîğ** eyleyelüm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 12).

Aql-ı ma'âşa kâdir iken ey **dirîğ** ü hayf

Bî-tüşe avladı beni İstanbul'uñ kışı (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 45).

Bu kadar haqq u hukuğ ile **dirîğ** ola **dirîğ**

Bilüp aḥvâlümüz itmezse şefâ'at Kapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 35).

Dirîğâ münkesir gönlüm olupdur yârdan maḥrûm

Belî gözgü şikest olsa olur didârdan maḥrûm (Yetîm D., Mat. 9, M. 1).

Ey **dirîğâ** ki bu mevsimde metâ'-ı levhe

Telef idüp dem-i nakdi şu gibi ḥarc iderüz (Yetîm D., G. 65, M. 3).

Dir idüm bir zamân idi derûnumda nihândur dil

Dirîğâ sînemüñ şimdi şikâfından 'ayândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 2).

❖ **dirîğ-i tîğ itmek:** kılıçtan esirgemek.

Biñ başum olsa birini **itmem dirîğ-i tîğ**

Biñ pâre olsa tañ mıdur el'ân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 11).

❖ **dirilmek:** canlanmak, hayat bulmak.

Ġamuñ yir **dirilür** bir ḥasteyin bālîn-i miḥnetde

Buyurma ey ṭabîbüm gel ölümlü ḥasteye perhîz (Yetîm D., G. 71, M. 5).

❖ **dirlig/ dirlilik:** dirlilik; düzen, huzur, rahat, hayat.

Ṭatlu **dirliginde** dehrüñ hâdis

Zehr-i merdüm-küş gibi ḥalvâdadur (Yetîm D., G. 58, M. 5).

Dirlilik buyise dirlüğüme ṭoymışam hemân

Şimden girü bu cismüm ola küt-ı kirm-i ḳabr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 29).

❖ **diş urmak [Kalıp İ.]**: yemek, tadına bakmak.

Ben nân-ı huşke aş yerür iken revâ midur

Sen sükker-i muhâllebîye **urasun dişî** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 40).

❖ **dişi**: kadın.

Sûrâh-ı hâke mûr gibi dâne-çîn olup

Gûşîşdedür faķîr ü ganî erkek ü **dişi** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 44).

❖ **ditretmek**: titretmek, titremesine yol açmak.

Yırleri şîven ü nâlişler ile **ditredelüm**

Gökleri iñledelüm virmek ile nâleye med (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 45).

❖ **dîv**: cin, ifrit || dev, korkulan (kimse); şeytan.

Maħrem-i râz-ı dil itme yûri her bî-ħîredi

Âdem iseñ özûne itme yakın **dîv** ü dedi (Yetîm D., G. 203, M. 2).

Zümre-i bed-ħâh ile insân iseñ üns eyleme

Âdemi eyler helâk olsa karîn **dîv** ü ded (Yetîm D., G. 29, M. 4).

➤ **dîv-i merdüm**: dev, korkulan insan.

Nice üns eyleyeyin nâz u na'îm-i dehre

Dîv-i merdüm ħôr ile pür reh-i vaħşetdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 6).

❖ **dîvân**:

1. bir şairin şiirlerini kafiyelerine ve harf sırasına uygun bir şekilde topladığı mecmua.

'Aşķ etvârını taķrîr idemez ħaldı Yetîm

Bârî taħrîre gelen defter ü **dîvândan** işit (Yetîm D., G. 17, M. 14).

Sözümü defter ü **dîvânda** görüp merd-i lebib

Didi bu siħr durur saķlaya aħķer kâģıd (Yetîm D., G. 30, M. 9).

Lisân-ı ħayb u şafîr-i sürüşdur dervîş

Düşürme sa'y idüp elden Yetîm **dîvânın** (Yetîm D., G. 144, M. 14).

Pür-süz tā ki olmaya **dīvān** u defteri

Şayman hisābā şā'ir-i rengīn-edāyı ben (Yetīm D., G. 148, M. 13).

Ey Cemālī olmasa her-cāyī eş'ār-ı Yetīm

Boynına her 'arīfün olmaz idi **dīvānı** farz (Yetīm D., G. 85, M. 10).

2. meclis, huzur, makam || sevgilinin meclisi, makamı.

Şāh-ı iklim-i çemendür ki bu gün gülşende

Ceyş-i ezhāra çıkup eyledi **dīvān** gönçe (Yetīm D., G. 186, M. 4).

❖ **dīvāne**: çılgın, deli, mecnun ; [tas.] aşk sebebiyle şaşkın ve hayretler içinde süluk vadisinde gezen kimse; aşık.

Ey Yetīm eş'ār ile **dīvāneler** vaşfinda ol

Kim cünün ehlinde yok anuñ gibi bir zū-fünün (Yetīm D., G. 145, M. 9).

Gerçi dir vīrāneye **dīvāne** künc-i 'āfiyet

Olmadı dīvāneye vīrāne künc-i 'āfiyet (Yetīm D., G. 19, M. 1).

Dōstum zincirden **dīvāne** çıkmakdur hemān

Dil çekinüp k'isteye ol zūlf-i pür-ḥamdan ḥalāş (Yetīm D., G. 84, M. 7).

Āh kim **dīvāne** dil ḡavḡādatur

Añmayup imrüzını ferdādatur (Yetīm D., G. 58, M. 1).

Geçdi ben **dīvāneye** bir ṭurra-i şeb-gün bend

Oldı tar-ı ḡīsū-yı Leylī' yile Mecnūn bend (Yetīm D., G. 34, M. 1).

➤ **dīvāne olmak [D]**: bağlanmak || delirmek, kendinden geçmek.

Hem daḡı Mecnūn gibi fenn-i cünün-ı 'aşka düş

Sen de bir Leylī-veşüñ **dīvānesi ol** giderek (Yetīm D., G. 111, M. 14).

Pirlikde **oldı dīvānen** Yetīm

Eyledüñ ol piri uşlu a yigit (Yetīm D., G. 20, M. 9).

➤ **dīvāne-rak:** daha çok divâne.

Defter-i ‘aqlı ço ki ‘aķiller

Nîst **dīvāne-rāk** kalem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 8).

➤ **dīvāne-veş:** divane gibi.

Yaħod **dīvāne-veş** şehri vü halkı

Ķoyup ‘azm-i beyābān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 9).

❖ **dīvār:** duvar.

Olma mā‘il yaşuma ey müdde‘i bilmez misin

Kim esāsından yıkar irince bir **dīvarā** şu (Yetîm D., G. 163, M. 4).

Yüri bir gūşeyi ta‘mîr eyle

Der ü **dīvārımı** taħrîr eyle (Yetîm D., Mes. 4, M. 10).

➤ **dīvār itmek [Kalıp İ.]:** kapatmak.

Ķayra meftūħ iken ol bāb-ı kerem

Bize iĝmāz ile **dīvār itdūñ** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 54).

❖ **diyār:** memleket, yöre, ülke.

Seyr-i sülük eyleyüp āsāyiş eyleme

Seyyāħ-vār virme gönül bir **diyāra** hiç (Yetîm D., G. 23, M. 10).

Menba‘-ı ehl-i şafādur her **diyār** ammā Yetîm

Rüm gibi olmaya şab‘ı Güher-pāş ocaĝı (Yetîm D., G. 197, M. 9).

➤ **diyār-ı ‘aql-ı dūr-endiş:** tedbirli düşünme ülkeleri.

Cünün vādilerin gel gūşe gūşe cümle benden şor

Diyār-ı ‘aql-ı dūr-endişi var kendin bilenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 2).

➤ **diyār-ı ‘aşķ:** aşķ ülkesi, memleketi.

Diyār-ı ‘aşķa maħmil bağlayup cān naķdin ol virdi

Ki dimez yād idüp bir kez nedür sūd u ziyān anda (Yetîm D., G. 180, M. 3).

➤ **diyar-ı 'işret:** içki yeri.

Harābā girip rāz-ı derūnın añlayup bildi

Diyar-ı 'işret ü 'işüñ 'aceb sırdaşıdur sākī (Yetīm D., G. 208, M. 8).

➤ **diyār-ı Rūm:** Anadolu.

Diyār-ı Rūm seyri bes Yetīm āzādeye yārān

Yetīmāne iden itsün 'Acem iqlimini seyrān (Yetīm D., G. 159, M. 9).

❖ **diye:**

1. söyleyecek, diyecek.

İt gibi hır hır talaşdukça dirin

Kimse yok mıdur **diye** şunlara çıḡ (Yetīm D., K1. 33, M. 4).

2. diyerek, söyleyerek; sayıklayarak.

Tavşana kaç tazıya tut dime der kūyuñda

Müdde'ī yatmış iken yār **diye** taş yatar (Yetīm D., G. 61, M. 8).

❖ **diyegör:** söyle de gör.

Maḡzen-i 'aşka dilerseñ miftāh

Cān u dilden **diyegör** yā Fettāḡ (Yetīm D., G. 26, M. 2).

❖ **diyeli:** dediğimden beri.

Rāstī kāmēt-i cānāna elif **diyeliden**

Aşḡ dersin okuruz 'aşḡ fūnūnımı dirüz (Yetīm D., G. 65, M. 7).

❖ **diyēn:** diyen, söyleyen kimse anlamında sıfat fiil.

Dümen toḡrıldup İspanya **diyēn** bī-dīn [ü] mel'ūna

Yine şevḡ eyleyüp girdük ṡonanmā-yı hümāyūna (Yetīm D., G. 182, M. 1).

Hāzer eyler ḡoyunından göricek

Nūḡ evinde **diyēn** ol gerḡek erin (Yetīm D., K1. 1, M. 44).

Fi'li ehl-i hevāyile mevşūf

Olana şūfi **diyēn** aḡmaḡdur (Yetīm D., K1. 25, M. 2).

Venedik seyfleridür tedbîr

Şimdi Andarya **diyên** ebterde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 136).

Nuṭṭ-ı Hâḳ'dur şecer içinde ene'llâh **diyên**

Hem ene'l-Hâḳ ki ser-i dârda Manşûr didi (Yetîm D., G. 203, M. 7).

❖ **diyü:** diyerek, diye, amacıyla, nedeniyle, sebebiyle.

Sâḳiyâ meclisde benden güft ü gû gelmezdi hiç

Ger şürâhî çekmese boyun **diyü** kılḳul baña (Yetîm D., G. 9, M. 6).

Şabâ sîbî sücûdî **diyü** girdi tekye-i bâğa

Ḳodî pîr-i bahâr öñinde berg-i sebz-i dest-âvîz (Yetîm D., G. 71, M. 9).

Döst **diyü** çağırur her pöst-püş

Buña şâhiddür ḥurûş-ı çeng ü def (Yetîm D., G. 96, M. 15).

Dîdâr-ı 'aşḳ ola **diyü** geldük bu 'âleme

Başda hevâ-yı cennet ü ḡilmân u ḥûr yok (Yetîm D., G. 99, M. 11).

Gördüm ki itlerine çıkar üstüḡ ânumuz

Gel cānum al **diyü** ecele minnet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 8).

Bir dem nişân-ı sümm-i semendüñ görem **diyü**

Yıllarla ḥâḳ rûb reh-i ḥâş u 'âm olam (Yetîm D., G. 132, M. 5).

Sözüm aḡsen ola **diyü** Cemâlî

Yetîmî başladı dürlü yalana (Yetîm D., G. 189, M. 11).

Göñlüñi zanca **diyü** eglemedin

Gözle Ḥâḳḳ'un be ḳazâ vü ḳaderin (Yetîm D., K1. 1, M. 23, 24).

Ḳorḳarın göre **diyü** ol serv-ḳad ḳılmaz güzer

Ḳabrüm üzre açicaḳ revzen mürûr-ı rûzgâr (Yetîm D., Mat. 5, M. 1).

Allâh Allâh **diyü** gül-bāng ile ceng eyleyelüm

Gel ṭonanmâya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 3, 17).

Âlem-i lâhûta yummazduḳ ḳanad yâ hû **diyü**

Terk-i nâsût ile açılmasa perr ü bālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 3).

❖ **dost:** dost, arkadaş || sevgili.

Dōstdan ayrılmazın düşmen olursa şad hezār

Yāri terk itmen ‘adū olsa bütün dünyā baña (Yetīm D., G. 6, M. 7).

Dōstum zincirden dīvāne çıkmakdur hemān

Dil çekinüp k’isteye ol zūlf-i pür-ḥamdan ḥalāş (Yetīm D., G. 84, M. 7).

Gerçi güft ü gūy-ı düşmen vaḥşet efzādur velī

Dōstlar beyinde olan ülfete neyler begüm (Yetīm D., G. 126, M. 6).

Bu ne ḥālet bu ne keyfiyyetdür

Dōsta düşmene itdi te’sir (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 6, 52).

Vālihin boynuma gel zūlf-i girih-girüñi şal

Ben cünün ehliyin ey **dōst** o zencirümdür (Yetīm D., G. 42, M. 8).

Dōst diyü çağırur her pōst-pūş

Buña şāhiddür ḥurūş-ı çeng ü def (Yetīm D., G. 96, M. 15).

Dōstum zincirden dīvāne çıkmakdur hemān

Dil çekinüp k’isteye ol zūlf-i pür-ḥamdan ḥalāş (Yetīm D., G. 84, M. 7).

Āh-ı āteş-bār ile ifşā iderdüm ‘āleme

Sırr-ı ‘aşkı **dōstum** ger olmasa kitmānı farz (Yetīm D., G. 85, M. 4, 7).

Bu varlık ile yāra varılmaq muḥāldür

Terk eyle varı **dōst** yolında gedālık it (Yetīm D., G. 16, M. 4).

❖ **dōst ile yiyüp iç bāzār itme [A]:** "alışverişte iki taraf da kendi çıkarını düşündüğünden iki dost arasındaki alışveriş dostluğu bozabilir" anlamında kullanılan bir söz.

Dōst ile yiyüp iç bāzār itme dir ‘avām

Dōst ile yiyüp itdi ḥāşlar bāzārını (Yetīm D., G. 199, M. 11).

❖ **dökmek:**

1.akıtmak, dökmek

1.1.gözyaşı akıtmak, dökmek.

Cemalün şevkine **döksün** Yetimî dideden hün-âb

Dil-i pür-derd ile her dem bükâ ehlinden it yâ Rab (Yetim D., G. 10, M. 13).

Yük bacından ağlamazey sâr-bân-ı râh-ı 'aşk

Dirhem-i eşki **döküp** çeksem nola miñnet yükin (Yetim D., G. 158, M. 12).

Zâhîde eylerse her gün **dökdüğü** ol âb feyz

Aşk-ı âteşnâkden alur dil-i aḥbâb feyz (Yetim D., G. 86, M. 1).

Yüregi yağını eridüp baña ḥâkîni

Yanup **döker** yaşını yemîn ü yesâr şem' (Yetim D., G. 91, M. 4).

Gözümden **dökdüğüm** yaşını cihâna

İki kanlu şular itdüm revâne (Yetim D., G. 189, M. 1).

1.2.kan, ter, su vb. akıtmak, dökmek.

Çünkü âḥir **döküben** raḥtı bu yirden giderüz

Devlet ü 'izz ile iḳbâl-i cihâmı niderüz (Yetim D., G. 65, M. 1).

Gözün ser-mest ü müjgânuñ olupdur ḥaçer-i ser-tîz

Aceb mi ḳanımı **dökse** benim ol ğamze-i hün-rîz (Yetim D., G. 71, M. 2).

Şol deñlü yüzüm üzre **dökem** ḳaçra-i hünîn

Rüm'a gelicek la'l-i Bedaḥşân ucuz olsun (Yetim D., G. 149, M. 3).

Yüz şuyın **dökmez idi** şahid-i bâzâr olup

Açılıp gül gibi ger olmasa ḥandân gönçe (Yetim D., G. 186, M. 7).

1.3. (tüy) dökmek.

Şöyle çekdür gemiyi forsa idüp

Ḳala mürğ-âbî **döküp** bâl ü perin (Yetim D., K1. 1, M. 22).

Vücūduñ kayd iken şūfī nedür uçmağa bu gūşış

Bilürsin per **döker** itse eger mürğ-ı kafes cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 6).

1.4.(yağmur) dökme.

Gevher-i nā-yāb u zehr olsa 'aceb olmaz Yetîm

Çatıra-i nīsān **döker** çünkim sehāb-ı Mesnevī (Yetîm D., G. 198, M. 14).

❖ dönme:

1. dönme, kendi etrafında hareket etmek.

Sākīya ger virmeye devr-i mey-i gül-gün neşāt

Üstüme biñ **dönse** virmez kāse-i gerdün neşāt (Yetîm D., G. 87, M. 2).

Ne deñlü üstüñe **dönse** bu çarḥ-ı jengārī

Fülüs-ı aḥmere şayma nücüm-ı raḥşānın (Yetîm D., G. 144, M. 3).

Atılan seng-i cefāsın mı diyem her dūnuñ

Üstüme **dönmedügin mi** añayın gerdūnuñ (Yetîm D., G. 108, M. 2).

2. bir şeyi andıracak duruma girmek, benzemek, benzetmek.

Keder-i mevc-i havādis yirini sāḥil idüp

Çalbümüz şāf kılp **döndürelim** deryāya (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 4).

Bir reh-nişin sā'ile **döndi** Yetîm çün

Bir iki fülüs-i aḥmere degmezdi devletüm (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 57).

3.bakmak.

Müdde'iler gözine çokunduğı demde Yetîm

Şol ğaribe **döndi** düş ola kilābuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 10).

Cemalüñ kısmetin gūş eyleyelden zümre-i a'dā

Füsürde çalup oldılar **dönüp** ol demde bī-cāna (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 52).

4. geri gelmek, geri dönme, vazgeçmek.

Çavāf-ı kūy-ı yār için çarīk-ı Ka'be'den **döndüm**

Ki yildüm maḥşad-ı Akşā bu oldı cümle hüccāca (Yetîm D., G. 173, M. 7).

Göz yumup feth ü fütüh-ı gayrdan **döndündür** yüz

Vahtidür itseñ Yetîm'e ey güşâde bâb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 9).

❖ **döşenmek:** döşenmek, serilmek.

Zebûn-ı râh-ı 'aşk olmuş gibi Ferhâd ile Mecnûn

Döşenmiş biri şahrâya biri küh-sâra yasdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 4).

❖ **döşürmek:** düşürmek.

Dü-'âlem naqdini oynatmayınca

Döşürüp almadılar şâl-ı 'aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 10).

❖ **döymek:** dayanamamak, katlanamamak, tahammül edememek.

Ey köçek ebruvânun eyle tırâş

Döyemez yaykaraya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 16).

Tâbına **döymeye** küllî kül ola kevn ü mekân

Zâhir olursa eger süz-ı derûnum yâ Rab (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 19).

Döymedi dil ol meh-i müşğîn-niğâbı görmege

Mâyil oldı göz yaşı ol âf-tâbı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 1).

Pa-bürehne itdügün seyr ü sülûka **döymeye**

Ḥalk-ı 'âlem itseler ger keşîni âhen Dede (Yetîm D., G. 170, M. 9).

❖ **du'â:** Allah'a yalvarma, niyaz; birinin iyiliği için Allah'a yalvarma, yakarış ||
sevgiliye kavuşmak için âşık tarafından yapılan dua.

Dili bizâr idüp her şeb **du'â** ehlinden it yâ Rab

Dem-i şubh-ı vişâlûñle liğâ ehlinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 1).

Sözi ḥatm eyle gel Yetîm abdâl

Muntazırdur **du'âya** beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 18).

Du'âyile didi her kişi târîh

İlâhî kıl bu tıfl-ı tâzeyi pîr (Yetîm D., K1. 36, M. 9).

Her ki dir bu **du'âyicün** âmîn

Ḥâtırı gerd-i gâmdan ola emîn (Yetîm D., Mes. 2, M. 135).

Felek-sā sāye-bānlar sāye-dār şahn-ı gītüdür

Ṭınāb efvāh-ı ‘ālemde **du‘ālardur** senālardur (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 18, 30).

➤ **du‘ā eylemek [Kalıp İ.]**: Allah'a yalvarmak; niyaz etmek.

Hulle-i raḥmet ile cān u dili şād olsun

Kim **du‘ā eyler** ise rūhına ābād olsun (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 84).

➤ **du‘āya el kıaldurmak [Kalıp İ.]**: dua etmek için el açmak.

Rūz u şeb gel Hūdā'ya yalvaralum

Ƙaldurup el du‘āya yalvaralum (Yetīm D., G. 133, M. 2).

❖ **dūd**: duman (ateş bağlamında) || keder, acı; kargaşa, mücadele.

Ġam tenāvül eyleyüp dilden idersem nola āh

Dūddan ḥālī olur mı hīç ‘ayyāş ocağı (Yetīm D., G. 197, M. 4).

Pür **dūd** idelden āhı dāğ-ı ciger çerāğı

Bu nüh oldı ḳabānuñ bī-nūr u fer çerāğı (Yetīm D., G. 206, M. 1).

➤ **dūd-ı āh**: ah dumanı || çekilen ateşli ahlardan çıkan duman || yürek yangını.

Leylī Mecnūn-ı siyeh-baḥta muğaylān sāyesin

Beñzedelden **dūd-ı āha** boyadı ḥar-gāhını (Yetīm D., G. 193, M. 6).

Dūd-ı āhyile göge boyayan eflāki

Seyl-i eşk ile yu yir yüzine nemnāk eyle (Yetīm D., G. 169, M. 5).

➤ **dūd-ı āh-ı āteşnāk**: ateşli ahın dumanı.

Yetīm eflāke **dūd-ı āh-ı āteşnākūfi** kıaldur

Çeken sensin bu gün çün rāyet-i kūy-ı ḥarābātı (Yetīm D., G. 194, M. 9).

➤ **dūd-ı dil**: gönül dumanı.

Pey-ā-pey **dūd-ı dil** saḳf-ı semāya

Sütün gibi dikilmez bir şebüm yoḳ (Yetīm D., G. 100, M. 7).

❖ **duḥān:** duman.

➤ **duḥān-ı āh:** feryadın dumanı.

Belā deştinde Mecnūn'a dıraḥt-ı kūy-ı Leylī'dür

Duḥān-ı āhdan kat kat k'olupdur sāye-bān anda (Yetīm D., G. 180, M. 6).

İhtirāz it **duḥān-ı āhumdan**

Düşmesün kūyuña şirār şaḫın (Yetīm D., G. 146, M. 7).

Duḥān-ı āha ser-tā-pā boyandum

Yetīm āh itmeyin mi mātemüm var (Yetīm D., G. 54, M. 11).

➤ **duḥān-ı āh-ı bülbül:** bülbülün ahının, feryadının dumanı.

Çemende şanki āteşdür yanar yir yir gül-i ḥamrā

Duḥān-ı āh-ı bülbüldür ser-ā-ser servler gūyā (Yetīm D., G. 4, M. 2).

❖ **duḥter:** kız || (şarap) kızı.

Südlüce şuyı sūd itseydi

Duḥterün māderi sūdine eger (Yetīm D., K1. 30, M. 2).

❖ **dūn:** alçak, soysuz.

Atılan seng-i cefāsın mı diyem her **dūnuñ**

Üstüme dönmedügin mi añayın gerdūnuñ (Yetīm D., G. 108, M. 1).

❖ **dur:** bildirme eki.

Sözümü defter ü dīvānda görüp merd-i lebīb

Didi bu siḥr **durur** saklaya aḥker kāğıd (Yetīm D., G. 30, M. 10).

Şāh-ı Ṭübī **durur** ol dīde-i Ḥaḫ-bīn olana

Dime ḡafletle şaḫın çerçüb u ḥār u ḥas imiş (Yetīm D., G. 82, M. 3).

Bu 'ālem-i şehādet içinde 'ubūrumuz

Şol 'āleme **durur** ki sinin ü şühür yok (Yetīm D., G. 99, M. 8).

Çünkü dünyā sicn-i mü'mindür Yetīm itme ṭarab

Vaz'-ı bī- hūde **durur** ger göstere mescün neşāṭ (Yetīm D., G. 87, M. 12).

Ehl-i dilüñ melce'i çapuñ **durur**

İki cihân devleti çapuñ **durur** (Yetîm D., Mes. 3, M. 3,4).

❖ **dür olmak [Kalıp İ.]**: uzaklaşmak, uzak olmak.

Dür olsun nürdan çeşmi-i cihân-bîni anuñ

Tütyâ-yı hâk-i pâyuñ olmaya andı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 5).

❖ **durmak**: beklemek.

Bağs itmekden leb ü müy-miyân-ı yârda

Hürde-bîn ü mû-şikâf olmuş **durur** idrâkümüz (Yetîm D., G. 70, M. 8).

❖ **düş olmak [Kalıp İ.]**: dadanmak, yapışmak.

Müdde'iler gözine tokunduğı demde Yetîm

Şol ğaribe döndi **düş ola** kilâbuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 10).

❖ **dūzağ**: cehennem, cehennem ateşi.

Bizi ol günde çoma **dūzağa** ilte a'mâl

Senden ey şâh-ı rüsül bize şefâ'at var iken (Yetîm D., G. 150, M. 9).

➤ **dūzağî olmak [Kalıp İ.]**: cehennemlik olmak, cehenneme mensup olmak.

Dūzağî olmak sezâdur zahide

K'olmadı ol nâr-ı 'aşk ile ğarîk (Yetîm D., G. 101, M. 7).

❖ **dü**: iki.

➤ **dü-'âlem**: iki dünya, "ölümden önceki dünya hayatı ve ölümden sonraki ahiret hayatı."

Dü-'âlem 'işret ü 'işine virmen

Derün-ı dilde cānā bir ğamum var (Yetîm D., G. 54, M. 3).

İki şehir-i mu'azzamdur Çalātā'yile İstanbul

Haқиқatde **dü-'âlemdür** Çalātā'yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 2).

Dü-'âlem nağdini oynatmayınca

Döşürüp almadılar şâl-ı 'aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 9).

Terk-i ‘âdet itmedür kayd-ı **dü-‘âlemden** hâlâş

Kesb-i şādī vü şarabdur guşşa vü ğamdan hâlâş (Yetîm D., G. 84, M. 1, 10).

➤ **dü-çeşm:** iki göz.

İcâzet riştesine lafz-ı dür-bâr oldu çün peyvend

İki şeh-zâde hünkârıñ **dü-çeşmin** la’l-rîz itdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 40).

➤ **dü-çeşm-i şâh:** padişahın gözleri.

O nûr-ı dîdeler naqşı **dü-çeşm-i şâhda** mevcûd

Gözinden hâş u ‘âmuñ lîk dîdâr-ı ‘azîz itdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 45).

➤ **dü-sâle:** iki yaş.

Şabî veş pîr-i şad-sâle yatur gehvâre-i tende

Yeni **dü-sâle** oğlancık taşaddur ehli babadur (Yetîm D., G. 53, M. 8).

❖ **dü-tâ olmak [Kalıp İ.]:** iki kat olmak, eğrilmiş olmak.

Bu Yetîm’üñ **dü-tâ olup** kıddi

Seg-i yâra kılâde oldu gönül (Yetîm D., G. 120, M. 13).

❖ **düşmen olmak [Kalıp İ.]:** nefret etmek, hakkında kötü duygular beslemek.

Döstdan ayrılmazın **düşmen olursa** şad hezâr

Yâri terk itmen ‘adû olsa bütün dünyâ baña (Yetîm D., G. 6, M. 7).

❖ **dükenmek-:** bitmek, sona ermek.

Yâ Rab ol cevri **dükenmez** yâr gönlin nerm kıl

Çekmege ol cevri âhenden yürek vir yâ baña (Yetîm D., G. 6, M. 5).

❖ **dülbend:** ince pamuk bezi || sarık, örtü.

Cehl ile ‘ömri şarf idüp naşva

Örf ile giymegil kabâ **dülbend** (Yetîm D., K1. 15, M. 4).

❖ **dümen:** deniz ve hava taşıtlarında, taşıtı gitmesi istenen yöne çevirmeye ve istenen doğrultuda götürmeye yarayan hareketli parça || yönetim, idâre.

Kafire gâret için toğrulalı **dümenler**

Gemiler forsa yürür torıdadur yelkenler (Yetîm D., Mrb. 1, M. 21).

➤ **dümen toğrılmak:** geminin gideceği yönü ayarlamak.

Dümen toğrıldup İspanya diyen bî-dîn [ü] mel'ûna

Yine şevk eyleyüp girdük tonanmâ-yı hümâyûna (Yetîm D., G. 182, M. 1).

❖ **dün:** içinde bulunulan günden bir önceki gün || kısa bir zaman önce.

Dün gice esrârumuz mestâna fâş olmuş Yetîm

Bilmedük hüş-yârdan meclisde nâşî var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 9).

Dün gice şahñ-ı çemende yâri tenhâ avladum

Seyr idüp ol serv-i hoş-reftârı tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 1).

❖ **dünyâ:** dünya, felek, yeryüzü; âlem, cihan.

Cây-ı emn añlama **dünyâyı** haţardur ötesi

Bister ü bâlişi қо çün kara yirdür ötesi (Yetîm D., Mat. 16, M. 1).

Seri pâ pâyı ser eyler cihân-ı bî-ser ü pâdur

Hażîzi evc ider evci hażîz eyler bu **dünyâdur** (Yetîm D., G. 53, M. 2).

'Adem ser-haddine ceş-i 'adû göçsün ki **dünyânuñ**

Ser-â-ser rub'-ı meskûnı sunıldı âl-i 'Osmân'a (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 53).

Dilâ fikr-i bülend eyle ki dâm u dânedür **dünyâ**

Düşen âvâreyi alur kebüter-hânedür **dünyâ** (Yetîm D., G. 5, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10)

Döstdan ayrılmazın düşmen olursa şad hezâr

Yâri terk itmen 'adû olsa bütün **dünyâ** baña (Yetîm D., G. 6, M. 8).

Bu **dünyâ** bir maħall-i sür'at ancağ

Meh ü sâli hemân bir sâ'at ancağ (Yetîm D., G. 102, M. 1).

Dünyâ evine nola disem teng târ ev

Mihmân-küş ü muqaşşî vü nâ-pây-dâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 1).

Dil sürüp tarh eyledi **dünyā** hevāsın kendüden

Baħrdür lā-büd kenāre eyledi murdārını (Yetîm D., G. 199, M. 7).

Der-i divān-ı şāhiye ne nisbet ser-te-ser **dünyā**

Bu yetmiş iki millet pür cihān bir gūşe-i hālî (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 75).

Hāşe-li'llāh kim diyem **dünyāya** tenhā suħredür

'Ārif-i Haḡ-bine bu dünyā vü 'uḡbā suħredür (Yetîm D., G. 39, M. 1, 2).

Gerçi çokdur be gönül guşsa vü gam **dünyāda**

Derd-i nā-cins gibi yoḡdur elem **dünyāda** (Yetîm D., G. 165, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Āşıḡa **dünyāda** var mı ey 'aceb feryād-res

Andelibe ola mı ol gönçe-leb feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 1).

Serāçe-i reh-i vahşet degül mi **dünyā**

Gel ülfet eyleme çekme gam-ı firāvānın (Yetîm D., G. 144, M. 5).

Dünyā evine nola disem teng tār ev

Mihmān küş ü muḡaşşî vü nā-pāy-dār ev (Yetîm D., G. 161, M. 1).

Merde **dünyā** sevgisi gibi ağır yük gelmedi

Virme dil dünyāya çekme merd iseñ 'avret yükin (Yetîm D., G. 158, M. 7).

Zen-i **dünyāya** iki bir dime

Vir ḡalāḡ-ı selāseyi merd ol (Yetîm D., K1. 13, M. 1).

Çünkü **dünyā** sicn-i mü'mindür Yetîm itme ḡarab

Vaz'-ı bî- hūde durur ger göstere mescün neşāḡ (Yetîm D., G. 87, M. 11).

Merde dünyā sevgisi gibi ağır yük gelmedi

Virme dil **dünyāya** çekme merd iseñ 'avret yükin (Yetîm D., G. 158, M. 8).

Manşıbın manşaba vü cāhını çāh añlalyalum

Hāzer üzre olalum bakmayalum **dünyāya** (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 6, 53).

Merd iseñ ferd ol muḡayyed olma iḡlāḡ isteyüp

Ḳaḡbe **dünyānuñ** nikāḡı vü ḡalāḡı suħredür (Yetîm D., G. 38, M. 8).

Didi şudan çıkarurken keçemi

Hey yalan **dünyede** ton mı şaların (Yetîm D., K1. 1, M. 46).

❖ **düpdüz:** baştanbaşa, tamamıyla, dümdüz.

Kālā-yı i'tikādı vir kārīvān-ı 'aşka

Ŧutdı ŧarıkı **düpdüz** ğāret-ger ü ħarāmī (Yetîm D., G. 201, M. 10).

❖ **dür:**

1. inci || söz, şiir.

'İkd-ı lü'lü bezl ider ŧab'-ı Yetîm

Rāyġān olur gibi deryāda **dür** (Yetîm D., G. 58, M. 10).

İtme lāfına va'denün bāver

Ġüft ü ġūda olursa hem-çün **dür** (Yetîm D., K1. 23, M. 2).

Vaġt nāzik sözüümüz **dür** u dırāz

Gehi ŧiven gehi āvāze-i sāz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 113).

Olup 'ummān-ı eşk içinde ġavvāş

Ma'ānī **dürlerini** eyle peydā (Yetîm D., G. 3, M. 14).

Yetîm ol bahrden itdi ma'ānī **dürlerin** peydā

Ki ħāşāk u ħas olmışdur fülān ibn-i fülān anda (Yetîm D., G. 180, M. 9).

2. bir şeyi kıvrırıp silindir biçiminde kendi üzerine sarmak.

Şāyed ola saña ŧefkatle diye

Yüri başt-ı feraġ eyle ġamı **dür** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 88).

➤ **dür eylemek [Kalıp İ.]:** inci haline getirmek, inci etmek.

Şadef-i ħalbi bu Cemālī'nün

Seni **eyle** Yetimī āġir **dür** (Yetîm D., G. 43, M. 10).

➤ **dürri-i ħoş-āb-ı Mesnevī:** Mesnevi'nin parlak incisi.

Ey ma'ārif baġrinün ġavvāşı isterseñ eger

Ŧa'r-ı deryā-dildedür **dürri-i ħoş-āb-ı Mesnevī** (Yetîm D., G. 198, M. 10).

➤ **dür-i nā-yāb:** bulunmaz, nadir inci.

Umayınca cāndan el ğavvāş-ı ƙa'r-ı pür neheng

İtmedi deryā şadefden bir **dür-i nā-yāb** feyz (Yetîm D., G. 86, M. 8).

Perveriş bulup **dür-i nā-yāb** veş

Şayrefî öñinde bulmazdı şeref (Yetîm D., G. 96, M. 19).

➤ **dürr-i semîn:** değerli, kıymetli inci.

Zeyn ü ziver ola yesār u yemîn

Ol iki şeb-çerāğ u **dürr-i semîn** (Yetîm D., Mes. 2, M. 134).

➤ **dürr-i şeh-vār:** büyük inci.

Kef-i deryā-yı gevher-pāş ile gūyā şeh-i şāhān

Şadefdür **dürr-i şeh-vār** ile bir bir lücce-i 'ummān (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 72).

Dürr-i şeh-vār ile pür bir bahrdür ƙab'-ı Yetîm

ƙd-ı lü'lüyile ey gencînesi ārāste (Yetîm D., G. 171, M. 9).

❖ **dürr-āşām:** kalender meşrep || tortulu şarap içme bağlamında.

Def fütāde nāy dem-beste güsiste tār-ı çeng

Rihte bāde şikeste şişe **dürr-āşām** mest (Yetîm D., G. 15, M. 10).

❖ **dürlü:** çeşitli || inci dolu.

Cān u dil mürġi helāk olmada bî-dāne vü āb

Dürlü ziverler ile ten ƙafesi niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 8).

➤ **dürlü yalan:** çeşit çeşit mazeret, yalan.

Sözüm ahsen ola diyü Cemālî

Yetimî başladı **dürlü yalana** (Yetîm D., G. 189, M. 12).

❖ **dürüst:** doğru, düzgün, sağlam.

Yazsa nāzüklüğünü ger engüşt

Ola nazm-ı hasen haşin ü **dürüst** (Yetîm D., Mes. 2, M. 64).

❖ **düstür:** aynı konudaki hüküm ve kurallara ölçü teşkil edecek sağlamlık ve genişlikteki ana kural, temel kaide.

‘Aql-ı derrākūñ ile her **düstür**

Āşāf-ı ‘ahd ü rıfķ ile ma‘mūr (Yetîm D., Mes. 2, M. 37).

❖ **düşen:** düşen, tutulan (kimse).

Dilâ fikr-i büleñd eyle ki dām u dānedür dünyā

Düşen āvāreyi alur kebüter-hānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 2).

Zeķanuñ çāhına **düşenler** için

Resen-i ka‘r-ı çehdür ol kākül (Yetîm D., G. 123, M. 7).

Ey per ü bāl nā-tüvāñ oldum

Türk eline **düşen** toğan oldum (Yetîm D., Mes. 2, M. 80).

❖ **düşmek:**

1.akmak, damlamak, dökülmek, düşmek.

Gördi ben deryā-dilüñ nazm-ı dürer-bārın Yetîm

Dil uzatdı ter **düşüp** bu vüs‘ ile deryā baña (Yetîm D., G. 6, M. 10).

Her yaķayı sehāb idüp gül-geşt

Düşdi ter anı gördi dāmen-i deşt (Yetîm D., Mes. 2, M. 6).

Düşüp hār-ı muğaylāñı dem ālūd eyledi Mecnūñ

Ya bir üftāde mest olmuş yatur gülzāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 7).

Şalsa eflāke zarif āvāze

Düşse sūz-ı Hüseyin ‘ūda yine (Yetîm D., Terķib-bend 2, M. 102).

2.bir bölüşme sonunda payına ayrılmak (hissesine, payına düşmek bağlamında).

Bu nazm-ı pür-zıyāya karşı **düşen** nezāyir

Şan āf-tāb öñinde yaķduñ birer çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 7).

Çün hāñ-kāh u mey-kedeye ķur‘a eyledük

Düşdi o dār-ı nedve saña mefsaķa baña (Yetîm D., G. 1, M. 8).

3.tutulmak, düşmek, yakalanmak.

Çaldı Korfozda **düşüp** Sülhte Kıral

Bu cihānuñ gezerek baħr u berin (Yetîm D., K1. 2, M. 1).

Yine derd ü belāya göñül

Ya'nî bir pür-cefāya **düşdi** göñül (Yetîm D., G. 121, M. 2, 4, 10).

Sırr-ı mektūbuñı Yetîm şaķın

İtme ifşā **düşersin** ālāma (Yetîm D., G. 181, M. 10).

Çıymet ü qadr ile yā Rab bu nedendür ki bu gün

Çara topraga **düşüp** yata anuñ gibi güher (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 30).

Çü **düşdi** zevraķ-ı himmet hevā-yı 'aşķ ile ey dil

Kenār endişesin itme yüri bu baħr-ı mevvēca (Yetîm D., G. 173, M. 5).

Hevā-yı cāh idüp çāha **düşerler** cehl ile ancaķ

Ne bātil añlayışdur bu ki cāh u çāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 5).

Cūylar şanmañ habāb ile **düşüp** her vādīye

Gözyaşıyle ğarķa-i āvāre ser-gerdān aķar (Yetîm D., G. 40, M. 3).

Yirin od eyledi ğālib hevā-yı rü'yet-i didār

Ki yüz üze **düşüp** hāke yürür āb-ı revāndur dil (Yetîm D., G. 122, M. 10).

Eşķ gird-ābına **düşdiyse** ne ğam

Åşinādur bu deñizle mellāħ (Yetîm D., G. 26, M. 5).

Hayālî vādî-i şî' rüñ olup güm-geşte ħayrānı

Yetîm ol vādīye **düşmişlere** sālār u reh-berdür (Yetîm D., G. 62, M. 10).

Dāmen-i küh-sāra **düşdük** şüriş-i Şirîn ile

Bir yaķadan baş çıkarduķ Kūh-ken-i miskîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 1).

Bir baħre **düşdi** keştî-i dil yok kenāre hiç

Bir bād-bānı rāst degül rüzġāra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 1).

Düşme gird-āb-ı şa'na eyle güzer

Baħr-ı nazm āşināsiyiseñ eger (Yetîm D., Mes. 2, M. 69).

İhtirâz it duhân-ı âhumdan

Düşmesün kûyuña şirâr şağın (Yetîm D., G. 146, M. 8).

Baħr-ı bezmünde Cemâlî **düşüp** alçağa Yetîm

Üsti yanında göre ħâr u ħası niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 9).

4.olmak, olumsuz bir duruma girmek.

Düşdi küffâr içine dehşet ü heybet şöyle

Reyb Fireng'ide şâyed diyü gâret Ķapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 23).

Sûziş-i derd-i derûn nidügin evrâka

Yazmak olurdu eger **düşmese** od âfâka (Yetîm D., G. 183, M. 2).

Kendü ayağıyle gelse Ķul

LuĶfa mazħar **düşüp** olur maĶbûl (Yetîm D., Mes. 2, M. 122).

ekke **düşmem** nâzır u manzûrdan ey bî-nâzır

Nâzırı manzûr görmezsem tebeh Ķıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 7).

5.uğramak, kapılmak, meyletmek.

VarĶa-i tih-i ħayâlâta **düşüp**

Olur encâm-ı maĶâlüm âğâz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 117).

Yâruñ kilâbı kesret ile üşmegin Yetîm

Düşdüm ferâğ 'âlemine vaħdet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 10).

Bâd-bân-ı 'aşĶ açup **düşeydi** bu deryâlara

Ķıkmete baĶmazdı olup Bû 'Alî Sînâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 11).

Bî-ser ü bî-pâ olup cilve-geh-i 'aşĶa **düş**

Zerre-şifat raĶş urup mihr-i dil-ârâya baĶ (Yetîm D., G. 104, M. 3).

Bunca demdür ki **düşüp** kûy-ı ħarâb-âbâdı

Gezeruz göremezüz veh ki bir âbâd gönül (Yetîm D., G. 119, M. 3).

Âlem-i 'aşĶ-ı Cemâlî'ye **düşüp** zevĶ itmedi

Ey Yetîmî olmayan Ķayd-ı dü-'âlemden ħalâş (Yetîm D., G. 84, M. 9).

Başuma jülide-mü sevdası **düşmekdür** hemān
Ger görem cānā başuñda ol siyeh jendi bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 3).

Hem daħı Mecnūn gibi fenn-i cünūn-ı ‘aşka **düş**
Sen de bir Leylî-veşūñ dīvānesi ol giderek (Yetîm D., G. 111, M. 13).

Ber-ţaraf oldu cāme-i zer-beft
Jende giyüp ‘abāya **düşdi** gönül (Yetîm D., G. 121, M. 8).

Kesrete **düşme** gönül gūşe-i vaħdet var iken
Eyle taħşil-i ma‘ārif yūri fırsat var iken (Yetîm D., G. 150, M. 1).

Gerdenümde tiğ-i pür-mevcin ki dil-ber gösterür
Baħr-ı şūr-engize **düşmiş** bir şināver gösterür (Yetîm D., Mat. 3, M. 2).

Baħr-ı ‘aşka yiltenüp dil zevraķın şaldum yine
Ġāyeti bu diyeler gird-āba **düşdi** bir gemi (Yetîm D., G. 210, M. 4).

Tonanmāya delil olup yine fānūs-ı Ĥayru’d-dīn
Şu deñlü ġarba ‘azm itdük ki şarkı **düşdi** Anķona (Yetîm D., G. 182, M. 6).

Bāde çünkim ‘aşā-yı pīrāndur
Pīr oldum ‘aşāya **düşdi** gönül (Yetîm D., G. 121, M. 6).

Düşme engin-i ġama furtuna çokdur şavılır
Sākin-i fülk-i rizā ol görünince ķaralar (Yetîm D., G. 55, M. 7).

Uyanıķlar ne ķılır gicelerde
Düşüp hāba varan ġāfil ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 8).

Cūylar şanmañ hābāb ile **düşüp** her vādīye
Ġözyaşıyle ġarķa-i āvāre ser-gerdān aķar (Yetîm D., G. 40, M. 3).

6.değerinin azalması.

Ma‘nî-i hāsa eger ķāfiye teng oldu velî
Diñle ne **düşdi** bu mersiyye-i terci‘a sebeb (Yetîm D., Terķib-bend 3, M. 22).

7.(mezarın üzerine) düşmek.

Gül gibi elden ele alunur iken hayfâ

Düşdi toprağa ten-i Pîr Mehemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 52).

8.vazgeçmek, bırakmak.

Geçüp 'izzet serîrinde mu'azzedür gedâ meşreb

Düşüp hâk-i mezelletde yatur her pādşā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 2).

❖ **düşmen:** düşman, rakip.

Bu deñiz bir uyumaz **düşmendür**

Çip dimez gerçi ki aldım haberin (Yetîm D., K1. 1, M. 3).

Bu ne hâlet bu ne keyfiyyetdür

Dōsta **düşmene** itdi te'sîr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 6, 31, 33).

Gerçi güft ü güy-ı **düşmen** vahşet efzâdur velî

Dōstlar beyninde olan ülfete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 5).

➤ **düşmen olmak [Kalıp İ.]:** nefret etmek, hakkında kötü duygular beslemek.

Dōstdan ayrılmazın **düşmen olursa** şad hezâr

Yâri terk itmen 'adū olsa bütün dünyâ baña (Yetîm D., G. 6, M. 7).

❖ **düşnām:** azarlamak, sövmek.

Bize bir rezli havâle itmese

Çavli **düşnām** ola fi'li şirret (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 28).

❖ **düşüñdürmek:** aklından geçirmek, göz önüne getirmek.

Be **düşüñdür** gözüñ aç gafleti ço

Hâbda beglige beñzer hep bu (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 111).

❖ **düşürmek:** aşağı düşmesine veya dik durumdan yatık duruma gelmesine, devrilmesine sebep olmak, iskat etmek.

Lisân-ı gayb u şafir-i sürüşdur derviş

Düşürme sa'y idüp elden Yetîm divânın (Yetîm D., G. 144, M. 14).

❖ **dütün:** duman.

Çıksa **dütünü** çağ deposinden ‘aceb degül

Bir kāküli siyāhuñ ucından yanar şem‘ (Yetîm D., G. 91, M. 5).

❖ **düz olmak [Kalıp İ.]:** yatay durumda olan, üzerinde girintisi ve çıkıntısı olmayan.

Açsun bu gönül mürğı per ü bāl-i maḥabbet

Vādī-i belā kūh-ı ‘anā cümle **düz olsun** (Yetîm D., G. 149, M. 6).

❖ **düzd:** hırsız.

Düzd-i ḥavādis aldı metā‘-ı ḥuzurını

Bu kārban-serāda ol ādem ki sak degül (Yetîm D., G. 124, M. 7).

➤ **düzd-i ecel:** zaman çalan, ölüm.

Dehr bir rāh-ı maḥūf oldu ki her ḳāfileye

Var mı bir yir dimeye **düzd-i ecel** şoyunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 8).

❖ **düzmek:** hazırlamak, dizmek.

Götür at raḥt-ı vücūdı gözüñ aç ḳalma ki hep

Düzdi rāh-ı ‘ademe yollarını ḳāfileler (Yetîm D., G. 57, M. 6).

E

❖ **e:** ey, hey.

Terâne gerçi rüz-ı maşşere şıgmaz dinür ammā

Gel **e** gör nālelerle kesret-i kūy-ı hārābātı (Yetīm D., G. 194, M. 6).

Ey cefā-pişe vü sitem endiş

Gel **e** müştākı eyleme dil-riş (Yetīm D., G. 80, M. 2).

Olmadı devlet ü iqbale felekler hāyil

Bahtdan eyle gel **e** çarha tolaşma ey dil (Yetīm D., G. 116, M. 2).

❖ **eb:** baba, peder, ata.

Mesihā-vār geldüm māderümden

Nefahtü fihi sırrında **ebüm** yok (Yetīm D., G. 100, M. 6).

Eb ü ecdādı hıdmetinde peder

Turnacı başı idi pür şeh-per (Yetīm D., Mes. 2, M. 85).

Mekteb-i tenden anı hācesi āzād itdi

Ebcede çıkmasına muntazır iken **eb** ü ced (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 42).

❖ **ebced:** her harfi bir sayıyı karşılayan Arap harfleri ile yazılı sekiz kelimededen meydana gelen bir hesap sistemi.

Mekteb-i tenden anı hācesi āzād itdi

Ebcede çıkmasına muntazır iken eb ü ced (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 42).

❖ **ebed:** ebediyet, sonsuz.

Ebed hāk oluruz şanma nazār it kiştzāra gel

İrişse sā'ati eyler cev ü gendüm 'ades cünbiş (Yetīm D., G. 78, M. 7).

Her seyāhat k'ola niyyet yine gelmekligedür

Ne seyāhat ola bu yirini terk itdi **ebed** (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 44).

❖ **ebedî:** sonsuz, ölümsüz, bâkî.

Resen-i şa'şâ'a-i mihr-i felek olmasa ger

Olur idi **ebedî** jāleye zindān ğonçe (Yetîm D., G. 186, M. 10).

Ezelî mazhar-ı Hâk olmasa zāt-ı âdem

Dâr-ı kırbetde nite olayidi ol **ebedî** (Yetîm D., G. 203, M. 6).

❖ **ebkem:** dilsiz.

Hazret-i pîr-i Cemālî etegin tütüdü isē

Ey Yetîmî olugör **ebkemi** dervîşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 14).

❖ **eblak-ı eyyâm:** devrin, çağın alacalı atı.

Pād-şāh-ı Rûm'a rām olsun semend-i 'izz ü nāz

K'ola mādām **eblak-ı eyyāma** reftār u revîş (Yetîm D., G. 83, M. 12).

❖ **ebleh:** ahmak, akılsız, şuursuz.

Şûfî meyl itmez leb-i yāra hâtı tâ gelmeye

Ey Yetîm **eblehdür** ol hālvāyı bî-dūd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 10).

❖ **ebnā:** oğullar, çocuklar, evlâtlar.

➤ **ebnā-yı 'âlem:** dünya çocukları.

Mesîh-āsā Yetîm ızhār-ı mu'ciz eyledüñ ammā

Şakın **ebnā-yı 'âlemden** Yehūdî vār a'dādur (Yetîm D., G. 53, M. 12).

➤ **ebnā-yı cins:** aynı cinsten olanlar(aynı soydan olanlar).

Güş-vāre olur şu söz ki Yetîm

Çekdi **ebnā-yı cinsüm** aña kulağ (Yetîm D., G. 94, M. 10).

➤ **ebnā-yı zamān:** devir, zaman çocukları.

Keserler dil çıkarmazlar şakın hem-rāhdan ey dil

Ki **ebnā-yı zamān** kıadr-i refîk-ı rāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 8).

❖ **ebr:** bulut.

Ṭolsa ger **ebr** ile semā yağmaz

Şiddet-i rüzgār ile yağmur (Yetîm D., K1. 23, M. 3).

Bārān u ra'd şanmañuz aḥvālümü görüp

Zārîlik ile girye ider her zamān **ebr** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 32).

❖ **ebrū:** kaş.

Ol hilāl **ebrūları** görüp ider

Nāle veş incelmegi āyîn kalem (Yetîm D., G. 130, M. 5).

Muşḥaf-ı ḥüsne besmele **ebrū**

Süre-i ve'd-ḍuḥāsıdır o ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 9).

❖ **ebruvān:** kaşlar.

Ey köçek **ebruvānun** eyle tırāş

Döyemez yayḳaraya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 15).

❖ **ebsem:** susmuş, sessiz.

Kalduñ evşāf-ı leb-i cān-perver-i cānānede

Ey Yetîm **ebsem** ki şimdi bulduñ ağzuñ dādını (Yetîm D., G. 202, M. 10).

❖ **ebter:** bir işe yaramayan, faydasız, eksik, kötü.

Venedik seyfleridür tedbîr

Şimdi Andarya diyen **ebterde** (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 136).

➤ **ebter itmek [Kalıp İ.]:** eksik, noksan etmek.

Fāḳa vü faḳr ādemi **ebter ider**

Kelb ider ḥūk ider ḥar ider (Yetîm D., Mes. 3, M. 9).

❖ **ebyāt:** ikişer mısırâdan ibâret manzum sözler, beyitler. (beyt. çoğulu)

Yār ne ḳılsa 'acizdendür bu **ebyāta** Yetîm

Ger nazîre dimeye Zati'yile Ḳandî bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 9).

❖ **ecdād:** atalar, dedeler, cedler.

Eb ü **ecdādi** hıdmetinde peder

Turnacı başı idi pür şeh-per (Yetîm D., Mes. 2, M. 85).

❖ **ecel:** ölüm anı, hayatın sonu, ölüm.

Gördüm ki itlerine çıkar üstüñ ānumuz

Gel cānum al diyü **ecel** minnet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 8).

Ecel eylerken ey ‘ākîl emel bünyādına h̄ande

Olur mı dār-ı dünyāda esās-ı ‘ömre pāyende (Yetîm D., G. 190, M. 1).

Ehl-i Yetîm çün **ecel** derdine bulmadı devā

Ey tecerrüd ‘ālemi ehlen ve sehlen merhabā (Yetîm D., Mat. 1, M. 1).

Yıkdı bād-ı **ecel** ol ar‘ar-ı mevzūnı meded

Berg ü bārını bulup itdi ta‘addī bī-h̄ad (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 37).

Dehr bir rāh-ı maḥūf oldı ki her kafileye

Var mı bir yir dimeye düzd-i **ecel** şoyunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 8).

‘Ākıbet olmaz **ecel** marzāsına ey dil devā

HālİYā ‘ilm-i eṭıbbā vü müdāvā suḥredür (Yetîm D., G. 39, M. 7).

Yürürken ökçeñi başup **ecel** ey pîr-i nā-bālig

Nedür bu itdügüñ ṭül-ı emel ey pîr-i nā-bālig (Yetîm D., G. 95, M. 1).

❖ **ecl:** sebep.

Saña naqş-ı kadem **ecli** vü rüşendür hemān ey cān

Göñül mir‘atini jeng-i ḥavādisden mücellā ṭut (Yetîm D., G. 18, M. 7).

❖ **eclā olmak [Kalıp İ.]:** aşikâr, belli olmak.

Muḥtefidür dime ey dil mā-sivādan çek elüñ

Tārik-i gayr-ı Hāk’a **eclā olupdur** şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 12).

❖ **ecr:** mânevî karşılık, sevap.

Arz-ı ḥāl-i vakfi meksebe için

Ecr mislin virüp taleb itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 10).

➤ **ecr-i cezîl:** bol, çok sevap.

Hâzret-i pîr-i Cemâlî'ye ola **ecr-i cezîl**

Bâkiye 'ömr-i şavil ola budur vird-i Yetim (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 81).

❖ **ecrām-ı eflāk:** gök cisimleri.

Bi-ḥamdi'llāh yine **ecrām-ı eflāk**

Ḳılıp şab'ı 'anāşır birle el bir (Yetim D., K1. 36, M. 1).

❖ **eczā:** cüzler, parçalar, kısımlar.

Şalsa dehre söz ile sūz-ı nev

Köhne **eczāy** gül ide Hüsrev (Yetim D., Mes. 2, M. 62).

edā: naz, işve, cilve || üslup, ifade,.

Olmasa yār ile aġyār olmaz

Şā'irün hüsn ü **edāsı** çoqça (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 76).

Faqr ile bīmāra 'iyādet gerek

Dîn **edāsına** 'ināyet gerek (Yetim D., Mes. 3, M. 24).

➤ **edā eylemek [Kalıp İ.]:** yerine getirmek.

Ādeme nuşhı sükün ile **edā eyle** şaşkın

Depinüp dābbe veş eyleme ḥiffet vā'ız (Yetim D., G. 90, M. 7).

➤ **edā itmek [Kalıp İ.]:** yerine getirmek, yapmak.

Çıqup şeh-zādeler 'izzet seririne 'adāletle

Edā itdi ne zulmı ḥalka bu çarḥ-ı sitiz itdi (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 44).

❖ **edeb itmek [Kalıp İ.]:** utanmak.

Bir ḥaḳîrem ḥuḳûḳ-ı sâbıḳadan

Kelimāt itmege **edeb itdüm** (Yetim D., K1. 3, M. 4).

❖ **edeli:** ettiğinden beri.

Deryā-yı eşk **ideli** tūfān ḥikāyetin

Ġavvāş unutdı lücce-i 'ummān ḥikāyetin (Yetim D., G. 139, M. 1).

❖ **ednā:** basit, küçük, aşağı || aşağılık kişi.

Saňa şaff-ı sıfāl olsun dir iseñ rütbet-i a'lā

Yirüñ şaff-ı sıfāl-i nās idüp kendüni **ednā** tut (Yetîm D., G. 18, M. 10).

Sensin ol pād-şāh-ı kişver bağş

K'eyledüñ ħink-i çarĥı **ednā** rağş (Yetîm D., Mes. 2, M. 32).

Ey şeh-i şāh-bāz-ı 'Ankā şayd

Şayd-gāhuñda çarĥ **ednā** şayd (Yetîm D., Mes. 2, M. 76).

Bir **ednā** bendesi mālîk hezārān māl-ı Kārūn'a

Libās-ı fāĥir-i Sām u Siyāvuş atları şālî (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 77).

Hāce-i mün'im eger efkar-ı müflis küllî

Bu cihān ĥalkınuñ a'lāsına **ednāsına** yūf (Yetîm D., G. 97, M. 6).

➤ **ednā olmak [Kalıp İ.]:** pek aşağı, en alçak, küçük ve değersiz olmak.

Menhec-i rāh-ı 'alāyiken 'ācebdür yirlere

Çalınup günden güne **ednā olupdur** şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 10).

❖ **ef'āl:** fiiller, işler.

'Āşık olanuñ olur aĥvali perākende

Etvārı vü **ef'ālî** aĥvālî perākende (Yetîm D., G. 178, M. 2).

❖ **efendi:** buyruğu yürüyen, sözü geçen kimse, efendi.

Ne revā seyrine māni' ola encüm kamerüñ

Ey **efendi** görelüm sineñi çöz tügmelerüñ (Yetîm D., Mat. 7, M. 2).

Efendim ĥanumuz çün şîr-i māder

Ĥelāl olsun içersen ĥana ĥana (Yetîm D., G. 189, M. 3).

❖ **efendî-zāde:** Şeyh Cemal.

Ĥanı ol ĥazret-i maĥdüm-ı **Efendî-zāde**

Ĥalkdı aradan idüp cümlemüzi üftāde (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 47).

❖ **efgān:** ıztırapla bağıрма, haykırma, feryat.

İtmesem gül gördüğümce sen gül-i ḥandān-ı farz

Eylemezdüm kendüme bülbül gibi **efgānı** farz (Yetīm D., G. 85, M. 2).

❖ **efī:** engerek yılıanı.

➤ **efī-i firqat:** ayrılık yılıanı.

Efī-i firqat helāk eyler helāk

Her kimüñ bir yār-ı ğārı olmaya (Yetīm D., G. 184, M. 7).

➤ **efī-i zehirnāk:** zehirli engerek yılıanı.

Genc-i dünyāya ḥārīs olma Yetīm el çek el

Çokdur **efī-i zehirnāk** bu vīrānda şaķın (Yetīm D., G. 156, M. 14).

❖ **efkār:** endişe, tasa, kaygı, üzüntü, keder, düşünce.

Ƙo **efkārı** ta'attuş eyleme aḥbārdan gel geç

Ḥayālāt u serāb u bir Ƙurı efsānedür dünyā (Yetīm D., G. 5, M. 7).

Bāṭıl **efkārı** derūnumda Ƙomadı sürdi

Sāyesin salmaḫ ile üstüme ḥaḫḫā kepenek (Yetīm D., G. 113, M. 5).

Ṭaġitduḫça ruḫuñda bād zülfüñ

Perākende olur **efkār** derdā (Yetīm D., G. 7, M. 8).

➤ **efḫar-ı müflis:** parasız kalma, iflas etme fikri.

Hāce-i mün'im eger **efḫar-ı müflis** küllī

Bu cihān ḫaḫḫınuñ a'lāsına ednāsına yūf (Yetīm D., G. 97, M. 5).

❖ **eflāk:** felekler, gökler, dünyalar, âlemler, şairler || âşıklar, ahlalarının dumanlarıyla

bu felekleri etkileyebileceklerini ve böylece kaderlerini deġiştirebileceklerini tasavvur ederler.

Her seḫer mihr yüzün gösterür **eflāk** gice

Bir peleng ola didiler yire dōke ḫūnuñ (Yetīm D., G. 108, M. 7).

Der-i devlet penāhı rütbesi **eflākden** ‘ālī

Serāyı saḡfı cevlān-gāh-ı mürğ-ı ‘izz ü iḡbālī (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 73).

Dūd-ı āhıyile göge boyayan **eflāki**

Seyl-i eşk ile yu yir yüzine nemnāk eyle (Yetīm D., G. 169, M. 5).

Ḳaldurup **eflāke** dıkdüm bir sütün-ı āteşin

Ya’nī ol nā mihr için bir āh peydā eyledüm (Yetīm D., G. 129, M. 7).

Yā Rab bu faḡr ile neye varur ḡikāyetüm

Eflāke çıḡsa yiri degül mi şikāyetüm (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 50).

Şalsa **eflāke** zarīf āvāze

Düşse sūz-ı Hüseyin ‘ūda yine (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 101).

Aḡlasun mātem idüp cümle cihān bu ḡāle

Çıḡsun **eflāke** bu derd ile fiḡān u nāle (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 60).

Yetīm **eflāke** dūd-ı āh-ı āteşnāküñi ḡaldur

Çeken sensin bu gün çün rāyet-i kūy-ı ḡarābatı (Yetīm D., G. 194, M. 9).

❖ **Eflātün**: M.Ö. 430-348 yılları arasında yaşamış, Aristo’nun hocası olan Yunanlı filozof. Asıl adı Platon’dur. Edebiyatta akıl, hikmet ve isabetli görüş timsali olarak kabul edilir.

Ḳayd-ı efkār-ı ma’āşuñ bir girihdür bir girih

Bu girihlerle olupdur niçe **Eflātün** bend (Yetīm D., G. 34, M. 8).

Ḥikmet āmiz sözüñ irse Cemālī’ye Yetīm

Dir idi rūḡımı şād eyledüñ **Eflātün’uñ** (Yetīm D., G. 108, M. 10).

❖ **Efrāsiyāb**: Büyük İskender'den evvel yaşamış ve Keyhüsrev tarafından öldürülmüş olan Maveraünnehir Kralı Turan'lı bir yiğit, Alp Er Tunga.

‘İbret-i künc-i ferāḡ oldur ki derviş ü gedā

Kendüyi göstermeye **Efrāsiyāb’uñ** ‘aynına (Yetīm D., G. 172, M. 6).

Biri Sulṡān Mehemmed Erdevān-ı baḡt-ı Serḡānī(?)

Biri Sulṡān Selīm **Efrāsiyāb-ı** mülk-i Yünānī (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 12).

Virānelerde baña virürken nidā-yı büm

Efrāsiyāb u Kayser ü Dārā haberlerin (Yetim D., G. 152, M. 4).

❖ **Efrenc:** Fransız, Frenk, Avrupalı.

Yetim emvāc ile her tiğ olup bir mevc-zen deryā

Selāmet sāhilin **Efrenc'e** göstermez bu furtuna (Yetim D., G. 182, M. 10).

❖ **Efrīdūn:** Cemşid soyundan, anlayışlı ve zekasıyla meşhur olan bir İran hükümdarı.

Tegāfūl itmesün şehler ri'āyāt-ı re'āyādan

Adāletdür garaz Sührāb u **Efrīdūn** u Dārā'dan (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 62).

❖ **efşah olmak [Kalıp İ.]:** fasih, en düzgün, en açık olmak.

Şu'arā hayli içre **efşah ola**

Tiğ-ı elfāz ile müsellaḥ ola (Yetim D., Mes. 2, M. 47).

❖ **efsāne:** dillere düşmüş, meşhur olmuş hādise.

Olmaz idi vā'ızuñ **efsānesi** māni' Yetim

Māh-ı rüze olmasaydı kufl-ı bāb-ı mey-kede (Yetim D., G. 174, M. 9).

Kimyādur yā hū Sī-mürg adı vardur kendü yok

Elsen-i nās üzre bir **efsāne** künc-i 'āfiyet (Yetim D., G. 19, M. 6).

❖ **efser:** taç.

Cāme-i faḥr ile bir mürdeyidüm **efserde**

Çekdi kendüye beni eyledi iḥyā kepenek (Yetim D., G. 113, M. 7).

➤ **efser itmek [Kalıp İ.]:** tac sahibi yapmak, yükseltmek.

Yazup irsāl ideyin şāha gedālar ḥālin

Ola kim varup **ide** pāyesin **efser** kāğıd (Yetim D., G. 30, M. 12).

❖ **efsūn:** sihir, büyü.

Pür-fūsūn-ı şī'r ile şöyle muḳayyeddür Yetim

Eylemez bu nev' ile ṭab'ın hezār **efsūn** bend (Yetim D., G. 34, M. 10).

❖ **efsürde:** donmuş, donuk, duygusuz.

➤ **efsürde olmak [Kalıp İ.]:** duygusuz, hissiz olmak || soluk, donmuş olmak.

Gayret ocağıdır çün şî'r-i Yetîm-i pür-suz

Efsürde olup itmez tümârı cer çerâğı (Yetîm D., G. 209, M. 10).

Germ-i hûn **ola** mı hiç **efsürde**

Nâr-ı fi'lin ide mi hâkister (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 41).

➤ **efsürde-hâl:** duygusuz, hissiz, gayretsiz.

Zâhid **efsürde-hâl** iken meyli

Sûz-ı 'aşka 'aceb midür olsa (Yetîm D., K1. 21, M. 1).

➤ **efsürde-hâl olmak [Kalıp İ.]:** donuk || duygusuz, hissiz olmak.

Ağzını poyraza açup **efsürde-hâl olur**

İtmez zahîre mûr gibi her ki iktisâb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 5).

❖ **efvâh-ı 'âlem:** insanların dili.

Felek-sâ sâye-bânlar sâye-dâr şâhn-ı gîtidür

Ûnâb **efvâh-ı 'âlemde** du'âlardur senâlardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 18).

❖ **efyûn:** afyon, haşhaştan çıkan uyutucu bir madde.

Berş ü **efyûn** ekl idenler Hâk budur

Kizb ü fi'l-i nâ-pesend itmekdedür (Yetîm D., K1. 34, M. 1).

Süfehânun ğidâsı olduğına

Berş ü **efyûna** budur istidlâl (Yetîm D., K1. 32, M. 2).

❖ **efzâ:** (sonlarına eklenen kelimelere) artıran, çoğaltan mânasını verir.

Gerçi güft ü gûy-ı düşmen vahşet **efzâdur** velî

Döstar beyninde olan ülfete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 5).

Ne kadar yâr ile sen birlige yetsen 'âşık

Vahşet **efzâ** hareketden şâkın ülfetde şâkın (Yetîm D., G. 157, M. 6).

❖ **eger**: şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilir.

Eger gamdur **eger** miḥnet ƙazādan çün ola nāzil

İrādet sevƙ idüp cāna rızā ehinden it yā Rab (Yetīm D., G. 10, M. 7).

Zāhidā ‘ālem-i esrār ne keyfiyet imiş

Bilmek isterseñ **eger** ‘āşık-ı ḥayrāndan işit (Yetīm D., G. 17, M. 10).

Dirdi taḥsīn idüp Cemālī **eger**

Bu ḥayālātı görse ḥaƙ budur (Yetīm D., G. 52, M. 19).

Maḥv iderdi meşhedüm resmin mürūr-ı rüzgār

Çarḥ elinden inmesse taşlar **eger** toprağına (Yetīm D., G. 176, M. 8).

Ƙo tafşili Cemālī’den Yetīmī

İşitdüñse **eger** icmāl-i ‘aşkı (Yetīm D., G. 205, M. 12).

Ƙut tevāzu ‘tarīķını ey dil

İster iseñ **eger** reh-i rifat (Yetīm D., K1. 14, M. 2).

Ezel kilkinde naƙş olan cebīnüm üzre nigūdur

Eger ḥaṭṭ-ı sa‘ādetdür **eger** bir ƙara yazudur (Yetīm D., Mat. 4, M. 2).

Düşme gird-āb-ı ƙa’na eyle güzer

Baḥr-ı nazm āşināsiyseñ **eger** (Yetīm D., Mes. 2, M. 70).

Bī-zer ü sīm olsa **eger** bir kişi

Saƙf-ı semāvāta çıkar nālīşi (Yetīm D., Mes. 3, M. 7).

Tābna döymeye küllī kül ola kevn ü mekān

Zāhir olursa **eger** süz-ı derūnum yā Rab (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 20, 21).

Vücūdum Ƙāf-ı ‘uzletde çü ‘Anķā eylemezdüm güm

Bu ğurbet-ḥānede görsem **eger** bir āşinā meşreb (Yetīm D., G. 11, M. 4).

Hāce-i mün‘im **eger** efķar-ı müflis küllī

Bu cihān ḥaḫkınıñ a‘lāsına ednāsına yūf (Yetīm D., G. 97, M. 5).

Cāy-ı āsāyiş için eyler idük bir tekye

Dehr bünyādı **eger** olmasa ber-bād göñül (Yetīm D., G. 119, M. 8).

Cemālî kimdügin bi'llâh Yetimî bilmedi 'âlem

Eger ta'rîf idüp dirsem daħı va'llâhi bilmezler (Yetim D., G. 44, M. 12).

Âşiyânından uçan mürğ-ı ğarîbe yiridür

Bir ʔarîk ile **eger** itse delâlet ʔapudân (Yetim D., Ks. 1, M. 44, 51).

Devlet gibi ʔâpuında **eger** ber-devâm olam

Reşk-i cihân ü ğıbtâ-i cümle enâm olam (Yetim D., G. 132, M. 1).

Sûziş-i derd-i derûn nidügin evrâka

Yazmak olurdu **eger** düşmese od âfâka (Yetim D., G. 183, M. 2).

Fenâ bezmine ey ʔâlib **eger** yol varmak isterseñ

Gözün yaşın şarâb idüp cigercüğüñ kebâb eyle (Yetim D., G. 188, M. 7).

Ey Cemālî ʔor idüñ işigüñe yüz süriye

Bu Yetimî'nüñ olaydı **eger** istiħkâkı (Yetim D., G. 200, M. 12).

Zir ü bâlâya bakup olma muḳayyed ʔâlib

Virmek isterseñ **eger** kendüzüñi iṭlâka (Yetim D., G. 183, M. 8).

Düşmenüm pest degülmüşse **eger**

Sebt olaydı şuhuf-ı dehre neler (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 33).

Tâbına döymeye küllî kül ola kevn ü mekân

Zâhir olursa **eger** süz-ı derûnum yâ Rab (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 20, 66).

ʔo ʔavli ħâl-i zevk ile k'olur mı hiç ağız ʔatlu

Eger dir ise biñ kerre 'asel ey pîr-i nâ-bâlig (Yetim D., G. 95, M. 8).

Râstî kişver-i 'aşka seni iltürdi **eger**

Zâhidâ hem-dem olbilseyidüñ 'uşşâka (Yetim D., G. 183, M. 5).

Cemālî kimdügin bi'llâh Yetimî bilmedi 'âlem

Eger ta'rîf idüp dirsem daħı va'llâhi bilmezler (Yetim D., G. 44, M. 12).

Merd-i rehsin girü itdünse **eger** kevneyni

Be bilürsin iki 'âlem saña seng-i rehdür (Yetim D., G. 59, M. 5).

Vücuduñ kayd iken şūfī nedür uçmağa bu gūşış

Bilürsin per döker itse **eger** mürğ-ı kafes cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 6).

Eger fehvā-yı lā-tenzur ilā men-ķāl'e nāzırsañ

Yetîm'e ter düşüp itme cedel ey pîr-i nā-bālig (Yetîm D., G. 95, M. 11).

Ĥilāf-ı cins ile zinhār oturma

Eger vāķi' ola ikrāh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 4).

Ey ma'ārif baħrinüñ ğavvāşı isterseñ **eger**

Ķa'r-ı deryā-dildedür dürr-i ĥoş-āb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 9).

Eger eţfāl elinden yağsa Mecnūn başına taşlar

Üşüp başına kuşlar yapmaz idi āşiyān anda (Yetîm D., G. 180, M. 7).

Südlüce şuyı sūd itseydi

Duħterün māderi sūdine **eger** (Yetîm D., K1. 30, M. 2).

❖ **egerçi**: eğer ki, gerçi, doğrusu.

Egerçi āşinā-şüret görünür lik ma'nide

Nazar itseñ seni görmiş degül bî-gānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 3).

Aşķ ile mebhūt ü ĥayrānam **egerçi** ben gedā

Ĥāmdü-li'llāh zāhid-i ĥod-rā gibi gül olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 5).

❖ **eglemek**: alıkoymak, geciktirmek, vakit geçirtmek, durdurmak.

Egleyimezler beni feryād-res ma'cūn ile

Sakıyā olsun meded āb-ı 'ineb feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 5).

Göñlüñi zanca diyü **eglemedin**

Gözle Ĥaķķ'uñ be ķazā vü ķaderin (Yetîm D., K1. 1, M. 23).

❖ **eglence**: eglence, eğlenme işi.

Tenedir nāy-ı tarabnāk ile bu bezm-i cihān

Pür iken 'āşıķuñ **eglencesi** şiven oldı (Yetîm D., G. 212, M. 8).

❖ **eglenmek:** oyalanmak || vakit geçirmek || eğlenmek.

Eğlenilmez k'ola reftāra mecāl

Pāy-der-gil olan ol gūş ħarda (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 137).

❖ **egn:** sırt, arka, üst.

Mübeşşir oldum idüp saña cān-fezā müjde

Giyürsin **egnüme** ħil'at bu dil-güşā müjde (Yetīm D., G. 175, M. 2).

Mey-kede yollarında **egnümüze**

Delç-ı rindī libās-ı fāĥirdür (Yetīm D., G. 43, M. 5).

'Örf ile cübbe vü destān gözüñden çıkarır

'Aşķ ile ger alasin **egnüñe** monlā kepenek (Yetīm D., G. 113, M. 10).

Ķarañu olmaz idi rüy-ı sefid illā kim

Egñine mātem için şaldı siyeh şālını şeb (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 18).

❖ **egri:** doğru veya düz olmayan, bir noktasında yön değiştiren, çarpık, münhani.

Yā gibi **egri** olan yanuñda

Ŧoęrı atıldı yabana çün tır (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 11).

Olmasun dir iseñ başuñ kayı

Yā gibi **egrilikden** eyle ħazer (Yetīm D., K1. 16, M. 2).

❖ **eĥad:** Allah. "Tek, bir" anlamında esmâ-i hüsnâdandır.

Çeşm-i aĥvel veş biri iki görsem yā **Eĥad**

Ķār-ı tārīk eyleyüp bī-āb çeh kıl dīdeyi (Yetīm D., G. 192, M. 5).

❖ **ehl:**

1.sahip, malik; bir vasfı taşıyan / taşıyanlar.

Giyüp bir cāme-i fāĥir tekebbür ehli olmaĥdan

Żelil ü münkesir olmış 'abā **ehlinden** it yā Rab (Yetīm D., G. 10, M. 10).

Seg raķibi tünd ider mey-gün lebüñ keyfiyeti

Şöyle kim ilķā ider küfr **ehline** cengi şarāb (Yetīm D., G. 12, M. 6).

Vāridāt-ı vird ile hoş-hāl gördük zāhidi

Eylesün şimden girü derd **ehline** mızrāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 4).

İstedüm zühd **ehli** içre bulmadum

Rind-i dürd āşām veş yār-ı şadık (Yetîm D., G. 101, M. 9).

Ey Yetîm eş‘ār ile dīvāneler vaşfında ol

Kim cünün **ehlinde** yok anuñ gibi bir zū-fünün (Yetîm D., G. 145, M. 10).

Niçe ehl-i harîre giydürüp şāl

Niçe şāl **ehline** hil‘at virildi (Yetîm D., G. 211, M. 4).

Şabî veş pîr-i şad-sāle yatur gehvāre-i tende

Yeni dü-sāle oğlancık taşaddur **ehli** babadur (Yetîm D., G. 53, M. 8).

Ŧutmayan ŧavr-ı Cemālî’yi Yetîmî varmadı

Bu cihān-ı köhnede **ehl-i** fenā eŧvārını (Yetîm D., G. 199, M. 14).

Ehl-i Yetîm çün ecel derdine bulmadı devā

Ey tecerrüd ‘ālemi ehlen ve sehlen merħabā (Yetîm D., Mat. 1, M. 1).

Sühāndān **ehli** diller mecma‘ı yine olup memlū

Gehi şatranc u eş‘ār u gehi lāğ ile güft ü gū (Yetîm D., Mrb. 2, M. 29).

‘Aşħ **ehli** āh ider āgyār ile yārın görüp

Nite kim bülbül inilder verd ile ħārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 1).

Uşul **ehli** bilürler dāyirem hep

Ki devr içre medārum ‘aşħdur ‘aşħ (Yetîm D., G. 103, M. 3).

‘İş ü ‘işret-ħāne ey nāz u na‘îm **ehli** size

‘Āşık-ı ħām-ħāreye ser-ħadd-i miħnetdür mekān (Yetîm D., G. 153, M. 3).

Mūy-ı jülidelere kılma ħākāretle nigāh

Ĥaħħ’a nāz **ehli** olur bî-ser ü sāmānda şaħın (Yetîm D., G. 156, M. 4).

İki gün bir yirde iŧlāk **ehli** itmezken qarār

Ĥayd idindüñ eyledüñ bu göñlümi mesken Dede (Yetîm D., G. 170, M. 11).

Nazar **ehlinden** ihtirāz eyler

Perde-pūş-ı nigehtür ol kākül (Yetîm D., G. 123, M. 5).

Dili bizār idüp her şeb du'ā **ehlinden** it yā Rab

Dem-i şubh-ı vişālünle liķā **ehlinden** it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Hisset **ehlinden** yañadur dāyimā

Sevmedi ehl-i seḫāyı sîm ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 5).

Eşk çihremden inüp tamlardı sînem dāğına

Aşķ şular kıoymadın derd **ehlinün** ocağına (Yetîm D., G. 176, M. 2).

İlticā it o kerîmü'ş-şāna

Ki kerem **ehlinün** ol ekremidür (Yetîm D., Terķib-bend 2, M. 86).

Giyüp bir cāme-i fāḫir tekebbür **ehli** olmağdan

Zelîl ü münkesir olmış 'abā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 9).

2.bir yerin, bir topluluğın halkından olanlar, oraya mensup bulunanlar.

O deñlü ğaflet almışdur cihān **ehlini** ser-tā-ser

Baķup ger görseler rüşen dil-i āğāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 9).

Vālihin boynuma gel zülf-i girih-gürüñi şal

Ben cünün **ehliyîn** ey dōst o zencîrümdür (Yetîm D., G. 42, M. 8).

Kār ile gördüm muķayyed Bî-sütün Ferhād'ını

Ehl-i iṭlāk eyledüm deşt içre Mecnün adını (Yetîm D., G. 202, M. 2).

3.aile, ev halkı.

Cihān u **ehline** idüp vedā'ı

Enîsin fikr-i Sübhān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 3).

➤ **ehl-i 'abā:** 'abā sahipleri (dervişler, şeyhler, zahidler).

Ehl-i 'abā kimdügin bilmedi bilmez gider

Cehl ile k'ol bî-başar cübbe-i monlā görür (Yetîm D., G. 41, M. 7).

- **ehl-i ‘aşk:** kalpleri Allah sevgisiyle dolu olanlar.

Bezm-i Hâk’dan mest geldi mest gitdi **ehl-i ‘aşk**

Bu ne bezm-i hâşdur āgāz mest encām mest (Yetîm D., G. 15, M. 3).

- **ehl-i basîret olmak [Kalıp İ.]:** gerçeği kalple anlayan olmak.

Şûret-i kırsı koyup ma’nî lübbi bulup

Ehl-i basîret olup hâzret-i Mevla’ya bak (Yetîm D., G. 104, M. 6).

- **ehl-i bîdâr:** uykusuzlar.

Ehl-i bîdâr ‘âlemin görmez

Anlaruñ himmeti ki uyhudur (Yetîm D., G. 52, M. 15).

- **ehl-i cāh:** itibar, rütbe sahibi.

Geçer Hârût fen-i nigün-ser çāh-ı zilletde müdrik

Ser-i gevsâle veş bî-mağz **ehl-i cāh** u dānādur (Yetîm D., G. 53, M. 4).

- **ehl-i derā:** kilise ehli, kilise halkı.

Hıkd idüp nuḡk-ı Yetîm’e didi zühhād-ı derā

Bāng-i islāmı belî **ehl-i derā** sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 14).

- **ehl-i derd:** dert sahipleri, aşık, derviş.

Beñzedüp feryāduma feryād-ı çengi **ehl-i derd**

Münhanî kâmetle cism-i nâ-tüvānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 3).

Çihre-i zerd ile mesrūr olmasın mı **ehl-i derd**

Hâtır-ı hâce hâzîn olsa virür altun neşâḡ (Yetîm D., G. 87, M. 9).

- **ehl-i derûn:** gönül ehli.

Ehl-i derûn olmağa sa’y it birûnı ço

Senden saña yakını dilerseñ irāk degül (Yetîm D., G. 124, M. 3).

- **ehl-i didâr:** cenâbıhakk’ın müminlere vâdettiği görünüşüne, tecellîsine sahip.

Ehl-i didâr ‘aynına gelmez

Selsebîl ü cinân temâşası (Yetîm D., K1. 11, M. 3).

➤ **ehl-i dil:** gönül ehli; neşeli, zevkli, hal ehli, aşk ve şevk sahibi kimse.

Naẓm meydânında ey ʔab‘um semendi menzil al

Ehl-i dil taḥsînidür bu yolda çün ögdül baña (Yetîm D., G. 9, M. 10).

Mey-fürüşuñ ayağı toprağıyuz çün bizden öñ

Ehl-i diller yüz sürüp olmış türâb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 4).

Ehl-i diller yolına sürinelüm ḥāk olalum

Gel ʔalender olalum terk-i diyâr eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 15).

Ehl-i diller gūşdur ser-tâbe-pā

Söylesünler ‘üd-ı şeş-tā vaḫtidür (Yetîm D., G. 36, M. 9).

Ehl-i dilüñ melce’i ʔapuñ durur

İki cihân devleti ʔapuñ durur (Yetîm D., Mes. 3, M. 3, 29).

Sözi taṭvîl idüp esrâruñı ifşâ itme

İḫtişâr eyle Yetîm **ehl-i dile** bu bes imiş (Yetîm D., G. 82, M. 8).

Ehl-i diller ḥuzurı bî-ğışşdur

İḫtirâz it kederden ey zâyir (Yetîm D., K1. 18, M. 1).

Oḫuyup çün **ehl-i dil** alur tesellîsin Yetîm

Yiridür bu şî‘rüne olsa laḫab feryâd-res (Yetîm D., G. 72, M. 9).

➤ **ehl-i dil olmak [Kalıp İ.]:** gönül ehli olmak. mâneviyata çok kıymet veren, kalben

Cenab-ı Hakk'a çok yakınlık hissedip çok hikmetlerden anlayan olmak.

Ehl-i dil ol yitişüp pâye-i rûhânîye

Ḥaşerâta virülür mertebe-i âb u gil (Yetîm D., G. 116, M. 9).

➤ **ehl-i firâset:** anlayış, sezgi, iz‘an sahibi.

Müslimîn üzre nite ḥâkim-i vaḫt olayidi

Olmasa ‘aḫl ile ger **ehl-i firâset** ʔapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 4).

➤ **ehl-i ğına:** bıkkın, bezgin.

Aĝniyâyı dil ü cândan fuḫarâ sevmezler

Fuḫarâyı nite kim **ehl-i ğına** sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 2).

➤ **ehl-i günēh kılmak [Kalıp İ.]**: günah sahibi etmek.

Yāra meyl ile nazar cürm ü günāh ise Yetīm

Gönlünü mücrim idüp **ehl-i günēh kı**l dīdeyi (Yetīm D., G. 192, M. 12).

➤ **ehl-i ḥarīr**: ipekli kumaş sahibi, ipekli kumaş giyen.

Niçe **ehl-i ḥarīre** giydürüp şāl

Niçe şāl ehline ḥil'at virildi (Yetīm D., G. 211, M. 3).

➤ **ehl-i ḥaseb olmak [Kalıp İ.]**: asaletli olmak.

Merd iseñ **ehl-i ḥaseb ol** itme da'vā-yı neseb

Fikr-i ābā itmedin eyle ibāhim zıkr-i ced (Yetīm D., G. 29, M. 7).

➤ **ehl-i ḥaşyet**: Allah'ın büyüklüğünü, azametini idrak eden kulun O'nu hakkıyla tâzim edememek ve kulluğuna lâıyık olamamak endîşesiyle kalbinde hissettiği ürperme, korku, havfın bir üst derecesi.

Sicndür bu cihan teng ü târik

İçinde mü'min **ehl-i ḥaşyet** ancak (Yetīm D., G. 102, M. 8).

➤ **ehl-i hevā**: nefsinin arzularına düşkün olanlar.

Dalālet yolların mesdūd idüp **ehl-i hevādan** çek

Şırāt-ı müstakīm üzre hüdā ehlinden it yā Rab (Yetīm D., G. 10, M. 11).

Fi'li **ehl-i hevāyile** mevşūf

Olana şūfī diyen aḥmaḳdur (Yetīm D., K1. 25, M. 1).

➤ **ehl-i hüner**: hüner sahipleri, yazarlar.

Her gūşede o şāhuñ çokdur çerāğı ammā

Yoḳdur Yetīm'e mānend **ehl-i hüner** çerāğı (Yetīm D., G. 206, M. 10).

➤ **ehl-i ikrār olmak [Kalıp İ.]**: kabul edenlerden, tasdik edenlerden olmak.

Ehl-i ikrār ol gözüm dervīşlik itsün zūhūr

Kim gözinden münkirüñ pinhān imiş dervīşlik (Yetīm D., G. 106, M. 5).

➤ **ehl-i 'irfān:** Cenab-ı Hakkı tanıyıp bilen, hak ve hakikatin özüne ve esasına ulaşan, bilgi ve marifet sahibi kimseler.

Ehl-i 'irfānı akit luṭf u keremle kendüñe

Şāh kim 'ādil ola mülkine bāzer-gān aḡar (Yetīm D., G. 40, M. 9).

Vāyesinden **ehl-i 'irfānuñ** olur mı behremend

Olmayanlar mañşıb-ı ehl-i cihāndan nā-ümīd (Yetīm D., G. 32, M. 9).

Cemālī remzine nev'an vuḡūfuñ olmayınca sen

İçinde **ehl-i 'irfānuñ** Yetīmī olmaduñ 'ārif (Yetīm D., G. 98, M. 14).

➤ **ehl-i istimdād:** medet uman, yardım dileyen.

Eşk-i hūnīnüm rümüz-ı 'aşkı tefhīm eyledi

Nite kim itdi ifāde **ehl-i istimdāda** sürh (Yetīm D., G. 28, M. 6).

➤ **ehl-i kerem:** kerem sahibi olanlar, ikram edenler, asil davrananlar.

İtlicā eyle Nişānī-i kerīmü'ş-şāna

Ey Yetīm ister iseñ **ehl-i kerem** dünyāda (Yetīm D., G. 165, M. 12).

➤ **ehl-i keştī:** gemide olanlar, gemi mürettebatı.

Ḳurı şalındıda **ehl-i keştī**

Şuluḡından giderür mi nazarın (Yetīm D., K1. 1, M. 39).

➤ **ehl-i ma'nī:** mana āleminin bilgisine, idrakine sahip; malik.

Zīnet-i zāhiri ḡo bāṡına sa'y it zīrā

Ehl-i ma'nī baḡamaz şūrete sīret var iken (Yetīm D., G. 150, M. 6).

➤ **ehl-i nazār:** bakış ehli.

Niçeler göz yumuban naḡd-i dili oynatdı

Lik cān naḡdini **ehl-i nazār** oynar cānā (Yetīm D., G. 8, M. 4).

➤ **ehl-i nemed:** nemed (bazı tarikatlarda dervişlerin gösterişten ve süsten kaçınmalarının ifadesi olarak giydikleri kaba keçe; yokluğu ve yoksunluğu temsil eden elbise) giyenler.

Keder-i kalb ile ey sūf giyen itme kıyāş

Kendüñe şāf u mücellā olan **ehl-i nemedi** (Yetîm D., G. 203, M. 4).

➤ **ehl-i nigh kılmak [Kalıp İ.]:** bakış ehli etmek (baktığını görebilen anlamlandırır).

Mülk-i lâ subh u mesā semtinden isterseñ haber

Bī-cihāta bī-cihet **ehl-i nigh kıl** dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 4).

➤ **ehl-i rāh:** hakikati gören, doğru yolda yürüyen.

Kemîn-gāh-ı tarîkı görme gāfil

Sülük u seyre **ehl-i rāh** ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 8).

➤ **ehl-i rızā:** rıza (Allah'tan gelen her şeyi îtiraz etmeden, sızlanmadan karşılması, kabul etme) sahibi.

Gerden-i cânı tutup tîğ-ı kazāya rāzî

Olmaz isem beni Hâk **ehl-i rızā** eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 6).

➤ **ehl-i saķar:** cehennem ehli, cehennemlikler.

'Aşkı oyuncak iden zāhidi didüm göricek

Nār-ı sūzān ile **ehl-i saķar** oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 8).

➤ **ehl-i sefer:** yolculuğa çıkacaklar.

Gel intikāl için bak ma'nî-i rüşenāya

İster çü hîn-i rihlet **ehl-i sefer** çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 6).

➤ **ehl-i seħā:** bağış, ikram sahibi ve cömert olanlar.

Hisset ehlinden yañadur dāyimā

Sevmedi **ehl-i seħāy** sîm ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 6).

➤ **ehl-i serîr-i rif'at:** yücelik tahtına sahip.

Ṭa'n-ı rezl **ehl-i serîr-i rif'ate** neyler begüm

'Av 'av-ı seg mâh-ı burc-ı 'izzete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 1).

➤ **ehl-i siyâb:** elbise sahipleri.

Âdem on toközü ṭon ey câme-i 'irfân giyen

Zâhir ü bâṭın gören **ehl-i siyâbuñ** 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 8).

➤ **ehl-i şevk:** arzu, heves sahibi.

Ehl-i şevküñ eli üstinde yanup pâr pâr câm

Âteş-i ḥasret ura zümre-i ḥüssâda yine (Yetîm D., G. 185, M. 7).

Na'ralar peydâ idüñ her güşeden ey **ehl-i şevk**

Cüş idüp çün pür-enîn oldı rebâb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 7).

➤ **ehl-i şîrâz:** Şiraz (Şiraz şehri, İranlılar'ın anavatanı olan Fars bölgesinin -ki İran halkı ve dili de adını buradan alır- merkezinde bulunması, eski eserleri ve bozulmamış kent dokusuyla ayrıca çevresindeki bağlarıyla ve ünlü şaraplarıyla İran'ın en güzel ve en çok turist çeken şehirlerinden birisidir. Yüzyıllar boyunca bir kültür ve sanat şehri olarak bilinen Şiraz, 'İran'ın kültür başkenti' 'şairler şehri' ve 'güller şehri' gibi unvanlara sahiptir.)halkı.

Görse İstanbul'da nehrini Kâğıd-ḥâne'nüñ

Yurdu dilden **ehl-i şîrâz** âb-ı Rükñ-âbâd'ını (Yetîm D., G. 202, M. 6).

➤ **ehl-i şühüt:** kâinatta tevhid delillerini aynen seyreden, ilâhi ve gizli sırlarını hakkın izni ile gören şuhud ehli.

Ehl-i şühütda yüri şorma bu eşyâyı sen

Şey'i nice derk ider dâide ki Mevlâ görür (Yetîm D., G. 41, M. 3).

➤ **ehl-i târ:** saz telinden anlayan.

Şan'atumdur za'f u kuvvetle miyânuñdan enîn

Nağme eyler zîr ü bem gösterse **ehl-i târ** fen (Yetîm D., G. 147, M. 4).

➤ **ehl-i ʔarab:** eğlence, Şenlik ehli.

Benden ey **ehl-i ʔarab** luʔf eyleñ ummañ inbisāʔ

Luʔfi yokdur göstere bir hātrı maħzūn neŐāʔ (Yetīm D., G. 87, M. 5).

➤ **ehl-i ʔarık:** tarikata girmiş olan kimse veya kimseler, derviş.

Gel sebūk-bār ol dilerseñ ey refık

Merdde rev diyeler **ehl-i ʔarık** (Yetīm D., G. 101, M. 2).

➤ **ehl-i tecrīd:** (dünyâsından geçmiş olan) dervişler.

Ehl-i tecrīd ol yūri ğavvāŐ-vār

Tā ki gevher vire bu baħr-ı ‘amık (Yetīm D., G. 101, M. 3).

➤ **ehl-i tevħīd olmak [Kalıp İ.]:** Allah'ın birliĒine ve her Şeyin ondan geldiĒine iman etmek.

Var iken fikr-i sivā gel çekme ey ʔālib emek

Ehl-i tevħīd olmaĒa mā-dūn-ı haĒ gitmek gerek (Yetīm D., G. 111, M. 2).

➤ **ehl-i vera’:** Allah’tan korkup haramdan, Ēunahtan, kötülüklerden sakınan, dīnī buyrukları titizlikle yerine getiren, takva sahibi.

OlmiŐam **ehl-i vera’** ma’nīde

Sretā kendümi itdüm ʔallāŐ (Yetīm D., G. 76, M. 7).

➤ **ehl-i vukf:** anlayış ve idrak sahibi.

Şuyı bardaĒda dimişler gemiyi ʔāĒıdda

Bizden evvel bu cihān seyirin iden **ehl-i vukf** (Yetīm D., K1. 7, M. 2).

❖ **ehlen ve sehlen:** “hoş geldin, merhaba, nasılsın?” anlamında hatır sorma sözü.

Ehl-i Yetīm çn ecel derdine bulmadı devā

Ey tecerrüd ‘ālemi **ehlen ve sehlen** merħabā (Yetīm D., Mat. 1, M. 2).

❖ **ejderhā:** bin tane başı olan efsanevī, korkunç ve pek büyük bir hayvan, büyük yılan.

Nefs **ejderhāsını** Ēāk ister itdün nr idüp

Ey dem-i sz-ı dernı od saçan evren Dede (Yetīm D., G. 170, M. 5).

❖ **ekl:** yeme.

➤ **ekl itmek [Kalıp İ.]:** bir şeyi yemek.

Berş ü efyün **ekl idenler** Hâk budur

Kızb ü fi'l-i nâ-pesend itmekdedür (Yetîm D., K1. 34, M. 1).

➤ **ekl-i cerb:** yağlı, besili yiyecek.

Enkerü'l-aşvât ile da'vetde hây u hüy idüp

Ekl-i cerb-i dâne vü halvâ olupdur şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 6).

❖ **ekmek:** toprağa tohum atmak veya gömmek.

Sebze-i nev kalbi mesrûr eyler ey dihkân-ı 'aşk

Kıştzâr-ı câna gel tohm-ı ğam-ı cânânı **ek** (Yetîm D., G. 111, M. 8).

❖ **ekrem:** kerim, cömert, lutuf ve kerem sâhibi

Şeh-süvâr **ekrem** ü sermâ-yı sefer te'sir idüp

Virmeye gibi bu ben ser-bâzuña meydânda iş (Yetîm D., G. 75, M. 5).

İlticâ it o kerîmü'ş-şâna

Ki kerem ehlinüñ ol **ekremidür** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 86).

❖ **ekser:** çoğu, en çoğu.

Nâs **ekser** teneffür itdükçe

Çelebî zümresi olur meyyâl (Yetîm D., K1. 32, M. 3).

❖ **ekzeb:** büyük iftira, büyük yalan, uydurma.

Ahsen olur çü **ekzeb-i** eş'âr

Şâ'ire olmasun mı lâf şi'âr (Yetîm D., Mes. 2, M. 65).

➤ **ekzeb itmek [Kalıp İ.]:** iftira atmak.

Gel Yetîm itme **ekzebi** ahsen

Lâ-yuqâlu li-ehlihi ehlen (Yetîm D., Mes. 2, M. 67).

❖ el:

1. kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü.

Yār **elinde** gele bir taş ne lezzetdür bu

Cism ol taş ile sürh ola ne hil'atdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 1).

Ey pîr-i çarh kaldı taş altında **elleri**

Raḥm eyle bu Yetîm'üñ elin al atalık it (Yetîm D., G. 16, M. 9).

Ehl-i şevküñ **eli** üstinde yanup pâr pâr cām

Āteş-i ḥasret ura zümre-i ḥüssāda yine (Yetîm D., G. 185, M. 7).

Ḳırbaçın itdi suğurya kömiler

Şan **ele** aldı nacaqlı teberin (Yetîm D., K1. 1, M. 30).

Yumayınca cāndan **el** ğavvāş-ı ka'r-ı pür neheng

İtmedi deryā şadefden bir dür-i nā-yāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 7).

Elinde ceng-cū ğāzilerün şemşîr-i 'uryānı

Ḳara kāfirleri koydu ser-ā-ser kırmızı ṭona (Yetîm D., G. 182, M. 7).

Elinden per açup şāhuñ iki şeh-bāz-ı derrende

Şikārı oldı cevlan-gehlerinde çarh-ı gerdende (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 1, 65).

Maḥv iderdi meşhedüm resmin mürür-ı rüzgār

Çarh **elinden** inmise taşlar eger ṭopragına (Yetîm D., G. 176, M. 8).

Eger eṭfāl **elinden** yağsa Mecnūn başına taşlar

Üşüp başına kuşlar yapmaz idi āşiyān anda (Yetîm D., G. 180, M. 7).

Görmedük bir cām-ı Cemşîd'i bu gün

Dehr **elinden** inkisārı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 6).

Neyleyeydi ḳara göñüllü 'adū

Olmasa cevruñ **elinden** ḳayġu (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 48).

Ey Yetîm ol göz ile geçme uyuz

Dehr **elinden** gele nā-gāh ḥırāş (Yetîm D., G. 76, M. 14).

Eyā şāh-ı cihān kesmen ümīd-i vasluñı cāndan

Elüñden tiğ-ı hūn-rizüñ inerse boynuma kaç'ā (Yetīm D., G. 4, M. 8).

2. diyar, mekân.

Şāh **elinden** ğidā alurken ben

Türk **elinden** yiyem mi hīç erzen (Yetīm D., Mes. 2, M. 82).

3. hâkimiyet, sahiplik, mülkiyet.

Şal tezerv-i ma'nî-i hāşa Yetīm

Olmış iken **elde** çün şāhīn kalem (Yetīm D., G. 130, M. 10).

Ey per ü bāl nā-tüvān oldum

Türk **eline** düşen toğan oldum (Yetīm D., Mes. 2, M. 80).

➤ **el almak [Kalıp İ.]**: tarikata girmeye, belli bir şeyhe intisap etmeye ve ondan evrat (vazife, ders) almaktır.

Bize el virmeden ey şūfī **elüm almağsa**

Kimseyi kimseye muhtāc Hūdā eylesün (Yetīm D., G. 154, M. 3).

Ey pīr-i çarḥ kaldı taş altında elleri

Raḥm eyle bu Yetīm'üñ **elin al** atalık it (Yetīm D., G. 16, M. 10).

➤ **el arқasın koymak [Kalıp İ.]**: ellerini beline koymak.

Yire **el arқasın koyup** cihān-dīde olanlar dir

Gök altında müsellemdür Ḳalātā'yile İstanbul (Yetīm D., G. 115, M. 5). [yire el arқasın koyup, -sı, -n]

➤ **el irgürmek [Kalıp İ.]**: ulaşmak, kavuşmak.

Der-i maқşūda **el irgürmek** için

Gözi yaşını 'ummān eylemişdür (Yetīm D., G. 49, M. 5).

➤ **el қarmak [Kalıp İ.]**: ellerini ovuşturmak. (Altın almak için elini ovuşturanlar)

Başını taşdan taşā dögüp kükermekden ğarāz

Hāk-i pāy-ı gülşene diler varup **el қara** şu (Yetīm D., G. 163, M. 8).

Genc-i sırrı her gedâ ṭab'a ḥâcem fâş eyleme

El kararlar olmasa hem yâ niçe altun bend (Yetîm D., G. 34, M. 6).

➤ **el bir kılmak [Kalıp İ.]**: işbirliği yapmak, beraber hareket etmek.

Bi-ḥamdi'llâh yine ecrâm-ı eflâk

Kırup ṭab'ı 'anâşır birle **el bir** (Yetîm D., K1. 36, M. 2).

➤ **el çekmek [D]**: ilgisini kesmek, dünyadan el etek çekmek.

Genc-i dünyâya ḥârîs olma Yetîm **el çek** el

Çokdur ef'i-i zehirnâk bu vîrânda şakın (Yetîm D., G. 156, M. 13).

Berri 'âlemden **el çekerdüñ** sen

Mâ-verâsı ḥaberlerin alsañ (Yetîm D., K1. 10, M. 1).

Yetîm **el çek** nedür bu âb u gil ta'mîrine gūşîş

Özüñ vîrâne kıl çün menzil-i vîrânedür dünyâ (Yetîm D., G. 5, M. 9).

Muḥtefidür dime ey dil mâ-sivâdan **çek elüñ**

Târik-i ḡayr-ı Ḥak'a eclâ olupdur şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 11).

➤ **elden düşürmemek [D]**: bir şey sürekli elinde olmak ve onunla ilgilenmek

Lisân-ı ḡayb u şafir-i sürüşdur dervîş

Düşürme sa'y idüp **elden** Yetîm dîvânın (Yetîm D., G. 144, M. 14).

➤ **elden ele alınmak [D]**: iyi nitelikleri dolayısıyla çok ilgi görmek, çok beğenilmek.

Gül gibi **elden ele alunur** iken ḡayfâ

Düşdi ṭopraḡa ten-i Pîr Meḥemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 51).

➤ **el uzatmak [Kalıp İ.]**: almaya, dokunmaya kalkışmak.

Ḥalka zülfüñ oldı ḡayḡu a yigit

Zulm **elin uzatdı** ḡisû a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 2).

➤ **el virmek [Kalıp İ.]**: birisini kabul edip tarikate almak.

Âlâyiş-i dü-kevn ile ey şeyḡ **virme el**

Âlüdeyile eylemezsin merḡabâyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 5).

Bize **el virmeden** ey şūfî elüm almağsa

Kimseyi kimseye muhtāc Hüdā eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 3).

➤ **el yummak:** el yıkamak.

Vuzūdan **el yumañ** ādāb-ı meclisden dügin sākî

Yetîm'e anladur itsün o cām-ı pür-şafā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 13).

Dideye 'aks-i ruḥından rüşenā idüp recā

El yumar olup bu çeşm-i ḥūn-feşāndan nā-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 4).

❖ **el-amān:** "aman, medet" anlamında yardım ve şikayet sözü; "bıktım artık, yeter, kâfî" anlamında şikayet sözü.

Derd ü ğamla cān virüp cān almada bir nā-tüvān

El-amān ey nāz u istignā-yı devrān **el-āmān** (Yetîm D., G. 153, M. 2).

❖ **el'ān:** şimdi, şu anda.

Biñ başum olsa birini itmem dirîğ-i tîg

Biñ pāre olsa tañ mıdur **el'ān** olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 12).

Zulmet-i dildür Yetîm İskender'e ḥāyil olan

Çeşme-sār-ı cānda gör Āb-ı Ḥayāt **el'ān** aqar (Yetîm D., G. 40, M. 14).

❖ **elbet/ elbette:** mutlaka, hiç şüphesiz, muhakkak.

Bulur **elbet** kesād-ı nazm revāc

Şeb-i deycūr için degül mi sirāc (Yetîm D., Mes. 2, M. 43).

Ey Yetîm ākil-i berş **elbette**

Bu 'Alî'yise hamākatler ider (Yetîm D., K1. 4, M. 7).

Külḥanı gülşen görüp mesken idinmişdür Yetîm

Bir gedāyı 'ürdur **elbette** yaza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 10).

Olur **elbette** ki maḥzūn ḥātır

Zişt-şüret k'ide mir'āta nazār (Yetîm D., Terkiḳ-bend 2, M. 45).

❖ **ele:** öyle.

Cāndan al yürege gire bu dūr-i nā-yāb **ele**

Derd-i ğavvāşı yūri ğarka-i ‘ummāndan işit (Yetīm D., G. 17, M. 5).

❖ **elem:** acı, üzüntü, keder || aşğın sevgilinin saç ve boyundan kaynaklanan kederi.

Oldı nāzūk bedeni hey meded Eyyūb’a qarīn

Arta başlayucuğaz zaħm-ı vebādan **elemi** (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 70).

Diger-gūn hāl olup qaldum meded derd ü **elemlerle**

O ğunī öldürür bir ğun beni zūlm ü sitemlerle (Yetīm D., G. 179, M. 1).

Faqr **elemi** cān u gönūlde gider

Dīn teķāzāsı ölümdeñ beter (Yetīm D., Mes. 3, M. 21).

Ĝam-ı dūnyā nedür ki ğam diyeler

Ya aña miħnet ü **elem** diyeler (Yetīm D., G. 51, M. 2).

Gerçi çoķdur be gönūl ğuşşa vü ğam dūnyāda

Derd-i nā-cins gibi yoķdur **elem** dūnyāda (Yetīm D., G. 165, M. 2).

Virmesün vā’ız baña tek ol dem-i serdūñ **elem**

Rāzi olduķ nārda olan ‘azābı görmege (Yetīm D., G. 177, M. 5).

❖ **elfāz:** kelimeler, lafızlar.

Ėaķ budur mu’ciz-nümā **elfāz** ile

Sözlerüm vardur ki ğarķ-ı ‘ādedür (Yetīm D., G. 58, M. 7).

Hayālī tīg-ı elfāzı şalarsa rub’-ı meskūna

Yetīm **elfāzınūñ** zīr-i nigīni heft-kişverdür (Yetīm D., G. 62, M. 6).

Ėb-dār **elfāz** ile sūz-ı Yetīm’i dir gören

Sāmīrī siħri degül mi zarf olmaķ nāra şu (Yetīm D., G. 163, M. 9).

❖ **el-ħaķ:** doğrusu, hakka, hak budur ki.

Hevā-yı Belh idüp mürşid dilerseñ ey Yetīm **el-ħaķ**

Per-i İbrāhīm Edhem’dür Ėalātā’yile İstanbul (Yetīm D., G. 115, M. 9).

Ey Yetim **el-ḥaḳ** budur şaldum kilimüm şuya ben
Şarılaldan 'aşḳ ile bu ḳara eski çul baña (Yetim D., G. 9, M. 11).

Hüb olur 'ālem tırāş oldukça kāfir zümresi
Ey Yetim **el-Ḥaḳ** yaraşmaz 'ārız-ı dil-berde riş (Yetim D., G. 75, M. 10).

Yetim eşkāl-i eşyāda cihān ḫayrān iken **el-ḥaḳ**
Seni gördüm ki seyr eyler bu eşyayı nigāhı ben (Yetim D., G. 140, M. 9).

❖ **elḫān**: nağmeler, ezgiler, melodiler.

➤ **elḫān-ı Dāvūd**: Davut Peygamberin namesi.

Depreden sāz-ı cününü nağme-i 'ūd istemez
Nāle-i dil-süz iden **elḫān-ı Dāvūd** istemez (Yetim D., G. 69, M. 2).

➤ **elḫān-ı ğarīb**: değişik, bambaşka şarkılar.

Nerm iderdi dil-i āhenleri Dāvūd-misāl
Süz ile başlasa **elḫān-ı ğarīb** ü neğamı (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 68).

❖ **elif**: Arap alfabesinin ilk harfi; ince, uzun boylu sevgili.

Rāstī ḳāmet-i cānāna **elif** diyeliden
Aşḳ dersin oğuruz 'aşḳ fününımı dirüz (Yetim D., G. 65, M. 7).

❖ **elsen-i nās**: fasih ve düzgün konuşan insan.

Kimyādur yā hū Sī-mürg adı vardur kendü yok
Elsen-i nās üzere bir efsāne künc-i 'āfiyet (Yetim D., G. 19, M. 6).

❖ **elvān**: renkler, çeşitler.

Cihān-ı bükālemünüñ görenler **elvānım**
Cihānuñ añladılar girye reng ḫandānım (Yetim D., G. 144, M. 1).

❖ **emārāt**: nişanlar, alâmetler; "emâre"nin cem'idir.

Muzmahil eyle gider şüret **emārātım** sen
Tā ki temyiz olına ma'nī-i emr-i mübhem (Yetim D., G. 125, M. 9).

❖ **emek:** bir iş uğruna gayret ve çaba sarf etmek.

Var iken fikr-i sivā gel çekme ey ṭālib **emek**

Ehl-i tevḥīd olmağa mā-dün-ı ḥaḳ gİtmek gerek (Yetīm D., G. 111, M. 1).

❖ **emel:** istek, arzu.

Ecel eylerken ey ‘āḳil **emel** bünyādına ḥande

Olur mı dār-ı dünyāda esās-ı ‘ömre pāyende (Yetīm D., G. 190, M. 1).

❖ **emīn olmak[Kalıp İ.]:** emniyet içinde olmak.

Her ki dir bu du‘āyiçün āmīn

Ḥātırı gerd-i ḡamdan **ola emīn** (Yetīm D., Mes. 2, M. 136).

❖ **emīr-i kāmrān:** muradına eren, ikbal sahibi sultan.

Olupdur şüretā gerçi gedā-yı nā-murād ammā

Ma‘ānī kişveri içre **emīr-i kāmrāndur** dil (Yetīm D., G. 122, M. 4).

❖ **emlāk:** mal mülk.

Odlara yansun ḥarāb olsun ki men‘-i vaşl ider

Bu ḥarāb-ābādda āsyābumuz **emlākümüz** (Yetīm D., G. 70, M. 10).

❖ **emn:** korkusuzluk, eminlik, huzur ve rahatlık.

Devr-i ‘adl ü himāyetüñde bu dem

Emn ü āsāyiş üzredür ‘ālem (Yetīm D., Mes. 2, M. 40).

Emn virmezdi Yetīm abdāla kesret olmasa

Tekye-i vaḥdet gibi menzil-geh-i me‘men Dede (Yetīm D., G. 170, M. 13).

❖ **emr:** buyruk, emir.

Şehāna eyledüñ **emrünü** cārī

Gedālīḳ ḥükmini idelden icrā (Yetīm D., G. 3, M. 5).

Cemālī **emrine** çünkim Yetīmī imtisāl itdüñ

Su‘āl-i ḳil ü ḳālī ḳo daḥı çün ü çirādan geç (Yetīm D., G. 25, M. 9).

İstiḳāmetle itdi istişhād

Festeḳım **emrini** ḳad-i şimşād (Yetīm D., Mes. 2, M. 14).

Emrũñ ile nola olursa yiri Dār-ı Selām

Emrũñe lâ dimedi bir kez in ol ʔab'-ı selim (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 75,76).

Rütbet-i şeyh-i Cemālî'yi Yetimî bekle

Tā Hâk'ũñ **emri** irüp mesken idince lahdi (Yetim D., G. 203, M. 10).

➤ **emr-i Hâk:** Allah'ın emri, isteği.

Emr-i Hâk irdi sefer eyledi çün pîr Cemāl

Rüm'da saña karar oldı Yetim emr-i muhāl (Yetim D., Mrb. 3, M. 21).

➤ **emr-i muhāl:** imkânsız emir.

Emr-i Hâk irdi sefer eyledi çün pîr Cemāl

Rüm'da saña karar oldı Yetim **emr-i muhāl** (Yetim D., Mrb. 3, M. 22).

➤ **emr-i takdîr:** Allah'ın takdir ve tayini; kaderin emri.

Bularuñ imtizâcından zühûra

Getürdi bir cüvânı **emr-i takdîr** (Yetim D., K1. 36, M. 6).

❖ **emşal:** benzer.

Celâl u câh ile der-bân-ı der-gâh-ı hümâyûnı

Kiyümers ü Nerimân u ʔubâd u Hürmüz **emsâli** (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 80).

❖ **emsem:** ilaç ve zehir || panzehir.

Şifâ-yı cân iken ol leb buyurmaz hasteye **emsem**

Bilür timâr-ı bîmârı dimez ol gönçe-leb ammâ (Yetim D., G. 4, M. 3).

❖ **emvâc:** dalgalar.

Yetim **emvâc** ile her tiğ olup bir mevc-zen deryâ

Selâmet sâhilin Efrenc'e göstermez bu furtuna (Yetim D., G. 182, M. 9).

➤ **emvâc-ı bahr-ı ʔulzüm:** Kızıldeniz' in dalgaları.

Gelmez hisâba dilde olan guşsa vü gumüm

Emvâc-ı Bahr-ı ʔulzüm'e olmaz şümâra hiç (Yetim D., G. 23, M. 4).

❖ **enbāz olmak [Kalıp İ.]:** ortak olmak.

Tir kim ğayr-ı kıanadla uçısar

Olmadı lahm-ı şikāra **enbāz** (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 122).

❖ **encām:** son, nihayet.

Hāzret-i şāh-ı kerīmüñ nāmudur nāmıñ senüñ

Nuşret ü ‘avn iledür āġāz u **encāmıñ** senüñ (Yetim D., G. 112, M. 2).

Varṭa-i tih-i ḥayāl **encāmum** āġāz itmedin

Vaḳtidür itsem Yetim itmāma reftār u reviş (Yetim D., G. 83, M. 9).

Bezm-i Hāḳ’dan mest geldi mest gitdi ehl-i ‘aşḳ

Bu ne bezm-i ḥāşdur āġāz mest **encām** mest (Yetim D., G. 15, M. 4).

➤ **encām olmak [Kalıp İ.]:** son bulmak, nihâyetlenmek.

Varṭa-i tih-i ḥayālāta düşüp

Olur encām-ı maḳālüm āġāz (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 118).

❖ **encüm:** yıldızlar.

Ne revā seyrine māni’ ola **encüm** kamerüñ

Ey efendi görelüm sīneñi çöz tügmelerüñ (Yetim D., Mat. 7, M. 1).

❖ **encümen:** meclis || içki meclisi; içki içenler.

Baña ḥalvetdür **encümen** olalı

Ḥalk içi ġuşe-i ferāġumdur (Yetim D., G. 45, M. 3).

Encümenlerde gezüp ḥalvet iden sālİKler

Şöhre-i şehR olup şīt ü şadā sevmezler (Yetim D., G. 50, M. 5).

Her kimüñ **encümende** vaḥdeti var

Aña her yir ḥuzūra bā’isdür (Yetim D., K1. 12, M. 1).

➤ **encümen-i nükte-şinās:** ince manaları anlayan topluluk.

ġuşe-i **encümen-i nükte-şinās**

Ola rüşen mi degül anda bu rāz (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 119).

❖ **endişe / endiş:** düşünce, fikir, kaygı.

Ey cefâ-pîşe vü sitem **endiş**

Gel e müştâkı eyleme dil-rîş (Yetîm D., G. 80, M. 1).

Nîk ü bed **endişeden** ey mey-fürüş eyle hâlâs

Tâ ki ben meste ola mey-hûne künc-i 'âfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 7).

Ma'âş **endişesin** terk it yûri bî-ğayd u bî-bâğ ol

Dilerseñ girmeğe ey dil ʔarîk-ı ehl-i hursende (Yetîm D., G. 190, M. 9).

'Akl-ı dūr **endişe** dirken zât-ı Hakk'ı sen de bul

Bu yakına bakmayup dūr u dirâza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 3).

Çü düşdi zevrağ-ı himmet hevâ-yı 'aşk ile ey dil

Kenâr **endişesin itme** yûri bu baħr-ı mevâca (Yetîm D., G. 173, M. 6).

➤ **endişe-i dü-kevn:** dünya ve ahiret düşüncesi.

Endiše-i dü-kevni yek-sû idenler ile

Pâ-dâş olup tek ü pû eyler Yetîm-i ser-bâz (Yetîm D., G. 66, M. 9).

➤ **endişe itmek [Kalıp İ.]:** tasalanmak, kaygılanmak.

İnişin **endişe it** bâlâlığında 'âlemün

Kim naşîbin arturur her kim firâza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 7).

❖ **endüh:** keder, elem, gam, gussa, kaygı, sıkıntı, ıztırab, üzüntü.

Ƙısmet-i bezm-i ezel **endüh** u ğamdur 'âşıkâ

Câm-ı mâl-â-mâldan ger gelse ğün-â-ğün neşâʔ (Yetîm D., G. 87, M. 3).

Çâr-mîħa gerdiler Ƙaldum keş-â-keşde Yetîm

Derd ü **endüh** u belâ bir yaña cihân (Yetîm D., G. 153, M. 10).

Ğam u **endühü** bî-ğâne ideñ ol âşinâ geldi

Ciger-ğuşeñ yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 27).

Sakin-i zâviye-i miħnet ü **endüh** u ğamı

Söyledüp itdüre ger hâli hikâyet Ƙapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 37).

➤ **endūh-ı cānān:** sevgilinin kederi.

İden **endūh-ı cānān** ile ğam iklimini seyrān

İder terk-i vücūd ile ‘adem iklimini seyrān (Yetīm D., G. 159, M. 1).

➤ **endūh-ı ğuşşa-i dil:** gönül derdi, yürek sıkıntısı.

Endūh-ı ğuşşa-i dili şerh itme ki Yetīm

Mümkün degül yazılsa deñizler midād olup (Yetīm D., G. 13, M. 9).

❖ **ene'l- Hāk:** ben Hakk'ım [Hallâc-ı Mansur'un vecd hâlinde söylediği ve dâra çekilmesine sebep olan meşhur söz olup edebiyâtımızda vahdet görüşünün ve taşkın cezbenin ifâdesi olarak çok kullanılmıştır].

Ene'l- Hāk çağırıp Manşūr-ı Hallâc

Melâmet dârinı idindi mi'râc (Yetīm D., G. 22, M. 1).

Hezârân âferin olsun bu gün Manşūr-ı Hallâc'a

Ene'l-Hāk sırrını itdi kitâb-ı 'aşka dibâce (Yetīm D., G. 173, M. 2).

Nuţk-ı Hāk'dur şecer içinde ene'llâh diyen

Hem **ene'l-Hāk** ki ser-i dârda Manşūr didi (Yetīm D., G. 203, M. 8).

❖ **ene'llâh:** Hallac'ın "Ben Hakk'ım" sözü. Kalbin masivadan arınarak Hakk'ın esma, sıfat ve zılâl nûrlarına ayna olması sonucu meydana gelen şiddetli sevgi ve aşk sebebiyle söylenmiş bir söz.

Nuţk-ı Hāk'dur şecer içinde **ene'llâh** diyen

Hem ene'l-Hāk ki ser-i dârda Manşūr didi (Yetīm D., G. 203, M. 7).

❖ **engin:** denizin karadan açıklara doğru ufuk hattına kadar uzanan kısmı.

Câme-i zer-beft-i şâhiye teveccüh eylemez

Ol gedâ kim **engine** aldı pelâs u şâlümüz (Yetīm D., G. 64, M. 8).

Allâh Allâh diyü **engine** tonanmâ şalalum

Portakal memleketin Südde'ye varup alalum (Yetīm D., Mrb. 1, M. 17).

➤ **engin-i ğam:** ucu bucağı bulunmayan gam denizi.

Düşme **engin-i ğama** furtuna çokdur şavılır

Sâkin-i fülk-i rızâ ol görünince qaralar (Yetîm D., G. 55, M. 7).

❖ **engüşt:** parmak.

Yazsa nâzüklüğünü ger **engüşt**

Ola nazm-ı hasen haşîn ü dürüşt (Yetîm D., Mes. 2, M. 63).

❖ **enhâr:** ırmaklar.

Furât u Dicle vü Ceyhün olupdur

Gözümden cüş iden **enhâr** derdâ (Yetîm D., G. 7, M. 4).

➤ **enhar-ı sirişk:** gözyaşı nehirleri.

Akıtmayınca **enhar-ı sirişki** ravza-i câna

Gönülden gül gibi hurrem oluban gülmedün 'ârif (Yetîm D., G. 98, M. 5).

❖ **enîn:** inilti, inlemek.

Güş-ı zamâne zârumuz ile pür oldı âh

Cânâ niçün kulağuña irmez **enînümüz** (Yetîm D., G. 67, M. 8).

Rebâb ü ney **enîn** ü nâle itsün

O olupdur çün sühân-perdâz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 3).

Şan'atumdur za'f u kuvvetle miyânuñdan **enîn**

Nağme eyler zîr ü bem gösterse ehl-i târ fen (Yetîm D., G. 147, M. 3).

Nola bâlâ vü pest itsem **enînüm**

Belâ bezmindeyin zîr ü bemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 9).

❖ **enîs:** dost, arkadaş, yâr, sırdaş.

Cihân u ehline idüp vedâ'ı

Enîsin fikr-i Sübhân eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 4).

❖ **enkerü'l-aşvât:** seslerin en çirkini.

Enkerü'l-aşvât ile da'vetde hây u hüy idüp

Ekl-i cerb-i dâne vü halvâ olupdur şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 5).

❖ **ensāb**: nesepler, soylar.

Dağı evlād u **ensābı** cihān tırduqça var olsun

Serir-i izzet üzre her birisi kām-kār olsun (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 83).

❖ **envār**: ışık, nur, aydınlık; güzellik, canlılık.

Zāt-ı Hāk **envārına** müstāgrağ iken rāğibuz

Bahr içinde t̄alib-i mā oldığı gibi semek (Yetim D., G. 111, M. 3).

➤ **envār-ı rahmet**: rahmet (Allah'ın yaratıklarına olan merhameti, acıma ve esirgemesi) ışıkları.

Ten ki ser-tā-pā maḥabbet nārına yandı bu gün

Kendüni **envār-ı rahmet** ğarqası şandı bu gün (Yetim D., G. 143, M. 2).

❖ **er**: yiğit, erkek, koca, adam.

Hazer eyler koyunından göricek

Nūh evinde diyen ol gerçek **erin** (Yetim D., K1. 1, M. 44).

Virme dil ḥüsn ü bahāsına 'arūs-ı dehrüñ

Niçe **erden** girü qalmış qarı 'avretdür bu (Yetim D., G. 162, M. 8).

Noqşān-ı māhı gör kim nur istedi mihrden

Bir zen fetilesinden yakdı ol **er** çerāğı (Yetim D., G. 206, M. 6).

Dil eyledi ziyāret her beyt ü her çerāğı

Cāni münevver eyler yoqdur bir **er** çerāğı (Yetim D., G. 209, M. 2).

❖ **erāzil**: pek alçak ve soysuz kimseler.

Qoyup ser-māye-i fazlı birāder

Erāzil meksebine oldı mā'il (Yetim D., K1. 5, M. 2).

❖ **erbāb-ı ḥacāt**: dilek, istek, dua ehli.

Kerāmet sofrasın beḫl it Yetim **erbāb-ı ḥacāta**

Seni çün Qanber itdi bir 'Aliyy-i Murtaḫā meşreb (Yetim D., G. 11, M. 9).

❖ **ercmend olmak [Kalıp İ.]**: muhterem, şerefli, itibarlı olmak.

Her kim tufeyl eyleye bir iki gūsfend

Älem anuñ tufeyli olup **ola ercmend** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 12).

❖ **Erdevān**: eşkanilerin son padişahı.

Biri Sulţān Mehemmed **Erdevān-ı** baht-ı Serhānī(?)

Biri Sulţān Selîm Efrāsiyāb-ı mülk-i Yūnānī (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 11).

❖ **eren**: dinî konularda öncü olan şahsiyet.

Ṭarîkı fi'l-i nā-şāyesteyile eyledüñ ber-bād

Erenler yolına virdüñ hālel ey pîr-i nā-bālig (Yetîm D., G. 95, M. 6).

Gel **erenler** yolını varmak için

Ey Yetîm evliyāya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 13).

Miyān-beste olup cāru-keşidür pārsā-yı 'aşk

Tehî görmez **erenler** hıdmet-i kūy-ı harābātı (Yetîm D., G. 194, M. 4).

❖ **erkek**: er, yiğit.

Şalar merdāne-vār āvāz ber-baṭṭ

Degül mi bi'llāh **erkek** sāz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 2).

Sūrāḫ-ı hāke mūr gibi dāne-çîn olup

Gūşşededür fakîr ü ganî **erkek** ü dişi (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 44).

❖ **ervāh**: ruhlar, canlar.

İhāṭa eylemişlerdür meges-rānı olup **ervāh**

Yetîm ālūde leb düşmiş der-i hāmmāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 9).

Bunda huddām ile üns itmiş idi ol maḫdūm

Anda rūḫına iderseñ nola **ervāhı** nedîm (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 80).

❖ **erzen**: darı || tane.

Şāh elinden gîdā alurken ben

Türk elinden yiyem mi hiç **erzen** (Yetîm D., Mes. 2, M. 82).

❖ **esās:** temel, asıl, mebna, hakikat.

Neydi ber-bād eylemek taht-ı **esās-ı** Hüsrev'i

İtmese Ferhād'ını Şîrîn reh-i şîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 7).

Ki hergiz olmaya fânî **esāsı**

Muħalled ola bâķide bināsı (Yetîm D., Mes. 4, M. 11).

Olma mâ'il yaşuma ey müdde'i bilmez misin

Kim **esāsından** yıkar irince bir dīvarā şu (Yetîm D., G. 163, M. 4).

➤ **esās-ı 'akl:** aklın esasları, temelleri.

Bahār irdi kenār-ı āba gel cām-ı muşaffā tüt

Esās-ı 'aklı ber-bād it özüñ ser-mest ü şeydā tüt (Yetîm D., G. 18, M. 2).

➤ **esās-ı 'ālem:** dünyanın temeli, hakikat kaynağı.

Esās-ı 'āleme gelse tezelzül ğam yimez göñlüm

Bilür anı ki muħkemdür Ķalātā'yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 7).

➤ **esās-ı mey-ħāne:** meyhane temeli.

Urıldan **esās-ı mey-ħāne**

Sākî bî telħ görmedüm bir 'ış (Yetîm D., G. 80, M. 5).

➤ **esās-ı 'ömr:** hayatın temeli, yaşamın esası.

Ecel eylerken ey 'ākîl emel bünyādına ħande

Olur mı dār-ı dünyāda **esās-ı 'ömre** pāyende (Yetîm D., G. 190, M. 2).

❖ **esb:** at.

➤ **esb-i himmet:** kerem, lütuf atı.

Reh-zen-i aġyāra **esb-i himmeti** sürmekdedür

Olmayan bu yolda yār-ı hem-'ināndan nā-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 5).

Esb-i himmet sürüp seferlerde

Baş Ķomışdum reh-i ħaţarlarda (Yetîm D., Mes. 2, M. 93).

- **esb-i sa'ādāt:** mutluluk, bahtiyarlık atı.

Devlet ü 'izzetde olup ber-devām

Esb-i sa'ādāta süvār ol müdām (Yetîm D., Mes. 3, M. 34).

- **esb-i şevket:** ulu, haşmetli naz atı.

Püyede **esb-i şevketüñ** çün berķ

Tolı na'lı şerārı ğarb ile şark (Yetîm D., Mes. 2, M. 33).

- **esb-i tāzî:** fasih dille şiir yazan şair || arap atı.

Esb-i tāziden olur mı ma'dūd

Pāy-der-gil ola lāgar-ı hār (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 37).

- ❖ **esbāb:** sebep'ler, vasıtalar, vesileler.

Ey Yetîm **esbābdan** 'Attār-veş geçmek gerek

Kim bu yolda ğāret-i dükkān imiş dervişlik (Yetîm D., G. 106, M. 9).

- **esbāb-ı neşāt:** sevinç, mutluluk sebepleri.

Ġamdan ayrılmaz gönül biñ olsun **esbāb-ı neşāt**

Bir gönül maḥzūn ola olmaz ṭarab feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 3).

- ❖ **eser:**

1.eser, iz, nişan.

Meger odlar çıka ğam sillesiyile ol dem

Ḳalmaya ḥūn-ı ciğerden **eser** ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 8).

2.bir kimsenin meydana getirdiği şey.

Çok **eser** yazmış idi kātib-i şun'un ḳalemi

Oḳınur idi cebininde sa'ādet raḳamı (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 61).

- ❖ **eskāl:** ağır şeyler, ağırlık.

Biz sebük bārān ile pā-dāş olmazduḳ bu gün

Üstümüzden ırmasaḳ taḥfif idüp **eskālümüz** (Yetîm D., G. 64, M. 6).

❖ **esmār-ı hikmet:** bilgelik, hikmet meyvesi.

Hayālī şah-ı pür ezhār-ı bāg-ı hüsni behcetdür

Yetim **esmār-ı hikmetle** dirahıt-ı sāye-güsterdür (Yetim D., G. 62, M. 8).

❖ **esmek:** (hava için) bir yönden bir yöne doğru hissedilir şekilde hareket etmek.

Hayli bürüdetiyile **esti** şavurdı dey

Bār u kelām ile çağırup didi bī-ħicāb (Yetim D., Terci-bend 1, M. 3).

Eser ise nesim-i nuşret ü 'avn

Hanzal-ı telhi hoş-ruṭab itdüm (Yetim D., K1. 3, M. 15).

Maynayile saġanaqdan qorqman

Ne kadar **esse** şavursa yeñerin (Yetim D., K1. 1, M. 34).

Yel **esdükçe** gözün yaşı temevvüç eyleyüp dirdüñ

Acebdür bāde ahvāli nedür yā Rab ġamın yirdüñ (Yetim D., Mrb. 2, M. 9).

❖ **esir:** kul, köle || düşkün.

Nā-revā cünbişini fevt itmez

Çün maḥall bula **esir** fırsat (Yetim D., Terki-bend 2, M. 30).

❖ **esrār:** gizlenen ve bilinmeyen şeyler, aklın ermeyeceği işler, gizli hususlar, sırr'ın çoğulu.

Dün gice **esrārumuz** mestāna fāş olmuş Yetim

Bilmedük hüş-yārdan meclisde nāşī var imiş (Yetim D., G. 77, M. 9).

Vehmüm oldur ki hāme **esrārım**

Yazuban intişār ider 'āma (Yetim D., G. 181, M. 5).

Sözi taṭvīl idüp **esrārıñı** ifşā itme

İhtişār eyle Yetim ehl-i dile bu bes imiş (Yetim D., G. 82, M. 7).

Cemāl-i yāra ḥayrānsın Yetimī

Yine fāş oldı bu **esrār** derdā (Yetim D., G. 7, M. 12).

Görüp **esrār-1** cür'a-dān-1 Ḥaḳ' 1

Oldı ḥayrān-1 Ḥüdā beglerümüz (Yetīm D., G. 68, M. 13).

Görmez idi mey-kede şadrında kimse şüfiyi

'Ārif olsa hān-kāh küncinde **esrārın** görüp (Yetīm D., G. 14, M. 6).

➤ **esrār-1 'aşḳ-1 yār**: sevgili aşkının sırrı, gizemi.

Sırrı 'ayān eylemedi ser virüp Yetīm

Esrār-1 'aşḳ-1 yār ile ḥayrān olan başum (Yetīm D., G. 135, M. 14).

➤ **esrār-1 cür'a-dān-1 ḥaḳ**: Allah'ın şefaath sırları, gizleri.

Görüp esrār-1 cür'a-dān-1 Ḥaḳ' 1

Oldı ḥayrān-1 Ḥüdā beglerümüz (Yetīm D., G. 68, M. 13).

❖ **eski**: çok kullanmaktan yıpranmış, harap olmuş şey.

Ey Yetīm el-ḥaḳ budur şaldum kilimüm şuya ben

Şarıldan 'aşḳ ile bu ḳara **eski** çul baña (Yetīm D., G. 9, M. 12).

❖ **esved**: kara, siyah.

Aslı anuñ kim şaḳīdür sa'y ile olmaz sa'id

Reng virmez **esved** olan rūy-ı māder-zāda sürḥ (Yetīm D., G. 28, M. 8).

❖ **eş'ār**: şiirler || yetim tarafından sevgili için yazılan aşk şiirleri.

Naẓm u nesr ile Yetīm aḥvāli 'arz itmek muḥāl

Bir zamāna ḳalmışuz **eş'ār** u inşā suḥredür (Yetīm D., G. 39, M. 10).

Ey Cemālī olmasa her-cāyī **eş'ār-1** Yetīm

Boynına her 'ārifün olmaz idi dīvānı farz (Yetīm D., G. 85, M. 9).

Ey Yetīm **eş'ār** ile dīvāneler vaşfında ol

Kim cünün ehlinde yoḳ anuñ gibi bir zū-fünün (Yetīm D., G. 145, M. 9).

Cemālī nāmını sebt it Yetīmī tā ki **eş'āruñ**

Zamāne levḥ-i simine yaza altun ḳalemlemlerle (Yetīm D., G. 179, M. 13).

Sühândân ehli diller mecma'ı yine olup memlû

Gehi şatranc u **eş'âr** u gehi lâğ ile güft ü gû (Yetîm D., Mrb. 2, M. 30).

Kesb idüp evşâf-ı la'l-i cân fezâsından şafâ

Âb-dâr **eş'arum** ol serv-i revân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 4).

Ahşen olur çü ekzeb-i **eş'âr**

Şâ'ire olmasun mı lâf şî'âr (Yetîm D., Mes. 2, M. 65).

❖ **eşcâr**: ağaçlar.

Giydi **eşcâr** hil'at-i hâdrâ

Her biri Hâzret-i Hızır gūyâ (Yetîm D., Mes. 2, M. 11).

❖ **eşek**: eşek, merkep.

Yük olur mydum raķibe dōstum kūyuñda ben

Olmasa Mışrîlere dāyim **eşek** seyrânı farz (Yetîm D., G. 85, M. 8).

❖ **eşk**: gözyaşı || aşğın gözyaşları.

Olup 'ummân-ı **eşk** içinde gavvâş

Ma'ânî dūrlerini eyle peydâ (Yetîm D., G. 3, M. 13).

Kâr-ger oldı müjeñ **eşkümlle** didüm didi yâr

Kesin olmaz mı virilirse tîğ-ı cevher-dâra şu (Yetîm D., G. 163, M. 5).

Çihrede **eşk-i** yetimüm gibi evbâş yatar

Rûm'dur nuşret umup hayl-i kızılbaş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 1).

Yeter aqđı kapuñda **eşk-i** Yetîm

Âlemi garķ ider buhâr şaķın (Yetîm D., G. 146, M. 9).

Mâcerâ-yı derūnı **eşkümlle** ile

Yazar idüm ne gelse evhâma (Yetîm D., G. 181, M. 3).

Ey Cemâlî niçe bir **eşk-i** Yetîm

Baħr olup 'umķ u kenârı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 9).

Bu Yetîm'ün dil-i pür-derd ile sūzına güvâh

Âh ile çihredeki **eşk** yeter ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 10).

Bir niçe dem āb-ı Rükñ-ābād'a beñzetedüm seni
Şimdi ey **eşküñ** şaṭ-ı Bağdād'a beñzetedüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 2).

Eşk gird-ābında bu müjgān-ı ħün-ālūdumuz
Ka'r-ı deryāda yatur bir niçe mercān gibi (Yetîm D., G. 196, M. 3).

Eşk çihremden inüp ṭamlardı sînem dāğına
'Aşk şular koymadın derd ehlinün ocağına (Yetîm D., G. 176, M. 1).

Kanlı yaşlarla ciger pür çihreden dāğ üzre **eşk**
Rûm'dan söynür gibi āḥir kızilbaş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 5).

Şol gazel kim iderin **eşküñ** ile taḥrîrin
Lāl olup ḳaldı zebānum idemen taḥrîrin (Yetîm D., G. 142, M. 1).

Eşk gird-ābına düşdiyse ne ğam
Āşinādur bu deñizle mellāḥ (Yetîm D., G. 26, M. 5).

➤ **eşk-i bî-pāyān**: sonsuz, tükenmez gözyaşı.

Çeşm-i deryā bārdan kim **eşk-i bî-pāyān** aḳar
Ḳaṭraya baḥr-ı muḥiti şaymayup yek-sān aḳar (Yetîm D., G. 40, M. 1).

➤ **eşk-i bülbül**: bülbülün gözyaşları.

Eşk-i bülböldür çemende her seḥer rîzān olan
Gülşen içre bāğ-bān bilmen ne şanur şeb-nemi (Yetîm D., G. 210, M. 9).

➤ **eşk-i cūy-bār**: nehirlerin gözyaşı.

Olupdur bāğ-ı cān sîr-āb **eşk-i cūy-bāruñla**
Ter ü tāze olup dilden anuñçün şolmadun 'ārif (Yetîm D., G. 98, M. 7).

➤ **eşk-i ħün-ābe**: kanlı gözyaşı.

Zerd olan berg-i ḥazān üzre kızılık be Yetîm
Eşk-i ħün-ābeyile çihrede taḥrîrûmdür (Yetîm D., G. 42, M. 10).

➤ **eşk-i ħün-ābey**: kanlı gözyaşı.

Eşk-i ħün-ābeyiken zîver-i divān-ı Yetîm
Al evrāk ile ḥayfā ki müzeyyen oldı (Yetîm D., G. 212, M. 9).

➤ **eşk-i hūnī:** kanlı gözyaşı.

Eşk-i hūnīnūm rümüz-ı ‘aşkı tefhīm eyledi

Nite kim itdi ifāde ehl-i istimdāda sürh (Yetīm D., G. 28, M. 5).

Mest-i bed-nām olmadum tā olmayınca sākīya

Pāre-i bağrum kebābum **eşk-i hūnīnūm** mülüm (Yetīm D., G. 137, M. 10).

➤ **eşk-i revān:** akan gözyaşı.

Çanlu şular gibi yolum bağladı **eşk-i revān**

Eyledi ben nā-tüvānuñ yolını Ceyhūn bend (Yetīm D., G. 34, M. 3).

Kevkeb-i bahtum añup **eşk-i revānı** subha dek

Çihrem üzre zeyn idüp ‘ıkd-ı Süreyyā eyledüm (Yetīm D., G. 129, M. 5).

❖ **eşkāl:** şekiller, suretler.

➤ **eşkāl-i eşyā:** eşyanın sureti, görünüşü.

Yetīm **eşkāl-i eşyāda** cihān hayrān iken el-ħaḳ

Seni gördüm ki seyr eyler bu eşyāyı nigāhı ben (Yetīm D., G. 140, M. 9).

➤ **eşkāl-i ḳader:** alinyazısı şekilleri.

Bu **eşkāl-i ḳader** derkinde evrāk-ı Aristo’dan

Muḳannen bir söz isterseñ rızādan ğayrı iğvādur (Yetīm D., G. 53, M. 9).

❖ **eşyā:** mevcudat, yaratılmış olan her şey.

Hele ben bildüğüm hemān budur

Cümle **eşyāda** görinen odur (Yetīm D., G. 52, M. 2).

Ehl-i şühūtda yūri şorma bu **eşyāyı** sen

Şey’i nice derk ider dīde ki Mevlā görür (Yetīm D., G. 41, M. 3).

Yetīm **eşkāl-i eşyāda** cihān hayrān iken el-ħaḳ

Seni gördüm ki seyr eyler bu **eşyāyı** nigāhı ben (Yetīm D., G. 140, M. 10).

❖ **et:** insanlarda ve hayvanlarda, deriyle kemik arasında bulunan ve kas ile yağdan oluşan tabaka.

Yirler **etümi** bir yañadan pisiler üşüp

Yok tutmağa ağızlarını päre-i ciger (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 15).

❖ **etegi tütamak [D]:** yardım istemek.

Hazret-i pîr-i Cemâlî **etegin tütdu**n ise

Ey Yetîmî olugör ebkemi dervîşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 13).

❖ **eṭfâl:** çocuklar.

Eger **eṭfâl** elinden yağsa Mecnûn başına taşlar

Üşüp başına kuşlar yapmaz idi âşiyân anda (Yetîm D., G. 180, M. 7).

❖ **eṭ'ime-i mâ-ḥazar:** önceden hazırlanmış yemekler.

Meze-i meclis idüñ çün çekdi

Bu Yetîm **eṭ'ime-i mâ-ḥazarın** (Yetîm D., K1. 1, M. 54).

❖ **etmek:** ekmek; yemek; geçimi sağlayacak iş, şey.

Yenilen nân u nemek şanmañ ki dāmānumda

Bir yetîmem **etmegüm** çāk-i giribānumda (Yetîm D., Mat. 11, M. 2).

❖ **eṭvār:** tavırlar, davranışlar, haller, tarzlar.

'Aşk **eṭvārını** takrîr idemez kaldı Yetîm

Bārî taḥrîre gelen defter ü dīvāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 13).

Ṭutmayan ṭavr-ı Cemâlî'yi Yetîmî varmadı

Bu cihân-ı köhnede ehl-i fenâ **eṭvārını** (Yetîm D., G. 199, M. 14).

'Âşık olanuñ olur aḥvali perākende

Eṭvârı vü ef'âlî aḳvâli perākende (Yetîm D., G. 178, M. 2).

➤ **eṭvār-ı cihân:** dünya tavrı, durumu.

Yetîm incinme **eṭvār-ı cihâna**

Ne kim oldı dem-i fiṭrat virildi (Yetîm D., G. 211, M. 9).

➤ **eṭvār itmek [Kalıp i.]**: davranmak, hareket etmek.

Āḥere ṭavr-ı pesendide bize

Na-pesendidece **eṭvār itdüñi** (Yetim D., Terki-bend 2, M. 62).

❖ **ev**: ev hane || gönül evi, gönül.

Dünyā **evine** nola disem teng tār ev

Mihmān küş ü muḳaşşī vü nā-pāy-dār ev (Yetim D., G. 161, M. 1,2).

Ağız birikdürüp didiler ṭanz ile baña

İller **evinde** laḥm yiyüp sır olan gurāb (Yetim D., Terci-bend 1, M. 8, 18).

Gözi ṭoyar şu üştüri ölmüş ‘Arab gibi

Behr-i zaḥire her kim **evinde** baḳar başar (Yetim D., Terci-bend 1, M. 18).

Dünyā evine nola disem teng tār **ev**

Mihmān-küş ü muḳaşşī vü nā-pāy-dār **ev** (Yetim D., G. 161, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

❖ **evbāş**: ayak takımı, serseri topluluğu.

Çihrede eşk-i yetimüm gibi **evbāş** yatar

Rüm’dur nuşret umup ḥayl-i kızılbaş yatar (Yetim D., G. 61, M. 1).

Kimdür dir iseñ şāhā şehrüñde Yetim **evbāş**

Bir devleti ber-geşte iḳbāli perākende (Yetim D., G. 178, M. 9).

Nā-ḥalef ü müdbir ü ḳallāş ider

Kise-bür ü reh-zen ü **evbāş** ider (Yetim D., Mes. 3, M. 14).

❖ **evc**: gök || gökyüzünün en yüksek noktası, doruk, yüce.

Seri pā pāyı ser eyler cihān-ı bī-ser ü pādur

Ḥazīzi evc ider **evci** ḥazīz eyler bu dünyādur (Yetim D., G. 53, M. 2).

➤ **evc-i ḥasen**: güzel gökyüzü.

Gāh mihr-i sipihr-i ‘izzetdür

Gāh **evc-i ḥasende** meh-rūdur (Yetim D., G. 52, M. 10).

➤ **evc itmek [Kalıp İ.]**: ulu, değerli etmek.

Seri pā pāyı ser eyler cihān-ı bī-ser ü pādur

Ḥazīzi **evc ider** evci ḥazīz eyler bu dünyādur (Yetīm D., G. 53, M. 2).

➤ **evc-i ʿizzet**: ululuğun, yüceliğin en yüksek noktası; zirvesi.

Evc-i ʿizzetde dilersen ola ser ey dīde

Zerre mihr gibi eyle nazar ey dīde (Yetīm D., G. 187, M. 1).

❖ **evhām**: vehimler, kuruntular, kuşkular, sebepsiz zan ve korkular.

Mācerā-yı derūnı eşküm ile

Yazar idüm ne gelse **evhāma** (Yetīm D., G. 181, M. 4).

❖ **evlād**: çocuklar; kişinin soyundan gelenler.

Selāmetle gelüp şihhatde buldı cümle **evlādın**

Ḥuşūşā seyr idüp gördi Ḥüseyn'ün ḳadd-i şimşādın (Yetīm D., Mrb. 2, M. 17).

Zen ü ferzend ile da'vā-yı tecerrüd itme

Ḥaḳ kelāmında işit fitnedür **evlād** gönül (Yetīm D., G. 119, M. 10).

Faḳr u fāḳa taḳayyüd-i **evlād**

Diler imānum ideler ber-bād (Yetīm D., Mes. 2, M. 109).

Daḳı **evlād** u ensābı cihān ḩurduḳça var olsun

Serīr-i ʿizzet üzere her birisi kām-kār olsun (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 83).

❖ **evliyā**: Allah dostları, veliler.

Zāhid ü bengīye yūf didiler

Ḥākdür **evliyāya** beglerümüz (Yetīm D., G. 68, M. 10).

Gel erenler yolını varmaḳ için

Ey Yetīm **evliyāya** yalvaralum (Yetīm D., G. 133, M. 14).

Yaḳıcaḳ tōp u tüfek çün bārān

Evliyā himmeti olsun perde (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 134).

❖ **evrād:** evrat; okunması âdet edinilmiş olan belli âyet, sûre ve duâlar.

Tenedirnayile âvâze-i naqş u taşnîf

Ğalebe eyleye ħâlât ile **evrāda** yine (Yetîm D., G. 185, M. 6).

❖ **evrāk:** yapraklar.

Çün âğuştayiken penbe-i dâğ-ı bülbül

Vire mi bûy-ı vefâ baña gülün **evrākı** (Yetîm D., G. 200, M. 10).

Bu eşkâl-i kader derkinde **evrāk-ı** Aristo'dan

Muğannen bir söz isterseñ rızâdan ğayrı iğvâdur (Yetîm D., G. 53, M. 9).

Eşk-i ħûn-âbeyiken zîver-i dîvân-ı Yetîm

Al **evrāk** ile ħayfâ ki müzeyyen oldı (Yetîm D., G. 212, M. 10).

Sûziş-i derd-i derûn nidüğün **evrāka**

Yazmak olurdu eger düşmese od âfâka (Yetîm D., G. 183, M. 1).

❖ **evreng-i selâtin:** sultanlar tahtı.

İtmedi reşk idüp **evreng-i selâtime** nigâh

Her kimün bisteri ħākister-i külħan oldı (Yetîm D., G. 212, M. 5).

❖ **evşâf:** güzellikler.

Kesb idüp **evşâf-ı** la'l-i cân fezâsından şafâ

Âb-dâr eş'arum ol serv-i revân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 3).

➤ **evşâf-ı leb-i cân-perver-i cânâne:** sevgilinin cana can katan dudağının güzellikleri.

Kalduñ **evşâf-ı leb-i cân-perver-i cânâne**

Ey Yetîm ebsem ki şimdi bulduñ ağzuñ dādımı (Yetîm D., G. 202, M. 9).

➤ **evşâf-ı Peşen:** Peşen'in (Efrasiyab'ın babası olan İran hükümdar) nitelikleri, özellikleri.

Olsa ol ħüsrev-i ħübân nola tedvîne sebeb

Naẓm-ı Firdevsî'ye **evşâf-ı Peşen'dür** bâ'is (Yetîm D., G. 21, M. 8).

❖ **evvel:** evvela, önce.

Evvel-i neş'e-i berş ile kişi

Şüh olup gerçi şeṭāretler ider (Yetîm D., K1. 4, M. 1).

Şuyı bardaḡda dimişler gemiyi ḡāḡıdda

Bizden **evvel** bu cihān seyryn iden ehl-i vuḡūf (Yetîm D., K1. 7, M. 2).

Pendi pîr-i nāşıhuñ **evvel** bu ḡarf oldı ki gel

ḡadrüñi bilmezler ile yimegil nān ü nemek (Yetîm D., G. 111, M. 9).

❖ **evvel āḡir:** baştan sona.

Evvel āḡir sözüümüz ḡaḡḡ velî

Mazḡar-ı sırr-ı 'alā Seyyid 'Alî (Yetîm D., Terḡib-bend 2, M. 127).

❖ **evvelā:** birinci derecede, birinci olarak.

Zāhidā şulḡ u şalāḡ ister iseñ

Evvelā kendüñi eyle işlāḡ (Yetîm D., G. 26, M. 4).

❖ **evren:** kainat, alem.

Nefs ejderhāsını ḡāk ister itdün nūr idüp

Ey dem-i süz-ı derüñi od saḡan **evren** Dede (Yetîm D., G. 170, M. 6).

❖ **ey:** (ünlem) kendisine söz söylenen kimse veya kimselerin dikkati çekilmek

istendiḡinde adın başına getirilen ve uzatılabilen bir seslenme sözü.

Gel Cemālî gibi varlık ṡonını ṡarḡ eyle

Ey Yetîm eyleye tā kim seni ifnā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 12).

Vālihin boynuma gel zülfi girih-gîrüñi şal

Ben cünün ehliyin **ey** dōst o zencîrümdür (Yetîm D., G. 42, M. 8).

Ādem on ṡoḡuzı ṡon **ey** cāme-i 'irfān giyen

Zāḡir ü bāṡın gören ehl-i siyābuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 7).

Gel Cemalî'yile gül-geşt-i çemen eyleyelüm

Ey Yetîm olmuş iken gülşene miḡmān ḡonçe (Yetîm D., G. 186, M. 12).

Şi'rini virdi Yetim **ey** dil haridâr olana

Sayrefidür 'arz-ı cevher itdi bazarın görüp (Yetim D., G. 14, M. 11).

Şeş-cihâtı terk idüp **ey** dil olıgör bî-cihât

Râst u çep pîş ü pes bu zir ü bâlâ suhredür (Yetim D., G. 39, M. 3).

Metsem **ey** muğ-beçe sürme beni der-gâhuñdan

Çünkü ser-hoş ola mey-hânedede 'ayyâş yatar (Yetim D., G. 61, M. 5).

Pertev-i nûr-ı Cemâlî reh-nümâ-yı 'aşk iken

Ey Yetimî zühd yolın vara mı a'mâlümüz (Yetim D., G. 64, M. 12).

Olma yakın gel bize **ey** yâr-ı pür ferağ

Mağzûn ider şağın seni kalb-i hazinümüz (Yetim D., G. 67, M. 9).

Ey köçek ebruvânun eyle tırâş

Döyemez yaykaraya beglerümüz (Yetim D., G. 68, M. 15).

Âşıka dünyâda var mı **ey** 'aceb feryâd-res

Andelibe ola mı ol gönçe-leb feryâd-res (Yetim D., G. 72, M. 1).

Qaldurup âvâzeyi a'lâya **ey** bâng-i ceres

Gel delil ol Yesrib ü Baḥḥâ'ya **ey** bâng-i ceres (Yetim D., G. 73, M. 1, 2, 4, 8, 10, 12, 14).

Hüb olur 'âlem tırâş oldukça kâfir zümresi

Ey Yetim el-Ḥaḡ yaraşmaz 'arîz-ı dil-berde riş (Yetim D., G. 75, M. 10).

Ey Yetim ol göz ile geçme uyuz

Dehr elinden gele nâ-gâh hırâş (Yetim D., G. 76, M. 13).

Ey cefâ-pîşe vü sitem endiş

Gel e müştâkı eyleme dil-rîş (Yetim D., G. 80, M. 1).

Âlem-i 'aşk-ı Cemâlî'ye düşüp zevk itmedi

Ey Yetimî olmayan kayd-ı dü-'âlemden ḥalâş (Yetim D., G. 84, M. 10).

Ey Cemâlî olmasa her-câyî eş'âr-ı Yetim

Boynına her 'arifün olmaz idi dîvânı farz (Yetim D., G. 85, M. 9).

Olupdur sinede dāğ-ı nihānum gün gibi rüşen

Beni şehri içre **ey** çāk-i girībān eyleyen t̄ālī‘ (Yetīm D., G. 93, M. 10).

Yürürken ökçeñi başup ecel **ey** p̄ir-i nā-bālig

Nedür bu itdügün t̄ül-ı emel **ey** p̄ir-i nā-bālig (Yetīm D., G. 95, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Åşub u şūr-ı dehr ile **ey** dil huzūr yok

Pürdür ğumūm-ı hādise cāy-ı sürūr yok (Yetīm D., G. 99, M. 1).

Baña rāh u revişden şorma **ey** şeyh

Ki sūfī-ves benüm bir mezhebüm yok (Yetīm D., G. 100, M. 3, 10).

Gel sebük-bār ol dilersen **ey** refik

Merdde rev diyeler ehl-i t̄arık (Yetīm D., G. 101, M. 1).

Muhtefidür dime **ey** dil mā-sivādan çek elüñ

Tārik-i ğayr-ı Hāk’a eclā olupdur şüfilik (Yetīm D., G. 105, M. 11, 13).

Hīle-i nefis ü şeyātın olmasa **ey** merd-i Hāk

Sālik-i rāh-ı Hāk’a āsān imiş dervişlik (Yetīm D., G. 106, M. 7, 9).

Hazret-i p̄ir-i Cemālī etegin t̄utdun ise

Ey Yetīmī olugör ebkemi dervişlerün (Yetīm D., G. 107, M. 14).

Ber-ķarār olmaduñ **ey** dil reh-i Hāk’da bir dem

Fikr-i bī-hüdeyle bü’l-hevesi niceye dek (Yetīm D., G. 110, M. 3).

Var iken fikr-i sivā gel çekme **ey** t̄alib emek

Ehl-i tevḫid olmağa mā-dün-ı hāk gitmek gerek (Yetīm D., G. 111, M. 1, 7, 11).

Terk idüp **ey** Yetīm oğlanı

Aḫmaķ oldu nisāya düşdi göñül (Yetīm D., G. 121, M. 9).

Gel erenler yolını varmaķ için

Ey Yetīm evliyāya yalvaralum (Yetīm D., G. 133, M. 14).

Pes Cemālī derdidür āşufte-ḫāl iden beni

Ey Yetīmī şanmağıl kim ğayrı derdüm var benüm (Yetīm D., G. 136, M. 12).

Ey Cemālî şâh olurdu bu Yetîmî çâkerüñ

Pürşîş-i hâl eyleyüp bir kez diyeydüñ ey kulum (Yetîm D., G. 137, M. 11).

Hâl diliyle Cemālî remzin

Ey Yetîmî nideyim bilimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 10).

Ey ğazâlüm rakîb-i segden kaç

Nâ-gehân itmesün şikâr şaşın (Yetîm D., G. 146, M. 3).

Ey nûr-ı başar saña fedâ iki göz olsun

Tek hâk-i reh-i küyün ile çihre toz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 1, 6).

Çün Cemālî sözini himmet ile ğuş itdün

Ey Yetîm eyle seri secdede fırsat var iken (Yetîm D., G. 150, M. 12).

Ey Yetîm olmayıcağ bād-ı cihân peymâ veş

Sa'b yollarda qalursın dem-i rihletde şaşın (Yetîm D., G. 157, M. 13).

Ey gönül almak için derd metâ'ın olmaz

Qatre-i eşk gibi naqd-i direm dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 3, 12).

Nefs ejderhâsını hâk ister itdün nûr idüp

Ey dem-i süz-ı derûnı od saçan evren Dede (Yetîm D., G. 170, M. 6).

Ey Mehdî-i din ğayret aḥbâbı helâk itdi

Gel hâriciyile kıl Deccâl'ı perâkende (Yetîm D., G. 178, M. 5).

Ey Cemālî niçe bir eşk-i Yetîm

Baḥr olup 'umq u kenârı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 9).

Ey Yetîm ol 'aşka bes dirüz ki Leylî ğafletin

Qaldurup ma'sûq itdi 'âşık-ı âġâhını (Yetîm D., G. 193, M. 9).

Ey 'Âlî-siret eyledün Qanber

Bu Yetîm-i qalenderi be 'Alî (Yetîm D., G. 195, M. 9).

Ey ma'ârif baḥrinüñ ğavvâşı isterseñ eger

Qa'r-ı deryâ-dildedür dürr-i hoş-âb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 9).

Ey Cemālî kor idüñ işigüñe yüz süriye

Bu Yetimî'nüñ olaydı eger istihkākı (Yetim D., G. 200, M. 11).

Kalduñ evşâf-ı leb-i cān-perver-i cānānede

Ey Yetim ebsem ki şimdi bulduñ ağzuñ dādını (Yetim D., G. 202, M. 10).

Ey Yetim eyler idüm kendümi nā-yāb eger

Olsaydı sebab-i künc-i ferāgat Çapudān (Yetim D., Ks. 1, M. 51).

Ey Yetim ākil-i berş elbette

Bu 'Alî'yise hamākatler ider (Yetim D., K1. 4, M. 7).

Halk için eyledüñse **ey** hāfız

Ka'be'de hoş tilāvet-i Kur'ān (Yetim D., K1. 17, M. 1).

Ey dil-i münbasiş katı gülme

Hande zımnında girye munzamdur (Yetim D., K1. 22, M. 1).

Nārdan kıt'adur sefer bilürüz

Ey huşuş ola hem-rehüñ nā-dān (Yetim D., K1. 27, M. 2).

Ehl-i Yetim çün ecel derdine bulmadı devā

Ey tecerrüd 'ālemi ehlen ve sehlen merhabā (Yetim D., Mat. 1, M. 2).

Ne revā seyrine māni' ola encüm kamerüñ

Ey efendi görelüm sineñi çöz tügmelerüñ (Yetim D., Mat. 7, M. 2).

Ey şeh-i şāh-bāz-ı 'Ankā şayd

Şayd-gāhuñda çarh ednā şayd (Yetim D., Mes. 2, M. 75, 79).

Ey işigi secde-gāh-ı ehl-i rāz

Vey kapısı maşşad-ı şāhib-niyāz (Yetim D., Mes. 3, M. 1).

Ey Yetim ister iseñ olmağa bir şāh-ı levend

Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetim D., Mrb. 1, M. 35).

Ne gam **ey** gūşe-i bī-tūşe olursañ ber-bād

Tekeye-i gamda dil-i abdālî idüp yirin (Yetim D., G. 142, M. 7).

Ey göz yaşı öñüme düşüp pişvâlık it

Ol dil-rübâ işigine gel reh-nümâlık it (Yetîm D., G. 16, M. 1).

Bu meşeldür deliden uşlı haber **ey** 'âkîl

Reviş-i 'aşkı yüri bî-ser ü sāmāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 11).

Saña naqş-ı kadem eclî vü rüşendür hemân **ey** cān

Göñül mir'atini jeng-i havâdisden mücellâ tut (Yetîm D., G. 18, M. 7).

Nîk ü bed endişeden **ey** mey-fürüş eyle hâlās

Tā ki ben meste ola mey-hâne künc-i 'āfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 7).

Ṭarîk-ı 'aşkda sâbit-kadem ol

Budur **ey** dil cenâb-ı Haqq'a minhâc (Yetîm D., G. 22, M. 8).

Cây-ı tebeddülât iken **ey** dil bu rûzgār

Kimse umar mı bunda ola ber-karāra hîç (Yetîm D., G. 23, M. 7).

Ṭarîk-i 'aşkı **ey** zâhid dilerseñ gel riyādan geç

Gider bu delk-ı sālûsı libās-ı pārsādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 1, 7).

Ey Yetimî hel şakahte kalbihidür çün hadîs

Sû-i zan bâbın yapup baḥs eyleme ez nîk ü bed (Yetîm D., G. 29, M. 9).

Hâfîz-ı Şîrâz ile dem-sâz ü hem-hâl olmağa

Ey Yetim itmek gerek fehvâ-yı Kur'an'ı melâz (Yetîm D., G. 35, M. 10).

Şehid-i 'aşkunam **ey** nev-bahārum şāhid isterseñ

Mezārum üzre bir bir lāle-i hūnîn-kefenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 7).

'Ākıbet olmaz ecel marzāsına **ey** dil devā

Hāliyā 'ilm-i eṭibbā vü müdāvā suḥredür (Yetîm D., G. 39, M. 7).

Cemālî ḥāk-i pāyı **ey** Yetimî

Seni başuña sultān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 17).

Ey Cemālî şeh-i nazm oldı Yetimî salıyor

Şu'arā-yı kudemā ravzasına velveleler (Yetîm D., G. 57, M. 9).

Dime ihvân-ı şafâdur şağın **ey** Yûsuf-ı cân

Vâdî-i hıkd ü hâsedde nice kardaş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 3).

Ey 'azîzüm cân ile ten Mısr'ına

Yûsuf-ı maḥbûs-ı zindân gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 7, 15).

Pertev-i nûr-ı Cemâlî reh-nümâ-yı 'aşk iken

Ey Yetîmî zühd yolın vara mı a'mâlümüz (Yetîm D., G. 64, M. 12).

Her şanem mûy-miyânî hevesinde **ey** cân

Dil-i âvâreyi bir kıl ile niçe yiderüz (Yetîm D., G. 65, M. 5).

Yine Cemâl'den umaruz **ey** Yetîm luṭf

Oldur cihânda zâhir ü bâṭın mu'inümüz (Yetîm D., G. 67, M. 11).

Âlem-i 'aşk-ı Cemâlî'ye düşüp zevk itmedi

Ey Yetîmî olmayan kayd-ı dü-âlemden ḥalâş (Yetîm D., G. 84, M. 10).

Göz yumup feth ü fütûh-ı gayrdan döndündür yüz

Vaḫtidür itseñ Yetîm'e **ey** güşâde bâb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 10).

Benden **ey** ehl-i ṭarab luṭf eyleñ ummañ inbisâṭ

Luṭfi yoḫdur göstere bir ḥâtırî maḥzûn neşâṭ (Yetîm D., G. 87, M. 5).

Yanmağı pervâneler kimden görürdi **ey** Yetîm

Vâdî-i sûz u güdâza olmasa üstâd şem' (Yetîm D., G. 92, M. 9).

Tişe-i himmetümde **ey** Ferhâd

Rîzedür Bî-sütûn didükleri ṭağ (Yetîm D., G. 94, M. 5).

Ey Yetîm eş'âr ile dîvâneler vaşfında ol

Kim cünûn ehlinde yoḫ anuñ gibi bir zû-fünûn (Yetîm D., G. 145, M. 9).

Ey şeh-i sâkin-i sūrâdık baḫt

Kürsî-i çarḫ zîr pâye-i taḫt (Yetîm D., Mes. 2, M. 29).

Âşıkuñ çoḫ beni yâd eylemedüñ

Yürî **ey** bî-ser ü pâsı çoḫça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 70).

Ey felek 'özüñü bildük ki nihāyet yok imiş
 Haste olup düşene hiç ifākat yok imiş (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 71).

Ġamuñ yir dirilür bir hasteyin bālîn-i miñnetde
 Buyurma **ey** tabībüm gel ölümlü hasteye perhîz (Yetîm D., G. 71, M. 6).

Çoçdur **ey** cān ma'rifetle sînesi ārāste
 Şafvet ile kām bir āyînesi ārāste (Yetîm D., G. 171, M. 1, 10).

Şuyā İskenderleri iltüp getürmişdür şusuz
 Teşne olma **ey** gedā gel bu serāyuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 4).

İderdüm bir yaña çeşm-i siyāhı fitnesin **ey** dil
 Belā olmasa bir yaña tūrup ol kām̄et-i bālā (Yetîm D., G. 4, M. 5).

Dimesün çāk-i girībānum gören şeydā baña
 Perde ol mecnūnuñam **ey** dāmen-i sahrā baña (Yetîm D., G. 6, M. 2).

Naẓm meydānında **ey** tab'um semendi menzil al
 Ehl-i dil taḥsīnidür bu yolda çün ögdül baña (Yetîm D., G. 9, M. 9, 11).

Ey pîr-i çarḥ kaldı taş altında elleri
 Raḥm eyle bu Yetîm'üñ elin al atalık it (Yetîm D., G. 16, M. 9).

Ṭarîḳ-ı 'aşḳda sâbit-ḳadem ol
 Budur **ey** dil cenāb-ı Ḥaḳḳ'a minhāc (Yetîm D., G. 22, M. 8).

Ol lebi gönçeyi medḥ eyleyimez
Ey Yetîm olsa hezārān meddāḥ (Yetîm D., G. 26, M. 10).

Āteş-i 'aşḳa yanup ḥākister oldum hey meded
Ey semender-vār idenler nār-ı sūzānı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 6, 7).

Varmağa üftān ü ḥîzān her taraf
Ey Yetîmî bî-ser ü pā vaḳtidür (Yetîm D., G. 36, M. 14).

Çerāḡı sūz-ı Ḥüsrev'den uyandur **ey** Yetîm ammā
 Nezāket yolların gel zāde-i tab'ı ḥasenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 9).

Keserler dil çıkarmazlar şakın hem-rāhdan **ey** dil

Ki ebnā-yı zamān adr-i refi-ı rāhı bilmezler (Yetīm D., G. 44, M. 7).

Ey dirīgā ki bu mevsimde metā'-ı levhe

Telef idüp dem-i nadı Şu gibi arc iderüz (Yetīm D., G. 65, M. 3).

Cāmī-i Şev peymā işitse keyfiyyetüm

ŐābāŐ idüp diyeydi **ey** tab'-ı nükte pervāz (Yetīm D., G. 66, M. 6).

Ey köçek ebruvānun eyle tırāŐ

Döyemez yayaraya beglerümüz (Yetīm D., G. 68, M. 15).

Őūfi meyl itmez leb-i yāra aı tā gelmeye

Ey Yetīm eblehdür ol alvāyı bī-dūd istemez (Yetīm D., G. 69, M. 10).

ün Cemālilerdenüz lāyı degüldür meyl ide

Ey Yetīmī zışte vü murdāra ab'-ı pākümüz (Yetīm D., G. 70, M. 12).

Geüp tır-i müjeñ Őadra oturdu **ey** kemān-ebrū

Acep peykān-ı dil-dūzun dimezse cānuma beriz (Yetīm D., G. 71, M. 3, 6).

ünkü ādem 'ālem-i kübrāyimiŐ **ey** cān u dil

Göz yumup ol 'ālemi seyrān imiş dervişlik (Yetīm D., G. 106, M. 3).

Hevā-yı Belh idüp mürşid dilerseñ **ey** Yetīm el-a

Per-i İbrāhīm Edhem'dür alātā'yile İstanbul (Yetīm D., G. 115, M. 9).

Olmadı devlet ü ibale felekler āyil

Batdan eyle gel e ara olaŐma **ey** dil (Yetīm D., G. 116, M. 2, 14).

Ey Yetīm ol gül-bün-i nev-āste yādına ben

Mürg-ı cānı name-i derd ile gūyā eyledüm (Yetīm D., G. 129, M. 9).

Ben **ey** Yetīm mest-i maabbet iken bu gün

Kim dir baa ki bāde ör-ı mest-i cām olam (Yetīm D., G. 132, M. 11).

ĀteŐ-i 'aş ile yandum yetiş **ey** yārān-ı eşk

ailup bād-ı fenādan yile varmadın külüm (Yetīm D., G. 137, M. 3, 12).

- Şeb-i deycürdur rüşen nehârum **ey** dil-i güm-râh
Hidâyet kevkebin iste yitürdüm şâh-râhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 3).
- Bir iki ferzânenüñ seng-i melâmet başına
Komaduñ yağdurmayınca **ey** sipihr-i ser-nigün (Yetîm D., G. 145, M. 8).
- Yirüñ **ey** gönçe itme hâr şağın
Eyleme ‘andelibi zâr şağın (Yetîm D., G. 146, M. 1).
- Çanber’üñdür bu Yetîm üftâde olsun behremend
Bâb-ı luţfuñdan senüñ **ey** Hayder-i Kerrâr fen (Yetîm D., G. 147, M. 10).
- Âlâyiş-i dü-kevn ile **ey** şeyh virme el
Âlûdeyile eylemezin merhabâyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 5).
- Çâyim ü şâyim olup gice vü gündüz **ey** dil
Mağsim-i rahmet-i Hağ’dan dile kısmet var iken (Yetîm D., G. 150, M. 3, 7, 10).
- Derd ü ğamla cân virüp cân almada bir nâ-tüvân
El-amân **ey** nâz u istignâ-yı devrân el-âmân (Yetîm D., G. 153, M. 2, 3).
- Bize el virmeden **ey** şüfi elüm almağsa
Kimseyi kimseye muhtâc Hüdâ eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 3).
- Buğz idüp ağıyâra **ey** dil yârı sev
Meyl-i firdevs eyleme didârı sev (Yetîm D., G. 160, M. 1, 6, 9).
- Olma mâ’il yaşuma **ey** müdde’i bilmez misin
Kim esâsından yıkar irince bir dîvarâ şu (Yetîm D., G. 163, M. 3).
- Mağamuñ **ey** gönül ‘Ankâ-şifat Çâf-ı kanâ’at kıl
Zeğân veş per açup her âşiyâna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 5).
- Cây-ı mihr iken gönül lâyıq mı ola kîne-gâh
Mihr ile **ey** sine-i pür-kinesi ârâste (Yetîm D., G. 171, M. 4).
- Çü düşdi zevrağ-ı himmet hevâ-yı ‘aşk ile **ey** dil
Kenâr endişesin itme yüri bu bağr-ı mevvâca (Yetîm D., G. 173, M. 5).

Gūşe-i Firdevs'dür **ey** dil cenāb-ı mey-kede

Sākiler gilmān ü kevserdür şarāb-ı mey-kede (Yetīm D., G. 174, M. 1, 7).

Sen zümre-i kıllāşa **ey** hāce gönül virme

Der kise iken itme ol mālī perākende (Yetīm D., G. 178, M. 7).

Evc-i 'izzetde dilerseñ ola ser **ey** dide

Zerreye mihr gibi eyle nazār **ey** dide (Yetīm D., G. 187, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Bu deşt-i pür-htaşar **ey** dil degüldür cāy-ı āsāyiş

Bu rāh-ı hevlnāk içre sebük-pā ol şitāb eyle (Yetīm D., G. 188, M. 5, 7).

Ecel eylerken **ey** 'ākil emel bünyādına hānde

Olur mı dār-ı dünyāda esās-ı 'ömre pāyende (Yetīm D., G. 190, M. 1, 10).

Şafā meşreb gedālardan açıl **ey** tīre-dil şūfī

Yezidī mezhebe yir yok muħibb-i hānedān içre (Yetīm D., G. 191, M. 7, 9).

Şekke düşmem nāzır u manzūrdan **ey** bī-nāzır

Nāzırı manzūr görmezsem tebeh kıl dideyi (Yetīm D., G. 192, M. 7).

Mey-kede künci mücāvirleriyüz **ey** sākī

Na'ralardan yiridür pür idevüz āfākı (Yetīm D., G. 200, M. 1).

Keder-i kalb ile **ey** sūf giyen itme kıyāş

Kendüñe şāf u mücellā olan ehl-i nemedi (Yetīm D., G. 203, M. 3).

Dıraħt-ı Sidre'yi medħ eyleyüp yād itme **ey** şūfī

Hevāsın ol hevādan eyledi ber-ter gönül mürği (Yetīm D., G. 204, M. 5).

Şevkunla dağ-ı sīnem par par yanarken **ey** māh

Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerāğı (Yetīm D., G. 206, M. 3).

Bir niçe dem āb-ı Rükñ-ābād'a beñzetedüm seni

Şimdi **ey** eşküm şaç-ı Bağdād'a beñzetedüm seni (Yetīm D., G. 207, M. 2, 3, 5, 7, 9, 11, 13).

Yürür devr eyleyüp tırılmaz piyale **ey** Yetīm aşlā

Meğer bezm-i neşāř-engize ibn-i māsīdür sākī (Yetīm D., G. 208, M. 9).

Ki ʔabī'at olur ʔabī'atdan

Nīk ü bed her ne görse **ey** hoş-ḥū (Yetīm D., K1. 8, M. 4).

Tut tevāzu' ʔarīkımı **ey** dil

İster iseñ eger reh-i rif'at (Yetīm D., K1. 14, M. 1).

Ehl-i diller ḥuzurı bī-ğışşdur

İhtirāz it kederden **ey** zāyir (Yetīm D., K1. 18, M. 2).

Olmasun bī-derde derdümden diyem gel ibret al

Vālih ü dem-beste ʔal benden beni **ey** ḥayret al (Yetīm D., K1. 35, M. 2, 4).

Par par yanarken **ey** māh şevkuñla sīne dāğı

Yandurmamışdı gökler bu iki zer ʔerāğı (Yetīm D., Mat. 14, M. 1).

Ne diyem zāt-ı pāküñe **ey** şāh

Oḥurken o zāta zıllu'llāh (Yetīm D., Mes. 2, M. 35).

Aḳl-ı ma'āşa ḳādir iken **ey** dirig ü ḥayf

Bī-tüşe avladı beni İstanbul'uñ ḳışı (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 45).

Süleymān-ı ḥaremden 'āleme **ey** Hüdḥüd-i müjde

Olursañ ol iki şāhuñ şerīf ismiyle berrende (Yetīm D., Terki-bend 1, M. 9).

Yüri **ey** cevr ü cefāsı ʔoḳça

Yüri **ey** derd ü belāsı ʔoḳça (Yetīm D., Terki-bend 2, M. 65, 66).

Devlet ü 'izzetüñ **ey** şāh-ı kerīm

Ber-devām ola budur vird-i Yetīm (Yetīm D., Terki-bend 2, M. 143).

❖ **eyā:** "ey, hey" manasına gelen ve arapça kelime ve terkiplere giren nidâ edatıdır.

Eyā şāh-ı cihān kesmen ümid-i vasluñı cāndan

Elüñden tiğ-ı ḥün-rizüñ inerse boynuma ʔaṭ'ā (Yetīm D., G. 4, M. 7).

❖ **eylemek:**

1. dönüştürmek, etmek, haline getirmek.

Mürğ-ı cānı ḳafes-i tenden uçup

Eyledi ravza-i Firdevs yirin (Yetīm D., K1. 2, M. 6).

Gönlüni cām-ı muşaffā **eyle**

Yār çün bezm-i şafānuñ Cem'idür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 93).

Süz-ı derün ile cihāndan 'ubūruma

Āhum 'alevlerin 'alem-i türbet **eyledüm** (Yetîm D., G. 128, M. 4).

Kevkeb-i bahtum añup eşk-i revānı subħa dek

Çihrem üzre zeyn idüp 'ıkd-ı Süreyyā **eyledüm** (Yetîm D., G. 129, M. 6, 10).

Cihān u ehline idüp vedā'ı

Enîsin fikr-i Sübhān **eylemişdür** (Yetîm D., G. 49, M. 4, 16).

Ey 'Ālî-siret **eyledüñ** Kānber

Bu Yetîm-i kalendarı be 'Alî (Yetîm D., G. 195, M. 9).

2. eylemek, etmek, yapmak, kılmak. Yardımcı fiil olarak kullanılır.

Şāh-ı iklim-i çemendür ki bu gün gülşende

Ceyş-i ezhāra çıkup **eyledi** dīvān gonçe (Yetîm D., G. 186, M. 4).

Şanki şuda şuarur māhî-i teşne **eyledi**

Zātına rāğıb olan müstağrak-ı envārını (Yetîm D., G. 199, M. 5, 8).

Ālāyış-i dü-kevn ile ey şeyħ virme el

Ālūdeyile **eylemez** merħabāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 6).

Gerden-i cānı tutup tığ-ı kazāya rāzî

Olmaz isem beni Hāq ehl-i rızā **eylemesün** (Yetîm D., G. 154, M. 6).

Veyā geşt eyleyüp şehri vücūdın

Nişān-ı seng-i tıflān **eylemişdür** (Yetîm D., G. 49, M. 12).

Ġamzesi tıgını ser-tiz **eyleyüp** mest ü ğazūb

Görmedüm ol yār-ı merdüm-küş gibi şeydā levend (Yetîm D., G. 33, M. 3).

Perçemüñ pür-çin idüp çok başlu 'ayyār eyleyen

Hattuñ Bağdād-ı ħüsne **eylemiş** bārū-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 6).

3. başarmak.

Yāruñ kilābı kesret ile üşmegin Yetīm

Düşdüm ferāğ ‘ālemine vaḥdet **eyledüm** (Yetīm D., G. 128, M. 10).

Olmadı devlet ü iḳbale felekler ḥāyil

Baḥtdan **eyle** gel e çarḥa ṭolaşma ey dil (Yetīm D., G. 116, M. 2).

4. yerine getirmek || kast edilen/istenen şeyin hemen yerine getirilmesi.

Çün Cemālī sözini himmet ile gūş itdūñ

Ey Yetīm **eyle** seri secdede fırsat var iken (Yetīm D., G. 150, M. 12).

5. demek, söylemek.

Muṭrib yūri terāneyile ‘arza **eyleme**

Cām-ı Cem ile ‘işret-i Kisrā ḥaberlerin (Yetīm D., G. 152, M. 5).

Her ‘abā-pūş bize ‘arz-ı riyā eylesesün

Tāc-ı tecrid urinup çün ü çirā **eylesesün** (Yetīm D., G. 154, M. 2).

Çarḥ-ı ḥūn-hāra bakup sa’y-i belīg eyleyelüm

Gel geçen ‘ömre te’essüfle dirīg **eyleyelüm** (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 12).

Mesnevī ṭarzın itse ger iḥyā

Sırr-ı Monlā’yı **eyleye** gūyā (Yetīm D., Mes. 2, M. 54).

Halk için **eyledüñse** ey ḥāfız

Ka’be’de ḥoş tilāvet-i Kur’ān (Yetīm D., K1. 17, M. 1).

❖ **eyleyelden:** ettiğinden beri.

Üstühānum **eyleyelden** ol kemān-ebrū nişān

Rāstī tīrini mağz-ı üstühānum şandılar (Yetīm D., G. 47, M. 7).

❖ **eytām:** yetim'ler, babası vefat etmiş.

Kim revā görür Yetīm’üñ böyle maḥzūn olduğın

Her zamān mesrūr iken ḳapuñda **eytāmuñ** senüñ (Yetīm D., G. 112, M. 10).

❖ **eyyām:** günler, devir, zaman.

Sineye bir mäh çekmiş leyl-i istigrākda

Mihreden rahşende sāğar ıaldurup **eyyām** mest (Yetîm D., G. 15, M. 6).

Hurüş **eyyāmıdur** cüş itdi şular çağlayup taşdı

Cünün hengāmıdur ‘ākıl ıo şehri rāh-ı şahrā tüt (Yetîm D., G. 18, M. 3).

❖ **eyvān:** saray, köşk.

Cenāb-ı cilve-geh-i ‘aşka eyleyüp pervāz

ıanaduñ altına al bu sipihr **eyvānım** (Yetîm D., G. 144, M. 10).

❖ **Eyyüb:** Hz. Eyyub Peygamber, sabrın simgesi.

Oldı nāzük bedeni hey meded **Eyyüb’a** ıarın

Arta başlayucuğaz zaıım-ı vebādan eleml (Yetîm D., Terkıb-bend 3, M. 69).

❖ **ez:** "den, dan" mânāsına gelir.

Ey Yetîmî hel şakaıte kalbihidür çün hadıs

Sü-i zan bābın yapup baııs eyleme **ez** nık ü bed (Yetîm D., G. 29, M. 10).

❖ **ez-ber okumak:** bir metne, yazıya bakmadan okumak.

Belāgat şaı-sārında idüp āvāze-i mevzün

Kadüñ vaşfın revān itmiş **okur ez-ber** gönül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 4).

Ol şanem hāıır-nişān itdükte ‘uşşākı raııb

Küfri **ez-ber okıyup** mekrin hemān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 8).

❖ **ez-berlemek:** (bir şeyi) bir yazıya bakmadan, bir kimsenin yardımını olmadan aynen tekrarlayacak şekilde zihne yerleştirmek, ezber etmek, hıfzetmek || (çok tekrar edilen bir şeyi) iyice öğrenmiş olmak, bellemek.

Goçemüz minnet Hüdā’ya gülsitan **ezberlemiş**

İşve vü nāz āyetin ol nev-cüvān **ez-berlemiş** (Yetîm D., G. 74, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

❖ **ezel:** başlangıcı olmayan geçmiş zaman, başlangıcı tasavvur edilemeyen zaman.

Ezel kilinde naqş olan cebinüm üzre nigüdur

Eger haqq-ı sa'âdetdür eger bir qara yazudur (Yetim D., Mat. 4, M. 1).

❖ **ezeli:** çok eskiden beri, öteden beri; başlangıcı olmayan.

Ezeli mazhar-ı Haq olmasa zât-ı âdem

Dâr-ı qurbetde nite olayidi ol ebedi (Yetim D., G. 203, M. 5).

F

❖ **fāka vü fakr**: yoksulluk.

Fāka vü fakr ādemi ebter ider

Kelb ider hūk ider hār ider (Yetīm D., Mes. 3, M. 9, 11).

Fāka vü fakr ile şî'rüm baña Şeh-nāme yeter

Nazm-ı Firdevsî'yile vaşf-ı Peşen'den geçdüm (Yetīm D., G. 131, M. 9).

❖ **fakīh-i medrese**: medrese hocası, fıkıh âlimi.

Ser-bürehne 'ür lar semtini ta'yīb itmesün

Her **fakīh-i medrese** cübbeyle destārın görüp (Yetīm D., G. 14, M. 8).

❖ **fakīr**:

1. 'ben', 'bendeniz' anlamında.

Mūr-ı miskine nazar şan ki Süleymān itdi

Ben **fakīre** idicek raħm u ħimāyet Ķapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 12).

2.yoksul, aciz, zavallı, çaresiz, ihtiyaç sahibi.

Sūrāh-ı hāke mūr gibi dāne-çin olup

Güşışdedür **fakīr** ü gānī erkek ü dişi (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 44).

Gerçi dirler sevişir nice gānīyle **fakīr**

Ben dirin birbirisin hāķķ-ı Hüdā sevmezler (Yetīm D., G. 50, M. 3).

❖ **fakr**: yoksul, aciz, zavallı, çaresiz, ihtiyaç sahibi.

Ķomaduğı yirden idenler şikār

Fakr sebeb oldı aña āşikār (Yetīm D., Mes. 3, M. 16, 17, 19, 21, 23).

Yā Rab bu **fakr** ile neye varur ħikāyetüm

Eflāke çıksa yiri degül mi şikāyetüm (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 49).

➤ **fakr u fāka:** yoksulluk.

Fakr u fāka taḳayyüd-i evlād

Diler imānum ideler ber-bād (Yetīm D., Mes. 2, M. 109).

Her millete koyup çıkarur **fakr u fāka** āh

Çorukum budur ki eyleye islām içinde gebr (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 27).

❖ **fānī:** gelip geçici, ölümlü.

Gül-bāng-i vird-i hān-kaḳı pest eyledüm

Şaldum bu **fānī** deyre çü bāng-i derāyı ben (Yetīm D., G. 148, M. 4).

➤ **fānī olmak [Kalıp İ.]:** ölümlü, kalımsız, bâkî olmayan.

Ki hergiz **olmaya fānī** esāsı

Muḥalled ola bākīde bināsı (Yetīm D., Mes. 4, M. 11).

❖ **fānūs:** şişeden kandil ve fener örtüsü.

Tonanmāya delil olup yine **fānūs-ı** Ḥayru'd-dīn

Şu deñlü garba 'azm itdük ki şarkı düşdi Anḳona (Yetīm D., G. 182, M. 5).

❖ **fāriğ olmak [Kalıp İ.]:** feragat etmek, geri durmak, uzak kalmak.

Fāriğ oldı eylemekden ārzū-yı verd-i ten

Añlayan bu bāğda bir çurı çalı ḳalduğın (Yetīm D., G. 151, M. 5).

❖ **faris:** atlı, süvari.

Faris iken piyāde oldı gönül

Açak oldı fütāde oldı gönül (Yetīm D., G. 120, M. 1).

❖ **farḳ itmek [Kalıp İ.]:** ayırmak, anlamak.

'Aşḳ müstevlī olup bir yire irgürdi yolum

Öñüm ardum bilmeyüp **farḳ idemen** şağ u şolum (Yetīm D., G. 137, M. 2).

❖ **farḳ-ı şecā'at:** aşırı yiğitlik, yüreklilik, cesâret.

Kethüda Beg ki o hulk-ı ḳasen ü ḳab'-ı laḳif

Fehm ider anda niçe **farḳ-ı şecā'at** ḳapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 30).

❖ **farz**: zorunlu, farz.

Ruĥlaruñ āyāt-ı ĥatı pāk tutsun k'oldı çün

Ṭahr ile mess eylemek mü'minlere Qur'an'ı **farz** (Yetim D., G. 85, M. 6).

➤ **farz eylemek [Kalıp İ.]**: bir şeyin yapılmasını kesin biçimde emretmek.

İtmesem gül gördüğümce sen gül-i ĥandān-ı farz

Eylemezdüm kendüme bülbül gibi efgānı **farz** (Yetim D., G. 85, M. 2).

Görüp aĥlākını fütüvvetini

Cāna **farz eyledüm** maĥabbetini (Yetim D., Mes. 2, M. 104).

➤ **farz itmek [Kalıp İ.]**: bir hükme varmak için dayanak olarak kabul etmek üzere var saymak, öyle imiş gibi kabul etmek, öyle saymak.

İtmesem gül gördüğümce sen gül-i ĥandān-ı **farz**

Eylemezdüm kendüme bülbül gibi efgānı farz (Yetim D., G. 85, M. 1).

➤ **farz olmak [Kalıp İ.]**: zorunlu olmak.

Āh-ı āteş-bār ile ifşā iderdüm 'āleme

Sırr-ı 'aşkı dōstum ger **olmasa** kitmānı **farz** (Yetim D., G. 85, M. 4, 8, 10).

❖ **faşıl**: bölüm, kısım.

Seni mā-dün idinenler ki olur mā fevĥuñ

Sa'y eyle ola mā-beyne fezāyil **faşıl** (Yetim D., G. 116, M. 8).

Aşk ile oĥunduğınca **faşıl** u bāb-ı Mesnevī

Şevĥ ile rakşa koyar her şeyĥ ü şābı Mesnevī (Yetim D., G. 198, M. 1).

❖ **fāş**: meydana çıkmış, açığa vurulmuş, duyulmuş.

➤ **fāş eylemek [Kalıp İ.]**: açmak, herkesçe bilinir hale getirmek.

Sīnede şakladuğum rāz-ı ĥamı

Ölürin **eylemezin** illere **fāş** (Yetim D., G. 76, M. 10).

Genc-i sırrı her gedā ṭab'a ĥācem **fāş eyleme**

El kararlar olmasa hem yā niçe altun bend (Yetim D., G. 34, M. 5).

➤ **fāş itmek [Kalıp İ.]**: ortaya çıkarmak.

Kimse almazdı benim derd-i derūnumdan haber

Äleme **fāş itmese** 'aşkum bu āhı nā-gehān (Yetīm D., G. 153, M. 6).

➤ **fāş olmak [Kalıp İ.]**: açığa çıkmak, belirgin hale gelmek.

Cemāl-i yāra hayrānsın Yetīmī

Yine **fāş oldu** bu esrār derdā (Yetīm D., G. 7, M. 12).

Dün gice esrārumuz mestāna **fāş olmuş** Yetīm

Bilmedük hüş-yārdan meclisde nāşī var imiş (Yetīm D., G. 77, M. 9).

❖ **fāyide**: fayda, kazanç.

Ƙodı ayak Ƙaraya Akdeñiz'üñ

Öñ gören **fāyidesinden** zararın (Yetīm D., K1. 1, M. 42).

Zāhidā nār-ı ģased senden ki münfekk olmaya

Fāyide ne tutalum olduñ cehennemden ģalāş (Yetīm D., G. 84, M. 6).

❖ **fazl**: cömertlik, iyilik, lutuf, kerem.

➤ **fazl-ı Ħak**: Allah'ın lütfu, iyiliği, cömertliği.

Fazl-ı Ħak'dur bu mağdemine anuñ

Nola tārīģ olursa fazl-ı ilāh (Yetīm D., K1. 37, M. 3).

➤ **fazl-ı ilāh**: Allah'ın lütfu, iyiliği, cömertliği.

Fazl-ı Ħak'dur bu mağdemine anuñ

Nola tārīģ olursa **fazl-ı ilāh** (Yetīm D., K1. 37, M. 4).

❖ **fedā olmak [Kalıp İ.]**: varsın gitsin, uğruna yok olsun.

Ey nūr-ı başar saña **fedā** iki göz **olsun**

Tek ģāk-i reh-i kūyūn ile ģihre toz olsun (Yetīm D., G. 149, M. 1).

❖ **fehmi**: anlama, anlayış, idrak.

Vey şeh-i kişver-i nikāt ü rümüz

Muhtefi **fehmiñe** degül mermüz (Yetīm D., Mes. 2, M. 78).

➤ **feh̄m itmek [Kalıp İ.]**: anlamak, idrak etmek, kavramak, düşünmek.

Kethüda Beg ki o hulk-ı hasen ü tab'-ı laṭif

Fehm ider anda niçe farṭ-ı şecā'at Ḳapudān (Yetim D., Ks. 1, M. 30).

Fehm-i aḳdār itmeyen şol bī şu'uruñ semtine

Āḳil olan virmedi aḳdāma reftār u reviş (Yetim D., G. 83, M. 7).

❖ **feh̄vā**: anlam, mana.

Eger **feh̄vā-yı** lā-tenzur ilā men-ḳāl'e nāzırsañ

Yetim'e ter düşüp itme cedel ey pır-i nā-bālig (Yetim D., G. 95, M. 11).

➤ **feh̄vā-yı Kur'an**: Kur'an-ı Kerim'in manası, anlattıkları.

Hāfız-ı Şirāz ile dem-sāz ü hem-ḫāl olmağa

Ey Yetim itmek gerek **feh̄vā-yı Kur'an'ı** melāz (Yetim D., G. 35, M. 10).

❖ **felek**: gökyüzü, sema; talih, baht, kader || dünya.

Āteşin āhı yıḳardı **felegi** olmasa ger

Dide-i terden aḳan şol nemi dervişlerüñ (Yetim D., G. 107, M. 11).

Olmadı devlet ü iḳbale **felekler** ḫāyil

Baḫtdan eyle gel e çarḫa ṭolaşma ey dil (Yetim D., G. 116, M. 1).

İḫtiyar eylemişem pır-i muġān pırümdür

Felege mey-kedeyi viremez yirümdür (Yetim D., G. 42, M. 2).

Per ü bāl-i tecerrüd açmayınca

Felek saḳfına çıkmadıñ çü 'īsā (Yetim D., G. 3, M. 10).

Ger **felek** fülk ola 'āḳil midür ol

İḫtiyār eyleye deryā seferin (Yetim D., K1. 1, M. 1).

Ḳuvvetde eyledi kiminüñ tāli'in **felek**

Za'f üzre eyledi kiminüñ çarḫ-ı gerdişi (Yetim D., Terci-bend 1, M. 41).

Ey **felek** 'özrüñü bildük ki nihāyet yok imiş

Ḫaste olup düşene hiç ifāḳat yok imiş (Yetim D., Terki-bend 3, M. 71).

➤ **felek-sā:** felek gibi.

Felek-sā sāye-bānlar sāye-dār şaḥn-ı gītīdür

Ṭınāb evvāh-ı ‘ālemde du‘ālardur senālardur (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 17).

➤ **felek-zede:** feleğin zulmüne uğramış, talihsiz.

Tekye-gāh-ı felāketūñ dedesi

Şah-rāh-ı fena **felek-zedesi** (Yetīm D., Mes. 1, M. 2).

❖ **fellāḥ:** ikinci, çiftçi, özellikle mısır çiftçisi.

Berr ü baḥrūn levend ü seyyāḥı

Pā-bürehne beriyye **fellāḥı** (Yetīm D., Mes. 1, M. 4).

Kūyuñı itme rakībe mesken

Mışr sulṭānı yaraşmaz **fellāḥ** (Yetīm D., G. 26, M. 8).

❖ **fem:** ağız.

Çıkmasun **femden** ki ṭoğrı olmaya tīr-i sūḥan

Kec gider ger olmaya bir tīr zih-gīr ile zābṭ (Yetīm D., G. 88, M. 9).

Rāzdān ile hüviyyet ḥaberin virmezler

Müḥr-i gencīne-i sırdur **femi** dervīşlerüñ (Yetīm D., G. 107, M. 4).

❖ **fen:** marifet, hüner, sanat; hile, tuzak.

Fitnede ḥāl-i ‘izāruñ gösterür tekrār **fen**

Çeşm-i cellāduñ velī ḳan itmede bisyār **fen** (Yetīm D., G. 147, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Kibr ile nāsa tefavvuḳ nideyin **fen** oldu

Ma‘rifet bār-ı girān ‘ilm ise reh-zen oldu (Yetīm D., G. 212, M. 1).

Geçer Hārūt **fen-i** nigūn-ser çāh-ı zilletde müdrık

Ser-i gevsāle veş bī-mağz ehl-i cāh u dānādur (Yetīm D., G. 53, M. 3).

Şi‘rümüz virmemege bŷy-ı taşannu‘ be Yetīm

Şan‘at u ‘ilm ü kemālāt ile **fenden** geçdüm (Yetīm D., G. 131, M. 12).

❖ **fenā**: gelip geçici olma durumu, devamlı ve kalıcı olmama, ölümlü ve son bulucu olma, ölümlülük, fânilik; [tas.] Kulun benliğinin Allah'ın varlığında yok olması, eşyânın nazarından silinmesi, kendi fiilini göremez olması, kesret âleminin kayıtlarından sıyrılıp Hakk'ın tasarrufu altına girmesi hâli.

Belâ kühî vü gam vādileridür

Fenā yiliyle bu bahr-ı mevvâc (Yetîm D., G. 22, M. 6).

Dil metâ'-ı derd ile gird **fenā** bāzârına

Ğırre-i sūd olmadı olup ziyândan nâ-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 11).

Cūylar cünbişidür şanma **fenā** deştinde

Dehr ili dağı sürer silsilesin Mecnûn'ıñ (Yetîm D., G. 108, M. 5).

Fenā bezmine ey tâlib eger yol varmak isterseñ

Gözün yaşın şarâb idüp cigercügün kebâb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 7).

Çalma itdüklerine yârânuñ

Ço mükâfâtı **fenā** 'âlemidür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 92).

Âleme 'uryân gelen 'uryân gider Yetîm

Bu **fenā** yolunda taḥfif eyledi rıḫlet yükin (Yetîm D., G. 158, M. 14).

Yād eylemeñ yanumda Bū Derdâ **fenâsı**

Virmiş iken cihânda aña iştihâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 3).

❖ **fenā seyl**: her şeyin sel gibi akıp gittiği, gelip geçtiği yer, dünya.

Binānuñ şeş-cihâtı olsa âhen

Fenā seylinden olmaz çünkü me'men (Yetîm D., Mes. 4, M. 8).

❖ **fener**: saydam bir maddeden yapılmış veya böyle bir madde ile donatılmış, içinde ışık kaynağı bulunan aydınlatma aracı; gemilere yol gösteren ışık kulesi II tas. Hz. Muhammed'in Tanrı'dan gelen ilk ışık olması anısına, ruhun aydınlanmasının bir sembolü olarak algılanan ve cem törenlerinde kullanılan چراغ, kandil, mum.

Seni gird-āba atar bu zulumāt

İnyeye al be hidāyet **fenerin** (Yetîm D., K1. 1, M. 14).

❖ **fenn-i cünûn-ı ‘aşk**: aşk çılgınlığının hüneri; ilmi.

Hem dahı Mecnûn gibi **fenn-i cünûn-ı ‘aşka** düş

Sen de bir Leylî-veşûñ dîvānesi ol giderek (Yetîm D., G. 111, M. 13).

❖ **fenzur**: bak, gör.

Mazhar-ı **fenzurû** olup nergis

Jāle-i ‘aynı oldı Nîl ü Aras (Yetîm D., Mes. 2, M. 19).

❖ **fer**: nur, ziya.

Pür dūd idelden āhî dāğ-ı ciger çerāğı

Bu nüh oldı kabānuñ bî-nūr u **fer** çerāğı (Yetîm D., G. 206, M. 2).

❖ **ferāğ**: azat olma, kurtulma.

Yāruñ kilābı kesret ile üşmegin Yetîm

Düşdüm **ferāğ** ‘ālemine vaḥdet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 10).

❖ **ferāgat**: hakkından vaz geçmek, bir şey istememek. şahsî dâvasından vaz geçmek.

Ferāgat gūşesin tūt ‘uzlet eyle

Ne sen il bil seni hem il ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 13).

Bi-ḥamdi‘llāh yine bir ḥoş demüm var

Ferāgat ‘āleminde ‘ālemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 2).

❖ **ferah**: sevinç, sevinme ve mutluluk.

Ferahlar baḥş idüp bezme sebūlar ṭaşıdur sakî

Silüp süpürdü ḡam gerdin göñül ferrāşıdur sakî (Yetîm D., G. 208, M. 1).

İsteme benden **ferah** cānā ki fikr-i hicr ile

Ayaḡuñ tozı ḥaḡı ḥātırda gerdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 9).

❖ **ferdâ**: yarın, ertesi gün; öbür dünya, âhîret.

Āh kim dîvāne dil ḡavḡādudur

Añmayup imrüzını **ferdâdadur** (Yetîm D., G. 58, M. 2).

Niye geldük ne gerek soñumuzu fikr idelüm

Äkıl olup bu işi kıomayalum **ferdāya** (Yetîm D., Terkıb-bend 3, M. 10).

❖ **ferd olmak [Kalıp İ.]**: eşı olmayan, eşsiz olmak.

Merd iseñ **ferd ol** muķayyed olma itlāk isteyüp

ķaħbe dūnyānuñ nikāħı vü tälākı suħredür (Yetîm D., G. 38, M. 7).

Ferd olup ‘ālem-i tecrīde gūzār eyleyelüm

Gel ķalender olalum terk-i diyār eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 3).

ķaydı itlāķa eyleyüp tebdil

Gir tecerrüd tārıkına **ferd ol** (Yetîm D., K1. 13, M. 4).

❖ **feres**: at, beygir.

Yetîm ögdül murād ise yarag it rahşını tab‘uñ

Alef hār olsa meydān almaģa itmez **feres** cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 14).

❖ **Ferhād**: Hüsrev ile Şîrîn hikâyesinin başkahramanlarından birisi. Hüsrev adlı İnan padişahının sevgilisi olan Şîrîn’e âşıktır. Şîrîn’in arzusu ile Bî-sütûn dağını delmesi istenir. Çünkü kendisi bir mimar mühendistir; sevgilisine kavuşmak için zorlu, gerçekleşmesi güç işleri göze alan âşığı simgeler.

ķıkımadı Mecnûn’dan fikr-i beyābān-ı cünûn

Gitmedi **Ferhād’dan** zevķ-ı hevā-yı Bî-sütûn (Yetîm D., G. 145, M. 2).

Kār ile gördüm muķayyed Bî-sütûn **Ferhād’ını**

Ehl-i itlāk eyledüm deşt içre Mecnûn adını (Yetîm D., G. 202, M. 1).

Neydi ber-bād eylemek taħt-ı esās-ı Hüsrev’i

İtmese **Ferhād’ını** Şîrîn reh-i şîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 8).

Baña kūh-ı ğam havāle aña kūh-ı Bî-sütûn

Bile gördük derdi **Ferhād-ı** belā āyîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 4).

Şandı bir **Ferhād** gelmiş kendiden ön Kūh-ken

Dehr-i dūnun cūylarla ķāk-i kūh-sārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 9).

Şikeste-ḥāl **Ferhād'un** ciger pergālesidür hep
 Degüldür lāleler yir yir ki seng-i ḥāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 5).

Mecnün'ı deşte gönderüp uzağa şaldılar
Ferhād'ı sürdiler yokuşa tağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 2).

Bî-sütün bir lu'b ile **Ferhād'ı** çaldı yirlere
 Kuvvet-i bāzūyile sâbıkda anuñken oyun (Yetîm D., G. 145, M. 3).

Seng-i ḥārālarla cūş idüp akan ırmağlar
 Şāf-dil-i **Ferhād'a** beñzer Hüsrev-i pür kîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 6).

Nāleme dem-sāz olan ey 'aks-i küh-ı Bî-sütün
 Derd ile feryād iden **Ferhād'a** beñzetzüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 8).

Zebün-ı rāh-ı 'aşk olmuş gibi **Ferhād** ile Mecnün
 Döşenmiş biri şahrāya biri küh-sāra yasdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 3).

Tişe-i himmetümde ey **Ferhād**
 Rîzedür Bî-sütün didükleri tağ (Yetîm D., G. 94, M. 5).

Şol şerār-ı tîşedendür tâbiş-i sūz-ı Yetîm
 Kim anı **Ferhād** şaldı şūriş-i Şîrîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 10).

➤ **Ferhād-ı bî-dil ḥālî:** Ferhad'ın dilsiz, suskun hali.

Raḥm-ı Pervîz olmadı Ferhād-ı bî-dil ḥālîne
 Tağlar feryād eylerken dil-i sengîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 7).

❖ **Ferîdün:** İran'da Pişdadi sülalesinin altıncı hükümdarıdır. Lakabı Ferruh'dur.

İki şeh-zādeler iki dil-āver pād-şālardur
 Cenābında **Ferîdün** ile Keyḥüsrev gedālardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 14).

❖ **ferrāş:** süpüren, çöpçü, hizmetçi.

Feraḥlar baḥş idüp bezme sebūlar taşıdur sakî
 Silüp süpürdü gam gerdin göñül **ferrāşıdur** sakî (Yetîm D., G. 208, M. 2).

❖ **feryād:** bağırıp çağırma. Yüksek sesle yardım istemek.

Beñzedüp **feryāduma** feryād-ı çengi ehl-i derd

Münhanî kâmetle cism-i nâ-tüvânum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 3).

➤ **feryād-ı çengi:** çenginin feryadı.

Beñzedüp feryāduma **feryād-ı çengi** ehl-i derd

Münhanî kâmetle cism-i nâ-tüvânum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 3).

➤ **feryād eylemek [Kalıp İ.]:** eyvah etmek.

Rahm-ı Pervîz olmadı Ferhād-ı bî-dil hâline

Taglar **feryād eylerken** dil-i sengîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 8).

➤ **feryād itmek [Kalıp İ.]:** yüksek sesle bağırmak, haykırmak.

Nâleme dem-sâz olan ey ‘aks-i küh-ı Bî-sütûn

Derd ile **feryād iden** Ferhād’a beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 8).

Nâfile dem-sâz olup **feryād ider** her ‘andelîb

Sîne her tâze dâğum olalı bir gül baña (Yetîm D., G. 9, M. 3).

Bülbül-i şürîde-veş ben nice **feryād itmeyen**

Gül gibi hâr ile hem-dem gördüm ol gönçe-femi (Yetîm D., G. 210, M. 11).

❖ **feryād-res:** feryat edenin imdadına yetişen, yardım eden (kimse).

‘Âşıka dünyâda var mı ey ‘aceb **feryād-res**

‘Andelîbe ola mı ol gönçe-leb **feryād-res** (Yetîm D., G. 72, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

➤ **feryād-res olmak:** imdada yetişen, yardımcı olmak.

Mezheb-i ‘İsî’ye bildüm ‘âkıbet eyler qarîn

Olmaya ger güm-reh-i fağra zeheb **feryād-res** (Yetîm D., G. 72, M. 8).

❖ **ferzâne:** bilgili, iyi yetişmiş (kimse); tas. dünya bağlantılarından sıyrılmış olan derviş || âşık.

Bir iki **ferzänenüñ** seng-i melâmet başına

Komaduñ yağdurmayınca ey siphr-i ser-nigün (Yetîm D., G. 145, M. 7).

Cüst ü cūda oluban ‘ākil ü **ferzāne** şıfat

Hıdmet-i Haḡ’da özün çābük ü çālāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 3).

❖ **ferzend**: oḡul, erkek çocuk.

Zen ü **ferzend** ile da‘vā-yı tecerrüd itme

Haḡ kelāmında işit fitnedür evlād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 9).

❖ **festeḡım**: istikamet üzere ol. (Hud Suresi 112.ayet).

İstikāmetle itdi istiḡhād

Festeḡım emrini ḡad-i şimşād (Yetîm D., Mes. 2, M. 14).

❖ **feth**: açma, açılma; fetih, ele geçirme.

Göz yumup **feth** ü fütüh-ı ḡayrdan döndündür yüz

Vaḡtidür itseñ Yetîm’e ey ḡüşāde bāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 9).

Ceyş-i İslām ile Sultān Süleymān ḡaradan

Baḡr u ber **fethine** ‘asker yürüdi bir aradan (Yetîm D., Mrb. 1, M. 6).

Feth ü nuşretler olup ḡabl-ı beşāret çalalum

Gel ḡonanmāya gidüp ‘azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 19).

➤ **feth-i bāb itmek [Kalıp İ.]**: kapıları elde etmek, ele geçirmek.

Cem’ olup cümle velāyet açamazken umaruz

Feth-i bāb idüp ide ‘arz-ı kerāmet ḡapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 42).

➤ **feth itmek [Kalıp İ.]**: savaşıla ele geçirmek, zaptetmek.

Rüm şāhı hücum idüp ḡüyā

Feth ider ḡarbbı ḡal’a-i gebri (Yetîm D., K1. 26, M. 4).

➤ **feth olmak [Kalıp İ.]**: ele geçirilmek, zaptedilmek.

Çerisin şüretüñ kesr itmeyince

Sañā **feth olmadı** iḡlīm-i ma’nā (Yetîm D., G. 3, M. 8).

➤ **feth-i tılsımāt**: tılsımları ele geçirme.

Vuşlat-ı genc dilā **feth-i tılsımāt** iledür

Bu fütühun dilini sākın-i virāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 3).

❖ **fetile:** fitil.

Noğşân-ı mâhî gör kim nur istedi mihreden

Bir zen **fetilesinden** yakdı ol er çerâğı (Yetîm D., G. 206, M. 6).

➤ **fetile-i dâğ:** yaranın fitili.

Sîne de yakduğum **fetile-i dâğ**

Oldı hicrân şebinde baña çerâğ (Yetîm D., G. 94, M. 1).

❖ **fetret:** iki vak'a arasındaki zaman.

Bu Yetîm-i müstemendi kendü öz hâlinde ço

Hâl olup bir niçe ehl-i **fetrete** neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 10).

❖ **fetvâ:** İslam hukuku ile ilgili bir sorunun dinî hukuk kurallarına göre çözümünü açıklayan, şeyhülislam veya müftü tarafından verilebilen cevap || yapılan veya yapılacak bir şeyi tasdik etmek, izin; bir konuda yargıda, değerlendirmede bulunma.

Katline 'aşıklarun hükmini gör müftünün

Ölmedin ölenlere virdüğü **fetvâya** bak (Yetîm D., G. 104, M. 8).

❖ **fevķ:** daha ileri, daha öte, daha üst.

Seni mâ-dün idinenler ki olur mâ **fevķuñ**

Sa'y eyle ola mâ-beyne fezâyil fâşıl (Yetîm D., G. 116, M. 7).

➤ **fevt itmek [Kalıp İ.]:** kaçırmak, kaybetmek, yitirmek.

Nâ-revâ cünbişini **fevt itmez**

Çün maħall bula esir fırsat (Yetîm D., Terķib-bend 2, M. 29).

❖ **feyz:** bereket, bolluk; huzur, refah, mutluluk || Allah tarafından kula lutfedilen ve ilham yoluyla kalbe gelen şey, vâridat.

Naẓm-ı mu'cizle Yetîm itse nola mestânelik

Kalb-i mir'ât-ı şafâda **feyz** mest ilhâm mest (Yetîm D., G. 15, M. 14).

Rütbet-i der-gâh-ı 'aşķı ben nice ta'rif idem

Her gedâ-yı kem-teri bir Sencer ü Dârâb **feyz** (Yetîm D., G. 86, M. 6).

➤ **feyz almak [Kalıp İ.]:** bilgi sahibi olmak, aydınlanmak, örnek almak.

Zāhīde eylerse her gün dökdüğü ol āb feyz

Aşk-ı âteşnâkden **alur** dil-i aḥbâb **feyz** (Yetîm D., G. 86, M. 2).

➤ **feyz eylemek [Kalıp İ.]:** başışlamak, bereketlendirmek.

Zāhīde **eylirse** her gün dökdüğü ol āb **feyz**

Aşk-ı âteşnâkden alur dil-i aḥbâb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 1).

Vāridāt-ı vird ile hoş-hāl gördük zāhīdi

Eylesün şimden girü derd ehline mızrâb **feyz** (Yetîm D., G. 86, M. 4).

➤ **feyz itmek [Kalıp İ.]:** ihsan etmek.

Yumayınca cāndan el ḡavvâş-ı ka'r-ı pür neheng

İtmedi deryâ şadefden bir dür-i nâ-yâb **feyz** (Yetîm D., G. 86, M. 8, 10).

➤ **feyz-resân-ı cihân:** bereket ve bolluk getiren.

Demler idi ki **feyz-resân-ı cihân** idüm

Şimdi su'âl eylemek oldu şinâ'atım (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 51).

❖ **fezâ:** gökyüzü, uçsuz bucaksız yer, alan.

Kesb idüp evşâf-ı la'l-i cān **fezâsından** şafâ

Āb-dâr eş'arum ol serv-i revân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 3).

❖ **fezâ'il:** faziletler, üstün özellikler.

Fezâ'il hırmeninün dānesini

Nedür dihkân-ı bî-hâşıl ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 3).

Seni mā-dün idinenler ki olur mā fevkuñ

Şa'y eyle ola mā-beyne **fezâ'il** fâşıl (Yetîm D., G. 116, M. 8).

❖ **fırşat:** fırsat, imkan.

Kesrete düşme gönül güşe-i vaḥdet var iken

Eyle taḥşil-i ma'ārif yüri **fırşat** var iken (Yetîm D., G. 150, M. 2, 12).

Nā-revā cünbişini fevt itmez

Çün maḥall bula esir **fırşat** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 30).

❖ **fi'd-dāreyn**: iki dünya.

Ger sevādü'l veçhi **fi'd-dāreyn**e itmezsem nazar

Sürh-rûlar maḥfilinde rû-siyeh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 9).

❖ **figân**: feryat, figan, ağlama, inleme.

Bezm-i meyde nâle-i nâyı **figânum** şandılar

Câm-ı cür'a yâşî şandılar çeşm-i hûn-feşânum (Yetîm D., G. 47, M. 1).

Nâleler tekrâr ider bî-çâre 'âşîk derd ile

Bülbül-i şürîdedür gūyâ **figân** ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 6).

Ağlasun mâtem idüp cümle cihân bu hâle

Çıksun eflâke bu derd ile **figân** u nâle (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 60).

➤ **figân-ı seg-i yâr**: sevgilinin hayranlarının feryadı, inlemesi.

Kanı şabâ **figân-ı seg-i yâr** ile gelüp

Güş-ı Yetîm'e irgüre yârân hikâyetin (Yetîm D., G. 139, M. 9).

❖ **fiker**: yelken örtüsü.

Gâziler hûra olurken güyegi

Yaşmağında geminüñ gör **fikerin** (Yetîm D., K1. 1, M. 28).

❖ **fikr**: düşünme, tefekkür.

Çâr 'unşurda müjeñ **fikriyle** rûh-ı revân

Çarḥ-ı çârümde Mesihâ'yile sūzen oldu (Yetîm D., G. 212, M. 3).

Hâtırâ itmez gedâ **fikr-i** ser-i Keyhüsrev'i

Peşe-i nâçiz veş ol mağz-ı Nemrüd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 5).

➤ **fikr-i âbâ**: babaların fikirleri, düşünceleri.

Merd iseñ ehl-i ḥaseb ol itme da'vâ-yı neseb

Fikr-i âbâ itmedin eyle ibâhim zıkr-i ced (Yetîm D., G. 29, M. 8).

➤ **fikr-i ‘amîk eylemek [Kalıp İ.]**: derin düşünmek.

Varṭa-i mevci görüp sâhile itme nazar

Fikr-i ‘amîk eyleyüp lücce-i deryāya bak (Yetîm D., G. 104, M. 10).

➤ **fikr-i beyābān-ı cünün**: delilik çölünün fikri.

Çıkmadı Mecnūn’dan **fikr-i beyābān-ı cünün**

Gitmedi Ferhād’dan zevḳ-ı hevā-yı Bî-sütūn (Yetîm D., G. 145, M. 1).

➤ **fikr-i bî-hüde**: nafile, boş, faydasız düşünce.

Ber-ḳarār olmaduñ ey dil reh-i Ḥaḳ’da bir dem

Fikr-i bî-hüdeyle bü’l-hevesî niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 4).

➤ **fikr-i bülend eylemek [Kalıp İ.]**: büyük düşünmek.

Dilā **fikr-i bülend eyle** ki dām u dānedür dünyā

Düşen āvāreyi alur kebüter-ḥānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 1).

➤ **fikr-i hicr**: ayrılık fikri, düşüncesi.

İsteme benden ferah cānā ki **fikr-i hicr** ile

Ayaḡuñ tozi ḥaḳı ḥātırda gerdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 9).

➤ **fikr itmek [Kalıp İ.]**: düşünmek, mülahaza etmek.

Fikr idüp virdüm yine aḳlāma reftār u reviş

Olmadı pā-dāş idüp ‘allāme reftār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 1).

Niye geldük ne gerek soñumuzu **fikr idelüm**

‘Āḳil olup bu işi ḳomayalum ferdāya (Yetîm D., Terḳib-bend 3, M. 9).

➤ **fikr-i ser-i zülfeyn**: iki zülûf (yüzün iki yanından sarkan saç lülesi.) düşüncesi.

Ḳayd iken göñlümüze **fikr-i ser-i zülfeynüñ**

Cān meşāmına virür rāyiḥa-i iṭlāḳı (Yetîm D., G. 200, M. 5).

➤ **fikr-i sivā**: Allah’tan başka varlıkların fikri.

Var iken **fikr-i sivā** gel çekme ey ṭālib emek

Ehl-i tevḥid olmaḡa mā-dün-ı ḥaḳ gitmek gerek (Yetîm D., G. 111, M. 1).

➤ **fıkr-i Sübhān:** Allah düşüncesi.

Cihān u ehline idüp vedā'ı

Enisin **fıkr-i Sübhān** eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 4).

❖ **fi'l:** davranış, eylem, amel.

Ḳavl ile itdi baña gerçi isa'et Ḳapudān

Lik **fi'linde** tamām itdi işābet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 2).

Fi'li ehl-i hevāyile mevşūf

Olana şūfi diyen aḥmaḳdur (Yetîm D., K1. 25, M. 1).

Bize bir rezli ḥavāle itmese

Ḳavli düşnām ola **fi'li** şirret (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 28).

➤ **fi'l-hāl:** bu anda, hemen, şimdi.

Bād **fi'l-hāl** irişdi vü oldı

Ḳapusın yapup açmağa der-bān (Yetîm D., K1. 20, M. 3).

➤ **fi'l-i nā-pesend:** beğenilmemiş davranış.

Berş ü efyün ekl idenler Ḥaḳ budur

Kızb ü **fi'l-i nā-pesend** itmekdedür (Yetîm D., K1. 34, M. 2).

❖ **firār:** kaçma.

Bî 'amel pendı virür ḥalka **firār** küllî

Şoḥbete ḥalkı ider gerçi ki da'vet vā'ız (Yetîm D., G. 90, M. 3).

❖ **firāş:** döşek, yatak.

'Aşḳ-ı Şîrîn ile cān virdükde miskîn Kūh-ken

Ṭağdan bālını şaḥrādan **firāşı** var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 4).

❖ **firāz:** yükselmek.

İnişin endişe it bālālığında 'ālemün

Kim naşibin arturur her kim **firāza** meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 8).

❖ **fireng:**

1. Osmanlıların Avrupalılara, özellikle Fransızlara verdikleri ad.

Düşdi küffâr içine dehşet ü heybet şöyle

Reyb **Fireng'ide** şâyed diyü gâret Çapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 24).

2. Avrupa toprakları.

Allâh Allâh diyü gül-bâng ile ceng eyleyelüm

Gel ÷onanmâya gidüp 'azm-i **Fireng** eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36).

❖ **fitne:**

1. arabozucu, kışkırtıcı, fitneci.

Zen ü ferzend ile da'vâ-yı tecerrüd itme

Hağ kelâmında işit **fitnedür** evlâd gönül (Yetîm D., G. 119, M. 10).

Âteş-i ÷op u tüfek birle kılâ'-ı küfre

Şaldı âşüb u ğam u **fitne** vü âfet Çapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 26).

2. sevgiliye ait güzellik unsurları.

2.1. sevgilinin gözleri

İderdüm bir yaña çeşm-i siyâhı **fitnesin** ey dil

Belâ olmasa bir yaña ÷urup ol kâmet-i bâlâ (Yetîm D., G. 4, M. 5).

2.2. sevgilinin yanağı

Hâl ü hañın **fitneye** yiltendürüp âşüb ider

Hüsn deryâsında ol bî-bâk ü bî-pervâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 7).

2.3. sevgilinin yüzündeki siyah ben

Fitnede hâl-i 'izâruñ gösterür tekrâr fen

Çeşm-i cellâduñ veli ÷an itmede bisyâr fen (Yetîm D., G. 147, M. 1).

Fitne iklîmi şâhıdur ol hâl

Hüsn ili pādşâhıdur ol ruğ (Yetîm D., G. 27, M. 5).

❖ **fora eylemek** [Kalıp İ.]: açmak.

Kaçalar tente **fora eyleyürek**

Pulye'nün hâli koyup kıyılarn (Yetîm D., K1. 1, M. 19).

❖ **forsa**: gemilerde kürek çeken tutsak veya hükümlü kimse.

Şöyle çekdür gemiyi **forsa** idüp

Ƙala mürğ-âbî döküp bâl ü perin (Yetîm D., K1. 1, M. 21).

➤ **forsa yürüme**k: gemiyi forsalar aracılığıyla ilerletmek.

Kafire ğâret için toğrulalı dümenler

Gemiler **forsa yürür** torıdadur yelkenler (Yetîm D., Mrb. 1, M. 22).

❖ **fuğarâ**: fakirler.

Ağniyâyı dil ü cândan **fuğarâ** sevmezler

Fuğarâyı nite kim ehl-i ğına sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 1,2).

Fuğarâyile ki oldum pā-dāş

Egmedüm beglere ağalara baş (Yetîm D., G. 76, M. 1).

Fuğarâ zeyyine olup mā'il

Hıdmetine yüz urdum on beş yıl (Yetîm D., Mes. 2, M. 105).

❖ **Furât**: Fırat nehri.

Furât u Dicle vü Ceyhün olupdur

Gözümden cüş iden enhâr derdâ (Yetîm D., G. 7, M. 3).

Ol kerem deryāsına varup mülâkî olmadur

Dîdeden ağıtduğum Nîl ü **Furât'umdan** ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 4).

❖ **furtuna**: fırtına, rüzgâr.

Düşme engin-i ğama **furtuna** çokdur şavılır

Sâkin-i fülk-i rızâ ol görünince Ƙaralar (Yetîm D., G. 55, M. 7).

Yetîm emvâc ile her tiğ olup bir mevc-zen deryâ

Selâmet sâhilin Efrenc'e göstermez bu **furtuna** (Yetîm D., G. 182, M. 10).

❖ **fuṣahā-yı ‘Arab:** fasih konuşan Arap.

Lā diyen kim belāgatine anuñ

Fuṣahā-yı ‘Arab ne‘am diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 12).

❖ **fuzalā-yı ṭuruk:** tarikatlerin fazîletli insanları.

Ger şorarlarsa Cemālî’yi cevāb-ı kaṭ’î

Fuzalā-yı ṭurukūñ mercî’i vü mu‘tekidi (Yetîm D., G. 203, M. 12).

❖ **fülân:** falan kişi, kimse.

Ziyāde servlik idüp ṭutma rif‘atde Yetîm özüñ

Tenezzül eyleyüp daḥı **fülāna** ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 10).

Yetîm ol baherden itdi ma‘ānî dürlerin peydā

Ki ḥāşāk u ḥas olmışdur **fülân** ibn-i **fülân** anda (Yetîm D., G. 180, M. 10).

Seyr-i şahrāda **fülānı** gördüm

Ḳoḳuban berşini çok çok yuvalar (Yetîm D., K1. 31, M. 1).

❖ **fülk:** gemi.

Ger felek **fülk** ola ‘āqil midür ol

İhtiyār eyleye deryā seferin (Yetîm D., K1. 1, M. 1).

❖ **füls-i aḥmer:** kırmızı para; bakır para.

Bir reh-nişîn sā’ile döndi Yetîm çün

Bir iki **füls-i aḥmere** degmezdi devletüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 58).

Ne deñlü üstüñe dönse bu çarḥ-ı jengārî

Fülüs-ı aḥmere şayma nücüm-ı raḥşānın (Yetîm D., G. 144, M. 4).

❖ **fünun:** fenler, bilimler.

Rāstî ḳāmet-i cānāna elif diyeliden

Aşḳ dersin oḳuruz ‘aşḳ **fününını** dirüz (Yetîm D., G. 65, M. 8).

❖ **füsürde:** donmuş || güçsüz, cansız.

Cemalüñ kısmetin güş eyleyelden zümre-i a’dā

Füsürde ḳalup oldılar dönüp ol demde bî-cāna (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 52).

❖ **fütāde**: düşkün, biçare || âşık.

Def **fütāde** nāy dem-beste güsiste tār-ı çeng

Rihte bāde şikeste şîşe dürd-âşām mest (Yetîm D., G. 15, M. 9).

Faris iken piyāde oldı gönül

Alçağ oldı **fütāde** oldı gönül (Yetîm D., G. 120, M. 2).

Müstemend ü müsāfir-i iqlim

Dermend ü **fütāde** ya'nî Yetîm (Yetîm D., Mes. 1, M. 6).

❖ **fütūh**: fetihler, zaferler, nusretler.

Vuşlat-ı genc dilā feth-i tılısmāt iledür

Bu **fütūhun** dilini sākin-i vîrāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 4).

Göz yumup feth ü **fütūh-ı** gayrdan döndündür yüz

Vahtidür itseñ Yetîm'e ey güşāde bāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 9).

❖ **fütūr**: bıkkınlık, usanç; ümitsizlik.

'Ālem dehān-ı ejder ü ādem gıdāyiken

'Ākil midür ki cān u dilinde **fütūr** yoç (Yetîm D., G. 99, M. 4).

❖ **fütüvvet**: dinî ve mesleki birlik, esnaf teşkilatı, ahilik; cömertlik.

Görüp ahlākını **fütüvvetini**

Cāna farz eyledüm maḥabbetini (Yetîm D., Mes. 2, M. 103).

G

❖ **ġāfil**: çevresinden ve gerçeklerden habersiz olan, gaflet içinde bulunan, dalgın, dikkatsiz ve düşüncesiz (kimse), basîretsiz, aymaz.

Uyanıklar ne kılar gicelerde

Düşüp hāba varan **ġāfil** ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 8).

Bā'is-i 'izzet ü zilletden olayduñ āġāh

Haşre dek sâkit olup söyleyemez idüñ **ġāfil** (Yetîm D., G. 116, M. 6).

Kemîn-gāh-ı tārîkı görme **ġāfil**

Sülük u seyre ehl-i rāh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 7).

❖ **ġaflet**: gafillik, bîhaberlik, dalgınlık, boş bulunmak bilinçsizlik.

Ey Yetîm ol 'aşka bes dirüz ki Leylî **ġafletin**

Ķaldurup ma'şûk itdi 'āşık-ı āġāhını (Yetîm D., G. 193, M. 9).

Bir pül-i rāh-ı hāţardur bu cihān-ı köhne

Hazer it **ġaflet** ile geçme ayak baş muhkem (Yetîm D., G. 125, M. 4).

O deñlü **ġaflet** almışdur cihān ehlini ser-tā-ser

Bakup ger görseler rüşen dil-i āġāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 9).

Be düşünür gözün aç **ġafleti** kı

Hābda beglige beñzer hep bu (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 111).

Şāh-ı Tübî durur ol dide-i Hāġ-bîn olana

Dime **ġafletle** şaġın çerçüb u hār u has imiş (Yetîm D., G. 82, M. 4).

➤ **ġaflet eylemek [Kalıp İ.]**: farkına varmamak, dalgınlık veya dikkatsizlik sebebiyle gerektiği gibi davranmamak, boş bulunmak.

Tünd-bād-ı āhdan ey müdde'î-i ser-firāz

Eyleme ġaflet ki kavm-i 'Ād'a beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 14).

❖ **gāh**: bazen, zaman zaman, ara sıra.

Gāh baħr-ı ‘amîk olub mevvāc

Gāh gešt-i cihān ider cūdur (Yetîm D., G. 52, M. 7, 8,9, 10, 12,, 13, 14).

Reh-i mescidde gehi **gāh** reh-i mey-kedede

Ne ʔarîka sūrînrse ʔo sūrînsün abdāl (Yetîm D., G. 118, M. 5, 7).

Geh deper **gāh** süser geh ısırır **gāh** çalar

Niçe hayvānlar olur şuret-i insanda şaħın (Yetîm D., G. 156, M. 9).

Gāh hışm u gehi nāz eyleyürek

Olsa Beñlü Memi pehlūda yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 109, 115, 116).

Pāy alup vaşlı metā‘ından ʔoyımlıħ itmege

Geh segirdüm **gāh** pusi mü‘min ü tersā levend (Yetîm D., G. 33, M. 10).

❖ **galebe eylemek [Kalıp İ.]**: yenmek, mağlûp etmek.

Tenedirnayile āvāze-i naqş u taşnîf

Galebe eyleye hālāt ile evrāda yine (Yetîm D., G. 185, M. 6).

❖ **gālib**: üstün gelen, yenen, galebe çalan (kimse).

Yirin od eyledi **gālib** hevā-yı rü‘yet-i dîdār

Ki yüz üzre düşüp hāke yürür āb-ı revāndur dil (Yetîm D., G. 122, M. 9).

➤ **gālib olmak [D]**: üstün gelmek.

Yār ben it canluyı seng-i sitemden añmadı

Oldı gālib bu şikeste üstühāndan nā-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 8).

❖ **gam**: kaygı, tasa, endûh, gussa. Sevgiliden uzak kalan aşığın hem şikâyetçi olduğu hem de ilke edindiği ruh hali.

‘Aşkuñ yolında guşsa vü **gam** baña zād olup

Gitdüm ‘adem vilāyetine nā-murād olup (Yetîm D., G. 13, M. 1).

Belā kūhı vü **ğam** vādileridür

Fenā yeli yile bu baħr-ı mevvāc (Yetīm D., G. 22, M. 5).

Eşk gird-ābına düşdiyse ne **ğam**

Āşinādur bu deñizle mellāħ (Yetīm D., G. 26, M. 5).

Ġayra acı gelürse ğuşşa vü **ğam**

Devletüñde o bal ü yağumdur (Yetīm D., G. 45, M. 7).

Ġam-ı dünyā nedür ki **ğam** diyeler

Ya aña miħnet ü elem diyeler (Yetīm D., G. 51, M. 1).

Dü-‘ālem ‘işret ü ‘işine virmen

Derün-ı dilde cānā bir **ğamum** var (Yetīm D., G. 54, M. 4).

Ġamdan ayrılmaz gönül biñ olsun esbāb-ı neşāt

Bir gönül maħzūn ola olmaz țarab feryād-res (Yetīm D., G. 72, M. 3).

Gel nidā-yı ğayb ile Hızr-ı ħuceste pey gibi

Ġam beyābānındaki tenhāya ey bāng-i ceres (Yetīm D., G. 73, M. 6).

Göz yaşı gibi şuyı **ğam** gibi aşı var imiş

Ķays’a Mecnūn dimeñüz ‘aql-ı ma‘āşı var imiş (Yetīm D., G. 77, M. 1).

Terk-i ‘ādet itmedür kayd-ı dü- ‘ālemden ħalāş

Kesb-i şādī vü țarabdur ğuşşa vü **ğamdan** ħalāş (Yetīm D., G. 84, M. 2).

Ķismet-i bezm-i ezel endūh u **ğamdur** ‘āşıkā

Cām-ı māl-ā-māldan ger gelse gün-ā-gün neşāt (Yetīm D., G. 87, M. 3).

Kesb ider ‘ālem-i ‘ulvīde hezārān şādī

Dār-ı süflīde olan bir **ğamı** dervīşlerüñ (Yetīm D., G. 107, M. 8).

Ne **ğam** ey ğūşe-i bī-tūşe olursañ ber-bād

Tekye-i ğamda dil-i abdālī idüp yirin (Yetīm D., G. 142, M. 7).

İden endūħ-ı cānān ile **ğam** iklīmini seyrān

İder terk-i vücūd ile ‘adem iklīmini seyrān (Yetīm D., G. 159, M. 1).

Gerçi çokdur be gönül guşsa vü **gam** dünyāda

Derd-i nā-cins gibi yokdur elem dünyāda (Yetîm D., G. 165, M. 1).

Meger odlar çıka **gam** sillesiyile ol dem

Qalmaya hūn-ı ciğerden eser ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 7).

Gam tenāvül eyleyüp dilden idersem nola āh

Dūddan hālī olur mı hiç ‘ayyāş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 3).

Ferahlar bahş idüp bezme sebūlar taşıdur sakī

Silüp süpürdü **gam** gerdin gönül ferrāşıdur sakī (Yetîm D., G. 208, M. 2).

Āteş-i top u tüfek birle kıla’-ı küfre

Şaldı āşüb u **gam** u fitne vü āfet Qapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 26).

Münkalibdür cihān-ı būqalemūn

İnbisātı **gam** ile müdgamdur (Yetîm D., K1. 22, M. 4).

Gam mariziniñ tabīb-i hāzıkıdur mey-fürüş

Gel yetiş ey haste-dil dārū’ş-şifādan şerbet al (Yetîm D., K1. 35, M. 3).

Her ki dir bu du’āyiçün āmīn

Hātırı gerd-i **gamdan** ola emīn (Yetîm D., Mes. 2, M. 136).

Faqr ile pā-der-gil olup qalmışam

Guşsa vü **gam** lüccesine qalmışam (Yetîm D., Mes. 3, M. 18).

Yel esdükçe gözün yaşı temevvüç eyleyüp dirdüñ

Acebdür bāde ahvāli nedür yā Rab **gamın** yirdüñ (Yetîm D., Mrb. 2, M. 10, 14, 23, 27).

Şāyed ola saña şefkatle diye

Yüri başt-ı feraḥ eyle **gamı** dür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 88, 116).

Terk-i ‘ādet itmedür kayd-ı dü-‘ālemden ḥalāş

Kesb-i şādī vü qarabdur guşsa vü **gamdan** ḥalāş (Yetîm D., G. 84, M. 2).

‘Aşk şahrāsı sebük-pālarını yitmez mi

Merhale kaṭ’iyiçün guşsa vü **gam** zād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 12).

Sakin-i zāviye-i miḥnet ü endūh u **ġamı**

Söyledüp itdüre ger ḥāli ḥikāyet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 37).

Derd ü **ġamla** cān virüp cān almada bir nā-tüvān

El-amān ey nāz u istignā-yı devrān el-āmān (Yetîm D., G. 153, M. 1).

Yel esdükçe gözün yaşı temevvüç eyleyüp dirdüñ

Acebdür bāde aḥvāli nedür yā Rab **ġamın** yirdüñ (Yetîm D., Mrb. 2, M. 10).

Yüri şādilik ile ḥandān ol

Ġamda olsun bu bükāsı çoqça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 68).

Ġamuñ yir dirilür bir ḥasteyin bālīn-i miḥnetde

Buyurma ey ṭabībüm gel ölümlü ḥasteye perhiz (Yetîm D., G. 71, M. 5).

Eger **ġamdur** eger miḥnet kazādan çün ola nāzil

İrādet sevķ idüp cāna rızā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 7).

Ġamuñ yir dirilür bir ḥasteyin bālīn-i miḥnetde

Buyurma ey ṭabībüm gel ölümlü ḥasteye perhiz (Yetîm D., G. 71, M. 5).

➤ **ġam degül:** ne çıkar, zararı yok, aldırma!

Çihre-i şāfiye şūfi bakmasa

Ġam degül mir'āta bakmaz zişt-rü (Yetîm D., G. 164, M. 4).

➤ **ġam-ı dünyā:** dünyanın gamı, kederi.

Ġam-ı dünyā nedür ki ġam diyeler

Ya aña miḥnet ü elem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 1).

➤ **ġam-fezā:** kederi, derdi arttıran. Acı veren.

Şarāb-ı pür-neşāṭı sunma ki ger eylese peymān

İnanma **ġam-fezā** bir ser-nigün peymānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 6).

➤ **ġam-ı firāvān:** fazla kaygı, tasa.

Serāçe-i reh-i vaḥşet degül mi dünyā

Gel ülfet eyleme çekme **ġam-ı firāvānın** (Yetîm D., G. 144, M. 6).

➤ **ġam-güsār:** gam, keder gideren; teselli veren.

ĶulaĶ tıt bu Yetım-i müstemendüñ pendini ġuş it

İrişdi **ġam-güsāruñ** ġöñlüñi işimden gir ü ħōş it (Yetım D., Mrb. 2, M. 34).

➤ **ġam yimemek [D]:** tasa etmemek, kaygılanmamak, üzölmemek.

Esās-ı ‘āleme gelse tezelzöl **ġam yimez** ġöñlüm

Bilür anı ki muĥkemdür Ķalātā’yile İstanbul (Yetım D., G. 115, M. 7).

❖ **ġamze:** ġöz süzerek ġöz ucu ile bakma, ġöz kuyruġunda ġörölen ġöñöl çekici hareket, ġöz kırpma; [tas.] batını feyiz ve cezbe.

ġamzesi tıġını ser-tiz eyleyüp mest ü ġazüb

ġörmedüm ol yār-ı merdüm-küş gibi şeydā levend (Yetım D., G. 33, M. 3).

ġörüp ölmelüsini ol ħünı

Buyurur **ġamzesine** tiz yaraġ (Yetım D., G. 94, M. 8).

➤ **ġamze-i ħün-riz:** kan dökücü yan bakış.

ġözün ser-mest ü müġġānuñ olupdur ħançer-i ser-tiz

Aceb mi ħanımı dökse benüm ol **ġamze-i ħün-riz** (Yetım D., G. 71, M. 2).

➤ **ġamze-kār:** gamzeli, süzgün bakışlı.

Zahımlar aġız açarlar çün şadef ol **ġamze-kār**

Tirler yağdurduġunca üstüme bārān gibi (Yetım D., G. 196, M. 5).

❖ **ġanı:** sâhip olduġu şeyle yetinen, fazlasını istemeyen, ġözü tok (kimse) ; bol, çok fazla.

Sürāĥ-ı ħāke mür gibi dāne-çin olup

ġüşşededür faĥır ü **ġanı** erkek ü dişi (Yetım D., Terci-bend 1, M. 44).

Gerçi dirler sevişir nice **ġanıyle** faĥır

Ben dirin birbirisin ħaĥĶ-ı Hüdā sevmezler (Yetım D., G. 50, M. 3).

Ben **ġanī** anlara dirin ki olup müstaġnī

Der-geh-i ġazret-i Ĥaġ'dan da recā itmezler (Yetīm D., G. 56, M. 5).

❖ **ġāra**: mağara.

Bu sīnem zaġmına gördüm dil-i āvāre yaşdanmış

řu bir meczūba beñzetdüm ki girmıř **ġāra** yaşdanmıř (Yetīm D., G. 79, M. 2).

❖ **ġaraz**: gaye, maksat, istek, amaç.

Tīre-diller öñince varmaġdan

ġarazum bir řafā-yı ġāıırdur (Yetīm D., G. 43, M. 4).

Başımı şaşdan şaşa döġüp kükermekden **ġaraz**

Ĥāk-i pāy-ı ġülşene diler varup el ġara şu (Yetīm D., G. 163, M. 7).

Teġāfūl itmesün řehler ri'āyāt-ı re'āyādan

Adāletdür **ġaraz** Sührāb u Efrīdūn u Dārā'dan (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 62).

❖ **ġarb**: Batı, batı yönü.

řarġ u **ġarbi** gezelüm mihr-i cihān-tāb gibi

Gel ġalender olalum terk-i diyār eyleyelüm (Yetīm D., Mrb. 3, M. 7).

Pūyede esb-i řevketūñ çün berġ

Ṭolı na'lı řerārı **ġarb** ile řarġ (Yetīm D., Mes. 2, M. 34).

Mihr řanmañ görinen bir tōp idüpdür başumı

řarġdan **ġarba** çalar çevġān-ı çarġ-ı bī-amān (Yetīm D., G. 155, M. 6).

Tonanmāya delil olup yine fānūs-ı Ĥayru'd-dīn

şu deñlü **ġarba** 'azm itdük ki řarġı düşdi Anġona (Yetīm D., G. 182, M. 6).

❖ **ġāret**: akın etmek, yaġmalamak, talan etmek.

Düşdi küffār içine dehşet ü heybet şöyle

Reyb Fireng'ide řāyed diyü **ġāret** Ĥapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 24).

Nehb ü **ġāretler** ile Pulya'yı vīrān idelüm

Geçüp andan öte İspanya'yı talan idelüm (Yetīm D., Mrb. 1, M. 13, 21).

➤ **ġāret-i cān:** can yağması.

ġāret-i cān u dil itdi bir ġad-i bālā levend

İtmedi bir cānibi bu nev' ile yağma levend (Yetīm D., G. 33, M. 1).

➤ **ġāret-i dükkān:** dükkān yağmalamak, talan etmek.

Ey Yetīm esbābdan 'Attār-veş geçmek gerek

Kim bu yolda **ġāret-i dükkān** imiş dervīşlik (Yetīm D., G. 106, M. 10).

➤ **ġam-ı firāvān:** fazla kaygı, tasa.

Serāçe-i reh-i vahşet degül mi dünyā

Gel ülfet eyleme çekme **ġam-ı firāvān** (Yetīm D., G. 144, M. 6).

➤ **ġāret-ger:** yağmacılık.

Kālā-yı i'tikādı vir kār-vān-ı 'aşka

Ťutdı ŗarīkı düpdüz **ġāret-ger** ü ġarāmī (Yetīm D., G. 201, M. 10).

Yetīm ĩmān u dīn **ġāret-geridür** ol büt-i tersā

Ki naġd-i dīnüñ almişdur nice bān oġlı bān iġre (Yetīm D., G. 191, M. 13).

❖ **ġār-ı tārīk:** karanlık mağara.

Çeşm-i aġvel veş biri iki görsem yā Eġad

ġār-ı tārīk eyleyüp bī-āb çeh kıl dīdeyi (Yetīm D., G. 192, M. 6).

❖ **ġarīb:** kimsesiz, biçare, zavallı || âşık.

Bu Yetīm-i güm-şüde üftān ü ġizāndur meded

Ol **ġarīb-i** bī-ser ü bī-pāya ey bāng-i ceres (Yetīm D., G. 73, M. 14).

Miġnet vücūdumı reh-i 'aşkuñda itdi güm

Raġm itmedüñ **ġarībūñe** yoluñda öldüğüm (Yetīm D., Mat. 8, M. 2).

Hā çevirdi başına özendürüp pervāneyi

Yaġdı kül itdi **ġarīb-i** itmedi āzād şem' (Yetīm D., G. 92, M. 6).

Ārzū-yı hānmān itmem bu ğurbet-hānede

Hāne-i ğurbet olupdur ben **ġaribe** hānmān (Yetīm D., G. 155, M. 8).

Müdde'iler gözine tokunduğı demde Yetīm

Şol **ġaribe** döndi düş ola kilābuñ 'aynına (Yetīm D., G. 172, M. 10).

Aceb olmaz **ġaribe** gūne gūne itlerüñ bāngi

Lisān-ı muhtelif çoğdur dehān-ı tercemān içre (Yetīm D., G. 191, M. 11).

❖ **ġarık olmak:** batmak, dalmak, boğulmak.

Āşinālık it Cemālī **olmasun**

Bu Yetīmî baħr-ı ħayretde **ġarık** (Yetīm D., G. 101, M. 12).

❖ **ġarķ itmek [Kalıp İ.]:** gark etmek, suya batırmak, boğmak.

Yeter aqđı kapuñda eşk-i Yetīm

Ālemi **ġarķ ider** buħār şaķın (Yetīm D., G. 146, M. 10).

Yetīm'em şāh-ı deryā-dil seħā vü cūda **ġarķ itdi**

Neheng āsā 'aceb olmaz dem ursam ķa'r-ı deryadan (Yetīm D., Terķib-bend 1, M. 69).

❖ **ġarķa:** batmış, boğulmuş.

Ten ki ser-tā-pā maħabbet nārına yandı bu gün

Kendüni envār-ı rahmet **ġarķası** şandı bu gün (Yetīm D., G. 143, M. 2).

➤ **ġarķa-i āvāre:** perişanlıġa batmış.

Cūylar şanmañ ħabāb ile düşüp her vādīye

Gözyaşıyle **ġarķa-i āvāre** ser-gerdān aķar (Yetīm D., G. 40, M. 4).

➤ **ġarķa-i eşk olmak [Kalıp İ.]:** gözyaşına batmak, gark olmak.

ġarķa-i eşk olalı ey hāne-i cism-i za'if

Seyl içinde beyt-i bī-bünyāda beñzetdüm seni (Yetīm D., G. 207, M. 3).

➤ **ġarka eylemek [Kalıp İ.]**: batırmak, boġmak.

Teşne-i sîr-âb itmez çün şarâb u bâdeye

Ġarka eyle zemzem ü zerķaya ey bâng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 10).

➤ **ġarka-i gird-âb-ı ‘aşk**: aşk girdabına batmış âşık.

‘Āşıkam ben mübtelâ itmeñ hayâtumdan ümîd

Ġarka-i gird-âb-ı ‘aşkam yok necâtumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 2).

➤ **ġarka-i ‘ummân**: denize, okyanusa batmış.

Cândan al yürege gire bu dür-i nâ-yâb ele

Derd-i ġavvâŝı yürî **ġarka-i ‘ummândan** işit (Yetîm D., G. 17, M. 6).

➤ **ġarka-i ümmîd ü bîm**: ümide ve korkuya batmış, boġulmuş.

Bu Yetîm âvâre oldı **ġarka-i ümmîd ü bîm**

Devr itsün zevraķ-ı gird-âb-ı meclis sâkiyâ (Yetîm D., G. 2, M. 9).

❖ **ġāv**: öküz.

Çul yirine bir nice **ġāv** ü ħara

Giydürür kat kat ķabâyı sîm ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 3).

❖ **ġavġâ**: döġüşme, gürültü || herhangi bir amaca erişmek, bir şeyi elde etmek veya bir şeye karşı koyabilmek için harcanan çaba, verilen mücadele.

Āh kim dîvâne dil **ġavġâdadur**

Añmayup imrüzımı ferdâdadur (Yetîm D., G. 58, M. 1).

Şûr u şerden gelüñüz sıġınalum Mevlâ’ya

Ārif olup başumuz virmeyelüm **ġavġâya** (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 2).

Ne ķadar bî-ser ü pâ vâlih ü şeydaları

Şûriş-i ‘aşķ ile başındaki **ġavġâsına** yûf (Yetîm D., G. 97, M. 4).

Ādemîlik bu degül ki idesin

Bizi **ġavġâda** kıoyup sen gidesin (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 64).

➤ **ġavġā-yı ‘aşk:** aşk gürültüsü, kavgası.

Şöyle koyıldı gönül yağmāsına **ġavġā-yı ‘aşk**

Bir vilāyet almaġa şan leşker-i ‘Osmān aġar (Yetīm D., G. 40, M. 5).

➤ **ġavġā-yı ma‘āş:** hayat kavgası, yaşam mücadelesi.

Ne‘am-ı naġnū kaşemnā yile sīr

Olalı kalmadı **ġavġā-yı ma‘āş** (Yetīm D., G. 76, M. 4).

➤ **ġavġā olmak [Kalıp İ.]:** kavga etmek.

Şimdi ġubb-ı cāh ile **ġavġā olupdur** şūfilik

Bā‘is-i cem‘iyyet-i dūnyā olupdur şūfilik (Yetīm D., G. 105, M. 1).

❖ **ġavvāş:** dalgıç, dalan || şair.

Yumayınca cāndan el **ġavvāş-ı** ka‘r-ı pūr neheng

İtmedi deryā şadefden bir dūr-i nā-yāb feyz (Yetīm D., G. 86, M. 7).

Ey ma‘ārif baġrinūñ **ġavvāşı** isterseñ eger

Ka‘r-ı deryā-dildedür dūr-i ġoş-āb-ı Mesnevī (Yetīm D., G. 198, M. 9).

Olup ‘ummān-ı eşk içinde **ġavvāş**

Ma‘ānī dūrlerini eyle peydā (Yetīm D., G. 3, M. 13).

Deryā-yı eşk ideli tūfān ġikāyetin

ġavvāş unutdı lücce-i ‘ummān ġikāyetin (Yetīm D., G. 139, M. 2).

➤ **ġavvāş-ı gevher:** hakiki dalgıç, dalgıç yaratılışlı.(mayasında vardır).

ġayālī baġr-ı fikretde neheng āsā şināverdür

Yetīm ol baġr ka‘rında yüzer **ġavvāş-ı gevherdür** (Yetīm D., G. 62, M. 2).

➤ **ġavvāş olmak [Kalıp İ.]:** dalgıç olmak || şair olmak.

Olup ‘ummān-ı eşk içinde **ġavvāş**

Ma‘ānī dūrlerini eyle peydā (Yetīm D., G. 3, M. 13).

➤ **ğavvāş-vār:** dalgıç gibi.

Ehl-i tecrîd ol yûri **ğavvāş-vār**

Tā ki gevher vire bu baħr-ı ‘amîķ (Yetîm D., G. 101, M. 3).

❖ **ğāyet:** amaç, maksat, gaye.

Baħr-ı ‘aşķa yiltenüp dil zevraķın Şaldum yine

Ğāyeti bu diyeler gird-āba dūŐdi bir gemi (Yetîm D., G. 210, M. 4).

❖ **ğayr:** başkası, başka || sevgili, Allah'tan başka her Şey.

Çağırup miħnet bucağında disem bir pāre Şu

Gözlerümden **ğayrı** yok virür bu ben bîmāra Şu (Yetîm D., G. 163, M. 2).

Göz yumup feth ü fütüh-ı **ğayrdan** döndündür yüz

Vaķtidür itseñ Yetîm’e ey gūŐāde bāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 9).

AŐķ pîridür Cemālî ey Yetîmî merd iseñ

Zeyline idüp teşebbüs **ğayrdan** kendüñi çek (Yetîm D., G. 111, M. 12).

Pertev atma dili ĥaķ beyt-i dile

Ğayrlardan süpürüp silimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 6).

Cihān-gîr-i zamān olmaķ dilerseñ

Yûri olma Ĥüdā **ğayrına** muħtāc (Yetîm D., G. 22, M. 10).

Pes Cemālî derdidür āŐüfte-ħāl iden beni

Ey Yetîmî Şanmağıl kim **ğayrı** derdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 12).

Ğayra acı gelürse gūŐŐa vü ğam

Devletüñde o bal ü yağumdur (Yetîm D., G. 45, M. 7).

Ğayra meftüh iken ol bāb-ı kerem

Bize iğmāz ile dîvār itdüh (Yetîm D., Terķib-bend 2, M. 53, 59).

Bu Yetîm’e itdi dîdārı ‘azîz

Ğayra ‘arz idüp liķāyı sîm ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 10).

Ġayr ma'nîsin alup beyte heves itme Yetîm

Mülk-i gayrîde bilürsin ki binâ itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 13).

Hüdâyâ daqq-ı bâb itmez kâpuñdan **ġayra** cân u dil

Nevaleñden nolâ i'tâ iderseñ aç u muhtâca (Yetîm D., G. 173, M. 9).

Ne kadar zulm ü sitem var ise itsün baña yâr

Tek varup **ġayrîlere** luţf u vefâ eylesesün (Yetîm D., G. 154, M. 10, 11).

Bu eşkâl-i kader derkinde evrâk-ı Aristo'dan

Muķannen bir söz isterseñ rızâdan **ġayrı** igvâdur (Yetîm D., G. 53, M. 10).

Göñül **ġayriyi** ko Allâh ile ol

Taşarrub bul yûri ol şâh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 1).

❖ **ġayret:**

1. kiskançlık.

Ey Mehdî-i dîn **ġayret** aḥbâbı helâk itdi

Gel ḥâriciyile kıl Deccâl'ı perâkende (Yetîm D., G. 178, M. 5).

2. çaba, çalışma, azim.

Her baķan **ġayretle** çarḥ-ı pür-şitâbuñ 'aynına

Nebetin gözler baķup bu âsyâbuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 1).

Ġayra tākāt mi olur **ġayretümüzden** dir iken

Yâr küyına güzer bād-ı şabâ eylesesün (Yetîm D., G. 154, M. 11).

Âdem olan **ġayret** altında olur lâ-büd ricâl

Ķomadılar **ġayret** altında olup **ġayret** yükin (Yetîm D., G. 158, M. 9, 10).

Ġayret ocağıdur çün şî'r-i Yetîm-i pür-suz

Efsürde olup itmez tûmârı cer çerâğı (Yetîm D., G. 209, M. 9).

- **ğayret-i akrân:** mevki, rütbe ve durumları birbirine uygun olanların kıskançlığı; çekememezliği.

Cânı âlüfte idüp eyleme kendüñ peyvend

Anlara himmeti ola **ğayret-i akrânda** şaşın (Yetîm D., G. 156, M. 8).

- **ğayret altında olmak [Kalıp İ.]:** dikkatle ve sebatla çalışma sorumluluğu.

Âdem olan ğayret altında olur lâ-büd ricâl

Komadılar **ğayret altında olup** ğayret yükin (Yetîm D., G. 158, M. 10).

- ❖ **ğayr-ı kanad:** kanatsız.

Tîr kim **ğayr-ı kanadla** uçısar

Olmadı lahm-ı şikâra enbâz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 121).

- ❖ **ğazâ:** din uğruna yapılan savaş.

Şâh-ı Ğâzî'nüñ olupdur çü **ğazâ** matlûbı

Kâfire gönderelüm şâ'ıklararla töpı (Yetîm D., Mrb. 1, M. 9).

Şol zamân içre ki Rodos'a **ğazâ** niyyetine

Çıkdı tonanmayile itdi şalâbet Çapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 17).

- **ğazâ itmek [Kalıp İ.]:** cenk etmek, savaşmak.

Kenz-i lâ-yefnâya itdük ittikâ

Şâhlar **itsün ğazâ-yı** sîm ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 8).

- ❖ **ğazâl:** ahu, ceylan || sevgili.

Ey **ğazâlüm** rakîb-i segden kaç

Nâ-gehân itmesün şikâr şaşın (Yetîm D., G. 146, M. 3).

- ❖ **ğazanfer-şavlet:** aslanca, kahramanca saldıran.

Gürbe-veş mûş-ı pelîde şalmaz

Tab' kim ola **ğazanfer-şavlet** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 22).

❖ **ğazel:** beyit sayısı 5-10 arasında değişen, ilk beytinin dizeleri birbiriyle, sonraki beyitlerinin ikinci dizeleri birinci beyitle uyaklı, genellikle lirik konularda yazılan Divan edebiyatı nazım biçimi.

Pence uzadur hamselere her **ğazelüm** çün

Ey şab'-ı sühan-senc söz az olsun öz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 7).

Şol **ğazel** kim iderin eşküm ile taħrîrin

Lâl olup kaldı zebānum idemen taħrîrin (Yetîm D., G. 142, M. 1).

❖ **ğāzî:**

1.din uğrunda harbeden, cihadda yaralanmış veya harbetmiş olan kimse.

Elinde ceng-cū **ğāzilerün** şemşîr-i 'uryānı

Ƙara kâfirleri koydu ser-â-ser kırmızı tona (Yetîm D., G. 182, M. 7).

Ğāziler hūra olurken güyegi

Yaşmağında geminūñ gör fikerin (Yetîm D., K1. 1, M. 27).

Ğāziler bu yola cān ile tūtup gerdenümüz

Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 27).

2.Kanuni Sultan Süleyman.

Hayr-ı dîn Beg gibi **Ğāzî** Beg'e hem-rāh olalum

Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 31).

❖ **ğazūb:** öfkeli.

Ğamzesi tîgını ser-tîz eyleyüp mest ü **ğazūb**

Görmedüm ol yār-ı merdüm-küş gibi şeydā levend (Yetîm D., G. 33, M. 3).

➤ **ğazūb olmak [Kalıp İ.]:** öfkeli olmak.

'Aşıkı gördükçe **olursın ğazūb**

Olmağıl gel böyle bed-hū a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 3).

❖ **gebr eylemek [Kalıp İ.]:** kâfir etmek.

Her millete koyup çıkarur fakr u fâka âh

Çorçum budur ki **eyleye** islâm içinde **gebr** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 28).

❖ **geç:**

1.haline gelmek, dönüşmek || yaşamak.

Vâ'ız 'avâm içinde diler hây ü hüy idüp

Gerçek yirine **geçire** yalan hikâyetin (Yetîm D., G. 139, M. 8).

2.(yılları) geçmek, (ömrü) tüketmek.

Hüdâyâ şâh-ı devrânun şebi Kâdr ola rüyı 'id

Safâ vü zevk u 'işretlerle **geçsün** her meh ü sâli (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 82).

3.(gelip) geçmek. ||...diye anılmak.

Geçer Hârût fen-i nigün-ser çâh-ı zilletde müdrik

Ser-i gevsâle veş bî-mağz ehl-i câh u dânadur (Yetîm D., G. 53, M. 3).

4.bir engeli aşmak, geçmek.

Yedi kat taşdan **geçmiş** zehirden eyledi aşum

Beni derd ü belâ küncinde mihmân eyleyen şâli' (Yetîm D., G. 93, M. 5).

Geçdi ben divâneye bir çurra-i şeb-gün bend

Oldı tar-ı gîsü-yı Leylî' yile Mecnûn bend (Yetîm D., G. 34, M. 1).

Yol be-gâyet sa'bdur **geçmez** sebük-bâr olmayan

'Âkıl olan cüst olup taħfif itsün bārını (Yetîm D., G. 199, M. 9).

Bu Yetîm'ün gönli kapulu limanı olmağın

Girdi başup **geçmedi** ol meskeni deryâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 14).

Geçüp tîr-i müjeñ şadra oturdı ey kemân-ebür

'Acep peykân-ı dil-düzun dimezse cânuma berhîz (Yetîm D., G. 71, M. 3).

5.(bir şeyden) vazgeçmek, (bir şeye) yüz çevirmek, terk etmek.

Ço efkârı ta'attuş eyleme aḥbârdan gel **geç**

Ḥayālât u serâb u bir kıru efsânedür dünyâ (Yetîm D., G. 5, M. 7).

Ṭarîk-i 'aşkı ey zâhid dilerseñ gel riyâdan **geç**

Gider bu delğ-ı sâlûsı libâs-ı pârsâdan **geç** (Yetîm D., G. 25, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Ey Yetîm esbâbdan 'Attâr-veş **geçmek** gerek

Kim bu yolda ğâret-i dükkân imiş dervîşlik (Yetîm D., G. 106, M. 9).

Geçelüm ḥavf u recâyile bisât-ı emne

İşret ü 'îş ü şafâyile olalum bî-gâm (Yetîm D., G. 125, M. 11).

Herkese kıdri kıadar oldı merâtib tevzî'

Mertebeñden **geçemezsin** çalışırsañ biñ yıl (Yetîm D., G. 116, M. 4).

Geçüp 'izzet serîrinde mu'azzedür gedâ meşreb

Düşüp ḥâk-i mezelletde yatur her pādşâ meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 1).

Ḥâtır-ı fâtirüme cümle gelenden **geçdüm**

Cânı ıtlâka virüp kıayd-ı bedenden **geçdüm** (Yetîm D., G. 131, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Cihānuñ az u çoğından **geçelden**

Göñülde şanma kim biş ü kemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 5).

Geçilmez güşe-i mey-ḥânedede rind-i sebû-keşden

Nedür 'ayyâş ü kıallâş ile bu şubḥ u mesâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 3).

6.tükenmek, bitmek, sona ermek; sönmek; etki yapmak, işlemek.

Def'i kıolaydı **geçmese** ger artuğa begüm

Şabri siḥâm-ı faḳra iderdi göñül siper (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 19).

7.gitmek, uzaklaşmak.

Ḥayl ü ḥaşemle **geçmege** bir şâh-râhdur

Maḥşer güninde râh-ı pül-i mezlaḳa baña (Yetîm D., G. 1, M. 3).

Sebük-rüh olmağa sende liyākat añlamañ zāhid
Girān-cān olmadan **geçseñ** olursın bī nevā meşreb (Yetīm D., G. 11, M. 8).

Rūm'dan **geçmek** Yetīm olurdu ammā 'ālemüñ
Hind ü Sind'i lağvdür Şām 'Irāk'ı suhredür (Yetīm D., G. 38, M. 9).

Bir pül-i rāh-ı hāṭardur bu cihān-ı köhne
Hazer it ğaflet ile **geçme** ayak baş muhkem (Yetīm D., G. 125, M. 4).

Ey Yetīm ol göz ile **geçme** uyuz
Dehr elinden gele nā-gāh hırāş (Yetīm D., G. 76, M. 13).

8.(bir yerden) geçmek, bir yerden başka bir yere gitmek.

Vādī-i nārı **geçüp** bād-ı hümümü görmedin
Ravzadan yanmışlara şal sāye ey bāng-i ceres (Yetīm D., G. 73, M. 11).

Bir semend-i bād-pāy ile **geçerdüm** kūh u deşt
Şāh-rāh idi önümde her gelen yokuš iniş (Yetīm D., G. 75, M. 3).

Nefsini bilmek hevāsıyile hep
Cān feşānlıklar idüp **geçdi** selef (Yetīm D., G. 96, M. 4).

Nehb ü ğāretler ile Pulya'yı vīrān idelüm
Geçüp andan öte İspanya'yı talan idelüm (Yetīm D., Mrb. 1, M. 14).

Rūm'dan **geçmek** Yetīm olurdu ammā 'ālemüñ
Hind ü Sind'i lağvdür Şām u 'Irāk'ı suhredür (Yetīm D., G. 38, M. 9).

❖ **geçen:** geçen, giden || uzaklaşan.

Birlige yitüp ikilikden **geçen** abdāl-veş
Tekye-i tefrīd içinde dimedüñ sen ben Dede (Yetīm D., G. 170, M. 7).

Çarḫ-ı hūn-hāra bakup sa'y-i belīg eyleyelüm
Gel **geçen** 'ömre te'essüfle dirīğ eyleyelüm (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 12).

❖ **geçinmek:**

1. yaşamak, hayatını devam ettirmek.

Giceler h̄ār ile gülşende **geçinen** güle hayf

Her seher nāle kılan bülbül-i gūyāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 7).

2. taslamak, ...imiş gibi davranmak.

Nāzır-ı h̄āb u hayāl oldu murākıb **geçinen**

Ƙara Ƙura bir Ƙuru rü'yā olupdur şūfilik (Yetîm D., G. 105, M. 7).

❖ **gedā:** dilenci, köle; kimsesiz, zavallı, yoksul || aşık.

Yazup irsāl ideyin şāha **gedālar** h̄ālin

Ola kim varup ide pāyesin efser kāğıd (Yetîm D., G. 30, M. 11).

Ey **gedālar** sāyesinde hoş geçüp idem huzūr

Bu huzūra irmez iden zıll-ı sultānı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 7).

Demler olur ki 'aşƘ meşƘ eyler

Baş egüp her **gedāya** beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 4).

Şuyā İskenderleri iltüp getürmişdür şusuz

Teşne olma ey **gedā** gel bu serāyuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 4).

Şafā meşreb **gedālardan** açıl ey tîre-dil şūfî

Yezîdî mezhebe yir yok muhibb-i h̄ānedān içre (Yetîm D., G. 191, M. 7).

Elinde cām-ı Cem her bir **gedāsı** KeyƘubād-ı vaƘt

Ururlar na'ralarla nevbet-i kūy-ı h̄arābātı (Yetîm D., G. 194, M. 7).

Şehāna eyledüñ emrünü cārî

Gedālık h̄ükmini idelden icrā (Yetîm D., G. 3, M. 6).

İtlerüñle hem-sifal olan **gedālar** sākīya

İstemez ger 'arza itsen 'işret-i cām-ı Cem'i (Yetîm D., G. 210, M. 7).

İki şeh-zādeler iki dil-āver pād-şālardur

Cenābında Ferîdün ile Keyhüsrev **gedālardur** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 14, 67).

Cāme-i zer-beft-i şāhiye teveccüh eylemez

Ol **gedā** kim engine aldı pelās u şālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 8).

Aşk ile mebhūt ü hayrānam egerçi ben **gedā**

Ḥāmdü-li'llāh zāhid-i ḥod-rā gibi gül olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 5).

İbret-i künc-i ferāğ oldur ki dervīş ü **gedā**

Kendüyi göstermeye Efrāsiyāb'ıñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 5).

Ḥāce eyler bī-nevāyı sīm ü zer

Pād-şāh eyler **gedāy**ı sīm ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 2).

Hātırā itmez **gedā** fikr-i ser-i Keyḥüsrev'i

Peşe-i nāçiz veş ol mağz-ı Nemrūd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 5).

Demler olur ki 'aşk meşq eyler

Baş egüp her **gedāya** beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 4).

Her **gedāya** virme ki maqşūdını bābda

Bir işāretdür hemān sultānum iqdāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 3).

Bana bī-baḥşīş 'aṭā-yı rütbet-i şaff-ı sipāh

Bir **gedāya** pıl iḥsān eylemekdür pād-şāh (Yetîm D., Mat. 13, M. 2).

Kendüñi şanma şehā şāh-ı cihān tenhā sen

Her **gedā** başlu başına nazār itseñ şehdür (Yetîm D., G. 59, M. 8).

Biñ yaşarsa şāhlar 'işretten āgāh olmaz

Gel **gedāy**ı gör ki biñ 'iş añladur her bir demi (Yetîm D., G. 210, M. 6).

➤ **gedālık itmek [Kalıp İ.]:** Allah'ın tecellisini elde etmek için dilencilik etmek.

Bu varlık ile yāra varılmağ muḥāldür

Terk eyle varı dōst yolında **gedālık it** (Yetîm D., G. 16, M. 4).

➤ **gedā-yı kem- ter:** hakir, değersiz dilenci.

Rütbet-i der-gāh-ı 'aşkı ben nice ta'rif idem

Her **gedā-yı kem-teri** bir Sencer ü Dārāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 6).

➤ **gedā meşreb:** dilenci yaratılışlı.

Geçüp 'izzet seririnde mu'azzedür **gedā meşreb**

Düşüp hâk-i mezelletde yatur her pādşā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 1).

➤ **gedā-yı nā-murād:** muradına eremeyen dilenci.

Olupdur şüretā gerçi **gedā-yı nā-murād** ammā

Ma'ānī kişveri içre emîr-i kāmrandur dil (Yetîm D., G. 122, M. 3).

➤ **gedā-yı ser-firāz:** başı dik dilenci.

Ayağ baş gel şeh-i kişver-sitāna ser-fürü itme

Gedā-yı ser-firāz olup cihāna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 2).

➤ **gedā ṭab'a:** dilenci tavırlı.

Genc-i sırrı her **gedā ṭab'a** hācem fāş eyleme

El kararlar olmasa hem yā niçe altun bend (Yetîm D., G. 34, M. 5).

➤ **gedāyı 'ūr:** tek gözlü dilenci.

Külhanı gülşen görüp mesken idinmişdür Yetîm

Bir **gedāyı 'ūrdur** elbette yaza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 10).

❖ **gedüg:** eksik.

Kime mi'mār didükse **gedüginde** kodı taş

Gördüñüz mi bu yıķık göñlümüzün ta'mîrin (Yetîm D., G. 142, M. 3).

❖ **geh:** "geh ... gâh ..." bağlacı. bazen, kimi zaman.

Pāy alup vaşlı metā'ından toyımlık itmege

Geh segirdüm gâh pusi mü'min ü tersā levend (Yetîm D., G. 33, M. 10).

Geh deper gâh süser **geh** ısırır gâh çalar

Niçe hayvānlar olur şuret-i insanda şaķın (Yetîm D., G. 156, M. 9).

❖ **gehî:** bazen de, kimi zaman da.

Künc-i mey-hanede **gehî** i na'ra

Ḥān-kāhlarda gāh yā hūdur (Yetîm D., G. 52, M. 11).

Tāc-ı Bektāşî **gehî** tāc-ı ƣalender urınur

Nice kisve urınursa ƣo urınsun abdāl (Yetîm D., G. 118, M. 3, 5, 7).

Naƣar it ḥālūme cānā ḥayāl-i ḥāl lebden

Gehi sevdāyile memlū **gehî** ƣopdolı ƣandur dil (Yetîm D., G. 122, M. 8).

Sūḥandān ehli diller mecma'ı yine olup memlū

Gehi Őatranc u eŐ'ār u **gehî** lāĝ ile ĝüft ü ĝū (Yetîm D., Mrb. 2, M. 30).

Gāh ḥıŐm u **gehî** nāz eyleyürek

Olsa Beñlü Memi pehlūda yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 109, 114).

❖ **gehvāre-i ten:** beden beŐiĝi.

Şabî veş pîr-i Şad-sāle yatur **gehvāre-i tende**

Yeni dü-sāle oĝlancık taşaddur ehli babadur (Yetîm D., G. 53, M. 7).

❖ **gel:**

1.tavsiye amaçlı söylenen bir söz.

Ĝamuñ yir dirilür bir ḥasteyin bālîn-i miḥnetde

Buyurma ey ṭabîbüm **gel** ölümlü ḥasteye perhîz (Yetîm D., G. 71, M. 6).

Gel Yetîm itme ekzebi aḥsen

Lā-yuƣālu li-ehlihi ehlen (Yetîm D., Mes. 2, M. 67).

Ey cefā-pîşe vü sitem endiş

Gel e müŐtāƣı eyleme dil-rîş (Yetîm D., G. 80, M. 2).

Göñül vaḥŐet idüp **gel** nāsdan ƣaç

Ḥüdā'yile olup ḥannāsdan ƣaç (Yetîm D., G. 24, M. 1).

Gül-i bî-ḥār dime **gel** bu çemenzāra Yetîm

Naƣar it her ƣarafa ālet-i perḥāŐ yatar (Yetîm D., G. 61, M. 9).

Olma yakın **gel** bize ey yār-ı pür ferah

Maḥzūn ider şaḳın seni ḳalb-i ḥazīnümüz (Yetīm D., G. 67, M. 9).

Mir'āt-ı mü'min oldı çü mü'min Yetīm **gel**

Taḳvīm-i aḥsene nazār idüp baḳa baña (Yetīm D., G. 1, M. 9).

Āşığı gördükçe olursın ğazūb

Olmağıl **gel** böyle bed-ḥū a yigit (Yetīm D., G. 20, M. 4).

Ṭarīḳ-i 'aşığı ey zāhid dilersen **gel** riyādan geç

Gider bu delḳ-ı sālūsı libās-ı pārsādan geç (Yetīm D., G. 25, M. 1).

Cünūn vādilerin **gel** gūşe gūşe cümle benden şor

Diyār-ı 'aḳl-ı dūr-endişi var kendin bilenden şor (Yetīm D., G. 37, M. 1, 3).

Sözi ḥatm eyle **gel** Yetīm abdāl

Muntazırdur du'āya beglerümüz (Yetīm D., G. 68, M. 17).

Pād-şāhum çekme **gel** mülk-i dile şemşir-i kīn

Eyle ol mülki ser-ā-pā ḥüsn-i tedbīr ile zabt (Yetīm D., G. 88, M. 3).

Rūz u şeb **gel** Ḥüdā'ya yalvaralum

Ḳaldurup el du'āya yalvaralum (Yetīm D., G. 133, M. 1).

Şūr u şerden **gelünüz** sığınalum Mevlā'ya

Ārif olup başumuz virmeyelüm ğavġāya (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 1, 12).

Sūz ızhār eyleyüp dir herçi bād-ā-bād şem'

Gel idüp pervāneyi ister k'ide ber-bād şem' (Yetīm D., G. 92, M. 2).

Gel selef silkine sālīk münselik

Olgör tā olasın ḥayr-ı ḥalef (Yetīm D., G. 96, M. 5).

Gel sebük-bār ol dilersen ey refīḳ

Merdde rev diyeler ehl-i ṭarīḳ (Yetīm D., G. 101, M. 1).

Gel Cemālī gibi varlık ṭonımı ṭarḥ eyle

Ey Yetīm eyleye tā kim seni ifnā kepenek (Yetīm D., G. 113, M. 11).

Olmadı devlet ü iğbale felekler hâyil

Bahtdan eyle **gel** e çarha tolaşma ey dil (Yetîm D., G. 116, M. 2).

Gördüm ki itlerine çıkar üstüh ânumuz

Gel cānum al diyü ecele minnet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 8).

Gel erenler yolını varmak için

Ey Yetîm evliyāya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 13).

Dilerseñ Hızır-ı rüşen-rāya irmek hem-çü İskender

Uyup hayvāna **gel** itme zulem iqlimini seyrān (Yetîm D., G. 159, M. 6).

Gel Cemālî gibi şāf ölmek için sen de Yetîm

Naş-ı gayriyi yuyup levh-i dili pāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 9).

Ey Mehdî-i dîn gayret aḥbābı helāk itdi

Gel hāriciyile kıl Deccāl'ı perākende (Yetîm D., G. 178, M. 6).

Cemālî gibi **gel** sen de Yetîmî derd-i 'aşk ile

Yürekden āh idüp her dem iki gözün pür-āb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 9).

Ferd olup 'ālem-i tecrîde güzār eyleyelüm

Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 4, 8, 12, 16, 20, 24).

Çalma **gel** 'ālem-i āb u gilde

Kederi tā koma cān u dilde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 95).

Serāçe-i reh-i vahşet degül mi dünyā

Gel ülfet eyleme çekme gam-ı firāvānın (Yetîm D., G. 144, M. 6).

2.isteklendirmek, çabukluk belirtmek için kullanılan bir söz, hadi.

Vālihin boynuma **gel** zülf-i girih-girüñi şal

Ben cünün ehliyin ey dōst o zencirümdür (Yetîm D., G. 42, M. 7).

Gel deñiz yüzlerini kafire teng eyleyelüm

Şayha-i tōp ile dem-beste vü deng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 1).

Allāh Allāh diyü gül-bāng ile ceng eyleyelüm

Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36).

3.davet etmek, çağırarak || buyurmak, şereflendirmek.

Kuḥl için ḥāk-i pāy-ı yārām

Ṭuta **gelsün** şabāya yalvaralum (Yetim D., G. 133, M. 8).

Ḳıṣṣa-i gülşeni **gel** mürğ-ı hoş elḥāndan işit

Ṭālib-i ḥikmet iseñ ḥikmeti Lokmān'dan işit (Yetim D., G. 17, M. 1).

Gel Cemālī işiginde özüni ḥāk der it

K'āstānuñda Yetimī diyeler ḥāk derüz (Yetim D., G. 65, M. 9).

Bahār irdi kenār-ı āba **gel** cām-ı muşaffā ṭut

Esās-ı 'aqlı ber-bād it özüñ ser-mest ü şeydā ṭut (Yetim D., G. 18, M. 1).

Pā-bürehne kef-zenān abdāllar

Bāğa **gelsün** beng ü buğrā vaḳtidür (Yetim D., G. 36, M. 12).

4.emir anlamında gel.

Ey göz yaşı önüme düşüp pişvālık it

Ol dil-rübā işigine **gel** reh-nümālīk it (Yetim D., G. 16, M. 2).

Tekye-gāh-ı 'aşka dervişāne **gel** şāhum ki tā

'Aşḳ meşḳ ide senüñle bu dil-i abdālumuz (Yetim D., G. 64, M. 9).

Defe **gel** sille muṭrib gūşmāl it

Senüñle ola tā dem-sāz ber-baṭṭ (Yetim D., G. 89, M. 5).

Ḳaldurup āvāzeyi a'lāya ey bāng-i ceres

Gel delil ol Yesrib ü Baṭḥā'ya ey bāng-i ceres (Yetim D., G. 73, M. 2).

Gel Cemālī'yile gül-geşt-i çemen eyleyelüm

Ey Yetim olmuş iken gülşene mihmān gönçe (Yetim D., G. 186, M. 11).

Rüz-i rüze ḳapadı çün der-i mey-ḥāneleri

Sāḳiya **gel** berüye cām-ı şebāne bākī (Yetim D., G. 200, M. 4).

Gel intikāl için bak ma'nī-i rüşenāya

İster çü ḥin-i rihlet ehl-i sefer çerāğı (Yetim D., G. 209, M. 5).

Biñ yaşarsa şahlar 'işretten āgāh olmaz

Gel gedayı gör ki biñ 'ış añladur her bir demi (Yetîm D., G. 210, M. 6).

Olmasun bî-derde derdümden diyem **gel** ibret al

Vālih ü dem-beste ƣal benden beni ey Һayret al (Yetîm D., K1. 35, M. 1, 4).

Yetîm ol māhî-i teşne şıfat **gel** ƣalma sâhilde

Der-i Sulţān Süleymān'a yüz ur kim 'ayn-ı deryādur (Yetîm D., G. 53, M. 13).

Ƙo efkārı ta'attuş eyleme aĥbārdan **gel** geç

Һayālāt u serāb u bir ƣurı efsānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 7).

Ebed ĥāƣ oluruz şanma nazār it kiştzāra **gel**

İrişe sâ'ati eyler cev ü gendüm 'ades cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 7).

Sözi ĥatm eyle **gel** Yetîm abdāl

Muntazırdur du'āya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 17).

Şuyā İskenderleri iltüp getürmişdür şusuz

Teşne olma ey gedā **gel** bu serāyuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 4).

Terāne gerçi rüz-ı maĥşere şıgmaz dinür ammā

Gel e gör nālelerle kesret-i küy-ı ĥarābātı (Yetîm D., G. 194, M. 6).

Pervāneyi **gel** idüp germ olmasun iñen şem'

Söyündürür dem olur pervāneler çerāġı (Yetîm D., G. 206, M. 7).

Çerāġı süz-ı Һüsrev'den uyandur ey Yetîm ammā

Nezāket yolların **gel** zāde-i tab'ı ĥasenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 10).

Var iken fikr-i sivā **gel** çekme ey tālīb emek

Ehl-i tevĥid olmaġa mā-dün-ı ĥāƣ gitmek gerek (Yetîm D., G. 111, M. 1, 8, 9).

Gel nidā-yı ġayb ile Һızr-ı ĥuceste pey gibi

Ğam beyābānındaki tenhāya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 5).

Ayaƣ baş **gel** şeh-i kişver-sitāna ser-fürü itme

Gedā-yı ser-firāz olup cihāna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 1).

❖ **gelmek:**

1.ulaşmak, varmak, gelmek.

Derd-i 'aşk ile Yetim olmuş iken dil-ḥaste

Diñ ṭabibe **gelüben** derde devā eylesün (Yetim D., G. 154, M. 14).

Bu ḥarāb-ābāda 'uryān **gelmişüz**

Dide giryān sīne biryān **gelmişüz** (Yetim D., G. 63, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16).

Şol deñlü yüzüm üzre dökem kaṭra-i ḥünin

Rüm'a **gelicek** la'l-i Bedaḥşān ucuz olsun (Yetim D., G. 149, M. 4).

Esās-ı 'āleme **gelse** tezelzül gam yimez göñlüm

Bilür anı ki muḥkemdür Ḳalātā'yile İstanbul (Yetim D., G. 115, M. 7).

Kendü ayağıyile **gelse** ḳul

Luṭfa maḫhar düşüp olur maḳbül (Yetim D., Mes. 2, M. 121).

O demler gitdi āh ile dir idüñ **gelmedi** mektüb

Seni araya almışdı belā vü miḫnet ü āşüb (Yetim D., Mrb. 2, M. 5, 17, 25, 26).

Şüfi meyl itmez leb-i yāra ḥaṭı tā **gelmeye**

Ey Yetim eblehdür ol ḥalvāyı bī-dūd istemez (Yetim D., G. 69, M. 9).

Depeden şehre **gelüp** şarıḳduñ

Keş ağızlı bre yoğurdu ḳara (Yetim D., K1. 29, M. 3).

Çün didi şāh-ı rüsül mütü bize lāyıḳ budur

Ölevüz **gelmeksizin** bu ḳālīb-ı cānā ölüm (Yetim D., G. 137, M. 6).

Niçe şāh u nice bende **gelüp** gitdi cihāndur bu

Siler bir dest-māl ile dimez ol şāh u bu bende (Yetim D., G. 190, M. 3).

Dilā **geldi** gider dirken şadā-yı nevbet-i şāhī

'Acebdür görmedim güş eyleye bir pād-şāhı ben (Yetim D., G. 140, M. 7).

Geldi mücrim ḳuluñ şuçın dileyü

Rū-siyeh şanki çāker-i Hindü (Yetim D., Mes. 2, M. 123).

Şandı bir Ferhād **gelmiş** kendiden öñ Küh-ken
Dehr-i dünun cūylarla çāk-i küh-sārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 9).

Çanı şabā figān-ı seg-i yār ile **gelüp**
Güş-ı Yetîm'e irgüre yārān hikāyetin (Yetîm D., G. 139, M. 9).

Çaşşāb öñinde niçeye dek yügrüşüp senüñ
Kapuña **gelmeye** bir iki zebh için devābb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 10).

Be şüfi hān-ķāhuñdan çıkup mey-hāneye **gelseñ**
Çavāf-ı mey-kede haķķı iderdüñ bī-riyā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 5).

Sāķiyā meclisde benden güft ü gū **gelmezdi** hiç
Ger şürāhī çekmese boyun diyü ķulķul baña (Yetîm D., G. 9, M. 5).

Bezm-i Haķ'đan mest **geldi** mest gitdi ehl-i 'aşķ
Bu ne bezm-i hāşđur āgāz mest encām mest (Yetîm D., G. 15, M. 3).

2.görünmek, gibi görünmek.

Gül yüzüñsüz kara yaşlu görünür sünbül baña
Şiven-i mātem **gelür** āvāze-i bülbül baña (Yetîm D., G. 9, M. 2).

Sit ü sadā-yı 'aşķ ile pürdür kulağumuz
Zāhid 'aceb mi **gelse** sözüñ laķlaķa baña (Yetîm D., G. 1, M. 6).

Ĝayra acı **gelürse** ĝuşşa vü ĝam
Devletüñde o bal ü yağumdur (Yetîm D., G. 45, M. 7).

Otuz üç aķçası yevmī **gelürken**
Anı celb eyledi pül-ı erāzil (Yetîm D., K1. 5, M. 3).

Merde dünyā sevgisi gibi ağır yük **gelmedi**
Virme dil dünyāya çekme merd iseñ 'avret yükin (Yetîm D., G. 158, M. 7).

3.(fikir, hayal vb.) gelmek, hâsıl olmak, ilham olmak.

Görünü geldi bile varın beyt-i 'ankebüt
Geldi çü yāduma benüm vey yār-ı ĝār ev (Yetîm D., G. 161, M. 6).

Ḥāk-sār olduğuma yoluñda

Ḥātıra **gelmesün** ğubār şakın (Yetîm D., G. 146, M. 6).

Hızr-ı ḥuceste pey olalı bedreka baña

Gelmez hücüm-ı ḥātıradan tefriķa baña (Yetîm D., G. 1, M. 2).

4.(vakti, zamanı) gelmek.

Ḥamdü-li'llāh ki **geldi** yine bahār

Buldı hoş i'tidāl leyl ü nehār (Yetîm D., Mes. 2, M. 1).

Geldi 'işret demleri mey-ḥāneden şalmaķ gerek

Na'ra-i mestān ile āvāze-i çengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 3).

5.isabet etmek, saplanmak.

Yār elinde **gele** bir taş ne lezzetdür bu

Cism ol taş ile sürḥ ola ne ḥil'atdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 1).

Ḳarār itmezdi cān bir dem bu cism-i nā-tüvān içre

Şehā tırüñ **gelüp** mağz olmayaydı üstühān içre (Yetîm D., G. 191, M. 2).

Ṭoğrılup peykān-ı zehr-ālūd-ı dōst

Geldüince sineñi eyle hedef (Yetîm D., G. 96, M. 14).

6.belirmek, ortaya çıkmak, var olmak.

Ey Yetîm ol göz ile geçme uyuz

Dehr elinden **gele** nā-gāh ḥırāş (Yetîm D., G. 76, M. 14).

Ḥātır-ı fātirüme cümle **gelenden** geçdüm

Cānı iṭlāķa virüp kayd-ı bedenden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 1).

Mācerā-yı derūnı eşküm ile

Yazar idüm ne **gelse** evhāma (Yetîm D., G. 181, M. 4).

Pupadur gerçi şakın yapraķdan

Gele nā-geh şavamazsın ḥaṭarın (Yetîm D., K1. 1, M. 8).

ƘarañuluƘ gidüp **geldi** yirine rüşenâlıƘlar

Ğamı bî-gâne idüp itdi 'işret âşinâlıƘlar (Yetîm D., Mrb. 2, M. 13).

7.dünyaya gelmek || doğmak.

Dîdâr-ı 'aşƘ ola diyü **geldük** bu 'äleme

Başda hevâ-yı cennet ü ğilmân u hür yok (Yetîm D., G. 99, M. 11).

Niye **geldük** ne gerek soñumuzu fikr idelüm

Âķil olup bu işi Ƙomayalum ferdâya (Yetîm D., Terķib-bend 3, M. 9).

Mesîhâ-vâr **geldüm** mâderümden

Nefahtü fihi sırrında ebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 5).

Yok raķibe meyli itmez 'âşık-ı dil-dâdeye

Gelmedi anuñ gibi bir ehl-i istignâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 6).

8.beri gelmek, yaklaşmak.

Bize Hâķ nidügi bir bir cihânuñ cünbişi söyler

Gelüp bir yañadan sen de yapışma nâşihâ pende (Yetîm D., G. 190, M. 8).

9.(gözüne) görünmek, tesir etmek.

Ehl-i dîdâr 'aynına **gelmez**

Selsebîl ü cinân temâşası (Yetîm D., K1. 11, M. 3).

Ğam u endühı bî-gâne ideñ ol âşinâ **geldi**

Ciger-ğüşen yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 27).

10.gelmek, ortaya çıkmak, belirlemek.

Ƙismet-i bezm-i ezel endüh u ğamdur 'âşıkâ

Câm-ı mâl-â-mâldan ger **gelse** gün-â-gün neşât (Yetîm D., G. 87, M. 4).

Sühân-ı 'aşƘa **gelse** mestâne

Şuna Câmî'ye şevķi peymâne (Yetîm D., Mes. 2, M. 49).

Ol iki merde şeş-cihetden **gelip** belâ

Şît ü şadâ-yı 'aşƘı şola şaĝa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 3).

Merdlerden bilürüz mekr ü hıyel **gelmez** lik

Zen-i mekkâre olur şüret-i insânda şakın (Yetîm D., G. 156, M. 11).

❖ **gelen:** gelen(şey).

‘Aşk etvârını takrîr idemez kaldı Yetîm

Bârî tahrîre **gelen** defter ü dîvândan işit (Yetîm D., G. 17, M. 14).

Bir semend-i bād-pây ile geçerdüm küh u deşt

Şâh-râh idi önümde her **gelen** yokuş iniş (Yetîm D., G. 75, M. 4).

❖ **gemi:** gemi, suda yüzen insan ve yük taşımaya yarayan taşıt.

Bahr-ı ‘aşka yiltenüp dil zevrağın şaldum yine

Gâyeti bu diyeler gird-âba düşdi bir **gemi** (Yetîm D., G. 210, M. 4).

Şöyle çekdür **gemi** forsa idüp

Çala mürğ-âbî döküp bâl ü perin (Yetîm D., K1. 1, M. 21, 28).

Kafire gâret için çoğruralı dümenler

Gemiler forsa yürür çorıdadur yelkenler (Yetîm D., Mrb. 1, M. 22).

❖ **gemici:** gemi işleten veya gemilerde çalışan kimse.

Be çamartinde silisreyle bilür

Gemici neftilerinüñ hünerin (Yetîm D., K1. 1, M. 32, 37).

❖ **genc:** hazine, define.

Zülf-i şeb-rengüñ hayâli dilde kim yir eyledi

Genc arar bir mağribî şan itdi vîrânı melâz (Yetîm D., G. 35, M. 4).

Var mı bir gülşen ki hârî olmaya

Var mı yâ bir **genc** mârı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 2).

➤ **genc-i dünyâ:** dünya hazineleri.

Genc-i dünyâya hârîs olma Yetîm el çek el

Çokdur efî-i zehirnâk bu vîrânda şakın (Yetîm D., G. 156, M. 13).

➤ **genc-i ma'nî-i hakikat:** zahirin ardındaki gizli ve örtülü mana hazinesi.

Genc-i ma'nî-i hakikat bizdedür

Sûretâ biz gerçi vîrân gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 3).

➤ **genc-i sırr:** hazine sırrı.

Genc-i sırrı her gedâ ṭab'a hâcem fâş eyleme

El kararlar olmasa hem yâ niçe altun bend (Yetîm D., G. 34, M. 5).

❖ **gencîne:** hazine.

Dürr-i şeh-vâr ile pür bir bahrdür ṭab'-ı Yetîm

İkd-ı lü'lüyile ey **gencînesi** ârâste (Yetîm D., G. 171, M. 10).

❖ **gendüm:** buğday.

Ebed hâk oluruz şanma nazâr it kiştzâra gel

İrişe sâ'ati eyler cev ü **gendüm** 'ades cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 8).

❖ **ger:**

1.eğer, şayet.

Şarâb-ı pür-neşâṭı sunma ki **ger** eylese peymân

İnanma ğam-fezâ bir ser-nigün peymânedür dünyâ (Yetîm D., G. 5, M. 5).

Olmaz idüm tâcir-i deşt-i cünün Mecnûn gibi

Ger seg-i Leylî pelâsı olmasa kâlâ baña (Yetîm D., G. 6, M. 4).

Sâkıyâ meclisde benden güft ü gû gelmezdi hiç

Ger şürâhî çekmese boyun diyü kulkul baña (Yetîm D., G. 9, M. 6, 7).

Zıll-ı Hâk insân-ı kâmindür anuñdur salṭanat

Nâkışam **ger** dimeyem Sührâb u Dârâ suhredür (Yetîm D., G. 39, M. 6).

O deñlü ğaflet almışdur cihân ehlini ser-tâ-ser

Bakup **ger** görseler rüşen dil-i âġâhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 10).

Hedef-i 'aşk u maḥabbetden ırılmaz dil ü cān
TİR-i ṭa'ne atılıp **ger** ola biñ yayḳaralar (Yetîm D., G. 55, M. 6).

Hāk-i mezār-ı Hāfız rakş eyleye şafādan
Ger olayıdı nāzil aña bu nazm-ı i'cāz (Yetîm D., G. 66, M. 4).

Mezheb-i 'İsī'ye bildüm 'ākıbet eyler ḳarın
Olmaya **ger** güm-reh-i faḳra zeheb feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 8).

Āh-ı āteş-bār ile ifşā iderdüm 'āleme
Sırr-ı 'aşḳı dōstum **ger** olmasa kitmānı farz (Yetîm D., G. 85, M. 4).

Sākīya **ger** virmeye devr-i mey-i gül-gün neşāt
Üstüme biñ dönse virmez kāse-i gerdün neşāt (Yetîm D., G. 87, M. 1, 4, 12).

Çıkmasun femden ki ṭoḒrı olmaya tİR-i sūḥan
Kec gider **ger** olmaya bir tİR zih-gİR ile zābṭ (Yetîm D., G. 88, M. 10).

Kesrete böyle ḫarīş olmaz idüñ olsaydı
Ger dimāḒuñda senüñ lezzet-i vahdet vā'ız (Yetîm D., G. 90, M. 6).

Şu'le-i dāḒum 'adem semtine olmuşdur delİL
Güm ider pervāneyi **ger** eylese irşād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 8).

Baḫr-ı 'aşk içre Cemālī olmasa
Nazm-ı dÜR-bār-ı Yetîm'e **ger** şādef (Yetîm D., G. 96, M. 18).

ĀteşİN āhı yıḳardı felegi olmasa **ger**
Dİde-i terden aḳan şol nemi dervİşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 11).

Ṭolı ḳaldurmāk Cem ü Cemşİd'e neydi bezmde
Ger naşİb olsa bu ḫāke cür'ā-i cāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 6).

Örf ile cübbe vü destān gözüñden çıkarır
Aşḳ ile **ger** alasin egnüñe monlā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 10).

Tİre-dil ḳalmış idi itmese **ger** nÜR-ı Cemāl
Bu YetİMİ'yi bu gün şevḳ ile irşād göñül (Yetîm D., G. 119, M. 15).

Meyi itmeyem cenāb-ı şeh-i heft-kişvere

Ger kullaruñ içinde kemīne gulām olam (Yetīm D., G. 132, M. 4).

Ḥil'at-ı fakr ile istiğnā yolın varmayayın

Ger virürsem cāme-i zer-beft-i şāhiye çulum (Yetīm D., G. 137, M. 8).

Başuma jülīde-mū sevdāsı düşmekdür hemān

Ger görem cānā başuñda ol siyeh jendi bu gün (Yetīm D., G. 143, M. 4, 10).

Ādem olmaz müdde'ī **ger** giyse kat kat ḥāreyi

Ḥar 'aziz olmaz ne deñlü ursalar ḥil'at yükin (Yetīm D., G. 158, M. 3).

İhtişāmundan dilerseñ behre **ger**

Cānile ey ḥāce ḥıdmet-kārı sev (Yetīm D., G. 160, M. 5).

Pa-bürehne itdügüñ seyr ü sülūka döymeye

Ḥalk-ı 'ālem iteler **ger** keşini āhen Dede (Yetīm D., G. 170, M. 10).

Bülbülüñ ḥālını **ger** eylese iz'ān gönçe

Ẓulm-ı bī-dādına olurdu peşimān gönçe (Yetīm D., G. 186, M. 1, 8, 9).

Saña rüz-ı şümār āsān olacağın dilerseñ **ger**

Yüri aḥvālūñı bir bir leyālīde ḥisāb eyle (Yetīm D., G. 188, M. 3).

Ger sevādü'l veçhi fi'd-dāreyne itmezsem nazār

Sürḥ-rūlar maḥfilinde rü-siyeh kıl dideyi (Yetīm D., G. 192, M. 9).

Ger hezārān per açup pervāz ide Cibril-i dil

Ahrakat didürür süz-ı ḥabāb-ı Mesnevī (Yetīm D., G. 198, M. 11).

Bed-nām-ı 'aşka zāhid bir dem muḥārin olma

Var ise **ger** başuñda sevdā-yı nīk- nāmī (Yetīm D., G. 201, M. 12, 14).

Ger şorarlarsa Cemālī'yi cevāb-ı kaṭ'ī

Fuzalā-yı ũuruḳuñ mercī'ı vü mu'tekidi (Yetīm D., G. 203, M. 11).

İtlerüñle hem-sifal olan gedalar sākīya

İstemez **ger** 'arza itsen 'işret-i cām-ı Cem'i (Yetīm D., G. 210, M. 8).

Müslimîn üzre nite hâkim-i vaqt olayidi

Olmasa 'aql ile **ger** ehl-i firâset Kapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 4, 38, 46, 50).

Ger felek fûlk ola 'âkil midür ol

İhtiyâr eyleye deryâ seferin (Yetîm D., K1. 1, M. 1, 10, 18, 48, 50).

Kârbânı izin yitirmez idüñ

Ger derâsı haberlerin alsañ (Yetîm D., K1. 10, M. 4).

Gözüye karşı tutsa şeklin **ger**

Zişt ü zibâ özin görür nâzır (Yetîm D., K1. 18, M. 3).

Ṭolsa **ger** ebr ile semâ yağmaz

Şiddet-i rûzgâr ile yağmur (Yetîm D., K1. 23, M. 3).

Mesnevî tarzın itse **ger** ihyâ

Sırr-ı Monlâ'yı eyleye güyâ (Yetîm D., Mes. 2, M. 53, 55).

Yazsa nâzûklüğünü **ger** engüşt

Ola nazm-ı hasen haşin ü dürişt (Yetîm D., Mes. 2, M. 63).

Def i kolaydı geçmese **ger** artuğa begüm

Şabrı sihâm-ı fakra iderdi gönül siper (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 19).

2.bir şeyin uçlarından veya kenarlarından çekerek gergin duruma getirmek, uzatmak.

Ḥançer-i müjgânına bir çeşm-i âhūnuñ ṭurup

Sine **germiş** dil gibi bir şîr-i merdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 6).

❖ **gerçek**: aslı olan, uydurma olmayan, doğru, hakiki, sahih.

Vâ'ız 'avâm içinde diler hây ü hüy idüp

Gerçek yirine geçire yalan hikâyetin (Yetîm D., G. 139, M. 8).

Hazer eyler koyunından göricek

Nüh evinde diyen ol **gerçek** erin (Yetîm D., K1. 1, M. 44).

❖ **gerçi**: aslına bakılırsa, aslında; her ne kadar, ...ise de; ama, ancak, fakat, lâkin

Bî 'amel pendî virür h̄alka firâr küllî

Şoḥbete ḥalkı ider **gerçi** ki da'vet vā'ız (Yetîm D., G. 90, M. 4).

Olupdur şüretâ **gerçi** gedâ-yı nâ-murâd ammâ

Ma'ânî kişveri içre emîr-i kâmrândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 3).

Gerçi güft ü gūy-ı düşmen vaḥşet efzâdur velî

Dōstlar beyninde olan ülfete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 5).

Terâne **gerçi** rûz-ı maḥşere şıgmaz dinür ammâ

Gel e gör nâlelerle kesret-i kûy-ı ḥarâbatı (Yetîm D., G. 194, M. 5).

Ḳavl ile itdi baña **gerçi** isa'et Ḳapudân

Lik fi'linde tamâm itdi işâbet Ḳapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 1).

Evvel-i neş'e-i berş ile kişi

Şūh olup **gerçi** şetâretler ider (Yetîm D., K1. 4, M. 2).

Gerçi 'arz eyledi şifât-ı celâl

Nâm-ı maḥbû'ı gibi 'ayn-ı cemâl (Yetîm D., Mes. 2, M. 101).

Bu deñiz bir uyumaz düşmendür

Çip dimez **gerçi** ki aldım ḥaberin (Yetîm D., K1. 1, M. 4, 7).

Gerçi dir vîrâneye dîvâne künc-i 'âfiyet

Olmadı dîvâneye vîrâne künc-i 'âfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 1).

Genc-i ma'nî-i ḥaḳîḳat bizdedür

Şüretâ biz **gerçi** vîrân gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 4).

Gerçi çokdur be gönül guşsa vü ğam dünyâda

Derd-i nâ-cins gibi yoḳdur elem dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 1).

Gerçi dirler sevişir nice ğanîyile faḳîr

Ben dirin birbirisin ḥaḳḳ-ı Hüdâ sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 3).

Gerçi kim mey-hâne oldu **gerçi** ḳallâş ocağı

Ber-güzâridur anuñ biñ Hâcî Bektâş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 1).

❖ **gerd:** toz, toprak, gubar.

Niçe ser-keş tüvānāyı zebūn u nā-tüvān idüp
 Mezellet **gerdine** kadrin qarīb itdi ser-efkende (Yetîm D., G. 190, M. 6).
 Ferahlar baħş idüp bezme sebūlar taşıdur sakī
 Silüp süpürdü ğam **gerdin** gönül ferrāşıdur sakī (Yetîm D., G. 208, M. 2).
 İsteme benden feraħ cānā ki fikr-i hicr ile
 Ayağuñ tozı haqı hātırda **gerdüm** var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 10).

➤ **gerd-i ğam:** hüzün, keder tozu.

Her ki dir bu du'āyiçün āmīn
 Hātırı **gerd-i ğamdan** ola emīn (Yetîm D., Mes. 2, M. 136).

➤ **gerd olmak [Kalıp İ.]:** toz toprak olmak.

Pād-şāh-ı şüküfedür çün verd
 Dil-i bülbülde istemez **ola gerd** (Yetîm D., Mes. 2, M. 28).

❖ **gerden:** boyun, gerdan.

Bir belā-yı siyehdür ol kākül
Gerdenüñde günehdür ol kākül (Yetîm D., G. 123, M. 2).
Gerden-i cānı tıutup tığ-ı kazāya rāzī
 Olmaz isem beni Hāq ehl-i rızā eylesesün (Yetîm D., G. 154, M. 5).
 Ğāziler bu yola cān ile tıutup **gerdenümüz**
 Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 27).
Gerdenümde tığ-i pür-mevcin ki dil-ber gösterür
 Baħr-ı şür-engize düşmiş bir şināver gösterür (Yetîm D., Mat. 3, M. 1).

❖ **gerdün:** dönen, devreden; felek.

Atılan seng-i cefāsın mı diyem her dūnuñ
 Üstüme dönmedüğin mi añayın **gerdünüñ** (Yetîm D., G. 108, M. 2).

❖ **gerek:** gerek, olmalı, lazım.

Yürekde dağı bir gūşe **gerekmez** āh ile vāha

Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetīm D., Mrb. 2, M. 3).

Kendüsinden bir tehī 'āşık **gerekdür** derk ide

Kim ne bilsün nidügin remz-i hıṭāb-ı Mesnevī (Yetīm D., G. 198, M. 7).

Defter-i ehl-i fenāda nāmı sebt olmağ **gerek**

Ḥalk içinde her kim oldı medḥ ile zemden ḥalāş (Yetīm D., G. 84, M. 3).

Geldi 'işret demleri mey-ḥāneden şalmağ **gerek**

Na'ra-i mestān ile āvāze-i çengi şarāb (Yetīm D., G. 12, M. 3).

Ey Yetīm esbābdan 'Attār-veş geçmek **gerek**

Kim bu yolda gāret-i dükkān imiş dervişlik (Yetīm D., G. 106, M. 9).

Var iken fikr-i sivā gel çekme ey ṭālib emek

Ehl-i tevḥid olmağa mā-dün-i ḥağ gitmek **gerek** (Yetīm D., G. 111, M. 2).

Gerek öldür beni **gerek** dirgir

Yok sıgıncam қаpuñ gibi bir yir (Yetīm D., Mes. 2, M. 117).

Fağr ile bīmāra 'ıyādet **gerek**

Dīn edāsına 'ınāyet **gerek** (Yetīm D., Mes. 3, M. 23,24).

Hāfız-ı Şīrāz ile dem-sāz ü hem-ḥāl olmağa

Ey Yetīm itmek **gerek** fehvā-yı Kur'ān'ı melāz (Yetīm D., G. 35, M. 10).

Yürekde dağı bir gūşe **gerekmez** āh ile vāha

Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetīm D., Mrb. 2, M. 3).

❖ **germ:** sıcak.

➤ **germ itmek [Kalıp İ.]:** Harâretlendirmek, harâret kazandırmak.

Pervāneyi gel **idüp germ** olmasun iñen şem'

Söyündürür dem olur pervāneler çerāğı (Yetīm D., G. 206, M. 7).

➤ **germ-i ḥūn:** şarab harareti, sıcaklığı.

Germ-i ḥūn ola mı hiç efsürde

Nār-ı fi'lin ide mi ḥākister (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 41).

❖ **geşt:** gezme, geçme, seyretme.

➤ **geşt-i cihān itmek [Kalıp İ.]:** evreni, kâinatı gezmek.

Gāh baḥr-ı 'amîk olub mevvāc

Gāh **geşt-i cihān ider** cūdur (Yetîm D., G. 52, M. 8).

➤ **geşt eylemek [Kalıp İ.]:** dolaşmak, gezmek.

Veyā **geşt eyleyüp** şehri vücūdın

Nişān-ı seng-i tıflān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 11).

Görmedüm göñlüm gibi cāy-ı ḥarābe ḥaḳ budur

Ol kadar **geşt eyledüm** dehrüñ ḥarāb-ābādını (Yetîm D., G. 202, M. 4).

➤ **geşt itmek [Kalıp İ.]:** dolaşmak, gezmek.

Şeb-revān şehri dili **geşt idüben** gezmekde

Sañā māni' olā nefsiñ 'asesi niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 5).

Girüp bir ḥalvete nefsi büt idüp tapmadan şüfi

Bu deyr içini **geşt itmek** baña yegdür şanemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 12).

❖ **getürmek:** bir şeyle birlikte gelmek, o şeyin gelmesini sağlamak.

Bularuñ imtizācından zuhūra

Getürdi bir cüvāni emr-i taḳdîr (Yetîm D., K1. 36, M. 6).

Vaḥy ü bāng-i per-i Cibril iken iller şandı

Oynayurak **getürür** baña kebüter kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 6).

Bularuñ imtizācından zuhūra

Getürdi bir cüvāni emr-i taḳdîr (Yetîm D., K1. 36, M. 6).

❖ **gevher:** cevher, mücevher, elmas, inci.

Ehl-i tecrîd ol yûri gavvâş-vâr

Tâ ki **gevher** vire bu baħr-ı ‘amîķ (Yetîm D., G. 101, M. 4).

İki pākîze **gevherdür** ki kândan oldılar bîrûn

Ki mislin görmemişdür sayrefî-i çarħ-ı mînâ-gün (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 25).

➤ **gevher-i nâ-yâb:** eşsiz, nadir mücevher.

Gevher-i nâ-yâb ile pür kûlzüm-i ŧab‘uñ Yetîm

Eyleyüp ħavf-ı neheng olma o kândan nâ-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 13).

Gevher-i nâ-yâb u zehr olsa ‘aceb olmaz Yetîm

Ķatra-i nîsân doker çünkîm şehâb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 13).

➤ **gevher-i pākîze:** hakîkî, gerçek mücevher.

Her nefes bir **gevher-i pākîzedür**

Anı bî-ķiymet ŧanup itme telef (Yetîm D., G. 96, M. 11).

➤ **gevher-pâş:** gevher saçıcı, saçan.

Kef-i deryâ-yı **gevher-pâş** ile gūyâ şeh-i ŧâhân

Şadefdür dürr-i şeh-vâr ile bir bir lücce-i ‘ummân (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 71).

❖ **gezmek:** bir yerde dolaşmak, yürümek.

Āŧnâlıklar idüp yoldaşına ķiymışlar

Niçe bî-gâne **gezer** bu reh-i ħurbetde ŧaķın (Yetîm D., G. 157, M. 10).

Ķaldı Korfozda düşüp Sūħte Ķıral

Bu cihânuñ **gezerek** baħr u berin (Yetîm D., K1. 2, M. 2).

Şarķ u ħarbı **gezelüm** mihr-i cihân-tâb gibi

Gel ħalender olalum terk-i diyâr eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 7).

Encümenlerde **gezüp** ħalvet iden sâlikler

Şöhre-i şeh-r olup ŧît ü şadâ sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 5).

Bunca demdür ki düşüp kûy-ı harâb-âbâdı

Gezeruz göremezüz veh ki bir âbâd gönül (Yetîm D., G. 119, M. 4).

Niçe âzâde-dil olup **gezevüz** rencide

Ûâdir iken niçün itmez bizi râhat Çapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 47).

Şeb-revân şehr-i dili geşt idüben **gezmekde**

Saňa mâni' olâ nefsiñ 'asesi niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 5).

❖ **gıbta**: aynı hâli şiddetle arzu etme, imrenme.

Hüsni-elfâz-ı nazmına bî-reyb

Gıbta vü reşk ide lisânü'l-ğayb (Yetîm D., Mes. 2, M. 60).

Hıttâ-i Rûm eylemez reşki hemân

Gıbta-i İrân u Tûrân gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 14).

➤ **gıbta-i cümle enâm**: tüm canlıların imrendiği, gıptayla baktığı.

Devlet gibi kâpuñda eger ber-devâm olam

Reşk-i cihân ü **gıbta-i cümle enâm** olam (Yetîm D., G. 132, M. 2).

❖ **gıdâ**: gıda, besin, yemek.

Âlem dehân-ı ejder ü âdem **gıdâyiken**

Âkil midür ki cân u dilinde fütür yok (Yetîm D., G. 99, M. 3).

Süfehânun **gıdâsı** olduğına

Berş ü efyûna budur istidlâl (Yetîm D., K1. 32, M. 1).

Şol **gıdâyı** ki saňa şundi Cemâlî be Yetîm

Rûh-ı Kudsi olamaz bir megesi ol hanuñ (Yetîm D., G. 109, M. 9).

Şâh elinden **gıdâ** alurken ben

Türk elinden yiyem mi hiç erzen (Yetîm D., Mes. 2, M. 81).

Kûy-ı Cemâlî'de hâl oldı Yetîm'e **gıdâ**

Şüfi-i da'vet perest sen yüri bak halvâya (Yetîm D., G. 104, M. 11).

➤ **ġidā itmek [Kalıp İ.]:** yemek, yiyecek etmek.

Būm menzil-gehini cāy-ı Hümā itmezler

Ṭu'me-i ṫūṫiyi güncişke **ġidā itmezler** (Yetîm D., G. 56, M. 2).

➤ **ġidā olmak [Kalıp İ.]:** besin, yiyecek oldu.

Kūy-ı Cemālî'de ḥāl **oldı** Yetîm'e **ġidā**

Şūfî-i da'vet-perest sen yūri ḥalvāya baġ (Yetîm D., G. 104, M. 11).

➤ **ġidā-yı rind:** rindin hayat kaynaġı, gücü.

Tereşşūḫ itmesün keyfiyyet-i mey zahid-i ḥuşke

ġidā-yı rind iken bade anuñ ne aşıdur sākî (Yetîm D., G. 208, M. 4).

❖ **ġıll ü ġış:** kin ve hile.

ġıll ü ġışdan be müberrā olıġör

Be bulanma yūri deryā olıġör (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 79).

❖ **ġılmān:** cennetteki erkek köle.

Dīdār-ı 'aşġ ola diyü geldük bu 'āleme

Başda hevā-yı cennet ü **ġılmān** u ḥūr yoġ (Yetîm D., G. 99, M. 12).

Gūşe-i Firdevs'dür ey dil cenāb-ı mey-kede

Sākiler **ġılmān** ü kevserdür şarāb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 2).

❖ **ġırbāl:** harmandan elde edilen hububatı samandan ayırmak için kullanılan elek, kalbur.

ġırbāl ile ġubārūm aranup bulunmaya

Demler ola ki istenevüz dilde yād olup (Yetîm D., G. 13, M. 5).

❖ **ġırre:** mağrur, kibirli || asılsız bir şeye aldanmış.

Dil metā'-ı derd ile gird fenā bāzārına

ġırre-i sūd olmadı olup ziyāndan nā-ümīd (Yetîm D., G. 32, M. 12).

❖ **gibi**: gibi, benzetme edatı.

Hande eyler **gibice** cānını teslīm itdi

Ağladup merd ü zeni Pîr Meḥemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 57).

Olmaz idüm tâcir-i deşt-i cünûn Mecnûn **gibi**

Ger seg-i Leylî pelâsı olmasa kâlâ baña (Yetîm D., G. 6, M. 3).

Ġamzesi tîġını ser-tîz eyleyüp mest ü ġazûb

Görmedüm ol yâr-ı merdüm-küş **gibi** şeydâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 4, 6).

Ķanlu şular **gibi** yolum baġladı eşk-i revân

Eyledi ben nâ-tüvānuñ yolını Ceyḥûn bend (Yetîm D., G. 34, M. 3).

Ṭatlu dirliğinde dehrüñ hādise

Zehr-i merdüm-küş **gibi** ḥalvādadur (Yetîm D., G. 58, M. 6).

Çihrede eşk-i yetimüm **gibi** evbâş yatar

Rûm'dur nuşret umup ḥayl-i kızilbaş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 1).

Akıtmayınca enhar-ı sirişki ravza-i cāna

Gönülден gül **gibi** ḥurrem oluban gülmedün 'ārif (Yetîm D., G. 98, M. 6).

Şafâ cāmından özge meşrebüm yok

Maḥabbet nuḳlı **gibi** maṭlebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 2, 8).

Zāt-ı Ḥaḳ envārına müstāġraḳ iken râġıbuz

Baḫr içinde ṭālib-i mâ oldıġı **gibi** semek (Yetîm D., G. 111, M. 4).

Zebûn-ı rāh-ı 'aşḳ olmuş **gibi** Ferḥād ile Mecnûn

Döşenmiş biri şaḫrāya biri küḫ-sāra yasdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 3).

Ādem ol 'aşḳ ile cān-perverlik it

Ḥar **gibi** ten besleme yiyüp 'alef (Yetîm D., G. 96, M. 10).

Gördi 'ömrüm **gibi** gûne zülfini

Bu hevan urdı ser terkin ḳalem (Yetîm D., G. 130, M. 3).

Yüz şuyın dökmez idi şāhid-i bāzār olup

Açılıp gül **gibi** ger olmasa ḥandān gonçe (Yetîm D., G. 186, M. 8).

Eşk gird-âbında bu müjgân-ı hûn-âlüdumuz

Ka'r-ı deryâda yatur bir niçe mercân **gibi** (Yetîm D., G. 196, M. 4).

Menba'-ı ehl-i şafâdur her diyâr ammâ Yetîm

Rûm **gibi** olmaya tab'ı Güher-pâş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 10).

Olmasun dir iseñ başuñ kayı

Yâ **gibi** egrilikden eyle hâzer (Yetîm D., K1. 16, M. 2).

Gölge ağardı gün **gibi** tōpuñ

Vaḥy-i Cibrîl olurdu mektûbuñ (Yetîm D., Mes. 2, M. 73, 113, 118).

Nitekim sebze de nesîm-i bahâr

Peyk-i peyvende **gibi** ide güzâr (Yetîm D., Mes. 2, M. 130).

Çü irdüñ der-i maḫşûda yûri deryâ **gibi** cûş it

Ciger-güşeñ yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 35).

Gözi toyar şu üştüri ölmüş 'Arab **gibi**

Behr-i zaḥîre her kim evinde baḫar başar (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 17).

Olupdur sînede dâğ-ı nihânum gün **gibi** rûşen

Beni şehr içre ey çâk-i girîbân eyleyen ṭâli' (Yetîm D., G. 93, M. 9).

Hayâlî bâz-ı bâzû-yı belâgatdür şikâr almış

Yetîm anuñ **gibi** kuşlar uçurmuş bād-ı şarşardur (Yetîm D., G. 62, M. 4).

Gördügin Leylî sanan Mecnûn **gibi**

Vâlih ü âşüfte ḫayrân gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 5).

Ey dirîgâ ki bu mevsimde metâ'-ı levhe

Telef idüp dem-i naḫdi şu **gibi** ḫarc iderüz (Yetîm D., G. 65, M. 4).

İtmesem gül gördüğümce sen gül-i ḫandân-ı farz

Eylemezdim kendüme bülbül **gibi** efgâni farz (Yetîm D., G. 85, M. 2).

Ḥançer-i müjgânına bir çeşm-i âhûnuñ ṭurup

Sîne germiş dil **gibi** bir şîr-i merdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 6).

'İk̄d-ı lü'lü bezl ider ʔab'-ı Yetîm

Râygân olur **gibi** deryâda dür (Yetîm D., G. 58, M. 10).

Baş üzre ʔıkdı hürmet ile eyledi yirin

'Aşr içre mey **gibi** k'anı ayağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 6).

Göz yaşı **gibi** şuyı gam **gibi** aşı var imiş

ʔays'a Mecnûn dimeñüz 'aql-ı ma'âşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 1).

Dem-i 'İsî **gibi** gülşende itdi çün şabâ cünbiş

Demidür rûh-ı sâniyile itsek sâkiyâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 1, 8).

Cife-i dünyâ-yı hâbdur her birisi bir gurâb

Şanma ʔütî **gibi** şekker-hâ olupdur şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 4).

Mevlevî **gibi** felek ʔarha girüp itdi semâ'

Nâle-i nây olalı hem-demi dervişlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 5).

Hem dahı Mecnûn **gibi** fenn-i cünün-ı 'aşka düş

Sen de bir Leylî-veşüñ dīvānesi ol giderek (Yetîm D., G. 111, M. 13).

Gel Cemālî **gibi** varlık ʔonımı ʔarh eyle

Ey Yetîm eyleye tā kim seni ifnâ kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 11).

Devlet **gibi** ʔāpuñda eger ber-devām olam

Reşk-i cihân ü ğıbtâ-i cümle enām olam (Yetîm D., G. 132, M. 1).

Aşğ ile mebhût ü hayrānam egerçi ben gedā

Ĥāmdü-li'llāh zāhid-i ĥod-rā **gibi** gül olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 6, 10).

Ey Yetîm eş'ār ile dīvāneler vaşfında ol

Kim cünün ehlinde yoğ anuñ **gibi** bir zū-fünün (Yetîm D., G. 145, M. 10).

Oğ **gibi** ʔoğruluğum bildiyise ol hūnî

ʔaddümi diñ ki büküp cevr ile yā eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 7).

Şeyh-i şöhret cū ridāsın eyleyüp şöhret yükin

ʔavğ-ı şeytān **gibi** aldı boynına la'net yükin (Yetîm D., G. 158, M. 2, 7).

Gerçi çokdur be gönül guşsa vü gam dünyāda
 Derd-i nā-cins **gibi** yokdur elem dünyāda (Yetīm D., G. 165, M. 2, 4).

Bülbül **gibi** terāne ile şevk idüp Yetīm
 Ol gülşenüñ mücāviri leyl ü nehār ola (Yetīm D., G. 167, M. 9).

Gel Cemālī **gibi** şāf ölmek için sen de Yetīm
 Naş-ı ğayriyi yuyup levh-i dili pāk eyle (Yetīm D., G. 169, M. 9).

Emn virmezdi Yetīm abdāla kesret olmasa
 Tekye-i vaḥdet **gibi** menzil-geh-i me'men Dede (Yetīm D., G. 170, M. 14).

Evc-i 'izzetde dilersen ola ser ey dide
 Zerreye mihr **gibi** eyle nazar ey dide (Yetīm D., G. 187, M. 2).

Cemālī **gibi** gel sen de Yetīmī derd-i 'aşk ile
 Yürekden āh idüp her dem iki gözün pür-āb eyle (Yetīm D., G. 188, M. 9).

Nuṭṭ-ı 'İsī **gibi** bi-ḥaḳḳın dili
 Cān bağışlar sözüñ be Seyyid 'Alī (Yetīm D., G. 195, M. 1).

Şāf-dil olmaḳ dilersen baḫr-ı bī-pāyān **gibi**
 Sīneñe kefler urup cüş eylegil 'ummān **gibi** (Yetīm D., G. 196, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Ḳanlu yaşlarla ciger pür çihreden dāğ üzre eşk
 Rūm'dan söynür **gibi** āḫir kızılbaş ocağı (Yetīm D., G. 197, M. 6).

Görmem Cemālī **gibi** bir reh-nümā Yetīmī
 Ger cüst ü cüy idersem Mışr u 'Irāḳı Şām'ı (Yetīm D., G. 201, M. 13).

Görmedüm gönüm **gibi** cāy-ı ḫarābe ḫaḳ budur
 Ol ḳadar geşt eyledüm dehrün ḫarāb-ābādını (Yetīm D., G. 202, M. 3).

Bülbül-i şūrīde-veş ben nice feryād itmeyen
 Gül **gibi** ḫār ile hem-dem gördüm ol gonçe-femi (Yetīm D., G. 210, M. 12).

Zulmet-i küfri götürdüğü dilā rüşendür
 Dikdi çün nüh-felege gün **gibi** rāyet Ḳapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 28).

Oķ **gibi** toğruluk idüp her-bār

Eylegil menzil-i murāda güzer (Yetîm D., K1. 16, M. 3).

Her ne kim işidildi zişt ü pelîd

Pāk tuţup şu **gibi** anı yu (Yetîm D., K1. 19, M. 2).

İt **gibi** hır hır ʔalaşduķça dirin

Kimse yok mıdur diye şunlara ʔıķ (Yetîm D., K1. 33, M. 3).

Çü toğdı gün **gibi** burc-ı şerefdin

O māh-ı 'ālem-ārā-yı cihān-gîr (Yetîm D., K1. 36, M. 7).

Gerçi 'arz eyledi şıfāt-ı celāl

Nām-ı maţbū'ı **gibi** 'ayn-ı cemāl (Yetîm D., Mes. 2, M. 102).

Ĥayr-ı dîn Beg **gibi** Ĝāzî Beg'e hem-rāh olalum

Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 31).

Her ne kim Ĥāţıra olsa yuyalum āb **gibi**

Kāyinātı görelüm vāķı'a-i Ĥāb **gibi** (Yetîm D., Mrb. 3, M. 5, 6, 7).

Ağzını poyraza açup efsürde-ĥāl olur

İtmez zaĥîre mūr **gibi** her ki iktisāb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 6, 43).

Yā **gibi** egri olan yanuńda

Ťođrı atıldı yabana ʔün tîr (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 11).

Ĥıymet ü ʔadr ile yā Rab bu nedendür ki bu gün

Ĥara ʔopraga düşüp yata anuń **gibi** güher (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 30, 51).

Gel nidā-yı ĝayb ile Ĥızr-ı ĥuceste pey **gibi**

Ĝam beyābānındaki tenĥāya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 5).

Şeh-süvār ekrem ü sermā-yı sefer te'sîr idüp

Virmeye **gibi** bu ben ser-bāzuńa meydānda iş (Yetîm D., G. 75, M. 6).

❖ **gice**: gece vakti, gece.

Giceki bed-mestliklerden bi-ĥamdi'llāh bu gün

Gitdi yādından ne kim pîr-i muĝān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 9).

Uyanıklar ne kıılır **gicelerde**

Düşüp h̄āba varan ğāfil ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 7).

Dün **gice** esrârumuz mestāna fâş olmuş Yetîm

Bilmedük hüş-yârdan meclisde nâşî var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 9).

Her seher mihr yüzün gösterür eflāk **gice**

Bir peleng ola didiler yire döke h̄ūnuñ (Yetîm D., G. 108, M. 7).

Dün **gice** şahn-ı çemende yâri tenhâ avladum

Seyr idüp ol serv-i hoş-reftârî tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 1).

Gündüzün şâyim olup **giceler**

Hoş namâz üzre olup kıılmadum (Yetîm D., G. 138, M. 3).

Ķâyim ü şâyim olup **gice** vü gündüz ey dil

Mağsim-i rahmet-i Hâk'dan dile kıismet var iken (Yetîm D., G. 150, M. 3).

Hem bile yıkmış idük dârını maşlûblarıñ

Ol **gice** yıkmağa virdükde icâzet Ķapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 34).

Yüz urup **gice** gündüz yalvarurken yüce der-gâha

Neşât-ı sermediyile irişdük 'izzet ü cāha (Yetîm D., Mrb. 2, M. 1).

Giceler h̄âr ile gülşende geçinen güle hayf

Her seher nâle kıılan bülbül-i gūyāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 7).

❖ **gil**: balçık || insan bedeninin hammadesi: toprak, çamur.

Ehl-i dil ol yitişüp pāye-i rūhāniye

Hāşerāta virülür meretebe-i āb u **gil** (Yetîm D., G. 116, M. 10).

Ta'accübdür ki varup şatayın dir

Der-i germ-ābede bu 'aql ile **gil** (Yetîm D., K1. 5, M. 6).

Hâkıkat h̄āne āb u **gil** degüldür

Taş üzre taş koyan 'āqil degüldür (Yetîm D., Mes. 4, M. 5).

Yetîm el çek nedür bu āb u **gil** ta'mirine gūşiş

Özüñ vîrāne kııl çün menzil-i vîrānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 9).

❖ **girmek:**

1. içeri girmek, dâhil olmak.

Cāndan **el** yū ki gire bu dūr-i nā-yāb ele

Derd-i ğavvāşı yūri ğarka-i ‘ummāndan işit (Yetīm D., G. 17, M. 5).

Şadef-i kâlb-i Cemālī’ye Yetīmī **girseñ**

Ķıymet ü kâdrüñe olmazdı bahā bu ‘ālem (Yetīm D., G. 125, M. 15).

Ķaydı itlāka eyleyüp tebdil

Gir tecerrüd Ķarīķına ferd ol (Yetīm D., K1. 13, M. 4).

Mevlevī gibi felek çarķa **girüp** itdi semā’

Nāle-i nāy olalı hem-demi dervişlerüñ (Yetīm D., G. 107, M. 5).

Der-i Mevlā’sını Ķosa bende

Ķutsalar **girer** āhenin bende (Yetīm D., Mes. 2, M. 120).

Ķulaķ Ķut bu Yetīm-i müstemendüñ pendini ğuş it

İrişdi ğam-ğüsāruñ ğöñlüñi işimden **gir** ü ğōş it (Yetīm D., Mrb. 2, M. 34).

Ma’āş endişesin terk it yūri bī-ķayd u bī-bāķ ol

Dilerseñ **girmeĝe** ey dil Ķarīķ-ı ehl-i ğursende (Yetīm D., G. 190, M. 10).

Dümen toĝrıldup İspanya diyen bī-din [ü] mel’ūna

Yine şevķ eyleyüp **girdük** Ķonanmā-yı ğümāyūna (Yetīm D., G. 182, M. 2).

2. giyinmek.

Giremez bu jende-i ğünin-ķırāza zāhidā

Baĝye-i rengin ile peşmīnesi ārāste (Yetīm D., G. 171, M. 5).

Yine ālāyiş-i dehri yuyalum pāk olalum

Girelüm bir nemede ‘āşık-ı bī-bāk olalum (Yetīm D., Mrb. 3, M. 14).

3. belli bir işi yapmak için o işle ilgili yerde bulunmak; bir yerde bulunmak, yer almak.

Girüp bir ğalvete nefsi büt idüp tapmadan şūfi

Bu deyr içini ĝeşt itmek baña yegdür şanemlerle (Yetīm D., G. 179, M. 11).

4. bir yere, mekâna girmek-gitmek.

Aşk ile Meşhed'i ziyaret için

Girdiler Kerbelâ'ya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 12).

Şabâ sîbî sücûdî diyü **girdi** tekye-i bâğa

Çodî pîr-i bahâr öñinde berg-i sebz-i dest-âvîz (Yetîm D., G. 71, M. 9).

Ravza-i şeyhe muķâbil yapılan kûşecügün

Çapusu yok ki **girem** âh şikâyet Çapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 40).

Girüp bu râh-ı pür-ıhavfa silâhuñ eyleseñ yoldaş

Bir adım eylemez senden yaña feryâd-res cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 11).

Girmişüz meydân-ı 'aşka ser-bürehne 'âşıkuz

Zâhidâ gözle târiki çek yûri kisvet yükin (Yetîm D., G. 158, M. 5).

Hâbda **girmiş idüm** beyt-i Ebî Derdâ'ya

Hân mânsızlık ile eylediler ta'birin (Yetîm D., G. 142, M. 5).

Bu Yetîm'ün gönli kapulı limanı olmağın

Girdi başup geçmedi ol meskeni deryâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 14).

Harâbâ **girip** râz-ı derûnın aňlayup bildi

Diyar-ı 'işret ü 'işün 'aceb sırdaşidur sâķi (Yetîm D., G. 208, M. 7).

Bu sînem zaħmına gördüm dil-i âvâre yaşdanmış

Şu bir meczûba beñzetedüm ki **girmiş** gâra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 2).

Yaħ-dân itdi 'âlemi idüp şitâ şitâb

Sincâbî gör ki **girdi** yine cism-i âf-tâb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 2).

❖ **girân:** ağır, sıkıcı.

➤ **girân-cân eylemek [Kalıp İ.]:** ağır canlı, sıkıcı etmek.

Beni bezminde cânānuñ **girân-cân eyleyen** t̄ali'

Beni ol bezm-i pür remz içre nâ-dân eyleyen t̄ali' (Yetîm D., G. 93, M. 1).

➤ **girān-cān olmak [Kalıp İ.]**: ağır canlı, sıkıcı olmak.

Sebük-rūh olmağa sende liyākat añlamañ zāhid

Girān-cān olmadan geçseñ olursın bī nevā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 8).

❖ **gird**: yuvarlak.

Dil metā'-ı derd ile **gird** fenā bāzārına

Ġirre-i sūd olmadı olup ziyāndan nā-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 11).

❖ **gird-āb**:

1.denizlerde, nehirlerde suların döndüğü tehlikeli yer, anafor, su çevrintisi.

Baħr-ı 'aşka yiltenüp dil zevraķın şaldum yine

Ġāyeti bu diyeler **gird-āba** düşdi bir gemi (Yetîm D., G. 210, M. 4).

Seni **gird-āba** atar bu zulumāt

İyneye al be hidāyet fenerin (Yetîm D., Kİ. 1, M. 13).

2.girdap (çok ağlamaktan meydâna gelen ve bütün bedeni çevreleyen gözyaşı seli).

Eşk **gird-ābında** bu müjgān-ı ħūn-ālūdumuz

Ķa'r-ı deryāda yatur bir niçe mercān gibi (Yetîm D., G. 196, M. 3).

Eşk **gird-ābına** düşdiyse ne ğam

Āşinādur bu deñizle mellāħ (Yetîm D., G. 26, M. 5).

➤ **gird-āb-ı ʔa'n**: ayıplama, kötöleme girdabı.

Düşme **gird-āb-ı ʔa'na** eyle güzer

Baħr-ı nazm āşināsiyiseñ eger (Yetîm D., Mes. 2, M. 69).

❖ **gird-bād olmak [Kalıp İ.]**: çöl hortumu haline gelmek, çöl hortumu olmak.

Āhum hevā-yı 'aşk ile ħāk olduĝum görüp

Rakş itdürür ĝubāruma bir **gird-bād olup** (Yetîm D., G. 13, M. 4).

❖ **giribān:** yaka, elbise.

Şehr-i fenāda pāyesi dāmān olan başum

Köhne pelāsi k̄anlı **giribān** olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 2).

➤ **giribān-çāk itmek:** yakası yırtık etmek.(perişan etmek anlamında).

Dāmen-i deşt ise Mecnūn'ı **giribān-çāk idüp**

Vādî-i mihnetde itmişdür tek ü pūdan zebūn (Yetîm D., G. 145, M. 5).

❖ **giriḥ:** düğüm, bağ || sıkıntı, bela, zorluk, sorun.

Kayd-ı efkār-ı ma'āşuñ bir **giriḥdür** bir **giriḥ**

Bu **giriḥlerle** olupdur niçe Eflātūn bend (Yetîm D., G. 34, M. 7, 8).

❖ **girü itmek [Kalıp İ.]:** girmek, dâhil olmak.

Merd-i rehsin **girü itdüñse** eger kevneyni

Be bilürsin iki 'ālem saña seng-i rehdür (Yetîm D., G. 59, M. 5).

❖ **girü kalmak [Kalıp İ.]:** geride kalmak.

Virme dil ḥüsñ ü bahāsına 'arūs-ı dehrüñ

Niçe erden **girü kalmış** qarı 'avretdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 8).

❖ **giryān:** ağlamaklı, ağlayan.

Bu ḥarāb-ābāda 'uryān gelmişüz

Dide **giryān** sine biryān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 2).

Cān-güdāz ü sine pür sūzān imiş dervişlik

Dide **giryān** ü ciger biryān imiş dervişlik (Yetîm D., G. 106, M. 2).

❖ **giryē:** ağlama, gözyaşı.

Giryeden kalmadı çihremde benüm kaṭre-i eşk

Meded itsün demidür ḥūn-ı ciğer ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 5).

Cihān-ı bükalemūnuñ görenler elvānın

Cihānuñ añladılar **giryē** reng ḥandānın (Yetîm D., G. 144, M. 2).

Ey dil-i münbasiṭ katı gülme

Ḥande zımnında **giry**e munzamdur (Yetîm D., K1. 22, M. 2).

➤ **giry**e itmek [Kalıp İ.]: ağlamak, sızlanmak; şikâyet etmek.

Bārān u ra'd şanmañuz aḥvālümü görüp

Zārîlik ile **giry**e ider her zamān ebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 32).

Girye itsem cūş ider baḥr-ı muḥîṭ-i bî-kerān

Şayḥa itsem lerzeve varur zemîn ü āsmān (Yetîm D., G. 155, M. 1).

Nağme bünyād eylesün mızrāb-ı meclis sākîyā

Girye itsün cām-ı pür-ḥün-āb-ı meclis sākîyā (Yetîm D., G. 2, M. 2).

❖ **gîsû**: kadınların arkalarına saldıkları saç bölüğü; omza dökülen saç, uzun saç, zülûf, kâkül, saç örgüsü.

Ḥalka zülfüñ oldı kayḡu a yigit

Zulm elin uzatdı **gîsû** a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 2).

❖ **gîtmek**:

1.gîtmek

1.1. bulunduğu yerden ayrılmak, uzaklaşmak.

'Aşkuñ yolında guşsa vü gam baña zād olup

Gîtdüm 'adem vilāyetine nā-murād olup (Yetîm D., G. 13, M. 2).

Görse tüccār-ı Ḥıṭā bu ḥāl-i 'anber-bāruñı

Çîn ü Māçîn'e **gîdüp** itmezdi cüst ü cüy-ı misk (Yetîm D., G. 114, M. 4).

Gîtdüm iklîm-i 'aşka dek be Yetîm

Şanma bu kār ki ṭurağumdur (Yetîm D., G. 45, M. 9).

Bezm-i Ḥaḳ'dan mest geldi mest **gîtdi** ehl-i 'aşk

Bu ne bezm-i ḥāşdur āgāz mest encām mest (Yetîm D., G. 15, M. 3).

Ḥazret-i pîri kodî ḥayret ile ḥasretde

‘Andelîbine vedâ’ itdi **gidüp** ol gül-i ter (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 28).

Âdemîlik bu degül ki idesin

Bizi ğavgâda koyup sen **gidesin** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 64).

Çünkü âḥir döküben raḥtı bu yirden **giderüz**

Devlet ü ‘izz ile iḳbâl-i cihânı niderüz (Yetîm D., G. 65, M. 1).

1.2. (belli bir yönde) belli bir yol takip etmek, yürümek, ilerlemek.

Biri meşcid yolın tıtdı biri mey-ḥâneye **gitdi**

İkisi de degül ‘arîf yanında nâ-revâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 11).

1.3. ölmek

Niçe şâh u nice bende gelüp **gitdi** cihândur bu

Siler bir dest-mâl ile dimez ol şâh u bu bende (Yetîm D., G. 190, M. 3).

2.bitmek, tükenmek, yok olmak.

2.1.(zaman için) geçmek, sona ermek, yaşanıp tükenmek, bitmek.

O demler **gitdi** âh ile dir idüñ gelmedi mektüb

Seni araya almışdı belâ vü miḥnet ü âşüb (Yetîm D., Mrb. 2, M. 5).

3.akmak, erişmek, varmak, ulaşmak.

Faḫr elemi cân u gönülde **gider**

Dîn teḳâzâsı ölümden beter (Yetîm D., Mes. 3, M. 21).

Çıkmasun femden ki ṭoĝrı olmaya tîr-i sülḥan

Kec **gider** ger olmaya bir tîr zih-gîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 10).

Kibr-i mü'min didüĝüñ Ḥaḳḳ'a **gider** bir kes imiş

İkilik şüreti ancaḳ arada bir ses imiş (Yetîm D., G. 82, M. 1).

Var iken fikr-i sivâ gel çekme ey ṭalib emek

Ehl-i tevḥid olmaĝa mâ-dün-ı ḥaḳ **gitmek** gerek (Yetîm D., G. 111, M. 2).

4.bitmek, yok olmak, uzaklaşmak, ortadan kaldırmak.

Serden hevā-yı efseri servlik it **gider**

Ālem içinde başı açuk pād-şālīk it (Yetîm D., G. 16, M. 5).

Muzmahil eyle **gider** şüret emārātını sen

Tā ki temyîz olına ma'nî-i emr-i mübhem (Yetîm D., G. 125, M. 9).

Çıkmadı Mecnûn'dan fikr-i beyābân-ı cünûn

Gitmedi Ferhād'dan zevk-ı hevā-yı Bî-sütûn (Yetîm D., G. 145, M. 2).

Dilā geldi **gider** dirken şadā-yı nevbet-i şāhî

Acebdür görmedim güş eyleye bir pād-şāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 7).

Ṭarīk-i 'aşkı ey zāhid dilerseñ gel riyādan geç

Gider bu delk-ı sālūsı libās-ı pārsādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 2).

Gözümden maḥv olup **gitdi** nuḳūşı deyr-i dünyānuñ

Mücerred itmek ile bir şanem iklîmini seyrān (Yetîm D., G. 159, M. 3).

Şubḥ u mesāda **gitmez** olupdur yüzümden āh

Cūd u sehā ricāsına dest-i ḥacāletüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 53).

Gitmedi velvele vü şit ü şadāsı dehrüñ

Ṭağları iñledeli nāle-i Ferhād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 5).

Giceki bed-mestliklerden bi-ḥamdi'llāh bu gün

Gitdi yādından ne kim pîr-i muğān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 10).

Āhir hevā-yı zūlf ü ḥaṭ-ı yār ile **gider**

Ḥāk içre mūr u 'aḳrebe bu kân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 5).

Ḳarañuluk **gidüp** geldi yirine rüşenālıklar

Ġamı bî-gāne idüp itdi 'işret āşinālıklar (Yetîm D., Mrb. 2, M. 13).

Göñlümün sırça sarāyın yıḳduñ

Gitdi olmaz bu ḥarābe ta'mîr (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 10).

5. katılmak, dâhil olmak.

Allâh Allâh diyü gül-bāng ile ceng eyleyelüm

Gel ũonanmāya **gidüp** ‘azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36).

6.devam etmek, sürmek, dayanmak.

Ehl-i ‘abā kimdügin bilmedi bilmez **gider**

Cehl ile k’ol bî-başar cübbe-i monlā görür (Yetîm D., G. 41, M. 7).

Pertev-i mihr-i maĥabbetle **gider**

Ol bürüdet ki ‘adü balġamıdur (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 83).

7.gitgide, gittikçe, zaman geçtikçe.

Hem daĥı Mecnün gibi fenn-i cünün-ı ‘aşka düş

Sen de bir Leylî-veşüñ dîvānesi ol **giderek** (Yetîm D., G. 111, M. 14).

❖ **giymek**: örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek.

Giydürelden baña bu ħalb-i mücellā kepenek

Baña tâklîd idüben **giydi** mürâyā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 1,2).

Ber-ĥaraf oldı cāme-i zer-beft

Jende **giyüp** ‘abāya düşdi gönül (Yetîm D., G. 121, M. 8).

Ādem olmaz müdde’î ger **giyse** ħat ħat ĥāreyi

Ĥar ‘azîz olmaz ne deñlü ursalar ĥil’at yükin (Yetîm D., G. 158, M. 3).

Mübeşşir oldum idüp saña cān-fezā müjde

Giyürsin egnüme ĥil’at bu dil-güşā müjde (Yetîm D., G. 175, M. 2).

Giydi eşcār ĥil’at-i ĥadrā

Her biri Ĥazret-i Ĥızır gūyā (Yetîm D., Mes. 2, M. 11).

Çul yirine bir nice gāv ü ĥara

Giydürür ħat ħat ħabāyı sîm ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 4).

Keder-i ħalb ile ey sūf **giyen** itme kıyāş

Kendüñe şāf u mücellā olan ehl-i nemedi (Yetîm D., G. 203, M. 3).

Âdem on toközü tön ey cāme-i 'irfān **giyen**

Ẓāhir ü bāṭın gören ehl-i siyābuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 7).

Halka halka dāğlardan cismüme **giydüm** zırh

Şāh-ı merdānum yine muḥkem neberdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 3).

Giyüp bir cāme-i fāḥir tekebbür ehli olmağdan

Ẓelil ü münkesir olmış 'abā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 9).

Çıkarup pīreheni Pīr Meḥemmed Çelebī

Giydi derdā kefeni Pīr Meḥemmed Çelebī (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 50).

Niçe ehl-i ḥarīre **giydürüp** şāl

Niçe şāl ehline ḥil'at virildi (Yetîm D., G. 211, M. 3).

Cehl ile 'ömri şarf idüp naḥva

Örf ile **giymegil** ḳabā dülbend (Yetîm D., K1. 15, M. 4).

❖ **gizlü rāz açmak [Kalıp İ.]**: sır açmak, sırrını söylemek.

Deḳāyığdan dem ursun tār-ı ṭanbūr

Açub 'aşğ ile **gizlü rāz** ber-batṭ (Yetîm D., G. 89, M. 8).

❖ **ğonçe**:

1.gonca; henüz açılmamış gül tomurcuğu || sevgili.

Yirüñ ey **ğonçe** itme ḥār şaḳın

Eyleme 'andelibi zār şaḳın (Yetîm D., G. 146, M. 1).

Bülbülüñ ḥālını ger eylese iz'ān **ğonçe**

Ẓulm-ı bī-dādına olurdu peşimān **ğonçe** (Yetîm D., G. 186, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Cihān bāğın gül-i bī-ḥār ister ol iki **ğonçe**

Be ḥaḳkı Ka'be yir yoğdur daḥı ḥār-ı muğaylana (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 55).

1.1. sevgilinin ağzı, dudakları.

Ol lebi **ğonçeyi** medḥ eyleyimez

Ey Yetîm olsa hezārān meddāḥ (Yetîm D., G. 26, M. 9).

Ġoncemüz minnet Ĥüdā'ya gülsitan ezberlemiş

'İşve vü nāz āyetin ol nev-cüvān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 1).

1.2. sevgilinin yüzü.

Meserret bâğına ol **Ġonçeler** olsun gül-i şādî

Ser-efrāzān-ı şaĥn-ı 'ālem olsun ħadd-i şimşādî (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 23).

➤ **Ġonçe-fem:** gonca ağızlı || sevgili.

Bülbül-i şūrīde-veş ben nice feryād itmeyen

Gül gibi ĥār ile hem-dem gördüm ol **Ġonçe-femi** (Yetîm D., G. 210, M. 12).

➤ **Ġonçe-leb:** gonca dudak || gonca dudaklı sevgili

Ġonçe-lebler bûsesin almağa ayaklandurup

Virdi sākî bâde-i gülfāma reftār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 5).

Şifā-yı cān iken ol leb buyurmaz ĥasteye emsem

Bilür tīmār-ı bīmārı dimez ol **Ġonçe-leb** ammā (Yetîm D., G. 4, M. 4).

'Āşıka dünyāda var mı ey 'aceb feryād-res

'Andelībe ola mı ol **Ġonçe-leb** feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 2).

Cām-ı gül-reng ile devr idüp benefşe sebzede

Ġonçe-leb ol nergis-i bīmārı tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 4).

➤ **Ġonçe-i sîr-āb:** körpe gonca.

Bülbül-i pür-güy bî-ĥod servler ĥayrān ü zār

Ġonçe-i sîr-āb teşne bâde-i gül-fām mest (Yetîm D., G. 15, M. 12).

❖ **Göçerî-zāde:** özel isim.

Göçerî-zāde güreş tutmağ ile

Lerzeye varsayidi oda yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 105).

❖ **göçmek:** göç, bir yerden başka bir yere taşınmak.

'Adem ser-haddine ceş-i 'adū **göçsün** ki dünyānuñ

Ser-ā-ser rub'-ı meskūnı sunıldı āl-i 'Osmān'a (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 53).

❖ **gök:** gök, gökyüzü.

Şevkunla dağ-ı sīnem par par yanarken ey māh

Yandurmamışdı **gökler** bu iki zer çerāğı (Yetīm D., G. 206, M. 4).

Par par yanarken ey māh şevkuñla sīne dāğı

Yandurmamışdı **gökler** bu iki zer çerāğı (Yetīm D., Mat. 14, M. 2).

Dūd-ı āhiyile **göge** boyayan eflāki

Seyl-i eşk ile yu yir yüzine nemnāk eyle (Yetīm D., G. 169, M. 5).

Yirleri şiven ü nālišler ile ditredelüm

Gökleri inledelüm virmek ile nāleye med (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 46).

Yire el arqasın koyup cihān-dīde olanlar dir

Gök altında müsellemdür alātā'yile İstanbul (Yetīm D., G. 115, M. 6).

❖ **gölge:** güneş ışınlarından korunacak yer.

Gölge ağardı gün gibi tōpuñ

Vaħy-i Cibril olurdu mektūbuñ (Yetīm D., Mes. 2, M. 73).

❖ **göndermek:** göndermek || yollamak.

Mecnūn'ı deşte **gönderüp** uzağa şaldılar

Ferhād'ı sürdiler yoķuşa ağa şaldılar (Yetīm D., G. 60, M. 1).

Şāh-ı Ğāzī'nüñ olupdur çü ğazā matlūbı

Kāfire **gönderelüm** şā'ikalarla öpı (Yetīm D., Mrb. 1, M. 10).

❖ **göñleg:** gömlek.

Göñlegüm acı deñiz ıķarsun

Ger girem bir yimiş iken likerın (Yetīm D., K1, 1, M. 47).

❖ **göñül**: İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynağı olduğu kabul edilen kalbin mânevî yönü, yürek [tas.] Cenâb-ı Hakk'ın insanda tecellî ettiği yer, tasavvufî aşkın kaynağı.

İki gün bir yirde ıtlāk ehli itmezken karar

Kayd idindüñ eyledüñ bu **göñlümi** mesken Dede (Yetîm D., G. 170, M. 12).

Yâra meyl ile nazar cürm ü günâh ise Yetîm

Göñlüni mücrim idüp ehl-i güneş kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 12).

Göñlüñi zanca diyü eglemedin

Gözle Hakk'ıñ be kazâ vü kaderin (Yetîm D., K1. 1, M. 23).

Kayd iken **göñlümüze** fikr-i ser-i zülfeynüñ

Cân meşâmına virür râyîha-i ıtlâkı (Yetîm D., G. 200, M. 5).

Yâ Rab ol cevri dükenmez yâr **göñlin** nerm kıl

Çekmege ol cevri âhenden yürek vir yâ baña (Yetîm D., G. 6, M. 5).

'Ârızuñda o hâl-i pür-âşüb

Zâhidüñ **göñlini** k'alur cebrî (Yetîm D., K1. 26, M. 2).

Bu Yetîm'üñ **göñli** kapulı limanı olmağın

Girdi başup geçmedi ol meskeni deryâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 13).

Yetîm'üñ **göñli** kuşın olmışdur

Cenâh-ı mih açup şeh-bâz ber-batı (Yetîm D., G. 89, M. 9).

Görmedüm **göñlüm** gibi cây-ı harâbe haq budur

Ol kadar geşt eyledüm dehrüñ harâb-âbâdını (Yetîm D., G. 202, M. 3).

Şöyle koyıldı **göñül** yağmâsına gavgâ-yı 'aşk

Bir vilâyet almağa şan leşker-i 'Osmân aqar (Yetîm D., G. 40, M. 5).

Zerrede rüşen-nazar mihr-i dil-ârâ görür

Kaçrede şâfi **göñül** lücce-i deryâ görür (Yetîm D., G. 41, M. 2).

Akıtmayınca enhar-ı sirişki ravza-i câna

Göñülde gül gibi hürrem oluban gülmedüñ 'ârif (Yetîm D., G. 98, M. 6).

Bakdum **göñül** cerîdesine diğkat eyledüm

Ĥicrân hikâyetin okudum riğkat eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 1).

Kesrete düşme **göñül** gūşe-i vahdet var iken

Eyle tağşîl-i ma'ârif yûri fırşat var iken (Yetîm D., G. 150, M. 1).

Bendesî cümle-i aşhâbuñ **göñül**

Lîk cândan Ĥayder-i Kerrâr'ı sev (Yetîm D., G. 160, M. 3).

Ey **göñül** almak için derd metâ'in olmaz

Ĥatre-i eşk gibi nağd-i direm dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 3).

Mağâmuñ ey **göñül** 'Ankâ-şîfat Ĥâf-ı kanâ'at kıl

Zeğân veş per açup her âşiyâna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 5).

Cây-ı mihr iken **göñül** lâyiğ mî ola kîne-gâh

Mihr ile ey sîne-i pür-kînesi ârâste (Yetîm D., G. 171, M. 3).

Bir adım râh-ı Cemâlî'yî Yetîmî varımaz

Ĥutmayan cân u **göñülden** reh-i fağr u fâğa (Yetîm D., G. 183, M. 12).

Dem-i zevğ u şafâlarla **göñülden** ġam ba'id olsun

Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 23).

Göñül eyle livâ-yî âhî peydâ

Şeh-i iklim-i derd olduñ ne pervâ (Yetîm D., G. 3, M. 1).

Lâyile küfrümi îmâna mübeddel kıldı

Didürüp cân u **göñülden** baña illâ kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 4).

Göñül gayriyi ço Allâh ile ol

Tağarrub bul yûri ol şâh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 1).

Bâğ-ı 'âlem çü bitürmez gül-i bî-ğâr **göñül**

Çîn idüp dâmenümi ben bu çemenden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 7).

Gerçi çokdur be **göñül** ġuşşa vü ġam dünyâda

Derd-i nâ-cins gibi yoğdur elem dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 1).

Açsun bu **göñül** mürği per ü bāl-i maḥabbet

Vādī-i belā kūh-ı ‘anā cümle düz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 5).

O serv-kāmete toğrı açupdur per **göñül** mürği

Yüce yirlere pervāz eylemek ister **göñül** mürği (Yetîm D., G. 204, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Ađlamasın mı derd ile maḥzūn olup **göñül**

Gülmek naşib olmadı ‘ālemda şād olup (Yetîm D., G. 13, M. 7).

Bağdum **göñül** ceridesine diğkat eyledüm

Ḥicrān ḥikāyetin okudum riğkat eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 1).

Göñül vaḥşet idüp gel nāsdan kaç

Ḥüdā’yile olup ḥannāsdan kaç (Yetîm D., G. 24, M. 1, 3, 5).

Saña naqş-ı kadem eclī vü rüşendür hemān ey cān

Göñül mir‘ātini jeng-i ḥavādisden mücellā tut (Yetîm D., G. 18, M. 8).

Ḥaste cānum şifāsıdur ol leb

Tire **göñlüm** ziyāsıdur ol ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 4).

Cihānuñ az u çoğından geçelden

Göñülde şanma kim biş ü kemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 6).

Esās-ı ‘āleme gelse tezelzül ğam yimez **göñlüm**

Bilür anı ki muḥkemdür Ḳalātā’yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 7).

Yūsuf-ı cān bu **göñül** Mışır’ında

Oldı sulṭān-ı ‘azizüm kardaş (Yetîm D., G. 76, M. 5).

Göñül Sī-mürğ’ına Ḳāf-ı maḥabbet āşiyān iken

Mekānını semender-vār nīrān eyleyen ṭālī’ (Yetîm D., G. 93, M. 3).

Mışır-ı ḥüsnini nigāruñ idecek yād **göñül**

Dicle ırmağın ider yaşumı Bağdād **göñül** (Yetîm D., G. 119, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16).

Faqr elemi cān u **göñülde** gider

Dīn teḳāzāsı ölümden beter (Yetîm D., Mes. 3, M. 21).

Binā oldur ki beytu'llāhdur ol

Göñül dirler yüce der-gāhdur ol (Yetîm D., Mes. 4, M. 14).

Aşka yurt olduñ **göñül** tedbîr-i 'aklum neylesün

Ĥile-i rübāh sığmaz şîr-i ner yatağına (Yetîm D., G. 176, M. 5).

Ferahlar baĥş idüp bezme sebûlar taşıdur sakî

Silüp süpürdü gam gerdin **göñül** ferrāşıdur sakî (Yetîm D., G. 208, M. 2).

Ĥayāt şuyına talıp ço ölsün İskender

Göñülde bul yûri Ĥızr'uhn be Āb-ı Ĥayvān'ın (Yetîm D., G. 144, M. 12).

Bu Yetîm'uhn dü-tā olup ĥaddi

Seg-i yāra ĥilāde oldu **göñül** (Yetîm D., G. 120, M. 14).

Mışr-ı ĥüsnünde dil-āverlik idüp cān u **göñül**

Cünd-i 'aşkuñ ile gör kim neler oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 5).

Ĥamdan ayrılmaz **göñül** biñ olsun esbāb-ı neşāt

Bir **göñül** maĥzûn ola olmaz tarab feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 3,4).

Faris iken piyāde oldu **göñül**

Alçaĥ oldu fütāde oldu **göñül** (Yetîm D., G. 120, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Dirîgā münkesir **gönlüm** olupdur yārdan maĥrûm

Belî gözgü şikest olsa olur didārdan maĥrûm (Yetîm D., Mat. 9, M. 1).

Def'i ĥolaydı geçmese ger artuğa begüm

Şabrı siĥām-ı faĥra iderdi **göñül** siper (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 20).

İki şem'-i hüdādur şu'lesinde cān u dil rüşen

Žiyā vü pertevinde her **göñül** bir vādî-i Eymen (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 60).

Göñlümüñ sırça sarāyın yıĥduñ

Gitdi olmaz bu ĥarābe ta'mîr (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 91, 93).

Zerrede rüşen-nazar mihr-i dil-ārā görür

Ĥatrede şāfi **göñül** lücce-i deryā görür (Yetîm D., G. 41, M. 2).

Şehid-i Kerbelâ'yiçün **göñül** Bağdâd-ı hünin şat

Revân eyler nite sürh-âb aqidur **hattı**-ı Tebriz (Yetim D., G. 71, M. 7).

Yine derd ü belâya **göñül**

Ya'nî bir pür-cefâya düşdi **göñül** (Yetim D., G. 121, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Şarâbuñ rengini gördi yazıldı bir pare **göñlüm**

Bu kaçır-ı pür-şafânuñ bir güzel naqqâşidur sâkî (Yetim D., G. 208, M. 5).

➤ **göñlüni hõş itmek [D]**: mutlu etmek, sevinçli kılmak.

Ƙulak tut bu Yetim-i müstemendüñ pendini güş it

İrişdi gam-güsârûñ **göñlüni** işimden gir ü **hõş it** (Yetim D., Mrb. 2, M. 34).

➤ **göñül kaçmak**: “gönül çalmak”sevgisini kazanmak, kendine âşık etmek, kalbini çalmak.

Göñlümi kaçdı cânumı ister

Gör nice dil-rübâya düşdi göñül (Yetim D., G. 121, M. 3).

➤ **göñül virmek [D]**: sevmek, bağlanmak.

Seyr-i sülük eyleyüp âsâyiş eyleme

Seyyâh-vâr **virme göñül** bir diyâra hiç (Yetim D., G. 23, M. 10).

Sen zümre-i kallâşa ey hâce **göñül virme**

Der kise iken itme ol mâlı perâkende (Yetim D., G. 178, M. 7).

❖ **görmek**:

1. görmek

1.1.göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek; göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak; belirli bir zamanın içinde bir olaya tanık olmak, yaşamak, izlemek.

Her ne kim hâtıra olsa yuyalum âb gibi

Kâyınatı **görelüm** vâkı'a-i hâb gibi (Yetim D., Mrb. 3, M. 6).

Kūçe-i mey-kedelerde **görsem**

Dāmen-i zühdi mey-ālūde yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 99).

Ne revā seyrine māni' ola encüm kamerüñ

Ey efendi **görelüm** sîneñi çöz tügmelerüñ (Yetîm D., Mat. 7, M. 2).

'Aşk ehli āh ider agyār ile yārın **görüp**

Nite kim bülbül iñilder verd ile hārın **görüp** (Yetîm D., G. 14, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Āhum hevā-yı 'aşk ile hāk olduğum **görüp**

Rakş itdürür gubāruma bir gird-bād olup (Yetîm D., G. 13, M. 3).

Şarābuñ rengini **gördi** yazıldı bir pare göñlüm

Bu kaşr-ı pür-şafānuñ bir güzel naqqāşidur sākī (Yetîm D., G. 208, M. 5).

Görmedük bir cām-ı Cemşid'i bu gün

Dehr elinden inkisārı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 5).

Selāmetle gelüp şihhatde buldı cümle evlādın

Huşūşā seyr idüp **gördi** Hüseyin'ün kıdd-i şimşādın (Yetîm D., Mrb. 2, M. 18).

Herf-ser ejder-i çarhuñ o da tatdı zehrin

Göreyin çarhuñ ola döne döne zir ü zeber (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 32).

Seyr-i şahrāda fülānı **gördüm**

Koşuban berşini çok çok yuvalar (Yetîm D., K1. 31, M. 1).

Bārān u ra'd şanmañuz aḥvālümü **görüp**

Zārilik ile girye ider her zamān ebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 31).

Gözüye karşı tutsa şeklin ger

Zişt ü zibā özin **görür** nāzır (Yetîm D., K1. 18, M. 4).

'Ārızında **görmeyüp** saçın kalem

Ser-nigün oldı hemān miskin kalem (Yetîm D., G. 130, M. 1).

Görüp aḥlākını fütüvvetini

Cāna farz eyledüm maḥabbetini (Yetîm D., Mes. 2, M. 103).

Cemālî pertevin **görmez** Yetimî dide-i zâhid

Žiyâ-yı şemsi mümkün mi göre huffâş-ı nâ-bînâ (Yetim D., G. 4, M. 11).

Baħr-ı bezmünde Cemālî düşüp alçağa Yetim

Üsti yanında **göre** hâr u ħasî niceye dek (Yetim D., G. 110, M. 10).

Gördi ben deryâ-dilüñ nazm-ı dürer-bârın Yetim

Dil uzatdı ter düşüp bu vüs' ile deryâ baña (Yetim D., G. 6, M. 9).

Gördi kim virür yele hicr odı cism-i ħâkümüz

Acıyup şular seper bu dide-i nemnâkümüz (Yetim D., G. 70, M. 1).

Gördi dil çün zülf-i pîç-â-pîçüñi

Ĥâlî şürîde olup sevdâdadur (Yetim D., G. 58, M. 3).

Bunca demdür ki düşüp küy-ı ħarâb-âbâdı

Gezeruz **göremezüz** veh ki bir âbâd gönül (Yetim D., G. 119, M. 4).

Cezbe-i Leyli'yi gör kim çihre-i Mecnün şanup

Düşdi yüzün **göricek** nâka izinüñ kâhını (Yetim D., G. 193, M. 4).

Ĥazer eyler koyunından **göricek**

Nûĥ evinde diyen ol gerçek erin (Yetim D., K1. 1, M. 43).

Bir dem nişân-ı sümm-i semendüñ **görem** diyü

Yıllarla ħâk rûb reh-i ħâş u 'âm olam (Yetim D., G. 132, M. 5).

Arayup bulmayısardur daħı mâderle peder

Görmek isterse seni Pîr Meĥammed Çelebi (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 56).

Âşıkı **gördükçe** olursın ġazûb

Olmağıl gel böyle bed-ĥû a yigit (Yetim D., G. 20, M. 3).

Gördügin Leyli sanan Mecnün gibi

Vâlîh ü âşüfte ħayrân gelmişüz (Yetim D., G. 63, M. 5).

Döymedi dil ol meh-i müşġîn-niķâbı **görmege**

Mâyil oldı göz yaşı ol âf-tâbı **görmege** (Yetim D., G. 177, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Çeşm-i aḥvel veş biri iki **görsem** yâ Eḥad

Ġār-ı târik eyleyüp bî-âb çeh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 5).

Yürekde daḥı bir gûşe gerekmez âh ile vâha

Ciger-gûşeñ yüzün **gördüñ** hezârân minnet Allâh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36).

Vâdî-i nârı geçüp bād-ı hümümü **görmedin**

Ravzadan yanmışlara şal sâye ey bâng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 11).

Baḥa kūh-ı ḡam ḥavâle aḥa kūh-ı Bî-sütün

Bile **gördük** derdi Ferhâd-ı belâ âyîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 4).

Yetîm eşkâl-i eşyâda cihân ḥayrân iken el-ḥaḡ

Seni **gördüm** ki seyr eyler bu eşyâyı nigâhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 10).

Görüp ölmelüsini ol ḥünî

Buyurur ḡamzesine tîz yaraḡ (Yetîm D., G. 94, M. 7).

Ol hilâl ebrûları **görüp** ider

Nâle veş incelmegi âyîn kalem (Yetîm D., G. 130, M. 5).

Mışr-ı ḥüsnünde dil-âverlik idüp cân u gönül

Cünd-i 'aşkuñ ile **gör** kim neler oynar cânâ (Yetîm D., G. 8, M. 6).

Cezbe-i Leylî'yi **gör** kim çihre-i Mecnûn şanup

Düşdi yüzün göricek nâḡa izinüñ kâhını (Yetîm D., G. 193, M. 3).

Terâne gerçi rûz-ı maḥşere şıḡmaz dinür ammâ

Gel e **gör** nâlelerle kesret-i küy-ı ḥarâbâtı (Yetîm D., G. 194, M. 6).

'Âşıkı **gör** nice incitdi cefâ-cü yârân

Eyleyüp kaşd-ı mükâfât cefâ itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 11).

Yaḡ-dân itdi 'âlemi idüp şitâ şitâb

Sincâbî **gör** ki girdi yine cism-i âf-tâb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 2).

Vücûdum Kâf-ı 'uzletde çü 'Ankâ eylemezdüm güm

Bu ḡurbet-ḥânedede **görsem** eger bir âşinâ meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 4).

Varta-i mevci **görüþ** saħile itme nazār

Fikr-i ‘amiķ eyleyüþ lücce-i deryāya baķ (Yetîm D., G. 104, M. 9).

Bāgda çekme ħazān ħavfın çü şāĥ-ı mîve-dār

Serv keş āzāde ol ‘ālem çemenzārın **görüþ** (Yetîm D., G. 14, M. 4).

Görinürden be **görinmez** çoķdur

Ķartıya baķ seçesin tā ħacerin (Yetîm D., K1. 1, M. 9).

Ne şüretle **görinürse** ķo görinsün abdāl

Ne pelāsa bürinürse ķo birünsün abdāl (Yetîm D., G. 118, M. 1).

Ĥud‘a vü ħilesin unutdı ‘adū-yı rübāħ

Anlara **görinicek** şir kıyāfet Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 14).

Düşme engin-i ħama furtuna çoķdur şavılur

Sākin-i fülk-i rızā ol **görinince** ħaralar (Yetîm D., G. 55, M. 8).

Ķorķarın **göre** diyü ol serv-ķad ħılmaz güzer

Ķabrüm üzre açıcak revzen mürür-ı rüzgār (Yetîm D., Mat. 5, M. 1).

Görmez idi mey-kede şadrında kimse şüfiyi

‘Ārif olsa ħān-kāħ küncinde esrārın görüþ (Yetîm D., G. 14, M. 5).

Vāridāt-ı vird ile ħoş-hāl **gördük** zāhidi

Eylesün şimden girü derd ehline mızrāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 3).

Cāmda ‘aks-i ruħuñ **gördüm** didüm şevķ eyleyüþ

Bir iken oldu iki meh-tāb-ı meclis sāķiyā (Yetîm D., G. 2, M. 5).

Deyr-i dünyāda çoķ şanem **gördüm**

Yok saña beñzemekde kāfir-kış (Yetîm D., G. 80, M. 3).

Gördüm ki itlerine çıķar üstüĥ ānumuz

Gel cānum al diyü ecele minnet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 7).

Görse tüccār-ı Ĥıķā bu ħāl-i ‘anber-bāruñı

Çin ü Māçin’e gidüþ itmezdi cüst ü cūy-ı misk (Yetîm D., G. 114, M. 3).

Biñ yaşarsa şahlar 'işretden āgāh olmaz

Gel gedayı **gör** ki biñ 'iş añladur her bir demi (Yetîm D., G. 210, M. 6).

Aşkî oyuncak iden zāhidi didüm **göricek**

Nār-ı sūzān ile ehl-i saķar oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 7).

Rüzgerin **görse** muvāfık gemici

Bırağur oğlını añmaz pederin (Yetîm D., K1. 1, M. 37).

Gördi 'ömrüm gibi gūne zūlfini

Bu hevādan urdı ser terkin ķalem (Yetîm D., G. 130, M. 3).

Her yakayı seħāb idüp gül-geşt

Düşdi ter anı **gördi** dāmen-i deşt (Yetîm D., Mes. 2, M. 6).

Sözümü defter ü dīvānda **görüp** merd-i lebib

Didi bu sihr durur saķlaya aķker kāğıd (Yetîm D., G. 30, M. 9).

Mest-i lā-ya'ķıl Yetîm'i **gördiler** mey-ħanede

İctinabı var iken tu'm u şarābı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 9).

Niçesinüñ **görmüşüz** māl ü menāli ķaldığın

İş ü 'işret-ħānesi virān ü ħālî ķaldığın (Yetîm D., G. 151, M. 1).

Görse İstanbul'da nehrini Kāğıd-ħāne'nüñ

Yurdı dilden ehl-i şirāz āb-ı Rükñ-ābād'ını (Yetîm D., G. 202, M. 5).

Ki tabı'at olur tabı'atdan

Nik ü bed her ne **görse** ey hoş-ħū (Yetîm D., K1. 8, M. 4).

1.2.anlamak, bakmak, kavramak, sezme, fark etmek.

Zerrede rüşen-nażar mihr-i dil-ārā **görür**

Ķaĳrede şāfi gönül lücce-i deryā **görür** (Yetîm D., G. 41, M. 1, 2, 6).

Te'emmül eyledüm **gördüm** ser-i bīdāradur ķaşdı

Kemin-gāh içre ķuĳta'-ı cihān-ı ĳab-gāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 5).

Ehl-i bīdār 'ālemin **görmez**

Anlaruñ himmeti ki uyħudur (Yetîm D., G. 52, M. 15, 20).

Çahr u luţfuñ **görinür** her ne yaña

Bağsa bu havf u recası çokça (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 71).

Acebdür halkuñ ahvâli **görüp** Allâh'ı bilmezler

'Ubüdiyyet maķâmında olup ol şahı bilmezler (Yetim D., G. 44, M. 1).

Görmez idi mey-kede şadrında kimse şüfiyi

'Ārif olsa hân-kâh küncinde esrârın **görüp** (Yetim D., G. 14, M. 6).

Görmedi kimse bir belâsuz bal

Biledür kand ise merhem ü riş (Yetim D., G. 80, M. 7).

Şekke düşmem nâzır u manzûrdan ey bî-nazır

Nâzırı manzûr **görmezsem** tebeh kıl dideyi (Yetim D., G. 192, M. 8).

Hüviyyet mîvesin **gördüñ** nihâl-i vaḥdet üstinde

Ki bâğ-ı dilden ayruğı dikenle bulmaduñ 'ārif (Yetim D., G. 98, M. 3).

Perdesini kesretüñ kaldur ki tâ

Şâhid-i vaḥdet **görinsün** her taraf (Yetim D., G. 96, M. 8).

İki şeh itmez âsâyiş bir iklim içre **gördiler**

Hemân şâh-ı cihân-baḥşuñ du'âsiyle olup maķrûn (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 29).

Görüp esrâr-ı cür'a-dân-ı Hâķ'ı

Oldı ḥayrân-ı Hüdâ beglerümüz (Yetim D., G. 68, M. 13).

Noķşân-ı mâhı **gör** kim nur istedi mihrden

Bir zen fetîlesinden yaķdı ol er çerâğı (Yetim D., G. 206, M. 5).

O deñlü ğaflet almışdur cihân ehlini ser-tâ-ser

Baķup ger **görseler** rüşen dil-i āğâhı bilmezler (Yetim D., G. 44, M. 10).

Zulmet-i dildür Yetim İskender'e ḥâyil olan

Çeşme-sâr-ı cânda **gör** Āb-ı Ḥayât el'ân aķar (Yetim D., G. 40, M. 14).

Gör tecelliyi Cemâli çü Yetimî imrüz

Zâhidüñ dimek ile va'de-i ferdâsına yûf (Yetim D., G. 97, M. 11).

Ḳatline ‘aşıqlaruñ ḥükmini **gör** müftinüñ

Ölmedin ölenlere virdügi fetvāya baḳ (Yetîm D., G. 104, M. 7).

Göñlümi ḳapdı cānumı ister

Gör nice dil-rübāya düşdi gönül (Yetîm D., G. 121, M. 4).

Görüp esrār-ı cür‘a-dān-ı Ḥaḳ’ ı

Oldı ḥayrān-ı Ḥüdā beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 13).

1.3. rüyada görmek.

Ḳanı uyḥu ki rü‘yāda cemālün

Göre bu dide-i bîdār derdā (Yetîm D., G. 7, M. 6).

2.düşünmek, göz önüne almak.

Miyān-beste olup cāru-keşidür pārsā-yı ‘aşḳ

Tehî **görmez** erenler ḥıdmet-i kūy-ı ḥarābātı (Yetîm D., G. 194, M. 4).

Kār ile **gördüm** muḳayyed Bî-sütün Ferhād’ını

Ehl-i iṭlāḳ eyledüm deşt içre Mecnūn adını (Yetîm D., G. 202, M. 1).

3.denk gelmek, rastlamak, şahit olmak.

Yüze yüz herkese muḳābil olup

Söyleme **gördüğünü** çün gözgü (Yetîm D., K1. 19, M. 4).

Müdde‘i cānibini eyledi teşnî‘ tamām

Bende çün **görmeyicek** cürm ü cināyet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 10).

Dilā geldi gider dirken şadā-yı nevbet-i şāhî

Acebdür **görmedim** güş eyleye bir pād-şāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 8).

Bāl ü per nūr itdi bir pervānesi cān oynayup

İtmedi ol sūḥte ḥālin **görüp** bir dād şem‘ (Yetîm D., G. 92, M. 4).

Görmedüm gönüm gibi cāy-ı ḥarābe ḥaḳ budur

Ol ḳadar geşt eyledüm dehrün ḥarāb-ābādını (Yetîm D., G. 202, M. 3).

Bülbül-i şūrīde-veş ben nice feryād itmeyen

Gül gibi hār ile hem-dem **gördüm** ol gönçe-femi (Yetîm D., G. 210, M. 12).

Urıaldan esās-ı mey-hāne

Sākī bī telh **görmedüm** bir 'ış (Yetîm D., G. 80, M. 6).

Bu Yetîm'ün dād-ı Hāk'dur virdügi kaç'-ı cevāb

Görmedüm bir kimsenün anda su'ālî kalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 10).

4.zannetmek

Ehl-i 'abā kimdügin bilmedi bilmez gider

Cehl ile k'ol bī-başar cübbe-i monlā **görür** (Yetîm D., G. 41, M. 8, 10).

Kemîn-gāh-ı țarîkı **görme** gāfil

Sülük u seyre ehl-i rāh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 7).

5.öğrenmek, yaşayarak tecrübe edinmek.

Yanmağı pervāneler kimden **görürdi** ey Yetîm

Vādī-i sūz u güdāza olmasa üstād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 9).

Görelüm alnumuza her ne ki yazdı Yaradan

Gel ŧonanmāya gidüp 'azm-ı Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 7).

Kime mi'mār didükse gedüginde çodı taş

Gördüñüz mi bu yıķık göñlümüzün ta'mirin (Yetîm D., G. 142, M. 4).

6.tanımak, bilmek.

Görmem Cemālî gibi bir reh-nümā Yetîmî

Ger cüst ü cüy idersem Mışr u 'Irāķı Şām'ı (Yetîm D., G. 201, M. 13).

Ġamzesi tıgını ser-tiz eyleyüp mest ü ğazüb

Görmedüm ol yār-ı merdüm-küş gibi şeydā levend (Yetîm D., G. 33, M. 4).

İki pākize gevherdür ki kāndan oldılar bîrün

Ki mislin **görmemişdür** sayrefi-i çarh-ı mînā-gün (Yetîm D., Terķib-bend 1, M. 26).

7. dayanmak, katlanmak.

Virmesün vā'ız baña tek ol dem-i serdüñ elem

Rāzi olduk nārda olan 'azābı **görmege** (Yetîm D., G. 177, M. 6).

Bu sînem zaḥmına **gördüm** dil-i āvāre yaşdanmış

Şu bir meczūba beñzetdüm ki girmiş ğāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 1).

8. ... olarak görmek, (gibi) görünmek, düşünmek, kabul etmek.

Külḥanı gülşen **görüp** mesken idinmişdür Yetîm

Bir gedāyı 'urdur elbette yaza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 9).

Egerçi āşinā-şüret **görinür** lik ma'nide

Nazar itseñ seni görmüş degül bî-gānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 3).

Gül yüzüñsüz kara yaşlu **görinür** sünbül baña

Şiven-i mâtem gelür āvāze-i bülbül baña (Yetîm D., G. 9, M. 1).

Sen şavāb eyledüğüñ yirlerde

Görinür baña ḥatāsı çokça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 74).

9. yapmak.

Sen uşluluk idüp zāhid işüñ **gör**

Ço kendü ḥāline abdāl-ı 'aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 3).

❖ **görinen:** aşikâr, belirgin, açıkta.

Hele ben bildüğüm hemān budur

Cümle eşyāda **görinen** odur (Yetîm D., G. 52, M. 2).

❖ **gördüğince:** gördüğü zaman.

Ādemüñ ardinca zemm idüp yüzün

Gördüğince riş-ḥand itmekdedür (Yetîm D., K1. 34, M. 4).

❖ **gördüğümce:** gördüğüm zaman.

İtmesem gül **gördüğümce** sen gül-i ḥandān-ı farz

Eylemezdüm kendüme bülbül gibi efgānı farz (Yetîm D., G. 85, M. 1).

❖ **gören:** görenler || aşıklar.

Cihān-ı bükalemünün **görenler** elvānın

Cihānuñ añladılar girye reng ḥandānın (Yetîm D., G. 144, M. 1).

Yilteyüp birbirini cüş ile dir **görenler**

Gel ṭonanmāya gidüp ‘azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 23).

Bundan a‘lā vü laṭîf olmaya reftār ü revîş

Görene reng-i ta‘alluḳ olā āzād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 14).

Ādem on ṭoḳuzı ṭon ey cāme-i ‘irfān giyen

Zāhir ü bāṭın **gören** ehl-i siyābuñ ‘aynına (Yetîm D., G. 172, M. 8).

Başuma jülîde-mū sevdāsı düşmekdür hemān

Ger **görem** cānā başuñda ol siyeh jendi bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 4).

Dimesün çāk-i giribānum **gören** şeydā baña

Perde ol mecnūnuñam ey dāmen-i sahrā baña (Yetîm D., G. 6, M. 1).

Āb-dār elfāz ile sūz-ı Yetîm’i dir **gören**

Sāmîrî siḫri degül mi zarf olmaḳ nāra şu (Yetîm D., G. 163, M. 9).

Raḳş ider kendü terānına Yetîm ol deñlü

Dir **görenler** be bu kendü çalar oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 10).

❖ **görünen:** görünen (şey).

Sāḳiyā şanma **görünenleri** cām içre ḥabāb

Leb-i bārîküñe gözlikle baḳar cām-ı şarāb (Yetîm D., Mat. 2, M. 1).

Mihr şanmañ **görünen** bir tōp idüpdür başumı

Şarḳdan ḡarba çalar çevḡān-ı çarḡ-ı bî-amān (Yetîm D., G. 155, M. 5).

❖ **görmüş degül:** görmemiş, görülmemiş.

Egerçi aşinā-şüret görinür lik ma'nide

Nazar itseñ seni **görmüş degül** bî-gānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 4).

❖ **görünü gelmek:** görünmek.

Görünü geldi bile varım beyt-i 'ankebüt

Geldi çü yāduma benüm vey yār-ı gār ev (Yetîm D., G. 161, M. 5).

❖ **göstermek:** görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak || açıkça ortaya koymak, göz önüne sermek

Şan'atumdur za'f u kuvvetle miyānuñdan enîn

Nağme eyler zîr ü bem **gösterse** ehl-i tār fen (Yetîm D., G. 147, M. 4).

Benden ey ehl-i ıtarab luţf eyleñ ummañ inbisāt

Luţfi yokdur **göstere** bir hātırı maḥzūn neşāt (Yetîm D., G. 87, M. 6, 10, 12, 10).

İbret-i künc-i ferāğ oldur ki dervîş ü gedā

Kendüyi **göstermeye** Efrāsiyāb'uñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 6).

Yār **gösterse** işiginde raķibūñ ḥazer it

Var imiş rāh-ı bedi ḥile-i şeytānda şaķım (Yetîm D., G. 156, M. 5).

Gerdenümde tiğ-i pür-mevcin ki dil-ber **gösterür**

Baḥr-ı şūr-engize düşmiş bir şināver **gösterür** (Yetîm D., Mat. 3, M. 1, 2).

Her seḥer mihr yüzün **gösterür** eflāk gice

Bir peleng ola didiler yire dōke ḥūnuñ (Yetîm D., G. 108, M. 7).

Fitnede ḥāl-i 'izāruñ **gösterür** tekrār fen

Çeşm-i cellāduñ velî ḳan itmede bisyār fen (Yetîm D., G. 147, M. 1).

Kerteriz it ıutup aķındısını

Göstere tā belāgoz reh-güzerin (Yetîm D., K1. 1, M. 16).

❖ **götürmek:** uzaklaştırmak, kaldırmak.

Götür at raht-ı vücūdı gözüñ aç alma ki hep

Düzdi rāh-ı ‘ademe yollarını afileler (Yetīm D., G. 57, M. 5).

Zulmet-i küfri **götürdügi** dilā rūşendür

Dikdi ün nüh-felege gün gibi rāyet apudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 27).

❖ **göynük:** yanık, gönül yanığı, dert.

Bir Yetīm’em sīne-i pür-süz u āteşnākte

Her siyeh dāğı benüm **göynüklü** nānum şandılar (Yetīm D., G. 47, M. 10).

Dil-i pür derdümüñ eyledi peydā **göynüklerinden**

Bu ihrem rengini reng-i za’ferān eyleyen ālī’ (Yetīm D., G. 93, M. 7).

❖ **göz:**

1.göz; bakış, nazar.

1.1. sevgilinin gözleri, bakışları.

Gözüñ ser-mest ü müjgānuñ olupdur aner-i ser-tīz

‘Aceb mi anumu dökse benüm ol amze-i hūn-rīz (Yetīm D., G. 71, M. 1).

O nūr-ı dīdeler naşı dü-eşm-i şāhda mevcūd

Gözinden hāş u ‘amuñ lik dīdār-ı ‘aziz itdi (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 46).

1.2. aşığın gözü.

Ehl-i ikrār ol **gözüm** dervīşlik itsün uhūr

Kim gözinden münkirüñ pinhān imiş dervīşlik (Yetīm D., G. 106, M. 5).

Cemālī gibi gel sen de Yetīmī derd-i ‘aş ile

Yürekden āh idüp her dem iki **gözüñ** pür-āb eyle (Yetīm D., G. 188, M. 10).

Puslayı gözlük idindi **gözine**

Ol ki deryāda didi yol seçerin (Yetīm D., K1. 1, M. 11).

Ey nūr-ı başar saña fedā iki **göz** olsun

Tek hāk-i reh-i küyün ile çihre toz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 1).

O deryā-yı keremden yaña aksun **gözlerüm yaşı**

Muħiṭe irmege itsün bu Ceyhün u Aras cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 3).

Fenā bezmine ey ṭālib eger yol varmaḵ isterseñ

Gözün yaşın şarāb idüp cigercügün kebāb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 8).

Cemālî-veş Yetimî eyledün çün

Gözünün yaşını mānend-i deryā (Yetîm D., G. 3, M. 12).

Der-i maḵşūda el irgürmek için

Gözi yaşını ‘ummān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 6).

Cüvānlar çihresi seyrende nūr-ı çeşmi ḥarc itdüñ

Ağardı **gözlerün** hem-çü sebel ey pîr-i nā-bālig (Yetîm D., G. 95, M. 4).

Gözümden dökdüğüm yaşı cihāna

İki kanlu şular itdüm revāne (Yetîm D., G. 189, M. 1).

Yel esdükçe **gözün** yaşı temevvüç eyleyüp dirdün

‘Acebdür bāde aḥvālî nedür yā Rab ğamın yirdün (Yetîm D., Mrb. 2, M. 9).

Çağırup miḥnet bucağında disem bir pāre şu

Gözlerümden ğayrı yok virür bu ben bīmāra şu (Yetîm D., G. 163, M. 2).

Gözlerüm rüşenāsıdur ol ruḥ

Pās-ı ḳalbüm cilāsıdur ol ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 1).

Furāt u Dicle vü Ceyhün olupdur

Gözümden cüş iden enhār derdā (Yetîm D., G. 7, M. 4).

Cemālî-veş Yetimî eyledün çün

Gözünün yaşını mānend-i deryā (Yetîm D., G. 3, M. 12).

2.bakış, düşünce, görüş.

Ehl-i iḳrār ol gözüm dervişlik itsün zuhūr

Kim **gözinden** münkirün pinhān imiş dervişlik (Yetîm D., G. 106, M. 6).

Ey Yetîm ol **göz** ile geçme uyuz

Dehr elinden gele nâ-gâh hırâş (Yetîm D., G. 76, M. 13).

Gözümden maḥv olup gitdi nuḳûşı deyr-i dünyānuñ

Mücerred itmek ile bir şanem iḳlîmini seyrân (Yetîm D., G. 159, M. 3).

➤ **göz açmak [D]**: uyanık, dikkatli olmak; fırsattan yararlanmak, fırsatı kaçırmamak için dikkat kesilmek.

Be düşünür **gözüñ aç** gafleti ḳo

Hâbda beglige beñzer hep bu (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 111).

Götür at raḳt-ı vücûdı **gözüñ aç** ḳalma ki hep

Düzdi râh-ı 'ademe yollarını ḳâfileler (Yetîm D., G. 57, M. 5).

➤ **gözü aydın [D]**: sevinçli bir olay dolayısıyla kullanılan bir kutlama sözü.

Gözüñ aydın münevver itdi çeşmüñ çihre-i maṭlûb

Ciger-guşen yüzün gördün hezârân minnet Allâh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 7).

➤ **gözden çıkarmak [D]**: bir mal veya paranın elinden çıkarılmasına katlanmak, bir şeyden vazgeçmek ve yokluğuna razı olmak.

'Örf ile cübbe vü destân **gözüñden** çıkarır

'Aşḳ ile ger alasin egnüñe monlâ kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 9).

➤ **göz yummak [D]**: kabahatlerini, kusurlarını hoş karşılamak, görmezlikten gelmek, bağışlamak.

Göz yumup feth ü fütüh-ı ğayrdan döndündür yüz

Vaḳtidür itseñ Yetîm'e ey güşâde bâb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 9).

Çünkü âdem 'âlem-i kübrâyimiş ey cân u dil

Göz yumup ol 'âlemi seyrân imiş dervîşlik (Yetîm D., G. 106, M. 4).

Niçeler göz yumuban naḳd-i dili oynatdı

Lik cân naḳdini ehl-i nazâr oynar cânâ (Yetîm D., G. 8, M. 3).

Sivādan **yummayınca göz** Hüdā-bîn olmaduñ 'ārif

Özüñ güm itmeyince sen o kâni bulmaduñ 'ārif (Yetîm D., G. 98, M. 1).

Güm olup kim ki **göz yumup** çekdi

Ayağın dāmene başın ceybe (Yetîm D., K1. 9, M. 1).

➤ **gözi toyamak [D]:** gözü doymak, çok istenen bir şeye kavuşup, artık istemez duruma gelmek.

Gözi toyar şu üştüri ölmüş 'Arab gibi

Behr-i zahîre her kim evinde bakar başar (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 17).

➤ **gözine kara toprakça gelmez [D]:** toprak kadar bile değer taşımamak.

Kara toprakça gelmez gözine akçası dehrüñ

idenler cüll-i himmetle kerem iklîmini seyrân (Yetîm D., G. 159, M. 7).

➤ **gözine ilişmek [D]:** gözüne çarpmak, istemeden, birdenbire, rastgele görmek.

Müdde'iler **gözine tokunduğı** demde Yetîm

Şol garîbe döndi düş ola kilâbuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 9).

❖ **gözcü:** gözlemeleme veya gözetleme işini yapan kimse.

Dime kim qorşara qorşar varmaz

Gözcisüz olma hele saña dirin (Yetîm D., K1. 1, M. 26).

❖ **gözetmek:** gözetmek, izlemek || tedbir almak.

Dil-i Pâşâ añâ reşk eyledüğinden diledi

Bahr semtin **gözedüp** ide şiyânet Qapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 22).

❖ **gözü:** ayna.

Gözüye qarşu tutsa şeklin ger

Zişt ü zîbâ özin görür nâzır (Yetîm D., K1. 18, M. 3).

Yüze yüz herkese mukâbil olup

Söyleme gördüğünü çün **gözü** (Yetîm D., K1. 19, M. 4).

Dirîgâ münkesir gönlüm olupdur yârdan maḥrûm

Belî **gözü** şikest olsa olur didârdan maḥrûm (Yetîm D., Mat. 9, M. 2).

❖ **gözlemek:** dikkatle bakmak, dikkat etmek, gözetmek; beklemek.

Her bakan gayretle çarḥ-ı pür-şitâbuñ 'aynına

Nevbetin **gözler** baqıp bu âsyâbuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 2).

Bâl açup **gözle** şikâruñ didiler şâhîn-vâr

Zâğ-veş dimediler cîfe-i dehre konuñ (Yetîm D., G. 109, M. 3).

Girmişüz meydân-ı 'aşka ser-bürehne 'âşıkuz

Zâhidâ **gözle** târiki çek yûri kisvet yükin (Yetîm D., G. 158, M. 6).

Gönlüñi zanca diyü eglemedin

Gözle Ḥaqq'ıñ be kazâ vü kaderin (Yetîm D., K1. 1, M. 24).

❖ **gözlük:** gözlük.

Puslayı **gözlük** idindi gözine

Ol ki deryâda didi yol seçerin (Yetîm D., K1. 1, M. 11).

Sâkiyâ şanma görinenleri câm içre ḥabâb

Leb-i bâriküñe **gözlükle** bakar câm-ı şarâb (Yetîm D., Mat. 2, M. 2).

❖ **göz yaşı:** gözyaşı.

Ey **göz yaşı** öñüme düşüp pişvâlık it

Ol dil-rübâ işigine gel reh-nümâlık it (Yetîm D., G. 16, M. 1). [

Göz yaşı gibi şuyı gam gibi aşı var imiş

Ḳays'a Mecnûn dimeñüz 'aql-ı ma'âşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 1).

Bu köyinimiş dâğlarla **göz yaşıdur** 'âşıkâ

Güşe-i bî-tüşesinde ḥuşk ü terde âb u nân (Yetîm D., G. 153, M. 7).

Döymedi dil ol meh-i müşğîn-nikâbı görmege

Mâyil oldı **göz yaşı** ol âf-tâbı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 2).

Cūylar şanmañ habāb ile düşüp her vādiye

Gözyaşıyle ğarqa-i āvāre ser-gerdān aqar (Yetîm D., G. 40, M. 4).

❖ **ġubār**: toz, toprak; (tanıklarda sevgili/padişahın kapısı veya eşiğinde bulunan ve gönülden temizlenmesi gereken toz bağlamlarında).

Āhum hevā-yı ‘aşq ile hāk olduğum görüp

Raqş itdürür **ġubāruma** bir gird-bād olup (Yetîm D., G. 13, M. 4, 5).

Hāk-sār olduğuma yoluñda

Hāṭıra gelmesün **ġubār** şaḳın (Yetîm D., G. 146, M. 6).

❖ **ġül**: hayâlet, hortlak, kötü cin, şeytan.

Aşq ile mebhüt ü ḥayrānam egerçi ben gedā

Hāmdü-li’llāh zāhid-i ḥod-rā gibi **ġül** olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 6).

❖ **ġulām**: kul, köle, esir, bende.

Ḳara gözlü iki şeh-zādeye şāh-ı hümāyūn baḥt

Niçe şeh Sunḳar’ı kıldı **ġulām** u çāker ü bende (Yetîm D., Terkil-bend 1, M. 8).

➤ **ġulām olmak [Kalıp İ.]**: köle olmak.

Meyi itmeyem cenāb-ı şeh-i heft-kişvere

Ger ḳullaruñ içinde kemîne **ġulām olam** (Yetîm D., G. 132, M. 4).

❖ **ġulüvv itmek [Kalıp İ.]**: saldırmak, hücum etmek, ayaklanmak.

Hāl-i ‘anber-bār u zülf-i müşg-bū

Nāfe-i Tātār’a **itmışdür ġulüvv** (Yetîm D., G. 164, M. 2).

❖ **ġumūm**: kederler.

Gelmez ḥisāba dilde olan ġuşşa vü **ġumūm**

Emvāc-ı Baḥr-ı Ḳulzüm’e olmaz şümāra hīç (Yetîm D., G. 23, M. 3).

➤ **gumūm-ı hādise:** üzücü, kederli olaylar.

Āşub u şūr-ı dehr ile ey dil huzūr yok

Pürdür **gumūm-ı hādise** cāy-ı sürūr yok (Yetīm D., G. 99, M. 2).

❖ **gūn:** renk; tür, çeşit, nevi.

Gördi ‘ömrüm gibi **gūne** zülfini

Bu hevādan urdı ser terkin kalem (Yetīm D., G. 130, M. 3).

❖ **gūn-ā-gūn:** türlü türlü, renk renk || çeşit çeşit.

Qismet-i bezm-i ezel endūh u ğamdur ‘āşıka

Cām-ı māl-ā-māldan ger gelse **gūn-ā-gūn** neşāt (Yetīm D., G. 87, M. 4).

❖ **gūne gūne:** türlü türlü, çeşitli.

‘Aceb olmaz ğaribe **gūne gūne** itlerüñ bāngi

Lisān-ı muhtelif çoğdur dehān-ı tercemān içre (Yetīm D., G. 191, M. 11).

❖ **gurāb:** karga || rakiip, aĝyar.

Cife-i dünyā-yı ħabdur her birisi bir **gurāb**

Şanma tūṭi gibi şeker-ĥā olupdur şūfilik (Yetīm D., G. 105, M. 3).

Aĝız birikdürüp didiler tanz ile baña

İller evinde laħm yiyüp sır olan **gurāb** (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 8).

❖ **gurbet:** doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer, gurbetlik (sevgiliden ayrı olmak bağlamında).

Āşnāliklar idüp yoldaşına kıymışlar

Niçe bī-gāne gezer bu reh-i **gurbetde** şakın (Yetīm D., G. 157, M. 10).

➤ **gurbet-ĥāne:** yabancı memleket || dünya.

Vücūdum Kāf-ı ‘uzletde çü ‘Ankā eylemezdüm güm

Bu **gurbet-ĥānede** görsem eger bir āşinā meşreb (Yetīm D., G. 11, M. 4).

Ārzū-yı hānmān itmem bu **gurbet-hānede**

Hāne-i gurbet olupdur ben garībe hānmān (Yetīm D., G. 155, M. 7).

❖ **gūsfend:** koyun.

Her kim tūfeyl eyleye bir iki **gūsfend**

Ālem anuñ tūfeyli olup ola ercmend (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 11, 23, 35, 47, 59).

❖ **guşsa:** kalbe tari olan sıkıntı, kaygı, tasa, endişe.

Terk-i ‘ādet itmedür kayd-ı dü- ‘ālemden hālāş

Kesb-i şādī vü t̄arabdur **guşsa** vü gāmdan hālāş (Yetīm D., G. 84, M. 2).

‘Aşk şahrāsı sebük-pālarını yitmez mi

Merhāle kaṭ‘iyiçün **guşsa** vü gām zād gönül (Yetīm D., G. 119, M. 12).

Faḫr ile pā-der-gil olup ḫalmışam

Guşsa vü gām lüccesine ḫalmışam (Yetīm D., Mes. 3, M. 18).

Neşāṭ irdi ḫudūminden ṭağıldı **guşsa** vü ḫayḡu

Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh’a (Yetīm D., Mrb. 2, M. 31).

‘Aşḫuñ yolında **guşsa** vü gām baña zād olup

Gitdüm ‘adem vilāyetine nā-murād olup (Yetīm D., G. 13, M. 1).

Gelmez ḫisāba dilde olan **guşsa** vü gūmūm

Emvāc-ı Baḫr-ı Ḳulzüm’e olmaz şümāra hīç (Yetīm D., G. 23, M. 3).

Terk-i ‘ādet itmedür kayd-ı dü-‘ālemden hālāş

Kesb-i şādī vü t̄arabdur **guşsa** vü gāmdan hālāş (Yetīm D., G. 84, M. 2).

Ġayra acı gelürse **guşsa** vü gām

Devletüñde o bal ü yaḡumdur (Yetīm D., G. 45, M. 7).

Gerçi çokdur be gönül **guşsa** vü gām dünyāda

Derd-i nā-cins gibi yoḡdur elem dünyāda (Yetīm D., G. 165, M. 1).

➤ **güşsa yemek [Kalıp İ.]**: herhangi bir şeyi dert etmemek.

Nefāyis **güşsasın yimez** cihānda

Kanā‘at eyleyen bir pāre nāna (Yetīm D., G. 189, M. 7).

❖ **güş**: kulak.

Güş u hüş ile iderseñ işgā

İdeyin ‘izz-i huzūra taqrır (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 3, 138).

Yār luṭfından meger **güş** eyleye nazmum Yetīm

İtmezin ben bu müzaḥref türrehātumdan ümīd (Yetīm D., G. 31, M. 13).

Ketm eyle rāz-ı ‘aşkı mühr-i sükūt urup tā

İre sürüş-ı gaybuñ cān **güşma** peyāmı (Yetīm D., G. 201, M. 6).

Ḳanı şabā figān-ı seg-i yār ile gelüp

Güş-ı Yetīm’e irgüre yārān hikāyetin (Yetīm D., G. 139, M. 10).

Ehl-i diller **güşdur** ser-tābe-pā

Söylesünler ‘ūd-ı şeş-tā vaḳtidür (Yetīm D., G. 36, M. 9).

➤ **güş eylemek [Kalıp İ.]**: dinlemek, kulak vermek.

Yār luṭfından meger **güş eyleye** nazmum Yetīm

İtmezin ben bu müzaḥref türrehātumdan ümīd (Yetīm D., G. 31, M. 13).

Dilā geldi gider dirken şadā-yı nevbet-i şāhī

Acebdür görmedim **güş eyleye** bir pād-şāhı ben (Yetīm D., G. 140, M. 8).

İntizārum kelāmın **eylese güş**

Ravzasında Nizāmī ide hürüş (Yetīm D., Mes. 2, M. 57).

Cemalüñ kısmetin **güş eyleyelden** zümre-i a‘dā

Füsürde ḳalup oldılar dönüp ol demde bī-cāna (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 51).

➤ **güş-ı hüş**: can kulağı.

Yüz biñ kıyāmet ile bu gün **güş-ı hüşda**

Bir dem olur mı şayḫayile nefḫ-i sūr yoḳ (Yetīm D., G. 99, M. 9).

➤ **gūş irmek [Kalıp İ.]:** duymak, kulağına gelmek.

Ketm eyle rāz-ı ‘aşkı mühr-i sükūt urup tā

İre sürüş-ı ğaybuñ cān **gūşma** peyāmı (Yetîm D., G. 201, M. 6).

➤ **gūş itmek [Kalıp İ.]:** işitmek, dinlemek, kulak vermek.

Bir söz mi var cihānda ki ol nuṭṭ-ı Hāk degül

Gūş itmeyen bu nükteyi ḥaḳḳā kulaḳ degül (Yetîm D., G. 124, M. 2).

Çün Cemālî sözini himmet ile **gūş itdüñ**

Ey Yetîm eyle seri secdede fırsat var iken (Yetîm D., G. 150, M. 11).

Tā ḥiṭāb-ı elesti **gūş itdüm**

Didüm ol demde her belāya belî (Yetîm D., G. 195, M. 5).

Ḥikmet-āmîz pendümi **gūş it**

Olma bed-hūlar ile hem-zānū (Yetîm D., K1. 8, M. 1).

Kulaḳ ṭut bu Yetîm-i müstemendüñ pendini **gūş it**

İrişdi ğam-gūsāruñ göñlüñi işimden gir ü ḥōş it (Yetîm D., Mrb. 2, M. 33).

➤ **gūş ṭutmak [D]:** dikkatle dinlemek.

Büy-ı vuşlat virmişem cān-ı hicrān-dideye

Gūş ṭutduk başlaya icrāya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 4).

İñlese nāy-ı Mehemmed Ḳāsım

Gūş ṭutsaḳ dem-i Dāvūd’a yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 104).

➤ **gūş-ı zamāne:** çağın, devrin kulakları.

Gūş-ı zamāne zārumuz ile pür oldı āh

Cānā niçün kulağuña irmez eninümüz (Yetîm D., G. 67, M. 7).

❖ **gūşe:** köşe, taraf, yer.

Ṭaşı ṭaş üzre ḳoma bu dih-i vîrānda şaḳın

Gūşe itme bu hevilnāk beyābānda şaḳın (Yetîm D., G. 156, M. 2).

Ferāgat **gūşesin** tūt ‘uzlet eyle

Ne sen il bil seni hem il ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 13).

Na‘ralar peydâ idüñ her **gūşeden** ey ehl-i şevk

Cüş idüp çün pür-enîn oldı rebâb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 7).

Gūşe nolur iderin saķf-ı semâyı menzil

Sa‘y idüp itdüre ger kaķ-ı mesâķıt Kaķudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 45).

Yüri bir **gūşeyi** ta‘mir eyle

Der ü dīvârını taķrîr eyle (Yetîm D., Mes. 4, M. 9).

Yürekde daķı bir **gūşe** gerekmez âh ile vâha

Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh’a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 3).

Her **gūşede** o şâhuñ çokdur çerâģı ammâ

Yokdur Yetîm’e mânend ehl-i hüner çerâģı (Yetîm D., G. 206, M. 9).

Cünün vâdilerin gel **gūşe gūşe** cümle benden şor

Diyâr-ı ‘aķl-ı dūr-endîşi var kendin bilenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 1).

➤ **gūşe-i ahzân:** hüznler, kederler köşesi.

Kimseye şahn-ı çemen olmadı çün cây-ı ŧarab

Kim ola kim ide bu **gūşe-i ahzânı** ŧaleb (Yetîm D., Terķib-bend 3, M. 14).

➤ **gūşe-i bî-tūşe:** azıksızlık, açlık köşesi.

Ne ğam ey **gūşe-i bî-tūşe** olursañ ber-bâd

Tekye-i ğamda dil-i abdâlî idüp yirin (Yetîm D., G. 142, M. 7).

Bu köyini miş dâĝlarla göz yaşıdur ‘aşıķa

Gūşe-i bî-tūşesinde huşk ü terde âb u nân (Yetîm D., G. 153, M. 8).

➤ **gūşe-i fakr:** fakirlik, yoksulluk köşesi.

Künc-i ħamül u **gūşe-i fakr** u ribâŧ-ı şabr

Miĝnet-serâ vü kâĝ-ı belâ vü melâz-ı cebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 25).

- **gūşe-i ferāğ:** vazgeçme köşesi, terk etme yeri.

Baňa h̄alvetdür encümen olalı

Halk içi **gūşe-i ferāğumdur** (Yetîm D., G. 45, M. 4).

- **gūşe-i firdevs:** cennet köşesi, cennetin en güzel yeri.

Gūşe-i Firdevs'dür ey dil cenāb-ı mey-kede

Sākiler gilmān ü kevserdür şarāb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 1).

- **gūşe-i hāl:** uzak köşe.

Der-i divān-ı şāhiye ne nisbet ser-te-ser dünyā

Bu yetmiş iki millet pür cihān bir **gūşe-i hālī** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 76).

- **gūşe-i maqşūd:** niyetlenen yer, ulaşılmak istenen mekan.

Varmağa **gūşe-i maqşūda** yine

Muztaribdür dil-i fersūde yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 97).

- **gūşe-i mey-hāne:** meyhane köşesi.

Geçilmez **gūşe-i mey-hānede** rind-i sebū-keşden

Nedür 'ayyāş ü kallāş ile bu şubḥ u mesā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 3).

- **gūşe-i vaḥdet:** yalnızlık köşesi.

Kesrete düşme göñül **gūşe-i vaḥdet** var iken

Eyle taḥşil-i ma'ārif yüri fırsat var iken (Yetîm D., G. 150, M. 1).

- **gūşe-i zūhhād:** zahidler köşesi.

işret-ābād okunup maştaba vü pāy-ı ḥum

Beytü'l-aḥzān dinile **gūşe-i zūhhāda** yine (Yetîm D., G. 185, M. 4).

- ❖ **gūşiş:** çalışma, uğraşma.

Yetîm el çek nedür bu āb u gil ta'mirine **gūşiş**

Özüñ virāne kıl çün menzil-i virānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 9).

Vücūduñ kayd iken şūfī nedür uçmağa bu **gūşış**

Bilürsin per döker itse eger mürğ-ı kafes cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 5).

Altı nefer kimesnelerüñ lîk rızqına

Gūşışdedür degül bilürin tākat-ı beşer (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 22, 44).

❖ **gūşmāl itmek [D]:** kulak çekmek; yola getirme.

Defe gel sille muṭrib **gūşmāl it**

Senüñle ola tā dem-sāz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 5).

❖ **gūyā:** sanki, güya, faraza, sözde.

Ey Yetîm ol gül-bün-i nev-ḥāste yādına ben

Mürğ-ı cānı nağme-i derd ile **gūyā** eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 10).

Mürğ-ı dil güftārda büy-ı fenā işmām ider

Manṭıku'ṭ-ṭayr ile **gūyā** öğredür 'Aṭṭār fen (Yetîm D., G. 147, M. 8).

Şā'ir-i tiğ zebāna şunilupdur **gūyā**

'Ālemüñ nazımıyicün seyf ü kalem dünyāda (Yetîm D., G. 165, M. 5).

Rūm şāhı hücum idüp **gūyā**

Feth ider ḍarbi ḳal'a-i gebri (Yetîm D., K1. 26, M. 3).

Mesnevī ṭarzın itse ger iḥyā

Sırr-ı Monlā'yı eyleye **gūyā** (Yetîm D., Mes. 2, M. 54).

Çemende şanki āteşdür yanar yir yir gül-i ḥamrā

Duḥān-ı āh-ı bülbüldür ser-ā-ser servler **gūyā** (Yetîm D., G. 4, M. 2).

Kef-i deryā-yı gevher-pāş ile **gūyā** şeh-i şāhān

Şadefdür dürr-i şeh-vār ile bir bir lücce-i 'ummān (Yetîm D., Terkiḳ-bend 1, M. 71).

Pāk-rū dil k'itdi ol çāḥ-ı zennehdānı melāz

Yūsuf-ı güm-geşte **gūyā** itdi zindānı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 2).

Nāleler tekrār ider bī-çāre 'āşık derd ile

Bülbül-i şūridedür **gūyā** fiğān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 6).

Giydi eşcār hil'at-i ḥadrā

Her biri Ḥazret-i Hızır **güyā** (Yetîm D., Mes. 2, M. 12).

❖ **güç gelmek [D]**: bir işin yapılmasında zorluk çekme.

Kaṭ'-ı 'alāka eyledür **güç gelen** baña

Terk-i tarîḳ-ı ğamda be āsān olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 9).

❖ **güdāz**: eriten, yakan.

Gāh bî-bāk ü ṭarabnāk ü şeġab

Gāh maġlûb-ı ğam u süz u **güdāz** (Yetîm D., Terkîb-bend 2, M. 116).

Tab'a bu süz u **güdāz** ile nezāket be Yetîm

Ḥüsrev'ün nazmıyile şîr-i ḥasen'dür bā'is (Yetîm D., G. 21, M. 9).

Şubḥa dek süz u **güdāz** üzre olan ser bâzı

Bir ayag üzre yanan şem'-i şeb-istāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 7).

❖ **güft**: söz, kelâm.

Güft ü şenîd-i velvele-i 'aşḳ ile Yetîm

Ḳoyman ḳulaġuma sülḥan-ı mâ-'adāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 11).

❖ **güft ü gū**: dedikodu.

Sākîyā meclisde benden **güft ü gū** gelmezdi hîç

Ger şürāhî çekmese boyun diyü ḳulḳul baña (Yetîm D., G. 9, M. 5).

Sülḥandān ehli diller mecma'ı yine olup memlū

Gehi şatranc u eş'ār u gehi lāġ ile **güft ü gū** (Yetîm D., Mrb. 2, M. 30).

Şehler ol 'āmîyi eylerler nedîm-i ḥāş kim

Güft ü güy pür nifāk olup vifākı suḥredür (Yetîm D., G. 38, M. 6).

İtme lāfına va'denün bâver

Güft ü gūda olursa hem-çün dür (Yetîm D., K1. 23, M. 2).

Gerçi **güft ü güy**-ı düşmen vahşet eفزādur velî

Dōstlar beyninde olan ülfete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 5).

Şehler ol 'āmīyi eylerler nedīm-i hāş kim

Güft ü güy pür nifāk olup vifākı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 6).

❖ **güftâr**: söz, kelam.

Mürğ-ı dil **güftârda** bûy-ı fenâ işmâm ider

Manţıku't-ţayr ile güyâ öğredür 'Atţâr fen (Yetîm D., G. 147, M. 7).

➤ **güftâr-ı fem**: ağızdan çıkan söz.

Mustafâ hulkını oşardı temâmet hulkı

'İsevî mu'ciz idi 'âleme **güftâr-ı femi** (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 64).

❖ **güher**: cevher, mücevher, ,inci.

Kıymet ü kadar ile yâ Rab bu nedendür ki bu gün

Kara toprağa düşüp yata anuñ gibi **güher** (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 30).

❖ **gül**:

1.gül. Küçük, dikenli bir ağaçta yetişen çiçektir ki şeklinin ve kokusunun güzelliğiyle meşhurdur. Şairler arasında bülbülün maşuku olarak bilinir. en makbul çiçektir.

1.1. çiçek.

Âh kim gülşen-i vahdet **gülini**

Kesret-i hâra bakup ilimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 7).

Akıtmayınca enhar-ı sirişki ravza-i cāna

Gönülden **gül** gibi hurrem oluban gülmedün 'ârif (Yetîm D., G. 98, M. 6).

Gül gibi elden ele alunur iken hayfâ

Düşdi toprağa ten-i Pîr Mehemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 51).

Şâh-ı evreng şâh-ı **gül** oldu

Ser-fürü itdi serv kul oldu (Yetîm D., Mes. 2, M. 23).

Yüz şuyın dökmez idi şâhid-i bâzâr olup

Açılıp **gül** gibi ger olmasa handân gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 8).

1.2. sevgili.

Giceler h̄ār ile gülşende geçinen **güle** hayf

Her seher nāle kılan bülbül-i gūyāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 7).

Çün āğuşteyiken penbe-i dāğ-ı bülbül

Vire mi bŷy-ı vefā baña **gŷlŷn** evrākı (Yetîm D., G. 200, M. 10).

H̄ārdan ‘andelib idŷp ŷekvā

Gŷl kulağ tutup eyledi iŷğā (Yetîm D., Mes. 2, M. 26).

İtmesem **gŷl** gördŷğümce sen gül-i h̄andān-ı farz

Eylemezdŷm kendŷme bülbül gibi efgānı farz (Yetîm D., G. 85, M. 1).

Bŷlbŷl-i ŷŷrīde-veŷ ben nice feryād itmeyen

Gŷl gibi h̄ār ile hem-dem gördŷm ol gonçe-femi (Yetîm D., G. 210, M. 12).

1.3. sevgilinin yanağı, yŷzŷ.

Gŷl yŷzŷnsŷz kara yaŷlu görünŷr sŷnbŷl baña

ŷīven-i mātem gelŷr āvāze-i bülbŷl baña (Yetîm D., G. 9, M. 1).

1.4. sevgilinin aŷığın göğsünde neden olduğu yara ve yanıklar.

Nāfile dem-sāz olup feryād ider her ‘andelib

Sīnede her tāze dāğum olalı bir **gŷl** baña (Yetîm D., G. 9, M. 4).

➤ **gŷl-i bī-h̄ār**: dikensiz gül.

Gŷl-i bī-h̄ār dime gel bu çemenzāra Yetîm

Nağar it her çarafa ālet-i perhāŷ yatar (Yetîm D., G. 61, M. 9).

Bāğ-ı ‘ālem çŷ bitŷrmez **gŷl-i bī-h̄ār** gŷnŷl

Çīn idŷp dāmenŷmi ben bu çemenden geçdŷm (Yetîm D., G. 131, M. 7).

Cihān bāğın **gŷl-i bī-h̄ār** ister ol iki gonçe

Be hağkı Ka‘be yir yokdur dahı h̄ār-ı muğaylana (Yetîm D., Terkeb-bend 1, M. 55).

- **gül-i hamrā:** kırmızı gül.

Çemende şanki âteşdür yanar yir yir **gül-i hamrā**

Duḥān-ı āh-ı bülbüldür ser-ā-ser servler güyā (Yetîm D., G. 4, M. 1).

- **gül-i ḥandān:** açılmış gül / sevgili.

İtmesem gül gördüğümce sen **gül-i ḥandān-ı** farz

Eylemezdüm kendüme bülbül gibi efgānı farz (Yetîm D., G. 85, M. 1).

- ❖ **gül itmek [Kalıp İ.]:** güle dönüştürmek, gül gibi güzel hale getirmek.

Şalsa dehre söz ile sūz-ı nev

Köhne eczāyı **gül ide** Hüsrev (Yetîm D., Mes. 2, M. 62).

- **gül-‘izār:** gül yanaklı.

Sākī-i **gül-‘izār** u mey-i hoş-güvār ola

Āvāze-i hezār olup cūy- bār ola (Yetîm D., G. 167, M. 1).

- **gül-i şahn-ı çemendür:** bahçenin orta gülü.

Bülbülüñ nālesine zāg u zeğandur bā‘is

Dimezüz biz ol **gül-i şahn-ı çemendür** bā‘is (Yetîm D., G. 21, M. 2).

- **gül-i şādī:** mutlu, huzurlu olmak.

Meserret bāgına ol gönçeler olsun **gül-i şādī**

Ser-efrāzān-ı şahn-ı ‘ālem olsun kıdd-i şimşādı (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 23). [şādī ol, -sun]

- **gül-sitān:** gül bahçesi.

Açsa ger **Gül-sitān-ı** ‘irfānı

Eyleye rūḥ-ı Sa‘dī seyrānı (Yetîm D., Mes. 2, M. 55).

- **gül-i ter:** taze gül.

Ḥāzret-i piri kodı ḥayret ile ḥasretde

‘Andelibine vedā‘ itdi gidüp ol **gül-i ter** (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 28).

❖ **gülmek:** gülmek, tebessüm etmek.

Ey dil-i münbaşı katı **gülme**

Hande zımnında girye munzamdur (Yetîm D., K1. 22, M. 1).

Akıtmayınca enhar-ı sirişki ravza-i cāna

Göñülden gül gibi hürrem oluban **gülmedüñ** ‘arîf (Yetîm D., G. 98, M. 6).

Gülimez mi ışınmaga bir dem

Üşür iken bir âdem od bulsa (Yetîm D., K1. 21, M. 3).

Ağlamasın mı derd ile maḥzûn olup göñül

Gülmek naşib olmadı ‘âlemda şād olup (Yetîm D., G. 13, M. 8).

❖ **gül-bang:** eskiden muhtelif tarîkatların âyinlerinde, saray, lonca, yeniçeri ocağı, mehter vb. yerlerdeki muayyen merâsimlerde belli bir tertîbe göre yüksek sesle okunan duâ ve ilâhî dizisi.

Allâh Allâh diyü **gül-bāng** ile ceng eyleyelüm

Gel tonanmāya gidüp ‘azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 3).

➤ **gül-bāng-i vird-i ḥān-kaḥ:** tekkede sürekli okunan duâ ve ilâhî.

Gül-bāng-i vird-i ḥān-kaḥı pest eyledüm

Şaldum bu fānî deyre çü bāng-i derāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 3).

❖ **gül-bün-i nev-ḥāste:** yeni hasta gül fidanı || sevgili.

Ey Yetîm ol **gül-bün-i nev-ḥāste** yādına ben

Mürğ-ı cānı nağme-i derd ile gūyā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 9).

❖ **güldürmek:** gülmesine sebep olmak, gülmesini sağlamak, sevindirmek.

Anı ki yār va‘de-i vaşl ile **güldüre**

Kaşdı budur sevinmek ile şoñra öldüre (Yetîm D., Mat. 12, M. 1).

❖ **gül-geşt:** gül bahçesi.

➤ **gül-geşt eylemek [Kalıp İ.]:** gül bahçesinde gezintiye çıkmak.

Gel Cemalî'yile **gül-geşt-i** çemen **eyleyelüm**

Ey Yetim olmuş iken gülşene mihmân gönçe (Yetim D., G. 186, M. 11).

➤ **gül-geşt itmek [Kalıp İ.]:** gül bahçesine dönüştürmek.

Her yakayı şehâb **idüp gül-geşt**

Düşdi ter anı gördi dâmen-i deşt (Yetim D., Mes. 2, M. 5).

Bülend it himmetün **gül-geşt-i** bâğ-ı 'âlem **itdükçe**

Çemende kâmet-i serv-i revâna ser-fürü itme (Yetim D., G. 166, M. 3).

➤ **gül-geşt-i 'âlem-i tecrîd itmek [Kalıp İ.]:** tecrit (dünyâya âit şeylerden vazgeçerek gönlünü Allah'a bağlama, kalbi mâsivâdan arındırma) alemini gül bahçesi etmek.

Dilerseñ **itmege gül-geşt-i 'âlem-i tecrîd**

Alup 'acûze-i dünyâyı bekleme yanın (Yetim D., G. 144, M. 7).

❖ **gülgün:** gül renkli.

İtdi **gülgünî** varak üzre şarîr

Reng-i ruhsâra idüp taḥsîn kalem (Yetim D., G. 130, M. 7).

Leblerün şermendesı olup kızardı sâķiyâ

Yâḥod ol **gülgün** ruḥun 'aksinden oldı bâde sürḥ (Yetim D., G. 28, M. 4).

❖ **gül gül:** pembe pembe allanmak.

Tâb-ı meyden çihre **gül gül** şüh u şeng sine çäk

Ol levend-i şifte destâri tenhâ avladum (Yetim D., G. 127, M. 5).

❖ **gülşen:** bahçe, gül bahçesi, çiçek bahçesi || sevgilinin yüzü.

Dem-i 'İsî gibi **gülşende** itdi çün şabâ cünbiş

Demidür rûḥ-ı sâniyile itsek sâķiyâ cünbiş (Yetim D., G. 81, M. 1).

Bülbül gibi terâne ile şevk idüp Yetim

Ol **gülşenüñ** mücāviri leyl ü nehār ola (Yetim D., G. 167, M. 10).

Külhanı **gülşen** görüp mesken idinmişdür Yetim

Bir gedâyı ‘ürdur elbette yaza meyl ider (Yetim D., G. 48, M. 9).

Āteş-i şevk ile ser-tā-pā yanan rüşen Dede

Tāze tāze dāğlarla zeyn olan **gülşen** Dede (Yetim D., G. 170, M. 2).

Var mı bir **gülşen** ki hārı olmaya

Var mı yā bir genc mārı olmaya (Yetim D., G. 184, M. 1).

Eşk-i bülbüldür çemende her seher rīzān olan

Gülşen içre bāğ-bān bilmen ne şanur şeb-nemi (Yetim D., G. 210, M. 10).

Giceler hār ile **gülşende** geçinen güle hayf

Her seher nāle kılan bülbül-i gūyāsına yūf (Yetim D., G. 97, M. 7).

Şāh-ı iklim-i çemendür ki bu gün **gülşende**

Ceyş-i ezhāra çıkup eyledi dīvān gönçe (Yetim D., G. 186, M. 3, 5).

Gel Cemalī'yile gül-geşt-i çemen eyleyelüm

Ey Yetim olmuş iken **gülşene** mihmān gönçe (Yetim D., G. 186, M. 12).

➤ **gül-şen-i rahmet:** rahmet bahçesi.

Yiyledüp bülbül-i mest ide Hüdā

Gül-şen-i rahmetinüñ verd-i terin (Yetim D., K1. 2, M. 8).

➤ **gülşen-i şafa:** eğlence, mutluluk bahçesi.

Bir bezm-i dil-firib ola nuql ola būseler

Bir **gülşen-i şafa** ola servi kenār ola (Yetim D., G. 167, M. 8).

➤ **gülşen-i vahdet:** birlik bahçesi.(Allah'ın varlığı, birliği, tek olması).

Āh kim **gülşen-i vahdet** gülini

Kesret-i hāra bakup ilimedüm (Yetim D., G. 138, M. 7).

❖ **gülsitān:** gül bahçesi, çiçeklik || Şeyh Sa'id-i Şirazî'nin Gülistan kitabı.

Gonçemüz minnet Hüdā'ya **gülsitān** ezberlemiş

İşve vü nāz āyetin ol nev-cüvān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 1).

❖ **gülzār:** bahçe, gül bahçesi.

Düşüp hār-ı muğaylānı dem ālūd eyledi Mecnūn

Ya bir üftāde mest olmuş yatur **gülzāra** yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 8).

❖ **güm:** kayıp, yok.

➤ **güm eylemek [Kalıp İ.]:** kaybetmek, yok etmek.

Güm eyleyüp cihātı maḥv eyle ba'd u ḳurbı

Ḳaldur ḳara vü ağı def eyle şubḥ u şāmı (Yetîm D., G. 201, M. 3).

Vücūdum Ḳāf-ı 'uzletde çü 'Ankā **eylemezdüm güm**

Bu ḡurbet-hānede görsem eger bir āşinā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 3).

Mecnūn işitse bu dil-i şeydā haberlerin

Güm eyler idi deşt ile şahrā haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 2).

➤ **güm-geşte:** kaybolmuş, yolunu kaybetmiş.

Ḳayālī vādī-i şī'rūñ olup **güm-geşte** ḡayrānı

Yetîm ol vādīye düşmişlere sālār u reh-berdür (Yetîm D., G. 62, M. 9).

➤ **güm itmek [Kalıp İ.]:** yok etmek, kaybetmek.

Şu'le-i dāğum 'adem semtine olmuşdur delil

Güm ider pervāneyi ger eylese irşād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 8).

Sivādan yummayınca göz Hüdā-bīn olmaduñ 'ārif

Özüñ **güm itmeyince** sen o kāmı bulmaduñ 'ārif (Yetîm D., G. 98, M. 2).

'Adem ser-ḡaddine iltüp **güm itdüm** çünki rāhı ben

Vücūd iḳlimine mümkün midür itmek nigāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 1).

Mihnet vücūdumı reh-i 'aşkuñda **itdi güm**

Raḥm itmedüñ ğarībüñe yoluñda öldüğüm (Yetîm D., Mat. 8, M. 1).

➤ **güm olmak [Kalıp İ.]**: kaybolmak, yok olmak.

Güm olup kim ki göz yumup çekdi

Ayağın dāmene başın ceybe (Yetîm D., K1. 9, M. 1).

➤ **güm güm**: çok gürültü çıkarmak.

Yine başdardalar baştan atup baş tōpların **güm güm**

Şalındı şayḫalar birle zelāzil rub'ı meskūna (Yetîm D., G. 182, M. 3).

➤ **gümān**: şüphe, kuşku.

Mihr ü maḥabbet oldı bu yolda çü dīnümüz

Virmez vücūd zann u **gümāna** yaqīnümüz (Yetîm D., G. 67, M. 2).

❖ **güm-rāh/ güm-reh**: yolunu şaşırması, doğru yoldan ayrılmış.

Şeb-i deycürdur rüşen nehārum ey dil-i **güm-rāh**

Hidāyet kevkebin iste yitürdüm şāh-rāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 3).

Leylī cüst ü cū idüp deşt-i belā **güm-rāhını**

İtdi sahrāda derā-yı nāka āh ü vāhını (Yetîm D., G. 193, M. 1).

Şeb-i tārık irişdi **güm-rāhuz**

Kevkeb-i reh-nümāya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 9).

Der-be-der olmışum kapuñ kıyalı

Güm-rehüm nefsi şümuma uyalı (Yetîm D., Mes. 2, M. 116).

➤ **güm-reh-i fakr**: yolunu şaşırması, sapmış fakir.

Mezheb-i 'İsī'ye bildüm 'ākıbet eyler qarın

Olmaya ger **güm-reh-i fakra** zeheb feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 8).

❖ **güm-şüde:** kaybolmuş, yitmiş.

Bu Yetîm-i **güm-şüde** üftân ü hîzândur meded

Ol ğarîb-i bî-ser ü bî-pāya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 13).

❖ **gün:** gün, zaman, aydınlık.

Bir iki **günlük** olan 'işreti rāyın kıoyalum

Cāvidān bezme bakup bakmayalum bu rāya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 7).

Şāf-dil 'āleme cāhil baksa

Tîre-dil olması **günden** aẓher (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 44).

Bizi ol **günde** kıoma dūzaħa ilte a'māl

Senden ey şāh-ı rūsül bize şefā'at var iken (Yetîm D., G. 150, M. 9).

Bir iki **gün** degül bu kār-ı pür-derd

Bu kār üstine sāl ü māh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 5).

Biz sebük bārān ile pā-dāş olmazduķ bu **gün**

Üstümüzden ırmasaķ taħfif idüp eskālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 5).

Ĥayl ü ĥaşemle geçmege bir şāh-rāhdur

Maħşer **güninde** rāh-ı pül-i mezlaķa baña (Yetîm D., G. 1, M. 4).

Günde biñ kez Yezid'e la'net idüp

Sākin-i Kerbalā'ya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 11).

❖ **gün gibi:** âşikar, ortada, aydınlık.

Dāğlardan tekye-gāh-ı 'aşķda yaķduñ çerāğ

Gün gibi 'āşıklara rüşen delil olan Dede (Yetîm D., G. 170, M. 4).

Çü toğdı **gün gibi** burc-ı şerefdan

O māh-ı 'ālem-ārā-yı cihān-gîr (Yetîm D., K1. 36, M. 7).

Gölge ağardı **gün gibi** tōpuñ

Vaħy-i Cibril olurdı mektūbuñ (Yetîm D., Mes. 2, M. 73).

Zulmet-i küfri götürdüğü dilâ rüşendür

Dikdi çün nüh-felege **gün gibi** rāyet apudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 28).

Olupdur sinede dāg-ı nihānum **gün gibi** rüşen

Beni şehir içre ey çāk-i giribān eyleyen ālī (Yetīm D., G. 93, M. 9).

❖ **günāh**: Allah'ın emirlerine aykırı olan davranış, mâsiyet.

Yāra meyl ile nazar cürm ü **günāh** ise Yetīm

Gönlünü mücrim idüp ehl-i güneş kıl dideyi (Yetīm D., G. 192, M. 11).

❖ **güncişik**: serçe.

Būm menzil-gehini cāy-ı Hümā itmezler

u'me-i ūṭiyi **güncişike** gıdā itmezler (Yetīm D., G. 56, M. 2).

❖ **günden güne**: gün geçtikçe, git gide, her gün biraz daha.

Menhec-i rāh-ı 'alāyiken 'ācebdür yirlere

Çalınup **günden güne** ednā olupdur şüfilik (Yetīm D., G. 105, M. 10).

❖ **gündüz**: gündüz.

Gündüzin şāyim olup giceler

Hoş namāz üzre olup kılmadum (Yetīm D., G. 138, M. 3).

āyim ü şāyim olup gice vü **gündüz** ey dil

Maşim-i rahmet-i Hadan dile kısmet var iken (Yetīm D., G. 150, M. 3).

Yüz urup gice **gündüz** yalvarurken yüce der-gāha

Neşāt-ı sermediyile irişdik 'izzet ü cāha (Yetīm D., Mrb. 2, M. 1).

❖ **güneh**: günah, suç, hata.

Bir belā-yı siyehdür ol kākül

Gerdenünde **günehdür** ol kākül (Yetīm D., G. 123, M. 2).

❖ **gürbe-veş:** kedi gibi.

Gürbe-veş mûş-ı pelîde şalmaz

Tab' kim ola ğazanfer-şavlet (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 21).

❖ **güreş tutmak [Kalıp İ.]:** güreş yapmak.

Göçerî-zâde **güreş tutmak** ile

Lerzeye varsayidi oda yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 105).

❖ **güriz eylemek [Kalıp İ.]:** firar etmek, kaçmak.

Hıfza mağrûr olma vahşîdür 'ilm **eyler güriz**

Sa'y idüp eyle 'ulümü kayd-ı taħrîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 11).

❖ **güsiste:** kırılmış.

Def fütâde nây dem-beste **güsiste** târ-ı çeng

Rihte bâde şikeste şîşe dürd-âşâm mest (Yetîm D., G. 15, M. 9).

❖ **güşâde:** açık, ferah, güzel.

Göz yumup feth ü fütûh-ı ğayrdan döndündür yüz

Vahtidür itseñ Yetîm'e ey **güşâde** bâb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 10).

Bir iki câm içince mey-kedede

Açılıp hoş **güşâde** oldı gönül (Yetîm D., G. 120, M. 4).

➤ **güşâde-rûy:** güler yüz.

Güşâde-rûy u handân-leb şürâhî vü kadeh sâkî

Hum-ı mey-hâne-veş deyr-i cihânda hep şafâ meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 5).

❖ **güvâh:** şahit, tanık; delil.

Bu Yetîm'ün dil-i pür-derd ile süzına **güvâh**

Âh ile çihredeki eşk yeter ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 9).

❖ **güzār:** geçme, geçiş.

➤ **güzār eylemek [Kalıp İ.]:** geçip gitmek.

Ferd olup 'âlem-i tecrîde **güzār eyleyelüm**

Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 3).

➤ **güzār itmek [Kalıp İ.]:** geçmek, gitmek.

Nitekim sebze de nesîm-i bahār

Peyk-i peyvende gibi **ide güzār** (Yetîm D., Mes. 2, M. 130).

❖ **güzel:** biçimindeki uyum ve ölçülerindeki denge ile hoş a giderek hayranlık uyandıran.

Şarābuñ rengini gördi yazıldı bir pare göñlüm

Bu kaşr-ı pür-şafānuñ bir **güzel** naqqāşıdur sākî (Yetîm D., G. 208, M. 6).

❖ **güzellik:** estetik bir zevk, coşku, hoşlanma duygusu uyandıran nitelik, hüsn.

Güzellik taht-gāhınuñ ser-āmed pād-şāhısın

Turursañ kişver-i cānı nola hayl ü haşemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 5).

❖ **güzer:** Geçme, geçiş.

➤ **güzer eylemek [Kalıp İ.]:** geçmek, aşmak.

Sa'd Vaqqās oqıdur āh-ı dil-i dervîşān

Her ne semte **güzer eylerse** haṭā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 10).

Ġayra ṭākat mi olur ġayretümüzden dir iken

Yār kūyına **güzer** bād-ı şabā **eylemesün** (Yetîm D., G. 154, M. 12).

Oğ gibi toğruluk idüp her-bār

Eylegil menzil-i murāda **güzer** (Yetîm D., K1. 16, M. 4).

Düşme gird-āb-ı ṭa'na **eyle güzer**

Baħr-ı nazm āşınāsıyiseñ eger (Yetîm D., Mes. 2, M. 69).

➤ **güzer kılmak [Kalıp İ.]**: geçiş, geçmek.

Añladı bildi cihân olmaduğın cāy-ı mağarr

Mebde'-i aşla rücü' eyleyüben **kıldı güzer** (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 26).

ƘorƘarın göre diyü ol serv-Ƙad **kılmaz güzer**

Ƙabrüm üzre açıcağ revzen mürür-ı rüzgār (Yetim D., Mat. 5, M. 1).

H

❖ **hā:** dikkat çekmek amacıyla kullanılan ünlem.

Hā çevirdi başına özendürüp pervāneyi

Yağdı kül itdi ğaribi itmedi āzād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 5).

❖ **hāb:** uyku.

Uyanıklar ne kıılır gecelerde

Düşüp **hāba** varan ğāfil ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 8).

Didüm mu'abbire bu **hābı** itmedi ta'bîr

Beşâset ile baña dimeyince tā müjde (Yetîm D., G. 175, M. 5).

Be düşündür gözün aç ğafleti kıo

Hābda beglige beñzer hep bu (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 112).

Hābda girmiş idüm beyt-i Ebî Derdā'ya

Hānmānsızlık ile eylediler ta'bîrin (Yetîm D., G. 142, M. 5).

➤ **hāb-ġāh:** uyku yeri, uyku odası.

Te'emmül eyledüm gördüm ser-i bîdāradur kıaşdı

Kemin-ġāh içre kıuttā'-ı cihān-ı **hāb-ġāhı** ben (Yetîm D., G. 140, M. 6).

❖ **hābāb:** su üzerinde peyda olan kabarcık.

Cūylar şanmañ **hābāb** ile düşüp her vādīye

Gözyaşıyle ġarķa-i āvāre ser-ġerdān aķar (Yetîm D., G. 40, M. 3).

Sāķiyā şanma görinenleri cām içre **hābāb**

Leb-i bāriküñe gözlükle baķar cām-ı şarāb (Yetîm D., Mat. 2, M. 1).

❖ **hāber:** haber, bilgi.

Berri 'ālemden el çekerdüñ sen

Mā-verāsı **hāberlerin** alsañ (Yetîm D., K1. 10, M. 2).

Şu dem kim bu **haberler** irdi ser-ḥadd-i Ḥorāsān'a

Tezelzül virdi ḥavf ile hirās Irān u Tūrān'a (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 49).

Rāzdān ile hüviyyet **haber**in virmezler

Mühr-i gencine-i sırdur femi dervīşlerüñ (Yetīm D., G. 107, M. 3).

Mecnūn işitse bu dil-i şeydā **haber**lerin

Güm eyler idi deşt ile şahrā haberlerin (Yetīm D., G. 152, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Kimse almazdı benüm derd-i derūnumdan **haber**

'Āleme fāş itmese 'aşqum bu āhı nā-gehān (Yetīm D., G. 153, M. 5).

Mülk-i lā subḥ u mesā semtinden isterseñ **haber**

Bī-cihāta bī-cihet ehl-i nigeḥ ḳıl dideyi (Yetīm D., G. 192, M. 3).

➤ **haber almak [Kalıp İ.]**: bilgi almak, bir şeyi duymak, öğrenmek.

Bu deñiz bir uyumaz düşmendür

Çip dimez gerçi ki **aldım haber**in (Yetīm D., K1. 1, M. 4).

Kārbānı izin yitirmez idüñ

Ger derāsi **haber**lerin **alsañ** (Yetīm D., K1. 10, M. 4).

❖ **ḥāce**: sarıklı efendi, molla, hoca, imam.

Genc-i sırrı her gedā ṭab'a **ḥācem** fāş eyleme

El kararlar olmasa hem yā niçe altun bend (Yetīm D., G. 34, M. 5).

Mekteb-i tenden anı **ḥācesi** āzād itdi

Ebcede çıkmasına muntazır iken eb ü ced (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 41).

İhtişāmundan dilerseñ behre ger

Cānile ey **ḥāce** ḥıdmet-kārı sev (Yetīm D., G. 160, M. 6).

Sen zümre-i ḳallāşa ey **ḥāce** gönül virme

Der-kise iken itme ol mālī perākende (Yetīm D., G. 178, M. 7).

Ḥāce eyler bī-nevāyı sīm ü zer

Pād-şāḥ eyler gedāyı sīm ü zer (Yetīm D., G. 46, M. 1).

➤ **ḥāce-i mün'im:** in'âm eden, nîmet veren, yedirip içiren hoca.

Ḥāce-i mün'im eger efkar-ı müflis küllî

Bu cihân halkınıñ a'lāsına ednāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 5).

❖ **Ḥ'āce 'Ubeydu'llāh:** tasavvuf büyüklerinden biri.

İdersen Ḥāzret-i Ḥ'āce 'Ubeydu'llāh'dan istimdād

Yüz üzre sürinür āh Semerḳand ü Buḥārā tūt (Yetîm D., G. 18, M. 11).

❖ **ḥacer:** taş, kaya.

Görinürden be görünmez çoḳdur

Ḳartıya baḳ seḳesin tā **ḥacerin** (Yetîm D., K1. 1, M. 10).

Sālik-i silk-i cevāhir olmaz

Terbiyetle **ḥacer-i** bed-gevher (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 36).

Ṭāḳ-ı mīnāyı 'aceb mi iñiletse nāle

İñiledür kūhı daḳı olmuş iken ḳalbi **ḥacer** (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 34).

❖ **Ḥācī Bektāş:** Ḥācī Bektāş-ı Veli.

Gerçi kim mey-ḥāne oldu gerçi ḳallāş ocaḳı

Ber-güzārıdır anuñ biñ **Ḥācī Bektāş** ocaḳı (Yetîm D., G. 197, M. 2).

❖ **Ḥācī Ḳıvām-ı Şīrāz:** İranlı şair.

Bu nüh-ḳıbāba şaldı cūd u keremle āvāz

Seyyid 'Aliyy-i Rūmī **Ḥācī Ḳıvām-ı Şīrāz** (Yetîm D., G. 66, M. 2).

❖ **ḥacil olmak [Kalıp İ.]:** utanmak, mahçup olmak, utançtan bir kimsenin yüzüne bakamayacak duruma gelmek.

Maşrafına rāḡıb olur ehl-i dil

Ṭālib olan zātına **olur ḥacil** (Yetîm D., Mes. 3, M. 30).

❖ **Ḥācū:** İranlı şair.

İrişelden kemāle nazm-ı Yetim

Kaşd-ı Selmān ü naqd-i **Ḥācū'dur** (Yetim D., G. 52, M. 22).

❖ **ḥadd:** sınır, hudut.

Südmend ol **ḥaddüñi** bilgil ki munzamdur bu gün

Ṭavr-ı bî endāzenüñ zımnında ḥüsrān-ı ebed (Yetim D., G. 29, M. 5).

Nîl-i eşkümler Mısr-ı ten yıkılır

Ḥadden aşdı ziyāde oldı gönül (Yetim D., G. 120, M. 12).

❖ **ḥadīs:** Hazret-i Peygamberin kelâm-ı şerîfi.

Ey Yetimî hel şakaḳte kalbihidür çün **ḥadīs**

Sû-i zan bâbın yapup baḥs eyleme ez nîk ü bed (Yetim D., G. 29, M. 9).

Ölürseñ ölmedin mütü **ḥadīs**i muḳtezāsınca

Ḥayāt-ı cāvidān bulup cihānda ölmedüñ 'arîf (Yetim D., G. 98, M. 9).

❖ **ḥādise:** olay.

Ṭatlu dirliginde dehrüñ **ḥādise**

Zehr-i merdüm-küş gibi ḥalvādudur (Yetim D., G. 58, M. 5).

❖ **ḥafız:**

1.gözetici, koruyucu, muhafaza eden, koruyup saklayan, yapılan bütün işleri tafsilatıyla saklayıp hıfzeden.

Ḥafız u nāzıruñ olsun Allāh

Ceng ü āşüb olıcaḳ yirlerde (Yetim D., Terkil-bend 2, M. 131).

2.Kur'ân-ı Kerîm'i bütünüyle ezberlemiş olan ve ezberden okuyabilen kimse.

Halk için eyledüñse ey **ḥafız**

Ka'be'de ḥoş tilāvet-i Kur'ân (Yetim D., K1. 17, M. 1).

3. Hâfız-ı Şirâzî 14. yüzyılda yaşamış İran'lı şair. Şiraz'da doğmuştur. Farsçanın en büyük şairlerinden biri olduğu kabul edilir.

Hâfız u Sa'dî-i Şirâz olmuşuz

Rûm'a Câmî-i Horāsân gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 11).

Naẓm-ı dür-bâr-ı Yetîm irdükde **Hâfız** sem'ine

Eyleyüp tûmâr-ı şî'rden hırz-ı cân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 11).

Hâfız-ı Şirâz ile dem-sâz ü hem-ḫâl olmağa

Ey Yetîm itmek gerek feḫvâ-yı Kur'an'ı melâz (Yetîm D., G. 35, M. 9).

❖ **ḫafi**: gizli, saklı, sır.

Saḫa yokdur **ḫafi** çü 'arz eyler

Varak-ı nâ nüvişte ḫaḫḫ-ı celî (Yetîm D., G. 195, M. 3).

❖ **ḫâh**: istemek.

Ḥüdâ devlet diler insâna zâtına ḫilûp maẓhar

Dirig ü ḫayf kim ol zât-ı devlet **ḫâhi** bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 4).

❖ **ḫâ'il-i feyz**: huzur, refah, mutluluk engeli.

Çünkü Ḥaḫ naḫnü ḫasemnâ didi men'-i müdde'î

Hâ'il-i feyz olsa rızḫ-ı ḫismete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 8).

❖ **ḫâk**:

1.toprak.

Âhir hevâ-yı zülû ü ḫaḫ-ı yâr ile gider

Ḥâk içre mûr u 'aḫrebe bu kân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 6).

İtse bir naẓm ile terâne-i ḫâş

İde **ḫâk-i** Nevâyî'yi rakḫâş (Yetîm D., Mes. 2, M. 52).

Ḥâkde mürdeyide cümle nebât

Buldı bārân-ı raḫmet ile ḫayât (Yetîm D., Mes. 2, M. 9).

Yirin od eyledi gâlib hevâ-yı rü'yet-i didâr

Ki yüz üzre düşüp **hâke** yürür âb-ı revândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 10).

Zâhid ü bengiye yûf didiler

Hâkdür evliyâya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 10).

Câme-i 'âriyeden bu ten-i **hâkiyi** şoyup

'Ârdan 'ârî olup neng ile nâmûsı koyup (Yetîm D., Mrb. 3, M. 9).

2. yer, yeryüzü, zemin, ülke.

Rûm'dan dervişini bir cezbeyile celbdür

Şeyh-i **hâk-i** Pârs ü pîr-i Herât'umdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 10).

Ṭohı kaldırılmâk Cem ü Cemşîd'e neydi bezmde

Ger naşîb olsa bu **hâke** cür 'â-i cāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 6).

➤ **hâk ile yek-sân eylemek [D]:** yerle bir etmek.

Yüz urup ayağına hâş u 'āmuñ

Özin **hâk ile yek-sân eylemişdür** (Yetîm D., G. 49, M. 14).

➤ **hâk ile yek-sân itmek [D]:** harap olmak, bütünüyle ortadan kalkmak.

Ceneviz memleketin **hâk ile yek-sân idelüm**

Gel ṭonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 15).

➤ **hâk itmek [Kalıp İ.]:** toprak etmek, öldürmek, yok etmek.

Nefs ejderhâsını **hâk** ister **itdün** nûr idüp

Ey dem-i süz-ı derûnı od saçan evren Dede (Yetîm D., G. 170, M. 5).

➤ **hâk -i kūy-ı yâr:** sevgili semtinin toprağı.

Bâgda berg-i hâzân seyrin niderler eyliyüp

Hâk-i kūy-ı yârda çün rûy-ı zerdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 8).

➤ **ḥāk-i mezār-ı Ḥāfız:** Hâfız'ın kabrinin toprağı (Hâfız-ı Şirâzî14. Yüzyılda yaşamış İran'lı şair. Şiraz'da doğmuştur. Farsçanın en büyük şairlerinden biri olduğu kabul edilir.).

Ḥāk-i mezār-ı Ḥāfız rakş eyleye şafâdan

Ger olayıdı nâzil aña bu nazm-ı i'câz (Yetîm D., G. 66, M. 3).

➤ **ḥāk -i mezellet:** ayaklar altı.

Geçüp 'izzet serîrinde mu'azzedür gedâ meşreb

Düşüp **ḥāk-i mezelletde** yatur her pādşâ meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 2).

➤ **ḥāk olmak [Kalıp İ.]:** toprak olmak(ölmek).

Ebed **ḥāk oluruz** şanma nazar it kiştzâra gel

İrişe sâ'ati eyler cev ü gendüm 'ades cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 7).

Ehl-i diller yolına sürinelüm **ḥāk olalum**

Gel kalender olalum terk-i diyâr eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 15).

Âhum hevâ-yı 'aşğ ile **ḥāk olduğum** görüp

Rakş itdürür gubâruma bir gird-bâd olup (Yetîm D., G. 13, M. 3).

➤ **ḥāk-rüb:** tozu toprağı temizleyen.

Bir dem nişân-ı sümm-i semendüñ görem diyü

Yıllarla **ḥāk rüb** reh-i ḥâş u 'âm olam (Yetîm D., G. 132, M. 6).

➤ **ḥāk-i pây:** ayağın toprağı, tozu, ayağın bastığı toprak, yer. || sevgilinin ayak toprağı/tozu; sevgilinin huzuru/katı.

Cemâli **ḥāk-i pâyı** ey Yetîmî

Seni başuña sultân eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 17).

Maḥv itdi **ḥāk-i pâyüñe** çün secde eyledük

Mihr-i müniri pertev-i nür-ı cebînümüz (Yetîm D., G. 67, M. 3).

Ser-firāz olmayup tevāzu' ile

Yüz sürüp **hāk-i pāya** yalvaralum (Yetīm D., G. 133, M. 4).

Hāk-i pāyinden uman dīde-i müştāk için

Didi ol sīm-beden t̄alib-i iksirümdür (Yetīm D., G. 42, M. 3).

➤ **hāk-i pāy-ı gülşen:** gül bahçesinin toprağı.

Başını taşdan taşa döğüp kükermekden ğaraż

Hāk-i pāy-ı gülşene diler varup el kara şu (Yetīm D., G. 163, M. 8).

➤ **hāk-i pāy-ı yārān:** sevgilinin || dostun ayağının toprağı.

Kuhl için **hāk-i pāy-ı yārānı**

Ṭuta gelsün şabāya yalvaralum (Yetīm D., G. 133, M. 7).

➤ **hāk-i reh-i kūy:** sevgilinin bulunduğu yerin toprağı.

Ey nūr-ı başar saña fedā iki göz olsun

Tek **hāk-i reh-i kūyün** ile çihre toz olsun (Yetīm D., G. 149, M. 2).

❖ **hāk:**

1. gerçekten var olan, varlığında şüphe bulunmayan, eşyayı var eden, gerçek anlamda mülk sahibi olan Allah.

Görüp esrār-ı cür'a-dān-ı **Hāk'** ı

Oldı hayrān-ı Hüdā beglerümüz (Yetīm D., G. 68, M. 13).

'İzzet ü zillete kâdir mutaşarrıflardur

Kendülerden **Hāk'** bir ān cüdā itmezler (Yetīm D., G. 56, M. 4).

İsteyenler nūr-ı Hāk ile **Hāk'**

Şan semekdür kim arar deryāda şu (Yetīm D., G. 164, M. 7).

Gel Cemālī işiginde özüni hāk der it

K'āstānunda Yetimī diyeler **hāk** derüz (Yetīm D., G. 65, M. 10).

Rütbet-i şeyh-i Cemālî'yi Yetîmî bekle

Tâ **Hak'ıñ** emri irüp mesken idince laħdi (Yetîm D., G. 203, M. 10).

Pertev atma dili **hak** beyt-i dile

Ėayrlardan süpürüp silimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 5).

Zen ü ferzend ile da'vâ-yı tecerrüd itme

Hak kelâmında işit fitnedür evlād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 10).

Çünkü **Hak** naħnü ħasemnâ didi men'-i müdde'î

Ėâ'îl-i feyz olsa rızķ-ı ħismete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 7).

Gerden-i cānı ħutup tîğ-ı ħazāya rāzî

Olmaz isem beni **Hak** ehl-i rızā eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 6).

Bize **Hak** nidüği bir bir cihānuñ cünbişi söyler

Gelüp bir yañadan sen de yapışma nāşihā pende (Yetîm D., G. 190, M. 7).

İtmeyince yoğluğa tebdil sâlik varını

Bulmağa mümkün degül kendinde **Hak** āsarını (Yetîm D., G. 199, M. 2).

Berş ü efyün ekl idenler **Hak** budur

Kızb ü fi'l-i nâ-pesend itmekdedür (Yetîm D., K1. 34, M. 1).

Hak rızāsı da bu gibi şāhā

Der-i devlet-penāh ola me'vā (Yetîm D., Mes. 2, M. 113).

2. doğru, gerçek, işin aslı, adalet, hakkaniyet.

Hak budur mu'ciz-nümā elfāz ile

Sözlerüm vardur ki ħarķ-ı 'ādedür (Yetîm D., G. 58, M. 7).

Dirdi taħsîn idüp Cemālî eger

Bu ħayālâtı görse **hak** budur (Yetîm D., G. 52, M. 20).

Berş isti'māl idenler **hak** budur

Ėademilikden olurlar münselih (Yetîm D., K1. 33, M. 1).

Taşavvuf 'ilmini cāhil ne bilsün

O kim **ħakdur** anı bāṭıl ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 2).

Görmedüm gönlüm gibi cāy-ı harābe **hak** budur

Ol kadar geşt eyledüm dehrüñ harāb-ābādını (Yetîm D., G. 202, M. 3).

Söyledügi hakāyıkı bātıl

Bilmeyene ne dir isek **hakdur** (Yetîm D., K1. 25, M. 4).

➤ **Hak Te'ālā:** Allah.

Hak Te'ālā dilerin devletini ber-devlet

Eyleye bulmak ile şadr-ı vezāret Kapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 53).

❖ **hakāret:** küçültücü söz veya davranış, kötü muamele.

Müy-ı jülidelere kılma **hakāretle** nigāh

Hak'ā nāz ehli olur bî-ser ü sāmānda şakın (Yetîm D., G. 156, M. 3).

❖ **hakāyık:** asıl ve gerçek olan sözler.

Söyledügi **hakāyıkı** bātıl

Bilmeyene ne dir isek hakdur (Yetîm D., K1. 25, M. 3).

❖ **hakikat:** : doğru olan, asıl; hakiki.

İki şehir-i mu'azzamdur Qalātā'yile İstanbul

Hakikatde dü-'alemdür Qalātā'yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 2).

Binā kim dil-firib ü dil-rübādur

Nazar itsek **hakikatde** hebādur (Yetîm D., Mes. 4, M. 4).

Hakikat hāne āb u gil degüldür

Taş üzre taş koyan 'āqil degüldür (Yetîm D., Mes. 4, M. 5).

❖ **hakim:** bilen kişi, bilge.

Çün saña çah-ı raşaddur 'unşur-ı hāki **hakim**

Nāzır-ı seyyāre vü hür-şid ü meh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 13).

➤ **hâkim-i vaqt**: devre hâkimiyet kurmuş, egemen.

Müslimîn üzre nite **hâkim-i vaqt** olayidi

Olmasa ‘aql ile ger ehl-i firâset Çapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 3).

❖ **hâkîr**: değersiz, aşağı || âşık.

Bir **hâkîrem** hukûk-ı sâbıkadan

Kelimât itmege edeb itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 3).

Simât-ı ehl-i ‘izzüñ ni‘metini

Hâkîr ü hâr olan sâ’il ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 6).

❖ **hâkister**: kül, ateş külü.

Germ-i hûn ola mı hiç efsürde

Nâr-ı fi’lin ide mi **hâkister** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 42).

➤ **hâkister-i külhan**: azap, keder veren ateşli yer.

İtmedi reşk idüp evreng-i selâîne nigâh

Her kimün bisteri **hâkister-i külhan** oldı (Yetîm D., G. 212, M. 6).

➤ **hâkister olmak [D]**: kül olmak, kül haline gelmek.

Âteş-i ‘aşka yanup **hâkister oldum** hey meded

Ey semender-vâr idenler nâr-ı süzâni melâz (Yetîm D., G. 35, M. 5).

❖ **hâk**:

1. gerçekten var olan, varlığında şüphe bulunmayan, eşyayı var eden, gerçek anlamda mülk sahibi olan Allah.

Hevâ-yı ‘aşk-ı **Hâk** ile virüp cân

Vücûdı mülkini itdürdi târâc (Yetîm D., G. 22, M. 3).

Kibr-i mü’min didüğüñ **Hâk’a** gider bir kes imiş

İkilik şüreti ancak arada bir ses imiş (Yetîm D., G. 82, M. 1).

Gönlüni zanca diyü eglemedin

Gözle **Hakk'ıñ** be kaçā vü kaderin (Yetim D., K1. 1, M. 24).

Müy-1 jülidelere kılma haķāretle nigāh

Hakk'a nāz ehli olur bī-ser ü sāmānda şaşın (Yetim D., G. 156, M. 4).

Evvel āhır sözüümüz **hak** veli

Mazhar-ı sırr-ı 'alā Seyyid 'Alī (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 127).

Bir söz mi var cihānda ki ol nuṭṭ-1 Haķ degül

Güş itmeyen bu nükteyi **hakā** kulaķ degül (Yetim D., G. 124, M. 2).

2.hakikate uygunluk, doğruluk.

Maķām-1 emn ile mesrūr olanlar hürmeti **hak**

Şi'ār-1 havf ile cānum recā ehinden it yā Rab (Yetim D., G. 10, M. 3).

Bu kadar **hak** u huķuķ ile dirig ola dirig

Bilüp ahvālümüz itmezse şefā'at Kaṭudān (Yetim D., Ks. 1, M. 35).

3.uygun, yakışır

Be şüfi hān-ķāhuñdan çıkup mey-hāneye gelseñ

Ṭavāf-1 mey-kede **hak** iderdüñ bī-riyā cünbiş (Yetim D., G. 81, M. 6). [

4.geçmişte harcanmış emek.

Ol imām-1 düvāz-deh **hak**

Bendedür Murtażā'ya beglerümüz (Yetim D., G. 68, M. 5).

Ger Şafā-yı küyuñı koyup varursam Ka'be'ye

Merve **hak** virmeye hār-1 muğaylān yol baña (Yetim D., G. 9, M. 8).

➤ **hak-1 Hüdā:** Allah hakkı.

Gerçi dirler sevişir nice ganīyile fakir

Ben dirin birbirisin **hak-1 Hüdā** sevmezler (Yetim D., G. 50, M. 4).

❖ **hakkiyün**: hakkı için.

Şafâ vü Merve **hakkiyün** her iklimüñ tavâfında
Niyâz itdüğe kıblemdür Qalâtâ'yile (Yetîm D., G. 115, M. 3).

❖ **hakka**: doğrusu.

Bâtil efkârı derûnumda komadı sürdi
Sâyesin salmağ ile üstüme **hakka** kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 6).
Tumturâk u mehâsin-i elfâz
Virür insâna çok şeref **hakka** (Yetîm D., K1. 6, M. 2).

❖ **hak-sâr**: perişan, düşkün, hakir olmak.

Hak-sâr olduğuma yolunda
Hâtıra gelmesün gubâr şakın (Yetîm D., G. 146, M. 5).

❖ **hâl**: oluş, bulunuş, suret, keyfiyyet, durum, içinde bulunulan vasıf || aşığın içinde bulunduğ u durum, vaziyet.

Gördi dil çün zülfi-pîç-â-pîçüñi
Hâli şûride olup sevdâdadur (Yetîm D., G. 58, M. 4).
Diger-gün **hâl** olup kaldum meded derd ü elemlele
O hunî öldürür bir gün beni zûlm ü sitelele (Yetîm D., G. 179, M. 1).
Kûy-ı Cemâlî'de **hâl** oldu Yetîm'e gîdâ
Şûfi-i da'vet perest sen yûri bağ halvâya (Yetîm D., G. 104, M. 11).

Cemâlî âstânında Yetimî
Senüñ **hâlünü** nâ-kâbil ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 12).

Bülbülüñ **hâlini** ger eylese iz'ân gönçe
Zûlm-ı bî-dâdına olurdu peşimân gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 1).

Hâl diliyle Cemâlî remzin
Ey Yetimî nideyim bilimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 9).

'Aql ü idrāk ile şāhib-devlet

Olanuñ **hāli** degüldür nisbet (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 18).

Bāl ü per nūr itdi bir pervānesi cān oynayup

İtmedi ol sūhte **hālin** görüp bir dād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 4).

Yazup irsāl ideyin şāha gedālar **hālin**

Ola kim varup ide pāyesin efser kāğıd (Yetîm D., G. 30, M. 11).

Nażar it **hālūme** cānā hayāl-i hāl lebden

Gehi sevdāyile memlū gehi topdolı kandur dil (Yetîm D., G. 122, M. 7).

Sakin-i zāviye-i miḥnet ü endūh u ğamı

Söyledüp itdüre ger **hāli** hikāyet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 38).

Mekteb-i ğamda şorarsañ bu Yetîm'ün **hālin**

Rüz u şeb şevḳun ile meşḳ-ı mahabbet ḳaralar (Yetîm D., G. 55, M. 9).

Bu kerr ü ferr ile Serhān(?)u Yūnān illeri mesrūr

Bu **hāle** pāy-ı taht ile ḳatı Rūm illeri maḥzūn (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 34).

Ağlasun mātem idüp cümle cihān bu **hāle**

Ḳıḳsun eflāke bu derd ile fiğān u nāle (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 59).

Hezārān 'id ile sūr-ı sūrūr-efzādan artuḳdur

Cihānuñ şimdiki **hāli** 'aceb zevḳ u şafālardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 20).

➤ **hāl-i 'aşḳ:** aşḳ hali, durumu.

Ne bilsün müdde'iler **hāl-i 'aşḳı**

Yinür şanur bular aḥvāl-i 'aşḳı (Yetîm D., G. 205, M. 1).

➤ **hāl-i ğürisneyi ne bilür sīr olan kişi [D]:** varlıklı olan, yoksulun ne denli sıkıntı içinde bulunduğunu bilmez anlamında kullanılan bir söz.

Hāl-i ğürisneyi ne bilür sīr olan kişi

Şiḥhatdeki semirdi şanur görse şişmişi (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 37).

➤ **ḥāl-i zevk**: eğlenceli durum, haz veren davranış.

Ḳo kavli **ḥāl-i zevk** ile k'olur mı hiç ağız tatlu

Eger dir ise biñ kerre 'asel ey pîr-i nā-bāliġ (Yetîm D., G. 95, M. 7).

❖ **ḥāl**: bedende ve özellikle yüzde bulunan siyah benek, ben; nokta. sevgilinin güzellik unsurlarındandır.

Ḥāl ü haṭṭın fitneye yiltendürüp āşüb ider

Ḥüsn deryāsında ol bî-bāk ü bî-pervā levend (Yetîm D., G. 33, M. 7).

Fitne iklîmi şāhıdur ol **ḥāl**

Ḥüsn ili pādşāhıdur ol ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 5).

➤ **ḥāl-i 'anber-bār**: anber yağdıran ben(siyah nokta). Anber kokulu

Görse tüccār-ı Ḥiṭā bu **ḥāl-i 'anber-bāruñı**

Çîn ü Māçîn'e gidüp itmezdi cüst ü cüy-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 3).

Ḥāl-i 'anber-bār u zülf-i müşg-bū

Nāfe-i Tātār'a itmişdür gülüvv (Yetîm D., G. 164, M. 1).

➤ **ḥāl-i gürisneyi ne bilür sîr olan kişi[A]**: tok olan açın halinden ne anlar.

Ḥāl-i gürisneyi ne bilür sîr olan kişi

Şıḥhatdeki semirdi şanur görse şişmiş (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 38).

➤ **ḥāl-i hindū**: yüzdeki ve vücuttaki kara-siyah ben.

Ḥāl-i hindū la'l-i nābuñdan senüñ pür-fitnedür

Şür u şerden ḥālî olmaz açsa bir zengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 7).

➤ **ḥāl-i 'izār**: yüzdeki ben(siyah nokta).

Fitnede **ḥāl-i 'izāruñ** gösterür tekrār fen

Çeşm-i cellāduñ veli ḳan itmede bisyār fen (Yetîm D., G. 147, M. 1).

➤ **ḥāl-i pür-āşüb:** kavga, kargaşa sebebi olan ben (küçük esmer benek, ben).

‘Arızuñda o **ḥāl-i pür-āşüb**

Zāhidüñ göñlini k’alur cebri (Yetîm D., K1. 26, M. 1).

❖ **ḥālî:** sakin, boş, kimsesiz, ayrı, uzak.

Niçesinüñ görmişüz māl ü menâli kaldığın

‘İş ü ‘işret-ḥānesi vîrân ü **ḥālî** kalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 2).

Kaçalar tente fora eyleyürek

Pulye’nüñ **ḥālî** koyup kıyıların (Yetîm D., K1. 1, M. 20).

➤ **ḥālî olmak [Kalıp İ.]:** ayrı, uzak olmak.

Ḥāl-i hindü la’l-i nābuñdan senüñ pür-fitnedür

Şür u şerden **ḥālî olmaz** açsa bir zengi şarâb (Yetîm D., G. 12, M. 8).

Ġam tenāvül eyleyüp dilden idersem nola āh

Düddan **ḥālî olur** mı hiç ‘ayyâş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 4).

Pîrlik vaktinde **ḥālî olma** bir dem bâdeden

İster iseñ bir dağı ‘ahd-i şebâbı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 7).

❖ **ḥalâş:** kurtulma, kurtuluş.

Maḥbesümdür cism-i lâğar itmege cānı **ḥalâş**

Pāye pāye üstüḥānum nerd-bānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 5).

Terk-i ‘âdet itmedür kayd-ı dü- ‘âlemden **ḥalâş**

Kesb-i şādî vü şarabdur guşşa vü ğamdan **ḥalâş** (Yetîm D., G. 84, M. 1, 2).

➤ **ḥalâş eylemek [Kalıp İ.]:** kurtarmak.

Nîk ü bed endişeden ey mey-fürüş **eyle ḥalâş**

Tā ki ben meste ola mey-ḥāne künc-i ‘āfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 7).

➤ **ḥalāş itmek [Kalıp İ.]**: kurtarmak.

Vücūdum varlığı men'-i şafā eyler küdüretdür

Küdüretten **ḥalāş idüp** şafā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 6).

Maḥbesümdür cism-i lāğar **itmege** cānı **ḥalāş**

Pāye pāye üstüḥānum nerd-bānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 5).

➤ **ḥalāş k'istemek [Kalıp İ.]**: kurtuluş istemek.

Dōstum zincirden dīvāne çıkmaktadır hemān

Dil çekinüp **k'isteye** ol zülfi-pür-ḥamdan **ḥalāş** (Yetîm D., G. 84, M. 8).

➤ **ḥalāş olmak [Kalıp İ.]**: kurtulmak.

Defter-i ehl-i fenāda nāmı sebt olmak gerek

Ḥalk içinde her kim **oldı** medḥ ile zemden **ḥalāş** (Yetîm D., G. 84, M. 4, 6).

➤ **ḥalāş olmayan**: kurtuluşu olmayan.

'Ālem-i 'aşk-ı Cemālî'ye düşüp zevk itmedi

Ey Yetimî **olmayan** kayd-ı dü-'ālemden **ḥalāş** (Yetîm D., G. 84, M. 10).

❖ **ḥālāt**: manevi haller.

Tenedirnayile āvāze-i naqş u taşnif

Galebe eyleye **ḥālāt** ile evrāda yine (Yetîm D., G. 185, M. 6).

❖ **ḥalāyık**: halk; ahali, insanlar.

Cemālî şoḥbeti besdür Yetimî

Ḥalāyık terkin ur iclāsdan kaç (Yetîm D., G. 24, M. 10).

❖ **hāle**: ay çevresindeki parlaklık.

'Āşık-ı pür **hāle** pūşide degül aḥvālümüz

Nükte-dān-ı 'ilm-i 'aşka nite kim aḥvālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 1).

❖ **halef:** evlat.

Sā'at-i şubh-ı 'īd-i ekberde

Çün saña virdi bir **halef** Allāh (Yetīm D., K1. 37, M. 2).

❖ **halel virmek [Kalıp İ.]:** zarar vermek.

Tarīķi fi'l-i nā-şāyesteyile eyledüñ ber-bād

Erenler yolına **virdüñ halel** ey pīr-i nā-bālig (Yetīm D., G. 95, M. 6).

❖ **hālet:** durum, hal.

Bu ne **hālet** bu ne keyfiyyetdür

Dōsta düşmene itdi te'sir (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 5).

➤ **hālet-i Monlā:** Mevlânâ'nın hali, durumu.

Ey Cemālī Şems-i Tebriz-i zamānsın sen bu gün

Bu Yetīm'e **hālet-i Monlā** olupdur şūfilik (Yetīm D., G. 105, M. 14).

❖ **hālik:** halk eden, yaratan, yaratıcı (Allah).

Hālik için büyük kilisāda

Bağup İncil'e oğuya ruhbān (Yetīm D., K1. 17, M. 3).

❖ **hāliş ü muhliş [D]:** katışıksız, eksiksiz, öz olmak.

Hāliş ü muhliş olup seyr ü sülükumda Yetīm

Zāhid-i reh-zen gibi sālūs u mec'ül olmadum (Yetīm D., G. 134, M. 9).

❖ **hāliyā:** şimdi.

'Āķıbet olmaz ecel marzāsına ey dil devā

Hāliyā 'ilm-i eṭıbbā vü müdāvā suhredür (Yetīm D., G. 39, M. 8).

❖ **hāliyen:** şimdiki zamanda, şimdiki halde, şimdi, hāliyâ

Hāliyen vird ü zikre rāğıb iken

Nağd-i a'mālūmi muhāsib iken (Yetīm D., Mes. 2, M. 107).

❖ **halk:** ahali || insanlar.

Nā nüvişte varaķı oķur iken **halk** revān

Remz-i ‘uŝŝaķ ile ma‘ŝūķa kim eyler kāģıd (Yetīm D., G. 30, M. 3).

‘Acebdür **halkuñ** aķvāli görüp Allāh’ı bilmezler

‘Ubūdiyyet maķāmında olup ol ŝahı bilmezler (Yetīm D., G. 44, M. 1).

Yaħod divāne-veş şehri vü **halkı**

Ķoyup ‘azm-i beyābān eylemişdür (Yetīm D., G. 49, M. 9, 15).

Defter-i ehl-i fenāda nāmı sebt olmaķ gerek

Halk içinde her kim oldu medħ ile zemden ħalāŝ (Yetīm D., G. 84, M. 4).

Zümre-i rindān yeter mey-ħāne zeyni **halk** ile

ŝehrūñ olsun mescid-i āzīnesi ārāste (Yetīm D., G. 171, M. 7).

Halk için eyledüñse ey ħāfız

Ka‘be’de ħoŝ tilāvet-i Kur‘ān (Yetīm D., K1. 17, M. 1).

Bī ‘amel pendi virür **halka** firār küllī

ŝoħbete ħalkı ider gerçi ki da‘vet vā‘ız (Yetīm D., G. 90, M. 3, 4, 9).

Çıķup şeh-zādeler ‘izzet serīrine ‘adāletle

Edā itdi ne zulmı **halka** bu çarħ-ı sitiz itdi (Yetīm D., Terķib-bend 1, M. 44).

Halka zülfüñ oldu ķayģu a yigit

Zulm elin uzatdı ħīsü a yigit (Yetīm D., G. 20, M. 1).

Hāce-i mün‘im eger efķar-ı müflis küllī

Bu cihān **halkınuñ** a‘lāsına ednāsına yūf (Yetīm D., G. 97, M. 6).

➤ **halk-ı ‘ālem:** yaratılmıŝlar, insanlar.

Pa-bürehne itdüģüñ seyr ü sülūka döymeye

Halk-ı ‘ālem itseler ger keşini āhen Dede (Yetīm D., G. 170, M. 10).

➤ **halk-ı cihān:** herkes, cümle.

Ne kadar **halk-ı cihān** var ise cellād-ı kaçā

Ḳatl idüp ḳarmadadır ḳara yire ḳanını hep (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 15).

➤ **halk içi:** insanlar arasında.

Baḅa ḫalvetdür encümen olalı

Halk içi gūşe-i ferāgumdur (Yetīm D., G. 45, M. 4).

❖ **halka halka:** halkalar halinde.

Halka halka dāğlardan cismüme giydüm zırh

Şāh-ı merdānum yine muḫkem neberdüm var benüm (Yetīm D., G. 136, M. 3).

❖ **hallāc:** pamuk atan kimse.

Çekmek için kemān-ı **hallācı**

Çarḫ yāyı kepāde oldı gönül (Yetīm D., G. 120, M. 9).

❖ **hālṭ:** karıştırmak || münâsebetsizlik, yakışık almayan yersiz söz.

Mā-ḫaşal ṭatlu sözinden ḫazer it hem-rāhuñ

Zehr **hālṭ** olmasun ol sükeri ni ‘metde şaḳın (Yetīm D., G. 157, M. 12).

➤ **hālṭ olmak:** münâsebetsiz olmak, yakışık olmamak.

Bu Yetīm-i müstemendi kendü öz ḫālinde ḳo

Hālṭ olup bir niçe ehl-i fetrete neyler begüm (Yetīm D., G. 126, M. 10).

❖ **ḫalvā:**

1.un veya nişasta, şeker ve yağdan yapılan tatlı.

Ṭatlu dirliginde dehrüñ ḫādise

Zehr-i merdüm-küş gibi **ḫalvādudur** (Yetīm D., G. 58, M. 6).

Şūfī meyl itmez leb-i yāra ḫaṭı tā gelmeye

Ey Yetīm eblehdür ol **ḫalvāyı** bī-dūd istemez (Yetīm D., G. 69, M. 10).

Enkerü'l-aşvât ile da'vetde hây u hüy idüp

Ekl-i cerb-i dâne vü **halvâ** olupdur şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 6).

Küy-ı Cemâlî'de hâl oldı Yetîm'e gîdâ

Şüfi-i da'vet-perest sen yüri **halvâya** bak (Yetîm D., G. 104, M. 12).

2.güzellik, hoş durum.

Küy-ı Cemâlî'de hâl oldı Yetîm'e gîdâ

Şüfi-i da'vet perest sen yüri bak **halvâya** (Yetîm D., G. 104, M. 12).

❖ **halvet**: تنها yer, boş mahal; tenhaya çekilme, tenhalık; [tas.] günahattan korunmak ve daha iyi ibadet edebilmek amacıyla ıssız yerlerde yaşamayı tercih etmek.

Baña **halvetdür** encümen olalı

Halk içi güşe-i ferâgumdur (Yetîm D., G. 45, M. 3).

Girüp bir **halvete** nefsi büt idüp tapmadan şüfi

Bu deyr içini geşt itmek baña yegdür şanemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 11).

➤ **halvet itmek [Kalıp İ.]**: inzivaya çekilmek, tecrit.

Encümenlerde gezüp **halvet iden** sâlikler

Şöhre-i şehre olup şît ü şadâ sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 5).

❖ **ham**: büklüm, kıvrım (zülf için).

Dil-i aḥbāba ḳullāb-ı maḥabbetdür 'izārında

Ki pertāb u şikenc oldı muḫarrā zülfi **hamlarla** (Yetîm D., G. 179, M. 4).

❖ **hamāḳat itmek [Kalıp İ.]**: ahmaklık etmek.

Ey Yetîm ākil-i berş elbette

Bu 'Alî'yise **hamāḳatler ider** (Yetîm D., K1. 4, M. 8).

❖ **ḥamd ü senā eylemek [Kalıp İ.]:** Allah'ın büyüklüğü ve lutufları karşısında onu methederek şükürünü bildirmek.

Ḳısmet-i rızka rızā gösterüben ḥursend ol

Rüz u şeb **ḥamd ü senā eyleyüben** Rezzāk'a (Yetîm D., G. 183, M. 10).

❖ **ḥamdü-li'llāh [Kalıp İ.]:** Allah'a hamdolsun, elhamdülillāh.

'Aşk ile mebhût ü ḥayrānam egerçi ben gedā

Ḥamdü-li'llāh zāhid-i ḥod-rā gibi gül olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 6).

Ḥamdü-li'llāh ki geldi yine bahār

Buldi ḥoş i'tidāl leyl ü nehār (Yetîm D., Mes. 2, M. 1).

Ḥamdü-li'llāh bañadur ğayra degül

Her ne kim itdüñ ü bisyār itdüñ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 59).

❖ **ḥāme:** kalem.

Rüz-bān olmayayidi **ḥāme**

İki yüzlülük itmese nāme (Yetîm D., G. 181, M. 1, 5).

❖ **ḥamiyyet:** kişinin nāmını ve şerefini ayaklar altına alacak şeylerden kendini koruma gayreti.

Ceng iderdüm ol iki segler ile kūyuñda

Lik araya girüp yine **ḥamiyyet** aralar (Yetîm D., G. 55, M. 4).

❖ **ḥamse:** beş Mes.den oluşın Mes. külliyyatı.

Pence uzadur **ḥamselere** her ğazelüm çün

Ey ḫab'-ı sülḥan-senc söz az olsun öz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 7).

❖ **ḥāmūn:** çöl.

Livā-yı nuşret-āyātı çeküp ol iki şeh-zāde

O dem ceyš-i zafer-yāb ile ḫayy itdi nice **ḥāmūn** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 32).

❖ **ḥān:** yemek sofrası, yemek.

Şol ğıdāyı ki saña şundi Cemālî be Yetîm

Rūḥ-ı Kudsi olamaz bir megesi ol **ḥānuñ** (Yetîm D., G. 109, M. 10).

❖ **ḥançer:** hançer, kılıç || sevgilinin keskin bakışı, kirpiği, kaşı.

Ḥançerüñden mâ didükçe olmaduk

Bir içim şuyunđan uḥlu a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 5).

➤ **ḥançer-i müjgân:** kirpiklerin oku.

Ḥançer-i müjgânna bir çeşm-i āhūnuñ ṭurup

Sine germiş dil gibi bir şîr-i merdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 5).

➤ **ḥançer-i ser-tîz:** ucu keskin kılıç.

Gözün ser-mest ü müjgānuñ olupdur **ḥançer-i ser-tîz**

‘Aceb mi ḥanımı dökse benüm ol ğamze-i ḥūn-rîz (Yetîm D., G. 71, M. 1).

❖ **ḥandān:**

1. gülücü, gülen, gülegen.

Cihān-ı bŭkalemūnuñ görenler elvānın

Cihānuñ añladılar girye reng **ḥandānın** (Yetîm D., G. 144, M. 2).

Yüri şādilik ile **ḥandān** ol

Ĝamda olsun bu bŭkāsı çokça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 67).

2. açılmış gül.

Yüz şuyın dökmez idi şāhid-i bāzār olup

Açılıp gül gibi ger olmasa **ḥandān** ğonçe (Yetîm D., G. 186, M. 8).

➤ **ḥandān-leb:** gülümseyen dudak.

Ĝuşāde-rŭy u **ḥandān-leb** şŭrāḥî vŭ ḳadeh sākî

Ḥum-ı mey-ḥāne-veş deyr-i cihānda hep şafā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 5).

❖ **ḥande:** gülme, gülüş.

Ey dil-i münbaşıḡ katı gülme

Ḥande zımnında girye munzamdur (Yetîm D., K1. 22, M. 2).

➤ **ḥande eylemek [Kalıp İ.]:** gülmek, gülümsemek

Ḥande eyler gibice cânını teslim itdi

Ağladup merd ü zeni Pîr Meḥemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 57).

Ecel **eylerken** ey ‘âkîl emel bünyâdına **ḥande**

Olur mı dâr-ı dünyâda esâs-ı ‘ömre pâyende (Yetîm D., G. 190, M. 1).

❖ **ḥâne:** ev, mesken, yurt.

Yüce **ḥâne** degüldür cây-ı taḥsîn

Nüzül-i dîndür çün rif at-i tîn (Yetîm D., Mes. 4, M. 1, 5).

➤ **ḥâne-i cism-i za‘îf:** zayıf, güçsüz bedeninin hanesi.

Garḡa-i eşk olalı ey **ḥâne-i cism-i za‘îf**

Seyl içinde beyt-i bî-bünyâda beñzetedüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 3).

➤ **ḥâne-i ġurbet:** doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer, yabancı memleket.

Ârzü-yı ḥân mân itmem bu ġurbet-ḥânede

Ḥâne-i ġurbet olupdur ben ġarîbe ḥân mân (Yetîm D., G. 155, M. 8).

➤ **ḥâne-i kalb:** gönül evi.

Kederden **ḥâne-i kalbün** boşalmayınca ‘âlemde

Şafa kesb eyleyüp şevḡ-ı Ḥüdâ’ dan ḡolmaduñ ‘ârif (Yetîm D., G. 98, M. 11).

➤ **ḥâne perver:** rahata alışmış, evinde oturan (ana kuzusu).

Ne bilsün mâ kenârın **ḥâne perver** zevḡ-ı pervâzı

O zevki bir Hümâ-pervâz olan mürġ-ı çemenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 5).

❖ **hānedān-ı ‘Alī**: Hz. Ali'nin soylu ailesi.

Hānedān-ı ‘Alī türābında

İndürür ser babaya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 7).

❖ **hān-kaḥ**: tekke, dergâh, bir şeyhin idaresinde bulunan dervişlerin zikir yaptıkları, ibadet ettikleri ve kaldıkları yer.

Görmez idi mey-kede şadrında kimse şüfiyi

‘Ārif olsa **hān-kaḥ** küncinde esrārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 6).

Künc-i mey-hanede gehi na‘ra

Hān-kaḥlarda gāh yā hüdur (Yetîm D., G. 52, M. 12).

Be şüfi **hān-kaḥuñdan** çıkup mey-ḥāneye gelseñ

Ṭavāf-ı mey-kede ḥaḫḫı iderdüñ bî-riyā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 5).

Çün **hān-kaḥ** u mey-kedeye kur‘a eyledük

Düşdi o dār-ı nedve saña mefsaḫa baña (Yetîm D., G. 1, M. 7).

Nev-cüvānlar naḫd-i imānum alurlardı Yetîm

Olmasam bu **hān-kaḥda** himmet-i pîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 14).

Sırrını ifşā iderdi pîr-i ‘aşḫ-ı **hān-kaḥ**

Ḳan ḥayrān itmeseydi vāḫıf-ı esrārımı (Yetîm D., G. 199, M. 3).

❖ **hānmān**: ev, bark, ocak, yurt, yuva.

Hābda girmiş idüm beyt-i Ebî Derdā‘ya

Hānmānsızlık ile eylediler ta‘birin (Yetîm D., G. 142, M. 6).

➤ **hānmān olmak [Kalıp İ.]**: ev, bark, ocak, yurt, yuva halini almak.

Ārzü-yı hānmān itmem bu ḡurbet-ḥānede

Ḥāne-i ḡurbet **olupdur** ben ḡaribe **hānmān** (Yetîm D., G. 155, M. 8).

❖ **ḥannās**: Şeytan.

Göñül vaḥşet idüp gel nāsdan kaç

Ḥüdā'yile olup **ḥannāsdan** kaç (Yetîm D., G. 24, M. 2).

❖ **ḥanzal-ı telḥ**: acı (ebûcehil karpuzu veya acı hıyar denen bitki) bitki.

Eser ise nesîm-i nuşret ü 'avn

Ḥanzal-ı telḥi hoş-ruṭab itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 16).

❖ **ḥār**:

1. diken || rakip.

'Aşḫ ehli āh ider aḡyār ile yārın görüp

Nite kim bülbül inîlder verd ile **ḥārın** görüp (Yetîm D., G. 14, M. 2).

Var mı bir gülşen ki **ḥārı** olmaya

Var mı yā bir genc mārı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 1).

Ḥārdan 'andelib idüp şekvā

Gül kulaḫ tütup eyledi işgā (Yetîm D., Mes. 2, M. 25).

Giceler **ḥār** ile gülşende geçinen güle ḥayf

Her seḫer nāle kılan bülbül-i gūyāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 7).

Bülbül-i şūrîde-veş ben nice feryād itmeyen

Gül gibi **ḥār** ile hem-dem gördüm ol gönçe-femi (Yetîm D., G. 210, M. 12).

Yetîm ögdül murād ise yarag it raḫşını tab'uña

'Alef **ḥār** olsa meydān almaḡa itmez feres cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 14).

2. bayaḡı, deḡersiz, itibarsız, hakir.

Simāt-ı ehl-i 'izzūñ ni'metini

Ḥaḫir ü **ḥār** olan sā'il ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 6).

Eḡlenilmez k'ola reftāra mecāl

Pāy-der-gil olan ol gūş **ḥārda** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 138).

➤ **hār-ı muğaylan:** deve dikenini.

Ger Şafā-yı kūyuñı koyup varursam Ka'be'ye

Merve haqqı virmeye **hār-ı muğaylān** yol baña (Yetīm D., G. 9, M. 8).

Düşüp **hār-ı muğaylānı** dem ālūd eyledi Mecnūn

Ya bir üftāde mest olmuş yatur gülzāra yaşdanmış (Yetīm D., G. 79, M. 7).

Cihān bāğın gül-i bī-hār ister ol iki gönçe

Be haqqı Ka'be yir yoqdur dahı **hār-ı muğaylana** (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 56).

➤ **hār itmek:** çalılık, dikenlik etmek || değersiz etmek.

Yirüñ ey gönçe **itme hār** şağın

Eyleme 'andelibi zār şağın (Yetīm D., G. 146, M. 1).

Fāğa vü fağr ādemi ebter ider

Kelb ider hūk ider **hār ider** (Yetīm D., Mes. 3, M. 10).

➤ **hār u has:** çalı- çırpı, çöp-diken.

Bu menzilde Hüdā emrinsiz itmez bir meges cünbiş

Ki deryā mevcine tābi'dür eyler **hār u has** cünbiş (Yetīm D., G. 78, M. 2).

Bağr-ı bezmüñde Cemālī düşüp alçağa Yetīm

Üsti yanında göre **hār u hası** niceye dek (Yetīm D., G. 110, M. 10).

Şāh-ı Tübī durur ol dīde-i Hağ-bīn olana

Dime ğafletle şağın çerçüb u **hār u has** (Yetīm D., G. 82, M. 4).

➤ **hār u hāşāk:** diken ve çöp, çerçöp

Vāridāt-ı 'aşka zāhid eyleme hıkd ü hased

Hār u hāşāk olamaz mecrā-yı bağr-i 'aşka sed (Yetīm D., G. 29, M. 2).

❖ **har:** eşek || rakip.

Çul yirine bir nice gāv ü **hara**

Giydürür kat kat kabāyı sīm ü zer (Yetīm D., G. 46, M. 3).

Ādem olmaz müdde'î ger giyse kat kat hâreyi

Ĥar 'azîz olmaz ne deñlü ursalar ĥil'at yükin (Yetîm D., G. 158, M. 4).

Ādem ol 'aşk ile cān-perverlik it

Ĥar gibi ten besleme yiyüp 'alef (Yetîm D., G. 96, M. 10).

❖ **ĥarāb**: yıkıntı, yıkılmış, bakımsız.

Ĥarābā girip rāz-ı derūnın añlayup bildi

Diyar-ı 'işret ü 'işüñ 'aceb sırdaşıdur sākî (Yetîm D., G. 208, M. 7).

➤ **ĥarāb olmak [Kalıp İ.]**: yıkılmak, tahrip olmak.

Odlara yansun **ĥarāb olsun** ki men'-i vaşl ider

Bu ĥarāb-ābādda āsyābumuz emlākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 9).

➤ **ĥarāb-ābād**: harabe, yıkık dökük yer.

Odlara yansun ĥarāb olsun ki men'-i vaşl ider

Bu **ĥarāb-ābādda** āsyābumuz emlākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 10).

Bu **ĥarāb-ābāda** 'uryān gelmişüz

Dîde giryān sîne biryān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 1).

Görmedüm göñlüm gibi cāy-ı ĥarābe ĥağ budur

Ol ĥadar geşt eyledüm dehrüñ **ĥarāb-ābādını** (Yetîm D., G. 202, M. 4).

'Aşk ile pür raĥne vü vîrāne dilsin ey Yetîm

Ol sebebden bir **ĥarāb-ābāda** beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 12).

❖ **ĥarābe**: harabe, virane, yıkıntı.

Göñlümün sırça sarāyın yıķduñ

Gitdi olmaz bu **ĥarābe** ta'mîr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 10).

❖ **ĥarāmî**: haydut, yol kesen.

Kālā-yı i'tikādı vir kārᵛān-ı 'aşka

Ṭutdı ĥarîkı düpdüz gâret-ger ü **ĥarāmî** (Yetîm D., G. 201, M. 10).

Metâ‘-ı râzı yoldaşdan şaşın ey zümre-i aḥbâb

Ḥarâmî şimdi mi hem-râh olupdur kârbân içre (Yetîm D., G. 191, M. 10).

❖ **ḥarc itmek [Kalıp İ.]**: harcamak, sarf etmek || feda etmek.

Ey dirîgâ ki bu mevsimde metâ‘-ı levhe

Telef idüp dem-i naḥdi şu gibi **ḥarc iderüz** (Yetîm D., G. 65, M. 4).

Cüvânlar çihresi seyrinde nûr-ı çeşmi **ḥarc itdüh**

Ağardı gözlerüh hem-çü sebel ey pîr-i nâ-bâliğ (Yetîm D., G. 95, M. 3).

❖ **ḥâre**: bir cins dalgalı kumaş.

Âdem olmaz müdde‘î ger giyse kat kat **ḥâreyi**

Ḥar ‘aziz olmaz ne deñlü ursalar ḥil‘at yükin (Yetîm D., G. 158, M. 3).

❖ **ḥarekât**: hal hareket || tavırlar.

Cebrî degül midür **ḥarekât** ü sükûn-ı dehr

Bi‘llâh vücüd virme şaşın ihtiyâra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 5).

❖ **ḥareket**: davranış, davranma.

Ne kadar yâr ile sen birlige yetseñ ‘âşık

Vaḥşet efzâ **ḥareketden** şaşın ülfetde şaşın (Yetîm D., G. 157, M. 6).

❖ **Ḥarem**: herkesin girmesine izin verilmeyen kutsal ve saygın yer; Mekke ve Medine‘yi de içine alan bir coğrafi bölge. Mekke ve Medine‘ye “harem” denilmesinin nedeni, yararlılar dışında canlıların öldürülmesi ve bitki örtüsüne zarar verilmesinin haram kılınmış olmasındandır. Hazreti Muhammet, Mekke‘nin fethedildiği gün yaptığı bir konuşmasında, Allâh‘ın bu beldeyi yeri ve göğü yarattığı gün haram kıldığını ve kıyamete kadar da haram kılacağını belirtmiştir || sevgilinin bulunduğu yer.

Söyleme şiddet-i aḥvâl-i dili yârâna

Taş atılmağa sezâ olmadı mürgân-ı **Ḥarem** (Yetîm D., G. 125, M. 14).

Mîve-i bâğ-ı İrem Pîr Mehemmed Çelebi

Şâh-ı Tübî-i **Harem** Pîr Mehemmed Çelebi (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 24).

Süleymân-ı **haremden** 'âleme ey Hüdhd-i müjde

Olursañ ol iki şâhuñ şerîf ismiyle berrende (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 9).

❖ **harf**: alfabeyi meydana getiren işâretlerden her biri, harf.

Pendi pîr-i nâşihuñ evvel bu **harf** oldu ki gel

Ƙadrüni bilmezler ile yimegil nân ü nemek (Yetîm D., G. 111, M. 9).

❖ **har-gâh**: büyük çadır, otağ.

Leylî Mecnûn-ı siyeh-bahta muğaylân sâyesin

Beñzedelden dūd-ı âha boyadı **har-gâhını** (Yetîm D., G. 193, M. 6).

➤ **hargâh-ı 'adem**: yokluk çadırı.

Dehr-i ber-cây-ı haţar Cercîs'e **hargâh-ı 'adem**

Hîç mevcūd ola mı insâna künc-i 'âfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 3).

❖ **hâricî**: dış, dışarı.

Ey Mehdî-i dîn ğayret aĥbâbı helâk itdi

Gel **hâricîyle** kıl Deccâl'ı perâkende (Yetîm D., G. 178, M. 6).

❖ **harîdâr**: alıcı, müşteri || talip.

Şi'rini virdi Yetîm ey dil **harîdâr** olana

Sayrefîdür 'arz-ı cevher itdi bâzârın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 11).

Harîdâr iseñüz bu mevsim içre

Ne şatar diñlenüz dellâl-ı 'aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 7).

❖ **harîf**: sanat arkadaşı, meslektaş.

Kerem deryâları mevvâcidur çün

Kemân korsarlığın lutf it **harife** (Yetîm D., K1. 28, M. 4).

❖ **ḥarīk**: yanmış.

Dūzahī olmak sezādur zahide

K'olmadı ol nār-ı 'aşk ile **ḥarīk** (Yetîm D., G. 101, M. 8).

❖ **ḥārīş olmak [Kalıp İ.]**: hırslı olmak, çok istemek, çok arzu etmek.

Genc-i dünyāya **ḥārīş olma** Yetîm el çek el

Çokdur efî-i zehirnāk bu vîrānda şaşkın (Yetîm D., G. 156, M. 13).

Kesrete böyle **ḥārīş olmaz** idüñ olsaydı

Ger dimāguñda senüñ lezzet-i vahdet vā'ız (Yetîm D., G. 90, M. 5).

❖ **ḥarḳ-ı 'āde**: âdetin, alışılmışın üstünde, eşi görülmemiş, olağanüstü.

Zāhidüñ vechin kerāmetdür ki itdi bāde sürḥ

Bu 'aceb olmaz sevādı itse **ḥarḳ-ı 'āde** sürḥ (Yetîm D., G. 28, M. 2).

Oldı zāhid sebū-keş-i meclis

Yine bir **ḥarḳ-ı 'āde** oldı gönül (Yetîm D., G. 120, M. 8).

Ḥaḳ budur mu'ciz-nümā elfāz ile

Sözlerüm vardur ki **ḥarḳ-ı 'ādedür** (Yetîm D., G. 58, M. 8).

❖ **Hārūt**: arkadaşı Marut ile birlikte sihir yaptığı için Babil'de bir kuyuya hapsedilen ve kıyamete kadar orada kalacak olan melek.

Geçer **Hārūt** fen-i nigün-ser çāh-ı zilletde müdrük

Ser-i gevsāle veş bî-mağz ehl-i cāh u dānādur (Yetîm D., G. 53, M. 3).

❖ **ḥāş**: seçkin, özel, hususi.

Dōst ile yiyüp iç bāzār itme dir 'avām

Dōst ile yiyüp itdi **ḥāşlar** bāzārını (Yetîm D., G. 199, M. 12).

❖ **ḥāş u 'ām**: seçkinler ve halk.

O nūr-ı dīdeler naḳşı dü-çeşm-i şāhda mevcūd

Gözinden **ḥāş u 'āmuñ** lik dīdār-ı 'aziz itdi (Yetîm D., Terkil-bend 1, M. 46).

‘Āşık-ı bed-nām mest ü zāhid-i ḥod-kām mest

Bāde-i ‘aşk-ı ilāhīyle **ḥāş u ‘ām** mest (Yetîm D., G. 15, M. 2).

Dimeyüp **ḥāş u ‘ām** u küdek ü pîr

Yada vü āşināya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 5).

Yüz urup ayağına **ḥāş u ‘āmuñ**

Özin ḥāk ile yek-sān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 13).

❖ **ḥaseb**: asalet, soyluluk.

İsti‘ānet idüp der-i Ḥāk’dan

‘Azm-i şāhib **ḥaseb** neseb itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 2).

❖ **ḥased eylemek [Kalıp İ.]**: kıskanmak, çekememek.

Vāridāt-ı ‘aşka zāhid **eyleme** ḥıkd ü **ḥased**

Ḥār u ḥāşāk olamaz mecrā-yı baḥr-i ‘aşka sed (Yetîm D., G. 29, M. 1).

❖ **ḥasen**: güzel, hüsünlü.

Çerāğı sūz-ı Ḥüsrev’den uyandır ey Yetîm ammā

Nezāket yolların gel zāde-i tab’ı **ḥasenden** şor (Yetîm D., G. 37, M. 10).

❖ **ḥāşıl**: doğrusu.

Terk-i ser itmedür bu yoluñ **ḥāşılı** Yetîm

illā nidem ki başını meydāna ḫor yok (Yetîm D., G. 99, M. 13).

❖ **ḥaşlet**: yaratılıştan gelen özellik, huy, tabiat.

Merdüme **ḥaşlet** didüğüñ sîm imiş

Nuḫre vü zer vācib-i ta‘zîm imiş (Yetîm D., Mes. 3, M. 25).

❖ **ḥasret**: ayrı kalınan veya elden kaçırılan bir şeye karşı duyulan istek, tekrar görme ve kavuşma arzusu, özleyiş, özlem, iştiyak.

Ḥazret-i pîri kodı ḥayret ile **ḥasretde**

‘Andelîbine vedā’ itdi gidüp ol gül-i ter (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 27, 35).

Ƙavuşduñ **hasrete** cümle düş oldı ol cüdâlıklar

Ciger-güşeñ yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 15).

❖ **hâşşa**: hasseten, özellikle.

Hâşşa ol şeh-i cihân-dâruñ

Baħr u ber pād-şâhı ħünkâruñ (Yetîm D., Mes. 2, M. 83).

❖ **haste**: hasta || âşık.

Şifâ-yı cân iken ol leb buyurmaz **hasteye** emsem

Bilür tîmâr-ı bîmârı dimez ol ğonçe-leb ammâ (Yetîm D., G. 4, M. 3).

Ğamuñ yir dirilür bir ħasteyin bâlîn-i miħnetde

Buyurma ey şabîbüm gel ölümlü **hasteye** perħîz (Yetîm D., G. 71, M. 6).

Haste cânum şifâsıdur ol leb

Tîre ğöñlüm ziyâsıdur ol ruħ (Yetîm D., G. 27, M. 3).

➤ **haste olup düşene hiç ifâkat yok [A]**: "varlıklı kişi yoksullaşınca çevresindeki dostlarından kimse kalmaz" anlamında kullanılan bir söz.

Ey felek 'özüñü bildük ki nihâyet yok imiş

Haste olup düşene hiç ifâkat yok imiş (Yetîm D., Terķib-bend 3, M. 72).

➤ **haste-dil**: hasta ğönüllü, yaralı kalpli || âşık.

Ğam marîzinüñ şabîb-i ħâzıkıdur mey-fürüş

Gel yetiş ey **haste-dil** dârü'ş-şifâdan şerbet al (Yetîm D., K1. 35, M. 4).

❖ **hâşâk**: çer çöp, döküntü.

Yetîm ol bahrden itdi ma'ânî dürlerin peydâ

Ki **hâşâk** u ħas olmışdur fülân ibn-i fülân anda (Yetîm D., G. 180, M. 10).

❖ **hâşâk u ħas**: diken ve çöp, çerçöp.

Yetîm ol bahrden itdi ma'ânî dürlerin peydâ

Ki **hâşâk u ħas** olmışdur fülân ibn-i fülân anda (Yetîm D., G. 180, M. 10).

❖ **haşe:** aile bir kimsenin yanında bulunan adamları, maiye.

Hayl ü **haşemle** geçmege bir şâh-râhdur

Maşşer güninde râh-ı pül-i mezlağa baña (Yetîm D., G. 1, M. 3).

Defter-i şi'r ü devât ü kalem ü künc-i ferâğ

Bize bes memleket ü hayl ü **haşem** dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 8).

üzellik taht-gâhınıñ ser-âmed pād-şâhısın

Turursañ kişver-i cānı nola hayl ü **haşemlerle** (Yetîm D., G. 179, M. 6).

❖ **hâşe-li'llâh**[Kalıp İ.]: Allâh göstermesin, asla, hiçbir vakit (bkz. Hâşâ). Kur'ân 522 tabirlerindedir.

Hâşe-li'llâh kim diyem dünyâya tenhâ suhredür

'Ârif-i Haq-bîne bu dünyâ vü 'uqbâ suhredür (Yetîm D., G. 39, M. 1).

Hâşe-li'llâh kim ola bir sözi iki bu dem

Māni'ün def'ine ger ide işâret Kıpudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 49).

❖ **haşerât:** böcek, yılan, çıyan cinsinden küçük ve yerde sürünen hayvancıklar || değersiz ve zararlı kimseler, oşşere'nin çoğulu.

Ehl-i dil ol yitişüp pāye-i rûhāniye

Haşerāta virülür mertebe-i āb u gil (Yetîm D., G. 116, M. 10).

❖ **haşmet:** büyüklük, heybet.

Salţanatı bî-hüde vaz' u tımţurâkı suhredür

Kerr ü ferr ü **haşmeti** tāk u revākı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 2).

❖ **haşr:** Allâh'ın ölümlere ruhlarını geri verip onları hesaba çekmek üzere toplaması ve toplanma yerine sevk etmesi, dirilme. Diriliş.

Bā'is-i 'izzet ü zilletden olayduñ āgāh

Haşre dek sâkit olup söyleyemez idüñ gâfil (Yetîm D., G. 116, M. 6).

Hüdā tā **ḥaşre** dek muhkem idüp yıkmaya bünyādın

Ciger-güşēñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetīm D., Mrb. 2, M. 19).

❖ **ḥaṭā:** yanlış; istemeyere, bilmeyerek yapılan yanlış, kusur.

Ol büt-i Rūmī' yi yazmaḳdur **ḥaṭāyī** kāğıda

Vāsiṭi aqlām ile çinī devātumdan ümīd (Yetīm D., G. 31, M. 7).

Sen şavāb eyledüğüñ yirlerde

Görinür baña **ḥaṭāsı** çokça (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 74).

Pād-şehden 'aṭā vü luṭf u kerem

Bendelerden **ḥaṭā** vü cürm ü nedem (Yetīm D., Mes. 2, M. 126).

➤ **ḥaṭā itmek [Kalıp İ.]:** yanlışlık yapmak, yanlışlığa düşmek.

Sa'd Vaḳḳās oḳıdur āh-ı dil-i dervīşān

Her ne semte güzer eylerse **ḥaṭā itmezler** (Yetīm D., G. 56, M. 10).

❖ **ḥaṭar:** tehlikeli, güvensiz.

Cāy-ı emn añlama dünyāyı **ḥaṭardur** ötesi

Bister ü bālişi ḳo çün ḳara yirdür ötesi (Yetīm D., Mat. 16, M. 1).

Pupadur gerçi şaḳın yapraḳdan

Gele nā-geh şavamazsın **ḥaṭarın** (Yetīm D., Kl. 1, M. 8).

❖ **Hātem:** Arapların Tayy kabilesinden cömertliğiyle ünlü İbn Abdullah bin Sa'd'ın lakabı.

Bezl ü cūduñ rub'-ı meskūna olaldan münteşir

Hātemi bahlile mevşūf itdi in 'āmuñ senüñ (Yetīm D., G. 112, M. 8).

❖ **ḥaṭ:** tüy.

➤ **ḥaṭ-ı la'l:** dudağın ayva tüyü.

Her dil-i sādede neyler **ḥaṭ-ı la'lüñ** naḳşı

Ḥaṭṭ-ı yāḳüt revā mı yazıla her kāğıd (Yetīm D., G. 30, M. 7).

➤ **ḥaṭ-ı yār:** sevgilinin yüzündeki ince ayva tüyleri.

Âhir hevâ-yı zülf ü **ḥaṭ-ı yār** ile gider

Ḥāk içre mūr u ‘aḳrebe bu kân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 5).

❖ **ḥâṭır:**

1.gönül, gönülde olan his.

İsteme benden feraḥ cânâ ki fikr-i hicr ile

Ayağun̄ ṭozi ḥaḳı **ḥâṭır da** gerdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 10).

Olur elbette ki maḥzûn **ḥâṭır**

Zişt-şüret k’ide mir’âta nazâr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 45).

2.düşünme, akılda tutma yeteneği, zihin, hâfıza.

Ḥāk-sâr olduğuma yoluñda

Ḥâṭıra gelmesün ğubâr şaḳın (Yetîm D., G. 146, M. 6).

Her ki dir bu du‘âyiçün âmîn

Ḥâṭırı gerd-i ğamdan ola emîn (Yetîm D., Mes. 2, M. 136).

3.bir kimsenin biri üzerindeki saygılı etkisi, îtibar.

Benden ey ehl-i ṭarab luṭf eyleñ ummañ inbisâṭ

Luṭfi yokdur göstere bir **ḥâṭır**ı maḥzûn neşâṭ (Yetîm D., G. 87, M. 6).

Ḥâṭırı olsa şikeste olmaz

‘Âşıkuñ renc ü ‘anâsı çoḳça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 77).

➤ **ḥâṭır-ı düşmen:** düşman endişesi, düşman korkusu.

Ḥâṭır-ı düşmen için râh-ı ğama

Dōstı kâfile-sâlâr itdün̄ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 51).

➤ **ḥâṭır-ı fâtir:** durgun, endişeli gönül. || kalp.

Ḥâṭır-ı fâtirüme cümle gelenden geçdüm

Cânı iṭlâka virüp ḳayd-ı bedenden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 1).

- **hâtır-ı ğamnāk:** hüznü, kederli gönül.

Bâğda baş-ı çemen âb-ı revân bî-vech-i yâr

Müris-i ğamdur açılmaz **hâtır-ı ğamnākümüz** (Yetîm D., G. 70, M. 4).

- **hâtır-ı hâce:** hoca gönü, fikri.

Çihre-i zerd ile mesrûr olmasın mı ehl-i derd

Hâtır-ı hâce hazîn olsa virür altun neşâf (Yetîm D., G. 87, M. 10).

- **hâtır-ı şâ'ir:** şairin zihni, gönü.

Qalmadı bir müşevveşü'l-hâtır

Meğer illâ ki **hâtır-ı şâ'ir** (Yetîm D., Mes. 2, M. 42).

- ❖ **hâtır-nişân itmek [Kalıp İ.]:** hatırda kalan, akılda duran haline getirmek.

Ol şanem **hâtır-nişân itdükte** 'uşşâkı rakîb

Küfri ez-ber okıyup mekrin hemân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 7).

- ❖ **hâtıra:** yaşanmış şeylerden zihinde kalan her türlü iz, hatırda kalan, hâfızada yaşamaya devam eden şey.

- **hâtıra itmek [Kalıp İ.]:** akıl etme, düşünme.

Hâtıra itmez gedâ fikr-i ser-i Keyhüsrev'i

Peşe-i nâçiz veş ol mağz-ı Nemrûd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 5).

- **hâtıra olmak [Kalıp İ.]:** geçmişte yaşanan bir şey artık sâdece zihinde kalmak.

Her ne kim **hâtıra olsa** yuyalum âb gibi

Kâyinâtı görelüm vâkı'a-i hâb gibi (Yetîm D., Mrb. 3, M. 5).

- ❖ **hatm:** bitirme, sona erdirme, tamamlama.

- **hatm eylemek [Kalıp İ.]:** bitirmek, sona erdirmek.

Sözi **hatm eyle** gel Yetîm abdâl

Muntazırdur du'aya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 17).

❖ **ḥaṭ/ḥaṭṭ:**

1. gençlerde yeni çıkmaya başlayan bıyık ve sakal, ayva tüyü.

1.1. sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri; yazı.

Hâl ü **ḥaṭṭın** fitneye yiltendürüp âşüb ider

Hüsn deryâsında ol bî-bâk ü bî-pervâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 7).

Şûfî meyl itmez leb-i yâra **ḥaṭı** tâ gelmeye

Ey Yetîm eblehdür ol ḥalvâyı bî-dûd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 9).

Perçemüñ pür-çîn idüp çok başlu ‘ayyâr eyleyen

Ḥaṭṭuñı Bağdâd-ı hüsn eylemiş bārū-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 6).

Ruḥlaruñ âyât-ı **ḥaṭṭı** pāk tutsun k’oldı çün

Ṭahr ile mess eylemek mü’minlere Qur’ân’ı farz (Yetîm D., G. 85, M. 5).

2. çizgi, sınır, yazı.

Şehîd-i Kerbelâ’yiçün gönül Bağdâd-ı ḥünîn şaṭ

Revân eyler nite sürḥ-âb aqidur **ḥaṭṭ-ı** Tebrîz (Yetîm D., G. 71, M. 8).

➤ **ḥaṭṭ-ı celî:** celi yazı, iri sülüs hat.

Saña yokdur ḥafî çü ‘arz eyler

Varaḥ-ı nâ nüvişte **ḥaṭṭ-ı celî** (Yetîm D., G. 195, M. 4).

➤ **ḥaṭṭ-ı sa‘âdet:** mutluluk, bahtiyarlık yazısı.

Ezel kilkinde naḫş olan cebînüm üzre niğûdur

Eger **ḥaṭṭ-ı sa‘âdetdür** eger bir ḫara yazudur (Yetîm D., Mat. 4, M. 2).

➤ **ḥaṭṭ-ı yâkût:** yakuta ait hat.

Her dil-i sâdede neyler ḥaṭ-ı la’lûñ naḫşı

Ḥaṭṭ-ı yâkût revâ mı yazıla her kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 8).

❖ **ḥaṭve:** adım.

Ḥaṭvesinde sāḥat-i kevneyni idbār eylesün

Mıḳra'a çal bâdiye peymāya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 7).

❖ **ḥavādis:** hadiseler, olaylar.

Düzd-i **ḥavādis** aldı metā'-ı ḥuzurını

Bu kārbān-serāda ol ādem ki sak degül (Yetîm D., G. 124, M. 7).

Ol kadar niş urdı zenbūr-ı **ḥavādis** aña kim

Nā-gehān balına dehrūn parmağın bandı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 7).

Keder-i mevc-i **ḥavādis** yirini sāḥil idüp

Ḳalbümüz şāf kılıp döndürelim deryāya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 3).

❖ **ḥavāle:** bir işi veya bir şeyi başka birine bırakma, üstüne bırakma, ısmarlama.

Baña kūh-ı gam **ḥavāle** aña kūh-ı Bî-sütün

Bile gördük derdi Ferhād-ı belā āyîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 3).

➤ **ḥavāle itmek [Kalıp İ.]:** bir işi, bir şeyi başkasına devretmek, başkasının sorumluluğuna bırakmak.

Ol seferden k'idüp ḳazā-yı vaṭar

Nefse **itdüm ḥavāle** tiğ u teber (Yetîm D., Mes. 2, M. 98).

Bize bir rezli **ḥavāle itmese**

Ḳavli düşünām ola fi'li şirret (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 27).

❖ **ḥavf:** korku, endişe.

Bāgda çekme ḥazān **ḥavfin** çü şāḥ-ı mīve-dār

Serv keş āzāde ol 'ālem çemenzārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 3).

Geçelüm **ḥavf** u recāyile bisāt-ı emne

'İşret ü 'İş ü şafāyile olalum bî-gām (Yetîm D., G. 125, M. 11).

Şu dem kim bu haberler irdi ser-ḥadd-i Ḥorāsān'a

Tezelzül virdi **ḥavf** ile hirās Irān u Tūrān'a (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 50).

Ḳahr u luṭfuñ görünür her ne yaña

Baḳsa bu **ḥavf** u recāsı çoḳça (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 72).

➤ **ḥavf-ı neheng eylemek [Kalıp İ.]**: timsahtan korkmak.

Gevher-i nā-yāb ile pür ḳulzüm-i ṭab'uñ Yetīm

Eyleyüp ḥavf-ı neheng olma o kāndan nā-ümīd (Yetīm D., G. 32, M. 14).

❖ **Ḥavvā**: Hazret-i Adem'in zevce-i muhteremesi, ümmü'l-beşer.

Gedālar semtine şehler dil-i āgāh ile oldı

Olaldan şāh u dervīşe zuhūr Ādem'le **Ḥavvā'dan** (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 68).

❖ **hāy u hūda**: sevinçli, neşeli.

Binüp inmekde **hāy u hūda** idüm

'İşe-i devlete rübūde idüm (Yetīm D., Mes. 2, M. 91).

❖ **hāy u hūy itmek [Kalıp İ.]**: gürültü etmek.

Enkerü'l-aşvāt ile da'vetde **hāy u hūy idüp**

Ekl-i cerb-i dāne vü ḥalvā olupdur şūfilik (Yetīm D., G. 105, M. 5).

Vā'ız 'avām içinde diler **hāy ü hūy idüp**

Gerçek yirine geçire yalan ḥikāyetin (Yetīm D., G. 139, M. 7).

❖ **ḥayāl**: aslı olmadığı halde zihinde kurulan şey, düş.

Zülf-i şeb-rengüñ **ḥayālī** dilde kim yir eyledi

Genc arar bir mağribī şan itdi vīrānı melāz (Yetīm D., G. 35, M. 3).

➤ **ḥayāl-i ḥāl**: bedende olan noktanın, benin hayali.

Nażar it ḥālūme cānā **ḥayāl-i ḥāl** lebden

Gehi sevdāyile memlū gehi ṭopdolı ḳandur dil (Yetīm D., G. 122, M. 7).

➤ **ḥayāl olmak [Kalıp İ.]:** gerçekleşmesi olanaksız olmak, gerçekleştirilememek.

Nāzır-ı ḥāb u **ḥayāl oldı** murākıb geçinen

Ḳara ḳura bir ḳurı rü'yā olupdur şūfilik (Yetîm D., G. 105, M. 7).

❖ **ḥayālāt:** hayaller.

Ḳo efkârı ta'attuş eyleme aḥbârdan gel geç

Ḥayālāt u serâb u bir ḳurı efsânedür dünyâ (Yetîm D., G. 5, M. 8).

Dirdi taḥsîn idüp Cemālî eger

Bu **ḥayālâtı** görse ḥaḳ budur (Yetîm D., G. 52, M. 20).

❖ **Ḥayālî:** XVI. yüzyıl divan şairlerindedir.

Lübb-i süḥan Yetîm'e sunıldı **Ḥayālî'yi**

Ḳışr-ı kelâm ile mezesiz lâğa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 9).

Ḥayālî baḥr-ı fikretde neheng âsâ şinâverdür

Yetîm ol baḥr ka'rında yüzer ḡavvâş-ı gevherdür (Yetîm D., G. 62, M. 1, 3, 5, 7, 9).

❖ **ḥayāt:** hayat, yaşam, yaşam, yaşayış, ömür.

'Âşıkam ben mübtelâ itmeñ **ḥayātumdan** ümîd

Ḡarḳa-i gird-âb-ı 'aşkam yoḳ necâtumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 1).

Ḥüsn ile Yūsuf olacaḡına şübhe yoḳ idi

Degmiş olsaydı eger Mısr-ı **ḥayāta** 'alemi (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 66).

➤ **ḥayāt bulmak [Kalıp İ.]:** taze can bulmak.

Ḥâkde mürdeyide cümle nebât

Buldı bârân-ı raḥmet ile **ḥayāt** (Yetîm D., Mes. 2, M. 10).

➤ **ḥayāt-ı cāvidān:** sonsuz hayat.

Ölürseñ ölmedin mütü hadîsi muḳtezāsınca

Ḥayāt-ı cāvidān bulup cihānda ölmedüñ 'ārif (Yetîm D., G. 98, M. 10).

➤ **ḥayāt şuyı:** ölümsüzlük veren su.

Ḥayāt şuyına talıp ço ölsün İskender

Gönülde bul yüri Ḥızır'ın be Āb-ı Ḥayvân'ın (Yetîm D., G. 144, M. 11).

❖ **Ḥayder-i Kerrâr:** Hayder-i Kerrâr: Yiğit, Hz. Ali (döne döne, tekrar tekrar savaşan).

Ḳanber'ündür bu Yetîm üftâde olsun behremend

Bâb-ı luţfuñdan senüñ ey **Ḥayder-i Kerrâr** fen (Yetîm D., G. 147, M. 10).

Bendesi cümle-i aşḥābuñ gönül

Lik cāndan **Ḥayder-i Kerrâr'ı** sev (Yetîm D., G. 160, M. 4).

❖ **ḥayf:** eyvah!, yazıklı.

Giceler ḥâr ile gülşende geçinen güle **ḥayf**

Her seḥer nâle kılan bülbül-i gūyāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 7).

'Aql-ı ma'āşa kâdir iken ey dirîğ ü **ḥayf**

Bî-tüşe avladı beni İstanbul'ın kışı (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 45).

Ḥüdâ devlet diler insāna zātına kılup mazhar

Dirîğ ü **ḥayf** kim ol zāt-ı devlet ḥāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 4).

Yetîm'e sen şeker-lebden irişdi acı diller **ḥayf**

Yidürdüñ tüṭi-i sîrîn-kelāma ḳand-i zehr-āmîz (Yetîm D., G. 71, M. 11).

İrmedi söz āḥire ḥayfâ vü **ḥayf**

Oldı sitem şā'ire ḥayfa vü **ḥayf** (Yetîm D., Mat. 6, M. 1,2).

❖ **ḥayfâ:** eyvah!, yazıklı.

Müyesser itmedi yārân-ı müşfik şoḥbetin **ḥayfâ**

'Aleyhüm isteyen agyârı yārân eyleyen ṭāli' (Yetîm D., G. 93, M. 11).

İrmedi söz āḥire **ḥayfâ** vü ḥayf

Oldı sitem şā'ire ḥayfa vü ḥayf (Yetîm D., Mat. 6, M. 1).

Gül gibi elden ele alunur iken **ḥayfâ**

Düşdi toprağa ten-i Pîr Meḥemmed Çelebî (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 51).

Eşk-i hün-âbeyiken zîver-i divân-ı Yetîm

Al evrâk ile **hayfâ** ki müzeyyen oldı (Yetîm D., G. 212, M. 10).

❖ **hâyil**: mani, engel.

➤ **hâyil olan**: engel, mani olan.

Zulmet-i dildür Yetîm İskender'e **hâyil olan**

Çeşme-sâr-ı cânda gör Âb-ı Hayât el'ân açar (Yetîm D., G. 40, M. 13).

➤ **hâyil olmak [Kalıp İ.]**: engel, mâni olmak.

Olmadı devlet ü ikbale felekler **hâyil**

Bahtdan eyle gel e çarha tolaşma ey dil (Yetîm D., G. 116, M. 1).

❖ **hayl**: topluluk, zümre.

Hayl ü haşemle geçmege bir şâh-râhdur

Maşşer güninde râh-ı pül-i mezlağa baña (Yetîm D., G. 1, M. 3).

Defter-i şî'r ü devât ü kalem ü künc-i ferâğ

Bize bes memleket ü **hayl** ü haşem dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 8).

Güzellik taht-gâhınıñ ser-âmed pād-şâhısın

Turursañ kişver-i cānı nola **hayl** ü haşemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 6).

❖ **haylî**: çok fazla, oldukça, epey.

Şu'arâ **haylî** içre efşah ola

Tiğ-ı elfâz ile müsellağ ola (Yetîm D., Mes. 2, M. 47).

Dil aḥvâlin Cemâlî'den şoruñ şormañ Yetîmî'den

Ki hicret ideli andan iñen **haylî** zamândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 12).

Âḥir-i neş'e ile tünd ü pelîd

Oluban **haylî** betaletler ider (Yetîm D., K1. 4, M. 6).

Haylî bürüdetiyile esti şavurdı dey

Bâr u kelâm ile çağırup didi bî-ḥicâb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 3).

❖ **ḥayl-i kızılbaş:** Kızılbaş(Şiiler ve Aleviler'i nitelendirmek için kullanılmış olan genel bir tanım) askeri, sürüsü.

Çihrede eşk-i yetimüm gibi evbaş yatar

Rüm'dur nuşret umup **ḥayl-i kızılbaş** yatar (Yetim D., G. 61, M. 2).

❖ **ḥayme:** çadır, otağ.

Tünd-bād-ı āh-ı mazlūma nazar ḥüsrevlerüñ

Sāye-bān u **ḥayme** vü çetr ü visākı suḥredür (Yetim D., G. 38, M. 4).

❖ **ḥayr-ı ḥalef olmak [Kalıp İ.]:** hayırlı halef, hayırlı evlât olmak.

Gel selef silkine sâlik münselik

Olgör tâ olasin **ḥayr-ı ḥalef** (Yetim D., G. 96, M. 6).

❖ **Ḥayr-ı dîn Beg:** Barbaros Hayreddin Paşa.

Ḥayr-ı dîn Beg gibi Ğāzî Beg'e hem-rāh olalum

Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetim D., Mrb. 1, M. 31).

❖ **Ḥayru'd-dîn:** Barbaros Hayreddin Paşa.

Tonanmāya delil olup yine fānūs-ı **Ḥayru'd-dîn**

Şu deñlü ğarba 'azm itdük ki şarkı düşdi Anķona (Yetim D., G. 182, M. 5).

❖ **ḥayrān:** bir kimse veya bir şey karşısında hayranlık duyan, onu çok beğenen, çok takdir eden kimse.

Cemāl-i yāra **ḥayrānsın** Yetimī

Yine fāş oldı bu esrār derdā (Yetim D., G. 7, M. 11).

Görüp esrār-ı cür'a-dān-ı Ḥak' ı

Oldı **ḥayrān-ı** Ḥüdā beglerümüz (Yetim D., G. 68, M. 14).

'Aşk ile mebhüt ü **ḥayrānam** egerçi ben gedā

Ḥāmdü-li'llāh zāhid-i ḥod-rā gibi gül olmadum (Yetim D., G. 134, M. 5).

Bülbül-i pür-güy bî-ḥod servler **ḥayrân** ü zâr

Ḡonçe-i sîr-âb teşne bâde-i gül-fâm mest (Yetîm D., G. 15, M. 11).

Gördüğün Leylî sanan Mecnûn gibi

Vâlih ü âşüfte **ḥayrân** gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 6).

➤ **ḥayrân iken:** (bir şeyin) etkisine girmişken, tutkunken.

Yetîm eşkâl-i eşyâda cihân **ḥayrân iken** el-ḥaḳ

Seni gördüm ki seyr eyler bu eşyâyı nigâhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 9).

➤ **ḥayrân itmek [D]:** hayran etmek.

Sırrını ifşâ iderdi pîr-i ‘aşḳ-ı ḥân-kâh

Ḳan **ḥayrân itmeseydi** vâkıf-ı esrârını (Yetîm D., G. 199, M. 4).

➤ **ḥayrân olmak[D]:** şaşırarak, şaşırıp kalmak.

Sırrı ‘ayân eylemedi ser virüp Yetîm

Esrâr-ı ‘aşḳ-ı yâr ile **ḥayrân olan** başum (Yetîm D., G. 135, M. 14).

Ḥayâlî vâdî-i şî'rûn **olup** güm-geşte **ḥayrânı**

Yetîm ol vâdiye düşmişlere sâlâr u reh-berdür (Yetîm D., G. 62, M. 9).

❖ **ḥayret:** bir durum veya bir şey karşısında ne yapacağını, ne hüküm vereceğini bilememe, şaşırma, şaşırıp kalma, şaşkınlık.

Faḳr ile dîn araya aldı beni

‘Aḳlum alup **ḥayrete** şaldı beni (Yetîm D., Mes. 3, M. 20).

Ḥazret-i pîri kodı **ḥayret** ile ḥasretde

‘Andelîbine vedâ’ itdi gidüp ol gül-i ter (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 27).

Şikeste pâre vü **ḥayretde** ḳaldum

Mesâfe ḳat’ına bir merkebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 11).

➤ **hayret almak [Kalıp İ.]**: şaşırıp kalmak, hayret duymak.

Olmasun bî-derde derdümden diyem gel ibret al

Vâlih ü dem-beste al benden beni ey **hayret al** (Yetîm D., K1. 35, M. 2).

➤ **hayrete varmak [Kalıp İ.]**: hayrette kalmak, şarşırmak.

Cism-i pür-dâg ile kuyuñda şitâbumdan benüm

Hayrete varup didiler uleden kaplân aar (Yetîm D., G. 40, M. 8).

❖ **hayvân-**: duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı yaratık;

akılsız, duygusuz, kaba, hoyrat

Geh deper gâh süser geh ısırır gâh alar

Niçe **hayvânlar** olur şuret-i insanda şaın (Yetîm D., G. 156, M. 10).

Dilerseñ Hızır-ı rüşen-râya ırmek hem-ü İskender

Uyup **hayvâna** gel itme zulem iklimini seyrân (Yetîm D., G. 159, M. 6).

❖ **hazân**: güz, sonbahar.

Bâgda çekme **hazân** havfın ü şa-ı mîve-dâr

Serv keş âzâde ol ‘âlem çemenzârın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 3).

❖ **hazer**: sakınma, korunma.

Manşıbın manşaba vü câhını âh añlayalum

Hazer üzre olalum bakmayalum dünyâya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 6).

➤ **hazer eylemek [Kalıp İ.]**: dikkat etmek, sakınmak, kaçınmak, çekinmek.

Hazer eyler oyunından göricek

Nûh evinde diyen ol gerçek erin (Yetîm D., K1. 1, M. 43).

Olmasun dir iseñ başuñ kayı

Yâ gibi egrilikden **eyle hazer** (Yetîm D., K1. 16, M. 2).

Tâ-ı mînâdan Yetîm **eyle hazer** bir kimseye

Olmadı bu pür-alel kâşâne künc-i ‘âfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 9).

➤ **hazer itmek [Kalıp İ.]:** dikkat etmek, sakınmak, kaçınmak, çekinmek.

Hazer it bahs ü cedel eyleme pîrân-ı çarîk

Çavl-i irşâd üzere çün u çirâ sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 11).

Mâlik-i Dînâr-ı kevneyn oldı bu bâzârda

Kim ziyânında **hazer itmez** dahı sūd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 8).

Bir pül-i rāh-ı haşardur bu cihân-ı köhne

Hazer it gâflet ile geçme ayak baş muhkem (Yetîm D., G. 125, M. 4).

Yâr gösterse işiginde raķībün **hazer it**

Var imiş rāh-ı bedi hîle-i şeytānda şaķın (Yetîm D., G. 156, M. 5).

Mā-ħaşal tatlu sözinden **hazer it** hem-rāhuñ

Zehr ħalt olmasun ol sūkkeri ni'metde şaķın (Yetîm D., G. 157, M. 11).

Şaķın bir buseyi biñ cāna virme

Hazer it aşşısı degmez ziyāna (Yetîm D., G. 189, M. 10).

Nerrād-ı çarĥ ile yūri bāziden **it hazer**

Virme nuķūd-ı vaķtūni lu'b u ķumāra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 11).

❖ **ħazîn olmak [Kalıp İ.]:** hüzünlü, kederli, gamlı olmak.

Çihre-i zerd ile mesrūr olmasın mı ehl-i derd

Hātır-ı ħāce **ħazîn olsa** virür altun neşāt (Yetîm D., G. 87, M. 10).

❖ **ħazîz:** alçak yer.

Seri pā pāyı ser eyler cihân-ı bî-ser ü pādur

Ĥazîzi evc ider evci ħazîz eyler bu dünyādur (Yetîm D., G. 53, M. 2).

➤ **ħazîz eylemek [Kalıp İ.]:** alçak, hor etmek.

Seri pā pāyı ser eyler cihân-ı bî-ser ü pādur

Ĥazîzi evc ider evci **ħazîz eyler** bu dünyādur (Yetîm D., G. 53, M. 2).

❖ **hazret:** şahıs veya kutsal sayılan varlık isimlerinin başına getirilip Farsça isim tamlaması şeklinde kullanılır ve saygı ifâde eder: “Hazret-i Peygamber.” “Hazret-i Kur’an.”.

İdersen **Hazret-i H’**âce ‘Ubeydu’llâh’dan istimdâd

Yüz üzre sürinür âh Semerķand ü Buķārâ tüt (Yetîm D., G. 18, M. 11).

Hazret-i pîr-i Cemâlî etegin tüt dun ise

Ey Yetîmî olugör ebkemi dervîşlerün (Yetîm D., G. 107, M. 13).

Hazret-i pîri kodı hayret ile hasretde

‘Andelîbine vedâ’ itdi gidüp ol gül-i ter (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 27).

Ķanı ol **hazret-i maĶdûm-ı Efendî-zâde**

Ķalkdı aradan idüp cümlemüzi üftâde (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 47).

Hazret-i pîri kodı hayret ile hasretde

‘Andelîbine vedâ’ itdi gidüp ol gül-i ter (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 27).

Hazret-i pîr-i Cemâlî’ye ola ecr-i cezil

Bâķiye ‘ömr-i taviil ola budur vird-i Yetîm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 81).

➤ **hazret-i Ķaķ:** Allah.

Zıll-ı himâyetde tütüp zâtuñı

Hazret-i Ķaķ vire murâdâtuñı (Yetîm D., Mes. 3, M. 36).

➤ **Hazret-i Hızır:** âb-ı hayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdâdına yettiğine inanılan, bir görüşe göre peygamber, bir görüşe göre velî olan zat.

Giydi eşcâr Ķil’at-i Ķadrâ

Her biri **Hazret-i Hızır** güyâ (Yetîm D., Mes. 2, M. 12).

➤ **hazret-i Mevla:** Allah.

Şûret-i kışrı koyup ma’nî lübbi bulup

Ehl-i basîret olup **hazret-i Mevla’ya** baķ (Yetîm D., G. 104, M. 6).

➤ **hazret-i şah-ı kerim:** kerem sahibi, cömert padişah hazretleri.

Hazret-i şah-ı kerimüñ nāmudur nāmıñ senüñ

Nuşret ü ‘avn iledür āğāz u encāmuñ senüñ (Yetim D., G. 112, M. 1).

❖ **hebā:** boş, beyhude, nafil, faydasız.

Binā kim dil-firib ü dil-rübādur

Nazar itsek haķikatde **hebādur** (Yetim D., Mes. 4, M. 4).

❖ **hedef:** amaç, maksat, meram, varılmak istenen nokta.

➤ **hedef-i ‘aşk:** aşk hedefi.

Hedef-i ‘aşk u maħabbetden ırılmaz dil ü cān

Tir-i ʔa’ne atılıp ger ola biñ yaykaralar (Yetim D., G. 55, M. 5).

➤ **hedef eylemek [Kalıp İ.]:** hedef etmek || aşğın, sevgilinin ok gibi kirpiklerine kendisini hedef etmesi.

Ṭoğrılıp peykān-ı zehr-ālūd-ı dōst

Geldüince sineñi **eyle hedef** (Yetim D., G. 96, M. 14).

❖ **heft-kışver:** yedi iklim.

Hayāli tīg-ı elfāzı şalarsa rub‘-ı meskūna

Yetim elfāzınuñ zīr-i nigini **heft-kışverdür** (Yetim D., G. 62, M. 6).

❖ **hel şakaķte kalbihi:** “onu kalbinden söyleyip söylemediğini bilmen için kalbini mi yardın?”.

Ey Yetimi **hel şakaķte kalbihidür** çün hadis

Sū-i zan bābın yapup baħs eyleme ez nīk ü bed (Yetim D., G. 29, M. 9).

❖ **helāk:** ölme, mahvolma, yok olma || Perîşan olma, bitkin duruma gelme.

➤ **helāk eylemek [Kalıp İ.]:** mahvetmek, perişan etmek.

Zümre-i bed-ḥāh ile insān iseñ üns eyleme

Ādemi **eyler helāk** olsa karīn dīv ü ded (Yetīm D., G. 29, M. 4).

Efī-i firḳat **helāk eyler** helāk

Her kimüñ bir yār-ı ġārı olmaya (Yetīm D., G. 184, M. 7).

➤ **helāk itmek [Kalıp İ.]:** mahvetmek, perişan etmek.

Ey Mehdī-i dīn ġayret aḥbābı **helāk itdi**

Gel ḥāriciyile ḳıl Deccāl'ı perākende (Yetīm D., G. 178, M. 5).

➤ **helāk olmak [Kalıp İ.]:** mahvolmak, perişan hâle gelmek.

Cān u dil mürġi **helāk olmada** bī-dāne vü āb

Dürlü ziverler ile ten ḳafesi niceye dek (Yetīm D., G. 110, M. 7).

➤ **ḥelāl olmak [Kalıp İ.]:** yaptıklarımın, verdiklerimden dolayı bir karşılık beklemiyorum, isteye isteye yaptım, isteye isteye verdim” anlamında kullanılır.

Efendim ḳanumuz çün şīr-i māder

Ḥelāl olsun içersen ḳana ḳana (Yetīm D., G. 189, M. 4).

❖ **hele:** şaşkınlık ve dikkati çekmek için söylenen bir söz.

Hele ben bildüğüm hemān budur

Cümle eşyāda görinen odur (Yetīm D., G. 52, M. 1).

Hele sen rāzuñı ketm eyle şaḳın açma Yetīm

Nerelerden şorınursa ḳo şorınsun abdāl (Yetīm D., G. 118, M. 9).

❖ **hem:**

1.birlikte, aynı zamanda, ilâve olarak.

Cism zulmānını ref eyle münevver dil olup

Rüz u şeb zıkr-i Ḥüdā'yile şafāda ol **hem** (Yetīm D., G. 125, M. 8).

Pōst-pūş oldum bulaldan kendüzümde bŷy-ı dōst
Nite kim nāfe sārıldı oldu **hem** pehlŷ-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 8).

Ferāgat gŷşesin tŷt ‘uzlet eyle
Ne sen il bil seni **hem** il ne bilsŷn (Yetîm D., G. 141, M. 14).

Genc-i sırrı her gedā ṭab‘a ḥācem fāş eyleme
El kararlar olmasa **hem** yā niçe altun bend (Yetîm D., G. 34, M. 6).

Hem bile yıķmış idŷk dārını maşlŷblarıñ
Ol gice yıķmağa virdŷkde icāzet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 33).

İki sultān-ı Rŷm’a **hem** ben de
Olmış idŷm yigirmi yıl bende (Yetîm D., Mes. 2, M. 87).

2.ayrıca, ŷstelik zaten, bir de, şurası da var ki.

NuṭḲ-ı ḤaḲ’dur şecer içinde ene’llāh diyen
Hem ene’l-ḤaḲ ki ser-i dārda Manşŷr didi (Yetîm D., G. 203, M. 8).

Mebġaz-ı dehr-i fenā fırķasını cāndan sev
Ḳatıl ol zŷmreye **hem** mŷlk-i beķā sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 10).

Hem daḥı Mecnŷn gibi fenn-i cŷnŷn-ı ‘aşķa dŷş
Sen de bir Leylŷ-veşŷñ dŷvānesi ol giderek (Yetîm D., G. 111, M. 13).

❖ **hem-ḡŷ:** gibi.

Dilerseñ Ḥıẓr-ı rŷşen-rāya irmek **hem-ḡŷ** İskender
Uyup ḥayvāna gel itme zŷlem iḳlimini seyrān (Yetîm D., G. 159, M. 5).

Cŷvānlar ḡihresi seyrinde nŷr-ı ḡeşmi ḥarc itdŷñ
Aġardı gŷzlerŷñ **hem-ḡŷ** sebel ey pŷr-i nā-bālig (Yetîm D., G. 95, M. 4).

İtme lāfına va’denŷñ bāver
Gŷft ŷ gŷda olursa **hem-ḡŷn** dŷr (Yetîm D., K1. 23, M. 2).

❖ **hem-dem:** arkadaş, dost.

Sen de bir 'āleme eyle pervāz

Rūh-ı Ɣuds'ün diyeler **hem-demidür** (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 90).

Bülbül-i şūrīde-veş ben nice feryād itmeyen

Gül gibi hār ile **hem-dem** gördüm ol gönçe-femi (Yetim D., G. 210, M. 12).

➤ **hem-dem olmak [Kalıp İ.]:** arkadaş olmak, arkadaşlık etmek.

Rāstī kişver-i 'aşka seni iltürdi eger

Zāhidā **hem-dem olıbilseyidün** 'uşşāka (Yetim D., G. 183, M. 6).

Mevlevī gibi felek çarha girüp itdi semā'

Nāle-i nāy **olalı hem-demi** dervişlerün (Yetim D., G. 107, M. 6).

❖ **heme:** hepsi.

Olma müşrik vücūd-ı ğayra bakup

Di muvaḥḥid olup **heme** odur (Yetim D., G. 52, M. 6).

❖ **hem-hāl olmak [Kalıp İ.]:** aynı hāli paylaşmak, aynı durumu yaşamak.

Hāfız-ı Şīrāz ile dem-sāz ü **hem-hāl olmağa**

Ey Yetim itmek gerek feḥvā-yı Kur'an'ı melāz (Yetim D., G. 35, M. 9).

❖ **hem-rāh/ hem-reh:** yol arkadaşı, yoldaş.

Keserler dil çıkarmazlar şaḫın **hem-rāhdan** ey dil

Ki ebnā-yı zamān ḫadr-i refiḫ-ı rāhı bilmezler (Yetim D., G. 44, M. 7).

Mā-ḫaşal tatlu sözinden ḫazer it **hem-rāhuñ**

Zehr ḫalt olmasun ol sükkeri ni'metde şaḫın (Yetim D., G. 157, M. 11).

Bu siyeh baḫtı çeküp eyledi **hem-rāh** bile

Aḫ Deñiz yüzlerin itdükde seyāḫat Ɣapudān (Yetim D., Ks. 1, M. 31).

Nārdan kıt'adur sefer bilürüz

Ey ḫuşuş ola **hem-rehuñ** nā-dān (Yetim D., K1. 27, M. 2).

➤ **hem-rāh olmak [Kalıp İ.]**: yoldaş olmak.

Metā'-ı rāzı yoldaşdan şağın ey zümre-i aḥbāb

Ḥarāmī şimdi mi **hem-rāh olupdur** kārbān içre (Yetîm D., G. 191, M. 10).

Ḥayr-ı dîn Beg gibi Ġāzî Beg'e **hem-rāh olalum**

Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 31).

Çün sefer sevḳ ola baḥr ü berde

Ḥızr **hem-rāhuñ ola** her yirde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 130).

❖ **hem-ser**: benzer, eş, denk || arkadaş, dost.

'Arş ile **hem-ser** livā-yı āh-ı serdüm var benüm

'Aşḳ şāhiyam bu gün kimden ne derdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 1).

❖ **hem-sifāl**: kadeh arkadaşı.

➤ **hem-sifāl olmak [Kalıp İ.]**: kadeh arkadaşı olmak.

İtleriñle **hem-sifāl olmak** diler

Seg raḳībüñ ḳatı ulu a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 7).

➤ **hem-sifal olan**: kadeh arkadaşı olan.

İtleriñle **hem-sifal olan** gedalar sāḳiya

İstemez ger 'arza itsen 'işret-i cām-ı Cem'i (Yetîm D., G. 210, M. 7).

❖ **hem-zānū**: diz dize, yan yana oturan kimse.

Ḥikmet-āmiz pendümi gūş it

Olma bed-hūlar ile **hem-zānū** (Yetîm D., K1. 8, M. 2).

❖ **hemān**:

1. neredeyse, hemen hemen.

Saḳara ser-nigün atılmakdur

Sefere cāhil ile 'azm **hemān** (Yetîm D., K1. 27, M. 4).

2. derhal, çabucak, hiç vakit geçirmeden.

Ol şanem hâtır-nişân itdükde ‘uşşâkı raķib

Küfri ez-ber okıyup mekrin **hemân** ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 8).

Hemân işbuyimiş diyüp de zâhid

Başuñcün çeyneme pā-māl-i ‘aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 5).

3. ancak, sadece, daima, yalnız; fakat illa, her zaman.

Dōstum zincirden dīvāne çıkmakdur **hemân**

Dil çekinüp k’isteye ol zülf-i pür-ħamdan ħalâş (Yetîm D., G. 84, M. 7).

Her gedāya virme ki maķşūdını bābda

Bir işāretdür **hemân** sultānum iķdāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 4).

İki şeh itmez āsāyiş bir iklim içre gördiler

Hemân şāh-ı cihān-baĥşuñ du‘āsıyle olup maķrūn (Yetîm D., Terķib-bend 1, M. 30).

Saña naķş-ı ķadem eclī vü rüşendür **hemân** ey cān

Göñül mir‘atini jeng-i ħavādisden mücellā tüt (Yetîm D., G. 18, M. 7).

Vaşl için şanma **hemân** sîm ü zer oynar cānā

Yoluña ‘aşık olan cān ü ser oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 1).

Hele ben bildüğüm **hemân** budur

Cümle eşyāda görinen odur (Yetîm D., G. 52, M. 1).

Ĥıttā-i Rūm eylemez reşki **hemân**

Ġıbta-i İrān u Tūrān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 13).

Dirlik buyise dirlüğüme toymışam **hemân**

Şimden girü bu cismüm ola ķüt-ı kirm-i ķabr (Yetîm D., Terķi-bend 1, M. 29).

Bu dünyā bir maħall-i sür‘at ancak

Meh ü sālî **hemân** bir sā‘at ancak (Yetîm D., G. 102, M. 2).

Başuma jülīde-mū sevdāsı düşmekdür **hemân**

Ger görem cānā başuñda ol siyeh jendi bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 3).

4.artık.

‘Ārızında görmeyüp saçın kalem

Ser-nigün oldu **hemān** miskin kalem (Yetîm D., G. 130, M. 2).

5.birden.

Ṭāḳ-ı Kısra yapıldı k’oldı tamām

Perde-dār oldu ‘ankebūt **hemān** (Yetîm D., K1. 20, M. 2).

❖ **hengām:** vakit, zaman, mevsim.

Hurūş eyyāmıdır cūş itdi şular çağlayup taşdı

Cünün **hengāmıdır** ‘ākıl ço şehri rāh-ı şahrā tūt (Yetîm D., G. 18, M. 4).

➤ **hengāme-i hengām:** zaman gürültüsü, patırtısı.

Hūş yār-ı vaḳt bī-hūş u ser ü pā nā-bedid

Bāde-peymā ser-ḥoş ü **hengāme-i hengām** mest (Yetîm D., G. 15, M. 8).

❖ **hep:** tüm, bütün; her zaman. Tekil isimlere tamlayan görevinde getirilerek birer birer olarak “...-in hepsi” anlamını vermektedir.

Şūret-i kesret olup ma’nī-i vaḥdetle bir

Zāhir ü bāında **hep** cümleyi yek-tā görür (Yetîm D., G. 41, M. 6).

Be düşüñdür gözüñ aç ḡafleti ço

Hābda beglige beñzer **hep** bu (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 112).

Şikeste-ḥāl Ferhād’un ciger pergālesidür **hep**

Degüldür lāleler yir yir ki seng-i ḥāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 5).

Ne kadar ḥalk-ı cihān var ise cellād-ı ḳazā

Ḳatl idüp ḳarmadadur ḳara yire ḳanını **hep** (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 16).

Güşāde-rūy u handān-leb şürāḥī vü ḳadeh sākī

Ḥum-ı mey-ḥāne-veş deyr-i cihānda **hep** şafā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 6).

Götür at raht-ı vücûdı gözün aç alma ki **hep**
 Düzdi rāh-ı ‘ademe yollarını āfileler (Yetīm D., G. 57, M. 5).

Mā’il oldu vefāya beglerümüz
 Vardılar **hep** şafāya beglerümüz (Yetīm D., G. 68, M. 2).

Uşul ehli bilürler dāyirem **hep**
 Ki devr içre medārum ‘aşdur ‘aş (Yetīm D., G. 103, M. 3).

Nefsini bilmek hevāsiyle **hep**
 Cān feşānlıklar idüp geçdi selef (Yetīm D., G. 96, M. 3).

Ne adar halk-ı cihān var ise cellād-ı azā
 atlı idüp armadadır ara yire anını **hep** (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 16).

❖ **her:** hep, bütün, tüm. Tekil isimlere tamlayan görevinde getirilerek birer birer olarak “...-in hepsi” anlamını vermektedir.

Nāfile dem-sāz olup feryād ider **her** ‘andelīb
 Sīnede **her** tāze dāğum olalı bir gül baa (Yetīm D., G. 9, M. 3,4).

Dili bīzār idüp **her** şeb du‘ā ehlinden it yā Rab
 Dem-i şubh-ı vişālūñle liā ehlinden it yā Rab (Yetīm D., G. 10, M. 1).

Geçüp ‘izzet serīrinde mu‘azzedür gedā meşreb
 Düşüp hāk-i mezelletde yatur **her** pādşā meşreb (Yetīm D., G. 11, M. 2).

Ser-bürehne ‘ūrlar semtini ta‘yīb itmesün
Her faih-i medrese cübbeyle destārın görüp (Yetīm D., G. 14, M. 8).

Her dil-i sādede neyler hāt-ı la‘lūñ naşı
 Hāt-ı yāūt revā mı yazıla **her** kāğıd (Yetīm D., G. 30, M. 8).

Nālede **her** mürğ-ı hoş-destān-serā
 Bāh u rāğ u verd-i hāmra vāqtidür (Yetīm D., G. 36, M. 3).

Cūylar şanmañ habāb ile düşüp **her** vādīye
 Gözyaşıyle ara-i āvāre ser-gerdān aar (Yetīm D., G. 40, M. 3).

Bir Yetim'em sine-i pür-süz u âteşnâkde

Her siyeh dâğı benüm göynüklü nânum şandılar (Yetim D., G. 47, M. 10).

Çün beyâbân-ı belâ yollarını tıttuk biz

Şalalum **her** tarafa şit ü şadâ velveleler (Yetim D., G. 57, M. 4).

Kendüni şanma şehâ şâh-ı cihân tenhâ sen

Her gedâ başlu başına nazâr itseñ şehdür (Yetim D., G. 59, M. 8).

Gül-i bi-ğâr dime gel bu çemenzâra Yetim

Nazâr it **her** tarafa âlet-i perhâş yatar (Yetim D., G. 61, M. 10).

Her şanem müy-miyâni hevesinde ey cân

Dil-i âvâreyi bir kıl ile niçe yiderüz (Yetim D., G. 65, M. 5).

Demler olur ki 'aşk meşk eyler

Baş egüp **her** gedâya beglerümüz (Yetim D., G. 68, M. 4).

Bir semend-i bād-pây ile geçerdüm küh u deşt

Şâh-râh idi önümde **her** gelen yoğuş iniş (Yetim D., G. 75, M. 4).

Defter-i ehl-i fenâda nâmı sebt olmak gerek

Halk içinde **her** kim oldu medh ile zemden halâş (Yetim D., G. 84, M. 4).

Ey Cemâlî olmasa her-câyî eş'âr-ı Yetim

Boynına **her** 'arifün olmaz idi divânı farz (Yetim D., G. 85, M. 10).

Rütbet-i der-gâh-ı 'aşkı ben nice ta'rif idem

Her gedâ-yı kem-teri bir Sencer ü Dârâb feyz (Yetim D., G. 86, M. 6).

Perdesini kesretün kaldur ki tâ

Şâhid-i vahdet görinsün **her** taraf (Yetim D., G. 96, M. 8, 11, 15).

Giceler ħâr ile gülşende geçinen güle hayf

Her seher nâle kılan bülbül-i güyâsına yûf (Yetim D., G. 97, M. 8).

Bu bâğ u râğda **her** nehr-i cârî

Saňa tefhîm için bir rihlet ancağ (Yetim D., G. 102, M. 3).

Atılan seng-i cefâsın mı diyem **her** dūnuñ

Üstüme dönmedügin mi añayın gerdūnuñ (Yetîm D., G. 108, M. 1, 7).

Dehr bir rāh-ı maḥūf oldu ki **her** kafileye

Var mı bir yir dimeye düzd-i ecel şoyunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 7).

Her gedāya virme ki maḥşūdını bābda

Bir işāretdür hemān sulṭānum iḳdāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 3).

Şafā vü Merve ḥaḳḳıyçün **her** iḳlimüñ ṭavāfında

Niyāz itdükçe kıblemdür Ḳalātā'yile (Yetîm D., G. 115, M. 3).

Pence uzadur ḥamselere **her** ḡazelüm çün

Ey ṭab'-ı süḥan-senc söz az olsun öz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 7).

Her 'abā-pūş bize 'arz-ı riyā eylesesün

Tāc-ı tecrīd urınup çün ü çirā eylesesün (Yetîm D., G. 154, M. 1).

Maḳāmuñ ey gönül 'Anḳā-şifat Ḳāf-ı ḳanā'at ḳıl

Zeḡan veş per açup **her** āşiyāna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 6).

Her baḳan ḡayretle çarḥ-ı pür-şitābuñ 'aynına

Nevbetin gözler baḳup bu āsyābuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 1).

Na'ralar peydā idüñ **her** ḡüşeden ey ehl-i şevḳ

Cüş idüp çün pür-enin oldu rebāb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 7).

Yetîm emvāc ile **her** tiḡ olup bir mevc-zen deryā

Selāmet sāḥilin Efrenc'e göstermez bu furtuna (Yetîm D., G. 182, M. 9).

Tā ḥiṭāb-ı elesti ḡüş itdüm

Didüm ol demde **her** belāya belı (Yetîm D., G. 195, M. 6).

Her ṭaraf cāy-ı neşāt iken 'acebdür bulmadum

Bu dil-i ḡam-gine mesken külbe-i aḫzān gibi (Yetîm D., G. 196, M. 7, 9).

Menba'-ı ehl-i şafādur **her** diyār ammā Yetîm

Rüm gibi olmaya ṭab'ı Güher-pāş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 9).

'Aşk ile okunduğınca faşl u bāb-ı Mesnevī

Şevk ile rakşa koyar **her** şeyh ü şābı Mesnevī (Yetīm D., G. 198, M. 2).

Her nihāl-i tāzeyi tahrik idüp bād-ı bahār

Sāye-güster itdi cūyuñ 'ar'ara şimşādını (Yetīm D., G. 202, M. 7).

Maḥrem-i rāz-ı dil itme yūri **her** bī-ḥıredi

Ādem iseñ özüne itme yakın dīv ü dedi (Yetīm D., G. 203, M. 1).

Her gūşede o şāhuñ çokdur çerāğı ammā

Yokdur Yetīm'e mānend ehl-i hüner çerāğı (Yetīm D., G. 206, M. 9).

Dil eyledi ziyāret **her** beyt ü **her** çerāğı

Cānı mūnevver eyler yokdur bir er çerāğı (Yetīm D., G. 209, M. 1).

Eşk-i bülbüldür çemende **her** seher rīzān olan

Gülşen içre bāğ-bān bilmen ne şanur şeb-nemi (Yetīm D., G. 210, M. 9).

Her yakayı seḥāb idüp gül-geşt

Düşdi ter anı gördi dāmen-i deşt (Yetīm D., Mes. 2, M. 5).

'Akl-ı derrākūñ ile **her** düstūr

Āşāf-ı 'ahd ü rıfķ ile ma'mūr (Yetīm D., Mes. 2, M. 37).

Yine **her** cānibe 'aşķ ile müşg ü merḥabā geldi

Dil-i maḥzūn-ı yārāna meserretle şafā geldi (Yetīm D., Mrb. 2, M. 25).

Ağzını poyraza açup efsürde-ḥāl olur

İtmez zaḥıre mūr gibi **her** ki iktisāb (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 6, 27, 32).

İki şem'-i hüdādur şu'lesinde cān u dil rūşen

Žıyā vü pertevinde **her** gönül bir vādī-i Eymen (Yetīm D., Terki-bend 1, M. 60, 82).

Her seyāḥat k'ola niyyet yine gelmekligedür

Ne seyāḥat ola bu yirini terk itdi ebed (Yetīm D., Terki-bend 3, M. 43).

Genc-i sırrı **her** gedā ṭab'a ḥācem fāş eyleme

El kararlar olmasa hem yā niçe altun bend (Yetīm D., G. 34, M. 5).

Her ki dir bu du'āyiçün āmīn

Ḥātırı gerd-i ğamdan ola emīn (Yetīm D., Mes. 2, M. 135).

Her dil-i sādede neyler ḥaṭ-ı la'lüñ naqşı

Ḥaṭṭ-ı yāḳūt revā mı yazıla her kāğıd (Yetīm D., G. 30, M. 7).

Varmağa üftān ü ḥızān **her** ṭaraf

Ey Yetīmī bī-ser ü pā vaḳtidür (Yetīm D., G. 36, M. 13).

Oldı **her** ābile ayağumda

Ben ḳadem-rence ḳılmağa bir otağ (Yetīm D., G. 94, M. 3).

Ḳo ḥücüb-i şūreti şāhid-i ma'nāya baḳ

Terk-i cihāt eyleyüp dilber-i **her** cāya baḳ (Yetīm D., G. 104, M. 2).

❖ **her-bār [Kalıp İ.]**: her defa, her defasında, sürekli.

Oḳ gibi toğruluk idüp **her-bār**

Eylegil menzil-i murāda güzer (Yetīm D., K1. 16, M. 3).

❖ **her bir [Kalıp İ.]**: her bir, ayrı ayrı hepsi.

Biñ yaşarsa şahlar 'işretten āğāh olmaz

Gel gedayı gör ki biñ 'ış añladur **her bir** demi (Yetīm D., G. 210, M. 6).

Elinde cām-ı Cem **her bir** gedası Keyḳubād-ı vaḳt

Ururlar na'ralarla nevbet-i küy-ı ḥarābātı (Yetīm D., G. 194, M. 7).

Giydi eşcār ḥil'at-i ḥadrā

Her biri Ḥazret-i Ḥızır güyā (Yetīm D., Mes. 2, M. 12).

Cife-i dünyā-yı ḥabdur **her birisi** bir gurāb

Şanma ṭūṭı gibi şekker-ḥā olupdur şūfilik (Yetīm D., G. 105, M. 3).

Daḫı evlād u ensābı cihān ṭurduḳça var olsun

Serir-i 'izzet üzere **her birisi** kām-kār olsun (Yetīm D., Terki-bend 1, M. 84).

❖ **her dem [Kalıp İ.]:** her zaman, her an, her dakika, daima.

Cemalüñ şevkine döksün Yetimî dîdeden hün-âb

Dil-i pür-derd ile **her dem** bükâ ehlinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 14).

lî-ma‘allâh demidür **her demi** dervîşlerüñ

‘Aql ile derk olamaz ‘âlemi dervîşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 1).

Cemâlî gibi gel sen de Yetimî derd-i ‘aşk ile

Yürekden âh idüp **her dem** iki gözün pür-âb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 10).

❖ **her gün [Kalıp İ.]:** her gün, her zaman, daima.

Zâhîde eylerse **her gün** dökdüğü ol âb feyz

‘Aşk-ı âteşnâkden alur dil-i ahbâb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 1).

❖ **her kim [Kalıp İ.]:** her kim, kim olursa olsun.

Gözi toyar şu üstüri ölmîş ‘Arab gibi

Behr-i zahîre **her kim** evinde bakar başar (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 18).

Defter-i ehl-i fenâda nâmı sebt olmak gerek

Halk içinde **her kim** oldu medh ile zemden halâş (Yetîm D., G. 84, M. 4).

İnişin endîşe it bâlâlığında ‘âlemün

Kim naşîbin arturur **her kim** firâza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 8).

Her kimüñ encümende vaḥdeti var

Aña her yir huzûra bâ‘isdür (Yetîm D., K1. 12, M. 1).

Defter-i ehl-i fenâda nâmı sebt olmak gerek

Halk içinde **her kim** oldu medh ile zemden halâş (Yetîm D., G. 84, M. 4).

Şi‘ârî **her kimüñ** tayy-ı lisân oldu tufeylî ol

Şakın ammâ ki şâhib taylasâna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 7).

Her kim tufeyl eyleye bir iki güsferd

‘Âlem anuñ tufeyli olup ola ercmend (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 11, 23, 35, 47, 59,).

İtmedi reşk idüp evreng-i selâṭine nigāh

Her kimün bisteri ḥākister-i küllḥan oldı (Yetîm D., G. 212, M. 6).

Efî-i firqat helāk eyler helāk

Her kimün bir yār-ı ġārı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 8).

❖ **her kişi [Kalıp İ.]**: herkes.

Du'âyile didi **her kişi** târih

İlâhî kııl bu tıfl-ı tâzeyi pîr (Yetîm D., K1. 36, M. 9).

❖ **her ne [Kalıp İ.]**: hangi, hangi (şey ki), her ne, ne olursa olsun.

Ki ṭabî'at olur ṭabî'atdan

Nîk ü bed **her ne** görse ey hoş-ḥû (Yetîm D., K1. 8, M. 4).

Her ne kim işidildi zişt ü pelîd

Pāk ṭuṭup şu gibi anı yu (Yetîm D., K1. 19, M. 1).

Görelüm alnumuza **her ne** ki yazdı Yaradan

Gel ṭonanmāya gidüp 'azm-ı Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 7).

Her ne kim ḥātıra olsa yuyalum āb gibi

Kāyinātı görelüm vākı'a-i ḥāb gibi (Yetîm D., Mrb. 3, M. 5).

Ḥamdü-li'llāh bañadur ġayra degül

Her ne kim itdüñ ü bisyār itdüñ (Yetîm D., Terkeb-bend 2, M. 60, 71).

Sa'd Vaḳḳās oқıdur āh-ı dil-i dervîşān

Her ne semte güzer eylerse ḥaṭā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 10).

❖ **her yañ [Kalıp İ.]**: her taraf, her yön.

Dîde-i terden revān olan sirişküm **her yaña**

Çağlayup yollar keser Nîl ü Aras ırmağına (Yetîm D., G. 176, M. 3).

❖ **her yir [Kalıp İ.]**: her taraf.

Her kimün encümende vaḥdeti var

Aña **her yir** ḥuzūra bā'isdür (Yetîm D., K1. 12, M. 2).

Çün sefer sevķ ola baħr ü berde

Ĥızr hem-rāhuñ ola **her yirde** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 130).

❖ **her zamān [Kalıp İ.]**: her zaman, her an, her dakika, daima.

Kim revā görür Yetîm'üñ böyle maħzûn olduĝın

Her zamān mesrûr iken ķapuñda eytāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 10).

❖ **Herāt**: Herat şehri.

Rûm'dan dervişini bir cezbeyile celbdür

Şeyĥ-i ĥāk-i Pārs ü pîr-i **Herāt'umdan** ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 10).

❖ **her-cāyî**: bir şey üzerinde sürekli durmayan, sözünden, kararlarından dönüveren, sebatsız, kararsız (kimse).

Ey Cemālî olmasa **her-cāyî** eş'ār-ı Yetîm

Boynına her 'ārîfün olmaz idi divānı farz (Yetîm D., G. 85, M. 9).

❖ **herçi**: her ne kadar || ne de olsa.

Sûz ızĥār eyleyüp dir **herçi** bād-â-bād şem'

Gel idüp pervāneyi ister k'ide ber-bād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 1).

❖ **herf-ser ejder-i çarĥuñ zehri**: feleĝin yedi başlı canavarının(yılanının) zehri.

Herf-ser ejder-i çarĥuñ o da tatdı **zehrîn**

Göreyin çarĥı ola döne döne zîr ü zeber (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 31).

❖ **hergiz**: asla, hiç bir vakit.

Ki **hergiz** olmaya fānî esāsı

Muĥalled ola bāķide bināsı (Yetîm D., Mes. 4, M. 11).

❖ **herkes**: herkes, birçokları.

Herkese ķadri ķadar oldı merātib tevzî'

Mertebeñden geçemezsin çalışırsañ biñ yıl (Yetîm D., G. 116, M. 3).

Yüze yüz **herkese** muķabil olup

Söyleme gördüğünü çün gözğü (Yetîm D., K1. 19, M. 3).

Diler iseñ ki olasin maħdûm

Herkese yüz süriyüp it hıdmet (Yetîm D., K1. 14, M. 4).

❖ **hevā:** arzu, düşkünlik, aşk.

Hevāyı cāh idüp çāha düşerler cehl ile ancak

Ne bāṭıl añlayışdur bu ki cāh u çāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 5).

Çıķmadı Mecnûn'dan fikr-i beyābān-ı cünûn

Gitmedi Ferhād'dan zevķ-i **hevā-yı** Bî-sütûn (Yetîm D., G. 145, M. 2).

Sidre ķaddi **hevāsiyle** Yetîm

Seyrümün Muntehā'sıdur ol ruķ (Yetîm D., G. 27, M. 11).

Nefsini bilmek **hevāsiyle** hep

Cān feşānlıklar idüp geçdi selef (Yetîm D., G. 96, M. 3).

Yine bir tîr-i müjgānuñ **hevāsiyle** 'ālemde

Kemān-ı 'aşķı çekmekte bu gün bir pehlevāndur dil (Yetîm D., G. 122, M. 5).

Dil sürüp tarķ eyledi dünyā **hevāsın** kendüden

Baħrdür lâ-büd kenāre eyledi murdārını (Yetîm D., G. 199, M. 7).

İtünle hem-sifāl olmak **hevāsi** var iken dilde

Şafā kesb eylemem 'işret idersem cām-ı Cem'lerle (Yetîm D., G. 179, M. 9).

Yetîm āteş-'izār āfetlerün şevķi **hevāsiyle**

Semender-vār itmişdür yirin ahker göñül mürģi (Yetîm D., G. 204, M. 9).

Gördi 'ömrüm gibi gūne zülfini

Bu **hevādan** urdı ser terkin ķalem (Yetîm D., G. 130, M. 4).

Cüvānā cehli ref idüp **hevādan** ictināb eyle

Yetiş bir pîr-i dānāya kemālāt iktisāb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 1).

Dıraħt-ı Sidre'yi medķ eyleyüp yād itme ey şüfi

Hevāsın ol **hevādan** eyledi ber-ter göñül mürģi (Yetîm D., G. 204, M. 6).

'Älem-i berri koyup baħr **hevāsında** yilen

Bu 'Alī'yise anuñ 'aqlına idrākine yuf (Yetīm D., K1. 7, M. 3).

Dıraħt-ı Sidre'yi medħ eyleyüp yād itme ey şüfi

Hevāsın ol hevādan eyledi ber-ter gönül mürği (Yetīm D., G. 204, M. 6).

Hevā-yı Belh idüp mürşid dilerseñ ey Yetīm el-ħaħ

Per-i İbrāhīm Edhem'dür Ķalātā'yile İstanbul (Yetīm D., G. 115, M. 9).

Saña sen āşinā olmaħ **hevāsı** var ise sende

Yüri bī-hiş ü bī-kes ol bu yār u āşinādan geħ (Yetīm D., G. 25, M. 5).

➤ **hevā-yı 'aşk:** aşk hevesi.

Çü düşdi zevraħ-ı himmet **hevā-yı 'aşk** ile ey dil

Kenār endişesin itme yüri bu baħr-ı mevvēca (Yetīm D., G. 173, M. 5).

Ähum **hevā-yı 'aşk** ile hāk olduğum görüp

Raħş itdürür ğubāruma bir gird-bād olup (Yetīm D., G. 13, M. 3).

➤ **hevā-yı 'aşk-ı Ħaħħ:** Allah'a kavuşma hevesi, arzusu.

Hevā-yı 'aşk-ı Ħaħħ ile virüp cān

Vücüdi mülkini itdürdi tārāc (Yetīm D., G. 22, M. 3).

➤ **hevā-yı cāh itmek [Kalıp İ.]:** itibara, makama heves etmek.

Hevā-yı cāh idüp çāha düşerler cehl ile ancaħ

Ne bāñıl añlayışdur bu ki cāh u çāhı bilmezler (Yetīm D., G. 44, M. 5).

➤ **hevā-yı cennet:** cennet hevesi.

Dīdār-ı 'aşk ola diyü geldük bu 'āleme

Başda **hevā-yı cennet** ü ğilmān u ħūr yok (Yetīm D., G. 99, M. 12).

➤ **hevā-yı efser:** taç hevesi.

Serden **hevā-yı efseri** servlik it gider

'Älem içinde başı açuħ pād-şālīħ it (Yetīm D., G. 16, M. 5).

➤ **hevā-yı mā-sivā:** Allah dışındaki her şeyin hevesi.

O zāt-ı pāk ü bî-çūna mülākī olmağa ey dil

Murād-ı nefsi terk eyle **hevā-yı mā-sivādan** geç (Yetîm D., G. 25, M. 8).

➤ **hevā-yı rü'yet-i didār:** güzel yüzü görmenin hayali.

Yirin od eyledi gālib **hevā-yı rü'yet-i didār**

Ki yüz üzre düşüp hāke yürür āb-ı revāndur dil (Yetîm D., G. 122, M. 9).

➤ **hevā-yı zühd:** perhizkârlık, takvâ hevesi.

Zāhid **hevā-yı zühd** ile olsun huzūrda

'Āşık belā-yı 'aşk ile sen mübtelâlık it (Yetîm D., G. 16, M. 7).

➤ **hevā-yı zülf:** zülfün hevesi, arzusu.

Āhir **hevā-yı zülf** ü haṭ-ı yār ile gider

Hāk içre mūr u 'aḳrebe bu kân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 5).

❖ **heves:** arzu, istek.

Pîrlık irdi cüvānlık **hevesi** niceye dek

Nefsün uş uşlā bu aldaması niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 1).

Her şanem müy-miyāni **hevesinde** ey cān

Dil-i āvāreyi bir kıl ile niçe yiderüz (Yetîm D., G. 65, M. 5).

➤ **heves itmek [Kalıp İ.]:** arzu etme, özenme.

Gayr ma'nîsin alup beyte **heves itme** Yetîm

Mülk-i gayrîde bilürsin ki binā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 13).

❖ **hevilnāk:** korku veren, korkunç.

Taşı taş üzre koma bu dih-i vîrānda şaḳın

Güşe itme bu **hevilnāk** beyābānda şaḳın (Yetîm D., G. 156, M. 2).

❖ **hey:** seslenme ünlemi, ey!

Didi şudan çıkarurken keçemi

Hey yalan dünyede ton mı şaların (Yetîm D., K1. 1, M. 46).

Hey meded bilimedük ağız açup yutdı mı arz

Yā teraḥḥum idüben bağrına mı başdı laḥd (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 39, 69).

Āteş-i ‘aşka yanup ḥākister oldum **hey** meded

Ey semender-vār idenler nār-ı sūzānı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 5).

❖ **heybet:** büyüklük, azamet, iri görünüş.

Düşdi küffār içine dehşet ü **heybet** şöyle

Reyb Fireng’ide şāyed diyü gāret Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 23).

❖ **heycān:** sevinç, korku, kızgınlık, üzüntü, kıskançlık, sevgi vb. sebeplerle ortaya çıkan güçlü ve geçici duygu durumu.

Düşmene eyleme irḥā-yı ‘inān

Ḥink-i ṭab’a vire nā-geh **heycān** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 32).

❖ **hezār:** bin || binlerce.

Pür-füsün-ı şî’r ile şöyle muḳayyeddür Yetîm

Eylemez bu nev’ ile ṭab’ın **hezār** efsün bend (Yetîm D., G. 34, M. 10).

Dōstdan ayrılmazın düşmen olursa şad **hezār**

Yāri terk itmen ‘adū olsa bütün dünyā baña (Yetîm D., G. 6, M. 7).

Bir şeb-çerāğ uyardum anuñ pertevî Yetîm

Bezm-i ḥāşa oldı hezārān **hezār** şem’ (Yetîm D., G. 91, M. 10).

❖ **hezārān:**

1. bülbüller.

Ger **hezārān** per açup pervāz ide Cibril-i dil

Ahrakat didürür sūz-ı ḥabāb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 11).

2.pek çok, fazla, binlerce.

Ol lebi gönçeyi medh eyleyimez

Ey Yetim olsa **hezārān** meddāh (Yetim D., G. 26, M. 10).

Bir şeb-çerāğ uyardum anuñ pertevī Yetim

Bezm-i hāşa oldı **hezārān** hezār şem' (Yetim D., G. 91, M. 10).

Kesb ider 'ālem-i 'ulvīde **hezārān** şādī

Dār-ı süflīde olan bir ğamı dervişlerüñ (Yetim D., G. 107, M. 7).

Yürekde daħı bir gūşe gerekmez āh ile vāha

Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ **hezārān** minnet Allāh'a (Yetim D., Mrb. 2, M. 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36).

Hezārān 'id ile sūr-ı sūrūr-efzādan artuğdur

Cihānuñ şimdiki hāli 'aceb zevk u şafālardur (Yetim D., Terkid-bend 1, M. 19, 77).

Hezārān āferin olsun bu gün Manşūr-ı Hāllāc'a

Ene'l-Hāğ sırrını itdi kitāb-ı 'aşka dibāce (Yetim D., G. 173, M. 1).

❖ **hıdmet:** birinin işini görme; görev, vazife.

Fuğarā zeyyine olup mā'il

Hıdmetine yüz urdum on beş yıl (Yetim D., Mes. 2, M. 106).

Eb ü ecdādı **hıdmetinde** peder

Turnacı başı idi pür şeh-per (Yetim D., Mes. 2, M. 85).

➤ **hıdmet-i Hāğ:** Allah'ın hizmetinde, onun emir ve yasaklarına uyma.

Cüst ü cūda oluban 'ākil ü ferzāne şıfat

Hıdmet-i Hāğ'da özün çābük ü çālāk eyle (Yetim D., G. 169, M. 4).

➤ **hıdmet itmek [Kalıp İ.]:** iş görmek, çalışmak, başkalarının işini yapmak.

Diler iseñ ki olasın maħdūm

Herkese yüz sürüyüp **it hıdmet** (Yetim D., K1. 14, M. 4).

➤ **hı̇dmet-i kūy-ı harābāt:** meyhanenin hizmeti.

Miyān-beste olup cāru-keşidür pārsā-yı ‘aşk

Tehi görmez erenler **hı̇dmet-i kūy-ı harābātı** (Yetīm D., G. 194, M. 4).

➤ **hı̇dmet-kār:** hizmetçi.

Dest-ber-dest idüp çemende çenār

Serv-i āzād öñinde **hı̇dmet-kār** (Yetīm D., Mes. 2, M. 16).

İhtişāmundan dilerseñ behre ger

Cānile ey hāce **hı̇dmet-kārı** sev (Yetīm D., G. 160, M. 6).

❖ **hı̇fz:** koruma, saklama, muhāfaza etme || ezberleme

Hı̇fza mağrūr olma vaḥşidür ‘ilm eyler güriz

Sa’y idüp eyle ‘ulūmı kayd-ı taḥrīr ile zabt (Yetīm D., G. 88, M. 11).

Kāğıda burdı yazup vaşf-ı leb-i yāri Yetīm

Hı̇fz için yāḥod ider zarfını sükker kāğid (Yetīm D., G. 30, M. 14).

❖ **hı̇kd:** kin, öç duygusu.

Vāridāt-ı ‘aşka zāhid eyleme **hı̇kd** ü ḥased

Ḥār u ḥāşāk olamaz mecrā-yı baḥr-i ‘aşka sed (Yetīm D., G. 29, M. 1).

➤ **hı̇kd itmek [Kalıp İ.]:** kin duymak, öç almak istemek.

Hı̇kd idüp nuṭḡ-ı Yetīm’e didi zühhād-ı derā

Bāng-i islāmı belī ehl-i derā sevmezler (Yetīm D., G. 50, M. 13).

❖ **hır hır talaşmak:** kavga gürültü çıkarmak.

İt gibi **hır hır talaşdukça** dirin

Kimse yok midur diye şunlara çıḡ (Yetīm D., K1. 33, M. 3).

❖ **hırām:** salına salına, naz ve eda ile yürüme.

Būy-ı nesīm-i vuşlat deprenmeyince itmez

Ol serv-i sāye-güster cān bāğına **hırāmı** (Yetīm D., G. 201, M. 8).

❖ **hırāş:** korku, korkma, ürkme.

Māh-ı nev sanmañ şafağda nāhun-ı endūhdan

Bu sipihrūñ kana müstağrak **hırāşı** var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 6).

Ey Yetîm ol göz ile geçme uyuz

Dehr elinden gele nā-gāh **hırāş** (Yetîm D., G. 76, M. 14).

❖ **hured:** akıl.

Hurde-bîn olmaz **hured** tā olmaya

Mālik-i fehvā vü ma'nā-yı daķık (Yetîm D., G. 101, M. 5).

❖ **hırka:** dervişlerin üstlerine giydikleri, biçimi ve rengi mensup oldukları tarikata göre değişen, kollu, yakasız, pamuklu giyecek.

Nola mezmūm-ı cihān oldiyise bāde yine

Dem ola rehne gele **hırka** vü seccāde yine (Yetîm D., G. 185, M. 2).

➤ **hırka-i zūhd:** zahitlik hırkası.

Sāye şalarken üstüme zeyl-i pelās-ı 'aşk

Ber-düş idem mi **hırka-i zūhd** ü riyāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 8).

❖ **hırmen:** harman.

Fezā'il **hırmeninüñ** dānesini

Nedür dihķān-ı bī-hāşıl ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 3).

Çün hūşe çin-i **hırmen-i** tevhiddür Yetîm

Bu kiştzār-ı kesret aña bir başağ degül (Yetîm D., G. 124, M. 13).

❖ **hırş-ı dāne:** arpa, buğday hevesi.

Ol çevik kuş ayağından tütülp

Hırş-ı dāneyle kodı dāma serin (Yetîm D., K1. 2, M. 4).

❖ **hıttā-i Rūm:** Rum ülkesi || Anadolu.

Hıttā-i Rūm eylemez reşki hemān

Ġibta-i Ġrān u Tūrān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 13).

❖ **hırz-ı cān eylemek [Kalıp İ.]:** canın sığındığı yer etmek.

Naẓm-ı dūr-bār-ı Yetîm irdükde Ĥāfız sem'ine

Eyleyüp tūmār-ı şî'rden **hırz-ı cān** ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 12).

❖ **hışm:** gazap, öfke.

Gāh **hışm** u gehi nāz eyleyürek

Olsa Beñlü Memi pehlüda yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 109).

❖ **Hızr:** âbıhayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdâdına yetiştiğine inanılan, bir görüşe göre peygamber, bir görüşe göre velî olan zat.

Ĥayāt şuyına ıtalıp ıo ölsün İskender

Gönülde bul yüri **Hızr'uñ** be Āb-ı Ĥayvān'ın (Yetîm D., G. 144, M. 12).

Çün sefer sevķ ola baħr ü berde

Hızr hem-rāhuñ ola her yirde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 130).

➤ **Hızr-ı himmet:** Hızır'ın yardımı, lütfu.

Nūh taħtına binüp başumuza şāh olalum

Hızr-ı himmetle teveccüh idüp āgāh olalum (Yetîm D., Mrb. 1, M. 30).

➤ **Hızr-ı huceste:** Hızır Aleyhisselamın hayırlı, bereketli yolu.

Hızr-ı huceste pey olalı bedreka baña

Gelmez hüçüm-ı hātırardan tefriķa baña (Yetîm D., G. 1, M. 1).

Gel nidā-yı ġayb ile **Hızr-ı huceste** pey gibi

Ġam beyābānındaki tenhāya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 5).

➤ **Hızr-ı rüşen-rây:** parlak fikirli Hızr(Âbıhayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdâdına yetiştiğine inanılan, bir görüşe göre peygamber, bir görüşe göre velî olan zat.).

Dilersen **Hızr-ı rüşen-râya** irmek hem-çü İskender

Uyup hayvâna gel itme zülem iklimini seyrân (Yetîm D., G. 159, M. 5).

❖ **Hicâz:** Mekke ve Medine şehirlerinin bulunduğu coğrafya.

Kim ki vâdî-i haķikatde mecâza meyl ider

Aña beñzer Ka'be'ye varur **Hicâz'a** meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 2).

❖ **hicr:** ayrılık || sevgiliden ayrılma; ayrılık acısı.

Gördi kim virür yele **hicr** odı cism-i hâkümüz

Acıyup şular seper bu dîde-i nemnâkümüz (Yetîm D., G. 70, M. 1).

❖ **hicrân:** ayrılık || ayrılık acısı.

Bağdum gönül cerîdesine diķkat eyledüm

Hicrân hikâyetin oğudum riķkat eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 2).

Sînede yağduğum fetile-i dâğ

Oldı **hicrân** şebinde baña çerâğ (Yetîm D., G. 94, M. 2).

❖ **hicret itmek [Kalıp İ.]:** göç etmek.

Dil aħvâlin Cemâlî'den şoruñ şormañ Yetîmî'den

Ki **hicret ideli** andan iñen hayli zamândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 12).

❖ **hiç:** olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştiren bir söz.

Şâh elinden ğidâ alurken ben

Türk elinden yiyem mi **hiç** erzen (Yetîm D., Mes. 2, M. 82).

Sâķiyâ meclisde benden güft ü gû gelmezdi **hiç**

Ger şürâhî çekmese boyun diyü kulkul baña (Yetîm D., G. 9, M. 5).

Dehr-i ber-cāy-ı ھاٲar Cercis'e ھاrgāh-ı 'adem

Hıç mevcūd ola mı insāna künc-i 'āfiyet (Yetīm D., G. 19, M. 4).

Ƙo Ƙavli hāl-i zevƘ ile k'olur mı **hıç** ağız ƞatlu

Eger dir ise biñ kerre 'asel ey pır-i nā-bāliğ (Yetīm D., G. 95, M. 7).

Bī-derd olana şūriş-i 'aşƘuñdan añma **hıç**

Nā-dān içinde söyleme 'irfān hikāyetin (Yetīm D., G. 139, M. 3).

Ƙam tenāvül eyleyüp dilden idersem nola āh

Dūddan hāl-i olur mı **hıç** 'ayyāş ocağı (Yetīm D., G. 197, M. 4).

Bir bahre düşdi keşti-i dil yok kenāre **hıç**

Bir bād-bāni rāst degül rüzgāra **hıç** (Yetīm D., G. 23, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Virdiler nefsi murādın itdiler zulm ü sitem

Añmadılar **hıç** boynında vebāli Ƙalduğın (Yetīm D., G. 151, M. 4).

Germ-i hūn ola mı **hıç** efsürde

Nār-ı fi'lin ide mi hākister (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 41).

❖ **hidāyet**: doğru yola irşat, delālet.

Şeb-i deycürdur rüşen nehārum ey dil-i güm-rāh

Hidāyet kevkebin iste yitürdüm şāh-rāhı ben (Yetīm D., G. 140, M. 4).

Seni gird-āba atar bu zulumāt

İyneye al be **hidāyet** fenerin (Yetīm D., K1. 1, M. 14).

❖ **hıffet**: hoppalık.

Belki cünbişde olur küh-ı vaƘār

Kāh-ı perrende-veş itmez **hıffet** (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 20).

➤ **hıffet eylemek [Kalıp İ.]**: basit ve rahat davranışlar sergilemek; ağır olmama hāli.

Ādeme nuşhı sükūn ile edā eyle şaƘın

Depinüp dābbe veş **eyleme hıffet** vā'ız (Yetīm D., G. 90, M. 8).

❖ **ḥikāyet:** hikāye, masal, efsane.

Yā Rab bu faqr ile neye varur **ḥikāyetüm**

Eflāke çıksa yiri degül mi şikāyetüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 49).

Bağdum gönül cerîdesine diğkat eyledüm

Ḥicrân **ḥikāyetin** okudum riğkat eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 2).

Deryā-yı eşk ideli tūfân **ḥikāyetin**

Ğavvāş unutdı lücce-i ‘ummân **ḥikāyetin** (Yetîm D., G. 139, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

➤ **ḥikāyet itmek [Kalıp İ.]:** hikāye anlatmak, nakletmek.

Sakin-i zāviye-i miğnet ü endüh u ğamı

Söyledüp **itdüre** ger ḥālî **ḥikāyet** Kapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 38).

❖ **ḥikmet:** bilgelik, hakikat, hakimlik, hakim adamın hali.

Bād-bân-ı ‘aşğ açup düşeydi bu deryālara

Ḥikmete bağmazdı olup Bū ‘Alî Sînā levend (Yetîm D., G. 33, M. 12).

Ḳışsa-i gülşeni gel mürğ-ı hoş elḥāndan işit

Ṭālib-i ḥikmet iseñ **ḥikmeti** Lokmân’dan işit (Yetîm D., G. 17, M. 2).

➤ **ḥikmet āmîz:** hikmetli, hikmetle karışık, hikmeti içine alan.

Ḥikmet āmîz sözüñ irse Cemālî’ye Yetîm

Dir idi rühımı şād eyledüñ Eflāṭūn’uñ (Yetîm D., G. 108, M. 9).

Ḥikmet-āmîz pendümi gūş it

Olma bed-hūlar ile hem-zānū (Yetîm D., K1. 8, M. 1).

❖ **ḥilāf-ı cins:** karşı cins.

Ḥilāf-ı cins ile zinhār oturma

Eger vāḳı’ ola ikrāh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 3).

❖ **hilāl**: sevgilinin hilal kaşu.

Ol **hilāl** ebrūları görüp ider

Nāle veş incelmegi āyīn kalem (Yetīm D., G. 130, M. 5).

➤ **hilāl-āsā**: yeni ay gibi.

Hilāl-āsā rikābında şu‘ā-‘ı gevher-i nā-yāb

Cihanı kıldı nūrānī çü mihr-i çenber-i gerdūn (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 27).

❖ **hil‘at**: süslü kaftan, gösterişli elbise || kızıl pamuk kabartmaları ve süslemeleri olan kaftan (dag, penbe, ser-a-ser bağlamında).

Ādem olmaz müdde‘ī ger giyse kāt kāt hāreyi

Har ‘azīz olmaz ne deñlü ursalar **hil‘at** yükin (Yetīm D., G. 158, M. 4).

Yār elinde gele bir taş ne lezzetdür bu

Cism ol taş ile sürh ola ne **hil‘atdūr** bu (Yetīm D., G. 162, M. 2).

Mübeşşir oldum idüp saña cān-fezā müjde

Giyürsin egnüme **hil‘at** bu dil-güşā müjde (Yetīm D., G. 175, M. 2).

Niçe ehl-i harīre giydürüp şāl

Niçe şāl ehline **hil‘at** virildi (Yetīm D., G. 211, M. 4).

➤ **hil‘at-ı fakr**: fakirlik, yoksulluk elbisesi.

Hil‘at-ı fakr ile istiğnā yolın varmayayın

Ger virürsem cāme-i zer-beft-i şāhiye çulum (Yetīm D., G. 137, M. 7).

➤ **hil‘at-i hađrā**: yeşil kaftan.

Giydi eşcār **hil‘at-i hađrā**

Her biri Hağret-i Hızır güyā (Yetīm D., Mes. 2, M. 11).

❖ **hile**: bir kimseyi aldatmak, kandırmak ve yanıltmak amacıyla yapılan tertip, düzen.

Hud‘a vü **hilesin** unutdı ‘adū-yı rübāh

Anlara görünicek şir kıyāfet Kađudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 13).

➤ **hîle-ger:** hilekâr, hile yapan (kimse).

Fâka vü faqr âdeme çok iş ider

Hîle-ger ü bed-reg ü bed-kîş ider (Yetîm D., Mes. 3, M. 12).

➤ **hîle-i nefis:** nefsin aldatması, oyunu.

Hîle-i nefis ü şeyâtîn olmasa ey merd-i Hâk

Sâlik-i râh-ı Hâk'a âsân imiş dervîşlik (Yetîm D., G. 106, M. 7).

➤ **hîle-i rûbâh:** tilkinin kurnazlığı, oyunları.

'Aşka yurt olduñ gönül tebdîr-i 'aklum neylesün

Hîle-i rûbâh sığmaz şîr-i ner yatağına (Yetîm D., G. 176, M. 6).

➤ **hîle-i şeytân:** şeytanın || rakibin hileleri, aldatmacası.

Yâr gösterse işiginde rakîbûñ hâzer it

Var imiş râh-ı bedi **hîle-i şeytânda** şakın (Yetîm D., G. 156, M. 6).

❖ **hilkat:** tabiat, huy.

Özge **hilkatle** makâmuñ idegôr cây-ı bülend

Vâdî-i hulka bakarsañ dibi yok bir çehdür (Yetîm D., G. 59, M. 3).

❖ **himâyet:** koruma, gözetme.

Devr-i 'adl ü **himâyetüñde** bu dem

Emn ü âsâyîş üzredür 'âlem (Yetîm D., Mes. 2, M. 39).

❖ **himmet:**

1. lütuf, kerem || manevî yardım.

Tîşe-i **himmetümde** ey Ferhâd

Rîzedür Bî-sütûn didükleri tağ (Yetîm D., G. 94, M. 5).

Niçe bî-devlete devlet virildi

Niçe kim **himmete** kudret virildi (Yetîm D., G. 211, M. 2).

2.manevi güç, gayret.

Ehl-i bîdâr 'âlemin görmez

Anlaruñ **himmeti** ki uyğudur (Yetîm D., G. 52, M. 16).

Bülend it **himmetuñ** gül-geşt-i bâğ-ı 'âlem itdükçe

Çemende kâmet-i serv-i revâna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 3).

Beni Sî-mürg'a iletirdi per ü bâl-i **himmət**

Dâne vü dâmi koyup zâğ u zegandan geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 5).

Elinde cam-ı şahbâyî iderken 'iş-i sahrâyî

Sikender **himmət** isterdi der-i ehl-i zevâyâdan (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 66).

3.çalışma, gayret, emek.

Ṭutup tariğ-ı hâşî terk eyle râh-ı 'âmı

Himmətle pây-e eyle ser-halka-i kirâmı (Yetîm D., G. 201, M. 2).

Çün Cemâlî sözini **himmət** ile güş itdüñ

Ey Yetîm eyle seri secdede fırsat var iken (Yetîm D., G. 150, M. 11).

➤ **himmət olmak [Kalıp İ.]:** lütuf, kerem, yardım olmak.

Yağıcak töp u tüfek çün bārān

Evliyā **himmeti olsun** perde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 134).

Cānı âlüfte idüp eyleme kendüñ peyvend

Anlara **himmeti ola** gayret-i akrānda şakın (Yetîm D., G. 156, M. 8).

➤ **himmət-i pîr:** pirin lütfu, yardımı.

Nev-cüvānlar nağd-i imānum alurlardı Yetîm

Olmasam bu hân-ķāhda **himmət-i pîr** ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 14).

➤ **himmət-i zāhid:** zahidin gayreti.

Rağmet-i 'āşık bu gün dîdāra karşı yanmağa

Himmət-i zāhid bihişt-i heşt bābı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 4).

❖ **hîn**: zaman, vakit.

➤ **hîn-i rihlet**: göç zamanı.

Gel intikāl için bak ma'nî-i rüşenāya

İster çü **hîn-i rihlet** ehl-i sefer çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 6).

➤ **hîn-i vuşlat**: kavuşma, buluşma vakti.

Nağd-i eşki **hîn-i vuşlatda** ki işār itmedük

Maşrafına şaklaruz 'ayb eyleme imsākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 5).

❖ **Hind**: Hindistan. Asya'nın güneyinde büyük bir yarımada

Rûm'dan geçmek Yetîm olurdu ammā 'âlemûñ

Hind ü Sind'i lağvdür Şām 'Irāk'ı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 10).

❖ **hînk**: kır atı.

➤ **hînk-i çarh**: feleğin, bahtın kır atı.

Sensin ol pād-şāh-ı kişver bağş

K'eyledüñ **hînk-i çarhı** ednā rağş (Yetîm D., Mes. 2, M. 32).

➤ **hînk-i tab'**: huy, mizaç atı.

Düşmene eyleme irhā-yı 'inān

Hînk-i tab'a vire nā-geh heyecān (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 32).

❖ **hirās**: korku, ürkme.

Şu dem kim bu haberler irdi ser-ḥadd-i Ḥorāsān'a

Tezelzül virdi ḥavf ile **hirās** Īrān u Tūrān'a (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 50).

❖ **hisāb**: hesap.

❖ **hisāb eylemek** [Kalıp İ.]: inceden inceye düşünmek, hesap etmek.

Saña rûz-ı şümār āsān olacağıın dilersenñ ger

Yüri aḥvālünü bir bir leyālîde **hisāb eyle** (Yetîm D., G. 188, M. 4).

❖ **hısāba gelmek [Kalıp İ.]**: haddi hesabı yok, haddi hesabı olmaz.

Gelmez hısāba dilde olan gūşsa vü gūmūm

Emvāc-ı Bahr-ı Kūlzūm'e olmaz şūmāra hīç (Yetīm D., G. 23, M. 3).

➤ **hısābā şaymak [Kalıp İ.]**: önemsememek, dikkate değer bulmamak.

Pür-sūz tā ki olmaya dīvān u defteri

Şayman hısābā şā'ir-i rengīn-edāyī ben (Yetīm D., G. 148, M. 14).

❖ **hisset**: cimrilik.

Hisset ehlinden yañadur dāyimā

Sevmedi ehl-i şehāyī sīm ü zer (Yetīm D., G. 46, M. 5).

❖ **hıṭāb-ı elest**: Bezm-i Eleste sözlener söz. (Allah'ın ruhları yarattıktan sonra sorduğu, "Elestü bi-rabbiküm" (Ben sizin Rabbiniz değil miyim? sorusunun kısaltılmış şekli).)

Tā **hıṭāb-ı elesti** gūş itdüm

Didüm ol demde her belāya belī (Yetīm D., G. 195, M. 5).

❖ **hiyel**: oyunlar, aldatmalar.

Merdlerden bilürüz mekr ü **hiyel** gelmez lik

Zen-i mekkāre olur şūret-i insānda şaķın (Yetīm D., G. 156, M. 11).

❖ **hız itmek [Kalıp İ.]**: hislenerek coşmak, coşkunluk.

Ol ādem-zādeler iki perī-veş çün ki tiz itdi

Vişāl-i müddetin nāzik nişest itdi vü **hız itdi** (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 38).

❖ **hızān**: hazan, sonbahar, güz.

Varmağa üftān ü **hızān** her taraf

Ey Yetīmī bī-ser ü pā vaķtidür (Yetīm D., G. 36, M. 13).

Bu Yetīm-i gūm-şūde üftān ü **hızāndur** meded

Ol ğarīb-i bī-ser ü bī-pāya ey bāng-i ceres (Yetīm D., G. 73, M. 13).

❖ **Hokka-bāzī itmek [Kalıp İ.]**: komiklik yapmak, eğlendirmek.

Hokka-bāzī iderek Körce Memi

Virse cünbiş o kefi cūda yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 107).

❖ **hōr**: bir kimseye değersiz, aşağı gözüyle bakmak.

Nice üns eyleyeyin nāz u na'îm-i dehre

Dîv-i merdüm **hōr** ile pür reh-i vahşetdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 6).

➤ **hōr-ı mest-i cām**: şarap içen zavallı, değersiz sarhoş.

Ben ey Yetîm mest-i maḥabbet iken bu gün

Kim dir baña ki bāde **hōr-ı mest-i cām** olam (Yetîm D., G. 132, M. 12).

❖ **hoş**: iyi, güzel, hoş.

Gündüzün şāyim olup giceler

Hoş namāz üzre olup kılmadum (Yetîm D., G. 138, M. 4).

Bi-ḥamdi'llāh yine bir **hoş** demüm var

Ferāgat 'āleminde 'ālemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 1).

Bir iki cām içince mey-kedede

Açılıp **hoş** güşāde oldı gönül (Yetîm D., G. 120, M. 4).

Yetîm itdün çü 'azm-i rāh-ı gurbet

Hüdā yāruñ olā **hoş** niyyet ancak (Yetîm D., G. 102, M. 10).

Halk için eyledünse ey ḥāfız

Ka'be'de **hoş** tilāvet-i Kur'ān (Yetîm D., K1. 17, M. 2).

Ḥamdü-li'llāh ki geldi yine bahār

Buldi **hoş** i'tidāl leyl ü nehār (Yetîm D., Mes. 2, M. 2).

➤ **hoş geçmek [Kalıp İ.]**: iyi, güzel zaman geçirmek.

Ey gedālar sāyesinde **hoş geçüp** idem ḥuzūr

Bu ḥuzūra irmez iden zıll-ı sulṭānı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 7).

➤ **hoş-güvār:** hoş içimli lezzetli, tatlı, leziz.

Sākī-i gül-'izār u mey-i **hoş-güvār** ola

Āvāze-i hezār olup cüy- bār ola (Yetîm D., G. 167, M. 1).

➤ **hoş-hāl:** hâli vakti yerinde, geçimi yolunda olan.

Vāridāt-ı vird ile **hoş-hāl** gördük zāhidi

Eylesün şimden girü derd ehline mızrāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 3).

➤ **hoş-hevā:** hafif, yumuşak hava.

Tek ü pūda nesîm ü bād-ı şimāl

Hoş-hevāyile dehr māl-ā-māl (Yetîm D., Mes. 2, M. 4).

➤ **hoş-ıışāl eylemek [Kalıp İ.]:** güzel huylu hale getirmek.

Şadaqaycün kesret-i māl ü menāl

Ādemiyi eyler imiş **hoş-ıışāl** (Yetîm D., Mes. 3, M. 28).

➤ **hoş-ıū:** güzel ahlaklı.

Ki řabī'at olur řabī'atdan

Nîk ü bed her ne görse ey **hoş-ıū** (Yetîm D., K1. 8, M. 4).

➤ **hoş-ruşab itmek [Kalıp İ.]:** güzel, taze hurma haline getirmek.

Eser ise nesîm-i nuşret ü 'avn

Ĥanzāl-ı telşi **hoş-ruşab itdüm** (Yetîm D., K1. 3, M. 16).

❖ **ıū:** Allah.

'Ālem-i lāhūta yummazduř řanad yā **ıū** diyü

Terk-i nāsūt ile açılmasa perr ü bālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 3).

❖ **ıūb:** güzel.

Serv-řad **ıūblaruı** řāmet-i bālāsına yūf

'Ārıza üzre olan zūlf-i muřarrāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 1).

➤ **ḥūb olmak [Kalıp İ.]**: güzel olmak.

Ḥūb olur ‘ālem tırāş oldukça kāfir zümresi

Ey Yetîm el-Ḥaḥ yaraşmaz ‘arîz-ı dil-berde riş (Yetîm D., G. 75, M. 9).

❖ **ḥubb-ı cāh**: itibar, makam, mevki muhabbeti; sevgisi.

Şimdi **ḥubb-ı cāh** ile ğavġā olupdur şūfilik

Bā’is-i cem’iyyet-i dünyā olupdur şūfilik (Yetîm D., G. 105, M. 1).

❖ **ḥud’a**: hile, aldatma, oyun.

Ḥud’a vü ḥilesin unutdı ‘adū-yı rübāh

Anlara görünicek şîr kıyāfet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 13).

❖ **ḥuddām**: hizmetçiler.

Bunda **ḥuddām** ile üns itmiş idi ol maḥdūm

Anda rūḥına iderseñ nola ervāḥı nedîm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 79).

❖ **ḥuffāş-ı nā-binā**: kör, âmâ yarasa.

Cemālî pertevin görmez Yetîmî dide-i zāhid

Żiyā-yı şemsi mümkün mi göre **ḥuffāş-ı nā-binā** (Yetîm D., G. 4, M. 12).

❖ **ḥūk**: domuz || hınzır.

Fāḳa vü faḳr âdemi ebter ider

Kelb ider **ḥūk** ider ḥar ider (Yetîm D., Mes. 3, M. 10).

❖ **ḥuḳūk**: hukuk, haklar || Dostluk, ahbaplık.

Bu kadar ḥaḳḳ u **ḥuḳūk** ile dirîġ ola dirîġ

Bilüp aḥvālümüz itmezse şefā’at Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 35).

➤ **ḥuḳūk-ı sâbıḳa**: geçmişte, önceki dostluk ilişkileri.

Bir ḥaḳîrem **ḥuḳūk-ı sâbıḳadan**

Kelimât itmege edeb itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 3).

❖ **ḥulf:** verdiği sözü tutmama.

Vasat-ı neş'e ile **ḥulf** ü 'inad

İdüp ortada kabāhatler ider (Yetîm D., K1. 4, M. 3).

❖ **ḥulk:** huy, tabiat, yaratılış.

Mustafâ **ḥulkını** oḥşardı temāmet **ḥulkı**

'İsevî mu'ciz idi 'āleme güftār-ı femi (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 63).

Mustafâ **ḥulkını** oḥşardı temāmet **ḥulkı**

'İsevî mu'ciz idi 'āleme güftār-ı femi (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 63).

➤ **ḥulk-ı ḥasen:** güzel huy.

Kethüda Beg ki o **ḥulk-ı ḥasen** ü ṭab'-ı laṭîf

Fehm ider anda niçe farṭ-ı şecā'at Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 29).

❖ **ḥulle-i rahmet:** rahmet, merhamet elbisesi.

Ḥulle-i rahmet ile cān u dili şād olsun

Kim du'ā eyler ise rûhına ābād olsun (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 83).

❖ **ḥum-ı mey-ḥāne-veş:** meyhanenin şarap küpü.

Güşāde-rüy u handān-leb şürāḥî vü ḳadeh sākî

Ḥum-ı mey-ḥāne-veş deyr-i cihānda hep şafā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 6).

❖ **ḥün:** kan.

➤ **ḥün-āb:** kanlı gözyaşı.

Cemalün şevḳine döksün Yetîmî dīdeden **ḥün-āb**

Dil-i pür-derd ile her dem bükā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 13).

➤ **ḥūn-ı ciğer:**

1. ciğer kanı; yürek kanı.

1.1. gönül acısı; kanlı gözyaşı.

Giryeden kalmadı çihremde benüm kaṭre-i eşk

Meded itsün demidür **ḥūn-ı ciğer** ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 6).

Ayağūñ toprağına 'arz-ı faķir

Oldı **ḥūn-ı ciğer** ile taḥrîr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 2).

Meger odlar çıķa ğam sillesiyile ol dem

Kalmaya **ḥūn-ı ciğerden** eser ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 8).

➤ **ḥūn-rîz:** kan dökən, kan dökücü.

Gözūñ ser-mest ü müjġānuñ olupdur ḥaṅçer-i ser-tîz

'Aceb mi ḳanımı dökse benüm ol ğamze-i **ḥūn-rîz** (Yetîm D., G. 71, M. 2).

➤ **ḥūn dökmeκ [D]:** ölüme yol açmak, kan akıtmak, cana kıymak.

Her seḫer mihr yüzün gösterür eflāk gice

Bir peleng ola didiler yire **döke ḥūnuñ** (Yetîm D., G. 108, M. 8).

➤ **ḥūn-feşān:** kan saçıcı, kan saçan, serpen.

Bezm-i meyde nāle-i nāyı fiġānum şandılar

Cām-ı cür'a yāşı şandılar çeşm-i **ḥūn-feşānum** (Yetîm D., G. 47, M. 2).

➤ **ḥūn-ḫār:** kan akıtan.

Çarḫ-ı **ḥūn-ḫāra** baķup sa'y-i belîġ eyleyelüm

Gel geçen 'ömre te'essüfle dirîġ eyleyelüm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 11).

❖ **hūnī:**

1. kan dökücü, zalim.

1.1 sevgili.

Oğ gibi toğruluğum bildiyise ol **hūnī**

Ḳaddūmi diñ ki büküp cevr ile yā eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 7).

Görüp ölmelüsini ol **hūnī**

Buyurur ğamzesine tiz yarağ (Yetîm D., G. 94, M. 7).

Diger-gün hāl olup ḳaldum meded derd ü elemlele

O **hūnī** öldürür bir gün beni zūlm ü sitemlele (Yetîm D., G. 179, M. 2).

❖ **hūr:** cennet kızı, çok güzel kız veya kadın, hūri.

Dīdār-ı 'aşḳ ola diyü geldük bu 'āleme

Başda hevā-yı cennet ü ğilmān u **hūr** yok (Yetîm D., G. 99, M. 12).

➤ **hūr-ı cinān:** cennet hurileri.

Saña **hūr-ı cinān** zāhid bi-ḥaḳḳın 'Īsī-i Meryem

Baña bir şüret-i zibā yeter deyr-i muğān içre (Yetîm D., G. 191, M. 5).

❖ **hurde-bīn:** ince, ufak şeyleri gören; detaycı, detaylara önem veren.

Baḥs itmekden leb ü mūy-miyān-ı yārda

Hurde-bīn ü mū-şikāf olmuş durur idrākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 8).

➤ **hurde-bīn olmak [Kalıp İ.]:** detaycı olmak.

Hurde-bīn olmaz ḥired tā olmaya

Mālīk-i feḥvā vü ma'nā-yı daḳıḳ (Yetîm D., G. 101, M. 5).

❖ **hurrem olmak [Kalıp İ.]:** ferahlık vermek.

Aḳıtmayınca enhar-ı sirişki ravza-i cāna

Gönülde gül gibi **hurrem oluban** gülmedün 'ārīf (Yetîm D., G. 98, M. 6).

❖ **hürsend olmak [Kalıp İ.]**: kanaatkâr, tok gözlü olmak.

Kısmet-i rızka rızâ gösterüben **hürsend ol**

Rûz u şeb hamd ü senâ eyleyüben Rezzâk'a (Yetîm D., G. 183, M. 9).

❖ **hür-şid**: güneş.

Çün saña çâh-ı raşaddur 'unşur-ı hâki hâkim

Nâzır-ı seyyâre vü **hür-şid** ü meh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 14).

➤ **hür-şid-i rahşende**: parlak, parlayan güneş.

'Uķâb-ı evc-i 'izzet şaydına ol iki şeh-bâza

Olup minķâr mâh-ı nev ceres **hür-şid-i rahşende** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 6).

❖ **hurüş**: coşku, coşma, şamata, gürültü.

Hurüş eyyâmıdur cüş itdi şular çağlayup taşdı

Cünün hengâmıdur 'âkil ķo şehri râh-ı şahrâ tüt (Yetîm D., G. 18, M. 3).

➤ **hurüş-ı bî-sütün**: yersiz coşkunluk.

Hurüş-ı Bî-sütün'ı şorma gel Pervîz-i Hüsrev'den

O şür-engîz-i Şîrîn'i şorarsan Kûh keh'den şor (Yetîm D., G. 37, M. 3).

➤ **hurüş-ı çeng**: çenginin(müzik aleti) coşkunluğu.

Döst diyü çağırur her pöst-püş

Buña şâhiddür **hurüş-ı çeng** ü def (Yetîm D., G. 96, M. 16).

❖ **hurüş itmek [Kalıp İ.]**: coşmak, gürlmek.

İntizârum kelâmın eylese güş

Ravzasında Nizâmî **ide hurüş** (Yetîm D., Mes. 2, M. 58).

➤ **huşûş olmak [Kalıp İ.]**: konu, mevzu olmak.

Nârdan kıt'adur sefer bilürüz

Ey **huşûş ola** hem-rehüñ nâ-dân (Yetîm D., K1. 27, M. 2).

❖ **huşūsa:** özellikle.

Selāmetle gelüp şıhhatde buldı cümle evlādın

Huşūşā seyr idüp gördi Hüseyn'ün kıadd-i şimşādın (Yetîm D., Mrb. 2, M. 18).

❖ **hūş:** akıl, fikir, us.

Gūş u **hūş** ile iderseñ işgā

İdeyin 'izz-i hużūra taqrîr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 3).

Hūş yār-ı vaqt bî-hūş u ser ü pā nā-bedîd

Bāde-peymā ser-hoş ü hengāme-i hengām mest (Yetîm D., G. 15, M. 7).

❖ **hūşe:** başak, başak demeti, salkım.

Çün **hūşe** çîn-i hırmen-i tevhiddür Yetîm

Bu kıştzār-ı kesret aña bir başak degül (Yetîm D., G. 124, M. 13).

❖ **hūşk:** kuru.

Bu köyinimiş dāğlarla göz yaşıdur 'āşıkā

Gūşe-i bî-tūşesinde **hūşk** ü terde āb u nān (Yetîm D., G. 153, M. 8).

➤ **huşk-leb:** dudağı kurumuş, susamış.

Var mıdır bir **huşk-leb** kim dîdeden

Çihresinden cūy-bārı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 3).

❖ **hużūr:** dirlik, baş dinçliğı, gönül rahatlığı, rahatlık, erinç.

Düzd-i havādis aldı metā'-ı **hużūrını**

Bu kārban-serāda ol ādem ki sak degül (Yetîm D., G. 124, M. 7).

Ehl-i diller **hużūri** bî-ğışşdur

İhtirāz it kederden ey zāyir (Yetîm D., K1. 18, M. 1).

Her kimüñ encümende vaḫdeti var

Aña her yir **hużūra** bā'isdür (Yetîm D., K1. 12, M. 2).

Āşub u şūr-ı dehr ile ey dil **huzūr** yok

Pürdür gumūm-ı hādise cāy-ı sürūr yok (Yetīm D., G. 99, M. 1).

➤ **huzūr itmek [D]:** huzura erişmek.

Ey gedālar sāyesinde hoş geçüp **idem huzūr**

Bu huzūra irmez iden zıll-ı sulţānı melāz (Yetīm D., G. 35, M. 7).

➤ **huzūra ermek [D]:** huzura erişmek.

Ey gedālar sāyesinde hoş geçüp idem huzūr

Bu **huzūra irmez** iden zıll-ı sulţānı melāz (Yetīm D., G. 35, M. 7).

➤ **huzūrda olmak [Kalıp İ.]:** önemli bir makāmın veya kişinin var olduğu, bulunduğu yerde olmak.

Zāhid hevā-yı zūhd ile **olsun huzūrda**

‘Āşık belā-yı ‘aşk ile sen mübtelālık it (Yetīm D., G. 16, M. 7).

➤ **huzūr-ı pür-ḥuyūr:** hayırlarla dolu huzur, makam.

Huzūr-ı pür-ḥuyūra peyk-i peygām

Yitişdüirdi süḥan res çün saḥife (Yetīm D., K1. 28, M. 1).

❖ **ḥüccāc:** hacılar.

Tavāf-ı kūy-ı yār için ṭarīk-ı Ka‘be’den döndüm

Ki yildüm maḥşad-ı Aḫşā bu oldı cümle **ḥüccāca** (Yetīm D., G. 173, M. 8).

➤ **ḥüccāc-ı ‘aşk:** aşk hacıları.

Ḥüccāc-ı ‘aşka Ka‘be-i kūyuñ delilidür

Şimdi nişān-ı rāh-ı beyābān olan başum (Yetīm D., G. 135, M. 7).

❖ **ḥücub:** perdeler, hicablar.

Cem‘-i kütübe ref-i **ḥücub** mümkün olmadı

Bildüm ki ‘ilm bilmek imiş oḫumaḫ degül (Yetīm D., G. 124, M. 5).

➤ **hücub-i şüret:** dış görünüş.

Ꞑo **hücub-i şüreti** şâhid-i ma'nâya bak

Terk-i cihât eyleyüp dilber-i hercâya bak (Yetîm D., G. 104, M. 1).

❖ **hücüm:** üstüne yürüme, saldırma, saldırı.

➤ **hücüm itmek [Kalıp İ.]:** saldırmak.

Rûm şâhı **hücüm idüp** güyâ

Feth ider çarbi kal'a-i gebri (Yetîm D., K1. 26, M. 3).

➤ **hücüm-ı hâtıra:** hatıraların sürekli olarak akla gelip keder vermesi.

Hızr-ı hüceste pey olalı bedreka baña

Gelmez **hücüm-ı hâtıradan** tefriķa baña (Yetîm D., G. 1, M. 2).

❖ **Hüdâ:** Allah (c.c.), Cenâbıhak.

Rûz u şeb gel **Hüdâ'ya** yalvaralum

Ꞑaldurup el du'âya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 1).

Gönçemüz minnet **Hüdâ'ya** gülsitan ezberlemiş

'İşe vü nâz âyetin ol nev-cüvân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 1).

Dalâlet yolların mesdüd idüp ehl-i hevâdan çek

Şirâṭ-ı müstaķim üzre **Hüdâ** ehlinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 12).

Cihân-gîr-i zamân olmaķ dilerseñ

Yüri olma **Hüdâ** ğayrına muṫtâc (Yetîm D., G. 22, M. 10).

Hüdâ devlet diler insâna zâtına kılüp mazḫar

Diriĝ ü hayf kim ol zât-ı devlet ḫâhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 3).

Görüp esrâr-ı cür'a-dân-ı Ḥaķ' ı

Oldı ḫayrân-ı **Hüdâ** beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 14).

Mü'ezzin çağırup Allâhu Ekber dir mesâcidde

Hüdâ yadiyle eyler deyirlerde derâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 10).

Yetîm itdûn çü 'azm-i rāh-ı ğurbet

Hüdā yāruñ olā hoş niyyet ancak (Yetîm D., G. 102, M. 10).

Bize el virmeden ey şüfî elüm almağsa

Kimseyi kimseye muhtāc **Hüdā** eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 4).

Hüdāyā dağğ-ı bāb itmez kâpuñdan ğayra cān u dil

Nevaleñden nolā i'tā iderseñ aç u muhtāca (Yetîm D., G. 173, M. 9).

Yiyledüp bülbül-i mest ide **Hüdā**

Gül-şen-i rahmetinüñ verd-i terin (Yetîm D., K1. 2, M. 7).

Nūh evin eyleyli luğf-ı **Hüdā** meskenümüz

Rūzgār oldı muvāfıq tōlıdur yelkenümüz (Yetîm D., Mrb. 1, M. 25).

Hüdā tā haşre dek muhkem idüp yıkmaya bünyādın

Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 19).

Hüdāyā şāh-ı devrānuñ şebi Qadr ola rūyı 'id

Safā vü zevk u 'işretlerle geçsün her meh ü sālî (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 81).

➤ **Hüdā-bîn olmak [Kalıp İ.]:** Cenab-ı Hakkı ve hakikatı gören olmak.

Sivādan yummayınca göz **Hüdā-bîn olmaduñ** 'ārif

Özüñ güm itmeyince sen o kāmı bulmaduñ 'ārif (Yetîm D., G. 98, M. 1).

➤ **Hüdā emri:** Allah'ın emri, buyruğu.

Bu menzilde **Hüdā emrinsiz** itmez bir meges cünbiş

Ki deryā mevcine tābi'dür eyler hār u has cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 1).

➤ **Hüdā'yile olmak [Kalıp İ.]:** Allah'ın emir ve yasaklarına uymak, Allah'ı kalbinden ve aklından çıkarmamak.

Göñül vaşset idüp gel nāsdan kaç

Hüdā'yile olup hannāsdan kaç (Yetîm D., G. 24, M. 2).

❖ **hüdhüd-i müjde:** müjdeci kuş.(Hazret-i Süleyman ile Sabâ Melikesi Belkıs arasında haber götürüp getiren kuş.).

Süleymân-ı haremnden 'âleme ey **Hüdhüd-i müjde**

Olursañ ol iki şâhuñ şerif ismiyle berrende (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 9).

❖ **hüküm:** hüküm, emir, komuta.

Şehâna eyledüñ emrüñi cârî

Gedâlık **hükmini** idelden icrâ (Yetîm D., G. 3, M. 6).

Katline 'âşıklarun **hükmini** gör müftinün

Ölmedin ölenlere virdügi fetvâya bak (Yetîm D., G. 104, M. 7).

Katline 'âşıklarun **hükmini** gör müftinün

Ölmedin ölenlere virdügi fetvâya bak (Yetîm D., G. 104, M. 7).

❖ **hümâ :** Kaf dağı'nda ve dâimî karlar bölgesinde yaşadığı kabul edilen, boz renkli, kanatları zümrüt yeşili, gölgesinin bir kimsenin üzerine düşmesi o kimsenin başına devlet kuşu konacağına alâmet sayılan, çok büyük, yırtıcı, efsânevî kuş.

➤ **hümâ-yı 'aşk:** aşk kuşu.

Sâye düşürdi üstümüze çün **Hümâ-yı 'aşk**

İtsek nola zamâneyi zir-i nigînümüz (Yetîm D., G. 67, M. 5).

➤ **hümâ-pervâz:** hümâ gibi yükseklerde uçan.

Ne bilsün mâ kenârın hâne perver zevk-ı pervâzı

O zevki bir **Hümâ-pervâz** olan mürğ-ı çemenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 6).

❖ **hüner:** maharet, marifet, ustalık.

Be kamartinde silisreyle bilür

Gemici neftilerinün **hünerin** (Yetîm D., K1. 1, M. 32).

❖ **hünkâr:** hünkâr, hükümdar.

Hâşşa ol şeh-i cihân-dâruñ

Baħr u ber pād-şāhı **hünkâruñ** (Yetîm D., Mes. 2, M. 84).

İcâzet riştesine lafz-ı dūr-bār oldı çün peyvend

İki şeh-zâde **hünkâruñ** dü-çeşmin la'l-riz itdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 40).

❖ **hürmet:** hürmet, şeref, saygı || sevgilinin eşiğine varma ihtimali.

Maķâm-ı emn ile mesrūr olanlar **hürmeti** haķķı

Şı'âr-ı ħavf ile cānum recā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 3).

Baş üzre çıķdı **hürmet** ile eyledi yirin

'Aşr içre mey gibi k'anı ayaĝa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 5).

Şol kibāra olınan **hürmet** ü ta'zîm ile baķ

Baķma küçüklüĝine olmış idi şānı 'azîm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 77).

❖ **Hürmüz:** Sasaniyan'dan hükümdar Nuşirevan'ın oĝlu ve halefidir. Cülusu 579 tarihindedir ve on sene saltanat sürmüştür. Sonradan bazı sebeplerden ötürü seraskeri Behram Çubin, Hürmüz'ün üzerine hücum etmiş ve başka kumandanları da ittifakına alarak onu tahtından indirmiş ve gözlerine mil çekirmiştir. Yerine Hürmüz'ün oĝlu Hüsrev-i Perviz'i çıkarmış ise de bir süre sonra Hüsrev'i de tahttan indirip kendisi tahta oturmuştur.

Celâl u cāh ile der-bān-ı der-gāh-ı hümâyūnı

Kiyümers ü Nerimān u Ķubād u **Hürmüz** emsāli (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 80).

❖ **Hüseyn:** Hz. Ali'nin oĝlu. Hz. Muhammed'in torunu.

Şalsa eflāke zarîf āvāze

Düşse sūz-ı **Hüseyn** 'ūda yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 102).

Selāmetle gelüp şıĝhatde buldı cümle evlādın

Ĥuşūşā seyr idüp gördi **Hüseyn'ün** ħadd-i şimşādın (Yetîm D., Mrb. 2, M. 18).

❖ **hüsn:** güzellik || sevgilinin güzelliği.

Fitne iklimi şahıdır ol hâl

Hüsn ili pādşāhidur ol ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 6).

Hâl ü haṭṭın fitneye yiltendürüp āşüb ider

Hüsn deryâsında ol bî-bāk ü bî-pervā levend (Yetîm D., G. 33, M. 8).

Pād-şāhum çekme gel mülk-i dile şemşîr-i kîn

Eyle ol mülki ser-â-pā **hüsn-i** tedbîr ile zabṭ (Yetîm D., G. 88, M. 4).

Perçemüñ pür-çîn idüp çok başlu ‘ayyār eyleyen

Hattuñı Bağdād-ı **hüsne** eylemiş bārū-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 6).

Olmasa yār ile ağıyār olmaz

Şā’irüñ **hüsn** ü edāsı çokça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 76).

Hüsn ile Yūsuf olacağına şübhe yok idi

Degmiş olsaydı eger Mışr-ı ḥayāta ‘alemi (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 65).

Virme dil **hüsn** ü bahāsına ‘arūs-ı dehrüñ

Niçe erden girü ḳalmış ḳarı ‘avretdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 7).

➤ **hüsn-i elfāz-ı nazm:** vezinli, kāfiyeli sözün güzelliği.

Hüsn-i elfāz-ı nazmına bî-reyb

Ğıbṭa vü reşḳ ide lisānü’l-ğayb (Yetîm D., Mes. 2, M. 59).

❖ **hüsrân-ı ebed:** bitmeyen hüzün.

Südmend ol ḥaddüñi bilgil ki munzamdur bu gün

Ṭavr-ı bî endāzenüñ zımnında **hüsrân-ı ebed** (Yetîm D., G. 29, M. 6).

❖ **Hüsrev:**

1. Gül ü Hüsrev hikâyesinin erkek kahramanı.

Neydi ber-bād eylemek taḥt-ı esās-ı **Hüsrev’i**

İtmese Ferhād’ını Şîrîn reh-i şîr ile zabṭ (Yetîm D., G. 88, M. 7).

Şalsa dehre söz ile süz-1 nev

Köhne eczâyı gül ide **Hüsrev** (Yetîm D., Mes. 2, M. 62).

2.padişah, hükümdar.

Tünd-bād-1 āh-1 mazlūma nazar **hüsrevlerüñ**

Sāye-bān u hayme vü çetr ü visākı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 3).

Hüsrev şerāresinden yaqduñ çerāğ-1 nazmı

Nāz kilkiyile olduñ tarz-1 hasende mümtāz (Yetîm D., G. 66, M. 7).

3.Padişah, Husrev, İnan şahı.

Tab'a bu süz u güdāz ile nezāket be Yetîm

Hüsrev'üñ nazmıyile şîr-i hasen'dür bā'is (Yetîm D., G. 21, M. 10).

➤ **hüsrev-i hübān**: güzellerin sultanı.

Olsa ol **hüsrev-i hübān** nola tedvīne sebeb

Nazm-1 Firdevsī'ye evşāf-1 Peşen'dür bā'is (Yetîm D., G. 21, M. 7).

➤ **hüsrev-i pür-kīn**: kinlenmiş, kin dolu Hüsrev (Hüsrev ü Şirin'in kahramanı).

Seng-i hārālarla cūş idüp akan ırmağlar

Şāf-dil-i Ferhād'a beñzer **Hüsrev-i pür-kīn** ile (Yetîm D., G. 168, M. 6).

❖ **hüş-yār**: hüş sahibi, akıllı, uyanık, akli başında.

Dün gice esrārumuz mestāna fāş olmuş Yetîm

Bilmedük **hüş-yārdan** meclisde nāşī var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 10).

❖ **hüviyyet**: hakikat, asıl.

Rāzdān ile **hüviyyet** haberin virmezler

Mühr-i gencine-i sırdur femi dervişlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 3).

Hüviyyet mīvesin gördüñ nihāl-i vaḥdet üstinde

Ki bāğ-1 dilden ayruğı dikenle bulmaduñ 'ārif (Yetîm D., G. 98, M. 3).

❖ **hüzn:** gam, keder, sıkıntı.

Sürur u **hüzn** ile mādām ola 'ālemde bu telvīn

Şafāda ber-ķarār olsun şeh-i evreng-i Ķoştantīn (Yetīm D., Terķib-bend 1, M. 35).

I

❖ **'ıkd-ı süreyyā:** ülker (Pervin) yıldızı. Yedi (veya altı) yıldızlardır ki; ikişer ikişer karşılıklı dururlar ve Ayın geçtiği yerlere yakın görünürler. Gerdanlığa benzemesinden Felekiyâta "İkd-ı Süreyya" tabir edilir.

Kevkeb-i bahtum añup eşk-i revāni subħa dek

Çihrem üzre zeyn idüp **'ıkd-ı Süreyyā** eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 6).

❖ **'ināyet:** gayret, dikkat.

Faħr ile bîmāra 'iyādet gerek

Dîn edāsına **'ināyet** gerek (Yetîm D., Mes. 3, M. 24).

❖ **'İrāk:** Irak; Orta doğuda bir ülke.

Görmem Cemālî gibi bir reh-nümā Yetîmî

Ger cüst ü cüy idersem Mışr u **'İrākı** Şām'ı (Yetîm D., G. 201, M. 14).

Rûm'dan geçmek Yetîm olurdu ammā 'ālemüñ

Hind ü Sind'i lağvdür Şām u **'İrāk'ı** suħredür (Yetîm D., G. 38, M. 10).

❖ **ırak:** uzak.

Bu bâhr içre şināver cünbişini

İrākdan sâkin-i sâhil ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 10).

Ehl-i derûn olmağa sa'y it birûni ħo

Senden saña yakını dilerseñ **ırāk** degül (Yetîm D., G. 124, M. 4).

❖ **ırılmak:** ayrılmak.

Hedef-i 'aşħ u maħabbetden **ırılmaz** dil ü cān

Tîr-i ħa'ne atılıp ger ola biñ yayħaralar (Yetîm D., G. 55, M. 5).

❖ **ırmağ:** ırmak.

Seng-i ħārâlarla cüş idüp aħan **ırmağlar**

Şâf-dil-i Ferhād'a beñzer Ĥüsrev-i pür kîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 5).

Dide-i terden revān olan sirişküm her yaña

Çağlayup yollar keser Nîl ü Aras **irmağına** (Yetîm D., G. 176, M. 4).

❖ **irmek:** ayırmak.

Biz sebük bārān ile pā-dāş olmazduķ bu gün

Üstümüzden **irmasak** taħfif idüp eskālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 6).

➤ **ışgā:** Kulak verme, dinleme, söyleneni kabul etme.

➤ **ışgā eylemek [Kalıp İ.]:** kulak vermek, dinlemek.

Hārdan ‘andelib idüp şekvā

Gül kulaķ tutup **eyledi ışfā** (Yetîm D., Mes. 2, M. 26).

➤ **ışgā itmek [Kalıp İ.]:** kulak vermek, dinlemek.

Güş u hüş ile **iderseñ ışfā**

İdeyin ‘izz-i huzūra taķrîr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 3).

Mütevellî söz **itmeyüp ışgā**

Yoķ yire kendüme ta‘ab itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 13).

❖ **ışınmak:** sıcak duruma gelmek; yadırgamaz olmak, hoşlanır olmak, alışmak, benimsemek.

Gülimez mi **ışınmaga** bir dem

Üşür iken bir ādem od bulsa (Yetîm D., K1. 21, M. 3).

❖ **ısırmak:** ısırarak.

Geh deper gāh süser geh **ısırir** gāh çalar

Niçe hayvānlar olur şuret-i insanda şaķın (Yetîm D., G. 156, M. 9).

❖ **ışlāh eylemek [Kalıp İ.]:** düzeltmek, yola getirmek.

Zāhidā şulh u şalāh ister iseñ

Evvelā kendüni **eyle ışlāh** (Yetîm D., G. 26, M. 4).

❖ **ısrār itmek [Kalıp İ.]:** ayak diremek, direnmek, inat etmek.

Bunca zulm ü sitem ü cevre dirîğ

İ'tirâf itmedüñ **ısrār itdüñ** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 58).

❖ **ıtlāk:** kurtuluş; salıverilme; affetme.

Merd iseñ ferd ol muqayyed olma **ıtlāk** isteyüp

Qaḥbe dünyānuñ nikāḥı vü ṭalākı suḥredür (Yetîm D., G. 38, M. 7).

İki gün bir yirde **ıtlāk** ehli itmezken qarār

Qayd idindüñ eyledüñ bu gönlümi mesken Dede (Yetîm D., G. 170, M. 11).

➤ **ıtlāk eylemek [Kalıp İ.]:** koyuvermek, salıvermek.

Kār ile gördüm muqayyed Bî-sütün Ferhād'ını

Ehl-i **ıtlāk eyledüm** deşt içre Mecnün adını (Yetîm D., G. 202, M. 2).

Qaydı **ıtlāka eyleyüp** tebdil

Gir tecerrüd ṭarıkına ferd ol (Yetîm D., Kl. 13, M. 3).

➤ **ıtlāk vermek [Kalıp İ.]:** salıverme, başı boş bırakma (Bir nesnenin üstünde hiçbir şey bulunmayan bağlamında kullanılarak tüysüz yanak kastedilir).

Hâtır-ı fâtirüme cümle gelenden geçdüm

Cāni **ıtlāka virüp** qayd-ı bedenden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 2).

Zîr ü bālāya baqup olma muqayyed ṭālib

Virmek isterseñ eger kendüzüñi **ıtlāka** (Yetîm D., G. 183, M. 8).

❖ **'ıyādet:** hatır sorma, ziyaretinde bulunma, gidip görme.

Faqr ile bīmāra **'ıyādet** gerek

Dîn edāsına 'ınāyet gerek (Yetîm D., Mes. 3, M. 23).

❖ **ızhār:** açığa vurma, meydana çıkarma, gösterme, aşikâr etme.

➤ **ızhār eylemek [Kalıp İ.]:** göstermek, açığa vurmak.

Süz **ızhār eyleyüp** dir herçi bād-ā-bād şem'

Gel idüp pervāneyi ister k'ide ber-bād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 1).

Cevher-i 'aşkı dimez 'āşık mahāret 'arz idüp

Vāşıl-ı iksir lā-büd **eylemez ızhār** fen (Yetim D., G. 147, M. 6).

➤ **ızhār-ı mu'ciz eylemek [Kalıp İ.]**: mucize göstermek.

Mesih-āsā Yetim **ızhār-ı mu'ciz eyledüñ** ammā

Şakın ebnā-yı 'ālemden Yehūdī vār a'dādur (Yetim D., G. 53, M. 11).

İ

❖ **ibāh eylemek [Kalıp İ.]:** itibar etmek, ehemmiyet vermek, hürmet etmek.

Merd iseñ ehl-i ḥaseb ol itme da'vā-yı neseb

Fıkr-i ābā itmedin **eyle ibāhim** zıkr-i ced (Yetîm D., G. 29, M. 8).

❖ **ibn:** oğul.

➤ **ibn-i fülân:** falan kişinin oğlu.

Yetîm ol bahrden itdi ma'ānî dürlerin peydā

Ki ḥāşāk u ḥas olmışdur fülân **ibn-i fülân** anda (Yetîm D., G. 180, M. 10).

➤ **ibn-i māşî:** pervasız, korkusuz oğul.

Yürür devr eyleyüp tırmaz piyale ey Yetîm aşlā

Meğer bezm-i neşāt-engîze **ibn-i māşîdür** sākî (Yetîm G., G. 208, M. 10).

❖ **İbrāhîm Edhem:** Belh sultanının oğlu olup, elindeki imkânları bırakarak tasavvuf yolunu seçmiştir.

Hevā-yı Belh idüp mürşid dilerseñ ey Yetîm el-ḥaḳ

Per-i **İbrāhîm Edhem'dür** Ḳalātā'yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 10).

❖ **'İbret:** bir olaydan çıkarılan göz açıcı, uyarıcı ders.

'İbret-i künc-i ferāğ oldur ki dervîş ü gedā

Kendüyi göstermeye Efrāsiyāb'uhn 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 5).

'İbret ile naḳar itdükde didüm

Ḳüt için yolda cemel boḳ yuvalar (Yetîm D., K1. 31, M. 3).

➤ **İbret almak:** ders çıkarmak, kendine pay çıkarmak.

Olmasun bî-derde derdümnden diyem gel **İbret al**

Vālih ü dem-beste ḳal benden beni ey ḥayret al (Yetîm D., K1. 35, M. 1).

❖ **ibtidā:** önce, evvela, ilk başta.

Ayak koyup reh-i 'aşka su'āl-i intihā itseñ

Cevābda revā budur başuñdan **ibtidādan** geç (Yetim D., G. 25, M. 4).

❖ **iclās:** tahta çıkarma, cülûs ettirme.

Cemālî şöhbeti besdür Yetimî

Hālâyık terkin ur **iclāsdan** kaç (Yetim D., G. 24, M. 10).

❖ **icmāl-i 'aşk:** aşk özeti.

Ço tafşili Cemālî'den Yetimî

İşitdünse eger **icmāl-i 'aşkı** (Yetim D., G. 205, M. 12).

❖ **icrā:** yapma, yerine getirme, uygulama.

Büy-ı vuşlat virmişem cān-ı hicrān-dideye

Güş şutduk başlaya **icrāya** ey bāng-i ceres (Yetim D., G. 73, M. 4).

➤ **icrā itmek:** bir şeyi fiil hâline getirme, yapma, yürütme, uygulama.

Şehāna eyledün emrünü cārî

Gedālık hükmini **idelden icrā** (Yetim D., G. 3, M. 6).

❖ **icāz:** az sözle çok ma'nâ anlatma.

Oldı çün müris-i melāl imlāl

Sözi **icāz** u münteħab itdüm (Yetim D., K1. 3, M. 6).

❖ **icāzet:** izin, müsaade.

İcāzet riştesine lafz-ı dūr-bār oldı çün peyvend

İki şeh-zāde hünkāruñ dü-çeşmin la'l-riz itdi (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 39).

➤ **icāzet vermek:** izin vermek, müsaade etmek.

Hem bile yıkmış idük dārını maşlūblarıñ

Ol gice yıkmağa **virdükte icāzet** Çapudān (Yetim D., Ks. 1, M. 34).

❖ **ictināb**: kaçınma, sakınma, çekinme.

Mest-i lā-ya'kıl Yetīm'i gördiler mey-ḥanede

İctinābı var iken tu'm u şarābı görmege (Yetīm D., G. 177, M. 10).

➤ **ictināb eylemek [Kalıp İ.]**: çekinmek. Sakınmak, uzak olmak.

Cüvānā cehli ref idüp hevādan **ictināb eyle**

Yetiş bir pîr-i dānāya kemālāt iktisāb eyle (Yetīm D., G. 188, M. 1).

➤ **ictināb itmek [Kalıp İ.]**: kaçınmak, uzak durmak.

Belki kesretten **ictināb itmez**

Ki bu kesret zuhūra bā'isdür (Yetīm D., K1. 12, M. 3).

❖ **iç**:

1. herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dâhil, dış karşıtı.

Girüp bir ḥalvete nefsi büt idüp tapmadan şūfî

Bu deyr **içini** geşt itmek baña yegdür şanemlerle (Yetīm D., G. 179, M. 12).

Baḥr-ı 'aşk **içre** Cemālî olmasa

Naẓm-ı dūr-bār-ı Yetīm'e ger şadef (Yetīm D., G. 96, M. 17).

İstedüm zühd ehli **içre** bulmadum

Rind-i dürd āşām veş yār-ı şadik (Yetīm D., G. 101, M. 9).

Uşûl ehli bilürler dāyirem hep

Ki devr **içre** medārum 'aşkdur 'aşk (Yetīm D., G. 103, M. 4).

Olupdur şüretā gerçi gedā-yı nā-murād ammā

Ma'ānî kişveri **içre** emîr-i kāmrandur dil (Yetīm D., G. 122, M. 4).

Āhir hevā-yı zülf ü ḥaṭ-ı yār ile gider

Ḥāk **içre** mūr u 'akrebe bu kân olan başum (Yetīm D., G. 135, M. 6).

Te'emmül eyledüm gördüm ser-i bidāradur kaçdı

Kemin-gāh **içre** kuṭṭa'-ı cihān-ı ḥab-gāhı ben (Yetīm D., G. 140, M. 6).

Bu bâhr **ıçre** ŧinâver cünbiŧini

Irağdan sâkin-i sâhîl ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 9).

Kâr ile gördüm muğayyed Bî-sütün Ferhâd'ını

Ehl-i iğlâk eyledüm deŧt **ıçre** Mecnûn adını (Yetîm D., G. 202, M. 2).

Sâkiyâ ŧanma görinenleri câm **ıçre** hâbâb

Leb-i bârikûne gözlikle bağar câm-ı ŧarâb (Yetîm D., Mat. 2, M. 1).

Olupdur sinede dâğ-ı nihânum gün gibi rûŧen

Beni ŧehr **ıçre** ey çâk-i girîbân eyleyen ðâlî' (Yetîm D., G. 93, M. 10).

Bu deŧt-i pür-ğatar ey dil degüldür cây-ı âsâyiŧ

Bu râh-ı hevlâk **ıçre** sebük-pâ ol ŧitâb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 6).

Beni bezminde cânânûñ girân-cân eyleyen ðâlî'

Beni ol bezm-i pür remz **ıçre** nâ-dân eyleyen ðâlî' (Yetîm D., G. 93, M. 2).

2. içinde, arasında.

Ğarâr itmezdi cân bir dem bu cism-i nâ-tüvân **ıçre**

ŧehâ tirûñ gelüp mağz olmayaydı üstühân **ıçre** (Yetîm D., G. 191, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

ŧeb irse bir çerâğı beyt **ıçre** çün yağarlar

Olsun sevâd-ı beytün ma'nî yanar çerâğı (Yetîm D., G. 209, M. 3).

Eŧk-i bülbüldür çemende her seğher rîzân olan

Gülŧen **ıçre** bâğ-bân bilmen ne ŧanur ŧeb-nemi (Yetîm D., G. 210, M. 10).

ŧol zamân **ıçre** ki Rodos'a ğazâ niyyetine

Çıkdı ðonanmayile itdi ŧalâbet Ğapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 17).

ŧu'arâ hayli **ıçre** efŧah ola

Tiğ-ı elfâz ile müsellağ ola (Yetîm D., Mes. 2, M. 47, 99).

Nihâl-i tâzeyile o iki serv-i ğad-i mevzûn

Adâlet sebzearı **ıçre** pür-neŧv ü nemâlardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 22, 29).

Ğaridâr iseñüz bu mevsim **ıçre**

Ne ŧatar diñlenüz dellâl-ı 'aŧğı (Yetîm D., G. 205, M. 7).

Baş üzre çıktı hürmet ile eyledi yirin

'Aşr **ıçinde** mey gibi k'anı ayağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 6).

❖ **ıçinde:**

1.ıçinde.

Cemālî remzine nev'an vukūfuñ olmayınca sen

ıçinde ehl-i 'irfānuñ Yetimî olmaduñ 'ārif (Yetîm D., G. 98, M. 14).

Bu 'ālem-i şehādet **ıçinde** 'ubūrumuz

Şol 'āleme durur ki sinîn ü şühūr yok (Yetîm D., G. 99, M. 7).

Zāt-ı Hāk envārına müstāğrak iken rāğıbu

Bahr **ıçinde** t̄alib-i mā olduğı gibi semek (Yetîm D., G. 111, M. 4).

Birlige yitüp ikilikden geçen abdāl-veş

Tekye-i tefrîd **ıçinde** dimedüñ sen ben Dede (Yetîm D., G. 170, M. 8).

Cihānuñ ser-firāzısın ki olduñ

Tarîk-ı 'aşk **ıçinde** bî-ser ü pā (Yetîm D., G. 3, M. 4, 13).

Serden hevā-yı efseri servlik it gider

'Ālem **ıçinde** başı açuq pād-şalîk it (Yetîm D., G. 16, M. 6).

Bu sevād-ı şî'rde her ma'nî-i rüşen Yetim

Leyl **ıçinde** zāhir olmuşdur meh-i t̄abān gibi (Yetîm D., G. 196, M. 10).

Nuṭq-ı Hāk'dur şecer **ıçinde** ene'llāh diyen

Hem ene'l-Hāk ki ser-i dārda Manşūr didi (Yetîm D., G. 203, M. 7).

Garḩa-i eşk olalı ey ḩāne-i cism-i za'if

Seyl **ıçinde** beyt-i bî-bünyāda beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 4, 6).

Her millete koyup çıkarur faḩr u fāḩa āh

ḩorḩum budur ki eyleye islām **ıçinde** gebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 28).

Sicndür bu cihan teng ü t̄arîk

ıçinde mü'min ehl-i ḩaşyet ancaḩ (Yetîm D., G. 102, M. 8).

Cihān **içinde** varım ‘aşkdur ‘aşk

Cihān aġyār u yārūm ‘aşkdur ‘aşk (Yetīm D., G. 103, M. 1).

Bu deşt **içinde** bir ser-i Mecnūn var mıdur

Leylī iti öninde şikeste yalağ degül (Yetīm D., G. 124, M. 11).

Deñiz **içinde** deñiz māliline mālīk olan

Olur cevānib-i ‘izzetde āşinā müjde (Yetīm D., G. 175, M. 7).

2. arasında, bir topluluğun arasında.

Bī-derd olana şūriş-i ‘aşkuñdan añma hiç

Nā-dān **içinde** söyleme ‘irfān hikāyetin (Yetīm D., G. 139, M. 4).

Cihānuñ ser-firāzısın ki olduñ

Ṭarīk-ı ‘aşk **içinde** bī-ser ü pā (Yetīm D., G. 3, M. 4).

Vā’ız ‘avām **içinde** diler hāy ü hūy idüp

Gerçek yirine geçire yalan hikāyetin (Yetīm D., G. 139, M. 7).

Defter-i ehl-i fenāda nāmı sebt olmağ gerek

Ḥalk **içinde** her kim oldu medḥ ile zemden ḥalāş (Yetīm D., G. 84, M. 4).

Meyi itmeyem cenāb-ı şeh-i heft-kişvere

Ger kullaruñ **içinde** kemīne gulām olam (Yetīm D., G. 132, M. 4).

Düşdi küffār **içine** dehşet ü heybet şöyle

Reyb Fireng’ide şāyed diyü ġāret Ḥapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 23).

❖ **içmek**: içmek; içki, şarap içmek.

Zāhid-i hayrān ile alışmadı reng-i şarāb

Sākīyā meşhūrdur bu **içemez** bengī şarāb (Yetīm D., G. 12, M. 2).

İçüp cām-ı maḥabbetden şarābı

Özini mest ü sekrān eylemişdür (Yetīm D., G. 49, M. 7).

Bir iki cām **içince** mey-kedede

Açılıp hoş ġüşāde oldu ġönül (Yetīm D., G. 120, M. 3).

❖ **içün:** için, diye, amacıyla, uğruna, maksadıyla.

Hâtır-ı düşmen **içün** rāh-ı gama

Dōstı kâfile-sālār itdüñ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 51).

Zeķanuñ çāhına düşenler **içün**

Resen-i ka'r-ı çehdür ol kākül (Yetîm D., G. 123, M. 7).

Halk **içün** eyledüñse ey hâfız

Ka'be'de hoş tilāvet-i Kur'ān (Yetîm D., K1. 17, M. 1, 3).

Hāk-i pāyinden uman dīde-i müştāk **içün**

Didi ol sīm-beden t̄alib-i iksirümdür (Yetîm D., G. 42, M. 3).

Ser-i küyuñda cān virdüm belā-yı 'aşk ile cānā

Ziyāret-gāh **içün** zeyn it ser-i kabrüm 'alemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 8).

İbret ile nazār itdükde didüm

Ḳüt **içün** yolda cemel boḳ yuvalar (Yetîm D., K1. 31, M. 4).

Laḥm-ı kadid **içün** toplanup bāmı qarḡalar

İtler ḡapuda 'av 'av idüp üstühān arar (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 13).

Vaşl **içün** şanma hemān sīm ü zer oynar cānā

Yoluña 'āşık olan cān ü ser oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 1).

Kāḡıda burdı yazup vaşf-ı leb-i yāri Yetîm

Hıfz **içün** yāḡod ider zarfını sükker kāḡıd (Yetîm D., G. 30, M. 14).

Baḡruma taşlar başup dīdār **içün** bir secdedür

Zāhidā cennet degül şavm u şalātumdan ümīd (Yetîm D., G. 31, M. 11).

Cāy-ı āsāyiş **içün** eyler idük bir tekve

Dehr bünyādı eger olmasa ber-bād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 7).

Çekmek **içün** kemān-ı ḡallācı

Çarḡ yāyı kepāde oldu gönül (Yetîm D., G. 120, M. 9).

Ömrüm olinca mey-kededen çıkmamak **içün**

Pīr-i muḡān öñinde t̄urup bī 'at eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 5).

Ḳaldurup eflāke dikedüm bir sütün-ı âteşin

Ya'nî ol nā mihr **içün** bir āh peydā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 8).

Gel erenler yolını varmak **içün**

Ey Yetîm evliyāya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 13).

Ey gönül almak **içün** derd metā'ın olmaz

Ḳatre-i eşk gibi naḳd-i direm dünyāda (Yetîm D., G. 165, M. 3).

Ṭavāf-ı kūy-ı yār **içün** ṭarîḳ-ı Ka'be'den döndüm

Ki yildüm maḳşad-ı Akşā bu oldu cümle hüccāca (Yetîm D., G. 173, M. 7).

Arz-ı ḫālî-i vaḳfı mekseb **içün**

Ecr mislin virüp ṭaleb itdüm (Yetîm D., Kİ. 3, M. 9).

Bulur elbet kesād-ı nazm revāc

Şeb-i deycūr **içün** degül mi sirāc (Yetîm D., Mes. 2, M. 44).

Ḳaşşāb öninde niçeye dek yügrüşüp seniñ

Kapuña gelmeye bir iki zebḫ **içün** devābb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 10).

Bağruma ṭaşlar başup dīdār **içün** bir secdedür

Zāhidā cennet degül şavm u şalātumdan ümīd (Yetîm D., G. 31, M. 11).

Kuḫl **içün** ḫāk-i pāy-ı yārānı

Ṭuta gelsün şabāya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 7).

Ḳarañu olmaz idi rüy-ı sefid illā kim

Egnine mātem **içün** şaldı siyeh şālını şeb (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 18).

Ḳulle-i Ḳāf-ı ḳanā'atdür yirüm 'Anḳā-şıfāt

Nān **içün** bir vādīyi ṭutup dā meşğül olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 8).

Der-i maḳşūda el irgürmek **içün**

Gözi yaşını 'ummān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 5).

Aşk ile Meşhed'i ziyaret **içün**

Girdiler Kerbelā'ya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 11).

Ol nihāl-i tāzeyi taḥrīk **içün**

Şalmışam bād-ı şabāyı sū-be-sū (Yetîm D., G. 164, M. 5).

Gel Cemālî gibi şâf ölmek **içün** sen de Yetîm

Nağş-ı gayriyi yuyup levḥ-i dili pāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 9).

Gel intikāl **içün** bak ma'nî-i rüşenāya

İster çü hîn-i rihlet ehl-i sefer çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 5).

Bu bāğ u rāğda her nehr-i cārî

Saña tefhîm **içün** bir rihlet ancak (Yetîm D., G. 102, M. 4).

Kafire gâret **içün** toğrulalı dümenler

Gemiler forsa yürür ṭorıdadur yelkenler (Yetîm D., Mrb. 1, M. 21).

❖ **'id:** bayram.

Hezārān **'id** ile sūr-ı sūr-efzādan artuğdur

Cihānuñ şimdiki ḥālî 'aceb zevḳ u şafālardur (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 19, 81).

➤ **'id olmak [Kalıp İ.]:** bayram olmak.

Sa'âdetlerle 'ömr-i nāzenîni ber-mezîd olsun

Şeb ü ruz-ı cihān-efrūzı dāyim Ḳadr ü **'id olsun** (Yetîm D., Mrb. 2, M. 22).

❖ **idbār eylemek [Kalıp İ.]:** tâlihîni insana yüz çevirmesi, ters dönmesi.

Ḥaṭvesinde sâḫat-i kevneyni **idbār eylesün**

Mıḳra'a çal bâdiye peymāya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 7).

❖ **idelden:** ettiğinden beri.

Pür dūd **idelden** âhı dāğ-ı ciger çerāğı

Bu nüh oldı ḳabānuñ bî-nūr u fer çerāğı (Yetîm D., G. 206, M. 1).

❖ **iden:** ...eden anlamında sıfat fiil.

Püte-i ḡamda zer-i hālîş **iden** 'uşşâkı

Tâb-ı hicrân ile ol sîm bedendür bâ'îş (Yetîm D., G. 21, M. 5).

Pes Cemālî derdidür âşüfte-ḫâl **iden** beni

Ey Yetîmî şanmağıl kim gayrı derdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 11).

Diyār-ı Rûm seyri bes Yetîm âzâdeye yârân

Yetîmâne **iden** itsün ‘Acem iklîmini seyrân (Yetîm D., G. 159, M. 10).

Endîşe-i dü-kevní yek-sû **idenler** ile

Pâ-dâş olup tek ü pû eyler Yetîm-i ser-bâz (Yetîm D., G. 66, M. 9).

❖ **iderken:** ederken.

Elinde cam-ı şahbâyî **iderken** ‘îş-i sahrâyî

Sikender himmet isterdi der-i ehl-i zevâyâdan (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 65).

❖ **idinmek:** edinmek, almak, sahip olmak.

Ene'l-Hağ çağırup Manşûr-ı Hâllâc

Melâmet dârinî **idindi** mi'râc (Yetîm D., G. 22, M. 2).

Puslayı gözlük **idindi** gözine

Ol ki deryâda didi yol seçerin (Yetîm D., K1. 1, M. 11).

❖ **idrâk:** anlama yeteneği, akıl erdirme, anlayış.

‘Âlem-i berri koyup baħr hevâsında yilen

Bu ‘Ali'yise anuñ ‘aqlına **idrâkine** yuf (Yetîm D., K1. 7, M. 4).

Baħs itmekden leb ü müy-miyân-ı yârda

Hürde-bîn ü mû-şikâf olmuş durur **idrâkümüz** (Yetîm D., G. 70, M. 8).

Aql ü **idrâk** ile şâhib-devlet

Olanuñ hâli degüldür nisbet (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 17).

➤ **idrâk eylemek [Kalıp İ.]:** bir şeyi anlamak, niteliğinin ne olduğunu kavramak, algılamak.

Nağş-ı ğayrîyi yuyup levh-i dili pāk eyle

Şafha-i cāna baħup kimdüğüñ **idrâk eyle** (Yetîm D., G. 169, M. 2).

❖ **idüben:** edip, ederek.

Hey meded bilimedük ağız açup yutdı mı arz

Yâ teraħħum **idüben** bağrına mı başdı laħd (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 40).

❖ **ifāde itmek [Kalıp İ.]:** anlatmak.

Eşk-i hūnīnūm rümūz-ı ‘aşkı tefhīm eyledi

Nite kim **itdi ifāde** ehl-i istimdāda sūrḥ (Yetīm D., G. 28, M. 6).

❖ **ifnā eylemek [Kalıp İ.]:** öldürmek, yok etmek.

Gel Cemālī gibi varlık ṭonını ṭarḥ eyle

Ey Yetīm **eyleye** tā kim seni **ifnā** kepenek (Yetīm D., G. 113, M. 12).

❖ **ifşā itmek [Kalıp İ.]:** gizli bir şeyi veya konuyu açığa çıkarma, yayma.

Āh-ı āteş-bār ile **ifşā iderdüm** ‘āleme

Sırr-ı ‘aşkı dōstum ger olmasa kitmānı farz (Yetīm D., G. 85, M. 3).

Sırrını **ifşā iderdi** pīr-i ‘aşk-ı ḥān-ḳāh

Ḳan ḥayrān itmeseydi vāḳıf-ı esrārını (Yetīm D., G. 199, M. 3).

Sōzi taṭvīl idüp esrāruñı **ifşā itme**

İḥtişār eyle Yetīm ehl-i dile bu bes imiş (Yetīm D., G. 82, M. 7).

Sırr-ı mektūbuñı Yetīm şaḳın

İtme ifşā düşersin ālāma (Yetīm D., G. 181, M. 10).

❖ **iftihār:** övünme, övünç.

Mübāhātūñ senūñ zūhd ise zāhid

Benümde **iftihārum** ‘aşḳdur ‘aşḳ (Yetīm D., G. 103, M. 6).

❖ **iğmāz:** görmezlikten gelme.

Ġayra meftūḥ iken ol bāb-ı kerem

Bize **iğmāz** ile dīvār itdūñ (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 54).

❖ **iğvā:** azdırmak, azdırılmak, ayartmak, ayartılmak.

Göñül ilhām-ı rabbānī dilerseñ

Yūri **iğvā** yile vesvāsdan ḳaç (Yetīm D., G. 24, M. 4).

Bu eşḳāl-i ḳader derkinde evrāḳ-ı Aristo’dan

Muḳannen bir söz isterseñ rızādan Ġayrı **iğvādur** (Yetīm D., G. 53, M. 10).

❖ **ihānet itmek [Kalıp İ.]**: arkadan vurmak, alçaklık, hâinlik etmek.

Ƙurt koñşusını incitmez iken mümkin mi

Ƙoñşusın incide vü **ide ihānet** Ƙapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 16).

❖ **ihāta eylemek [Kalıp İ.]**: etrafından çevirmek, kuşatmak, içine almak. Kuşatılmak, sarılmak.

ihāta eylemişlerdür meges-rānı olup ervāh

Yetīm ālūde leb düşmiş der-i hāmmāra yaşdanmış (Yetīm D., G. 79, M. 9).

❖ **ihsān**: bağışlama, bağışta bulunma.

➤ **ihsān eylemek [Kalıp İ.]**: bağışta bulunmak, bağışlamak.

Dile der-gāh-ı hāşından rızāsın

Ki ‘āma luṭfın **ihsān eylemişdür** (Yetīm D., G. 49, M. 20).

Bana bī-baḥşīş ‘atā-yı rütbet-i şaff-ı sipāh

Bir gedāya pīl **ihsān eylemekdür** pād-şāh (Yetīm D., Mat. 13, M. 2).

➤ **ihsān itmek [Kalıp İ.]**: bağışlamak, armağan etmek, vermek, bahşetmek.

Olmağa sīne-i mecrūha yaḳı

Meger **ihsān ide** kāfir pūserin (Yetīm D., K1. 1, M. 52).

Revādur **eyler** isen peşüñce **ihsānı**

Yetīm ātiyeden itdi çün saña müjde (Yetīm D., G. 175, M. 9).

❖ **ihtirāz**: çekinme, kaçınma, sakınma.

➤ **ihtirāz eylemek [Kalıp İ.]**: kaçınmak, uzak durmak, çekinmek, geri durmak.

Nazar ehlinden **ihtirāz eyler**

Perde-püş-ı nigehtür ol kākül (Yetīm D., G. 123, M. 5).

➤ **ihtirāz itmek [Kalıp İ.]**: kaçınmak, uzak durmak, çekinmek, geri durmak.

Melāz u melce’-i şehdür mesākin-i belā-perver

Cenāb-ı pād-şāhī **ihtirāz idüp** belāyādan (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 64).

İhtirâz it duhân-ı âhumdan

Düşmesün kūyuña şirâr şağın (Yetîm D., G. 146, M. 7).

Ehl-i diller huzurı bî-ğışşdur

İhtirâz it kederden ey zâyir (Yetîm D., K1. 18, M. 2).

❖ **İhtişâr eylemek [Kalıp İ.]**: kısa kesmek, özetlemek, sadeleştirmek.

Sözi tatvîl idüp esrârũnı ifşâ itme

İhtişâr eyle Yetîm ehl-i dile bu bes imiş (Yetîm D., G. 82, M. 8).

❖ **İhtişâm**: gösteriş, görkem.

İhtişâmundan dilerseñ behre ger

Cânile ey hâce hıdmet-kârı sev (Yetîm D., G. 160, M. 5).

❖ **İhtiyâr**: kişinin kendi iradesi, irade, seçim.

Cemâlî mezhebin tutduñ Yetîmî

Diyelden **İhtiyârũm** ‘aşkdur ‘aşk (Yetîm D., G. 103, M. 10).

Cebrî degül midür harekât ü sükûn-ı dehr

Bi’llâh vücüd virme şağın **İhtiyâra** hiç (Yetîm D., G. 23, M. 6).

➤ **İhtiyâr eylemek [Kalıp İ.]**: seçmek, tercih etmek.

İhtiyar eylemişem pîr-i muğân pîrũmdür

Felege mey-kedeyi viremezın yirũmdür (Yetîm D., G. 42, M. 1).

Ger felek fülk ola ‘âkil midür ol

İhtiyâr eyleye deryâ seferin (Yetîm D., K1. 1, M. 2).

❖ **İhvân-ı şafâ**: kalbi saf dostlar, kardeşler.

Dime **İhvân-ı şafâdur** şağın ey Yūsuf-ı cân

Vâdî-i hıkd ü hasedde nice kardaş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 3).

❖ **İhyâ**: diriltme, canlandırma.

➤ **İhyâ eylemek [Kalıp İ.]**: canlandırmak, hayâtiyet kazandırmak.

Câme-i fahr ile bir mürdeyidũm efserde

Çekdi kendüye beni **eyledi İhyâ** kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 8).

➤ **ihyā itmek [Kalıp İ.]**: diriltme, canlandırmak, hayâtiyet kazandırmak.

Mesnevî tarzın **itse** ger **ihyā**

Sırr-ı Monlâ'yı eyleye güyâ (Yetîm D., Mes. 2, M. 53).

❖ **ıkbâl**: baht, talih.

Olmadı devlet ü **ıkbâle** felekler hâyil

Bahtdan eyle gel e çarha tolaşma ey dil (Yetîm D., G. 116, M. 1).

Kalb-i **ıkbâl** lâ-bekâyiken

Meyl-i **ıkbâl** ider mi 'âkil olan (Yetîm D., K1. 24, M. 1,2).

Kimdür dir iseñ şâhâ şehrüñde Yetîm evbaş

Bir devleti ber-geşte **ıkbâli** perâkende (Yetîm D., G. 178, M. 10).

➤ **ıkbâl-i cihân**: dünya mutluluğu.

Çünkü âhir döküben rahtı bu yirden giderüz

Devlet ü 'izz ile **ıkbâl-i cihânı** niderüz (Yetîm D., G. 65, M. 2).

❖ **ıkdâm**: bir şeyi elde etmek için sebatla ve gayretle çalışma, sürekli çaba gösterme.

Her gedâya virme ki maşşudını bâbda

Bir işâretdür hemân sultânüm **ıkdâmuñ** senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 4).

❖ **'ıkd-ı lü'lü**: inci gerdanlık.

'**ıkd-ı lü'lü** bezl ider tab'-ı Yetîm

Râygân olur gibi deryâda dür (Yetîm D., G. 58, M. 9).

Dürr-i şeh-vâr ile pür bir bahrdür tab'-ı Yetîm

ıkd-ı lü'lüyile ey gencînesi ârâste (Yetîm D., G. 171, M. 10).

❖ **iki**: iki, sayı sıfatı.

Câmda 'aks-i ruhuñ gördüm didüm şevk eyleyüp

Bir iken oldu **iki** meh-tâb-ı meclis sâkıyâ (Yetîm D., G. 2, M. 6).

Âşıkı lücce-i bahr-ı gama pertâb iden

Ol **iki** çurra ile çâh-ı zeķandur bâ'is (Yetîm D., G. 21, M. 4).

Kuyuña varur idüm ol **iki** ağı qaralar

Qorqarın 'av 'av diyüp dâmen-i 'ırzum paralar (Yetîm D., G. 55, M. 1, 3).

Merd-i rehsin girü itdüñse eger kevneyni

Be bilürsin **iki** 'âlem saña seng-i rehdür (Yetîm D., G. 59, M. 6).

Ol **iki** merde şeş-cihetden gelip belâ

Şit ü şadâ-yı 'aşkı şola şağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 3).

Oldı 'âşık târ-ı zülfeyn-i girih-gîr ile zâbıt

Şîr iner olur ol **iki** zincîr ile zâbıt der-kem (Yetîm D., G. 88, M. 2).

İki şehri mu'azzamdur Qalâtâ 'yile İstanbul

Hâқиқatde dü-'alemdür Qalâtâ'yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 1).

Cemâlî gibi gel sen de Yetîmî derd-i 'aşk ile

Yürekden âh idüp her dem **iki** gözün pür-âb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 10).

Gözümden dökdüğüm yaşı cihâna

İki kanlu şular itdüm revâne (Yetîm D., G. 189, M. 2).

Çeşm-i aḥvel veş biri **iki** görsem yâ Eḥad

Gâr-ı târik eyleyüp bî-âb çeh kıd dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 5).

Şevḳunla dağ-ı sînem par par yanarken ey mâh

Yandurmamışdı gökler bu **iki** zer çerâğı (Yetîm D., G. 206, M. 4).

Zen-i dünyâya **iki** bir dime

Vir ḫalâq-ı selâseyi merd ol (Yetîm D., K1. 13, M. 1).

Pōst ḫaydın ḫo teni penbe-i dāğun bürüsün

İki yaprağ ile yürî 'âleme çal yûf borusun (Yetîm D., Mat. 10, M. 2).

Par par yanarken ey mâh şevḳunla sîne dāğı

Yandurmamışdı gökler bu **iki** zer çerâğı (Yetîm D., Mat. 14, M. 2).

İki sulṫân-ı Rûm'a hem ben de

Olmuş idüm yigirmi yıl bende (Yetîm D., Mes. 2, M. 87, 134).

Ehl-i dilüñ melce'i çapuñ durur

İki cihân devleti çapuñ durur (Yetîm D., Mes. 3, M. 4).

Elinden per açup şāhuñ **iki** şeh-bāz-ı derrende

Şikārı oldı cevġān-gehlerinde çarġ-ı gerdende (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 1, 4, 5, 7, 10, 13, 21, 25, 29, 31, 37, 40, 55, 58, 59, 76).

Biri mescid yolın çutdı biri mey-ġāneye gitdi

İkisi de degül 'ārif yanında nā-revā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 12).

Ey nūr-ı başar saña fedā **iki** göz olsun

Tek ġāk-i reh-i küyün ile çihre çoz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 1).

➤ **iki gün bir yirde karar itmek [D]:** bir yerde fazla bulunmamak, sürekli yer değiştirmek, göç etmek.

İki gün bir yirde ıtlāk ehli **itmezken karar**

Çayd idindüñ eyledüñ bu gönġümü mesken Dede (Yetîm D., G. 170, M. 11).

➤ **iki yüzlülük itmek [Kalıp İ.]:** özü sözü bir olmamak kendisini olduğundan başka türlü göstermek.

Rüz-bān olmayayidi ġāme

İki yüzlülük itmese nāme (Yetîm D., G. 181, M. 2).

❖ **ikilik:** görüş ve düşünce bakımından ikiye ayrılma, anlaşmazlık, bölünme.

Kibr-i mü'min didüġüñ ġaġġ'a gider bir kes imiş

İkilik şüreti ancak arada bir ses imiş (Yetîm D., G. 82, M. 2).

Birlige yitüp **ikilikden** geçen abdāl-veş

Tekye-i tefrîd içinde dimedüñ sen ben Dede (Yetîm D., G. 170, M. 7).

Sen ü ben 'ālemi bildüm **ikilik** rengiyimiş

Ṭālib-i yek-cihet oldum sen ü benden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 3).

❖ **iklim:** memleket, diyar, ülke.

Fitne **iklimi** şahıdur ol ġāl

ġüsni ili pādşāhıdur ol ruġ (Yetîm D., G. 27, M. 5).

İden endüh-ı cānān ile ğam **ıklīmini** seyrān

İder terk-i vücūd ile ‘adem **ıklīmini** seyrān (Yetīm D., G. 159, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Adem ser-ḥaddine iltūp güm itdüm çünki rāhı ben

Vücūd **ıklīmine** mümkün midür itmek nigāhı ben (Yetīm D., G. 140, M. 2).

Şafā vü Merve ḥaḳkıyçün her **ıklīmüñ** ṭavāfında

Niyāz itdükçe kıblemdür Qalātā’yile (Yetīm D., G. 115, M. 3).

İki şeh itmez āsāyiş bir **ıklīm** içre gördiler

Hemān şāh-ı cihān-baḥşuñ du‘āsıyle olup maḳrūn (Yetīm D., Terki-bend 1, M. 29).

➤ **ıklīm-i ‘aşk**: aşk ülkesi, diyarı.

Gitdüm **ıklīm-i ‘aşka** dek be Yetīm

Şanma bu kār ki ṭurağumdur (Yetīm D., G. 45, M. 9).

➤ **ıklīm-i dil seyyāhı**: gönül, kalp, ülkesinin gezgini.

Merdilik **ıklīm-i dil seyyāhı** olmaḳdur Yetīm

Ol ki çāder pūş zendür oldı seyyāḥ-ı cihān (Yetīm D., G. 155, M. 9).

➤ **ıklīm-i ma’nā**: mana alemi.

Çerisin şüretüñ kesr itmeyince

Saña feṭh olmadı **ıklīm-i ma’nā** (Yetīm D., G. 3, M. 8).

❖ **ıkrāh**: kerih görme, iğrenme, tikslenme.

Ḥilāf-ı cins ile zinhār oturma

Eger vāki’ ola **ıkrāh** ile ol (Yetīm D., G. 117, M. 4).

❖ **ıktisāb**: kazanma, edinme, edinim.

➤ **ıktisāb eylemek [Kalıp İ.]**: kazanma, edinme.

Cüvānā cehli ref’ idüp hevādan ıctināb eyle

Yetiş bir pīr-i dānāya kemālāt **ıktisāb eyle** (Yetīm D., G. 188, M. 2).

➤ **ıktisāb itmek [Kalıp İ.]**: kazanma, edinmek, elde etmek.

Ağzını poyraza açup efsürde-ḥāl olur

İtmez zaḥıre mūr gibi her ki **ıktisāb** (Yetīm D., Terki-bend 1, M. 6).

❖ **il:**

1. memleket, ülke, yurt, diyar, iklim, vilayet.

Bu kerr ü ferr ile Serhân(?)u Yünân **illeri** mesrūr

Bu hāle pāy-ı taht ile katı Rüm **illeri** maḥzūn (Yetîm D., Terkeb-bend 1, M. 33, 34, 47, 48).

Fitne iklimi şahıdur ol hāl

Hüsni **ili** pādşāhıdur ol ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 6).

Cūylar cünbişidür şanma fenā deştinde

Dehr **ili** daḥı sürer silsilesin Mecnūn'ıñ (Yetîm D., G. 108, M. 6).

2. el, başkası, yabancı.

Sīnede şakladuğum rāz-ı ğamı

Ölürin eylemezin **illere** fāş (Yetîm D., G. 76, M. 10).

Vaḥy ü bāng-i per-i Cibril iken **iller** şandı

Oynayurak getirür baña kebüter kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 5).

Ağız birikdürüp didiler tanz ile baña

iller evinde laḥm yiyüp sır olan ğurāb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 8).

Ferāgat gūşesin tūt 'uzlet eyle

Ne sen **il** bil seni hem **il** ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 14).

❖ **ilāhî:**

1. Allah, Rab.

'Āşık-ı bed-nām mest ü zāhid-i ḥod-kām mest

Bāde-i 'aşk-ı **ilāhîyle** ḥāş u 'ām mest (Yetîm D., G. 15, M. 2).

2. ey Allah'ım!

Yā **ilāhî** kılasın menzilini Dār-ı Na'ım

Rūḥ-ı pākini mu'azzez idesin anda muḥîm (Yetîm D., Terkeb-bend 3, M. 73).

Du'âyile didi her kişi târîh

ilāhî kıl bu tıfl-ı tâzeyi pîr (Yetîm D., K1. 36, M. 10).

❖ **ile:**

1.ile edatı; birliktelik, işteşlik, beraberlik, araç, sebep veya durum anlatan cümleler yapmaya yarar.

Gördi ben deryā-dilüñ nazm-ı dürer-bārın Yetim

Dil uzatdı ter düşüp bu vüs' **ile** deryā baña (Yetim D., G. 6, M. 10).

Belā kūhı vü ğam vādileridür

Fenā yeli **yile** bu baħr-ı mevvāc (Yetim D., G. 22, M. 6).

Geçdi ben dīvāneye bir çurra-i şeb-gün bend

Oldı tar-ı ğisū-yı Leylī' **yile** Mecnūn bend (Yetim D., G. 34, M. 2).

Vuşlat-ı genc dilā fetħ-i tılısmāt **iledür**

Bu fütūħun dilini sâkin-i virāndan işit (Yetim D., G. 17, M. 3).

Ĥazret-i şâh-ı kerimūñ nāmudur nāmiñ seniñ

Nuşret ü 'avn **iledür** āġāz u encāmuñ seniñ (Yetim D., G. 112, M. 2).

Piş-keş-i cān **iledür** kūyuña varduqça Yetim

Dimedūñ raħm ile bir kez be ne zaħmetdür bu (Yetim D., G. 162, M. 9).

Cemāli terk-i tâc **ile** Yetimī ser-firâz oldı

Yüri ol terk **ile** sen de başılma penbe-i tâca (Yetim D., G. 173, M. 12).

Aġlamasın mı derd **ile** maħzūn olup ğoñül

Gülmek naşib olmadı 'ālemda şād olup (Yetim D., G. 13, M. 7).

Nā nüvişte varaķı oķur iken Ĥalk revān

Remz-i 'uşşak **ile** ma'sūķa kim eyler kâġıd (Yetim D., G. 30, M. 4).

Egleyimezler beni feryād-res ma'cūn **ile**

Sakīyā olsun meded āb-ı 'ineb feryād-res (Yetim D., G. 72, M. 5).

'Aşķ ehli āh ider aġyār **ile** yārın görüp

Nite kim bülbül inilder verd **ile** Ĥārın görüp (Yetim D., G. 14, M. 1).

Hevā-yı 'aşķ-ı Ĥakķ **ile** virüp cān

Vücūdi mülkini itdürdi tārâc (Yetim D., G. 22, M. 3).

Ālem-i lāhūta yummazduk anad yā hū diyü
 Terk-i nāsūt **ile** açılmasa perr ü bālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 4, 5).
 Pendi pîr-i nāşihuñ evvel bu arf oldı ki gel
 adrüñi bilmezler **ile** yimegil nān ü nemek (Yetîm D., G. 111, M. 10).
 Her şanem mûy-miyāni hevesinde ey cān
 Dil-i āvāreyi bir ıl **ile** niçe yiderüz (Yetîm D., G. 65, M. 6).
 Aşık **ile** Meşhed'i ziyaret için
 Girdiler Kerbelā'ya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 11).
 Deâyıdan dem ursun tār-ı anbūr
 Aub 'aşık **ile** gizlü rāz ber-ba (Yetîm D., G. 89, M. 8).
 Cān u dil müri helāk olmada bî-dāne vü āb
 Dürlü ziverler **ile** ten afesi niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 8).
 Hevāyı cāh idüp āha düşerler cehl **ile** ancak
 Ne bāıl alayıdur bu ki cāh u āhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 5).
 İden endū-ı cānān **ile** am ilimini seyrān
 İder terk-i vücūd **ile** 'adem ilimini seyrān (Yetîm D., G. 159, M. 1, 2).
 Şalsa dehre söz **ile** sūz-ı nev
 Köhne eczāyı gül ide Hüsrev (Yetîm D., Mes. 2, M. 61).
 Hāzret-i şāh-ı kerîmüñ nāmudur nāmıñ senüñ
 Nuşret ü 'avn **iledür** āāz u encāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 2).
 Maām-ı emn **ile** mesrūr olanlar ürmeti aı
 Şi'ār-ı avf **ile** cānum recā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 3, 4).
 Bu varlık **ile** yāra varılmaq muāldür
 Terk eyle varı dōst yolında gedālık it (Yetîm D., G. 16, M. 3, 7, 8).
 Tab'a bu sūz u güdāz **ile** nezāket be Yetîm
 Hüsrev'üñ nazmıyile şi'r-i asen'dür bā'is (Yetîm D., G. 21, M. 9).

Ġāret-i cān u dil itdi bir ħad-i bālā levend
 İtmedi bir cānibi bu nev' **ile** yağma levend (Yetîm D., G. 33, M. 2).

Cism-i pür-dāġ **ile** kuyuñda ŧitābumdan benüm
 Ĥayrete varup didiler ħuleden kaplān aġar (Yetîm D., G. 40, M. 7).

Mekteb-i ġamda ŧorarsañ bu Yetîm'üñ ħālin
 Rüz u ŧeb ŧevġun **ile** meŧġ-ı mahabbet ħaralar (Yetîm D., G. 55, M. 10).

Baş üzre ħıġdı ħürmet **ile** eyledi yirin
 'Aŧr içre mey gibi k'anı ayaġa ŧaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 5).

Aŧġ **ile** Meŧhed'i ziyaret içün
 Girdiler Kербelā'ya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 11).

Geçilmez ġüŧe-i mey-ġānede rind-i sebū-keŧden
 Nedür 'ayyāŧ ü ħallāŧ **ile** bu ŧubġ u mesā cünbiŧ (Yetîm D., G. 81, M. 4).

Kellemü'n-nās **ile** 'āmil ol cedel idüp yine
 İtmesün kem 'aġl olan ilzāma reftār u reviš (Yetîm D., G. 83, M. 3).

Defter-i ehl-i fenāda nāmı sebt olmaġ gerek
 Ĥalk içinde her kim oldu medġ **ile** zemden ħalāŧ (Yetîm D., G. 84, M. 4).

Gevher-i nā-yāb **ile** pür ħulzüm-i ŧab'uñ Yetîm
 Eyleyüp ħavf-ı neheng olma o kāndan nā-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 13).

Vāridāt-ı vird **ile** ħoŧ-hāl gördük zāhidi
 Eylesün ŧimden girü derd ehline mızrāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 3).

Oldı 'aŧıġ tār-ı zülfeyn-i girih-ġîr **ile** zabt
 ŧîr iner olur ol iki zincîr **ile** zabt der-kem (Yetîm D., G. 88, M. 1, 2).

Ķo ħavli ħāl-i zevġ **ile** k'olur mı ħiġ aġız ŧatlu
 Eger dir ise biñ kerre 'asel ey pîr-i nā-bāliġ (Yetîm D., G. 95, M. 7).

Ne ħadar bî-ser ü pā vālih ü ŧeydāları
 ŧürîŧ-i 'aŧġ **ile** baŧındaki ġavġāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 4).

lî-ma'allâh demidür her demi dervîşlerüñ

'Aql **ile** derk olamaz 'âlemi dervîşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 2).

Bâtlı efkârı derünumda kıomadı sürdi

Sâyesin salmak **ile** üstüme haqqâ kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 6, 10).

Vâz geldüm zühhd **ile** mescide sâkin olmadan

'Aşk **ile** cünbiş idüp 'azm-i kilisâ eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 3, 4, 10).

Âteş-i 'aşk **ile** yandum yetiş ey yârân-ı eşk

Tağlup bād-ı fenâdan yile varmadın külüm (Yetîm D., G. 137, M. 3).

Qanı şabâ figân-ı seg-i yâr **ile** gelüp

Güş-ı Yetîm'e irgüre yârân hikâyetin (Yetîm D., G. 139, M. 9).

Bî-sütün bir lu'b **ile** Ferhâd'ı çaldı yirlere

Quvvet-i bâzûyile sâbıqda anuñken oyun (Yetîm D., G. 145, M. 3, 9).

Âlâyiş-i dü-kevn **ile** ey şeyh virme el

Âlûdeyile eylemezin merhabâyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 5).

Mecnûn işitse bu dil-i şeydâ haberlerin

Güm eyler idi deşt **ile** şahrâ haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 2, 6).

Oq gibi toğruluğum bildiyise ol hünî

Qaddümi diñ ki büküp cevr **ile** yâ eylemesün (Yetîm D., G. 154, M. 8).

Gözümden mağv olup gitdi nuqûşı deyr-i dünyānuñ

Mücerred itmek **ile** bir şanem iqlimini seyrân (Yetîm D., G. 159, M. 4).

Şuya şalduñ ise seccâde-i nengi zâhid

Aşk **ile** cübbe-i nāmūsı çeküp çāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 8, 10).

Giremez bu jende-i hünîn-tırâza zâhidâ

Bahye-i rengin **ile** peşmînesi ârâste (Yetîm D., G. 171, M. 6, 7).

Aşk **ile** okundüğınca faşl u bāb-ı Mesnevî

Şevk **ile** rakşa koyar her şeyh ü şâbı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 1, 2).

Tenedir nāy-ı tarabnāk **ile** bu bezm-i cihān

Pür iken ‘aşıkuñ eglencesi şiven oldı (Yetîm D., G. 212, M. 7).

Ĥikmet-āmîz pendümi gūş it

Olma bed-hūlar **ile** hem-zānū (Yetîm D., K1. 8, M. 2, 9).

İbret **ile** nazār itdükde didüm

Ķüt içün yolda cemel boĶ yuvalar (Yetîm D., K1. 31, M. 3).

Muĥaşşal bu ki pîr-i ‘aĶl-ı fa‘al

Ķarışup māder-i dehr **ile** çün şîr (Yetîm D., K1. 36, M. 4).

Anı ki yār va‘de-i vaşl **ile** güldüre

Ķaşdı budur sevinmek **ile** şoñra öldüre (Yetîm D., Mat. 12, M. 1,2).

Ṭabl u rāyet şaf-ı sipāh **ile**

Bār u ben-gāh-ı pād-şāh **ile** (Yetîm D., Mes. 2, M. 89, 90, 128).

Nehb ü ĝāretler **ile** Pulya’yı vîrān idelüm

Geçüp andan öte İspanya’yı talan idelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 13).

Ĥayli bürüdetiyile esti şavurdı dey

Bār u kelām **ile** çağırup didi bî-ĥicāb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 4).

Göçerî-zāde güreş tutmaĶ **ile**

Lerzeye varsayidi oda yine (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 105).

Emrūñ **ile** nola olursa yiri Dār-ı Selām

Emrūne lâ dimedi bir kezin ol ṭab’-ı selîm (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 75).

Sît ü sadā-yı ‘aşk **ile** pürdür kulaĝumuz

Zāhid ‘aceb mi gelse sözüñ laĶlaĶa baña (Yetîm D., G. 1, M. 5).

Mışr-ı ĥüsnüñde dil-āverlik idüp cān u göñül

Cünd-i ‘aşkuñ **ile** gör kim neler oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 6, 8).

Ey Yetîm el-ĥaĶ budur şaldum kilîmüm şuya ben

Şarıldan ‘aşk **ile** bu Ķara eski çul baña (Yetîm D., G. 9, M. 12).

Cemalüñ şevkine döksün Yetîmî dideden hûn-âb
 Dil-i pür-derd **ile** her dem bükâ ehlinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 14).

Zâhid-i hayrân **ile** alışmadı reng-i şarâb
 Sâkıyâ meşhûrdur bu içemez bengî şarâb (Yetîm D., G. 12, M. 1, 10).

Âhum hevâ-yı ‘aşk **ile** hâk olduğum görüp
 Raşş itdürür gubâruma bir gird-bâd olup (Yetîm D., G. 13, M. 3, 5).

‘Aşk ehli âh ider ağıyâr **ile** yârın görüp
 Nite kim bülbül inîlder verd **ile** hârın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 1, 2).

Zâhid hevâ-yı zühd **ile** olsun huzûrda
 Âşık belâ-yı ‘aşk **ile** sen mübtelâlık it (Yetîm D., G. 16, M. 7, 8).

Âşığı lücce-i baħr-ı gama pertâb iden
 Ol iki çurra **ile** çâh-ı zeķandur bâ’is (Yetîm D., G. 21, M. 4, 6).

Hevâ-yı ‘aşk-ı Hâķķ **ile** virüp cân
 Vücûdi mülkini itdürdi târâc (Yetîm D., G. 22, M. 3, 11).

Aslı anuñ kim şaķîdür sa’y **ile** olmaz sa’id
 Reng virmez esved olan rûy-ı mâder-zâda sürh (Yetîm D., G. 28, M. 7).

Zümre-i bed-ħâh **ile** insân iseñ üns eyleme
 Âdemi eyler helâk olsa karîn dîv ü ded (Yetîm D., G. 29, M. 3).

Dil metâ’-ı derd **ile** gird fenâ bâzârına
 Ğirre-i sūd olmadı olup ziyândan nâ-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 11).

Pür-füsûn-ı şî’r **ile** şöyle muķayyeddür Yetîm
 Eylemez bu nev’ ile tab’in hezâr efsûn bend (Yetîm D., G. 34, M. 9).

Hâfız-ı Şîrâz **ile** dem-sâz ü hem-ħâl olmağa
 Ey Yetîm itmek gerek feħvâ-yı Kur’ân’ı melâz (Yetîm D., G. 35, M. 9).

Âşık-ı dîvâne zencîrin sürür
 Âşķ-ı pür-cüş **ile** sevdâ vaķtidür (Yetîm D., G. 36, M. 6).

Nazm u nesr **ile** Yetîm aḥvâli ‘arz itmek muḥâl
 Bir zamâna ḳalmıŷuz eŷ‘âr u inŷâ suḥredür (Yetîm D., G. 39, M. 9).

Cūylar ŷanmañ ḥabâb **ile** düŷüp her vâdiye
 Gözyaŷıyle ğarḳa-i âvâre ser-gerdân aḳar (Yetîm D., G. 40, M. 3).

Ehl-i ‘abâ kimdügin bilmedi bilmez gider
 Cehl **ile** k‘ol bî-baŷar cübbe-i monlâ görür (Yetîm D., G. 41, M. 8).

Hevâ-yı câh idüp çâha düŷerler cehl **ile** ancaḳ
 Ne bâtil añlayıŷdur bu ki câh u çâhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 5).

Ceng iderdüm ol iki segler **ile** küyuñda
 Lik araya girüp yine ḥamiyyet aralar (Yetîm D., G. 55, M. 3).

Āteŷ-i âhum **ile** yandı yine meŷ‘aleler
 Ceres-i nâlem **ile** ṭoldı reh-i merḫaleler (Yetîm D., G. 57, M. 1,2).

Ḥaḳ budur mu ‘ciz-nümâ elfâz **ile**
 Sözlürüm vardur ki ḫarḳ-ı ‘âdedür (Yetîm D., G. 58, M. 7).

ŷirdür pençe-i pür çeng **ile** çün ṭab‘-ı Yetîm
 Neyler ol rengi ki sâz u seleb-i rübehdür (Yetîm D., G. 59, M. 9).

Lübb-i sūḫan Yetîm’e sunıldı Ḥayâli’yi
 Ḳıŷr-ı kelâm **ile** mezesiz lâğa ŷaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 10).

Bu neheng-i ṭab‘ **ile** biz ey Yetîm
 ‘Umḳı yok deryâ-yı ‘ummân gelmiŷüz (Yetîm D., G. 63, M. 15).

Ālem-i lâhûta yummazduḳ ḳanad yâ hû diyü
 Terk-i nâsût **ile** açılmasa perr ü bâlümüz (Yetîm D., G. 64, M. 4, 5).

Çünki âḫir döküben raḫtı bu yirden giderüz
 Devlet ü ‘izz **ile** iḳbâl-i cihânı niderüz (Yetîm D., G. 65, M. 2).

Endiŷe-i dü-kevni yek-sû idenler **ile**
 Pâ-dâŷ olup tek ü pū eyler Yetîm-i ser-bâz (Yetîm D., G. 66, M. 9).

Güş-ı zamâne zârumuz **ile** pür oldı âh

Cânâ niçün kulağuna irmez enînumüz (Yetîm D., G. 67, M. 7).

Gel nidâ-yı ğayb **ile** Hızr-ı huçeste pey gibi

Ġam beyâbânındaki tenhâya ey bâng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 5).

Nâleler tekrâr ider bî-çâre ‘âşık derd **ile**

Bülbül-i şîrîdedür güyâ figân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 5).

Bir semend-i bād-pây **ile** geçerdüm küh u deşt

Şâh-râh idi önümde her gelen yoğuş iniş (Yetîm D., G. 75, M. 3).

Ey Yetîm ol göz **ile** geçme uyuz

Dehr elinden gele nâ-gâh hırâş (Yetîm D., G. 76, M. 13).

Aşık-ı Şîrîn **ile** cân virdükde miskîn Küh-ken

Ŧağdan bâlîni şahrâdan firâşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 3).

Âh-ı âteş-bâr **ile** ifşâ iderdüm ‘âleme

Sırr-ı ‘âşkı döstum ger olmasa kitmânı farz (Yetîm D., G. 85, M. 3, 6).

Oldı ‘âşık târ-ı zülfeyn-i girih-gîr **ile** zabt

Şîr iner olur ol iki zincîr **ile** zabt der-kem (Yetîm D., G. 87, M. 1, 2, 9).

Pād-şâhum çekme gel mülk-i dile şemşîr-i kîn

Eyle ol mülki ser-â-pâ hüsn-i tedbîr **ile** zabt (Yetîm D., G. 88, M. 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Minbere çıkmak **ile** buldı çü rütbet vâ’ız

Aşırı söylemege eyledi cür’et vâ’ız (Yetîm D., G. 90, M. 1, 7).

Âdem ol ‘aşk **ile** cân-perverlik it

Har gibi ten besleme yiyüp ‘alef (Yetîm D., G. 96, M. 9).

Giceler hâr **ile** gülşende geçinen güle hayf

Her seher nâle kılan bülbül-i güyâsına yûf (Yetîm D., G. 97, M. 7, 12).

Âşub u şûr-ı dehr **ile** ey dil huzûr yok

Pürdür gumûm-ı hâdise cây-ı sürûr yok (Yetîm D., G. 99, M. 1, 9).

Dūzaḥī olmaḵ sezādur zahide

K'olmadı ol nār-ı 'aşḵ **ile** ḥarīḵ (Yetîm D., G. 101, M. 8).

Şimdi ḥubb-ı cāh **ile** ğavġā olupdur şūfîlik

Bā'is-i cem'iyyet-i dünyā olupdur şūfîlik (Yetîm D., G. 105, M. 1, 5).

Cāme-i faḥr **ile** bir mürdeyidüm efserde

Çekdi kendüye beni eyledi iḥyā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 7, 9, 10).

İster iseñ dil-i şāfiler **ile** cem'iyyet

Şuḥuf-ı dilde olan naḵş-ı perākendeyi (Yetîm D., G. 116, M. 11).

Göñül gayriyi ḳo Allāh **ile** ol

Taḳarrub bul yürü ol şāh **ile** ol (Yetîm D., G. 117, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Zen ü ferzend **ile** da'vā-yı tecerrüd itme

Ḥaḵ kelāmında işit fitnedür evlād göñül (Yetîm D., G. 119, M. 9, 16).

Bir pül-i rāh-ı ḥaḫardur bu cihān-ı köhne

Hazer it ğaflet **ile** geçme ayaḵ baş muḫkem (Yetîm D., G. 125, M. 4).

Mü'min-i manşürsın naşrun min- Allāh **ile** sen

Kāfir-i mağlub şāḫib nuşrete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 3).

Cām-ı gül-reng **ile** devr idüp benefşe sebzede

Ġonçe-leb ol nergis-i bimārı tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 3).

Süz-ı derün **ile** cihāndan 'ubūruma

Vāz geldüm zühd **ile** mescide sâkin olmadan

Aşḵ **ile** cünbiş idüp 'azm-i kilisâ eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 4).

Fāḳa vü faḫr **ile** şî'rüm baña Şeh-nāme yeter

Naẓm-ı Firdevsî'yile vaşf-ı Peşen'den geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 9, 12).

Keyfiyyet-i muşāḫabetün mestiyin şehā

Luḫf it şarāb-ı şevḵ **ile** mest-i müdām olam (Yetîm D., G. 132, M. 10).

Ser-firāz olmayup tevāzu' **ile**

Yüz sürüp ḫāḳ-i pāya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 3).

Aşk **ile** mebhüt ü hayrānam egerçi ben gedā
 Hāmdü-li'llāh zāhid-i hod-rā gibi gül olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 5).

Âhir hevā-yı zülf ü haṭ-ı yār **ile** gider
 Hāk içre mūr u 'aḳrebe bu kân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 5, 14).

'Arş **ile** hem-ser livā-yı āh-ı serdüm var benüm
 'Aşk şāhiyam bu gün kimden ne derdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 1, 9).

Hil'at-ı fakr **ile** istiğnā yolın varmayayın
 Ger virürsem cāme-i zer-beft-i şāhiye çulum (Yetîm D., G. 137, M. 7).

Şol gazel kim iderin eşküm **ile** taḫrîrin
 Lāl olup kaldı zebānum idemen taḫrîrin (Yetîm D., G. 142, M. 1, 6).

Mürğ-ı dil güftārda büy-ı fenā işmām ider
 Mantıku't-ṭayr **ile** güyā öğredür 'Aṭṭār fen (Yetîm D., G. 147, M. 8).

Güft ü şenîd-i velvele-i 'aşk **ile** Yetîm
 Koyman kulağuma sülḫan-ı mā-'adāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 11).

Ey nūr-ı başar saña fedā iki göz olsun
 Tek hāk-i reh-i küyün **ile** çihre toz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 2).

Zühd ü taḫvāyı nidersin añup ey şeyḫ bize
 Şive-i 'aşk **ile** 'ālemde maḫabbet var iken (Yetîm D., G. 150, M. 8, 11).

Ruhbān-ı 'aşk muğ-beçe-i deyr **ile** bu gün
 Uşşāka virdi naḳş-ı kilisā ḫaberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 7).

Derd-i 'aşk **ile** Yetîm olmuş iken dil-ḫaste
 Diñ ṭabîbe gelüben derde devā eylesesün (Yetîm D., G. 154, M. 13).

Unf **ile** olma begüm pāye-i devletde şaḳın
 Muḫtefidür niçe zillet reh-i 'izzetde şaḳın (Yetîm D., G. 157, M. 1, 5).

İden endūḫ-ı cānān **ile** ḡam iḳlîmini seyrān
 İder terk-i vücūd **ile** 'adem iḳlîmini seyrān (Yetîm D., G. 159, M. 1, 2).

Zîr ü zeber olacağına ‘arz ider Yetîm

Mihr ü meh ü nücûm **ile** bu bî-ķarār ev (Yetîm D., G. 161, M. 10).

Yār elinde gele bir taş ne lezzetdür bu

Cism ol taş **ile** sürh ola ne hîl‘atdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 2, 4, 6, 10).

Āb-dār elfāz **ile** sūz-ı Yetîm‘i dir gören

Sāmîrî siħri degül mi zarf olmaķ nāra şu (Yetîm D., G. 163, M. 9).

İsteyenler nūr-ı Hāķķ **ile** Hāķ‘ı

Şan semekdür kim arar deryāda şu (Yetîm D., G. 164, M. 7).

Bülbül gibi terāne **ile** şevķ idüp Yetîm

Ol gülşenüñ mücāviri leyl ü nehār ola (Yetîm D., G. 167, M. 9).

Dāmen-i küh-sāra düşdük şūriş-i Şîrîn **ile**

Bir yaķadan baş çıķarduk Kūh-ken-i miskîn **ile** (Yetîm D., G. 168, M. 1, 2, 4, 6, 8,).

Dūd-ı āhıyile göge boyayan eflāki

Seyl-i eşķ **ile** yu yir yüzine nemnāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 6).

Āteş-i şevķ **ile** ser-tā-pā yanan rüşen Dede

Tāze tāze dāğlarla zeyn olan gülşen Dede (Yetîm D., G. 170, M. 1).

Çoķdur ey cān ma‘rifetle sinesi ārāste

Şafvet **ile** ķam bir āyinesi ārāste (Yetîm D., G. 171, M. 2, 4, 9).

Çü düşdi zevraķ-ı himmet hevā-yı ‘aşķ **ile** ey dil

Kenār endişesin itme yüri bu baħr-ı mevvēca (Yetîm D., G. 173, M. 5, 11, 12).

Didüm mu‘abbire bu ħābı itmedi ta‘bîr

Beşāset **ile** baña dimeyince tā müjde (Yetîm D., G. 175, M. 6).

Ser-i kūyuñda cān virdüm belā-yı ‘aşķ **ile** cānā

Ziyāret-gāh için zeyn it ser-i ķabrüm ‘alemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 7).

Mācerā-yı derünü eşķüm **ile**

Yazar idüm ne gelse evhāma (Yetîm D., G. 181, M. 3).

Yetim emvâc **ile** her tiğ olup bir mevc-zen deryâ
 Selâmet sâhilin Efrenc'e göstermez bu furtuna (Yetim D., G. 182, M. 9).

Tenedirnayile âvâze-i nakş u taşnîf
 Ğalebe eyleye hâlât **ile** evrâda yine (Yetim D., G. 185, M. 6).

Bu Yetim'ün dil-i pür-derd **ile** sūzına güvâh
 Âh **ile** çihredeki eşk yeter ey dide (Yetim D., G. 187, M. 9, 10).

Cemâlî gibi gel sen de Yetimî derd-i 'aşk **ile**
 Yürekden âh idüp her dem iki gözün pür-âb eyle (Yetim D., G. 188, M. 9).

Niçe şâh u nice bende gelüp gitdi cihândur bu
 Siler bir dest-mâl **ile** dimez ol şâh u bu bende (Yetim D., G. 190, M. 4).

Yâra meyl **ile** nazâr cürm ü günâh ise Yetim
 Gönlünü mücrim idüp ehl-i güneş kıl dideyi (Yetim D., G. 192, M. 11).

Aşk **ile** okunduğınca faşl u bâb-ı Mesnevî
 Şevk **ile** rakşa koyar her şeyh ü şâbı Mesnevî (Yetim D., G. 198, M. 1,2, 5).

Döst **ile** yiyüp iç bazar itme dir 'avâm
 Döst **ile** yiyüp itdi hâşlar bazarını (Yetim D., G. 199, M. 11, 12).

Kâr **ile** gördüm muşayyed Bî-sütün Ferhâd'ını
 Ehl-i iğlâk eyledüm deşt içre Mecnûn adını (Yetim D., G. 202, M. 1).

Keder-i kalb **ile** ey sūf giyen itme kıyâş
 Kendüñe şâf u mücellâ olan ehl-i nemedi (Yetim D., G. 203, M. 3).

Nâleme dem-sâz olan ey 'aks-i küh-ı Bî-sütün
 Derd **ile** feryâd iden Ferhâd'a beñzetedüm seni (Yetim D., G. 207, M. 8, 11).

Zâhid-i bî-çârenün aşk **ile** yokdur 'âlemi
 Neylesün ol rüstâyidür sevâd-ı a'zamı (Yetim D., G. 210, M. 1, 12).

Kibr **ile** nâsa tefavvuk nideyin fen oldu
 Ma'rifet bâr-ı girân 'ilm ise reh-zen oldu (Yetim D., G. 212, M. 1, 10).

Ḳavl **ile** itdi baña gerçi isa'et Ḳapudān

Lik fi'linde tamām itdi işābet Ḳapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 1, 58, 35, 44, 54).

Cenderal **ile** ki Anderya Ṭora

Şalsa ger Barbaros'a bir nökerin (Yetīm D., K1. 1, M. 17).

Evvel-i neş'e-i berş **ile** kişi

Şūh olup gerçi şeṭāretler ider (Yetīm D., K1. 4, M. 1, 3, 5).

Nazarı dīde-i basīret **ile**

Bi-cihāt itdi şāhid-i ğayba (Yetīm D., K1. 9, M. 3).

Cehl **ile** 'ömri şarf idüp naḥva

Örf **ile** giymegil ḳabā dülbend (Yetīm D., K1. 15, M. 3, 4).

Münḳalibdür cihān-ı būḳalemūn

İnbisāṭı ğam **ile** müdgamdur (Yetīm D., K1. 22, M. 4).

Ṭolsa ger ebr **ile** semā yağmaz

Şiddet-i rūzgār ile yağmur (Yetīm D., K1. 23, M. 3, 4).

Saḳara ser-nigūn atılmakdur

Sefere cāhil **ile** 'azm hemān (Yetīm D., K1. 27, M. 4).

Pōst ḳaydın ḳo teni penbe-i dāġuñ bürüsün

İki yapraḳ **ile** yūri 'āleme ḳal yūf borusun (Yetīm D., Mat. 10, M. 2).

Anı ki yār va'de-i vaşl **ile** güldüre

Ḳaşdı budur sevinmek **ile** şoñra öldüre (Yetīm D., Mat. 12, M. 1,2).

Ḥākde mürdeyide cümle nebāt

Buldı bārān-ı raḥmet **ile** ḥayāt (Yetīm D., Mes. 2, M. 10, 37, 38, 48, 89, 90, 111,).

İstemezsin rızḳ **ile** şol vūs'ati

Vire melālet lebeġav āyeti (Yetīm D., Mes. 3, M. 31).

Gel deñiz yüzlerini kafire teng eyleyelüm

Şayḥa-i ṭōp **ile** dem-beste vü deng eyleyelüm (Yetīm D., Mrb. 1, M. 2, 3, 5, 23, 27, 34).

O demler gitdi āh **ile** dir idüñ gelmedi mektüb

Seni araya almışdı belā vü miñnet ü āşüb (Yetîm D., Mrb. 2, M. 5, 25, 30).

Levh-i dilde nice bir naķş-ı vaķār eyleyelüm

Ser ü sāmānı koyup ‘aşķ **ile** kār eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 2).

Ağız birikdürüp didiler țanz **ile** baña

İller evinde laħm yiyüp sır olan ğurāb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 7, 32, 49).

Livā-yı nuşret-āyātı çeküp ol iki şeh-zāde

O dem ceyš-i zafer-yāb **ile** țayy itdi nice hāmün (Yetîm D., Terķib-bend 1, M. 32, 33, 34, 35, 47, 67, 71, 72, 79).

Ayağuñ toprağına ‘arz-ı faķir

Oldı hün-ı ciger **ile** tahrîr (Yetîm D., Terķib-bend 2, M. 2, 3, 17, 39, 54, 67, 75).

Ƙıymet ü Ƙadr **ile** yā Rab bu nedendür ki bu ğün

Ƙara toprağa düşüp yata anuñ gibi ğüher (Yetîm D., Terķib-bend 3, M. 29, 35, 36, 45, 46, 60, 65, 68, 77, 79, 83).

2."ve" anlamında bağlama edatı.

Sanma aşl-ı ‘anāşır-ı insān

Yel ü topraķ od **ile** şudur (Yetîm D., G. 52, M. 4).

Geldi ‘işret demleri mey-hāneden şalmaķ gerek

Na’ra-i mestān **ile** āvāze-i çengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 4).

Yürekde daħı bir ğüşe gerekmez āh **ile** vāha

Ciger-ğüşeñ yüzün ğördüñ hezārān minnet Allāh’a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 3).

Çünki ber-bād olacaķdur nola dirsem çarħa

Zînet-i encüm **ile** țāķ-ı mu’allāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 10).

İki şeh-zādeler iki dil-āver pād-şālardur

Cenābında Ferîdün **ile** Keyħüsrev gedālardur (Yetîm D., Terķib-bend 1, M. 14, 15).

Ol büt-i Rūmî’yi yazmaķdur ğațāyî kāğıda

Vāsîťi aķlām **ile** çinî devātumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 8).

Pür-füsün-ı şî'r ile şöyle muqayyeddür Yetim

Eylemez bu nev' **ile** tab'ın hezâr efsün bend (Yetim D., G. 34, M. 10).

Râzdân **ile** hüviyyet haberin virmezler

Mühr-i gencine-i sırdur femi dervîşlerüñ (Yetim D., G. 107, M. 3).

Müslimîn üzre nite hâkim-i vaqt olayidi

Olmasa 'aql **ile** ger ehl-i firâset Kapudân (Yetim D., Ks. 1, M. 4).

Ta'accübdür ki varup şatayın dir

Der-i germ-âbede bu 'aql **ile** gil (Yetim D., K1. 5, M. 6).

Ey 'azîzüm cân **ile** ten Mışr'ına

Yûsuf-ı maḥbûs-ı zindân gelmişüz (Yetim D., G. 63, M. 7).

Zebûn-ı râh-ı 'aşq olmuş gibi Ferhâd **ile** Mecnûn

Döşenmiş biri şahrâya biri küh-sâra yasdanmış (Yetim D., G. 79, M. 3).

Defter-i ehl-i fenâda nâmı sebt olmak gerek

Halk içinde her kim oldu medḥ **ile** zemden ḥalâş (Yetim D., G. 84, M. 4).

Püyede esb-i şevketüñ çün berķ

Tolı na'lı şerârı ğarb **ile** şark (Yetim D., Mes. 2, M. 34).

Faqr **ile** pâ-der-gil olup qalmışam

Guşsa vü ğam lüccesine ḥalmışam (Yetim D., Mes. 3, M. 17, 19, 23).

Câme-i 'arıyeden bu ten-i ḥâkîyi şoyup

Ârdan 'ârî olup neng **ile** nâmûsı koyup (Yetim D., Mrb. 3, M. 10).

Hezârân 'id **ile** sūr-ı sūr-efzâdan artuğdur

Cihânuñ şimdiki ḥâli 'aceb zevķ u şafâlardur (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 19, 50).

Hâzret-i pîri kodı ḥayret **ile** ḥasretde

Andelibine vedâ' itdi gidüp ol gül-i ter (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 27).

❖ **iletmek:** iletmek, götürmek, ulaştırmak.

Beni Sî-mürg'a **ilet**di per ü bâl-i himmet

Dâne vü dâmi koyup zâğ u zegandan geçdüm (Yetim D., G. 131, M. 5).

❖ **ilhām:** ruhta meydana gelen ve yaratıcılığa iten coşku, içe doğma, esin.

Naẓm-ı mu‘cizle Yetîm itse nola mestânelik

Ḳalb-i mir‘ât-ı şafâda feyz mest **ilhām** mest (Yetîm D., G. 15, M. 14).

➤ **ilhām-ı rabbânî:** Allah tarafından kalbe indirilen ilham.

Göñül **ilhām-ı rabbânî** dilerseñ

Yüri igvâ yile vesvâsdan kaç (Yetîm D., G. 24, M. 3).

❖ **ilim:** bilme, biliş || belli bir konuya âit bilgilerin bütünü.

Âh kim gülşen-i vahdet gülini

Kesret-i hâra bakup **ilimedüm** (Yetîm D., G. 138, M. 8).

❖ **ilkâ itmek [Kalıp İ.]:** koymak, bırakmak, atmak.

Seg raķibi tünd ider mey-gün lebüñ keyfiyeti

Şöyle kim **ilkâ ider** küfr ehline cengi şarâb (Yetîm D., G. 12, M. 6).

❖ **illâ:** ille, mutlaka, ancak, bilhassa, özellikle, hele.

Ḳarañu olmaz idi rûy-ı sefid **illâ** kim

Egnine mâtem için şaldı siyeh şâlını şeb (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 17).

Ḳalması bir müşevveşü'l-hâtır

Meğer **illâ** ki hâtır-ı şâ‘ir (Yetîm D., Mes. 2, M. 42).

Terk-i ser itmedür bu yoluñ hâşılı Yetîm

illâ nidem ki başını meydâna ḳor yok (Yetîm D., G. 99, M. 14).

Lâyile küfrümi imâna mübeddel ḳıldı

Didürüp cân u göñülden baña **illâ** kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 4).

❖ **illâc:** ilaç.

Nuķuş-ı gayrdan levḫ-i dili pāk eyleyüp ol merd

Boyadı ḳanlara cismin sözün itmedi **illâca** (Yetîm D., G. 173, M. 4).

❖ **‘ilm:** marifet, irfan, bilgi.

Beyâz-ı levḫ-i dilden iste **‘ilmi**

Nuķuşı maḫv idüp ḳırtâsdan kaç (Yetîm D., G. 24, M. 7).

Hıfza mağrūr olma vaḥşīdūr **'ilm** eyler gürīz

Sa'y idüp eyle 'ulūmı kayd-ı taḥrīr ile zabt (Yetīm D., G. 88, M. 11).

Şi'rümüz virmemege bŷy-ı taşannu' be Yetīm

Şan'at u **'ilm** ü kemālāt ile fenden geçdüm (Yetīm D., G. 131, M. 12).

Kibr ile nāsa tefavvuk nideyin fen oldı

Ma'rifet bār-ı girān **'ilm** ise reh-zen oldı (Yetīm D., G. 212, M. 2).

Taşavvuf **'ilmini** cāhil ne bilsün

O kim ḥaḫdur anı bātıl ne bilsün (Yetīm D., G. 141, M. 1).

Cem'-i kütübe ref-i ḥücüb mümkin olmadı

Bildüm ki **'ilm** bilmek imiş oḫumaḫ degül (Yetīm D., G. 124, M. 6).

Şanma pür-gŷ olanı ma'rifete āgehdür

Neş'e-i **'ilme** 'alāmet sūḫan-ı kŷtehdür (Yetīm D., G. 59, M. 2).

➤ **'ilm-i eṭṭbbā**: tabiplerin, hekimlerin bilgisi.

'Aḫbet olmaz ecel marzāsına ey dil devā

Ḥāliyā **'ilm-i eṭṭbbā** vü müdāvā suḫredür (Yetīm D., G. 39, M. 8).

❖ **iltmek**: götürmek, yerine ulaştırmak, eriştirmek.

Bizi ol günde ḫoma dŷzaḫa **ilte** a'māl

Senden ey şāh-ı rŷsŷl bize şefā'at var iken (Yetīm D., G. 150, M. 9).

Adem ser-ḫaddine **iltŷp** gŷm itdŷm çŷnki rāhı ben

Vŷcŷd iḫlimine mümkin midŷr itmek nigāhı ben (Yetīm D., G. 140, M. 1).

Rāstī ḫişver-i 'aşḫa seni **iltŷrdi** eger

Zāhidā hem-dem olıbilseyidŷn 'uşşāḫa (Yetīm D., G. 183, M. 5).

❖ **iltica**: sığınma, himāyesi altına girmeyi isteme.

➤ **ilticā eylemek** [**Kalıp İ.**]: sığınmak, birine kaçıp kendisine himaye ve tesahup istemek.

İtlicā eyle Nişānī-i kerīmŷş-şāna

Ey Yetīm ister iseñ ehl-i kerem dŷnyāda (Yetīm D., G. 165, M. 11).

➤ **ilticā itmek [Kalıp İ.]:** sığınmak, himâye altına girmeyi istemek.

İlticā it o kerîmü'ş-şāna

Ki kerem ehlinüñ ol ekremidür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 85).

❖ **ilzām:** susmaya mecbur etme.

Kellemü'n-nās ile 'āmil ol cedel idüp yine

İtmesün kem 'aql olan **ilzāma** reftār u revîş (Yetîm D., G. 83, M. 4).

❖ **imām-ı düvāz-deh:** on iki imam.

Ol **imām-ı düvāz-deh** hâkķı

Bendedür Murtażā'ya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 5).

❖ **imān:** Allah'a inanmak, kalben itikat ve lisanen ikrar etmek.

Nev-cüvānlar naķd-i **imānum** alurlardı Yetîm

Olmasam bu hān-ķāhda himmet-i pīr ile zābķ (Yetîm D., G. 88, M. 13).

Faķr u fāķa taķayyüd-i evlād

Diler **imānum** ideler ber-bād (Yetîm D., Mes. 2, M. 110).

Yetîm **imān** u dīn ğāret-geridür ol büt-i tersā

Ki naķd-i dīnüñ almışdur nice bān oĝlı bān iķre (Yetîm D., G. 191, M. 13).

Lāyile küfrümi **imāna** mübeddel ķıldı

Didürüp cān u ğöñülden baña illā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 3).

❖ **imek:** cevher fiil, ek eylem.

Yār gösterse işiginde raķībün ģazer it

Var **imiş** rāh-ı bedi ģile-i şeytānda şaķın (Yetîm D., G. 156, M. 6).

Şifā-yı cān **iken** ol leb buyurmaz ģasteye emsem

Bilür tīmār-ı bīmārı dimez ol ĝonķe-leb ammā (Yetîm D., G. 4, M. 3).

Dem-i Ferhād **iken** şanur bu 'ālem

Kızardı lāleden kūh-sār derdā (Yetîm D., G. 7, M. 9).

Cāy-ı tebeddülāt **iken** ey dil bu rüzĝār

Kimse umar mı bunda ola ber-karāra hīķ (Yetîm D., G. 23, M. 7).

Vahy ü bāng-i per-i Cibril **iken** iller şandı

Oynayurak getirür baña kebüter kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 5).

Sebeķat rahmeti dinilmiş **iken**

Dime bu mü'min ü o kâfirdür (Yetîm D., G. 43, M. 7).

Pertev-i nür-ı Cemālî reh-nümā-yı 'aşķ **iken**

Ey Yetîmî zühd yolın vara mı a'mālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 11).

Vücūduñ kayd **iken** şūfî nedür uçmağa bu gūşiş

Bilürsin per döker itse eger mürġ-ı kafes cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 5).

Yetîm'e sîm ü zer-efşānlık itme

Dir **iken** sana dāmān u cebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 14).

Var **iken** fikr-i sivā gel çekme ey tālîb emek

Ehl-i tevħîd olmağa mā-dün-ı haķ gitmek gerek (Yetîm D., G. 111, M. 1, 3).

Kim revā görür Yetîm'ün böyle maħzūn olduġın

Her zamān mesrūr **iken** kapuñda eytāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 10).

Faris **iken** piyāde oldı gönül

Alçaķ oldı fütāde oldı gönül (Yetîm D., G. 120, M. 1).

Şal tezerv-i ma'nî-i hāşa Yetîm

Olmuş **iken** elde çün şāhîn kalem (Yetîm D., G. 130, M. 10).

Ben ey Yetîm mest-i maħabbet **iken** bu gün

Kim dir baña ki bāde hōr-ı mest-i cām olam (Yetîm D., G. 132, M. 11).

Yetîm eşķāl-i eşyāda cihān hayrān **iken** el-ħaķ

Seni gördüm ki seyr eyler bu eşyayı nigāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 9).

Keşrete düşme gönül gūşe-i vaħdet var **iken**

Eyle taħşîl-i ma'ārif yürî fırsat var **iken** (Yetîm D., G. 150, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Ėayra tākāt mi olur ġayretümüzden dir **iken**

Yār kūyına ġüzer bād-ı şabā eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 11, 13).

Yād eylemeñ yanumda Bū Derdā fenāsı

Virmiş **iken** cihānda aña iştihār ev (Yetîm D., G. 161, M. 4).

Cāy-ı mihr **iken** gönül lāyık mı ola kîne-gāh

Mihr ile ey sîne-i pür-kinesi ārāste (Yetîm D., G. 171, M. 3).

Künc-i ‘uzlet var **iken** añmañ Yetîm’e ‘ālemi

Eylemez mürğ-i kafes rağbet cihānuñ bāğına (Yetîm D., G. 176, M. 9).

Mest-i lā-ya‘qıl Yetîm’i gördiler mey-ḥanede

İctinabı var **iken** tu‘m u şarābı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 10).

Sen zümre-i kallāşa ey ḥāce gönül virme

Der kise **iken** itme ol mālî perākende (Yetîm D., G. 178, M. 8).

İtünle hem-sifāl olmağ hevāsı var **iken** dilde

Şafā kesb eylemem ‘işret idersem cām-ı Cem’lerle (Yetîm D., G. 179, M. 9).

Gel Cemalî’yile gül-geşt-i çemen eyleyelüm

Ey Yetîm olmuş **iken** gülşene mihmān gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 12).

Her taraf cāy-ı neşāṭ **iken** ‘acebdür bulmadum

Bu dil-i ğam-gîne mesken külbe-i aḥzān gibi (Yetîm D., G. 196, M. 7).

Ḳayd **iken** gönlümüze fikr-i ser-i zülfeynüñ

Cān meşāmına virür rāyiḥa-i ıtlāḳı (Yetîm D., G. 200, M. 5, 8).

Tereşşüh itmesün keyfiyyet-i mey zahid-i ḥuşke

Gıdā-yı rind **iken** bade anuñ ne aşıdur sākî (Yetîm D., G. 208, M. 4).

Tenedir nāy-ı tarabnāk ile bu bezm-i cihān

Pür **iken** ‘āşıḳuñ eglencesi şiven oldı (Yetîm D., G. 212, M. 8).

Ḳurt koñşusını incitmez **iken** mümkün mi

Koñşusın incide vü ide ihānet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 15, 48).

Zāhid efsürde-ḥāl **iken** meyli

Süz-ı ‘aşḳa ‘aceb midür olsa (Yetîm D., K1. 21, M. 1, 4).

Hāliyen vird ü zikre rāğīb **iken**

Nağd-i a'mālūmi muḥāsib **iken** (Yetîm D., Mes. 2, M. 107, 108).

Ben nān-ı ḥuşke aş yerür **iken** revā midur

Sen sükker-i muḥallebiye urasun dişi (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 39, 45, 51).

Zāhidā 'ālem-i esrār ne keyfiyet **imiş**

Bilmek isterseñ eger 'āşık-ı ḥayrāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 9).

Oldı İstanbul'dan çü menzilüm şahrā-yı Niş

Anı bildüm var **imiş** bu 'ālemüñ nüşında niş (Yetîm D., G. 75, M. 2).

Göz yaşı gibi şuyı ğam gibi aşı var **imiş**

Ḳays'a Mecnūn dimeñüz 'aql-ı ma'āşı var **imiş** (Yetîm D., G. 77, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Kibr-i mü'min didüğüñ Ḥaḳḳ'a gider bir kes **imiş**

İkilik şüreti ancak arada bir ses **imiş** (Yetîm D., G. 82, M. 1, 2, 4, 6).

Cān-güdāz ü sine pür sūzān **imiş** dervişlik

Dide giryān ü ciger biryān **imiş** dervişlik (Yetîm D., G. 106, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Cem'-i kütübe ref-i ḥücüb mümkün olmadı

Bildüm ki 'ilm bilmek **imiş** oḳumaḳ degül (Yetîm D., G. 124, M. 6).

Merdüme ḥaşlet didüğüñ sīm **imiş**

Nuḳre vü zer vācib-i ta'zīm **imiş** (Yetîm D., Mes. 3, M. 25, 26, 28).

Bir semend-i bād-pāy ile geçerdüm kūh u deşt

Şāh-rāh **idi** öñümde her gelen yoḳuş iniş (Yetîm D., G. 75, M. 4).

Eb ü ecdādı ḥıdmetinde peder

Ṭurnacı başı **idi** pür şeh-per (Yetîm D., Mes. 2, M. 86, 111).

Ḳarañu olmaz **idi** rüy-ı sefid illā kim

Egine mātem için şaldı siyeh şālını şeb (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 17, 34, 42, 51, 53, 61, 62, 65, 71, 78, 79, 139).

Merd **iseñ** ehl-i ḥaseb ol itme da'vā-yı neseb

Fikr-i ābā itmedin eyle ibāhim zıkr ü ced (Yetîm D., G. 29, M. 7).

Var **idi** jeng-i riyā āyine-i dilde Yetim

Şaykal-ı keyfiyet ile açdı ol jengi şarāb (Yetim D., G. 12, M. 9).

Ey Cemālī olmasa her-cāyī eş'ār-ı Yetim

Boynına her 'arifün olmaz **idi** divānı farz (Yetim D., G. 85, M. 10).

Hikmet āmiz sözüñ irse Cemālī'ye Yetim

Dir **idi** rühimī şād eyledüñ Eflātün'ün (Yetim D., G. 108, M. 10).

Tire-dil qalmış **idi** itmese ger nūr-ı Cemāl

Bu Yetimī'yi bu gün şevk ile irşād gönül (Yetim D., G. 119, M. 15).

Dir idüm bir zamān **idi** derūnumda nihāndur dil

Diriğā sīnemüñ şimdi şikāfından 'ayāndur dil (Yetim D., G. 122, M. 1).

Mecnūn işitse bu dil-i şeydā haberlerin

Güm eyler **idi** deşt ile şahrā haberlerin (Yetim D., G. 152, M. 2).

Olmaz **idi** vā'izuñ efsānesi māni' Yetim

Māh-ı rüze olmasaydı kufl-ı bāb-ı mey-kede (Yetim D., G. 174, M. 9).

Eger eţfāl elinden yağsa Mecnūn başına taşlar

Üşüp başına kuşlar yapmaz **idi** āşiyān anda (Yetim D., G. 180, M. 8).

Yüz şuyın dökmez **idi** şahid-i bāzār olup

Açılıp gül gibi ger olmasa hāndān gönçe (Yetim D., G. 186, M. 7, 10).

Dil 'izāruñda okur **idi** sevād-ı hāţtuñ

Seçer iken dağı 'ālemde karadan ağı (Yetim D., G. 200, M. 7).

Dir **idüm** bir zamān idi derūnumda nihāndur dil

Diriğā sīnemüñ şimdi şikāfından 'ayāndur dil (Yetim D., G. 122, M. 1).

Hābda girmiş **idüm** beyt-i Ebī Derdā'ya

Hānmānsızlık ile eylediler ta'birin (Yetim D., G. 142, M. 5).

Zerre-i nā-çiz **idüm** bir mihr-i hāver eyledi

Cāmdan pertev şalınca āf-tāb-ı mey-kede (Yetim D., G. 174, M. 5).

Ey Yetim eyler **idüm** kendümi nâ-yâb eger

Olsayidi sebeb-i künc-i ferâgat apudân (Yetim D., Ks. 1, M. 51).

❖ **imlâl olmak [Kalıp İ.]**: usanmış hale gelmek, bıkmak.

Oldı çün müris-i melâl **imlâl**

Sözi icâz u münteab itdüm (Yetim D., K1. 3, M. 5).

❖ **imrüz**: bugün.

Âh kim dîvâne dil avgâdadur

Añmayup **imrüzümü** ferdâdadur (Yetim D., G. 58, M. 2).

Gör tecelliyi Cemâlî çü Yetimî **imrüz**

Zâhidüñ dimek ile va'de-i ferdâsına yûf (Yetim D., G. 97, M. 11).

❖ **imsâk**: nefesine hâkim olup bir şeyden el çekme, perhiz

Nad-i eşki hîn-i vuşlatda ki işâr itmedük

Maşrafına şaklaruz 'ayb eyleme **imsâkümüz** (Yetim D., G. 70, M. 6).

❖ **imtisâl itmek [Kalıp İ.]**: boyun eğmek, kabul etmek.

Cemâlî emrine çünkim Yetimî **imtisâl itdüñ**

Su'âl-i il ü âlî o daı çün ü çirâdan geç (Yetim D., G. 25, M. 9).

❖ **imtizâcı**: İyi geçinme, uyuşma, anlaşma

Bularuñ **imtizâcından** zuhûra

Getürdi bir cüvânı emr-i tadîr (Yetim D., K1. 36, M. 5).

❖ **'inad itmek [Kalıp İ.]**: ayak diremek, direnmek, direktmek.

Vasat-ı neş'e ile hulf ü **'inad**

İdüp ortada abâhatler ider (Yetim D., K1. 4, M. 4).

❖ **inmek**:

1. yukarıdan aşağıya doğru gelmek.

Mav iderdi meşhedüm resmin mürür-ı rüzgâr

Çar elinden **inmese** taşlar eger opraına (Yetim D., G. 176, M. 8).

Oldı ‘āşık tār-ı zülfeyn-i girih-gîr ile zâbıt

Şîr **iner** olur ol iki zincîr ile zâbıt der-kem (Yetîm D., G. 88, M. 2).

Binüp **inmekde** hây u hûda idüm

‘İşve-i devlete rübûde idüm (Yetîm D., Mes. 2, M. 91).

2.damlamak

Eşk çihremden **inüp** tamlardı sînem dâğına

Aşk şular koymadın derd ehlinün ocağına (Yetîm D., G. 176, M. 1).

3.kılıcın boynunu kesmesi.

Eyâ şâh-ı cihân kesmen ümid-i vasluñı cândan

Elüñden tig-i hûn-rizüñ **inse** boynuma kaç’â (Yetîm D., G. 4, M. 8).

❖ **iñen:** bu zamiri.

Dil aḥvâlin Cemâlî’den şoruñ şormañ Yetîmî’den

Ki hicret ideli andan **iñen** ḥayli zamândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 12).

❖ **in ‘âm:** iyilik, ihsan, lütuf.

Bezl ü cüduñ rub’-ı meskûna olaldan münteşir

Ḥâtemi bahlile mevşûf itdi **in‘âmuñ** senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 8).

❖ **inanmak:** (bir şeyi) doğru olarak kabul etmek || güvenmek, îtimat etmek.

Şarâb-ı pür-neşâtı sunma ki ger eylese peymân

İnanma ğam-fezâ bir ser-nigün peymânedür dünyâ (Yetîm D., G. 5, M. 6).

❖ **‘inâyet eylemek [Kalıp İ.]:** lutfetmek, ihsan etmek.

Şuret-i Ḥaḳ’da olan zümre-i buḫlâna bakup

Şulḥ ile **eyledi** ol demde **‘inâyet** Ḳapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 8).

❖ **inbisât:** gönül açıklığı, mutluluk.

Benden ey ehl-i ḫarab luḫf eyleñ ummañ **inbisât**

Luḫfi yoḫdur göstere bir ḫâtırî maḫzûn neşâḫ (Yetîm D., G. 87, M. 5).

Münkalibdür cihân-ı bükalemün

İnbisâtı ğam ile müdgamdur (Yetîm D., K1. 22, M. 4).

❖ **incelmek:** kabalıklarını, aşırılık ve fazlalıklarını atarak ince ve zarif duruma gelmek, incelik kazanmak.

Ol hilâl ebrûları görüp ider

Nâle veş **incelmegi** âyîn kalem (Yetîm D., G. 130, M. 6).

❖ **incil:** dört kutsal kitaptan Hz. İsa'ya indirileni.

Hâlik için büyük kilisâda

Bakup **incil'e** okuya ruhbân (Yetîm D., K1. 17, M. 4).

❖ **incinmek:** birinin herhangi bir davranışı yüzünden üzüntü duymak, gücenmek, kırılmak.

Yetîm **incinme** eṭvâr-ı cihâna

Ne kim oldı dem-i fıtrat virildi (Yetîm D., G. 211, M. 9).

İşigüñe 'arz iderin zilletüm

Luṭf idüp **incinme** aña devletüm (Yetîm D., Mes. 3, M. 6).

Nev-cüvânum kerem it **incinme**

Saña pîrâncadur pend-i haķîr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 13).

❖ **incitmek:** gönlünü kırmak, gücendirip üzülmeye sebep olmak.

'Aşıkı gör nice **incitdi** cefâ-cü yârân

Eyleyüp kaşd-ı mükâfât cefâ itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 11).

Ḳurt koñşusını **incitmez** iken mümkün mi

Koñşusun incide vü ide ihânet Ḳapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 15).

❖ **indürmek:** baş eğmek

Hânedân-ı 'Alî türâbında

İndürür ser babaya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 8).

❖ **iñen:** asla, sakın.

Pervāneyi gel idüp germ olmasun **iñen** şem'

Söyündürür dem olur pervāneler çerāğı (Yetîm D., G. 206, M. 7).

iñende dām u dāneyle o mürğ-i zîrek avlanmaz

Na'im-i cenneti zıkr eyleme ürker gönül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 7).

❖ **iñildemek:** inlemek, ah edip acı çekmek.

'Aşk ehli āh ider ağıyār ile yārın görüp

Nite kim bülbül **iñilder** verd ile hārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 2).

❖ **iñiletmek:** inlemesine sebep olmak, eziyet etmek.

Ṭāq-ı mīnāyı 'aceb mi **iñiletse** nāle

iñiledür kühî dahı olmuş iken kalbi hācer (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 33).

❖ **iniş:**

1. gerileyiş, çöküş, inhitat.

İnişin endîşe it bālâlığında 'ālemün

Kim naşîbin arturur her kim firāza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 7).

2. yukarıdan aşağıya gittikçe alçalan eğimli yer, yokuş karşıtı.

Bir semend-i bād-pāy ile geçerdüm küh u deşt

Şāh-rāh idi önümde her gelen yokuş **iniş** (Yetîm D., G. 75, M. 4).

❖ **inkisar:** kırgın, incinmiş olmak.

➤ **inkisār olmak [Kalıp İ.]:** kırılmak || incinmek, gücenmek.

Görmedük bir cām-ı Cemşid'i bu gün

Dehr elinden **inkisārı** olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 6).

❖ **iñilemek:** acı, üzüntü, keder sebebiyle ağlamak, inilti sesler çıkarmak.

iñilese nāy-ı Mehemmed Kāsım

Güş çutsak dem-i Dāvūd'a yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 103).

❖ **ifiletmek**: inletmek, ah ettirmek.

Ṭāḳ-ı mīnāyı ‘aceb mi **ifiletse** nāle

İfledür kühü dahı olmuş iken ḳalbi ḫacer (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 34, 46).

Gitmedi velvele vü şit ü şadāsı dehrüñ

Ṭaḡları **ifledeli** nāle-i Ferhād gönül (Yetīm D., G. 119, M. 6).

➤ **inşāf**: acıma duygusuna, merhamete ve vicdana dayalı adalet.

Semend-i ‘adl ü **inşāfi** şahilin ‘āleme şaldı

Virüp arḳa iki şeh-zāde sultān-ı cihān-bāña (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 57).

➤ **insān**: insan, kişi, şahıs.

Ṭumṭurāk u meḫāsın-i elfāz

Virür **insāna** çok şeref ḫaḳḳā (Yetīm D., K1. 6, M. 2).

Dehr-i ber-cāy-ı ḫaṭar Cercīs’e ḫargāh-ı ‘adem

Hıç mevcūd ola mı **insāna** künc-i ‘āfiyet (Yetīm D., G. 19, M. 4).

Ḥüdā devlet diler **insāna** zātına ḳılüp mazḫar

Dirig ü ḫayf kim ol zāt-ı devlet-ḫāhı bilmezler (Yetīm D., G. 44, M. 3).

Sanma aşl-ı ‘anāşır-ı **insān**

Yel ü toprak od ile şudur (Yetīm D., G. 52, M. 3).

Zümre-i bed-ḫāh ile **insān** iseñ üns eyleme

Ādemi eyler helāk olsa karīn dīv ü ded (Yetīm D., G. 29, M. 3).

➤ **insān-ı kāmil**: kemāle ermiş, olgun insan. İslâmiyet'in emrettiği bütün emirleri yapan, yasaklardan sakınan, Peygamber efendimizin güzel ahlâkıyla ahlâklanan, hareketleri ve sözleri hep Allahü teâlânın ilhâmı ile olan üstün insan.

Zıll-ı ḫaḳ **insān-ı kāmildür** anuñdur saltanat

Nāḳışam ger dimeyem Sührāb u Dārā suḫredür (Yetīm D., G. 39, M. 5).

❖ **inşā**: kaleme alma, edebiyat kurallarına uygun olarak nesren yazılan yazı.

Naẓm u nesr ile Yetīm aḫvāli ‘arz itmek muḫāl

Bir zamāna ḳalmışuz eş‘ār u **inşā** suḫredür (Yetīm D., G. 39, M. 10).

❖ **intikāl:** bir yerden diğere göçmek.

Gel **intikāl** için bak ma'nî-i rüşenāya

İster çü hîn-i rihlet ehl-i sefer çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 5).

❖ **intişâr itmek [Kalıp İ.]:** yayılmak.

Vehmüm oldur ki hāme esrārum

Yazuban **intişâr ider** 'āma (Yetîm D., G. 181, M. 6).

❖ **intizār:** hasretle bekleme.

İntizārum kelâmın eylese güş

Ravzasında Nizâmî ide hurûş (Yetîm D., Mes. 2, M. 57).

❖ **irâdet:** gönle hakim olma, istek, arzu.

Eger ğamdur eger miñnet kazâdan çün ola nâzil

İrâdet sevķ idüp cāna rızâ ehlerinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 8).

❖ **İrân:** İran.

Şu dem kim bu haberler irdi ser-hadd-i Ğorāsân'a

Tezelzül virdi Ğavf ile hirās **İrân** u Tūrân'a (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 50).

Ğıttâ-i Rûm eylemez reşki hemân

Ğıbta-i **İrân** u Tūrân gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 14).

❖ **'irfân:** marifet, keşf, hads, ilham, sezgi, manevi ve ruhî tecrübeyle elde edilen bilgi, tecrübî bilgi.

Açsa ger Gül-sitân-ı **'irfânı**

Eyleye rûh-ı Sa'dî seyrânı (Yetîm D., Mes. 2, M. 55).

Bî-derd olana şuriş-i 'aşkuñdan añma hiç

Nâ-dân içinde söyleme **'irfân** hikâyetin (Yetîm D., G. 139, M. 4).

❖ **irgürmek:** ulaştırmak, eriştirmek.

'Aşk müstevlî olup bir yire **irgürdi** yolum

Öñüm arzum bilmeyüp fark idemen şağ u şolum (Yetîm D., G. 137, M. 1).

Ƙanı ŧabā fiġān-ı seg-i yār ile gelüp

Gūŧ-ı Yetīm'e **irġüre** yārān hikāyetin (Yetīm D., G. 139, M. 10).

❖ **irġā-yı 'inān eylemek [Kalıp İ.]**: dizginleri koyuvermek.

Düşmene **eyleme irġā-yı 'inān**

Hīnk-i ŧab'a vire nā-geh heyecān (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 31).

❖ **iriŧmek**: eriŧmek, ulaŧmak, kavuŧmak, yetiŧmek.

Yüz urup gice gündüz yalvarurken yüce der-gāha

Neŧāṭ-ı sermediyiyle **iriŧdük** 'izzet ü cāha (Yetīm D., Mrb. 2, M. 2, 11, 34).

Ebed ħāk oluruz ŧanma nazar it kiŧzāra gel

İriŧse sā'ati eyler cev ü gendüm 'ades cünbiŧ (Yetīm D., G. 78, M. 8).

ŧeb-i tārīk **iriŧdi** güm-rāhuz

Kevkeb-i reh-nümāya yalvaralum (Yetīm D., G. 133, M. 9).

Yetīm'e sen ŧeker-lebden **iriŧdi** acı diller ħayf

Yidürdüñ tüṭi-i sirin-keḷāma ŧand-i zehr-āmiz (Yetīm D., G. 71, M. 11).

Bād fi'l-hāl **iriŧdi** vü oldı

Ƙapusın yapup açmaġa der-bān (Yetīm D., K1. 20, M. 3).

❖ **irmek**:

1.ermek, ulaŧmak.

Dilerseñ Hızır-ı rüşen-rāya **irmek** hem-çü İskender

Uyup ħayvāna gel itme zulem iġlimini seyrān (Yetīm D., G. 159, M. 5).

Rütbet-i ŧeyġ-i Cemālī'yi Yetīmī bekle

Tā Ħaħ'uñ emri **irüp** mesken idince laġdi (Yetīm D., G. 203, M. 10).

Naẓm-ı dür-bār-ı Yetīm **irdükde** Ħāfiz sem'ine

Eyleyüp tümār-ı ŧi'rden ħırz-ı cān ez-berlemiŧ (Yetīm D., G. 74, M. 11).

Cān dimāġına Yetīm **irmezdi** büy-ı ma'rifet

Sihr idüp aġıtmasa çāh-ı devātuñ cüy-ı misk (Yetīm D., G. 114, M. 9).

Olma m 'il yaşuma ey müdde' i bilmez misin

Kim es sından yıkar **irince** bir d var  Şu (Yet m D., G. 163, M. 4).

Ç  **ird n** der-i maşşuda y ri dery  gibi c ş it

Ciger-g řeň yüzin gördün hez r n minnet All h'a (Yet m D., Mrb. 2, M. 35).

Emr-i Haç **irdi** sefer eyledi ç n p r Cem l

R m'da saňa karar oldu Yet m emr-i muř l (Yet m D., Mrb. 3, M. 21).

Hişmet  miz s z n **irse** Cem li'ye Yet m

Dir idi r h mı řad eyledün Efl t n' uň (Yet m D., G. 108, M. 9).

Ta'n   tanz itdügün kimesnelerün

Ayağı toprağına **irse** ser n (Yet m D., Mes. 2, M. 72).

Ketm eyle r z-ı 'aşkı mühr-i s k t urup t 

ire sürüř-ı ğaybuň c n g řma pey mı (Yet m D., G. 201, M. 6).

Neş t **irdi** kud minden tağıldı ğuşşa v  kayđu

Ciger-g řeň yüzin gördün hez r n minnet All h'a (Yet m D., Mrb. 2, M. 31).

Şu dem kim bu haşberler **irdi** ser-şadd-i Ğor s n'a

Tezelzül virdi haşv ile hir s ürün u T r n'a (Yet m D., Terkib-bend 1, M. 49).

2.(belli bir zaman) gelmek, gelip çatmak, ermek.

Bah r **irdi** ken r-ı  ba gel c m-ı muşaff  t t

Es s-ı 'aklı ber-b d it özün ser-mest   Őeyd  t t (Yet m D., G. 18, M. 1).

P rl k **irdi** c v nlik hevesi niceye dek

Nefs n uş uşil  bu aldaması niceye dek (Yet m D., G. 110, M. 1).

Şeb **irse** bir çer ğı beyt içre ç n yaşarlar

Olsun sev d-ı beytün ma'n  yanar çer ğı (Yet m D., G. 209, M. 3).

O dery -yı keremden yaňa ařsun gözlerüm yařı

Muşte **irmege** itsün bu Ceyh n u Aras cünbiş (Yet m D., G. 78, M. 4).

❖ **irsāl itmek [Kalıp İ.]**: göndermek, yollamak.

Yazup **irsāl ideyin** şāha gedālar hālin

Ola kim varup ide pāyesin efser kāğıd (Yetīm D., G. 30, M. 11).

❖ **irşād**: doğru yolu gösterme. mânen aydınlatma, hak yolunu gösterme, gafletten uyandırma, uyarma.

Rümüz-ı Mesnevî hâkķı Yetīm **irşād** isterseñ

Yüri Maḥmūd Efendi'den tārık-ı sırr-ı Monlā tūt (Yetīm D., G. 18, M. 13).

➤ **irşād eylemek [Kalıp İ.]**: doğru yolu göstermek; mânen aydınlatmak, hak yolunu göstermek, gafletten uyandırmak, uyarmak.

Şu'le-i dāğum 'adem semtine olmışdur delil

Güm ider pervāneyi ger **eylese irşād** şem' (Yetīm D., G. 92, M. 8).

➤ **irşād itmek [Kalıp İ.]**: doğru ve hak yolu gösterme.

Tire-dil kalmış idi **itmese** ger nūr-ı Cemāl

Bu Yetīmî'yi bu gün şevķ ile **irşād** gönül (Yetīm D., G. 119, M. 16).

❖ **'isā**: Hz. İsa peygamber.

Per ü bāl-i tecerrüd açmayınca

Felek saķfına çıkmadıñ çü **'isā** (Yetīm D., G. 3, M. 10).

❖ **isa'et itmek [Kalıp İ.]**: kötü iş işleme, kötülük etme.

Ḳavl ile **itdi** baña gerçi **isa'et** Ḳapudān

Lik fi'linde tamām itdi işābet Ḳapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 2).

❖ **işār itmek [Kalıp İ.]**: ikram etmek, cömertlikle vermek.

Naķd-i eşki hın-i vuşlatda ki **işār itmedük**

Maşrafına şaķlaruz 'ayb eyleme imsākümüz (Yetīm D., G. 70, M. 5).

❖ **ise**: koşul edatı.

Hazret-i pır-i Cemālî etegin tütudun **ise**

Ey Yetīmî olugör ebkemi dervişlerüñ (Yetīm D., G. 107, M. 13).

Dāmen-i deşt **ise** Mecnūn'ı giribān-çāk idüp
Vādī-i mihnetde itmişdür tek ü pūdan zebūn (Yetîm D., G. 145, M. 5).

Yāra meyl ile nazār cürm ü günāh **ise** Yetîm
Gönlünü mücrim idüp ehl-i güneh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 11).

Kibr ile nāsa tefavvuk nideyin fen oldı
Ma'rifet bār-ı girān 'ilm **ise** reh-zen oldı (Yetîm D., G. 212, M. 2).

Saňa sen āşinā olmağ hevāsı var **ise** sende
Yüri bī-hiş ü bī-kes ol bu yār u āşinādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 5).

Yetîm ögdül murād **ise** yarag it raşını tab'uñ
Alef hār olsa meydān almağa itmez feres cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 13).

Görmedi kimse bir belāsuz bal
Biledür kand **ise** merhem ü riş (Yetîm D., G. 80, M. 8).

Ço kavli hāl-i zevk ile k'olur mı hiç ağız tatlu
Eger dir **ise** biñ kerre 'asel ey pīr-i nā-bālig (Yetîm D., G. 95, M. 8).

Mübāhātüñ senüñ zühd **ise** zāhid
Benümde iftihārüm 'aşkdur 'aşk (Yetîm D., G. 103, M. 5).

Şuya şalduñ **ise** seccāde-i nengi zāhid
Aşk ile cübbe-i nāmūsı çeküp çāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 7).

Bed-nām-ı 'aşka zāhid bir dem muķārın olma
Var **ise** ger başuñda sevdā-yı nīk- nāmī (Yetîm D., G. 201, M. 12).

Eser **ise** nesīm-i nuşret ü 'avn
Hançal-ı telhi hoş-ruţab itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 15).

Ne kadar halk-ı cihān var **ise** cellād-ı kazā
Katlı idüp karmadadur kara yire kanını hep (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 15).

Gerden-i cānı tutup tiğ-ı kazāya rāzī
Olmaz **isem** beni Hāq ehl-i rızā eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 6).

Ƙıŝa-i gülşeni gel mürĝ-ı hoş elhândan işit

Ʀâlib-i hikmet **iseñ** hikmeti Lokmân'dan işit (Yetîm D., G. 17, M. 2).

Saña şaff-ı sıfâl olsun dir **iseñ** rütbet-i a'lâ

Yirûñ şaff-ı sıfâl-i nâs idüp kendüñi edna tut (Yetîm D., G. 18, M. 9).

Merd **iseñ** ferd ol muğayyed olma itlâk isteyüp

Ƙaħbe dünyānuñ nikâhı vü Ƨalâkı suħredür (Yetîm D., G. 38, M. 7).

Zâhidâ ŝulħ u ŝalâħ ister **iseñ**

Evvelâ kendüñi eyle ıŝlâħ (Yetîm D., G. 26, M. 3).

İster **iseñ** dil-i ŝâfiler ile cem'iyet

Ŝuħuf-ı dilde olan nağş-ı perâkendeyi (Yetîm D., G. 116, M. 11).

İtlicâ eyle Nişânî-i kerîmü'ŝ-şâna

Ey Yetîm ister **iseñ** ehl-i kerem dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 12).

Tut tevâzu' Ƨarîkıñı ey dil

İster iseñ eger reh-i rif'at (Yetîm D., K1. 14, M. 2).

Ey Yetîm ister **iseñ** olmaĝa bir şâh-ı levend

Gel Ƨonanmâya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 35).

Pirlik vaħtinde ħâlî olma bir dem bâdeden

İster **iseñ** bir daħı 'ahd-i şebâbı görmeĝe (Yetîm D., G. 177, M. 8).

❖ **İsevî:** İsâ peygamberin dîninden olan (kimse), hristiyan

Muŝafâ ħulķını oħŝardı temâmet ħulķı

İsevî mu'ciz idi 'âleme ĝüftâr-ı femi (Yetîm D., Terķib-bend 3, M. 64).

➤ **İsî-i Meryem:** Hz.Meryem'in oĝlu İsa peygamber.

Saña ħür-ı cinân zâhid bi-ħağķın **İsî-i Meryem**

Baña bir şüret-i zîbâ yeter deyr-i muĝân içre (Yetîm D., G. 191, M. 5).

❖ **isim:** ad, nam.

Süleymân-ı ħaremden 'âleme ey Hüdhüd-i müjde

Olursañ ol iki ŝâhuñ şerîf **ismiyle** berrende (Yetîm D., Terķib-bend 1, M. 10).

❖ **İskender:** Hızır ile birlikte âb-ı hayatı arayan hükümdar.

Zulmet-i dildür Yetim **İskender'e** hâyil olan

Çeşme-sâr-ı cânda gör Âb-ı Hayât el'ân aķar (Yetim D., G. 40, M. 13).

Hayât şuyına ıalıp ıo ölsün **İskender**

Göñülde bul yüri Hızır'uñ be Âb-ı Hayvân'ın (Yetim D., G. 144, M. 11).

Dilerseñ Hızır-ı rüşen-rāya irmek hem-çü **İskender**

Uyup hayvāna gel itme zulem iķlimini seyrān (Yetim D., G. 159, M. 5).

Şuyā **İskenderleri** iltüp getürmişdür şusuz

Teşne olma ey gedā gel bu serāyuñ 'aynına (Yetim D., G. 172, M. 3).

❖ **islām:** Allah'ın Kur'an ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen din, müslümanlık.

Her millete ıoyup ııķarur faķr u fāķa āh

ıorķum budur ki eyleye **islām** içinde gebr (Yetim D., Terci-bend 1, M. 28).

❖ **İsma'ıl:** Şah İsmail Safavi.

Tā olınca neberd-i **İsma'ıl**

Ki neberd olmaz ol neberde 'adil (Yetim D., Mes. 2, M. 95).

❖ **İspanya:** Avrupa'nın güneybatısındaki İber yarımadasında yer alan ülke.

Dümen ıogrıldup **İspanya** diyen bī-din [ü] mel'una

Yine şevķ eyleyüp girdük ıonanmā-yı hümāyūna (Yetim D., G. 182, M. 1).

Nehb ü ğāretler ile Pulya'yı vīrān idelüm

Geçüp andan öte **İspanya'yı** talan idelüm (Yetim D., Mrb. 1, M. 14).

❖ **İstanbul:** İstanbul.

Oldı **İstanbul'dan** çü menzilüm şahrā-yı Niş

Anı bildüm var imiş bu 'ālemüñ nüşında niş (Yetim D., G. 75, M. 1).

İki şehir-i mu'azzamdur ıalātā'yile **İstanbul**

Haķıķatde dü-'alemdür ıalātā'yile **İstanbul** (Yetim D., G. 115, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Görse **İstanbul'da** nehrini Kâğıd-hâne'nün

Yurdu dilden ehl-i Şîrâz âb-ı Rükûn-âbâd'ını (Yetîm D., G. 202, M. 5).

Akl-ı ma'âşa kâdir iken ey dirîğ ü hayf

Bî-tüşe avladı beni **İstanbul'uñ** kıışı (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 46).

❖ **istemek**: istek duymak, arzulamak.

Zâhidâ 'âlem-i esrâr ne keyfiyet imiş

Bilmek **isterseñ** eger 'âşık-ı hayrândan işit (Yetîm D., G. 17, M. 10).

Süz ızhâr eyleyüp dir herçi bād-â-bād şem'

Gel idüp pervâneyi **ister** k'ide ber-bād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 2).

Ey ma'ârif bahrinüñ ğavvâşı **isterseñ** eger

Ça'r-ı deryâ-dildedür dürr-i hoş-âb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 9).

Pâd-şâh-ı şüküfedür çün verd

Dil-i bülbülde **istemez** ola gerd (Yetîm D., Mes. 2, M. 28).

Ğırbâl ile ğubârum aranup bulunmaya

Demler ola ki **istenevüz** dilde yâd olup (Yetîm D., G. 13, M. 6).

Rümüz-ı Mesnevî hakkında Yetîm irşâd **isterseñ**

Yüri Maħmüd Efendi'den çarık-ı sırr-ı Monlâ tut (Yetîm D., G. 18, M. 13).

Beyâz-ı levh-i dilden **iste** 'ilmi

Nuķuşı maħv idüp kırtâsdan kaç (Yetîm D., G. 24, M. 7).

Şehid-i 'aşkunam ey nev-bahârum şâhid **isterseñ**

Mezârum üzre bir bir lâle-i hünîn-kefenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 7).

Merd iseñ ferd ol muķayyed olma itlâķ **isteyüp**

Çaħbe dünyânuñ nikâhı vü çalâķı suħredür (Yetîm D., G. 38, M. 7).

Bu eşkâl-i kader derkinde evrâķ-ı Aristo'dan

Muķannen bir söz **isterseñ** rızâdan ğayrı igvâdur (Yetîm D., G. 53, M. 10).

İstedüm zühd ehli içre bulmadum

Rind-i dürd âşâm veş yâr-ı şadık (Yetîm D., G. 101, M. 9).

Zîr ü bālāya bakup olma muḳayyed ṭālib

Virmek **isterseñ** eger kendüzüñi iṭlāka (Yetîm D., G. 183, M. 8).

Fenā bezmine ey ṭālib eger yol varmaq **isterseñ**

Gözün yaşın şarāb idüp cigercügün kebāb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 7).

Ne **isterse** rakîbe yok dimezdük

Atacaḳ nesnemüz olsa yabana (Yetîm D., G. 189, M. 5).

Mülk-i lâ subḫ u mesā semtinden **isterseñ** ḫaber

Bî-cihāta bî-cihet ehl-i nigeḫ ḳıl dîdeyi (Yetîm D., G. 192, M. 3).

Gel intikāl içün baḳ ma'nî-i rüşenāya

İster çü ḫîn-i riḫlet ehl-i sefer çerāḡı (Yetîm D., G. 209, M. 6).

Cihān bāḡın gül-i bî-ḫār **ister** ol iki gönçe

Be ḫaḳḳı Ka'be yir yokdur daḫı ḫār-ı muḡaylana (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 55, 66).

Arayup bulmayısardur daḫı māderle peder

Görmek **isterse** seni Pîr Meḫmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 56).

Depreden sâz-ı cününü naḡme-i 'ūd **istemez**

Nāle-i dil-süz iden elḫān-ı Dāvūd **istemez** (Yetîm D., G. 69, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

O serv-ḳāmete toḡrı açupdur per gönül mürḡi

Yüce yirlere pervāz eylemek **ister** gönül mürḡi (Yetîm D., G. 204, M. 2).

İtlerüñle hem-sifal olan gedalar sākīya

İstemez ger 'arza itsen 'işret-i cām-ı Cem'i (Yetîm D., G. 210, M. 8).

Göñlümi ḳapdı cānumı **ister**

Gör nice dil-rübāya düşdi gönül (Yetîm D., G. 121, M. 3).

Şeb-i deycürdur rüşen nehārum ey dil-i güm-rāh

Hidāyet kevkebin **iste** yitürdüm şāh-rāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 4).

Nefs ejderhāsını ḫāk **ister** itdün nūr idüp

Ey dem-i süz-ı derünü od saçan evren Dede (Yetîm D., G. 170, M. 5).

İsteme benden feraḥ cānā ki fikr-i hicr ile

Ayağūñ tozu ḥaḳı ḥātırda gerdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 9).

Noḳşān-ı māhı gör kim nur **istedi** mihrden

Bir zen fetilesinden yaḳdı ol er çerāğı (Yetîm D., G. 206, M. 5).

Zāhidā şulḥ u şalāḥ **ister** iseñ

Evvelā kendüñi eyle ıslāḥ (Yetîm D., G. 26, M. 3).

İster iseñ dil-i şāfiler ile cem'iyet

Şuḥuf-ı dilde olan naḳş-ı perākendeyi (Yetîm D., G. 116, M. 11).

İtlicā eyle Nişānı-i kerîmü'ş-şāna

Ey Yetîm **ister** iseñ ehl-i kerem dünyāda (Yetîm D., G. 165, M. 12).

Ṭut tevāzu' çarîkımı ey dil

İster iseñ eger reh-i rif'at (Yetîm D., K1. 14, M. 2).

Ey Yetîm **ister** iseñ olmağa bir şāh-ı levend

Gel ṭonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 35).

Pirlik vaḳtinde ḥālî olma bir dem bādeden

İster iseñ bir daḫı 'ahd-i şebābı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 8).

❖ **istebrak** : kalın ipek kumaş.

Ḳıṭ'a-i sündüs ü **istebrak** iken ma'nide

Şüretā kimi pelās ü kimisi aṭlas imiş (Yetîm D., G. 82, M. 5).

❖ **isteyen**: isteyen kişiler.

İsteyenler nūr-ı Ḥaḳḳ ile Ḥaḳ'ı

Şan semekdür kim arar deryāda şu (Yetîm D., G. 164, M. 7).

Müyesser itmedi yārān-ı müşfik şoḫbetin ḥayfā

Aleyhüm **isteyen** aḡyārı yārān eyleyen ṭālî' (Yetîm D., G. 93, M. 12).

❖ **isti'ānet itmek** [Kalıp İ.]: yardım istemek.

İsti'ānet idüp der-i Ḥaḳ'dan

Azm-i şāḫib ḥaseb neseb itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 1).

❖ **isti'cāl eylemek [Kalıp İ.]**: acele etmek, sabırsızlanmak.

'Arab'a ya 'Acem'e **eyleyelüm isti'cāl**

Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 23).

❖ **istidlāl**: bir konuda kanıtlara dayanarak sonuç çıkarma, çıkarım.

Süfehānun ğidāsı olduĝına

Berş ü efyūna budur **istidlāl** (Yetîm D., K1. 32, M. 2).

❖ **istiĝnā**: Cenab-ı Hak'tan başka kimsenin minneti altına girmemek. Gönül tokluĝu.

Yok raĝibe meyli itmez 'āşık-ı dil-dādeye

Gelmedi anuñ gibi bir ehl-i **istiĝnā** levend (Yetîm D., G. 33, M. 6).

Ĥil'at-ı fakr ile **istiĝnā** yolın varmayayın

Ger virürsem cāme-i zer-beft-i şāhiye çulum (Yetîm D., G. 137, M. 7).

➤ **istiĝnā-yı devrān**: devir, zaman nazı; cilvesi.

Derd ü ĝamla cān virüp cān almada bir nā-tüvān

El-amān ey nāz u **istiĝnā-yı devrān** el-āmān (Yetîm D., G. 153, M. 2).

❖ **istiĥkāk**: hak etmek, hakkı olmak.

Ey Cemālî kor idüñ işiĝüne yüz süriye

Bu Yetimî'nüñ olaydı eger **istiĥkāk** (Yetîm D., G. 200, M. 12).

❖ **istikāmet**: doğruluk, doğru gidiş.

istikāmetle itdi istişhād

Festeķim emrini ķad-i şimşād (Yetîm D., Mes. 2, M. 13). [

❖ **istimā' iden**: dinleyip kabul eden kişi.

Yanınca **istimā' idenlere** tasdi'dür ancak

Muķārin olmasa ķavle 'amel ey pîr-i nā-bāliĝ (Yetîm D., G. 95, M. 9).

❖ **isti'māl itmek [Kalıp İ.]**: kullanmak, kullanılmak.

Berş **isti'māl idenler** Ĥaķ budur

Ādemilikden olurlar münseliĥ (Yetîm D., K1. 33, M. 1).

❖ **istimdād:** medet ve yardım isteme.

İderseñ Hâzret-i H'âce 'Ubeydu'llâh'dan **istimdād**

Yüz üzre sürinür âh Semerķand ü Buḥārâ tüt (Yetîm D., G. 18, M. 11).

❖ **istişhād itmek [Kalıp İ.]:** şâhit göstermek, şâhit tutmak.

İstikâmetle **itdi istişhād**

Festeķım emrini ķad-i şımşād (Yetîm D., Mes. 2, M. 13).

❖ **'İş:** hayâtın zevkini çıkarma, yiyip içme, zevk u safâ.

Urıldan esâs-ı mey-hâne

Sâkî bî telḥ görmedüm bir **'İş** (Yetîm D., G. 80, M. 6).

Bezm ü rezmüñ cür'a ḥâhî bir nice şeydâlaruz

Tîg-ı hün-âşâmdur devrinde şâhâ câm-ı **'İş** (Yetîm D., G. 75, M. 8).

❖ **iş:**

1.sorun, konu, durum, vaziyet, amel, hal, mesele.

Biñ yaşarsa şahlar 'işretten āgâh olmaz

Gel gedayı gör ki biñ **iş** añladur her bir demi (Yetîm D., G. 210, M. 6).

2.görev, vazife, sorumluluk.

Sen uşluluk idüp zâhid **işüñ** gör

Ḳo kendü ḥâline abdâl-ı 'aşķı (Yetîm D., G. 205, M. 3).

Müntakim olma zebün-küş olma

Bir **işüñde** yüri biḥüş olma (Yetîm D., Terķib-bend 2, M. 16, 23).

Ḳulaķ tüt bu Yetîm-i müstemendüñ pendini güş it

İrişdi gam-güsâruñ göñlüñi **işimden** gir ü ḥōş it (Yetîm D., Mrb. 2, M. 34).

Şeh-süvâr ekrem ü sermâ-yı sefer te'sir idüp

Virmeye gibi bu ben ser-bâzuña meydânda **iş** (Yetîm D., G. 75, M. 6).

3. bir sonuca bağlanması, çözülmesi gerekli durum, mesele, sorun.

Niye geldük ne gerek soñumuzu fikr idelüm

Ākıl olup bu **işi** komayalum ferdāya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 10).

Fāka vü faqr ādeme çok **iş** ider

Ĥile-ger ü bed-reg ü bed-kîş ider (Yetîm D., Mes. 3, M. 11).

❖ **işāret**: alāmet, emāre.

Her gedāya virme ki maķşūdını bābda

Bir **işāretdür** hemān sulţānum iķdāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 4).

➤ **işāret itmek [D]**: anlatmak, göstermek.

Hāşe-li'llāh kim ola bir sözi iki bu dem

Māni'ün def'ine ger **ide işāret** Kıpudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 50).

❖ **işbu**: işte bu.

Hemān **işbuyimiş** diyüp de zāhid

Başuñçün çeyneme pā-māl-i 'aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 5).

❖ **işidilmek**: kulakla duyulmak.

Her ne kim **işidildi** zişt ü pelid

Pāk tuţup şu gibi anı yu (Yetîm D., K1. 19, M. 1).

❖ **işig**: eşik || kapı, huzur, makam; sevgilinin huzuru.

Ey göz yaşı önüme düşüp pişvālık it

Ol dil-rübā **işigine** gel reh-nümālîk it (Yetîm D., G. 16, M. 2).

Gel Cemālî **işiginde** özüñi hāk der it

K'āstānuñda Yetimî diyeler hāk derüz (Yetîm D., G. 65, M. 9).

Ey **işigi** secde-gāh-ı ehl-i rāz

Vey kapusı maķşad-ı şāhib-niyāz (Yetîm D., Mes. 3, M. 1, 5).

Yār gösterse **işiginde** rakībün hāzer it

Var imiş rāh-ı bedi hile-i şeytānda şaķın (Yetîm D., G. 156, M. 5).

İşigüñde olan sıfāl ü sege

Cām-ı gītī-nümā vü Cem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 5).

❖ **işigüñe yüz sürmek [D]:** bir dilekte bulunmak için bir kişiye yalvarmaya gitmek.

Ey Cemālî kor idüñ **işigüñe yüz süriye**

Bu Yetimî'nüñ olaydı eger istihkākı (Yetîm D., G. 200, M. 11).

❖ **işitmek:** işitmek, duymak, haberdar olmak.

Yevmiyye-i yārān otuz olduğın **ışidüp**

Bî-çāre Yetim didi toköz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 9).

Cāmî-i şevk peymā **ışitse** keyfiyyetüm

Şābāş idüp diyeydi ey tab'-ı nükte pervāz (Yetîm D., G. 66, M. 5).

Mecnūn **ışitse** bu dil-i şeydā haberlerin

Güm eyler idi deşt ile şahrā haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 1).

Ķo tafşili Cemālî'den Yetimî

İşitdünse eger icmāl-i 'aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 12).

Ķışsa-i gülşeni gel mürğ-ı hoş elhāndan **ışit**

Ķālib-i hikmet iseñ hikmeti Lokmān'dan **ışit** (Yetîm D., G. 17, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Zen ü ferzend ile da'vā-yı tecerrüd itme

ĶaĶ kelāmında **ışit** fitnedür evlād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 10).

❖ **işlemek:** tesir etmek.

Cefa bünyād iderken yār deryā

'Acāyib **ışledi** ağyar derdā (Yetîm D., G. 7, M. 2).

❖ **ışmām itmek [Kalıp İ.]:** uğraştırmak, meşgul etmek.

Mürğ-ı dil güftārda büy-ı fenā **ışmām ider**

ManıĶu't-ı tayr ile gūyā öğredür 'AtĶār fen (Yetîm D., G. 147, M. 7).

❖ **‘işret:** iyi yaşama, gününü gün etme, safa sürme; içki içme, içki âlemi, içki kullanımı.

ƘarañuluƘ gidüp geldi yirine rüşenâlıƘlar

Ƙamı bî-gâne idüp itdi **‘işret** aşınâlıƘlar (Yetîm D., Mrb. 2, M. 14).

Biñ yaşarsa şahlar **‘işret**den āgāh olmaz

Gel gedayı gör ki biñ ‘iş añladur her bir demi (Yetîm D., G. 210, M. 5).

Bir iki günlük olan **‘işreti** rāyın Ƙoyalum

Cāvidān bezme baƘup baƘmayalum bu rāya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 7).

MuƘrib yûri terāneyile ‘arza eyleme

Cām-ı Cem ile **‘işret-i** Kisrā haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 6).

Hüdāyā şāh-ı devrānuñ şebi Ƙadr ola rûyı ‘id

Safā vü zevƘ u **‘işretlerle** geƘsün her meh ü sālî (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 82).

Geldi **‘işret** demleri mey-hāneden şalmaƘ gerek

Na’ra-i mestān ile āvāze-i çengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 3).

Dü-‘ālem **‘işret** ü ‘işine virmen

Derûn-ı dilde cānā bir Ęamum var (Yetîm D., G. 54, M. 3).

➤ **‘işret-ābād:** meyhane, içki içilen yer.

‘işret-ābād oƘunup maşƘaba vü pāy-ı Ęum

Beytü’l-aĘzān dinile Ęuşe-i zühhāda yine (Yetîm D., G. 185, M. 3).

İtlerüñle hem-sifal olan gedalar sākīya

İstemez ger ‘arza **itsen ‘işret-i** cām-ı Cem’i (Yetîm D., G. 210, M. 8).

➤ **‘işret-engiz:** içkiyle hem-hâl, sürekli işret meclisinde bulunmak.

Berāy-ı evn-i şeh-zāde nefir ü Ƙabl u kūs u zebĘ

Serāy-ı **‘işret-engizi** maƘām-ı dest-Ęiz itdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 42).

➤ **‘işret-Ęāne:** yeme içme yeri, meyhane.

Niçesinüñ görmişüz māl ü menālî ƘaldıĘın

İş ü **‘işret-Ęānesi** virān ü Ęālî ƘaldıĘın (Yetîm D., G. 151, M. 2).

İş ü 'işret-hâne ey nâz u na'im ehli size

Åşik-ı gam-hâreye ser-hadd-i miñnetdür mekân (Yetîm D., G. 153, M. 3).

➤ **'işret itmek [Kalıp İ.]:** içki içme.

İtünle hem-sifâl olmağ hevâsı var iken dilde

Şafâ kesb eylemem **'işret idersem** cām-ı Cem'lerle (Yetîm D., G. 179, M. 10).

➤ **'işret-i kūy-ı ħarābāt:** meyhane eğlencesini, sefası.

Be şūfî añlayayduñ **'işret-i kūy-ı ħarābātı**

Çeküp ber-düş iderdüñ kisvet-i kūy-ı ħarābātı (Yetîm D., G. 194, M. 1).

❖ **'işret ü iş/ iş ü 'işret:** yeme içme, içki içme

Geçelüm ħavf u recâyile bisâṭ-ı emne

İşret ü iş ü şafâyile olalum bî-gām (Yetîm D., G. 125, M. 12).

Niçesinüñ görmüşüz māl ü menâli kaldığın

İş ü 'işret-hānesi virān ü ħālî kalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 2).

İş ü 'işret-hâne ey nâz u na'im ehli size

Åşik-ı gam-hâreye ser-hadd-i miñnetdür mekân (Yetîm D., G. 153, M. 3).

Dü-âlem **'işret ü işine** virmen

Derün-ı dilde cānâ bir gamum var (Yetîm D., G. 54, M. 3).

Ĥarābâ girip rāz-ı derünün añlayup bildi

Diyar-ı **'işret ü işüñ** 'aceb sırdaşdur sākî (Yetîm D., G. 208, M. 8).

❖ **iştihār:** şöhet, nam.

Yād eylemeñ yanumda Bū Derdâ fenâsı

Virmiş iken cihānda aña **iştihār** ev (Yetîm D., G. 161, M. 4).

❖ **işve:** cilve, naz, eda.

Gonçemüz minnet Ĥüdâ'ya gülsitan ezberlemiş

İşve vü nâz âyetin ol nev-cüvân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 2).

➤ **'işve-i devlet:** bahtın, talihin çekiciliği.

Binüp inmekde hây u hûda idüm

'işve-i devlete rübüde idüm (Yetîm D., Mes. 2, M. 92).

➤ **'işve-i güftâr:** cilveli, nazlı, edalı söz.

Ḳadd-i 'ar'arda şive-i reftâr

Berg-i sūsende **'işve-i güftâr** (Yetîm D., Mes. 2, M. 18).

❖ **it:**

1.köpek || sevgilinin kapısında bekleyenler, rakipler.

İtlerünle hem-sifâl olmak diler

Seg raḳîbüñ katı ulu a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 7).

İtüñle hem-sifâl olmak hevâsı var iken dilde

Şafâ kesb eylemem 'işret idersem cām-ı Cem'lerle (Yetîm D., G. 179, M. 9).

İtlerünle hem-sifal olan gedalar sākîya

İstemez ger 'arza itsen 'işret-i cām-ı Cem'i (Yetîm D., G. 210, M. 7).

Gördüm ki **itlerine** çıkar üstüñ ānumuz

Gel cānum al diyü ecele minnet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 7).

Aceb olmaz ğaribe gūne gūne **itleriñ** bāngi

Lisān-ı muhtelif çoḳdur dehān-ı tercemān içre (Yetîm D., G. 191, M. 11).

2.av köpeği || rakip.

Laḥm-ı ḳadîd için toplanup bāmı ḳarğalar

İtler ḳapuda 'av 'av idüp üstüñān arar (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 14).

İt gibi hır hır ḫalaşduḳça dirin

Kimse yok mıdur diye şunlara çıḫ (Yetîm D., K1. 33, M. 3).

❖ **it canlu:** zor durumlara dayanabilen, yorulmayan.

Yār ben **it canlu**yı seng-i sitemden añmadı

Oldı ğālib bu şikeste üstüñāndan nā-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 7).

❖ **i'tā itmek [Kalıp İ.]**: verme, verilme.

Hüdāyā daḳḳ-ı bāb itmez ḳāpuñdan ğayra cān u dil

Nevaleñden nolā **i'tā iderseñ** aç u muhtāca (Yetîm D., G. 173, M. 10).

❖ **itdükleri**: yaptıkları, yaşattıkları.

Ḳalma **itdüklerine** yārānuñ

Ḳo mükāfātı fena 'ālemdir (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 91).

❖ **itdürmek**: ettirmek || söyletmek.

Gūşe nolur iderin saḳf-ı semāyı menzil

Sa'y idüp **itdüre** ger ḳaṭ'-ı mesāḳıt Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 46).

❖ **i'tidāl**: aşırı olmama, ne çok fazla ne çok az, tam gerektiği kadar olma, orta halde bulunma, ölçülülük.

Ḥamdü-li'llāh ki geldi yine bahār

Buldı hoş **i'tidāl** leyl ü nehār (Yetîm D., Mes. 2, M. 2).

❖ **i'tirāf itmek [Kalıp İ.]**: bir kimsenin başkalarına söylemek istemediği bir gerçeği veya suçu artık saklamaktan vazgeçip açıklaması, bu yolda gerçeği gizlemeden yapılan açıklama.

Bunca zulm ü sitem ü cevre dirîĝ

i'tirāf itmedüñ ısrār itdüñ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 58).

❖ **iṭlāk**: salıverme, bırakma, koyuverme.

Zîr ü bālāya baḳup olma muḳayyed ṭālib

Virmek isterseñ eger kendüzüñi **iṭlāka** (Yetîm D., G. 183, M. 8).

❖ **itmām itmek [Kalıp İ.]**: tamamlamak, bitirmek.

Varṭa-i tîh-i ḥayāl encāmum āĝāz itmedin

Vaḳtidür **itsem** Yetîm **itmāma** reftār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 10).

❖ **itme:** etmek, "ilgi göstermemek bağlamında."

Meyi **itmeyem** cenâb-ı şeh-i heft-kişvere

Ger kullarun içinde kemine gûlâm olam (Yetîm D., G. 132, M. 3).

❖ **itmege:** etmek için.

Pây alup vaşlı metâ'ndan  oyımlık **itmege**

Geh segirdüm gâh pusi mü'min ü tersâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 9).

❖ **itmek:**

1. etmek, yapmak, kılmak.

Taşı taş üzre  oma bu dih-i vîrânda şağın

Güşe **itme** bu hevilnâk beyâbânda şağın (Yetîm D., G. 156, M. 2).

Fenâ bezmine ey tâlib eger yol varmak isterseñ

Gözün yaşın şarâb **idüp** cigercügün kebâb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 8).

Gayret ocağıdur çün şî'r-i Yetîm-i pür-suz

Efsürde olup **itmez** tûmârı cer çerâğı (Yetîm D., G. 209, M. 10).

İtme lâfına va'denün bâver

Güft ü gûda olursa hem-çün dür (Yetîm D., K1. 23, M. 1).

Belki cünbişde olur kûh-ı vağâr

Kâh-ı perrende-veş **itmez** hiffet (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 20, 52, 60, 63, 107).

Şûh u şengile olup şıgmaz iken dünyâya

 abir **itdi** vaţanı Pîr Mehemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 54).

Yürürken ökçeñi başup ecel ey pîr-i nâ-bâlig

Nedür bu **itdügün**  ul-ı emel ey pîr-i nâ-bâlig (Yetîm D., G. 95, M. 2).

Yetîm'e sîm ü zer-efşânlık **itme**

Dir iken sana dâmân u cebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 13).

Nerm revkiler **ider**  ab'um semendi sebzede

Râh-ı seng-i hârede aņup sifâli  alduğın (Yetîm D., G. 151, M. 7).

Ĥüdāyā daḳḳ-ı bāb **itmez** ḳāpuñdan ġayra cān u dil
Nevaleñden nolā i'tā iderseñ aç u muḥtāca (Yetīm D., G. 173, M. 9).

Būy-ı nesīm-i vuşlat deprenmeyince **itmez**
Ol serv-i sāye-ġüster cān bāġına ḥırāmı (Yetīm D., G. 201, M. 7).

Evvel-i neş'e-i berş ile kişi
Şūh olup gerçi şeṭāretler **ider** (Yetīm D., K1. 4, M. 2).

Fāḳa vü faḳr ādeme çok iş **ider**
Ĥīle-ger ü bed-reg ü bed-kīş **ider** (Yetīm D., Mes. 3, M. 11).

Sofra-i ḥān-ı Cemāl **itdi** Yetīm'i meges
Ḳāf-ı ḳanā atde līk kendüyi 'Anḳa ġörür (Yetīm D., G. 41, M. 9).

Sāye düşürdi üstümüze çün Hü mā-yı 'aşḳ
İtsek nola zamāneyi zīr-i nigīnümüz (Yetīm D., G. 67, M. 6).

Pa-bürehne **itdügün** seyr ü sülūka döymeye
Ĥāḳ-ı 'ālem itseler ger keşşini āhen Dede (Yetīm D., G. 170, M. 9).

Teşne-i sīr-āb **itmez** çün şarāb u bādeye
Ġarḳa eyle zemzem ü zerḳāya ey bāng-i ceres (Yetīm D., G. 73, M. 9).

İderseñ Ĥāzret-i Ĥ'āce 'Ubeydu'llāh'dan istimdād
Yüz üzre sürinür āh Semerḳand ü Buḥārā ṭut (Yetīm D., G. 18, M. 11).

Ġāret-i cān u dil **itdi** bir ḳad-i bālā levend
İtmedi bir cānibi bu nev' ile yaġma levend (Yetīm D., G. 33, M. 1).

İtdi gülgünī varāḳ üzre şarīr
Reng-i ruḥsāra idüp taḥşin ḳalem (Yetīm D., G. 130, M. 7).

Her nihāl-i tāzeyi taḥrīk idüp bād-ı bahār
Sāye-ġüster **itdi** cūyuñ 'ar'ara şimşādını (Yetīm D., G. 202, M. 8).

Dili bīzār idüp her şeb du'ā ehlinden **it** yā Rab
Dem-i şubh-ı vişālünle liḳā ehlinden **it** yā Rab (Yetīm D., G. 10, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

- Yağ-dān **itdi** ‘ālemi idüp şitā şitāb
Sincābī gör ki girdi yine cism-i āf-tāb (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 1).
- Bezl ü cūduñ rub’-ı meskūna olaldan münteşir
Hātemi teclile mevşūf **itdi** in ‘āmuñ senüñ (Yetīm D., G. 112, M. 8).
- Fitnede hāl-i ‘izāruñ gösterür tekrār fen
Çeşm-i cellāduñ velī kan **itmede** bisyār fen (Yetīm D., G. 147, M. 2).
- Pāy alup vaşlı metā’ından toyımlık **itmege**
Geh segirdüm gāh pusi mü’min ü tersā levend (Yetīm D., G. 33, M. 9).
- Berş ü efyūn ekl idenler Hāğ budur
Kizb ü fi’l-i nā-pesend **itmekdedür** (Yetīm D., K1. 34, M. 2).
- Saña şaff-ı sıfāl olsun dir iseñ rütbet-i a’lā
Yirüñ şaff-ı sıfāl-i nās **idüp** kendüni edna tüt (Yetīm D., G. 18, M. 10).
- Çırba vücūdı lāğar **idüp** çek riyāzeti
Menzil-geh olmadın saña pür mūr u mār ev (Yetīm D., G. 161, M. 7).
- Ziyāde servlik **idüp** tütma rif atde Yetīm özüñ
Tenezzül eyleyüp dağı fülāna ser-fürü itme (Yetīm D., G. 166, M. 9).
- Şöyle çekdür gemiyi forsa **idüp**
Çala mürğ-ābī döküp bāl ü perin (Yetīm D., K1. 1, M. 21).
- Şol ğazel kim **iderin** eşküm ile taħrīrin
Lāl olup çaldı zebānum idemen taħrīrin (Yetīm D., G. 142, M. 1).
- Kāğıda burdı yazup vaşf-ı leb-i yāri Yetīm
Hıfz için yāğod **ider** zarfını sükker kāğıd (Yetīm D., G. 30, M. 14).
- Keder-i mevc-i havādis yirini sāhil **idüp**
Çalbümüz şāf kılıp döndürelim deryāya (Yetīm D., Terki-bend 3, M. 3).
- Germ-i hūn ola mı hiç efsürde
Nār-ı fi’lin **ide** hākister (Yetīm D., Terki-bend 2, M. 42).

Büm menzil-gehini cāy-ı Hümā **itmezler**

Ṭu'me-i ṭūṭīyi günciṣke gıdā **itmezler** (Yetîm D., G. 56, M. 1, 2, 8).

2.haline getirmek, dönüştürmek.

Fāka vü faqr âdemi ebter **ider**

Kelb **ider** hûk **ider** har **ider** (Yetîm D., Mes. 3, M. 9, 10, 11, 12, 13, 14).

Mihr şanmañ görinen bir töp **idüpdür** başumı

Şarḫdan ğarba çalar çevġān-ı çarḫ-ı bî-amān (Yetîm D., G. 155, M. 5).

Üns vādisinde Leylî eyleyüp terk-i vücūd

Vahşet-âbād-ı 'ademde **itdi** menzil-gāhını (Yetîm D., G. 193, M. 8).

Yetîm âteş-'izār âfetleriñ şevḫi hevâsiyle

Semender-vār **itmişdür** yirin ahker gönül mürġi (Yetîm D., G. 204, M. 10).

Kerāmet sofrasın beḫ it Yetîm erbāb-ı ḫacāta

Seni çün Ḳanber **itdi** bir 'Aliyy-i Murtaḫā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 10).

Mışr-ı ḫüsnini niġāruñ idecek yād gönül

Dicle ırmaġın **ider** yaşumı Bağdād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 2).

❖ **itmeyince**: etmediği zaman.

Çerisin şüretüñ kesr **itmeyince**

Saña feḫ olmadı iḳlîm-i ma'nā (Yetîm D., G. 3, M. 7).

❖ **ittikā itmek** [Kalıp İ.]: dayanmak, yaslanmak.

Kenz-i lâ-yefnāya **itdük ittikā**

Şāhlar itsün ġazā-yı sîm ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 7).

❖ **iv**: acele etmek.

Alur âheste vü peyveste mesāfe sâlik

Ey Yetîm **ivme** ki pā-der-gil olur müsta'cil (Yetîm D., G. 116, M. 14).

Yār yolında **iver** virmege cānı 'uşşāḫ

Aşḫ ile cān virici ṭurfaca milletdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 3).

❖ **iz:** bir şeyin geçtiği veya önce bulunduğu yerde bıraktığı belirti, nişan, alamet, emare || sevgilinin ayak izi.

Cezbe-i Leylî'yi gör kim çihre-i Mecnûn şanup

Düşdi yüzün göricek nâka **izinüñ** kâhını (Yetîm D., G. 193, M. 4).

Kârbânı **izin** yitirmez idüñ

Ger derâsı haberlerin alsañ (Yetîm D., K1. 10, M. 3).

❖ **iz'ân eylemek:** anlamak, kavramak.

Bülbülün hâlini ger **eylese iz'ân** gönçe

Zulm-ı bî-dâdına olurdu peşimân gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 1).

❖ **'izâr:** yüz, yanak.

Dil-i aḥbâba kullâb-ı maḥabbetdür **'izârında**

Ki pertâb u şikenc oldu muṭarrâ zülfi ḥamlarla (Yetîm D., G. 179, M. 3).

Dil **'izâruñda** oḥur idi sevâd-ı ḥaṭṭuñ

Seçer iken daḥı 'âlemde ḳaradan aḳı (Yetîm D., G. 200, M. 7).

❖ **'izz:** değer, kıymet; yücelik, ululuk || sevgiliye gösterilen hürmet.

Çünkü âḥir döküben raḥtı bu yirden giderüz

Devlet ü **'izz** ile iḳbâl-i cihânı niderüz (Yetîm D., G. 65, M. 2).

Der-i devlet penâhı rütbesi eflâkden 'âlî

Serâyı saḳfı cevlân-gâh-ı mürğ-ı **'izz** ü iḳbâli (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 74).

➤ **izz-i ḥuzûr:** yüce makam, kıymetli mevki.

Güş u hüş ile iderseñ işgâ

İdeyin **'izz-i ḥuzûra** taḳrîr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 4).

❖ **'izzet:** değer, kıymet; yücelik, ululuk || sevgiliye gösterilen hürmet.

Geçüp **'izzet** serîrinde mu'azzedür gedâ meşreb

Düşüp ḥâk-i mezelletde yatur her pādşâ meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 1).

Unf ile olma begüm pāye-i devletde şaḳın

Muḥtefidür niçe zillet reh-i **'izzetde** şaḳın (Yetîm D., G. 157, M. 2).

Zelil idüp niçe şāhib-vücūdi

Niçe nā-keslere **'izzet** virildi (Yetim D., G. 211, M. 6).

Devlet ü **'izzetde** olup ber-devām

Esb-i sa'ādāta süvār ol müdām (Yetim D., Mes. 3, M. 33).

Yüz urup gice gündüz yalvarurken yüce der-gāha

Neşāṭ-ı sermediyile irişdük **'izzet** ü cāha (Yetim D., Mrb. 2, M. 2).

Çıķup seh-zādeler **'izzet** seririne 'adāletle

Edā itdi ne zulmı hālķa bu çarh-ı sitiz itdi (Yetim D., Terķib-bend 1, M. 43).

Devlet ü **'izzetüñ** ey şāh-ı kerim

Ber-devām ola budur vird-i Yetim (Yetim D., Terķib-bend 2, M. 143).

'izzet ü zillete kādır mutaşarrıflardur

Kendülerden Hāķ'ı bir ān cüdā itmezler (Yetim D., G. 56, M. 3).

J

❖ **jāle:** çiy tanesi || aşğın gözyaşı.

Resen-i şa'ş'a-i mihr-i felek olmasa ger

Olur idi ebedi **jāleye** zindān gönçe (Yetim D., G. 186, M. 10).

➤ **jāle-i 'aynı olmak:** göz yaşı olmak.

Mazhar-ı fenzurū olup nergis

Jāle-i 'aynı oldu Nıl ü Aras (Yetim D., Mes. 2, M. 20).

❖ **jende:** eski, eski püskü, yamalı, hırka.

Ber-ṭaraf oldu cāme-i zer-beft

Jende giyüp 'abāya düşdi gönül (Yetim D., G. 121, M. 8).

Başuma jülide-mū sevdāsı düşmekdür hemān

Ger görem cānā başuñda ol siyeh **jendi** bu gün (Yetim D., G. 143, M. 4).

➤ **jende-i hūnīn-ṭırāz:** kan bulaşmış eski püskü hırka.

Giremez bu **jende-i hūnīn-ṭırāza** zāhidā

Bahye-i rengin ile peşmīnesi ārāste (Yetim D., G. 171, M. 5).

❖ **jeng:** pas, küf, kir.

Gönül āyīne-i vech-i Hūdā'sın

Şafā kesb eyle **jeng** ü pāsdan kaç (Yetim D., G. 24, M. 6).

Var idi jeng-i riyā āyīne-i dilde Yetim

Şaykal-ı keyfiyet ile açdı ol **jengi** şarāb (Yetim D., G. 12, M. 10).

➤ **jeng-i ḥavādis:** kötü, kirli haberler || dedikodu.

Sañā naqş-ı kadem eclī vü rüşendür hemān ey cān

Gönül mir'atini **jeng-i ḥavādisden** mücellā ṭut (Yetim D., G. 18, M. 8).

➤ **jeng-i riyā:** ikiyüzlülük, fitne kiri; pisliği.

Var idi **jeng-i riyā** āyīne-i dilde Yetim

Şaykal-ı keyfiyet ile açdı ol jengi şarāb (Yetim D., G. 12, M. 9).

❖ **jūlide-mū**: saçı darmadağınık olan.

Başuma **jūlide-mū** sevdāsı düşmekdür hemān

Ger görem cānā başuñda ol siyeh jendi bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 3).

K

❖ **ķabā:** üstlük, kaftan, libas, cübbe.

Pür dūd idelden āhı dāğ-ı ciger ķerāğı

Bu nüh oldı **ķabānuñ** bī-nūr u fer ķerāğı (Yetīm D., G. 206, M. 2).

Çul yirine bir nice gāv ü ģara

Giydürür ķat ķat **ķabāyı** sīm ü zer (Yetīm D., G. 46, M. 4).

Cehl ile ‘ömri şarf idüp naĥva

‘Örf ile giymegil **ķabā** dülbend (Yetīm D., K1. 15, M. 4).

❖ **ķabāhat itmek [D]:** suç sayılacak bir şey yapmak.

Vasat-ı neş’e ile hulf ü ‘inad

İdüp ortada **ķabāhatler ider** (Yetīm D., K1. 4, M. 4).

❖ **Ka’be:** bütün Müslümanların kıblesi ve ziyâret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes binâ, Beytullah.

Ĥalk için eyledünse ey ģafız

Ka’be’de ĥoş tilâvet-i Kur’ân (Yetīm D., K1. 17, M. 2).

Ger Şafâ-yı kūyuñı ķoyup varursam **Ka’be’ye**

Merve ĥakķı virmeye ģār-ı muğaylân yol baña (Yetīm D., G. 9, M. 7).

Kim ki vādī-i ĥakķatde mecāza meyl ider

Aña beñzer **Ka’be’ye** varur Ĥicāz’a meyl ider (Yetīm D., G. 48, M. 2).

➤ **Ka’be-i kūy:** Ka’be kadar kutsal köy || sevgilinin bulunduğı yer.

Ĥüccāc-ı ‘aşķa **Ka’be-i kūyuñ** delilidür

Şimdi nişân-ı rāh-ı beyābân olan başum (Yetīm D., G. 135, M. 7).

➤ **Ka’be-i pür-şafâ:** temizlik saflık Ka’besi'

Perde-püş-ı Ĥarem’dür ol ģurra

Ka’be-i pür-şafâsıdur ol ruĥ (Yetīm D., G. 27, M. 8).

❖ **ķabir / kabr:** kabir, mezar.

Ŗūĥ u Ŗengile olup Ŗıġmaz iken dūnyāya

ķabir itdi vaşanı Pīr Meĥemmed Āelebī (Yetīm D., Terķib-bend 3, M. 54).

Dirlik buyise dirlūġūme ŖoymıŖam hemān

Ŗimden girū bu cismūm ola ķūt-ı ķirm-i **ķabr** (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 30).

ķorķarın ġore diyū ol serv-ķad ķılmaz ġūzer

ķabrūm šzre aĉıcaķ revzen mūrūr-ı rūzgār (Yetīm D., Mat. 5, M. 2).

❖ **ķaĉmak:** kaĉmak; sakınmak; kaĉınmak

ķaĉalar tente fora eyleyūrek

Pulye'nūn ĥālī ķoyup ķıyılarn (Yetīm D., K1. 1, M. 19).

ġōnūl vaĥŖet idūp ġel nāsdan **ķaĉ**

Ĥūdā'yile olup ĥannāsdan **ķaĉ** (Yetīm D., G. 24, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Ey ġazālūm raķīb-i segden **ķāĉ**

Nā-ġehān itmesūn Ŗikār Ŗaķın (Yetīm D., G. 146, M. 3).

❖ **ķad/ķadd:** boy, endam, šlĉū.

1. boy.

1.1. sevgilinin boyu.

Sidre **ķaddi** hevāsiyile Yetīm

Seyrūmūn Mūntehā'sıdur ol ruĥ (Yetīm D., G. 27, M. 11).

Belāġat Ŗāĥ-sārında idūp āvāze-i mevzūn

ķadūn vaŖfın revān itmiŖ oķur ez-ber ġōnūl mūrġi (Yetīm D., G. 204, M. 4).

1.2. aŖıġın boyu.

Oķ gibi Ŗoġruluġum bildiyise ol ĥūnī

ķaddūmi diŖ ki būkūp cevri ile yā eylesesūn (Yetīm D., G. 154, M. 8).

Bu Yetīm'ūn dū-tā olup **ķaddi**

Seg-i yāra ķılāde oldı ġōnūl (Yetīm D., G. 120, M. 13).

➤ **ḳadd-i ‘ar‘ar:** dikenli ardıç ağacının, dağ servisinin boyu.

Ḳadd-i ‘ar‘arda şive-i reftār

Berg-i sūsende ‘işve-i güftār (Yetîm D., Mes. 2, M. 17).

➤ **ḳadd-i bālā:** uzun boy || sevgilinin uzun boyu, uzun boylu sevgili.

Gāret-i cān u dil itdi bir **ḳad-i bālā** levend

İtmedi bir cānibi bu nev‘ ile yağma levend (Yetîm D., G. 33, M. 1).

❖ **ḳadd-i ḥācet:** ihtiyaçlar ölçüsü, gerektiği kadar.

Ḳadd-i ḥācetçe söyleyüp de sükūt

Eylemek ‘āḳilānedür ammā (Yetîm D., K1. 6, M. 3).

➤ **ḳad-i reftār-ı cānān:** cananın salınan bedeninin boyu.

Nihāl-i serv-i āzādı **ḳad-i reftār-ı cānān** bil

‘Uyūn-ı nergis-i bāği ser-ā-ser çeşm-i şehlä tüt (Yetîm D., G. 18, M. 5).

➤ **ḳadd-i şimşād:** şimşir ağacına benzer boy.

Selāmetle gelüp şihhatde buldı cümle evlādın

Ḥuşūşā seyr idüp gördi Ḥüseyn‘ün **ḳadd-i şimşādın** (Yetîm D., Mrb. 2, M. 18).

Meserret bāğına ol gönçeler olsun gül-i şādī

Ser-efrāzān-ı şahn-ı ‘ālem olsun **ḳadd-i şimşādı** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 24).

İstikāmetle itdi istişhād

Festeḳım emrini **ḳad-i şimşād** (Yetîm D., Mes. 2, M. 14).

❖ **ḳadar:** kadar, derece.

Ol **ḳadar** niş urdı zembūr-ı ḥāvādis aña kim

Nā-gehān balına dehrūñ parmağın bandı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 7).

Herkese ḳadri **ḳadar** oldı merātib tezvī‘

Mertebeñden geçemezsin çalırsañ biñ yıl (Yetîm D., G. 116, M. 3).

Zāt-ı Ḥaḳ bi-keyf ü kem cismümde cānumdur benim

Bu **ḳadar** var kim o ben olmadı ben ol olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 4).

Ne **ķadar** yār ile sen birlige yetseñ ‘āşık

Vaḥşet efzā hareketden şaķın ülfetde şaķın (Yetîm D., G. 157, M. 5).

Görmedüm göñlüm gibi cāy-ı ḥarābe ḥaķ budur

Ol **ķadar** geşt eyledüm dehrüñ ḥarāb-ābādını (Yetîm D., G. 202, M. 4).

Bu **ķadar** ḥaķķ u ḥuķuķ ile dirîĝ ola dirîĝ

Bilüp aḥvālümüz itmezse şefā‘at Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 35).

❖ **ķadeḥ**: içki içmekte kullanılan küçük bardak, cam, piyâle.

Güşāde-rüy u handān-leb şürāḥî vü **ķadeḥ** sākî

Ḥum-ı mey-ḥāne-veş deyr-i cihānda hep şafā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 5).

❖ **ķadem-renc**: ayaĝını incitme || lütfen kabul, ilgi; (bir yere) zahmet çekerek gitme.

Oldı her ābile ayaĝumda

Ben **ķadem-rence** kılmaĝa bir otaĝ (Yetîm D., G. 94, M. 4).

❖ **ķader**: Allah tarafından ezelde tâyin ve tespit edilmiş hükümlerin bütünü, alın yazısı.

Göñlüñi zanca diyü eglemedin

Gözle Ḥaķķ‘uñ be ķazā vü **ķaderin** (Yetîm D., K1. 1, M. 24).

❖ **ķādir**: kudret ve kuvvet sâhibi, yapabilme gücüne mâlik olan (kimse), muktedir.

Naķd-i eşki anuñ ki vāfirdür

Cevher-i derd-i ‘aşķa **ķādirdür** (Yetîm D., G. 43, M. 2).

‘İzzet ü zillette **ķādir** mutaşarrıflardur

Kendülerden Ḥaķķ‘ı bir ān cüdā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 3).

‘Aķl-ı ma‘āşa **ķādir** iken ey dirîĝ ü ḥayf

Bî-tüşe avladı beni İstanbul‘uñ kışı (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 45).

Niçe āzāde-dil olup gezevüz rencide

Ķādir iken niçün itmez bizi rāḥat Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 48).

❖ **ḳadr:** kadir, kıymet, değer, itibar

Herkese **ḳadri** ḳadar oldı merātib tevzī‘

Mertebeñden geçemezsin çalışırsañ biñ yıl (Yetîm D., G. 116, M. 3).

Niçe ser-keş tüvānāyı zebūn u nā-tüvān idüp

Mezellet gerdine **ḳadrin** ḳarīb itdi ser-efkende (Yetîm D., G. 190, M. 6).

Şadef-i ḳalb-i Cemālī‘ye Yetīmī girseñ

Ḳıymet ü **ḳadrüñe** olmazdı bahā bu ‘ālem (Yetîm D., G. 125, M. 16).

Ḳıymet ü **ḳadr** ile yā Rab bu nedendür ki bu gün

Ḳara topraga düşüp yata anuñ gibi güher (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 29).

‘Aceb midür Cemālī‘den Yetīmī‘ye şeref çünkim

Nebātuñ **ḳadrini** bulur muḳārin çüb ola ḳanda (Yetîm D., G. 190, M. 12).

Sa‘ādetlerle ‘ömr-i nāzenini ber-mezīd olsun

Şeb ü ruz-ı cihān-efrūzı dāyim **Ḳadr** ü ‘īd olsun (Yetîm D., Mrb. 2, M. 22).

Pendi pīr-i nāşıhuñ evvel bu ḳarf oldı ki gel

Ḳadrüñi bilmezler ile yimegil nān ü nemek (Yetîm D., G. 111, M. 10).

Hüdāyā şāh-ı devrānuñ şebi **Ḳadr** ola rüyı ‘īd

Safā vü zevḳ u ‘işretlerle geçsün her meh ü sāli (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 81).

➤ **ḳadr-i refiḳ-ı rāh:** yol arkadaşının kıymetini, değerini.

Keserler dil ḳıkarmazlar şaḳın hem-rāhdan ey dil

Ki ebnā-yı zamān **ḳadr-i refiḳ-ı rāhı** bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 8).

❖ **ḳafes:** kafes || içinde gönül bulunan göğüs kafesi.

Cān u dil mürḡi helāk olmada bī-dāne vü āb

Dürlü zīverler ile ten **ḳafesi** niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 8).

➤ **ḳafes-i ten:** beden kafesi.(vücut).

Mürḡ-ı cānı **ḳafes-i tenden** uçup

Eyledi ravza-i Firdevs yirin (Yetîm D., Kl. 2, M. 5).

❖ **Ḳāf:** Ankā kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevi dağ.

➤ **Ḳāf-ı ḳanā'at:** Ankā kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevi dağ.

Maḳāmuñ ey göñül 'Anḳā-şifat **Ḳāf-ı ḳanā'at** kıl

Zeğān veş per açup her āşiyāna ser-fürū itme (Yetîm D., G. 166, M. 5).

Sofra-i ḥān-ı Cemāl itdi Yetîm'i meges

Ḳāf-ı ḳanā'atde lik kendüyi 'Anḳa görür (Yetîm D., G. 41, M. 10).

➤ **Ḳāf-ı maḥabbet:** aşk sevgi dağı.(Ankā kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevi dağ.).

Göñül Sî-mürğ'ina **Ḳāf-ı maḥabbet** āşiyān iken

Mekānını semender-vār nîrān eyleyen ṭālî' (Yetîm D., G. 93, M. 3).

➤ **Ḳāf-ı 'uzlet:** yalnızık dağı. (Anka kuşunun yaşadığı söylenen dağ).

Vücüdüm **Ḳāf-ı 'uzletde** çü 'Anḳa eylemezdüm güm

Bu ğurbet-ḥānede görsem eger bir āşinā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 3).

❖ **ḳāfile:** birlikte yolculuk edenlerin meydana getirdiği topluluk.

Götür at raḥt-ı vücūdı gözüñ aç ḳalma ki hep

Düzdi rāh-ı 'ademe yollarını **ḳāfileler** (Yetîm D., G. 57, M. 6).

Dehr bir rāh-ı maḥūf oldu ki her **ḳāfileye**

Var mı bir yir dimeye düzd-i ecel şoyunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 7).

➤ **ḳāfile-i 'aşḳ:** aşk kafilesi, âşıklar topluluğu.

Baş açuḳ yalın ayak **ḳāfile-i 'aşḳa** uyup

Gel ḳalender olalum terk-i diyār eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 11).

❖ **ḳāfile-sālār:** kabile başı.

Ḥāṭır-ı düşmen için rāh-ı ğama

Dōstı **ḳāfile-sālār** itdüñ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 52).

❖ **kāfir**: Allah'ın varlığını inkâr eden veya müslüman olmayanlara verilen ad.

Elinde ceng-cû gâzilerün şemşîr-i 'uryânı

Ƙara **kāfirleri** koydu ser-â-ser kırmızı Ƙona (Yetîm D., G. 182, M. 8).

SebeƘat rahmeti dinilmiş iken

Dime bu mü'min ü o **kāfirdür** (Yetîm D., G. 43, M. 8).

Olmağa sine-i mecrûha yaƘı

Meger ihsân ide **kāfir** püserin (Yetîm D., K1. 1, M. 52).

Gel deñiz yüzlerini **kāfire** teng eyleyelüm

Şayha-i Ƙöp ile dem-beste vü deng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 1, 10, 21).

Hüb olur 'âlem tırâş olduğa **kāfir** zümresi

Ey Yetîm el-HaƘ yaraşmaz 'ârîz-ı dil-berde riş (Yetîm D., G. 75, M. 9).

➤ **kāfir-i 'aşƘ olmak [Kalıp İ.]**: aşƘı inkar etmek, aşƘ inkarcısı olmak.

Kāfir-i 'aşƘ olmayınca zâhid-i şad-sâleye

Dimedî bir kimse yüzinden anuñ imân aƘar (Yetîm D., G. 40, M. 11).

➤ **kāfir-i mağlub**: mağlup, kaybetmiş kafir.

Mü'min-i manşürsın naşrun min- Allâh ile sen

Kāfir-i mağlub şâhib nuşrete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 4).

➤ **kāfir-kîş**: kâfir dinli || zalim, gaddar.

Deyr-i dünyâda çok şanem gördüm

Yoğ saña beñzemekde **kāfir-kîş** (Yetîm D., G. 80, M. 4).

❖ **Ƙāfiye**: beyit ve M. sonlarında tekrar eden harf ve kelimeler; uyak.

Ma'nî-i hâsa eger **Ƙāfiye** teng oldu velî

Diñle ne düşdi bu mersiyye-i terci'a sebeb (Yetîm D., Terkiib-bend 3, M. 21).

❖ **kāğid:**

1. mektup.

Yañılup yazsa baña yār-ı sitem-ger **kāğid**

Bī-vefālîklarını dirdi ser-â-ser **kāğid** (Yetîm D., G. 30, M. 1, 2, 6, 12, 14).

2. kâğıt

Her dil-i sâdede neyler hıta-ı la'lüñ naqşı

Hıta-ı yâküt revâ mı yazıla her **kāğid** (Yetîm D., G. 30, M. 8, 10, 13).

Ol büt-i Rûmî' yi yazmağdur hıta-yî **kāğida**

Vâsiṭi aqlâm ile çinî devâtumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 7).

➤ **kāğid eylemek [Kalıp İ.]**: mektup yazmak.

Nâ nüvişte varağı oğur iken halk revân

Remz-i 'uşşak ile ma'şûka kim **eyler kāğid** (Yetîm D., G. 30, M. 4).

❖ **Kāğid-hâne**: kağıthâne. İstanbul'da bir semt.

Görse İstanbul'da nehrini **Kāğid-hâne'nüñ**

Yurdı dilden ehl-i Şîrâz âb-ı Rûkn-âbâd'ını (Yetîm D., G. 202, M. 5).

❖ **kâh**: saman, saman çöpü.

Cezbe-i Leylî'yi gör kim çihre-i Mecnûn şanup

Düşdi yüzün göricek nâka izinüñ **kâhını** (Yetîm D., G. 193, M. 4).

➤ **kâh-ı perrende-veş**: havada uçuşan saman, saman çöpü.

Belki cünbişde olur kûh-ı vağâr

Kâh-ı perrende-veş itmez hıffet

❖ **kâh**: köşk, kasır, kule gibi yüksek binâ.➤ **kâh-ı belâ**: dert, sıkıntı, huzursuzluk köşesi.

Künc-i hamûl u gûşe-i faqr u ribâṭ-ı şabr

Mihnet-serâ vü **kâh-ı belâ** vü melâz-ı cebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 26).

➤ **kāḥ-ı zer-endūd:** altın kaplamalı köşk.

Kuyunā 'azm eylemez dil sīne-i şad-çäkden

Raḥne-i virān nişin **kāḥ-ı zer-endūd** istemez (Yetîm D., G. 69, M. 4).

❖ **kaḥbe:** döneke, kalles dünya.

Merd iseñ ferd ol muḳayyed olma itlāk isteyüp

Kaḥbe dünyānuñ nikāḥı vü ḫalāḳı suḫredür (Yetîm D., G. 38, M. 8).

❖ **kāhī:** üç köşeli börek.

Bulamaccak bişürmege **kāhī**

Lāzım olmazdı pāre-i sükker (Yetîm D., K1. 30, M. 3).

❖ **kaḥr:** dert, sıkıntı, keder.

Kaḥr u luḫfuñ görünür her ne yaña

Baḫsa bu ḫavf u recāsı çoḫça (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 71).

❖ **ka'ide-i resmi:** resmi kurallar.

Ben bī-rūsūma **ka'ide-i resmi** söyleme

Āzād olana añma ya zindān ḫikāyetin (Yetîm D., G. 139, M. 5).

❖ **kākül:** yüzün iki yanına sarkan saç, perçem; saç || sevgilinin saçı.

Bir belā-yı siyehdür ol **kākül**

Gerdenünde günehdür ol **kākül** (Yetîm D., G. 123, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Çıksa dütüni çak depesinden 'aceb degül

Bir **kāküli** siyāhuñ ucından yanar şem' (Yetîm D., G. 91, M. 6).

❖ **ka'a:** kale.

➤ **ka'a-i Efrenc:** Firenk kalesi.

Şeş cihāta bu Mrb.' şalup āvāz-ı bülend

Atdı nuşretler ile **ka'a-i Efrenc'e** kemend (Yetîm D., Mrb. 1, M. 34).

➤ **ḳal'a-i gebr:** kâfir kalesi.

Rûm şâhı hücum idüp güyâ

Feth ider çarbi **ḳal'a-i gebri** (Yetîm D., K1. 26, M. 4).

➤ **kal'a-i rodos:** rodos (Ege Denizi'nde ada, Oniki Adaların en büyüğü.)kalesi.

Kal'a-i Rodos'a varduḳda o dem Pâşâ'ya

Dil alup göstericek niçe mahâret Ḳapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 19).

❖ **ḳalatâ:** Galata, İstanbul'un maruf semti. Divan şiirinde güzelleri ve meyhaneleri dolayısıyla sıkça kullanılmış bir yer isimidir.

İki şehir-i mu'azzamdur **Ḳalatâ'yile** İstanbul

Ḥaḳîkatde dü-'alemdür **Ḳalatâ'yile** İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

❖ **kālâ-yı i'tikâd:** inanç sermayesi.

Kālâ-yı i'tikâdı vir kârvân-ı 'aşḳa

Ṭutdı çarîkı düpdüz gâret-ger ü ḥarâmî (Yetîm D., G. 201, M. 9).

❖ **ḳalb:** kalp || gönül.

Keder-i mevc-i havâdis yirini sâhil idüp

Ḳalbümüz şâf kılıp döndürelim deryâya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 4, 34).

Şadef-i **ḳalb-i** Cemâlî'ye Yetîmî girseñ

Ḳıymet ü ḳadrüñe olmazdı bahâ bu 'âlem (Yetîm D., G. 125, M. 15).

Ḳalb-i iḳbâl lâ-beḳâyiken

Meyl-i iḳbâl ider mi 'âḳil olan (Yetîm D., K1. 24, M. 1).

Sebze-i nev **ḳalbi** mesrûr eyler ey diḥḳân-ı 'aşḳ

Kiştzâr-ı câna gel toḥm-ı ḡam-ı cânâni ek (Yetîm D., G. 111, M. 7).

➤ **ḳalb-i 'âşîḳ:** aşîḡın kalbi, gönlü.

Raḥne olmaz **ḳalb-i 'âşîḳda** binâ-yı âştî

Müdde'înüñ ṭutalum muḥkem şavaşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 7).

➤ **ḳalbi ḥacer olmak [Kalıp İ.]:** acıma hissi bulunmamak, kötü olmak, merhametsiz olmak.

Ṭāḳ-ı mīnāyı ‘aceb mi iñiletse nāle

İñiledür kūhı daḥı **olmuş** iken **ḳalbi ḥacer** (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 34).

➤ **ḳalb-i ḥazīn:** hüzünlü gönül.

Olma yakın gel bize ey yār-ı pür feraḥ

Maḥzūn ider şaḳın seni **ḳalb-i ḥazīnümüz** (Yetīm D., G. 67, M. 10).

➤ **ḳalb-i mir‘āt-ı şafā:** saf, temiz kalbin aynası.

Naẓm-ı mu‘cizle Yetīm itse nola mestānelik

ḳalb-i mir‘āt-ı şafāda feyz mest ilhām mest (Yetīm D., G. 15, M. 14).

➤ **ḳalb-i mücellā:** parlak, cilalı kalp.

Giydürelden baña bu **ḳalb-i mücellā** kepenek

Baña tāklid idüben giydi mürāyā kepenek (Yetīm D., G. 113, M. 1).

❖ **ḳaldurmak:**

1. bulunduğu seviyeden daha yüksek bir seviyeye çıkarmak.

Ḳaldurup āvāzeyi a‘lāya ey bāng-i ceres

Gel delil ol Yesrib ü Baḥḥā’ya ey bāng-i ceres (Yetīm D., G. 73, M. 1).

Ṭolı **ḳaldurmāk** Cem ü Cemşid’e neydi bezmde

Ger naşib olsa bu ḥāke cür‘ā-i cāmuñ seniñ (Yetīm D., G. 112, M. 5).

Ḳaldurup eflāke dıkdüm bir sütün-ı āteşin

Ya’nī ol nā mihr için bir āh peydā eyledüm (Yetīm D., G. 129, M. 7).

Yetīm eflāke düd-ı āh-ı āteşnāküñi **ḳaldur**

Çeken sensin bu gün çün rāyet-i kūy-ı ḥarābātı (Yetīm D., G. 194, M. 9).

2. ortadan kaldırmak.

Perde-i pindār **ḳaldur** cilve-geh kıl dideyi

Benliği terk it serir-i pād-şeh kıl dideyi (Yetīm D., G. 192, M. 1).

Güm eyleyüp cihâti maḥv eyle ba'd u ḳurbı

Ḳaldur ḳara vü ağı def eyle şubḥ u şâmı (Yetîm D., G. 201, M. 4).

Ey Yetîm ol 'aşḳa bes dirüz ki Leylî ḡafletin

Ḳaldurup ma'şûḳ itdi 'âşîḳ-ı âḡâhını (Yetîm D., G. 193, M. 10).

3.çıkarmak, açmak.

Perdesini kesretüñ **ḳaldur** ki tâ

Şâhid-i vaḥdet görinsün her ḫaraf (Yetîm D., G. 96, M. 7).

❖ **ḳalem**: bir çeşit siyahımsı ve sert kamışın yazı yazmak üzere özel bir biçimde yontulup açılmışı; her çeşit yazı yazan alet, kamış || şiir yazma yeteneği.

Cemâlî nâmını sebt it Yetîmî tâ ki eş'aruñ

Zamâne levḫ-i sîmîne yaza altun **ḳalemlerle** (Yetîm D., G. 179, M. 14).

Çok eser yazmış idi kâtib-i şun'un **ḳalemi**

Oḳınur idi cebininde sa'âdet raḳamı (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 61).

Defter-i 'aḳlı ḳo ki 'aḳiller

Nîst dîvâne-râk **ḳalem** diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 8).

Şâ'ir-i tiḡ zebâna şunılupdur ḡüyâ

'Âlemüñ nazmıyıçün seyf ü **ḳalem** dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 6, 7).

'Ârızında görmeyüp saçın **ḳalem**

Ser-nigün oldı hemân miskîn **ḳalem** (Yetîm D., G. 130, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

❖ **ḳalender**: dünya malına önem vermeyen, müsâmahakâr, yumuşak huylu, alçak gönüllü, olur olmaz şeyin üstünde durmayan kimse, derviş.

Ey 'Âlî-siret eyledüñ Ḳanber

Bu Yetîm-i **ḳalenderi** be 'Alî (Yetîm D., G. 195, M. 10).

➤ **kalender olmak [Kalıp İ.]**: dünya malına önem vermeyen, müsâmahakâr, yumuşak huylu, alçak gönüllü, olur olmaz şeyin üstünde durmayan kimse olmak.

Ferd olup 'âlem-i tecrîde güzâr eyleyelüm

Gel **kalender olalum** terk-i diyâr eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 4, 8, 12, 16, 20, 24).

❖ **kalıb-ı cân**: beden, vücut.

Çün didi şâh-ı rüsûl mütü bize lâyıķ budur

Ölevüz gelmeksizin bu **kalıb-ı cānā** ölüm (Yetîm D., G. 137, M. 6).

❖ **kalıkmak**: kalkmak, çıkmak

Ḳanı ol ḥazret-i maḥdûm-ı Efendî-zāde

Ḳalkdı aradan idüp cümlemüzi üftāde (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 48).

❖ **kallaş**: kalleş, hileci, dönek.

Geçilmez güşe-i mey-ḥānede rind-i sebû-keşden

Nedür 'ayyāş ü **kallaş** ile bu şubḥ u mesā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 4).

Gerçi kim mey-ḥāne oldu gerçi **kallaş** ocağı

Ber-güzāridur anuñ biñ Ḥacı Bektāş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 1).

Nā-ḥalef ü müdbir ü **kallaş** ider

Kise-bür ü reh-zen ü evbāş ider (Yetîm D., Mes. 3, M. 13).

➤ **kallaş itmek [Kalıp İ.]**: kalleş, hileci, dönek etmek.

Olmuşam ehl-i vera' ma'nide

Sûretā kendümi **itdüm kallaş** (Yetîm D., G. 76, M. 8).

❖ **kalmak**:

1.(bir yerde) olmak veya bulunmak.

Ḳaldı Korfozda düşüp Sûhte Kıral

Bu cihānuñ gezerek baḥr u berin (Yetîm D., K1. 2, M. 1).

Yetîm ol mähî-i teşne şıfat gel **kalma** sāḥilde

Der-i Sulṭān Süleymān'a yüz ur kim 'ayn-ı deryādur (Yetîm D., G. 53, M. 13).

Ƙalma gel ‘ālem-i āb u gilde

Kederi tā ƙoma cān u dilde (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 95).

2. durmak, hareket etmemek.

Ey Yetīm olmayıcaƙ bād-ı cihān peymā veş

Sa‘b yollarda **ƙalursın** dem-i rihletde şaƙın (Yetīm D., G. 157, M. 14).

Ey pīr-i çarh **ƙaldı** taş altında elleri

Raħm eyle bu Yetīm’üñ elin al atalık it (Yetīm D., G. 16, M. 9).

Götür at raħt-ı vücūdı gözüñ aç **ƙalma** ki hep

Düzdi rāh-ı ‘ademe yollarını ƙāfileler (Yetīm D., G. 57, M. 5).

Diger-gün hāl olup **ƙaldum** meded derd ü elemelerle

O ħunī öldürür bir gün beni zılm ü sitemlerle (Yetīm D., G. 179, M. 1).

‘Aşƙ etvārını taƙrİR idemez **ƙaldı** Yetīm

Bārī taħrİre gelen defter ü dīvāndan işit (Yetīm D., G. 17, M. 13).

3.kalmak, kalakalmak.

Ƙalduñ evşāf-ı leb-i cān-perver-i cānānede

Ey Yetīm ebsem ki şimdi bulduñ aƙzuñ dādını (Yetīm D., G. 202, M. 9).

Olmasun bī-derde derdümden diyem gel ibret al

Vālih ü dem-beste **ƙal** benden beni ey ħayret al (Yetīm D., K1. 35, M. 2).

Şikeste pāre vü ħayretde **ƙaldum**

Mesāfe ƙat‘ına bir merkebüm yoƙ (Yetīm D., G. 100, M. 11).

Çār-miħa gerdiler **ƙaldum** keş-ā-keşde Yetīm

Derd ü endūh u belā bir yaña cihān (Yetīm D., G. 153, M. 9).

Şol ğazel kim iderin eşküm ile taħrİRin

Lāl olup **ƙaldı** zebānum idemen taƙrİRin (Yetīm D., G. 142, M. 2).

Cemalūñ ƙısmetin gūş eyleyelden zümre-i a‘dā

Füsürde **ƙalup** oldılar dönüp ol demde bī-cāna (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 52).

Qalma itdüklerine yārānuñ

Qo mükāfātı fena ‘ālemidür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 91).

Şöyle çekdür gemiyi forsa idüp

Qala mürğ-ābī döküp bāl ü perin (Yetîm D., K1. 1, M. 22).

Faqr ile pā-der-gil olup **qalmışam**

Guşsa vü gam lüccesine qalmışam (Yetîm D., Mes. 3, M. 17).

4.var olmak, bulunmak, yaşamak.

Qalmadı bir müşevveşü'l-hātır

Meğer illā ki hātır-ı şā'ir (Yetîm D., Mes. 2, M. 41).

Naẓm u nesr ile Yetîm aḥvāli ‘arz itmek muḥāl

Bir zamāna **qalmışuz** eş‘ār u inşā suḥredür (Yetîm D., G. 39, M. 10).

Ne‘am-ı naḥnü qaşemnā yile sîr

Olalı **qalmadı** gavgā-yı ma‘āş (Yetîm D., G. 76, M. 4).

Niçesinüñ görmüşüz māl ü menāli **qaldığın**

‘İş ü ‘işret-hānesi virān ü ḥālî **qaldığın** (Yetîm D., G. 151, M. 1, 2, 6, 8, 10).

Giryeden **qalmadı** çihremde benüm qaṭre-i eşk

Meded itsün demidür ḥün-ı ciğer ey dîde (Yetîm D., G. 187, M. 5, 8).

Tîre-dil **qalmış** idi itmese ger nūr-ı Cemāl

Bu Yetîmî'yi bu gün şevq ile irşād göñül (Yetîm D., G. 119, M. 15).

5.payına düşmek.

Olmaz idüm tācir-i deşt-i cünün Mecnün gibi

Ger seg-i Leylî pelāsı olmasa **kālā** baña (Yetîm D., G. 6, M. 4).

❖ **kām**: arzu, istek.

Çokdur ey cān ma‘rifetle sînesi ārāste

Şafvet ile **kām** bir āyînesi ārāste (Yetîm D., G. 171, M. 2).

❖ **kamartin:** kumandanların verildiği küpeşte.

Be **kamartinde** silisreyle bilür

Gemici neftilerinüñ hünerin (Yetîm D., K1. 1, M. 32).

❖ **kamer:** ay, mâh.

Ne revâ seyrine mâni' ola encüm **kamerüñ**

Ey efendi görelüm sîneñi çöz tügmelerüñ (Yetîm D., Mat. 7, M. 1).

❖ **kâmet:** boy, endam || sevgilinin boyu.

Bir iki şâh-ı huşk içre nihâl-i tâze vü terdür

Çemende **kâmetüñ** nahli şaf-ı serv-i çemân içre (Yetîm D., G. 191, M. 4).

Beñzedüp feryāduma feryād-ı çengi ehl-i derd

Münhanî **kâmetle** cism-i nâ-tüvânüm şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 4).

➤ **kâmet-i bālâ:** uzun boy.

İderdüm bir yaña çeşm-i siyâhı fitnessin ey dil

Belâ olmasa bir yaña turup ol **kâmet-i bālâ** (Yetîm D., G. 4, M. 6).

Serv-ğad hūblaruñ **kâmet-i bālāsına** yūf

'Ārızı üzre olan zülfi muğarrāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 1).

➤ **kâmet-i cānān:** sevgilinin boyu, endamı.

Rāstî **kâmet-i cānāna** elif diyeliden

'Aşğ dersin okuruz 'aşğ fūnūnımı dirüz (Yetîm D., G. 65, M. 7).

➤ **kâmet-i serv-i revān:** salınıp giden uzun boylu sevgili.

Bülend it himmetüñ gül-geşt-i bāğ-ı 'ālem itdükçe

Çemende **kâmet-i serv-i revāna** ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 4).

❖ **kām-kār olmak [Kalıp İ.]:** muradına ermiş olmak.

Dağlı evlād u ensābı cihān şurduğça var olsun

Serîr-i 'izzet üzre her birisi **kām-kār olsun** (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 84)

❖ **kan:** damarlarda gezen kırmızı renkli canlılık sıvısı || tanıklarda özellikle aşğın çektiği aşk acısına gönderme yapmak için kullanılır.

Gözün ser-mest ü müjgānuñ olupdur hañçer-i ser-tiz

'Aceb mi **kanumu** dökse benüm ol gamze-i hün-riz (Yetim D., G. 71, M. 2).

Efendim **kanumuz** çün şir-i mader

Helâl olsun içersen kana kana (Yetim D., G. 189, M. 3).

Mâh-ı nev sanmañ şafağda nâhun-ı endühdan

Bu sipihrüñ **kana** müstağrak hırâşı var imiş (Yetim D., G. 77, M. 6).

iki pākize gevherdür ki **kāndan** oldılar bîrün

Ki mislin görmemişdür sayrefi-i çarh-ı mînâ-gün (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 25).

Fitnede hâl-i 'izāruñ gösterür tekrâr fen

Çeşm-i cellāduñ velî **kan** itmede bisyâr fen (Yetim D., G. 147, M. 2).

Ne kadar halk-ı cihân var ise cellād-ı każā

Çatl idüp kırmadadır kara yire **kanını** hep (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 16).

Nażar it hālüme cānā hayāl-i hâl lebden

Gehi sevdâyile memlü gehi topdolı **kandur** dil (Yetim D., G. 122, M. 8).

Sırrını ifşā iderdi pîr-i 'aşk-ı hân-kañ

Kan hayrân itmeseydi vâkıf-ı esrârını (Yetim D., G. 199, M. 4).

➤ **kana boyamak [D]:** "kana bulamak" kan içinde bırakmak, kan içinde kalmak.

Nuķüş-ı ğayrdan levh-i dili pāk eyleyüp ol merd

Boyadı kanlara cismin sözün itmedi illāca (Yetim D., G. 173, M. 4).

Kanlara yunmuş **boyanmış** sinede ey tîr-i döst

Lālezār içindeki şimşāda beñzetdüm seni (Yetim D., G. 207, M. 5).

➤ **kan dökmek [D]:** ölüme yol açmak, cana kıymak.

Gözün ser-mest ü müjgānuñ olupdur hañçer-i ser-tiz

'Aceb mi **kanumu dökse** benüm ol gamze-i hün-riz (Yetim D., G. 71, M. 2).

➤ **kan yutmak [D]:** pek çok sıkıntı, azap, ıstırap çekmek

Mest olmaz bâdeden **kanlar yudup** bi-hüş olur

La'l-i nâbuñ yâdına ahab-ı meclis sâkiyâ (Yetîm D., G. 2, M. 7).

❖ **kân:** maden, kaynak, menba.

Gevher-i nâ-yâb ile pür kûlüm-i tab'ûñ Yetîm

Eyleyüp havf-ı neheng olma o **kândan** nâ-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 14).

Sivâdan yummayınca göz Hüdâ-bin olmaduñ 'ârif

Özüñ güm itmeyince sen o **kânı** bulmaduñ 'ârif (Yetîm D., G. 98, M. 2).

Âhir hevâ-yı zülf ü haç-ı yâr ile gider

Hâk içre mür u 'âkrebe bu **kân** olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 6).

❖ **kana kana içmek [D]:** doya doya içmek.

Efendim kanumuz çün şîr-i mâder

Helâl olsun içersen **kana kana** (Yetîm D., G. 189, M. 4).

❖ **kanâ'at eylemek [Kalıp İ.]:** yetinmek, elindekinden hoşnut olmak.

Nefâyis gûşşasın yimez cihânda

Kanâ'at eyleyen bir pâre nâna (Yetîm D., G. 189, M. 8).

❖ **kanad:** kanat.

'Âlem-i lâhûta yummazduk **kanad** yâ hû diyü

Terk-i nâsût ile açılmasa perr ü bâlümüz (Yetîm D., G. 64, M. 3).

➤ **kanad altına almak [D]:** korumak, gözetmek, himayesi altına almak.

Cenâb-ı cilve-geh-i 'aşka eyleyüp pervâz

Kanaduñ altına al bu sipîhr eyvânın (Yetîm D., G. 144, M. 10).

❖ **Çanber:**

1.Hazret-i Ali Keremullâhu vech efendimiz hazretlerinin kölesidir.

Kerâmet sofrasın bezl it Yetîm erbâb-ı hâcâta

Seni çün **Çanber** itdi bir 'Aliyy-i Murtażâ meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 10).

Ey ‘Ālî-sîret eyledüñ **Ķanber**

Bu Yetîm-i Ķalenderi be ‘Ālî (Yetîm D., G. 195, M. 9).

2.köle || âşık.

Ķanber’üñdür bu Yetîm üftâde olsun behremend

Bâb-ı luţfuñdan senüñ ey Ķayder-i Kerrâr fen (Yetîm D., G. 147, M. 9).

❖ **Ķand:** şeker; şeker kamışının donmuş usaresi.

Görmedi kimse bir belâsuz bal

Biledür **Ķand** ise merhem ü riş (Yetîm D., G. 80, M. 8).

➤ **Ķand-i telaţţufuñ:** yumuşak şeker.

Ķand-i telaţţufuñlâ beni besle dâyimâ

Bezmüñde tâ ki tûţî-i şîrîn-keâm olam (Yetîm D., G. 132, M. 7).

➤ **Ķand-i zehr-âmîz:** zehirli, acı şeker.

Yetîm’e sen şeker-lebden irişdi acı diller Ķayf

Yidürdüñ tûţî-i sîrîn-keâma **Ķand-i zehr-âmîz** (Yetîm D., G. 71, M. 12).

❖ **Ķanda olmak [Kalıp İ.]:** nerede olsa.

‘Aceb midür Cemâlî’den Yetîmî’ye şeref çünkim

Nebâtuñ Ķadrini bulur muĶârin çüb **ola Ķanda** (Yetîm D., G. 190, M. 12).

❖ **Ķandî:** XVI. yüzyıl şairlerinden biri.

Yâr ne Ķılsa ‘acizdendür bu ebyâta Yetîm

Ger nazîre dimeye Zati’yile **Ķandî** bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 10).

❖ **Ķanı:** hani, nerede.

Ķanı ol Ķazret-i maĶdüm-ı Efendî-zâde

Ķalkdı aradan idüp cümlemüzi üftâde (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 47).

Ķanı şabâ figân-ı seg-i yâr ile gelüp

Güş-ı Yetîm’e irgüre yârân Ķikâyetin (Yetîm D., G. 139, M. 9).

Ƙanı uyhu ki rü'yāda cemālūñ

Göre bu dīde-i bīdār derdā (Yetīm D., G. 7, M. 5).

❖ **k'anı:** ki onu.

Baş üzre çıkdı hürmet ile eyledi yirin

'Aşr içre mey gibi **k'anı** ayağa şaldılar (Yetīm D., G. 60, M. 6).

❖ **kanlu:** kan dökülmesine, bir veya birçok kimsenin yaralanmasına, ölmesine sebep olmuş olan.

Ƙanlu şular gibi yolum bağladı eşk-i revān

Eyledi ben nā-tüvānuñ yolını Ceyhūn bend (Yetīm D., G. 34, M. 3).

Şehr-i fenāda pāyesi dāmān olan başum

Köhne pelāsı **kanlu** girībān olan başum (Yetīm D., G. 135, M. 2).

Gözümden dökdüğüm yaşı cihāna

iki **kanlu** şular itdüm revāne (Yetīm D., G. 189, M. 2).

Ƙanlu yaşlarla ciger pür çihreden dāğ üzre eşk

Rūm'dan söynür gibi āhir kızılbaş ocağı (Yetīm D., G. 197, M. 5).

❖ **kapamak:** kapı, pencere, kepenk, kanat, kapak, pancur vb. şeyleri kapalı duruma getirmek, yerine oturtmak, kapatmak.

Rūz-i rūze **kapadı** çün der-i mey-hāneleri

Sākīya gel berüye cām-ı şebāne bākī (Yetīm D., G. 200, M. 3).

❖ **kaplan:** kaplan.

Cism-i pür-dāğ ile kuyuñda şitābumdan benüm

Hayrete varup didiler kuleden **kaplān** açar (Yetīm D., G. 40, M. 8).

❖ **kapu:** kapı || sevgili kapısı; makam, huzur.

Ƙaşşāb öñinde niçeye dek yügrüşüp senūñ

Kapuña gelmeye bir iki zebh için devābb (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 10).

Ehl-i dilūñ melce'i **kapuñ** durur

İki cihān devleti çapuñ durur (Yetīm D., Mes. 3, M. 3).

Bu Yetim'ün göñli **kapulu** limanı olmağın

Girdi başup geçmedi ol meskeni deryā levend (Yetim D., G. 33, M. 13).

Der-be-der olmuşum **kapuñ** koyalı

Güm-rehüm nefsi-i şümuma uyalı (Yetim D., Mes. 2, M. 115, 118).

Ey işigi secde-gāh-ı ehl-i rāz

Vey **kapusu** maqşad-ı şāhib-niyāz (Yetim D., Mes. 3, M. 2).

Bād fi'l-hāl irişdi vü oldı

Kapusun yapup açmağa der-bān (Yetim D., K1. 20, M. 4).

Devlet gibi **kāpuñda** eger ber-devām olam

Reşk-i cihān ü gıbtā-i cümle enām olam (Yetim D., G. 132, M. 1).

Yeter aqđı **kapuñda** eşk-i Yetim

'Ālemi gark ider buhār şakın (Yetim D., G. 146, M. 9).

Ravza-i şeyhe muqābil yapılan kūşecügün

Kapusu yok ki girem āh şikāyet Kapudān (Yetim D., Ks. 1, M. 40).

Kapuñda ağlayanlar dimesünler

Şeref burcında ey meh kevkebüm yok (Yetim D., G. 100, M. 9).

Kim revā görür Yetim'ün böyle maḥzün olduğın

Her zamān mesrūr iken **kapuñda** eytāmuñ senüñ (Yetim D., G. 112, M. 10).

Hüdāyā daqğ-ı bāb itmez **kāpuñdan** ğayra cān u dil

Nevaleñden nolā i'tā iderseñ aç u muḥtāca (Yetim D., G. 173, M. 9).

Laḥm-ı kadid için toplanup bāmi qarğalar

İtler **kapuda** 'av 'av idüp üstühān arar (Yetim D., Terci-bend 1, M. 14).

❖ **Kapudān:** Kanuni döneminde ikinci vezirliğe kadar yükselmiş olan ve vezir-i a'zam olma arzusunu taşıyan Ahmet Paşa'dır.

Qavl ile itdi baña gerçi isa'et **Kapudān**

Lik fi'linde tamām itdi işābet **Kapudān** (Yetim D., Ks. 1, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 36, 38, 40, 42, 44, 46, 48, 50, 52, 54).

❖ **ka'r**: dip, derinlik.

Hayālî baħr-ı fikretde neheng āsā ſināverdür

Yetim ol baħr **ka'rında** yüzer ğavvāſ-ı gevherdür (Yetim D., G. 62, M. 2).

➤ **ka'r-ı derya**: denizin derinlikleri, denizin dibi.

Eſk gird-ābında bu müjgān-ı ħün-ālūdumuz

Ka'r-ı deryāda yatur bir niçe mercān gibi (Yetim D., G. 196, M. 4).

Yetim'em ſāh-ı deryā-dil seħā vü cūda ğarķ itdi

Neheng āsā 'aceb olmaz dem ursam **ka'r-ı deryadan** (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 70).

➤ **ka'r-ı deryā-dil**: geniſ gönüllerin derinlikleri.

Ey ma'ārif baħrinüñ ğavvāſı isterseñ eger

Ka'r-ı deryā-dildedür dürr-i ħoſ-āb-ı Mesnevî (Yetim D., G. 198, M. 10).

➤ **ka'r-ı pür neheng**: timsah dolu derinlik.

Yumayınca cāndan el ğavvāſ-ı **ka'r-ı pür neheng**

İtmedi deryā ſadefden bir dür-i nā-yāb feyz (Yetim D., G. 86, M. 7).

❖ **kār**: fayda, kazanç; amel, niyet.

Varup deyre tavāf-ı Ka'be itsem

'Acep midür ki **kārum** 'aşkdur 'aşķ (Yetim D., G. 103, M. 8).

Bir iki gün degül bu kār-ı pür-derd

Bu **kār** üstine sāl ü māh ile ol (Yetim D., G. 117, M. 6).

Niçe bir söyleyesin ħalka be sen de diñle

Bu Yetim'ün sözünü **kār** be-nevbet vā'iz (Yetim D., G. 90, M. 10).

Gitdüm iķlīm-i 'aşķa dek be Yetim

ſanma bu **kār** ki turağumdur (Yetim D., G. 45, M. 10).

Kār ile gördüm muķayyed Bī-sütün Ferhād'ını

Ehl-i iķlāk eyledüm deſt içre Mecnün adını (Yetim D., G. 202, M. 1).

➤ **kār-ı bār:** iş, alışveriş, mesele.

Bu tumturāk 'ālemi yek-sū idüp Yetîm

Bir berg-i ter diledi bu **kār-ı bāra** hîç (Yetîm D., G. 23, M. 14).

➤ **kār-ı pür-derd:** çok dertli iş; dertlerle, endişelerle dolu iş.

Bir iki gün degül bu **kār-ı pür-derd**

Bu kār üstine sāl ü mäh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 5).

➤ **kār eylemek [Kalıp İ.]:** amel, niyet etmek.

Levh-i dilde nice bir naqş-ı vaqār eyleyelüm

Ser ü sāmānı koyup 'aşk ile **kār eyleyelüm** (Yetîm D., Mrb. 3, M. 2).

❖ **qara:**

1.kara || kıy1.

Ceyş-i İslām ile Sultān Süleymān **qaradan**

Baħr u ber fethine 'asker yürüdi bir aradan (Yetîm D., Mrb. 1, M. 5).

Ɔodi ayak **qaraya** Aqdeñiz'ün

Öñ gören fāyidesinden zararın (Yetîm D., K1. 1, M. 41).

Düşme engin-i gama furtuna çokdur şavılur

Sākin-i fülk-i rizā ol görünince **qaralar** (Yetîm D., G. 55, M. 8).

2. siyah, eski, kötü, değersiz.

Çeküp bir bir çıkardı arqasından cāme-i faħrı

Yetîm'i **qara** çullarda be 'uryān eyleyen tālî' (Yetîm D., G. 93, M. 14).

Dil 'izāruñda oqur idi sevād-ı hātтуñ

Seçer iken daħı 'ālemde **qaradan** aqı (Yetîm D., G. 200, M. 8).

Depeden şehre gelüp şarıqduñ

Keş ağızlı bre yoğurdi **qara** (Yetîm D., K1. 29, M. 4).

Ey Yetîm el-ħaq budur şaldum kilimüm şuya ben

Şarılaldan 'aşk ile bu **qara** eski çul baña (Yetîm D., G. 9, M. 12).

Yüzi dilenciniñ qaradur torbası tolu

Bir yüzi **karayın** nola pür olsa ni'metüm (Yetim D., Terci-bend 1, M. 56).

3. acımasız, merhametsiz, kötü

Elinde ceng-cü gâzilerün şemşir-i 'uryanı

Kara kâfirleri koydu ser-â-ser kırmızı çona (Yetim D., G. 182, M. 8).

4. çirkin şey, kötülük

Güm eyleyüp cihâti ma'v eyle ba'd u qurbı

Qaldur **kara** vü ağı def eyle şubh u şâmı (Yetim D., G. 201, M. 4).

➤ **qara göz:** siyah göz.

Kara gözlü iki şeh-zâdeye şâh-ı hümâyün baht

Niçe şeh Sunkar'ı kıldı gulâm u çâker ü bende (Yetim D., Terki-bend 1, M. 7).

➤ **qara gönüllü:** cahil, bilgisiz, kötü.

Neyleyeydi **qara gönüllü** 'adū

Olmasa cevruñ elinden qaygu (Yetim D., Terki-bend 2, M. 47).

❖ **qara yazu [Kalıp İ.]:** kötü kader, kötü talih.

Ezel kilkinde naqş olan cebinüm üzre nigüdur

Eger haqq-ı sa'âdetdür eger bir **qara yazudur** (Yetim D., Mat. 4, M. 2).

❖ **qara qura:** kâbus.

Nâzır-ı hâb u hayâl oldı murâkıb geçinen

Kara qura bir qurı rü'yâ olupdur şüfilik (Yetim D., G. 105, M. 8).

❖ **qara topraga düşmek [D]:** ölmek.

Qıymet ü qadr ile yâ Rab bu nedendür ki bu gün

Kara topraga düşüp yata anuñ gibi güher (Yetim D., Terki-bend 3, M. 30).

❖ **qara yaşlu:** derin matemli.

Gül yüzünsüz **qara yaşlu** görünür sünbül baña

Şiven-i mâtem gelür âvâze-i bülbül baña (Yetim D., G. 9, M. 1).

❖ **qara yir [D]:** mezar || ölüm.

Ne kadar halk-ı cihân var ise cellâd-ı qazâ

Qatl idüp qarmadadır **qara yire** qanını hep (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 16).

Cây-ı emn añlama dünyâ-yı haqardur ötesi

Bister ü bâlişi qo çün **qara yirdür** ötesi (Yetîm D., Mat. 16, M. 2).

❖ **qarañu:** karanlık.

Qarañuluk gidüp geldi yirine rüşenâlıklar

Qamı bî-gâne idüp itdi 'işret âşinâlıklar (Yetîm D., Mrb. 2, M. 13)

➤ **qarañu olmak [Kalıp İ.]:** karanlık olmak, ışksız olmak.

Qarañu olmaz idi rüy-ı sefid illâ kim

Egnine mâtem için şaldı siyeh şalını şeb (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 17).

❖ **qarâr:** bir iş veya mesele hakkında verilen kesin hüküm.

➤ **qarâr itmek [D]:** karar vermek, kararlaştırmak.

Qarâr itmezdi cân bir dem bu cism-i nâ-tüvân içre

Şehâ tîrûñ gelüp mağz olmayaydı üstühân içre (Yetîm D., G. 191, M. 1).

➤ **qarar olmak [D]:** bir meseleyi hükme bağlamak, ne yapılması gerektiği husûsunda kesin hükme varmak.

Emr-i Haq irdi sefer eyledi çün pîr Cemâl

Rûm'da saña **qarar oldı** Yetîm emr-i muhâl (Yetîm D., Mrb. 3, M. 22).

❖ **kârbân:** kervan, tüccar ve yolcu kafilesi.

Metâ'-ı râzı yoldaşdan şaqın ey zümre-i aqbâb

Harâmî şimdi mi hem-râh olupdur **kârbân** içre (Yetîm D., G. 191, M. 10).

Kârbânı izin yitirmez idüñ

Ger derâsı haberlerin alsañ (Yetîm D., K1. 10, M. 3).

➤ **kârbân-serâ:** kervanın konduğu yer, han.

Düzd-i havâdis aldı metâ'-ı huzurını

Bu **kârbân-serâda** ol âdem ki sak degül (Yetîm D., G. 124, M. 8).

❖ **ķardaş:** kardeş || dost, arkadaş, insan

Tekye-i deşt-i belāyı baña teslim itdi Ķays

Şimdi mi degdigi var ķardaşa **ķardaş** ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 8).

Dime iĥvān-ı şafādur şaķın ey Yūsuf-ı cān

Vādî-i ĥıķd ü ĥasedde nice **ķardaş** yatar (Yetîm D., G. 61, M. 4).

O beyti sa'y idüp yapduńsa **ķardaş**

Bināy-yı Ka'be olmaz aña pā-dāş (Yetîm D., Mes. 4, M. 15).

➤ **ķardaş olmak [Kalıp İ.]:** aynı anne babadan doğmuşçasına yakın olmak, gönülden bağlı olmak.

Yūsuf-ı cān bu gönül Mıř'ında

Oldı sultān-ı 'azizüm **ķardaş** (Yetîm D., G. 76, M. 6).

❖ **ķaręa:** karga; kargagillerden, kanatları geniş, tüyleri kara renkte, tarla ve bahçelere çok zarar veren kuş.

Laĥm-ı ķadid için toplanup bāmi **ķaręalar**

İtler ķapuda 'av 'av idüp üstühān arar (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 13).

❖ **ķār-ger olmak [Kalıp İ.]:** tesir etmek, etkili olmak.

Ķār-ger oldı müjeñ eşkümlü didüm didi yār

Kesin olmaz mı virilirse tiğ-ı cevher-dāra şu (Yetîm D., G. 163, M. 5).

❖ **ķarı:** yaşlı.

Virme dil ĥüsn ü bahāsına 'arūs-ı dehrüñ

Niçe erden girü ĥalmıř **ķarı** 'avretdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 8).

❖ **ķarīb itmek [Kalıp İ.]:** yakın etmek.

Niçe ser-keş tūvānāyı zebūn u nā-tūvān idüp

Mezellet gerdine ķadrin **ķarīb itdi** ser-efkende (Yetîm D., G. 190, M. 6).

❖ **karin**: yakın.

➤ **karin eylemek [Kalıp İ.]**: yakın etmek.

Mezheb-i İsi'ye bildüm 'akıbet **eyler karin**

Olmaya ger güm-reh-i fakra zeheb feryad-res (Yetim D., G. 72, M. 7).

➤ **karin olmak [Kalıp İ.]**: yakın, arkadaş olmak.

Zümre-i bed-hah ile insan isen üns eyleme

Ademi eyler helak **olsa karin** div ü ded (Yetim D., G. 29, M. 4).

Oldı nazuk bedeni hey meded Eyyub'a **karin**

Arta başlayucuğaz zahm-ı vebadan elemi (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 69).

❖ **karışmak**: iki veya ikiden çok şey bir araya gelip birbirinin içinde dağılmak, birbirinin içine girmek.

Muhasşal bu ki pir-i 'akl-ı fa'al

Karışup mader-i dehr ile çün şir (Yetim D., K1. 36, M. 4).

❖ **karımak**: batırmak, sokmak.

Ne kadar halk-ı cihan var ise cellad-ı kazā

Katl idüp **karımadadur** kara yire kanını hep (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 16).

❖ **karşu**: -e karşı, -e doğru; karşısında, önünde.

Gözüye **karşu** tutsa şeklin ger

Zişt ü zibā özin görür nazır (Yetim D., K1. 18, M. 3).

Bu nazm-ı pür-zıyāya **karşu** düşen nezāyir

Şan āf-tāb öninde yakduñ birer çerāğı (Yetim D., G. 209, M. 7).

Rağmet-i 'aşıq bu gün didāra **karşu** yanmağa

Himmet-i zāhid bihişt-i heşt bābı görmege (Yetim D., G. 177, M. 3).

❖ **karta**: harita.

Görinürden be görünmez çokdur

Kartaya bak seçesin tā hacerin (Yetim D., K1. 1, M. 10).

❖ **Ḳārūn:** Kur'an'da adı Firavun ve Hāmān'la birlikte anılan, Musā Peygamber zamanında yaşamış, zenginliği, cimriliği, Allah'a olan isyanıyla ünlenip sonunda malı ve mülküyle birlikte yere geçmiş İsrailoğullarından biridir.

Bir ednā bendesi mālīk hezārān māl-ı **Ḳārūn'a**

Libās-ı fāhīr-i Sām u Siyāvūş atları şālī (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 77).

❖ **kārvān:** kervan.

Kālā-yı i'tikādı vir **kārvān-ı 'aşka**

Ṭutdı ṭarīkī düpdüz gāret-ger ü ḥarāmī (Yetīm D., G. 201, M. 9).

➤ **kārvān-ı 'aşk:** aşk kervanı.

Kālā-yı i'tikādı vir **kārvān-ı 'aşka**

Ṭutdı ṭarīkī düpdüz gāret-ger ü ḥarāmī (Yetīm D., G. 201, M. 9).

❖ **kaşd:** amaç, niyet; istek, arzu.

İrişelden kemāle nazm-ı Yetīm

Kaşd-ı Selmān ü naqd-i Ḥācū'dur (Yetīm D., G. 52, M. 22).

Te'emmul eyledüm gördüm ser-i bīdāradur **kaşdı**

Kemin-gāh içre kuṭṭa'-ı cihān-ı ḥab-gāhı ben (Yetīm D., G. 140, M. 5).

Anı ki yār va'de-i vaşl ile güldüre

Kaşdı budur sevinmek ile şoñra öldüre (Yetīm D., Mat. 12, M. 2).

➤ **kaşd eylemek [Kalıp İ.]:** kast etmek, niyetlenmek, amaçlamak, niyet etmek; istemek, arzu etmek.

'Āşıkı gör nice incitdi cefā-cū yārān

Eyleyüp kaşd-ı mükāfāt cefā itmezler (Yetīm D., G. 56, M. 12).

❖ **kāse:** kadeh.

Olmayınca münkesir mümkün degül kesb-i sürūr

Şınmayınca **kāsesi** 'arz itmedi Mecnūn neşāṭ (Yetīm D., G. 87, M. 8).

Leylî ki rahne eyledi Mecnûn **kâsesin**

Pür ni'met-i beşâret idüpdür şımağ degül (Yetîm D., G. 124, M. 9).

➤ **kâse-i gerdûn**: tozlu, topraklı kadeh.

Sâkıya ger virmeye devr-i mey-i gül-gün neşâţ

Üstüme biñ dönse virmez **kâse-i gerdûn** neşâţ (Yetîm D., G. 87, M. 2).

❖ **kaşr**: köşk, kaşâne, saray.

Bir taht olur mı pâye-i tâbüť olmaya

Bir **kaşr** olur mı şeş-cihetinde kuşûr yok (Yetîm D., G. 99, M. 6).

➤ **kaşr -ı firdevs**: cennet köşkü, sarayı.

Turra-i hür ile didâr itsün

Kaşr-ı Firdevs'de şâm u şeherin (Yetîm D., K1. 2, M. 10).

➤ **kaşr-ı pür-şafâ**: temizlik ve saflık dolu saray.

Şarâbuñ rengini gördi yazıldı bir pare göñlüm

Bu **kaşr-ı pür-şafânuñ** bir güzel naqqâşıdur sâkî (Yetîm D., G. 208, M. 6).

❖ **kaşşâb**: hayvanları kesen veya kesilmiş hayvanları parçalayarak satan kimse || mec.

kan dökücü, hunhar kimse.

Kaşşâb öninde niçeye dek yügrüşüp senüñ

Kapuña gelmeye bir iki zebh için devâbb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 9).

❖ **k'âstân**: noksan, eksik, kusur zamanında.

Gel Cemâlî işiginde özüñi hâk der it

K'âstânuñda Yetimî diyeler hâk derüz (Yetîm D., G. 65, M. 10).

❖ **kat**: kat.

Yedi **kat** taşdan geçmiş zehirden eyledi aşum

Beni derd ü belâ küncinde mihmân eyleyen t'âlî' (Yetîm D., G. 93, M. 5).

❖ **kaṭ'**: huzur, makam.

Gūşe nolur iderin saḳf-ı semāyı menzil

Sa'y idüp itdüre ger **kaṭ'**-ı mesâḳıt Ḳapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 46).

❖ **kaṭ'â**: katiyen, asla, hiçbir zaman.

Eyâ şâh-ı cihân kesmen ümid-i vasluñı cândan

Elüñden tiğ-ı hûn-rizüñ inerse boynuma **kaṭ'â** (Yetîm D., G. 4, M. 8).

❖ **kaṭ kaṭ**: üst üste, kat kat

Çul yirine bir nice gāv ü ħara

Giydürür **kaṭ kaṭ** ḳabâyı sîm ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 4).

Belâ deştinde Mecnûn'a dıraḫt-ı kûy-ı Leylî'dür

Duḫân-ı âhdan **kaṭ kaṭ** k'olupdur sâye-bân anda (Yetîm D., G. 180, M. 6).

Âdem olmaz müdde'î ger giyse **kaṭ kaṭ** ħâreyi

Ḳar 'azîz olmaz ne deñlü ursalar ħil'at yükin (Yetîm D., G. 158, M. 3).

❖ **kaṭ'ı**: durduran, kesen, son veren

Şikeste pâre vü ħayretde ḳaldum

Mesâfe **kaṭ'ına** bir merkebüm yoḳ (Yetîm D., G. 100, M. 12).

'Aşk şahrâsı sebük-pâlarını yitmez mi

Merħale **kaṭ'ıyıcün** ħuşşa vü ħam zâd göñül (Yetîm D., G. 119, M. 12).

➤ **kaṭ'-ı 'alâḳa eylemek [Kalıp İ.]**: ilgiyi kesmek, ilişkiyi bitirmek.

Kaṭ'-ı 'alâḳa eyledür güç gelen baña

Terk-i ṫarîḳ-ı ħamda be âsân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 9).

➤ **kaṭ'-ı cevâb**: şüphe ve tereddüte mahal bırakmayan cevap, kesin.

Bu Yetîm'ün dâd-ı Ḳaḳ'dur virdüğü **kaṭ'-ı cevâb**

Görmedüm bir kimsenün anda su'âli ḳalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 9).

➤ **kaṭ'-ı mesâfe eylemek [Kalıp İ.]**: yol almak, ilerlemek.

Kişver-i 'aşḳa deġin **kaṭ'-ı mesâfe eyle**

Tevsen-i himmeti sür itme tekâsül bir dem (Yetîm D., G. 125, M. 5).

❖ **katı**: çok fazla, pek, ziyade.

İtleriñle hem-sifâl olmak diler

Seg rakıbüñ **katı** ulu a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 8).

Ey dil-i münbasit **katı** gülme

Hande zımnında girye munzamdur (Yetîm D., K1. 22, M. 1).

Bu kerr ü ferr ile Serhân(?)u Yünân illeri mesrûr

Bu hâle pây-ı taht ile **katı** Rûm illeri maḥzûn (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 34).

❖ **katılmak**: katılmak, ilişki kurmak.

Mebgâz-ı dehr-i fenâ fırkasını cāndan sev

Katıl ol zümreye hem mülk-i beḳā sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 10).

❖ **kâtib-i şun'**: yaratma katibi.

Çok eser yazmış idi **kâtib-i şun'uñ** kâlemi

Oқınur idi cebininde sa'âdet raḳamı (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 61).

❖ **katl**: ölüm.

Katline 'aşıklaruñ hükmini gör müftinüñ

Ölmedin ölenlere virdügi fetvāya baḳ (Yetîm D., G. 104, M. 7).

➤ **katl itmek [Kalıp İ.]**: öldürmek.

Ne kadar ḥalk-ı cihân var ise cellād-ı ḳazā

Katlı idüp ḳarmadadur ḳara yire ḳanını hep (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 16).

❖ **kaṭra / kaṭre**: damla, yağmur ve yağmur gibi dökülen şeyin tanesi.

Çeşm-i deryā bārdan kim eşk-i bî-pâyān aḳar

Kaṭraya baḫr-ı muḫiti şaymayup yek-sān aḳar (Yetîm D., G. 40, M. 2).

Zerrede rüşen-naḳar mihr-i dil-ārā görür

Kaṭrede şāfi gönül lücce-i deryā görür (Yetîm D., G. 41, M. 2).

➤ **kaṭra-i ḥūn:** kan || kanlı damla.

Şol deñlü yüzüm üzre dökem **kaṭra-i ḥūn**

Rūm'a gelicek la'l-i Bedaḥşān ucuz olsun (Yetīm D., G. 149, M. 3).

➤ **kaṭra-i nīsān:** nisan yağmurları.

Gevher-i nā-yāb u zehr olsa 'aceb olmaz Yetīm

Kaṭra-i nīsān döker çünküm seḥāb-ı Mesnevī (Yetīm D., G. 198, M. 14).

➤ **kaṭre-i eşk:** gözyaşı damlası.

Ey gönül almak için derd metā'ın olmaz

Kaṭre-i eşk gibi naqd-i direm* dünyāda (Yetīm D., G. 165, M. 4).

Giryeden kalmadı çihremde benüm **kaṭre-i eşk**

Meded itsün demidür ḥūn-ı ciğer ey dīde (Yetīm D., G. 187, M. 5).

❖ **kaṭl:** bir sözle bildirilen fikir, düşünce, hüküm.

Kaṭl ile itdi baña gerçi isa'et Kaṭudān

Lik fi'inde tamām itdi işābet Kaṭudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 1).

Bize bir rezli ḥavāle itmese

Kaṭli düşünām ola fi'li şirret (Yetīm D., Terkeb-bend 2, M. 28).

Ko **kaṭli** ḥāl-i zevk ile k'olur mı hiç ağız tatlu

Eger dir ise biñ kerre 'asel ey pīr-i nā-bāliğ (Yetīm D., G. 95, M. 7, 10).

➤ **kaṭl-i irşād:** doğru söz.

Hazer it bahs ü cedel eyleme pīrān-ı çarık

Kaṭl-i irşād üzere çūn u çirā sevmezler (Yetīm D., G. 50, M. 12)

❖ **kaṭm-i 'Ād:** Kuran'da helak edildikleri bildirilen hz. Nuh'un "Ad Kavmi".

Tünd-bād-ı āhdan ey müdde'ī-i ser-firāz

Eyleme gaḥlet ki **kaṭm-i 'Ād'a** beñzetdüm seni (Yetīm D., G. 207, M. 14).

❖ **kaṭuşmak:** kavuşmak, ulaşmak.

Kaṭuşduñ ḥasrete cümle düş oldu ol cüdālıklar

Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetīm D., Mrb. 2, M. 15).

❖ **ḳayd:** bağ, zincir; düşünce, endişe, korku.

Ḳaydı ıtlâka eyleyüp tebdîl

Gir tecerrüd ıarıḳına ferd ol (Yetîm D., K1. 13, M. 3).

Pöst **ḳaydın** ḳo teni penbe-i dâḡuñ bürüsün

İki yapraḳ ile yûri ‘âleme çal yûf borusun (Yetîm D., Mat. 10, M. 1).

Vücûduñ **ḳayd iken** şûfî nedür uçmaḡa bu ḡuşış

Bilürsin per döker itse eger mürḡ-ı ḳafes cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 5).

Ḳayd iken ḡöñlümüze fikr-i ser-i zülfeynüñ

Cân meşâmına virür râyiḡa-i ıtlâḳı (Yetîm D., G. 200, M. 5).

➤ **ḳayd-ı beden:** ten, beden endişesi; korkusu.

Ḥâtır-ı fâtirüme cümle gelenden geçdüm

Cânı ıtlâka virüp **ḳayd-ı bedenden** geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 2).

➤ **ḳayd-ı dü-‘âlem:** dünya ve ahiret, iki cihan endişesi, düşüncesi.

Terk-i ‘âdet itmedür **ḳayd-ı dü-‘âlemden** ḡalâş

Kesb-i şâdî vü ıarabdur ḡuşşa vü ḡamdan ḡalâş (Yetîm D., G. 84, M. 1, 10).

➤ **ḳayd-ı efkâr-ı ma‘âş:** geçim sıkıntısının düşüncesi.

Ḳayd-ı efkâr-ı ma‘âşuñ bir girihdür bir girih

Bu girihlerle olupdur niçe Eflâḡün bend (Yetîm D., G. 34, M. 7).

➤ **ḳayd eylemek [Kalıp İ.]:** bağlamak, esir etmek.

İki ḡün bir yirde ıtlâk ehli itmezken ḳarâr

Ḳayd idindüñ **eyledüñ** bu ḡöñlümi mesken Dede (Yetîm D., G. 170, M. 12).

➤ **ḳayd-ı taḡrîr:** yazıya geçirme, yazma, kaydetme işi.

Ḥıfza maḡrûr olma vaḡşîdür ‘ilm eyler ḡürîz

Sa’y idüp eyle ‘ulümü **ḳayd-ı taḡrîr** ile zabḡ (Yetîm D., G. 88, M. 12).

❖ **ḳayḡu:** kaygı, endişe.

Neşâḡ irdi ḳudûminden taḡıldı ḡuşşa vü **ḳayḡu**

Ciger-ḡuşeñ yüzün ḡördüñ hezârân minnet Allâḡ’a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 31).

Neyleyeydi kara gönüllü 'adū

Olmasa cevruñ elinden **ķayġu** (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 48).

❖ **ķayġu olmak [Kalıp İ.]**: endişe, sıkıntı oldu.

Ĥalka zülfüñ **oldı ķayġu** a yigit

Zulm elin uzatdı ġisū a yigit (Yetīm D., G. 20, M. 1).

❖ **ķayı olmak [Kalıp İ.]**: kaygılı, endişeli olmak.

Olmasun dir iseñ başuñ **ķayı**

Yā gibi egrilikden eyle ġazer (Yetīm D., K1. 16, M. 1).

❖ **ķāyim**: ayakya duran. (namaz kılmak için).

Ķāyim ü ŧāyim olup gice vü gündüz ey dil

Maķsim-i rahmet-i Ĥaķ'dan dile ķısmet var iken (Yetīm D., G. 150, M. 3).

❖ **Ķāyināt**: Kâinat; yaratılmış şeylerin hepsi, yer gök bütün varlıklar ve bütün mahlûkat, âlem, evren.

Her ne kim Ĥatıra olsa yuyalum āb gibi

Ķāyināti görelüm vāķı'a-i ħāb gibi (Yetīm D., Mrb. 3, M. 6).

❖ **Ķays**: Leyla ile Mecnun hikâyesinin erkek kahramanı olan mecnun-i amiri' nin asıl adı.

Tekye-i deŧt-i belāyı baña teslim itdi **Ķays**

ŧimdi mi degdigi var ķardaŧa ķardaŧ ocaġı (Yetīm D., G. 197, M. 7).

Göz yaŧı gibi ŧuyı ġam gibi aŧı var imiŧ

Ķays'a Mecnūn dimeñüz 'aķl-ı ma'āŧı var imiŧ (Yetīm D., G. 77, M. 2).

❖ **Ķayŧer**: eski rum hükümdarlarının ünvanı.

Virānelerde baña virürken nidā-yı büm

Efrāsiyāb u **Ķayŧer** ü Dārā ħaberlerin (Yetīm D., G. 152, M. 4).

❖ **każā:** takdir, hüküm; eser, sonuç.

Ol seferden k'idüp **każā-yı** vaţar

Nefse itdüm havāle tiġ u teber (Yetîm D., Mes. 2, M. 97).

Eger ġamdur eger miġnet **każādan** çün ola nāzil

İrādet sevġ idüp cāna rızā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 7).

Göñlüni zanca diyü eglemedin

Gözle Haġġ'uñ be **każā** vü qaderin (Yetîm D., K1. 1, M. 24).

Ne qadar ħalk-ı cihān var ise cellād-ı **każā**

Ķatl idüp ħarmadadur ħara yire ħanını hep (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 15).

❖ **kebāb eylemek [Kalıp İ.]:** yakmak; yanık, yanmış etmek.

Fenā bezmine ey t̄alib eger yol varmaġ isterseñ

Gözüñ yaşın şarāb idüp cigercüġüñ **kebāb eyle** (Yetîm D., G. 188, M. 8).

❖ **kebg-i fikr:** düşünce kuşu.

Cevdet-i ŗab'um Yetîm idüp şikārın ŗarz-ı ħāş

Kebg-i fikr-i vād-i eş'arı tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 14).

❖ **kebüter:** güvercin.

Vaġy ü bāng-i per-i Cibril iken iller şandı

Oynayuraġ getirür baña **kebüter** kāġıd (Yetîm D., G. 30, M. 6).

➤ **kebüter-ġāne:** güvercinlik.

Dilā fikr-i bülend eyle ki dām u dānedür dünyā

Düşen āvāreyi alur **kebüter-ġānedür** dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 2).

❖ **kec:** çarpık.

Çıkmasun femden ki toġrı olmaya tîr-i sūġan

Kec gider ger olmaya bir tîr zih-gîr ile zabţ (Yetîm D., G. 88, M. 10).

❖ **keçe:** dokuma yoluyla değil yapağıyı dövmek veya ayakla tepmek sûretiyle yapılan kaba kumaş.

Didi şudan çıkarurken **keçemi**

Hey yalan dünyede ton mı şaların (Yetîm D., K1. 1, M. 45).

❖ **keder:** gam, ısırap, elem, hüzn.

Kederden hâne-i kalbün boşalmayınca 'âlemde

Şafa kesb eyleyüp şevk-ı Hüdâ'dan çolmaduñ 'ârif (Yetîm D., G. 98, M. 11).

Çalma gel 'âlem-i âb u gilde

Kederi tâ koma cân u dilde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 96).

Ehl-i diller huzurı bî-ğışşdur

İhtirâz it **kederden** ey zâyir (Yetîm D., K1. 18, M. 2).

➤ **keder-i kalb:** gönül gamı, eleme, hüznü.

Keder-i kalb ile ey sūf giyen itme kıyâş

Kendüñe şâf u mücellâ olan ehl-i nemedi (Yetîm D., G. 203, M. 3).

➤ **keder-i mevc:** hüzn dalgaları.

Keder-i mevc-i havâdis yirini sâhil idüp

Çalbümüz şâf kılıp döndürelim deryâya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 3).

❖ **kef:** köpük.

Şâf-dil olmak dilersenñ bañr-ı bî-pâyân gibi

Sîneñe **kefler** urup cüş eylegil 'ummân gibi (Yetîm D., G. 196, M. 2).

➤ **kef-i cūda:** akarsuyun, ırmağın köpüğü.

Hoçka-bâzî iderek Körce Memi

Virse cünbiş o **kef-i cūda** yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 108).

➤ **kef-i deryâ:** denizin köpüğü.

Kef-i deryâ-yı gevher-pâş ile gūyâ şeh-i şâhân

Şadefdür dürr-i şeh-vâr ile bir bir lücce-i 'ummân (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 71).

❖ **kefen:** kefen.

Çıkarup pîrezeni Pîr Mehemmed Çelebî

Giydi derdâ **kefeni** Pîr Mehemmed Çelebî (Yetîm D., Terkîb-bend 3, M. 50).

❖ **kefş:** ayakkabı

Pa-bürehne itdügün seyr ü sülûka döymeye

Halk-ı 'âlem itseler ger **kefşini** âhen Dede (Yetîm D., G. 170, M. 10).

❖ **kef-zenân:** elin ayasına vurmak, avucuna vurmak.

Pâ-bürehne **kef-zenân** abdâllar

Bâğa gelsün beng ü buğrâ vaktidür (Yetîm D., G. 36, M. 11).

❖ **keh:** saman.

Hurûş-ı Bî-sütün'ı şorma gel Pervîz-i Hüsrev'den

O şür-engîz-i Şîrîn'i şorarsan Kûh **keh'den** şor (Yetîm D., G. 37, M. 4).

❖ **kelâm:** laf, söz.

İntizârum **kelâmın** eylese güş

Ravzasında Nizâmî ide hurûş (Yetîm D., Mes. 2, M. 57).

Zen ü ferzend ile da'vâ-yı tecerrüd itme

Hâk **kelâmında** işit fitnedür evlâd gönül (Yetîm D., G. 119, M. 10).

Hayli bürüdetiyile esti şavurdı dey

Bâr u **kelâm** ile çağırup didi bî-ħicâb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 4).

❖ **kelb:** köpek || rakip.

Fâka vü faqr âdemi ebter ider

Kelb ider hûk ider har ider (Yetîm D., Mes. 3, M. 10).

❖ **kelimât itmek [Kalıp İ.]:** konuşmak.

Bir haķîrem hûķ-ı sâbıķadan

Kelimât itmege edeb itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 4).

❖ **kellemü'n-nās [D]:** insanlarla onların anlama kapasitesi ile konuşun arapça deyiminin nakıs iktibasıdır. Sözü Hz. Ali'ye ait olduğuna dair bilgiler vardır.

Kellemü'n-nās ile 'āmil ol cedel idüp yine

İtmesün kem 'aql olan ilzāma reftār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 3).

❖ **kem:** az, eksik, noksan; kötü.

Cihānuñ az u çoğından geçelden

Göñülde şanma kim biş ü **kemüm** var (Yetîm D., G. 54, M. 6).

Zāt-ı Hâk bî-keyf ü **kem** cismümde cānumdur benim

Bu kadar var kim o ben olmadı ben ol olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 3).

Meyi itmeyem cenāb-ı şeh-i heft-kişvere

Ger kullaruñ içinde **kemîne** gulām olam (Yetîm D., G. 132, M. 4).

➤ **kem 'aql olan:** eksik akıl olan.

Kellemü'n-nās ile 'āmil ol cedel idüp yine

İtmesün **kem 'aql olan** ilzāma reftār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 4).

❖ **kemālāt:** olgunluk.

Şi'rümüz virmemege büy-ı taşannu' be Yetîm

Şan'at u 'ilm ü **kemālāt** ile fenden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 12).

Cüvānā cehli ref' idüp hevādan ictināb eyle

Yetiş bir pîr-i dānāya **kemālāt** iktisāb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 2).

❖ **kemāle irişmek:** olgunlaşmak.

İrişelden kemāle nazm-ı Yetîm

Kaşd-ı Selmān ü naqd-i Hācū'dur (Yetîm D., G. 52, M. 21).

❖ **kemān:** yay, kavis; yaya benzer.

Çekmek için **kemān-ı** hāllācı

Çarh yayı kepāde oldı göñül (Yetîm D., G. 120, M. 9).

➤ **kemān-ı ‘aşk**: aşk yayı.

Yine bir tîr-i müjgānuñ hevāsıyile ‘ālemde

Kemān-ı ‘aşk çekmekte bu gün bir pehlevāndur dil (Yetîm D., G. 122, M. 6).

➤ **kemān-ebürü**: kaşları yay gibi güzel biçimli olan, keman kaşlı.

Üstühānum eyleyelden ol **kemān-ebürü** nişān

Rāstî tîrini mağz-ı üstühānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 7).

Geçüp tîr-i müjeñ şadra oturdu ey **kemān-ebürü**

‘Acep peykān-ı dil-dūzun dimezse cānuma berhîz (Yetîm D., G. 71, M. 3).

➤ **kemān-ı cezbes**: coşkunluk, çekicilik yayı.

Ben bu rezm içre nā-gehān bir pîr

Cāna atdı **kemān-ı cezbesi** tîr (Yetîm D., Mes. 2, M. 100).

❖ **kemend atmak [Kalıp İ.]**: kemendi ucundan tutup birkaç kere döndürdükten sonra ilmiği yakalanmak istenen şeye geçecek şekilde fırlatmak.

Şeş cihāta bu Mrb.’ şalup āvāz-ı bülend

Atdı nuşretler ile ƙal’a-i Efrenc’e **kemend** (Yetîm D., Mrb. 1, M. 34).

❖ **kemîn-gāh**: pusu yeri, pusu kurulan gizli yer.

Te’emmül eyledüm gördüm ser-i bîdārādur ƙaşdı

Kemîn-gāh içre ƙuţta’-ı cihān-ı ħab-gāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 6).

Kemîn-gāh-ı ƙarîkı görme ġāfil

Sülük u seyre ehl-i rāh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 7).

❖ **kenār**: kıyı, sahil.

Bir bahre düşdi keştî-i dil yok **kenāre** hiç

Bir bād-bānı rāst degül rüzgāra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 1).

Ne bilsün mā **kenārın** ħāne perver zevƙ-ı pervāzı

O zevki bir Hümā-pervāz olan mürġ-ı çemenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 5).

Dil sürüp tarĥ eyledi dünyā hevāsın kendüden

Baĥrdür lā-büd **kenāre** eyledi murdārını (Yetîm D., G. 199, M. 8).

Ey Cemāli niçe bir eşk-i Yetīm

Baħr olup ‘umk u **kenārı** olmaya (Yetīm D., G. 184, M. 10).

Bir bezm-i dil-firib ola nuql ola būseler

Bir gülşen-i şafa ola servi **kenār** ola (Yetīm D., G. 167, M. 8).

Çü düşdi zevrağ-ı himmet hevā-yı ‘aşk ile ey dil

Kenār endişesin itme yüri bu baħr-ı mevᵛāca (Yetīm D., G. 173, M. 6).

➤ **kenār-ı āb**: suyun kenarı.

Bahār irdi **kenār-ı āba** gel cām-ı muşaffā tūt

Esās-ı ‘aqlı ber-bād it özüñ ser-mest ü şeydā tūt (Yetīm D., G. 18, M. 1).

❖ **kendi/ kendü**:

1. kendi, iyelik ekleri alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarayan dönüşlülük zamiri, zat.

1.1. āşık.

Şandı bir Ferhād gelmiş **kendiden** ön Kūh-ken

Dehr-i dünun cūylarla çāk-i küh-sārın görüp (Yetīm D., G. 14, M. 9).

Saña şaff-ı sıfāl olsun dir iseñ rütbet-i a’lā

Yirüñ şaff-ı sıfāl-i nās idüp **kendüni** edna tūt (Yetīm D., G. 18, M. 10).

Olmuşam ehl-i vera’ ma’nide

Süretā **kendümi** itdüm qallāş (Yetīm D., G. 76, M. 8).

Ey Yetīm eyler idüm **kendümi** nā-yāb eger

Olsayidi sebab-i künc-i ferāğat Qapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 51).

Mütevelli söz itmeyüp işgā

Yoq yire **kendüme** ta’ab itdüm (Yetīm D., K1. 3, M. 14).

İtmesem gül gördüğümce sen gül-i ħandān-ı farz

Eylemezdüm **kendüme** bülbül gibi efgānı farz (Yetīm D., G. 85, M. 2).

Cānı ālüfte idüp eyleme **kendüñ** peyvend

Anlara himmeti ola ğayret-i aqrānda şaşın (Yetîm D., G. 156, M. 7).

Ehl-i 'irfānı aqıt luţf u keremle **kendüñe**

Şāh kim 'ādil ola mülkine bāzer-gān aqar (Yetîm D., G. 40, M. 9).

Şu kim tekml-i 'irfān eylemişdür

Çeküp **kendüyi** pinhān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 2).

Kendüsinden bir tehî 'aşık gerekdür derk ide

Kim ne bilsün nidügin remz-i hıţāb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 7).

Dil sürüp tarh eyledi dünyā hevāsın **kendüden**

Bahrdür lā-büd kenāre eyledi murdārını (Yetîm D., G. 199, M. 7).

Kendüñi şanma şehā şāh-ı cihān tenhā sen

Her gedā başlu başına nazar itseñ şehdür (Yetîm D., G. 59, M. 7).

'Aşq pīridür Cemālī ey Yetimī merd iseñ

Zeyline idüp teşebbüs ğayrdan **kendüñi** çek (Yetîm D., G. 111, M. 12).

Ten ki ser-tā-pā maḥabbet nārına yandı bu gün

Kendüni envār-ı rahmet ğarqası şandı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 2).

Terk-i 'ādetle yine **kendümüze** pend idelüm

Resm ü āyīn-i cihānı nice pā-bend idelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 17).

Sofra-i hān-ı Cemāl itdi Yetim'i meges

Qāf-ı qanā atde lık **kendüyi** 'Anqa görür (Yetîm D., G. 41, M. 10).

'İbret-i künc-i ferāğ oldur ki derviş ü gedā

Kendüyi göstermeye Efrāsiyāb'ıñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 6).

Keder-i qalb ile ey sūf giyen itme kıyāş

Kendüñe şāf u mücellā olan ehl-i nemedi (Yetîm D., G. 203, M. 4).

Raş ider **kendü** terānına Yetim ol deñlü

Dir görenler be bu **kendü** çalar oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 9).

Cāme-i faḥr ile bir mürdeyidüm efserde

Çekdi **kendüye** beni eyledi iḥyā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 8).

Kendü ayağıyile gelse ḳul

Luḫfa mazḥar düşüp olur maḳbûl (Yetîm D., Mes. 2, M. 121).

Bāz şaydından alur behre-i tām

İtdi çün **kendü** periyle pervāz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 124).

1.2. salik, zahit, mutasarrıf.

Zāhidā şulḫ u şalāḫ ister iseñ

Evvelā **kendüñi** eyle işlāḫ (Yetîm D., G. 26, M. 4).

İtmeyince yoḳluḡa tebdil sālîk varını

Bulmaḡa mümkün degül **kendinde** Ḥaḳ āsarını (Yetîm D., G. 199, M. 2).

‘İzzet ü zillette ḳādir mutaşarrıflardur

Kendülerden Ḥaḳ’ı bir ān cüdā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 4).

➤ **kendin bilen:** akli ve muhakemesi yerinde olan; kendinin ve çevresinin bilincinde olan.

Cünün vādilerin gel gūşe gūşe cümle benden şor

Diyār-ı ‘aḳl-ı dūr-endişi var **kendin bilenden** şor (Yetîm D., G. 37, M. 2).

➤ **kendü çalar oynar [D]:** kimseyi işine karıştırmayıp, bildiğini okuyan.

Raḳş ider kendü terānına Yetîm ol deñlü

Dir görenler be bu **kendü çalar oynar** cānā (Yetîm D., G. 8, M. 10).

➤ **kendü ḫālînde ḳomak [D]:** bir kimseyle, bir şeyle ilgilenmemek, yapılan işe karışmamak.

Bu Yetîm-i müstemendi **kendü** öz **ḫālînde ḳo**

Ḥalḫ olup bir niçe ehl-i fetrete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 9).

Sen uşluluk idüp zāhid işüñ gör

Ḳo kendü ḫālîne abdāl-ı ‘aşḳı (Yetîm D., G. 205, M. 4).

➤ **kendü izinden korunmak [D]:** çok tedirgin veya çok korkak olmak.

Nâsdan gâhi gehi **kendü izinden korunur**

Nice yirden korunursa çor korunsun abdâl (Yetîm D., G. 118, M. 7).

➤ **kendümi kendüme kıomamak [D]:** kendini tanıma fırsatı vermek, kendiyile ilgili düşünebilmek.

Dilemezdüm ki cihân mülkine ben raht çekem

Nideyin **kendümi kendüme kıomadı** âdem (Yetîm D., G. 125, M. 2).

❖ **kendüz:** kendi, kendisi.

Pöst-püş oldum bulaldan **kendüzümde** büy-ı döst

Nite kim nâfe sârıldı oldu hem pehlü-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 7).

Zir ü bälâya bakup olma muqayyed tälib

Virmek isterseñ eger **kendüzünü** itlâka (Yetîm D., G. 183, M. 8).

❖ **kenz-i lâ-yefnâ:** yok olmaz, tükenmez hazine.

Kenz-i lâ-yefnâya itdük ittikâ

Şâhlar itsün gazâ-yı sim ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 7).

❖ **kepâde:** okçuluğa yeni başlayanların sadece kol alıştırmak için kullandıkları bol ve gevşek eğitim yayı; saygınlığını yitirmiş, haysiyetsiz.

Çekmek için kemân-ı hällâcı

Çarh yayı **kepâde** oldu gönül (Yetîm D., G. 120, M. 10).

❖ **kepenek:** çobanların giydiği kolsuz ve dikişsiz, keçeden dövülerek yapılan giyecek.

Giydürelden baña bu kıalb-i mücellâ **kepenek**

Baña tâklid idüben giydi mürâyâ **kepenek** (Yetîm D., G. 113, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

❖ **kerâmet:** bir ermişin, Allah'ın kendisine yakın kullarına lutfettiği olağanüstü şeyler yapma gücü ile ortaya koyduğu, akıl sınırlarını aşan tabiatüstü iş, hârikulâde hal.

Kerâmet sofrasın bezl it Yetim erbâb-ı hâcâta

Seni çün Kıanber itdi bir 'Aliyy-i Murtażâ meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 9).

Zāhidüñ vechin **kerāmetdür** ki itdi bāde sürh

Bu ‘aceb olmaz sevādi itse h̄arḳ-ı ‘āde sürh (Yetîm D., G. 28, M. 1).

❖ **Kerbelā:** Irak'ta Hazret-i Hüseyin efendimizin şehit oldukları ve medfûn buldukları mahal.

‘Aşk ile Meşhed’i ziyaret için

Girdiler **Kerbelā’ya** beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 12).

❖ **kerem:** asalet; cömertlik, güzellik, iyilik.

Ehl-i ‘irfānı aqıt luṭf u **keremle** kendüñe

Şāh kim ‘ādil ola mülkine bāzer-gān aqar (Yetîm D., G. 40, M. 9).

Bu nüh-ḳıbāba şaldı cūd u **keremle** āvāz

Seyyid ‘Aliyy-i Rūmī Hācī Ḳıvām-ı Şīrāz (Yetîm D., G. 66, M. 1).

Ol **kerem** deryāsına varup mülākī olmadur

Dideden aqıtduğum Nīl ü Furāt’umdan ümīd (Yetîm D., G. 31, M. 3).

Kerem deryāları mevvācıdur çün

Kemān korsarlığın lutf it h̄arife (Yetîm D., K1. 28, M. 3).

Pād-şehden ‘aṭā vü luṭf u **kerem**

Bendelerden h̄aṭā vü cürm ü nedem (Yetîm D., Mes. 2, M. 125).

Ḳara toprakça gelmez gözine aqçası dehrüñ

İdenler cüll-i himmetle **kerem** iqlimini seyrān (Yetîm D., G. 159, M. 8).

İlticā it o kerīmü’ş-şāna

Ki **kerem** ehlinüñ ol ekremidür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 86).

➤ **kerem itmek [D]:** lutufla muâmelede bulunmak, lutfetmek

Nev-cüvānum **kerem it** incinme

Saṅa pīrāncadur pend-i h̄aḳīr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 13).

❖ **kerīmü’ş-şān:** muhterem(saygıdeğer), şanı büyük (kimse).

İlticā it o **kerīmü’ş-şāna**

Ki kerem ehlinüñ ol ekremidür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 85).

❖ **kerr ü ferr:** muharebede geri çekilerek tekrar hücumla geçme.

Saltanatı bî-hüde vaz' u tımtırâkı suhredür

Kerr ü ferr ü haşmeti fâk u revâkı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 2).

Bu **kerr** ü ferr ile Serhân(?)u Yünân illeri mesrûr

Bu hâle pây-ı taht ile katı Rûm illeri maḥzûn (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 33).

❖ **kerre:** defa.

Ḳo kavli hâl-i zevk ile k'olur mı hiç ağız tatlu

Eger dir ise biñ **kerre** 'asel ey pîr-i nâ-bâlig (Yetîm D., G. 95, M. 8).

❖ **kerteriz itmek [Kalıp İ.]:** pusula kertelerine bakarak bir noktanın gemiye göre hangi yönde ve ne kadar mesâfede olduğunu belirlemek.

Kerteriz it tıttup aḳındısını

Göstere tâ belağoz reh-güzerin (Yetîm D., K1. 1, M. 16).

❖ **kes:** defa, kez.

Kibr-i mü'min didüğüñ Ḥaḳḳ'a gider bir **kes** imiş

İkilik şüreti ancak arada bir ses imiş (Yetîm D., G. 82, M. 1).

❖ **kesâd-ı nazm:** kıymetsiz, değersiz şiir.

Bulur elbet **kesâd-ı nazm** revâc

Şeb-i deycür için degül mi sirâc (Yetîm D., Mes. 2, M. 43). [**kesâd-ı nazm**,]

❖ **kesb:** edinmek, elde etmek, kazanmak.

➤ **kesb eylemek [Kalıp İ.]:** edinmek, elde etmek, kazanmak.

Göñül âyîne-i vech-i Ḥüdâ'sın

Şafâ **kesb eyle** jeng ü pâsdan kaç (Yetîm D., G. 24, M. 6).

Kederden hâne-i kalbün boşalmayınca 'âlemde

Şafa **kesb eyleyüp** şevḳ-ı Ḥüdâ'dan tıolmaduñ 'ârif (Yetîm D., G. 98, M. 12).

İtünle hem-sifâl olmaḳ hevâsı var iken dilde

Şafâ **kesb eylemem** 'işret idersem cām-ı Cem'lerle (Yetîm D., G. 179, M. 10).

➤ **kesb itmek [Kalıp İ.]**: edinmek, elde etmek, kazanmak.

Kesb idüp evşâf-ı la'l-i cân fezâsından şafâ

Âb-dâr eş'arum ol serv-i revân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 3).

Kesb ider 'âlem-i 'ulvîde hezârân şâdî

Dâr-ı süflîde olan bir gamı dervîşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 7).

➤ **kesb-i sürür**: sevinç, mutluluk elde etmek.

Olmayınca münkesir mümkün degül **kesb-i sürür**

Şınmayınca kâsesi 'arz itmedi Mecnûn neşâ't (Yetîm D., G. 87, M. 7).

➤ **kesb-i şâdî**: mutluluk elde etmek, kazanmak.

Terk-i 'âdet itmedür kayd-ı dü-'âlemden hâlâş

Kesb-i şâdî vü şarabdur guşşa vü gamdan hâlâş (Yetîm D., G. 84, M. 2).

❖ **kesmek**: sözü kesmek, susmak.

Keserler dil çıkarmazlar şağın hem-râhdan ey dil

Ki ebnâ- yı zamân kâdr-i refîk-ı râhî bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 7).

❖ **kesin**: şüpheye, tereddüde yer bırakmayan, kat'î.

Kâr-ger oldı müjeñ eşkümlü didüm didi yâr

Kesin olmaz mı virilirse tîğ-ı cevher-dâra şu (Yetîm D., G. 163, M. 6).

❖ **kesr itmek [Kalıp İ.]**: kırmak.

Çerisin şüretüñ **kesr itmeyince**

Sa'na fe'th olmadı iklîm-i ma'nâ (Yetîm D., G. 3, M. 7).

❖ **kesret**: bolluk, zenginlik [tas.] Cenâbıhakk'ın tecellîsiyle zuhûra gelmiş olan çokluk, mahlûkâtın çokluğu.

Şüret-i **kesret** olup ma'nî-i va'hdetle bir

Zâhir ü bâ'tında hep cümleyi yek-tâ görür (Yetîm D., G. 41, M. 5).

Perdesini **kesretüñ** kaldur ki tâ

Şâhid-i va'hdet görinsün her taraf (Yetîm D., G. 96, M. 7).

Yāruñ kilābı **kesret** ile üşmegın Yetīm

Düşdüm ferāğ ‘ālemine vaḥdet eyledüm (Yetīm D., G. 128, M. 9).

Rāst u çeb ʔolaşur kīse ber-i dest-i dirāz

Nağd-i vaḫt oynamasun ‘ālem-i **kesretde** şaḫın (Yetīm D., G. 157, M. 8).

Emn virmezdi Yetīm abdāla **kesret** olmasa

Tekye-i vaḥdet gibi menzil-geh-i me’men Dede (Yetīm D., G. 170, M. 13).

Belki **kesretten** ictināb itmez

Ki bu **kesret** zuhūra bā’isdür (Yetīm D., K1. 12, M. 3, 4).

Kesrete böyle ḫarīş olmaz idüñ olsaydı

Ger dimāguñda senüñ lezzet-i vaḥdet vā’ız (Yetīm D., G. 90, M. 5).

Kesrete düşme göñül gūşe-i vaḥdet var iken

Eyle taḫşil-i ma’ārif yūri fırsat var iken (Yetīm D., G. 150, M. 1).

Çün ḫūşe çin-i ḫırmıñ-i tevhiddür Yetīm

Bu kişzār-i **kesret** aña bir başaḫ degül (Yetīm D., G. 124, M. 14).

➤ **kesret-i ḫār:** dikenleri çokluğu, bolluğu.

Āh kim gülşen-i vaḥdet gülını

Kesret-i ḫāra baḫup ilimedüm (Yetīm D., G. 138, M. 8).

➤ **kesret-i kūy-ı ḫarābāt:** meyhanenin bolluğu, zenginliğı.

terāne gerçi rüz-ı maḫşere şıgmaz dinür ammā

Gel e gör nālelerle **kesret-i kūy-ı ḫarābātı** (Yetīm D., G. 194, M. 6).

➤ **kesret-i māl:** malın fazlası, çoğu.

Şadaḫayçün **kesret-i māl** ü menāl

Ādemiyi eyler imiş ḫoş-ḫışāl (Yetīm D., Mes. 3, M. 27).

❖ **keş:** sigara, uyuşturuğu vb.ne müptelâ olan kimse.

Depeden şehre gelüp şarıḫduñ

Keş ağızlı bre yoğurdı ḫara (Yetīm D., K1. 29, M. 4).

❖ **keş-â-keş:** çekişme, mücadele, kavga.

Çār-miḥa gerdiler kaldum **keş-â-keşde** Yetim
Derd ü endüh u belā bir yaña cihān (Yetim D., G. 153, M. 9).

❖ **keşt-i dil:** gönül, yürek gemisi.

Bir bahre düşdi **keşt-i dil** yok kenāre hiç
Bir bād-bānı rāst degül rüzgāra hiç (Yetim D., G. 23, M. 1).

❖ **kāşāne:** köşk, saray.

Tāk-ı mīnādan Yetim eyle ḥazer bir kimseye
Olmadı bu pür-ḥalel **kāşāne** künc-i 'āfiyet (Yetim D., G. 19, M. 10).

❖ **keşf itmek [Kalıp İ.]:** anlamak, tanımak, öğrenmek, ne olduğunu anlayıp bilmek.

Nem-i rahmet zemīne neşf itdi
Āyet-i yuhyi'l-arz **keşf itdi** (Yetim D., Mes. 2, M. 8).

❖ **Kethüda Beg:** Yetim'i zamanında yaşamış sadrazam muavinlerinden birisi.

Kethüda Beg ki o ḥulk-ı ḥasen ü ṭab'-ı laṭif
Fehm ider anda niçe farṭ-ı şecā'at Ḳapudān (Yetim D., Ks. 1, M. 29).

❖ **ketm etlemek [Kalıp İ.]:** bir sözü, bir haberi, bir sırrı saklamak, gizli tutmak.

Ketm eyle rāz-ı 'aşkı mühr-i süküt urup tā
İre sürüş-ı gaybuñ cān gūşma peyāmı (Yetim D., G. 201, M. 5).

Hele sen rāzuñı **ketm eyle** şakın açma Yetim
Nerelerden şorınursa ço şorınsun abdāl (Yetim D., G. 118, M. 9).

❖ **kevkeb:** yıldız.

Ḳapuñda ağlayanlar dimesünler
Şeref burcında ey meh **kevkebüm** yok (Yetim D., G. 100, M. 10).
Şeb-i deycürdur rüşen nehārum ey dil-i güm-rāh
Hidāyet **kevkebin** iste yitürdüm şāh-rāhı ben (Yetim D., G. 140, M. 4).

➤ **kevkeb-i baht:** talih yıldızı.

Kevkeb-i bahtum añup eşk-i revānı subħa dek

Çihrem üzre zeyn idüp 'ıkd-ı Süreyyā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 5).

➤ **kevkeb-i reh-nümā:** yol gösteren, rehber olan yıldız.

Şeb-i tārık irişdi güm-rāhuz

Kevkeb-i reh-nümāya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 10).

❖ **kevn:** varlık, vücut, mevcûdiyet.

Tābına döymeye külli kül ola **kevn** ü mekân

Zāhir olursa eger sūz-ı derūnum yā Rab (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 19).

❖ **kevneyn:** hem cismani hem ruhani dünya || dünya ve ahiret.

Merd-i rehsin girü itdüñse eger **kevneyni**

Be bilürsin iki 'ālem saña seng-i rehdür (Yetîm D., G. 59, M. 5).

Haṭvesinde sāħat-i **kevneyni** idbār eylesün

Mıkra'a çal bādiye peymāya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 7).

❖ **kevser:** cennette bir nehir ismi.

Gūşe-i Firdevs'dür ey dil cenāb-ı mey-kede

Sāķiler gilmān ü **kevserdür** şarāb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 2).

❖ **keyfiyet:** iş, vaziyet, vasıf, nitelik.

Seg raķibi tünd ider mey-gün lebün **keyfiyeti**

Şöyle kim ilķā ider küfr ehline cengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 5).

Zāhidā 'ālem-i esrār ne **keyfiyet imiş**

Bilmek isterseñ eger 'āşık-ı ḫayrāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 9).

❖ **keyfiyyet:** bir şeyin niteliği ve insana verdiği hoşluk hissi.

Cāmī-i şevķ peymā işitse **keyfiyyetüm**

Şābāş idüp diyeydi ey tab'-ı nükte pervāz (Yetîm D., G. 66, M. 5).

Bu ne ḫālet bu ne **keyfiyyetdür**

Dōsta düşmene itdi te'sir (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 5).

➤ **keyfiyyet-i mey:** şarabın keyfi, zevki.

Tereşşüh itmesün **keyfiyyet-i mey** zahid-i huşke

Gıdā-yı rind iken bade anuñ ne aşıdur sākī (Yetîm D., G. 208, M. 3).

➤ **keyfiyyet-i muşâhabet:** sohbetin mahiyeti, kalitesi.

keyfiyyet-i muşâhabetüñ mestiyin şehâ

Luţf it şarâb-ı şevk ile mest-i müdâm olam (Yetîm D., G. 132, M. 9).

➤ **keyfiyyet olmak [Kalıp İ.]:** keyifli, neşeli olmak.

Ne **keyfiyyet olur** keyfiyyet-i pîr-i muğân yâ Rab

Derûnı vü birûnı gibi olmaz pârsâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 7).

➤ **keyfiyyet-i pîr-i muğân:** yaşlı meyhanecinin hali, durumu.

Ne keyfiyyet olur **keyfiyyet-i pîr-i muğân** yâ Rab

Derûnı vü birûnı gibi olmaz pârsâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 7).

❖ **Keykubād-ı vakt:** zamanın Keykubād'ı. (İran'ın pişdâdiyân sülalesinden sonra gelen şah sülalesi keyâniyân'ın ilk hükümdarıdır. Adaletiyle ün salmıştır.).

Elinde cām-ı Cem her bir gedâsı **Keykubād-ı vakt**

Ururlar na'ralarla nevbet-i küy-ı hārâbâtı (Yetîm D., G. 194, M. 7).

❖ **Keyhüsrev:** Keykavus'un torunu, siyavuş'un oğlu olan meşhur hükümdar.

İki şeh-zâdeler iki dil-âver pād-şâlardur

Cenâbında Ferîdün ile **Keyhüsrev** gedâlardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 14).

Hâtıra itmez gedâ fikr-i ser-i **Keyhüsrev'i**

Peşe-i nâçiz veş ol mağz-ı Nemrüd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 5).

❖ **k'eyle:** ki eylemek.

Sensin ol pād-şâh-ı kişver bahş

K'eyledüñ hînk-i çarhı ednâ raşş (Yetîm D., Mes. 2, M. 32).

❖ **kez:** defa, kere.

Günde biñ **kez** Yezîd'e la'net idüp

Sâkin-i Kerbalâ'ya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 11).

Diyâr-ı 'aşqa maḥmil bağlayup cān naḳdin ol virdi

Ki dimez yād idüp bir **kez** nedür sūd u ziyān anda (Yetîm D., G. 180, M. 4).

Emrūñ ile nola olursa yiri Dār-ı Selām

Emrūñe lâ dimedi bir **kezin** ol ṭab'-ı selîm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 76).

❖ **kible:** Müslümanların namazda yöneldikleri taraf, Kâbe || herkesin teveccüh ederek başvurduğu yer; sevgilinin bulunduğu yer.

Şafâ vü Merve ḥaḳkıyçün her iḳlîmüñ ṭavâfında

Niyâz itdükçe **kiblemdür** Ḳalâtâ'yile (Yetîm D., G. 115, M. 4).

❖ **kıl:** ince tüy, kıl.

Her şanem mûy-miyāni hevesinde ey cān

Dil-i âvāreyi bir **kıl** ile niçe yiderüz (Yetîm D., G. 65, M. 6).

❖ **kılmak:** yapmak, etmek, eylemek, işlemek

Oldi her ābile ayağumda

Ben ḳadem-rence **kılmağa** bir otağ (Yetîm D., G. 94, M. 4).

Hilāl-āsā rikābında şu'ā'-ı gevher-i nā-yāb

Cihanı **kıldı** nūrāni çü mihr-i çenber-i gerdün (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 28).

Perde-i pindār ḳaldur cilve-geh **kıl** dideyi

Benliği terk it serîr-i pād-şeh **kıl** dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 1, 2).

Yār ne **ḳılsa** 'acizdendür bu ebyāta Yetîm

Ger nazîre dimeye Zati'yile Ḳandî bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 9).

Ey Mehdî-i dîn ḡayret aḥbābı helāk itdi

Gel ḥāriciyile **kıl** Deccāl'ı perākende (Yetîm D., G. 178, M. 6).

Nāle vü na'ralarum vird-i münācāt itdüñ

Müjemi sübḥa **ḳıluḫ** vaḳt-i seher ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 4).

Bi-ḥamdi'llāh yine ecrām-ı eflāk

Ƙılıp ṭab'ı 'anāşır birle el bir (Yetîm D., K1. 36, M. 2).

Maḳāmuñ ey göñül 'Anḳā-şifat Ƙāf-ı ḳanā'at **ƙıl**

Zegān veş per açup her āşiyāna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 5).

Keder-i mevc-i havādis yirini sāḫil idüp

Ƙalbümüz şāf **ƙılıp** döndürelim deryāya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 4, 73).

❖ **ƙısmet**: bölme, pay etme, taksim etme, hisseler ayırma; talih, takdir olunan nasip.

Ƙısmet-i bezm-i ezel endūh u ḡamdur 'āşıḳa

Cām-ı māl-ā-māldan ger gelse ḡün-ā-ḡün neşāt (Yetîm D., G. 87, M. 3).

Cemalüñ **ƙısmetin** ḡuş eyleyelden zümre-i a'dā

Füsürde ḳalup oldılar dönüp ol demde bī-cāna (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 51).

Ƙāyim ü şāyim olup gice vü ḡündüz ey dil

Maḳsim-i raḫmet-i Ḥaḳ'dan dile **ƙısmet** var iken (Yetîm D., G. 150, M. 4).

➤ **ƙısmet olmak [Ƙalıp İ.]**: kısmet olmak, nasip olmak.

Ƙısmet oldukça zāhide rūze

Ƙısmetün şürb-i bāde oldı göñül (Yetîm D., G. 120, M. 5)

➤ **ƙısmet-i rızḳ**: Allah'ın bütün yarattıklarına verdiği nimet.

Ƙısmet-i rızḳa rızā gösterüben ḫursend ol

Rūz u şeb ḫamd ü senā eyleyüben Rezzāḳ'a (Yetîm D., G. 183, M. 9).

❖ **ƙışşa**: hikâye.

➤ **ƙışşa-i ḡülşen**: gül bahçesinin hikâyesi.

Ƙışşa-i ḡülşeni gel mürḡ-ı ḫoş elḫāndan işit

Ṭālib-i ḫikmet iseñ ḫikmeti Lokmān'dan işit (Yetîm D., G. 17, M. 1).

➤ **ƙışşa-i Mecnūn**: Mecnūn'un hikâyesi.

Köhne oldı çü **ƙışşa-i Mecnūn**

Ƙışşa-i nev ḳomaḳ diler bu deli (Yetîm D., G. 195, M. 7).

➤ **kışşa-i nev:** yeni hikâye.

Köhne oldı çü kışşa-i Mecnûn

Kışşa-i nev kırmak diler bu deli (Yetîm D., G. 195, M. 8).

❖ **kışr-ı kelâm:** şiirin dış yapısı.

Lübb-i sühan Yetîm'e sunıldı Hayâlî'yi

Kışr-ı kelâm ile mezesiz lâğa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 10).

❖ **kılâ'-ı küfr:** dinsizlik, imansızlık kaleleri; surları.

Āteş-i top u tüfek birle **kılâ'-ı küfre**

Şaldı âşüb u gam u fitne vü âfet Qapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 25).

❖ **kılâde:** gerdanlık.

Bu Yetîm'ün dü-tâ olup kıddi

Seg-i yâra **kılâde** oldı gönül (Yetîm D., G. 120, M. 14).

❖ **kırba:** tulumdan yapılmış su kabı.

Kırba vücûdı lâğar idüp çek riyâzeti

Menzil-geh olmadın saña pür mür u mâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 7).

❖ **kırbaç:** kırbaç, vurma aracı.

Kırbaçın itdi suğurya kömiler

Şan ele aldı nacaqlı teberin (Yetîm D., K1. 1, M. 29).

❖ **kırmızı:** kırmızı.

Elinde ceng-cû gâzilerün şemşir-i 'uryânı

Kara kâfirleri koydu ser-â-ser **kırmızı** tona (Yetîm D., G. 182, M. 8).

❖ **kırtaş:** kâğıt, sayfa.

Beyâz-ı levh-i dilden iste 'ilmi

Nuqûşu mahv idüp **kırtaşdan** kaç (Yetîm D., G. 24, M. 8).

❖ **ķış:** kış mevsimi.

'Akl-ı ma'aşa kâdir iken ey dirîğ ü hayf

Bî-tüşe avladı beni İstanbul'ıñ **ķışı** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 46).

❖ **ķıţ'a:** Yeryüzündeki altı büyük kara parçasından her biri || parça.

Nârdan **ķıţ'adur** sefer bilürüz

Ey huşuş ola hem-rehüñ nâ-dân (Yetîm D., K1. 27, M. 1).

➤ **ķıţ'a-i sündüs:** ipek kumaş parçası.

ķıţ'a-i sündüs ü istebrak iken ma'nide

Şüretâ kimi pelâs ü kimisi atlas imiş (Yetîm D., G. 82, M. 5).

❖ **ķıyâfet:** dış görünüş, kılık; insanın tabiatı, iç ve dış dünyası.

Hud'a vü hîlesin unutdı 'adū-yı rübâh

Anlara görinicek şîr **ķıyâfet** Ķapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 14).

❖ **ķıyâmet:** Allah'ın ezelde takdir ettiği zaman gelince, dünyadaki bütün canlıların ölmeleri, sonra bütün ölmüşlerin allah tarafından diriltilmeleri, mahşer yerinde toplanarak hesaba çekilmeleri, âlemin bozulması ıı cefası çok diye aşkta sırt dönmek.

Yüz biñ **ķıyâmet** ile bu gün güş-ı hüşda

Bir dem olur mı şayhayile nefî-i sūr yok (Yetîm D., G. 99, M. 9).

❖ **ķıyâş itmek [Kalıp İ.]:** mukayese etmek, karşılaştırmak.

Keder-i Ķalb ile ey sūf giyen **itme ķıyâş**

Kendüñe şâf u mücellâ olan ehl-i nemedi (Yetîm D., G. 203, M. 3).

❖ **ķıyı:** karanın bir deniz, nehir veya göle bitişik olarak uzanan kısmı, sâhil.

Ķaçalar tente fora eyleyürek

Pulye'nüñ hâlî koyup **ķıyıların** (Yetîm D., K1. 1, M. 20).

❖ **ķıymak:** acımayıp öldürmek.

Âşnâlıklar idüp yoldaşına **ķıymışlar**

Niçe bî-gâne gezer bu reh-i Ķurbetde şaşın (Yetîm D., G. 157, M. 9).

❖ **kıymet:** değer; şeref, onur, itibar.

Şadef-i kalb-i Cemālî'ye Yetîmî girseñ

Kıymet ü kıadrüñe olmazdı bahā bu 'ālem (Yetîm D., G. 125, M. 16).

Kıymet ü kıadr ile yā Rab bu nedendür ki bu gün

Kara topraga düşüp yata anuñ gibi güher (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 29).

➤ **kıymet virmek [D]:** bir değer taşıdığını gösterecek şekilde hareket etmek, saygı göstermek, değer vermek.

Niçe seng-i siyāha didiler la'l

Niçe bed-gevhere **kıymet virildi** (Yetîm D., G. 211, M. 8).

❖ **kızarmak:** kırmızı veya ona yakın bir renk almak.

Leblerüñ şermendesı olup **kızardı** sākīyā

Yāhod ol gül-gün ruhuñ 'aksinden oldı bāde sürh (Yetîm D., G. 28, M. 3).

Dem-i Ferhād iken şanur bu 'ālem

Kızardı lāleden küh-sār derdā (Yetîm D., G. 7, M. 10).

❖ **kızılbaş:** Şiiler ve Aleviler'i nitelendirmek için kullanılmış olan genel bir tanım.

Kanlu yaşlarla ciger pür çihreden dāğ üzre eşk

Rüm'dan söynür gibi āhir **kızılbaş** ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 6).

❖ **kızılık:** kırmızı renk.

Zerd olan berg-i hazān üzre **kızılık** be Yetîm

Eşk-i hün-ābeyile çihrede taħrîrümdür (Yetîm D., G. 42, M. 9).

❖ **ki:**

1. ki bağlacı.

1.1. fiil açıklama bağlacıdır. Bazen de fiilin anlamını pekiştirmek amacıyla kullanılır.

Dilā fikr-i bülend eyle **ki** dām u dānedür dünyā

Düşen āvāreyi alur kebüter-hānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 1).

Rakşı naķş itmen **ki** biz bu ‘āleme

Dest-efşān pāy-kübān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 9).

Demler olur **ki** ‘aşķ meşķ eyler

Baş egüp her gedāya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 3).

Odlara yansun ħarāb olsun **ki** men‘-i vaşl ider

Bu ħarāb-ābādda āsyābumuz emlakümüz (Yetîm D., G. 70, M. 9).

Pendi pîr-i nāşihuñ evvel bu ħarf oldı **ki** gel

Ķadrüni bilmezler ile yimegil nān ü nemek (Yetîm D., G. 111, M. 9).

Alur āheste vü peyveste mesāfe sālîk

Ey Yetîm ivme **ki** pā-der-gil olur müsta‘cil (Yetîm D., G. 116, M. 14).

Gördüm **ki** itlerine çıkar üstüħ ānumuz

Gel cānum al diyü ecele minnet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 7).

Yaħ-dān itdi ‘ālemi idüp şitā şitāb

Sincābî gör **ki** girdi yine cism-i āf-tāb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 2, 28, 51).

‘Adem ser-haddine ceyš-i ‘adū göçsün **ki** dünyānuñ

Ser-ā-ser rub‘-ı meskūnı sunıldı āl-i ‘Osmān’a (Yetîm D., Terķib-bend 1, M. 53).

Ey felek ‘özüñü bildük **ki** nihāyet yok imiş

Ķaste olup düşene hiç ifākat yok imiş (Yetîm D., Terķib-bend 3, M. 71).

Şarāb-ı pür-neşātı sunma **ki** ger eylese peymān

İnanma ħam-fezā bir ser-nigün peymānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 5).

Endüh-ı ħuşşā-i dili şerħ itme **ki** Yetîm

Mümkün degül yazılsa deñizler midād olup (Yetîm D., G. 13, M. 9).

Dilemezdüm **ki** cihān mülkine ben raħt çekem

Nideyin kendümi kendüme ħomadı ādem (Yetîm D., G. 125, M. 1).

Yetîm eşķāl-i eşyāda cihān ħayrān iken el-ħaķ

Seni gördüm **ki** seyr eyler bu eşyayı nigāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 10).

Tonanmāya delil olup yine fānūs-ı Ḥayru'd-dīn

Şu deñlü ğarba 'azm itdük **ki** şarkı düşdi Anķona (Yetīm D., G. 182, M. 6).

Götür at raht-ı vücūdı gözüñ aç ķalma **ki** hep

Düzdi rāh-ı 'ademe yollarını ķāfileler (Yetīm D., G. 57, M. 5).

Diler iseñ **ki** olasın maḥdūm

Herkese yüz süriyüp it ḥıdmet (Yetīm D., K1. 14, M. 3).

Ġırbāl ile ğubārūm aranup bulunmaya

Demler ola **ki** istenevüz dilde yād olup (Yetīm D., G. 13, M. 6).

Bu sīnem zaḥmına gördüm dil-i āvāre yaşdanmış

Şu bir meczūba beñzetdüm **ki** girmiş ğāra yaşdanmış (Yetīm D., G. 79, M. 2).

Mūr-ı miskīne nażar şan **ki** Süleymān itdi

Ben faķīre idicek raḥm u ḥimāyet Ķapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 11).

Südmend ol ḥaddüñi bilgil **ki** munzamdur bu ğün

Ṭavr-ı bī endāzenüñ zımnında ḥüsrān-ı ebed (Yetīm D., G. 29, M. 5).

Defter-i 'aķlı ķo **ki** 'aķiller

Nīst dīvāne-rāk ķalem diyeler (Yetīm D., G. 51, M. 7).

Ben ğanī anlara dirin **ki** olup müstağnī

Der-geh-i ḥāzret-i Ḥaķ'dan da recā itmezler (Yetīm D., G. 56, M. 5, 8, 14).

Ḥaķ budur mu'ciz-nümā elfāz ile

Sözlerüm vardur **ki** ḥarķ-ı 'ādedür (Yetīm D., G. 58, M. 8).

Ey dirīğā **ki** bu mevsimde metā'-ı levhe

Telef idüp dem-i naķdi şu gibi ḥarc iderüz (Yetīm D., G. 65, M. 3).

Demler olur **ki** 'aşķ meşķ eyler

Baş eğüp her gedāya beglerümüz (Yetīm D., G. 68, M. 3).

Fuķarāyile **ki** oldum pā-dāş

Eğmedüm beglere ağalara baş (Yetīm D., G. 76, M. 1).

Tünd-bād-ı āhdan ey müdde‘ī-i ser-firāz

Eyleme gaflet **ki** kavm-i ‘Ād’a beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 14).

Dehr bir rāh-ı maḥūf oldu **ki** her afıleye

Var mı bir yir dimeye düzd-i ecel şoyunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 7).

Cem‘-i kütübe ref‘-i ḥücüb mümkün olmadı

Bildüm **ki** ‘ilm bilmek imiş ouma degül (Yetîm D., G. 124, M. 6).

Biñ yaşarsa şahlar ‘işretten āgāh olmaz

Gel gedayı gör **ki** biñ ‘iş añladur her bir demi (Yetîm D., G. 210, M. 6).

Ravza-i şeyḥe muābil yapılan kūřecügün

apusu yok **ki** girem āh Őikāyet apudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 40).

Kalduñ evřāf-ı leb-i cān-perver-i cānānede

Ey Yetîm ebsem **ki** Şimdi bulduñ azuñ dādını (Yetîm D., G. 202, M. 10).

Ḥamdü-li‘llāh **ki** geldi yine bahār

Buldı ḥoř i‘tidāl leyl ü nehār (Yetîm D., Mes. 2, M. 1).

Bi-hamdi‘llāh **ki** dermāna irişti ‘āıbet derdüñ

Ciger-guřeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh‘a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 11).

Bu deñiz bir uyumaz düşmendür

ip dimez geri **ki** aldım ḥaberin (Yetîm D., K1. 1, M. 4).

Yenilen nān u nemek řanmañ **ki** dāmānumda

Bir yetîmem etmegüm āk-i giribānumda (Yetîm D., Mat. 11, M. 1).

Perdesini kesretüñ kaldur **ki** tā

řāhid-i vaḥdet görinsün her araf (Yetîm D., G. 96, M. 7).

Bu ‘ālem-i řehādet iinde ‘ubūrumuz

şol ‘āleme durur **ki** sinin ü şühür yok (Yetîm D., G. 99, M. 8).

Her gedāya virme **ki** mařūdını bābda

Bir iřāretdür hemān sulṫānum idāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 3).

Ey Yetîm ol 'aşka bes dirüz **ki** Leylî ğafletin

Ƙaldurup ma'şûķ itdi 'āşık-ı āġāhını (Yetîm D., G. 193, M. 9).

1.2. isim ve zamirleri açıklama/tanımlama bağlacıdır. İsim ve zamirleri çoğunlukla sıfat-fiil yoluyla açıklar.

Seni mā-dûn idinenler **ki** olur mā fevķuñ

Sa'y eyle ola mā-beyne fezāyil fāşıl (Yetîm D., G. 116, M. 7).

Nuţķ-ı Hāķ'dur şecer içinde ene'llāh diyen

Hem ene'l-Hāķ **ki** ser-i dārda Manşûr didi (Yetîm D., G. 203, M. 8).

Puslayı gözlük idindi gözine

Ol **ki** deryāda didi yol seçerin (Yetîm D., K1. 1, M. 12).

Binā oldur **ki** beytu'llāhdur ol

Göñül dirler yüce der-gāhdur ol (Yetîm D., Mes. 4, M. 13).

Ehl-i bîdār 'ālemin görmez

Anlaruñ himmeti **ki** uyķudur (Yetîm D., G. 52, M. 16).

Güm olup kim **ki** göz yumup çekdi

Ayaġın dāmene başın ceybe (Yetîm D., K1. 9, M. 1).

Tekye-gāh-ı 'aşka dervîşāne gel şāhum **ki** tā

'Aşķ meşķ ide senüñle bu dil-i abdālumuz (Yetîm D., G. 64, M. 9).

Şirdür pençe-i pür çeng ile çün ŧab'-ı Yetîm

Neyler ol rengi **ki** sāz u seleb-i rübehdür (Yetîm D., G. 59, M. 10).

Ben ey Yetîm mest-i maġabbet iken bu gün

Kim dir baña **ki** bāde ħôr-ı mest-i cām olam (Yetîm D., G. 132, M. 12).

İsteme benden feraġ cānā **ki** fikr-i hicr ile

Ayaġuñ ŧozı ħaķı ħātırda gerdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 9).

Muġaşşal bu **ki** pîr-i 'aķl-ı fa'al

Ƙarışup māder-i dehr ile çün şîr (Yetîm D., K1. 36, M. 3).

Anı **ki** yār va‘de-i vaşl ile güldüre

Çaşdı budur sevinmek ile şoñra öldüre (Yetîm D., Mat. 12, M. 1).

Merdilik iqlîm-i dil seyyāhı olmağdur Yetîm

Ol **ki** çāder pūş zendür oldı seyyāh-ı cihān (Yetîm D., G. 155, M. 10).

Pertev-i mihr-i maḥabbetle gider

Ol bürüdet **ki** ‘adū balğamıdur (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 84, 126).

Nağd-i eşki anuñ **ki** vāfirdür

Cevher-i derd-i ‘aşka kādirdür (Yetîm D., G. 43, M. 1).

Hevā-yı cāh idüp çāha düşerler cehl ile ancak

Ne bātl añlayışdur bu **ki** cāh u çāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 6).

Zāhidüñ vechin kerāmetdür **ki** itdi bāde sürḥ

Bu ‘aceb olmaz sevādı itse ḥarḳ-ı ‘āde sürḥ (Yetîm D., G. 28, M. 1).

Ehl-i şühütta yūri şorma bu eşyāyı sen

Şey’i nice derk ider dāde **ki** Mevlā görür (Yetîm D., G. 41, M. 4).

Esās-ı ‘āleme gelse tezelzül ğam yimez göñlüm

Bilür anı **ki** muḥkemdür Çalātā’yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 8).

Gitdüm iqlîm-i ‘aşka dek be Yetîm

Şanma bu kār **ki** çurağumdur (Yetîm D., G. 45, M. 10).

Cihānuñ ser-firāzısın **ki** olduñ

Çarīḳ-ı ‘aşḳ içinde bī-ser ü pā (Yetîm D., G. 3, M. 3).

‘İbret-i künc-i ferāğ oldur **ki** derviş ü gedā

Kendüyi göstermeye Efrāsiyāb’uñ ‘aynına (Yetîm D., G. 172, M. 5).

Ĝam-ı dünyā nedür **ki** ğam diyeler

Ya aña miḥnet ü elem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 1).

Bunca demdür **ki** düşüp kūy-ı ḥarāb-ābādı

Gezeruz göremezüz veh **ki** bir ābād göñül (Yetîm D., G. 119, M. 4).

Bir söz mi var cihānda **ki** ol nuṭṭ-ı Hāk degül
 Gūş itmeyen bu nükteyi ḥaḳḳā kulaḳ degül (Yetîm D., G. 124, M. 1).

Gūş-vāre olur şu söz **ki** Yetîm
 Çekdi ebnā-yı cinsüm aña kulaḳ (Yetîm D., G. 94, M. 9).

Vehmüm oldur **ki** ḥāme esrārum
 Yazuban intişār ider ‘āma (Yetîm D., G. 181, M. 5).

Düzd-i ḥavādis aldı metā’-ı ḥuzurını
 Bu kārban-serāda ol ādem **ki** sak degül (Yetîm D., G. 124, M. 8).

Āh-ı āteş-bārdan düşmiş şerārumdur benim
 Zāhidā ol āteş-i düzaḥ **ki** eylersin beyān (Yetîm D., G. 155, M. 4).

Zāhidā nār-ı ḥased senden **ki** münfekk olmaya
 Fāyide ne turalum olduñ cehennemden ḥalāş (Yetîm D., G. 84, M. 5).

Bunca demdür **ki** düşüp kūy-ı ḥarāb-ābādı
 Gezeruz göremezüz veh ki bir ābād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 3).

Var mı bir gülşen **ki** ḥārı olmaya
 Var mı yā bir genc mārı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 1).

Nāyib-i şāh-ı cihāndur **ki** ider şevket ile
 Pāye-i taḥt-ı ḥilāfetde niyābet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 5).

Şol zamān içre **ki** Rodos’a ḡazā niyyetine
 Çıkdı ṭonanmayile itdi şalābet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 17).

Kethüda Beg **ki** o ḥulk-ı ḥasen ü ṭab’-ı laṭif
 Fehm ider anda niçe farṭ-ı şecā’at Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 29).

Ta’accübdür **ki** varup şatayın dir
 Der-i germ-ābede bu ‘aḳl ile gil (Yetîm D., K1. 5, M. 5).

Ḳanı uyḥu **ki** rü’yāda cemālün
 Göre bu dide-i bīdār derdā (Yetîm D., G. 7, M. 5).

Şāh-ı iklim-i çemendür **ki** bu gün gülşende
 Ceş-i ezhāra çıkup eyledi dīvān gönçe (Yetīm D., G. 186, M. 3).

Kıymet ü kadr ile yā Rab bu nedendür **ki** bu gün
 Kara topraga düşüp yata anuñ gibi güher (Yetīm D., Terki-bend 3, M. 29).

Görelüm alnumuza her ne **ki** yazdı Yaradan
 Gel tonanmāya gidüp ‘azm-ı Fireng eyleyelüm (Yetīm D., Mrb. 1, M. 7).

Ağzını poyraza açup efsürde-ḥāl olur
 İtmez zaḥīre mūr gibi her **ki** iktisāb (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 6).

Naqd-i eşki ḥīn-i vuşlatda **ki** işār itmedük
 Maşrafına şaklaruz ‘ayb eyleme imsākümüz (Yetīm D., G. 70, M. 5).

Şikeste-ḥāl Ferhād’un ciger pergālesidür hep
 Degüldür lāleler yir yir **ki** seng-i ḥāra yaşdanmış (Yetīm D., G. 79, M. 6).

Zāhidā nār-ı ḥased senden **ki** münfekk olmaya
 Fāyide ne turalum olduñ cehennemden ḥalāş (Yetīm D., G. 84, M. 5).

Çıkmasun femden **ki** toğrı olmaya tīr-i sūḥan
 Kec gider ger olmaya bir tīr zih-gīr ile zabt (Yetīm D., G. 88, M. 9).

Bī ‘amel pendı virür ḥalka firār küllī
 Şoḥbete ḥalkı ider gerçi **ki** da‘vet vā‘ız (Yetīm D., G. 90, M. 4).

Şol ğıdāyı **ki** saña şundı Cemālī be Yetīm
 Rūḥ-ı Qudsī olamaz bir megesi ol ḥanuñ (Yetīm D., G. 109, M. 9).

Leylī **ki** raḥne eyledi Mecnūn kāsesein
 Pür ni‘met-i beşāret idüpdür şımaḳ degül (Yetīm D., G. 124, M. 9).

Oḳ gibi toğruluğum bildiyise ol ḥūnī
 Kıaddümi diñ **ki** büküp cevr ile yā eylesesün (Yetīm D., G. 154, M. 8).

Gerdenümde tiğ-i pür-mevcin **ki** dil-ber gösterür
 Baḥr-ı şūr-engize düşmiş bir şınāver gösterür (Yetīm D., Mat. 3, M. 1).

1.3. cümle açıklama bağlacı. “Çünkü zira” şeklinde anlamlandırılabilir.

Keserler dil çıkarmazlar şaşkın hem-râhdan ey dil

Ki ebnâ-yı zamân kıadr-i refîk-ı râhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 8).

Ki tabî'at olur tabî'atdan

Nîk ü bed her ne görse ey hoş-ğû (Yetîm D., K1. 8, M. 3).

Dile der-gâh-ı hâşından rızâsın

Ki âma lutfın ihsân eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 20).

Ten **ki** ser-tâ-pâ maḥabbet nârına yandı bu gün

Kendüni envâr-ı rahmet ğarḫası şandı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 1).

Hüviyyet mîvesin gördüñ nihâl-i vaḫdet üstinde

Ki bâğ-ı dilden ayruğı dikenle bulmaduñ 'ârif (Yetîm D., G. 98, M. 4).

Baḥa râh u revîşden şorma ey şeyḫ

Ki süfî-veş benim bir mezhebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 4).

Ki remz-i 'ilm-i tevḫîdi bu yolda

Dimez nâ-ehle vü bir câhile ol (Yetîm D., G. 117, M. 11).

Yirin od eyledi ğâlib hevâ-yı rü'yet-i dîdâr

Ki yüz üzere düşüp ḫâke yürür âb-ı revândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 10, 12).

Yetîm imân u dîn ğâret-geridür ol büt-i tersâ

Ki naḫd-i dînüñ almışdur nice bân oğlu bân içre (Yetîm D., G. 191, M. 14).

Ṭavâf-ı kûy-ı yâr için ṭarîk-ı Ka'be'den döndüm

Ki yildüm maḫşad-ı Aḫşâ bu oldu cümle ḫüccâca (Yetîm D., G. 173, M. 8).

Saḥa ben bir naşîḫat eyleyeyin

Ki o pend üzere olmaya bir pend (Yetîm D., K1. 15, M. 2).

Tâ olunca neberd-i İsmâ'îl

Ki neberd olmaz ol neberde 'adîl (Yetîm D., Mes. 2, M. 96).

İlticâ it o kerîmü'-ş-şâna

Ki kerem ehlinüñ ol ekremidür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 86).

Keserler dil çıkarmazlar şaķın hem-rāhdan ey dil

Ki ebnā- yı zamān ķadr-i refīķ-ı rāhı bilmezler (Yetīm D., G. 44, M. 8).

Uşūl ehli bilürler dāyirem hep

Ki devr içre medārum ‘aşķdur ‘aşķ (Yetīm D., G. 103, M. 4).

Ki hergiz olmaya fānī esāsı

Muħalled ola bāķide bināsı (Yetīm D., Mes. 4, M. 11).

Dil-i aħbāba ķullāb-ı maħabbetdür ‘izārında

Ki pertāb u şikenc oldı muţarrā zülfi ħamlarla (Yetīm D., G. 179, M. 4).

Diyār-ı ‘aşķa maħmil bağlayup cān naķdin ol virdi

Ki dimez yād idüp bir kez nedür sūd u ziyān anda (Yetīm D., G. 180, M. 4, 10).

İki pākize gevherdür **ki** kāndan oldılar bīrūn

Ki mislin görmemişdür sayrefi-i çarĥ-ı mīnā-gūn (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 25, 26).

Bu menzilde Ĥüdā emrinsiz itmez bir meges cünbiş

Ki deryā mevcine tābi’dür eyler ĥār u ĥas cünbiş (Yetīm D., G. 78, M. 2).

Belki kesretten ictināb itmez

Ki bu kesret zuhūra bā’isdür (Yetīm D., K1. 12, M. 4).

1.4. bağlaçlara vurgu katmak için kullanılan bağlaçtır.

Ķalmadı bir müşevveşü’l-ĥāţır

Meĥer illā **ki** ĥāţır-ı şā’ir (Yetīm D., Mes. 2, M. 42).

Olur elbette **ki** maħzūn ĥāţır

Zişt-şüret k’ide mir’āta nażar (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 45).

Ol ādem-zādeler iki perī-veş çün **ki** tiz itdi

Vişāl-i müddetin nāzik nişest itdi vü ĥiz itdi (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 37).

Şi’ārı her kimūñ ĥayy-ı lisān oldı ĥufeyli ol

Şaķın ammā **ki** şāĥib ĥaylasāna ser-fürü itme (Yetīm D., G. 166, M. 8).

Terk-i ser itmedür bu yoluñ ĥāşılı Yetīm

İllā nidem **ki** başını meydāna ķor yok (Yetīm D., G. 99, M. 14).

1.5. edatları vurgulamak için kullanılan bir bağlaçtır.

Âdemîlik bu degül **ki** idesin

Bizi gavgâda koyup sen gidesin (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 63).

Cenderal ile **ki** Anderya Tora

Şalsa ger Barbaros'a bir nökerin (Yetîm D., K1. 1, M. 17).

'Âlem dehân-ı ejder ü âdem gıdâyiken

'Âkil midür **ki** cân u dilinde fütür yok (Yetîm D., G. 99, M. 4).

Varup deyre tavâf-ı Ka'be itsem

'Acep midür **ki** kârum 'aşkdur 'aşk (Yetîm D., G. 103, M. 8).

1.6. ünlemleri vurgulamak için kullanılan bir bağlaçtır.

Veh **ki** vüs'atdeyiken başumuza

'Âlem-i şeş-ciheti tar itdüñ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 55).

Bunca demdür ki düşüp kûy-ı harâb-âbâdı

Gezeruz göremezüz veh **ki** bir âbâd gönül (Yetîm D., G. 119, M. 3).

Eşk-i hûn-âbeyiken zîver-i dîvân-ı Yetîm

Al evrâk ile hayfâ **ki** müzeyyen oldı (Yetîm D., G. 212, M. 10).

2.kim, hangi kişi.

Her **ki** dir bu du'âyiçün âmîn

Hâtırı gerd-i gâmdan ola emîn (Yetîm D., Mes. 2, M. 135).

➤ **k'ide [Kalıp İ.]**: ki eder.

Süz ızhâr eyleyüp dir herçi bād-â-bād şem'

Gel idüp pervâneyi ister **k'ide** ber-bād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 2).

➤ **k'idüp**: ki edip

Ol seferden **k'idüp** kazâ-yı vaţar

Nefse itdüm havâle tîğ u teber (Yetîm D., Mes. 2, M. 97).

➤ **k'isteye:** ki isteye.

Dōstum zincirden dīvāne çıkmışdır hemān

Dil çekinüp **k'isteye** ol zülfi-pür-ḥamdan ḥalāş (Yetîm D., G. 84, M. 8).

➤ **k'ol:** ki oldu.

Ehl-i 'abā kimdügin bilmedi bilmez gider

Cehl ile **k'ol** bî-başar cübbe-i monlā görür (Yetîm D., G. 41, M. 8).

Ṭāḳ-ı Kistrā yapıldı **k'oldı** tamām

Perde-dār oldu 'ankebūt hemān (Yetîm D., K1. 20, M. 1).

Dūzaḥî olmak sezādur zahide

K'olmadı ol nār-ı 'aşḳ ile ḥarîḳ (Yetîm D., G. 101, M. 8).

Ruḥlaruñ āyāt-ı ḥatṭı pāk ṭutsun **k'oldı** çün

Ṭahr ile mess eylemek mü'minlere Ḳur'ān'ı farz (Yetîm D., G. 85, M. 5).

Merd şā'ir **k'ola** belîḡ ü bülend

Sāḥat-ı nazma şalmış ola semend (Yetîm D., Mes. 2, M. 45).

Eḡlenilmez **k'ola** reftāra mecāl

Pāy-der-gil olan ol gūş ḥarda (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 137).

Her seyāḥat **k'ola** niyyet yine gelmekligedür

Ne seyāḥat ola bu yirini terk itdi ebed (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 43).

➤ **k'olupdur:** ki olupdur.

Belā deştinde Mecnūn'a draḥt-ı kūy-ı Leylî'dür

Duḥān-ı āhdan ḳat ḳat **k'olupdur** sāye-bān anda (Yetîm D., G. 180, M. 6).

❖ **kibār:** büyükler, ulular.

Şol **kibāra** olınan ḥürmet ü ta'zīm ile baḳ

Baḳma küçüklüğine olmış idi şānı 'azīm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 77).

❖ **kibr:** büyüklük taslama, kendini herkesten üstün görme.

Kibr ile nāsa tefavvūḳ nideyin fen oldı

Ma'rifet bār-ı girān 'ilm ise reh-zen oldı (Yetîm D., G. 212, M. 1).

➤ **kibr-i mü'min:** iman edenin büyüklük taslaması, kendini herkesten üstün görmesi.

Kibr-i mü'min didüğüñ Hakk'a gider bir kes imiş

İkilik şüreti ancak arada bir ses imiş (Yetim D., G. 82, M. 1).

❖ **kilāb:** köpekler.

Yaruñ **kilābı** kesret ile üşmegin Yetim

Düşdüm ferāğ 'ālemine vaḥdet eyledüm (Yetim D., G. 128, M. 9).

Müdde'iler gözine tokunduğı demde Yetim

Şol ğaribe döndi düş ola **kilābuñ** 'aynına (Yetim D., G. 172, M. 10).

❖ **kilimü şuya şalmak:** İşleri oluruna bırakmak.

Ey Yetim el-ḥaḳ budur **şaldum kilimüm şuya** ben

Şarııldan 'aşḳ ile bu ḳara eski çul baña (Yetim D., G. 9, M. 11).

❖ **kilisā:** kilise, hristiyan mabedi.

Hālik için büyük **kilisā da**

Baḳup incil'e oḳuya ruhbān (Yetim D., K1. 17, M. 3).

Vāz geldüm zühd ile mescide sākin olmadan

'Aşḳ ile cünbiş idüp 'azm-i **kilisā** eyledüm (Yetim D., G. 129, M. 4).

❖ **kilk:**

1.kalem, kamış kalem.

Ezel **kilkinde** naḳş olan cebinüm üzre nigūdur

Eger ḥaṭṭ-ı sa'ādetdür eger bir ḳara yazudur (Yetim D., Mat. 4, M. 1).

2.huy, tavır.

Hüsrev şerāresinden yaḳduñ çerāğ-ı nazmı

Nāz **kilkiyle** olduñ ṭarz-ı ḥasende mümtāz (Yetim D., G. 66, M. 8).

❖ **kim:**

1. ki bağlacı.

1.1. fiil açıklama bağlacıdır. Bazen de fiilin anlamını pekiştirmek amacıyla kullanılır.

Hāşe-li'llāh **kim** ola bir sözi iki bu dem

Māni'ün def'ine ger ide işāret Kıpudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 49).

Hāşe-li'llāh **kim** diyem dünyāya tenhā suhredür

'Ārif-i Hāḫ-bine bu dünyā vü 'uqbā suhredür (Yetîm D., G. 39, M. 1).

Nice ādem ola **kim** ağlamaya ḫasret ile

Cigerini kim ola daḡlamaya miḫnet ile (Yetîm D., Terkiḫ-bend 3, M. 35).

Dime **kim** ḫorşara ḫorşar varmaz

Gözcisüz olma hele saña dirin (Yetîm D., K1. 1, M. 25).

Şehler ol 'āmīyi eylerler nedîm-i ḫāş **kim**

Güft ü güyi pür nifāḫ olup vifāḫı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 5).

Mışr-ı ḫüsnünde dil-āverlik idüp cān u gönül

Cünd-i 'aşkuñ ile gör **kim** neler oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 6).

Pes Cemālî derdidür āşüfte-ḫāl iden beni

Ey Yetîmî şanmaḡıl **kim** ḡayrı derdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 12).

Zāt-ı Hāḫ bî-keyf ü kem cismümde cānumdur benim

Bu ḫadar var **kim** o ben olmadı ben ol olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 4).

Yetîm ol māhî-i teşne şıfat gel ḫalma sāḫilde

Der-i Sulṫān Süleymān'a yüz ur **kim** 'ayn-ı deryādur (Yetîm D., G. 53, M. 14).

Cihānuñ az u çoḡından geçelden

Gönülde şanma **kim** biş ü kemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 6).

Gördi **kim** virür yele hicr odı cism-i ḫākümüz

Acıyup şular seper bu dide-i nemnākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 1).

Cezbe-i Leyli'yi gör **kim** çihre-i Mecnûn şanup

Düşdi yüzün göricek nâka izinüñ kâhını (Yetîm D., G. 193, M. 3).

Ol kadar niş urdı zenbûr-ı hâvâdis aña **kim**

Nâ-gehân balına dehrüñ parmağın bandı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 7).

Şehler ol 'âmîyi eylerler nedîm-i hâş **kim**

Güft ü gûyı pür nifâk olup vifâkı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 5).

1.2. isim ve zamirleri açıklama/tanımlama bağlacıdır. İsim ve zamirleri çoğunlukla sıfat-fiil yoluyla açıklar.

Taşavvuf 'ilmini câhil ne bilsün

O **kim** hağdur anı bâtıı ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 2).

Her ne **kim** hâtıra olsa yuyalum âb gibi

Kâyinâtı görelüm vâkı'a-i hâb gibi (Yetîm D., Mrb. 3, M. 5).

Hamdü-li'llâh bañadur gayra degül

Her ne **kim** itdün ü bisyâr itdün (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 60).

Aslı anuñ **kim** şaķidür sa'y ile olmaz sa'îd

Reng virmez esved olan rüy-ı mâder-zâda sürh (Yetîm D., G. 28, M. 7).

Câme-i zer-beft-i şâhiye teveccüh eylemez

Ol gedâ **kim** engine aldı pelâs u şâlümüz (Yetîm D., G. 64, M. 8).

Şol gazel **kim** iderin eşküm ile taħrîrin

Lâl olup ғaldı zebânum idemen taħrîrin (Yetîm D., G. 142, M. 1).

Bu 'aceb vâkı'adur **kim** yârân

Cem olup eyleyimezler ta'bir (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 7).

Her ne **kim** işidildi zişt ü pelîd

Pâk tuţup şu gibi anı yu (Yetîm D., K1. 19, M. 1).

Seg raķibi tünd ider mey-gün lebün keyfiyeti

Şöyle **kim** ilķâ ider küfr ehline cengi şarâb (Yetîm D., G. 12, M. 6).

Var mıdır bir huşk-leb **kim** dideden

Çihresinden cüy-bârı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 3).

Ehl-i 'irfânı akit luţf u keremle kendüñe

Şâh **kim** 'âdil ola mülkine bâzer-gân aķar (Yetîm D., G. 40, M. 10).

Binâ **kim** dil-firîb ü dil-rübâdur

Nazar itsek haķıķatde hebâdur (Yetîm D., Mes. 4, M. 3).

Gürbe-veş müş-ı pelîde şalmaz

Tab' **kim** ola ğazanfer-şavlet (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 22, 121).

Şu nergis **kim** temâşâ eyledüñ sen

Senüñçün ol da çeşm-i 'ibret ancaķ (Yetîm D., G. 102, M. 5).

Çeşm-i deryâ bârdan **kim** eşk-i bî-pâyân aķar

Ķatraya baħr-ı muhîti şaymayup yek-sân aķar (Yetîm D., G. 40, M. 1).

1.3. cümle açıklama bağlacı. "Çünkü zira" şeklinde anlamlandırılabilir.

Şol şerâr-ı tîşedendür tâbiş-i süz-ı Yetîm

Kim anı Ferhâd şaldı şûriş-i Şîrîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 10).

Ey Yetîm eş'âr ile dîvâneler vaşfında ol

Kim cünün ehlinde yoķ anuñ gibi bir zû-fünün (Yetîm D., G. 145, M. 10).

Mâlik-i Dînâr-ı kevneyn oldu bu bâzârda

Kim ziyânında ħazer itmez daħı sūd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 8).

Olma mâ'il yaşuma ey müdde'i bilmez misin

Kim esâsından yıķar irince bir dîvarâ şu (Yetîm D., G. 163, M. 4).

1.4. bağlaçlara vurgu katmak için kullanılan bağlaçtır.

Ķarañu olmaz idi rüy-ı sefid illâ **kim**

Egnine mâtem için şaldı siyeh şâlmı şeb (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 17).

'Âşık-ı pürħâle püş î de degül aħvâlümüz

Nükte-dân-ı 'ilm-i 'aşķa nite **kim** aķvâlümüz (Yetîm D., G. 64, M. 2).

Gel Cemālî gibi varlık tonını tarh eyle

Ey Yetîm eyleye tâ **kim** seni ifnâ kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 12).

Niçe bî-devlete devlet virildi

Niçe **kim** himmete kudret virildi (Yetîm D., G. 211, M. 2).

Gerçi **kim** mey-hâne oldu gerçi kallâş ocağı

Ber-güzâridur anuñ biñ Hâcî Bektâş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 1).

1.5. kim, her kim, her kim ki diye okunup belgisiz zamirleri açıklamak için kullanılır.

‘Arş ile hem-ser livâ-yı âh-ı serdüm var benüm

‘Aşk şâhiyam bu gün **kimden** ne derdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 2).

Kime mi‘mâr didükse gedüginde kodı taş

Gördüñüz mi bu yıkık göñlümüzün ta‘mîrin (Yetîm D., G. 142, M. 3).

1.6. zaman açıklama bağlacıdır. “Her ne zaman, ne zaman ki” şeklinde anlamlandırılabilir.

Şu dem **kim** bu haberler irdi ser-hadd-i Hürâsân’a

Tezelzül virdi havf ile hirâs İrân u Tûrân’a (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 49).

1.7. ünlemleri vurgulamak için kullanılan bir bağlaçtır.

Âh **kim** gülşen-i vaḥdet gülîni

Kesret-i hâra bakup ilimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 7).

Âh **kim** dîvâne dil ğavġâdadur

Añmayup imrüzını ferdâdadur (Yetîm D., G. 58, M. 1).

Hüdâ devlet diler insâna zâtına kılüp mazḥar

Dirig ü hayf **kim** ol zât-ı devlet-hâhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 4).

2. kim, soru zamiri.

Kim revâ görür Yetîm’ üñ böyle maḥzûn olduġın

Her zamân mesrûr iken қаpuñda eytâmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 9).

Nā nüvişte varakı oğur iken halk revān

Remz-i 'uŝŝak ile ma'ŝūka **kim** eyler kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 4).

Ben ey Yetîm mest-i maħabbet iken bu gün

Kim dir baña ki bāde ħōr-ı mest-i cām olam (Yetîm D., G. 132, M. 12).

Ŗu meclis **kim** ayağ başmağ diler pîr-i muğān anda

Sebük şalınmasun sākî şağın rıtl-ı girān anda (Yetîm D., G. 180, M. 1).

Nice ādem ola **kim** ağlamaya ħasret ile

Cigerini **kim** ola dağlamaya miħnet ile (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 36).

İsteyenler nūr-ı Ĥağğ ile Ĥağğ'ı

Ŗan semekdür **kim** arar deryāda Ŗu (Yetîm D., G. 164, M. 8).

Güm olup **kim** ki göz yumup çekdi

Ayağın dāmene başın ceybe (Yetîm D., K1. 9, M. 1).

Kimseye ŝağn-ı çemen olmadı çün cāy-ı țarab

Kim ola **kim** ide bu gūŝe-i aħzānı taleb (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 14).

İnişin endişe it bālālığında 'ālemün

Kim naşibin arturur her kim firāza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 8).

Ehl-i ikrār ol gözüm derviŝlik itsün zühūr

Kim gözinden münkirüñ pinhān imiş dervişlik (Yetîm D., G. 106, M. 6).

Kendüsinden bir tehî 'aŝığ gerekdür derk ide

Kim ne bilsün nidügin remz-i ħițāb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 8).

Noğŝān-ı māhı gör **kim** nur istedi mihrden

Bir zen fetilesinden yağdı ol er çerāğı (Yetîm D., G. 206, M. 5).

Kimdür dir iseñ ŝāhā ŝehründe Yetîm evbāŝ

Bir devleti ber-geşte iqbāli perākende (Yetîm D., G. 178, M. 9).

Yanmağı pervāneler **kimden** görürdi ey Yetîm

Vādî-i süz u güdāza olmasa üstād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 9).

Lā diyen **kim** belāgatine anuñ

Fuṣahā-yı ‘Arab ne‘am diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 11).

Ey Yetîm esbâbdan ‘Attâr-veş geçmek gerek

Kim bu yolda gâret-i dükkân imiş dervîşlik (Yetîm D., G. 106, M. 10).

Şu **kim** tekmîl-i ‘irfân eylemişdür

Çeküp kendüyi pinhân eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 1).

Zülf-i şeb-rengüñ hayâli dilde **kim** yir eyledi

Genc arar bir mağribî şan itdi vîrânı melâz (Yetîm D., G. 35, M. 3).

Kim ki vâdî-i haqîkatde mecâza meyl ider

Aña beñzer Ka‘be‘ye varur Hicâz‘a meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 1).

❖ **kimdügin:** kim olduğunu.

Ehl-i ‘abâ **kimdügin** bilmedi bilmez gider

Cehl ile k‘ol bî-başar cübbe-i monlâ görür (Yetîm D., G. 41, M. 7).

Cemâlî **kimdügin** bi’llâh Yetîmî bilmedi ‘âlem

Eger ta‘rif idüp dirsem dağı va’llâhi bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 11).

Nağş-ı ğayrıyi yuyup levh-i dili pāk eyle

Şafha-i cāna bakup **kimdügüñ** idrāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 2).

❖ **kimesne:** kimse, hiç kimse.

Altı nefer **kimesnelerüñ** lîk rızqına

Güşîşdedür degül bilürin tâkat-ı beşer (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 21).

Ṭa‘n ü ṭanz itdügüñ **kimesnelerüñ**

Ayağı toprağına irse serüñ (Yetîm D., Mes. 2, M. 71).

❖ **kimse:** hiç kimse, herhangi bir kişi, kim olduğu belirtilmeyen bir şahıs.

Görmedi **kimse** bir belâsuz bal

Biledür kand ise merhem ü riş (Yetîm D., G. 80, M. 7).

Kimse almazdı benüm derd-i derünümünden haber

‘Āleme fâş itmese ‘aşqum bu âhı nâ-gehân (Yetîm D., G. 153, M. 5).

İt gibi hır hır talaşdukça dirin

Kimse yok mıdır diye şunlara çıḡ (Yetîm D., K1. 33, M. 4).

Kimseye şahın-ı çemen olmadı çün cāy-ı tarab

Kim ola kim ide bu gūşe-i ahzānı taleb (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 13).

➤ **kimseyi kimseye mihtāc eyleme [A]:** Allah kimseyi kimseye muhtaç etmesin.

Bize el virmeden ey şūfi elüm almaḡsa

Kimseyi kimseye muhtāc Hūdā eylemesün (Yetîm D., G. 154, M. 4).

❖ **kīmyā:** iksir.

Kīmyādur yā hū Sī-mürg adı vardur kendü yok

Elsen-i nās üzre bir efsāne künc-i 'āfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 5).

❖ **kīne-gāh:** düşmanlık, kötülük yeri.

Cāy-ı mihr iken gönül lāyık mı ola **kīne-gāh**

Mihr ile ey sīne-i pür-kīnesi ārāste (Yetîm D., G. 171, M. 3).

❖ **kirām:** ulu kişiler.

Ṭutup tarīḡ-ı ḡāşı terk eyle rāh-ı 'āmı

Himmetle pāye eyle ser-ḡalkā-i **kirāmı** (Yetîm D., G. 201, M. 2).

❖ **kirpig:** kirpik.

Şalındurmaz muḡīṭi **kirpigine**

Benüm çeşm-i terümde bir nemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 7).

❖ **kīse:** para, para kesesi

Rāst u çeb tolaşur **kīse** bür-i dest-i dirāz

Naḡd-i vaḡt oynamasun 'ālem-i kesretde şaḡın (Yetîm D., G. 157, M. 7).

Sen zümre-i ḡallāşa ey ḡāce gönül virme

Der **kīse** iken itme ol mālı perākende (Yetîm D., G. 178, M. 8).

❖ **kīse-bür:** yankesici, hırsız.

Nā-ḡalef ü müdbir ü ḡallāş ider

Kīse-bür ü reh-zen ü evbāş ider (Yetîm D., Mes. 3, M. 14).

❖ **kisrā:** eski İran hükümdarları için kullanılan unvan.

Muṭrib yūri terāneyile ‘arza eyleme

Cām-ı Cem ile ‘işret-i **Kisrā** haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 6).

❖ **kisve:** elbise, kıyafet.

Tāc-ı Bektāşî gehi tāc-ı alender urınur

Nice **kisve** urınursa o urınsun abdāl (Yetîm D., G. 118, M. 4).

❖ **kisvet:** kılık kıyafet.

Girmişüz meydān-ı ‘aşıa ser-bürehne ‘aşıkuz

Zāhidā gözle tāriı ek yūri **kisvet** yūkin (Yetîm D., G. 158, M. 6).

➤ **kisvet-i kūy-ı arābāt:** meyhane elbisesi.

Be şūfî añlayayduñ ‘işret-i kūy-ı arābātı

eküp ber-düş iderdüñ **kisvet-i kūy-ı arābātı** (Yetîm D., G. 194, M. 2).

❖ **kişi:** adam, insan, kimse.

Evvel-i neş’e-i berş ile **kişi**

Şūh olup geri şetāretler ider (Yetîm D., K1. 4, M. 1).

Bî-zer ü sîm olsa eger bir **kişi**

Sakf-ı semāvāta ıar nālîşî (Yetîm D., Mes. 3, M. 7).

❖ **kiştzār:** tarla.

Ebed āk oluruz şanma naar it **kiştzāra** gel

İrişse sāl’ati eyler cev ü gendüm ‘ades cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 7).

ün üşe în-i ırmen-i tevhiddür Yetîm

Bu **kiştzār-ı** kesret añna bir başa degül (Yetîm D., G. 124, M. 14).

➤ **kiştzār-ı cān:** can, gönül tarlası.

Sebze-i nev albi mesrūr eyler ey dihkān-ı ‘aş

Kiştzār-ı cāna gel tom-ı am-ı cānānı ek (Yetîm D., G. 111, M. 8).

❖ **kişver:** iklim, ülke, vilâyet, memleket.

Cân u dil **kişverini** kıldı zabt itdi tamâm

‘Aşka nice dimeyem şâh-ı cihân-girümdür (Yetîm D., G. 42, M. 5).

Zabt olursa mülk-i dil ceş-i keremle zabt olur

Olmaz ol **kişver** cüyüş u şeş-per ü tîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 6).

Olupdur şüretâ gerçi gedâ-yı nâ-murâd ammâ

Ma‘ânî **kişveri** içre emîr-i kâmrândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 4).

➤ **kişver-i ‘aşk:** aşk ülkesi.

Kişver-i ‘aşka degin kaç‘-ı mesâfe eyle

Tevsen-i himmeti sür itme tekâsül bir dem (Yetîm D., G. 125, M. 5).

Râstî **kişver-i ‘aşka** seni iltürdi eger

Zâhidâ hem-dem olılsesidüñ ‘uşşâka (Yetîm D., G. 183, M. 5).

➤ **kişver-i cân:** can ülkesi.

Güzellik taht-gâhınıñ ser-âmed pād-şâhısın

Turursañ **kişver-i cânı** nola hayl ü haşemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 6).

❖ **kitâb-ı ‘aşk:** aşk kitabı.

Hezârân âferîn olsun bu gün Manşür-ı Hâllâc’a

Ene’l-Hâk sırrını itdi **kitâb-ı ‘aşka** dibâce (Yetîm D., G. 173, M. 2).

❖ **kitmân:** sır saklama, sır gizleme.

Âh-ı âteş-bâr ile ifşâ iderdüm ‘âleme

Sırr-ı ‘aşkı dōstum ger olmasa **kitmânı** farz (Yetîm D., G. 85, M. 4).

❖ **Kiyümers:** Pişdadiyan sülalesinin birinci padişahı.

Celâl u câh ile der-bân-ı der-gâh-ı hümâyûnı

Kiyümers ü Nerîmân u Kubâd u Hürmüz emsâli (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 80).

❖ **kizb:** yalan, hilâf, dürûg.

Berş ü efyün ekl idenler Hâk budur

Kizb ü fi’l-i nâ-pesend itmekdedür (Yetîm D., K1. 34, M. 2).

❖ **koquban:** koklamak.

Seyr-i şahradā fülānı gördüm

Koquban berşini çok çok yuvalar (Yetîm D., K1. 31, M. 2).

❖ **kolay:** kolay.

Def i **kolaydı** geçmese ger artuğa begüm

Şabrı sihâm-ı fakra iderdi gönül siper (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 19).

❖ **komak:**

1. bırakmak, vazgeçmek, terketmek.

Boş olup başılıp yavuz olup aşılma

Cānib-i şulhı **koma** mevki'-i cür'etde şağın (Yetîm D., G. 157, M. 4).

Zînet-i zāhiri **ko** bâtına sa'y it zîrā

Ehl-i ma'nî bakamaz şürete sîret var iken (Yetîm D., G. 150, M. 5).

Cāy-ı emn añlama dünyā-yı haşardur ötesi

Bister ü bâlişi **ko** cün kara yirdür ötesi (Yetîm D., Mat. 16, M. 2).

Qalma itdüklerine yārānuñ

Ko mükāfātı fena 'ālemidür (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 92, 111).

Ehl-i derün olmağa sa'y it birünü **ko**

Senden saña yakını dilersenñ irāk degül (Yetîm D., G. 124, M. 3).

Bizi ol günde **koma** dūzağa ilte a'māl

Senden ey şāh-ı rüsül bize şefā'at var iken (Yetîm D., G. 150, M. 9).

Qalma gel 'ālem-i āb u gilde

Kederi tā **koma** cān u dilde (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 96).

Gönül gayriyi **ko** Allāh ile ol

Taqarrub bul yüri ol şāh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 1).

Ko efkārı ta'attuş eyleme aqbārdan gel geç

Hayālāt u serāb u bir qurı efsānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 7).

Cemāli emrine çünkim Yetimī imtisāl itdüñ

Su'āl-i kıl ü kālī **ko** dahı çün ü çirādan geç (Yetim D., G. 25, M. 10).

Defter-i 'aklı **ko** ki 'akiller

Nist divāne-rāk kalem diyeler (Yetim D., G. 51, M. 7).

ko kavli hāl-i zevk ile k'olur mı hiç ağız tatlu

Eger dir ise biñ kerre 'asel ey pır-i nā-bālig (Yetim D., G. 95, M. 7).

ko hücüb-i şüreti şahid-i ma'nāya bak

Terk-i cihāt eyleyüp dilber-i hercāya bak (Yetim D., G. 104, M. 1).

Hurüş eyyāmıdır cüş itdi şular çağlayup taşdı

Cünün hengāmıdır 'ākıl **ko** şehri rāh-ı şahrā tut (Yetim D., G. 18, M. 4).

ko tafşili Cemāli'den Yetimī

İşitdüñse eger icmāl-i 'aşkı (Yetim D., G. 205, M. 11).

Köhne oldı çü kışşa-i Mecnün

Kışşa-i nev **komak** diler bu deli (Yetim D., G. 195, M. 8).

2. koymak, öylece bırakmak,

Kaçalar tente fora eyleyürek

Pulye'nün hālī **koyup** kıyılarn (Yetim D., K1. 1, M. 20).

Hazret-i piri **kodı** hayret ile hasretde

'Andelıbine vedā' itdi gidüp ol gül-i ter (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 27).

3. koymak, yerleştirmek || nasip etmek, kısmet etmek.

Şabā sibi sücüdī diyü girdi tekye-i bāğa

Kodı pır-i bahār öñinde berg-i sebz-i dest-āvız (Yetim D., G. 71, M. 10).

Kime mi'mār didükse gedüğinde **kodı** taş

Gördüñüz mi bu yıkık gönlümüzün ta'mirin (Yetim D., G. 142, M. 3).

Der-i Mevlā'sını **kosu** bende

Ṭutsalar girer āhenin bende (Yetim D., Mes. 2, M. 119).

Ol çevik kuş ayağından tutilup

Ḥırş-ı dāneyle **ḳodi** dāma serin (Yetîm D., K1. 2, M. 4).

4. bırak!, dursun!, değme.

Ḥayât şuyına talıp **ḳo** ölsün İskender

Göñülde bul yüri Ḥızr'uñ be Āb-ı Ḥayvân'ın (Yetîm D., G. 144, M. 11).

Pöst kaydın **ḳo** teni penbe-i dāğuñ bürüsün

İki yaprak ile yüri 'āleme çal yūf borusun (Yetîm D., Mat. 10, M. 1).

Ne şüretle görünürse **ḳo** görinsün abdāl

Ne pelāsa bürinürse **ḳo** birünsün abdāl (Yetîm D., G. 118, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

5. bırakmak, izin vermek, müsaade etmek.

Bir iki ferzānenüñ seng-i melāmet başına

Komaduñ yağdurmayınca ey sipihr-i ser-nigün (Yetîm D., G. 145, M. 8).

Ey Cemālî **ḳor** idüñ işigüñe yüz süriye

Bu Yetimî'nüñ olaydı eger istiḥḳākı (Yetîm D., G. 200, M. 11).

Birisini **ḳomaz** ki seyr idevüz

Mā-verā-yı cihān temāşası (Yetîm D., K1. 11, M. 1).

Ādem olan ğayret altında olur lā-büd ricāl

Ḳomadılar ğayret altında olup ğayret yükin (Yetîm D., G. 158, M. 10).

Bāṭıl efkārı derūnumda **ḳomadı** sürdi

Sāyesin salmaḳ ile üstüme ḥaḳḳā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 5).

Ḳomaduğı yirden idenler şikār

Faḳr sebep oldu aña āşikār (Yetîm D., Mes. 3, M. 15).

❖ **ḳonmak**: uçmasına son verip bir yerde durmak.

Bāl açup gözle şikāruñ didiler şāhîn-vār

Zāğ-veş dimediler cife-i dehre **ḳonuñ** (Yetîm D., G. 109, M. 4).

❖ **koñşu:** Komşu.

Ꞥurt **koñşusını** incitmez iken mümkin mi

Koñşusın incide vü ide ihānet Ꞥapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 15, 16).

❖ **Ꞥor:** bırakmak, koymak.

Terk-i ser itmedür bu yoluñ hāşılı Yetîm

illā nidem ki başını meydāna **Ꞥor** yok (Yetîm D., G. 99, M. 14).

Tecellî nūrına 'āşık bu gün müstağrak olmışdur

Seni didār-ı HaꞤ'dan **Ꞥor** be zāhid va'de-i ferdā (Yetîm D., G. 4, M. 10).

❖ **Korfoz:** eyâlet (Ada) (Arnavutluk sınırında.).

Ꞥaldı **Korfozda** düşüp Sūhte Kırıl

Bu cihānuñ gezerek baħr u berin (Yetîm D., K1. 2, M. 1).

❖ **Ꞥorınmak:** korunmak.

Nāsdan gāhi gehi kendü izinden Ꞥorınur

Nice yirden **Ꞥorınursa** Ꞥo Ꞥorınsun abdāl (Yetîm D., G. 118, M. 8).

❖ **ꞤorꞤmak:** herhangi bir kötülük gelmesi ihtimalinden dolayı tedirginlik duymak, endişelenmek, ürkemek.

Maynayile sağanaꞤdan **ꞤorꞤman**

Ne Ꞥadar esse şavursa yeñerin (Yetîm D., K1. 1, M. 33).

ꞤorꞤarın göre diyü ol serv-Ꞥad Ꞥılmaz güzer

Ꞥabrüm üzre açıꞤak revzen mürür-ı rüzgār (Yetîm D., Mat. 5, M. 1).

Kuyuña varur idüm ol iki ağı Ꞥaralar

ꞤorꞤarın 'av 'av diyüp dāmen-i 'ırzum paralar (Yetîm D., G. 55, M. 2).

❖ **ꞤorꞤu:** bir tehlike veya bir tehlike düşüncesi karşısında uyanan kaygı duygusu.

Her millete Ꞥoyup Ꞥıkarur faꝼr u fāꝼa āh

Ꞥorꝼum budur ki eyleye islām içinde gebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 28).

❖ **ķorşar**: düşman veya kendi ulusunun gemilerine saldıran deniz haydudu, deniz hırsızı.

Dime kim **ķorşara** ķorşar varmaz

Gözcisüz olma hele saña dirin (Yetîm D., K1. 1, M. 25).

❖ **ķovmak**: kovmak, uzaklaştırmak.

Peydâ idüp neşâţ-ı reh-i mâ-verâyı ben

Ķovdum bu cāy-ı hüzni vü mâtem serâyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 2).

❖ **ķoymak**:

1. koymak, bırakmak, terketmek.

Ķoyup ser-māye-i fażlı birāder

Erāzil meksebine oldı mâ'il (Yetîm D., K1. 5, M. 1).

Yaħod dīvāne-veş şehri vü ħalkı

Ķoyup 'azm-i beyābān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 10).

Şūret-i ķışrı **ķoyup** ma'nî lübbi bulup

Ehl-i basîret olup ħazret-i Mevla'ya baķ (Yetîm D., G. 104, M. 5).

'Ālem-i berri **ķoyup** baħr hevāsında yilen

Bu 'Ali'yise anuñ 'aqlına idrākine yuf (Yetîm D., K1. 7, M. 3).

Levh-i dilde nice bir naķş-ı vaķār eyleyelüm

Ser ü sāmānı **ķoyup** 'aşķ ile kār eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 2, 10).

Ger Şafā-yı kūyuñı **ķoyup** varursam Ka'be'ye

Merve ħaķķı virmeye ħār-ı muğaylān yol baña (Yetîm D., G. 9, M. 7).

Şūret-i ķışrı **ķoyup** ma'nî lübbi bulup

Ehl-i basîret olup ħazret-i Mevla'ya baķ (Yetîm D., G. 104, M. 5).

Bir iki günlük olan 'işreti rāyın **ķoyalum**

Cāvidān bezme baķup baķmayalum bu rāya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 7, 10).

'Aşk ile okunduğınca faşl u bāb-ı Mesnevī

Şevk ile rakşa **koymar** her şeyh ü şābı Mesnevī (Yetīm D., G. 198, M. 2).

2. koymak, öylece bırakmak.

Elinde ceng-cū gāzilerün şemşir-i 'uryānı

Çara kāfirleri **koymdu** ser-ā-ser kırmızı çona (Yetīm D., G. 182, M. 8).

Ādemilik bu degül ki idesin

Bizi gavgāda **koypup** sen gidesin (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 64).

Der-be-der olmuşum kapuñ **koymalı**

Güm-rehüm nefsi şümuma uyalı (Yetīm D., Mes. 2, M. 115).

Bir iki günlük olan 'işreti rāyın **koymalum**

Cāvidān bezme bakup bakmayalum bu rāya (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 7).

Şöyle **koymıldı** gönül yağmāsına gavgā-yı 'aşk

Bir vilāyet almağa şan leşker-i 'Osmān açar (Yetīm D., G. 40, M. 5).

3. koymak, yerleştirmek || nasip etmek, kısmet etmek.

Güft ü şenid-i velvele-i 'aşk ile Yetīm

Koyman kulağuma sūhan-ı mā-'adāyı ben (Yetīm D., G. 148, M. 12).

4. izin vermek

Eşk çihremden inüp tamlardı sīnem dāğına

'Aşk şular **koymadın** derd ehlinün ocağına (Yetīm D., G. 176, M. 1).

❖ **koymun:** geniş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan.

Hazer eyler **koymunundan** göricek

Nūh evinde diyen ol gerçek erin (Yetīm D., K1. 1, M. 43).

❖ **koypup çıkarmak:** çaresiz ve zor durumda bırakmak.

Her millete **koypup çıkarur** fakr u fāka āh

Çorçum budur ki eyleye islām içinde gebr (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 27).

❖ **kömi:** kalyonlarda çeşitli işler, gözetleyicilik ve özellikle yelkencilik yapan kimse.

Qırbaçın itdi suğurya **kömiler**

Şan ele aldı nacaqlı teberin (Yetîm D., K1. 1, M. 29).

❖ **köy:** belediye teşkilâtı olmayan, genel karar organları halk tarafından seçilen, halkı daha çok zirâatla uğraşan, kır düzenindeki konutlardan, ahır, ağıl, tarla, çayır vb.nden meydana gelen, câmi, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi malları ortak olan yerleşme birimi.

Bu **köyinimiş** dâğlarla göz yaşıdur 'âşıka

Güşe-i bi-tüşesinde huşk ü terde âb u nân (Yetîm D., G. 153, M. 7).

❖ **köçek:** müzik eşliğinde oynayan oyuncu.

Ey **köçek** ebruvânun eyle tirâş

Döyemez yayqaraya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 15).

❖ **köhne:** eski || değersiz, önemsiz.

Şehr-i fenâda pâyesi dâmân olan başum

Köhne pelâsı qanlı girîbân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 2).

Köhne oldı çü kışşa-i Mecnûn

Kışşa-i nev qomaq diler bu deli (Yetîm D., G. 195, M. 7).

Şalsa dehre söz ile süz-ı nev

Köhne eczâyı gül ide Hüsrev (Yetîm D., Mes. 2, M. 62).

❖ **kömi:** kalyonlarda çeşitli işler, gözetleyicilik ve özellikle yelkencilik yapan kimse.

Qırbaçın itdi suğurya **kömiler**

Şan ele aldı nacaqlı teberin (Yetîm D., K1. 1, M. 29).

❖ **Körce Memi:** Yetim'in katıldığı toplantılarda bulunan ve hokkabazlık yapan kişi.

Hokqa-bâzî iderek **Körce Memi**

Virse cünbiş o kefi cüda yine (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 107).

❖ **Ḳubād:** Keykubad; adaletiyle meşhur olan, İran'ın Keyaniyân sülalesinden Key lakabını ilk defa kullanan hükümdar.

Celâl u cāh ile der-bān-ı der-gāh-ı hümāyūnı

Kiyūmers ü Nerīmān u **Ḳubād** u Hürmüz emsāli (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 80).

❖ **kūçe-i mey-kede:** meyhanenin sokağı.

Kūçe-i mey-kedelerde görsem

Dāmen-i zühdi mey-ālūde yine (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 99).

❖ **kūdek:** çocuk, tıfıl.

Dimeyüp ḥāş u 'ām u **kūdek** ü pīr

Yada vü āşināya yalvaralum (Yetīm D., G. 133, M. 5).

❖ **ḳudret:** güç || kudret.

Niçe bī-devlete devlet virildi

Niçe kim himmete **ḳudret** virildi (Yetīm D., G. 211, M. 2).

❖ **Ḳuds:** Kudüs.

Sen de bir 'āleme eyle pervāz

Rūḥ-ı **Ḳuds'ūñ** diyeler hem-demidür (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 90).

❖ **ḳudūm:** uzak bir yerden, uzun bir yoldan gelme, bir yere ayak basma.

Neşāt irdi **ḳudūminden** tağıldı guşşa vü ḳayḡu

Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetīm D., Mrb. 2, M. 31).

❖ **ḳufl-ı bāb-ı mey-kede:** meyhane kapısının kilidi.

Olmaz idi vā'ızuñ efsānesi māni' Yetīm

Māh-ı rüze olmasaydı **ḳufl-ı bāb-ı mey-kede** (Yetīm D., G. 174, M. 10). [ḳufl-ı bāb-ı mey-kede,]

❖ **kūh:** dağ || Ferhad'ın deldiği Bîsütûn dağı.

Belā **kūhı** vü ḡam vādileridür

Fenā yeli yile bu baḡr-ı mevvāc (Yetīm D., G. 22, M. 5).

Bir semend-i bād-pāy ile geçerdüm **kūh** u deşt
Şāh-rāh idi önümde her gelen yokuş iniş (Yetîm D., G. 75, M. 3).

Baňa **kūh-1** ğam havāle aňa **kūh-1** Bī-sütün
Bile gördük derdi Ferhād-1 belā āyîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 3).

Belki cünbişde olur **kūh-1** vaķār
Kāh-1 perrende-veş itmez ħiffet (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 19).

Ṭāķ-1 mīnāyī ‘aceb mi iñiletse nāle
İñledür **kūh1** dahı olmuş iken ķalbi ħacer (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 34).

Ḥurūş-1 Bī-sütün’ı şorma gel Pervīz-i Ḥūsrev’den
O şūr-engīz-i Şīrīn’i şorarsan **Kūh** keh’den şor (Yetîm D., G. 37, M. 4).

➤ **kūh-1 ‘anā:** maşakkat, güçlük dađı.

Açsun bu gönül mürġı per ü bāl-i maĥabbet
Vādī-i belā **kūh-1 ‘anā** cümle düz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 6).

➤ **kūh-1 bī-sütün:** direksiz dađ || Ferhat'ın şirin aşkına deldiđi dađ.

Baňa kūh-1 ğam havāle aňa **kūh-1 Bī-sütün**
Bile gördük derdi Ferhād-1 belā āyîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 3).

➤ **kūh-1 ğam:** gam dađı.

Baňa **kūh-1 ğam** havāle aňa kūh-1 Bī-sütün
Bile gördük derdi Ferhād-1 belā āyîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 3).

➤ **kūh-ken:** dađı delen || Ferhad.

Şandı bir Ferhād gelmiş kendiden öñ **Kūh-ken**
Dehr-i dünun cūylarla çāk-i kūh-sārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 9).

‘Aşķ-ı Şīrīn ile cān virdükde miskīn **Kūh-ken**
Ṭađdan bālīni şahrādan firāşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 3).

➤ **kūh-ken-i miskīn:** dađı delen aşık Ferhad.

Dāmen-i kūh-sāra düşdük şūrīş-i Şīrīn ile
Bir yaķadan baş çıkarduk **Kūh-ken-i miskīn** ile (Yetîm D., G. 168, M. 2).

❖ **kuhl**: göz ilacı, sürme.

Kuhl için ḥāk-i pāy-ı yārānı

Ṭuta gelsün şabāya yalvaralum (Yetīm D., G. 133, M. 7).

❖ **kul**: hürriyetine sahip olmayan, başkasının hüküm ve tasarrufunda bulunan, para ile satın alınan erkek, köle || iradesini kölelik derecesinde bir işe ya da bir kimseye tahsis etmiş olan kimse, bir kimseye gönüllü köle olan kişi; âşık.

Ey Cemālī şāh olurdu bu Yetīmī çākerüñ

Pürsiş-i hāl eyleyüp bir kez diyeydün ey **kulum** (Yetīm D., G. 137, M. 12).

Meyi itmeyem cenāb-ı şeh-i heft-kışvere

Ger **kullaruñ** içinde kemine gulām olam (Yetīm D., G. 132, M. 4).

Kendü ayağıyile gelse **kul**

Luṭfa maḗhar düşüp olur maḗbül (Yetīm D., Mes. 2, M. 121, 123).

➤ **kul olmak [D]**: Hükmüne girmek, bağlanmak || kulluk yapmak || hizmette bulunmak.

Şāh-ı evreng şāh-ı gül oldu

Ser-fürü itdi serv **kul oldu** (Yetīm D., Mes. 2, M. 24).

❖ **kuḷağ / kuḷak**: başın iki yanında bulunan işitme organı.

Güft ü şenid-i velvele-i ‘aşk ile Yetīm

Ḳoyman **kuḷaguma** süḗan-ı mā-‘adāyı ben (Yetīm D., G. 148, M. 12).

Sīt ü sadā-yı ‘aşk ile pürdür **kuḷagumuz**

Zāhid ‘aceb mi gelse sözüñ laḗlaḗa baña (Yetīm D., G. 1, M. 5).

Bir söz mi var cihānda ki ol nuṭḗ-ı Ḥaḗ degül

Güş itmeyen bu nükteyi ḗaḗḗā **kuḷak** degül (Yetīm D., G. 124, M. 2).

➤ **kuḷağ çekmek [D]**: dikkatlice dinlemek.

Güş-vāre olur şu söz ki Yetīm

Çekdi ebnā-yı cinsüm aña **kuḷağ** (Yetīm D., G. 94, M. 10).

➤ **ḳulaḡuñña irmemek:** duymamak.

Güş-ı zamâne zârumuz ile pür oldı âh

Cânâ niçün **ḳulaḡuñña irmez** enînümüz (Yetîm D., G. 67, M. 8).

➤ **ḳulaḡ tṭmak [D]:** dinlemek, işitmek istemek.

Ḳulaḡ tṭ bu Yetîm-i müstemendün pendini güş it

İrişdi ḡam-güsârũñ ḡöñlüñi işimden gir ü ḡōş it (Yetîm D., Mrb. 2, M. 33).

Hârdan ‘andelîb idüp şekvâ

Gül **ḳulaḡ tṭup** eyledi işḡâ (Yetîm D., Mes. 2, M. 26).

❖ **ḳule:** dört köşe, çok köşeli veya yuvarlak yüksek binâ.

Cism-i pür-dâḡ ile kuyuñda şitâbumdan benüm

Ḥayrete varup didiler **ḳuleden** kaplân aḡar (Yetîm D., G. 40, M. 8).

❖ **ḳulḡul:** şarap konurken çıkan ses.

Sâḡiyâ meclisde benden ḡuft ü ḡū gelmezdi hiç

Ger şürâhî çekmese boyun diyü **ḳulḡul** baña (Yetîm D., G. 9, M. 6).

❖ **ḳullâb-ı maḡabbet:** muhabbet, aşk çengeli.

Dil-i aḡbâba **ḳullâb-ı maḡabbetdür** ‘izârında

Ki pertâb u şikenc oldı muṭarrâ zülfi ḡamlarla (Yetîm D., G. 179, M. 3).

❖ **ḳulle-i Ḳâf-ı ḳanâ‘at:** kanaat daḡının kulesi.

Ḳulle-i Ḳâf-ı ḳanâ‘atdür yirüm ‘Anḡâ-şifât

Nân için bir vâdiyi tṭup dâ meşḡul olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 7).

❖ **ḳulzüm-i ṭab‘:** huy, mizaç denizi.(karakter, huy).

Gevher-i nâ-yâb ile pür **ḳulzüm-i ṭab‘uñ** Yetîm

Eyleyüp ḡavf-ı neheng olma o kândan nâ-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 13).

❖ **ḳumâr:** ortaya para vb. değerli şey konularak oynanan talih oyunu.

Nerrâd-ı çarḡ ile yüri bâziden it ḡazer

Virme nuḡûd-ı vaḡtũñi lu‘b u **ḳumâra** hiç (Yetîm D., G. 23, M. 12).

❖ **ķumü'l-leyl:** “Geceleyin kalk, namaz kıl.”(Müzemmil Suresi 2. ayet).

Sırr-ı İsrā'ya olmağın meyli

Mürğ-ı Şeb-ħız oķur **ķumü'l-leylī** (Yetīm D., Mes. 2, M. 22).

❖ **ķur'a eylemek [Kalıp İ.]:** kime veya neye isabet edeceğı önceden belli olmayan bir çekimle sonucu belirlemek, ad çekmek.

Āün ħān-ķāh u mey-kedeye ķur'a eyledük

Düşdi o dār-ı nedve saña mefsaķa baña (Yetīm D., G. 1, M. 7).

❖ **Ķur'an:** Allah tarafından Hz. Muhammed'e vahyedilen kutsal kitap, islam dininin temel kitabı, kelam-ı kadim, Kur'an-ı Kerim.

Ĥāfız-ı Őirāz ile dem-sāz ü hem-ħāl olmağā

Ey Yetīm itmek gerek fehvā-yı **Ķur'an'ı** melāz (Yetīm D., G. 35, M. 10).

Ruĥlaruñ āyāt-ı ĥattı pāk tutsun k'oldı Āün

Ĥahr ile mess eylemek mü'minlere **Ķur'an'ı** farz (Yetīm D., G. 85, M. 6).

❖ **ķurb:** yakın.

Güm eyleyüp cihātı maĥv eyle ba'd u **ķurbı**

Ķaldur ķara vü ağı def eyle Őubĥ u Őāmı (Yetīm D., G. 201, M. 3).

❖ **ķurı:** boş, faydasız, değersiz || Kuru, Āorak, ölü.

Ķurı Őalında ehl-i keşti

Şuluğundan giderür mi nazārın (Yetīm D., K1. 1, M. 39).

Nāzır-ı ĥāb u ĥayāl oldı murāķıb geĀinen

Ķara ķura bir **ķurı** rü'yā olupdur Őūfilik (Yetīm D., G. 105, M. 8).

Fāriğ oldı eylemekden ārzü-yı verd-i ten

Añlayan bu bāğda bir **ķurı** Āalı ķalduğın (Yetīm D., G. 151, M. 6).

➤ **ķurı efsāne:** gerĀek olmayan, asılsız.

Ķo efkārı ta'attuş eyleme aĥbārdan gel geĀ

Ĥayālāt u serāb u bir **ķurı efsānedür** dünyā (Yetīm D., G. 5, M. 8).

❖ **ķurt:** kurt.

ķurt koñşusını incitmez iken mümkin mi

ķoñşusun incide vü ide ihānet Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 15).

❖ **ķūs:** kös, büyük davul.

Berāy-ı evn-i Őeh-zāde nefir ü tabl u **ķūs** u zebħ

Serāy-ı ‘işret-engîzi maķām-ı dest-ħîz itdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 41).

❖ **ķuşūr:** eksik, noksan.

Bir taħt olur mı pāye-i tābūt olmaya

Bir ķaşr olur mı Őeř-cihetinde **ķuşūr** yok (Yetîm D., G. 99, M. 6).

❖ **ķuř:** kuş.

Hayālî bāz-ı bāzū-yı belāğatdür Őikār almıř

Yetîm anuñ gibi **ķuřlar** uçurmuş bād-ı Şarşardur (Yetîm D., G. 62, M. 4).

Eger eťfāl elinden yağsa Mecnūn başına tařlar

Üşüp başına **ķuřlar** yapmaz idi āřiyān anda (Yetîm D., G. 180, M. 8).

Yetîm’üñ gönli **ķuřın** olmuşdur

Cenāħ-ı mîħ açup Őeh-bāz ber-baťť (Yetîm D., G. 89, M. 9).

Ol çevik **ķuř** ayağından tutilup

Ķırř-ı dāneyle ķodı dāma serin (Yetîm D., K1. 2, M. 3).

❖ **ķūře:** köře. || yer.

Ķarħ-ı mihmān **ķūře** perhîz idüp aldanmayalum

Cerb ü Şirin ni‘metine didügince Őunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 5).

Ravza-i Őeyħe muķābil yapılan **ķūřecüğün**

Ķapusu yok ki girem āħ Őikāyet Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 39).

❖ **ķūt:** azık, yiyecek.

‘İbret ile nazār itdükde didüm

ķūt için yolda cemel boķ yuvalar (Yetîm D., K1. 31, M. 4).

➤ **ķūt-ı kırm-i ķabr olmak [Kalıp İ.]:** kabir böceklerinin yiyeceđi olmak.

Dirlik buyise dirlüğüme toymışam hemān

Şimden girü bu cismüm **ola ķūt-ı kırm-i ķabr** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 30).

➤ **ķūt-ı la'l:** parlak kırmızı renkli kıymetli dudak.

Ķūt-ı la'linden alınmaz behre

Nideyin de başayın bağruma taş (Yetîm D., G. 76, M. 11).

❖ **ķuţta':** kesenler, halkı soyanlar.

Te'emmul eyledüm gördüm ser-i bîdâradur ķaşdı

Kemin-gâh içre **ķuţta'-ı** cihân-ı ģab-gâhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 6).

❖ **ķuvvet:** güç, kuvvet.

Şan'atumdur za'f u **ķuvvetle** miyānuñdan enîn

Nağme eyler zîr ü bem gösterse ehl-i târ fen (Yetîm D., G. 147, M. 3).

Ķuvvetde eyledi kiminüñ tâli'in felek

Za'f üzre eyledi kiminüñ çarĥ-ı gerdişi (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 41).

➤ **ķuvvet-i bâzû:** kol, kas gücü.

Bî-sütün bir lu'b ile Ferhâd'ı çaldı yirlere

Ķuvvet-i bâzûyile sâbıkda anuñken oyun (Yetîm D., G. 145, M. 4).

❖ **ķüy:** insanların ikamet ettikleri evler topluluğunun küçüğü, mahalle || sevgilinin bulunduğu yer.

Ķüy-ı Cemâlî'de ģâl oldu Yetîm'e ģidā

Şûfi-i da'vet perest sen yûri baĥ ģalvāya (Yetîm D., G. 104, M. 11).

Cism-i pür-dāĥ ile **ķüyüñda** şitābumdan benüm

Ĥayrete varup didiler ķuleden kaplān aĥar (Yetîm D., G. 40, M. 7).

Ĥavşana kaç tazıya tut dime der **ķüyüñda**

Müdde'î yatmış iken yār diye taş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 7).

Yük olur mydum raķibe dōstum **ķüyüñda** ben

Olmasa Mışrîlere dāyim eşek seyrānı farż (Yetîm D., G. 85, M. 7).

Gayra t̄akat mi olur gayretümüzden dir iken

Yār **kūyına** güzer bād-ı şabā eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 12).

Kūyuña varur idüm ol iki ağız qaralar

Qorqarın ‘av ‘av diyüp dāmen-i ‘irzum paralar (Yetîm D., G. 55, M. 1, 3).

Kūyunā ‘azm eylemez dil sīne-i şad-çākden

Raḥne-i virān nişin kāḥ-ı zer-endūd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 3).

İhtirāz it duḥān-ı āhumdan

Düşmesün **kūyuña** şirār şaşın (Yetîm D., G. 146, M. 8).

Piş-keş-i cān iledür **kūyuña** varduqça Yetîm

Dimedüñ raḥm ile bir kez be ne zaḥmetdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 9).

Kūyuñı itme rakībe mesken

Mışr sultānı yaraşmaz fellāḥ (Yetîm D., G. 26, M. 7).

➤ **kūy-ı ḥarāb-ābād:** harabiyetle dolu olan yer, tam harabe.

Bunca demdür ki düşüp **kūy-ı ḥarāb-ābādı**

Gezeruz göremezüz veh ki bir ābād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 3).

❖ **küçcüküg:** küçük oluş.

Şol kibāra olınan ḥürmet ü ta‘zīm ile bak

Bakma **küçcüküğine** olmuş idi şānı ‘azīm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 78).

❖ **küdūret:** üzüntü, kaygı.

Vücūdum varlığı men‘-i şafā eyler **küdūretdür**

Küdūretten ḥalāş idüp şafā ehinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 5, 6).

❖ **küffār:** kâfirler.

Düşdi **küffār** içine dehşet ü heybet şöyle

Reyb Fireng‘ide şāyed diyü gāret Qapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 23).

❖ **küfr:** Dinsizlik, küfür.

Seg raqībi tünd ider mey-gün lebün keyfiyeti

Şöyle kim ilkā ider **küfr** ehline cengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 6).

Ol şanem hâtır-nişân itdükde ‘uşşâkı raķīb

Küfri ez-ber okıyup mekrin hemân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 8).

Lâyile **küfrümi** imâna mübeddel kıldı

Didürüp cân u gönülden baña illâ kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 3).

❖ **küh-sâr**: dağlar.

Dem-i Ferhâd iken şanur bu ‘âlem

Kızardı lâleden **küh-sâr** derdâ (Yetîm D., G. 7, M. 10).

Zebûn-ı râh-ı ‘aşk olmış gibi Ferhâd ile Mecnûn

Döşenmiş biri şahrâya biri **küh-sâra** yasdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 4).

Dâmen-i **küh-sâra** düşdük şûriş-i Şîrîn ile

Bir yaқadan baş çıkarduk Küh-ken-i miskîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 1).

❖ **küker**: kükremek.

Başını taşdan taş a döğüp **kükermekden** garaż

Hâk-i pây-ı gülşene diler varup el çara şu (Yetîm D., G. 163, M. 7).

❖ **kül**: yanan şeylerden arta kalan toz halindeki madde.

Âteş-i ‘aşk ile yandum yetiş ey yârân-ı eşk

Tagı lup bād-ı fenâdan yile varmadın **külüm** (Yetîm D., G. 137, M. 4).

➤ **kül itmek [D]**: kül etmek, yakmak.

Hâ çevirdi başına özendürüp pervâneyi

Yaқdı **kül itdi** ğarîbi itmedi âzâd şem‘ (Yetîm D., G. 92, M. 6).

➤ **kül olmak [D]**: tamâmen yanmak, yanıp kül hâline gelmek.

Tâbına döymeye küllî **kül ola** kevn ü mekân

Zâhir olursa eger süz-ı derûnum yâ Rab (Yetîm D., Terķib-bend 3, M. 19).

❖ **külbe-i aĥzân**: hüznler, kederler kulübesi.

Her taraf cây-ı neşâţ iken ‘acebdür bulmadum

Bu dil-i ğam-ġine mesken **külbe-i aĥzân** gibi (Yetîm D., G. 196, M. 8).

❖ **külfet:** sıkıntı, zahmet, meşakkat.

Bir iki **külfetüñ** ma'āşıyıçün

Cünbiş-i zāhiri sebeb itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 7).

❖ **külhan:** hamam ocağı; azap, keder veren yer.

Külhanı gülşen görüp mesken idinmişdür Yetîm

Bir gedâyı 'ürdur elbette yazı meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 9).

❖ **küllî:** bütünüyle, tamamıyla, hepsi.

Tābına döymeye **küllî** kül ola kevn ü mekân

Zāhir olursa eger sūz-ı derūnum yā Rab (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 19).

Bî 'amel pendî virür halka firār **küllî**

Şoḥbete ḥalkı ider gerçi ki da'vet vā'ız (Yetîm D., G. 90, M. 3).

Bu Hāce-i mün'im eger efkar-ı müflis **küllî**

Bu cihān ḥalkınuñ a'lāsına ednāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 5).

❖ **künc:** köşe, bucağ, kenar.

Görmez idi mey-kede şadırında kimse şüfiyi

'Ārif olsa hān-kāh **küncinde** esrārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 6).

Yedi kat taşdan geçmiş zehirden eyledi aşum

Beni derd ü belā **küncinde** mihmān eyleyen ṭālî' (Yetîm D., G. 93, M. 6).

Mey-kede **künci** mücāvirleryüz ey sākî

Na'ralardan yiridür pür idevüz āfākı (Yetîm D., G. 200, M. 1).

➤ **künc-i 'āfiyet:** sağlık, esenlik köşesi.

Gerçi dir vîrāneye divāne **künc-i 'āfiyet**

Olmadı divāneye vîrāne **künc-i 'āfiyet** (Yetîm D., G. 19, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

➤ **künc-i ferāğ:** vazgeçmişlik, tok gözlülük köşesi.

Defter-i şî'r ü devāt ü kalem ü **künc-i ferāğ**

Bize bes memleket ü ḥayl ü ḥaşem dünyāda (Yetîm D., G. 165, M. 7).

Bi'llāh serīr-i 'izzet-i şāhiye virmezim

Künc-i ferāğatümde olan būriyāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 10).

Ey Yetîm eyler idüm kendümi nā-yāb eger

Olsayidi sebab-i **künc-i ferāğat** Çapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 52).

➤ **künc-i ḥamül:** tahammül, sabır köşesi.

Künc-i ḥamül u gūşe-i faqr u ribāṭ-ı şabr

Miḥnet-serā vü kâḥ-ı belā vü melāz-ı cebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 25).

➤ **künc-i mey-hane:** meyhane köşesi.

Künc-i mey-hanede gehi na'ra

Ḥān-kāhlarda gāḥ yā hūdur (Yetîm D., G. 52, M. 11).

➤ **künc-i 'uzlet:** inziva, yalnızlık köşesi.

Künc-i 'uzlet var iken añmañ Yetîm'e 'ālemi

Eylemez mürğ-i kafes rağbet cihānuñ bāğına (Yetîm D., G. 176, M. 9).

❖ **kürsī-i çarḥ:** dünyanın tahtı.

Ey şeh-i sākin-i sūrādık baḥt

Kürsī-i çarḥ zīr pāye-i taḥt (Yetîm D., Mes. 2, M. 30).

❖ **küşti-gīr:** güreşçi.

Merd olup bağlar iseñ bendini muḥkem ṭonuñ

Küşti-gīr-i felege bes didürür oyununñ (Yetîm D., G. 109, M. 2).

L

❖ **lā:** hayır! olmaz!. || ah, eyvah.

Emrũñ ile nola olursa yiri Dār-ı Selām

Emrũne **lā** dimedi bir kezin ol ʔab'-ı selīm (Yetĩm D., Terkib-bend 3, M. 76).

Lā diyen kim belāgatine anuñ

Fuṣahā-yı 'Arab ne'am diyeler (Yetĩm D., G. 51, M. 11).

Miḳrāz-ı 'aşka **lā** dimeyüp virdi başını

Bezm-i belāda Őevḳ idüp nābe-kār Şem' (Yetĩm D., G. 91, M. 7).

❖ **lā-beḳā:** gelip geçici, devamlı ve kalıcı olmayan, ölümlülük.

Ḳalb-i iḳbāl **lā-beḳāyiken**

Meyl-i iḳbāl ider mi 'āḳil olan (Yetĩm D., K1. 24, M. 1).

❖ **lā-büd:** elbette, mutlaka, Şüphesiz.

Cevher-i 'aşḳı dimez 'āŐıḳ mahāret 'arz idüp

VāŐıl-ı iksir **lā-büd** eylemez ızhār fen (Yetĩm D., G. 147, M. 6).

Dil sürüp tarḥ eyledi dünyā hevāsın kendüden

Baḫrdür **lā-büd** kenāre eyledi murdārını (Yetĩm D., G. 199, M. 8).

Ādem olan ḡayret altında olur **lā-büd** ricāl

Ḳomadılar ḡayret altında olup ḡayret yükin (Yetĩm D., G. 158, M. 9).

❖ **lāf:** söz, lakırdı.

Aḫsen olur çü ekzeb-i eş'ār

Őā'ire olmasun mı **lāf** Şi'ār (Yetĩm D., Mes. 2, M. 66).

İtme **lāfına** va'denüñ bāver

Güft ü ḡūda olursa hem-çün dür (Yetĩm D., K1. 23, M. 1).

➤ **lafz-ı dür-bār:** inci saçan söz.

İcāzet riştesine **lafz-ı dür-bār** oldu çün peyvend

İki Şeh-zāde ḡünkārũñ dü-çeşmin la'l-riz itdi (Yetĩm D., Terkib-bend 1, M. 39).

❖ **lāġ**: şaka, lâtime, şakalaşma.

Sühândân ehli diller mecma'ı yine olup memlû

Gehi şatranc u eş'âr u gehi **lāġ** ile güft ü gû (Yetîm D., Mrb. 2, M. 30).

Lübb-i sühân Yetîm'e sunuldu Hâyâlî'yi

Ûşr-ı kelâm ile mezesiz **lāġa** şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 10).

❖ **lāġar**: zayıf, cılız.

Ûrba vücûdı **lāġar** idüp çek riyâzeti

Menzil-geh olmadın saña pür mûr u mâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 7).

➤ **lāġar-ı hâr**: zayıf, cılız eşek.

Esb-i tâziden olur mı ma'dûd

Pây-der-gil ola **lāġar-ı hâr** (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 38).

❖ **laġv**: hükümsüz, faydasız çirkin söz.

Rûm'dan geçmek Yetîm olurdu ammâ 'âlemüñ

Hind ü Sind'i **laġvdür** Şâm 'Irâk'ı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 10).

❖ **laġd**: mezar.

Rütbet-i şeyh-i Cemâlî'yi Yetîmî bekle

Tâ Haġ'uñ emri irüp mesken idince **laġdi** (Yetîm D., G. 203, M. 10).

Hey meded bilimedük aġız açup yutdı mı arz

Yâ teraġġum idüben baġrına mı başdı **laġd** (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 40).

❖ **laġm**: et.

Aġız birikdürüp didiler tanz ile baña

İller evinde **laġm** yiyüp sır olan ġurâb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 8).

➤ **laġm-ı efî**: engerek yılanının eti.

Gâh zehr-i dehân-ı efîdür

Laġm-ı efîde gâh dârûdur (Yetîm D., G. 52, M. 14).

➤ **laḥm-ı kâdîd:** zayıf, az et.

Laḥm-ı kâdîd için toplanup bâmı qarğalar

İtler çapuda ‘av ‘av idüp üstühân arar (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 13).

➤ **laḥm-ı şikâr:** av eti.(avdan elde edilen et).

Tîr kim ğayr-ı kanadla uçisar

Olmadı **laḥm-ı şikâra** enbâz (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 122).

❖ **lâhût:** ilahî âlem.

‘Âlem-i **lâhûta** yummazduk kanad yâ hû diyü

Terk-i nâsût ile açılmasa perr ü bâlümüz (Yetîm D., G. 64, M. 3).

❖ **laḳab olmak [Kalıp İ.]:** takma ad olmak.

Oḳuyup çün ehl-i dil alur tesellîsin Yetîm

Yiridür bu şî‘rûñe **olsa laḳab** feryâd-res (Yetîm D., G. 72, M. 10).

❖ **laḳlaḳa:** boş konuşma, yalan.

Sît ü sadâ-yı ‘aşk ile pürdür kulağumuz

Zâhid ‘aceb mi gelse sözüñ **laḳlaḳa** baña (Yetîm D., G. 1, M. 6).

❖ **la’l:** yakut gibi kırmızı renkli bir tür kıymetli taş || sevgilinin kırmızı (şarap gibi) dudağı.

Şol deñlü yüzüm üzre dökem çatıra-i ḥünîn

Rûm’a gelecek **la’l-i** Bedaḥşân ucuz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 4).

Niçe seng-i siyâha didiler **la’l**

Niçe bed-gevhre kıymet virildi (Yetîm D., G. 211, M. 7).

➤ **la’l-i cân:** can katan dudak.

Kesb idüp evşâf-ı **la’l-i cân** fezasından şafâ

Âb-dâr eş‘arum ol serv-i revân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 3).

➤ **la'l-i nāb:** (sevgilinin) katıksız, temiz, saf dudağı.

Ḥāl-i hindū **la'l-i nābuñdan** senüñ pür-fitnedür

Şūr u şerden ḥālī olmaz açsa bir zengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 7).

Mest olmaz bādeden kanlar yudup bî-hüş olur

La'l-i nābuñ yādına ahbāb-ı meclis sākīyā (Yetîm D., G. 2, M. 8).

➤ **la'l-rîz itmek [Kalıp İ.]:** la'l dökmek, saçmak.

İcāzet riştesine lafz-ı dūr-bār oldı çün peyvend

İki şeh-zāde ḥünkāruñ dü-çeşmin **la'l-rîz itdi** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 40).

➤ **lāl olmak [Kalıp İ.]:** dili tutulmuş, konuşamaz duruma gelmiş, dilsiz olmak.

Şol ğazel kim iderin eşküm ile taḥrîrin

Lāl olup kaldı zebānum idemen taḥrîrin (Yetîm D., G. 142, M. 2).

❖ **lāle:** .zambakgillerden yaprakları uzun ve mızrağı andırır; çiçeği ise kadehe benzer çok renkli bir çiçek || sevgilinin yanağı.

Cūylar cūş itdi şahrā vaḫtidür

Lāleler çıkdı temāşā vaḫtidür (Yetîm D., G. 36, M. 2).

Şikeste-ḥāl Ferhād'un ciger pergālesidür hep

Degüldür **lāleler** yir yir ki seng-i ḥāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 6).

Nitekim deşt ü bāğ u şahrāya

Ola derd ile **lāle** pīrāye (Yetîm D., Mes. 2, M. 128).

➤ **lāle-i ḥūnîn-kefen:** kefeni kana bulanmış lale.

Şehîd-i 'aşkunam ey nev-bahārum şāhid isterseñ

Mezārum üzre bir bir **lāle-i ḥūnîn-kefenden** şor (Yetîm D., G. 37, M. 8).

❖ **lālezār:** lale bahçesi.

Kanlara yunmuş boyanmış sinede ey tîr-i dōst

Lālezār içindeki şimşāda beñzetedüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 6).

❖ **la'net:** Allah'ın rahmetinden, af ve merhametinden mahrum olma. Kötü, berbat, uğursuz.

Şeyh-i şöhret cū ridāsın eyleyüp şöhret yükin

Ṭavḳ-ı şeyṭān gibi aldı boynına **la'net** yükin (Yetîm D., G. 158, M. 2). [la'net,]

➤ **la'net itmek [Kalıp İ.]:** Allah'ın rahmetinden mahrum kalmasını dilemek, beddua etmek.

Günde biñ kez Yezîd'e la'net idüp

Sākin-i Kerbalā'ya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 11).

❖ **lā-tenzur ilā men-ḳāl'e [D]:** "söze bak söyleyene bakma" Arapça deyiminin söyleyene bakma kısmının nakıs iktibasıdır.

Eger fehvā-yı **lā-tenzur ilā men-ḳāl'e** nāzırsañ

Yetîm'e ter düşüp itme cedel ey pîr-i nā-bālig (Yetîm D., G. 95, M. 11).

❖ **laṭîf:** letafetli, mülâyemetli, hoş, yumuşak, nazik.

Bundan a'lā vü **laṭîf** olmaya reftâr ü reviş

Görene reng-i ta'alluḳ olā āzād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 13).

❖ **lāy:** (şarab vb.) tortu.

Lāyile küfrümi imāna mübeddel ḳıldı

Didürüp cān u gönülden baña illā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 3).

❖ **lāyık:** layık, uygun, yakışır.

Devletün çünki āhiri letdür

Lete **lāyık** degül mi māyil olan (Yetîm D., K1. 24, M. 4).

Çün didi şāh-ı rüsül mütü bize **lāyık** budur

Ölevüz gelmeksizin bu ḳālīb-ı cānā ölüm (Yetîm D., G. 137, M. 5).

➤ **lāyık degül:** uygun, yakışır değil.

Çün Cemālilerdenüz lāyık degüldür meyl ide

Ey Yetîmî zışte vü murdāra ṭab'-ı pākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 11).

➤ **lāyık olmak [Kalıp İ.]:** layık olmak, yaraşmak.

Cāy-ı mihr iken göñül lāyık mı ola kīne-gāh

Mihr ile ey sīne-i pür-kīnesi ārāste (Yetīm D., G. 171, M. 3).

❖ **lā-yuḳālu li-ehlihi ehlen:** o işin ehline selam verilmez.(önceki dizenin açılımı).

Gel Yetīm itme ekzebi aḥsen

Lā-yuḳālu li-ehlihi ehlen (Yetīm D., Mes. 2, M. 68).

❖ **lāzım olmak [Kalıp İ.]:** gerekmek.

Bulamaccak bişürmege kāhī

Lāzım olmazdı pāre-i sūkker (Yetīm D., K1. 30, M. 4).

❖ **leb:**

1.dudak.

1.1. sevgilinin dudağı

Nażar it ḥālūme cānā ḥayāl-i ḥāl **lebden**

Gehi sevdāyile memlū gehi ṭopdolı ḳandur dil (Yetīm D., G. 122, M. 7).

Ol **lebi** gönçeyi medḥ eyleyimez

Ey Yetīm olsa hezārān meddāḥ (Yetīm D., G. 26, M. 9).

Şifā-yı cān iken ol **leb** buyurmaz ḥasteye emsem

Bilür tīmār-ı bīmārı dimez ol gönçe-leb ammā (Yetīm D., G. 4, M. 3).

Ḥaste cānum şifāsıdur ol **leb**

Tire göñlüm ziyāsıdur ol ruḥ (Yetīm D., G. 27, M. 3).

Seg raḳıbi tünd ider mey-gün **lebüñ** keyfiyeti

Şöyle kim ilḳā ider küfr ehline cengi şarāb (Yetīm D., G. 12, M. 5).

Leblerüñ şermendesı olup ḳızardı sākıyā

Yāḥod ol gül-gün ruḥuñ 'aksinden oldı bāde sürḥ (Yetīm D., G. 28, M. 3).

Baḥs itmekden **leb** ü müy-miyān-ı yārda

Ḥurde-bın ü mü-şikāf olmış durur idrākümüz (Yetīm D., G. 70, M. 7).

➤ **leb-i bārık:** ince, nazik dudak.

Sākiyā şanma görinenleri cām içre ḥabāb

Leb-i bārıküñe gözlükle baqar cām-ı şarāb (Yetîm D., Mat. 2, M. 2).

➤ **leb düşmek [D]:** hakkında dedikodu yapılmak.

İhāta eylemişlerdür meges-rānı olup ervāḥ

Yetîm ālūde **leb düşmiş** der-i ḥammāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 10).

➤ **leb-i yār:** sevgilinin dudağı.

Şūfî meyl itmez **leb-i yāra** ḥaṭı tā gelmeye

Ey Yetîm eblehdür ol ḥalvāyı bī-dūd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 9).

❖ **lebeğav:** mutlaka azdılar (Şura Suresi 27.ayet).

İstemezsin rızq ile şol vüs'ati

Vire melālet **lebeğav** āyeti (Yetîm D., Mes. 3, M. 32).

❖ **lenger:** gemi demiri.

Rūzgārı mı degüldür bilmen

Yöni limana nazar **lengerde** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 142).

❖ **lerze:** titreme.

Girye itsem cūş ider baḥr-ı muḥīṭ-i bī-kerān

Şayḥa itsem **lerzeye** varur zemīn ü āsmān (Yetîm D., G. 155, M. 2).

Göçerī-zāde güreş tutmaḳ ile

Lerzeye varsayidi oda yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 106).

❖ **leşker-i 'Osmān:** Osmanlı askeri.

Şöyle koyıldı gönül yağmāsına gāvḡā-yı 'aşḳ

Bir vilāyet almaḡa şan **leşker-i 'Osmān** aḡar (Yetîm D., G. 40, M. 6).

❖ **let:** dayak, dövme.

Devletüñ çünki āḫiri **letdür**

Lete lāyıḳ degül mi māyil olan (Yetîm D., K1. 24, M. 3).

❖ **levend:**

1.ayyaş, içkici, hafif meşrep tavrılı zampara, yaramaz kimse.

Ġāret-i cān u dil itdi bir ad-i bālā **levend**

İtmedi bir cānibi bu nev' ile yağma **levend** (Yetim D., G. 33, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 14).

2. asker; boylu poslu, yakışıklı, hareketlerinde serbest kimse.

Berr ü bahrün **levend** ü seyyāhı

Pā-bürehne beriyte fellāhı (Yetim D., Mes. 1, M. 3).

Bād-bān-ı 'aşk açup düşeydi bu deryālara

Hikmete bakmazdı olup Bū 'Ali Sīnā **levend** (Yetim D., G. 33, M. 12).

➤ **levend-i şifte:** zavallı, tutkun yakışıklı; kabadayı.

Tāb-ı meyden çihre gül gül şūh u şeng sīne çāk

Ol **levend-i şifte** destāri tenhā avladum (Yetim D., G. 127, M. 6).

❖ **levh:** ayna.

➤ **levh-i dil:** gönül aynası.

Naş-ı ğayrīyi yuyup **levh-i dili** pāk eyle

Şafha-i cāna bakup kimdügün idrāk eyle (Yetim D., G. 169, M. 1, 10).

Nuķuş-ı ğayrdan **levh-i dili** pāk eyleyüp ol merd

Boyadı anlara cismin sözün itmedi illāca (Yetim D., G. 173, M. 3).

Levh-i dilde nice bir naş-ı vaķār eyleyelüm

Ser ü sāmānı oyup 'aşk ile kār eyleyelüm (Yetim D., Mrb. 3, M. 1).

➤ **levh-i sīm:** simli levha, tabela.

Cemāli nāmını sebt it Yetimī tā ki eş'aruñ

Zamāne **levh-i sīmīne** yaza altun alemle (Yetim D., G. 179, M. 14).

❖ **leyālī:** geceler.

Saña rüz-ı şümār āsān olacağın dilerseñ ger

Yüri aħvālūñi bir bir **leyālīde** hīsāb eyle (Yetim D., G. 188, M. 4).

❖ **leyl:** gece.

Bülbül gibi terâne ile şevk idüp Yetim

Ol gülşenüñ mücāviri **leyl** ü nehār ola (Yetim D., G. 167, M. 10).

Bu sevād-ı şî'rde her ma'nî-i rüşen Yetim

Leyl içinde zāhir olmışdur meh-i tábān gibi (Yetim D., G. 196, M. 10).

Ḥamdü-li'llāh ki geldi yine bahār

Buldı hoş i'tidāl **leyl** ü nehār (Yetim D., Mes. 2, M. 2).

➤ **leyl-i istigrāk:** manevî bir hal ile hayret ve taaccüpten bayılmak derecesine gelmiş gece.

Sineye bir mäh çekmiş **leyl-i istigrākda**

Mihirden rahşende sāğar kıldurup eyyām mest (Yetim D., G. 15, M. 5).

➤ **leylî-ves:** Leyla gibi. || Leyla'ya benzeyen sevgili.

Hem daḥı Mecnün gibi fenn-i cünün-ı 'aşka düş

Sen de bir **Leylî-vesüñ** divānesi ol giderek (Yetim D., G. 111, M. 14).

❖ **Leylî:** Leyla ve Mecnun hikâyesinin kadın kahramanı.

Gördüğün **Leylî** sanan Mecnün gibi

Vālih ü aşıfte ḥayrān gelmişüz (Yetim D., G. 63, M. 5).

Leylî ki rahne eyledi Mecnün kâsesin

Pür ni'met-i beşāret idüpdür şımağ degül (Yetim D., G. 124, M. 9, 12).

Leylî cüst ü cü idüp deşt-i belā güm-rāhını

İtdi sahrāda derā-yı nāka āh ü vāhını (Yetim D., G. 193, M. 1, 5).

Üns vādisinde **Leylî** eyleyüp terk-i vücūd

Vahşet-ābād-ı 'ademde itdi menzil-gāhını (Yetim D., G. 193, M. 7, 9).

❖ **lezzet:** tat.

Yār elinde gele bir taş ne **lezzetdür** bu

Cism ol taş ile sürh ola ne ḥil'atdür bu (Yetim D., G. 162, M. 1).

➤ **lezzet-i vaḥdet:** birliğin, bir olmanın tadı, zevki.

Kesrete böyle ḥarīṣ olmaz idüñ olsaydı

Ger dimāğuñda senüñ **lezzet-i vaḥdet** vā'ız (Yetîm D., G. 90, M. 6).

❖ **libās:** elbise.

➤ **libās-ı fāḥir:** gösterişli, kıymetli, şık elbise.

Mey-kede yollarında egnümüze

Delḳ-ı rindî **libās-ı fāḥirdür** (Yetîm D., G. 43, M. 6).

Bir ednā bendesi mâlik hezārān māl-ı Kārün'a

Libās-ı fāḥir-i Sām u Siyāvuş atları şālî (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 78).

➤ **libās-ı pārsā:** zahit elbisesi.

Ṭarîḳ-i 'aşḳı ey zāhid dilerseñ gel riyādan geç

Gider bu delḳ-ı sālūsı **libās-ı pārsādan** geç (Yetîm D., G. 25, M. 2).

❖ **lik:** ama, fakat, lakin.

Sofra-i ḥān-ı Cemāl itdi Yetîm'i meges

Ḳāf-ı ḳanā'atde **lik** kendüyi 'Anḳa görür (Yetîm D., G. 41, M. 10).

Egerçi āşinā-şüret görünür **lik** ma'nide

Nazar itseñ seni görmiş degül bî-gānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 3).

Sofra-i ḥān-ı Cemāl itdi Yetîm'i meges

Ḳāf-ı ḳanā atde **lik** kendüyi 'Anḳa görür (Yetîm D., G. 41, M. 10).

Niçeler göz yumuban naḳd-i dili oynatdı

Lik cān naḳdini ehl-i nazar oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 4).

Ceng iderdüm ol iki segler ile kūyuñda

Lik araya girüp yine ḥamiyyet aralar (Yetîm D., G. 55, M. 4).

Merdlerden bilürüz mekr ü ḥiyel gelmez **lik**

Zen-i mekkāre olur şüret-i insānda şaḳın (Yetîm D., G. 156, M. 11).

Bendesî cümle-i aşhâbuñ gönül

Lîk cāndan Ḥayder-i Kerrār'ı sev (Yetîm D., G. 160, M. 4).

Ḳavl ile itdi baña gerçi isa'et Ḳapudān

Lîk fi'linde tamām itdi işābet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 2).

Altı nefer kimesnelerüñ **lîk** rızķına

Güşîşdedür degül bilürin tâkat-ı beşer (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 21, 46).

❖ **likā:**

1.yüz, çehre.

Bu Yetîm'e itdi didārı 'azîz

Ġayra 'arz idüp **likāy** sîm ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 10).

2.kavuşma, vuslat. || 'âşık bağlamında ma'şûğa kavuşma [tas.] Allah'a kavuşma.

Dili bîzār idüp her şeb du'ā ehlinden it yā Rab

Dem-i şubh-ı vişālünle **likā** ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 2).

❖ **liker:** Rumca tuz.

Gönlegüm acı deñiz çıkarsun

Ger girem bir yemiş iken **likerin** (Yetîm D., K1. 1, M. 47).

❖ **lî-ma'allāh:** Allah ile birlikte.

lî-ma'allāh demidür her demi dervîşlerüñ

'Aql ile derk olamaz 'ālemi dervîşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 1).

❖ **lîmān:** gemilerin barınmalarına, yük alıp boşaltmalarına, yolcu indirip bindirmelerine yarayan doğal veya yapay sığınak, liman.

Rûzgārı mı degüldür bilmen

Yöni **lîmāna** nazar lengerde (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 142).

Bu Yetîm'ün gönli kapulı **lîmānı** olmağın

Girdi başup geçmedi ol meskeni deryā levend (Yetîm D., G. 33, M. 13).

❖ **lisān:** dil, konuşma.

➤ **lisān-ı ğayb:** görünmeyen âlemin dili.

Lisān-ı ğayb u şafır-i sürüşdur dervîş

Düşürme sa'y idüp elden Yetîm divânın (Yetîm D., G. 144, M. 13).

➤ **lisān-ı muhtelif:** çeşitli diller, lisanlar.

'Aceb olmaz ğaribe güne güne itlerüñ bāngi

Lisān-ı muhtelif çoğdur dehān-ı tercemān içre (Yetîm D., G. 191, M. 12).

❖ **lisānü'l-ğayb:** gayb âleminin dili.

Hüsni-elfāz-ı nazmına bî-reyb

Ġbta vü reşk ide **lisānü'l-ğayb** (Yetîm D., Mes. 2, M. 60).

❖ **livā:** sancak, bayrak.

Göñül eyle **livā-yı** āhı peydā

Şeh-i iklim-i derd olduñ ne pervā (Yetîm D., G. 3, M. 1).

➤ **livā-yı āh:** ah bayrağı, sancağı.

Göñül eyle **livā-yı āhı** peydā

Şeh-i iklim-i derd olduñ ne pervā (Yetîm D., G. 3, M. 1).

'Arş ile hem-ser **livā-yı āh-ı** serdüm var benüm

'Aşk şāhıyam bu gün kimden ne derdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 1).

➤ **livā-yı nuşret-āyāt:** zafer ayetleri sancağı, bayrağı.

Livā-yı nuşret-āyātı çeküp ol iki şeh-zāde

O dem ceş-i zafer-yāb ile tayy itdi nice hāmün (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 31).

❖ **liyākat:** layık, yaraşır, uygun olma.

Sebük-rüh olmağa sende **liyākat** añlamañ zāhid

Girān-cān olmadan geçseñ olursın bî nevā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 7).

❖ **lokmān**: Kur'an'da ve halk efsanelerinde bahsi geçen, hikmet sahibi olduğuna inanılan kişi.

Ƙıŝŝa-i gülşeni gel mürĝ-ı hoş elhāndan işit

Ʀālib-i hikmet iseñ hikmeti **Loqmān'dan** işit (Yetīm D., G. 17, M. 2).

❖ **lu'b**: oyun.

Nerrād-ı çarh ile yūri bāziden it hāzer

Virme nukūd-ı vaqtūñi **lu'b** u kumāra hiç (Yetīm D., G. 23, M. 12).

Bī-sütūn bir **lu'b** ile Ferhād'ı çaldı yirlere

Ƙuvvet-i bāzūyile sābıķda anuñken oyun (Yetīm D., G. 145, M. 3).

❖ **luṭf**: yardım, inayet, baĝıŝ, kerem, iyilik, ihsan.

Yār **luṭfundan** meĝer ĝuŝ eyleye nazmum Yetīm

İtmezin ben bu müzahref türrehātumdan ümīd (Yetīm D., G. 31, M. 13).

Ehl-i 'irfāñi aķıt **luṭf** u keremle kendüñe

ŝāh kim 'ādil ola mülkine bāzer-ĝāñ aķar (Yetīm D., G. 40, M. 9).

Dile der-ĝāh-ı hāŝından rızāsın

Ki 'āma **luṭfin** ihsāñ eylemişdür (Yetīm D., G. 49, M. 20).

Kendü ayaĝıyile gelse ķul

Luṭfa mażhar düŝüp olur maķbūl (Yetīm D., Mes. 2, M. 122, 125).

Yine Cemāl'den umaruz ey Yetīm **luṭf**

Oldur cihānda zāhir ü bāṭın mu'inümüz (Yetīm D., G. 67, M. 11).

Ƙahr u **luṭfuñ** ĝörinür her ne yaña

Baķsa bu havf u recāsı çoķça (Yetīm D., Terķib-bend 2, M. 71).

Benden ey ehl-i Ʀarab luṭf eyleñ ummañ inbisāt

Luṭfi yoķdur ĝöstere bir hāṭırı maḥzūñ neŝāt (Yetīm D., G. 87, M. 6).

➤ **luṭf eylemek [Kalıp İ.]**: iyi davranmak, hoş muāmele etmek, iyilikte bulunmak.

Benden ey ehl-i Ʀarab **luṭf eyleñ** ummañ inbisāt

Luṭfi yoķdur ĝöstere bir hāṭırı maḥzūñ neŝāt (Yetīm D., G. 87, M. 5).

Nūh evin **eyleyeli luṭf-ı** Ḥüdā meskenümüz

Rūzgār oldı muvāfıq ṭolıdur yelkenümüz (Yetîm D., Mrb. 1, M. 25).

➤ **luṭf itmek [Kalıp İ.]**: iyi davranmak, hoş muâmele etmek, iyilikte bulunmak.

İşigüñe ‘arz iderin zilletüm

Luṭf idüp incinme aña devletüm (Yetîm D., Mes. 3, M. 6).

Keyfiyyet-i muşāḥabetüñ mestiyin şehā

Luṭf it şarāb-ı şevk ile mest-i müdām olam (Yetîm D., G. 132, M. 10).

Kerem deryāları mevvācıdur çün

Kemān korsarlıgın **luṭf it** ḥarife (Yetîm D., K1. 28, M. 4).

➤ **luṭf u vefā eylemek [Kalıp İ.]**: bağlılık, kerem, cömertlik, ihsan etmek.

Ne kadar zulm ü sitem var ise itsün baña yār

Tek varup gayrîlere **luṭf u vefā eylesün** (Yetîm D., G. 154, M. 10).

❖ **lūbb**: iç, öz.

Şüret-i kışrı koyup ma’ni **lūbbi** bulup

Ehl-i basiret olup ḥazret-i Mevla’ya baq (Yetîm D., G. 104, M. 5).

➤ **lūbb-i sūḥan**: sözün özü.

Lūbb-i sūḥan Yetîm’e sunuldı Ḥayālî’yi

Kışr-ı kelām ile mezesiz lāğa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 9).

❖ **lūcce**: engin deniz, suyun çok ve derin olduğu yer; girdap.

Faqr ile pā-der-gil olup kalmışam

Guşsa vü ğam **lūccesine** ṭalmışam (Yetîm D., Mes. 3, M. 18).

➤ **lūcce-i baḥr-ı ğam**: dert, keder denizi.

‘Āşıkı **lūcce-i baḥr-ı ğama** pertāb iden

Ol iki ṭurra ile çāh-ı zeḳandur bā’is (Yetîm D., G. 21, M. 3).

➤ **lūcce-i deryā**: engin deniz.

Zerrede rüşen-nazar mihr-i dil-ārā görür

Ḳatrede şāfî gönül **lūcce-i deryā** görür (Yetîm D., G. 41, M. 2).

Varta-i mevci görüp sâhile itme nazar

Fikr-i 'amîk eyleyüp **lücce-i deryâya** bak (Yetîm D., G. 104, M. 10).

➤ **lücce-i 'ummân:** okyanus.

Deryâ-yı eşk ideli tûfân hikâyetin

Ġavvâş unutdı **lücce-i 'ummân** hikâyetin (Yetîm D., G. 139, M. 2).

Kef-i deryâ-yı gevher-pâş ile güyâ şeh-i şâhân

Şadefdür dürr-i şeh-vâr ile bir bir **lücce-i 'ummân** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 72).

M

❖ **mā:** su || gözyaşı.

Ne bilsün **mā** kenārın hāne perver zevk-ı pervāzı

O zevki bir Hümā-pervāz olan mürğ-ı çemenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 5).

Hançerüñden **mā** didükçe olmaduk

Bir içim şuyuñdan utlu a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 5).

Seni mā-dün idinenler ki olur **mā** fevkuñ

Sa'y eyle ola mā-beyne fezāyil fāşıl (Yetîm D., G. 116, M. 7).

❖ **mā-'adā:** -den başka, -den dolayı.

Güft ü şenîd-i velvele-i 'aşk ile Yetîm

Çoyman kulağuma sühan-ı **mā-'adāyı** ben (Yetîm D., G. 148, M. 12).

❖ **ma'ānî:** manalar.

Olup 'ummān-ı eşk içinde gavvāş

Ma'ānî dürlerini eyle peydā (Yetîm D., G. 3, M. 14).

Olupdur şüretā gerçi gedā-yı nā-murād ammā

Ma'ānî kişveri içre emîr-i kāmrandur dil (Yetîm D., G. 122, M. 4).

Yetîm ol bahrden itdi **ma'ānî** dürlerin peydā

Ki hāşāk u has olmışdur fülān ibn-i fülān anda (Yetîm D., G. 180, M. 9).

❖ **ma'ārif:** ilim, irfan, kültür.

Ey **ma'ārif** bahrinüñ gavvāşı isterseñ eger

Ça'r-ı deryā-dildedür dürr-i hoş-āb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 9).

❖ **ma'āş:** yaşayış, dirlik.

Ma'āş endişesin terk it yüri bî-ķayd u bî-bāķ ol

Dilersen girmeğey dil tarîķ-ı ehl-i hursende (Yetîm D., G. 190, M. 9).

Bir iki külfetüñ **ma'āşyıcıñ**

Cünbiş-i zāhiri sebeb itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 7).

❖ **mā-beyn:** ara, orta.

Seni mā-dūn idinenler ki olur mā fevkuñ

Sa'y eyle ola **mā-beyne** fezāyil fāşıl (Yetîm D., G. 116, M. 8).

❖ **mācerā-yı derūn:** gönül, macerası.

Mācerā-yı derūnı eşküm ile

Yazar idüm ne gelse evhāma (Yetîm D., G. 181, M. 3).

❖ **Māçîn:** Çin'in güney kısmı.

Görse tüccār-ı Hıfā bu hāl-i 'anber-bāruñı

çîn ü **māçîn'e** gidüp itmezdi cüst ü cüy-ı misk (yetîm D., G. 114, M. 4).

❖ **ma'cūn:** macun, hamur kıvamına getirilmiş ilaç.

Egleyimezler beni feryād-res **ma'cūn** ile

Sakıyā olsun meded āb-ı 'ineb feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 5).

❖ **mādām:**

1. oldukça, olduğu müddetçe.

Sürur u hüzn ile **mādām** ola 'ālemde bu telvîn

Şafāda ber-çarār olsun şeh-i evreng-i Koşantîn (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 35).

2. madem.

Pād-şāh-ı Rūm'a rām olsun semend-i 'izz ü nāz

K'ola **mādām** eblağ-ı eyyāma reftār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 12).

❖ **māder:** anne.

Mesîhā-vār geldüm **māderümden**

Nefahtü fihi sırrında ebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 5).

Südlüce şuyı sūd itseydi

Duğerün **māderi** sūdine eger (Yetîm D., K1. 30, M. 2).

Muḥaşşal bu ki pîr-i 'aql-ı fa'al

Çarışup **māder-i** dehr ile çün şîr (Yetîm D., K1. 36, M. 4).

Arayup bulmayısardur dahı **māderle** peder

Görmek isterse seni PİR Mehemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 55).

❖ **ma'dūd olmak [Kalıp İ.]**: sayılmak.

Esb-i tazīden **olur** mı **ma'dūd**

Pāy-der-gil ola lāgar-ı hār (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 37).

❖ **mā-dūn**: mevki, rütbe, seviye, servet vb. bakımından aşağı durumda olan kimse.

➤ **mā-dūn-ı hāk**: Allah'tan başka.

Var iken fikr-i sivā gel çekme ey t̄alib emek

Ehl-i tevḥīd olmağa **mā-dūn-ı hāk** gitmek gerek (Yetîm D., G. 111, M. 2).

➤ **mā-dūn itmek [Kalıp İ.]** mevki, rütbe, seviye, servet vb. bakımından aşağı duruma getirmek.

Seni **mā-dūn idinenler** ki olur mā fevḫūñ

Sa'y eyle ola mā-beyne fezāyil fāşıl (Yetîm D., G. 116, M. 7).

❖ **mağlūb-ı ğam**: gama yenik düşmüş.

Gāh bī-bāk ü t̄arabnāk ü şeğab

Gāh **mağlūb-ı ğam** u sūz u güdāz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 116).

❖ **mağrib**: güneşin gurup ettiği yer, batı, garp ciheti.

Zūlf-i şeb-rengūñ ḫayāli dilde kim yir eyledi

Genc arar bir **mağribi** şan itdi vīrānı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 4).

❖ **mağrūr**: “aldanmış” kendini beğenen, böbürlenlen, kibirli, gururlu.

Cāhilūñ māl ile **mağrūrliği**

Geçmedür şeb-pere şāhib şeh-per (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 39).

➤ **mağrūr olmak [Kalıp İ.]**: kendini beğenmek, böbürlenmek, gururlanmak.

Hıfza **mağrūr olma** vaḫşīdür 'ilm eyler güriz

Sa'y idüp eyle 'ulūmı kayd-ı taḫrīr ile zābṭ (Yetîm D., G. 88, M. 11).

❖ **mağz:** iç, öz || temel, esas.

Hâtırâ itmez gedâ fikr-i ser-i Keyhüsrev'i

Peşe-i nâçiz veş ol **mağz-ı** Nemrüd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 6).

Karâr itmezdi cân bir dem bu cism-i nâ-tüvân içre

Şehâ tîrûñ gelüp **mağz** olmayaydı üstühân içre (Yetîm D., G. 191, M. 2).

➤ **mağz-ı üstühân:** kemiklerin özü, esası.

Üstühânnum eyleyelden ol kemân-ebrû nişân

Râstî tîrini **mağz-ı üstühânnum** şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 8).

❖ **mâh:** ay || ay yüzlü sevgili.

Şevkunla dağ-ı sînem par par yanarken ey **mâh**

Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerâğı (Yetîm D., G. 206, M. 3).

Olmaz idi vâ'ızuñ efsânesi mâni' Yetîm

Mâh-ı rûze olmasaydı kûfl-ı bâb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 10).

Sîneye bir **mâh** çekmiş leyl-i istigrâkda

Mihirden raşşende sâğar kıldurup eyyâm mest (Yetîm D., G. 15, M. 5).

Par par yanarken ey **mâh** şevkuñla sîne dâğı

Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerâğı (Yetîm D., Mat. 14, M. 1).

Bir iki gün degül bu kâr-ı pür-derd

Bu kâr üstine sâl ü **mâh** ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 6).

➤ **mâh-ı 'âlem-ârâ-yı cihân-gîr:** dünyayı zapt eden, dünyayı süsleyen ay.

Çü toğdı gün gibi burc-ı şerefden

O **mâh-ı 'âlem-ârâ-yı cihân-gîr** (Yetîm D., K1. 36, M. 8).

➤ **mâh-ı burc-ı 'izzet:** izzet burcunun ayı.

Ta'n-ı rezl ehl-i serîr-i rif ate neyler begüm

'Av 'av-ı seg **mâh-ı burc-ı 'izzete** neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 2).

➤ **māh-ı dil-rübā:** gönül çalan ay yüzlü güzel.

Senüñle 'ālem-i rü'yāda māhī olurken

Ƨutuldı oltaya bir **māh-ı dil-rübā** müjde (Yetîm D., G. 175, M. 4).

➤ **māh-ı nev:** hilâl, yeni ay.

Māh-ı nev sanmañ şafağda nāhun-ı endühdan

Bu sipihrüñ kana müstağrak hırāşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 5).

'Uqāb-ı evc-i 'izzet şaydına ol iki şeh-bāza

Olup minğār **māh-ı nev** ceres hür-şid-i rağşende (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 6).

❖ **maḥabbet:** aşk, sevgi, ruhun bir şeye meyelânı.

Şafā cāmından özge meşrebüm yok

Maḥabbet nuḫlı gibi maṭlebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 2).

Ten ki ser-tā-pā **maḥabbet** nārına yandı bu gün

Kendüni envār-ı raḥmet ğarḫası şandı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 1).

Açsun bu gönül mürğı per ü bāl-i **maḥabbet**

Vādī-i belā kūh-ı 'anā cümle düz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 5).

Zühd ü taḫvāyı nidersin añup ey şeyḫ bize

Şive-i 'aşḫ ile 'ālemde **maḥabbet** var iken (Yetîm D., G. 150, M. 8).

Pertev-i mihr-i **maḥabbetle** gider

Ol bürüdet ki 'adü balğamıdur (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 83).

Hedef-i 'aşḫ u **maḥabbetden** ırılmaz dil ü cān

Tir-i ṭa'ne atıluḫ ger ola biñ yayḫaralar (Yetîm D., G. 55, M. 5).

Görüp aḫlāḫını fütüvvetini

Cāna farz eyledüm **maḥabbetini** (Yetîm D., Mes. 2, M. 104).

❖ **maḥall:** yer, mekân.

Nā-revā cünbişini fevt itmez

Çün **maḥall** bula esir fırsat (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 30).

➤ **maḥall-i sür'at:** çabukluk, hız yeri; mekânı.

Bu dünyâ bir **maḥall-i sür'at** ancak

Meh ü sâli hemân bir sâ'at ancak (Yetîm D., G. 102, M. 1).

❖ **mahâret:** bir işteki ustalık, beceriklilik, mârifet, hüner, meleke.

Cevher-i 'aşkı dimez 'âşık **mahâret** 'arz idüp

Vâşıl-ı iksir lâ-büd eylemez ızhâr fen (Yetîm D., G. 147, M. 5).

➤ **mahâret göstermek [Kalıp İ.]:** kabiliyetini sergilemek.

Kal'a-i Rodos'a varduğda o dem Pâşâ'ya

Dil alup **göstericek** niçe **mahâret** Çapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 20).

❖ **mâ-ḥaşal:** sonuç olarak.

Mâ-ḥaşal tatlu sözinden ḥazer it hem-râhuñ

Zehr ḥalt olmasun ol sükkeri ni 'metde şakın (Yetîm D., G. 157, M. 11).

❖ **maḥbes:** hapisane || sevgilinin çene çukuru.

Maḥbesümdür cism-i lâgar itmege câmî ḥalâş

Pâye pâye üstüḥânım nerd-bânım şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 5).

❖ **maḥdüm:**

1. efendi, hizmet edilen.

Bunda ḥuddâm ile üns itmiş idi ol **maḥdüm**

Anda rûḥına iderseñ nola ervâḥı nedîm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 79).

2. erkek evlât, oğul [Kelime bu anlamı Türkçe'de kazanmış olup daha çok saygıya değer insanların erkek çocukları için hürmet ifâdesi olarak kullanılırdı].

Çam ol ḥazret-i **maḥdüm-ı** Efendî-zâde

Çalkdı aradan idüp cümlemüzi üftâde (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 47).

➤ **maḥdüm olmak [Kalıp İ.]:** kendisine hizmet edilen olmak; efendi; padişah olmak.

Diler iseñ ki **olasın maḥdüm**

Herkese yüz süriyüp it ḥıdmet (Yetîm D., K1. 14, M. 3).

❖ **maḥfil:** toplanma yeri, meclis.

Ger sevādü'l veçhi fi'd-dāreyne itmezsem nazār

Sürḥ-rûlar **maḥfilinde** rû-siyeh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 10).

❖ **māhî:** balık.

Senüñle 'âlem-i rü'yâda **māhî** olurken

Tutuldı oltaya bir māh-ı dil-rübā müjde (Yetîm D., G. 175, M. 3).

➤ **māhî-i ḥançer:** kılıç balığı.

Deryā-yı ḥûn u sîne müşebbek şehân-ı şayd

Māhî-i ḥançeri çeküp ol ağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 8).

➤ **māhî-i teşne:** çok susamış balık.

Yetîm ol **māhî-i teşne** şıfat gel ḳalma sāḥilde

Der-i Sulṭān Süleymān'a yüz ur kim 'ayn-ı deryādur (Yetîm D., G. 53, M. 13).

Şanki şuda şuarur **māhî-i teşne** eyledi

Zātına rāḡib olan müstaḡrak-ı envārını (Yetîm D., G. 199, M. 5).

❖ **maḥmil:** deve, fil gibi hayvanların sırtına konan veya insanların omuzlarında taşınan, karşılıklı oturulacak şekilde yapılmış bir çeşit kapalı sepet, tahtirevan, mahfe.

Diyār-ı 'aşḳa **maḥmil** bağlayup cān naḳdin ol virdi

Ki dimez yād idüp bir kez nedür sūd u ziyān anda (Yetîm D., G. 180, M. 3).

❖ **Maḥmūd Efendi:** Mevlevilik tarikatının büyüklerinden birisidir.

Rümüz-ı Mesnevî ḥaḳḳı Yetîm irşād isterseñ

Yüri **Maḥmūd Efendi'den** ṭarîḳ-ı sırr-ı Monlā ṭut (Yetîm D., G. 18, M. 14).

❖ **maḥrem-i rāz:** yasak, haram sır.

Maḥrem-i rāz-ı dil itme yüri her bî-ḥıredi

Âdem iseñ özüñe itme yaḳın dīv ü dedi (Yetîm D., G. 203, M. 1).

❖ **mahrûm olmak [Kalıp İ.]**: bir şeyden nasîbini alamamak, istediğini elde edememek.

Dirîgâ münkesir gönlüm **olupdur** yârdan **mahrûm**

Belî gözgü şikest olsa olur didârdan mahrûm (Yetîm D., Mat. 9, M. 1).

❖ **maḥşer günü**: haşrolunacak, toplanılacak zaman; kıyamette ölülerin dirilip toplanacağı vakit.

Ḥayl ü ḥaşemle geçmege bir şâh-râhdur

Maḥşer gününde râh-ı pül-i mezlağa baña (Yetîm D., G. 1, M. 4).

❖ **maḥv**: yok etme, varlığına son verme.

➤ **maḥv eylemek [Kalıp İ.]**: yok etmek, ortadan kaldırmak, varlığına son vermek.

Güm eyleyüp cihâtı **maḥv eyle** ba'd u kurbı

Ḳaldur ḳara vü ağı def eyle şubḥ u şâmi (Yetîm D., G. 201, M. 3).

➤ **maḥv itmek [Kalıp İ.]**: yok etmek, ortadan kaldırmak, varlığına son vermek.

Beyâz-ı levḥ-i dilden iste 'ilmi

Nuḳûşı **maḥv idüp** kırḫâsdan ḳaç (Yetîm D., G. 24, M. 8).

Maḥv iderdi meşhedüm resmin mürûr-ı rûzgâr

Ḳarḫ elinden inmese taşlar eger toprağına (Yetîm D., G. 176, M. 7).

Maḥv itdi ḥâk-i pâyuñe çün secde eyledük

Mihr-i münîri pertev-i nûr-ı cebînümüz (Yetîm D., G. 67, M. 3).

➤ **maḥv olmak [Kalıp İ.]**: yok olmak, ortadan kalkmak.

Gözümden **maḥv olup** gitdi nuḳûşı deyr-i dünyānuñ

Mücerred itmek ile bir şanem iḳlîmini seyrân (Yetîm D., G. 159, M. 3).

❖ **maḥzen-i 'aşk**: aşk hazinesi.

Maḥzen-i 'aşka dilerseñ miftâh

Cân u dilden diyegör yâ Fettâḫ (Yetîm D., G. 26, M. 1).

❖ **maḥzūn:** hüznünlü, kederli, kaygılı.

Benden ey ehl-i ʔarab luṭf eyleñ ummañ inbisāṭ

Luṭfi yoḡdur göstere bir ḡatırı **maḥzūn** neṣāṭ (Yetîm D., G. 87, M. 6).

Bu kerr ü ferr ile Serḡān(?)u Yūnān illeri mesrūr

Bu ḡāle pāy-ı taḡt ile katı Rūm illeri **maḥzūn** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 34).

➤ **maḥzūn itmek [Kalıp İ.]:** üzgün durumda olmak, boynu bükülmek.

Olma yakın gel bize ey yār-ı pūr feraḡ

Maḥzūn ider ṣaḡın seni ḡalb-i ḡazînumüz (Yetîm D., G. 67, M. 10).

➤ **maḥzūn olmak [Kalıp İ.]:** üzüntülü ve kederli bir duruma bürünmek, üzölmek.

Aḡlamasın mı derd ile **maḥzūn olup** göñöl

Gölmek naṣīb olmadı ‘ālemda ṣād olup (Yetîm D., G. 13, M. 7).

ḡamdan ayrılmaz göñöl biñ olsun esbāb-ı neṣāṭ

Bir göñöl **maḥzūn ola** olmaz ʔarab feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 4).

Kim revā görür Yetîm’üñ böyle **maḥzūn olduḡın**

Her zamān mesrūr iken ḡapuñda eytāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 9).

Olur elbette ki **maḥzūn** ḡaṭır

Ziṣṭ-ṣüret k’ide mir’āta naḡar (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 45).

❖ **mā’il olmak [Kalıp İ.]:** istekli, hevesli, arzulu.

Olma mā’il yaşuma ey müdde’i bilmez misin

Kim esāsından yıḡar irince bir dīvarā ṣu (Yetîm D., G. 163, M. 3).

Ḗoyup ser-māye-i faḡlı birāder

Erāzil meksebine **oldı mā’il** (Yetîm D., K1. 5, M. 2).

Mā’il oldı vefāya beglerümüz

Vardılar hep ṣafāya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 1).

Fuḡarā zeyyine **olup mā’il**

Ḗıdmetine yüz urdum on beṣ yıl (Yetîm D., Mes. 2, M. 105).

❖ **maḳāl:** söz, kalam.

Varta-i tih-i ḥayālāta düşüp

Olur encām-ı **maḳālüm** āgāz (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 118).

❖ **maḳām:** seviye, mertebe || manevi makam, derece.

Özge ḥilkatle **maḳāmuñ** idegör cāy-ı bülend

Vādī-i ḥulḳa baḳarsañ dibi yoḳ bir çehdür (Yetim D., G. 59, M. 3).

‘Acebdür ḥalkuñ aḥvāli görüp Allāh’ı bilmezler

‘Ubüdiyyet **maḳāmında** olup ol şahı bilmezler (Yetim D., G. 44, M. 2).

Maḳāmuñ ey gönül ‘Anḳā-şifat Ḳāf-ı ḳanā‘at ḳıl

Zeḡan veş per açup her āşiyāna ser-fürü itme (Yetim D., G. 166, M. 5).

Berāy-ı evn-i şeh-zāde nefir ü ṭabl u kūs u zebḥ

Serāy-ı ‘işret-engizi **maḳām-ı** dest-ḥiz itdi (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 42).

➤ **maḳām-ı emn:** güvenli, huzurlu makam.

Maḳām-ı emn ile mesrūr olanlar ḥürmeti ḥaḳḳı

Şi‘ār-ı ḥavf ile cānum recā ehinden it yā Rab (Yetim D., G. 10, M. 3).

❖ **maḳbül olmak [D]:** beğenilmek, kabul görmek.

Ben beni terk itmeyince yāra **maḳbül olmadum**

Olmayınca vālih ü şeydāsı ma‘ḳül olmadum (Yetim D., G. 134, M. 1).

Kendü ayağıyile gelse ḳul

Luṭfa maḫzar düşüp **olur maḳbül** (Yetim D., Mes. 2, M. 122).

Ṭāyir-i ṭab‘umuzuñ cāyizesi

Bu ki **maḳbül ola** bu nāz u niyāz (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 126).

❖ **maḳdem:** gelme, geliş, ayak basma.

Fazl-ı Ḥak’dur bu **maḳdemine** anuñ

Nola tāriḥ olursa fazl-ı ilāh (Yetim D., K1. 37, M. 3).

❖ **maḳrūn olmak [Kalıp İ.]**: ulaşmak, kavuşmak, erişmek.

İki şeh itmez āsāyış bir iklim içre gördiler

Hemān şāh-ı cihān-baḫşuñ du'āsıyle **olup maḳrūn** (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 30).

❖ **maḳşad**: istenilen, kastedilen şey, niyet, amaç, gāye.

➤ **maḳşad-ı Akşā**: Mescid-i Aksa'ya erişmek.

Ṭavāf-ı kūy-ı yār için ṭarīḳ-ı Ka'be'den döndüm

Ki yıldım **maḳşad-ı Akşā** bu oldu cümle ḫüccāca (Yetīm D., G. 173, M. 8).

➤ **maḳşad-ı şāhib-niyāz**: niyaz sahiplerinin, dua edenlerin en büyük emelleri.

Ey işigi secde-gāh-ı ehl-i rāz

Vey ḳapısı **maḳşad-ı şāhib-niyāz** (Yetīm D., Mes. 3, M. 2).

❖ **maḳşim-i rahmet-i ḫaḳ**: Hakkın, Allah'ın rahmetinin dağıtılacağı yer.

Ḳāyim ü şāyim olup gice vü gündüz ey dil

Maḳşim-i rahmet-i ḫaḳ'dan dile ḳismet var iken (Yetīm D., G. 150, M. 4).

❖ **maḳşūd**: amaç, niyet, gaye.

Her gedāya virme ki **maḳşūdını** bābda

Bir işāretdür hemān sulṭānum iḳdāmuñ senüñ (Yetīm D., G. 112, M. 3).

❖ **ma'ḳūl olmak [Kalıp İ.]**: akıllıca, usa uygun davranmak.

Ben beni terk itmeyince yāra maḳbūl olmadum

Olmayınca vālih ü şeydāsı **ma'ḳūl olmadum** (Yetīm D., G. 134, M. 2).

❖ **māl**: bir kimsenin sâhip olduğu her şey, mal mülk, servet.

Sen zümre-i ḳallāşa ey ḫāce gönül virme

Der kise iken itme ol **māl**ı perākende (Yetīm D., G. 178, M. 8).

Bir ednā bendesi mālîk hezārān **māl-ı** Kārūn'a

Libās-ı fāḫir-i Sām u Siyāvuş atları şālî (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 77).

Niçesinüñ görmişüz **māl** ü menālî ḳaldığın

'İş ü 'işret-ḫānesi virān ü ḫālî ḳaldığın (Yetīm D., G. 151, M. 1).

Cāhilūñ **māl** ile mağrūrılığı

Geçmedür şeb-pere şāhib şeh-per (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 39).

❖ **māl-ā-māl**: çok dolu, dopdolu.

Tek ü pūda nesîm ü bād-ı şimāl

Hoş-hevāyile dehr **māl-ā-māl** (Yetîm D., Mes. 2, M. 4).

❖ **mālik**: sahip, mutasarrıf

Deñiz içinde deñiz mālikine **mālik** olan

Olur cevānib-i ‘izzetde āşinā müjde (Yetîm D., G. 175, M. 7).

Bir ednā bendesi **mālik** hezārān māl-ı Kārūn’a

Libās-ı fāhîr-i Sām u Siyāvūş atları şālî (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 77).

➤ **mālik-i fehvā vü ma’nā-yı daķık**: ince mana sahibi.

Hürde-bîn olmaz hîred tā olmaya

Mālik-i fehvā vü ma’nā-yı daķık (Yetîm D., G. 101, M. 6).

❖ **Mālik-i Dīnār**: kendi emeği ile geçinmenin simgesi haline gelmiş alim ve zahit bir kişi || altın sahibi

Mālik-i dīnārı sevme ey Yetîm

Būy-ı faķr al Mālik-i Dīnār’ı sev (Yetîm D., G. 160, M. 9).

➤ **Mālik-i Dīnār-ı kevneyn olmak [Kalıp İ.]**: dünya ve ahiretin Mālik-i Dīnārı(Mutasavvıf) olmak.

Mālik-i Dīnār-ı kevneyn oldu bu bāzārda

Kim ziyānında hāzer itmez daķı sūd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 7).

❖ **Malta**: Akdeniz'de bir ada şehridir.

Şalalum **Malta’yile** Başķana’ya āşūbı

Gel ŧonanmāya gidüp ‘azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 11).

❖ **ma'mūr:** güzel, bayındır, bakımlı.

'Aql-ı derrākūñ ile her düstūr

Āşāf-ı 'ahd ü rıfķ ile **ma'mūr** (Yetīm D., Mes. 2, M. 38).

❖ **ma'nā:** anlam, kavram.

Çerisin şūretūñ kesr itmeyince

Saña feṭh olmadı iklīm-i **ma'nā** (Yetīm D., G. 3, M. 8).

Қо һүсүб-и шүreti şāhid-i **ma'nāya** baқ

Terk-i cihāt eyleyüp dilber-i her cāya baқ (Yetīm D., G. 104, M. 1).

❖ **mānend:** benzer, eş || uygun, yakışır.

Her gūşede o şāhuñ çokdur çerāğı ammā

Yokdur Yetīm'e **mānend** ehl-i hüner çerāğı (Yetīm D., G. 206, M. 10).

➤ **mānend-i deryā:** deniz gibi.

Cemālī-veş Yetīmī eyledüñ çün

Gözüñüñ yaşını **mānend-i deryā** (Yetīm D., G. 3, M. 12).

➤ **mānend derya eylemek [Kalıp İ.]:** denize benzetmek.

Cemālī-veş Yetīmī eyledüñ çün

Gözüñüñ yaşını **mānend-i deryā** (Yetīm D., G. 3, M. 12).

❖ **ma'nī:** mana, anlam.

Şūret-i kesret olup **ma'nī-i** vaḥdetle bir

Zāhir ü bāṭında hep cümleyi yek-tā görür (Yetīm D., G. 41, M. 5).

Gayr **ma'nīsın** alup beyte heves itme Yetīm

Mülk-i gayrīde bilürsin ki binā itmezler (Yetīm D., G. 56, M. 13).

Şūret-i kışrı koyup **ma'nī** lübbi bulup

Ehl-i basīret olup ḥāzret-i Mevla'ya baқ (Yetīm D., G. 104, M. 5).

Şal tezerv-i **ma'nī-i** ḥāşa Yetīm

Olmış iken elde çün şāhīn қalem (Yetīm D., G. 130, M. 9).

Şeb irse bir çerāğı beyt içre çün yakarlar

Olsun sevād-ı beytün **ma'nī** yanar çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 4).

Egerçi āşinā-şüret görünür lik **ma'nīde**

Nazar itseñ seni görmüş degül bī-gānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 3).

Olmışam ehl-i vera' **ma'nīde**

Süretā kendümi itdüm kıllāş (Yetîm D., G. 76, M. 7).

Qıṭ'a-i sündüs ü istebrak iken **ma'nīde**

Şüretā kimi pelās ü kimisi atlas imiş (Yetîm D., G. 82, M. 5).

➤ **ma'nī-i emr:** emrin manası, anlamı.

Muzmahil eyle gider şüret emārātını sen

Tā ki temyız olına **ma'nī-i emr-i** mübhem (Yetîm D., G. 125, M. 10).

➤ **ma'nī-i hāş :** seçkin, özel mana.

Şal tezerv-i **ma'nī-i hāşa** Yetîm

Olmış iken elde çün şāhīn kalem (Yetîm D., G. 130, M. 9).

Ma'nī-i hāsa eger kāfiye teng oldı velī

Diñle ne düşdi bu mersiyye-i terci'a sebeb (Yetîm D., Terkiib-bend 3, M. 21).

➤ **ma'nī-i rüşen:** açık, anlaşılır anlam.

Bu sevād-ı şî'rde her **ma'nī-i rüşen** Yetîm

Leyl içinde zāhir olmuşdur meh-i tābān gibi (Yetîm D., G. 196, M. 9).

➤ **ma'nī-i rüşenā:** parlak, ışıklı mana.

Gel intikāl için bak **ma'nī-i rüşenāya**

İster çü hīn-i rihlet ehl-i sefer çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 5).

➤ **ma'nī-i vaḥdet:** bütün yaratılıştā kendisinden başka bir varlık bulunmayan Allah'ın varlığının bir ve tek olması, Allah'ın varlıktaki birliği.

Şüret-i kesret olup **ma'nī-i vaḥdetle** bir

Zāhir ü bāṭında hep cümleyi yek-tā görür (Yetîm D., G. 41, M. 5).

❖ **māni'**: bir şeyin yapılmasını önleyen şey, engel.

Hāşe-li'llāh kim ola bir sözi iki bu dem

Māni'ün def'ine ger ide işāret Kıpudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 50).

➤ **māni' olmak [D]**: engel olmak, engellemek, önlemek.

Şeb-revān şehr-i dili geşt idüben gezmekde

Saňa **māni' olā** nefsiñ 'asesi niceye dek (Yetīm D., G. 110, M. 6).

Ne revā seyrine **māni' ola** encüm kamerüñ

Ey efendi görelüm sineñi çöz tügmelerüñ (Yetīm D., Mat. 7, M. 1).

Olmaz idi vā'ızuñ efsānesi **māni'** Yetīm

Māh-ı rüze olmasaydı kufı-ı bāb-ı mey-kede (Yetīm D., G. 174, M. 9).

❖ **manşab**: makam, rütbe, derece.

Manşıbın **manşaba** vü cāhını çāh añlayalum

Hāzer üzre olalum bakmayalum dünyāya (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 5).

❖ **manşıb-ı ehl-i cihān**: dünyada makam, mevki sahibi olanlar.

Vāyesinden ehl-i 'irfānuñ olur mı behremend

Olmayanlar **manşıb-ı ehl-i cihāndan** nā-ümüd (Yetīm D., G. 32, M. 10).

❖ **Manşür**: "Ena'l-hak" "ben Allah'ım" dediği için 922'de asılarak öldürülen ünlü mutasavvuf.

Nuḫk-ı Hāḫ'dur şecer içinde ene'llāh diyen

Hem ene'l-Hāḫ ki ser-i dārda **Manşür** didi (Yetīm D., G. 203, M. 8).

➤ **Manşür-ı Hallāc**: "En-el Hak", yani "Ben Hakk'ım sözü bahane edilerek öldürülen meşhur kişi.

Ene'l-Hāḫ çağırup **Manşür-ı Hallāc**

Melāmet dārını idindi mi'rāc (Yetīm D., G. 22, M. 1).

Hezārān āferin olsun bu gün **Manşür-ı Hallāc'a**

Ene'l-Hāḫ sırrını itdi kitāb-ı 'aşka dībāce (Yetīm D., G. 173, M. 1).

❖ **Mantık-ı 'Atṭār:** Feridüddin Attar'ın ünlü Mes.si.

Mesnevî-i ḥāzret-i Monlā'yile

Üns şutup **Mantık-ı 'Atṭār'** sev (Yetîm D., G. 160, M. 8).

Mürğ-ı dil güftârda bûy-ı fenâ işmâm ider

Mantıku't-tayr ile güyâ öğredür 'Atṭār fen (Yetîm D., G. 147, M. 8).

❖ **manzûr:** bakılan.

Şekke düşmem nâzır u manzûrdan ey bî-nazır

Nâzır **manzûr** görmezsem tebeh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 8).

❖ **mār:** yılan.

Kırba vücûdı lâğar idüp çek riyâzeti

Menzil-geh olmadın saña pür mûr u **mār** ev (Yetîm D., G. 161, M. 8).

Var mı bir gülşen ki ḥârı olmaya

Var mı yâ bir genc **mârı** olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 2).

❖ **ma'rifet:** marifet, ilim, hüner || Allah'ı bilme.

Çokdur ey cân **ma'rifetle** sinesi ârâste

Şafvet ile kâam bir âyînesi ârâste (Yetîm D., G. 171, M. 1).

Şanma pür-gû olanı **ma'rifete** âgehdür

Neş'e-i 'ilme 'alâmet süḥan-ı kûtehdür (Yetîm D., G. 59, M. 1).

Kibr ile nâsa tefavvuk nideyin fen oldı

Ma'rifet bār-ı girân 'ilm ise reh-zen oldı (Yetîm D., G. 212, M. 2).

❖ **marîz:** marazlı, rencûr, hastalıklı.

Ġam **marîzinüñ** ṭabîb-i ḥâzıkıdur mey-fürüş

Gel yetiş ey ḥaste-dil dârü'ş-şifâdan şerbet al (Yetîm D., K1. 35, M. 3).

❖ **marzâ:** hastalık.

'Âkıbet olmaz ecel **marzâsına** ey dil devâ

Ḥâliyâ 'ilm-i eṭıbbâ vü müdāvâ suḥredür (Yetîm D., G. 39, M. 7).

❖ **mā-sivā:** Allah dışındaki her şey.

Muhtefidür dime ey dil **mā-sivādan** çek elüñ

Tārik-i ğayr-ı Hāk'a eclā olupdur şüfilik (Yetim D., G. 105, M. 11).

❖ **maşlūb:** asılmış, asılarak öldürülmüş.

Hem bile yıkmış idük dārını **maşlūblarıñ**

Ol gice yıkmağa virdükde icāzet Kıpudān (Yetim D., Ks. 1, M. 33).

❖ **maşraf:** sarfedilen, harcanan para, gider, harcama.

Naqd-i eşki hīn-i vuşlatda ki işār itmedük

Maşrafına şaklaruz 'ayb eyleme imsākümüz (Yetim D., G. 70, M. 6).

Maşrafına rāğib olur ehl-i dil

Ṭālib olan zātına olur hacil (Yetim D., Mes. 3, M. 29).

❖ **maştaba:** meyhaneci sediri.

'işret-ābād okunup **maştaba** vü pāy-ı hum

Beytü'l-aḫzān dinile gūşe-i zühhāda yine (Yetim D., G. 185, M. 3).

❖ **ma'sūq:** sevilmiş, sevgili, dildâr.

Nā nüvişte varakı oğur iken halk revān

Remz-i 'uşşak ile **ma'sūqa** kim eyler kâğıd (Yetim D., G. 30, M. 4).

➤ **ma'sūq itmek [Kalıp İ.]:** aşkla sevilen, âşık olunan kimse haline getirmek.

Ey Yetim ol 'aşka bes dirüz ki Leylî gafletin

Ḳaldurup **ma'sūq itdi** 'āşık-ı āğāhını (Yetim D., G. 193, M. 10).

❖ **mātem:** hüzn ve musibet zamanındaki ağlama; hüzn, keder || sevgiliden uzak kalma.

Duḫān-ı āha ser-tā-pā boyandum

Yetim āh itmeyin mi **mātemüm** var (Yetim D., G. 54, M. 12).

Ḳarañu olmaz idi rüy-ı sefid illā kim

Egnine **mātem** için şaldı siyeh şālını şeb (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 18).

Peydā idüp neşâṭ-ı reh-i mā-verāyı ben

Ḳovdum bu cāy-ı ḥüzni vü **mātem** serāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 2).

➤ **mātem itmek [D]:** matem etmek, yas tutmak; üzölmek, ağlamak; yasa bürünmek, yas tutmak.

Ağlasun **mātem idüp** cümle cihān bu ḥāle

Çıksun eflāke bu derd ile fiğān u nāle (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 59).

❖ **maṭleb:** istek, istenilen şey.

Şafā cāmından özge meşrebüm yok

Maḥabbet nuḳlı gibi **maṭlebüm** yok (Yetîm D., G. 100, M. 2).

❖ **maṭlüb:** istenilen, aranılan, talep edilen şey.

Şāh-ı Ġāzî'nün olupdur çü ġazā **maṭlūbı**

Kāfire gönderelüm şā'ıklarla ṭōpı (Yetîm D., Mrb. 1, M. 9).

Gözün aydın münevver itdi çeşmün çihre-i **maṭlūb**

Ciger-guşen yüzün gördün hezārān minnet Allāh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 7).

❖ **mā-verā:** bir şeyin ötesinde, arkasında, gerisinde bulunan yer, zaman vb., öte.

Berri 'ālemden el çekerdün sen

Mā-verāsi ḥaberlerin alsañ (Yetîm D., K1. 10, M. 2).

➤ **mā-verā-yı cihān:** dünyanın, kainatın ötesi.

Birisini ḳomaz ki seyr idevüz

Mā-verā-yı cihān temāşāsı (Yetîm D., K1. 11, M. 2).

❖ **māyil:** bir yana, bir tarafa doğru eğilmiş, meyletmiş.

➤ **māyil olmak [Kalıp İ.]:** istekli, hevesli, arzulu olmak.

Döymedi dil ol meh-i müşğīn-niḳābı görmege

Māyil oldu göz yaşı ol āf-tābı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 2).

➤ **māyil olan:** bir şeye yatkınlığı, yeteneği olan, meyilli.

Devletüñ çünki āhiri letdür

Lete lâyıq degül mi **māyil** olan (Yetîm D., K1. 24, M. 4).

❖ **mayna:** aşığı indir anlamında bir denizcilik komutu.

Maynayile sağanakdan korkman

Ne kadar esse şavursa yeñerin (Yetîm D., K1. 1, M. 33).

❖ **mazhar:** bir şeyin görünür duruma geldiği, görüldüğü, açığa çıktığı, zâhir olduğu yer veya kimse, tecellî yeri.

➤ **mazhar-ı Hâk:** Allah'ın tecelligahı.

Ezelî **mazhar-ı Hâk** olmasa zât-ı âdem

Dâr-ı kurbetde nite olayidi ol ebedî (Yetîm D., G. 203, M. 5).

➤ **mazhar kılmak [Kalıp İ.]:** görünür kılmak, açık etmek.

Hüdâ devlet diler insâna zâtına **kılüp mazhar**

Dirig ü hayf kim ol zât-ı devlet-hâhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 3).

➤ **mazhar olmak [Kalıp İ.]:** erişmek, ulaşmak, nâil olmak.

Mazhar-ı fenzurü olup nergis

Jâle-i 'aynı oldu Nîl ü Aras (Yetîm D., Mes. 2, M. 19).

Kendü ayağıyile gelse kul

Luṭfa **mazhar** düşüp olur maqbül (Yetîm D., Mes. 2, M. 122).

➤ **mazhar-ı sırr-ı 'alâ:** yüce sırlara ulaşmış.

Evvel āhîr sözüümüz hâk velî

Mazhar-ı sırr-ı 'alâ Seyyid 'Alî (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 128).

➤ **mazhar-ı ta'ne-i agyār itmek [Kalıp İ.]:** rakibi başkalarının ayıplamasına layık görmek.

Cân u dilden beni bîzâr itdün

Mazhar-ı ta'ne-i agyār itdün (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 50).

❖ **mazlūm:** zulme uğramış, fakir, kalender.

Tünd-bād-ı āh-ı **mazlūma** nazar hüsrevlerüñ

Sāye-bān u hayme vü çetr ü visākı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 3).

❖ **mebde'-i aşla:** esas, hakiki, başlangıç.

Añladı bildi cihān olmaduğın cāy-ı mağarr

Mebde'-i aşla rüçü' eyleyüben kıldı güzer (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 26).

❖ **mebgāz-ı dehr-i fenā fırka:** geçici dünyanın nefret edilen, kötü topluluğu.

Mebgāz-ı dehr-i fenā fırkasını cāndan sev

Çatıl ol zümreye hem mülk-i bekā sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 9).

❖ **mebhūt:** hayretle, şaşkın, mütehayyir. Sersem.

'Aşk ile **mebhūt** ü hayrānam egerçi ben gedā

Ĥāmdü-li'llāh zāhid-i ĥod-rā gibi gül olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 5).

❖ **mecāl:** takat, güç, kuvvet, derman.

Eğlenilmez k'ola reftāra **mecāl**

Pāy-der-gil olan ol gūş ĥarda (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 137).

❖ **mecālis:** meclisler, toplantı yerleri (içki, eğlence toplantıları, tekke toplantıları ve mahşer günü bağlamlarında).

Nāme de açılup **mecālisde**

Vākıf ide 'avāmı peygāma (Yetîm D., G. 181, M. 7).

❖ **mecâz:** gerçek olmadığı halde bir gerçeğe işaret eden ve gerçekmiş gibi görünen oluş, gerçeğin zıddı, gerçek dışı.

Kim ki vādî-i ĥaķīkatde **mecāza** meyl ider

Aña beñzer Ka'be'ye varur Ĥicāz'a meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 1).

❖ **meclis**: sohbet etmek ve eğlenmek amacıyla bir araya gelmiş dost ve arkadaş topluluğu || içki meclisi, sevgilinin bulunduğu meclis.

Sākīyā **meclisde** benden güft ü gū gelmezdi hiç

Ger şürāhī çekmese boyun diyü kulkul baña (Yetîm D., G. 9, M. 5).

Dün gice esrārumuz mestāna fāş olmuş Yetîm

Bilmedük hüş-yārdan **meclisde** nāşī var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 10).

Şu **meclis** kim ayak başmak diler pîr-i muğān anda

Sebük şalınmasun sāki şaķın rıtl-ı girān anda (Yetîm D., G. 180, M. 1).

Tîre-hālüz zülf-i şeb-rengüñle devr itsün meded

Āftāb-ı şa'şā'a pertāb-ı **meclis** sākīyā (Yetîm D., G. 2, M. 4).

➤ **meclis pür-ḥün-āb-ı cām-ı**: meclisin kan dolu kadehi.

Nağme bünyād eylesün mızrāb-ı meclis sākīyā

Girye itsün **cām-ı pür-ḥün-āb-ı meclis** sākīyā (Yetîm D., G. 2, M. 2).

❖ **mecma'ı**: toplanılan yer.

Sühāndān ehli diller **mecma'ı** yine olup memlū

Gehi şatranc u eş'ār u gehi lāğ ile güft ü gū (Yetîm D., Mrb. 2, M. 29).

❖ **Mecnûn**: Mecnûn, 'aşk yüzünden deli-divâne olmuş, akli başından gitmiş kimse,

Leylâ ile Mecnun hikâyelerinin erkek kahramanı, Kays.

Dimesün çāk-i giribānum gören şeydā baña

Perde ol **mecnūnuñam** ey dāmen-i sahrā baña (Yetîm D., G. 6, M. 2, 3).

Belâ deştinde **Mecnûn'a** dıraḥt-ı kūy-ı Leylî'dür

Duḥān-ı āhdan kat kat k'olupdur sāye-bān anda (Yetîm D., G. 180, M. 5).

Çıķmadı **Mecnûn'dan** fikr-i beyābān-ı cünûn

Gitmedi Ferhād'dan zevķ-ı hevā-yı Bî-sütûn (Yetîm D., G. 145, M. 1).

Geçdi ben divāneye bir tūrri-i şeb-gün bend

Oldı tar-ı gīsū-yı Leylî' yile **Mecnûn** bend (Yetîm D., G. 34, M. 2).

Gördüğün Leylî sanan **Mecnûn** gibi

Vâlih ü âşüfte hayrân gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 5).

Zebûn-ı râh-ı ‘aşk olmuş gibi Ferhâd ile **Mecnûn**

Döşenmiş biri şahrâya biri küh-sâra yasdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 3, 7).

Olmayınca münkesir mümkün degül kesb-i sürûr

Şınmayınca kâsesi ‘arz itmedi **Mecnûn** neşâf (Yetîm D., G. 87, M. 8).

Hem dahı **Mecnûn** gibi fenn-i cünûn-ı ‘aşka düş

Sen de bir Leylî-vesûñ dîvânesi ol giderek (Yetîm D., G. 111, M. 13).

Leylî ki rahne eyledi **Mecnûn** kâsesin

Pür ni‘met-i beşâret idüpdür şımağ degül (Yetîm D., G. 124, M. 9, 11).

Mecnûn işitse bu dil-i şeydâ haberlerin

Güm eyler idi deşt ile şahrâ haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 1).

Eger eţfâl elinden yağsa **Mecnûn** başına taşlar

Üşüp başına kuşlar yapmaz idi âşiyân anda (Yetîm D., G. 180, M. 7).

Kâr ile gördüm muqayyed Bî-sütûn Ferhâd’ını

Ehl-i iţlâk eyledüm deşt içre **Mecnûn** adını (Yetîm D., G. 202, M. 2).

Dâmen-i deşt ise **Mecnûn’ı** giribân-çâk idüp

Vâdî-i mihnetde itmişdür tek ü pûdan zebûn (Yetîm D., G. 145, M. 5).

Mecnûn’ı deşte gönderüp uzağa şaldılar

Ferhâd’ı sürdiler yoğuşa tağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 1).

Cûylar cünbişidür şanma fenâ deştinde

Dehr ili dahı sürer silsilesin **Mecnûn’uñ** (Yetîm D., G. 108, M. 6).

Göz yaşı gibi şuyı gam gibi aşı var imiş

Ûays’a **Mecnûn** dimeñüz ‘aql-ı ma‘âşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 2).

➤ **mecnûn-ı siyeh-baht**: kara bahtlı, talihsiz Mecnun.

Leylî **Mecnûn-ı siyeh-bahta** muğaylân sâyesin

Beñzedelden dūd-ı āha boyadı ħar-gāhını (Yetîm D., G. 193, M. 5).

❖ **mecrā-yı bahr-i ‘aşk**: aşk, sevgi denizinin yolu.

Vāridāt-ı ‘aşka zāhid eyleme hıkd ü hased

Hār u hāşāk olamaz **mecrā-yı bahr-i ‘aşka** sed (Yetîm D., G. 29, M. 2).

❖ **mec‘ül**: meydana çıkarılmış, yapılmış olan.

Hāliş ü muhliş olup seyr ü sülükumda Yetîm

Zāhid-i reh-zen gibi sālūs u **mec‘ül** olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 10).

❖ **meczūb**: aklını yitirmiş kimseler, deliler; tanrı aşkıyla aklını yitirmiş kimseler, abdallar.

Bu sînem zaḥmına gördüm dil-i āvāre yaşdanmış

Şu bir **meczūba** beñzetdüm ki girmiş ġāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 2).

❖ **med**: nihayet, son.

Yirleri şiven ü nālişler ile ditredelüm

Gökleri inledelüm virmek ile nāleye **med** (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 46).

❖ **medār**: neden, sebep, vasıta ıı dayanak, yardımcı.

Uşül ehli bilürler dāyirem hep

Ki devr içre **medār**um ‘aşkdur ‘aşk (Yetîm D., G. 103, M. 4).

❖ **meddāḥ olsa [Kalıp İ.]**: öven, medh eden olsa.

Ol lebi gönçeyi medḥ eyleyimez

Ey Yetîm **olsa** hezārān **meddāḥ** (Yetîm D., G. 26, M. 10).

❖ **meded**: lütuf ve yardım istemek için kullanılan sesleniş, imdat, yardım.

Bu Yetîm-i güm-şüde üftān ü hīzāndur **meded**

Ol ġarīb-i bī-ser ü bī-pāya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 13).

Tire-ḥālüz zülf-i şeb-rengüñle devr itsün **meded**

Āftāb-ı şa‘a‘a pertāb-ı meclis sākīyā (Yetîm D., G. 2, M. 3).

Āteş-i ‘aşka yanup ḥākister oldum hey **meded**

Ey semender-vār idenler nār-ı sūzānı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 5).

Diger-gün hâl olup kaldum **meded** derd ü elemlele

O hünî öldürür bir gün beni zulm ü sitemlele (Yetîm D., G. 179, M. 1).

Yıkdı bād-ı ecel ol ar'ar-ı mevzūnı **meded**

Berg ü bārını bulup itdi ta'addi bî-ḥad (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 37, 39, 69).

➤ **meded itmek [Kalıp İ.]**: yardım etmek.

Giryeden kalmadı çihremde benüm kaçtre-i eşk

Meded itsün demidür hün-ı ciğer ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 6).

➤ **meded olmak [Kalıp İ.]**: yardım olmak.

Egleyimezler beni feryād-res ma'cün ile

Sakîyâ **olsun meded** āb-ı 'ineb feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 6).

❖ **medḥ**: birini, bir şeyi övmek için söylenen söz veya yazılan yazı, övgü.

Defter-i ehl-i fenāda nāmı sebt olmak gerek

Halk içinde her kim oldu **medḥ** ile zemden ḥalāş (Yetîm D., G. 84, M. 4).

➤ **medḥ eylemek [D]**: övmek.

Ol lebi gönçeyi **medḥ eyleyimez**

Ey Yetîm olsa hezārān meddāḥ (Yetîm D., G. 26, M. 9).

Dıraḥt-ı Sidre'yi **medḥ eyleyüp** yād itme ey şüfî

Hevāsın ol hevādan eyledi ber-ter gönül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 5).

❖ **mefsaka**: günah işlenen yer.

Çün hān-kāh u mey-kedeye kur'a eyledük

Düşdi o dār-ı nedve saña **mefsaka** baña (Yetîm D., G. 1, M. 8).

❖ **meftūḥ**: açılmış, açık.

Ġayra **meftūḥ** iken ol bāb-ı kerem

Bize iğmāz ile divār itdüñ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 53).

❖ **meger**: bilinmeyen, farkında olunmayan bir durum için kullanılan bir söz, meğerse, oysa, oysaki.

Ṭolanur gülşeni bülbül yine pervâne-şifat

Çemene oldu **meger** şem'-i şeb-istân gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 6).

Meger odlar çıka ğam sillesiyile ol dem

Ḳalmaya hûn-ı ciğerden eser ey dîde (Yetîm D., G. 187, M. 7).

Yâr luṭfından **meger** gûş eyleye nazmum Yetîm

İtmez ben bu müzahref türrehâtumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 13).

Nây-veş sûz ile nâlišler ider 'âşık **meger**

Âteş urdı cânına zâr-ı rebâb-ı Mes. (Yetîm D., G. 198, M. 5).

Yürür devr eyleyüp ṭurmaz piyale ey Yetîm aşlâ

Meger bezm-i neşâṭ-engîze ibn-i mâşîdür sâķî (Yetîm D., G. 208, M. 10).

Olmağa sîne-i mecrûha yaķı

Meger ihsân ide kâfir püserin (Yetîm D., K1. 1, M. 52).

Ḳalmadı bir müşevveşü'l-hâṭır

Meger illâ ki hâṭır-ı şâ'ir (Yetîm D., Mes. 2, M. 42).

❖ **meges**: sinek || sevgilinin beni.

Şol ğıdâyı ki saña şundi Cemâlî be Yetîm

Rûḫ-ı Ḳudsî olamaz bir **megesi** ol hanuñ (Yetîm D., G. 109, M. 10).

Sofra-i hân-ı Cemâl itdi Yetîm'i **meges**

Ḳâf-ı kanâ atde lîk kendüyi 'Anķa görür (Yetîm D., G. 41, M. 9).

Bu menzilde Hüdâ emrinsiz itmez bir **meges** cünbiş

Ki deryâ mevcine tâbî'dür eyler hâr u ḫas cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 1).

❖ **meges-rân**: yelpâze.

İḫâṭa eylemişlerdür **meges-rânı** olup ervâḫ

Yetîm âlûde leb düşmiş der-i ḫammâra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 9).

❖ **meh:**

1. dünya'nın uydusu olan gök cismi, kamer, mah.

Zîr ü zeber olacağına 'arz ider Yetîm

Mihr ü **meh** ü nücüm ile bu bî-ķarār ev (Yetîm D., G. 161, M. 10).

Ķapuñda ağlayanlar dimesünler

Şeref burcında ey **meh** kevkebüm yoķ (Yetîm D., G. 100, M. 10).

1.1. ay yüzlü sevgili.

Ķün saña çāh-ı raşaddur 'unşur-ı hāki hākim

Nāzır-ı seyyāre vü hūr-şid ü **meh** kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 14).

2.yılın on iki bölümünden her biri. bir ayın herhangi bir gününden ertesi ayın aynı gününe kadar geçen veya yaklaşık otuz gün olarak kabul edilen süre.

Bu dünyā bir maħall-i sür'at ancak

Meh ü sāli hemān bir sā'at ancak (Yetîm D., G. 102, M. 2).

Hüdāyā şāh-ı devrānuñ şebi Ķadr ola rüyı 'id

Safā vü zevķ u 'işretlerle geçsün her **meh** ü sāli (Yetîm D., Terķib-bend 1, M. 82).

Şem'a-i ruħsārına zülfi şebinde ol **mehüñ**

Bāl ü per yaķıcı bir pervānedür mihr-i felek (Yetîm D., G. 111, M. 5).

➤ **meh-i müşgîn-niķāb:** siyah peçeli güzel.

Döymedi dil ol **meh-i müşgîn-niķābı** görmege

Māyil oldu göz yaşı ol āf-tābı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 1).

➤ **meh-rū:** ay yüzlü güzel/dilber.

Gāh mihr-i sipihr-i 'izzetdür

Gāh evc-i ħasende **meh-rūdur** (Yetîm D., G. 52, M. 10).

➤ **meh-i tābān:** parlak ay.

Bu sevād-ı şî'rde her ma'nî-i rüşen Yetîm

Leyl içinde zāhir olmışdur **meh-i tābān** gibi (Yetîm D., G. 196, M. 10).

❖ **meḥāsin-i elfāz**: iyi ve güzel sözler.

Ṭumṭurāk u **meḥāsin-i elfāz**

Virür insāna çok şeref ḥaḳḳā (Yetîm D., K1. 6, M. 1).

❖ **Mehdî-i dîn**: kıyamet gününden önce gökten Allah'ın izni ve emriyle inerek bütün insanları hidayete kavuşturacağına, Süfyan'ı öldürerek yeryüzünü sonsuz bir barış ve sevinçle dolduracağına inanılan ermiş.

Ey **Mehdî-i dîn** ğayret aḥbābı helāk itdi

Gel ḥāriciyile kıl Deccāl'ı perākende (Yetîm D., G. 178, M. 5).

❖ **Mehemmed Kāsım**: Yetîm'in meclislerinde bulunduğu anlaşılan ve ney çalmakla tanınan biri.

İñlese nāy-ı **Mehemmed Kāsım**

Güş ṭutsaḳ dem-i Dāvūd'a yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 103).

❖ **meh-tāb-ı meclis**: meclisin ay ışığı.

Cāmda 'aks-i ruḥuñ gördüm didüm şevḳ eyleyüp

Bir iken oldı iki **meh-tāb-ı meclis** sākīyā (Yetîm D., G. 2, M. 6).

❖ **mekān**: yer, bulunulan yer.

Göñül Sî-mürğ'ına Ḳāf-ı maḥabbet āşiyān iken

Mekānımı semender-vār nīrān eyleyen ṭālī' (Yetîm D., G. 93, M. 4).

'İş ü 'işret-ḥāne ey nāz u na'im ehli size

'Āşık-ı ğam-ḥāreye ser-ḥadd-i miḥnetdür **mekān** (Yetîm D., G. 153, M. 4).

Tābına döymeye külli kül ola kevn ü **mekān**

Zāhir olursa eger sūz-ı derūnum yā Rab (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 19).

❖ **mekr**: hile, düzen, aldatma.

Ol şanem ḥāṭır-nişān itdükde 'uşşākı raḳīb

Küfri ez-ber oқыup **mekrin** hemān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 8).

Merdlerden bilürüz **mekr** ü hıyel gelmez lik

Zen-i mekkâre olur şüret-i insânda şaşkın (Yetîm D., G. 156, M. 11).

❖ **mekseb**: kazanç, gelir.

Arz-ı hâlî-i vakfı **mekseb** için

Ecr mislin virüp taleb itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 9).

Çoyup ser-mâye-i fazlı birâder

Erâzil **meksebine** oldu mâ'il (Yetîm D., K1. 5, M. 2).

❖ **mekteb**: herhangi bir derecede öğrenim görecek olanların toplu olarak devam ettikleri öğretim kurum.

➤ **mekteb-i ğam**: dert, tasa, üzüntü okulu.

Mekteb-i ğamda şorarsañ bu Yetîm'ün hâlin

Rûz u şeb şevķun ile meşķ-ı mahabbet ķaralar (Yetîm D., G. 55, M. 9).

➤ **mekteb-i ten**: beden okulu.

Mekteb-i tenden anı hâcesi âzâd itdi

Ebcede çıkmasına muntazır iken eb ü ced (Yetîm D., Terķib-bend 3, M. 41).

❖ **mektûb**: bir şey haber vermek, sormak, istemek veya duyguları bildirmek için birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kağıt, name.

Gölge ağardı gün gibi tōpuñ

Vahy-i Cibrîl olurdu **mektûbuñ** (Yetîm D., Mes. 2, M. 74).

O demler gitdi âh ile dir idüñ gelmedi **mektûb**

Seni araya almışdı belâ vü miñnet ü âşûb (Yetîm D., Mrb. 2, M. 5).

❖ **melâlet**: bıkmak, usanma, usanç, melâl.

İstemezin rızķ ile şol vüs'ati

Vire **melâlet** lebeğav âyeti (Yetîm D., Mes. 3, M. 32).

❖ **melâmet:** giyim kuşam, zikir, âyin gibi yerleşmiş âdet ve törenlere önem vermeyip nefsi devamlı yermeyi, kınamayı, böylece halkın iltifâtından uzaklaşarak Hakk'a yaklaşmayı esas alan anlayış.

Ene'l-Hak çağırup Manşür-ı Hallâc

Melâmet dârını idindi mi'râc (Yetîm D., G. 22, M. 2).

❖ **melâz:** sığınacak yer, melce.

Melâz u melce'-i şehdür mesâkin-i belâ-perver

Cenâb-ı pād-şâhî ihtirâz idüp belâyâdan (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 63).

➤ **melâz-ı cebr:** zorluk, sıkıntı mekanı.

Künc-i hamûl u gûşe-i faqr u ribât-ı şabr

Mihnet-serâ vü kâh-ı belâ vü **melâz-ı cebr** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 26).

➤ **melâz iden [Kalıp İ.]** sığınacak yer, melce eden.

Âteş-i 'aşka yanup hâkister oldum hey meded

Ey semender-vâr **idenler** nâr-ı süzânî **melâz** (Yetîm D., G. 35, M. 6).

Ey gedâlar sâyesinde hoş geçüp idem huzûr

Bu huzûra irmez **iden** zıll-ı sulţânî **melâz** (Yetîm D., G. 35, M. 8).

➤ **melâz itmek [Kalıp İ.]:** sığınacak yer, melce etmek.

Pâk-rû dil **k'itdi** ol çâh-ı zennehdânî **melâz**

Yûsuf-ı güm-geşte güyâ **itdi** zindânî **melâz** (Yetîm D., G. 35, M. 2, 4, 10).

❖ **melce':** sığınak.

Ehl-i dilûñ **melce'i** kapuñ durur

İki cihân devleti tapuñ durur (Yetîm D., Mes. 3, M. 3).

➤ **melce'-i şeh:** padişah, hükümdar sığınağı.

Melâz u **melce'-i şehdür** mesâkin-i belâ-perver

Cenâb-ı pād-şâhî ihtirâz idüp belâyâdan (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 63).

❖ **melek:** Allah katında bulunan ve nur olarak yaratılan varlıkların her biri.

Nāz u istiğnāsını arturduğınca ol **melek**

Ādem olan meskenet birle niyāza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 5).

❖ **melekiyyet demi:** melekler zamanı.

Şâf-dil ol **melekiyyet demidür**

Şeytanat eyleme yâr âdemidür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 81).

❖ **mellâh:** denizci, gemici, kaptan.

Eşk gird-âbına düşdiyse ne ğam

Āşinâdur bu deñizle **mellâh** (Yetîm D., G. 26, M. 6).

❖ **mel'ûn:** lanetlenmiş.

Dümen toğrıldup İspanya diyen bî-dîn [ü] **mel'ûna**

Yine şevk eyleyüp girdük ÷onanmā-yı hümāyûna (Yetîm D., G. 182, M. 1).

❖ **me'men olmak [Kalıp İ.]:** sığınılacak, güven duyulacak, emin ve emniyetli yer olmak.

Binānuñ şeş-cihâtı olsa āhen

Fenā seylerinden **olmaz** çünkü **me'men** (Yetîm D., Mes. 4, M. 8).

❖ **memleket:** bir devletin, bir hükümdârın yönetimi altında bulunan yer, ülke. Tanıkta aşğın gönlüne benzetilmiştir.

Ceneviz **memleketin** hâk ile yek-sân idelüm

Gel ÷onanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 15, 18).

Defter-i şi'r ü devât ü kalem ü künc-i ferâğ

Bize bes **memleket** ü hayl ü haşem dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 8).

❖ **memlû:** dolu, dopdolu.

Nażar it hâlûme cānâ hayâl-i hâl lebden

Gehi sevdâyile **memlû** gehi ÷opdolı kandur dil (Yetîm D., G. 122, M. 8).

➤ **memlū olmak [Kalıp İ.]:** dolu, dopdolu olmak.

Sühāndān ehli diller mecma'ı yine **olup memlū**

Gehi şatranc u eş'ār u gehi lāğ ile güft ü gū (Yetīm D., Mrb. 2, M. 29).

❖ **men':** yasak || kim, kim ki, o kimse ki.

Odlara yansun ḥarāb olsun ki **men'-i** vaşl ider

Bu ḥarāb-ābādda āsyābumuz emlakümüz (Yetīm D., G. 70, M. 9).

Çünkü Ḥaḳ naḥnū ḳasemnā didi **men'-i** müdde'ī

Hā'il-i feyz olsa rızḳ-ı ḳismete neyler begüm (Yetīm D., G. 126, M. 7).

❖ **men'-i şafā eylemek [Kalıp İ.]:** gönül huzurunu, rahatlığı yasak etmek.

Vücūdum varlığı **men'-i şafā eyler** küdüretdür

Küdüretten ḥalāş idüp şafā ehlinden it yā Rab (Yetīm D., G. 10, M. 5).

❖ **men 'aref:** “Kendini tanıyan Rabbini tanır” kutsi hadisinin ilk kısmı.

Ḳāfile sālārumuz şāh-ı Necef

Remz idüp çünkü buyurdu **men 'aref** (Yetīm D., G. 96, M. 2).

❖ **menāl:** bir kimsenin sâhip olduğu her şey, mal mülk, servet.

Niçesinüñ görmüşüz māl ü **menāli** ḳaldığın

'İş ü 'işret-ḥānesi vīrān ü ḥālī ḳaldığın (Yetīm D., G. 151, M. 1).

Şadaḳayçün kesret-i māl ü **menāl**

Ādemīyi eyler imiş ḥoş-ḥışāl (Yetīm D., Mes. 3, M. 27).

❖ **menba'-ı ehl-i şafā:** gönül huzurunun, rahatlığın kaynağı.

Menba'-ı ehl-i şafādur her diyār ammā Yetīm

Rūm gibi olmaya ḫab'ı Güher-pāş ocağı (Yetīm D., G. 197, M. 9).

❖ **menhec-i rāh:** geniş, açık yol.

Menhec-i rāh-ı 'alāyiken 'ācebdür yirlere

Çalınup gündən güne ednā olupdur şūfilik (Yetīm D., G. 105, M. 9).

❖ **menzil:** yer, mekân; gidilecek mesafe.

Yâ ilâhî kılasın **menzilini** Dâr-ı Na'îm

Rûh-ı pâkini mu'azzez idesin anda muķîm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 73).

Bu **menzilde** Hüdâ emrinsiz itmez bir meges cünbiş

Ki deryâ mevcine tâbi'dür eyler hûr u has cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 1).

➤ **menzil almak [Kalıp İ.]:** yol almak.

Naẓm meydânında ey ıtab'um semendi **menzil al**

Ehl-i dil taḥsinidür bu yolda çün ögdül baña (Yetîm D., G. 9, M. 9).

➤ **menzil-gâh:** menzil yeri, konak.

Üns vâdisinde Leylî eyleyüp terk-i vücûd

Vahşet-âbâd-ı 'ademde itdi **menzil-gâhını** (Yetîm D., G. 193, M. 8).

➤ **menzil-geh:** menzil yeri, konak.

Bûm **menzil-gehini** cây-ı Hümâ itmezler

ıu'me-i tütüyi güncişke gıdâ itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 1).

➤ **menzil-geh olmak [Kalıp İ.]:** menzil yeri, konak.

Kırba vücûdı lâgar idüp çek riyâzeti

Menzil-geh olmadın saña pür mür u mâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 8).

➤ **menzil-geh-i me'men:** sığınılacak konak, yer.

Emn virmezdi Yetîm abdâla kesret olmasa

Tekye-i vahdet gibi **menzil-geh-i me'men** Dede (Yetîm D., G. 170, M. 14).

➤ **menzil itmek [Kalıp İ.]:** yolcuların konakladıkları yer, konak yeri, konak haline getirmek.

Güşe nolur **iderin** saķf-ı semâyı **menzil**

Sa'y idüp itdüre ger kaı'-ı mesâķıt Kıpudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 45).

➤ **menzil-i murād:** erişilmek istenen yer.

Oğ gibi toğruluk idüp her-bār

Eylegil **menzil-i murāda** güzer (Yetîm D., K1. 16, M. 4).

➤ **menzil olmak [Kalıp İ.]:** yurt, mesken haline gelmek.

Oldı İstanbul'dan çü **menzilüm** şahrā-yı Niş

Anı bildüm var imiş bu 'ālemüñ nūşında niş (Yetîm D., G. 75, M. 1).

➤ **menzil-i vîrāne:** harap olmuş mahal, yer.

Yetîm el çek nedür bu āb u gil ta'mîrine gūşış

Özüñ vîrāne kıl çün **menzil-i vîrānedür** dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 10).

❖ **merātib:** mertebeler, dereceler.

Herkese қadri қadar oldı **merātib** tevzî'

Mertebeñden geçemezsin çalışırсаñ biñ yıl (Yetîm D., G. 116, M. 3).

❖ **mercān:** "mercan" denizden çıkan kırmızı cevher.

Eşğ gird-ābında bu müjgān-ı hūn-ālūdumuz

Қа' r-ı deryāda yatur bir niçe **mercān** gibi (Yetîm D., G. 196, M. 4).

❖ **merci'i:** mürâcaat olunacak, başvurulacak yer, kimse.

Ger şorarlarsa Cemālî'yi cevāb-ı қа'ı

Fuzālā-yı ŧuruқuñ **merci'i** vü mu'tekidi (Yetîm D., G. 203, M. 12).

❖ **merd:** yiğit, cesur, kahraman ||güvenilir, sözünün eri, mürüvvetli, hamiyetli (kimse)

Gel sebük-bār ol dilerseñ ey refiқ

Merdde rev diyeler ehl-i ŧarîқ (Yetîm D., G. 101, M. 2).

Merdlerden bilürüz mekr ü hîyel gelmez lik

Zen-i mekkāre olur şüret-i insānda şaқın (Yetîm D., G. 156, M. 11).

Merde dünyā sevgisi gibi ağır yük gelmedi

Virme dil dünyāya çekme merd iseñ 'avret yükin (Yetîm D., G. 158, M. 7).

Ol iki **merde** şeş-cihetden gelip belā

Şit ü şadā-yı 'aşkı şola şağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 3).

Nuķuş-ı ğayrdan levh-i dili pāk eyleyüp ol **merd**

Boyadı qanlara cismin sözün itmedi illāca (Yetîm D., G. 173, M. 3).

Merd iseñ ferd ol muķayyed olma ıtlāk isteyüp

Ķahbe dünyānuñ nikāhı vü talākı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 7).

Merd şā'ir k'ola belîğ ü bülend

Sāhat-ı nazma şalmış ola semend (Yetîm D., Mes. 2, M. 45).

Ĥande eyler gibice cānını teslim itdi

Aĝladup **merd** ü zeni Pîr Meĥemmed Ķelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 58).

Merd iseñ ehl-i ĥaseb ol itme da'vā-yı neseb

Fıkr-i ābā itmedin eyle ibāhim zıkr-i ced (Yetîm D., G. 29, M. 7).

'Aşķ pîridür Cemālî ey Yetîmî **merd** iseñ

Zeyline idüp teşebbüs ğayrdan kendüñi çek (Yetîm D., G. 111, M. 11).

➤ **merd-i Ĥaķ**: Allah'ın kulu.

Ĥile-i nefis ü şeyātın olmasa ey **merd-i Ĥaķ**

Sālik-i rāh-ı Ĥaķ'a āsān imiş dervişlik (Yetîm D., G. 106, M. 7).

➤ **merd-i lebib**: akıllı, zeki insan.

Sözümü defter ü dīvānda görüp **merd-i lebib**

Didi bu siĥr durur saķlaya aĥker kāĝıd (Yetîm D., G. 30, M. 9).

➤ **merd olmak [Kalıp İ.]**: cesur, yiĝit, sözüne sadık olmak.

Merd olup baĝlar iseñ bendini muĥkem tonuñ

Küşti-ĝir-i felege bes didürür oyunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 1).

Zen-i dünyāya iki bir dime

Vir talāk-ı selāseyi **merd ol** (Yetîm D., K1. 13, M. 2).

➤ **merd-i reh**: yiĝitlik, kahramanlık yolları.

Merd-i rehsin girü itdünse eger kevneyni

Be bilürsin iki 'ālem saña seng-i rehdür (Yetîm D., G. 59, M. 5).

❖ **merdāne-vār:** merdane gibi.

Şalar **merdāne-vār** āvāz ber-baṭṭ

Degül mi bi'llāh erkek sāz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 1).

❖ **merdi:** yiğitlik.

Merdilik iklîm-i dil seyyāhı olmaḡdur Yetîm

Ol ki çāder pūş zendür oldı seyyāh-ı cihān (Yetîm D., G. 155, M. 9).

❖ **merdüm:** kişi, kimse || adam, insan.

Hañcer-i müjgānına bir çeşm-i āhūnuñ ṭurup

Sîne germiş dil gibi bir şîr-i **merdüm** var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 6).

Merdüme haşlet didüğüñ sîm imiş

Nuḡre vü zer vācib-i ta'zîm imiş (Yetîm D., Mes. 3, M. 25).

❖ **merdüm-küş:** adam öldüren || katil.

Ġamzesi tiġını ser-tîz eyleyüp mest ü ġazûb

Görmedüm ol yār-ı **merdüm-küş** gibi şeydā levend (Yetîm D., G. 33, M. 4).

❖ **merḡabā:**

1. "Hoş geldiniz" mânâsında ve âşinâlık makâmında el göġüse koyulup, misâfire hitâben irat olunur kelime.

Yine her cānibe 'aşḡ ile müşġ ü **merḡabā** geldi

Dil-i maḡzûn-ı yārāna meserretle şafā geldi (Yetîm D., Mrb. 2, M. 25).

2.övülen, yüceltilen kimse veya şeye hitap sözü olarak kullanılır.

Ehl-i Yetîm çün ecel derdine bulmadı devā

Ey tecerrüd 'ālemi ehlen ve sehlen **merḡabā** (Yetîm D., Mat. 1, M. 2).

➤ **merḡabā eylemek [D]:** merhabalaşmak, selamlaşmak.

Ālāyiş-i dü-kevn ile ey şeyḡ virme el

Ālüdeyile **eylemez**in **merḡabāy**ı ben (Yetîm D., G. 148, M. 6).

❖ **merhale:** aşama, menzil.

'Aşk şahrâsı sebük-pâlarını yitmez mi

Merhale kat'ı için gûşsa vü ğam zâd gönül (Yetîm D., G. 119, M. 12).

❖ **merhem:** ilaç, çare, derman.

Görmedi kimse bir belâsuz bal

Biledür kand ise **merhem** ü riş (Yetîm D., G. 80, M. 8).

Zahmlardur urılan tiğ-i belâyile yine

Dil-i şad-pâresine **merhemi** dervîşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 10).

❖ **merkeb:** eşek

Şikeste pâre vü hayretde kaldum

Mesâfe kat'ına bir **merkebüm** yok (Yetîm D., G. 100, M. 12).

❖ **mermüz:** açıkça belirtilmeyip işâret ve îmâ yoluyla anlatılan, üstü kapalı ve dolaylı olarak ifâde edilen, remizli.

Vey şeh-i kişver-i nikât ü rümüz

Muhtefî fehmüne degül **mermüz** (Yetîm D., Mes. 2, M. 78).

❖ **mersiyye:** ağıt, birinin ölümü üzerine duyulan teessürü anlatmak için yazılan manzume.

Ma'nî-i hâsa eger kâfiye teng oldu velî

Diñle ne düşdi bu **mersiyye-i** terci'a sebeb (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 22).

❖ **mertebe:** derece, basamak, rütbe.

Ehl-i dil ol yitişüp pâye-i rûhânîye

Haşerâta virülür **mertebe-i** âb u gil (Yetîm D., G. 116, M. 10).

Herkese kadri kadar oldu merâtib tevzî'

Mertebeñden geçemezsin çalışırsañ biñ yıl (Yetîm D., G. 116, M. 4).

❖ **Merve:** Mekke'de bir dağın adı olup, hacılar bununla Safa ovasında sa'y ederler, yani yedi defa gidip gelirler ki, hac farızasının rükünlerindedir.

Şafâ vü **Merve** haqqıyçün her iklîmüñ tavâfında

Niyâz itdükçe kıblemdür Qalâtâ'yile (Yetîm D., G. 115, M. 3).

Ger Şafâ-yı küyuñı koyup varursam Ka'be'ye

Merve haqqı virmeye hâr-ı muğaylân yol baña (Yetîm D., G. 9, M. 8).

❖ **mesâ:** akşam.

Şubh u **mesâda** gitmez olupdur yüzümden âh

Cüd u sehâ ricâsına dest-i hacâletüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 53).

Geçilmez güşe-i mey-hânede rind-i sebû-keşden

Nedür 'ayyâş ü kallâş ile bu şubh u **mesâ** cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 4).

Mülk-i lâ subh u **mesâ** semtinden isterseñ haber

Bî-cihâta bî-cihet ehl-i nigh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 3).

❖ **mesâcid:** mescitler.

Mü'ezzin çağırup Allâhu Ekber dir **mesâcidde**

Hüdâ yadıyile eyler deyirlerde derâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 9).

❖ **mesâfe:** uzaklık, mesafe.

Şikeste pâre vü hayretde kaldum

Mesâfe kat'ına bir merkebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 12).

Alur âheste vü peyveste **mesâfe** sâlik

Ey Yetîm ivme ki pâ-der-gil olur müsta'cil (Yetîm D., G. 116, M. 13).

❖ **mesâkıt:** düşecek yer, düşülen yer.

Güşe nolur iderin sakf-ı semâyı menzil

Sa'y idüp itdüre ger kaç'-ı **mesâkıt** Kapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 46).

❖ **mesâkin:** bir yerde oturanlar, ikamet edenler.

Melâz u melce'-i şehdür **mesâkin-i** belâ-perver

Cenâb-ı pâd-şâhî ihtirâz idüp belâyâdan (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 63).

❖ **mescid:** Müslümanların vakit namazlarını kılmaları ve ibâdetlerini yerine getirmeleri için yapılan, içinde cuma ve bayram namazları kılınmayan minâresiz, minbersiz küçük câmi.

Biri **mescid** yolın tıttı biri mey-ḥāneye gitdi
İkisi de degül ‘arîf yanında nâ-revâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 11).

Vâz geldüm zühhd ile **mescide** sâkin olmadan
‘Aşk ile cünbiş idüp ‘azm-i kilisâ eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 3).

➤ **mescid-i âzîne:** cuma namazının kılındığı mescid.

Zümre-i rindân yeter mey-ḥāne zeyni ḥâlk ile
Şehrûñ olsun **mescid-i âzînesi** ârâste (Yetîm D., G. 171, M. 8).

❖ **mescûn:** hapsedilmiş.

Çünkü dünyâ sicn-i mü’mindür Yetîm itme tarab
Vaz’-ı bî- hûde durur ger göstere **mescûn** neşâṭ (Yetîm D., G. 87, M. 12).

❖ **mesdûd itmek [Kalıp İ.]:** kapatmak.

Dalâlet yolların **mesdûd idüp** ehl-i hevâdan çek
Şırâṭ-ı müstaḳîm üzre hüdâ ehlinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 11).

❖ **mesel:** meşhur söz, söylence.

Bu **meşeldür** deliden uşlı ḥaber ey ‘âķil
Reviş-i ‘aşķı yüri bî-ser ü sâmandan işit (Yetîm D., G. 17, M. 11).

❖ **mes’ele:** konu, mevzu.

Nükte-i ğâmızadur bâb-ı maḥabbetden dem
Ol degül müftî-i dehr añladığı **mes’eleler** (Yetîm D., G. 57, M. 8).

❖ **meserret:** sevinç, mutluluk.

Yine her cānibe ‘aşķ ile müşğ ü merḥabâ geldi
Dil-i maḥzûn-ı yārâna **meserretle** şafâ geldi (Yetîm D., Mrb. 2, M. 26).

Meserret bağına ol gönçeler olsun gül-i şādī

Ser-efrāzān-ı şahñn-ı ‘ālem olsun kıdd-i şimşādı (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 23).

❖ **Mesih:** İsa peygamberin lâkabı; elini sürdüğü hastaları iyileştirmesinden dolayı bu adı almıştır. İsa peygamberin diğer mucizeleri Âl-i İmrân Suresi’nde (49-50), kendi ağzından şu şekilde aktarılmıştır. “Ben size Rabbinizden mucize getirdim. Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar, ona üflerim, Allah’ın izniyle o hemen kuş oluverir. Körü ve alacayı iyileştiririm. Allah’ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyip ne bitirdiğinizi size haber veririm.

➤ **Mesih-āsā:** Hz. İsa gibi.

Mesih-āsā Yetīm ızhār-ı mu‘ciz eyledüñ ammā

Şaķın ebnā-yı ‘ālemden Yehūdī vār a‘dādur (Yetīm D., G. 53, M. 11).

❖ **Mesihā:** İsa peygamberin lâkabı; elini sürdüğü hastaları iyileştirmesinden dolayı bu adı almıştır. İsa peygamberin diğer mucizeleri Âl-i İmrân Suresi’nde (49-50), kendi ağzından şu şekilde aktarılmıştır. “Ben size Rabbinizden mucize getirdim. Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar, ona üflerim, Allah’ın izniyle o hemen kuş oluverir. Körü ve alacayı iyileştiririm. Allah’ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyip ne bitirdiğinizi size haber veririm.

➤ **Mesihā-vār:** Hz.İsa gibi.

Mesihā-vār geldüm māderümnden

Nefahtü fihi sırrında ebüm yok (Yetīm D., G. 100, M. 5).

❖ **mesihā’yile süzen olmak [Kalıp İ.]:** İsa iğnesi olmak.[Rivâyete göre, göge çekilirken Hz. İsa’nın üzerinde dünya ile ilgisinin devam ettiğini gösteren küçük bir iğne ile kırık bir bardağın bulunmasından dolayı eriştiği makamdan daha yücelere çıkmasına izin verilmemiştir. Tasavvuf kültüründe bu vak’a, Hak âşıklarının gönlünde Allah sevgisinin dışında küçük bir dünya meylinin dahi bulunmaması gerektiğine örnek olarak anlatılır].

Çār ‘unşurda müjeñ fikriyle rūḥ-ı revān

Çarḥ-ı çārümde **Mesihā’yile sūzen oldı** (Yetīm D., G. 212, M. 4).

❖ **mesken:** oturulan, ikāmet edilen yer, ev, konut, ikāmetgāh.

Nūḥ evin eyleyeli luṭf-ı Ḥüdā **meskenümüz**

Rūzgār oldı muvāfiḳ ṭolıdur yelkenümüz (Yetīm D., Mrb. 1, M. 25).

Her ṭaraf cāy-ı neşāṭ iken ‘acebdür bulmadum

Bu dil-i ğam-ġine **mesken** külbe-i aḥzān gibi (Yetīm D., G. 196, M. 8).

Bu Yetīm’ün gönli kapulı limanı olmağın

Girdi başup geçmedi ol **meskeni** deryā levend (Yetīm D., G. 33, M. 14).

➤ **mesken itmek [D]:** bir yere yerleşmek, bir yerde devamlı olarak oturmak.

İki gün bir yirde iṭlāk ehli itmezken ḳarār

Ḳayd idindüñ **eyledüñ** bu gönlümi **mesken** Dede (Yetīm D., G. 170, M. 12).

Rütbet-i şeyḥ-i Cemālī’yi Yetīmī bekle

Tā Ḥaḳ’uñ emri irüp **mesken idince** laḥdi (Yetīm D., G. 203, M. 10).

Külḥanı gülşen görüp **mesken idinmişdür** Yetīm

Bir gedāyı ‘ürdur elbette yaza meyl ider (Yetīm D., G. 48, M. 9).

Kūyuñı **itme** rakıbe **mesken**

Mışr sulṭānı yaraşmaz fellāḥ (Yetīm D., G. 26, M. 7).

Cān meşāmı çin-i zülfüñden alurken bŷ-ı misk

İtmemişdi meskenin deş-t-i Ḥoten āḥū-yı misk (Yetīm D., G. 114, M. 2).

❖ **meskenet:** alçak gönüllülük.

Nāz u istiğnāsını arturduğınca ol melek

Ādem olan **meskenet** birle niyāza meyl ider (Yetīm D., G. 48, M. 6).

❖ **meskūn:** dünya.

Yine başdardalar baştan atup baş ṭōpların güm güm

Şalındı şayḥalar birle zelāzil rub’ı **meskūna** (Yetīm D., G. 182, M. 4).

❖ **Mesnevî:** Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin altı ciltlik Farsça eseri.

'Aşk ile okunduğınca faşl u bâb-ı **Mesnevî**

Şevk ile rakşa koyar her şeyh ü şâbı **Mesnevî** (Yetîm D., G. 198, M. 2).

Mesnevî tarzın itse ger ihyâ

Sırr-ı Monlâ'yı eyleye güyâ (Yetîm D., Mes. 2, M. 53).

Nây-veş süz ile nâlişler ider 'âşık meger

Âteş urdı cânına zâr-ı rebâb-ı **Mesnevî** (Yetîm D., G. 198, M. 6).

➤ **Mesnevî-i hâzret-i monlâ:** Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin altı ciltlik Farsça eseri.

Mesnevî-i hâzret-i Monlâ'yile

Üns tıutup Mantık-ı 'Atfâr'ı sev (Yetîm D., G. 160, M. 7).

❖ **mesrūr:** sevinçli, mutlu.

Bu kerr ü ferr ile Serhân(?)u Yünân illeri **mesrūr**

Bu hâle pây-ı taht ile katı Rûm illeri maḥzûn (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 33).

Kim revâ görür Yetîm'ün böyle maḥzûn olduğın

Her zamân **mesrūr** iken kapuñda eytâmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 10).

➤ **mesrūr eylemek [Kalıp İ.]:** sevinçli, mutlu etmek.

Sebze-i nev kalbi **mesrūr eyler** ey dihkân-ı 'aşk

Kışzâr-ı câna gel toḥm-ı ğam-ı cânânı ek (Yetîm D., G. 111, M. 7).

➤ **mesrur olan:** sevinçli, memnun (kimse), mutlu olan.

Maḳâm-ı emn ile **mesrūr olanlar** hürmeti ḥakkı

Şi'âr-ı ḥavf ile cānum recâ ehlinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 3).

➤ **mesrūr olmak [Kalıp İ.]:** sevinçli, memnun olmak.

Çihre-i zerd ile **mesrūr olmasın mı** ehl-i derd

Hâtır-ı ḥâce ḥazîn olsa virür altun neşâṭ (Yetîm D., G. 87, M. 9).

❖ **mess eylemek [Kalıp İ.]:** değmek, dokunmak, temas etmek.

Ruḥlaruñ âyât-ı ḥattı pāk tıtsun k'oldı çün

Ṭahr ile **mess eylemek** mü'minlere Qur'ân'ı farz (Yetîm D., G. 85, M. 6).

❖ **mest:** şarap ile kendinden geçmiş, sarhoş olmuş kişi.

Nîk ü bed endişeden ey mey-fürüş eyle hâlâs

Tâ ki ben **meste** ola mey-hâne künc-i 'âfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 8).

'Âşık-ı bed-nâm **mest** ü zâhid-i hüd-kâm **mest**

Bâde-i 'aşk-ı ilâhîyle hâş u 'âm **mest** (Yetîm D., G. 15, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Ğamzesi tîgını ser-tîz eyleyüp **mest** ü ğazûb

Görmedüm ol yâr-ı merdüm-küş gibi şeydâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 3).

Keyfiyyet-i muşâhabetüñ **mestiyin** şehâ

Luţf it şarâb-ı şevk ile mest-i müdâm olam (Yetîm D., G. 132, M. 9).

➤ **mest-i bed-nâm olmak [D]:** kötü şöhretli sarhoş.

Mest-i bed-nâm olmadum tâ olmayınca sâķiya

Pâre-i baĝrum kebâbum eşk-i hünînüm mülüm (Yetîm D., G. 137, M. 9).

➤ **mest-i lâ-ya'kıl:** akli başından gitmiş, kendinden geçmiş sarhoş.

Mest-i lâ-ya'kıl Yetîm'i gördiler mey-ĥanede

İctinabı var iken tu'm u şarâbı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 9).

➤ **mest-i maĥabbet:** aşk, sevgi, muhabbet sarhoşu.

Ben ey Yetîm **mest-i maĥabbet** iken bu gün

Kim dir baña ki bâde ĥör-ı mest-i câm olam (Yetîm D., G. 132, M. 11).

➤ **mest-i müdâm:** hiç ayık gezmeyen, devamlı sarhoş olan.

Keyfiyyet-i muşâhabetüñ mestiyin şehâ

Luţf it şarâb-ı şevk ile **mest-i müdâm** olam (Yetîm D., G. 132, M. 10).

➤ **mest itmek [D]:** sarhoş etmek, kendinden geçirmek.

Yiyledüp bülbül-i **mest ide** Hüdâ

Gül-şen-i rahmetinüñ verd-i terin (Yetîm D., K1. 2, M. 7).

➤ **mest olmak [D]:** kendinden geçmek, sarhoş olmak.

Düşüp ĥâr-ı muĝaylânı dem âlud eyledi Mecnün

Ya bir üftâde **mest olmuş** yatur gülzâra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 8).

Mest olmaz bādeden kanlar yudup bī-hūş olur

La'l-i nābuñ yādına ahbāb-ı meclis sākīyā (Yetīm D., G. 2, M. 7).

➤ **mest ü sekrān eylemek [D]:** mest ve sarhoş etmek.

İçüp cām-ı maḥabbetden şarābı

Özini **mest ü sekrān eylemişdür** (Yetīm D., G. 49, M. 8).

❖ **mestān:** aşk ile kendinden geçmiş, aşk sarhoşu olmuş.

Dün gice esrārumuz **mestāna** fāş olmuş Yetīm

Bilmedük hüş-yārdan meclisde nāşī var imiş (Yetīm D., G. 77, M. 9).

Sūḥan-ı 'aşka gelse **mestāne**

Şuna Cāmī'ye şevki peymāne (Yetīm D., Mes. 2, M. 49).

➤ **mestānelik itmek [D]:** sarhoş olan bir kimseye yakışır tarzda, mest olup kendinden geçmişçesine davranmak.

Naẓm-ı mu'cizle Yetīm **itse** nola **mestānelik**

Ḳalb-i mir'āt-ı şafāda feyz mest ilhām mest (Yetīm D., G. 15, M. 13).

❖ **meş'ale:** ışıklı lamba, kandil ı aydınlık veren, yol gösteren ışık.

Āteş-i āhum ile yandı yine **meş'aleler**

Ceres-i nālem ile tıldı reh-i merḫaleler (Yetīm D., G. 57, M. 1).

❖ **meşām:** burun || sevgili'den gelen kokuyu algılama yeri.

Ḳayd iken gönlümüze fikr-i ser-i zülfeynüñ

Cān **meşāmına** virür rāyiḫa-i ıtlāḳı (Yetīm D., G. 200, M. 6).

Cān **meşāmı** çin-i zülfünden alurken bŷy-ı misk

İtmemişdi meskenin deşt-i Ḥoten āhū-yı misk (Yetīm D., G. 114, M. 1).

❖ **meşgŷl olmak [Kalıp İ.]:** bir işle uğraşmak.

Ḳulle-i Ḳāf-ı kanā'atdŷr yirŷm 'Anḳā-şıfāt

Nān için bir vādīyi tŷtup dā **meşgŷl olmadum** (Yetīm D., G. 134, M. 8).

❖ **meşhed:** şehit düşülen yer || sevgilinin âşığı bakışıyla aşk şehidi ettiği yer.

Maḥv iderdi **meşhedüm** resmin mürür-ı rüzgār

Çarḥ elinden inmise taşlar eger toprağına (Yetîm D., G. 176, M. 7).

‘Aşk ile **Meşhed**’i ziyaret için

Girdiler Kerbelâ’ya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 11).

❖ **meşhür:** yayılmış, herkesin bildiği ve tanıdığı, adlı sanlı, şöhretli, ün salmış

Zāhid-i hayrān ile alışmadı reng-i şarāb

Sākîyā **meşhürdur** bu içemez bengî şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 2).

❖ **meşq:** bilhassa hat ve mûsikî öğretmek için alıştırma yapma, tâlim etme.

➤ **meşq-ı mahabbet kıralamak [Kalıp İ.]:** aşkı, sevgiyi kaleme almak, yazmak.

Mekteb-i ğamda sorarsañ bu Yetîm’ün ḥālın

Rüz u şeb şevkūn ile **meşq-ı mahabbet kıralar** (Yetîm D., G. 55, M. 10).

➤ **meşq eylemek [D]:** bilhassa hat ve mûsikî öğretmek için alıştırma yapmak, tâlim etmek.

Demler olur ki ‘aşk **meşq eyler**

Baş egüp her gedāya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 3).

➤ **meşq itmek [D]:** bilhassa hat ve mûsikî öğretmek için alıştırma yapmak, tâlim etmek.

Tekye-gāh-ı ‘aşka dervişāne gel şāhum ki tā

‘Aşk **meşq ide** senüñle bu dil-i abdālumuz (Yetîm D., G. 64, M. 10).

❖ **meşreb:** yaradılış, tabiat, mizaç, huy, ahlak.

Şafā cāmından özge **meşrebüm** yok

Maḥabbet nuḳlı gibi maṭlebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 1).

Geçüp ‘izzet serîrinde mu‘azzedür gedā **meşreb**

Düşüp ḥāk-i mezelletde yatur her pādşā **meşreb** (Yetîm D., G. 11, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Şafā **meşreb** gedâlardan açıl ey tîre-dil şûfî

Yezîdî mezhebe yir yok muhibb-i hânedân içre (Yetîm D., G. 191, M. 7).

❖ **meşveret itmek [Kalıp İ.]**: fikir alış verişinde bulunmak, danışmak.

‘Ukalâyile **meşveret idicek**

Ye’si yek-sû idüp çarab itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 11).

❖ **met**: böyle.

Metsem ey muğ-beçe sürme beni der-gâhuñdan

Çünkü ser-hoş ola mey-hânedede ‘ayyâş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 5).

❖ **metâ’**: mal, eşya || varlık, sermaye.

Pây alup vaşlı **metâ’ından** çoyımlık itmege

Geh segirdüm gâh pusi mü’min ü tersâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 9).

Düzd-i havâdis aldı **metâ’-ı** huzurını

Bu kârbân-serâda ol âdem ki sak degül (Yetîm D., G. 124, M. 7).

Ey gönül almak için derd **metâ’in** olmaz

Çatre-i eşk gibi naqd-i direm dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 3).

➤ **metâ’-ı derd**: dert malı.

Dil **metâ’-ı derd** ile gird fenâ bazarına

Çirre-i sūd olmadı olup ziyândan nâ-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 11).

➤ **metâ’-ı levh**: varlık sayfası.

Ey dirigâ ki bu mevsimde **metâ’-ı levhe**

Telef idüp dem-i naqdi şu gibi harc iderüz (Yetîm D., G. 65, M. 3).

➤ **metâ’-ı rāz**: gizlenen varlık, nesne.

Metâ’-ı rāzı yoldaşdan şaşın ey zümre-i aḥbāb

Ḥarāmî şimdi mi hem-rāh olupdur kârbân içre (Yetîm D., G. 191, M. 9).

➤ **metâ’-ı vaşl**: kavuşma, ulaşma ıı sevgiliye kavuşma sermayesi.

Naqd-i cān virdüm **metâ’-ı vaşlın** aldum rāygān

Ṭālib-i cānāneden bazarı tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 9).

❖ **me'vā olmak [Kalıp İ.]:** yurt, mesken olmak.

Hıa rızāsı da bu gibi ŗāhā

Der-i devlet-penāh **ola me'vā** (Yetīm D., Mes. 2, M. 114).

❖ **mevc:** dalga || mutlak varlığın (Tanrı'nın, manevi dünya) maddi dünyadaki tecellisi; vahdet denizinin dalgası.

Bu menzilde Hüdā emrinsiz itmez bir meges cünbiŗ

Ki deryā **mevcine** tābi'dür eyler hār u has cünbiŗ (Yetīm D., G. 78, M. 2).

➤ **mevc-zen:** dalgalanan, dalgalı (deniz) || coŗan, kendinden geçen.

Yetīm emvāc ile her tiğ olup bir **mevc-zen** deryā

Selāmet sāhilin Efrenc'e göstermez bu furtuna (Yetīm D., G. 182, M. 9).

❖ **mevcūd:** var olan, bulunan.

O nūr-ı dīdeler naqŗı dü-çeŗm-i ŗāhda **mevcūd**

Gözinden hāŗ u 'āmuñ lik dīdār-ı 'azīz itdi (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 45).

➤ **mevcūd olmak [Kalıp İ.]:** var olmak, hazır bulunmak.

Dehr-i ber-cāy-ı hātar Cercīs'e hargāh-ı 'adem

Hīç **mevcūd ola mı** insāna künc-i 'āfiyet (Yetīm D., G. 19, M. 4).

❖ **mevķi'-i cür'et:** cesāret, atılganlık makamları; yerleri.

Boŗ olup baŗılıp yavuz olup aŗılma

Cānib-i ŗulhı koma **mevķi'-i cür'etde** ŗaķın (Yetīm D., G. 157, M. 4).

❖ **mevlā:** kāinātın yegāne sāhibi ve efendisi durumunda olan Allah.

Ehl-i ŗühūtda yūri ŗorma bu eŗyāyı sen

ŗey'i nice derk ider dīde ki **Mevlā** görür (Yetīm D., G. 41, M. 4).

ŗūret-i kıŗrı koyup ma'nī lūbbi bulup

Ehl-i basīret olup hāzret-i **Mevla'ya** baķ (Yetīm D., G. 104, M. 6).

ŗūr u ŗerden gelūñüz sıgınalum **Mevlā'ya**

'Ārif olup baŗumuz virmeyelūm gavġāya (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 1).

❖ **Mevlevî:** 13. yüzyılda yaşamış Mevlana Celaleddin Rumi'nin görüşleri ve tasavvufi düşünceleri üzerine, kendisinin ölümünün ardından gelişen tarikata mensup derviş.

Mevlevî gibi felek çarha girüp itdi semâ'

Nâle-i nây olalı hem-demi dervişlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 5).

Mevlevîler rakş iderler bî-ser ü pâ zerre-vâr

Pertev-i 'aşkı şalaldan âf-tâb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 3).

❖ **mevsim:** vakit, zaman.

Ey dirîgâ ki bu **mevsimde** metâ'-ı levhe

Telef idüp dem-i nakdi şu gibi hârc iderüz (Yetîm D., G. 65, M. 3).

Haridâr iseñüz bu **mevsim** içre

Ne şatar diñlenüz dellâl-ı 'aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 7).

❖ **mevşûf:** nitelenmiş, herhangi bir niteliğe sahip olan.

Bezl ü cüduñ rub'-ı meskûna olaldan münteşir

Hâtemi bahlile **mevşûf** itdi in 'âmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 8).

Fi'li ehl-i hevâyile **mevşûf**

Olana şûfi diyen ahmağdur (Yetîm D., K1. 25, M. 1).

❖ **mevvâc:** pek dalgalı, çok dalgalanan.

Kerem deryâları **mevvâc**dur çün

Kemân korsarlığın lutf it harife (Yetîm D., K1. 28, M. 3).

Belâ kühü vü ğam vâdileridür

Fenâ yeli yile bu baħr-ı **mevvâc** (Yetîm D., G. 22, M. 6).

➤ **mevvâc olmak [Kalıp İ.]:** çok dalgalı olmak.

Gâh baħr-ı 'amiğ **olub mevvâc**

Gâh geşt-i cihân ider cüdur (Yetîm D., G. 52, M. 7).

❖ **mevzûn:** vezinle yazılmış, vezinli, ölçülü.

Belâgat şâh-sârında idüp âvâze-i **mevzûn**

Kadûñ vaşfın revân itmiş oğur ez-ber gönül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 3).

❖ **mey:** şarap.

Baş üzre çıkdı hürmet ile eyledi yirin

'Aşr içre **mey** gibi k'anı ayağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 6).

Meyi itmeyem cenâb-ı şeh-i heft-kışvere

Ger kullaruñ içinde kemîne gulâm olam (Yetîm D., G. 132, M. 3).

➤ **mey-âlûde:** şaraba bulanmış.

Kûçe-i mey-kedelerde görsem

Dâmen-i zühdi **mey-âlûde** yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 100).

➤ **mey-i hoş-güvâr:** hoş içimli, lezzetli şarap.

Sâķi-i gül-'izâr u **mey-i hoş-güvâr** ola

Âvâze-i hezâr olup cüy-bâr ola (Yetîm D., G. 167, M. 1).

➤ **mey-i şâfi:** saf, duru şarap.

Açmağa çetr-i dili al-i tınâb ola Yetîm

Mey-i şâfi dem ola 'unşur-ı evtâda yine (Yetîm D., G. 185, M. 10).

❖ **meydân:**

1. meydan, geniş yer, saha.

Şeh-süvâr ekrem ü sermâ-yı sefer te'sir idüp

Virmeye gibi bu ben ser-bâzuña **meydânda** iş (Yetîm D., G. 75, M. 6).

Naẓm **meydânında** ey tab'um semendi menzil al

Ehl-i dil taḥşinidür bu yolda çün ögdül baña (Yetîm D., G. 9, M. 9).

2. savaş meydanı.

Terk-i ser itmedür bu yoluñ ḥâşılı Yetîm

İllâ nidem ki başını **meydâna** kor yok (Yetîm D., G. 99, M. 14).

➤ **meydân almak [Kalıp İ.]:** yol katetmek.

Yetîm ögdül murâd ise yarag it raḥşını tab'uñ

'Alef hâr olsa **meydân almağa** itmez feres cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 14).

➤ **meydān-ı ‘aşk**: aşk meydanı.

Girmişüz **meydān-ı ‘aşka** ser-bürehne ‘aşıkuş

Zāhidā gözle tārıkı çek yürü kisvet yükin (Yetîm D., G. 158, M. 5).

❖ **mey-fürüş**: şarap satan, meyhaneci.

Nîk ü bed endişeden ey **mey-fürüş** eyle hālās

Tā ki ben meste ola mey-hāne künc-i ‘āfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 7).

Ĝam marîzinüñ tabîb-i hāzıkıdur **mey-fürüş**

Gel yetiş ey haste-dil dārü’ş-şifādan şerbet al (Yetîm D., K1. 35, M. 3).

Mey-fürüşuñ ayağı toprağıyuz çün bizden öñ

Ehl-i diller yüz sürüp olmış türāb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 3).

❖ **mey-gün**: şarap renkli || kırmızı.

Seg raķibi tünd ider **mey-gün** lebüñ keyfiyeti

Şöyle kim ilkā ider küfr ehline cengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 5).

❖ **mey-hāne**: şarap, içki içilen ve satılan yer [mec.] ilahi aşk; tekke, dergāh.

Nîk ü bed endişeden ey mey-fürüş eyle hālās

Tā ki ben meste ola **mey-hāne** künc-i ‘āfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 8).

Metsem ey muğ-beçe sürme beni der-gāhuñdan

Çünkü ser-hoş ola **mey-hānede** ‘ayyāş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 6).

Be şüfi hān-ķāhuñdan çıkup **mey-hāneye** gelseñ

Ṭavāf-ı mey-kede haķkı iderdüñ bî-riyā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 5, 11).

Zümre-i rindān yeter **mey-hāne** zeyni hālķ ile

Şehrüñ olsun mescid-i āzînesi ārāste (Yetîm D., G. 171, M. 7).

Mest-i lā-ya’ķıl Yetîm’i gördiler **mey-hānede**

İctinabı var iken tu’ m u şarābı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 9).

Gerçi kim **mey-hāne** oldu gerçi ķallāş ocağı

Ber-güzārıdur anuñ biñ Hācı Bektāş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 1).

Geldi 'işret demleri **mey-hāneden** şalmaq gerek

Na'ra-i mestān ile āvāze-i çengi şarāb (Yetīm D., G. 12, M. 3).

Sākī-i gül-'izār u **mey-i** hoş-güvār ola

Āvāze-i hezār olup cūy- bār ola (Yetīm D., G. 167, M. 1).

❖ **mey-kede:** meyhane, içki içilen yer.

Görmez idi **mey-kede** şadrında kimse şūfiyi

'Ārif olsa hān-kāh küncinde esrārın görüp (Yetīm D., G. 14, M. 5).

Mey-kede yollarında egnümüze

Delğ-ı rindī libās-ı fāhirdür (Yetīm D., G. 43, M. 5).

Bir iki cām içince **mey-kedede**

Açılıp hoş güşāde oldı gönül (Yetīm D., G. 120, M. 3).

Mey-kede künci mücāvirleryüz ey sākī

Na'ralardan yiridür pür idevüz āfākı (Yetīm D., G. 200, M. 1).

Çün hān-kāh u **mey-kedeye** kur'a eyledük

Düşdi o dār-ı nedve saña mefsaқа baña (Yetīm D., G. 1, M. 7).

İhtiyar eylemişem pīr-i muğān pīrümdür

Felege **mey-kedeyi** viremez in yirümdür (Yetīm D., G. 42, M. 2).

'Ömrüm olunca **mey-kededen** çıkmamak için

Pīr-i muğān öñinde тұrup bī 'at eyledüm (Yetīm D., G. 128, M. 5).

Mey-fürüşuñ ayağı toprağıyuz çün bizden öñ

Ehl-i diller yüz sürüp olmuş türāb-ı **mey-kede** (Yetīm D., G. 174, M. 4).

❖ **meyl:** eğilim, yönelme; ilgi gösterme.

Yāra **meyl** ile nazār cürm ü günāh ise Yetīm

Göñlüni mücrim idüp ehl-i güneh kıl dīdeyi (Yetīm D., G. 192, M. 11).

Zāhid efsürde-ḫāl iken **meyli**

Süz-ı 'aşқа 'aceb midür olsa (Yetīm D., K1. 21, M. 2).

➤ **meyl eylemek [D]:** meyletmek, eğilim göstermek || gönül bağlamak, sevmek, âşık olmak.

Buğz idüp ağıyāra ey dil yāri sev

Meyl-i firdevs eyleme dīdārı sev (Yetīm D., G. 160, M. 2).

➤ **meyl itmek [D]:** meyletmek, eğilim göstermek || gönül bağlamak, sevmek, âşık olmak.

Kim ki vādī-i haqīkatde mecāza **meyl ider**

Aña beñzer Ka'be'ye varur Hicāz'a **meyl ider** (Yetīm D., G. 48, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Çün Cemālilerdenüz lāyık degüldür **meyl ide**

Ey Yetīmī zīşte vü murdāra ṭab'-ı pākümüz (Yetīm D., G. 70, M. 11).

Ḳalb-i iḳbāl lā-beḳāyiken

Meyl-i iḳbāl ider mi 'āḳil olan (Yetīm D., K1. 24, M. 2).

Şūfī **meyl itmez** leb-i yāra ḥaṭı tā gelmeye

Ey Yetīm eblehdür ol ḥalvāyı bī-dūd istemez (Yetīm D., G. 69, M. 9).

Yok raḳībe **meyli itmez** 'āşık-ı dil-dādeye

Gelmedi anuñ gibi bir ehl-i istignā levend (Yetīm D., G. 33, M. 5).

➤ **meyl olmak [Kalıp İ.]:** istemek, yönelmek.

Sırr-ı İsrā'ya **olmağın meyli**

Mürğ-ı şeb-ḥīz oḳur ḳumü'l-leylī (Yetīm D., Mes. 2, M. 21).

❖ **meyl-i firdevs eylemek [Kalıp İ.]:** cennete meyl etmek, cenneti istemek.

Buğz idüp ağıyāra ey dil yāri sev

Meyl-i firdevs eyleme dīdārı sev (Yetīm D., G. 160, M. 2).

❖ **meyyāl olmak [Kalıp İ.]:** istekli, arzulu, hevesli olmak.

Nās ekser teneffür itdükçe

Çelebī zümresi **olur meyyāl** (Yetīm D., K1. 32, M. 4).

❖ **mezār:** bir kimsenin öldükten sonra gömüldüğü yer, kabir.

Şehid-i 'aşkunam ey nev-bahārum şahid isterseñ

Mezārum üzre bir bir lāle-i hūnin-kefenden şor (Yetim D., G. 37, M. 8).

❖ **meze:** tat, lezzet, çeşni.

Lübb-i sühan Yetim'e sunuldi Hayāl'i'yi

Çışr-ı kelām ile **mezesiz** lāğa şaldılar (Yetim D., G. 60, M. 10).

➤ **meze-i meclis i:** meclis mezesi.

Meze-i meclis idüñ çün çekdi

Bu Yetim e'time-i mā-ħazarın (Yetim D., K1. 1, M. 53).

❖ **mezellet:** alçaklıkta, düşmüş vaziyette, zillet durumunda.

Niçe ser-keş tüvānāyı zebün u nā-tüvān idüp

Mezellet gerdine ħadrin ħarib itdi ser-efkende (Yetim D., G. 190, M. 6).

❖ **mezheb:** bir dinin görüş, yorum ve anlayış ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan kollarından her biri || yol, usül.

Baňa rāh u revişden şorma ey şeyh

Ki süfi-veş benüm bir **mezhebüm** yoğ (Yetim D., G. 100, M. 4).

Cemāli **mezhebin** tutduñ Yetimî

Diyelden ihtiyārum 'aşğdur 'aşğ (Yetim D., G. 103, M. 9).

Şafā meşreb gedālardan açıl ey tîre-dil şüfi

Yezidî **mezhebe** yir yok muħibb-i ħānedān içre (Yetim D., G. 191, M. 8).

➤ **mezheb-i 'İsî:** İsa peygamber'in yolu.

Mezheb-i 'İsî'ye bildüm 'ākibet eyler ħarîn

Olmaya ger güm-reh-i faħra zeheb feryād-res (Yetim D., G. 72, M. 7).

❖ **mezlağa:** kaygan yer.

Ayağı **mezlağada** başı belāda yārın

Bu gün anlar ki özin bî-ser ü pā itmezler (Yetim D., G. 56, M. 7).

❖ **mezmūm-ı cihān:** kötülenmiş dünya.

Nola **mezmūm-ı cihān** oldiyise bāde yine

Dem ola rehne gele hırka vü seccāde yine (Yetīm D., G. 185, M. 1).

❖ **mı/mi:** vurgu amacıyla kullanılan sözde soru eki.

Pertev-i nūr-ı Cemālī reh-nümā-yı ‘aşk iken

Ey Yetīmī zühd yolın vara **mı** a‘mālümüz (Yetīm D., G. 64, M. 12).

Gözüñ ser-mest ü müjgānuñ olupdur hañçer-i ser-tiz

‘Aceb **mi** kanumı dökse benüm ol gamze-i hūn-riz (Yetīm D., G. 71, M. 2).

??? ne **mi** bāşed dirsın

Didigümüzce bir yaşıt kavara (?) (Yetīm D., K1. 29, M. 1).

Ṭāk-ı mīnāyı ‘aceb **mi** iñiletse nāle

İñiledür kūhı dahı olmuş iken kalbi hācer (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 33, 39, 40).

❖ **mıkra‘a:** ucuna ince deri, meşin veya ip bağlanmış bir değnekten ibāret vurma āleti, kırbaç.

Haṭvesinde sāhat-i kevneyni idbār eylesün

Mıkra‘a çal bādiye peymāya ey bāng-i ceres (Yetīm D., G. 73, M. 8).

❖ **Mışr:** Mısır ülkesi; Kahire || Hz. Yusuf’un köle olarak gidip valiliğini yaptığı ülke, şehir.

Kūyuñı itme rakibe mesken

Mışr sulṭānı yaraşmaz fellāh (Yetīm D., G. 26, M. 8).

Görmem Cemālī gibi bir reh-nümā Yetīmī

Ger cüst ü cūy idersem **Mışr** u ‘Irākı Şām’ı (Yetīm D., G. 201, M. 14).

Hüsn ile Yūsuf olacağına şübhe yok idi

Degmiş olsaydı eger **Mışr-ı** hayāta ‘alemi (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 66).

Yūsuf-ı cān bu gönül **Mışr’ında**

Oldı sulṭān-ı ‘azizüm kardaş (Yetīm D., G. 76, M. 5).

Ey 'azîzüm cān ile ten **Mısr'**ına

Yūsuf-ı maḥbūs-ı zindān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 7).

➤ **mısr-ı ḥüsn:** güzellik ülkesi, güzellik Mısr'ı.

Mısr-ı ḥüsnünde dil-āverlik idüp cān u gönül

Cünd-i 'aşkuñ ile gör kim neler oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 5).

Mısr-ı ḥüsnini nigāruñ idecek yād gönül

Dicle ırmağın ider yaşımı Bağdād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 1).

➤ **mısr-ı ten:** beden ükesi, Mısır ülkesi, vücut mısır, vücut güzelliği.

Nîl-i eşkümlerle **Mısr-ı ten** yıkılır

Ḥadden aşdı ziyāde oldı gönül (Yetîm D., G. 120, M. 11).

❖ **mısrîlere:** mısırlı zengin güzel kadınlar.

Yük olur mıydum raḳîbe dōstum kūyuñda ben

Olmasa **Mısrîlere** dāyim eşek seyrānı farz (Yetîm D., G. 85, M. 8).

❖ **mızrāb:** telli sazları çalmakta kullanılan küçük alet, tezene ı tırnak.

Vāridāt-ı vird ile hoş-hāl gördük zāhidi

Eylesün şimden girü derd ehline **mızrāb** feyz (Yetîm D., G. 86, M. 4).

➤ **mızrāb-ı meclis:** meclis çalgısı, eğlence çalgısı.

Nağme bünyād eylesün **mızrāb-ı meclis** sākîyā

Girye itsün cām-ı pür-ḥün-āb-ı meclis sākîyā (Yetîm D., G. 2, M. 1).

❖ **midād olmak [Kalıp İ.]:** mürekkep olmak, mürekkep haline gelmek.

Endüh-ı guşsa-i dili şerḫ itme ki Yetîm

Mümkün degül yazılsa deñizler **midād olup** (Yetîm D., G. 13, M. 10).

❖ **miftāḥ:** anahtar.

Maḥzen-i 'aşka dilerseñ **miftāḥ**

Cān u dilden diyegör yā Fettāḥ (Yetîm D., G. 26, M. 1).

❖ **mihmān:** konuk, misafir.

Dünyā evine nola disem teng tār ev

Mihmān küş ü muqaşşī vü nā-pāy-dār ev (Yetīm D., G. 161, M. 2).

➤ **mihmān eylemek [Kalıp İ.]:** konuk, misafir etmek.

Yedi kat taşdan geçmiş zehirden eyledi aşum

Beni derd ü belā küncinde **mihmān eyleyen** t̄ālī‘ (Yetīm D., G. 93, M. 6).

➤ **mihmān olmak [Kalıp İ.]:** misafir olmak, konuk olmak.

Gel Cemalī’yile gül-geşt-i çemen eyleyelüm

Ey Yetīm **olmuş** iken gülşene **mihmān** gönçe (Yetīm D., G. 186, M. 12).

❖ **mihmān-küş:** konuk öldüren.

Dünyā evine nola disem teng tār ev

Mihmān-küş ü muqaşşī vü nā-pāy-dār ev (Yetīm D., G. 161, M. 2).

❖ **miḥnet:** sıkıntı, keder, elem, ızdırıp || sevgilinin aşıkta neden olduğu ızdırıp.

Eger gamdur eger **miḥnet** kazādan çün ola nāzil

İrādet sevḳ idüp cāna rızā ehlinden it yā Rab (Yetīm D., G. 10, M. 7).

Ġam-ı dünyā nedür ki ğam diyeler

Ya aña **miḥnet** ü elem diyeler (Yetīm D., G. 51, M. 2).

‘İş ü ‘işret-ḥāne ey nāz u na‘īm ehli size

‘Aşık-ı ğam-ḥāreye ser-ḥadd-i **miḥnetdür** mekân (Yetīm D., G. 153, M. 4).

Miḥnet vücūdumı reh-i ‘aşkuñda itdi güm

Raḥm itmedüñ ğarībūñe yoluñda öldüğüm (Yetīm D., Mat. 8, M. 1).

Nice ādem ola kim ağlamaya ḥasret ile

Cigerini kim ola dağlamaya **miḥnet** ile (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 36).

Yük bacından ağlamazey sār-bān-ı rāh-ı ‘aşḳ

Dirhem-i eşki döküp çeksem nola **miḥnet** yükin (Yetīm D., G. 158, M. 12).

Çağırup **miḥnet** bucağında disem bir pāre şu

Gözlerümden ğayrı yok virür bu ben bīmāra şu (Yetīm D., G. 163, M. 1).

O demler gitdi āh ile dir idüñ gelmedi mektüb

Seni araya almışdı belā vü **miḥnet** ü āşüb (Yetîm D., Mrb. 2, M. 6).

❖ **miḥnet-serā**: eziyet yeri || Dünya.

Künc-i ḥamül u gūşe-i faḫr u ribāṭ-ı şabr

Miḥnet-serā vü kāḫ-ı belā vü melāz-ı cebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 26).

❖ **mihr**: güneş || merhamet; muhabbet, sevgi, aşk.

Noḫşān-ı māhı gör kim nur istedi **mihrden**

Bir zen fetîlesinden yaḫdı ol er çerāḡı (Yetîm D., G. 206, M. 5).

Her seḫer **mihr** yüzün gösterür eflāk gice

Bir peleng ola didiler yire dōke ḥūnuñ (Yetîm D., G. 108, M. 7).

Zîr ü zeber olacaḡına ‘arz ider Yetîm

Mihr ü meh ü nüçüm ile bu bî-ḫarār ev (Yetîm D., G. 161, M. 10).

Evc-i ‘izzetde dilersenñ ola ser ey dîde

Zerreye **mihr** gibi eyle nazār ey dîde (Yetîm D., G. 187, M. 2).

Ḳaldurup eflāke dîkdüm bir sütün-ı āteşîn

Ya’nî ol nā **mihr** için bir āḫ peydā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 8).

Mihr şanmañ görinen bir tōp idüpdür başumı

Şarḫdan ġarba çalar çevġān-ı çarḫ-ı bî-amān (Yetîm D., G. 155, M. 5).

Sîneye bir māḫ çekmiş leyl-i istigrākda

Mihrden raḫşende sāġar ḫaldurup eyyām mest (Yetîm D., G. 15, M. 6).

Cāy-ı mihr iken göñül lāyîḫ mı ola kîne-ġāḫ

Mihr ile ey sîne-i pür-kînesi ārāste (Yetîm D., G. 171, M. 4).

➤ **mihr-i cihān-tāb**: dünyanın güneşi.

Şarḫ u ġarbı gezelüm **mihr-i cihān-tāb** gibi

Gel ḫalender olalum terk-i diyār eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 7).

➤ **mihr-i çenber-i gerdün:** dönen güneş.

Hilâl-âsâ rikâbında şu'â-'ı gevher-i nâ-yâb

Cihanı kıldı nûrânî çü **mihr-i çenber-i gerdün** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 28).

➤ **mihr-i dil-ârâ:** gönlü süsleyen güneş(sevgili).

Bî-ser ü bî-pâ olup cilve-geh-i 'aşka düş

Zerre-şifat raş urup **mihr-i dil-ârâya** bak (Yetîm D., G. 104, M. 4).

Zerrede rüşen-nażar **mihr-i dil-ârâ** görür

Kaṭrede şâfi gönül lücce-i deryâ görür (Yetîm D., G. 41, M. 1).

➤ **mihr-i felek:** dünyanın güneşi.

Şem'a-i ruhsârına zülfi şebinde ol mehûn

Bâl ü per yaqıcı bir pervânedür **mihr-i felek** (Yetîm D., G. 111, M. 6).

Resen-i şa'sa'a-i **mihr-i felek** olmasa ger

Olur idi ebedî jâleye zindân gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 9).

➤ **mihr-i hâver:** güneşin doğduğu taraf, doğu, şark.

Zerre-i nâ-çiz idüm bir **mihr-i hâver eyledi**

Câmdan pertev şalınca âf-tâb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 5).

➤ **mihr-i münîr:** parlak güneş.

Maḥv itdi ḥâk-i pâyuñe çün secde eyledük

Mihr-i münîri pertev-i nûr-ı cebînümüz (Yetîm D., G. 67, M. 4).

➤ **mihr-i sipihr-i 'izzet:** kıymetli, ulu güneş.

Gâh **mihr-i sipihr-i 'izzetdür**

Gâh evc-i ḥasende meh-rûdur (Yetîm D., G. 52, M. 9).

❖ **mihr ü maḥabbet:** aşk.

Mihr ü maḥabbet oldı bu yolda çü dînümüz

Virmez vücûd zann u gümâna yaqînümüz (Yetîm D., G. 67, M. 1).

❖ **miḳrāz-ı ‘aşk**: aşk makası.

Miḳrāz-ı ‘aşka lā dimeyüp virdi başını

Bezm-i belāda şevḳ idüp nābe-kār şem‘ (Yetîm D., G. 91, M. 7).

❖ **millet**: Ulus; bir dine, bir kavmiyete mensup topluluk.

Her **millete** koyup çıkarur fakr u fāka āh

Ḳorḳum budur ki eyleye islām içinde gebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 27, 76).

Yār yolında iver virmege cānı ‘uşşāk

‘Aşk ile cān virici ṭurfaca **milletdür** bu (Yetîm D., G. 162, M. 4).

❖ **mi‘mar**: yapıların planını yapıp bunların gerçekleşmesini sağlayan kimse || gönül sarayının mimarı, sevgili.

Kime **mi‘mār** didükse gedüğünde ḳodı taş

Gördünüz mi bu yıḳık gönlümüzün ta‘mîrin (Yetîm D., G. 142, M. 3).

❖ **min-**: Türkçe’de “-den, -den beri, -den dolayı, -den ötürü” karşılığı olan ve ön ek gibi kullanılan harf-i cer.

Mü‘min-i manşürsın naşrun **min-** Allāh ile sen

Kāfir-i maḡlub şāhib nuşrete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 3).

❖ **mīnā-gūn**: gökyüzü renkli.

İki pākîze gevherdür ki kāndan oldılar bîrūn

Ki mislin görmemişdür sayrefi-i çarḥ-ı **mīnā-gūn** (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 26).

❖ **minber**: camilerde hatibin çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsü.

Minbere çıkmak ile buldı çü rütbet vā‘ız

Aşırı söylemege eyledi cür’et vā‘ız (Yetîm D., G. 90, M. 1).

❖ **minhāc**: yol, nehc, tarîk, rāh.

Ṭarîḳ-ı ‘aşḳda sâbit-ḳadem ol

Budur ey dil cenāb-ı Ḥaḳḳ’a **minhāc** (Yetîm D., G. 22, M. 8).

❖ **minḳār**: kuş gagası.

'Uḳāb-ı evc-i 'izzet şaydına ol iki şeh-bāza

Olup **minḳār** mäh-ı nev ceres hür-şid-i rahşende (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 6).

❖ **minnet**: ihsan, lütuf ve kerem.

Ġonçemüz **minnet** Hüdā'ya gülsitan ezberlemiş

'İşve vü nāz āyetin ol nev-cüvān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 1).

Yürekde daḫı bir gūşe gerekmez āh ile vāha

Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān **minnet** Allāh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36).

➤ **minnet eylemek [D]**: borcu ve yükü altında kalacağını bile bile bir kimseden kendisi için iyilikte bulunmasını istemek, boyun eğip yalvarmak.

Gördüm ki itlerine çıkar üstüñ ānumuz

Gel cānum al diyü ecele **minnet eyledüm** (Yetîm D., G. 128, M. 8).

❖ **mi'rāc**: yükseliş, göğe çıkma || yücelme.

Ene'l-Haḳ çağırup Manşūr-ı Hāllāc

Melāmet dārını idindi **mi'rāc** (Yetîm D., G. 22, M. 2).

❖ **mir'āt**: ayna.

Çihre-i şāfiye şūfi bakmasa

Ġam degül **mir'āta** bakmaz zişt-rū (Yetîm D., G. 164, M. 4).

Saña naḳş-ı ḳadem eclī vü rüşendür hemān ey cān

Göñül **mir'ātini** jeng-i ḫavādisden mücellā tut (Yetîm D., G. 18, M. 8).

Olur elbette ki maḫzün ḫātır

Zişt-şüret k'ide **mir'āta** nazar (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 46).

➤ **mir'āt-ı mü'min**: müslüman aynası.

Mir'āt-ı mü'min oldı çü mü'min Yetîm gel

Taḳvīm-i aḫsene nazar idüp baḳa baña (Yetîm D., G. 1, M. 9).

❖ **misk:** misk, güzel koku.

Görse tüccâr-ı Hıfâ bu hâl-i 'anber-bâruñı

Çin ü Mâçin'e gidüp itmezdi cüst ü cüy-ı **misk** (Yetîm D., G. 114, M. 4).

❖ **miskîn:** aşırı derecede tembel, uyuşuk, miymıntı (kimse) || aciz, zavallı (kimse).

'Aşk-ı Şîrîn ile cân virdükde **miskîn** Kûh-ken

Tagdan bâlîni şahrâdan firâşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 3).

'Ârızında görmeyüp saçın kalem

Ser-nigün oldı hemân **miskîn** kalem (Yetîm D., G. 130, M. 2).

❖ **misl:** benzer, eş, denk.

Arz-ı hâlî-i vakfı mekseb için

Ecr **mislin** virüp taleb itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 10).

İki pākîze gevherdür ki kândan oldılar bîrûn

Ki **mislin** görmemişdür sayrefi-i çarh-ı mînâ-gün (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 26).

❖ **mîve:** meyve || mahsul, semere.

Mîve-i bâğ-ı İrem Pîr Mehemmed Çelebi

Şâh-ı Tübî-i Harem Pîr Mehemmed Çelebi (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 23).

Hüviyyet **mîvesin** gördüñ nihâl-i vahdet üstinde

Ki bâğ-ı dilden ayruğı dikenle bulmaduñ 'ârif (Yetîm D., G. 98, M. 3).

❖ **miyân:** ara, orta.

Şan'atumdur za'f u kuvvetle **miyânıñdan** enîn

Nağme eyler zîr ü bem gösterse ehl-i târ fen (Yetîm D., G. 147, M. 3).

➤ **miyân-ı cüyüş:** askerlerin arası, ortası.

Zîr-i rānuñ ola semend-i hurüş

Cilve-gāhuñ ola **miyân-ı cüyüş** (Yetîm D., Mes. 2, M. 132).

❖ **miyân-beste olmak [K]:** hemen işe hazır olup.

Miyân-beste olup cāru-keşidür pārsā-yı 'aşk

Tehî görmez erenler hîdmet-i küy-ı harābâtı (Yetîm D., G. 194, M. 3).

❖ **monlā:** din bilgini, dini bilgilere sahip kimse.

‘Örf ile cübbe vü destān gözüñden çıkarır

‘Aşk ile ger alasin egnüñe **monlā** kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 10).

❖ **mu‘abbir:** rüya tabir eden.

Didüm **mu‘abbire** bu hābı itmedi ta‘bîr

Beşâset ile baña dimeyince tā müjde (Yetîm D., G. 175, M. 5).

❖ **mu‘azzez:** değerli, kıymetli, yüce.

Geçüp ‘izzet serîrinde **mu‘azzedür** gedā meşreb

Düşüp hāk-i mezelletde yatur her pādşā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 1).

➤ **mu‘azzez itmek [Kalıp İ.]:** değerli, kıymetli etmek; hale getirmek.

Yā ilāhî kılasın menzilini Dār-ı Na‘îm

Rūh-ı pākini **mu‘azzez idesin** anda muķîm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 74).

❖ **mu‘ciz:** mucize.

Mustafā hulkını oşşardı temāmet hulkı

‘İsevî **mu‘ciz** idi ‘āleme güftār-ı femi (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 64).

❖ **mu‘ciz-nümā:** mucize gösterici.

Hāk budur **mu‘ciz-nümā** elfāz ile

Sözlerüm vardur ki hārķ-ı ‘ādedür (Yetîm D., G. 58, M. 7).

❖ **muġān:** meyhaneci || sevgili.

Şu meclis kim ayak başmaķ diler pîr-i **muġān** anda

Sebük şalınmasun sāķi şaķın rıķl-ı girān anda (Yetîm D., G. 180, M. 1).

❖ **muġaylān:** deve dikenini.

Leylî Mecnūn-ı siyeh-bahta **muġaylān** sāyesin

Beñzedelden dūd-ı āha boyadı hār-gāhını (Yetîm D., G. 193, M. 5).

❖ **muğ-beçe:** mecusi çocuğu || meyhaneci çırağı.

Metsem ey **muğ-beçe** sürme beni der-gāhuñdan

Çünkü ser-hoş ola mey-hānede ‘ayyāş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 5).

➤ **muğ-beçe-i deyr:** meyhanenin çırağı; sâkî.

Ruhbān-ı ‘aşk **muğ-beçe-i deyr** ile bu gün

‘Uşşāka virdi naqş-ı kilisā haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 7).

❖ **muḥāl:** gerçekleşmesi mümkün olmayan, imkânsız, olamaz, olmayacak.

Naẓm u nesr ile Yetîm aḥvāli ‘arz itmek **muḥāl**

Bir zamāna ḳalmıřuz eş‘ār u inřā suḥredür (Yetîm D., G. 39, M. 9).

Bu varlık ile yāra varılmak **muḥāldür**

Terk eyle varı dōst yolında gedālık it (Yetîm D., G. 16, M. 3).

❖ **muḥalled olmak [Kalıp İ.]:** sürekli, kalıcı olmak.

Ki hergiz olmaya fānî esāsı

Muḥalled ola bākīde bināsı (Yetîm D., Mes. 4, M. 12).

❖ **muḥarrrik olmak [K]:** hareket ettiren, harekete geçiren, kıvıldatan olmasa.

Zebān-ı hem-rehi řaḳla perākende sūḥandan sen

Muḥarrrik olmasa itmez bu yolda bir ceres cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 10).

❖ **muḥāsib:** hesap eden.

Ḥāliyen vird ü zikre rāḡib iken

Naḳd-i a‘mālümü **muḥāsib** iken (Yetîm D., Mes. 2, M. 108).

❖ **muḥařřal:** hasılı, sözün kısası.

Muḥařřal bu ki pîr-i ‘aḳl-ı fa‘al

Ḳarıřup māder-i dehr ile çün şîr (Yetîm D., K1. 36, M. 3).

❖ **muḥibb-i ḥānedān:** dostun gönül evi.

Şafā meřreb gedālardan açıl ey tîre-dil řūfî

Yezidî mezhebe yir yok **muḥibb-i ḥānedān** içre (Yetîm D., G. 191, M. 8).

❖ **muḥīṭ**: çepeçevre kuşatan, etrâfını çeviren, çevreleyen ihâta eden (şey) || büyük deniz, okyanus.

O deryâ-yı keremden yaña aқsun gözlerüm yaşı

Muḥīṭe irmege itsün bu Ceyḥün u Aras cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 4).

Şalındurmaz **muḥīṭi** kirpigine

Benüm çeşm-i terümde bir nemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 7).

❖ **muḥkem**: dayanıklı, güçlü duruma getirilmiş, sağlamlaştırılmış, sağlam, sıkı, kuvvetli, metin. Sıkıca.

Esâs-ı ‘âleme gelse tezelzül ğam yimez gönlüm

Bilür anı ki **muḥkemdür** Qalâtâ’yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 8).

Bir pül-i rāh-ı ḥaṭardur bu cihân-ı köhne

Hazer it ğaflet ile geçme ayak baş **muḥkem** (Yetîm D., G. 125, M. 4).

Halka halka dāğlardan cismüme giydüm zırh

Şāh-ı merdānum yine **muḥkem** neberdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 4).

Hüdâ tâ ḥaşre dek **muḥkem** idüp yıkmaya bünyādın

Ciger-güşēñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh’a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 19).

Merd olup bağlar iseñ bendini **muḥkem** tonuñ

Küşti-gir-i felege bes didürür oyunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 1).

➤ **muḥkem itmek [Kalıp İ.]**: güçlü duruma getirmek, sağlamlaştırmak.

Hüdâ tâ ḥaşre dek **muḥkem idüp** yıkmaya bünyādın

Ciger-güşēñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh’a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 19).

➤ **muḥkem tutmak [Kalıp İ.]**: sağlam, sıkıca tutmak.

Raḥne olmaz kalb-i ‘āşıkda binâ-yı āştī

Müdde’inüñ **tutalum muḥkem** şavaşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 8).

❖ **muḥtāc**: ihtiyacı olan, fakir.

Hüdâyâ daqq-ı bāb itmez kâpuñdan ğayra cān u dil

Nevaleñden nolâ i’tâ iderseñ aç u **muḥtāca** (Yetîm D., G. 173, M. 10).

Cihān-gīr-i zamān olmaḡ dilersen

Yüri olma Ḥüdā ğayrına **muḥtāc** (Yetīm D., G. 22, M. 10).

➤ **muḥtāc olmak [D]:** ihtiyaç duymak.

Cihān-gīr-i zamān olmaḡ dilersen

Yüri **olma** Ḥüdā ğayrına **muḥtāc** (Yetīm D., G. 22, M. 10).

❖ **muḥtefi:** gizlenmiş, gizli.

Muḥtefidür dime ey dil mā-sivādan çek elüñ

Tārik-i ğayr-ı Ḥaḡ'a eclā olupdur şüfilik (Yetīm D., G. 105, M. 11).

Vey şeh-i kişver-i nikāt ü rümüz

Muḥtefi fehmüne degül mermüz (Yetīm D., Mes. 2, M. 78).

❖ **mu'īn:** yardımcı.

Yine Cemāl'den umaruz ey Yetīm luḡf

Oldur cihānda zāhir ü bāḡın **mu'īnümüz** (Yetīm D., G. 67, M. 12).

❖ **muḡābil:** bir şeyin tam karşıısına gelen, karşıısında bulunan, karşı karşıya olan.

Verā-yı 'arş-ı nūrāniye nāzır çeşmdür tīre

Bu şahn-ı zulmet-ābāda **muḡābil** dīde bīnādur (Yetīm D., G. 53, M. 6).

Ravza-i şeyhe **muḡābil** yapılan kūşecügün

Ḳapusu yok ki girem āh şikāyet Ḳapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 39).

➤ **muḡābil olmak [Kalıp İ.]:** denk gelmek, karşılık gelmek.

Yüze yüz herkese **muḡābil olup**

Söyleme gördüğünü çün gözgü (Yetīm D., K1. 19, M. 3).

❖ **muḡannen:** ne zaman, nasıl ve ne kadar olacağı veya yapılacağı kesin olarak belirlenen, şaşmaz bir düzen içinde devam edip giden, kural ve kânun hâline gelen.

Bu eşkāl-i ḡader derkinde evrāḡ-ı Aristo'dan

Muḡannen bir söz istersen rızādan ğayrı iġvādur (Yetīm D., G. 53, M. 10).

❖ **mukārin olmak [Kalıp İ.]**: yakın olmak, birlikte, yanana olmak.

Bed-nām-ı ‘aşka zāhid bir dem **mukārin olma**

Var ise ger başuñda sevdā-yı nık- nāmī (Yetîm D., G. 201, M. 11).

Aceb midür Cemālî’den Yetîmî’ye şeref çünkim

Nebātuñ kadrini bulur **mukārin** çüb ola kanda (Yetîm D., G. 190, M. 12).

Yanınca istimā’ idenlere tasdî’dür ancak

Mukārin olmasa kavle ‘amel ey pîr-i nā-bālig (Yetîm D., G. 95, M. 10).

❖ **mukassî**: taksîr eden, kusurlu, taksîrât sahibi, suçlu.

Dünyâ evine nola disem teng târ ev

Mihmân-küş ü **mukassî** vü nā-pây-dâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 2).

❖ **mukayyed**: bağlı, kayıtlı.

Pür-füsün-ı şî’r ile şöyle **mukayyeddür** Yetîm

Eylemez bu nev’ ile tab’ın hezâr efsün bend (Yetîm D., G. 34, M. 9).

Kâr ile gördüm **mukayyed** Bî-sütün Ferhād’ını

Ehl-i iṭlāk eyledüm deşt içre Mecnûn adını (Yetîm D., G. 202, M. 1).

➤ **mukayyed olmak [Kalıp İ.]**: bağlanmak.

Merd iseñ ferd ol **mukayyed olma** iṭlāk isteyüp

Ḳaḥbe dünyānuñ nikāḥı vü ṭalākı suḥredür (Yetîm D., G. 38, M. 7).

Zîr ü bālāya baḳup **olma mukayyed** ṭālib

Virnek isterseñ eger kendüzüñi iṭlāka (Yetîm D., G. 183, M. 7).

❖ **mukîm**: ikamet eden, oturan; daim olan, daimî.

Yâ ilāhî kılasın menzilini Dâr-ı Na’îm

Rûḥ-ı pākini mu’azzez idesin anda **mukîm** (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 74).

❖ **muktezâ**: gereğince.

Ölürseñ ölmedin mütü hadîsi **muktezâsınca**

Ḥayât-ı cāvidân bulup cihānda ölmedüñ ‘ārif (Yetîm D., G. 98, M. 9).

❖ **muntazır:** bekleyen, gözleyen || arzulayan, ümit eden.

Sözi h̄atm eyle gel Yetîm abdāl

Muntazırdur du'āya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 18).

Muntazırdur 'āşık-ı nezzāreler

'Arz-ı dīdar eyle cānā vaqtidür (Yetîm D., G. 36, M. 7).

Mekteb-i tenden anı h̄ācesi āzād itdi

Ebcede çıkmasına **muntazır** iken eb ü ced (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 42).

❖ **munzam:** bir şeye sonradan katılan, üstüne veya sonuna eklenen, ek.

Ey dil-i münbasit̄ katı gülme

H̄ande zımnında girye **munzam**dur (Yetîm D., K1. 22, M. 2).

Südmend ol h̄addüni bilgil ki **munzam**dur bu gün

Ṭavr-ı bī endāzenüñ zımnında h̄üsrān-ı ebed (Yetîm D., G. 29, M. 5).

❖ **mūr:** karınca.

Āhir hevā-yı zülf ü h̄aṭ-ı yār ile gider

H̄āk içre **mūr** u 'akrebe bu kân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 6).

Ḳırba vücūdı lāğar idüp çek riyāzeti

Menzil-geh olmadın saña pür **mūr** u mār ev (Yetîm D., G. 161, M. 8).

Ağzını poyraza açup efsürde-ḥāl olur

İtmez zaḥîre **mūr** gibi her ki iktisāb (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 6).

Sūrāḥ-ı ḥāke **mūr** gibi dāne-çin olup

Gūşışdedür faḳîr ü ḡanî erkek ü dişi (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 43).

➤ **mūr-ı misk:** aciz, zavallı karınca.

Mūr-ı miskine nazar şan ki Süleymān itdi

Ben faḳîre idicek raḥm u ḥimāyet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 11).

❖ **murabba.‘:** dörder mısırâlî bentlerden meydana gelen manzume.

Şeş cihāta bu **Mrb.‘** şalup āvāz-ı bülend

Atdı nuşretler ile ḳal'a-i Efrenc'e kemend (Yetîm D., Mrb. 1, M. 33).

❖ **murād:** erişilmek istenen, olması, gerçekleşmesi arzu edilen şey, istek, dilek, amaç.

➤ **murād itmek [D]:** istemek, dilemek, arzu etmek, amaçlamak.

Yetîm ögdül **murād** ise yarag **it** rahşını tab'ũñ

'Alef hār olsa meydān almağa itmez feres cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 13).

Virdiler nefsi **murādın** itdiler zulm ü sitem

Añmadılar hîç boynında vebāli ƙalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 3).

➤ **murād-ı nefis:** nefsin istekleri, arzuları.

O zāt-ı pāk ü bî-çūna mülākī olmağa ey dil

Murād-ı nefsi terk eyle hevā-yı māsivādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 8).

❖ **murādāt:** istekler, amaçlar.

Zıll-ı himāyetde ƙutup zātuñı

Hāzret-i Hāƙ vire **murādātuñı** (Yetîm D., Mes. 3, M. 36).

❖ **murākıb:** kendini adanmış.

Nāzır-ı hāb u hayāl oldı **murākıb** geçinen

Ƙara ƙura bir ƙurı rü'yā olupdur şūfilik (Yetîm D., G. 105, M. 7).

❖ **murdār-:** pis, kirli, temiz olmayan.

Çün Cemālilerdenüz lāyık degüldür meyl ide

Ey Yetîmî zışte vü **murdāra** ƙab'-ı pākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 12).

Dil sürüp tarh eyledi dünyā hevāsın kendüden

Bahrdür lā-büd kenāre eyledi **murdārını** (Yetîm D., G. 199, M. 8).

❖ **muris:** veren, kazandıran, gerektiren, sebep olan, meydana getiren.

➤ **mūris-i ğam:** gam, kedermirası.

Bāğda baş-ı çemen āb-ı revān bî-vech-i yār

Mūris-i ğamdur açılmaz hāƙır-ı ğamnākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 4).

➤ **mūris-i melāl:** keder, üzüntü mirası.

Oldı çün **mūris-i melāl** imlāl

Sözi icāz u münteḥab itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 5).

❖ **Murtażā:** Hz. Ali'nin lakabı, seçilmiş, beğenilmiş.

Ol imām-ı düvāz-deh ḥakkı

Bendedür **Murtażā'ya** beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 6).

❖ **muşḥaf-ı ḥüsn:** güzellik kitabı, sevgilinin yüzü.

Muşḥaf-ı ḥüsne besmele ebrū

Süre-i ve'd-ḍuḥāsıdur o ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 9).

❖ **Muştafā:** Hz. Muhammed (sav).

Muştafā ḥulḳını oḥşardı temāmet ḥulḳı

İsevî mu'ciz idi 'āleme güftār-ı femi (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 63).

❖ **mūş-ı pelîd:** pis, alçak fare.

Gürbe-veş **mūş-ı pelîde** şalmaz

Ṭab' kim ola ḡazanfer-şavlet (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 21).

❖ **mū-şikāf olmak [Kalıp İ.]:** inceden inceye araştırmak.

Baḥs itmekden leb ü mūy-miyān-ı yārda

Ḥurde-bîn ü mū-şikāf olmuş durur idrākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 8).

❖ **muṭarrā olmak [Kalıp İ.]:** göz alıcı, parlak olmak.

Dil-i aḥbāba ḳullāb-ı maḥabbetdür 'izārında

Ki pertāb u şikenc **oldı muṭarrā** zülfi ḥamlarla (Yetîm D., G. 179, M. 4).

❖ **mutaşarrıf:** tasarruf eden, kendinde kullanma hakkı ve salahiyeti bulunan.

'İzzet ü zilletle ḳādir **mutaşarrıflardur**

Kendülerden Ḥaḳ'ı bir ān cüdā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 3).

❖ **mu'tekid:** bir şeye inanan, bağlanan kimse.

Ger şorarlarsa Cemālî'yi cevāb-ı kaṭ'î

Fuzalā-yı ũurukuñ merci'i vü **mu'tekidi** (Yetîm D., G. 203, M. 12).

❖ **muṭrib:** çalgıcı, çalgı çalan; şarkıcı, şarkı söyleyen.

Defe gel sille **muṭrib** gūşmāl it

Senüñle ola tā dem-sāz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 5).

Muṭrib yüri terāneyile 'arza eyleme

Cām-ı Cem ile 'işret-i Kistrā haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 5).

❖ **mûtû:** ölünüz "Mûtû Kable En Temûtû ya'ni Ölmezden önce ölünüz".

Çün didi şāh-ı rüsül **mûtû** bize lāyık budur

Ölevüz gelmeksizin bu kālīb-ı cānā ölüm (Yetîm D., G. 137, M. 5).

❖ **muvāfiḳ:** münasip, uygun.

Rüzgerin görse **muvāfiḳ** gemici

Bırağur oğlını añmaz pederin (Yetîm D., K1. 1, M. 37).

➤ **muvāfiḳ olmak [Kalıp İ.]:** uygun, elverişli olmak.

Nūḫ evin eyleyeli luṭf-ı Hüdā meskenümüz

Rūzgār **oldı muvāfiḳ** ṭolıdur yelkenümüz (Yetîm D., Mrb. 1, M. 26).

❖ **muvaḥḥid olmak [Kalıp İ.]:** Allah'ın birliğine inanmak, tevhit inancını benimseyen olmak.

Olma müşrik vücūd-ı ğayra bakup

Di **muvaḥḥid olup** heme odur (Yetîm D., G. 52, M. 6).

❖ **müy:** tüy, kıl, saç teli

➤ **müy-ı jülîde:** karışık, dağınık saç.

Müy-ı jülîdelere kılma ḥaḳāretle nigāh

Ḥaḳḳ'a nāz ehli olur bî-ser ü sāmānda şaḳın (Yetîm D., G. 156, M. 3).

➤ **müy-ı miyân:** kıl kadar ince bel || sevgilinin ince beli.

Her şanem **müy-miyânî** hevesinde ey cân

Dil-i âvâreyi bir kıl ile niçe yiderüz (Yetîm D., G. 65, M. 5).

➤ **müy-miyân-ı yâr:** ince belli sevgili.

Bağs itmekden leb ü **müy-miyân-ı yârda**

Ĥurde-bîn ü mû-şikâf olmuş durur idrâkümüz (Yetîm D., G. 70, M. 7).

❖ **muẓmahil eylemek [Kalıp İ.]:** yok etmek.

Muẓmahil eyle gider şûret emârâtını sen

Tâ ki temyîz olına ma'nî-i emr-i mübhem (Yetîm D., G. 125, M. 9).

❖ **muẓtarib:** sıkıntılı, ızdıraplı.

Varmağa güşe-i maẓşûda yine

Muẓtaribdür dil-i fersûde yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 98).

❖ **mühr:** mühür, damga.

➤ **mühr-i gencîne-i sır:** sırlar hazinesinin mührü.

Râzdân ile hüviyyet Ĥaberin virmezler

Mühr-i gencîne-i sırdur femi dervîşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 4).

➤ **mühr-i sükût urmak [Kalıp İ.]:** suskunluk mührünü vurmak.

Ketm eyle râz-ı 'aşkı **mühr-i sükût urup** tâ

İre sürüş-ı Ĥaybuñ cân güşma peyâmı (Yetîm D., G. 201, M. 5).

➤ **mübâhât:** övünme.

Mübâhâtüñ senüñ zühd ise zâhid

Benümde iftihârum 'aşkdur 'aşk (Yetîm D., G. 103, M. 5).

➤ **mübeddel kılmak [Kalıp İ.]:** dönüştürmek.

Lâyile küfrümü îmâna **mübeddel kıldı**

Didürüp cân u gönülden baña illâ kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 3).

- **müberrā olmak [Kalıp İ.]:** ilgisi, alâkası kalmamış, arınmış, arındırılmış.

Ğıll ü gışdan be **müberrā olığör**

Be bulanma yüri deryā olığör (Yetîm D., Terkîb-bend 2, M. 79).

- **mübeşşir olmak [Kalıp İ.]:** müjde veren, müjdeleyen (kimse), müjdeci olmak.

Mübeşşir oldum idüp saña cān-fezā müjde

Giyürsin egnüme ħil'at bu dil-güşā müjde (Yetîm D., G. 175, M. 1).

- **mübhem:** belirsiz.

Muzmahil eyle gider şüret emārâtını sen

Tā ki temyîz olına ma'nî-i emr-i **mübhem** (Yetîm D., G. 125, M. 10).

- ❖ **mübtelâ:** düşkün; tutkun, tutulmuş || aşık.

'Aşıkam ben **mübtelâ** itmeñ hayātumdan ümîd

Ġarqa-i gird-âb-ı 'aşkam yok necātumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 1).

- **mübtelâlık itmek [Kalıp İ.]:** bağımlılık, tutkunluk, düşkünlük etmek.

Zāhid hevâ-yı zühd ile olsun huzürda

Âşık belâ-yı 'aşk ile sen **mübtelâlık it** (Yetîm D., G. 16, M. 8).

- ❖ **mücâvir:** komşular, mücâvirler.

Bülbül gibi terâne ile şevk idüp Yetîm

Ol gülşenüñ **mücâviri** leyl ü nehâr ola (Yetîm D., G. 167, M. 10).

Mey-kede künci **mücâvirleriyüz** ey sâķi

Na'ralardan yiridür pür idevüz âfâķı (Yetîm D., G. 200, M. 1).

- ❖ **mücellâ:** cilâlanmış, parlatılmış, cilâlı, parlak.

Saña naķş-ı ķadem eclî vü rüşendür hemān ey cān

Göñül mir'âtini jeng-i ħavâdisden **mücellâ** tüt (Yetîm D., G. 18, M. 8).

Keder-i ķalb ile ey sūf giyen itme ķiyāş

Kendüñe şāf u **mücellâ** olan ehl-i nemedi (Yetîm D., G. 203, M. 4).

❖ **mücerred:** madde ve cisim hâlinde olmayan, soyutlanmış.

Gözümden maḥv olup gitdi nuḳūşı deyr-i dünyānuñ

Mücerred itmek ile bir şanem iḳlîmini seyrân (Yetîm D., G. 159, M. 4).

❖ **mücrim:** cürüm işlemiş, suçlu.

Geldi **mücrim** ḳuluñ şuḳın dileyü

Rû-siyeh şanki çâker-i Hindû (Yetîm D., Mes. 2, M. 123).

➤ **mücrim itmek [Kalıp İ.]:** cürüm işlemek, suç işlemek.

Yâra meyl ile nazâr cürm ü günâh ise Yetîm

Göñlüni **mücrim idüp** ehl-i güneh ḳıl dîdeyi (Yetîm D., G. 192, M. 12).

❖ **müdâm:** daima, her zaman.

Devlet ü 'izzetde olup ber-devâm

Esb-i sa'âdâta süvâr ol **müdâm** (Yetîm D., Mes. 3, M. 34).

❖ **müdâvâ:** bir hastalığı yenmek için çalışma, hastaya bakma, ilaç verme.

'Âḳıbet olmaz ecel marzâsına ey dil devâ

Hâliyâ 'ilm-i eṭıbbâ vü **müdâvâ** suḫredür (Yetîm D., G. 39, M. 8).

❖ **müdbir:** talihsiz, bedbaht.

Nâ-ḫalef ü **müdbir** ü ḳallâş ider

Kîse-bür ü reh-zen ü evbâş ider (Yetîm D., Mes. 3, M. 13).

❖ **müdde'î:** iddia eden, haksız yere bir şey isteyen veya esassız bir hak ve selâhiyet dâvâsında bulunan.

Tünd-bâd-ı âhdan ey **müdde'î-i** ser-firâz

Eyleme ḡaflet ki ḳavm-i 'Âd'a beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 13).

Ṭavşana kaç tazıya tut dime der kūyuñda

Müdde'î yatmış iken yâr diye taş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 8).

Çünkü Ḥaḳ naḫnü ḳasemnâ didi men'-i **müdde'î**

Hâ'il-i feyz olsa rızḳ-ı ḳısmete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 7).

Ādem olmaz **müdde'î** ger giyse kat kat hâreyi
 Hâr 'azîz olmaz ne deñlü ursalar hîl'at yükin (Yetîm D., G. 158, M. 3).

Olma mâ'il yaşuma ey **müdde'i** bilmez misin
 Kim esâsından yıkar irince bir dîvarâ şu (Yetîm D., G. 163, M. 3).

Müdde'i cânibini eyledi teşnî' tamâm
 Bende çün görmeyicek cürm ü cinâyet Kâpudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 9).

Müdde'iler gözine tokunduğı demde Yetîm
 Şol ğaribe döndi düş ola kilâbuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 9).

Ne bilsün **müdde'iler** hâl-i 'aşkı
 Yinür şanur bular aḥvâl-i 'aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 1).

Raḥne olmaz kalb-i 'âşıkda binâ-yı âştî
Müdde'inüñ tütalum muḥkem şavaşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 8).

❖ **müdğam:** iç içe geçmiş, kaynaşmış.

Münkalibdür cihân-ı bükalemün
 İnbisâti ğam ile **müdğamdur** (Yetîm D., Kİ. 22, M. 4).

❖ **müdrîk:** anlayan, kavrayan.

Geçer Hârût fen-i nigün-ser çâh-ı zilletde **müdrîk**
 Ser-i gevsâle veş bî-mağz ehl-i câh u dâñadur (Yetîm D., G. 53, M. 3).

❖ **mü'ezzin:** ezan okuyan.

Mü'ezzin çağırup Allâhu Ekber dir mesâcidde
 Hüdâ yadiyle eyler deyirlerde derâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 9).

❖ **müftî:** fıkha dair mes'elelerin şeriattaki hükümlerini beyan ve açıklamaya memur olan zat.

Katline 'âşıklarunñ hükmini gör **müftinüñ**
 Ölmedin ölenlere virdüğü fetvâya bak (Yetîm D., G. 104, M. 7).

➤ **müfti-i dehr**: zamanın müftüsü.

Nükte-i gâmızadur bâb-ı maḥabbetden dem

Ol degül **müfti-i dehr** aḥladığı mes'eleler (Yetîm D., G. 57, M. 8).

❖ **müjde**: müjde, güzel haber.

Vire bahâr **müjdelerin** cünbiş-i şabâ

Bezme nihâl-i tâze şükûfe nisâr ola (Yetîm D., G. 167, M. 5).

Mübeşşir oldum idüp saña cân-fezâ müjde

Giyürsin egnüme ḥil'at bu dil-güşâ **müjde** (Yetîm D., G. 175, M. (2, 4, 6).

➤ **müjde itmek [Kalıp İ.]**: sevindirici bir haber ulaştırmak.

Mübeşşir oldum **idüp** saña cân-fezâ **müjde**

Giyürsin egnüme ḥil'at bu dil-güşâ müjde (Yetîm D., G. 175, M. 1).

Revâdur eyler isen ???????? iḥsânı

Yetîm âtiyeden **itdi** çün saña **müjde** (Yetîm D., G. 175, M. 10).

➤ **müjde olmak [D]**: sevindirici, mutlu haber olmak.

Deñiz içinde deñiz mâlikine mâlik olan

Olur cevânib-i 'izzetde âşinâ **müjde** (Yetîm D., G. 175, M. 8).

❖ **müje**: kirpik || sevgilinin gamzesinden çıkararak âşığın göğsüne isabet eden ve onu yaralayarak çaresiz durumda bırakan ok veya mızrak.

Çâr 'unşurda **müjeñ** fikriyile rûḥ-ı revân

Çarḥ-ı çârümde Mesihâ'yile sūzen oldu (Yetîm D., G. 212, M. 3).

Kâr-ger oldu **müjeñ** eşkümlle didüm didi yâr

Kesin olmaz mı virilirse tiğ-ı cevher-dâra şu (Yetîm D., G. 163, M. 5).

Nâle vü na'ralarum vird-i münâcât itdün

Müjemi sübḥa kıluḫ vaqt-i seher ey dîde (Yetîm D., G. 187, M. 4).

Geçüp tîr-i **müjeñ** şadra oturdu ey kemân-ebrû

Acep peykân-ı dil-düzun dimezse cânuma berḥîz (Yetîm D., G. 71, M. 3).

❖ **müjgān:** kirpik.

1. sevgilinin kirpikleri.

Gözüñ ser-mest ü **müjgānuñ** olupdur hañçer-i ser-tîz

Aceb mi xanımı dökse benüm ol ğamze-i hūn-rîz (Yetîm D., G. 71, M. 1).

Hañçer-i **müjgānna** bir çeşm-i āhūnuñ tırup

Sîne germiş dil gibi bir şîr-i merdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 5).

➤ **müjgān-ı hūn-ālūd:** kana bulanmış kirpikler.

Eşk gird-ābında bu **müjgān-ı hūn-ālūdumuz**

Ka'r-ı deryāda yatur bir niçe mercān gibi (Yetîm D., G. 196, M. 3).

❖ **mükāfāt:** bir başarının, iyi ve güzel bir davranışın karşılığı olan şey, ödül.

'Āşığı gör nice incitdi cefā-cū yārān

Eyleyüp kaşd-ı **mükāfāt** cefā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 12).

Çalma itdüklerine yārānuñ

Ço **mükāfātı** fena 'ālemidür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 92).

❖ **mül:** şarap.

Mest-i bed-nām olmadum tā olmayınca sākîya

Pāre-i bağrum kebābum eşk-i hūnünüm **mülüm** (Yetîm D., G. 137, M. 10).

❖ **mülākī olmak [Kalıp İ.]:** görüşmek || kavuşmak.

O zāt-ı pāk ü bî-çūna **mülākī olmağa** ey dil

Murād-ı nefsi terk eyle hevā-yı mā-sivādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 7).

Ol kerem deryāsına varup **mülākī olmadur**

Dideden aqıtduğum Nîl ü Furāt'umdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 3).

❖ **mülk:** memleket, ülke, yurt; varlık, mevcudiyet, sahip olunan şey.

Pād-şāhum çekme gel mülk-i dile şemşîr-i kîn

Eyle ol **mülki** ser-ā-pā hūsn-i tedbîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 4).

Hevā-yı ‘aşq-ı Hakk ile virüp cān

Vücūdi **mülkini** itdürdi tārāc (Yetîm D., G. 22, M. 4).

Ehl-i ‘irfānı aqıt luṭf u keremle kendüñe

Şāh kim ‘ādil ola **mülkine** bāzer-gān aḡar (Yetîm D., G. 40, M. 10).

Dilemezdüm ki cihān **mülkine** ben raḡt çekem

Nideyin kendümi kendüme ḡomadı ādem (Yetîm D., G. 125, M. 1).

Hevā-yı ‘aşq-ı Hakk ile virüp cān

Vücūdi **mülkini** itdürdi tārāc (Yetîm D., G. 22, M. 4).

➤ **mülk-i lā:** yokluk mülkü.

Mülk-i lā subḡ u mesā semtinden isterseñ ḡaber

Bī-cihāta bī-cihet ehl-i nighet ḡıl dīdeyi (Yetîm D., G. 192, M. 3).

➤ **mülk-i beḡā:** ebedi varlık.

Mebḡaz-ı dehr-i fenā fırḡasını cāndan sev

ḡatıl ol zümreye hem **mülk-i beḡā** sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 10).

➤ **mülk-i dil:** gönül memleketi, ülkesi.

Pād-şāhum çekme gel **mülk-i dile** şemşir-i kīn

Eyle ol mülki ser-ā-pā ḡüsn-i tedbīr ile zabṭ (Yetîm D., G. 88, M. 3).

Zabṭ olursa **mülk-i dil** ceşş-i keremle zabṭ olur

Olmaz ol kişver cüyüş u şeş-per ü tīr ile zabṭ (Yetîm D., G. 88, M. 5).

➤ **mülk-i gayrī:** başka alem, diyar.

ḡayr ma’nisin alup beyte heves itme Yetîm

Mülk-i gayrīde bilürsin ki binā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 14).

➤ **mülk-i Yūnānī:** Yunan ülkesi.

Biri Sulṭān Mehemmed Erdevān-ı baḡt-ı Serḡānī(?)

Biri Sulṭān Selīm Efrāsīyāb-ı **mülk-i Yūnānī** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 12).

❖ **mülük-i āl-i Selçuk:** Selçuklu soyunun hükümdarları.

Mülük-i āl-i Selçuk ile Sāsānîlere nisbet

çerāğ u çeşm-i ‘Osmānî delil ü pişvālardır (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 15).

❖ **mü'min:** Allah'ın varlığına ve birliğine iman eden, inanan, kalp ile tasdik, dil ile ikrar eden kimse.

Ruḥlarıñ āyāt-ı ḥattı pāk tutsun k'oldı çün

Ṭahr ile mess eylemek **mü'minlere** Ḳur'ān'ı farz (Yetîm D., G. 85, M. 6).

Pāy alup vaşlı metā'ından toyımlık itmege

Geh segirdüm gāh pusi **mü'min** ü tersā levend (Yetîm D., G. 33, M. 10).

Sebekat rahmeti dinilmiş iken

Dime bu **mü'min** ü o kâfirdür (Yetîm D., G. 43, M. 8).

Sicndür bu cihan teng ü tārık

İçinde **mü'min** ehl-i ḥaşyet ancak (Yetîm D., G. 102, M. 8).

Mir'āt-ı **mü'min** oldı çü **mü'min** Yetîm gel

Ṭaḳvîm-i aḥsene nazar idüp baça baña (Yetîm D., G. 1, M. 9).

➤ **mü'min-i manşūr:** Allah'ın yardımıyla galip, üstün gelmiş Mümin.

Mü'min-i manşürsın naşrun min- Allāh ile sen

Kâfir-i maḡlub şāḥib nuşrete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 3).

❖ **mümkîn:** olması, gerçekleşmesi imkân dâhilinde olan, olabilir, kâbil, muhtemel.

➤ **mümkîn mi [D]:** imkanı, olanağı var mıdır.

'Adem ser-ḥaddine iltüp güm itdüm çünki rāhı ben

Vücüd iḳlîmine **mümkîn midür** itmek nigāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 2).

Cemālî pertevin görmez Yetîmî dide-i zāhid

Žıyā-yı şemsi **mümkîn mi** göre ḥuffāş-ı nā-bînā (Yetîm D., G. 4, M. 12).

Ḳurt koñşusını incitmez iken **mümkîn mi**

Koñşusın incide vü ide iḥānet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 15).

➤ **mümkün degül:** mümkünü yok, imkânsız.

Endüh-ı guşşa-i dili şerh itme ki Yetim

Mümkün degül yazılsa deñizler midād olup (Yetim D., G. 13, M. 10).

Olmayınca münkesir **mümkün degül** kesb-i sürür

Şınmayınca kâsesi 'arz itmedi Mecnün neşâf (Yetim D., G. 87, M. 7).

İtmeyince yokluğa tebdil sâlik varını

Bulmağa **mümkün degül** kendinde Hâk âsârını (Yetim D., G. 199, M. 2).

❖ **mümkün olmak [D]:** mümkün olmak, imkan dahilinde olmak.

Cem'-i kütübe ref-i hücüb **mümkün olmadı**

Bildüm ki 'ilm bilmek imiş okumağ degül (Yetim D., G. 124, M. 5).

❖ **mümtâz olmak [Kalıp İ.]:** ayrı tutulmak, üstün tutulmak.

Hüsrev şerâresinden yakduñ çerâğ-ı nazmı

Nâz kilkiyle **olduñ** tarz-ı hasende **mümtâz** (Yetim D., G. 66, M. 8).

❖ **münâcât:** yakarma, Allah'a yalvarma.

Nâle vü na'ralarum vird-i **münâcât** itdün

Müjemi sübha kırup vaqt-i seher ey dide (Yetim D., G. 187, M. 3).

❖ **münevver:** aydınlatılmış, aydınlık, ışıklı, nurlu.

Cism zulmânını ref eyle **münevver** dil olup

Rüz u şeb zıkr-i Hüda'yile şafâda ol hem (Yetim D., G. 125, M. 7).

➤ **münevver eylemek [Kalıp İ.]:** aydınlatılmış, nurlu hale getirmek.

Dil eyledi ziyâret her beyt ü her çerâğı

Cânı **münevver eyler** yokdur bir er çerâğı (Yetim D., G. 209, M. 2).

➤ **münevver itmek [Kalıp İ.]:** aydınlatılmış, aydınlık, ışıklı, nurlu.

Gözün aydın **münevver** itdi çeşmün çihre-i maflüb

Ciger-guşen yüzün gördün hezârân minnet Allâh'a (Yetim D., Mrb. 2, M. 7).

❖ **münfekk olmak [Kalıp İ.]**: ayrılmış, uzak olmak.

Zāhidā nār-ı ḥased senden ki **münfekk olmaya**

Fāyide ne tualum olduñ cehennemden ḥalāş (Yetîm D., G. 84, M. 5).

❖ **münḥanî**: eğri, kambur.

Beñzedüp feryāduma feryād-ı çengi ehl-i derd

Münḥanî kâmetle cism-i nâ-tüvānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 4).

❖ **münḳalib**: dönen, dönmüş, değişen.

Münḳalibdür cihān-ı bûḳalemün

İnbisâṭı gam ile müdgamdur (Yetîm D., K1. 22, M. 3).

❖ **münkesir**: kırılan, kırgın, gücenmiş.

Dirîgā **münkesir** gönlüm olupdur yârdan maḥrûm

Belî gözgü şikest olsa olur didârdan maḥrûm (Yetîm D., Mat. 9, M. 1).

➤ **münkesir olmak [Kalıp İ.]**: kırılmak, gücenmek.

Giyüp bir câme-i fâḥir tekebbür ehli olmaḳdan

Żelîl ü **münkesir olmuş** ‘abâ ehlinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 10).

❖ **münkir**: inkâr eden, kabul etmeyen.

Ehl-i ikrâr ol gözüm dervîşlik itsün zuhûr

Kim gözinden **münkirüñ** pinhân imiş dervîşlik (Yetîm D., G. 106, M. 6).

❖ **münselik**: yol, meslek, tarîkat vb.ne girmiş, o yolu tutmuş, sâlik olmuş.

Gel selef silkine sâlik **münselik**

Olıgör tâ olasın ḥayr-ı ḥalef (Yetîm D., G. 96, M. 5).

❖ **müntaḳim olmak [Kalıp İ.]**: öç alan, intikam alan.

Müntaḳim olma zebûn-küş olma

Bir işünde yûri biḥüş olma (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 15).

❖ **müntehā:** bir şeyin varabileceği son nokta, son, nihâyet.

Sidre kıddi hevâsıyile Yetim

Seyrümün **Müntehâ'sidur** ol ruḥ (Yetim D., G. 27, M. 12).

❖ **müntehab itmek [Kalıp İ.]:** intihap edilmiş, seçilmiş, güzide hale getirmek.

Oldı çün müris-i melâl imlâl

Sözi icâz u **müntehab itdüm** (Yetim D., K1. 3, M. 6).

❖ **münteşir olmak [Kalıp İ.]:** yayılmış, duyulmuş olmak.

Bezl ü cüduñ rub'-ı meskûna **olaldan münteşir**

Ḥâtemi bahlile mevşûf itdi in 'âmuñ senüñ (Yetim D., G. 112, M. 7).

❖ **mürâyâ:** ikiyüzlü (kimse).

Giydürelden baña bu kalb-i mücellâ kepenek

Baña tâklid idüben giydi **mürâyâ** kepenek (Yetim D., G. 113, M. 2).

❖ **mürde:** ölü, cansız || âşık.

Câme-i fahr ile bir **mürdeyidüm** efserde

Çekdi kendüye beni eyledi ihyâ kepenek (Yetim D., G. 113, M. 7).

Ḥâkde **mürdeyide** cümle nebât

Buldı bārân-ı raḥmet ile ḥayât (Yetim D., Mes. 2, M. 9).

❖ **mürğ:** kuş || aşğın sevgilinin saçına dolanan gönlü.

Cân u dil **mürğ** helâk olmada bî-dâne vü âb

Dürlü ziverler ile ten kafesi niceye dek (Yetim D., G. 110, M. 7).

O serv-ķâmete toğrı açupdur per gönül **mürğ**i

Yüce yirlere pervâz eylemek ister gönül **mürğ**i (Yetim D., G. 204, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Açsun bu gönül **mürğ**i per ü bâl-i maḥabbet

Vâdi-i belâ küh-ı 'anâ cümle düz olsun (Yetim D., G. 149, M. 5).

➤ **mürğ-ı cân:** gönül kuşu.

Mürğ-ı cânı kafes-i tenden uçup

Eyledi ravza-i Firdevs yirin (Yetim D., K1. 2, M. 5).

Ey Yetim ol gül-bün-i nev-hāste yādına ben

Mürğ-1 cānı nağme-i derd ile gūyā eyledüm (Yetim D., G. 129, M. 10).

➤ **mürğ-1 çemen:** bülbül.

Ne bilsün mā kenārın hāne perver zevk-1 pervāzı

O zevki bir Hümā-pervāz olan **mürğ-1 çemenden** şor (Yetim D., G. 37, M. 6).

➤ **mürğ-1 dil:** gönül kuşu.

Mürğ-1 dil güftārda bŷy-1 fenā işmām ider

Manıku'ṭ-ṭayr ile gūyā öğredür 'Aṭṭār fen (Yetim D., G. 147, M. 7).

➤ **mürğ-1 ğarīb:** düşkün, zavallı, biçare kuş.

Aşiyānından uçan **mürğ-1 ğaribe** yiridür

Bir ṭarīk ile eger itse delālet Ḳapudān (Yetim D., Ks. 1, M. 43).

➤ **mürğ-1 hoş elhān:** güzel nameli çığıran bülbül.

Ḳıṣṣa-i gülşeni gel **mürğ-1 hoş elhāndan** işit

Ṭālib-i hikmet iseñ hikmeti Lokmān'dan işit (Yetim D., G. 17, M. 1).

➤ **mürğ-1 hoş-destān-serā:** güzel destan okuyan kuş.

Nālede her **mürğ-1 hoş-destān-serā**

Bāḡ u rāğ u verd-i ḡamrā vaḡtidür (Yetim D., G. 36, M. 3).

➤ **mürğ-1 iḡbāl:** talih kuşu.

Der-i devlet penāhı rütbesi eflākden 'ālī

Serāyı saḡfı cevlān-gāh-ı **mürğ-1** 'izz ü **iḡbālī** (Yetim D., Terkiḡ-bend 1, M. 74).

➤ **mürğ-1 ḡafes:** kafesteki kuş.

Vücūduñ ḡayd iken şūfī nedür uçmağā bu gūşış

Bilürsin per döker itse eger **mürğ-1 ḡafes** cünbiş (Yetim D., G. 78, M. 6).

Künc-i 'uzlet var iken añmañ Yetim'e 'ālemi

Eylemez **mürğ-1 ḡafes** rağbet cihānuñ bāğına (Yetim D., G. 176, M. 10).

➤ **mürğ-i şeb-hîz:** gece kuşu.

Sırr-ı İsrâ'ya olmağın meyli

Mürğ-i şeb-hîz okur kumû'l-leyli (Yetîm D., Mes. 2, M. 22).

➤ **mürğ-i zîrek:** sığırcık kuşu, akıllı kuş.

İñende dâm u dâneyle o **mürğ-i zîrek** avlanmaz

Na'îm-i cenneti zîkr eyleme ürker göñül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 7).

❖ **mürğ-âbî:** ördek.

Şöyle çekdür gemiyi forsa idüp

Çala **mürğ-âbî** döküp bâl ü perin (Yetîm D., K1. 1, M. 22).

❖ **mürğân:** bülbüller.

Söyleme şiddet-i ahvâl-i dili yârâna

Çaş atılmağa sezâ olmadı **mürğân-ı** Harem (Yetîm D., G. 125, M. 14).

❖ **mürşid:** rehber, kılavuz, önder.

➤ **mürşid itmek [Kalıp İ.]:** rehber, kılavuz, önder etmek.

Hevâ-yı Belh **idüp mürşid** dilerseñ ey Yetîm el-ħağ

Per-i İbrâhîm Edhem'dür Çalâtâ'yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 9).

➤ **mürşid-i server:** irşad eden, îman yolunu gösteren, rehberlik eden.

Cemâlî **mürşid-i server** Yetîmî

Cenâbında dil-i âgâh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 9).

❖ **mürûr-ı rûzgâr:** rûzgârın esmesi, geçmesi.

Mağv iderdi meşhedüm resmin **mürûr-ı rûzgâr**

Çarħ elinden inmeser taşlar eger toprağına (Yetîm D., G. 176, M. 7).

Çorğarın göre diyü ol serv-ğad kılmaz güzer

Çabrüm üzre açicağ revzen **mürûr-ı rûzgâr** (Yetîm D., Mat. 5, M. 2).

❖ **müsāfir-i iklīm:** ülkenin, dünyanın misafiri.

Müstemend ü **müsāfir-i iklīm**

Dermend ü fütāde ya'nī Yetīm (Yetīm D., Mes. 1, M. 5).

❖ **müsā'id olmak [Kalıp İ.]:** uygun, elverişli olmak.

Tālī'üm **oldı müsā'id** ayırup ağıyardan

Ahdine tırılmaz o bī-ikrārı tenhā avladum (Yetīm D., G. 127, M. 7).

❖ **müsellaḥ olmak [Kalıp İ.]:** silâhlanmış, silâhlı olmak.

Şu'arā ḥayli içre efşah ola

Tiğ-ı elfāz ile **müsellaḥ ola** (Yetīm D., Mes. 2, M. 48).

❖ **müsellem:** herkes tarafından kabul edilmiş, inkar edilemez.

Yire el arḳasın koyup cihān-dīde olanlar dir

Gök altında **müsellemdür** Ḳalātā'yile İstanbul (Yetīm D., G. 115, M. 6).

❖ **müslim:** müslüman.

Müslimīn üzre nite ḥākim-i vaḳt olayidi

Olmasa 'aḳl ile ger ehl-i firāset Ḳapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 3).

❖ **müsta'cil:** sabırsız, acele eden.

Alur āheste vü peyveste mesāfe sālīk

Ey Yetīm ivme ki pā-der-gil olur **müsta'cil** (Yetīm D., G. 116, M. 14).

❖ **müstaḡnī olmak [Kalıp İ.]:** ihtiyaç duymamak, umursamamak.

Ben ḡanī anlara dirin ki **olup müstaḡnī**

Der-geh-i ḥazret-i Ḥaḳ'dan da recā itmezler (Yetīm D., G. 56, M. 5).

❖ **müstaḡraḳ:** batmış, gark olmuş.

Māh-ı nev sanmañ şafaḳda nāḥun-ı endühdan

Bu sipihrüñ kana **müstaḡraḳ** ḥırāşı var imiş (Yetīm D., G. 77, M. 6).

Zāt-ı Ḥaḳ envārına **müstaḡraḳ iken** rāḡibuz

Baḫr içinde ṭālib-i mā oldığı gibi semek (Yetīm D., G. 111, M. 3).

➤ **müstağrak-ı envār:** nurlara batmış, gark olmuş.

Şanki şuda şuarur mâhî-i teşne eyledi

Zâtına râğib olan **müstağrak-ı envārını** (Yetîm D., G. 199, M. 6).

➤ **müstağrak olmak [Kalıp İ.]:** batmak, gark olmak.

Tecellî nûrına ‘âşık bu gün **müstağrak olmuştur**

Seni didâr-ı Hağ’dan kor be zâhid va‘de-i ferdâ (Yetîm D., G. 4, M. 9).

❖ **müstemend:** üzüntülü, kederli, hüznü; çaresiz, zavallı; talihsiz, mutsuz.

Ƙulağ tut bu Yetîm-i **müstemendüñ** pendini güş it

İrişdi gam-güsârüñ göñlüñi işimden gir ü hõş it (Yetîm D., Mrb. 2, M. 33).

Müstemend ü müsâfir-i iklîm

Dermend ü fütâde ya‘nî Yetîm (Yetîm D., Mes. 1, M. 5).

Bu Yetîm-i **müstemendi** kendü öz hâlinde ço

Halt olup bir niçe ehl-i fetrete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 9).

❖ **müstevlî olmak [Kalıp İ.]:** istilacı olmak.

‘Aşğ **müstevlî olup** bir yire irgürdi yolum

Öñüm ardum bilmeyüp fark idemen şağ u şolum (Yetîm D., G. 137, M. 1).

❖ **müşebbek:** kafes içinde, kafesli.

Deryâ-yı hûn u sîne **müşebbek** şehân-ı şayd

Mâhî-i hançeri çeküp ol ağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 7).

❖ **müşerref:** şerefli, onurlu.

Müşerref ‘arz-ı didâr ile Serhân(?) illeri şimdi

Semâ’-i bezm-i rûhânide Yünân illeri şimdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 47).

❖ **müşevveşü’l-hâtır:** perişan gönül.

Ƙalmadı bir **müşevveşü’l-hâtır**

Meğer illâ ki hâtır-ı şâ‘ir (Yetîm D., Mes. 2, M. 41).

❖ **müşğ:** misk, Doğu Türkistan'daki bir çeşit ceylanın göbeğindeki urdan elde edilen güzel kokulu, siyah renkli bir madde.

Yine her cānibe ‘aşk ile **müşğ** ü merhabā geldi

Dil-i maḥzūn-ı yārāna meserretle şafā geldi (Yetīm D., Mrb. 2, M. 25).

❖ **müşrik olmak [Kalıp İ.]:** Allah'a ortak kabul eden, şirk işleyen olmak.

Olma müşrik vücūd-ı ğayra bakup

Di muvaḥḥid olup heme odur (Yetīm D., G. 52, M. 5).

❖ **müştak:** özleyen, can atan, âşık.

Ey cefā-pişe vü sitem endiş

Gel e **müştaḳı** eyleme dil-riş (Yetīm D., G. 80, M. 2).

❖ **mütevellî:** birinin yerine geçen, vekâlet eden.

Mütevellî söz itmeyüp işgā

Yoğ yire kendüme ta‘ab itdüm (Yetīm D., K1. 3, M. 13).

❖ **müyesser itmek [D]:** nasip etmek.

Müyesser itmedi yārān-ı müşfik şoḥbetin ḥayfā

Aleyhüm isteyen aġyārı yārān eyleyen ṭālî‘ (Yetīm D., G. 93, M. 11).

❖ **müzahref:** yalancı; sahte yıldız, tel, pul, boya gibi şeylerle süslü ıı süprüntü, pislik.

Yār luṭfından meger gūş eyleye nazmum Yetīm

İtmezin ben bu **müzahref** türrehātumdan ümîd (Yetīm D., G. 31, M. 14).

❖ **müzeyyen olmak [Kalıp İ.]:** süslenmiş, bezenmiş, süslü, zînetli olmak.

Eşk-i ḥün-ābeyiken zīver-i divān-ı Yetīm

Al evrāk ile ḥayfā ki **müzeyyen oldı** (Yetīm D., G. 212, M. 10).

N

❖ **nā-bedīd**: belirsiz.

Hūş yār-ı vaqt bī-hūş u ser ü pā **nā-bedīd**

Bāde-peymā ser-ḥoş ü hengāme-i hengām mest (Yetîm D., G. 15, M. 7).

❖ **nā-dān**: bilgisiz, cahil, kaba ve gönül kırıcı (kimse).

Bī-derd olana şūriş-i ‘aşkuñdan añma hiç

Nā-dān içinde söyleme ‘irfān hikāyetin (Yetîm D., G. 139, M. 4).

Nārdan kıt‘adur sefer bilürüz

Ey ḥuşūş ola hem-rehūñ **nā-dān** (Yetîm D., K1. 27, M. 2).

➤ **nā-dān eylemek [Kalıp İ.]**: bilgisiz, cahil, kaba ve gönül kırıcı (kimse) hale getirmek.

Beni bezminde cānānuñ girān-cān eyleyen ṭālī‘

Beni ol bezm-i pūr remz içre **nā-dān eyleyen** ṭālī‘ (Yetîm D., G. 93, M. 2).

❖ **nā-ehl**: bir işte ehil olmayan, o işi hakkıyla yapmayan kimse.

Nā-ehle açma rāz-ı dili cūş idüp Yetîm

Berrī olana söyleme deryā ḥaberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 9).

Ki remz-i ‘ilm-i tevḥīdi bu yolda

Dimez **nā-ehle** vü bir cāhile ol (Yetîm D., G. 117, M. 12).

❖ **nā-gāh/ nā-geh**: vakitsiz, ansızın, birdenbire.

Ey Yetîm ol göz ile geçme uyuz

Dehr elinden gele **nā-gāh** ḥırāş (Yetîm D., G. 76, M. 14).

Pupadur gerçi şakın yaprağdan

Gele **nā-geh** şavamazsın ḥaṭarın (Yetîm D., K1. 1, M. 8).

Düşmene eyleme irḥā-yı ‘inān

Ḥink-i ṭab‘a vire **nā-geh** heyecān (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 32).

❖ **nā-gehān**: birdenbire, ansızın.

Ey gāzālüm rakīb-i segden kaç

Nā-gehān itmesün şikār şaşın (Yetîm D., G. 146, M. 4).

Ben bu rezm içre **nā-gehān** bir pîr

Cāna atdı kemān-ı cezbese tîr (Yetîm D., Mes. 2, M. 99).

Ol kadar niş urdı zenbūr-ı hāvādis aña kim

Nā-gehān balına dehrüñ parmağın bandı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 8).

Kimse almazdı benüm derd-i derūnumdan haber

‘Āleme fāş itmese ‘aşşum bu āhı **nā-gehān** (Yetîm D., G. 153, M. 6).

❖ **nā-ḥalef**: şeref hususunda pederinin ecdadının eserine iktifa etmeyen sefih, hayırsız evlât.

Nā-ḥalef ü müdbir ü ḳallāş ider

Kîse-bür ü reh-zen ü evbāş ider (Yetîm D., Mes. 3, M. 13).

❖ **nā-ḳābil**: kabiliyetsiz.

Cemālî āstānında Yetimî

Senüñ ḥālūñi **nā-ḳābil** ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 12).

❖ **nā-kes**: alçak, soysuz, düzenbaz.

Zelîl idüp niçe şāḥib-vücûdı

Niçe **nā-keslere** ‘izzet virildi (Yetîm D., G. 211, M. 6).

❖ **nā-murād**: muradına erişememiş kişi || aşık. Klasik Türk şiirinde âşıkların olmasını istediği, olmaktan memnuniyet duyduğu durum.

Nükte-perdāz-ı maḥabbetdür Yetîm-i **nā-murād**

Zāhid-i pür-gū degüldür dāstān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 13).

➤ **nā-murād olmak [D]**: mahrum olmak, muradına erememek.

‘Aşşuñ yolında guşşu vü gam baña zād olup

Gitdüm ‘adem vilāyetine **nā-murād olup** (Yetîm D., G. 13, M. 2).

❖ **na-pāydār:** gelip geçici.

Dünyā evine nola disem teng tār ev

Mihmān-küş ü muqaşşī vü **nā-pāy-dār** ev (Yetîm D., G. 161, M. 2).

❖ **na-pesendî:** beğenilmemiş.

Âhere şavr-ı pesendide bize

Na-pesendîdece eţvār itdüñ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 62).

❖ **nā-revā:** yakışksız, uygun olmayan.

Biri mescid yolın tıtdı biri mey-ĥāneye gitdi

İkisi de degül 'ārif yanında **nā-revā** cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 12).

Nā-revā cünbişini fevt itmez

Çün maĥall bula esir fırsat (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 29).

❖ **nā-tüvān:** zayıf, güçsüz, çaresiz || aşık.

Beñzedüp feryāduma feryād-ı çengi ehl-i derd

Münĥanî kâmetle cism-i **nā-tüvānum** şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 4).

Derd ü ğamla cān virüp cān almada bir **nā-tüvān**

El-amān ey nāz u istignā-yı devrān el-āmān (Yetîm D., G. 153, M. 1).

Çanlu şular gibi yolum bağladı eşk-i revān

Eyledi ben **nā-tüvānuñ** yolını Ceyĥūn bend (Yetîm D., G. 34, M. 4).

➤ **nā-tüvān itmek [Kalıp İ.]:** kuvvetsiz, zayıf etmek.

Niçe ser-keş tüvānāyı zebūn u **nā-tüvān idüp**

Mezellet gerdine ģadrin ģarīb itdi ser-efkende (Yetîm D., G. 190, M. 5).

➤ **nā-tüvān olmak [Kalıp İ.]:** zayıf, güçsüz çaresiz olmak.

Ey per ü bāl **nā-tüvān oldum**

Türk eline düşen toĝan oldum (Yetîm D., Mes. 2, M. 79).

❖ **nā-ümîd:** ümitsiz.

Dideye 'aks-i ruĥından rüşenā idüp recā

El yumar olup bu çeşm-i ĥūn-feşāndan **nā-ümîd** (Yetîm D., G. 32, M. 4, 8).

➤ **nā-ümîd olmak [D]:** ümitsiz olmak.

Pîr oldum **olmadum** ol nev-cüvândan **nā-ümîd**

Olmazın âhîr nefes rûh-ı revândan nā-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 1, 6, 10, 12, 14).

❖ **nā-yâb:** bulunmaz, nadir, eşsiz.

Yumayınca cāndan el ğavvâş-ı ka'r-ı pür neheng

İtmedi deryâ şadefden bir dür-i **nā-yâb** feyz (Yetîm D., G. 86, M. 8).

➤ **nā-yâb eylemek [Kalıp İ.]:** bulunmaz hale getirmek, eşsiz kılmak, nadir kılmak.

Ey Yetîm **eyler** idüm kendümi **nā-yâb** eger

Olsayidi sebab-i künc-i ferâgat Kapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 51).

❖ **nâbe-kâr:** işe gelmez, faydasız, yaramaz.

Miqrâz-ı 'aşka lâ dimeyüp virdi başını

Bezm-i belâda şevk idüp **nâbe-kâr** şem' (Yetîm D., G. 91, M. 8).

❖ **nacak:** balta cinsinden kesici alet.

Çırbaçın itdi suğurya kömiler

Şan ele aldı **nacaklı** teberin (Yetîm D., K1. 1, M. 30).

❖ **nâfe:** bir cins ceylanın göbeğinde, içinde miskin bulunduğu kese; göbek miski || sevgilinin saç kokusu.

Pöst-püş oldum bulaldan kendüzümde büy-ı döst

Nite kim **nâfe** sârıldı oldu hem pehlü-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 8).

➤ **nâfe-i tâtâr:** misk kokusu || sevgilinin saç kokusu.

Hâl-i 'anber-bâr u zülf-i müşg-bû

Nâfe-i Tâtâr'a itmişdür gülüvv (Yetîm D., G. 164, M. 2).

❖ **nâfile:** boş yere, boşuna.

Nâfile dem-sâz olup feryâd ider her 'andelîb

Sînede her tâze dâğum olalı bir gül baña (Yetîm D., G. 9, M. 3).

❖ **nağme:** kulağa hoş gelen âhenkli ses, ezgi.

Nağme bünyād eylesün mızrāb-ı meclis sākīyā

Girye itsün cām-ı pür-hūn-āb-ı meclis sākīyā (Yetîm D., G. 2, M. 1).

➤ **nağme-i derd:** dertli nağmeler.

Ey Yetîm ol gül-bün-i nev-hāste yādına ben

Mürğ-ı cāmı **nağme-i derd** ile gūyā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 10)

➤ **nağme eylemek [Kalıp İ.]:** etkileyici söz söylemek.

Şan'atumdur za'f u kuvvetle miyānuñdan enîn

Nağme eyler zîr ü bem gösterse ehl-i tār fen (Yetîm D., G. 147, M. 4).

➤ **nağme-i 'ūd:** 'ūd nameleri.

Depreden sâz-ı cününü **nağme-i 'ūd** istemez

Nāle-i dil-süz iden elhān-ı Dāvūd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 1).

❖ **naḥl:** fidan.

Bir iki şāḥ-ı ḥuşk içre nihāl-i tāze vü terdür

Çemende kāmētüñ **naḥli** şaf-ı serv-i çemān içre (Yetîm D., G. 191, M. 4).

❖ **naḥnü kaşemnā:** "biz onların dünya hayatında geçimliliğini aralarında böldük.

(zuhruf 32).

Çünkü Haḫ **naḥnü kaşemnā** didi men'-i müdde'î

Hā'il-i feyz olsa rızḫ-ı kısmete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 7).

Ne'am-ı **naḥnü kaşemnā** yile sîr

Olalı ḫalmadı ḡavḡā-yı ma'aş (Yetîm D., G. 76, M. 3).

❖ **nāḫun-ı endūh:** keder, elem, sıkıntı pençesi.

Māh-ı nev sanmañ şafaḫda **nāḫun-ı endūhdan**

Bu sipihrüñ ḫana müstaḡrak ḫırāşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 5).

❖ **naḥv**: söz dizimi, cümle bilgisi, sentaks.

Cehl ile 'ömri şarf idüp **naḥva**

'Örf ile giymegil ḳabā dülbend (Yetîm D., K1. 15, M. 3).

❖ **na'îm**: nimet || cennet.

'İş ü 'işret-ḥâne ey nâz u **na'îm** ehli size

'Âşık-ı ḡam-ḥâreye ser-ḥadd-i miḥnetdür mekân (Yetîm D., G. 153, M. 3).

➤ **na'îm-i cennet**: cennet nimetleri.

İñende dâm u dâneyle o mürġ-i zîrek avlanmaz

Na'îm-i cenneti zıkr eyleme ürker gönül mürġi (Yetîm D., G. 204, M. 8).

➤ **na'îm-i dehr**: dünya nimetleri.

Nice üns eyleyeyin nâz u **na'îm-i dehre**

Dîv-i merdüm ḥôr ile pür reh-i vaḥşetdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 5).

❖ **nâḳa**: dişi deve.

Cezbe-i Leylî'yi gör kim çihre-i Mecnûn şanup

Düşdi yüzün göricek **nâḳa** izinüñ kâhımı (Yetîm D., G. 193, M. 4).

❖ **naḳd**: sermaye || âşıkların sahip olduğu her şey.

Nev-cüvânlar **naḳd-i** imânum alurlardı Yetîm

Olmasa m bu ḥân-ḳâhda himmet-i pîr ile zabṭ (Yetîm D., G. 88, M. 13).

Dü-'âlem **naḳdini** oynatmayınca

Döşürüp almadılar şâl-ı 'aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 9).

Diyâr-ı 'aşḳa maḥmil bağlayup cân **naḳdîn** ol virdi

Ki dimez yâd idüp bir kez nedür sūd u ziyân anda (Yetîm D., G. 180, M. 3).

Niçeler göz yumuban naḳd-i dili oynatdı

Lik cân **naḳdini** ehl-i naẓar oynar cânâ (Yetîm D., G. 8, M. 4).

İrişelden kemâle nazm-ı Yetîm

Ḳaşd-ı Selmân ü **naḳd-i** Ḥâcû'dur (Yetîm D., G. 52, M. 22).

- **naqd-i a'māl:** ameller, işler, yapıp edilen her şeyin sermayesi.

Hāliyen vird ü zikre rāğīb iken

Naqd-i a'mālūmi muhāsib iken (Yetîm D., Mes. 2, M. 108).

- **naqd-i cān:** can sermayesi || aşğın can sermayesi.

Naqd-i cān virdüm metā'-ı vaşlın aldum rāygān

Tālib-i cānāneden bāzārī tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 9).

- **naqd-i dil:** gönül sermayesi.

Niçeler göz yumuban **naqd-i dili** oynatdı

Lik cān naqdini ehl-i nazar oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 3).

- **naqd-i dīn:** din sermayesi, nakdi.

Yetîm imān u dīn gāret-geridür ol büt-i tersā

Ki **naqd-i dīnūñ** almışdur nice bān oğlı bān içre (Yetîm D., G. 191, M. 14).

- **naqd-i direm:** hazır para, nakit para.

Ey gönül almağ için derd metā'ın olmaz

Kaṭre-i eşk gibi **naqd-i direm** dünyāda (Yetîm D., G. 165, M. 4).

- **naqd-i eşk:** kıymetli gözyaşı.

Naqd-i eşki anuñ ki vāfirdür

Cevher-i derd-i 'aşka kādirdür (Yetîm D., G. 43, M. 1).

Naqd-i eşki hīn-i vuşlatda ki işār itmedük

Maşrafına şaqlaruz 'ayb eyleme imsākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 5).

- **naqd-i vakt:** zaman parası, zamanın değeri.

Rāst u çeb tolaşur kīse bür-i dest-i dirāz

Naqd-i vakt oynamasun 'ālem-i kesretde şaқın (Yetîm D., G. 157, M. 8).

- ❖ **nāqış:** eksik, tam değil.

Zıll-ı Hāq insān-ı kāmildür anuñdur salṭanat

Nāqışam ger dimeyem Sührāb u Dārā suḫredür (Yetîm D., G. 39, M. 6).

❖ **naqqāş**: süsleme ustası.

Şarābuñ rengini gördi yazıldı bir pare göñlüm

Bu qaşr-ı pür-şafānuñ bir güzel **naqqāşıdur** sāķi (Yetîm D., G. 208, M. 6).

❖ **naqş itmek [Kalıp İ.]**: eksik etmek.

Raқşı **naqş** itmen ki biz bu ‘āleme

Dest-efşān pāy-kübān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 9).

❖ **naqş**: akis, görüntü.

Her dil-i sādede neyler hıa-ı la'lüñ **naqşı**

Hıa-ı yāķūt revā mı yazıla her kāğıd (Yetîm D., G. 30, M. 7).

Ezel kilkinde **naqş** olan cebinüm üzre nigūdur

Eger hıa-ı sa‘ādetdür eger bir qara yazudur (Yetîm D., Mat. 4, M. 1).

Tenedirnayile āvāze-i **naqş** u taşnif

Ĝalebe eyleye hālāt ile evrāda yine (Yetîm D., G. 185, M. 5).

O nūr-ı dideler **naqşı** dü-çeşm-i şāhda mevcūd

Gözinden hāş u ‘āmuñ lik didār-ı ‘aziz itdi (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 45).

➤ **naqş-ı ĝayri**: başka görüntü, şekil.

Naqş-ı ĝayriyi yuyup levh-i dili pāk eyle

Şafha-i cāna baқup kimdüĝüñ idrāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 1, 10).

➤ **naqş-ı kadem**: ayak izi.

Sañā **naqş-ı kadem** eclî vü rüşendür hemān ey cān

Göñül mir‘ātini jeng-i havādisden mücellā tüt (Yetîm D., G. 18, M. 7).

➤ **naqş-ı kilisā**: kilisenin görüntüsü(kilisede olup bitenler).

Ruhbān-ı ‘aşķ muĝ-beçe-i deyr ile bu ĝün

‘Uşşāķa virdi **naqş-ı kilisā** hāberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 8).

➤ **naqş-ı perākende**: daĝınık, saçılmış, yayılmış görüntü; aks.

İster iseñ dil-i şāfiler ile cem‘iyyet

Şuħuf-ı dilde olan **naqş-ı perākendeyi** (Yetîm D., G. 116, M. 12).

➤ **naķş-ı vakār**: ağır başlılık resmi, görüntüsü.

Levh-i dilde nice bir **naķş-ı vakār** eyleyelüm

Ser ü sāmānı koyup ‘aşķ ile kār eyleyelüm (Yetīm D., Mrb. 3, M. 1).

❖ **na‘l**: nal, hayvanların ayaklarına vurdukları demir.

Pūyede esb-i Őevketūñ çün berķ

Ṭolı **na‘l**ı Őerārı ğarb ile Őarķ (Yetīm D., Mes. 2, M. 34).

❖ **nāle**: inleme, inilti || aşķ acısı.

Būlbūlūñ **nālesine** zāĝ u zegandur bā‘is

Dimezüz biz ol gül-i Őahñ-ı çemendür bā‘is (Yetīm D., G. 21, M. 1).

Bezm-i meyde **nāle-i** nāyı fiĝānum Şandılar

Cām-ı cūr‘a yāŐı Őandılar çeŐm-i hūn-feŐānum (Yetīm D., G. 47, M. 1).

Nālede her mürĝ-i hoş-destān-serā

Bāh u rāĝ u verd-i hāmṛā vaķtidür (Yetīm D., G. 36, M. 3).

Baña bu āh u **nāleyile** niçün

Şeh-i bī-ṭabl u bī‘alem diyeler (Yetīm D., G. 51, M. 3).

Rebāb ü ney enīn ü **nāle** itsün

Olupdur çün sūhān-perdāz ber-baṭṭ (Yetīm D., G. 89, M. 3).

Ol hilāl ebrūları ĝörüp ider

Nāle veş incelmegi āyīn ķalem (Yetīm D., G. 130, M. 6).

Nāle vü na‘ralarum vird-i münācāt itdüñ

Mūjemi sūbħa ķılup vaķt-i seher ey dīde (Yetīm D., G. 187, M. 3).

Nāleme dem-sāz olan ey ‘aks-i kūh-ı Bī-sütün

Derd ile feryād iden Ferhād’a beñzetedüm seni (Yetīm D., G. 207, M. 7).

Ṭāķ-ı mīnāyı ‘aceb mi iñiletse **nāle**

İñledür kūhı daħı olmuş iken ķalbi hācer (Yetīm D., Terķib-bend 3, M. 33, 46, 60).

Nāleler tekrār ider bī-çāre ‘āŐıķ derd ile

Būlbūl-i Őūrīdedür ĝüyā fiĝān ez-berlemiş (Yetīm D., G. 74, M. 5).

Terāne gerçi rüz-ı maḥşere şıgmaz dinür ammā

Gel e gör **nālelerle** kesret-i kūy-ı ḥarābātı (Yetîm D., G. 194, M. 6).

Ṭāḳ-ı mīnāyı ‘aceb mi iñiletse **nāle**

İñiledür kūhı dahı olmuş iken ḳalbi ḥacer (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 33).

➤ **nāle-i dil-süz iden:** gönül yakan, gönül yakıcı feryat eden.

Depreden sâz-ı cününü nağme-i ‘ūd istemez

Nāle-i dil-süz iden elḥân-ı Dāvūd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 2).

➤ **nāle-i Ferhād:** Ferhād'ın feryadı.

Gitmedi velvele vü şit ü şadāsı dehrüñ

Ṭağları iñledeli **nāle-i Ferhād** gönül (Yetîm D., G. 119, M. 6).

➤ **nāle itmek [D]:** inlemek, feryat etmek.

Rebāb ü ney enîn ü **nāle itsün**

Olupdur çün sūḥan-perdāz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 3).

➤ **nāle ḳılmak [Kalıp İ.]:** inim inim inlemek, feryat etmek.

Giceler ḥār ile gülşende geçinen güle ḥayf

Her seḥer **nāle ḳılan** bülbül-i güyāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 8).

➤ **nāle-i nāy:** ney iniltisi, feryadı.

Bezm-i meyde **nāle-i nāy** fiğānum şandılar

Cām-ı cür'a-pāşı çeşm-i ḥün-feşānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 1).

Mevlevî gibi felek çarḥa girüp itdi semā'

Nāle-i nāy olalı hem-demi dervişlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 6).

❖ **nāliş:** feryat, inleme || şikayet etme, sızlanma.

Bî-zer ü sîm olsa eger bir kişi

Saḳf-ı semāvāta çıkar **nālişi** (Yetîm D., Mes. 3, M. 8).

Yirleri şiven ü **nālişler** ile ditredelüm

Gökleri iñledelüm virmek ile nāleye med (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 45).

➤ **nāliš itmek [D]:** feryat etmek, inlemek, şikayet etmek, sızlanmak.

Nāy-veş sūz ile **nālišler ider** 'aşık meger

Āteş urdı cānına zār-ı rebāb-ı Mes. (Yetîm D., G. 198, M. 5).

Nāliš itsem 'aceb mi bülbül-veş

Sîne-i pür-figān bāğumdur (Yetîm D., G. 45, M. 5).

❖ **nām:** ad ||şan, şöhret.

Cemālî **nāmını** sebt it Yetîmî tā ki eş'āruñ

Zamāne levḥ-i sîmîne yaza altun ḳalemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 13).

Hāzret-i şāh-ı kerîmuñ nāmudur **nāmıñ** senüñ

Nuşret ü 'avn iledür āgāz u encāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 1).

Defter-i ehl-i fenāda **nāmı** sebt olmak gerek

Halk içinde her kim oldu medḥ ile zemden ḥalāş (Yetîm D., G. 84, M. 3).

➤ **nām-ı maṭbū'ı:** hoş, latif, makbul, güzel şöhret.

Gerçi 'arz eyledi şifāt-ı celāl

Nām-ı maṭbū'ı gibi 'ayn-ı cemāl (Yetîm D., Mes. 2, M. 102).

❖ **namaz kılmak [Kalıp İ.]:** namaz kılmak

Gündüzün şāyim olup giceler

Hoş **namāz** üzre olup **ḳılmadum** (Yetîm D., G. 138, M. 4).

❖ **nāme:** mektup.

Rüz-bān olmayayidi ḥāme

İki yüzlülük itmese **nāme** (Yetîm D., G. 181, M. 2, 7).

❖ **nāmūs:** haya, iffet, ar.

Cāme-i 'āriyeden bu ten-i ḥākīyi şoyup

'Ārdan 'ārī olup neng ile **nāmūsı** koyup (Yetîm D., Mrb. 3, M. 10).

❖ **nān:** ekmek.

Bir Yetîm'em sîne-i pür-süz u āteşnākde

Her siyeh dāğı benüm göynüklü **nānum** şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 10).

Ḳulle-i Ḳāf-ı ḳanā'atdür yirüm 'Anḳā-şifāt

Nān için bir vādīyi tūtip dā meşgūl olmadum (Yetīm D., G. 134, M. 8).

Bu köyini miş dāğlarla göz yaşıdur 'āşıḳa

Gūşe-i bī-tūşesinde ḥuşḳ ü terde āb u **nān** (Yetīm D., G. 153, M. 8).

Nefāyis gūşşasın yimez cihānda

Kanā'at eyleyen bir pāre **nāna** (Yetīm D., G. 189, M. 8).

Yenilen **nān** u nemek şanmañ ki dāmānumda

Bir yetīmem etmegüm çāk-i girībānumda (Yetīm D., Mat. 11, M. 1).

➤ **nān-ı ḥuşḳ**: kuru ekmek.

Ben **nān-ı ḥuşḳe** aş yerür iken revā mıdur

Sen sükker-i muḥallebiye urasun dişi (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 39).

➤ **nān ü nemek**: ekmek tuz.

Pendi pīr-i nāşıḥuñ evvel bu ḥarf oldı ki gel

Ḳadrüni bilmezler ile yimegil **nān ü nemek** (Yetīm D., G. 111, M. 10).

❖ **nār**: ateş, cehennem || aşḳ ateşi, yürek yangını.

Virmesün vā'ız baña tek ol dem-i serdüñ elem

Rāzı olduk **nārda** olan 'azābı görmege (Yetīm D., G. 177, M. 6).

Nārdan kıt'adur sefer bilürüz

Ey ḥuşūş ola hem-rehüñ nā-dān (Yetīm D., K1. 27, M. 1).

Ten ki ser-tā-pā maḥabbet **nārına** yandı bu gün

Kendüni envār-ı rahmet garkası şandı bu gün (Yetīm D., G. 143, M. 1).

Āb-dār elfāz ile sūz-ı Yetīm'i dir gören

Sāmīrī siḥri degül mi zarf olmak **nāra** şu (Yetīm D., G. 163, M. 10).

➤ **nār-ı 'aşḳ**: aşḳ ateşi.

Dūzaḥī olmak sezādur zahide

K'olmadı ol **nār-ı 'aşḳ** ile ḥarīḳ (Yetīm D., G. 101, M. 8).

➤ **nār-ı fi'l:** amel, düşünce ateşi.

Germ-i ḥūn ola mı hiç efsürde

Nār-ı fi'lin ide mi ḥākister (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 42).

➤ **nār-ı ḥased:** kıskançlık ateşi, çekememezlik.

Zāhidā **nār-ı ḥased** senden ki münfekk olmaya

Fāyide ne tutalum olduñ cehennemden ḥalāş (Yetîm D., G. 84, M. 5).

➤ **nār-ı sūzān:** yakıcı ateş.

‘Aşkı oyuncak iden zāhidi didüm göricek

Nār-ı sūzān ile ehl-i saḡar oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 8).

Āteş-i ‘aşka yanup ḥākister oldum hey meded

Ey semender-vār idenler **nār-ı sūzānı** melāz (Yetîm D., G. 35, M. 6).

❖ **na'ra:** yüksek sesle bağırma.

Na'ralar peydā idüñ her gūşeden ey ehl-i şevk

Cūş idüp çün pür-enin oldı rebāb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 7).

Nāle vü **na'ralarum** vird-i münācāt itdüñ

Müjemi sūbḡa ḡılup vaḡt-i seher ey dīde (Yetîm D., G. 187, M. 3).

Mey-kede künci mücāvirleriyüz ey sākī

Na'ralardan yiridür pür idevüz āfāḡı (Yetîm D., G. 200, M. 2).

Künc-i mey-hanede gehi **na'ra**

Ḥān-ḡāhlarda ḡāh yā hūdur (Yetîm D., G. 52, M. 11).

➤ **na'ra-i mestān:** duyguların coşması veya sarhoşluk etkisiyle yüksek sesle bağırma, haykırmak.

Geldi ‘işret demleri mey-ḡāneden şalmaḡ gerek

Na'ra-i mestān ile āvāze-i çengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 4).

➤ **na'ra urmak [D]:** nara atmak, haykırmak, bağırma.

Elinde cām-ı Cem her bir gedāsı Keyḡubād-ı vaḡt

Ururlar na'ralarla nevbet-i küy-ı ḡarābātı (Yetîm D., G. 194, M. 8).

❖ **nās:** insan, beniâdem, halk.

Saňa şaff-ı sıfâl olsun dir iseñ rütbet-i a'lâ

Yirün şaff-ı sıfâl-i **nās** idüp kendüni edna tut (Yetîm D., G. 18, M. 10).

Göñül vaḥşet idüp gel **nāsdan** kaç

Ḥüdā'yile olup ḥannāsdan kaç (Yetîm D., G. 24, M. 1).

Nāsdan gāhi gehi kendü izinden ḳorınur

Nice yirden ḳorınursa ḳo ḳorınsun abdāl (Yetîm D., G. 118, M. 7).

Kibr ile **nāsa** tefavvuk nideyin fen oldı

Ma'rifet bār-ı girān 'ilm ise reh-zen oldı (Yetîm D., G. 212, M. 1).

Nās ekser teneffür itdükçe

Çelebî zümresi olur meyyāl (Yetîm D., K1. 32, M. 3).

❖ **nāşih:** nasihat veren.

Bize Ḥaḳ nidügi bir bir cihānuñ cünbişi söyler

Gelüp bir yañadan sen de yapışma **nāşihā** pende (Yetîm D., G. 190, M. 8).

❖ **naşib:** pay, hisse.

İnişin endişe it bālālıgında 'ālemün

Kim **naşibin** arturur her kim firāza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 8).

➤ **naşib olmak [Kalıp İ.]:** nasip olmak, kısmet olmak.

Ağlamasın mı derd ile maḥzūn olup göñül

Gülmek **naşib olmadı** 'ālemda şād olup (Yetîm D., G. 13, M. 8).

Ṭolı ḳaldurmāk Cem ü Cemşid'e neydi bezmde

Ger **naşib olsa** bu ḥāke cür'ā-i cāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 6).

❖ **naşihat eylemek [Kalıp İ.]:** birine yapması ve yapmaması gereken şeyleri söylemek, öğüt vermek.

Saňa ben bir **naşihat eyleyeyin**

Ki o pend üzre olmaya bir pend (Yetîm D., K1. 15, M. 1).

❖ **naşr**: yardım.

Mü'min-i manşürsın **naşrun** min- Allāh ile sen

Kāfir-i mağlub şāhib nuşrete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 3).

❖ **nāsût**: insanlık, insanlık âlemi, ecsâm ve maddiyat âlemi.

'Âlem-i lâhûta yummazduğ kanad yâ hû diyü

Terk-i **nāsût** ile açılmasa perr ü bālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 4).

❖ **nāşî**: deneyimsiz, beceriksiz.

Dün gice esrârumuz mestâna fâş olmuş Yetîm

Bilmedük hüş-yârdan meclisde **nāşî** var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 10).

❖ **nây**: mûsikîmizde, bilhassa Mevlevî mûsikîsinde çok yer tutmuş olan, dokuz boğumlu kamıştan yapılan, ön tarafında altı, arka tarafında bir deliği bulunan nefesli saz.

Def fütâde **nây** dem-beste güsiste târ-ı çeng

Rihte bâde şikeste şîşe dürd-âşâm mest (Yetîm D., G. 15, M. 9).

Bezm-i meyde nâle-i **nâyı** figânum şandılar

Câm-ı cür'a yâşî şandılar çeşm-i hûn-feşânum (Yetîm D., G. 47, M. 1).

İñlese **nây-ı** Mehemmed Kâsım

Güş çutsağ dem-i Dāvūd'a yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 103).

➤ **nây-ı tarabnâk**: sevinçli, neşeli, coşkun ney.

Tenedir **nây-ı tarabnâk** ile bu bezm-i cihân

Pür iken 'âşıkun eğlencesi şiven oldı (Yetîm D., G. 212, M. 7).

❖ **nâyib-i şâh-ı cihân**: cihan padişahının vekili.

Nâyib-i şâh-ı cihândur ki ider şevket ile

Pâye-i taht-ı hilâfetde niyâbet Kapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 5).

❖ **nāy-veş:** ney gibi, ney misali.

Nāy-veş sūz ile nālišler ider 'āşık meger

Āteş urdı cānna zār-ı rebāb-ı Mes. (Yetîm D., G. 198, M. 5).

❖ **nāz:** kendini beğendirmek maksadıyla yapılan hareket, cilve, şive, işve || sevgilinin yaptığı naz, cilve.

Derd ü ğamla cān virüp cān almada bir nā-tüvān

El-amān ey **nāz** u istignā-yı devrān el-āmān (Yetîm D., G. 153, M. 2, 3).

Ṭāyir-i ṭab'umu zuñ cāyizesi

Bu ki maḳbūl ola bu **nāz** u niyāz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 126).

Hüsrev şerāresinden yaḳduñ çerāĝ-ı nazmı

Nāz kilkiyle olduñ ṭarz-ı ḥasende mümtāz (Yetîm D., G. 66, M. 8).

Ġoncemüz minnet Ḥüdā'ya gülsitan ezberlemiş

'İşve vü **nāz** āyetin ol nev-cüvān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 2).

Pād-şāh-ı Rūm'a rām olsun semend-i 'izz ü **nāz**

K'ola mādām eblaḳ-ı eyyāma reftār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 11).

Müy-ı jülidelere kıлма ḥaḳāretle nigāh

Ḥaḳḳ'a **nāz** ehli olur bī-ser ü sāmānda şaḳın (Yetîm D., G. 156, M. 4).

Nice üns eyleyeyin **nāz** u na'im-i dehre

Dīv-i merdüm ḥōr ile pür reh-i vaḥşetdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 5).

➤ **nāz eylemek:** nazlanmak.

Gāh ḥışm u gehi **nāz eyleyürek**

Olsa Beñlü Memi pehlūda yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 109).

➤ **nāz u istignā:** naz ve işve.

Nāz u istignāsmı arturduĝınca ol melek

Ādem olan meskenet birle niyāza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 5).

❖ **nazar**: bakış, bakan, göz.

Tünd-bād-ı āh-ı mazlūma **nazar** hüsrevlerüñ

Sāye-bān u hayme vü çetr ü visākı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 3).

Varṭa-i mevci görüp sâhile itme **nazar**

Fikr-i 'amîk eyleyüp lücce-i deryāya baq (Yetîm D., G. 104, M. 9).

Nazar ehlinden ihtirāz eyler

Perde-pūş-ı nigehdür ol kākül (Yetîm D., G. 123, M. 5).

Yāra meyl ile **nazar** cürm ü günāh ise Yetîm

Gönlünü mücrim idüp ehl-i güneh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 11).

Ḳurı şalındıda ehl-i keştî

Şuluğından giderür mi **nazarın** (Yetîm D., K1. 1, M. 40).

Nazarı dide-i basiret ile

Bi-cihāt itdi şāhid-i ğayba (Yetîm D., K1. 9, M. 3).

Rūzgārı mı degüldür bilmen

Yöni limana **nazar** lengerde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 142).

➤ **nazar eylemek [Kalıp İ.]**: bakmak.

Evc-i 'izzetde dilerseñ ola ser ey dide

Zerreye mihr gibi **eyle nazar** ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 2).

➤ **nazar itmek [Kalıp İ.]**: bakmak, görmek.

Egerçi āşinā-şüret görünür lik ma'nide

Nazar itseñ seni görmüş degül bî-gānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 4).

Mūr-ı miskine **nazar** şan ki Süleymān **itdi**

Ben faķire idicek raħm u ħimāyet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 11).

Mir'āt-ı mü'min oldı çü mü'min Yetîm gel

Taḳvīm-i aħsene **nazar idüp** baķa baña (Yetîm D., G. 1, M. 10).

Gül-i bî-ħār dime gel bu çemenzāra Yetîm

Nazar it her ṭarafa ālet-i perħāş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 10).

Ebed hâk oluruz şanma **nazar it** kiştzâra gel

İrişse sâ'ati eyler cev ü gendüm 'ades cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 7).

Varța-i mevci görüp sâhile **itme nazar**

Fikr-i 'amîk eyleyüp lücce-i deryâya bak (Yetîm D., G. 104, M. 9).

Nazar it hâlûme cânâ hayâl-i hâl lebden

Gehi sevdâyile memlû gehi topdolı kandur dil (Yetîm D., G. 122, M. 7).

'İbret ile **nazar itdükde** didüm

Ût için yolda cemel boğ yuvalar (Yetîm D., K1. 31, M. 3).

Binâ kim dil-firîb ü dil-rübâdur

Nazar itsek haqîkatde hebâdur (Yetîm D., Mes. 4, M. 4).

Ger sevâdü'l veçhi fi'd-dâreyne **itmezsem nazar**

Sürh-rûlar maḥfilinde rû-siyeh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 9).

Kendüni şanma şehâ şâh-ı cihân tenhâ sen

Her gedâ başlu başına **nazar itseñ** şehdür (Yetîm D., G. 59, M. 8).

Olur elbette ki maḥzûn ḥâtır

Zişt-şüret **k'ide** mir'âta **nazar** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 46).

❖ **nâzenîn:** narin, nazlı, ince || sevgili.

Sa'âdetlerle 'ömr-i **nâzenîni** ber- mezîd olsun

Şeb ü ruz-ı cihân-efrûzı dâyim Qadr ü 'îd olsun (Yetîm D., Mrb. 2, M. 21).

❖ **nâzır:** bakan, nazar eden.

Eger fehvâ-yı lâ-tenzur ilâ men-ķâl'e **nâzırsañ**

Yetîm'e ter düşüp itme cedel ey pîr-i nâ-bâlig (Yetîm D., G. 95, M. 11).

Şekke düşmem **nâzır** u manzûrdan ey bî-nazîr

Nâzırı manzûr görmezsem tebeh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 7, 8).

Gözüye karşı tutsa şeklin ger

Zişt ü zîbâ özin görür **nâzır** (Yetîm D., K1. 18, M. 4).

Verā-yı ‘arş-ı nūrāniye **nāzır** çeşmdür tîre

Bu şahn-ı zulmet-âbâda muqâbil dîde binâdur (Yetîm D., G. 53, M. 5).

Çün saña çâh-ı raşaddur ‘unşur-ı hâki hâkîm

Nāzır-ı seyyāre vü hūr-şîd ü meh kıl dîdeyi (Yetîm D., G. 192, M. 14).

➤ **nāzır-ı hâb**: rüya görmek.

Nāzır-ı hâb u hayâl oldı murâkıb geçinen

Ƙara Ƙura bir Ƙuru rü’yâ olupdur şūfilik (Yetîm D., G. 105, M. 7).

➤ **nāzır olmak [Kalıp İ.]**: yardımcı, gözeten, koruyan olmak.

Hâfız u **nāzırūñ olsun** Allâh

Ceng ü aşüb olıcağ yirlerde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 131).

❖ **nāzık**: ince yapılı, kaba olmayan, nârin.

Ol âdem-zâdeler iki perî-veş çün ki tîz itdi

Vişâl-i müddetin **nāzık** nişest itdi vü hîz itdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 38).

Vağt **nāzık** sözüümüz dūr u dirâz

Gehi şîven gehi âvâze-i sâz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 113).

❖ **nāzil olmak [Kalıp İ.]**: inmek, nüzul etmek.

Eger ğamdur eger miñnet Ƙazâdan çün **ola nâzil**

İrâdet sevğ idüp cāna rızâ ehlinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 7).

Hâk-i mezâr-ı Hâfız rağş eyleye şafâdan

Ger **olayidi nâzil** aña bu nazm-ı i’câz (Yetîm D., G. 66, M. 4).

❖ **nazîre**: bir şairin şiirine vezin ve kafiyyede müsavi olarak, müsabaka kasdıyla söylenen şiir, karşılık ki cevap dahi denilir.

Yâr ne Ƙılsa ‘acizdendür bu ebyâta Yetîm

Ger **nazîre** dimeye Zâtî’yile Ƙandî bu ğün (Yetîm D., G. 143, M. 10).

❖ **nazm:**

❖ 1. vezinli ve kafiyeli söz, manzume, nesir karşıtı.

1.1. Yetim'in şiiri.

Nazm meydânında ey ʔab'um semendi menzil al

Ehl-i dil taḥşinidür bu yolda çün ögdül baña (Yetîm D., G. 9, M. 9).

Nazm u nesr ile Yetîm aḥvâli 'arz itmek muḥâl

Bir zamâna ʔalmıřuz eş'âr u inşâ suḥredür (Yetîm D., G. 39, M. 9).

Yâr luḥfından meger gûş eyleye **nazmum** Yetîm

İtmezin ben bu müzahref türrehâtumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 13).

İrişelden kemâle **nazm-ı** Yetîm

ʔaşd-ı Selmân ü naḥd-i Ḥâcû'dur (Yetîm D., G. 52, M. 21).

şâ'ir-i tiğ zebâna şunılupdur gûyâ

'Âlemün **nazmıyîçün** seyf ü ʔalem dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 6).

➤ **nazm-ı i'câz:** mucize şiir.

Ḥâk-i mezâr-ı Ḥâfız rakş eyleye şafâdan

Ger olayidi nâzil aña bu **nazm-ı i'câz** (Yetîm D., G. 66, M. 4).

➤ **nazm-ı dür-bâr:** inci saçan şiir.

Yâr-i nâzik-ʔab'î âgâh itmedür aḥvâlüme

Nazm-ı **dür-bârumdaki** remz ü nikâtumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 6).

Nazm-ı dür-bâr-ı Yetîm irdükde Ḥâfız sem'ine

Eyleyüp tümâr-ı şi'rden ħırz-ı cân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 11).

BaĦr-ı 'aşk içre Cemâlî olmasa

Nazm-ı dür-bâr-ı Yetîm'e ger şadef (Yetîm D., G. 96, M. 18).

Gördi ben deryâ-dilün **nazm-ı dürer-bârın** Yetîm

Dil uzatdı ter düşüp bu vüs' ile deryâ baña (Yetîm D., G. 6, M. 9).

➤ **nazm-ı Firdevsî:** Firdevsi'nin (Şehname'nin yazarı) şiiri.

Olsa ol hüsrev-i hübân nola tedvîne sebeb

Nazm-ı Firdevsî'ye evşâf-ı Peşen'dür bâ'is (Yetîm D., G. 21, M. 8).

Fâka vü faqr ile şi'rüm baña Şeh-nâme yeter

Nazm-ı Firdevsî'yile vaşf-ı Peşen'den geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 10).

➤ **nazm-ı hasen:** güzel, iyi şiir.

Yazsa nâzüklüğünü ger engüşt

Ola **nazm-ı hasen** haşin ü dürüşt (Yetîm D., Mes. 2, M. 64).

➤ **nazm itmek [Kalıp İ.]:** dizmek, şiir söylemek.

İtse bir **nazm** ile terâne-i hâş

İde hâk-i Nevâyî'yi rakqâş (Yetîm D., Mes. 2, M. 51).

➤ **nazm-ı mu'ciz:** kısa, özlü, veciz şiir.

Nazm-ı mu'cizle Yetîm itse nola mestânelik

Qalb-i mir'ât-ı şafâda feyz mest ilhâm mest (Yetîm D., G. 15, M. 13).

➤ **nazm-ı pür-ziyâ:** ışıkla dolu. Işıklı şiir (parlak şiir).

Bu **nazm-ı pür-ziyâya** karşı düşen nezâyir

Şan âf-tâb öninde yaqduñ birer çerâğı (Yetîm D., G. 209, M. 7).

❖ **nâzûk:** güzel, zarif; ince.

Oldı **nâzûk** bedeni hey meded Eyyüb'a qarîn

Arta başlayucuğaz zaḥm-ı vebâdan eleme (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 69).

❖ **nâzüklüg:** naziklik, incelik.

Yazsa **nâzüklüğünü** ger engüşt

Ola nazm-ı hasen haşin ü dürüşt (Yetîm D., Mes. 2, M. 63).

❖ **ne:**

1. nedir.

Diyār-ı ‘aşka maḥmil bağlayup cān naḫdin ol virdi

Ki dimez yād idüp bir kez **nedür** sūd u ziyān anda (Yetîm D., G. 180, M. 4).

??? **ne** mî bâşed dirsın

Didigümüzce bir yaşıt kavara (?) (Yetîm D., K1. 29, M. 1).

Yel esdükçe gözüñ yaşı temevvüç eyleyüp dirdüñ

‘Acebdür bâde aḫvāli **nedür** yā Rab ğamın yirdüñ (Yetîm D., Mrb. 2, M. 10).

2. neden, ne diye, niçin.

Eşk gird-ābına düşdiyse **ne** ğam

Āşinādur bu deñizle mellāḥ (Yetîm D., G. 26, M. 5).

Neydi ber-bād eylemek taḫt-ı esās-ı Ḥüsrev’i

İtmese Ferhād’ını Şîrîn reh-i şîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 7).

Ṭolı kaldırılmāk Cem ü Cemşîd’e **neydi** bezmde

Ger naşîb olsa bu ḥāke cür’ā-i cāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 5).

Göñül eyle livā-yı āhı peydā

Şeh-i iklim-i derd olduñ **ne** pervā (Yetîm D., G. 3, M. 2).

Ma’nî-i ḥāsa eger kâfiye teng oldu velî

Diñle **ne** düşdi bu mersiyye-i terci’a sebep (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 22).

Çıķup şeh-zādeler ‘izzet serîrine ‘adāletle

Edā itdi **ne** zulmı ḥalka bu çarḫ-ı sitîz itdi (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 44).

3. ne, her ne, ne kadar çok.

Ne isterse raķîbe yok dimezdük

Atacak nesnemüz olsa yabana (Yetîm D., G. 189, M. 5).

Ḥaridār iseñüz bu mevsim içre

Ne şatar diñlenüz dellāl-ı ‘aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 8).

Söyledüğü haķāyıkı bātıı

Bilmeyene **ne** dir isek haķdur (Yetım D., K1. 25, M. 4).

Ne kadar yār ile sen birlige yetseñ ‘aşık

Vaħşet efzā hareketden şaķın ülfetde şaķın (Yetım D., G. 157, M. 5).

Mācerā-yı derūnı eşküm ile

Yazar idüm **ne** gelse evhāma (Yetım D., G. 181, M. 4).

Yār **ne** kılsa ‘acizdendir bu ebyāta Yetım

Ger nazıre dimeye Zati’yile Ķandı bu gün (Yetım D., G. 143, M. 9).

Ma’nı-i ħāsa eger Ķāfiye teng oldu velı

Diñle **ne** düşdi bu mersiyye-i terci’a sebep (Yetım D., Terki-bend 3, M. 22).

4. ne, ne gibi, nasıl.

Tereşşüh itmesün keyfiyyet-i mey zahid-i ħuşke

Gıdā-yı rind iken bade anuñ **ne** aşıdur sākı (Yetım D., G. 208, M. 4).

‘Arş ile hem-ser livā-yı āh-ı serdüm var benüm

‘Aşķ şāhıyam bu gün kimden **ne** derdüm var benüm (Yetım D., G. 136, M. 2).

Ne diyem zāt-ı pāküñe ey şāh

Oķurken o zāta zıllu’llāh (Yetım D., Mes. 2, M. 35).

Eşķ-i bülbüldür çemende her seħer rızān olan

Gülşen içre bāğ-bān bilmen **ne** şanur şeb-nemi (Yetım D., G. 210, M. 10).

5. nasıl, öyle bir.

Bezm-i Ķaķ’dan mest geldi mest gitdi ehl-i ‘aşķ

Bu **ne** bezm-i ħāşdur āgāz mest encām mest (Yetım D., G. 15, M. 4).

Zāhidā ‘ālem-i esrār **ne** keyfiyet imiş

Bilmek isterseñ eger ‘aşık-ı ħayrāndan işit (Yetım D., G. 17, M. 9).

Bu **ne** ħālet bu **ne** keyfiyyetdür

Dōsta düşmene itdi te’sır (Yetım D., Terki-bend 2, M. 5).

Ne keyfiyyet olur keyfiyyet-i pîr-i muğân yâ Rab

Derûnı vü birûnı gibi olmaz pârsâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 7).

Zâhidâ nâr-ı hâsed senden ki münfekk olmaya

Fâyide **ne** tutalum olduñ cehennemden hâlâş (Yetîm D., G. 84, M. 6).

Ne revâ seyrine mâni' ola encüm kamerüñ

Ey efendi görelüm sineñi çöz tügmelerüñ (Yetîm D., Mat. 7, M. 1).

Ne baş ağrısıdur diyüp Cemâlî

Yetîmî'ye buyurdu terk-i ser-tâc (Yetîm D., G. 22, M. 11).

Hevâyı câh idüp çâha düşerler cehl ile ancağ

Ne bâtl aňlayışdur bu ki câh u çâhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 6).

Ne şüretle görünürse ço görinsün abdâl

Ne pelâsa bürinürse ço birünsün abdâl (Yetîm D., G. 118, M. 1, 2, 6).

Her seyâhat k'ola niyyet yine gelmekligedür

Ne seyâhat ola bu yirini terk itdi ebed (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 44).

Ne ğam ey güşe-i bî-tüşe olursañ ber-bâd

Tekye-i ğamda dil-i abdâlî idüp yirin (Yetîm D., G. 142, M. 7).

Yâr elinde gele bir taş **ne** lezzetdür bu

Cism ol taş ile sürh ola **ne** hil'atdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 1, 10).

6. önüne geldiği kelimeyi olumsuzlayan ikilik bağlacı.

Ferâgat güşesin tüt 'uzlet eyle

Ne sen il bil seni hem il ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 14).

❖ **nedür:** "nedir, nasıldır, nasıl bir şeydir?" anlamlarında soru zamiri.

Ğam-ı dünyâ **nedür** ki ğam diyeler

Ya aña miñnet ü elem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 1).

Vücuduñ kayd iken şüfi **nedür** uçmağa bu güşiş

Bilürsin per döker itse eger mürğ-ı kafes cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 5).

Geçilmez gūşe-i mey-hānede rind-i sebū-keşden

Nedür ‘ayyāş ü kallāş ile bu şubḥ u mesā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 4).

Yürürken ökçeñi başup ecel ey pîr-i nā-bālig

Nedür bu itdügün ṭül-i emel ey pîr-i nā-bālig (Yetîm D., G. 95, M. 2).

Fezā’il ḥırmeninüñ dānesini

Nedür dihkān-ı bî-hāşıl ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 4).

Yetîm el çek **nedür** bu āb u gil ta‘mîrine gūşiş

Özüñ vîrāne kıl çün menzil-i vîrānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 9).

❖ **ne bilsün [Kalıp İ.]:** nasıl bilebilir, ne bilsin, nereden bilsin.

Taşavvuf ‘ilmini cāhil ne bilsün

O kim ḥaḥdur anı bāṭıl **ne bilsün** (Yetîm D., G. 141, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Kendüsinden bir tehî ‘āşık gerekdür derk ide

Kim **ne bilsün** nidüğün remz-i ḥiṭāb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 8).

Ne bilsün mā kenārın ḥāne perver zevḥ-ı pervāzı

O zevki bir Hümā-pervāz olan mürğ-ı çemenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 5).

Ne bilsün müdde‘iler ḥāl-i ‘aşkı

Yinür şanur bular aḥvāl-i ‘aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 1).

❖ **ne bilür [Kalıp İ.]:** ne bilir, nereden bilir.

Ḥāl-i gürisneyi **ne bilür** sîr olan kişi

Şiḥḥatdeki semirdi şanur görse şişmişi (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 37).

❖ **ne deñlü [Kalıp İ.]:** ne kadar (abartılı bir tavırla).

Ne deñlü üstüñe dönse bu çarḥ-ı jengārī

Fülüs-ı aḥmere şayma nücüm-ı raḥşānın (Yetîm D., G. 144, M. 3).

Ādem olmaz müdde‘î ger giyse kat kat ḥāreyi

Ḥar ‘azîz olmaz **ne deñlü** ursalar ḥil‘at yükin (Yetîm D., G. 158, M. 4).

❖ **ne gerek [Kalıp İ.]:** ne lazım.

Niye geldük **ne gerek** soñumuzu fikr idelüm

‘Ākıl olup bu işi kıomayalum ferdāya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 9).

❖ **ne kıadar [Kalıp İ.]:** ne ölçüde.

Ne kıadar zulm ü sitem var ise itsün baña yār

Tek varup gayrîlere luţf u vefā eylesesün (Yetîm D., G. 154, M. 9).

Ne kıadar yār ile sen birlige yetseñ ‘aşık

Vahşet efzā hareketden şaşın ülfetde şaşın (Yetîm D., G. 157, M. 5).

Maynayile sağanaqdan kırkıman

Ne kıadar esse şavursa yeñerin (Yetîm D., K1. 1, M. 34).

Ne kıadar halk-ı cihān var ise cellād-ı kıazā

Ķatl idüp kıarmadadır kıara yire kıanını hep (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 15).

❖ **ne kıadar [Kalıp İ.]:** her ne kadar.

Ne kıadar bî-ser ü pā vālih ü şeydaları

Şürîş-i ‘aşık ile başındaki ğavgāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 3).

❖ **ne kıılmak [Kalıp İ.]:** ne yapmak.

Uyanıklar **ne kıılır** gicelerde

Düşüp hāba varan ğāfil ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 7).

❖ **ne kıim:** her ne, her kim.

Giceki bed-mestliklerden bi-ħamdi’llāh bu gün

Gitdi yādından **ne kıim** pîr-i muĝān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 10).

Yetîm incinme eţvār-ı cihāna

Ne kıim oldu dem-i fıtrat virildi (Yetîm D., G. 211, M. 10).

❖ **ne nisbet [Kalıp İ.]:** ne alaka, deĝer mi?

Der-i divān-ı şāhiye **ne nisbet** ser-te-ser dünyā

Bu yetmiş iki millet pür cihān bir ĝuşe-i hālî (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 75).

❖ **ne'am:** evet, öyledir.

Lā diyen kim belāgatine anuñ

Fuṣahā-yı 'Arab **ne'am** diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 12).

Ne'am-ı nañnü kaşemñā yile sîr

Olalı kalmadı ğavgā-yı ma'āş (Yetîm D., G. 76, M. 3).

❖ **nebât:** ot, yerden biten her nevi ağaç, çalı, sebze ecnâsı ki zî-hayât mevâlîdin ikincisidir. nebât şekeri: Kand, muhanned şeker, yani otlarla terbiye ve tasfiye olunmuş ve dondurulmuş şeker.

Hâkde mürdeyide cümle **nebât**

Buldı bārân-ı rahmet ile hayât (Yetîm D., Mes. 2, M. 9).

'Aceb midür Cemâlî'den Yetîmî'ye şeref çünkim

Nebātuñ kadrini bulur muķārin çüb ola kanda (Yetîm D., G. 190, M. 12).

❖ **neberd:** savaş, cenk, mücâdele.

Halka halka dāğlardan cismüme giydüm zırh

Şāh-ı merdānum yine muķkem **neberdüm** var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 4).

Tā olunca **neberd-i** İsmā'îl

Ki **neberd** olmaz ol neberde 'adîl (Yetîm D., Mes. 2, M. 95, 96).

❖ **necât:** kurtulma, kurtuluş, halâs.

'Aşıkam ben mübtelâ itmeñ hayātumdan ümîd

Ġarķa-i gird-āb-ı 'aşķam yok **necātumdan** ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 2).

❖ **Necef:** kûfe civarında Hz. Ali'nin türbesi olan yer.

Ķāfile sālārumuz şāh-ı **Necef**

Remz idüp çünki buyurdı men 'aref (Yetîm D., G. 96, M. 1).

❖ **nedem:** pişmanlık.

Pād-şehden 'aṭā vü luṭf u kerem

Bendelerden ḥaṭā vü cürm ü **nedem** (Yetîm D., Mes. 2, M. 126).

❖ **neden:** neden || niçin.

Şıymet ü şadır ile yā Rab bu **nedendür** ki bu gün

Şara şoprada düşüp yata anuñ gibi güher (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 29).

❖ **nedim itmek [Kalıp İ.]:** arkadaş, dost etmek.

Bunda huddām ile üns itmiş idi ol maħdüm

Anda rüħına **iderseñ** nola ervāhı **nedim** (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 80).

➤ **nedim-i hāş eylemek [Kalıp İ.]:** has, gözde sohbet arkadaşı.

Şehler ol ‘āmıyi **eylerler nedim-i hāş** kim

Güft ü güyi pür nifāk olup vifākı suħredür (Yetim D., G. 38, M. 5).

❖ **nefahtü fihî:** “Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdüğüm zaman, derhal o an secdeye kapanın.

Mesihā-vār geldüm māderümden

Nefahtü fihî sırrında ebüm yoķ (Yetim D., G. 100, M. 6).

❖ **nefāyis:** kıymetli, makbul, nefis ve güzel şeyler.

Nefāyis guşşasın yimez cihānda

Kanā‘at eyleyen bir pāre nāna (Yetim D., G. 189, M. 7).

❖ **nefer/nefir:** asker, er.

Altı **nefer** kimesnelerüñ lik rızķına

Güşışdedür degül bilürin tāķat-ı beşer (Yetim D., Terci-bend 1, M. 21).

Berāy-ı evn-i şeh-zāde **nefir** ü şabl u kūs u zebħ

Serāy-ı ‘işret-engizi maķām-ı dest-hiz itdi (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 41).

❖ **nefes:** nefes, soluk, an, zaman.

Pir oldum olmadum ol nev-cüvāndan nā-ümüd

Olmazın āħir **nefes** rüħ-ı revāndan nā-ümüd (Yetim D., G. 32, M. 2).

Her **nefes** bir gevher-i pākizedür

Anı bî-kıymet şanup itme telef (Yetim D., G. 96, M. 11).

❖ **nefh-i sūr**: İsrâfil'in kıyâmet gününde ölülerin dirilip mahşerde toplanması için sur denen boruyu çalması.

Yüz biñ kıyâmet ile bu gün güş-ı hüşda

Bir dem olur mı şayhayile **nefh-i sūr** yok (Yetîm D., G. 99, M. 10).

❖ **nefs**: bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği [tas.] kulun kötü, beğenilmeyen, bayağı ve hayvânî arzuları, huy ve fiilleri, zaaflarının merkezi.

Nefsini bilmek hevâsiyle hep

Cân feşânlıklar idüp geçdi selef (Yetîm D., G. 96, M. 3).

Virdiler **nefsi** murâdın itdiler zulm ü sitem

Añmadılar hiç boynında vebâli kalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 3).

Ol seferden k'idüp kaçâ-yı vaţar

Nefse itdüm havâle tiğ u teber (Yetîm D., Mes. 2, M. 98).

Pîrlik irdi cüvânlık hevesi niceye dek

Nefsüñ uş uşlâ bu aldaması niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 2, 6).

Nefs ejderhâsını hâk ister itdün nûr idüp

Ey dem-i süz-ı derûnı od saçan evren Dede (Yetîm D., G. 170, M. 5).

Girüp bir hâlvete **nefsi** büt idüp tapmadan şüfî

Bu deyr içini geşt itmek baña yegdür şanemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 11).

➤ **nefs-i şüm**: uğursuz, şom nefis.

Der-be-der olmuşum kapuñ koyalı

Güm-rehüm **nefs-i şümuma** uyalı (Yetîm D., Mes. 2, M. 116).

❖ **nefti**: yelkenci.

Be kamartinde silisreyle bilür

Gemici **neftilerinüñ** hünerin (Yetîm D., K1. 1, M. 32).

❖ **neğam**: nağmeler, ezgiler.

Nerm iderdi dil-i âhenleri Dâvûd-misâl

Süz ile başlasa elhân-ı ğarib ü **neğamı** (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 68).

❖ **nehār:** gündüz || aydınlık günler, mutlu zamanlar.

Şeb-i deycürdur rüşen **nehārum** ey dil-i güm-rāh

Hidāyet kevkebin iste yitürdüm şāh-rāhı ben (Yetīm D., G. 140, M. 3).

Bülbül gibi terāne ile şevk idüp Yetīm

Ol gülşenüñ mücāviri leyl ü **nehār** ola (Yetīm D., G. 167, M. 10).

Ḥamdü-li'llāh ki geldi yine bahār

Buldı hoş i'tidāl leyl ü **nehār** (Yetīm D., Mes. 2, M. 2).

❖ **nehb:** yağma, talan.

Nehb ü gāretler ile Pulya'yı vīrān idelüm

Geçüp andan öte İspanya'yı talan idelüm (Yetīm D., Mrb. 1, M. 13).

❖ **neheng:** timsah.

Ḥayālī baḥr-ı fikretde **neheng** āsā şināverdür

Yetīm ol baḥr ka'rında yüzer ğavvāş-ı gevherdür (Yetīm D., G. 62, M. 1).

Bu **neheng-i** ṭab' ile biz ey Yetīm

'Umkı yok deryā-yı 'ummān gelmişüz (Yetīm D., G. 63, M. 15).

Yetīm'em şāh-ı deryā-dil seḥā vü cūda ğarķ itdi

Neheng āsā 'aceb olmaz dem ursam қа'r-ı deryadan (Yetīm D., Terķib-bend 1, M. 70).

Yumayınca cāndan el ğavvāş-ı қа'r-ı pür **neheng**

İtmedi deryā şadefden bir dür-i nā-yāb feyz (Yetīm D., G. 86, M. 7).

❖ **nehr:** akarsu, çay, ırmak.

Görse İstanbul'da **nehri**ni Kāğıd-ḥāne'nüñ

Yurdu dilden ehl-i Şīrāz āb-ı Rükñ-ābād'ını (Yetīm D., G. 202, M. 5).

➤ **nehr-i cārī:** akan akarsu, ırmak.

Bu bāğ u rāğda her **nehr-i cārī**

Sañā tefhīm için bir rihlet ancağ (Yetīm D., G. 102, M. 3).

❖ **neler:** çok ve çeşitli şeyler; acı, keder, ızdırap, aşk gibi şeyler.

Düşmenüm pest degülmişse eger

Sebt olaydı şuhuf-ı dehre **neler** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 34).]

Mısr-ı hüsniünde dil-âverlik idüp cân u gönül

Cünd-i 'aşkuñ ile gör kim **neler** oynar cânâ (Yetîm D., G. 8, M. 6).

❖ **nem:** gözyaşı.

Şalındurmaz muhîti kirpigine

Benüm çeşm-i terümde bir **nemüm** var (Yetîm D., G. 54, M. 8).

Âteşin âhı yıkardı felegi olmasa ger

Dide-i terden akan şol **nemi** dervişlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 12).

➤ **nem-i rahmet:** rahmet yağmuru.

Nem-i rahmet zemîne neşf itdi

Âyet-i yuhyi'l-arz keşf itdi (Yetîm D., Mes. 2, M. 7).

❖ **nemâ:** gelişme, büyüme.

Nihâl-i tâzeyile o iki serv-i kad-i mevzün

'Adâlet sebzearı içre pür-neşv ü **nemâlardur** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 22)

❖ **neme:** keçe, kaba.

Yine âlâyiş-i dehri yuyalum pāk olalum

Girelüm bir **nemede** 'aşık-ı bî-bāk olalum (Yetîm D., Mrb. 3, M. 14).

❖ **nemek:** tuz.

Yenilen nân u **nemek** şanmañ ki dāmānumda

Bir yetimem etmegüm çāk-i giribānumda (Yetîm D., Mat. 11, M. 1).

❖ **nemnāk eylemek [Kalıp İ.]:** nemli hâle getirmek, ıslatmak.

Dūd-ı âhıyile göge boyayan eflâki

Seyl-i eşk ile yu yir yüzine **nemnāk eyle** (Yetîm D., G. 169, M. 6).

❖ **Nemrūd:** İbrahim peygamberin dinine karşı koyan, onunla mücadele eden, onu ateşe attıran ve sonunda Allah'ın kendisine musallat ettiği bir sinekle baş edemeyip ölen büyük inkârcılardandır. Divan şiir ve nesrinde Hz. İbrahim'i ateşe attırması ile anılır.

Hâtıra itmez gedâ fikr-i ser-i Keyhüsrev'i

Peşe-i nâçiz veş ol mağz-ı **Nemrūd** istemez (Yetîm D., G. 69, M. 6).

❖ **neng:**

1.şan, şöhret, ün.

Şuya şalduñ ise seccâde-i **nengi** zâhid

'Aşk ile cübbe-i nâmûsı çeküp çâk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 7).

2.ayıp, utanma.

Câme-i 'âriyeden bu ten-i hâkiyi şoyup

'Ârdan 'ârî olup **neng** ile nâmûsı koyup (Yetîm D., Mrb. 3, M. 10).

❖ **nerd-bân:** merdiven.

Maḥbesümdür cism-i lâğar itmege cânı ḥalâş

Pâye pâye üstühânum **nerd-bânum** şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 6).

❖ **ner:** hangi yer, hangi taraf?

Hele sen râzuñı ketm eyle şakın açma Yetîm

Nerelerden şorınursa ço şorınsun abdâl (Yetîm D., G. 118, M. 10).

❖ **nergis:** sarı çiçekli, yeşil gövdeli bir tür çiçek || sevgilinin baygın bakışlı gözü.

Maḥzar-ı fenżurū olup **nergis**

Jâle-i 'aynı oldı Nîl ü Aras (Yetîm D., Mes. 2, M. 19).

Şu **nergis** kim temâşâ eyledüñ sen

Senüñçün ol da çeşm-i 'ibret ancak (Yetîm D., G. 102, M. 5).

➤ **nergis-i bāğ:** bahçenin nergisi.

Nihāl-i serv-i āzādī ḳad-i reftār-ı cānān bil

‘Uyūn-ı **nergis-i bāğ** ser-ā-ser çeşm-i şehlä tüt (Yetîm D., G. 18, M. 6).

➤ **nergis-i bimār:** dertli, hasta nergis.

Cām-ı gül-reng ile devr idüp benefşe sebzede

Ḡonçe-leb ol **nergis-i bimār**ı tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 4).

❖ **nerīmān:** Şehnâme'de adı geçen kahramanlardan olup Sām'ın babası, Zâl'in dedesidir.

Celāl u cāh ile der-bān-ı der-gāh-ı hümāyūnı

Kiyūmers ü **Nerīmān** u Ḳubād u Hürmüz emsāli (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 80).

❖ **nerm:** yumuşak.

Nerm revkiler ider ṭab‘um semendi sebzede

Rāh-ı seng-i hārede añup sifāli ḳalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 7).

➤ **nerm itmek [Kalıp İ.]:** yumuşatmak.

Nerm iderdi dil-i āhenleri Dāvūd-misāl

Süz ile başlasa elhān-ı ğarīb ü neğamı (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 67).

➤ **nerm ḳılmak [Kalıp İ.]:** merhametli, yumuşak etmek.

Yā Rab ol cevri dükenmez yār gönlin **nerm ḳıl**

Çekmege ol cevri āhenden yürek vir yā baña (Yetîm D., G. 6, M. 5).

❖ **nerrād-ı çarḥ:** tavlacı felek, dünya.(oyuncu dünya).

Nerrād-ı çarḥ ile yūri bāziden it ḥazer

Virme nuḳūd-ı vaḳtūñi lu‘b u ḳumāra hīç (Yetîm D., G. 23, M. 11).

❖ **neseb:** soy, nesil, sülale.

İsti‘ānet idüp der-i Ḥaḳ’dan

‘Azm-i şāhib ḥaseb **neseb** itdüm (Yetîm D., K1, 3, M. 2).

❖ **nesīm:** hafif esen ve sevgilinin kokusunu taşıyan rüzgâr.

Tek ü pūda **nesīm** ü bād-ı şimāl

Hoş-hevâyile dehr māl-ā-māl (Yetīm D., Mes. 2, M. 3).

➤ **nesīm-i bahār:** baharda hafif hafif esen, hoş ve latif rüzgâr.

Nitekim sebze **nesīm-i bahār**

Peyk-i peyvende gibi ide güzār (Yetīm D., Mes. 2, M. 129).

➤ **nesīm-i nuşret:** zafer, başarı rüzgârı.

Eser ise **nesīm-i nuşret** ü ‘avn

Hanzal-ı telhi hoş-ruṭab itdüm (Yetīm D., K1. 3, M. 15).

❖ **nesne:** şey, herhangi bir şey.

Ne isterse rakıbe yok dimezdük

Atacak **nesnemüz** olsa yabana (Yetīm D., G. 189, M. 6).

❖ **nesr:** belli bir ölçü ve âhenge bağlı olmaksızın söz dizimi kurallarına uygun anlatım şekli, manzum olmayan yazı, düz yazı.

Naẓm u **nesr** ile Yetīm aḥvāli ‘arz itmek muḥāl

Bir zamāna ḳalmışuz eṣ‘ār u inşā suḥredür (Yetīm D., G. 39, M. 9).

❖ **neşāt:** sevinç, ferah, şâdlık.

Sākīya ger virmeye devr-i mey-i gül-gün **neşāt**

Üstüme biñ dönse virmez kâse-i gerdün **neşāt** (Yetīm D., G. 87, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Yüz urup gice gündüz yalvarurken yüce der-gāha

Neşāt-ı sermediyile irişdük ‘izzet ü cāha (Yetīm D., Mrb. 2, M. 2, 31).

➤ **neşāt-ı reh-i mā-verā:** mā-verā (Bir şeyin ötesinde, arkasında, gerisinde bulunan yer, zaman vb., öte; Görülen âlemin ötesi) yollarının mutluluğu,sevinci.

Peydā idüp **neşāt-ı reh-i mā-verāyı** ben

Ḳovdum bu cāy-ı hüznü vü mātem serāyı ben (Yetīm D., G. 148, M. 1).

➤ **neşât-ı sermedî:** ebedi, sonsuz mutluluk.

Yüz urup gice gündüz yalvarurken yüce der-gâha

Neşât-ı sermedîyile irişdük 'izzet ü cāha (Yetîm D., Mrb. 2, M. 2).

❖ **neş'e:** neşe, mutluluk.

Şanma pür-gū olanı ma'rifete āgehdür

Neş'e-i 'ilme 'alāmet sūhan-ı kūtehdür (Yetîm D., G. 59, M. 2).

➤ **neş'e-i berş:** afyon şurubunun neşesi, sevinci.

Evvel-i **neş'e-i berş** ile kişi

Şūh olup gerçi şetāretler ider (Yetîm D., K1. 4, M. 1).

❖ **neşf itmek [Kalıp İ.]:** suyu çekip emmek, massetmek.

Nem-i rahmet zemîne **neşf itdi**

Āyet-i yuhyi'l-arz keşf itdi (Yetîm D., Mes. 2, M. 7).

❖ **nev':** tarz.

Gāret-i cān u dil itdi bir kad-i bālā levend

İtmedi bir cānibi bu **nev'** ile yağma levend (Yetîm D., G. 33, M. 2).

Pür-füsün-ı şî'r ile şöyle muqayyeddür Yetîm

Eylemez bu **nev'** ile tab'ın hezār efsün bend (Yetîm D., G. 34, M. 10).

❖ **nevale:** yiyecek, yiyinti.

Hüdāyā daqq-ı bāb itmez kâpuñdan ğayra cān u dil

Nevaleñden nolā i'tā iderseñ aç u muhtāca (Yetîm D., G. 173, M. 10).

❖ **nev'an:** cins ve tür bakımından, çeşit olarak ıı biraz, çok az miktarda.

Cemāli remzine **nev'an** vuķūfuñ olmayınca sen

İçinde ehl-i 'irfānuñ Yetimî olmaduñ 'ārif (Yetîm D., G. 98, M. 13).

❖ **Nevāyî:** 15. yüzyıl Çağatay sahası şairi Alî Şîr Nevāyî'nin mahlası.

İtse bir nazm ile terāne-i hāş

İde hāk-i **Nevāyî'yi** rakķāş (Yetîm D., Mes. 2, M. 52).

❖ **nev-bahār:** ilkbahar || sevgili.

Şehid-i aşkunam ey **nev-bahārum** şahid isterseñ

Mezārum üzre bir bir lāle-i hūn-in-kefenden şor (Yetim D., G. 37, M. 7).

❖ **nevbet:** sarayda, seferde ve padişahın otağında günün belirli zamanlarında çalınan askeri mızıka.

Dilā geldi gider dirken şadā-yı **nevbet-i** şahī

‘Acebdür görmedim gūş eyleye bir pād-şāhı ben (Yetim D., G. 140, M. 7).

Her bağan ğayretle çarh-ı pür-şitābuñ ‘aynına

Nevbetin gözler baqup bu āsyābuñ ‘aynına (Yetim D., G. 172, M. 2).

➤ **nevbet-i kūy-ı ħarābāt:** meyhanenin mızıkası.

Elinde cām-ı Cem her bir gedāsı Keykubād-ı vaqt

Ururlar na‘ralarla **nevbet-i kūy-ı ħarābātı** (Yetim D., G. 194, M. 8).

❖ **nev-cüvān:** delikanlı || sevgili.

Nev-cüvānlar naqd-i imānum alurlardı Yetim

Olmasam bu ħān-ķāhda himmet-i pīr ile zabt (Yetim D., G. 88, M. 13).

Ġonçemüz minnet Ĥüdā’ya ğülsitan ezberlemiş

‘İşe vü nāz āyetin ol **nev-cüvān** ez-berlemiş (Yetim D., G. 74, M. 2).

Nev-cüvānum kerem it incinme

Saña pīrāncadur pend-i ħākīr (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 13).

Pīr oldum olmadum ol **nev-cüvāndan** nā-ümīd

Olmazın āħir nefes rūh-ı revāndan nā-ümīd (Yetim D., G. 32, M. 1).

❖ **ney:** Türk mûsikîsinde, bilhassa Mevlevî mûsikîsinde çok yer tutmuş olan, dokuz boğumlu kamıştan yapılan, ön tarafında altı, arka tarafında bir deliği bulunan nefesli saz.

Rebāb ü **ney** enin ü nāle itsün

Olupdur çün sūħan-perdāz ber-baṭṭ (Yetim D., G. 89, M. 3).

❖ **neye:** nereye.

Yā Rab bu fakr ile **neye** varur hikāyetüm

Eflāke çıksa yiri degül mi şikāyetüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 49).

❖ **neylemek [Kalıp İ.]:** "ne yapar, ne yapsın" anlamlarında bir söz.

Her dil-i sâdede **neyle** hat-ı la'lüñ nakşı

Haṭṭ-ı yâkût revā mı yazıla her kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 7).

Şirdür pençe-i pür çeng ile çün tab'-ı Yetîm

Neyle ol rengi ki sâz u seleb-i rübehdür (Yetîm D., G. 59, M. 10).

Ṭa'n-ı rezl ehl-i serîr-i rif ate **neyle** begüm

'Av 'av-ı seg mâh-ı burc-ı 'izzete **neyle** begüm (Yetîm D., G. 126, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

'Aşka yurt olduñ gönül tedbîr-i 'aklum **neylesün**

Hîle-i rübâh sığmaz şîr-i ner yatağına (Yetîm D., G. 176, M. 5).

Zâhid-i bî-çârenüñ âşk ile yoğdur 'âlemi

Neylesün ol rüstâyîdür sevâd-ı a'zamı (Yetîm D., G. 210, M. 2).

Neyleyeydi kara gönüllü 'adū

Olmasa cevruñ elinden kayğu (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 47).

❖ **nezâket:** naziklik, incelik, zariflik.

Tab'a bu sūz u güdâz ile **nezâket** be Yetîm

Hüsrev'üñ nazmıyile şîr-i ḥâsen'dür bâ'is (Yetîm D., G. 21, M. 9).

Çerâğı sūz-ı Hüsrev'den uyandır ey Yetîm ammâ

Nezâket yolların gel zâde-i tab'ı ḥâsenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 10).

❖ **nezâ'ir:** nazireler (Bir şairin başka bir şairin şiirini örnek alarak yazdığı şiirler).

Bu nazm-ı pür-ziyâya karşı düşen **nezâ'ir**

Şan âf-tâb öñinde yağduñ birer çerâğı (Yetîm D., G. 209, M. 7).

❖ **niçe/nice:**

1. nasıl.

Ehl-i şühûtda yüri şorma bu eşyâyı sen

Şey'i **nice** derk ider dide ki Mevlâ görür (Yetîm D., G. 41, M. 4).

Ben **nice** bî-gâne-veş deprenmeyem ey dehr-i dün

Åşinâlık şüretinde yâda beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 9).

Nice üns eyleyeyin nâz u na'îm-i dehre

Dîv-i merdüm hõr ile pür reh-i vahşetdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 5).

Rütbet-i der-gâh-ı 'aşkı ben **nice** ta'rîf idem

Her gedâ-yı kem-teri bir Sencer ü Dârâb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 5).

Levh-i dilde **nice** bir naqş-ı vaqâr eyleyelüm

Ser ü sâmanı koyup 'aşk ile kâr eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 1, 18).

Genc-i sırrı her gedâ tab'a hâcem fâş eyleme

El kararlar olmasa hem yâ **niçe** altun bend (Yetîm D., G. 34, M. 6, 8).

Ehl-i şühûtda yüri şorma bu eşyâyı sen

Şey'i **nice** derk ider dide ki Mevlâ görür (Yetîm D., G. 41, M. 4).

Cân u dil kişverini kıldı zabt itdi tamâm

'Aşka **nice** dimeyem şâh-ı cihân-girümdür (Yetîm D., G. 42, M. 6).

'Åşıkı gör **nice** incitdi cefâ-cû yârân

Eyleyüp qaşd-ı mükâfât cefâ itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 11).

Her şanem müy-miyânî hevesinde ey cân

Dil-i âvâreyi bir kıl ile **niçe** yiderüz (Yetîm D., G. 65, M. 6).

Gönlümü kapdı cānumı ister

Gör **nice** dil-rübāya düşdi gönül (Yetîm D., G. 121, M. 4).

Bülbül-i şürîde-veş ben **nice** feryād itmeyen

Gül gibi hâr ile hem-dem gördüm ol gönçe-femi (Yetîm D., G. 210, M. 11).

Kal'a-i Rodos'a varduğda o dem Pāṣā'ya

Dil alup göstericek **niçe** mahāret apudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 20).

Geh deper gāh süser geh ısırır gāh çalar

Niçe hayvānlar olur Şuret-i insanda Şaın (Yetīm D., G. 156, M. 10).

Tāc-ı BektāŐi gehi tāc-ı alender urınur

Nice kisve urınursa o urınsun abdāl (Yetīm D., G. 118, M. 4).

2. nice, birçok, hayli, pek çok.

Niçesinüñ görmüşüz māl ü menāli aldıgın

'İŞ ü 'işret-hānesi virān ü hālī alduğın (Yetīm D., G. 151, M. 1).

Niçeler göz yumuban naqd-i dili oynatdı

Lik cān naqdini ehl-i nazār oynar cānā (Yetīm D., G. 8, M. 3).

Gerçi dirler sevişir **nice** ganīyile faır

Ben dirin birbirisin ha-ı Hüdā sevmezler (Yetīm D., G. 50, M. 3).

Nāsdan gāhi gehi kendü izinden orınur

Nice yirden orınursa o orınsun abdāl (Yetīm D., G. 118, M. 8).

'Unf ile olma begüm pāye-i devletde Şaın

Muhtefidür **niçe** zillet reh-i 'izzetde Şaın (Yetīm D., G. 157, M. 2, 10).

Niçe Őāh u nice bende gelüp gitdi cihāndur bu

Siler bir dest-māl ile dimez ol Őāh u bu bende (Yetīm D., G. 190, M. 3, 5).

Kethüda Beg ki o hulk-i hasen ü ab'-ı laıf

Fehm ider anda **niçe** far-ı Őecā'at apudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 30).

ara gözlü iki Şeh-zādeye Őāh-ı hümāyün bat

Niçe Őeh Sunar'ı ıldı gūlām u çāker ü bende (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 8, 32).

Dime ihvān-ı Őafādur Őaın ey Yūsuf-ı cān

Vādī-i hid ü hasedde **nice** ardaŐ yatar (Yetīm D., G. 61, M. 4).

'Unf ile olma begüm pāye-i devletde Şaın

Muhtefidür **niçe** zillet reh-i 'izzetde Şaın (Yetīm D., G. 157, M. 2).

Virme dil hüsni ü bahāsına ‘arūs-ı dehrün

Niçe erden girü qalmış qarı ‘avretdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 8).

Yetîm imân u dîn gâret-geridür ol büt-i tersâ

Ki naqd-i dînün almışdur **nice** bân oğlu bân içre (Yetîm D., G. 191, M. 14).

Niçe bî-devlete devlet virildi

Niçe kim himmete qüdrat virildi (Yetîm D., G. 211, M. 1, 2, 3, 4, 5, 6).

3. bir vakit, belli bir süre.

Niçe âzâde-dil olup gezevüz rencide

Qâdir iken niçün itmez bizi râhat Qapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 47).

4. nasıl bir.

Nice âdem ola kim ağlamaya hasret ile

Cigerini kim ola dağlamaya miñnet ile (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 35).

5. daha ne kadar, ne vakte kadar.

Bu Yetîm-i müstemendi kendü öz hâlinde qo

Halt olup bir **niçe** ehl-i fetrete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 10).

❖ **niçe bir [Kalıp İ.]**: daha ne kadar, ne vakte kadar.

Ey Cemâlî **niçe bir** eşk-i Yetîm

Bahr olup ‘umq u kenârı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 9).

Niçe bir söyleyesin halka be sen de diñle

Bu Yetîm’ün sözini kâr be-nevbet vâ’ız (Yetîm D., G. 90, M. 9).

❖ **niceye dek [Kalıp İ.]**: ne zamana kadar.

Pirlik irdi cüvânlık hevesi **niceye dek**

Nefsün uş uşlâ bu aldaması **niceye dek** (Yetîm D., G. 110, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Qaşşâb öñinde **niçeye dek** yügrüşüp senün

Kapuña gelmeye bir iki zebh için devâbb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 9).

❖ **niçün:** niçin, neden.

Güş-ı zamâne zârumuz ile pür oldı âh

Cânâ **niçün** kulağıña irmez enînimüz (Yetîm D., G. 67, M. 8).

Baňa bu âh u nâleyile **niçün**

Şeh-i bî-ţabl u bî 'alem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 3).

Niçe âzâde-dil olup gezevüz rencide

Ķâdir iken **niçün** itmez bizi râhat Ķapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 48).

❖ **nidâ:** seslenme, çağırma, bağırma.

➤ **nidâ-yı ĝayb:** gaipten gelen ses.

Gel **nidâ-yı ĝayb** ile Hızr-ı huçeste pey gibi

Ķam beyâbânındaki tenhâya ey bâng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 5).

➤ **nidâ-yı bûm:** baykuşun sesi.

Virânelerde baňa virürken **nidâ-yı bûm**

Efrâsiyâb u Ķaysir ü Dârâ haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 3).

❖ **nidersin [Ķalıp İ.]:** ne yapıyorsun, ne ediyorsun.

Zühd ü taĶvâyı **nidersin** añup ey şeyĶ bize

Şive-i 'aşĶ ile 'âlemde maĶabbet var iken (Yetîm D., G. 150, M. 7).

❖ **n'idem [Ķalıp İ.]:** ne edeyim, ne yapayım.

Terk-i ser itmedür bu yoluň Ķâşılı Yetîm

İllâ **nidem** ki başını meydâna Ķor yok (Yetîm D., G. 99, M. 14).

❖ **nider [Ķalıp İ.]:** ne yapar, ne eder.

Şâh-ı 'âlem Yetîm'üñe bir gün

Dimedüñ rahm idüp **nider** derviş (Yetîm D., G. 80, M. 10).

BâĶda berg-i Ķazân seyrin **niderler** eyliyüp

Hâk-i kûy-ı yârda çün rûy-ı zerdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 7).

❖ **nideriz [Kalıp İ.]**:- ne etmek, ne yapmak?

Çünkü āhir döküben rahtı bu yirden giderüz

Devlet ü 'izz ile iqbāl-i cihānı **niderüz** (Yetîm D., G. 65, M. 2).

❖ **nideyim [Kalıp İ.]**: ne edeyim, ne yapayım.

Hāl diliyle Cemālî remzin

Ey Yetîmî **nideyim** bilimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 10).

❖ **nideyin [Kalıp İ.]**: ne edeyim, ne yapayım.

Çüt-ı la'linden alınmaz behre

Nideyin de başayın bağruma taş (Yetîm D., G. 76, M. 12).

Dilemezdüm ki cihān mülkine ben raht çekem

Nideyin kendümi kendüme kıomadı ādem (Yetîm D., G. 125, M. 2).

Derd-i 'aşkı **nideyin** bilimedüm

Bağrumı pāreleyüp dilimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 1).

Beni temkîn ü vakār üzre dilerler zühhād

Bakamazlar **nideyin** bu dil-i pür eşvāka (Yetîm D., G. 183, M. 4).

Kibr ile nāsa tefavvuk **nideyin** fen oldu

Ma'rifet bār-ı girān 'ilm ise reh-zen oldu (Yetîm D., G. 212, M. 1).

❖ **nidügi / nidügin**: ne olduğu || nasıl olduğu.

Bize Haq **nidügi** bir bir cihānuñ cünbişi söyler

Gelüp bir yañadan sen de yapışma nāşihā pende (Yetîm D., G. 190, M. 7).

Sūziş-i derd-i derün **nidügin** evrāka

Yazmak olurdu eger düşmese od āfāka (Yetîm D., G. 183, M. 1).

Kendüsinden bir tehî 'aşık gerekdür derk ide

Kim ne bilsün **nidügin** remz-i hıñāb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 8).

❖ **nifāk**: arabozuculuk, fitnelik.

Şehler ol 'āmîyi eylerler nedîm-i hāş kim

Güft ü güyı pür **nifāk** olup vifākı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 6).

➤ **nifāk olmak [D]:** ikiyüzlü olmak, münafık olmak.

Şehler ol ‘āmiyi eylerler nedīm-i hāş kim

Güft ü güyi pür **nifāk olup** vifākı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 6).

❖ **nigāh:** bakış, nazar.

Yetîm eşkāl-i eşyāda cihān hayrān iken el-ḥaḳ

Seni gördüm ki seyr eyler bu eşyayı **nigāhı** ben (Yetîm D., G. 140, M. 10).

➤ **nigāh itmek [Kalıp İ.]:** bakmak, ilgi göstermek.

‘Adem ser-ḥaddine iltüp güm itdüm çünkü rāhı ben

Vücūd iklimine mümkün midür **itmek nigāhı** ben (Yetîm D., G. 140, M. 2).

İtmedi reşk idüp evreng-i selāṭine **nigāh**

Her kimün bisteri ḥākister-i külḥan oldı (Yetîm D., G. 212, M. 5).

➤ **nigāh kılmak [Kalıp İ.]:** bakmak.

Mūy-ı jülidelere **kılma** ḥaḳāretle **nigāh**

Ḥaḳḳ’a nāz ehli olur bī-ser ü sāmānda şaḳın (Yetîm D., G. 156, M. 3).

❖ **nigār:** resim gibi güzel sevgili.

Mışr-ı ḥüsnini **nigāruñ** idecek yād gönül

Dicle ırmağın ider yaşumı Bağdād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 1).

❖ **nigeh:** bakma, bakış, || göz.

Nazar ehlinden ihtirāz eyler

Perde-püş-ı **nigehdür** ol kākül (Yetîm D., G. 123, M. 6).

❖ **nigîn:** mühür, hâtem.

Sāye düşürdi üstümüze çün Hümā-yı ‘aşḳ

İtsek nola zamāneyi zir-i **nigînümüz** (Yetîm D., G. 67, M. 6).

❖ **nigû:** iyi, hoş, güzel.

Ezel kilkinde naḳş olan cebînüm üzre **nigûdur**

Eger ḥaṭṭ-ı sa‘ādetdür eger bir ḳara yazudur (Yetîm D., Mat. 4, M. 1).

❖ **nigūn-ser:** baş aşağı, tepetaklak.

Geçer Hārūt fen-i **nigūn-ser** çāh-ı zilletde müdrik

Ser-i gevsāle veş bī-mağz ehl-i cāh u dānādur (Yetīm D., G. 53, M. 3).

❖ **nihāl:** fidan || fidan boylu sevgili.

Hüviyyet mīvesin gördüñ **nihāl-i** vahdet üstinde

Ki bāğ-ı dilden ayruğı dikenle bulmaduñ ‘ārif (Yetīm D., G. 98, M. 3).

➤ **nihāl-i serv-i āzād:** özgün, tek başına olan servi ağacı.

Nihāl-i serv-i āzādı qad-i reftār-ı cānān bil

‘Uyūn-ı nergis-i bāğı ser-ā-ser çeşm-i şehlä tüt (Yetīm D., G. 18, M. 5).

➤ **nihāl-i tāze:** körpe, genç fidan.

Ol **nihāl-i tāzeyi** taḥrīk için

Şalmışam bād-ı şabāyı sū-be-sū (Yetīm D., G. 164, M. 5).

Vire bahār müjdelerin cünbiş-i şabā

Bezme **nihāl-i tāze** şüküfe nisār ola (Yetīm D., G. 167, M. 6).

Bir iki şāh-ı huşk içre **nihāl-i tāze** vü terdür

Çemende kāmētüñ naḥli şaf-ı serv-i çemān içre (Yetīm D., G. 191, M. 3).

Her **nihāl-i tāzeyi** taḥrīk idüp bād-ı bahār

Sāye-güster itdi cūyuñ ‘ar‘ara şimşādını (Yetīm D., G. 202, M. 7).

Nihāl-i tāzeyile o iki serv-i qad-i mevzūn

‘Adālet sebzēārı içre pür-neşv ü nemālardur (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 21).

❖ **nihān:** gizli, saklı, gizlenmiş, saklanmış || görünmeyen, göz önünde olmayan.

Dir idüm bir zamān idi derūnumda **nihāndur** dil

Diriğā sīnemüñ şimdi şikāfından ‘ayāndur dil (Yetīm D., G. 122, M. 1).

❖ **nihāyet:** son, nihayet.

Ey felek ‘özrünü bildük ki **nihāyet** yok imiş

Haste olup düşene hiç ifākat yok imiş (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 71).

❖ **nîk:** iyi, hoş, güzel.

Ey Yetîmî hel şaķakte kalbihidür çün hadîs

Sû-i zan bâbın yapup baħs eyleme ez **nîk** ü bed (Yetîm D., G. 29, M. 10).

Ki tabî'at olur tabî'atdan

Nîk ü bed her ne görse ey hoş-ħû (Yetîm D., K1. 8, M. 4).

❖ **nîk ü bed:** iyi, kötü.

Nîk ü bed endîşeden ey mey-fürüş eyle ħalâs

Tâ ki ben meste ola mey-ħâne künc-i 'āfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 7).

❖ **nikâħ:** kanuni evlenme töreni.

Merd iseñ ferd ol muķayyed olma iṭlâķ isteyüp

Çaħbe dünyānuñ **nikâħı** vü ṭalâķı suħredür (Yetîm D., G. 38, M. 8).

❖ **nikât:** herkesin anlayamadıķı ince mânâlar.

Yâr-i nâzik-ṭab'î āgâħ itmedür aħvâlüme

Naẓm-ı dür-bârumdaki remz ü **nikâtumdan** ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 6).

❖ **Nîl:** Nil nehri.

Ol kerem deryâsına varup mülâķî olmadur

Dîdeden aķıtduğum **Nîl** ü Furât'umdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 4).

Dîde-i terden revân olan sirişküme her yaña

Çağlayup yollar keser **Nîl** ü Aras ırmağına (Yetîm D., G. 176, M. 4).

Mazhar-ı fenżurü olup nergis

Jâle-i 'aynı oldu **Nîl** ü Aras (Yetîm D., Mes. 2, M. 20).

➤ **nîl-i eşk:** gözyaşı nehri.

Nîl-i eşküme Mışr-ı ten yıķılır

Ḥadden aşdı ziyâde oldu gönül (Yetîm D., G. 120, M. 11).

❖ **nîmet:**

1.lutuf eseri olan iyilik, ihsan, bağış.

Çarḥ-ı mihmân küşe perhîz idüp aldanmayalum

Cerb ü şirin **nîmetine** didügince şunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 6).

Leylî ki raḥne eyledi Mecnûn kâsesin

Pür **nîmet-i** beşâret idüpdür şımaḳ degül (Yetîm D., G. 124, M. 10).

Simâṭ-ı ehl-i 'izzüñ **nîmetini**

Ḥaḳir ü ḥâr olan sâ'il ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 5).

Yüzi dilencinüñ ḳaradur ṭorbası ṭolu

Bir yüzi ḳarayın nola pür olsa **nîmetüm** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 56).

2.yiyecek, yemek.

Mâ-ḥaşal ṭatlu sözinden ḥazer it hem-râhuñ

Zehr ḥalt olmasun ol sükkeri **nîmetde** şaḳın (Yetîm D., G. 157, M. 12).

❖ **nîrân eylemek [Kalıp İ.]:** cehennem, ateş etmek.

Göñül Sî-mürğ'ına Ḳâf-ı maḥabbet âşiyân iken

Mekânını semender-vâr **nîrân eyleyen** ṭâli' (Yetîm D., G. 93, M. 4).

❖ **nisâ:** kadın.

Terk idüp ey Yetîm oḳlanı

Aḥmaḳ oldı **nisâya** düşdi göñül (Yetîm D., G. 121, M. 10).

❖ **nişâr:** saçma, saçan, dağıtma.

Vire bahâr müjdelerin cünbiş-i şabâ

Bezme nihâl-i tâze şükûfe **nişâr** ola (Yetîm D., G. 167, M. 6).

❖ **nisbet:** iki şeyin birbirine göre hâl ve miktarı, mukayese, oran. Bir şeyi diğeriyle karşılaştırmaya aracı olur.

'Aḳl ü idrâk ile şâḥib-devlet

Olanuñ hâli degüldür **nisbet** (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 18).

Mülük-i āl-i Selçuk ile Sāsānîlere **nisbet**

çerāğ u çeşm-i ‘Osmānî delîl ü pişvâlardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 15).

❖ **nist:** yok.

Defter-i ‘aqlı ço ki ‘aķiller

Nîst dîvāne-rāk kalem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 8).

❖ **niş:** zehir, diken, iğne.

Ol kadar **nîş** urdı zenbūr-ı hāvādis aña kim

Nā-gehān balına dehrüñ parmağın bandı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 7).

Oldı İstanbul’dan çü menzilüm şahrā-yı Niş

Anı bildüm var imiş bu ‘ālemüñ nūşında **nîş** (Yetîm D., G. 75, M. 2).

❖ **nişān:** işâret, belirti, iz, alâmet.

Üstühānum eyleyelden ol kemān-ebrū **nişān**

Rāstî tîrini mağz-ı üstühānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 7).

➤ **Nişānî-i kerîmü’ş-şān:** muhterem, şanı büyük Nişānî (XVI. yüzyıl şairlerinden biri).

İtlicā eyle **Nişānî-i kerîmü’ş-şāna**

Ey Yetîm ister iseñ ehl-i kerem dünyāda (Yetîm D., G. 165, M. 11).

➤ **nişān-ı rāh-ı beyābān:** çöl yollarının izi(çölde yolunu kaybetmemek için iz, işaret).

Hüccāc-ı ‘aşka Ka’be-i kūyuñ delilidür

Şimdi **nişān-ı rāh-ı beyābān** olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 8).

➤ **nişān-ı seng-i tîflān:** çocukların attığı taşların izleri.

Veyā geşt eyleyüp şehri vücūdın

Nişān-ı seng-i tîflān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 12).

➤ **nişān-ı sümm-i semend:** çevik ve güzel atın ayak tırnaklarının(ayaklarının) izi.

Bir dem **nişān-ı sümm-i semendüñ** görem diyü

Yıllarla hāk rüb reh-i hāş u ‘ām olam (Yetîm D., G. 132, M. 5).

❖ **nişest itmek [Kalıp İ.]**: oturmak.

Ol âdem-zâdeler iki perî-veş çün ki tîz itdi

Vişâl-i müddetin nâzik **nişest itdi** vü hîz itdi (Yetîm D., Terkîb-bend 1, M. 38).

❖ **nişîn**: oturmak.

Kuyunâ ‘azm eylemez dil sîne-i şad-çâkden

Rahne-i vîrân **nişîn** kâh-ı zer-endüd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 4).

❖ **nite**: nasıl, gibi, olduğu gibi.

Şehîd-i Kerbelâ’yiçün gönül Bağdâd-ı hûnîn şaṭ

Revân eyler **nite** sürh-âb aḳıdur ḥaṭṭ-ı Tebrîz (Yetîm D., G. 71, M. 8).

➤ **nite olayidi [Kalıp İ.]**: nasıl olsaydı.

Ezelî mazhar-ı Haḳ olmasa zât-ı âdem

Dâr-ı ḳurbetde **nite olayidi** ol ebedî (Yetîm D., G. 203, M. 6).

❖ **nitekim**: sonuçta, sonuç olarak.

‘Aşḳ ehli âh ider aḡyâr ile yârin görüp

Nitekim bülbül înilder verd ile ḥârın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 2).

Eşḳ-i hûnînüm rümûz-ı ‘aşḳı tefhîm eyledi

Nitekim itdi ifâde ehl-i istimdâda sürh (Yetîm D., G. 28, M. 6).

Pōst-pūş oldum bulaldan kendüzümde bûy-ı dōst

Nitekim nâfe sârıldı oldu hem pehlû-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 8).

‘Āşık-ı pür hâle pūşide degül aḥvâlümüz

Nükte-dân-ı ‘ilm-i ‘aşḳa **nitekim** aḳvâlümüz (Yetîm D., G. 64, M. 2).

Aḡniyâyı dil ü cândan fuḳarâ sevmezler

Fuḳarâyı **nitekim** ehl-i ḡina sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 2).

Nitekim deşṭ ü bâḡ u şaḥrâya

Ola derd ile lâle pîrâye (Yetîm D., Mes. 2, M. 127, 129).

❖ **niyābet:** vekâlet etmek.

Nāyib-i şāh-ı cihāndur ki ider şevket ile

Pāye-i taht-ı hılāfetde **niyābet** Qapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 6).

❖ **niyāz:** yalvarma, yakarma; rica, istek.

Nāz u istiğnāsını arturduğınca ol melek

Ādem olan meskenet birle **niyāza** meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 6).

Tāyir-i şab‘umuzuñ cāyizesi

Bu ki maqbūl ola bu nāz u **niyāz** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 126).

➤ **niyāz itmek [Kalıp İ.]:** yalvarmak, ricada bulunmak.

Şafā vü Merve haqqıyçün her iqlimüñ şavāfında

Niyāz itdükçe kıblemdür Qalātā’yile (Yetîm D., G. 115, M. 4).

❖ **niye:** neden, niçin.

Niye geldük ne gerek soñumuzu fikr idelüm

‘Ākil olup bu işi qomayalum ferdāya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 9).

❖ **niyyet:** kasıt, maksat, niyet.

Şol zamān içre ki Rodos’a gāzā **niyyetine**

Çıkdı qonanmayile itdi şalābet Qapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 17).

Yetîm itdün çü ‘azm-i rāh-ı gurbet

Hüdā yāruñ olā hoş **niyyet** ancaq (Yetîm D., G. 102, M. 10).

➤ **niyyet k’ola:** bir şeyi yapmayı önceden isteyip düşünme, maksat, amaç.

Her seyāhat **k’ola niyyet** yine gelmekligedür

Ne seyāhat ola bu yirini terk itdi ebed (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 43).

❖ **Nizāmî:** Nizamî-i Gencevî: Selçuklular devrinde İran'ın en büyük şairi sayılır.

Azerbaycan'ın Gence şehrinde doğdu. 12. yüzyıl Azeri şair ve filozofudur.

İntizārum kelāmın eylese güş

Ravzasında **Nizāmî** ide hürüş (Yetîm D., Mes. 2, M. 58).

❖ **noğşān-ı māh**: ayın noksanlığı.

Noğşān-ı māhı gör kim nur istedi mihreden

Bir zen fetīlesinden yağıdı ol er çerāğı (Yetīm D., G. 206, M. 5).

❖ **n'ola [Kalıp İ.]**: ne olur, ne olmuş, şaşılır mı.

Olsa ol hüsrev-i hūbān **nola** tedvīne sebeb

Naẓm-ı Firdevsī'ye evşāf-ı Peşen'dür bā'is (Yetīm D., G. 21, M. 7).

Hūdāyā dağğ-ı bāb itmez kāpuñdan ğayra cān u dil

Nevaleñden **nolā** i'tā iderseñ aç u muhtāca (Yetīm D., G. 173, M. 10).

Ġam tenāvül eyleyüp dilden idersem **nola** āh

Düddan hālī olur mı hiç 'ayyāş ocağı (Yetīm D., G. 197, M. 3).

Naẓm-ı mu'cizle Yetīm itse **nola** mestānelik

Ķalb-i mir'āt-ı şafāda feyz mest ilhām mest (Yetīm D., G. 15, M. 13).

Nola bālā vü pest itsem enīnüm

Belā bezmindeyin zīr ü bemüm var (Yetīm D., G. 54, M. 9).

Sāye düşürdi üstümüze çün Hümā-yı 'aşğ

İtsek **nola** zamāneyi zīr-i nigīnümüz (Yetīm D., G. 67, M. 6).

Çünkü ber-bād olacağdur **nola** dirsem çarğa

Zīnet-i encüm ile tāk-ı mu'allāsına yūf (Yetīm D., G. 97, M. 9).

Dest-i zulmı dirāz iderse **nola**

Sebeb-i āh-ı rehdür ol kākül (Yetīm D., G. 123, M. 3).

Dünyā evine **nola** disem teng tār ev

Mihmān küş ü muğaşşī vü nā-pāy-dār ev (Yetīm D., G. 161, M. 1).

Nola mezmüm-ı cihān oldiyise bāde yine

Dem ola rehne gele hırğa vü seccāde yine (Yetīm D., G. 185, M. 1).

Fazl-ı Ħak'dur bu mağdemine anuñ

Nola tāriğ olursa fazl-ı ilāh (Yetīm D., K1. 37, M. 4).

Yüzi dilencinüñ qaradur torbası tolu

Bir yüzi qarayın **nola** pür olsa ni'metüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 56).

Yük bacından ağlamazey sâr-bân-ı rāh-ı 'aşk

Dirhem-i eşki döküp çeksem **nola** miñnet yükin (Yetîm D., G. 158, M. 12).

Güzellik taht-gāhınıñ ser-āmed pād-şāhısın

Turursañ kişver-i cāni **nola** hayl ü haşemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 6).

Emrüñ ile **nola** olursa yiri Dār-ı Selām

Emrüñe lā dimedi bir kezin ol taht'-ı selim (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 75, 80).

Gūşe **nolur** iderin saķf-ı semāyı menzil

Sa'y idüp itdüre ger kaht'-ı mesāķit Kaşudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 45).

❖ **nöker:** hizmetkār.

Cederal ile ki Anderya Tora

Şalsa ger Barbaros'a bir **nökerin** (Yetîm D., K1. 1, M. 18).

❖ **nūh:** Hz. Nuh.

➤ **nūh evin:** Hz. Nuh'un gemisi.

Nūh evin eyleyli luţf-ı Hūdā meskenümüz

Rūzgār oldı muvāfiķ tōlıdur yelkenümüz (Yetîm D., Mrb. 1, M. 25).

Hāzer eyler koyunından göricek

Nūh evinde diyen ol gerçek erin (Yetîm D., K1. 1, M. 44).

➤ **nūh tahtı:** Hz. Nuh'un gemisi.

Nūh tahtına binüp başumuza şāh olalum

Hızr-ı himmetle teveccüh idüp āgāh olalum (Yetîm D., Mrb. 1, M. 29).

❖ **nuķl:** içkiyle yenen yiyecek, meze, çerez.

Bir bezm-i dil-firib ola **nuķl** ola būseler

Bir gülşen-i şafa ola servi kenār ola (Yetîm D., G. 167, M. 7).

Şafā cāmından özge meşrebüm yok

Maħabbet **nuķlı** gibi maţlebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 2).

❖ **nukre:** gümüş.

Merdüme haşlet didüğüñ sîm imiş

Nukre vü zer vâcib-i ta'zîm imiş (Yetîm D., Mes. 3, M. 26).

❖ **nukûd-ı vakt:** zamanın nakdi(bu beyitte zamanın kıymetli olduğu, onu iyi değerlendirmek gerektiği kastedilmiş).

Nerrâd-ı çarh ile yûri bâziden it hâzer

Virme **nukûd-ı vaktüñi** lu'b u kumâra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 12).

❖ **nukûş:** nakışlar, resimler.

Gözümden maḥv olup gitdi **nukûşı** deyr-i dünyānuñ

Mücerred itmek ile bir şanem iqlimini seyrân (Yetîm D., G. 159, M. 3).

Beyâz-ı levḥ-i dilden iste 'ilmi

Nukûşı maḥv idüp kırtâsdan kaç (Yetîm D., G. 24, M. 8).

➤ **nukûş-ı ğayr:** Allah'tan başka her şeyin görüntüsü.

Nukûş-ı ğayrdan levḥ-i dili pāk eyleyüp ol merd

Boyadı kanlara cismin sözün itmedi illâca (Yetîm D., G. 173, M. 3).

❖ **nûr:**

1.aydınlık, ışık, ziya, parıltı, parlaklık.

Tecellî **nûrına** 'âşık bu gün müstağrak olmışdur

Seni didâr-ı Haḫ'dan kor be zâhid va'de-i ferdâ (Yetîm D., G. 4, M. 9).

Tîre-dil kalmış idi itmese ger **nûr-ı** Cemâl

Bu Yetîmî'yi bu gün şevḫ ile irşâd gönül (Yetîm D., G. 119, M. 15).

1.1. sevgilinin yüzünden yansıyan ışık.

Dûr olsun **nûrdan** çeşmi-i cihân-bîni anuñ

Tütyâ-yı ḫâk-i pâyüñ olmaya andı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 5).

1.2. güneş ışığı, mum ışığı.

Nokşân-ı mâhî gör kim **nūr** istedi mihrden

Bir zen fetîlesinden yakdı ol er çerâğı (Yetîm D., G. 206, M. 5).

➤ **nūr-ı başâr:** göz nuru.

Ey **nūr-ı başâr** saña fedâ iki göz olsun

Tek hâk-i reh-i küyün ile çihre toz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 1).

➤ **nūr-ı çeşm:** göz nuru, gözün ferî.

Cüvânlar çihresi seyrende **nūr-ı çeşmi** harc itdün

Ağardı gözlerün hem-çü sebel ey pîr-i nâ-bâlig (Yetîm D., G. 95, M. 3).

➤ **nūr-ı dîde:** göz nuru.

O **nūr-ı dîdeler** nakşî dü-çeşm-i şâhda mevcûd

Gözinden hâş u 'âmuñ lik didâr-ı 'azîz itdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 45).

➤ **nūr eylemek [Kalıp İ.]:** aydınlatmak.

Devr idüp pervâne-veş bâl ü perüm **nūr eylesem**

Tañ mîdur ol şem'-i pür-envârî tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 11).

➤ **nūr-ı Hâk:** Cenâbıhakk'ın bütün mahlûkâtı yokluk zulmetinden çıkarıp idrak edilebilecek, hissedilebilecek, görülebilecek duruma getiren ilâhî tecellîsi.

İsteyenler **nūr-ı Hâk** ile Hâk'ı

Şan semekdür kim arar deryâda şu (Yetîm D., G. 164, M. 7).

➤ **nūr itmek [Kalıp İ.]:** ışıklandırmak, aydınlatmak.

Nefs ejderhâsını hâk ister itdün **nūr idüp**

Ey dem-i süz-ı derûnı od saçan evren Dede (Yetîm D., G. 170, M. 5).

Bâl ü per **nūr itdi** bir pervânesi cân oynayup

İtmedi ol sūhte hâlin görüp bir dâd şem' (Yetîm D., G. 92, M. 3).

❖ **nūrānī**: ışıklı, nurlu, parlak.

Hilāl-āsā rikābında şu‘ā-‘ı gevher-i nā-yāb

Cihanı kıldı **nūrānī** çü mihr-i çenber-i gerdün (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 28).

❖ **nuşh**: nasîhat, öğüt.

Sabıkan dimiş idi **nuşh** ile pîr

Eyle terk-i ‘ulūfeyi te’hîr (Yetîm D., Mes. 2, M. 111).

Âdeme **nuşhı** sükün ile edā eyle şakın

Depinüp dābbe veş eyleme hıffet vā‘ız (Yetîm D., G. 90, M. 7).

❖ **nuşret**: başarı, üstünlük, zafer; Allâh’ın yardımı ile galip gelme.

Hâzret-i şâh-ı kerîmüñ nāmudur nāmıñ senüñ

Nuşret ü ‘avn iledür āgāz u encāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 2).

Şeş cihāta bu Mrb.‘ şalup āvāz-ı bülend

Atdı **nuşretler** ile çal‘a-i Efrenc’e kemend (Yetîm D., Mrb. 1, M. 34).

Mü‘min-i manşürsın naşrun min- Allâh ile sen

Kâfir-i mağlub şâhib **nuşrete** neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 4).

Çihrede eşk-i yetimüm gibi evbaş yatar

Rüm’dur **nuşret** umup hayl-i kızılbaş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 2).

➤ **nuşret olmak [Kalıp İ.]**: Allâh’ın yardımı ile galip gelmek.

Feth ü nuşretler olup tabl-ı beşâret çalalum

Gel tonanmāya gidüp ‘azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 19).

❖ **nūş**: içme, içiş.

Oldı İstanbul’dan çü menzilüm şahrā-yı Niş

Anı bildüm var imiş bu ‘ālemüñ **nūşında** niş (Yetîm D., G. 75, M. 2).

❖ **nuţk**: konuşma, söz, kelam.

Hıkd idüp **nuţk-ı** Yetîm’e didi zühhād-ı derā

Bāng-i islāmı belı ehl-i derā sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 13).

➤ **nuṭḡ-1 Ḥaḡ:** Allah'ın kelamı.

Nuṭḡ-1 Ḥaḡ'dur şecer içinde ene'llāh diyen

Hem ene'l-Ḥaḡ ki ser-i dārda Maṣṣūr didi (Yetîm D., G. 203, M. 7).

Bir söz mi var cihānda ki ol **nuṭḡ-1 Ḥaḡ** degül

Güş itmeyen bu nükteyi ḥaḡḡā kulaḡ degül (Yetîm D., G. 124, M. 1).

➤ **nuṭḡ-1 'İsî:** İsa peygamberin sözü.

Nuṭḡ-1 'İsî gibi bi-ḥaḡḡın dili

Cān baḡışlar sözüñ be Seyyid 'Alî (Yetîm D., G. 195, M. 1).

❖ **nücüm:** yıldız.

Zîr ü zeber olacaḡına 'arz ider Yetîm

Mihr ü meh ü **nücüm** ile bu bî-ḡarār ev (Yetîm D., G. 161, M. 10).

➤ **nücüm-1 raḡşān:** parlak yıldızlar.

Ne deñlü üstüñe dönse bu çarḡ-ı jengārî

Fülüs-ı aḡmere şayma **nücüm-1 raḡşān** (Yetîm D., G. 144, M. 4).

❖ **nüh:** dokuz.

Pür dūd idelden āhı dāḡ-ı ciger çerāḡı

Bu **nüh** oldu ḡabānuñ bî-nūr u fer çerāḡı (Yetîm D., G. 206, M. 2).

➤ **nüh-feleg:** dokuz felek, gökyüzü.

Zulmet-i küfri götürdüḡi dilā rüşendür

Dikdi çün **nüh-felege** gün gibi rāyet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 28).

➤ **nüh-ḡibāb:** dokuz kubbe.

Bu **nüh-ḡibāba** şaldı cūd u keremle āvāz

Seyyid 'Aliyy-i Rūmî Ḥācî Ḳıvām-ı Şîrāz (Yetîm D., G. 66, M. 1).

❖ **nükte:** ancak dikkat edildiḡinde anlaşılan ince söz ve mana.

Bir söz mi var cihānda ki ol **nuṭḡ-1 Ḥaḡ** degül

Güş itmeyen bu **nükteyi** ḥaḡḡā kulaḡ degül (Yetîm D., G. 124, M. 2).

➤ **nükte-i gāmız:** kolay anlaşılmayan ince ve nazik söz.

Nükte-i gāmızadur bāb-ı maḥabbetden dem

Ol degül müftî-i dehr añladığı mes'eleler (Yetîm D., G. 57, M. 7).

➤ **nükte-perdāz-ı maḥabbet:** aşkı, sevgiyi nükteli söyleyen.

Nükte-perdāz-ı maḥabbetdür Yetîm-i nā-murād

Zāhid-i pür-gū degüldür dāstān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 13).

➤ **nükte-şinās:** ince manaları anlayan.

Gūşe-i encümen-i **nükte-şinās**

Ola rüşen mi degül anda bu rāz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 119).

❖ **nükte-dān-ı 'ilm-i 'aşk:** aşkı bilen ince ve zarif kimse.

'Aşık-ı pür hāle pūşide degül aḥvālümüz

Nükte-dān-ı 'ilm-i 'aşka nite kim aḥvālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 2).

❖ **nüzül-i dîn:** İslam dininin insanlığa gelmesi.

Yüce ḥāne degüldür cāy-ı taḥsîn

Nüzül-i dīndür çün rif at-i tîn (Yetîm D., Mes. 4, M. 2).

O

❖ o:

1. o, işaret sıfatı.

O nūr-ı dīdeler naqşı dü-çeşm-i şāhda mevcūd

Gözinden hāş u 'āmuñ lik dīdār-ı 'azīz itdi (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 45).

Çün hān-kāh u mey-kedeye kūr'a eyledük

Düşdi o dār-ı nedve saña mefsaқа baña (Yetīm D., G. 1, M. 8).

O deñlü gāflet almışdur cihān ehlini ser-tā-ser

Bakup ger görseler rüşen dil-i āgāhı bilmezler (Yetīm D., G. 44, M. 9).

O zāt-ı pāk ü bī-çūna mülākī olmağa ey dil

Murād-ı nefsi terk eyle hevā-yı mā-sivādan geç (Yetīm D., G. 25, M. 7).

Muşhaf-ı hūsne besmele ebrū

Süre-i ve'ḍ-ḍuhāsıdur o ruḥ (Yetīm D., G. 27, M. 10).

Gevher-i nā-yāb ile pūr kұлzüm-i ṭab'uñ Yetīm

Eyleyüp ḥavf-ı neheng olma o kāndan nā-ümīd (Yetīm D., G. 32, M. 14).

Ḥurūş-ı Bī-sütün'ı şorma gel Pervīz-i Ḥüsrev'den

O şūr-engīz-i Şīrīn'i şorarsan Kūh keh'den şor (Yetīm D., G. 37, M. 4, 6).

O deryā-yı keremden yaña aқsun gözlerüm yaşı

Muḥīte irmege itsün bu Ceyḥūn u Aras cünbiş (Yetīm D., G. 78, M. 3).

Vuzūdan el yumañ ādāb-ı meclisden dügin sākī

Yetīm'e anladur itsün o cām-ı pūr-şafā cünbiş (Yetīm D., G. 81, M. 14).

Sivādan yummayınca göz Ḥüdā-bīn olmaduñ 'ārif

Özüñ güm itmeyince sen o kānı bulmaduñ 'ārif (Yetīm D., G. 98, M. 2).

Tālī'üm oldı müsā'īd ayırup aғыārdan

'Ahdine ṭurmaz o bī-iḳrārı tenhā avladum (Yetīm D., G. 127, M. 8).

Diger-gün hâl olup kaldum meded derd ü elemlele

○ ħunî öldürür bir gün beni zulm ü sitemlele (Yetîm D., G. 179, M. 2).

○ serv-kâmete toğrı açupdur per gönül mürđi

Yüce yirlere pervâz eylemek ister gönül mürđi (Yetîm D., G. 204, M. 1, 7).

Her güşede ○ şāhuñ çokdur çerāđı ammā

Yoğdur Yetîm'e mānend ehl-i hüner çerāđı (Yetîm D., G. 206, M. 9).

Kal'a-i Rodos'a varduğda ○ dem Pāşā'ya

Dil alup göstericek niçe mahāret Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 19).

Saňa ben bir naşîhat eyleyeyin

Ki ○ pend üzre olmaya bir pend (Yetîm D., K1. 15, M. 2).

'Ārızuñda ○ ħāl-i pür-āşüb

Zāhidüñ gönlini k'alur cebri (Yetîm D., K1. 26, M. 1).

Çü toğdı gün gibi burc-ı şerefdan

○ māh-i 'ālem-ārā-yı cihān -gîr (Yetîm D., K1. 36, M. 8).

Ne diyem zāt-ı pāküñe ey şāh

Oğurken ○ zāta zıllu'llāh (Yetîm D., Mes. 2, M. 36).

○ beyti sa'y idüp yapduñsa Ķardaş

Bināy-yı Ka'be olmaz aña pā-dāş (Yetîm D., Mes. 4, M. 15).

○ demler gitdi āh ile dir idüñ gelmedi mektüb

Seni araya almışdı belā vü miñnet ü āşüb (Yetîm D., Mrb. 2, M. 5).

Nihāl-i tāzeyile ○ iki serv-i Ķad-i mevzün

'Adālet sebzezāri içre pür-neşv ü nemālardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 21, 32).

İlticā it ○ kerimü'ş-şāna

Ki kerem ehlinüñ ol ekremidür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 85).

2. o, işaret zamiri.

Vālihin boynuma gel zülf-i girih-gîrüñi şal

Ben cünün ehliyin ey dōst ○ zencîrümdür (Yetîm D., G. 42, M. 8).

Ö deñlü ğaflet almışdur cihān ehlini ser-tā-ser

Bakup ger görseler rüşen dil-i āġāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 9).

Taşavvuf ‘ilmini cāhil ne bilsün

Ö kim hağdur anı bāṭıl ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 2).

Ġayra acı gelürse ğuşşa vü ğam

Devletüñde ö bal ü yağumdur (Yetîm D., G. 45, M. 8).

Hele ben bildüğüm hemān budur

Cümle eşyāda görinen **odur** (Yetîm D., G. 52, M. 2).

Kethüda Beg ki ö hulk-ı ḥasen ü ṭab’-ı laṭîf

Fehm ider anda niçe farṭ-ı şecā’at Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 29).

Zāt-ı Ḥağ bî-keyf ü kem cismümde cānumdur benim

Bu ḳadar var kim ö ben olmadı ben ol olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 4).

Herf-ser ejder-i çarḥuñ ö da ṭatdı zehrin

Göreyin çarḥı ola döne döne zîr ü zeber (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 31).

Ḥoḳḳa-bāzî iderek Körce Memi

Virse cünbiş ö kef-i cüda yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 108).

Sebeḳat raḥmeti dinilmiş iken

Dime bu mü’min ü ö kāfirdür (Yetîm D., G. 43, M. 8).

Olma müşrik vücūd-ı ğayra bakup

Di muvaḥḥid olup heme **odur** (Yetîm D., G. 52, M. 6).

❖ **ocağ**: ocak || dergah.

Ġayret **ocağıdur** çün şî’r-i Yetîm-i pür-suz

Efsürde olup itmez tūmāri cer çerāġı (Yetîm D., G. 209, M. 9).

Eşḳ çihremden inüp ṭamlardı sînem dāġına

‘Aşḳ şular ḳoymadın derd ehlinün **ocağına** (Yetîm D., G. 176, M. 2).

Gerçi kim mey-ḥāne oldu gerçi ḳallāş **ocağı**

Ber-güzārıdır anuñ biñ Ḥacı Bektāş **ocağı** (Yetîm D., G. 197, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Tekye-i ğamda dil **ocağumdur**

Dāğ-ı sînem yanar çerāğumdur (Yetîm D., G. 45, M. 1).

❖ **od:** ateş || aşk ateşi.

Gördi kim virür yele hicr **odı** cism-i hâkümüz

Acıyup şular seper bu dîde-i nemnâkümüz (Yetîm D., G. 70, M. 1).

Sanma aşl-ı ‘anâşır-ı insân

Yel ü toprak **od** ile şudur (Yetîm D., G. 52, M. 4).

Nefs ejderhâsını hâk ister itdün nûr idüp

Ey dem-i süz-ı derûnı **od** saçan evren Dede (Yetîm D., G. 170, M. 6).

Sûziş-i derd-i derûn nidügin evrâka

Yazmak olurdu eger düşmese **od** âfâka (Yetîm D., G. 183, M. 2).

Gülimez mi ışınmaga bir dem

Üşür iken bir âdem **od** bulsa (Yetîm D., K1. 21, M. 4).

Meger **odlar** çıka ğam sillesiyile ol dem

Çalmaya hûn-ı ciğerden eser ey dîde (Yetîm D., G. 187, M. 7).

Göçerî-zâde güreş tutmak ile

Lerzeye varsayidi **oda** yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 106).

➤ **od eylemek [Kalıp İ.]:** ateşe vermek, yakmak.

Yirin **od eyledi** ğâlib hevâ-yı rü’yet-i dîdâr

Ki yüz üzre düşüp hâke yürür âb-ı revândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 9).

➤ **odlara yanmak [D]:** ateşler içinde kalmak || aşk ateşi içinde kalmak.

Odlara yansun hârâb olsun ki men’-i vaşl ider

Bu hârâb-âbâdda âsyâbumuz emlâkümüz (Yetîm D., G. 70, M. 9).

❖ **oğlan:** çocuğu, oğlu.

Terk idüp ey Yetîm **oğlanı**

Ahmak oldı nisâya düşdi gönül (Yetîm D., G. 121, M. 9).

Yetim imān u dīn gāret-geridür ol büt-i tersā

Ki nakd-i dīnūñ almışdur nice bān **ođlı** bān içre (Yetim D., G. 191, M. 14).

❖ **oğlancık:** oğlan.

Şabī veş pīr-i şad-sāle yatur gehvāre-i tende

Yeni dü-sāle **oğlancık** taşaddur ehli babadur (Yetim D., G. 53, M. 8).

❖ **oğul:** erkek evlat ıı genç, erkek güzel.

Rüzgerin görse muvāfık gemici

Bırağur **oğlımı** añmaz pederin (Yetim D., K1. 1, M. 38).

❖ **oğşamak:** benzemek.

Mustafā hulkını **oğşardı** temāmet hulkı

İsevī mu'ciz idi 'āleme güftār-ı femi (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 63).

❖ **oğ:** ok.

Oğ gibi toğruluk idüp her-bār

Eylegil menzil-i murāda güzer (Yetim D., K1. 16, M. 3).

Sa'd Vaqqās **oğıdur** āh-ı dil-i dervīşān

Her ne semte güzer eylerse haṭā itmezler (Yetim D., G. 56, M. 9).

Ođ gibi tođruluğum bildiyise ol hūnī

Ḳaddümi diñ ki büküp cevri ile yā eylesesün (Yetim D., G. 154, M. 7).

❖ **oğmak:**

1. okmak.

Ol şanem hāṭır-nişān itdükte 'uşşākı raḳīb

Küfri ez-ber **oğıyup** mekrin hemān ez-berlemiş (Yetim D., G. 74, M. 8).

Çok eser yazmış idi kātib-i şun'uñ ḳalemi

Oğnur idi cebinde sa'ādet raḳamı (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 62).

Bağdum gönül cerîdesine diğkat eyledüm

Ḥicrân hikâyetin **okudum** rikkat eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 2).

Cem'-i kütübe ref-i hücüb mümkün olmadı

Bildüm ki 'ilm bilmek imiş **okumak** degül (Yetîm D., G. 124, M. 6).

Ḥâlik için büyük kilisâda

Bakup İncil'e **okuya** ruhbân (Yetîm D., K1. 17, M. 4).

Râstî kâmet-i cânâna elif diyeliden

'Aşk dersin **okuruz** 'aşk fünûnını dirüz (Yetîm D., G. 65, M. 8).

Ne diyem zât-ı pāküñe ey şâh

Okurken o zâta zıllu'llâh (Yetîm D., Mes. 2, M. 36).

Nâ nüvişte varakı **okur iken** halk revân

Remz-i 'uşşak ile ma'sûka kim eyler kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 3).

2.(dua) okumak.

Sırr-ı İsrâ'ya olmağın meyli

Mürğ-i şeb-ḥîz **okur** kumü'l-leyli (Yetîm D., Mes. 2, M. 22).

3. çözmek, anlamak.

Dil 'izâruñda **okur idi** sevâd-ı ḥaṭṭuñ

Seçer iken daḥı 'âlemde karadan ağı (Yetîm D., G. 200, M. 7).

Okuyup çün ehl-i dil alur tesellisün Yetîm

Yiridür bu şî'rüñe olsa laḳab feryâd-res (Yetîm D., G. 72, M. 9).

❖ **okunmak**: okunmak, söylenmek, anlaşılmak.

'Aşk ile **okunduğınca** faşl u bâb-ı Mesnevî

Şevk ile rakşa koyar her şeyḥ ü şâbı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 1).

'işret-âbâd **okunup** maştaba vü pây-ı ḥum

Beytü'l-aḫzân dinile gûşe-i zühhâda yine (Yetîm D., G. 185, M. 3).

❖ ol:

1. o, teklik üçüncü kişi zamiri.

1.1. sevgili.

Şifâ-yı cān iken **ol** leb buyurmaz ḥasteye emsem

Bilür tīmār-ı bīmārı dimez ol gönçe-leb ammā (Yetîm D., G. 4, M. 3, 4, 6).

Yâ Rab **ol** cevri dükenmez yâr gönlin nerm kıl

Çekmege ol cevri āhenden yürek vir yâ baña (Yetîm D., G. 6, M. 5).

1.2. âşık.

Diyâr-ı ‘aşka maḥmil bağlayup cān naḳdin **ol** virdi

Ki dimez yād idüp bir kez nedür sūd u ziyān anda (Yetîm D., G. 180, M. 3).

1.3. Allah’ ın sözü, kelamı.

Bir söz mi var cihānda ki **ol** nuṭṭ-ı Ḥaḳ degül

Güş itmeyen bu nükteyi ḥaḳḳā kulaḳ degül (Yetîm D., G. 124, M. 1).

1.4. sevgilinin derdini çekmek.

Yâ Rab ol cevri dükenmez yâr gönlin nerm kıl

Çekmege **ol** cevri āhenden yürek vir yâ baña (Yetîm D., G. 6, M. 5).

1.5. rakip.

Ḥāl ü haṭṭın fitneye yiltendürüp aşıb ider

Ḥüsñ deryāsında **ol** bî-bāk ü bî-pervā levend (Yetîm D., G. 33, M. 8).

1.6. Cemal

Yine Cemāl’den umaruz ey Yetîm luṭf

Oldur cihānda zāhir ü bāṭın mu’inümüz (Yetîm D., G. 67, M. 12).

Ey Yetîm eş’ār ile dīvāneler vaşında **ol**

Kim cünün ehlinde yoḳ anuñ gibi bir zū-fünün (Yetîm D., G. 145, M. 9).

1.7. zāhid

Zāhid-i bî-çārenüñ aşk ile yoçdur 'ālemi

Neylesün **ol** rüstāyīdür sevād-ı a'zamı (Yetîm D., G. 210, M. 2).

1.8. sufi

Şūfi meyl itmez leb-i yāra hıtaı tā gelmeye

Ey Yetîm eblehdür **ol** hālvāyı bî-dūd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 10).

1.9. hükümdar, padişah.

İlticā it o kerîmü'ş-şāna

Ki kerem ehlinüñ **ol** ekremidür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 86).

2. o, işaret sıfatı.

Göñül gayriyi ço Allāh ile ol

Takarrub bul yūri **ol** şāh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 1).

Şifā-yı cān iken ol leb buyurmaz hasteye emsem

Bilür tîmār-ı bîmārı dimez **ol** gönçe-leb ammā (Yetîm D., G. 4, M. 3, 4).

Bülbülün nālesine zāğ u zeğandur bā'is

Dimezüz biz **ol** gül-i şāh-ı çemendür bā'is (Yetîm D., G. 21, M. 2).

'Acebdür halkuñ aḥvāli görüp Allāh'ı bilmezler

'Ubūdiyyet maḳāmında olup **ol** şāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 2).

Çünkü ādem 'ālem-i kübrāyimiş ey cān u dil

Göz yumup **ol** 'ālemi seyrān imiş dervişlik (Yetîm D., G. 106, M. 4).

Döymedi dil **ol** meh-i müşgîn-niḳābı görmege

Māyil oldu göz yaşı **ol** āf-tābı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 1, 2).

Ġamzesi tîğını ser-tîz eyleyüp mest ü ğazūb

Görmedüm **ol** yār-ı merdüm-küş gibi şeydā levend (Yetîm D., G. 33, M. 4, 14).

Pāk-rū dil k'itdi **ol** çāh-ı zennehdānı melāz

Yūsuf-ı güm-geşte güyā itdi zindānı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 1).

Şehler **ol** ‘āmīyi eylerler nedīm-i hāş kim
 Güft ü güyü pür nifāk olup vifākı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 5).

Hāk-i pāyinden uman dīde-i müştāk için
 Didi **ol** sīm-beden t̄alib-i iksirümdür (Yetîm D., G. 42, M. 4).

Hüdā devlet diler insāna zātına kılüp mazhar
 Dirîg ü hayf kim **ol** zāt-ı devlet hāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 4).

Üstühānum eyleyelden **ol** kemān-ebrü nişān
 Rāstī t̄irini mağz-ı üstühānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 7).

Nāz u istiğnāsını arturduğınca **ol** melek
 Ādem olan meskenet birle niyāza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 5).

Kuyuña varur idüm **ol** iki ağzı qaralar
 Qorqarın ‘av ‘av diyüp dāmen-i ‘ırzum paralar (Yetîm D., G. 55, M. 1, 3).

Şirdür pençe-i pür çeng ile çün tab‘-ı Yetîm
 Neyler **ol** rengi ki sâz u seleb-i rübehdür (Yetîm D., G. 59, M. 10).

Ol iki merde şeş-cihetden gelip belā
 Şit ü şadā-yı ‘aşkı şola şağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 3).

‘Āşıkā dünyāda var mı ey ‘aceb feryād-res
 ‘Andelibe ola mı **ol** gönçe-leb feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 2).

Ol şanem hāţır-nişān itdükde ‘uşşākı raķib
 Küfri ez-ber okıyup mekrin hemān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 7).

Dest-i zulmı dırāz iderse nola
 Sebeb-i āh-ı rehdür **ol** kākül (Yetîm D., G. 123, M. 4).

Āh-ı āteş-bārdan düşmiş şerārumdur benüm
 Zāhidā **ol** āteş-i düzah ki eylersin beyān (Yetîm D., G. 155, M. 4).

Ol seferden k’idüp qazā-yı vaţar
 Nefse itdüm havāle tîg u teber (Yetîm D., Mes. 2, M. 97, 134).

Çavuşduñ hasrete cümle düş oldı **ol** cüdâlıklar

Ciger-güşeñ yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 15).

Süleymân-ı haremnden 'âleme ey Hüdhd-i müjde

Olursañ **ol** iki şâhuñ şerîf ismiyle berrende (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 10).

Hâzret-i pîri kodı hayret ile hasretde

'Andelîbine vedâ' itdi gidüp **ol** gül-i ter (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 28, 37).

Sensin **ol** pād-şâh-ı kişver bahş

K'eyledüñ hînk-i çarhı ednâ rahş (Yetîm D., Mes. 2, M. 31).

Ol kerem deryâsına varup mülâkî olmadur

Dîdeden aqıtduğum Nîl ü Furât'umdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 3, 7).

Pîr oldum olmadum **ol** nev-cüvândan nâ-ümîd

Olmazın âhîr nefes rûh-ı revândan nâ-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 1).

Üstühânum eyleyelden **ol** kemân-ebrü nişân

Râstî tîrini mağz-ı üstühânum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 7).

Mebğâz-ı dehr-i fenâ fırkasını cândan sev

Çatıl **ol** zümreye hem mülk-i beğâ sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 10).

Yetîm **ol** mâhî-i teşne şıfat gel çalma sâhilde

Der-i Sulţân Süleymân'a yüz ur kim 'ayn-ı deryâdur (Yetîm D., G. 53, M. 13).

Deryâ-yı hûn u sîne müşebbek şehân-ı şayd

Mâhî-i hançeri çeküp **ol** ağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 8).

Hayâlî bahr-ı fikretde neheng âsâ şinâverdür

Yetîm **ol** bahr ka'rında yüzer gāvvaş-ı gevherdür (Yetîm D., G. 62, M. 2, 10).

Câme-i zer-beft-i şâhiye teveccüh eylemez

Ol gedâ kim engine aldı pelâs u şâlümüz (Yetîm D., G. 64, M. 8).

Ol imâm-ı düvâz-deh haqqı

Bendedür Murtażâ'ya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 5).

Gözün ser-mest ü müjgānuñ olupdur hañcer-i ser-tiz
 ‘Aceb mi kanumı dökse benüm **ol** gamze-i hūn-riz (Yetim D., G. 71, M. 2).

Bu Yetim-i güm-şüde üftān ü hīzāndur meded
Ol ğarib-i bī-ser ü bī-pāya ey bāng-i ceres (Yetim D., G. 73, M. 14).

Gonçemüz minnet Hūdā’ya gülsitan ezberlemiş
 ‘İşve vü nāz āyetin **ol** nev-cüvān ez-berlemiş (Yetim D., G. 74, M. 2, 4).

Ey Yetim **ol** göz ile geçme uyuz
 Dehr elinden gele nā-gāh hırāş (Yetim D., G. 76, M. 13).

Şāh-ı Tūbī durur **ol** dīde-i Haq-bin olana
 Dime ğafletle şağın çerçüb u hār u has imiş (Yetim D., G. 82, M. 3).

Dōstum zincirden dīvāne çıkmakdur hemān
 Dil çekinüp k’isteye **ol** zūlf-i pūr-ħamdan ħalāş (Yetim D., G. 84, M. 8).

Pād-şāhum çekme gel mülk-i dile şemşir-i kīn
 Eyle **ol** mülki ser-ā-pā hūsn-i tedbīr ile zabt (Yetim D., G. 88, M. 4, 6).

Pūte-i ğamda zer-i hāliş iden ‘uşşākı
 Tāb-ı hicrān ile **ol** sīm bedendür bā’iş (Yetim D., G. 21, M. 6, 7).

Var idi jeng-i riyā āyine-i dilde Yetim
 Şaykal-ı keyfiyet ile açdı **ol** jengi şarāb (Yetim D., G. 12, M. 10).

Ey göz yaşı önüme düşüp pişvālık it
Ol dil-rübā işigine gel reh-nümālık it (Yetim D., G. 16, M. 2).

Pirlikde oldı dīvānen Yetim
 Eyledün **ol** piri uşlu a yigit (Yetim D., G. 20, M. 10).

‘Aşığı lücce-i baħr-ı ğama pertāb iden
Ol iki ŧurra ile çāh-ı zekāndur bā’is (Yetim D., G. 21, M. 4).

Ol lebi gonçeyi medħ eyleyimez
 Ey Yetim olsa hezārān meddāħ (Yetim D., G. 26, M. 9).

Gözlerüm rüşenâsıdur **ol** ruḥ

Pâs-ı ḳalbüm cilâsıdur **ol** ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 12).

Leblerüñ şermendesı olup kızardı sâḳiyâ

Yâḥod **ol** gül-gün ruḥuñ 'aksinden oldu bâde sürḥ (Yetîm D., G. 28, M. 4).

Ol kerem deryâsına varup mülâkî olmadur

Dîdeden aḳıtduḡum Nîl ü Furât'umdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 3).

Bâl ü per nûr itdi bir pervânesi cân oynayup

İtmedi **ol** sūḥte ḥâlin görüp bir dâd şem' (Yetîm D., G. 92, M. 4).

Beni bezminde cânânunḡ girân-cân eyleyen ḡâlî'

Beni **ol** bezm-i pür remz içre nâ-dân eyleyen ḡâlî' (Yetîm D., G. 93, M. 2).

Görüp ölmelüsini **ol** ḥünî

Buyurur ḡamzesine tîz yaraḡ (Yetîm D., G. 94, M. 7).

Şol ḡıdâyı ki saña şundi Cemâlî be Yetîm

Rūḥ-ı Ḳudsî olamaz bir megesi **ol** ḥanuñ (Yetîm D., G. 109, M. 10).

Şem'a-i ruḥsârına zülfi şebinde **ol** mehün

Bâl ü per yaḳıcı bir pervânedür mihr-i felek (Yetîm D., G. 111, M. 5).

Göñül gayriyi ḳo Allâh ile ol

Taḳarrub bul yüri **ol** şâh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 2).

Bir belâ-yı siyehdür **ol** kâkül

Gerdenünḡde günehdür **ol** kâkül (Yetîm D., G. 123, M. 1, 2, 6, 8, 10).

Düzd-i ḥavâdis aldı metâ'-ı ḥuzurını

Bu kârbân-serâda **ol** âdem ki sak degül (Yetîm D., G. 124, M. 8).

Dün gice şaḡn-ı çemende yâri tenhâ avladum

Seyr idüp **ol** serv-i ḥoş-reftârı tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 2, 4, 6, 12).

Ḳaldurup eflâke dıkdüm bir sûtün-ı âteşin

Ya'nî **ol** nâ mihr için bir âh peydâ eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 8, 9).

Ol hilāl ebrūları görüp ider

Nāle veş incelmegi āyīn qālem (Yetīm D., G. 130, M. 5).

Başuma jūlide-mū sevdāsı düşmekdür hemān

Ger görem cānā başuñda **ol** siyeh jendi bu gün (Yetīm D., G. 143, M. 4).

Bizi **ol** günde qoma dūzaḥa ilte a'māl

Senden ey şāh-ı rūsül bize şefā'at var iken (Yetīm D., G. 150, M. 9).

Oq gibi togruluğum bildiyise **ol** hūnī

Qaddūmi diñ ki büküp cevr ile yā eylesesün (Yetīm D., G. 154, M. 7).

Mā-ḥaşal tatlu sözinden ḥazer it hem-rāhuñ

Zehr ḥalt olmasun **ol** sükkeri ni'metde şaḥın (Yetīm D., G. 157, M. 12).

Yār elinde gele bir taş ne lezzetdür bu

Cism **ol** taş ile sürḥ ola ne ḥil'atdür bu (Yetīm D., G. 162, M. 2).

Ol nihāl-i tāzeyi taḥrīk için

Şalmışam bād-ı şabāyı sū-be-sū (Yetīm D., G. 164, M. 5).

Bülbül gibi terāne ile şevq idüp Yetīm

Ol gülşenüñ mücāviri leyl ü nehār ola (Yetīm D., G. 167, M. 10).

Nuqūş-ı ğayrdan levḥ-i dili pāk eyleyüp **ol** merd

Boyadı qanlara cismin sözün itmedi illāca (Yetīm D., G. 173, M. 3).

Virmesün vā'ız baña tek **ol** dem-i serdüñ elem

Rāzi olduq nārda olan 'azābı görmege (Yetīm D., G. 177, M. 5).

Sen zümre-i qallāşa ey ḥāce gönül virme

Der kise iken itme **ol** mālī perākende (Yetīm D., G. 178, M. 8).

Yetīm **ol** baharden itdi ma'ānī dūrlerin peydā

Ki ḥāşāk u ḥas olmışdur fülān ibn-i fülān anda (Yetīm D., G. 180, M. 9).

Meger odlar çıqa ğam sillesiyile **ol** dem

Qalmaya ḥūn-ı ciğerden eser ey dīde (Yetīm D., G. 187, M. 7).

Yetim imān u dīn gāret-geridür **ol** büt-i tersā

Ki naqd-i dīnūñ almışdur nice bān oğlu bān içre (Yetim D., G. 191, M. 13).

Ey Yetim **ol** 'aşka bes dirüz ki Leylī gafletin

Çaldurup ma'şuk itdi 'aşık-ı āgāhını (Yetim D., G. 193, M. 9).

Tā hıṭāb-ı elesti gūş itdüm

Didüm **ol** demde her belāya belī (Yetim D., G. 195, M. 6).

Zahmlar ağız açarlar çün şadef **ol** gamze-kār

Tirler yağdurduğunca üstüme bārān gibi (Yetim D., G. 196, M. 5).

Būy-ı nesim-i vuşlat deprenmeyince itmez

Ol serv-i sāye-güster cān bāğına hırāmı (Yetim D., G. 201, M. 8).

Dıraht-ı Sidre'yi medh eyleyüp yād itme ey şūfī

Hevāsın **ol** hevādan eyledi ber-ter gönül mürği (Yetim D., G. 204, M. 6).

Noşsān-ı māhı gör kim nur istedi mihrden

Bir zen fetilesinden yaqdı **ol** er çerāği (Yetim D., G. 206, M. 6).

Bülbül-i şūrīde-veş ben nice feryād itmeyen

Gül gibi hār ile hem-dem gördüm **ol** gonçe-femi (Yetim D., G. 210, M. 12).

Şuret-i Hāk'da olan zümre-i buṭlāna bakup

Şulh ile eyledi **ol** demde 'ināyet Kapudān (Yetim D., Ks. 1, M. 8, 34).

Ol çevik kuş ayağından tutilup

Hırş-ı dāneyle qodı dāma serin (Yetim D., K1. 2, M. 3).

Çorqarın göre diyü **ol** serv-kaç kılmaz güzer

Çabrüm üzre açicağ revzen mürür-ı rüzgār (Yetim D., Mat. 5, M. 1).

Hāşsa **ol** şeh-i cihān-dāruñ

Bahr u ber pād-şāhı hünkāruñ (Yetim D., Mes. 2, M. 83, 96).

'Uqāb-ı evc-i 'izzet şaydına **ol** iki şeh-bāza

Olup minqār māh-ı nev ceres hūr-şīd-i raḥşende (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 5, 23, 31, 37, 52, 55).

Ġayra meftūh iken **ol** bāb-ı kerem

Bize iġmāz ile dīvār itdūñ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 53, 84, 138,).

Ķanı **ol** ħāzret-i maĥdūm-ı Efendî-zāde

Ķalkdı aradan idüp cümlemüzi üftāde (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 47, 79).

Zāhide eylerse her gün dökdüġi **ol** āb feyz

‘Aşķ-ı āteşnākten alur dil-i aĥbāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 1).

Dūzaĥî olmak sezādur zahide

K’olmadı **ol** nār-ı ‘aşķ ile ħarîķ (Yetîm D., G. 101, M. 8).

3.İşaret zamiri

‘Aşķ ile pür raĥne vü vîrāne dilsin ey Yetîm

Ol sebebden bir ħarāb-ābāda beñzetedüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 12).

Nükte-i ġāmızadur bāb-ı maĥabbetden dem

Ol degül müftî-i dehr añladığı mes’eleler (Yetîm D., G. 57, M. 8).

Niçe şāh u nice bende gelüp gitdi cihāndur bu

Siler bir dest-māl ile dimez **ol** şāh u bu bende (Yetîm D., G. 190, M. 4).

Ĥazer eyler koyunından göricek

Nūĥ evinde diyen **ol** gerçek erin (Yetîm D., K1. 1, M. 44).

Binā oldur ki beytu’llāhdur **ol**

Göñül dirler yüce der-gāhdur **ol** (Yetîm D., Mes. 4, M. 13, 14).

Ġam u endūhı bî-gāne ideñ **ol** aşinā geldi

Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh’a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 27).

Oldı ‘aşıķ tār-ı zülfeyn-i girih-gîr ile zābķ

Şîr iner olur **ol** iki zincîr ile zābķ der-kem (Yetîm D., G. 88, M. 2).

Görmedüm göñlüm gibi cāy-ı ħarābe ħaķ budur

Ol ħadar geşt eyledüm dehrüñ ħarāb-ābādını (Yetîm D., G. 202, M. 4).

Ezelî mazhar-ı Ĥaķ olmasa zāt-ı ādem

Dār-ı ħurbetde nite olayidi **ol** ebedî (Yetîm D., G. 203, M. 6).

Ger felek fülk ola 'âkil midür **ol**

İhtiyâr eyleye deryâ seferin (Yetîm D., K1. 1, M. 1).

Hâtıra itmez gedâ fikr-i ser-i Keyhüsrev'i

Peşe-i nâçiz veş **ol** mağz-ı Nemrüd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 6).

Şu nergis kim temâşâ eyledüñ sen

Senüñçün **ol** da çeşm-i 'ibret ancak (Yetîm D., G. 102, M. 6).

Merdilik iklîm-i dil seyyâhı olmağdur Yetîm

Ol ki çâder püş zendür oldı seyyâh-ı cihân (Yetîm D., G. 155, M. 10).

Vehmüm **oldur** ki hâme esrârum

Yazuban intişâr ider 'âma (Yetîm D., G. 181, M. 5).

Puslayı gözlük idindi gözine

Ol ki deryâda didi yol seçerin (Yetîm D., K1. 1, M. 12).

Ol kadar niş urdı zembûr-ı hâvâdis aña kim

Nâ-gehân balına dehrüñ parmağın bandı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 7).

❖ **olacağı:** olacak, gelecek.

Zîr ü zeber **olacağına** 'arz ider Yetîm

Mihr ü meh ü nücüm ile bu bî-çarâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 9).

Hüsn ile Yûsuf **olacağına** şübhe yok idi

Degmiş olsaydı eger Mısr-ı hayâta 'alemi (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 65).

❖ **ola kim:** ola ki.

Yazup irsâl ideyin şâha gedâlar hâlin

Ola kim varup ide pâyesin efser kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 12).

❖ **olalı:** olduğundan beri.

Garğa-i eşk **olalı** ey hâne-i cism-i za'if

Seyl içinde beyt-i bî-bünyâda beñzetedüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 3).

❖ **ola mı:** olur mu?

‘Āşıka dünyāda var mı ey ‘aceb feryād-res

‘Andelibe **ola mı** ol gönçe-leb feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 2).

❖ **olan:** olan kişi/kimse, sıfat fiil.

Şāh-ı Tübî durur ol dîde-i Hâk-bîn **olana**

Dime gâfletle şağın çerçüb u hâr u hâs imiş (Yetîm D., G. 82, M. 3).

Fi’li ehl-i hevâyile mevşûf

Olana şûfi diyen ahmağdur (Yetîm D., K1. 25, M. 2).

Mağâm-ı emn ile mesrûr **olanlar** hürmeti haqqı

Şi’âr-ı havf ile cānum recā ehlinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 3).

Yire el arkasın koyup cihân-dîde **olanlar** dir

Gök altında müsellemdür Çalâtâ’yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 5).

Şi’rini virdi Yetîm ey dil harîdâr **olana**

Sayrefidür ‘arz-ı cevher itdi bāzârın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 11).

Nâz u istiğnâsını arturduğınca ol melek

Âdem **olan** meskenet birle niyâza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 6).

Şanma pür-gü **olanı** ma’rifete âgehdür

Neş’e-i ‘ilme ‘alâmet sühân-ı kûtehdür (Yetîm D., G. 59, M. 1).

Bî-derd **olana** şûriş-i ‘aşkuñdan añma hiç

Nâ-dân içinde söyleme ‘irfân hikâyetin (Yetîm D., G. 139, M. 3, 6).

Nâ-ehle açma râz-ı dili cüş idüp Yetîm

Berrî **olana** söyleme deryâ haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 10).

Âdem **olan** gayret altında olur lâ-büd ricâl

Çomadılar gayret altında olup gayret yükün (Yetîm D., G. 158, M. 9).

‘Āşık **olanuñ** olur aḥvali perâkende

Eṭvârı vü ef’âli aḳvâli perâkende (Yetîm D., G. 178, M. 1).

Yol be-gāyet sa'bdur geçmez sebük-bār olmayan

'Ākil **olan** cüst olup taḥfif itsün bārını (Yetîm D., G. 199, M. 10).

Aslı anuñ kim şaķidür sa'y ile olmaz sa'id

Reng virmez esved **olan** rüy-ı mäder-zāda sürḥ (Yetîm D., G. 28, M. 8).

Ne bilsün mā kenārın ḥāne perver zevķ-ı pervāzı

O zevki bir Hümā-pervāz **olan** mürġ-ı çemenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 6).

Ḳalb-i iķbāl lā-beķāyiken

Meyl-i iķbāl ider mi 'āķil **olan** (Yetîm D., K1. 24, M. 2).

'Aķl ü idrāk ile şāḥib-devlet

Olanuñ hāli degüldür nisbet (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 18).

Vaşl için şanma hemān sım ü zer oynar cānā

Yoluña 'āşık **olan** cān ü ser oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 2).

Devletüñ çünki āḥiri letdür

Lete lāyık degül mi māyil **olan** (Yetîm D., K1. 24, M. 4).

'Acele eyler işinde şeyṫān

Ādemī-naķş **olan** itmez sür'at (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 24).

Simāṫ-ı ehl-i 'izzüñ ni'metini

Ḥaķir ü ḥār **olan** sā'il ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 6).

Āteş-i şevķ ile ser-tā-pā yanan rüşen Dede

Tāze tāze dāġlarla zeyn **olan** gülşen Dede (Yetîm D., G. 170, M. 2, 4).

'Ālem-i 'aşķ-ı Cemālī'ye düşüp zevķ itmedi

Ey Yetimī **olmayan** kayd-ı dü-'ālemden ḥalāş (Yetîm D., G. 84, M. 10).

Reh-zen-i āġyāra esb-i himmeti sürmekdedür

Olmayan bu yolda yār-ı hem-'ināndan nā-ümīd (Yetîm D., G. 32, M. 6, 10).

Yol be-gāyet sa'bdur geçmez sebük-bār **olmayan**

'Ākil olan cüst olup taḥfif itsün bārını (Yetîm D., G. 199, M. 9).

2. bulunan, olan sıfat fiil.

Gelmez hisāba dilde **olan** guşşa vü gumüm

Emvāc-ı Baħr-ı Kūlzüm'e olmaz şümāra hīç (Yetīm D., G. 23, M. 3).

İşigüñde **olan** sıfāl ü sege

Cām-ı gīti-nümā vü Cem diyeler (Yetīm D., G. 51, M. 5).

Serv-ķad hūblaruñ ķāmet-i bālāsına yūf

'Ārızı üzre **olan** zūlf-i muķarrāsına yūf (Yetīm D., G. 97, M. 2).

Kesb ider 'ālem-i 'ulvīde hezārān şādī

Dār-ı süflīde **olan** bir ğamı dervīşlerüñ (Yetīm D., G. 107, M. 8).

İster iseñ dil-i şāfīler ile cem'iyet

Şuħuf-ı dilde **olan** naķş-ı perākendeyi (Yetīm D., G. 116, M. 12).

Gerçi ğüft ü ğüy-ı düşmen vaħşet efzādur velī

Dōstlar beyninde **olan** ülfete neyler begüm (Yetīm D., G. 126, M. 6).

Bir iki ğünlük **olan** 'işreti rāyın ķoyalum

Cāvidān bezme baķup baķmayalum bu rāya (Yetīm D., Terķib-bend 3, M. 7).

Ezel kilkinde naķş **olan** cebīnüm üzre nīğüdür

Eger ğaţţ-ı sa'ādetdür eger bir ķara yazudur (Yetīm D., Mat. 4, M. 1).

Ağız birikdürüp didiler tanz ile baña

İller evinde laħm yiyüp sır **olan** ğurāb (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 8).

Yā gibi egri **olan** yanuñda

Ŧoğrı atıldı yabana çün tīr (Yetīm D., Terķib-bend 2, M. 11).

Deñiz içinde deñiz mālīkine mālīk **olan**

Olur cevānib-i 'izzetde āşinā mūjde (Yetīm D., G. 175, M. 7).

Virmesün vā'ız baña tek ol dem-i serdüñ elem

Rāzi olduķ nārda **olan** 'azābı görmege (Yetīm D., G. 177, M. 6).

Keder-i ķalb ile ey sūf giyen itme ķiyāş

Kendüñe şāf u mücellā **olan** ehl-i nemedi (Yetīm D., G. 203, M. 4).

Nāleme dem-sāz **olan** ey ‘aks-i kūh-ı Bī-sütūn

Derd ile feryād iden Ferhād’a beñzetedüm seni (Yetīm D., G. 207, M. 7).

Bi’llāh serir-i ‘izzet-i şāhiye virmez

Künc-i ferāgatümde **olan** būriyāyı ben (Yetīm D., G. 148, M. 10).

Şehr-i fenāda pāyesi dāmān **olan** başum

Köhne pelāsi k̄anlı girībān **olan** başum (Yetīm D., G. 135, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Şuret-i Hāk’da **olan** zümre-i buḫlāna bakup

Şulḫ ile eyledi ol demde ‘ināyet Ḳapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 7).

Şubḫa dek sūz u güdāz üzre **olan** ser bāzi

Bir ayağ üzre yanan şem‘-i şeb-istāndan işit (Yetīm D., G. 17, M. 7).

❖ **olayidi:** olsaydı.

Müslimīn üzre nite ḫākim-i vaḫt **olayidi**

Olmasa ‘aql ile ger ehl-i firāset Ḳapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 3).

❖ **ol deñlü:** o denli, o kadar.

Raḫş ider kendü terānına Yetīm **ol deñlü**

Dir görenler be bu kendü çalar oynar cānā (Yetīm D., G. 8, M. 9).

❖ **oldığı:** olduğu.

Zāt-ı Hāk envārına müstāgraḫ iken rāğibuz

Baḫr içinde ṭālib-i mā **oldığı** gibi semek (Yetīm D., G. 111, M. 4).

❖ **olduğın:** olduğunu.

Yevmiyye-i yārān otuz **olduğın** işidüp

Bī-çāre Yetīm didi ṭoḫuz olsun (Yetīm D., G. 149, M. 9).

❖ **oldukça:** olduğu sürece.

Ḥüb olur ‘ālem tırāş **oldukça** kāfir zümresi

Ey Yetīm el-Hāk yaraşmaz ‘ārız-ı dil-berde riş (Yetīm D., G. 75, M. 9).

❖ **oldı olaldan:** olduğundan beri.

Gedālar semtine şehler dil-i āgāh ile **oldı**

Olaldan şāh u dervīşe zūhūr Ādem'le Ḥavvā'dan (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 67).

❖ **oldı ḥayrān-ı Ḥüdā [Kalıp İ.]:** Allah'a hayran olmak.

Görüp esrār-ı cür'a-dān-ı Ḥaḳ'ı

Oldı ḥayrān-ı Ḥüdā beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 14).

❖ **olıcaḳ:** olunca, olduğu zaman, olduğu kadar.

Ḥāfız u nāzıruñ olsun Allāh

Ceng ü āşüb **olıcaḳ** yirlerde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 132).

❖ **olınca:** olduğu zaman, oluncaya kadar.

Tā **olınca** neberd-i İsmā'ıl

Ki neberd olmaz ol neberde 'adıl (Yetîm D., Mes. 2, M. 95).

'Ömrüm **olınca** mey-kededen çıkmamak için

PİR-i muḡān öñinde tırup bî 'at eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 5).

❖ **olıgör:** ol, ol da gör.

Gel selef silkine sālİK münselik

Olıgör tā olasın ḥayr-ı ḥalef (Yetîm D., G. 96, M. 6).

Ġıll ü ġışdan be müberrā **olıgör**

Be bulanma yüri deryā **olıgör** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 79, 80).

Hazret-i pİR-i Cemālī etegin tıtdun ise

Ey Yetīmī **olugör** ebkemi dervīşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 14).

❖ **olınan:** gösterilen.

Şol kibāra **olınan** ḥürmet ü ta'zīm ile baḳ

Baḳma küççüklüğine olmış idi şānı 'azīm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 77).

❖ **olmak:**

1.olmak.

Ġāziler hūra **olurken** güyegi

Yaşmağında geminüñ gör fikerin (Yetîm D., K1. 1, M. 27).

Süfehānun ğidāsı **olduğna**

Berş ü efyūna budur istidlāl (Yetîm D., K1. 32, M. 1).

Hürde-bîn **olmaz** hured tā olmaya

Mālik-i fehvā vü ma'nā-yı daķıķ (Yetîm D., G. 101, M. 5).

Bād-bān-ı 'aşķ açup düşeydi bu deryālara

Hikmete bakmazdı **olup** Bū 'Ali Sīnā levend (Yetîm D., G. 33, M. 12, 13).

Mihr ü maħabbet **oldı** bu yolda çü dīnümüz

Virmez vücūd zann u gümāna yakīnümüz (Yetîm D., G. 67, M. 1).

Demler **olur** ki 'aşķ meşķ eyler

Baş egüp her gedāya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 3).

Ne keyfiyyet olur keyfiyyet-i pīr-i muğān yā Rab

Derūnı vü birūnı gibi **olmaz** pārsā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 8).

Defe gel sille muṭrib gūşmāl it

Senüñle **ola** tā dem-sāz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 6).

Rūz-bān **olmayayidi** hāme

İki yüzlülük itmese nāme (Yetîm D., G. 181, M. 1).

Yetîm itdüñ çü 'azm-i rāh-ı ğurbet

Hüdā yāruñ **olā** hoş niyyet ancak (Yetîm D., G. 102, M. 10).

Şüret-i kışrı koyup ma'nī lübbi bulup

Ehl-i basīret **olup** hāzret-i Mevla'ya bak (Yetîm D., G. 104, M. 6).

Her seħer mihr yüzün gösterür eflāk gice

Bir peleng **ola** didiler yire dōke hūnuñ (Yetîm D., G. 108, M. 8).

Pendi pîr-i nâşihüñ evvel bu harf **oldı** ki gel

Ḳadrüñi bilmezler ile yimegil nân ü nemek (Yetîm D., G. 111, M. 9).

Cism zûlmânını ref eyle münevver dil **olup**

Rûz u şeb zıkr-i Hüda'yile şafâda ol hem (Yetîm D., G. 125, M. 7).

Olmaz idüm tâcir-i deşt-i cünün Mecnûn gibi

Ger seg-i Leylî pelâsı olmasa kâlâ baña (Yetîm D., G. 6, M. 3).

Gündüzün şâyim **olup** giceler

Huş namâz üzre **olup** kılmadum (Yetîm D., G. 138, M. 4).

Şol deñlü yüzüm üzre dökem kaçra-i hûnîn

Rûm'a gelicek la'l-i Bedaḫşân ucuz **olsun** (Yetîm D., G. 149, M. 4, 6).

Meserret bâğına ol gönçeler **olsun** gül-i şādî

Ser-efrâzân-ı şahñ-ı 'âlem **olsun** kıdd-i şimşâdı (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 23, 24, 53).

Belki cünbişde **olur** küh-ı vaḳâr

Kâh-ı perrende-veş itmez ḫiffet (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 19, 22, 68, 77, 110).

Kimseye şahñ-ı çemen **olmadı** çün cây-ı tarab

Kim ola kim ide bu gûşe-i aḫzânı taleb (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 13, 17, 19, 25, 32, 53, 75, 81, 82).

Sûziş-i derd-i derûn nidügin evrâka

Yazmak **olurdu** eger düşmese od âfâka (Yetîm D., G. 183, M. 2).

Ehl-i derûn **olmağa** sa'y it birünü қо

Senden saña yakını dilerseñ irāk degül (Yetîm D., G. 124, M. 3).

Câme-i 'âriyeden bu ten-i ḫâkîyi şoyup

'Ârdan 'ârî **olup** neng ile nâmûsı koyup (Yetîm D., Mrb. 3, M. 10).

Ey Cemâlî şâh **olurdu** bu Yetîmî çâkerüñ

Pürsiş-i ḫâl eyleyüp bir kez diyeydüñ ey ḳulum (Yetîm D., G. 137, M. 11).

Gölge ağardı gün gibi tōpuñ

Vaḫy-i Cibril **olurdu** mektübuñ (Yetîm D., Mes. 2, M. 74, 132).

Seni m̄-d̄n idinenler ki olur m̄ fevkuñ

Sa'y eyle **ola** m̄-beyne fez̄yil f̄şıl (Yetim D., G. 116, M. 8).

Ādem olan ğayret altında olur lā-būd ricāl

Ḳomadılar ğayret altında **olup** ğayret yükün (Yetim D., G. 158, M. 10).

Ayak baş gel şeh-i kişver-sitāna ser-fürü itme

Gedā-yı ser-firāz **olup** cihāna ser-fürü itme (Yetim D., G. 166, M. 2).

Yevmiyye-i yārān otuz olduğın işidüp

Bī-çāre Yetim didi toköz **olsun** (Yetim D., G. 149, M. 10).

Ḳāyim ü şāyim **olup** gice vü gündüz ey dil

Maşim-i rahmet-i Ḥaḳ'dan dile kısmet var iken (Yetim D., G. 150, M. 3).

Ey Yetim **olmayıcak** bād-ı cihān peymā veş

Sa'b yollarda ḳalursın dem-i rıhletde şaḳın (Yetim D., G. 157, M. 13).

Şi'arı her kimüñ ḥayy-ı lisān **oldı** ḥufeyli ol

Şaḳın ammā ki şāhib ḥaylasāna ser-fürü itme (Yetim D., G. 166, M. 7).

Yüzi dilencinüñ ḳaradur ḥorbası tolu

Bir yüzi ḳarayın nola pür **olsa** ni'metüm (Yetim D., Terci-bend 1, M. 56).

Ṭavāf-ı küy-ı yār için ḥarīḳ-ı Ka'be'den döndüm

Ki yildüm maşşad-ı Akşā bu **oldı** cümle ḥüccāca (Yetim D., G. 173, M. 8).

Na'ralar peydā idüñ her ğüşeden ey ehl-i şevḳ

Cüş idüp çün pür-enin **oldı** rebāb-ı mey-kede (Yetim D., G. 174, M. 8).

Açmağa çetr-i dili al-i ḥināb **ola** Yetim

Mey-i şāfi dem **ola** 'unşur-ı evtāda yine (Yetim D., G. 185, M. 9, 10).

Ṭolanur ğülşeni bülbül yine pervāne-şıfat

Çemene **oldı** meğer şem'-i şeb-istān ğonçe (Yetim D., G. 186, M. 6).

Seni m̄-d̄n idinenler ki **olur** m̄ fevkuñ

Sa'y eyle ola m̄-beyne fez̄yil f̄şıl (Yetim D., G. 116, M. 7).

Müy-ı jülidelere kılma haķāretle nigāh

Haķķ'a nāz ehli **olur** bī-ser ü sāmānda şaķın (Yetīm D., G. 156, M. 4).

Ādem olan ğayret altında **olur** lā-būd ricāl

Ḳomadılar ğayret altında olup ğayret yükün (Yetīm D., G. 158, M. 9).

Rebāb ü ney enīn ü nāle itsün

Olupdur çün sūḥan-perdāz ber-baṭṭ (Yetīm D., G. 89, M. 4).

Pervāneyi gel idüp germ olmasun iñen şem'

Söyündürür dem **olur** pervāneler çerāğı (Yetīm D., G. 206, M. 8).

Ki ṭabī'at **olur** ṭabī'atdan

Nik ü bed her ne görse ey hoş-ḥū (Yetīm D., K1. 8, M. 3).

Şāh-ı Ġāzī'nüñ **olupdur** çü ğazā matlūbı

Kāfire gönderelüm şā'ikalarla ṭōpı (Yetīm D., Mrb. 1, M. 9).

Āb-dār elfāz ile sūz-ı Yetīm'i dir gören

Sāmīrī siḥri degül mi zarf **olmak** nāra şu (Yetīm D., G. 163, M. 10).

Dimesün çāk-i girībānum gören şeydā baña

Perde **ol** mecnūnuñam ey dāmen-i sahrā baña (Yetīm D., G. 6, M. 2).

Yetīm ögdül murād ise yarag it raḥşını tab'uñ

'Alef hār **olsa** meydān almağa itmez feres cünbiş (Yetīm D., G. 78, M. 14).

Dūr olsun nūrdan çeşmi-i cihān-bīni anuñ

Tūtyā-yı ḥāk-i pāyuñ **olmaya** andı bu gün (Yetīm D., G. 143, M. 6).

Ey gönül almaķ için derd metā'ın **olmaz**

Ḳaṭre-i eşk gibi naķd-i direm dünyāda (Yetīm D., G. 165, M. 3).

Şol ğidāyı ki saña şundi Cemālī be Yetīm

Rūḥ-ı Ḳudsī **olamaz** bir megesi ol ḥanuñ (Yetīm D., G. 109, M. 10).

Zāhidā nār-ı ḥased senden ki münfekk **olmaya**

Fāyide ne turalum olduñ cehennemden ḥalāş (Yetīm D., G. 84, M. 5).

Ḥurde-bîn olmaz ḥired tâ **olmaya**

Mâlik-i fehvâ vü ma'nâ-yı dakîk (Yetîm D., G. 101, M. 5).

Bu Yetîm'ün dü-tâ olup kaddi

Seg-i yâra kılâde **oldı** gönül (Yetîm D., G. 120, M. 14).

Var mıdır bir ḥuşk-leb kim dîdeden

Çihresinden cüy-bârı **olmaya** (Yetîm D., G. 184, M. 4, 6).

Kırba vücûdı lâğar idüp çek riyâzeti

Menzil-geh **olmadın** saña pür mür u mâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 8).

Şeb irse bir çerâğı beyt içre çün yaqarlar

Olsun sevâd-ı beytün ma'nî yanar çerâğı (Yetîm D., G. 209, M. 4).

Yetîm incinme eṭvâr-ı cihâna

Ne kim **oldı** dem-i fiṭrat virildi (Yetîm D., G. 211, M. 10).

Efî-i firḳat helâk eyler helâk

Her kimün bir yâr-ı ğârı **olmaya** (Yetîm D., G. 184, M. 8, 10).

Köhne **oldı** çü kışsa-i Mecnûn

Kışsa-i nev ḳomaḳ diler bu deli (Yetîm D., G. 195, M. 7).

Gerçi kim mey-ḥâne **oldı** gerçi ḳallâş ocağı

Ber-güzâridur anuñ biñ Ḥâcî Bektâş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 1, 10).

Olmaz idi vâ'ızuñ efsânesi mâni' Yetîm

Mâh-ı rûze **olmasaydı** ḳufl-ı bâb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 10).

Olsun dir iseñ başuñ kayı

Yâ gibi egrilikden eyle ḥâzer (Yetîm D., K1. 16, M. 1).

Aḥsen olur çü ekzeb-i eş'âr

Şâ'ire **olmasun mı** lâf şî'âr (Yetîm D., Mes. 2, M. 66).

Saña ben bir naşîḥat eyleyeyin

Ki o pend üzre **olmaya** bir pend (Yetîm D., K1. 15, M. 2).

1.1. gibi görünmek.

Geh deper gâh süser geh ısırır gâh çalar

Niçe hayvânlar **olur** şuret-i insanda şaşkın (Yetîm D., G. 156, M. 10).

Merdlerden bilürüz mekr ü hiyel gelmez lik

Zen-i mekkâre **olur** şuret-i insânda şaşkın (Yetîm D., G. 156, M. 12).

1.2. bir duruma, vasfa sahip olmak.

Ne'am-ı nañnü kaşemñâ yile sîr

Olalı kalmadı gavgâ-yı ma'âş (Yetîm D., G. 76, M. 4).

Bundan a'lâ vü lañif **olmaya** reftâr ü revîş

Görene reng-i ta'alluk olâ âzâd gönül (Yetîm D., G. 119, M. 13).

Var mı bir gülşen ki hârî **olmaya**

Var mı yâ bir genc mârî **olmaya** (Yetîm D., G. 184, M. 1, 2).

Gözün ser-mest ü müjgânuñ **olupdur** hañçer-i ser-tîz

'Aceb mi şanımı dökse benüm ol gamze-i hün-rîz (Yetîm D., G. 71, M. 1).

Sebük-rüh olmağa sende liyâkat añlamañ zâhid

Girân-cân **olmadan** geçseñ olursın bî nevâ meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 8).

Olmasun bî-derde derdümden diyem gel ibret al

Vâlih ü dem-beste çal benden beni ey hayret al (Yetîm D., K1. 35, M. 1).

1.3. mümkün olmak.

Fikr idüp virdüm yine aqlâma reftâr u revîş

Olmadı pâ-dâş idüp 'allâme reftâr u revîş (Yetîm D., G. 83, M. 2).

Rûm'dan geçmek Yetîm **olurdu** ammâ 'âlemün

Hind ü Sind'i lağvdür şâm 'Irâk'ı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 9).

1.4. acaba, belki, ihtimal.

Bize bir rezli havâle itmese

Çavli düşünâm **ola** fi'li şirret (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 28).

Her seyāhat k'ola niyyet yine gelmekligedür

Ne seyāhat **ola** bu yirini terk itdi ebed (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 44).

Şāyed **ola** saña şefkatle diye

Yüri başt-ı feraḥ eyle ğamı dür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 87).

Mā-ḥaşal tatlu sözinden ḥazer it hem-rāhuñ

Zehr ḥalt **olmasun** ol sükkeri ni 'metde şaḳın (Yetîm D., G. 157, M. 12).

2.-e dönüşmek, olmak, haline gelmek.

Ey per ü bāl nā-tüvān **oldum**

Türk eline düşen toğan **oldum** (Yetîm D., Mes. 2, M. 80).

Göñül eyle livā-yı āhı peydā

Şeh-i iklim-i derd **olduñ** ne pervā (Yetîm D., G. 3, M. 2).

Biñ başum olsa birini itmem dirig-i tiğ

Biñ pāre **olsa** tañ midur el'ān olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 12).

Sūrāḥ-ı ḥāke mūr gibi dāne-çin **olup**

Güşşededür faḳir ü ğanī erkek ü dişi (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 43).

Nāfile dem-sāz olup feryād ider her 'andelib

Sīnede her tāze dāğum **olalı** bir gül baña (Yetîm D., G. 9, M. 4).

Olmuşam ehl-i vera' ma'nīde

Sūretā kendümi itdüm ḳallāş (Yetîm D., G. 76, M. 7).

Vāz geldüm zühd ile mescide sākin **olmadan**

'Aşḳ ile cünbiş idüp 'azm-i kilisā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 3).

Pōst-püş oldum bulaldan kendüzümde büy-ı dōst

Nite kim nāfe sārıldı **oldı** hem pehlū-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 8).

Faris iken piyāde **oldı** göñül

Alçaḳ **oldı** fütāde **oldı** göñül (Yetîm D., G. 120, M. 1, 2, 6, 8, 10).

Kimseye şaḥn-ı çemen **olmadı** çün cāy-ı ṭarab

Kim ola kim ide bu ğüşe-i aḥzānı ṭaleb (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 13).

Şayd-ı murāda pençe şalup ide mi şikār

Tercī-i penc Yetīm **olup** pençe-i hizebr (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 34).

‘Uqāb-ı evc-i ‘izzet şaydına ol iki şeh-bāza

Olup minḡār māh-ı nev ceres hūr-şid-i raḡşende (Yetīm D., Terki-bend 1, M. 6).

Hāfız u Sa’dī-i Şirāz **olmuşuz**

Rūm’a Cāmī-i Ḥorāsān gelmişüz (Yetīm D., G. 63, M. 11).

Merdilik iqlīm-i dil seyyāhı olmaḡdur Yetīm

Ol ki çāder pūş zendür **oldı** seyyāh-ı cihān (Yetīm D., G. 155, M. 10).

İtmedi reşk idüp evreng-i selāḡine nigāh

Her kimün bisteri ḡākister-i külḡan **oldı** (Yetīm D., G. 212, M. 6).

Yā vāşıl-ı şādef yā şikār-ı neheng **olur**

Deryā-yı eşk-i dīdede pinhān olan başum (Yetīm D., G. 135, M. 3).

Cāmda ‘aks-i ruḡuñ gördüm didüm şevḡ eyleyüp

Bir iken **oldı** iki meh-tāb-ı meclis sākīyā (Yetīm D., G. 2, M. 6).

Senūñle ‘ālem-i rü’yāda māhī **olurken**

Ṭutıldı oltaya bir māh-ı dil-rübā müjde (Yetīm D., G. 175, M. 3).

Mir‘āt-ı mü‘min **oldı** çü mü‘min Yetīm gel

Taḡvīm-i aḡsene nazār idüp baḡa baña (Yetīm D., G. 1, M. 9).

Yine ālāyiş-i dehri yuyalum pāk **olalum**

Girelüm bir nemede ‘āşık-ı bī-bāk **olalum** (Yetīm D., Mrb. 3, M. 13, 14).

Kibr ile nāsa tefavvūḡ nideyin fen **oldı**

Ma’rifet bār-ı girān ‘ilm ise reh-zen **oldı** (Yetīm D., G. 212, M. 1, 2).

Şāḡ-ı evreng şāh-ı gül **oldı**

Ser-fürū itdi serv ḡul **oldı** (Yetīm D., Mes. 2, M. 23, 24).

İcāzet riştesine lafz-ı dūr-bār **oldı** çün peyvend

İki şeh-zāde ḡünkārūñ dü-çeşmin la’l-riz itdi (Yetīm D., Terki-bend 1, M. 39).

Derd-i 'aşk ile Yetim **olmuş** iken dil-ḥaste

Diñ ṭabībe gelüben derde devā eylesesün (Yetim D., G. 154, M. 13).

Şal tezerv-i ma'nî-i ḥāşa Yetim

Olmuş iken elde çün şāhîn kalem (Yetim D., G. 130, M. 10).

Pür dūd idelden āhı dāğ-ı ciger çerāğı

Bu nüh **oldı** kabānuñ bî-nūr u fer çerāğı (Yetim D., G. 206, M. 2).

Bî-zer ü sîm **olsa** eger bir kişi

Sakf-ı semāvāta çıkar nālîşi (Yetim D., Mes. 3, M. 7).

İḥāṭa eylemişlerdür meges-rānı **olup** ervāḥ

Yetim ālūde leb düşmiş der-i ḥammāra yaşdanmış (Yetim D., G. 79, M. 9).

Diger-gün ḥāl **olup** kaldum meded derd ü elemlele

O ḥunî öldürür bir gün beni zulum ü sitelele (Yetim D., G. 179, M. 1).

Zāt-ı Ḥaḳ bî-keyf ü kem cismümde cānumdur benim

Bu kadar var kim o ben olmadı ben ol **olmadum** (Yetim D., G. 134, M. 4, 6, 10).

Nola mezmüm-ı cihān **oldıyise** bāde yine

Dem ola rehne gele ḥırka vü seccāde yine (Yetim D., G. 185, M. 1).

Saḥa şaff-ı sifāl **olsun** dir iseñ rütbet-i a'lā

Yirün şaff-ı sifāl-i nās idüp kendüni edna ṭut (Yetim D., G. 18, M. 9).

Dideye 'aks-i ruḥından rüşenā idüp recā

El yumar **olup** bu çeşm-i ḥün-feşāndan nā-ümîd (Yetim D., G. 32, M. 4).

Dil metā'-ı derd ile gird fenā bāzārına

Ğırre-i sūd olmadı **olup** ziyāndan nā-ümîd (Yetim D., G. 32, M. 12).

Yetim'ün göñli kuşın **olmuşdur**

Cenāḥ-ı mîḥ açup şeh-bāz ber-baṭṭ (Yetim D., G. 89, M. 9).

Yetim emvāc ile her tiğ **olup** bir mevc-zen deryā

Selāmet sāḥilin Efrenc'e göstermez bu furtuna (Yetim D., G. 182, M. 9).

Açmağa çetr-i dili al-i tınāb **ola** Yetīm

Mey-i şāfi dem **ola** ‘unşur-ı evtāda yine (Yetīm D., G. 185, M. 9).

Bī-ser ü bī-pā **olup** cilve-geh-i ‘aşka düş

Zerre-şifat raqş urup mihr-i dil-ārāya baq (Yetīm D., G. 104, M. 3).

Yetīm ol bahrden itdi ma‘ānī dūrlerin peydā

Ki hāşāk u has **olmuşdur** fülān ibn-i fülān anda (Yetīm D., G. 180, M. 10).

İki pākize gevherdür ki kāndan **oldılar** bīrūn

Ki mislin görmemişdür sayrefi-i çarḥ-ı mīnā-gūn (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 25, 52).

Bir taht olur mı pāye-i tābūt **olmaya**

Bir qaşr olur mı şeş-cihetinde kuşūr yoq (Yetīm D., G. 99, M. 5).

Sālik-i silk-i cevāhir **olmaz**

Terbiyetle ḥacer-i bed-gevher (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 35).

Sākī-i gül-‘izār u mey-i hoş-güvār **ola**

Āvāze-i hezār olup cūy-bār **ola** (Yetīm D., G. 167, M. 1, 2, 7, 8).

Olmağa sīne-i mecrūha yaqı

Meger iḥsān ide kāfir püserin (Yetīm D., K1. 1, M. 51).

Cemālī terk-i tāc ile Yetīmī ser-firāz **oldı**

Yūri ol terk ile sen de başılma penbe-i tāca (Yetīm D., G. 173, M. 11).

Olupdur şüretā gerçi gedā-yı nā-murād ammā

Ma‘ānī kişveri içre emīr-i kāmrandur dil (Yetīm D., G. 122, M. 3).

Giyüp bir cāme-i fāḥir tekebbür ehli **olmağdan**

Żelil ü münkesir olmuş ‘abā ehlinden it yā Rab (Yetīm D., G. 10, M. 9).

Mey-fürüşuñ ayağı toprağıyuz çün bizden öñ

Ehl-i diller yüz sürüp **olmuş** türāb-ı mey-kede (Yetīm D., G. 174, M. 4).

Furāt u Dicle vü Ceyhūn **olupdur**

Gözümden cūş iden enhār derdā (Yetīm D., G. 7, M. 3).

Gözün ser-mest ü müjgānuñ **olupdur** hānçer-i ser-tiz
 ‘Aceb mi kanumı dökse benüm ol gamze-i hūn-riz (Yetim D., G. 71, M. 1).

Olupdur bāg-ı cān sīr-āb eşk-i cūy-bāruñla
 Ter ü taze olup dilden anuñçün şolmadun ‘arif (Yetim D., G. 98, M. 7).
 Cife-i dünyā-yı hābdur her birisi bir gurāb
 Şanma çütī gibi şekker-hā **olupdur** şüfilik (Yetim D., G. 105, M. 4, 6, 8, 14).

3.bulunmak, mevcut olmak.

Süleymān-ı haremnden ‘āleme ey Hüdhd-i müjde
Olursañ ol iki şāhuñ şerif ismiyle berrende (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 10).

İderdüm bir yaña çeşm-i siyāhı fitnessin ey dil
 Belā **olmasa** bir yaña şurup ol kāmēt-i bālā (Yetim D., G. 4, M. 6).

Olmaz idüm tācir-i deşt-i cünün Mecnūn gibi
 Ger seg-i Leylī pelāsı **olmasa** kālā baña (Yetim D., G. 6, M. 4).

Genc-i sırrı her gedā şab’a hācem fāş eyleme
 El kararlar **olmasa** hem yā niçe altun bend (Yetim D., G. 34, M. 6).

Çünkü Hāq nañnü kasemnā didi men’-i müdde’i
 Hā’il-i feyz **olsa** rızq-ı kısmete neyler begüm (Yetim D., G. 126, M. 8).

Ey Cemālī **olmasa** her-cāyī eş’ār-ı Yetim
 Boynına her ‘arifün olmaz idi dīvānı farz (Yetim D., G. 85, M. 9).

Baħr-ı ‘aşk içre Cemālī **olmasa**
 Nażm-ı dür-bār-ı Yetim’e ger şadef (Yetim D., G. 96, M. 17).

Hīle-i nefis ü şeyātın **olmasa** ey merd-i Hāq
 Sālik-i rāh-ı Hāq’a āsān imiş dervişlik (Yetim D., G. 106, M. 7).

Āteşin āhı yıķardı felegi **olmasa** ger
 Dīde-i terden aķan şol nemi dervişlerüñ (Yetim D., G. 107, M. 11).

Emn virmezdi Yetim abdāla kesret **olmasa**
 Tekye-i vaħdet gibi menzil-geh-i me’men Dede (Yetim D., G. 170, M. 13).

Yüz şuyın dökmez idi şahid-i bāzār olup

Açılıp gül gibi ger **olmasa** hāndān gōnçe (Yetīm D., G. 186, M. 8).

Resen-i şa'şā'a-i mihr-i felek **olmasa** ger

Olur idi ebedī jāleye zindān gōnçe (Yetīm D., G. 186, M. 9).

Ezelī mazhar-ı Hāḡ **olmasa** zāt-ı ādem

Dār-ı ḡurbetde nite olayidi ol ebedī (Yetīm D., G. 203, M. 5).

Müslimīn üzre nite hākim-i vaḡt olayidi

Olmasa 'aḡl ile ger ehl-i firāset Ḳapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 4).

Neyleyeydi ḡara göñüllü 'adū

Olmasa cevruñ elinden ḡayḡu (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 48).

Olmasa yār ile aḡyār olmaz

Şā'irūñ hüsn ü edāsı ḡoḡça (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 75).

İtme lāfına va'denūñ bāver

Güft ü gūda **olursa** hem-ḡün dūr (Yetīm D., K1. 23, M. 2).

Fazl-ı Hāḡ'dur bu maḡdemine anuñ

Nola tāriḡ **olursa** fazl-ı ilāh (Yetīm D., K1. 37, M. 4).

Ne isterse raḡibe yoḡ dimezdük

Atacaḡ nesnemüz **olsa** yabana (Yetīm D., G. 189, M. 6).

Biñ başum **olsa** birini itmem dirīḡ-i tiḡ

Biñ pāre olsa ḡañ mıdur el'ān olan başum (Yetīm D., G. 135, M. 11).

Nice ādem **ola** kim aḡlamaya ḡasret ile

Cigerini kim **ola** daḡlamaya miḡnet ile (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 35, 36, 66).

Kimseye şāḡn-ı ḡemen olmadı ḡün cāy-ı ḡarab

Kim **ola** kim ide bu gūşe-i aḡzānı ḡaleb (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 14).

4. elde etmek, kazanmak, amacına ulaşmak, bir makam ve mevkiye ulaşmak, isteğini elde etmek.

Cihān-gīr-i zamān **olmak** dilerseñ

Yüri olma Hüdā gayrına muhtāc (Yetīm D., G. 22, M. 9).

Rahm-ı Perviz **olmadı** Ferhād-ı bī-dil hāline

Ṭağlar feryād eylerken dil-i sengīn ile (Yetīm D., G. 168, M. 7).

‘Acebdür halkuñ aḥvāli görüp Allāh’ı bilmezler

‘Ubüdiyyet maḥāmında **olup** ol şahı bilmezler (Yetīm D., G. 44, M. 2).

5. istek, dilek, rica, emir.

Manşıbın manşaba vü cāhını çāh añlayalum

Hāzer üzre **olalum** bakmayalum dünyāya (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 6).

Şarḳ u ğarбі gezelüm mihr-i cihān-tāb gibi

Gel ḳalender **olalum** terk-i diyār eyleyelüm (Yetīm D., Mrb. 3, M. 8).

Yine ālāyiş-i dehri yuyalum pāk **olalum**

Girelüm bir nemede ‘āşık-ı bī-bāk **olalum** (Yetīm D., Mrb. 3, M. 13, 14).

Bir dem nişān-ı sümme-i semendüñ görem diyü

Yıllarla ḥāk rūb reh-i ḥāş u ‘ām **olam** (Yetīm D., G. 132, M. 6, 10, 12).

Ġırbāl ile ğubārum aranup bulunmaya

Demler **ola** ki istenevüz dilde yād olup (Yetīm D., G. 13, M. 6).

Hedef-i ‘aşḳ u maḥabbetden ırılmaz dil ü cān

Tīr-i ṭa’ne atılıp ger **ola** biñ yayḳaralar (Yetīm D., G. 55, M. 6).

Göñül gayriyi ḳo Allāh ile **ol**

Taḳarrub bul yüri ol şāh ile **ol** (Yetīm D., G. 117, M. 1, 2, 6, 8, 12).

Sāḳi-i gül-‘izār u mey-i ḥoş-ğüvār **ola**

Āvāze-i hezār olup cūy- bār **ola** (Yetīm D., G. 167, M. 1, 2, 6, 8, 10).

Bu kadar haqq u huquq ile dirig **ola** dirig
 Bilup ahvolumuz itmezse şefa'at Kapudān (Yetim D., Ks. 1, M. 35).

Ger felek fülk **ola** 'akil midür ol
 İhtiyar eyleye derya seferin (Yetim D., K1. 1, M. 1).

Merd şa'ir k'ola belig ü bülend
 Sāhat-ı nazma şalmış **ola** semend (Yetim D., Mes. 2, M. 46, 131, 132, 133).

Evc-i 'izzetde dilersen **ola** ser ey dide
 Zerreye mihr gibi eyle nazar ey dide (Yetim D., G. 187, M. 1).

Bed-nām-ı 'aşka zāhid bir dem muqārin **olma**
 Var ise ger başuında sevdā-yı nik- nāmī (Yetim D., G. 201, M. 11).

Dime kim qorşara qorşar varmaz
 Gözcisüz **olma** hele saña dirin (Yetim D., K1. 1, M. 26).

Müntakim **olma** zebün-küş **olma**
 Bir işüünde yüri bihüş **olma** (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 15, 16, 67).

'Unf ile **olma** begüm pāye-i devletde şaқın
 Muhtefidür niçe zillet reh-i 'izzetde şaқın (Yetim D., G. 157, M. 1).

Cihān-gir-i zamān olmaқ dilersen
 Yüri **olma** Hüdā ğayrına muhtāc (Yetim D., G. 22, M. 10).

Devlet gibi qāpuında eger ber-devām **olam**
 Reşk-i cihān ü ğıbtā-i cümle enām **olam** (Yetim D., G. 132, M. 1, 2, 8).

'Unf ile **olma** begüm pāye-i devletde şaқın
 Muhtefidür niçe zillet reh-i 'izzetde şaқın (Yetim D., G. 157, M. 1).

Şuyā İskenderleri iltüp getürmişdür şusuz
 Teşne **olma** ey gedā gel bu serāyuñ 'aynına (Yetim D., G. 172, M. 4).

Cemālī mürşid-i server Yetimī
 Cenābında dil-i āġāh ile **ol** (Yetim D., G. 117, M. 10).

Cism zūlmānını ref eyle münevver dil olup

Rūz u şeb zıkr-i Hüdüā'yile şafāda **ol** hem (Yetîm D., G. 125, M. 8).

Sürur u hüzn ile mādām **ola** 'ālemde bu telvîn

Şafāda ber-ķarār olsun şeh-i evreng-i Koşantîn (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 35, 81).

❖ **olmayınca:** olmayınca.

Ben beni terk itmeyince yāra maķbūl olmadum

Olmayınca vālih ü şeydāsı ma'ķūl olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 2).

❖ **olmaz mı [Kalıp İ.]:** olmaz mı, mümkün değil mi?

Kār-ger oldı müjeñ eşkümle didüm didi yār

Kesin **olmaz mı** virilirse tiġ-ı cevher-dāra şu (Yetîm D., G. 163, M. 6).

❖ **oluban:** olarak.

Cüst ü cūda **oluban** 'ākil ü ferzāne şıfat

Hıdmet-i Haķ'da özün çābük ü çālāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 3).

❖ **olur mı [Kalıp İ.]:** olur mu, mümkün mü.

Bir taht **olur mı** pāye-i tābūt olmaya

Bir kaşr **olur mı** şeş-cihetinde kuşūr yoķ (Yetîm D., G. 99, M. 5, 6, 10).

Der-i dil dārda Yetîm yārān seni añmaz mı

Añmamak mı **olur** aşāb-ı Kehif Kıtmir'in (Yetîm D., G. 142, M. 10).

Ġam tenāvül eyleyüp dilden idersem nola āh

Düddan hālī **olur mı** hıç 'ayyāş ocaġı (Yetîm D., G. 197, M. 4).

Demler **olur** ki 'aşķ meşķ eyler

Baş egüp her gedāya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 3).

❖ **olurken:** olurken, olduġu zaman.

Senüñle 'ālem-i rü'yāda māhī **olurken**

Ŧutıldı oltaya bir māh-ı dil-rübā müjde (Yetîm D., G. 175, M. 3).

❖ **oltaya tütılmak [Kalıp İ.]:** avlanmak, oltaya takılmak.

Senüñle 'âlem-i rü'yâda mâhî olurken

Tütıldı oltaya bir mâh-ı dil-rübâ müjde (Yetîm D., G. 175, M. 4).

❖ **oñ:** on.

Âdem **on** toközı ton ey câme-i 'irfân giyen

Zâhir ü bâtın gören ehl-i siyâbuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 7).

Fuķarâ zeyyine olup mâ'il

Hıdmetine yüz urdum **on** beş yıl (Yetîm D., Mes. 2, M. 106).

❖ **onlar:** "onlar" üçüncü çoğul şahıs zamiri.

Ayağı mezlakada başı belâda yârın

Bu gün **onlar** ki özin bî-ser ü pâ itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 8).

❖ **orsa:** geminin rüzgâr alan yanı, rüzgâr üstü, boca veya rüzgâr altı karşıtı.

Pocalar **orsa** varur çeynetmez

Añlayanlar çalazuñ şür u şerin (Yetîm D., K1. 1, M. 5).

❖ **orta:** meydan.

Vasat-ı neş'e ile hulf ü 'inad

İdüp **ortada** kabâhatler ider (Yetîm D., K1. 4, M. 4).

❖ **otağ:** büyük çadır, büyüklere mahsus yüksek etekli geniş ve süslü çadır.

Oldı her âbile ayağumda

Ben kadem-rence kılmağa bir **otağ** (Yetîm D., G. 94, M. 4).

❖ **oturmak:**

1.oturmak, bir makamda bulunmak, bir makama geçmek || tahta oturmak.

Geçüp tîr-i müjeñ şadra **oturdu** ey kemân-ebrü

'Acep peykân-ı dil-düzun dimezse cânuma berhîz (Yetîm D., G. 71, M. 3).

2.biriyle birlikte zaman geçirmek, bir araya gelmek.

Ḥilāf-ı cins ile zinhār **oturma**

Eger vāḳi' ola ikrāh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 3).

❖ **otuz:** otuz.

Otuz üç aḳçası yevmî gelürken

Anı celb eyledi pül-ı erāzil (Yetîm D., K1. 5, M. 3).

Yevmiyye-i yārān **otuz** olduĝın işidüp

Bî-çāre Yetîm didi toḳuz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 9).

❖ **oyynamak:**

1.salınmak, hareket etmek || eğlenmek

Rāst u çeb tolaşur kîse bür-i dest-i dirāz

Naḳd-i vaḳt **oynamasun** 'ālem-i kesretde şaḳın (Yetîm D., G. 157, M. 8).

Vaḥy ü bāng-i per-i Cibril iken iller şandı

Oynayurak getirür baña kebüter kāĝıd (Yetîm D., G. 30, M. 6).

Vaşl için şanma hemān sîm ü zer **oynar** cānā

Yoluña 'aşık olan cān ü ser **oynar** cānā (Yetîm D., G. 8, M. 1).

2.gösteriler yapmak, akrobatlık yapmak; bir kimsenin canını hiçe saymak, tehlikeye atmak; aldatmak, kandırmak.

Mışr-ı ḥüsnünde dil-āverlik idüp cān u gönül

Cünd-i 'aşkuñ ile gör kim neler **oynar** cānā (Yetîm D., G. 8, M. 6, 8).

❖ **oynatmak:** hareket ettirmek.

Dü-'ālem naḳdini **oynatmayınca**

Döşürüp almadılar şāl-ı 'aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 9).

Niçeler göz yumuban naḳd-i dili **oynatdı**

Lik cān naḳdini ehl-i naḳar oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 3).

❖ **oyun:** oyun, hile, düzen.

Merd olup bağlar iseñ bendini muhkem tonuñ

Küşti-gir-i felege bes didürür **oyunuñ** (Yetîm D., G. 109, M. 2).

Bî-sütün bir lu'b ile Ferhād'ı çaldı yirlere

Çuvvet-i bāzūyle sâbıqda anuñken **oyun** (Yetîm D., G. 145, M. 4).

❖ **oyuncağ iden:** bir işi gereğince, layığıyla yapmayan.

'Aşkı **oyuncağ iden** zāhidi didüm göricek

Nār-ı sūzān ile ehl-i sağar oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 7).

Ö

❖ **ögdül:** armağan, ödül vermek.

Nazm meydânında ey ʔab‘um semendi menzil al

Ehl-i dil taḥsînidür bu yolda çün **ögdül** baña (Yetîm D., G. 9, M. 10).

Yetîm **ögdül** murād ise yarag it raḥşını tab‘uñ

‘Alef hâr olsa meydân almağa itmez feres cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 13).

❖ **öğredmek:** bilinmeyen bir konuda bilgi sahibi olmasını sağlamak.

Mürğ-ı dil güftârda büy-ı fenâ işmâm ider

Manḫıku‘ṭ-ṭayr ile güyâ **öğredür** ‘Aṭṭâr fen (Yetîm D., G. 147, M. 8).

❖ **ökçe:** ayakkabı veya terliğin, topuğun altına gelen yüksek kısmı.

Yürürken **ökçeñi** başup ecel ey pîr-i nâ-bâliğ

Nedür bu itdügüñ ṭül-ı emel ey pîr-i nâ-bâliğ (Yetîm D., G. 95, M. 1).

❖ **öldürmek:** öldürmek, hayatına son vermek.

Gerek **öldür** beni gerek dirgir

Yok sığincam қаpuñ gibi bir yir (Yetîm D., Mes. 2, M. 117).

Diger-gün ḥâl olup қaldum meded derd ü elemlele

O ḥunî **öldürür** bir gün beni zulm ü sitelele (Yetîm D., G. 179, M. 2).

Anı ki yâr va‘de-i vaşl ile güldüre

Қaşdı budur sevinmek ile şoñra **öldüre** (Yetîm D., Mat. 12, M. 2).

❖ **ölen:** ölen kişi.

Қatline ‘aşıkla ruñ ḥükmini gör müftinüñ

Ölmedin **ölenlere** virdügi fetvâya baқ (Yetîm D., G. 104, M. 8).

❖ **ölmek:** ölmek, can vermek || kendinden geçmek.

Ölürseñ ölmedin mütü hadisi muқtezâsınca

Ḥayât-ı câvidân bulup cihânda **ölmедün** ‘ârif (Yetîm D., G. 98, M. 10).

Sīnede şakladuğum rāz-ı ğamı

Ölürin eylemezin illere fāş (Yetîm D., G. 76, M. 10).

Gel Cemālî gibi şâf **ölmek** için sen de Yetîm

Nağş-ı ğayrıyı yuyup levh-i dili pāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 9).

Raķīb **öldüğine** yār itdi zārî

Ölüsi şivenine degse bārî (Yetîm D., Mat. 15, M. 1).

Gözi toyar şu üştüri **ölmüş** ‘Arab gibi

Behr-i zaħîre her kim evinde baķar başar (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 17).

Çün didi şāh-ı rūsül mütü bize lâyıķ budur

Ölevüz gelmeksizin bu ķālīb-ı cānā ölüm (Yetîm D., G. 137, M. 6).

Ĥayāt suyına talıp ķo **ölsün** İskender

Göñülde bul yüri Ĥızr’uñ be Āb-ı Ĥayvān’ın (Yetîm D., G. 144, M. 11).

Görüp **ölmelüsini** ol ĥünî

Buyurur ğamzesine tîz yarağ (Yetîm D., G. 94, M. 7).

Miĥnet vücūdumı reh-i ‘aşķuñda itdi ğüm

Raĥm itmedüñ ğarībüne yoluñda **öldüğüm** (Yetîm D., Mat. 8, M. 2).

Raķīb **öldüğine** yār itdi zārî

Ölüsi şivenine degse bārî (Yetîm D., Mat. 15, M. 2).

❖ **ölüm:** bir canlıda hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, ebedî uyku.

Ĝamuñ yir dirilür bir ĥasteyin bālîn-i miĥnetde

Buyurma ey řabībüm gel **ölümlü** ĥasteye perĥîz (Yetîm D., G. 71, M. 6).

Çün didi şāh-ı rūsül mütü bize lâyıķ budur

Ölevüz gelmeksizin bu ķālīb-ı cānā **ölüm** (Yetîm D., G. 137, M. 6).

Faķr elemlî cān u göñülde gider

Dîn teķāzāsı **ölümünden** beter (Yetîm D., Mes. 3, M. 22).

❖ **ölmecin ölenler:** dünya hayatından el çekip nefsinı yenenler.("Ölüm gelip çatmadan evvel, şehvanî ve nefsanî hislerinizi terk etmek suretiyle bir nevi ölünüz."

Çatline 'aşıklarun hükmini gör müftinün

Ölmecin ölenlere virdügi fetvâya bak (Yetîm D., G. 104, M. 8).

❖ **ölmecin ölüirseñ mütü:** "Ölmeden önce ölünüz." hadisinden iktıbastır.

Ölüirseñ ölmecin mütü hadisi muktezâsınca

Hayât-ı cavidân bulup cihânda ölmecün 'arif (Yetîm D., G. 98, M. 9).

❖ **ömr:** ömür, hayat || can.

Cehl ile 'ömri şarf idüp naħva

'Örf ile giymegil kabâ dülbend (Yetîm D., K1. 15, M. 3).

Çarh-ı hün-hâra bakup sa'y-i belîg eyleyelüm

Gel geçen 'ömre te'essüfle dirîg eyleyelüm (Yetîm D., Terkıb-bend 3, M. 12).

'Ömrüm olınca mey-kededen çıkmamak için

Pîr-i muğân öñinde turup bi 'at eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 5).

Gördi 'ömrüm gibi güne zülfini

Bu hevâdan urdı ser terkin kalem (Yetîm D., G. 130, M. 3).

➤ **ömr-i nâzen:** narin, nazlı ömür; hayat.

Sa'âdetlerle 'ömr-i nâzenîni ber-mezîd olsun

Şeb ü ruz-ı cihân-efrûzı dâyim Qadr ü 'îd olsun (Yetîm D., Mrb. 2, M. 21).

➤ **'ömr-i tavîl:** uzun ömür.

Hâzret-i pîr-i Cemâlî'ye ola ecr-i cezîl

Bâkiye 'ömr-i tavîl ola budur vird-i Yetîm (Yetîm D., Terkıb-bend 3, M. 82).

❖ **öñ:**

1. daha önce.

Şandı bir Ferhâd gelmiş kendiden öñ Kûh-ken

Dehr-i dünun cüylarla çâk-i kûh-sârın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 9).

Mey-fürüşüñ ayağı toprağıyuz çün bizden **öñ**

Ehl-i diller yüz sürüp olmuş türāb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 3).

2.bir kimse veya yerin yüzünün baktığı tarafta olan yakın yer || karşı, huzur.

Bu deşt içinde bir ser-i Mecnūn var mıdır

Leylî iti **öñinde** şikeste yalağ degül (Yetîm D., G. 124, M. 12).

Şabā sîbî sücüdî diyü girdi tekye-i bâğa

Ƙodı pîr-i bahār **öñinde** berg-i sebz-i dest-āvîz (Yetîm D., G. 71, M. 10).

‘Ömrüm olunca mey-kededen çıkmamak için

Pîr-i muğān **öñinde** Ƙurup bî ‘at eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 6).

Dest-ber-dest idüp çemende çenār

Serv-i āzād **öñinde** hıdmet-kār (Yetîm D., Mes. 2, M. 16).

Bir semend-i bād-pāy ile geçerdüm küh u deşt

Şāh-rāh idi **öñümde** her gelen yokuş iniş (Yetîm D., G. 75, M. 4).

Perveriş bulup dūr-i nā-yāb veş

Şayrefî **öñinde** bulmazdı şeref (Yetîm D., G. 96, M. 20).

Bu nazm-ı pür-ziyāya karşı düşen nezāyir

Şan āf-tāb **öñinde** yağduñ birer çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 8).

Tîre-diller **öñince** varmağdan

Ĝarazum bir şafā-yı hāñırdur (Yetîm D., G. 43, M. 3).

Ƙaşşāb **öñinde** niçeye dek yügrüşüp senüñ

Kapuña gelmeye bir iki zebh için devābb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 9).

❖ **öñ görmek [Kalıp İ.]:** bir işin ilerisini kestirmek veya bir işin nasıl bir yol alacağını

önceden anlayabilmek ve ona göre davranmak.

Ƙodı ayak Ƙaraya Ağdeñiz’üñ

Öñ gören fāyidesinden zararın (Yetîm D., K1. 1, M. 42).

❖ **öñe düşmek:** önde yürümek, yol göstermek.

Ey göz yaşı **öñüme düşüp** pişvâlık it

Ol dil-rübâ işigine gel reh-nümâlık it (Yetîm D., G. 16, M. 1).

❖ **öñüm ardum bilmemek [Kalıp İ.]:** kendinden geçmiş bir durumda olup olanı biteni, nesnelere ayırt edememek.

Aşğ müstevlî olup bir yire irgürdi yolum

Öñüm ardum bilmeyüp fark idemen şağ u şolum (Yetîm D., G. 137, M. 2).

❖ **örf:** âdet, eskiden beri gelen bir gelenek u alışılmış ve bilinen bir şey.

'Örf ile cübbe vü destân gözüñden çıkarır

'Aşğ ile ger alasin egnüñe monlâ kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 9).

Cehl ile 'ömri şarf idüp nağva

Örf ile giymegil kabâ dülbend (Yetîm D., K1. 15, M. 4).

❖ **öte:** ileri, sonra.

Nehb ü gâretler ile Pulya'yı vîrân idelüm

Geçüp andan **öte** İspanya'yı talan idelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 14).

Cây-ı emn añlama dünyâ-yı hağardur **ötesi**

Bister ü bâlîşi ço çün kara yirdür **ötesi** (Yetîm D., Mat. 16, M. 1, 2).

❖ **öz:** bir kimsenin kendi manevi varlığı, zatı, kendisi.

Bu Yetîm-i müstemendi kendü **öz** hâlinde ço

Hağ olup bir niçe ehl-i fetrete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 9).

Mağrem-i râz-ı dil itme yüri her bî-ğiredi

Âdem iseñ **özünü** itme yakın div ü dedi (Yetîm D., G. 203, M. 2).

İçüp cām-ı mağabbetden şarâbı

Özini mest ü sekrân eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 8, 14).

Gel Cemâlî işiginde **özünü** hâk der it

K'âstânuñda Yetîmî diyeler hâk derüz (Yetîm D., G. 65, M. 9).

Ziyāde servlik idüp tütme rif'atde Yetim **özün**

Tenezzül eyleyüp dağı fülāna ser-fürü itme (Yetim D., G. 166, M. 9).

Cüst ü cūda oluban 'ākil ü ferzāne şıfat

Hıdmet-i Haq'da **özün** çābük ü çālāk eyle (Yetim D., G. 169, M. 4).

Gözüye karşı tutsa şeklin ger

Zişt ü zibā **özün** görür nāzır (Yetim D., K1. 18, M. 4).

Ayağı mezlakada başı belāda yārın

Bu gün anlar ki **özün** bī-ser ü pā itmezler (Yetim D., G. 56, M. 8).

Bahār irdi kenār-ı āba gel cām-ı muşaffā tüt

Esās-ı 'aqlı ber-bād it **özün** ser-mest ü şeydā tüt (Yetim D., G. 18, M. 2).

Sivādan yummayınca göz Hüdā-bīn olmadun 'ārif

Özün güm itmeyince sen o kāmı bulmadun 'ārif (Yetim D., G. 98, M. 2).

Yetim el çek nedür bu āb u gil ta'mirine gūşış

Özün vīrāne kıl çün menzil-i vīrānedür dünyā (Yetim D., G. 5, M. 10).

❖ **özendirmek:** özenmesini sağlamak, özenmesine yol açarak teşvik etmek.

Hā çevirdi başına **özendürüp** pervāneyi

Yağdı kül itdi ğaribi itmedi āzād şem' (Yetim D., G. 92, M. 5).

❖ **özge:** değişik, kendine has, başka.

Özge hilkatle maķāmuñ idegör cāy-ı bülend

Vādī-i hulka bakarsañ dibi yok bir çekdür (Yetim D., G. 59, M. 3).

Şafā cāmından **özge** meşrebüm yok

Maħabbet nuķlı gibi maţlebüm yok (Yetim D., G. 100, M. 1).

❖ **özür:** yapılan bir kabahat ve kusur üzerine affını dilemek üzere gösterilen bahane veya sebep, mazeret.

Ey felek '**özrüñü** bildük ki nihāyet yok imiş

Haste olup düşene hiç ifākat yok imiş (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 71).

P

❖ **pā:** ayak.

Cihānuñ ser-firāzısın ki olduñ

Ṭarīk-ı ‘aşk içinde bī-ser ü **pā** (Yetîm D., G. 3, M. 4).

Hûş yār-ı vaqt bī-hûş u ser ü **pā** nā-bedîd

Bāde-peymā ser-hoş ü hengāme-i hengām mest (Yetîm D., G. 15, M. 7).

Seri pā pāyı ser eyler cihān-ı bī-ser ü **pādur**

Ḥazîzi evc ider evci ḥazîz eyler bu dünyādur (Yetîm D., G. 53, M. 1).

Mevlevîler raqş iderler bī-ser ü **pā** zerre-vār

Pertev-i ‘aşkı şalaldan āf-tāb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 3).

Ne kadar bī-ser ü **pā** vālih ü şeydāları

Şürîş-i ‘aşk ile başındaki gavgāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 3).

❖ **pā-bend itmek [Kalıp İ.]:** esir, tutsak etmek.

Terk-i ‘ādetle yine kendümüze pend idelüm

Resm ü āyîn-i cihānı nice **pā-bend idelüm** (Yetîm D., Mrb. 3, M. 18).

❖ **pā-bürehne:** yalın ayak.

Pā-bürehne kef-zenān abdāllar

Bāğa gelsün beng ü bugrā vaqtidür (Yetîm D., G. 36, M. 11).

Pa-bürehne itdügün seyr ü sülūka döymeye

Halk-ı ‘ālem itsele ger keşini āhen Dede (Yetîm D., G. 170, M. 9).

Berr ü baħrün levend ü seyyāhı

Pā-bürehne beriyye fellāhı (Yetîm D., Mes. 1, M. 4).

❖ **pā-dāş:** ayaktaş, yoldaş, arkadaş, refik.➤ **pā-dāş itmek [Kalıp İ.]:** ayakdaş, yoldaş etmek.

Fikr idüp virdüm yine aqlāma reftār u revîş

Olmadı **pā-dāş idüp** ‘allāme reftār u revîş (Yetîm D., G. 83, M. 2).

➤ **pā-dāş olmak [Kalıp İ.]**: arkadaş, yoldaş olmak.

Endişe-i dü-keveni yek-sū idenler ile

Pā-dāş olup tek ü pū eyler Yetîm-i ser-bāz (Yetîm D., G. 66, M. 10).

Fuķarāyile ki **oldum pā-dāş**

Egmedüm beglere aġalara baş (Yetîm D., G. 76, M. 1).

Biz sebük-bārān ile **pā-dāş olmazduk** bu gün

Üstümüzden ırmasaķ taħfif idüp eskālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 5).

O beyti sa'y idüp yapduńsa ķardaş

Bināy-yı Ka'be **olmaz** ańa **pā-dāş** (Yetîm D., Mes. 4, M. 16).

❖ **pā-der-gil olmak [Kalıp İ.]**: ayaġı çamurda, hareket edemeyen || rāh bağlamında ilerleyemeyen, mec. sıkıntı çeken.

Alur āheste vü peyveste mesāfe sālîk

Ey Yetîm ivme ki **pā-der-gil olur** müsta'cil (Yetîm D., G. 116, M. 14).

Faķr ile **pā-der-gil olup** ķalmışam

Guşsa vü ġam lüccesine ķalmışam (Yetîm D., Mes. 3, M. 17).

❖ **pād-şā**: padişah, hükümdar.

İki şeh-zādeler iki dil-āver **pād-şālardur**

Cenābında Ferīdün ile Keyħüsrev gedālardur (Yetîm D., Terķib-bend 1, M. 13).

Geçüp 'izzet serīrinde mu'azzedür gedā meşreb

Düşüp ġāk-i mezelletde yatur her **pādşā** meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 2).

❖ **pād-şāh**: padişah, hükümdar || sevgili.

Güzellik taħt-ġāhınıń ser-āmed **pād-şāhısın**

Turursań kişver-i cānı nola ġayl ü ġaşemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 5).

Pād-şāhum çekme gel mülk-i dile şemşir-i kîn

Eyle ol mülki ser-ā-pā ġüsn-i tedbīr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 3).

Bana bī-baħşış 'aķā-yı rütbet-i şaff-ı sipāh

Bir gedāya pīl iġsān eylemekdür **pād-şāh** (Yetîm D., Mat. 13, M. 2).

Dilā geldi gider dirken şadā-yı nevbet-i şāhī

‘Acebdür görmedim gūş eyleye bir **pād-şāhī** ben (Yetîm D., G. 140, M. 8).

Hāşşa ol şeh-i cihān-dāruñ

Baħr u ber **pād-şāhī** hünkāruñ (Yetîm D., Mes. 2, M. 84).

Pād-şāhum var iken şevķ-ı sefer

Yoluña cān virici çāker de (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 139).

Fitne iķlîmi şāhıdur ol hāl

Hüsni ili **pād-şāhıdur** ol ruħ (Yetîm D., G. 27, M. 6).

➤ **pād-şāh eylemek [Kalıp İ.]**: padişah, hükümdar etmek.

Hāce eyler bī-nevāyı sîm ü zer

Pād-şāh eyler gedāyı sîm ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 2).

➤ **pād-şālık itmek [Kalıp İ.]**: padişahlık et.

Serden hevā-yı efseri servlik it gider

‘Ālem içinde başı açuķ **pād-şālık it** (Yetîm D., G. 16, M. 6).

➤ **pād-şāh-ı kişver baħş**: ülkenin bağışlayıcı, affedici padişahı.

Sensin ol **pād-şāh-ı kişver baħş**

K’eyledüñ hînk-i çarħı ednā raħş (Yetîm D., Mes. 2, M. 31).

➤ **pād-şāh-ı Rûm**: Anadolu'nun padişahı.

Pād-şāh-ı Rûm’a rām olsun semend-i ‘izz ü nāz

K’ola mādām eblaķ-ı eyyāma refār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 11).

➤ **pād-şāh-ı şükûfe**: çiçeklerin padişahı.

Pād-şāh-ı şükûfedür çün verd

Dil-i bülbülde istemez ola gerd (Yetîm D., Mes. 2, M. 27).

❖ **pād-şeh**: padişah, sultan || sevgili.

Pād-şehden ‘aṭā vü luṭf u kerem

Bendelerden ḥaṭā vü cürm ü nedem (Yetîm D., Mes. 2, M. 125).

❖ **pāk:** temiz || iyi, güzel.

Yine ālāyış-i dehri yuyalum **pāk** olalum

Girelüm bir nemede ‘āşık-ı bî-bāk olalum (Yetîm D., Mrb. 3, M. 13).

➤ **pāk eylemek [Kalıp İ.]:** temiz, saf, katıksız etmek.

Naqş-ı ğayrıyi yuyup levh-i dili **pāk eyle**

Şafha-i cāna baqup kimdüğün idrāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 1, 10).

Nuqûş-ı ğayrdan levh-i dili **pāk eyleyüp** ol merd

Boyadi qanlara cismin sözün itmedi illāca (Yetîm D., G. 173, M. 3).

➤ **pāk tutmak:** temiz, saf tutmak.

Ruqlaruñ āyāt-ı haqqı **pāk tutsun** k’oldı çün

Ṭahr ile mess eylemek mü’minlere Qur’ân’ı farz (Yetîm D., G. 85, M. 5).

Her ne kim işidildi zişt ü pelîd

Pāk tutup şu gibi anı yu (Yetîm D., K1. 19, M. 2).

❖ **pākîze:** temiz, saf; güzel.

iki **pākîze** gevherdür ki kândan oldılar bîrün

Ki mislin görmemişdür sayrefi-i çarḥ-ı mînā-gün (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 25).

❖ **pāk-rū:** temiz can, ferah nefes.

Pāk-rū dil k’itdi ol çāḥ-ı zennehdānı melāz

Yūsuf-ı güm-geşte gūyā itdi zindānı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 1).

❖ **pā-māl-i ‘aşk:** ayak altında kalmış, çiğnenmiş aşk.

Hemān işbuyemiş diyüp de zāhid

Başuñçün çeyneme **pā-māl-i ‘aşkı** (Yetîm D., G. 205, M. 6).

❖ **pār pār:** parça parça şiddetle || yanmak veya parlamak.

Pār pār yanarken ey māh şevkuñla sine dāğı

Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerāğı (Yetîm D., Mat. 14, M. 1).

Ehl-i şevküñ eli üstinde yanup **pār pār** cām

Āteş-i ḥasret ura zümre-i ḥüssāda yine (Yetîm D., G. 185, M. 7).

Şevkunla dağ-ı sînem **pār pār** yanarken ey mäh

Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerāğı (Yetîm D., G. 206, M. 3).

❖ **paralamak:** parçalamak.

Kuyuña varur idüm ol iki ağızı qaralar

Qorqarın 'av 'av diyüp dâmen-i 'ırzum **paralar** (Yetîm D., G. 55, M. 2).

❖ **pāre:** parça.

Biñ başum olsa birini itmem dirîğ-i tîğ

Biñ **pāre** olsa tañ midur el'ân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 12).

Şikeste **pāre** vü hayretde qaldum

Mesāfe kat'ına bir merkebüm yoq (Yetîm D., G. 100, M. 11).

➤ **pāre-i bağr kebāb:** yanık bağrın, yanık kalbin parçaları.

Mest-i bed-nām olmadum tā olmayınca sākīya

Pāre-i bağrum kebābum eşk-i hūnīnüm mülüm (Yetîm D., G. 137, M. 10).

➤ **pāre-i ciger:** ciğer parçası.

Yirler etümi bir yañadan pisiler üşüp

Yoq tutmağa ağızlarını **pāre-i ciger** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 16).

➤ **pāre-i sükker:** şeker parçası.

Bulamaccak bişürmege kähî

Lāzım olmazdı **pāre-i sükker** (Yetîm D., K1. 30, M. 4).

❖ **pārelemek:** parçalamak, yaralamak.

Derd-i aşkı nideyin bilimedüm

Bağrumı **pāreleyüp** dilimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 2).

❖ **parmağ:** parmak.

Ol kadar niş urdı zenbūr-ı hāvādis aña kim

Nā-gehān balına dehrüñ **parmağın** bandı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 8).

❖ **pārs:** sofu, dîne bağlı kimse || iffetli, namuslu, temiz, doğru kimse.

Rûm'dan dervîşini bir cezbeyile celbdür

Şeyh-i hâk-i **Pārs** ü pîr-i Herât'umdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 10).

❖ **pārsā:** dînine çok bağlı, zâhit, âbit, takvâ sâhibi kimse.

Ne keyfiyyet olur keyfiyyet-i pîr-i muġān yā Rab

Derûnı vü birûnı gibi olmaz **pārsā** cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 8).

➤ **pārsā-yı 'aşk:** aşk sofusu, düşkünü.

Miyān-beste olup cāru-keşidür **pārsā-yı 'aşk**

Tehî görmez erenler hıdmet-i küy-ı hārābātı (Yetîm D., G. 194, M. 3).

❖ **pās:** kir, pas, leke.

'Āşıkuñ çok beni yād eylemedüñ

Yüri ey bî-ser ü **pāsı** çokça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 70).

Göñül āyîne-i vech-i Hüdā'sın

Şafā kesb eyle jeng ü **pāsdan** kaç (Yetîm D., G. 24, M. 6).

➤ **pās-ı kalb:** kalp kiri, pası.

Gözlerüm rüşenāsıdur ol ruġ

Pās-ı kalbüm cilāsıdur ol ruġ (Yetîm D., G. 27, M. 2).

❖ **pāşā:** paşa, komutan.

Kal'a-i Rodos'a varduġda o dem **Pāşā'ya**

Dil alup göstericek niçe mahāret Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 19).

❖ **pāy:** ayak || dip, kök, temel.

➤ **pāy-der-gil olmak [D]:** ayaġı çamurda, sıkıntıda, dertte olmak.

Esb-i tāziden olur mı ma'dūd

Pāy-der-gil ola lāgar-ı hār (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 38, 138).

➤ **pāy-ı hūm:** küpün ayağı, dibi.

‘işret-âbâd okunup maştaba vü **pāy-ı hūm**

Beytül-aḥzân dinile gūşe-i zühhâda yine (Yetîm D., G. 185, M. 3).

➤ **pāy-kübân:** yere ayak vurup oynayarak, hoplaya zıplaya || dans ederek.

Rakşî nakş itmen ki biz bu ‘âleme

Dest-efşân **pāy-kübân** gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 10).

❖ **pay almak [Kalıp İ.]:** kendi hissesine düşeni almak.

Pay alup vaşlı metâ‘ından toyımlık itmege

Geh segirdüm gâh pusi mü‘min ü tersâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 9).

❖ **pāy-ı taht:** başkent.

Bu kerr ü ferr ile Serḥân(?)u Yünân illeri mesrūr

Bu ḥâle **pāy-ı taht** ile katı Rūm illeri maḥzūn (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 34).

❖ **pāye:** makam, rütbe, derece.

Bir taht olur mı **pāye-i** tâbūt olmaya

Bir kaşr olur mı şeş-cihetinde kuşūr yok (Yetîm D., G. 99, M. 5).

Şehr-i fenâda **pāyesi** dāmân olan başum

Köhne pelâsî kânlu girîbân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 1).

‘Unf ile olma begüm **pāye-i** devletde şaḳın

Muḥtefidür niçe zillet reh-i ‘izzetde şaḳın (Yetîm D., G. 157, M. 1).

Yazup irsâl ideyin şâha gedâlar ḥâlin

Ola kim varup ide **pāyesin** efser kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 12).

Maḥbesümdür cism-i lâğar itmege cānı ḥalâş

Pāye **pāye** üstüḥānum nerd-bānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 6).

Ṭutup ṭarîḳ-ı ḥâşî terk eyle rāh-ı ‘āmı

Himmetle **pāye** eyle ser-ḥalka-i kirāmı (Yetîm D., G. 201, M. 2).

➤ **pāye-i devlet:** devlet makamı.

‘Unf ile olma begüm **pāye-i devletde** şakın

Muhtefidür niçe zillet reh-i ‘izzetde şakın (Yetîm D., G. 157, M. 1).

➤ **pāye eylemek [Kalıp İ.]:** derece atlamak, mertebe elde etmek.

Ṭutup ʔarîk-ı hâşî terk eyle rāh-ı ‘āmı

Himmetle **pāye eyle** ser-halka-i kirāmı (Yetîm D., G. 201, M. 2).

➤ **pāye-i rûhānî:** mânevi basamak.

Ehl-i dil ol yitişüp **pāye-i rûhāniye**

Haşerāta virülür mertebe-i āb u gil (Yetîm D., G. 116, M. 9).

➤ **pāye-i taht:** makam derecesi.

Ey şeh-i sâkin-i sürâdık baht

Kürsî-i çarḥ zîr **pāye-i taht** (Yetîm D., Mes. 2, M. 30).

➤ **pāye-i taht-ı hilâfet:** halifelik makamı.

Nāyib-i şâh-ı cihāndur ki ider şevket ile

Pāye-i taht-ı hilâfetde niyâbet Ƙapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 6).

❖ **pāye pāye:** parça parça.

Maḥbesümdür cism-i lâğar itmege cānı ḥalâş

Pāye pāye üstüḥānum nerd-bānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 6).

❖ **pāyende olmak [Kalıp İ.]:** kalıcı, sürekli, daimi olmak.

Ecel eylerken ey ‘âkil emel bünyādına ḥande

Olur mı dār-ı dünyāda esās-ı ‘ömre **pāyende** (Yetîm D., G. 190, M. 2).

❖ **peder:** baba.

Rüzgerin görse muvâfık gemici

Bırağur oğlını añmaz **pederin** (Yetîm D., K1. 1, M. 38).

Eb ü ecdādı ḥıdmetinde **peder**

Ṭurnacı başı idi pür şeh-per (Yetîm D., Mes. 2, M. 85).

Arayup bulmayısardur dahı māderle **peder**

Görmek isterse seni PİR Mehemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 55).

❖ **pehlevān:** pehlivan, güreşçi, yiğit.

Yine bir tîr-i müjgānuñ hevāsıyile ‘ālemde

Kemān-ı ‘aşkı çekmekde bu gün bir **pehlevāndur** dil (Yetîm D., G. 122, M. 6).

❖ **pehlū:** göğüs, gerdan.

Gāh hışm u gehi nāz eyleyürek

Olsa Beñlü Memi **pehlūda** yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 110).

➤ **pehlū-yı misk:** misk kokulu beden; gerdan.

Pōst-pūş oldum bulaldan kendüzümde büy-ı dōst

Nite kim nāfe sārıldı oldu hem **pehlū-yı misk** (Yetîm D., G. 114, M. 8).

❖ **pelā:** çul, aba || eski püskü giysi, yamalık.

Şehr-i fenāda pāyesi dāmān olan başum

Köhne **pelāsı** k̄anlu girībān olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 2).

Olmaz idüm tācir-i deşt-i cünün Mecnün gibi

Ger seg-i Leyli **pelāsı** olmasa kālā baña (Yetîm D., G. 6, M. 4).

Cāme-i zer-beft-i şāhiye teveccüh eylemez

Ol gedā kim engine aldı **pelās** u şālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 8).

Çıt‘a-i sündüs ü istebrağ iken ma‘nide

Şüretā kimi **pelās** ü kimisi aţlas imiş (Yetîm D., G. 82, M. 6).

Ne şüretle görünürse ço görinsün abdāl

Ne **pelāsa** bürinürse ço birünsün abdāl (Yetîm D., G. 118, M. 2).

❖ **peleng:** kaplan || güneş veya ay.

Her seher mihr yüzün gösterür eflāk gice

Bir **peleng** ola didiler yire dōke hūnuñ (Yetîm D., G. 108, M. 8).

❖ **pelîd:** pis, rezil || çamur.

Her ne kim işidildi zişt ü **pelîd**

Pāk tūţup ū gibi anı yu (Yetîm D., K1. 19, M. 1).

➤ **pelîd olmak:** rezil olmak.

Āhir-i neş'e ile tünd ü **pelîd**

Oluban hayli betaletler ider (Yetîm D., K1. 4, M. 6).

❖ **penāh:** koruyucusu, kollayıcısı, gözetleyicisi, himâye edeni.

Der-i devlet **penāhı** rütbesi eflākden 'ālî

Serāyı saķfı cevlān-gāh-ı mürġ-ı 'izz ü iķbālî (Yetîm D., Terķib-bend 1, M. 73).

❖ **penbe:** pembe.

Cemālî terk-i tāc ile Yetîmî ser-firāz oldı

Yüri ol terk ile sen de başılma **penbe-i** tāca (Yetîm D., G. 173, M. 12).

➤ **penbe-i dāġ:** yanık yarası, kızgın demirle vurulan damga, nişan.

Pōst kaydın ķo teni **penbe-i dāġuñ** bürüsün

İki yapraķ ile yüri 'āleme çal yūf borusun (Yetîm D., Mat. 10, M. 1).

➤ **penbe-i dāġ-ı bülbü:** bülbüün pembe yarası.

Çün āġuşteyiken **penbe-i dāġ-ı bülbü**

Vire mi bŷy-ı vefā baña gülün evrāķı (Yetîm D., G. 200, M. 9).

❖ **pençe:** el.

Pence uzadur ħamselere her ġazelüm çün

Ey ūab'-ı sŷġan-senc söz az olsun öz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 7).

➤ **pençe-i hizebr:** aslan pençesi.

Şayd-ı murāda pençe ūalup ide mi ūikār

Tercî'-i penc Yetîm olup **pençe-i hizebr** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 34).

➤ **pençe-i pür çeng:** pençe dolu.

Şirdür **pençe-i pür çeng** ile çün tab'-ı Yetîm

Neyler ol rengi ki sâz u seleb-i rübehdür (Yetîm D., G. 59, M. 9).

❖ **pend:** nasihat, öğüt.

Pendi pîr-i nâşihuñ evvel bu harf oldı ki gel

Çadrüñi bilmezler ile yimegil nân ü nemek (Yetîm D., G. 111, M. 9).

Hikmet-âmîz **pendümi** güş it

Olma bed-hûlar ile hem-zânü (Yetîm D., K1. 8, M. 1).

Saña ben bir naşihat eyleyeyin

Ki o **pend** üzere olmaya bir **pend** (Yetîm D., K1. 15, M. 2).

Çulağ tut bu Yetîm-i müstemendüñ **pendini** güş it

İrişdi gam-güsâruñ gönlüñi işimden gir ü hōş it (Yetîm D., Mrb. 2, M. 33).

Bî 'amel **pendi** virür halka firâr küllî

Şoħbete halkı ider gerçi ki da'vet vâ'ız (Yetîm D., G. 90, M. 3).

➤ **pend-i haķır:** değersiz, küçük nasihat.

Nev-cüvānum kerem it incinme

Saña pîrāncadur **pend-i haķır** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 14).

➤ **pend itmek [Kalıp İ.]:** nasihat etmek, öğüt vermek.

Terk-i 'ādetle yine kendümüze **pend idelüm**

Resm ü āyîn-i cihānı nice pā-bend idelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 17).

❖ **pende:** kul, köle, insan.

Bize Haķ nidügi bir bir cihānuñ cünbişi söyler

Gelüp bir yañadan sen de yapışma nâşihā **pende** (Yetîm D., G. 190, M. 8).

❖ **per:** kanat.

Hevā-yı Belh idüp mürşid dilerseñ ey Yetîm el-ħaķ

Per-i İbrāhîm Edhem'dür Çalātā'yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 10).

Bāz şaydından alur behre-i tām

İtdi çün kendü **periyle** pervāz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 124).

Vücūduñ kayd iken şūfî nedür uçmağa bu gūşış

Bilürsin **per** döker itse eger mürğ-ı kafes cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 6).

➤ **per açmak [Kalıp İ.]**: kanat açmak, uçmak.

Maķāmuñ ey gönül 'Anķā-şifat Kāf-ı kanā'at kıl

Zeğan veş **per açup** her āşiyāna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 6).

Ger hezārān **per açup** pervāz ide Cibrîl-i dil

Ahrakat didürür sūz-ı ħabāb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 11).

O serv-kāmete toğrı **açupdur per** gönül mürği

Yüce yirlere pervāz eylemek ister gönül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 1).

Elinden **per açup** şāhuñ iki şeh-bāz-ı derrende

Şikārı oldı cevlan-gehlerinde çarĥ-ı gerdende (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 1).

❖ **per ü bāl**: kol kanat.

Ey **per ü bāl** nā-tüvān oldum

Türk eline düşen toğan oldum (Yetîm D., Mes. 2, M. 79).

Beni Sî-mürğ'a iletirdi per ü bāl-i himmet

Dāne vü dāmı koyup zāğ u zeğandan geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 5).

➤ **per ü bāl açmak [Kalıp İ.]**: kanat açmak, uçmak.

Açsun bu gönül mürği **per ü bāl-i** maĥabbet

Vādî-i belā kūh-ı 'anā cümle düz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 5).

Per ü bāl-i tecerrüd açmayınca

Felek saķfına çıkmadıñ çü 'isā (Yetîm D., G. 3, M. 9).

❖ **perākende**: dağınık, darmadağınık, perişan.

Zebān-ı hem-rehi şaķla **perākende** sūĥandan sen

Muĥarrik olmasa itmez bu yolda bir ceres cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 9).

'Āşık olanuñ olur aḥvali **perākende**

Eṭvārı vü ef'ālî aqvāli **perākende** (Yetîm D., G. 178, M. 1, 2, 6, 10).

➤ **perākende eylemek [Kalıp İ.]**: dağınık, darmadağınık, perişan etmek.

Cem'iyet-i yārāna 'arz itme ʔarîkatden

Āyîn ü rüsüm **eyler** abdālî **perākende** (Yetîm D., G. 178, M. 4).

➤ **perākende itmek [Kalıp İ.]**: dağınık, darmadağınık, perişan etmek.

Sen zümre-i kallāşa ey ḥāce göñül virme

Der kise iken itme ol mālî **perākende** (Yetîm D., G. 178, M. 8).

➤ **perākende olmak [Kalıp İ.]**: dağınık, darmadağınık, perişan olmak.

'Āşık olanuñ **olur** aḥvali perākende

Eṭvārı vü ef'ālî aqvāli **perākende** (Yetîm D., G. 178, M. 1).

Ṭağıtduqça ruḥuñda bād zülfüñ

Perākende olur efkār derdā (Yetîm D., G. 7, M. 8).

❖ **perçem**: alna düşen kısa saç demeti, kâkül.

Perçemüñ pür-çîn idüp çok başlu 'ayyār eyleyen

Hattuñı Bağdād-ı ḥüsne eylemiş bārū-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 5).

❖ **perde**: hicap, örtü, Hak ile kul arasındaki engel.

Perdesini kesretüñ kaldur ki tā

Şāhid-i vaḥdet görinsün her ʔaraf (Yetîm D., G. 96, M. 7).

Dimesün çāk-i giribānum gören şeydā baña

Perde ol mecnūnuñam ey dāmen-i sahrā baña (Yetîm D., G. 6, M. 2).

Yağıncaḫ tōp u tüfek çün bārān

Evliyā himmeti olsun **perde** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 134).

➤ **perde-i pindār**: böbürlenme, gururlanma örtüsü.

Perde-i pindār kaldur cilve-geh kıl dideyi

Benliği terk it serir-i pād-şeh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 1).

➤ **perde-pūş:** perdeyle örtme.

Nażar ehlinden ihtirāz eyler

Perde-pūş-ı nigehtür ol kākül (Yetîm D., G. 123, M. 6).

➤ **perde-pūş-ı harem:** harem(herkesin girmesine izin verilmeyen, saygı gösterilmesi gereken yer) örtücüsü.

Perde-pūş-ı Harem'dür ol tırta

Ka'be-i pür-şafāsıdur ol ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 7).

❖ **perde-dār olmak [Kalıp İ.]:** kapıcı, koruyucu olmak.

Ṭāk-ı Kısra yapıldı k'oldı tamām

Perde-dār oldı 'ankebüt hemān (Yetîm D., K1. 20, M. 2).

❖ **perest:** tapan, tapınan, taparcasına seven.

Kūy-ı Cemālî'de ḥāl oldı Yetîm'e ğidā

Şūfî-i da'vet **perest** sen yürü baḫ ḫalvāya (Yetîm D., G. 104, M. 12).

❖ **pergāle:** parça, pay.

Şikeste-ḥāl Ferhād'un ciger **pergālesidür** hep

Degüldür lāleler yir yir ki seng-i ḫāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 5).

❖ **perhîz:** mânen yasaklanan şeylerden kendini çekmek, uzak tutmak.

Ġamuñ yir dirilür bir ḫasteyin bālîn-i miḫnetde

Buyurma ey ṭabībüm gel ölümlü ḫasteye **perhîz** (Yetîm D., G. 71, M. 6).

➤ **perhîz itmek [Kalıp İ.]:** kulu Allah'tan uzaklaştıracak şeylerden uzak durma, mâsivâdan el çekme.

Çarḫ-ı mihmān küşe **perhîz idüp** aldanmayalum

Cerb ü şirin ni'metine didügince şunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 5).

❖ **perî:** çekici güzelliği olan çok alımlı kız veya kadın, sevgili.

Bir **perî** sevdāsıyile cānı şeydā eyledüm

'Aḫl-ı pür âşüfteyi şürîde rüsvā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 1).

➤ **perī-veş:** peri gibi güzel.

Ol âdem-zâdeler iki **perī-veş** çün ki tiz itdi

Vişâl-i müddetin nâzik nişest itdi vü hîz itdi (Yetîm D., Terkîb-bend 1, M. 37).

❖ **perr:** kanat.

‘Âlem-i lâhûta yummazduk kanad yâ hû diyü

Terk-i nâsût ile açılmasa **perr** ü bâlümüz (Yetîm D., G. 64, M. 4).

➤ **perr ü bâl açmak [Kalıp İ.]:** kanat açmak.

‘Âlem-i lâhûta yummazduk kanad yâ hû diyü

Terk-i nâsût ile **açılmasa perr ü bâlümüz** (Yetîm D., G. 64, M. 4).

❖ **pertâb:** atma, atılma, sıçrama.

Dil-i aḥbâba kullâb-ı maḥabbetdür ‘izârında

Ki **pertâb** u şikenc oldı muṭarrâ zülfi ḥamlarla (Yetîm D., G. 179, M. 4).

Tîre-ḥâlüz zülf-i şeb-rengüñle devr itsün meded

Âftâb-ı şa‘şa‘a **pertâb-ı** meclis sâkıyâ (Yetîm D., G. 2, M. 4).

➤ **pertâb iden [Kalıp İ.]:** atan, iten.

‘Âşıkı lücce-i baḥr-ı ğama **pertâb iden**

Ol iki ṭurra ile çâh-ı zeḳandur bâ‘is (Yetîm D., G. 21, M. 3).

❖ **pertev:** ışık, parlaklık || sevgilinin yüzünden yansıyan ışık, sevgilinin yüzünün parlaklığı.

Pertev-i nûr-ı Cemâlî reh-nümâ-yı ‘aşḳ iken

Ey Yetîmî zühd yolın vara mı a‘mâlümüz (Yetîm D., G. 64, M. 11).

Cemâlî **pertevin** görmez Yetîmî dide-i zâhid

Žiyâ-yı şemsi mümkün mi göre ḥuffâş-ı nâ-binâ (Yetîm D., G. 4, M. 11).

Bir şeb-çerâğ uyardum anuñ **pertevî** Yetîm

Bezm-i ḥâşa oldı hezârân hezâr şem‘ (Yetîm D., G. 91, M. 9).

Pertev atma dili haq beyt-i dile

Gayrlardan süpürüp silimedüm (Yetîm D., G. 138, M. 5).

İki şem'-i hüdâdur şu'lesinde cân u dil rüşen

Zıyâ vü **pertevinde** her gönül bir vâdi-i Eymen (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 60).

Zerre-i nâ-çiz idüm bir mihr-i hâver eyledi

Câmdan **pertev** şalınca âf-tâb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 6).

➤ **pertev-i 'aşk:** aşk ışığı.

Mevlevîler raqş iderler bî-ser ü pâ zerre-vâr

Pertev-i 'aşk şalaldan âf-tâb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 4).

➤ **pertev-i mihr-i maḥabbet:** muhabbet ışığının parlaklığı.

Pertev-i mihr-i maḥabbetle gider

Ol bürüdet ki 'adū balgâmdur (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 83).

➤ **pertev-i nūr-ı cebîn:** yüzün nurlu ışığı.

Maḥv itdi ḥâk-i pâyuñe çün secde eyledük

Mihr-i münîri **pertev-i nūr-ı cebînümüz** (Yetîm D., G. 67, M. 4).

➤ **pertev-i nūr-ı Cemâlî:** Cemalî'nin nurunun ışığı.

Pertev-i nūr-ı Cemâlî reh-nümâ-yı 'aşk iken

Ey Yetîmî zühd yolın vara mı a'mâlümüz (Yetîm D., G. 64, M. 11).

❖ **pervâ:** korku, çekinme.

Gönül eyle livâ-yı âhı peydâ

Şeh-i iklim-i derd olduñ ne **pervâ** (Yetîm D., G. 3, M. 2).

❖ **pervâne:** ışığın etrafında dönmeyi seven gece kelebeği || âşık. Pervâne, şem'e (mum) âşık olarak nitelenir. Bu hayvanın gözleri çok küçüktür. Gündüzleri karanlık yerlerde bulunur. Ortalık kararınca gördüğü ışığa doğru koşar. Gözleri kamaştığı için ayrılamaz ve kendini fener, lâmba şişesi, mum ve ampul gibi şeylere çarpar; kanatları ve vücudu bu şekilde yanar. Bu nedenle aşk ve sevgiliye vefa yolunda canından

geçmenin ve kendini yakmanın sembolü olmuştur. [tas.] Tasavvuf edebiyatında şemè sevgiliyi, Allâh'ı; pervâne âşıkı temsil eder.

Şem'a-i ruhsârına zülfi şebinde ol mehûñ

Bâl ü per yakıcı bir **pervânedür** mihr-i felek (Yetîm D., G. 111, M. 6).

Bâl ü per nûr itdi bir **pervânesi** cân oynayup

İtmedi ol sūhte hâlin görüp bir dâd şem' (Yetîm D., G. 92, M. 3, 5, 8, 9).

Süz ızhâr eyleyüp dir herçi bād-â-bād şem'

Gel idüp **pervâneyi** ister k'ide ber-bād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 2).

Pervâneyi gel idüp germ olmasun inen şem'

Söyündürür dem olur **pervâneler** çerâğı (Yetîm D., G. 206, M. 7, 8).

➤ **pervâne-şifat:** geceleri ışık çevresinde dönen, kendini ateşin içine atmasıyla bilinen küçük kelebek gibi.

Ṭolanur gülşeni bülbül yine **pervâne-şifat**

Çemene oldı meğer şem'-i şeb-istân gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 5).

➤ **pervâne-veş:** geceleri ışık çevresinde dönen, kendini ateşin içine atmasıyla bilinen küçük kelebek gibi.

Devr idüp **pervâne-veş** bâl ü perüm nûr eylesem

Tañ mıdur ol şem'-i pür-envârı tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 11).

❖ **pervaz:** uçma, uçuş.

➤ **pervâz eylemek [Kalıp İ.]:** uçmak.

Cenâb-ı cilve-geh-i 'aşka **eyleyüp pervâz**

Ḳanaduñ altına al bu sipihr eyvânın (Yetîm D., G. 144, M. 9).

O serv-kâmete toğrı açupdur per gönül mürği

Yüce yirlere **pervâz eylemek** ister gönül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 2).

Sen de bir 'âleme **eyle pervâz**

Rûh-ı Ḳuds'ün diyeler hem-demidür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 89).

➤ **pervāz itmek [Kalıp İ.]**: uçmak.

Ger hezārān per açup **pervāz ide** Cibril-i dil

Ahrakat didürür sūz-ı ḥabāb-ı Mesnevī (Yetîm D., G. 198, M. 11).

Bāz şaydından alur behre-i tām

İtdi çün kendü periyle **pervāz** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 124).

❖ **perveriş bulmak [Kalıp İ.]**: beslenmek, yetişmek, yetiştirilmek.

Perveriş bulup dūr-i nā-yāb veş

Şayrefi öñinde bulmazdı şeref (Yetîm D., G. 96, M. 19).

❖ **Perviz-i Hüsrev**: Hürmüz'ün oğlu İran hükümdarının Husrev'in lakabı || ikbal ve izzet sahibi, galip.

Ḥurūş-ı Bī-sütün'ı şorma gel **Perviz-i Hüsrev'den**

O şūr-engiz-i Şirîn'i şorarsan Kūh keh'den şor (Yetîm D., G. 37, M. 3).

❖ **pes**: artık, sonra, öylece.

Şeş-cihātı terk idüp ey dil olıgör bī-cihāt

Rāst u çep pīş ü **pes** bu zīr ü bālā suḥredür (Yetîm D., G. 39, M. 4).

Pes Cemālī derdidür āşüfte-ḥāl iden beni

Ey Yetimī şanmağıl kim gayrı derdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 11).

❖ **pest**: alçak, aşağı.

Düşmenüm **pest** degülmüşse eger

Sebt olaydı şuhuf-ı dehre neler (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 33).

➤ **pest etmek [Kalıp İ.]**: aşağı duruma getirmek, değerini düşürmek, alçaltmak.

Nola bālā vü **pest itsem** eninüm

Belā bezmindeyin zīr ü bemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 9).

➤ **pest eylemek [Kalıp İ.]**: aşağı duruma getirmek, değerini düşürmek, alçaltmak.

Gül-bāng-i vird-i ḥān-kaḥı **pest eyledüm**

Şaldum bu fānī deyre çü bāng-i derāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 3).

❖ **peşe-i nâçiz**: önemsiz, değersiz meslek.

Hâtırâ itmez gedâ fikr-i ser-i Keyhüsrev'i

Peşe-i nâçiz veş ol mağz-ı Nemrüd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 6).

❖ **peşimân olmak [Kalıp İ.]**: yaptığı şeyin yanlış sonuç verdiğini görerek üzölmek, yaptığına hayıflanmak, esef etmek.

Bölbölün hâlini ger eylese iz'ân gönçe

Zulm-ı bî-dâdına **olurdu peşimân** gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 2).

❖ **peşmine**: hırka.

Giremez bu jende-i hünin-tırâza zâhidâ

Bahye-i rengin ile **peşminesi** ârâste (Yetîm D., G. 171, M. 6).

❖ **pey**: iz, işaret, nişan.

Hızr-ı hüceste **pey** olalı bedreka baña

Gelmez hücum-ı hâtırâdan tefrika baña (Yetîm D., G. 1, M. 1).

Gel nidâ-yı gayb ile Hızr-ı hüceste **pey** gibi

Ğam beyâbânındaki tenhâya ey bâng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 5).

❖ **peyâm**: haber.

Ketm eyle râz-ı 'aşkı mühr-i süküt urup tâ

İre sürüş-ı gaybuñ cân güşma **peyâmı** (Yetîm D., G. 201, M. 6).

❖ **pey-â-pey**: art arda, peş peşe.

Pey-â-pey död-ı dil sakf-ı semâya

Sütün gibi dikilmez bir şebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 7).

❖ **peyda**: açıkta ve meydanda olan, âşikâr, zâhir.

➤ **peydâ eylemek [Kalıp İ.]**: açık, anlaşılır etmek.

Göñül **eyle** livâ-yı âhı **peydâ**

Şeh-i iklim-i derd olduñ ne pervâ (Yetîm D., G. 3, M. 1).

Olup ‘ummān-ı eşk içinde ğavvāş

Ma‘ānī dürlerini **eyle peydā** (Yetîm D., G. 3, M. 14).

Dil-i pür derdümüñ **eyledi peydā** göynüklerinden

Bu çihrem rengini reng-i za‘ferān eyleyen ṭālī‘ (Yetîm D., G. 93, M. 7).

Ḳaldurup eflāke dıkdüm bir sütün-ı âteşin

Ya‘nī ol nā mihr için bir āh **peydā eyledüm** (Yetîm D., G. 129, M. 8).

➤ **peydā itmek [Kalıp İ.]**: açık, anlaşılır etmek.

Peydā idüp neşāt-ı reh-i mā-verāyı ben

Ḳovdum bu cāy-ı hüznü vü mātem serāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 1).

Na‘ralar **peydā idüñ** her gūşeden ey ehl-i şevḳ

Cūş idüp çün pür-enin oldı rebāb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 7).

Yetîm ol baherden **itdi** ma‘ānī dürlerin **peydā**

Ki ḥāşāk u ḥas olmışdur fülān ibn-i fülān anda (Yetîm D., G. 180, M. 9).

❖ **peygām**: haber, bilgi.

Nāme de açılup mecālisde

Vāḳıf ide ‘avāmı **peygāma** (Yetîm D., G. 181, M. 8).

❖ **peyk**: haber, mektup getirip, götürün.

Nitekim sebze de nesīm-i bahār

Peyk-i peyvende gibi ide güzār (Yetîm D., Mes. 2, M. 130).

➤ **peyk-i peygām**: haber ve mektup taşıyan kimse, haberci.

Ḥuzūr-ı pür-ḥuyūra **peyk-i peygām**

Yitişdürdi sūḥan res çün saḥīfe (Yetîm D., K1. 28, M. 1).

❖ **peykān**: temren || sevgili/güzel’in kirpiği.

➤ **peykān-ı dil-düz**: gönül delen, kalbe batan temren (sevgilinin kirpiği).

Geçüp tır-i müjeñ şadra oturdu ey kemān-ebrū

‘Acep **peykān-ı dil-düzun** dimezse cānuma berḥiz (Yetîm D., G. 71, M. 4).

➤ **peykān-ı zehr-ālūd-ı dōst:** dostun zehirli oku.

Ṭoğrılıp **peykān-ı zehr-ālūd-ı dōst**

Geldüince sineñi eyle hedef (Yetîm D., G. 96, M. 13).

❖ **peymā:** ahit, şart, muahede, yemin.

Cāmî-i şevk **peymā** işitse keyfiyyetüm

Şābāş idüp diyeydi ey tab'-ı nükte pervāz (Yetîm D., G. 66, M. 5).

Ḥaṭvesinde sāhat-i kevneyni idbār eylesün

Mıkrā'a çal bādiye **peymāya** ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 8).

Ey Yetîm olmayıcağ bād-ı cihān **peymā** veş

Sa'b yollarda qalursın dem-i rihletde şağın (Yetîm D., G. 157, M. 13).

❖ **peymān eylemek [Kalıp İ.]:** yemin etmek, söz vermek.

Şarāb-ı pür-neşāṭı sunma ki ger **eylese peymān**

İnanma ğam-fezā bir ser-nigün peymānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 5).

❖ **peymāne:** büyük kadeh (içi şarap dolu kadeh bağlamında).

Şarāb-ı pür-neşāṭı sunma ki ger eylese peymān

İnanma ğam-fezā bir ser-nigün **peymānedür** dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 6).

Sūḥan-ı 'aşka gelse mestāne

Şuna Cāmî'ye şevki **peymāne** (Yetîm D., Mes. 2, M. 50).

❖ **peyvend:** ulaşma, varma, erişme.

Nitekim sebzedede nesim-i bahār

Peyk-i **peyvende** gibi ide güzār (Yetîm D., Mes. 2, M. 130).

İcāzet riştesine lafz-ı dūr-bār oldu çün **peyvend**

İki şeh-zāde hünkāruñ dü-çeşmin la'l-riz itdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 39).

➤ **peyvend eylemek [Kalıp İ.]:** bağlamak.

Cānı ālüfte idüp **eyleme** kendün **peyvend**

Anlara himmeti ola ğayret-i akrānda şağın (Yetîm D., G. 156, M. 7).

❖ **peyveste:** bitişik, birbirine ulaşmış.

Alur âheste vü **peyveste** mesâfe sâlik

Ey Yetîm ivme ki pâ-der-gil olur müsta‘cil (Yetîm D., G. 116, M. 13).

❖ **pîl:** fil.

Bana bî-baḥşîş ‘aṭâ-yı rütbet-i şaff-ı sipâh

Bir gedâya **pîl** iḥsân eylemekdür pād-şâh (Yetîm D., Mat. 13, M. 2).

❖ **pinhân:** gizli, saklı.

Yâ vâşıl-ı şadef yâ şikâr-ı neheng olur

Deryâ-yı eşk-i didede **pinhân** olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 4).

Ehl-i ikrâr ol gözüm dervîşlik itsün zuhûr

Kim gözinden münkirüñ **pinhân** imiş dervîşlik (Yetîm D., G. 106, M. 6).

➤ **pinhân eylemek [Kalıp İ.]:** saklamak, gizlemek.

Şu kim tekmiil-i ‘irfân eylemişdür

Çeküp kendüyi **pinhân eylemişdür** (Yetîm D., G. 49, M. 2).

❖ **pîr:**

1. yaşlı, ihtiyar, yol gösteren, rehber.

1.1. bilgi ve görgüsüyle saygı duyulan kimse, manevi önder.

Rûm’dan dervîşini bir cezbeyile celbdür

Şeyḥ-i ḥâk-i Pârs ü **pîr-i** Herât’umdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 10).

Muḥaşşal bu ki **pîr-i** ‘aql-ı fa‘al

Çarışup mâder-i dehr ile çün şîr (Yetîm D., K1. 36, M. 3).

Hazret-i **pîr-i** Cemâlî etegin tutdun ise

Ey Yetîmî olugör ebkemi dervîşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 13).

Dimeyüp ḥâş u ‘âm u küdek ü **pîr**

Yada vü âşinâya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 5).

'Aşk **pīridür** Cemālī ey Yetīmī merd iseñ
Zeyline idüp teşebbüs gayrdan kendüñi çek (Yetîm D., G. 111, M. 11).

Ben bu rezm içre nâ-gehân bir **pīr**
Câna atdı kemân-ı cezbese tîr (Yetîm D., Mes. 2, M. 99, 111).

Emr-i Hâk irdi sefer eyledi çün **pīr** Cemâl
Rûm'da saña karar oldu Yetîm emr-i muhâl (Yetîm D., Mrb. 3, M. 21).

Pîrlikde oldu dîvânen Yetîm
Eyledüñ ol **pîri** uşlu a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 10).

Hâzret-i **pîri** kodı hayret ile hasretde
'Andelibine vedâ' itdi gidüp ol gül-i ter (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 27, 81).

İhtiyar eylemişem pîr-i muğân **pîrümdür**
Felege mey-kedeyi viremez yirümdür (Yetîm D., G. 42, M. 1).

➤ **pîr-i 'aşk**: aşk üstadı.

Sırrını ifşâ iderdi **pîr-i 'aşk-ı** hân-kâh
Kan hayrân itmeseydi vâkıf-ı esrârını (Yetîm D., G. 199, M. 3).

➤ **pîr-i bahâr**: bahar şeyhi.

Şabâ sîbî sücûdî diyü girdi tekye-i bâğa
Kodı **pîr-i bahâr** öñinde berg-i sebz-i dest-âvîz (Yetîm D., G. 71, M. 10).

➤ **pîr-i çarh**: feleğin üstadı.

Ey **pîr-i çarh** kaldı taş altında elleri
Rağm eyle bu Yetîm'üñ elin al atalık it (Yetîm D., G. 16, M. 9).

➤ **pîr-i dānā**: ârif, âlim pîr.

Cüvânâ cehli ref' idüp hevâdan ictinâb eyle
Yetiş bir **pîr-i dānāya** kemâlât iktisâb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 2).

➤ **pîr-i Herât**: Herat şehrinin piri.

Rûm'dan dervîşini bir cezbeyile celbdür
Şeyh-i hâk-i Pârs ü **pîr-i Herât'umdan** ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 10).

- **pīr kılmak [Kalıp İ.]**: görmüş geçirmiş, bilge kişi haline getirmek.

Du'âyile didi her kişi târîh

ilâhî **kıl** bu tıfl-ı tâzeyi **pīr** (Yetîm D., K1. 36, M. 10).

- **pīr-i muġān**: meyhaneci || sevgili.

İhtiyar eylemişem **pīr-i muġān** pīrümdür

Felege mey-kedeyi viremezsin yirümdür (Yetîm D., G. 42, M. 1).

Giceki bed-mestliklerden bi-ĥamdi'llāh bu gün

Gitdi yādından ne kim **pīr-i muġān** ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 10).

'Ömrüm olunca mey-kededen çıkmamak için

Pīr-i muġān öñinde turup bī'at eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 6).

Şu meclis kim ayak başmak diler **pīr-i muġān** anda

Sebük şalınmasun sâķi şaķın rıtl-ı girān anda (Yetîm D., G. 180, M. 1).

- **pīr-i nā-bāliġ**: toy, tecrübesiz pīr.

Yürürken ökçeñi başup ecel ey **pīr-i nā-bāliġ**

Nedür bu itdüġüñ tül-ı emel ey **pīr-i nā-bāliġ** (Yetîm D., G. 95, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

- **pīr olmak [Kalıp İ.]**: yaşlanmak.

Pīr oldum olmadum ol nev-cüvāndan nā-ümīd

Olmazın āĥir nefes rûĥ-ı revāndan nā-ümīd (Yetîm D., G. 32, M. 1).

Bāde çünkim 'aşā-yı pīrāndur

Pīr oldum 'aşāya düşdi gönül (Yetîm D., G. 121, M. 6).

- **pīr-i nāşih**: nasihat veren pīr.

Pendi **pīr-i nāşihuñ** evvel bu ĥarf oldı ki gel

Ķadrüñi bilmezler ile yimegil nān ü nemek (Yetîm D., G. 111, M. 9).

- **pīr-i şad-sāle**: yüz yıllık pīr.

Şabî veş **pīr-i şad-sāle** yatur gehvāre-i tende

Yeni dü-sāle oġlancık taşaddur ehli babadur (Yetîm D., G. 53, M. 7).

❖ **Pîr Mehemmed Çelebi:** Cemal Efendi'nin oğlu.

Mîve-i bâğ-ı İrem **Pîr Mehemmed Çelebi**

Şâh-ı Tûbi-i Harem **Pîr Mehemmed Çelebi** (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 23, 24, 49, 50, 52, 54, 56, 58).

❖ **pîrân:** yaşlı, ihtiyarlık zamanı.

Nev-cüvânum kerem it incinme

Saňa **pîrâncadur** pend-i haķîr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 14).

➤ **pîrân-ı tarîk:** manevi yolun yaşlıları, ihtiyarları.

Hazer it bahs ü cedel eyleme **pîrân-ı tarîk**

Ķavl-i irşâd üzere çün u çirâ sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 11).

❖ **pîrâye olmak [Kalıp İ.]:** süslenmek, güzelleşmek.

Nitekim deşt ü bâğ u şahrâya

Ola derd ile lâle **pîrâye** (Yetîm D., Mes. 2, M. 128).

❖ **pîrehen:** gömlek.

Çıkarup **pîreheni** Pîr Mehemmed Çelebi

Giydi derdâ kefeni Pîr Mehemmed Çelebi (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 49).

❖ **pîrlîk:** yaşlılık, ihtiyarlık.

Pîrlîkde oldı dîvânen Yetîm

Eyledüñ ol pîri uşlu a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 9).

Pîrlîk irdi cüvânlık hevesi niceye dek

Nefsüñ uş uşlâ bu aldaması niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 1).

Pîrlîk vaktinde hâli olma bir dem bâdeden

İster iseñ bir daħı 'ahd-i şebâbı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 7).

❖ **pisi:** kedi.

Yirler etümi bir yañadan **pisiler** üşüp

Yok tutmağa ağızlarımı pâre-i ciger (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 15).

❖ **pīş:** evvel, önce.

Şeş-cihâtı terk idüp ey dil olıgör bî-cihât

Râst u çep **pīş** ü pes bu zir ü bālā suhredür (Yetîm D., G. 39, M. 4).

❖ **pīş-keş-i cān:** can hediyesi, armağanı.(canını sevgiliye hediye etmek, feda etmek).

Pīş-keş-i cān iledür kūyuña varduqça Yetîm

Dimedüñ rahm ile bir kez be ne zaħmetdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 9).

❖ **pīşvā:** önder, başkan, reis.

Mülük-i āl-i Selçuk ile Sāsānîlere nisbet

çerāg u çeşm-i ‘Osmānî delîl ü **pīşvālardur** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 16).

➤ **pīşvālık itmek [Kalıp İ.]:** önderlik etmek.

Ey göz yaşı öñüme düşüp **pīşvālık it**

Ol dil-rübā işigine gel reh-nümālık it (Yetîm D., G. 16, M. 1).

❖ **piyāde:** yayaş.

Faris iken **piyāde** oldı gönül

Alçağ oldı fütāde oldı gönül (Yetîm D., G. 120, M. 1).

❖ **piyāle:** içki kadehi, şarap kadehi.

Yürür devr eyleyüp tırmaz **piyāle** ey Yetîm aşlā

Meğer bezm-i neşāţ-engîze ibn-i māsîdür sākî (Yetîm D., G. 208, M. 9).

❖ **poca:** Geminin rüzgâr almayan tarafı, rüzgâr altı. Genellikle zıddı olan orsa ile beraber kullanılır.

Pocalar orsa varur çeynetmez

Añlayanlar çalazuñ şür u şerin (Yetîm D., K1. 1, M. 5).

❖ **portakāl:** portakal.

Allāh Allāh diyü engine tıonanmā şalalum

Portakāl memleketin Südde’ye varup alalum (Yetîm D., Mrb. 1, M. 18).

❖ **pōst:** post, deri || beden.

Pōst kaydın o teni penbe-i dāguñ bürüsün

iki yaprak ile yüri 'āleme al yūf borusun (Yetīm D., Mat. 10, M. 1).

➤ **pōst-pūş:** post giyen.

Dōst diyü ağırur her **pōst-pūş**

Buña şāhiddür ħurūş-ı eng ü def (Yetīm D., G. 96, M. 15).

➤ **pōst-pūş olmak [Kalıp İ.]:** post giyen olmak.(sufi olmak).

Pōst-pūş oldum bulaldan kendüzümde bŷy-ı dōst

Nite kim nāfe sārıldı oldu hem pehlŷ-yı misk (Yetīm D., G. 114, M. 7).

❖ **pŷ:** yürümek, koşmak.

Dāmen-i deşt ise Mecnŷn'ı giribān-āk idŷp

Vādī-i mihnetde itmişdür tek ü **pŷdan** zebŷn (Yetīm D., G. 145, M. 6).

❖ **pŷd:** arga, dokumada enlilemesine atılan atkı.

Tek ü **pŷda** nesim ü bād-ı şimāl

Ĥoş-hevāyile dehr māl-ā-māl (Yetīm D., Mes. 2, M. 3).

❖ **pŷl-ı erāzil:** pek alak ve soysuz kimselerin akesi.

Otuz ŷ aası yevmī gelŷrken

Anı celb eyledi **pŷl-ı erāzil** (Yetīm D., K1. 5, M. 4).

❖ **pulya:** Osmanlılar'ın İtalya'ya yönelik ilk askeri harekātı olan Otranto bölgesi Osmanlı kaynaklarında Pulya(Polya) diye adlandırılır. Ayrıca Adriyatik'in gŷneybatı kıyısının en ucunda yer alması dolayısıyla bir kŷprŷbaşı olarak kabul edilir. İbn Kemal, Pulya'nın coğrafyasını tanımlarken Akdeniz ile evrili bulunduğunu açıklar. Pulya'nın bŷyŷk bir yer, mamur bir memleket ve ve ŷrŷnŷnŷn bol olduunu yazar.(kaynak: İslam Ansiklopedisi). Pulye'nŷñ ħālī oyup kıyıların.

Nehb ŷ gāretler ile **Pulya'yı** virān idelŷm

Geŷp andan ŷte İspanya'yı talan idelŷm (Yetīm D., Mrb. 1, M. 13).

❖ **pulye:** Osmanlılar'ın İtalya'ya yönelik ilk askeri harekâtı olan Otranto bölgesi Osmanlı kaynaklarında Pulya(Polya) diye adlandırılır. Ayrıca Adriyatik'in güneybatı kıyısının en ucunda yer alması dolayısıyla bir köprübaşı olarak kabul edilir. İbn Kemal, Pulya'nın coğrafyasını tanımlarken Akdeniz ile çevrili bulunduğunu açıklar. Pulya'nın büyük bir yer, mamur bir memleket ve ve ürününün bol olduğunu yazar.(kaynak: İslam Ansiklopedisi).

Kaçalar tente fora eyleyürek

Pulye'nüñ hâli koyup kıyılarn (Yetîm D., K1. 1, M. 20).

❖ **pupa:** geminin arkası.

Pupadur gerçi şakın yaprakdan

Gele nâ-geh şavamazsın hâtarın (Yetîm D., K1. 1, M. 7).

❖ **pusi:** öpücük.

Pây alup vaşlı metâ'ından toyımlık itmege

Geh segirdüm gâh **pusi** mü'min ü tersâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 10).

❖ **pusla:** pusula.

Puslayı gözlük idindi gözine

Ol ki deryâda didi yol seçerin (Yetîm D., K1. 1, M. 11).

❖ **püş:** örtü.

Merdilik iklim-i dil seyyâhı olmağdur Yetîm

Ol ki çâder **püş** zendür oldı seyyâh-ı cihân (Yetîm D., G. 155, M. 10).

❖ **püşide:** örtülmüş, gizli.

'Âşık-ı pür hâle **püşide** degül ahvâlümüz

Nükte-dân-ı 'ilm-i 'aşka nite kim aqvâlümüz (Yetîm D., G. 64, M. 1).

❖ **püte-i gam:** dert, üzüntü tavası(kabı).

Püte-i gamda zer-i hâliş iden 'uşşâkı

Tâb-ı hicrân ile ol sîm bedendür bâ'ış (Yetîm D., G. 21, M. 5).

❖ **pūye:** koşma, seğırtme.

Pūyede esb-i şevketüñ çün berķ

Ṭolı na'lı şerārı ğarb ile şark (Yetîm D., Mes. 2, M. 33).

❖ **pül-i rāh-ı haṭar:** tehlikeli bir köprü.

Bir **pül-i rāh-ı haṭardur** bu cihān-ı köhne

Hazer it ğaflet ile geçme ayak baş muḥkem (Yetîm D., G. 125, M. 3).

❖ **pür:** çok, dolu, pek çok.

Sît ü sadā-yı 'aşk ile **pürdür** kulağumuz

Zāhid 'aceb mi gelse sözüñ laķlaķa baña (Yetîm D., G. 1, M. 5).

Gevher-i nā-yāb ile **pür** ḳulzüm-i ṭab' uñ Yetîm

Eyleyüp ḥavf-ı neheng olma o kāndan nā-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 13).

Şehler ol 'āmîyi eylerler nedîm-i ḥāş kim

Güft ü güyi **pür** nifāķ olup vifāķı suḥredür (Yetîm D., G. 38, M. 6).

Şirdür pençe-i **pür** çeng ile çün ṭab'-ı Yetîm

Neyler ol rengi ki sâz u seleb-i rübehdür (Yetîm D., G. 59, M. 9).

'Āşık-ı **pür** ḥāle pūşide degül aḥvālümüz

Nükte-dān-ı 'ilm-i 'aşka nite kim aḳvālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 1).

Gūş-ı zamāne zārumuz ile **pür** oldı āh

Cānā niçün ḳulağuña irmez enînumuz (Yetîm D., G. 67, M. 7).

Āşub u şür-ı dehr ile ey dil ḥuzūr yok

Pürdür ğumüm-ı ḥādise cāy-ı sürür yok (Yetîm D., G. 99, M. 2).

Leylî ki raḥne eyledi Mecnūn kâsesin

Pür ni'met-i beşāret idüpdür şımaķ degül (Yetîm D., G. 124, M. 10).

Ḳırba vücūdı lâğar idüp çek riyāzeti

Menzil-geh olmadın saña **pür** mūr u mār ev (Yetîm D., G. 161, M. 8).

Nice üns eyleyeyin nāz u na'im-i dehre

Dīv-i merdüm ḥör ile **pür** reh-i vaḥşetdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 6).

Dürri-şeh-vār ile **pür** bir bahrdür ṭab'-ı Yetim

'İkd-ı lü'lüyile ey gencinesi ārāste (Yetim D., G. 171, M. 9).

Ḳanlu yaşlarla ciger **pür** çihreden dāğ üzre eşk

Rūm'dan söynür gibi āḥir kızılbaş ocağı (Yetim D., G. 197, M. 5).

Pür düd idelden āhı dāğ-ı ciger çerāğı

Bu nüh oldı ḳabānuñ bī-nūr u fer çerāğı (Yetim D., G. 206, M. 1).

'Aşḳ ile **pür** rahne vü vīrāne dilsin ey Yetim

Ol sebebden bir ḥarāb-ābāda beñzetdüm seni (Yetim D., G. 207, M. 11).

Yüzi dilencinüñ ḳaradur ṭorbası ṭolu

Bir yüzi ḳarayın nola **pür** olsa ni'metüm (Yetim D., Terci-bend 1, M. 56).

Der-i dīvān-ı şāhiye ne nisbet ser-te-ser dünyā

Bu yetmiş iki millet **pür** cihān bir gūşe-i ḥālī (Yetim D., Terki-bend 1, M. 76).

Şehler ol 'āmīyi eylerler nedim-i ḥāş kim

Güft ü gūyi **pür** nifāk olup vifākı suḥredür (Yetim D., G. 38, M. 6).

Yumayınca cāndan el ḡavvāş-ı ḳa'r-ı **pür** neheng

İtmedi deryā şadefden bir dür-i nā-yāb feyz (Yetim D., G. 86, M. 7).

Cān-güdāz ü sīne **pür** sūzān imiş dervişlik

Dīde giryān ü ciger biryān imiş dervişlik (Yetim D., G. 106, M. 1).

Beni bezminde cānānuñ girān-cān eyleyen ṭālī'

Beni ol bezm-i **pür** remz içre nā-dān eyleyen ṭālī' (Yetim D., G. 93, M. 2).

Eb ü ecdādı ḥıdmetinde peder

Ṭurnacı başı idi **pür** şeh-per (Yetim D., Mes. 2, M. 86).

Tenedir nāy-ı tarabnāk ile bu bezm-i cihān

Pür iken 'āşıḳuñ eglencesi şīven oldı (Yetim D., G. 212, M. 8).

➤ **pür-āb eylemek [Kalıp İ.]:** gözyaşı dolu etmek.

Cemālī gibi gel sen de Yetimī derd-i 'aşḳ ile

Yürekden āh idüp her dem iki gözün **pür-āb eyle** (Yetim D., G. 188, M. 10).

➤ **pür-cefâ:** cefası çok, cefa dolu.

Yine derd ü belâya gönül

Ya'nî bir **pür-cefâya** düşdi gönül (Yetîm D., G. 121, M. 2).

➤ **pür-çîn itmek [Kalıp İ.]:** kıvrım kıvrım etmek.

Perçemün **pür-çîn idüp** çok başlu 'ayyâr eyleyen

Hattunî Bağdâd-ı hüsne eylemiş bārū-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 5).

➤ **pür-enîn:** inilti dolu, çok iniltili.

Na'ralar peydâ idün her güşeden ey ehl-i şevk

Cüş idüp çün **pür-enîn** oldu rebâb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 8).

➤ **pür-fitne:** fitne dolu.

Hâl-i hindü la'l-i nâbuñdan senün **pür-fitnedür**

Şür u şerden hâlî olmaz açsa bir zengi şarâb (Yetîm D., G. 12, M. 7).

➤ **pür-füsün-ı şî'r:** şiiir sırları, efsunları ile dolu.

Pür-füsün-ı şî'r ile şöyle muqayyeddür Yetîm

Eylemez bu nev' ile tab'ın hezâr efsün bend (Yetîm D., G. 34, M. 9).

➤ **pür-ḥalel:** eksiklik dolu.

Tâḳ-ı minâdan Yetîm eyle ḥazer bir kimseye

Olmadı bu **pür-ḥalel** kâşâne künc-i 'âfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 10).

➤ **pür itmek [Kalıp İ.]:** doldurmak.

Mey-kede künci mücâvirleriyüz ey sâkî

Na'ralardan yiridür **pür idevüz** âfâḳı (Yetîm D., G. 200, M. 2).

➤ **pür-neşv:** çok ürün veren, bereketli, bol.

Nihâl-i tâzeyile o iki serv-i ḳad-i mevzün

'Adâlet sebzezarı içre **pür-neşv** ü nemâlardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 22).

❖ **pür-gû:** çok söyleyen, bol konuşan, çalçene.

Şanma **pür-gû** olanı ma'rifete âgehdür

Neş'e-i 'ilme 'alâmet sühan-ı kütehdür (Yetîm D., G. 59, M. 1).

➤ **pür ezhâr-ı bâg-ı hüsn-i behcet:** güzellikler, şirinlikler dolu çiçek bahçesi.

Hayâlî şâh-ı **pür ezhâr-ı bâg-ı hüsn-i behcetdür**

Yetîm esmâr-ı hikmetle dıraht-ı sâye-güsterdür (Yetîm D., G. 62, M. 7).

❖ **pürhâl:** kederli.

'Âşık-ı **pürhâle** pûş î de degül aĥvâlümüz

Nükte-dân-ı 'ilm-i 'aşka nite kim aĥvâlümüz (Yetîm D., G. 64, M. 1).

❖ **pürsiş-i hâl eylemek [Kalıp İ.]:** halini, durumunu sormak.

Ey Cemâlî şâh olurdu bu Yetîmî çâkerüñ

Pürsiş-i hâl eyleyüp bir kez diyeydüñ ey kulum (Yetîm D., G. 137, M. 12).

❖ **pür-süz:** çok yanık, çok yakıcı, çok belalı.

Gayret ocağıdur çün şî'r-i Yetîm-i **pür-suz**

Efsürde olup itmez tümârı cer çerâğı (Yetîm D., G. 209, M. 9).

Bir Yetîm'em sîne-i **pür-süz** u âteşnâkde

Her siyeh dâğı benüm göynüklü ñânım şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 9).

➤ **pür-süz olmak [Kalıp İ.]:** çok yanık olmak.

Pür-süz tâ ki **olmaya** divân u defteri

Şayman ĥisâbâ şâ'ir-i rengîn-edâyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 13).

❖ **püserin:** oğul, erkek çocuk.

Olmağa sîne-i mecrûha yağı

Meger iĥsân ide kâfir **püserin** (Yetîm D., K1. 1, M. 52).

R

❖ **ra'd:** gök gürültüsü.

Bārān u **ra'd** şanmañuz aḥvālümü görüp

Zārılık ile girye ider her zamān ebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 31).

❖ **rāğ:** bağlık, bahçelik.

Nālede her mürğ-i hoş-destān-serā

Bāḥ u **rāğ** u verd-i ḥamrā vaḥtidür (Yetîm D., G. 36, M. 4).

Bu bāğ u **rāğda** her nehr-i cārī

Saña tefhîm için bir rihlet ancağ (Yetîm D., G. 102, M. 3).

❖ **rağbet eylemek [D]:** isteyip alâka göstermek, îtibar etmek, meyletmek, teveccüh etmek.

Künc-i 'uzlet var iken añmañ Yetîm'e 'ālemi

Eylemez mürğ-i kafes **rağbet** cihānuñ bāğına (Yetîm D., G. 176, M. 10).

❖ **rāğıb:** rağbet edici, eden, istekli.

Zāt-ı Ḥağ envārına müstāğrağ iken **rāğıbz**

Baḥr içinde ṭālib-i mā oldığı gibi semek (Yetîm D., G. 111, M. 3).

Ḥālīyen vird ü zikre **rāğıb iken**

Nağd-i a'mālümü muḥāsib iken (Yetîm D., Mes. 2, M. 107).

➤ **rāğıb olan [Kalıp İ.]:** rağbet eden, istekli olan.

Şanki şuda şuarur māhī-i teşne eyledi

Zātına **rāğıb olan** müstāğrağ-ı envārını (Yetîm D., G. 199, M. 6).

➤ **rāğıb olmak [Kalıp İ.]:** istekli olmak.

Maşrafına **rāğıb olur** ehl-i dil

Ṭālib olan zātına olur ḥacil (Yetîm D., Mes. 3, M. 29).

❖ **rağmet-i 'āşık:** aşığın değeri, kıymeti.

Rağmet-i 'āşık bu gün dīdāra karşı yanmağa

Himmet-i zāhid bihişt-i heşt bābı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 3).

❖ **rāh:** yol, tarîk, istikamet.

Bir adım **rāh-ı** Cemālî'yî Yetîmî varıma

Ťutmayan cān u gönülden reh-i faqr u fāqa (Yetîm D., G. 183, M. 11).

Nerm revkiler ider Ťab'um semendi sebzede

Rāh-ı seng-i hārede añup sıfālî kalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 8).

'Adem ser-ħaddine iltüp güm itdüm çünkü **rāhı** ben

Vücüd iklimine mümkün midür itmek nigāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 1).

Baña **rāh** u revişden Ťorma ey şeyh

Ki sūfî-veş benüm bir mezhebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 3).

➤ **rāh-ı 'adem:** yokluk yolu.

Götür at raht-ı vücūdı gözüñ aç kılma ki hep

Düzdi **rāh-ı 'ademe** yollarını kâfileler (Yetîm D., G. 57, M. 6).

➤ **rāh-ı 'ām:** alışlagelen, alışkanlık haline getirilen yol.

Ťutup tarîk-ı hāşı terk eyle **rāh-ı 'āmı**

Himmetle pāye eyle ser-ħalka-i kirāmı (Yetîm D., G. 201, M. 1).

➤ **rāh-ı bedi:** kötülük, fenalık yolları.

Yār gösterse işiginde rakībün hāzer it

Var imiş **rāh-ı bedi** hîle-i şeytānda şaқın (Yetîm D., G. 156, M. 6).

➤ **rāh-ı gam:** keder, üzüntü yolu.

HāŤır-ı düşmen için **rāh-ı gama**

Dōstı kâfile-sālār itdün (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 51).

➤ **rāh-ı hevlnāk:** korkunç yol.

Bu deşt-i pür-ħaŤar ey dil degüldür cāy-ı āsāyış

Bu **rāh-ı hevlnāk** içre sebük-pā ol Ťitāb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 6).

➤ **rāh-ı maḥūf olmak [Kalıp İ.]:** tehlikeli yol haline gelmek.

Dehr bir **rāh-ı maḥūf oldu** ki her afıleye

Var mı bir yir dimeye düzd-i ecel oyunuñ (Yetım D., G. 109, M. 7).

➤ **rāh-ı pül-i mezlaa:** sırat köprüsü.(islam inanişına göre, cehennemın üzerinde kurulmuş bulunan, maḥşer günü üstünden yalnız günahsızların geçebileceği ve geçenlerin cennete gideceği dar köprü.).

Ḥayl ü ḥaşemle geçmege bir āh-rāhdur

Maḥşer güninde **rāh-ı pül-i mezlaa** baña (Yetım D., G. 1, M. 4).

➤ **rāh-ı pür-ḥavf:** korku dolu, korkunç yol.

Girüp bu **rāh-ı pür-ḥavfa** silāḥuñ eyleseñ yoldaş

Bir adım eylemez senden yaña feryād-res cünbiş (Yetım D., G. 78, M. 11).

➤ **rāh-ı aḥrā:** çöl yolu.

Ḥurüş eyyāmıdır cüş itdi şular çağlayup taşdı

Cünün hengāmıdır ‘āıl o şehri **rāh-ı aḥrā** ut (Yetım D., G. 18, M. 4).

➤ **rāh-ı seng-i ḥāre:** taşlık, kayalık yol.

Nerm revkiler ider ab‘um semendi sebzede

Rāh-ı seng-i ḥārede añup sıfāli alduğın (Yetım D., G. 151, M. 8).

❖ **rāḥat itmek [Kalıp İ.]:** içinde bulunduğu durum kendisine sıkıntı vermemek, o durumdan memnun olmak, rahatlık duymak.

Niçe āzāde-dil olup gezevüz rencide

ādir iken niçün **itmez** bizi **rāḥat** apudān (Yetım D., Ks. 1, M. 48).

❖ **rahm:** acıma, esirgeme, merhamet etme.

Piş-keş-i cān iledür kūyuña varduça Yetım

Dimedüñ **rahm** ile bir kez be ne zaḥmetdür bu (Yetım D., G. 162, M. 10).

- **raḥm eylemek [Kalıp İ.]:** merhamet etmek, acımak.

Ey pîr-i çarḥ kaldı taş altında elleri

Raḥm eyle bu Yetîm'ün elin al atalık it (Yetîm D., G. 16, M. 10).

- **raḥm itmek [Kalıp İ.]:** acımak, merhamet göstermek.

Şâh-ı 'âlem Yetîm'üne bir gün

Dimedün **raḥm idüp** nider dervîş (Yetîm D., G. 80, M. 10).

Miḥnet vücūdumı reh-i 'aşkuñda itdi güm

Raḥm itmedün ğarîbüñe yoluñda öldüğüm (Yetîm D., Mat. 8, M. 2).

- **raḥm u ḥimāyet itmek [Kalıp İ.]:** merhamet etmek ve acımak.

Mür-ı miskîne nazâr şan ki Süleymân itdi

Ben fakîre **idicek raḥm u ḥimāyet** Ḳapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 12).

- **raḥm-ı Pervîz:** Pervîz'in (Hürmüz'ün oğlu İran hükümdarı Husrev'in lakabı) merhameti.

Raḥm-ı Pervîz olmadı Ferhâd-ı bî-dil ḥâline

Ṭağlar feryâd eylerken dil-i sengîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 7).

- ❖ **raḥne:** delik, yarık.

'Aşk ile pür **raḥne** vü vîrâne dilsin ey Yetîm

Ol sebebden bir ḥarâb-âbâda beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 11).

Raḥne olmaz ḳalb-i 'âşıkda binâ-yı âştî

Müdde'înüñ ṭotalum muḥkem şavaşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 7).

- **raḥne eylemek [Kalıp İ.]:** kırmak, yarmak, yıkmak.

Leylî ki **raḥne eyledi** Mecnûn kâsesin

Pür ni'met-i beşâret idüpdür şımaḳ degül (Yetîm D., G. 124, M. 9).

- **raḥne-i vîrân:** yıkık, harebe, perişan yer.

Kuyunâ 'azm eylemez dil sîne-i şad-çâkden

Raḥne-i vîrân nişin kâḥ-ı zer-endüd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 4).

❖ **raḥş:** at.

Sensin ol pād-şāh-ı kişver baḥş

K'eyledüñ ḥink-i çarḥı ednā **raḥş** (Yetîm D., Mes. 2, M. 32).

Yetîm ögdül murād ise yarag it **raḥşımı** tab'uß

'Alef hār olsa meydān almağa itmez feres cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 13).

❖ **raḥşen:** parlak, parlayan.

Sineye bir māh çekmiş leyl-i istigrākda

Mihreden **raḥşende** sāgar ḳaldurup eyyām mest (Yetîm D., G. 15, M. 6).

❖ **raḥt:** her türlü ev eşyası, elbise ve süs malzemesi.

Dilemezdüm ki cihān mülkine ben **raḥt** çekem

Nideyin kendümi kendüme ḳomadı ādem (Yetîm D., G. 125, M. 1).

Çünkü āḥir döküben **raḥtı** bu yirden giderüz

Devlet ü 'izz ile iḳbāl-i cihānı niderüz (Yetîm D., G. 65, M. 1).

➤ **raḥt-ı vücūd:** beden serveti.

Götür at **raḥt-ı vücūdı** gözün aç ḳalma ki hep

Düzdi rāh-ı 'ademe yollarını ḳāfileler (Yetîm D., G. 57, M. 5).

❖ **raḳamı:** nişan, işaret, iz.

Çoḳ eser yazmış idi kātib-i şun'uß ḳalemi

Oḳınur idi cebininde sa'ādet **raḳamı** (Yetîm D., Terki b-bend 3, M. 62).

❖ **raḳı b:**

1. sevgili ile aşığın görüşmesini engelleyen canlı cansız her şey; diğerleriyle aynı şey isteyen, bir sevgiliyi seven âşıkların birbirlerine nisbeten her biri, engel, sevgiliyi aşık kadar sevmediği halde sevgiliye sözünü geçiren ve onu aşıktan soğutmaya çalışan kimse.

Kūyuñı itme **raḳıbe** mesken

Mışr sulṭānı yaraşmaz fellāḥ (Yetîm D., G. 26, M. 7).

Yok **raķibe** meyli itmez ‘āşık-ı dil-dādeye

Gelmedi anuñ gibi bir ehl-i istiğnā levend (Yetîm D., G. 33, M. 5).

Ol şanem hâţır-nişân itdükde ‘uşşâkı **raķib**

Küfri ez-ber okıyup mekrin hemān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 7).

Yük olur mıydum **raķibe** dōstum küyuñda ben

Olmasa Mışrılere dāyim eşek seyrānı farz (Yetîm D., G. 85, M. 7).

Yār gösterse işiginde **raķibüñ** hāzer it

Var imiş rāh-ı bedi hîle-i şeytānda şaşkın (Yetîm D., G. 156, M. 5).

Ne isterse **raķibe** yok dimezdük

Atacak nesnemüz olsa yabana (Yetîm D., G. 189, M. 5).

Raķib öldüğine yār itdi zārī

Ölüsi şivenine degse bārī (Yetîm D., Mat. 15, M. 1).

1.1. köpek, av köpeği.

Seg **raķibi** tünd ider mey-gün lebüñ keyfiyeti

Şöyle kim ilkā ider küfr ehline cengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 5).

İtlerüñle hem-sifāl olmak diler

Seg **raķibüñ** katı ulu a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 8).

➤ **raķib-i seg:** köpek rakip.

Ey gāzālüm **raķib-i segden** kaç

Nā-gehān itmesün şikār şaşkın (Yetîm D., G. 146, M. 3).

❖ **raķkāş itmek [Kalıp İ.]:** köçek etmek.

İtse bir nazm ile terāne-i hāş

İde hāk-i Nevāyī’yi **raķkāş** (Yetîm D., Mes. 2, M. 52).

❖ **raķş:** sıçrayıp oynama, dans || coşma, kendinden geçme.

‘Aşık ile okunduğınca faşl u bāb-ı Mesnevī

Şevk ile **raķsa** koyar her şeyh ü şābı Mesnevī (Yetîm D., G. 198, M. 2).

➤ **rakş eylemek [Kalıp İ.]**: oynamak, dans etmek.

Hāk-i mezār-ı Hāfız **rakş eyleye** şafādan

Ger olayıdı nāzil aña bu nazm-ı i'cāz (Yetîm D., G. 66, M. 3).

➤ **rakş itmek [Kalıp İ.]**: dans etmek.

Rakş ider kendü terānna Yetîm ol deñlü

Dir görenler be bu kendü çalar oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 9).

Mevleviler **rakş iderler** bî-ser ü pā zerre-vār

Pertev-i 'aşkı şalaldan āf-tāb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 3).

Rakşı nakş **itmen** ki biz bu 'āleme

Dest-efşān pāy-kübān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 9).

➤ **rakş ittirmek [Kalıp İ.]**: oynatmak, dans ettirmek.

Āhum hevā-yı 'aşk ile hāk olduğum görüp

Rakş itdürür ğubāruma bir gird-bād olup (Yetîm D., G. 13, M. 4).

➤ **rakş urmak [Kalıp İ.]**: dans etmek, oynamak.

Bî-ser ü bî-pā olup cilve-geh-i 'aşka düş

Zerre-şifat **rakş urup** mihr-i dil-ārāya bağ (Yetîm D., G. 104, M. 4).

❖ **rām olmak [Kalıp İ.]**: uymak, boyun eğmek.

Pād-şāh-ı Rūm'a **rām olsun** semend-i 'izz ü nāz

K'ola mādām eblağ-ı eyyāma reftār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 11).

❖ **rāst**: doğru, düzgün.

Şeş-cihātı terk idüp ey dil olıgör bî-cihāt

Rāst u çep pīş ü pes bu zir ü bālā suhredür (Yetîm D., G. 39, M. 4).

❖ **rāst degül**: doğru, düz değil.

Bir bahre düşdi keşt-i dil yok kenāre hiç

Bir bād-bānı **rāst degül** rüzgāra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 2).

❖ **rāst u çeb:** çapraz.

Rāst u çeb tolaşur kīse bür-i dest-i dirāz

Nağd-i vaqt oynamasun ‘ālem-i kesretde şaķın (Yetīm D., G. 157, M. 7).

❖ **rāstī:** doğrusu.

Üstühānum eyleyelden ol kemān-ebrū nişān

Rāstī tīrini mağz-ı üstühānum şandılar (Yetīm D., G. 47, M. 8).

Rāstī kāmēt-i cānāna elif diyeliden

‘Aşķ dersin oķuruz ‘aşķ fūnūnını dirüz (Yetīm D., G. 65, M. 7).

Rāstī kişver-i ‘aşķa seni iltürdi eger

Zāhidā hem-dem olbilseyidūñ ‘uşşāķa (Yetīm D., G. 183, M. 5).

❖ **ravza:** cennet bahçesi.

Vādī-i nārı geçüp bād-ı hümümü görmedin

Ravzadan yanmışlara şal sāye ey bāng-i ceres (Yetīm D., G. 73, M. 12).

İntizārūm kelāmın eylese gūş

Ravzasında Nizāmī ide hūrūş (Yetīm D., Mes. 2, M. 58).

Ey Cemālī şeh-i nazm oldı Yetīmī salıyor

Şu‘arā-yı kudemā **ravzasına** velveleler (Yetīm D., G. 57, M. 10).

➤ **ravza-i cān:** can bahçesi.

Aķıtmayınca enhar-ı sirişķi **ravza-i cāna**

Göñüldeñ gül gibi hürrem oluban gülmedūñ ‘ārif (Yetīm D., G. 98, M. 5).

➤ **ravza-i firdevs:** cennet bahçesi.

Mürğ-ı cānı kafes-i tenden uçup

Eyledi **ravza-i Firdevs** yirin (Yetīm D., K1. 2, M. 6).

➤ **ravza-i şeyh:** şeyhin bahçesi.

Ravza-i şeyhe muķābil yapılan küşecügün

Ķapusu yok ki girem āh şikāyet Ķapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 39).

❖ **rāy:**

1.fikir, düşünce.

Bir iki günlük olan 'işreti rāyın kıoyalum

Cāvidān bezme bakıp bakmayalum bu **rāya** (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 8).

2. yol, gidişat.

Bir iki günlük olan 'işreti **rāyın** kıoyalum

Cāvidān bezme bakıp bakmayalum bu rāya (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 7).

❖ **rāyet:** sancak, bayrak.

Ṭabl u **rāyet** şaf-ı sipāh ile

Bār u ben-gāh-ı pād-şāh ile (Yetīm D., Mes. 2, M. 89).

Zulmet-i küfri götürdügi dilā rūşendür

Dikdi çün nüh-felege gün gibi **rāyet** Kıapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 28).

➤ **rāyet-i kūy-ı ħarābāt:** meyhanenin sancağı, bayrağı.

Yetīm eflāke dūd-ı āh-ı āteşnākūñi kıaldur

Çeken sensin bu gün çün **rāyet-i kūy-ı ħarābātı** (Yetīm D., G. 194, M. 10).

❖ **rāygān:** bedava, bedelsiz.

Nağd-i cān virdüm metā'-ı vaşlın aldum **rāygān**

Ṭālib-i cānāneden bāzārı tenhā avladum (Yetīm D., G. 127, M. 9).

➤ **rāygān olmak [Kalıp İ.]:** karşılıksız, bedâva olmak.

'İkd-ı lü'lü bezl ider ṭab'-ı Yetīm

Rāygān olur gibi deryāda dūr (Yetīm D., G. 58, M. 10).

❖ **rāyiħa-i iṭlāk:** güzel koku.

Kayd iken göñlümüze fikr-i ser-i zülfeynüñ

Cān meşāmına virür **rāyiħa-i iṭlākı** (Yetīm D., G. 200, M. 6).

❖ **rāz**: gizlenen şey, sır.

Rāzdān ile hüviyyet haberin virmezler

Mühr-i gencine-i sırdur femi dervişlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 3).

Ketm eyle **rāz-ı** 'aşkı mühr-i süküt urup tā

İre sürüş-i ğaybuñ cān gūşma peyāmı (Yetîm D., G. 201, M. 5).

Gūşe-i encümen-i nükte-şinās

Ola rüşen mi degül anda bu **rāz** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 120).

Hele sen **rāzuñı** ketm eyle şaķın açma Yetîm

Nerelerden şorınursa ço şorınsun abdāl (Yetîm D., G. 118, M. 9).

➤ **rāz-ı 'aşk**: aşk sırrı.

Ketm eyle **rāz-ı** 'aşkı mühr-i süküt urup tā

İre sürüş-i ğaybuñ cān gūşma peyāmı (Yetîm D., G. 201, M. 5).

➤ **rāz-ı derün**: gönül sırları.

Harābā girip **rāz-ı derün**ñ añlayup bildi

Diyar-ı 'işret ü 'işüñ 'aceb sırdaşıdur sākı (Yetîm D., G. 208, M. 7).

➤ **rāz-ı ğam**: kaygı, tasa sırrı.

Sinede şaķladuğum **rāz-ı ğamı**

Ölürin eylemezin illere fāş (Yetîm D., G. 76, M. 9).

❖ **rāzı olmak [D]**: uygun bulmak, beğenmek, benimsemek, istemek, kabul etmek.

Gerden-i cānı tıtuñ tiğ-i kazāya **rāzı**

Olmaz isem beni Hāķ ehl-i rızā eylemesün (Yetîm D., G. 154, M. 6).

Virmesün vā'ız baña tek ol dem-i serdüñ elem

Rāzı olduk nārda olan 'azābı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 6).

❖ **rebāb**: kemeñçeye benzer eski bir saz (sazın sesinin inleme sesine benzemesi bağlamında).

Rebāb ü ney enin ü nāle itsün

Olupdur çün sūhān-perdāz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 3).

➤ **rebāb-ı mey-kede:** meyhanenin çalgısı.

Na'ralar peydā idüñ her gūşeden ey ehl-i şevk

Cüş idüp çün pür-enin oldı **rebāb-ı mey-kede** (Yetîm D., G. 174, M. 8).

❖ **recā:** ümit, umut, yakarış.

Maķām-ı emn ile mesrūr olanlar hürmeti haķķı

Şi'ār-ı havf ile cānum **recā** ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 4).

Geçelüm havf u **recāyile** bisāt-ı emne

'İşret ü 'İş ü şafāyile olalum bī-gām (Yetîm D., G. 125, M. 11).

Ḳahr u luṭfuñ görünür her ne yaña

Baķsa bu havf u **recāsı** çokça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 72).

➤ **recā itmek [D]:** dilemek, istemek.

Dideye 'aks-i ruḥından rüşenā **idüp recā**

El yumar olup bu çeşm-i hūn-feşāndan nā-ümīd (Yetîm D., G. 32, M. 3).

Ben ganī anlara dirin ki olup müstağnī

Der-geh-i ḥazret-i Ḥaķ'dan da **recā itmezler** (Yetîm D., G. 56, M. 6).

❖ **ref:** ortadan kaldırma, hükümsüz kılma, feshetme, lağvetme.

➤ **ref eylemek [Kalıp İ.]:** lağvetme, kaldırma, hükümsüz bırakma.

Cism zulmānını **ref eyle** münevver dil olup

Rüz u şeb zıkr-i Ḥüdā'yile şafāda ol hem (Yetîm D., G. 125, M. 7).

➤ **ref itmek [Kalıp İ.]:** lağvetmek, kaldırmak, hükümsüz bırakmak.

Cüvānā cehli **ref idüp** hevādan ictināb eyle

Yetiş bir pīr-i dānāya kemālāt iktisāb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 1).

❖ **refik:** arkadaş, yol arkadaşı, yoldaş.

Gel sebük-bār ol dilersen ey **refik**

Merdde rev diyeler ehl-i ṭarīķ (Yetîm D., G. 101, M. 1).

❖ **reftār:** salınarak yürüme, güzel yürüyüş.

Eğlenilmez k'ola **reftāra** mecāl

Pāy-der-gil olan ol gūş harda (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 137).

➤ **reftār u reviş:** gidiş, salınarak yürüyüş, edalı yürüyüş.

Bundan a'lā vü laṭīf olmaya **reftār ü reviş**

Görene reng-i ta'alluḵ olā āzād gönül (Yetīm D., G. 119, M. 13).

Fikr idüp virdüm yine aqlāma **reftār u reviş**

Olmadı pā-dāş idüp 'allāme **reftār u reviş** (Yetīm D., G. 83, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

❖ **reh:** yol.

➤ **reh-i 'aşḵ:** aşk yolu.

Ayaḵ ḵoyup **reh-i 'aşḵa** su'āl-i intihā itseñ

Cevābda revā budur başuñdan ibtidādan geç (Yetīm D., G. 25, M. 3).

Miḵnet vücūdumu **reh-i 'aşḵuñda** itdi güm

Raḵm itmedüñ ḡarībūñe yoluñda öldüğüm (Yetīm D., Mat. 8, M. 1).

➤ **reh-i fakr:** fakirlik, yoksulluk yolu.

Bir adım rāh-ı Cemāl'i'yī Yetīmī varımaz

Ṭutmayan cān u gönülden **reh-i fakr** u fāḵa (Yetīm D., G. 183, M. 12).

➤ **reh-i ḡurbet:** gurbet(doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer, yabancı memleket) yolu.

Āşnālıklar idüp yoldaşına ḵıymışlar

Niçe bī-gāne gezer bu **reh-i ḡurbetde** şaḵın (Yetīm D., G. 157, M. 10).

➤ **reh-i Ḥaḵ:** Allah yolu.

Ber-ḵarār olmaduñ ey dil **reh-i Ḥaḵ'da** bir dem

Fikr-i bī-hüdeyle bü'l-hevesī niceye dek (Yetīm D., G. 110, M. 3).

➤ **reh-i hāş u ‘ām:** seçkinlerin ve halkın yolu.

Bir dem nişān-ı sümm-i semendüñ görem diyü

Yıllarla hāk rüb **reh-i hāş u ‘ām** olam (Yetîm D., G. 132, M. 6).

➤ **reh-i hāţar:** tehlikeli yol.

Esb-i himmet sürüp seferlerde

Baş kômışdum **reh-i hāţarlarda** (Yetîm D., Mes. 2, M. 94).

➤ **reh-i ‘izzet:** ululuk yolu.

‘Unf ile olma begüm pāye-i devletde şakın

Muhtefîdür niçe zillet **reh-i ‘izzetde** şakın (Yetîm D., G. 157, M. 2).

➤ **reh-i merhāle:** değeri ve önemi bakımından kademe kademe yükselen mevki ve derecelerden her biri, aşama, mertebe.

Āteş-i āhum ile yandı yine meş‘aleler

Ceres-i nālem ile töldi **reh-i merhāleler** (Yetîm D., G. 57, M. 2).

➤ **reh-i mescid:** mescid yolu.

Reh-i mescidde gehi gāh reh-i mey-kedede

Ne ţarîka sürinürse ço sürinsün abdāl (Yetîm D., G. 118, M. 5).

➤ **reh-i mey-kede:** meyhane yolu.

Reh-i mescidde gehi gāh **reh-i mey-kedede**

Ne ţarîka sürinürse ço sürinsün abdāl (Yetîm D., G. 118, M. 5).

➤ **reh-i rifat:** yücelik yolu.

Ťut tevāzu‘ ţarîkını ey dil

İster iseñ eger **reh-i rifat** (Yetîm D., K1. 14, M. 2).

➤ **reh-i şîr:** aslan yolu.

Neydi ber-bād eylemek taht-ı esās-ı Hüsrev’i

İtmese Ferhād’ını Şîrîn **reh-i şîr** ile zabţ (Yetîm D., G. 88, M. 8).

➤ **reh-i vaḥşet:** korku, ürküntü, dehşet yolu.

Nice üns eyleyeyin nâz u na‘îm-i dehre

Dîv-i merdüm h̄ör ile pür **reh-i vaḥşetdür** bu (Yetîm D., G. 162, M. 6).

❖ **reh-ber:** kılavuz, yol gösterici.

Ḥayālî vādî-i şî‘rûn olup güm-geşte ḥayrânî

Yetîm ol vādîye düşmişlere sâlâr u **reh-berdür** (Yetîm D., G. 62, M. 10).

❖ **reh-güzer:** geçilen yol, geçit.

Kerteriz it t̄utup aḳındısını

Göstere tâ belaḡoz **reh-güzerin** (Yetîm D., K1. 1, M. 16).

❖ **rehne:** rehin olmak(ödünç veya ariyet olarak alınan şeyin yerine verilen şey).

Nola mezmûm-ı cihân oldiyise bâde yine

Dem ola **rehne** gele hırka vü seccâde yine (Yetîm D., G. 185, M. 2).

❖ **reh-nişîn:** yolda oturan.

Bir **reh-nişîn** sâ‘ile döndi Yetîm çün

Bir iki fûls-i aḥmere degmezdi devletüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 57).

❖ **reh-nümâ:** yol gösteren, kılavuz.

Görmem Cemâlî gibi bir **reh-nümâ** Yetîmî

Ger cüst ü cüy idersem Mışr u ‘İrâkı Şâm’ı (Yetîm D., G. 201, M. 13).

➤ **reh-nümâ-yı ‘aşk:** aşkın rehberi, yol göstericisi.

Pertev-i nûr-ı Cemâlî **reh-nümâ-yı ‘aşk** iken

Ey Yetîmî zühd yolın vara mı a‘mâlümüz (Yetîm D., G. 64, M. 11).

➤ **reh-nümâlık itmek [Kalıp İ.]:** yol göstermek, rehberlik etmek.

Ey göz yaşı önüme düşüp pişvâlık it

Ol dil-rübâ ışığına gel **reh-nümâlık it** (Yetîm D., G. 16, M. 2).

❖ **reh-zen:** yol kesici, eşkiya, haydut, harami.

Reh-zen-i ağıyāra esb-i himmeti sürmekdedür

Olmayan bu yolda yār-ı hem-‘ināndan nā-ümīd (Yetīm D., G. 32, M. 5).

Nā-ḥalef ü müdbir ü ḳallāş ider

Kīse-bür ü **reh-zen** ü evbāş ider (Yetīm D., Mes. 3, M. 14).

➤ **reh-zen olmak [Kalıp İ.]:** haydut, eşkiya olmak; halini almak.

Kibr ile nāsa tefavvuḳ nideyin fen oldı

Ma‘rifet bār-ı girān ‘ilm ise **reh-zen oldı** (Yetīm D., G. 212, M. 2).

❖ **remz:** merâmı üstü kapalı bir şekilde gizli bir yolla, îmâ ve işâretle anlatma.

Hāl diliyle Cemālî **remzin**

Ey Yetīmî nideyim bilimedüm (Yetīm D., G. 138, M. 9).

Yār-i nāzik-ṭab‘ı āgāh itmedür aḥvālūme

Naẓm-ı dūr-bārumdaki **remz** ü nikātumdan ümīd (Yetīm D., G. 31, M. 6).

Beni bezminde cānānuñ girān-cān eyleyen ṭālī‘

Beni ol bezm-i pür **remz** içre nā-dān eyleyen ṭālī‘ (Yetīm D., G. 93, M. 2).

Cemālî **remzine** nev‘an vuḳūfuñ olmayınca sen

İçinde ehl-i ‘irfānuñ Yetīmî olmaduñ ‘ārif (Yetīm D., G. 98, M. 13).

➤ **remz-i ḥiṭāb-ı Mesnevî:** Mesnevî’nin gizli, sırlı sözleri.

Kendüsinden bir tehî ‘āşık gerekdür derk ide

Kim ne bilsün nidügin **remz-i ḥiṭāb-ı Mesnevî** (Yetīm D., G. 198, M. 8).

➤ **remz-i ‘ilm-i tevḥîd:** Tevdid(Allah’ın birliğine inanma, bir ve tek olduğunu kabul edip söyleme) bilgisinin sırrı; sembolü.

Ki **remz-i ‘ilm-i tevḥîdi** bu yolda

Dimez nā-ehle vü bir cāhile ol (Yetīm D., G. 117, M. 11).

➤ **remz itmek [Kalıp İ.]:** işaret, ima etmek.

Ḳāfile sālārumuz şāh-ı Necef

Remz idüp çünkü buyurdı men ‘aref (Yetīm D., G. 96, M. 2).

➤ **remz-i ‘uşşak**: âşıkların gizli işareti, sembolü.

Nā nüvişte varakı okur iken halk revān

Remz-i ‘uşşak ile ma‘şūka kim eyler kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 4).

❖ **renc**: zahmet, eziyet, ıstırap, dert.

Hâtırı olsa şikeste olmaz

‘Âşıkun **renc** ü ‘anâsı çokça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 78).

❖ **rencide olmak [Kalıp İ.]**: incinmek, kırılmak.

Niçe âzâde-dil **olup** gezevüz **rencide**

Ûâdir iken niçün itmez bizi râhat Çapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 47).

❖ **reng**: renk ||oyun, hile.

Dil-i pür derdümüñ eyledi peydâ göynüklerinden

Bu çihrem **rengini** reng-i za‘ferân eyleyen tâli‘ (Yetîm D., G. 93, M. 8).

Bundan a‘lâ vü laţif olmaya reftâr ü reviş

Görene **reng-i** ta‘alluğ olâ âzâd gönül (Yetîm D., G. 119, M. 14).

Sen ü ben ‘âlemi bildüm ikilik **rengiyimiş**

Tâlib-i yek-cihet oldum sen ü benden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 3).

Cihân-ı bûkalemünüñ görenler elvânın

Cihânunñ añladılar girye **reng** handânın (Yetîm D., G. 144, M. 2).

Şirdür pençe-i pür çeng ile çün tab‘-ı Yetîm

Neyler ol **rengi** ki sâz u seleb-i rûbehdür (Yetîm D., G. 59, M. 10).

Şarâbuñ **rengini** gördi yazıldı bir pare gönlüm

Bu kaşr-ı pür-şafânunñ bir güzel naqqâşidur sâkî (Yetîm D., G. 208, M. 5).

➤ **reng-i ruhsâr**: sevgilinin yanağının rengi.

İtdi gülgünî varak üzre şarîr

Reng-i ruhsâra idüp tahsîn kalem (Yetîm D., G. 130, M. 8).

➤ **reng-i şarāb:** şarap rengi.

Zāhid-i hayrān ile alışmadı **reng-i şarāb**

Sākīyā meşhūrdur bu içemez bengī şarāb (Yetīm D., G. 12, M. 1).

➤ **reng virmek [D]:** rengi solmak || açık etmek.

Aslı anuñ kim şakīdür sa'y ile olmaz sa'īd

Reng virmez esved olan rūy-ı māder-zāda sürh (Yetīm D., G. 28, M. 8).

➤ **reng-i za'ferān eylemek [Kalıp İ.]:** yüzünün rengini soluk hale getirmek, rengi kaçmak. Za'ferān sarı renkli bir çiçektir, şiirde rengi itibariyle kullanılmış.

Dil-i pür derdümüñ eyledi peydā göynüklerinden

Bu çihrem rengini **reng-i za'ferān eyleyen** ṭāli' (Yetīm D., G. 93, M. 8).

❖ **res:** yetişen, erişen.

Huzūr-ı pür-ḥuyūra peyk-i peygām

Yitişdüirdi sūḥan **res** çün saḥīfe (Yetīm D., K1. 28, M. 2).

❖ **resen-i қа'r-ı çeh:** çukurun(gamze) derinliklerinin ipi, urganı.

Zeķanuñ çāhına düşenler için

Resen-i қа'r-ı çehdür ol kākül (Yetīm D., G. 123, M. 8).

❖ **resm:** görüntü, şekil, fiziksel yapı.

Televvün **resmini** daḥı bu ḥalka

Der-i temkīne der-bān eylemişdür (Yetīm D., G. 49, M. 15).

Maḥv iderdi meşhedüm **resmin** mürūr-ı rüzgār

Çarḥ elinden inmesi taşlar eger toprağına (Yetīm D., G. 176, M. 7).

Terk-i 'ādetle yine kendümüze pend idelüm

Resm ü āyīn-i cihānı nice pā-bend idelüm (Yetīm D., Mrb. 3, M. 18).

❖ **reşk:** kıskanma, haset.

➤ **reşk eylemek [Kalıp İ.]:** kıskanmak, haset etmek.

Hıttā-i Rūm **eylemez reški** hemān

Ġıbtā-i Ġrān u Tūrān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 13).

Dil-i Pāşā añā **reşk eyledüğinden** diledi

Baħr semtin gözedüp ide şıyānet Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 21).

➤ **reşk-i cihān:** herkesi kıskandıracak kadar üstün durumda olan.

Devlet gibi Ķāpuñda eger ber-devām olam

Reşk-i cihān ü ğıbtā-i cümle enām olam (Yetîm D., G. 132, M. 2).

➤ **reşk itmek [Kalıp İ.]:** kıskanmak.

Hüsni-elfāz-ı nazmına bî-reyb

Ġıbtā vü **reşk ide** lisānū'l-ġayb (Yetîm D., Mes. 2, M. 60).

İtmedi **reşk idüp** evreng-i selāṭine nigāh

Her kimün bisteri ħākister-i küllħan oldı (Yetîm D., G. 212, M. 5).

❖ **rev:** giden, gidici, yola koyulan.

Gel sebük-bār ol dilerseñ ey refiķ

Merdde **rev** diyeler ehl-i ħarīķ (Yetîm D., G. 101, M. 2).

❖ **revā:** layık, uygun, münasip.

Ayaķ koyup reh-i 'aşķa su'āl-i intihā itseñ

Cevābda **revā** budur başuñdan ibtidādan geķ (Yetîm D., G. 25, M. 4).

Ne **revā** seyrine māni' ola encüm Ķamerüñ

Ey efendi görelüm sineñi ķöz tügmelerüñ (Yetîm D., Mat. 7, M. 1).

Kim **revā** görür Yetîm' üñ böyle maħzūn olduġın

Her zamān mesrūr iken Ķapuñda eytāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 9).

Revādur eyler isen peşüñce iħsānı

Yetîm ātiyeden itdi ķün saña müjde (Yetîm D., G. 175, M. 9).

➤ **revā görmek [D]:** bir davranışı, bir olayı bir kimse için uygun görmek.

Kim **revā görür** Yetim'ün böyle maḥzūn olduğun

Her zamān mesrūr iken ḩapuḩda eytāmuḩ senūḩ (Yetim D., G. 112, M. 9).

➤ **revā mı [Kalıp İ.]:** layık mı, uygun mu, yaraşır mı.

Ben nān-ı ḩuşke aş yerür iken **revā midur**

Sen sükker-i muḩallebiye urasun dişi (Yetim D., Terci-bend 1, M. 39).

Her dil-i sādede neyler ḩaḩ-ı la'lüḩ naḩşı

ḩaḩ-ı yāḩüt **revā mı** yazıla her kāḩıd (Yetim D., G. 30, M. 8).

❖ **revāc bulmak [D]:** değerli ve geçerli bulmak, saymak.

Bulur elbet kesād-ı nazm revāc

Şeb-i deycūr için degül mi sirāc (Yetim D., Mes. 2, M. 43).

❖ **revāk:** köşk, kasr.

Salḩanatı bī-ḩūde vaz' u ḩumḩurāḩı suḩredür

Kerr ü ferr ü ḩaşmeti ḩāḩ u **revākı** suḩredür (Yetim D., G. 38, M. 2).

❖ **revān:** yürüyen, giden.

Nā nüvişte varāḩı oḩur iken ḩalk **revān**

Remz-i 'uşşak ile ma'şūka kim eyler kāḩıd (Yetim D., G. 30, M. 3).

➤ **revān eylemek [Kalıp İ.]:** akıtmak.

Şehid-i Kerbelā'yiçün gönül Bağdād-ı ḩūnün şaḩ

Revān eyler nite sürḩ-āb aḩıdur ḩaḩ-ı Tebriz (Yetim D., G. 71, M. 8).

➤ **revān itmek [Kalıp İ.]:** akıtmak.

Belāḩat şāḩ-sārında idüp āvāze-i mevzūn

Kadūḩ vaşfin **revān itmiş** oḩur ez-ber gönül mürḩi (Yetim D., G. 204, M. 4).

➤ **revān olmak [D]:** yola koyulmak, akıp gitmek.

Dide-i terden **revān olan** sirişküḩ her yaḩa

ḩaḩlayup yollar keser Nıl ü Aras ırmaḩına (Yetim D., G. 176, M. 3).

❖ **revāne itmek [Kalıp İ.]**: akıtmak.

Gözümden dökdüğüm yaşı cihāna

İki kanlı şular **itdüm revāne** (Yetîm D., G. 189, M. 2).

❖ **reviş**: gidiş, yürüyüş, yol.

Baňa rāh u **reviřden** řorma ey řeyh

Ki sūfî-veř benüm bir mezhebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 3).

➤ **reviş-i ‘aşk**: aşk yolu.

Bu meşeldür deliden uşlı haber ey ‘ākıl

Reviş-i ‘aşk yüri bî-ser ü sāmāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 12).

❖ **revk**: boynuz.

Nerm **revkiler** ider şab‘um semendi sebzede

Rāh-ı seng-i hārede añup sıfālî şaldüğün (Yetîm D., G. 151, M. 7).

❖ **revzen**: pencere.

Şorşarın göre diyü ol serv-şad kılmaz güzer

Çabrüm üzre açıcak **revzen** mürür-ı rüzgār (Yetîm D., Mat. 5, M. 2).

❖ **reyb**: şüphe.

Düşdi küffār içine dehşet ü heybet şöyle

Reyb Fireng‘ide řāyed diyü gāret řapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 24).

❖ **rezl**: hakirlik, horluk.

Bize bir **rezli** havāle itmese

Çavli düşünām ola fi‘li şirret (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 27).

❖ **rezm**: savaş, cenk, muharebe.

Bezm ü **rezmüñ** cür‘a hāhı bir nice řeydālaruz

Tig-ı hün-āřāmdur devrinde řāhā cām-ı ‘iş (Yetîm D., G. 75, M. 7).

Ben bu **rezm** içre nā-gehān bir pîr

Cāna atdı kemān-ı cezbesi tîr (Yetîm D., Mes. 2, M. 99).

❖ **rezzāk**: çok rızık veren, bütün mahlûkların rızkını veren (Allah).

Kısmet-i rızka rızâ gösterüben hursend ol

Rûz u şeb hâmd ü senâ eyleyüben **Rezzāk'a** (Yetîm D., G. 183, M. 10).

❖ **rıfk**: yumuşaklık, yavaşlık, tatlılık, nezaket.

'Akl-ı derrākûñ ile her düstür

Âşâf-ı 'ahd ü **rıfk** ile ma'mûr (Yetîm D., Mes. 2, M. 38).

❖ **rıhlet**: göç, dünyadan âhirete göç ediş.

Bu bâğ u râğda her nehr-i cārî

Saña tefhîm için bir **rıhlet** ancağ (Yetîm D., G. 102, M. 4).

'Âleme 'uryân gelen 'uryân gider Yetîm

Bu fenâ yolında taḥfif eyledi **rıhlet** yükin (Yetîm D., G. 158, M. 14).

❖ **rıtl-ı girân**: ağır ve dolu kadeh.

Şu meclis kim ayak başmak diler pîr-i muğân anda

Sebük şalınmasun sâki şaḳın **rıtl-ı girân** anda (Yetîm D., G. 180, M. 2).

❖ **rızâ**: razı olmak, hoşnutluk. - Allah'ın rızası -.

Dile der-gâh-ı ḥâşından **rızâsın**

Ki 'âma luḫfin iḥsân eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 19).

Bu eşkâl-i kader derkinde evrāk-ı Aristo'dan

Muḳannen bir söz isterseñ **rızâdan** gayrı igvâdur (Yetîm D., G. 53, M. 10).

Ḥaḳ **rızâsı** da bu gibi şâhâ

Der-i devlet-penâh ola me'vâ (Yetîm D., Mes. 2, M. 113).

Eger ğamdur eger miḫnet ḳazâdan çün ola nâzil

İrâdet sevḳ idüp câna **rızâ** ehinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 8).

➤ **rızâ göstermek [D]**: uygun bulup kabul etmek, râzı olmak.

Kısmet-i rızka rızâ gösterüben hursend ol

Rûz u şeb hâmd ü senâ eyleyüben Rezzāk'a (Yetîm D., G. 183, M. 9).

➤ **rızā olmak [D]:** uygun bulup kabul etmek, râzı olmak.

Düşme engin-i gama furtuna çokdur şavılır

Sâkin-i fülk-i **rızā ol** görünince qaralar (Yetîm D., G. 55, M. 8).

❖ **rızq:** Allah tarafından herkese takdir edilen nîmet.

Altı nefer kimesnelerün lîk **rızqına**

Güşîşdedür degül bilürin tâqat-ı beşer (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 21).

İstemezin **rızq** ile şol vüs'ati

Vire melâlet lebeğav âyeti (Yetîm D., Mes. 3, M. 31).

➤ **rızq-ı kısmet:** Allah'ın bütün yarattıklarına verdiği nimet.

Çünkü Hâk nañnü kâsemnâ didi men'-i müdde'î

Hâ'il-i feyz olsa **rızq-ı kısmete** neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 8).

❖ **ri'âyât-ı re'âyâ:** halka uymak, tâbi olmak.

Teğâfûl itmesün şehler **ri'âyât-ı re'âyâdan**

'Adâletdür ğaraz Sührâb u Efrîdün u Dârâ'dan (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 61).

❖ **ribât-ı şabr:** sabır konağı.

Künc-i ğamûl u güşe-i faqr u **ribât-ı şabr**

Miñnet-serâ vü kâh-ı belâ vü melâz-ı cebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 25).

❖ **ricâ:** dilek, istek.

Şubh u mesâda gitmez olupdur yüzümden âh

Cüd u sehâ **ricâsına** dest-i hacâletüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 54).

❖ **ricâl:** er kişiler || hak ehli, erenler.

Âdem olan ğayret altında olur lâ-büd **ricâl**

Ğomadılar ğayret altında olup ğayret yükin (Yetîm D., G. 158, M. 9).

❖ **ridâ:** dervişlik alameti olarak omuza atılan şal, atkı, belden yukarıya mahsus örtü.

Şeyh-i şöhret cü **ridâsın** eyleyüp şöhret yükin

Ṭavk-ı şeytân gibi aldı boynna la'net yükin (Yetîm D., G. 158, M. 1).

Terk-i ser eylediler tavk-ı 'ubūdiyyetde

Baş açık yalın ayak tãc u **ridã** sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 8).

❖ **rif'at:** yükseklik.

Ziyãde servlik idüp tütma **rif'atde** Yetîm özüñ

Tenezzül eyleyüp dağı fülãna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 9).

➤ **rif'at-i tîn:** insanın yükselmesi.

Yüce hãne degüldür cãy-ı taħsîn

Nüzül-i dîndür çün **rif'at-i tîn** (Yetîm D., Mes. 4, M. 2).

❖ **rîhte:** dökülmüş, parçalanmış.

Def fütãde nãy dem-beste güsiste tãr-ı çeng

Rîhte bâde şikeste şîşe dürd-ãşãm mest (Yetîm D., G. 15, M. 10).

❖ **rikãb:** büyük bir kimsenin katı, huzuru.

Hilãl-ãsã **rikãbında** şu'ã-'ı gevher-i nã-yãb

Cihanı kıldı nürãnî çü mihr-i çenber-i gerdün (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 27).

❖ **rik'kat eylemek [Kalıp İ.]:** ince davranış gösterme, zarif ve nazik davranmak.

Bakdum gönül cerîdesine diğ'kat eyledüm

Hicrãn hikãyetin okudum **rik'kat eyledüm** (Yetîm D., G. 128, M. 2).

❖ **rind:** görünüşe ve dünya işlerine kıymet vermeyen, kurallardan uzak, bütün varlığı kendi iç dünyasına göre değerlendiren, gönül gözüyle gören, hoş görülü, kalender, içkiye düşkün ve derbeder görünüşünün aksine ârif, hakîm, gönül ehli kimse.

➤ **rind-i dürd ãşãm:** şarap sürahisinin veya kadehinin dibindeki tortuyu içen rind.

İstedüm zühd ehli içre bulmadum

Rind-i dürd ãşãm veş yãr-ı şadîk (Yetîm D., G. 101, M. 10).

➤ **rind-i sebũ-keş:** şarap içen rind.

Geçilmez gũşe-i mey-hãnede **rind-i sebũ-keşden**

Nedür 'ayyãş ü kállãş ile bu şubh u mesã cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 3).

❖ **rîş:**

1.sakal, tüy.

Hüb olur 'âlem tırâş oldukça kâfir zümresi

Ey Yetîm el-Hağ yaraşmaz 'arîz-ı dil-berde **rîş** (Yetîm D., G. 75, M. 10).

2.yara, çıban ve cerahat.

Görmedi kimse bir belâsuz bal

Biledür kand ise merhem ü **rîş** (Yetîm D., G. 80, M. 8).

❖ **rîş-ğand itmek [Kalıp İ.]:** alay etmek, bıyık altından gülmek.

Âdemüñ ardınca zemm idüp yüzün

Gördügince **rîş-ğand itmekdedür** (Yetîm D., K1. 34, M. 4).

❖ **rişte:** bağ, alâka, râbıta.

İcâzet **riştesine** lafz-ı dür-bâr oldu çün peyvend

İki şeh-zâde hünkârüñ dü-çeşmin la'l-rîz itdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 39).

❖ **riyâ:** özü sözü bir olmama, ikiyüzlülük, yalandan gösteriş; sırf Allah rızası için yapılması gereken ibadetleri ve güzel davranışları kendini beğendirmek ve insanlara göstermek amacıyla yapma, ihlâsı terk etme.

Sâye şalarken üstüme zeyl-i pelâs-ı 'aşk

Ber-düş idem mi hırka-i zühd ü **riyâyı** ben (Yetîm D., G. 148, M. 8).

Ṭarîk-i 'aşkı ey zâhid dilerseñ gel **riyâdan** geç

Gider bu delğ-ı sâlûsı libâs-ı pârsâdan geç (Yetîm D., G. 25, M. 1).

❖ **riyâzet:** az yiyip içme, az uyuma, çok ibâdet etme, nefsin arzuladığı şeylerin aksini yapma, dünya lezzetlerinden sakınmak suretiyle nefsi terbiye etme, ahlâkı güzelleştirme; perhiz.

Kırba vücûdı lâğar idüp çek **riyâzeti**

Menzil-geh olmadın saña pür mür u mâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 7).

❖ **rīzān olan:** dökülen, akan.

Eşk-i bülbüldür çemende her seher **rīzān olan**

Gülşen içre bāg-bān bilmen ne şanur şeb-nemi (Yetîm D., G. 210, M. 9).

❖ **rīze:** kırıntı, ufak parça, döküntü.

Tiše-i himmetümde ey Ferhād

Rīzedür Bî-sütün didükleri tağ (Yetîm D., G. 94, M. 6).

❖ **Rodos:** Ege Denizi'nde ada, Oniki Adaların en büyüğü.

Şol zamān içre ki **Rodos'a** gāzā niyyetine

Çıkdı tnonamayile itdi şalābet apudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 17).

❖ **rū-siyeh:** kara yüzlü || kötü kimse.

Geldi mücrim uluñ suçın dileyü

Rū-siyeh şanki çāker-i Hindū (Yetîm D., Mes. 2, M. 124).

➤ **rū-siyeh ılmak [Kalıp İ.]:** kara yüzlü etmek.

Ger sevādü'l vehi fi'd-dāreyne itmezsem nazār

Sürh-rūlar mafilinde **rū-siyeh ıl** dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 10).

❖ **rub':** dörtte bir, çeyrek.

➤ **rub'-ı meskūn:** dünyanın çeyređi, dörtte biri.

Hayālî tīg-ı elfāzı şalarsa **rub'-ı meskūna**

Yetîm elfāzınuñ zīr-i nigīni heft-kişverdür (Yetîm D., G. 62, M. 5).

'Adem ser-haddine ceyš-i 'adū göçsün ki dünyānuñ

Ser-ā-ser **rub'-ı meskūnı** sunuldı āl-i 'Osmān'a (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 54).

Bezl ü cūduñ **rub'-ı meskūna** olaldan münteşir

ātemi bahlile mevşūf itdi in 'āmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 7).

Yine başdardalar baştan atup baş tōpların güm güm

Şalındı şayalar birle zelāzil **rub'ı meskūna** (Yetîm D., G. 182, M. 4).

❖ **rūbeh:** tilki.

Şirdür pençe-i pür çeng ile çün tab'-ı Yetîm

Neyler ol rengi ki sâz u seleb-i **rūbehdür** (Yetîm D., G. 59, M. 10).

❖ **rūh:** Allah tarafından yaratıldıktan sonra insan bedenine üflen, ölümden sonra da varlığı devam eden ve mâhiyeti tam olarak bilinemeyen ilâhî ve mânevî cevher.

Hikmet âmîz sözüñ irse Cemâlî'ye Yetîm

Dir idi **rūhını** şad eyledüñ Eflâţun'uñ (Yetîm D., G. 108, M. 10).

Açsa ger Gül-sitân-ı 'irfânı

Eyleye **rūh-ı** Sa'dî seyrânı (Yetîm D., Mes. 2, M. 56).

Bunda huddâm ile üns itmiş idi ol maḥdûm

Anda **rūhına** iderseñ nola ervâhı nedîm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 80, 84).

➤ **rūh-ı kıdsî:** kutsal, değerli ruh.

Şol ğidâyı ki saña şundi Cemâlî be Yetîm

Rūh-ı Kıdsî olamaz bir megesi ol ḥanuñ (Yetîm D., G. 109, M. 10).

➤ **rūh-ı pāk:** temiz, saf can.

Yâ ilâhî kılasın menzilini Dâr-ı Na'îm

Rūh-ı pākini mu'azzez idesin anda muķîm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 74).

➤ **rūh-ı revân:**

1. yürüyen, su gibi akıp giden ruh.

1.1. sevgili, güzel; can.

Çâr 'unşurda müjeñ fikriyle **rūh-ı revân**

Çarḥ-ı çârümde Mesihâ'yile sūzen oldı (Yetîm D., G. 212, M. 3).

1.2. canlı ruh.

Pîr oldum olmadum ol nev-cüvândan nâ-ümîd

Olmazın âḥîr nefes **rūh-ı revândan** nâ-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 2).

➤ **rūh-ı s̄anī:** ikinci can(Hz isa'nın ölüleri diriltmesine telmih).

Dem-i 'İsī gibi gülşende itdi çün şabā cünbiş

Demidür **rūh-ı s̄anīyle** itsek s̄aķiyā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 2).

❖ **ruh:**

1. yanak.

1.1. sevgilinin yanağı.

Gözlerüm rüşenāsıdur ol **ruh**

Pās-ı kalbüm cilāsıdur ol **ruh** (Yetîm D., G. 27, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Leblerüñ şermendesı olup kızardı s̄aķiyā

Yāhod ol gül-gün **ruhuñ** 'aksinden oldı bāde sürh (Yetîm D., G. 28, M. 4).

Tağıtdukça **ruhuñda** bād zülfüñ

Perākende olur efkār derdā (Yetîm D., G. 7, M. 7).

Ruħlaruñ āyāt-ı h̄attı pāk tutsun k'oldı çün

Tahr ile mess eylemek mü'minlere Qur'an'ı farz (Yetîm D., G. 85, M. 5).

❖ **ruhbān:** rahipler.

H̄alīķ için büyük kilisāda

Bakup İncil'e okuya **ruhbān** (Yetîm D., K1. 17, M. 4).

➤ **ruhbān-ı 'aşk:** aşk rahipleri.

Ruhbān-ı 'aşk muğ-beçe-i deyr ile bu gün

'Uşşāka virdi naş-ı kilisā haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 7).

❖ **Rūm:** Anadolu; Osmanlı.

H̄afız u Sa'di-i Şirāz olmuşuz

Rūm'a Cāmī-i H̄orāsān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 12).

Şol deñlü yüzüm üzre dökem kaŗra-i h̄ünin

Rūm'a gelicek la'l-i Bedaħşān ucuz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 4).

Emr-i Hâk irdi sefer eyledi çün pîr Cemâl

Rûm'da saña karar oldu Yetim emr-i muhâl (Yetim D., Mrb. 3, M. 22).

Rûm'dan dervişini bir cezbeyile celbdür

Şeyh-i hâk-i Pârs ü pîr-i Herât'umdan ümîd (Yetim D., G. 31, M. 9).

Rûm şâhı hücum idüp güyâ

Feth ider çarbi kal'a-i gebri (Yetim D., K1. 26, M. 3).

Bu kerr ü ferr ile Serhân(?)u Yünân illeri mesrûr

Bu hâle pây-ı taht ile katı **Rûm** illeri maḥzûn (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 34).

Rûm'dan geçmek Yetim olurdu ammâ 'âlemüñ

Hind ü Sind'i lağvdür Şâm 'Irâk'ı suhredür (Yetim D., G. 38, M. 9).

Çanlu yaşlarla ciger pür çihreden dâğ üzre eşk

Rûm'dan söynür gibi âhir kızılbaş ocağı (Yetim D., G. 197, M. 6).

Çihrede eşk-i yetimüm gibi evbâş yatar

Rûm'dur nuşret umup ḥayl-i kızılbaş yatar (Yetim D., G. 61, M. 2).

Menba'-i ehl-i şafâdur her diyâr ammâ Yetim

Rûm gibi olmaya ṭab'ı Güher-pâş ocağı (Yetim D., G. 197, M. 10).

❖ **rumûz:** işaretler, remizler, ince nükteler, manası gizli olan işaretler.

Vey şeh-i kişver-i nikât ü **rûmûz**

Muhtefî fehmüñe degül mermûz (Yetim D., Mes. 2, M. 77).

❖ **rûstâyî:** köylü.

Zâhid-i bî-çârenüñ âşk ile yokdur 'âlemi

Neylesün ol **rûstâyîdür** sevâd-ı a'zamı (Yetim D., G. 210, M. 2).

❖ **rûşen:** aydın, parlak || açık, belli, aşikâr.

O deñlü ğaflet almışdur cihân ehlini ser-tâ-ser

Bakup ger görseler **rûşen** dil-i âğâhı bilmezler (Yetim D., G. 44, M. 10).

Şeb-i deycürdur **rûşen** nehârum ey dil-i güm-râh

Hidâyet kevkebin iste yitürdüm şâh-râhı ben (Yetim D., G. 140, M. 3).

Āteş-i şevk ile ser-tā-pā yanan **rūşen** Dede

Tāze tāze dāğlarla zeyn olan gülşen Dede (Yetîm D., G. 170, M. 1, 4).

İki şem'-i hüdādur şu'lesinde cān u dil **rūşen**

Žiyā vü pertevinde her gönül bir vādî-i Eymen (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 59).

Saña naqş-ı kadem eclî vü **rūşendür** hemān ey cān

Gönül mir'atini jeng-i havādisden mücellā tüt (Yetîm D., G. 18, M. 7).

Zulmet-i küfri götürdüğü dilā **rūşendür**

Dikdi çün nüh-felege gün gibi rāyet Kaşudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 27).

➤ **rūşen-nazar**: aydınlık, parlak gören.

Zerrede **rūşen-nazar** mihr-i dil-ārā görür

Kaşrede şāfi gönül lücce-i deryā görür (Yetîm D., G. 41, M. 1).

➤ **rūşen olmak [D]**:

1. parlamak, aydınlanmak.

Olupdur sinede dāğ-ı nihānum gün gibi **rūşen**

Beni şehr içre ey çāk-i giribān eyleyen t̄ālî' (Yetîm D., G. 93, M. 9).

2. aşikâr olmak, açık olmak, açığa çıkmak.

Gūşe-i encümen-i nükte-şinās

Ola **rūşen** mi degül anda bu rāz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 120).

❖ **rūşenā**: aydınlık, parlaklık.

Dideye 'aks-i ruḥından **rūşenā** idüp recā

El yumar olup bu çeşm-i ḥün-feşāndan nā-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 3).

Kaşanuluk gidüp geldi yirine **rūşenālıklar**

Ġamı bî-gāne idüp itdi 'işret āşinālıklar (Yetîm D., Mrb. 2, M. 13).

Gözlerüm **rūşenāsıdur** ol ruḥ

Pās-ı kalbüm cilāsıdur ol ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 1).

❖ **rūy:** yüz.

Hüdāyā şāh-ı devrānuñ şebi Qadr ola **rūyı** 'ıd

Safā vü zevk u 'işretlerle geçsün her meh ü sālî (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 81).

➤ **rūy-ı māder-zād:** doğuştan gelen yüz-ten rengi.

Aslı anuñ kim şakîdür sa'y ile olmaz sa'ıd

Reng virmez esved olan **rūy-ı māder-zāda** sürh (Yetîm D., G. 28, M. 8).

➤ **rūy-ı sefid:** beyaz, temiz yüz.

Qarañu olmaz idi **rūy-ı sefid** illā kim

Egine mātem için şaldı siyeh şālını şeb (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 17).

➤ **rūy-ı zerdüm:** sarı beniz, yüz.

Bāgda berg-i hazān seyrin niderler eyliyüp

Hāk-i kūy-ı yārda çün **rūy-ı zerdüm** var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 8).

❖ **rūz:** gün, gündüz.

Olmaz idi vā'ızuñ efsānesi māni' Yetîm

Māh-ı **rūze** olmasaydı kufı-ı bāb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 10).

Sa'ādetlerle 'ömr-i nāzenini ber-mezîd olsun

Şeb ü **rūz-ı** cihān-efrūzı dāyim Qadr ü 'ıd olsun (Yetîm D., Mrb. 2, M. 22).

➤ **rūz-ı maşşere:** mahşer günü.

Terāne gerçi **rūz-ı maşşere şıgma**z dinür ammā

Gel e gör nālelerle kesret-i kūy-ı harābātı (Yetîm D., G. 194, M. 5).

➤ **rūz-i rūze:** gündüz gündüz.

Rūz-i rūze kapadı çün der-i mey-hāneleri

Sākīya gel berüye cām-ı şebāne bākī (Yetîm D., G. 200, M. 3).

➤ **rūz-ı şümār:** hesap günü || kıyamet günü.

Saña **rūz-ı şümār** āsān olacağın dilerseñ ger

Yürî aḥvālünü bir bir leyālîde ḥisāb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 3).

❖ **rūz-bān:** kapıcı.

Rūz-bān olmayayidi hāme

İki yüzlülük itmese nāme (Yetīm D., G. 181, M. 1).

❖ **rūz u şeb:** gündüz ve gece.

Cism zūlmānını ref eyle münevver dil olup

Rūz u şeb zıkr-i Hüdā'yile şafāda ol hem (Yetīm D., G. 125, M. 8).

Rūz u şeb gel Hüdā'ya yalvaralum

Çaldurup el du'āya yalvaralum (Yetīm D., G. 133, M. 1).

Mekteb-i ğamda şorarsañ bu Yetīm'ün hālin

Rūz u şeb şevķun ile meşķ-ı mahabbet ķaralar (Yetīm D., G. 55, M. 10).

Çismet-i rızķa rızā gösterüben hursend ol

Rūz u şeb hāmd ü senā eyleyüben Rezzāķ'a (Yetīm D., G. 183, M. 10).

❖ **rūze:** ramazan, oruç.

Çismet oldukça zāhide **rūze**

Çismetün şürb-i bāde oldı göñül (Yetīm D., G. 120, M. 5).

❖ **rübūde itmek [Kalıp İ.]:** kapılmak.

Binüp inmekde hāy u hūda idüm

'İşve-i devlete **rübūde idüm** (Yetīm D., Mes. 2, M. 92).

❖ **rücū' eylemek [Kalıp İ.]:** dönmek.

Añladı bildi cihān olmaduğın cāy-ı maķarr

Mebde'-i aşla **rücū' eyleyüben** kıldı güzzer (Yetīm D., Terķib-bend 3, M. 26).

❖ **Rūkn-ābād:** şehir.

Görse İstanbul'da nehrini Kāğıd-hāne'nün

Yurdi dilden ehl-i Şirāz āb-ı **Rūkn-ābād'ını** (Yetīm D., G. 202, M. 6).

❖ **rümûz:** remizler, işâretler, gizli anlamları olan îmâlî sözler.

➤ **rümûz-ı ‘aşk:** aşkın remizleri, manası gizli olan sözleri.

Eşk-i hûnînüm **rümûz-ı ‘aşk**ı tefhîm eyledi

Nite kim itdi ifâde ehl-i istimdâda sürh (Yetîm D., G. 28, M. 5).

➤ **rümûz-ı Mesnevî:** Mesnevî'nin remizleri, işâretleri.

Rümûz-ı Mesnevî hakkında Yetîm irşâd isterseñ

Yüri Maḥmûd Efendi'den t̄arîḳ-ı sırr-ı Monlâ t̄ut (Yetîm D., G. 18, M. 13).

❖ **rüsûm:** usul.

Cem'iyet-i yârâna 'arz itme t̄arîḳatden

Âyîn ü **rüsûm** eyler abdâlî perâkende (Yetîm D., G. 178, M. 4).

❖ **rüsvâ eylemek [D]:** rezil etmek, rezil kepâze etmek.

Bir perî sevdâsıyile cānı şeydâ eyledüm

'Aḳl-ı pür âşüfteyi şürîde **rüsvâ eyledüm** (Yetîm D., G. 129, M. 2).

❖ **rütbe:** makam, derece.

Der-i devlet penâhı **rütbesi** eflâkden 'âlî

Serâyı saḳfı cevlân-gâh-ı mürğ-ı 'izz ü iḳbâlî (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 73).

Rütbet-i şeyḫ-i Cemâlî'yi Yetîmî bekle

Tâ Ḥaḳ'ıñ emri irüp mesken idince laḫdı (Yetîm D., G. 203, M. 9).

➤ **rütbet-i a'lâ:** yüce, üstün rütbe.

Saña şaff-ı sıfâl olsun dir iseñ **rütbet-i a'lâ**

Yirüñ şaff-ı sıfâl-i nâs idüp kendüñi edna t̄ut (Yetîm D., G. 18, M. 9).

➤ **rütbet bulmak:** rütbeye ulaşmak, aşama kaydetmek.

Minbere çıkmak ile **buldı** çü **rütbet** vâ'ız

Aşırı söylemege eyledi cür'et vâ'ız (Yetîm D., G. 90, M. 1).

➤ **rütbet-i der-gâh-ı ‘aşk:** aşk dergâhının derecesi; rütbesi.

Rütbet-i der-gâh-ı ‘aşkı ben nice ta’rif idem

Her gedâ-yı kem-teri bir Sencer ü Dârâb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 5).

❖ **rü’yâ:** uyku içinde görülen keyfiyet, düş.

Çanı uyhu ki **rü’yâda** cemâlün

Göre bu dide-i bîdâr derdâ (Yetîm D., G. 7, M. 5).

Nâzır-ı hâb u hayâl oldu murâkıb geçinen

Çara çura bir çuru **rü’yâ** olupdur şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 8).

❖ **rüzgâr:** esinti, yel || devir, zaman.

Bir bahre düşdi keştî-i dil yok kenâre hiç

Bir bād-bâni râst degül **rüzgâra** hiç (Yetîm D., G. 23, M. 2, 7).

Nûh evin eyleyli luğf-ı Hüdâ meskenümüz

Rüzgâr oldu muvâfık tolıdur yelkenümüz (Yetîm D., Mrb. 1, M. 26).

Rüzgârı mı degüldür bilmen

Yöni limana nazar lengerde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 141).

❖ **rüzger:** rüzgâr.

Rüzgerin görse muvâfık gemici

Bırağur oğlını añmaz pederin (Yetîm D., K1. 1, M. 37).

S

❖ **sā'at:** saat, zaman, an; kıyamet vakti.

Bu dünyā bir maḥall-i sür'at ancak

Meh ü sālî hemān bir **sā'at** ancak (Yetîm D., G. 102, M. 2).

Ebed ḥāk oluruz şanma nazar it kiştzāra gel

İrişe **sā'ati** eyler cev ü gendüm 'ades cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 8).

➤ **sā'at-i şubh-ı 'îd-i ekber:** en büyük bayram sabahı.

Sā'at-i şubh-ı 'îd-i ekberde

Çün saña viridi bir ḥalef Allāh (Yetîm D., K1. 37, M. 1).

❖ **sa'âdet:** saadet, mutluluk.

Sa'âdetlerle 'ömr-i nāzenîni ber- mezîd olsun

Şeb ü ruz-ı cihān-efrûzî dāyim Qadr ü 'îd olsun (Yetîm D., Mrb. 2, M. 21).

Çok eser yazmış idi kâtib-i şun'uñ qalemi

Okınur idi cebîninde **sa'âdet** raqamı (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 62).

❖ **sa'b:** güç, zor, çetin.

Ey Yetîm olmayıcağ bād-ı cihān peymā veş

Sa'b yollarda qalursın dem-i riḥletde şaḡın (Yetîm D., G. 157, M. 14).

Yol be-gāyet **sa'bdur** geçmez sebük-bār olmayan

'Āqil olan cüst olup taḥfif itsün bārını (Yetîm D., G. 199, M. 9).

❖ **şabā:** doğu yönünden esen hafif ve latif rüzgâr. Klâsik şiirde sevgilinin kokusunu taşıması ve yayması ile bilinir.

Kuḥl için ḥāk-i pāy-ı yārāmı

Ṭuta gelsün **şabāya** yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 8).

Şabā sibi sücûdi diyü girdi tekye-i bâğa

Ƙodi pîr-i bahâr öñinde berg-i sebz-i dest-âvîz (Yetîm D., G. 71, M. 9).

Dem-i 'Îsî gibi gülşende itdi çün **şabā** cünbiş

Demidür rûh-ı sâniyile itsek sâkiyâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 1).

Ƙanı **şabā** figân-ı seg-i yâr ile gelüp

Gûş-ı Yetîm'e irgüre yârân hikâyetin (Yetîm D., G. 139, M. 9).

❖ **sâbık**: zaman bakımından geride kalan, geçen, geçmiş, önceki, evvelki.

Bî-sütün bir lu'b ile Ferhâd'ı çaldı yirlere

Ƙuvvet-i bâzüyile **sâbıkda** anuñken oyun (Yetîm D., G. 145, M. 4).

❖ **sâbıkça**: geçmişte olan şey, geçmiş bulunan olay.

Sabıkan dimiş idi nuşh ile pîr

Eyle terk-i 'ulûfeyi te'hîr (Yetîm D., Mes. 2, M. 111).

❖ **şabi**: küçük çocuk.

Şabi veş pîr-i şad-sâle yatur gehvâre-i tende

Yeni dü-sâle oğlancık taşaddur ehli babadur (Yetîm D., G. 53, M. 7).

❖ **sâbit-ka-dem olmak [Kalıp İ.]**: devamlı, sabit ol.

Ƙarîk-ı 'aşqda **sâbit-ka-dem ol**

Budur ey dil cenâb-ı Hâkk'a minhâc (Yetîm D., G. 22, M. 7).

❖ **şabr**: katlanılması zor olan haksızlık, sıkıntı, acı, hastalık, yoksulluk, felâket vb. durumlar karşısında umutsuzluğa kapılmayıp şikâyet etmeden, sızlanmadan dayanma, tahammül gösterme.

Def'i kolaydı geçmese ger artuğa begüm

Şabri sihâm-ı fakra iderdi gönül siper (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 20).

❖ **şaç:**

1. saç.

1.1. sevgilinin saçı.

‘Ārızında görmeyüp **şaçın** kalem

Ser-nigün oldu hemân miskîn kalem (Yetîm D., G. 130, M. 1).

❖ **şaçmak:** saçmak, bir şeyi ortalığa dağıtmak, dökmek.

Nefs ejderhâsını hâk ister itdün nûr idüp

Ey dem-i süz-ı derûnı od **şaçan** evren Dede (Yetîm D., G. 170, M. 6).❖ **şad:** yüz, 100 sayısı, pek çok.Döstdan ayrılmazın düşmen olursa **şad** hezâr

Yâri terk itmen ‘adû olsa bütün dünyâ baña (Yetîm D., G. 6, M. 7).

❖ **şadâ:** ses, avaz.➤ **şadâ-yı nevbet-i şâh:** padişahın askeri mızıkasının sesi.Dilâ geldi gider dirken **şadâ-yı nevbet-i şâhî**

‘Acebdür görmedim güş eyleye bir pād-şâhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 7).

❖ **şadağa:** dilenciye verilen para. Yoksullara yardım olarak karşılıksız verilen şey.**Şadakayçün** kesret-i māl ü menāl

Ādemîyi eyler imiş hoş-hışâl (Yetîm D., Mes. 3, M. 27).

❖ **Sa’d Vakķās:** peygamber efendimizin ashabındandır.**Sa’d Vakķās** okıdur āh-ı dil-i dervîşân

Her ne semte güzër eylerse hata itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 9).

❖ **şadef**: midye, istiridye vb. deniz hayvanlarının kabuklarının iç tarafında teşekkül eden ve süslemelerde, süs eşyalarında kullanılan beyaz menevişli, çok sert, parlak madde.

Yumayınca cāndan el ğavvāş-ı ka'r-ı pür neheng
İtmedi deryā **şadefden** bir dūr-i nā-yāb feyz (Yetīm D., G. 86, M. 8).

Kef-i deryā-yı gevher-pāş ile gūyā şeh-i şāhān
Şadefdūr dürr-i şeh-vār ile bir bir lücce-i 'ummān (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 72).

Yā vāşıl-ı **şadef** yā şikār-ı neheng olur
Deryā-yı eşk-i didede pinhān olan başum (Yetīm D., G. 135, M. 3).

Baħr-ı 'aşk içre Cemālī olmasa
Naẓm-ı dūr-bār-ı Yetīm'e ger **şadef** (Yetīm D., G. 96, M. 18).

Zaħmlar ağız açarlar çün **şadef** ol ğamze-kār
Tirler yağdurduğunca üstüme bārān gibi (Yetīm D., G. 196, M. 5).

➤ **şadef-i kalb**: gönül incisi.

Şadef-i kalbi bu Cemālī'nün
Seni eyler Yetīmī āħir dūr (Yetīm D., G. 43, M. 9).

❖ **Sa'di**: Şeyh Sadi-i Şirazi. Fars şâir ve İslam âlimi.

Açsa ger Gül-sitān-ı 'irfānı
Eyleye rūh-ı **Sa'di** seyrānı (Yetīm D., Mes. 2, M. 56).

❖ **Sa'di-i Şirāz**: İranlı şair.

Hāfız u **Sa'di-i Şirāz** olmuşuz
Rūm'a Cāmī-i Ħorāsān gelmişüz (Yetīm D., G. 63, M. 11).

❖ **şadr:**

1.en baş, ön; makam.

Görmez idi mey-kede **şadrında** kimse şüfiyi

‘Arif olsa hân-kâh küncinde esrârın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 5).

2.kalp, göğüs, bağır.

Geçüp tîr-i müjeñ **şadra** oturdu ey kemân-ebrû

‘Acep peykân-ı dil-dûzun dimezse cânuma berhîz (Yetîm D., G. 71, M. 3).

➤ **şadr-ı vezâret:** vezirlik makamı.

Hâk Te‘âlâ dilerin devletini ber-devlet

Eyleye bulmak ile **şadr-ı vezâret** Kapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 54).

❖ **şâf:** içine temizliğini bozacak bir şey karışmamış olan, temiz, duru, arı, berrak, hâlis.

Gel Cemâlî gibi **şâf** ölmek için sen de Yetîm

Naş-ı gayrîyi yuyup levh-i dili pâk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 9).

Keder-i kalb ile ey sûf giyen itme kıyâş

Kendüñe **şâf** u mücellâ olan ehl-i nemedi (Yetîm D., G. 203, M. 4).

❖ **şâf-dil:** saf gönüllü, temiz yürekli, temiz kalpli || sadık, dürüst, riyasız.

şâf-dil ‘âleme câhil baksa

Tîre-dil olması günden aźher (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 43).

➤ **şâf-dil-i Ferhâd:** Ferhad'ın temiz kalbi.

Seng-i hârâlarla cûş idüp aķan ırmağlar

şâf-dil-i Ferhâd’a beñzer Hüsrev-i pür-kîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 6).

➤ **şâf-dil olmak [D]:** saf gönüllü, temiz yürekli olmak.

şâf-dil olmak dilersenñ baħr-ı bî-pâyân gibi

Sîneñe kefler urup cûş eylegil ‘ummân gibi (Yetîm D., G. 196, M. 1).

Şaf-dil ol melekiyyet demidür

Şeytanat eyleme yâr âdemîdür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 81).

❖ **şaf:** yan yana düzgün bir şekilde sıralanan kimselerin meydana getirdiği dizi, sıra.

➤ **şaf-ı serv-i çemân:** salına salına yürüyen servi sırası.

Bir iki şâh-ı huşk içre nihâl-i tâze vü terdür

Çemende kâmetün nahli **şaf-ı serv-i çemân** içre (Yetîm D., G. 191, M. 4).

➤ **şaf-ı sipâh:** asker, ordu safları; sıraları.

Tabl u râyet **şaf-ı sipâh** ile

Bâr u ben-gâh-ı pād-şâh ile (Yetîm D., Mes. 2, M. 89).

❖ **şafâ:** saflık, berraklık, bulanıklığı olmama || kedersizlik, rahat, huzur, eğlence, neşe.

Hâk-i mezâr-ı Hâfız rakş eyleye **şafâdan**

Ger olayidi nâzil aña bu nazm-ı i'câz (Yetîm D., G. 66, M. 3).

Mâ'il oldı vefâya beglerümüz

Vardılar hep **şafâya** beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 2).

Cism zûlmânını ref eyle münevver dil olup

Rûz u şeb zîkr-i Hüdâ'yile **şafâda** ol hem (Yetîm D., G. 125, M. 8).

Hezârân 'îd ile sūr-ı sūr-efzâdan artuğdur

Cihânun şimdiki hâli 'aceb zevk u **şafâlardur** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 20, 36).

Dem-i zevk u **şafâlarla** gönülden gam ba'îd olsun

Ciger-güşen yüzün gördün hezârân minnet Allâh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 23).

Vücüdüm varlığı men'-i **şafâ** eyler küdüretdür

Küdüretten halâş idüp **şafâ** ehlerinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 5, 6).

İtünle hem-sifâl olmak hevâsı var iken dilde

Şafâ kesb eylemem 'işret idersem cām-ı Cem'lerle (Yetîm D., G. 179, M. 10).

Şafâ meşreb gedâlardan açıl ey tîre-dil şüfî

Yezidî mezhebe yir yok muhibb-i hânedân içre (Yetîm D., G. 191, M. 7).

Gönül āyine-i vech-i Hüdā'sın

Şafā kesb eyle jeng ü pāsdan kaç (Yetīm D., G. 24, M. 6).

Kesb idüp evşāf-ı la'l-i cān fezāsından **şafā**

Āb-dār eş'arum ol serv-i revān ez-berlemiş (Yetīm D., G. 74, M. 3).

Kederden hāne-i kalbüñ boşalmayınca 'ālemde

Şafā kesb eyleyüp şevk-ı Hüdā'dan ʔolmaduñ 'ārif (Yetīm D., G. 98, M. 12).

Şafā cāmından özge meşrebüm yok

Maḥabbet nuḳlı gibi maḥlebüm yok (Yetīm D., G. 100, M. 1).

Yine her cānibe 'aşḳ ile müşg ü merḥabā geldi

Dil-i maḥzūn-ı yārāna meserretle **şafā** geldi (Yetīm D., Mrb. 2, M. 26).

Hüdāyā şāh-ı devrānuñ şebi Ḳadr ola rüyı 'īd

Şafā vü zevk u 'işretlerle geçsün her meh ü sāli (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 82).

Güşāde-rüy u handān-leb şürāḫi vü ḳadeh sāki

Ḥum-ı mey-hāne-veş deyr-i cihānda hep **şafā** meşreb (Yetīm D., G. 11, M. 6).

Geçelüm ḥavf u recāyile bisāt-ı emne

'işret ü 'iş ü **şafāyile** olalum bī-gām (Yetīm D., G. 125, M. 12).

2. Mekke dolaylarında hac ibadetinin yapıldığı yerlerden biri olup hacıların burası ile Merve adı verilen yer arasında Hz. Hacer'in o dönemde yapmış olduğu gidiş ve geliş hareketini dört gidiş, üç geliş olarak aynen uygulanan yer.

Şafā vü Merve ḥaḳkıyçün her iḳlimüñ ḫavāfında

Niyāz itdükçe ḳiblemdür Ḳalātā'yile (Yetīm D., G. 115, M. 3).

➤ **şafā-yı ḫāḫır**: gönül huzuru, rahatlığı.

Tire-diller öñince varmaḳdan

Garazum bir **şafā-yı ḫāḫırdur** (Yetīm D., G. 43, M. 4).

➤ **şafā-yı kūy:** sevgilinin semtinin huzuru, mutluluğu.

Ger **şafā-yı kūyuñı** koyup varursam Ka'be'ye

Merve haqqı virmeye hār-ı muğaylān yol baña (Yetîm D., G. 9, M. 7).

❖ **şaff:** saf, sıra.

Saña **şaff-ı** sıfāl olsun dir iseñ rütbet-i a'lā

Yirüñ **şaff-ı** sıfāl-i nās idüp kendüñi edna tüt (Yetîm D., G. 18, M. 9, 10).

❖ **şafha-i cān:** can levhası.

Naşş-ı ğayrîyi yuyup levh-i dili pāk eyle

Şafha-i cāna bakup kimdüğüñ idrāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 2).

❖ **şāfi:** duru, temiz, katkısız.

Zerrede rüşen-nażar mihr-i dil-ārā görür

Kaṭrede **şāfi** gönül lücce-i deryā görür (Yetîm D., G. 41, M. 2).

❖ **şafir-i sürüş:** meleklerin ince ve güzel sesi.

Lisān-ı ğayb u **şafir-i sürüşdur** derviş

Düşürme sa'y idüp elden Yetîm dīvānın (Yetîm D., G. 144, M. 13).

❖ **şafvet:** saflık, arılık.

Çokdur ey cān ma'rifetle sinesi ārāste

Şafvet ile kām bir āyinesi ārāste (Yetîm D., G. 171, M. 2).

❖ **sağ:** sağ tarafı.

'Aşk müstevlî olup bir yire irgürdi yolum

Öñüm ardum bilmeyüp fark idemen **şag** u şolum (Yetîm D., G. 137, M. 2).

❖ **şağa şola şalmak [D]:** etrafa salmak,(dört bir yana göndermek).

Ol iki merde şeş-cihetden gelip belā

Şit ü şadā-yı 'aşkı **şola şağa şaldılar** (Yetîm D., G. 60, M. 4).

❖ **sāgar kaldırmak**: kadeh kaldırmak.

Sineye bir mäh çekmiş leyl-i istigrākda

Mihreden rahşende **sāgar kaldurup** eyyām mest (Yetîm D., G. 15, M. 6).

❖ **sāhat**: alanlar.

Haşvesinde **sāhat-i** kevneyni idbār eylesün

Mıkra'a çal bâdiye peymāya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 7).

➤ **sāhat-ı nazm**: şiir alanları, meydanları.

Merd şā'ir k'ola belîğ ü bülend

Sāhat-ı nazma şalmış ola semend (Yetîm D., Mes. 2, M. 46).

❖ **şāhib**: bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, mâlik.

İsti'ānet idüp der-i Hağ'dan

'Azm-i **şāhib** haseb neseb itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 2).

Cāhilüñ māl ile mağrurlığı

Geçmedür şeb-pere **şāhib** şeh-per (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 40).

Mü'min-i manşürsın naşrun min- Allāh ile sen

Kāfir-i mağlub **şāhib** nuşrete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 4).

Şi'ārı her kimüñ tayy-ı lisān oldu tufeyli ol

Şakin ammā ki **şāhib** taylasāna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 8).

➤ **şāhib-devlet**: yüksek mevki sahibi (kimse); talihli (kimse) || sadrazam.

'Aql ü idrāk ile **şāhib-devlet**

Olanuñ hāli degüldür nisbet (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 17).

➤ **şāhib-vücüd**: sözü geçer, varlığı sayılır.

Zelil idüp niçe **şāhib-vücüdi**

Niçe nā-keslere 'izzet virildi (Yetîm D., G. 211, M. 5).

❖ **şahife**: sayfa, yanak sayfası, yüz.

Huzūr-ı pür-ḥuyūra peyk-i peygām

Yitişdüirdi sühan res çün **şahife** (Yetîm D., K1. 28, M. 2).

❖ **sâhil**: deniz, nehir, göl kenarı.

Yetîm ol mâhî-i teşne şıfat gel ıalma **sâhilde**

Der-i Sulţân Süleymân'a yüz ur kim 'ayn-ı deryâdur (Yetîm D., G. 53, M. 13).

Yetîm emvâc ile her tiğ olup bir mevc-zen deryâ

Selâmet **sâhilin** Efrenc'e göstermez bu furtuna (Yetîm D., G. 182, M. 10).

Semend-i 'adl ü insâfi **şahilin** 'âleme şaldı

Virüp arka iki şeh-zâde sulţân-ı cihân-bâña (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 57).

Varta-i mevcı görüp **sâhile** itme nazār

Fikr-i 'amîk eyleyüp lücce-i deryâya bak (Yetîm D., G. 104, M. 9).

Keder-i mevc-i havâdis yirini **sâhil** idüp

Ḳalbümüz şâf kılıp döndürelim deryâya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 3).

❖ **şahn**: orta yer, sâha, meydan.

➤ **şahn-ı 'âlem**: dünyanın ortası, merkezi.

Meserret bâğına ol gönçeler olsun gül-i şâdî

Ser-efrâzân-ı **şahn-ı 'âlem** olsun ḳadd-i şimşâdı (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 24).

➤ **şahn-ı çemen**: çimenlik || bahçe.

Dün gice **şahn-ı çemende** yâri tenhâ avladum

Seyr idüp ol serv-i hoş-reftârı tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 1).

Kimseye **şahn-ı çemen** olmadı çün cây-ı tarab

Kim ola kim ide bu güşe-i aḫzânı ḫaleb (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 13).

➤ **şahn-ı gîti:** cihanın, dünyanın başkenti.

Felek-sâ sâye-bânlar sâye-dâr **şahn-ı gîtîdür**

Tınâb efvâh-ı ‘âlemde du‘âlardur senâlardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 17).

➤ **şahn-ı sebze:** çimenlik; bahçe.

Yir yir şehâb sâye şalup **şahn-ı sebze**

Yir yir ziyâ-yı çihre-i mihr âşikâr ola (Yetîm D., G. 167, M. 3).

➤ **şahn-ı zulmet-âbâd:** ebedi, sonsuz karanlık mekânın ortası.

Verâ-yı ‘arş-ı nûrânîye nâzır çeşmdür tîre

Bu **şahn-ı zulmet-âbâda** mukâbil dîde bînâdur (Yetîm D., G. 53, M. 6).

❖ **şahrâ:** çöl, kır, ova.

Cūylar cūş itdi **şahrâ** vahtidür

Lâleler çıkdı temâşâ vahtidür (Yetîm D., G. 36, M. 1).

‘Aşk-ı Şîrîn ile cân virdükde miskîn Kûh-ken

Tagdan bâlîni **şahrâdan** firâşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 4).

Mecnûn işitse bu dil-i şeydâ haberlerin

Güm eyler idi deşt ile **şahrâ** haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 2).

Leylî cüst ü cū idüp deşt-i belâ güm-râhını

İtdi **şahrâda** derâ-yı nâka âh ü vâhını (Yetîm D., G. 193, M. 2).

Nitekim deşt ü bâg u **şahrâya**

Ola derd ile lâle pîrâye (Yetîm D., Mes. 2, M. 127).

‘Aşk **şahrâsı** sebük-pâlarını yitmez mi

Merhale kaç‘ıyîçün guşsa vü ğam zâd gönül (Yetîm D., G. 119, M. 11).

Elinde cam-ı şahbâyî iderken ‘îş-i **şahrâyî**

Sikender himmet isterdi der-i ehl-i zevâyâdan (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 65).

Zebûn-ı râh-ı ‘aşk olmuş gibi Ferhâd ile Mecnûn

Döşenmiş biri **şahrâya** biri küh-sâra yasdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 4).

➤ **şahrā-yı Niş:** Niş çölü (Sırbistan'ın güneyinde yer alan, Balkanlar'ın tarihî ve büyük şehirlerinden biri.)

Oldı İstanbul'dan çü menzilüm şahrā-yı **Niş**

Anı bildüm var imiş bu 'ālemün nūşında niş (Yetîm D., G. 75, M. 1).

❖ **sa'îd olmak [Kalıp İ.]:** kutlu, uğurlu olmak.

Aslı anuñ kim şaķîdür sa'y ile **olmaz sa'îd**

Reng virmez esved olan rüy-ı māder-zāda sürh (Yetîm D., G. 28, M. 7).

❖ **şā'ika:** yıldırım.

Şāh-ı Gāzî'nüñ olupdur çü gazā matlūbı

Kāfire gönderelüm **şā'ikalarla** tōpı (Yetîm D., Mrb. 1, M. 10).

❖ **sā'il:** dilenci.

Simāṭ-ı ehl-i 'izzün ni'metini

Ḥaķir ü ḥār olan **sā'il** ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 6).

Bir reh-nişin **sā'ile** döndi Yetîm çün

Bir iki fūls-i aḥmere degmezdi devletüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 57).

❖ **sak:** uyanık, müteyakkız, tetikte olan.

Düzd-i ḥavādis aldı metā'-ı ḥuzurını

Bu kārbān-serāda ol ādem ki **sak** degül (Yetîm D., G. 124, M. 8).

❖ **saķar:** cehennem.

Saķara ser-nigün atılmakdur

Sefere cāhil ile 'azm hemān (Yetîm D., K1. 27, M. 3).

❖ **sakf:** dam, çatı, tavan, kubbe.

Der-i devlet penāhı rütbesi eflākden 'ālī

Serāyı **sakfi** cevlān-gāh-ı mürğ-ı 'izz ü iķbāli (Yetîm D., Terķib-bend 1, M. 74).

Per ü bāl-i tecerrüd açmayınca

Felek **saḳfına** çıkmadıñ çü 'īsā (Yetîm D., G. 3, M. 10).

➤ **saḳf-1 semā:** gök kubbe.

Pey-ā-pey dūd-1 dil **saḳf-1 semāya**

Sütün gibi dikilmez bir şebüm yoḳ (Yetîm D., G. 100, M. 7).

Güşe nolur iderin **saḳf-1 semāyı** menzil

Sa'y idüp itdüre ger ḳaṭ'-ı mesāḳıt Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 45).

➤ **saḳf-1 semāvāt:** göğün, feleğın çatısı.

Bī-zer ü sīm olsa eger bir ḳişi

Saḳf-1 semāvāta çıkar nālîşi (Yetîm D., Mes. 3, M. 8).

❖ **şakın:** dikkat et, dikkatli ol.

Dime ihvān-ı şafādur **şakın** ey Yūsuf-ı cān

Vādî-i ḫıḳd ü ḫasedde nice ḳardaş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 3).

Olma yakın gel bize ey yār-ı pür feraḫ

Maḫzūn ider **şakın** seni ḳalb-i ḫazīnümüz (Yetîm D., G. 67, M. 10).

Şāh-ı Ṭūbî durur ol dīde-i Ḥaḳ-bīn olana

Dime ḡafletle **şakın** çerçüb u ḫār u ḫas imiş (Yetîm D., G. 82, M. 4).

Yirüñ ey ḡonçe itme ḫār **şakın**

Eyleme 'andelibi zār **şakın** (Yetîm D., G. 146, M. 1, 2, 4, 6, 8).

Cebrî degül midür harekāt ü sükūn-ı dehr

Bi'llāh vücūd virme **şakın** ihtiyāra ḫiç (Yetîm D., G. 23, M. 6).

Sırr-ı mektūbuñı Yetîm **şakın**

İtme ifşā düşersin ālāma (Yetîm D., G. 181, M. 9).

Şakın bir büseyi biñ cāna virme

Ḥazer it aşşısı degmez ziyāna (Yetîm D., G. 189, M. 9).

Şi'arı her kimüñ tayy-ı lisân oldı tufeyli ol

Şakın ammâ ki şâhib taylasâna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 8).

Taşı taş üzre koma bu dih-i virânda **şakın**

Güşe itme bu hevlnâk beyâbânda **şakın** (Yetîm D., G. 156, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

'Unf ile olma begüm pây-e devletde **şakın**

Muhtefidür niçe zillet reh-i 'izzetde **şakın** (Yetîm D., G. 157, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Keserler dil çıkarmazlar **şakın** hem-râhdan ey dil

Ki ebnâ-yı zamân kâdr-i refîk-ı râhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 7).

Mesîh-âsâ Yetîm ızhâr-ı mu'ciz eyledüñ ammâ

Şakın ebnâ-yı 'âlemden Yehûdî vâ'r a'dâdur (Yetîm D., G. 53, M. 12).

Hele sen râzuñı ketm eyle **şakın** açma Yetîm

Nerelerden şorınursa ço şorınsun abdâl (Yetîm D., G. 118, M. 9).

❖ **şakınmak**: sakınmak, çekinmek, korunmak.

Âdeme nuşhı sükûn ile edâ eyle **şakın**

Depinüp dâbbe veş eyleme hiffet vâ'ız (Yetîm D., G. 90, M. 7).

Yeter aqđı kapuñda eşk-i Yetîm

'Âlemi gârķ ider buhâr **şakın** (Yetîm D., G. 146, M. 10).

Şu meclis kim ayak başmaq diler pîr-i muğân anda

Sebük şalınmasun sâķi **şakın** rıtl-ı girân anda (Yetîm D., G. 180, M. 2).

Metâ'-ı râzı yoldaşdan **şakın** ey zümre-i aḥbâb

Ḥarâmî şimdi mi hem-râh olupdur kârbân içre (Yetîm D., G. 191, M. 9).

Pupadur gerçi **şakın** yaprakdan

Gele nâ-geh şavamazsın ḥaṭarın (Yetîm D., K1. 1, M. 7).

Ne kadar yâr ile sen birlige yetseñ 'âşık

Vaḥşet efzâ hareketden **şakın** ülfetde şakın (Yetîm D., G. 157, M. 6).

❖ **sākī**: içki meclisinde içilen şarap ve diğer içkileri sunan kimse, kadeh sunan; [tas.] mutlak feyiz dağıtan; kâmil mürşit, tarikat piri. Şairin gözünde sevgili, bir sākî sayılır; yahut sākî sevgili mesabesindedir.

Nağme bünyād eylesün mızrāb-ı meclis **sākīyā**

Girye itsün cām-ı pür-hün-āb-ı meclis **sākīyā** (Yetîm D., G. 2, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Sākīyā meclisde benden güft ü gū gelmezdi hiç

Ger şürāhī çekmese boyun diyü kılkuş baña (Yetîm D., G. 9, M. 5).

Leblerüñ şermendesı olup kızardı **sākīyā**

Yāhod ol gül-gün ruhuñ 'aksinden oldı bāde sürh (Yetîm D., G. 28, M. 3).

Egleyimezler beni feryād-res ma'cün ile

Sākīyā olsun meded āb-ı 'ineb feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 6).

Dem-i 'İsī gibi gülşende itdi çün şabā cünbiş

Demidür rüh-ı sāniyile itsek **sākīyā** cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 2).

Sākīya ger virmeye devr-i mey-i gül-gün neşāt

Üstüme biñ dönse virmez kāse-i gerdün neşāt (Yetîm D., G. 87, M. 1).

Sākīyā şanma görinenleri cām içre ḥabāb

Leb-i bārīküñe gözlükle bakar cām-ı şarāb (Yetîm D., Mat. 2, M. 1).

Gūşe-i Firdevs'dür ey dil cenāb-ı mey-kede

Sākīler gilmān ü kevserdür şarāb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 2).

Güşāde-rüy u handān-leb şürāhī vü kadeh **sākī**

Ḥum-ı mey-ḥāne-veş deyr-i cihānda hep şafā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 5).

Mey-kede künci mücāvirleriyüz ey **sākī**

Na'ralardan yiridür pür idevüz āfākı (Yetîm D., G. 200, M. 1).

Aslı anuñ kim **sākīdür** sa'y ile olmaz sa'id

Reng virmez esved olan rüy-ı māder-zāda sürh (Yetîm D., G. 28, M. 7).

Mest-i bed-nām olmadum tā olmayınca **sākīya**

Pāre-i bağrum kebābum eşk-i ḥüninüm mülüm (Yetîm D., G. 137, M. 9).

Rûz-i rûze apadı çün der-i mey-h aneleri

S akiya gel berüye c m-ı Őeb ne b k  (Yet m D., G. 200, M. 4).

Urılaldan es s-ı mey-h ane

S aki b  telh görmedüm bir 'iş (Yet m D., G. 80, M. 6).

Vuz dan el yuma   d b-ı meclisden d gin **s aki**

Yet m'e anladur itsün o c m-ı p r-Őaf  cünbiş (Yet m D., G. 81, M. 13).

Z hid-i hayr n ile alışmadı reng-i Őar b

S akiya meŐh rdur bu iemez beng  Őar b (Yet m D., G. 12, M. 2).

 tler nle hem-sifal olan gedalar **s akiya**

 stemez ger 'arza itsen 'işret-i c m-ı Cem'i (Yet m D., G. 210, M. 7).

Gone-lebler b sesin almaqa ayaklandurup

Virdi **s aki** b de-i g lfama reft r u reviş (Yet m D., G. 83, M. 6).

Şu meclis kim ayak baŐma diler p r-i muĝ n anda

Sebük Şalınmasun **s aki** Şaın rıtl-ı gir n anda (Yet m D., G. 180, M. 2).

Feraqlar baŐŐ idüp bezme seb lar aŐıdur **saki**

Silüp süpürdü gam gerdin gönül ferr Őıdur **saki** (Yet m D., G. 208, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

➤ **s ki-i gül-özür**: g l yanaklı saki.

S ki-i gül-özür u mey-i hoş-g v r ola

 v ze-i hez r olup c y-b r ola (Yet m D., G. 167, M. 1).

❖ **s kin**: yerinde duran, hareketsiz || bir yerde oturan, ik met eden, o yerin halkından olan kimse.

➤ **s kin olmak [Kalıp  .]**: oturmak, ik met etmek

V z geldüm zühd ile mescide **s kin olmadan**

'AŞk ile cünbiş idüp 'azm-i kilis  eyledüm (Yet m D., G. 129, M. 3).

- **sākin-i fülk:** duran, yerinde sabit olan gemi.

Düşme engin-i ğama furtuna çokdur şavılır

Sākin-i fülk-i rızā ol görünince qaralar (Yetîm D., G. 55, M. 8).

- **sākin-i Kerbalā:** Kerbela'da (Irak'ta İmam Hüseyin'in şehit edildiği ve türbesinin bulunduğu yer, çöllük mıntıka)oturanlar.

Günde biñ kez Yezîd'e la'net idüp

Sākin-i Kerbalā'ya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 12).

- **sākin-i sāhil:** sahilde olanlar, sahilde oturanlar.

Bu bāhr içre şināver cünbişini

İrağdan **sākin-i sāhil** ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 10).

- **sākin-i sürādık:** büyük pâdişâh çadırında oturan, ikamet eden.

Ey şeh-i **sākin-i sürādık** baht

Kürsî-i çarh zîr pāye-i taht (Yetîm D., Mes. 2, M. 29).

- **sākin-i vîrān:** yıkık, viran dünyada ikâmet eden, oturan.

Vuşlat-ı genc dilā fetḥ-i tılısmāt iledür

Bu fütûḥun dilini **sākin-i vîrāndan** işit (Yetîm D., G. 17, M. 4).

- **sakin-i zāviye-i miḥnet:** acı, sıkıntı, bela köşesinin sakinleri.

Sakin-i zāviye-i miḥnet ü endüh u ğamı

Söyledüp itdüre ger ḥālî hikāyet Çapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 37).

- ❖ **sākiṭ olmak [Kalıp İ.]:** ses çıkarmamak, konuşmamak, sessiz olmak.

Bā'is-i 'izzet ü zilletden olayduñ āġāh

Ḥaşre dek **sākiṭ olup** söyleyemez idüñ ġāfil (Yetîm D., G. 116, M. 6).

- ❖ **saklamak:** elinde bulundurmak, tutmak; gizli tutmak, duyurmamak.

Sözümü defter ü dîvānda görüp merd-i lebib

Didi bu siḥr durur **saklaya** aḥker kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 10).

Sinede **şakladuğum** rāz-ı ğamı

Ölürin eylemezin illere fāş (Yetîm D., G. 76, M. 9).

Nağd-i eşki hîn-i vuşlatda ki işâr itmedük

Maşrafına **şaklaruz** ‘ayb eyleme imsākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 6).

Zebân-ı hem-rehi **şakla** perākende süḥandan sen

Muḥarrrik olmasa itmez bu yolda bir ceres cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 9).

❖ **sāl:** yıl.

Bir iki gün degül bu kār-ı pür-derd

Bu kār üstine **sāl** ü mäh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 6).

Bu dünyā bir maḥall-i sür‘at ancağ

Meh ü **sālî** hemān bir sâ‘at ancağ (Yetîm D., G. 102, M. 2).

Hüdâyā şāh-ı devrānuñ şebi Qadr ola rûyî ‘id

Safâ vü zevk u ‘işretlerle geçsün her meh ü **sālî** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 82).

❖ **sālār:** baş, başkan, reis, kumandan.

Qāfile **sālārumuz** şāh-ı Necef

Remz idüp çünki buyurdı men ‘aref (Yetîm D., G. 96, M. 1).

Ḥayālî vādî-i şî‘rûñ olup güm-geşte ḥayrānı

Yetîm ol vādîye düşmişlere **sālār** u reh-berdür (Yetîm D., G. 62, M. 10).

❖ **şalāt:** namaz.

Bağruma taşlar başup dîdār için bir secdedür

Zāhidā cennet degül şavm u **şalātumdan** ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 12).

❖ **şalınmak:**

1.şalınmak || naz ve eda ile yürümek.

Şu meclis kim ayak başmağ diler pîr-i muğān anda

Sebük **şalınmasun** sākî şaқın rıṭl-ı girān anda (Yetîm D., G. 180, M. 2).

Şalındurmaz muhîti kirpigine

Benüm çeşm-i terümde bir nemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 7).

2.sağa sola veya öne arkaya hafifçe sallanmak.

Çurı **şalındıda** ehl-i keştî

Şuluğundan giderür mi nazarın (Yetîm D., K1. 1, M. 39).

Yine başdardalar baştan atup baş tōpların güm güm

Şalındı şayhalar birle zelâzil rub'î meskûna (Yetîm D., G. 182, M. 4).

❖ **sâlik**: bir yola girmiş olan, bir yol tutup onu tâkip eden kimse || bir tarikata girmiş, bir mürşide bağlanarak manevî yolculuğa çıkmış olan kimse.

Gel selef silkine **sâlik** münselik

Olgör tâ olasin hayr-ı halef (Yetîm D., G. 96, M. 5).

Alur âheste vü peyveste mesâfe **sâlik**

Ey Yetîm ivme ki pâ-der-gil olur müsta'cil (Yetîm D., G. 116, M. 13).

Encümenlerde gezüp hâlvet iden **sâlikler**

Şöhre-i şehri olup şit ü şadâ sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 5).

İtmeyince yokluğa tebdil **sâlik** varını

Bulmağa mümkün degül kendinde Hâk âsârını (Yetîm D., G. 199, M. 1).

➤ **sâlik-i rāh-ı Hâk**: Hâk (Allah) yoluna giren kişi.

Hile-i nefis ü şeyâtîn olmasa ey merd-i Hâk

sâlik-i rāh-ı Hâk'a âsân imiş dervişlik (Yetîm D., G. 106, M. 8).

➤ **sâlik-i silk-i cevâhir**: inciler dizem, güzel söz söyleyen şair.

sâlik-i silk-i cevâhir olmaz

Terbiyetle hâcer-i bed-gevher (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 35).

❖ **şalmak:**

1.bırakmak, yaymak.

Şalalum Malta'yile Başkana'ya āşūbı

Gel tonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 11).

Şalsa eflāke zarîf āvāze

Düşse sūz-ı Hüseyin 'ūda yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 101).

Geldi 'işret demleri mey-ḥāneden **şalmak** gerek

Na'ra-i mestān ile āvāze-i çengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 3).

Lübb-i sūḥan Yetîm'e sunuldı Ḥayālî'yi

Ḳısr-ı kelām ile mezesiz lāğa **şaldılar** (Yetîm D., G. 60, M. 10).

Bāṭıl efkārı derūnumda ḳomadı sürdi

Sāyesin **şalmak** ile üstüme ḥaḳḳā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 6).

Şal tezerv-i ma'nî-i ḥāşa Yetîm

Olmuş iken elde çün şāḥîn ḳalem (Yetîm D., G. 130, M. 9).

Hayālî tîg-ı elfāzı **şalarsa** rub'-ı meskūna

Yetîm elfāzınuñ zîr-i nigîni heft-ḳişverdür (Yetîm D., G. 62, M. 5).

Çün beyābān-ı belā yollarını ṭutduk biz

Şalalum her ṭarafa şît ü şadā velveleler (Yetîm D., G. 57, M. 4).

Şalar merdāne-vār āvāz ber-baṭṭ

Degül mi bi'llāh erkek sāz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 1).

Gül-bāng-i vird-i ḥān-ḳaḥı pest eyledüm

Şaldum bu fānî deyre çü bāng-i derāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 4).

Āteş-i ṭop u tüfek birle ḳılā'-ı küfre

Şaldı āşūb u ḡam u fitne vü āfet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 26).

Şalsa dehre söz ile sūz-ı nev

Köhne eczāyı gül ide Ḥüsrev (Yetîm D., Mes. 2, M. 61).

Şeş cihâta bu Mrb.' **şalup** âvâz-ı bülend

Atdı nuşretler ile al'a-i Efrenç'e kemend (Yetîm D., Mrb. 1, M. 33).

2. bırakmak, salıvermek.

Gürbe-veş müş-ı pelîde **şalmaz**

ab' kim ola azanfer-şavlet (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 21).

Deryâ-yı h n u s ne müşebbek şeh n-ı şayd

M h -i h nçeri çeküp ol aa **şaldılar** (Yetîm D., G. 60, M. 8).

Ba r-ı 'aşa yiltenüp dil zevrakın **şaldum** yine

 yeti bu diyeler gird- ba düşdi bir gemi (Yetîm D., G. 210, M. 3).

V lihin boynuma gel zülf-i girih-g r ni **şal**

Ben c n n ehliyin ey d st o zenc r md r (Yetîm D., G. 42, M. 7).

3. salmak, salınmak || yansımak.

Zerre-i n -iz idüm bir mihr-i h ver eyledi

C mdan pertev **şalınca**  f-t b-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 6).

Faqr ile d n araya aldı beni

'Aqlum alup hayrete **şaldı** beni (Yetîm D., Mes. 3, M. 20).

ara u olmaz idi r y-ı sefid ill  kim

Egnine m tem iin **şaldı** siyeh ş lını şeb (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 18).

Didi şudan ıkarurken keemi

Hey yalan dünyede on mı **şaların** (Yetîm D., K1. 1, M. 46).

Mevleviler raş iderler b -ser   p  zerre-v r

Pertev-i 'aşı **şaldan**  f-t b-ı Mesnev  (Yetîm D., G. 198, M. 4).

4. yollamak, göndermek.

Ey Cem li şeh-i nazm oldu Yetim  **salıyor**

Şu'ar -yı udem  ravzasına velveleler (Yetîm D., G. 57, M. 9).

Mecnūn'ı deşte gönderüp uzağa **şaldılar**

Ferhād'ı sürdiler yokuşa tağa **şaldılar** (Yetīm D., G. 60, M. 1, 2).

Sipih-r-i nīl-gūn şayd-ı küleng ser-nigūnıdur

Şalaldan iki şāhīni şeh-i iqlīm-i bahşende (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 4, 57).

Ol nihāl-i tāzeyi tahrik için

Şalmışam bād-ı şabāyī sū-be-sū (Yetīm D., G. 164, M. 6).

Şol şerār-ı tîşedendür tābiş-i sūz-ı Yetīm

Kim anı Ferhād **şaldı** şūriş-i Şirīn ile (Yetīm D., G. 168, M. 10).

Cederal ile ki Anderya Țora

Şalsa ger Barbaros'a bir nökerin (Yetīm D., K1. 1, M. 18).

Merd şā'ir k'ola belīg ü bülend

Sāhat-ı nazma **şalmış** ola semend (Yetīm D., Mes. 2, M. 46).

Allāh Allāh diyü engine Țonanmā **şalalum**

Portakal memleketin Südde'ye varup alalum (Yetīm D., Mrb. 1, M. 17).

❖ **salṭanat**: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık; devlet.

Salṭanatı bī-hūde vaz' u ȚumȚurākı suhredür

Kerr ü ferr ü haşmeti Țāk u revākı suhredür (Yetīm D., G. 38, M. 1).

Țıll-ı Haq insān-ı kāmildür anuñdur **salṭanat**

Nākışam ger dimeyem Sührāb u Dārā suhredür (Yetīm D., G. 39, M. 5).

❖ **sālūs**: ikiyüzlü, riyakār.

Hālīş ü muhliş olup seyr ü sülükumda Yetīm

Zāhid-i reh-zen gibi **sālūs** u mec'ül olmadum (Yetīm D., G. 134, M. 10).

❖ **Sām**: Şehname'nin kahramanlarından, Neriman'ın oğludur, bir ejderhayı tek vuruşta öldürdüğü için "tek vuruşlu Sam" olarak ve ayrıca yiğitliği ve adaleti ile anılır.

Bir ednā bendesi mālīk hezārān māl-ı Kārūn'a

Libās-ı fāhīr-i **Sām** u Siyāvūş atları şālī (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 78).

❖ **sāmān**: düzen, âsâyiş, nizam.

Bu meşeldür deliden uşlı haber ey 'âkıl

Reviş-i 'aşkı yüri bî-ser ü **sāmāndan** işit (Yetîm D., G. 17, M. 12).

Levh-i dilde nice bir naqş-ı vaqâr eyleyelüm

Ser ü **sāmānı** koyup 'aşk ile kâr eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 2).

❖ **Sāmiri**: Hz. Musa, Tûr-i Sina'da, Allah'la konuşmaya gittiğinde, topraktan bir buzağı yapıp "İşte Musa'nın aradığı Allah" diye ona taptırmaya kalkışan kişi.

Âb-dâr elfâz ile sūz-ı Yetîm'i dir gören

Sāmiri sihri degül mi zarf olmak nâra şu (Yetîm D., G. 163, M. 10).

❖ **şan**: sanki, sanırsın ki.

Şöyle koyıldı gönül yağmāsına gavgā-yı 'aşk

Bir vilâyet almağa **şan** leşker-i 'Osmān akar (Yetîm D., G. 40, M. 6).

Bu nazm-ı pür-zıyāya karşı düşen nezāyir

Şan âf-tâb öñinde yakduñ birer çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 8).

Zülf-i şeb-rengüñ hayāli dilde kim yir eyledi

Genc arar bir mağribi **şan** itdi vîrānı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 4).

İsteyenler nūr-ı Hâkık ile Hâk'ı

Şan semekdür kim arar deryāda şu (Yetîm D., G. 164, M. 8).

❖ **saña**:

1.sen zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi.

Saña ben bir naşihat eyleyeyin

Ki o pend üzere olmaya bir pend (Yetîm D., K1. 15, M. 1).

Sā'at-i şubh-ı 'îd-i ekberde

Çün **saña** virdi bir halef Allāh (Yetîm D., K1. 37, M. 2).

Şāyed ola **saña** şefkatle diye

Yüri başt-ı feraḥ eyle ḡamı dür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 87).

Yetîm'e sîm ü zer-efşānlık itme

Dir iken **saña** dāmān u cebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 14).

Merd-i rehsin girü itdüñse eger kevneyni

Be bilürsin iki 'ālem **saña** seng-i rehdür (Yetîm D., G. 59, M. 6).

Bu bāḡ u rāḡda her nehr-i cārī

Saña tefhîm için bir rıḥlet ancak (Yetîm D., G. 102, M. 4).

Şeb-revān şehr-i dili geşt idüben gezmekde

Saña māni' olā nefsün 'asesi niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 6).

Ehl-i derün olmaḡa sa'y it birünı ko

Senden **saña** yakını dilersenñ irāk degül (Yetîm D., G. 124, M. 4).

Saña rüz-ı şümār āsān olacaḡın dilersenñ ger

Yüri aḡvālünü bir bir leyālīde ḥisāb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 3).

1.1. sevgili.

Ey nür-ı başar **saña** fedā iki göz olsun

Tek ḥāk-i reh-i küyün ile çihre toz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 1).

Saña naqş-ı ḡadem eclī vü rüşendür hemān ey cān

Göñül mir'ātini jeng-i ḡavādisden mücellā tut (Yetîm D., G. 18, M. 7).

Mübeşşir oldum idüp **saña** cān-fezā müjde

Giyürsin egnüme ḥil'at bu dil-güşā müjde (Yetîm D., G. 175, M. 1, 10).

Nev-cüvānum kerem it incinme

Saña pīrāncadur pend-i ḡaḡir (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 14).

Senüñle 'ālem-i rü'yāda māhī olurken

Tutıldı oltaya bir māh-ı dil-rübā müjde (Yetîm D., G. 175, M. 3).

Deyr-i dünyāda çok şanem gördüm

Yok **saña** beñzemekde kāfir-kış (Yetîm D., G. 80, M. 4).

1.2. Yetîm

Çerisin şüretüñ kesr itmeyince

Sañâ feṭh olmadı iqlîm-i ma'nâ (Yetîm D., G. 3, M. 8).

Emr-i Hâk irdi sefer eyledi çün pîr Cemâl

Rûm'da **sañâ** karar oldu Yetîm emr-i muḥâl (Yetîm D., Mrb. 3, M. 22).

Qırba vücûdı lâğar idüp çek riyâzeti

Menzil-geh olmadın **sañâ** pür mûr u mâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 8).

Çün **sañâ** çâḥ-ı raşaddur 'unşur-ı ḥâki ḥakîm

Nâzır-ı seyyâre vü ḥür-şid ü meh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 13).

Dime kim qorşara qorşar varmaz

Gözcisüz olma hele **sañâ** dirin (Yetîm D., K1. 1, M. 26).

Şol ğidâyı ki **sañâ** şundi Cemâlî be Yetîm

Rûḥ-ı Qudsî olamaz bir megesi ol ḥanuñ (Yetîm D., G. 109, M. 9).

1.3. âşık

Sañâ şaff-ı sıfâl olsun dir iseñ rütbet-i a'lâ

Yirüñ şaff-ı sıfâl-i nâs idüp kendüni edna tüt (Yetîm D., G. 18, M. 9).

Sañâ sen âşinâ olmaḥ hevâsı var ise sende

Yürü bî-hiş ü bî-kes ol bu yâr u âşinâdan geç (Yetîm D., G. 25, M. 5).

1.4. zahit.

Çün ḥân-ḳâh u mey-kedeye ḳur'a eyledük

Düşdi o dâr-ı nedve **sañâ** mefsaḳa baña (Yetîm D., G. 1, M. 8).

1.5. sufî

Sañâ ḥür-ı cinân zâhid bi-ḥaḳḳın 'İsî-i Meryem

Baña bir şüret-i zibâ yeter deyr-i muğân içre (Yetîm D., G. 191, M. 5).

1.6. Seyyid ‘Alī

Sañā yokdur hafī çü ‘arz eyler

Varaḳ-ı nā nüvişte haṭṭ-ı celi (Yetîm D., G. 195, M. 3).

1.6. Cemali

Tekye-gāh-ı ‘aşka dervîşāne gel şāhum ki tā

‘Aşḳ meşḳ ide **senüñle** bu dil-i abdālumuz (Yetîm D., G. 64, M. 10).

❖ **şanmak**: sanmak, zannetmek.

Bezm-i meyde nāle-i nāyı fiğānum **şandılar**

Cām-ı cür’a yāşı **şandılar** çeşm-i hūn-feşānum (Yetîm D., G. 47, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Pes Cemālī derdidür aşüfte-hāl iden beni

Ey Yetîmī **şanmağıl** kim ḡayrı derdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 12).

Her nefes bir gevher-i pākizedür

Anı bî-ḳiymet **şanup** itme telef (Yetîm D., G. 96, M. 12).

Cezbe-i Leylî’yi gör kim çihre-i Mecnūn **şanup**

Düşdi yüzün göricek nāḳa izinüñ kâhını (Yetîm D., G. 193, M. 3).

Gördüğün Leylî **şanan** Mecnūn gibi

Vālih ü aşüfte ḡayrān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 5).

Vaşl için **şanma** hemān sîm ü zer oynar cānā

Yoluña ‘aşıḳ olan cān ü ser oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 1).

Şandı bir Ferhād gelmiş kendiden öñ Kūh-ken

Dehr-i dūnun cūylarla çāk-i küh-sārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 9).

Vaḡy ü bāng-i per-i Cibril iken iller **şandı**

Oynayurak getirür baña kebüter kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 5).

Cūylar **şanmañ** ḡabāb ile düşüp her vādīye

Gözyaşıyle ḡarḳa-i āvāre ser-gerdān aḳar (Yetîm D., G. 40, M. 3).

Gitdüm iqlim-i 'aşka dek be Yetim

Şanma bu kār ki turağumdur (Yetim D., G. 45, M. 10).

Şanma aşı-ı 'anāşır-ı insān

Yel ü toprak od ile şudur (Yetim D., G. 52, M. 3).

Cihānuñ az u çoğından geçelden

Göñülde **şanma** kim biş ü kemüm var (Yetim D., G. 54, M. 6).

Dem-i Ferhād iken **şanur** bu 'ālem

Kızardı lāleden küh-sār derdā (Yetim D., G. 7, M. 9).

Şanma pür-gū olanı ma'rifete āgehdür

Neş'e-i 'ilme 'alāmet sühan-ı kütēhdür (Yetim D., G. 59, M. 1, 7).

Māh-ı nev **şanmañ** şafağda nāhun-ı endūhdan

Bu sipihrūñ kana müstağrak hırāşı var imiş (Yetim D., G. 77, M. 5).

Ebed hāk oluruz **şanma** nazar it kiştzāra gel

İrişe sā'ati eyler cev ü gendüm 'ades cünbiş (Yetim D., G. 78, M. 7).

Cife-i dünyā-yı hābdur her birisi bir gūrāb

Şanma tūti gibi şeker-hā olupdur şūfilik (Yetim D., G. 105, M. 4).

Cūylar cünbişidür **şanma** fenā deştinde

Dehr ili dağı sürer silsilesin Mecnūn'ūñ (Yetim D., G. 108, M. 5).

Ten ki ser-tā-pā maḥabbet nārına yandı bu gün

Kendüni envār-ı rahmet garqası **şandı** bu gün (Yetim D., G. 143, M. 2).

Mihr **şanmañ** görinen bir tōp idüpdür başımı

Şarğdan garba çalar çevgān-ı çarḫ-ı bī-amān (Yetim D., G. 155, M. 5).

Ne bilsün müdde'iler hāl-i 'aşkı

Yinür **şanur** bular aḫvāl-i 'aşkı (Yetim D., G. 205, M. 2).

Eşk-i bülbüldür çemende her seḫer rīzān olan

Gülşen içre bāğ-bān bilmen ne **şanur** şeb-nemi (Yetim D., G. 210, M. 10).

Mür-ı miskine nazār **şan** ki Süleymān itdi

Ben faķire idicek raķm u ĥimāyet apudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 11).

ırbaçın itdi suġurya kōmiler

Şan ele aldı nacaķlı teberin (Yetīm D., K1. 1, M. 30).

Sāķiyā **şanma** görinenleri cām içre ĥabāb

Leb-i bārīküñe gözlikle baķar cām-ı şarāb (Yetīm D., Mat. 2, M. 1).

Yenilen nān u nemek **şanmañ** ki dāmānumda

Bir yetīmem etmegüm çāk-i girībānumda (Yetīm D., Mat. 11, M. 1).

Bārān u ra'd **şanmañuz** aĥvālūmi görüp

Zārılık ile girye ider her zamān ebr (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 31).

Ĥāl-i ġürisneyi ne bilür sır olan kişi

Şiĥhatdeki semirdi **şanur** görse şişmişi (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 38).

❖ **şan'at**: hüner, yapılan iş, en iyi bilinen iş.

Şi'rümüz virmemege bŷy-ı taşannu' be Yetīm

Şan'at u 'ilm ü kemālāt ile fenden geçdüm (Yetīm D., G. 131, M. 12).

Şan'atumdur za'f u uvvetle miyānuñdan enin

Naġme eyler zir ü bem gösterse ehl-i tār fen (Yetīm D., G. 147, M. 3).

❖ **şanem**: tapınmak amacıyla taştan, tahtadan, madenden yapılmış, deġişik büyüklükteki cisim, put || güzel şahıs, sevgili, dilber.

Girüp bir ĥalvete nefsi büt idüp tapmadan şŷfi

Bu deyr içini geşt itmek baña yegdür **şanemlerle** (Yetīm D., G. 179, M. 12).

Her **şanem** mŷy-miyāni hevesinde ey cān

Dil-i āvāreyi bir kıl ile niçe yiderüz (Yetīm D., G. 65, M. 5).

Ol **şanem** ĥātır-nişān itdükde 'uşşāķı raķīb

Kŷfri ez-ber okıyup mekrin hemān ez-berlemiş (Yetīm D., G. 74, M. 7).

Deyr-i dünyāda çok **şanem** gördüm

Yoğ saña beñzemekde kâfir-kîş (Yetîm D., G. 80, M. 3).

Gözümden maḥv olup gitdi nuḳûşı deyr-i dünyānuñ

Mücerred itmek ile bir **şanem** iḳlîmini seyrân (Yetîm D., G. 159, M. 4).

❖ **sanki**: adeta, sanki, gibi, tıpkı.

Çemende **şanki** âteşdür yanar yir yir gül-i ḥamrâ

Duḥân-ı âh-ı bülbüldür ser-â-ser servler gūyâ (Yetîm D., G. 4, M. 1).

Şanki şuda şuarur mâhî-i teşne eyledi

Zâtına râğib olan müstağrak-ı envârını (Yetîm D., G. 199, M. 5).

Geldi mücrim ḳuluñ şuçın dileyü

Rû-siyeh **şanki** çâker-i Hindû (Yetîm D., Mes. 2, M. 124).

❖ **sarây**: saray.

Gönlümün sırça **sarâyın** yıḳduñ

Gitdi olmaz bu ḥarâbe ta'mîr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 9).

❖ **sâr-bân-ı râh-ı 'aşḳ**: aşḳ yolu kervancısı.

Yük bacından ağlamazey **sâr-bân-ı râh-ı 'aşḳ**

Dirhem-i eşḳi döküp çeksem nola miḥnet yükin (Yetîm D., G. 158, M. 11).

❖ **şarf itmek [Kalıp İ.]**: kullanmak, tüketmek, harcamak.

Cehl ile 'ömri **şarf idüp** naḥva

'Örf ile giymegil ḳabâ dülbend (Yetîm D., K1. 15, M. 3).

❖ **şarılmak**: kaplanmak, örtülmek; kollarını dolamak, kucaklamak.

Ey Yetîm el-ḥaḳ budur şaldum kilimüm şuya ben

Şarılaldan 'aşḳ ile bu ḳara eski çul baña (Yetîm D., G. 9, M. 12).

Pöst-püş oldum bulaldan kendüzümde büy-ı döst

Nite kim nâfe **şarıldı** oldı hem pehlü-yı misk (Yetîm D., G. 114, M. 8).

❖ **şarır:** cızırtı, gıcırtı.

İtdi gülgünü varak üzere **şarır**

Reng-i ruhsāra idüp taḥsīn kalem (Yetīm D., G. 130, M. 7).

❖ **Sāsānī:** Sasaniler.

Mülūk-i āl-i Selçuk ile **Sāsānīlere** nisbet

çerāğ u çeşm-i ‘Osmānī delil ü pişvālardur (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 15).

❖ **şat:** bir değer karşılığında vermek.

Ḥaridār iseñüz bu mevsim içre

Ne **şatar** diñlenüz dellāl-ı ‘aşkı (Yetīm D., G. 205, M. 8).

Ta‘accübdür ki varup **şatayın** dir

Der-i germ-ābede bu ‘aql ile gil (Yetīm D., K1. 5, M. 5).

❖ **saṭranç:** satranç oyunu.

Süḥandān ehli diller mecma‘ı yine olup memlū

Gehi **saṭranc** u eş‘ār u gehi lāğ ile güft ü gū (Yetīm D., Mrb. 2, M. 30).

❖ **şevāb eylemek [Kalıp İ.]:** Allah’ın mükâfatlandırmayı vâdettiği bir iş yapmak, bir davranışta bulunmak.

Sen **şevāb eyledüğün** yirlerde

Görinür baña ḥaṭāsı çoqça (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 73).

❖ **şavaş:** mücadele, uğraşma, kavga.

Raḥne olmaz kalb-i ‘āşıkda binā-yı āştī

Müdde‘inüñ tūtalum muḥkem **şavaşı** var imiş (Yetīm D., G. 77, M. 8).

❖ **şavılmak:** savmak, defetmek, uzaklaştırmak.

Düşme engin-i ğama furtuna çoğdur **şavılır**

Sākin-i fülk-i rızā ol görünince qaralar (Yetīm D., G. 55, M. 7).

❖ **şavm:** oruç.

Bağruma taşlar başup dīdār için bir secdedür

Zāhidā cennet degül **şavm** u şalātumdan ümīd (Yetīm D., G. 31, M. 12).

❖ **şavmak:** uzak tutmak, defetmek.

Pupadur gerçi şakın yaprakdan

Gele nā-geh **şavamazsın** h̄aṭarın (Yetīm D., K1. 1, M. 8).

❖ **şavurmak:** bir yerden başka bir yere sürüklemek ıı savurmak.

Maynayile sağanağdan kırkman

Ne kadar esse **şavursa** yeñerin (Yetīm D., K1. 1, M. 34).

Hayli bürüdetiyile esti **şavurdi** dey

Bār u kelām ile çağırup didi bī-ḥicāb (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 3).

❖ **şaymak:** hesaplamak, saymak.

Ne deñlü üstüne dönse bu çarḥ-ı jengārī

Fülüs-ı aḥmere **şayma** nücüm-ı raḥşānın (Yetīm D., G. 144, M. 4).

❖ **sa'y:** çalışmak, çabalamak.

Aslı anuñ kim şaḳīdür **sa'y** ile olmaz sa'īd

Reng virmez esved olan rüy-ı māder-zāda sürḥ (Yetīm D., G. 28, M. 7).

➤ **sa'y eylemek [Kalıp İ.]:** çalışmak, çabalamak.

Çarḥ-ı ḥūn-hāra bakup **sa'y-i** belīg **eyleyelüm**

Gel geçen 'ömre te'essüfle dirīg eyleyelüm (Yetīm D., Terki-bend 3, M. 11).

Seni mā-dūn idinenler ki olur mā fevḳuñ

Sa'y eyle ola mā-beyne fezāyil fāşıl (Yetīm D., G. 116, M. 8).

➤ **sa'y itmek [Kalıp İ.]:** çalışmak, çabalamak, gayret etmek.

Hıfza mağrūr olma vaḥşīdür 'ilm eyler gürīz

Sa'y idüp eyle 'ulūmı kayd-ı taḥrīr ile zabt (Yetīm D., G. 88, M. 12).

Lisān-ı ğayb u şafır-i sürüşdur dervîş

Düşürme **sa'y idüp** elden Yetîm dîvânın (Yetîm D., G. 144, M. 14).

O beyti **sa'y idüp** yapduñsa kardaş

Bināy-yı Ka'be olmaz aña pā-dāş (Yetîm D., Mes. 4, M. 15).

Güşe nolur iderin saķf-ı semāyı menzil

Sa'y idüp itdüre ger kaķ'ı mesāķıt Kaḩudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 46).

Ehl-i derūn olmaĝa **sa'y it** birūnı ko

Senden saña yaķını dilerseñ irāk degül (Yetîm D., G. 124, M. 3).

Zīnet-i zāhiri ko bāḩına **sa'y it** zīrā

Ehl-i ma'nī baķamaz şūrete sīret var iken (Yetîm D., G. 150, M. 5).

❖ **şayd:** av, avlama.

Bāz **şaydından** alur behre-i tām

İtdi çün kendü periyle pervāz (Yetîm D., Terķib-bend 2, M. 123).

'Uķāb-ı evc-i 'izzet **şaydına** ol iki şeh-bāza

Oluḩ minķār māh-ı nev ceres hūr-şid-i raḩşende (Yetîm D., Terķib-bend 1, M. 5).

Ey şeh-i şāh-bāz-ı 'Anķā **şayd**

Şayd-ĝāhuñda çarḩ ednā **şayd** (Yetîm D., Mes. 2, M. 75, 76).

➤ **şayd-ı küleng:** turna kuşunun avı.

Sipīhr-i nīl-ĝūn **şayd-ı küleng** ser-niĝūnıdur

Şalaldan iki şāhını şeh-i iķlīm-i baḩşende (Yetîm D., Terķib-bend 1, M. 3).

➤ **şayd-ı murād:** arzu edilen, istenen av.

Şayd-ı murāda pençe şalup ide mi şikār

Tercī'-i penc Yetîm olup pençe-i hizebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 33).

❖ **şayd-ĝāh:** avlanma yeri, avlak.

Ey şeh-i şāh-bāz-ı 'Anķā şayd

Şayd-ĝāhuñda çarḩ ednā şayd (Yetîm D., Mes. 2, M. 76).

❖ **sāye:**

1.gölge.

Leylî Mecnûn-ı siyeh-bahta muğaylân **sāyesin**

Beñzedelden dūd-ı āha boyadı ħar-gāhını (Yetîm D., G. 193, M. 5).

2. aracılığıyla, yardımcıyla.

Ey gedālar **sāyesinde** hoş geçüp idem ħuzūr

Bu ħuzūra irmez iden zıll-ı sulţānı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 7).

➤ **sāye düşürmek [D]:** gölge düşürmek, gölgelemek.

Sāye düşürdi üstümüze çün Hümā-yı ‘aşk

İtsek nola zamāneyi zir-i nigînümüz (Yetîm D., G. 67, M. 5).

➤ **sāye şalmak [Kalıp İ.]:** gölge yapmak, gölgelendirmek.

Vādî-i nārı geçüp bād-ı hümümü görmedin

Ravzadan yanmışlara **şal sāye** ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 12).

Yir yir seĥāb **sāye şalup** şahn-ı sebzeze

Yir yir ziyā-yı çihre-i mihr āşikār ola (Yetîm D., G. 167, M. 3).

Bāţıl efkārı derūnumda ħomadı sürdi

Sāyesin şalmak ile üstüme ħaĥkā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 6).

Sāye şalarken üstüme zeyl-i pelās-ı ‘aşk

Ber-düş idem mi ħırĥa-i zühd ü riyāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 7).

❖ **sāye-bān:** gölgelik, büyük çadır.

Tünd-bād-ı āh-ı mazlūma nazar ħüsrevlerüñ

Sāye-bān u ħayme vü çetr ü visākı suĥredür (Yetîm D., G. 38, M. 4).

Belā deştinde Mecnûn’a dıraĥt-ı kūy-ı Leylî’dür

Duĥān-ı āhdan ħat ħat k’olupdur **sāye-bān** anda (Yetîm D., G. 180, M. 6).

Felek-sâ **sâye-bânlar** sâye-dâr şahn-ı gîtîdür

Ṭınâb evvâh-ı ‘âlemde du‘âlardur senâlardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 17).

❖ **sâye-dâr**: koruyan.

Felek-sâ sâye-bânlar **sâye-dâr** şahn-ı gîtîdür

Ṭınâb evvâh-ı ‘âlemde du‘âlardur senâlardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 17).

❖ **sâye-güster**: gölge eden, gölge salan || koruyan.

Her nihâl-i tâzeyi taḥrîk idüp bād-ı bahâr

Sâye-güster itdi cüyuñ ‘ar‘ara şimşâdını (Yetîm D., G. 202, M. 8).

❖ **şayḥa**: yüksek sesle bağırma, haykırma, çığlık, nâra.

Yine başdardalar baştan atup baş ṭöpların güm güm

Şalındı **şayḥalar** birle zelâzil rub‘i meskûna (Yetîm D., G. 182, M. 4).

Yüz biñ kıyâmet ile bu gün güş-ı hüşda

Bir dem olur mı **şayḥayile** nefḥ-i sūr yok (Yetîm D., G. 99, M. 10).

➤ **şayḥa itmek [Kalıp İ.]**: feryad etmek.

Girye itsem cüş ider baḥr-ı muḥîṭ-i bî-kerân

Şayḥa itsem lerzeye varur zemîn ü âsmân (Yetîm D., G. 155, M. 2).

➤ **şayḥa-i ṭöp**: top sesleri.

Gel deñiz yüzlerini kafire teng eyleyelüm

Şayḥa-i ṭöp ile dem-beste vü deng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 2).

❖ **şâyim olmak [Kalıp İ.]**: oruçlu olmak.

Gündüzin **şâyim olup** giceler

Hoş namâz üzre olup kılmadum (Yetîm D., G. 138, M. 3).

Ḳâyim ü **şâyim olup** gice vü gündüz ey dil

Maḳsim-i raḥmet-i Ḥaḳ‘dan dile ḳismet var iken (Yetîm D., G. 150, M. 3).

❖ **şaykal-ı keyfiyet:** cilalı, parlak keyif.

Var idi jeng-i riyā āyine-i dilde Yetim

Şaykal-ı keyfiyet ile açdı ol jengi şarāb (Yetim D., G. 12, M. 10).

❖ **şaymamak:** yerine koymamak || kabul etmemek.

Çeşm-i deryā bārdan kim eşk-i bī-pāyān aqar

Kaṭraya baḥr-ı muhiti **şaymayup** yek-sān aqar (Yetim D., G. 40, M. 2).

❖ **şayrefi:** sarraf || bir şeyden iyi anlayan kimse.

Şi'rini virdi Yetim ey dil ḥarīdār olana

Şayrefidür 'arż-ı cevher itdi bāzārın görüp (Yetim D., G. 14, M. 12).

Perveriş bulup dūr-i nā-yāb veş

Şayrefi öñinde bulmazdı şeref (Yetim D., G. 96, M. 20).

➤ **şayrefi-i çarḥ:** dünyanın sarrafı.

İki pākīze gevherdür ki kāndan oldılar bīrūn

Ki mislin görmemişdür **şayrefi-i çarḥ-ı** mīnā-gūn (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 26).

❖ **sāz:** sazdan (kamyştan) yapılan ney gibi çalgı aletlerine verilen isim. Sonradan her türlü çalgı için kullanılmaya başlanmıştır.

Şalar merdāne-vār āvāz ber-baṭṭ

Degül mi bi'llāh erkek **sāz** ber-baṭṭ (Yetim D., G. 89, M. 2).

Şirdür pençe-i pūr çeng ile çün ṭab'-ı Yetim

Neyler ol rengi ki **sāz** u seleb-i rübehdür (Yetim D., G. 59, M. 10).

➤ **sāz-ı cünūn:** çılgınlık, delilik çalgısı.

Depreden **sāz-ı cünūnı** nağme-i 'ūd istemez

Nāle-i dil-süz iden elḥān-ı Dāvūd istemez (Yetim D., G. 69, M. 1).

❖ **sebeb:** bir olayın meydana gelmesine neden olan şey, neden.

Ma'nî-i h̄āsa eger kāfiye teng oldı velî

Diñle ne düşdi bu mersiyye-i terci'a **sebeb** (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 22).

'Aşk ile pür raḥne vü vîrâne dilsin ey Yetîm

Ol **sebebden** bir ḥarāb-ābāda beñzetedüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 12).

➤ **sebeb-i āh-ı reh:** yolların feryadının sebebi.

Dest-i zulmı dirāz iderse nola

Sebeb-i āh-ı rehdür ol kākül (Yetîm D., G. 123, M. 4).

➤ **sebeb itmek [Kalıp İ.]:** neden haline getirmek.

Bir iki külfetüñ ma'aşıyıçün

Cünbiş-i zāhiri **sebeb itdüm** (Yetîm D., K1. 3, M. 8).

➤ **sebeb olmak [Kalıp İ.]:** sebep olmak, neden olmak, yok açmak.

Ḳomaduğı yirden idenler şikār

Faḳr **sebeb oldı** aña āşikār (Yetîm D., Mes. 3, M. 16).

Olsa ol ḥüsrev-i ḥübān nola tedvîne **sebeb**

Naẓm-ı Firdevsî'ye evşāf-ı Peşen'dür bā'is (Yetîm D., G. 21, M. 7).

Ey Yetîm eyler idüm kendümi nā-yāb eger

Olsayidi sebeb-i künc-i ferāḡat Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 52).

❖ **sebeḳat raḥmeti:** "Raḥmetim gazabımı geçmiştir."

Sebeḳat raḥmeti dinilmiş iken

Dime bu mü'min ü o kāfirdür (Yetîm D., G. 43, M. 7).

❖ **sebel:** göze inen, görüşü dumanlı ve bulanık hâle getiren perde, dumanlı ve bulanık görme hastalığı.

Cüvānlar çihresi seyrinde nūr-ı çeşmi ḥarc itdün

Aḡardı gözlerüñ hem-çü **sebel** ey pîr-i nā-bāliḡ (Yetîm D., G. 95, M. 4).

❖ **sebt**: yazma, kaydetme.

➤ **sebt itmek [Kalıp İ.]**: kayda geçirmek.

Cemālī nāmını **sebt it** Yetīmī tā ki eş'āruñ

Zamāne levh-i sīmīne yaza altun qalemlerle (Yetīm D., G. 179, M. 13).

➤ **sebt olmak [Kalıp İ.]**: yazılmak, kaydedilmek.

Defter-i ehl-i fenāda nāmı **sebt olmak** gerek

Ḥalk içinde her kim oldı medḥ ile zemden ḥalāş (Yetīm D., G. 84, M. 3).

Düşmenüm pest degülmişse eger

Sebt olaydı şuhuf-ı dehre neler (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 34).

❖ **sebū**: şarap kabı, testi.

Feraḥlar baḥş idüp bezme **sebūlar** taşıdur sakī

Silüp süpürdü ḡam gerdin gönül ferrāşıdur sakī (Yetīm D., G. 208, M. 1).

➤ **sebū-keş-i meclis**: meclise testi taşıyan || testi çeken.

Oldı zāhid **sebū-keş-i meclis**

Yine bir ḥarḳ-ı 'āde oldı gönül (Yetīm D., G. 120, M. 7).

❖ **sebūk**: hafif.

Biz **sebūk** bārān ile pā-dāş olmazduḡ bu gün

Üstümüzden ırmasaḡ taḥfif idüp eskālümüz (Yetīm D., G. 64, M. 5).

Şu meclis kim ayak başmaḡ diler pīr-i muḡān anda

Sebūk şalınmasun sāḳi şaḳın rıḫl-ı girān anda (Yetīm D., G. 180, M. 2).

➤ **sebūk-bār**: düşünce ve gamdan azade, derdi düşüncesi olmayan.

Biz **sebūk-bārān** ile pā-dāş olmazduḡ bu gün

Üstümüzden ırmasaḡ taḥfif idüp eskālümüz (Yetīm D., G. 64, M. 5).

- **sebük-bār olmak [Kalıp İ.]:** dert yükü taşımamak, düşünce ve gamdan uzak olmak.

Gel **sebük-bār ol** dilersen ey refîk

Merdde rev diyeler ehl-i çarîk (Yetîm D., G. 101, M. 1).

- **sebük-bār olmayan:** dertli, kederli olmayan.

Yol be-gâyet sa'bdur geçmez **sebük-bār olmayan**

'Âkil olan cüst olup taħfif itsün bārını (Yetîm D., G. 199, M. 9).

- ❖ **sebük-pā:** ayağı hafif, ayağına çabuk, çok hızlı hareket eden.

'Aşk şahrâsı **sebük-pālarımı** yitmez mi

Merhale kaṭ'iyiçün guşşa vü gam zād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 11).

- **sebük-pā olmak [Kalıp İ.]:** ayağı hafif, ayağına çabuk, çok hızlı hareket eden olmak.

Bu deşt-i pür-ḥaṭar ey dil degüldür cāy-ı âsāyiş

Bu rāh-ı hevlāk içre **sebük-pā ol** şitāb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 6).

- **sebük-rūh olmak [Kalıp İ.]:** hafif ruhlu olmak, zarif ve şen olmak.

Sebük-rūh olmağa sende liyākat añlamañ zāhid

Girān-cān olmadan geçseñ olursın bī nevā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 7).

- ❖ **sebze:** yeşillik, çayırılık, çimenlik yer; bahçe || sevgilinin dolaştığı bahçe.

Nerm revkiler ider ṭab'um semendi **sebzedede**

Rāh-ı seng-i ḥārede añup sifāli ḳalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 7).

Cām-ı gül-reng ile devr idüp benefşe **sebzedede**

Ġonçe-leb ol nergis-i bimārı tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 3).

Nitekim **sebzedede** nesīm-i bahār

Peyk-i peyvende gibi ide güzār (Yetîm D., Mes. 2, M. 129).

- **sebze-i nev:** taze sebze.

Sebze-i nev ḳalbi mesrūr eyler ey dihkān-ı 'aşk

Kiştzār-ı cāna gel toħm-ı ğam-ı cānānı ek (Yetîm D., G. 111, M. 7).

❖ **sebzezār:** bostan.

Nihāl-i tāzeyile o iki serv-i kād-i mevzūn

‘Adālet **sebzezārı** içre pür-neşv ü nemālardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 22).

❖ **seccāde:** bir kişinin üzerinde namaz kılabilceği büyüklükte, halı, kilim, post veya kumaştan yaygı, namazlık.

Nola mezmūm-ı cihān oldiyise bāde yine

Dem ola rehne gele hırka vü **seccāde** yine (Yetîm D., G. 185, M. 2).

❖ **secde:** namazda alını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere dayamaktan ibaret ibâdet vaziyeti.

Bağruma taşlar başup dīdār için bir **secdedür**

Zāhidā cennet degül şavm u şalātumdan ümīd (Yetîm D., G. 31, M. 11).

Çün Cemālî sözini himmet ile gūş itdüñ

Ey Yetîm eyle seri **secdede** fırsat var iken (Yetîm D., G. 150, M. 12).

Bağruma taşlar başup dīdār için bir **secdedür**

Zāhidā cennet degül şavm u şalātumdan ümīd (Yetîm D., G. 31, M. 11).

➤ **secde eylemek [D]:** genellikle namaz kılarken alını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere getirmek.

Mağv itdi hāk-i pāyuñe çün **secde eyledük**

Mihr-i müniri pertev-i nūr-ı cebinümüz (Yetîm D., G. 67, M. 3).

➤ **secde-gāh:** secde edilecek, ibadet edilecek yer; saygı, hürmet, sevgi göstermek için önünde yere kapaklanılacak yer.

Ey işigi **secde-gāh-ı** ehl-i rāz

Vey kapusı maqşad-ı şāhib-niyāz (Yetîm D., Mes. 3, M. 1).

❖ **seçmek:** iki veya daha fazla şey veya kimseden birinin daha üstün, daha iyi olduğuna karar vermek, tercih etmek.

Puslayı gözlük idindi gözine

Ol ki deryâda didi yol **seçerin** (Yetîm D., K1. 1, M. 12).

Görinürden be görünmez çokdur

Çartıya bak **seçesin** tâ hâcerin (Yetîm D., K1. 1, M. 10).

Dil 'izârunda oğur idi sevâd-ı hâttuñ

Seçer iken dahı 'âlemde karadan ağı (Yetîm D., G. 200, M. 8).

❖ **sed olmak [Kalıp İ.]:** engel olmak.

Vâridât-ı 'aşka zâhid eyleme hıkd ü hâsed

Hâr u hâşâk **olamaz** mecrâ-yı baħr-i 'aşka **sed** (Yetîm D., G. 29, M. 2).

❖ **sefer:** yolculuk, seyahat || ölüm yolculuğu.

Ger felek fülk ola 'âkil midür ol

İhtiyâr eyleye deryâ **seferin** (Yetîm D., K1. 1, M. 2).

Esb-i himmet sürüp **seferlerde**

Baş komışdum reh-i hâtarlarda (Yetîm D., Mes. 2, M. 93).

Sakara ser-nigün atılmakdur

Sefere câhil ile 'azm hemân (Yetîm D., K1. 27, M. 4).

Ol **seferden** k'idüp kazâ-yı vațar

Nefse itdüm havâle tîğ u teber (Yetîm D., Mes. 2, M. 97).

Çün **sefer** sevğ ola baħr ü berde

Hızr hem-râhuñ ola her yirde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 129).

Nârdan kıt'adur **sefer** bilürüz

Ey huşuş ola hem-rehüñ nâ-dân (Yetîm D., K1. 27, M. 1).

❖ **sefer eylemek [D]:** 1. yolculuğa çıkmak, yolculuk yapmak. 2. savaşa gitmek.

Emr-i Hâk irdi **sefer eyledi** çün pîr Cemâl

Rûm'da saña karar oldu Yetim emr-i muhâl (Yetim D., Mrb. 3, M. 21).

❖ **seg:** köpek || rakip.

İşigünde olan sifâl ü **sege**

Câm-ı gîti-nümâ vü Cem diyeler (Yetim D., G. 51, M. 5).

Ceng iderdüm ol iki **segler** ile küyuñda

Lik araya girüp yine hamiyet aralar (Yetim D., G. 55, M. 3).

Seg rakibi tünd ider mey-gün lebüñ keyfiyeti

Şöyle kim ilkâ ider küfr ehline cengi şarâb (Yetim D., G. 12, M. 5).

➤ **seg-i Leyli:** Leyla'nın köpekleri(Aşığın rakipleri).

Olmaz idüm tâcir-i deşt-i cünün Mecnün gibi

Ger **seg-i Leyli** pelâsı olmasa kâlâ baña (Yetim D., G. 6, M. 4).

➤ **seg rakib [Kalıp İ.]:** köpek rakip.

İtlerünle hem-sifâl olmak diler

Seg rakibüñ katı ulu a yigit (Yetim D., G. 20, M. 8).

➤ **seg-i yâr:** sevgilinin köpeği || rakip.

Bu Yetim'ün dü-tâ olup qaddi

Seg-i yâra kılâde oldu göñül (Yetim D., G. 120, M. 14).

❖ **sehâ:** el açıklığı, cömertlik.

Şubh u mesâda gitmez olupdur yüzümden âh

Cüd u **sehâ** ricâsına dest-i hacâletüm (Yetim D., Terci-bend 1, M. 54).

Yetim'em şâh-ı deryâ-dil **sehâ** vü cûda garq itdi

Neheng âsâ 'aceb olmaz dem ursam qa'r-ı deryadan (Yetim D., Terki-bend 1, M. 69).

❖ **sehāb**: bulut; karanlık; örtü.

Yir yir **sehāb** sāye şalup şahn-ı sebzeve

Yir yir ziyā-yı çihre-i mihr āşikār ola (Yetīm D., G. 167, M. 3).

Her yakayı **sehāb** idüp gül-geşt

Düşdi ter anı gördi dāmen-i deşt (Yetīm D., Mes. 2, M. 5).

➤ **sehāb-ı Mesnevī**: Mesnevi. bulutu.

Gevher-i nā-yāb u zehr olsa ‘aceb olmaz Yetīm

Kaşra-i nīsān döker çünkim **sehāb-ı Mesnevī** (Yetīm D., G. 198, M. 14).

❖ **seher**: günün ağarmaya başladığı zaman, tan yeri ağarmadan öncesi.

Turra-i hūr ile didār itsün

Kaşr-ı Firdevs’de şām u **seherin** (Yetīm D., K1. 2, M. 10).

Giceler hār ile gülşende geçinen güle hayf

Her **seher** nāle kılan bülbül-i güyāsına yūf (Yetīm D., G. 97, M. 8).

Eşk-i bülbüldür çemende her **seher** rīzān olan

Gülşen içre bāg-bān bilmen ne şanur şeb-nemi (Yetīm D., G. 210, M. 9).

Her **seher** mihr yüzün gösterür eflāk gice

Bir peleng ola didiler yire dōke hūnuñ (Yetīm D., G. 108, M. 7).

❖ **selāmet**: salimlik, eminlik, korku ve endişeden uzak olma.

Yetīm emvāc ile her tiğ olup bir mevc-zen deryā

Selāmet sāhilin Efrenc’e göstermez bu furtuna (Yetīm D., G. 182, M. 10).

Selāmetle gelüp şıhhatde buldı cümle evlādın

Huşūşā seyr idüp gördi Hüseyn’ün kıdd-i şimşādın (Yetīm D., Mrb. 2, M. 17).

❖ **seleb**: savaş aletleri.

Şirdür pençe-i pür çeng ile çün tab’-ı Yetīm

Neyler ol rengi ki sāz u **seleb-i** rübehdür (Yetīm D., G. 59, M. 10).

❖ **selef**: eskiler, atalar, ecdâd.

Nefsini bilmek hevâsıyile hep

Cân feşânlıklar idüp geçdi **selef** (Yetîm D., G. 96, M. 4, 5).

❖ **Selmân**: Selmân-ı Sâveci: İran şairidir. Özel öğrenim görerek yetişti. Hemen her nazım şekliyle şiirler yazdı. Şiirlerinde anlamdan çok söz oyunları ve sanatlara yer verdi. Divan şirinde şiire yatkınlığı ve yeteneği ile anılan bir şairdir.

İrişelden kemâle nazm-ı Yetîm

Kaşd-ı **Selmân** ü naqd-i Hâcû'dur (Yetîm D., G. 52, M. 22).

❖ **selsebîl**: çimi çok hoş ve hafif su [Bu anlam cennette bulunan aynı isimdeki bir pınardan gelmektedir].

Ehl-i didâr 'aynına gelmez

Selsebîl ü cinân temâşası (Yetîm D., K1. 11, M. 4).

❖ **semâ**: gök, âsmân.

Țolsa ger ebr ile **semâ** yağmaz

Şiddet-i rûzgâr ile yağmur (Yetîm D., K1. 23, M. 3).

❖ **semâ'**: mevlevî dervişlerinin ney, kudüm, rebap gibi çalgılar ve okunan ilâhîler eşliğinde tennûre denen bir kıyâfet giyerek belli bir usûle göre ayakta ve kolları iki yana açılmış vaziyette dönmeleri ve bu sûretle icrâ ettikleri âyin.

Müşerref 'arz-ı didâr ile Serhân(?) illeri şimdi

Semâ'-ı bezm-i rûhânide Yünân illeri şimdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 48).

➤ **semâ' itmek** [**Kalıp İ.**]: semâ yapmak, dönmek.

Mevlevî gibi felek çarha girüp **itdi semâ'**

Nâle-i nây olalı hem-demi dervişlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 5).

❖ **semek:** balık, mâhi.

Zât-ı Hâk envârına müstâgrağ iken râğibuz

Bahr içinde t̄alib-i mâ olduğı gibi **semek** (Yetîm D., G. 111, M. 4).

İsteyenler nûr-ı Hâk ile Hâk'ı

Şan **semekdür** kim arar deryâda şu (Yetîm D., G. 164, M. 8).

❖ **semend:** güzel, süratli ve çevik at.

Merd şâ'ir k'ola belîğ ü bülend

Sâhat-ı nazma şalmış ola **semend** (Yetîm D., Mes. 2, M. 46).

Nazm meydânında ey t̄ab'um **semendi** menzil al

Ehl-i dil tahsinidür bu yolda çün ögdül baña (Yetîm D., G. 9, M. 9).

Nerm revkiler ider t̄ab'um **semendi** sebzedede

Râh-ı seng-i hârede añup sifâli k̄alduğın (Yetîm D., G. 151, M. 7).

➤ **semend-i 'adl:** adalet atı.

Semend-i 'adl ü insâfi şahilin 'âleme şaldı

Virüp arka iki şeh-zâde sulţân-ı cihân-bâña (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 57).

➤ **semend-i bād-pāy:** süratli ve çevik at.

Bir **semend-i bād-pāy** ile geçerdüm küh u deşt

Şâh-râh idi önümde her gelen yokuş iniş (Yetîm D., G. 75, M. 3).

➤ **semend-i hūrūş:** coşan çevik ve güçlü at.

Zîr-i rānuñ ola **semend-i hūrūş**

Cilve-gāhuñ ola miyân-ı cüyüş (Yetîm D., Mes. 2, M. 131).

➤ **semend-i 'izz:** kıymetli çevik at.

Pād-şâh-ı Rûm'a rām olsun **semend-i 'izz** ü nâz

K'ola mādām eblağ-ı eyyāma reftâr u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 11).

❖ **semender-vār:** Semender. Ateşte yanmadığına inanılan efsanevi bir hayvan. Semender gibi.

Āteş-i ‘aşka yanup hākister oldum hey meded

Ey **semender-vār** idenler nār-ı sūzānı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 6).

Göñül Sî-mürğ’ına Kāf-ı maḥabbet āşiyān iken

Mekānını **semender-vār** nîrān eyleyen ṭālî (Yetîm D., G. 93, M. 4).

Yetîm âteş-‘izār âfetlerüñ şevki hevâsiyle

Semender-vār itmişdür yirin ahker göñül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 10).

❖ **Semerķand:** Özbekistan'ın güney kesiminde bulunan şehir. Dönemin ilim ve kültür açısından en önemli şehirlerden biridir.

İderseñ Hâzret-i H’âce ‘Ubeydu’llâh’dan istimdād

Yüz üzre sürinür âh **Semerķand** ü Buḥārā ṭut (Yetîm D., G. 18, M. 12).

‘Azm-i Şîrâz u Buḥārā vü **Semerķand** idelüm

Gel ḳalender olalum terk-i diyār eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 19).

❖ **sem’i:** kulak.

Naẓm-ı dūr-bār-ı Yetîm irdükde Hâfîz **sem’ine**

Eyleyüp tûmâr-ı şî’rden hîrz-ı cān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 11).

❖ **semirmek:** besili ve semiz duruma gelmek, yağ bağlamak.

Hâl-i gürisneyi ne bilür sîr olan kişi

Şiḥḥatdeki **semirdi** şanur görse şişmiş (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 38).

❖ **semt:** taraf, yön, yol, semt.

Ser-bürehne ‘ûrlar **semtini** ta’yîb itmesün

Her faḳîh-i medrese cübbeyle destârın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 7).

Sa’d Vaḳḳâs oḳıdur âh-ı dil-i dervîşān

Her ne **semte** güzër eylerse ḥaṭâ itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 10).

Fehm-i aqdār itmeyen şol bî şu'uruñ **semtine**

'Âkıl olan virmedi aqdāma reftār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 7).

Gedālar **semtine** şehler dil-i āgāh ile oldı

Olaldan şāh u dervîşe zuhūr Ādem'le Havvā'dan (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 67).

Dil-i Pāşā añā reşk eyledüğinden diledi

Baħr **semtin** gözedüp ide şıyānet Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 22).

Şu'le-i dāğum 'adem **semtine** olmışdur delil

Güm ider pervāneyi ger eylese irşād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 7).

Mülk-i lā subħ u mesā **semtinden** isterseñ ħaber

Bî-cihāta bî-cihet ehl-i nigeħ Ķıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 3).

❖ **sen:**

1.teklik ikinci kişi zamiri.

Sañā **sen** āşinā olmaħ hevāsı var ise sende

Yüri bî-hiş ü bî-kes ol bu yār u āşinādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 5).

Ehl-i şühütde yüri şorma bu eşyāyı **sen**

Şey'i nice derk ider dide ki Mevlā görür (Yetîm D., G. 41, M. 3).

Zebān-ı hem-rehi şaħla perākende sühāndan **sen**

Muħarrrik olmasa itmez bu yolda bir ceres cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 9).

Niçe bir söyleyesin ħalka be **sen** de diñle

Bu Yetîm'ün sözini kār be-nevbet vā'ız (Yetîm D., G. 90, M. 9).

Sen ü ben 'ālemi bildüm ikilik rengiyimiş

Ṭālib-i yek-cihet oldum sen ü benden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 3).

Birlige yitüp ikilikden geçen abdāl-veş

Tekye-i tefrîd içinde dimedün **sen** ben Dede (Yetîm D., G. 170, M. 8).

Sen zümre-i Ķallāşa ey ħāce gönül virme

Der kise iken itme ol mālî perākende (Yetîm D., G. 178, M. 7).

Berri 'âlemden el çekerdüñ **sen**

Mâ-verâsı haberlerin alsañ (Yetîm D., K1. 10, M. 1).

Ben nân-ı huşke aş yerür iken revâ midur

Sen sükker-i muhâllebîye urasun dişi (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 40).

Devletüm dâd u sited **sen** eyle

Dâdsuzdur sited-i bî-devlet (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 25, 64, 73, 89).

Egerçi âşinâ-şüret görinür lik ma'nide

Nażar itseñ **seni** görmiş degül bî-gânedür dünyâ (Yetîm D., G. 5, M. 4).

Ehl-i derün olmağa sa'y it birünü қо

Senden saña yakını dilerseñ irāk degül (Yetîm D., G. 124, M. 4).

Sensin ol pād-şāh-ı kişver baḡş

K'eyledüñ ḡink-i çarḡı ednā raḡş (Yetîm D., Mes. 2, M. 31).

O demler gitdi āh ile dir idüñ gelmedi mektüb

Seni araya almışdı belā vü miḡnet ü āşüb (Yetîm D., Mrb. 2, M. 6).

Şu nergis kim temāşā eyledüñ **sen**

Senüñçün ol da çeşm-i 'ibret ancaḡ (Yetîm D., G. 102, M. 5).

Saña sen āşinâ olmaḡ hevāsı var ise **sende**

Yüri bî-hiş ü bî-kes ol bu yār u āşinādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 5).

Seni mā-dün idinenler ki olur mā fevḡuñ

Sa'y eyle ola mā-beyne feżāyil fāşıl (Yetîm D., G. 116, M. 7).

Seni gird-āba atar bu zulumāt

İyneye al be hidāyet fenerin (Yetîm D., K1. 1, M. 13).

1.1. Allah, yaratıcı.

Bizi ol günde қоma dūzaḡa ilte a'māl

Senden ey şāh-ı rūsül bize şefā'at var iken (Yetîm D., G. 150, M. 10).

1.2. sevgili.

Yetîm'e **sen** şeker-lebden irişdi acı diller hayf

Yidürdüñ tüti-i sirin-kelâma kand-i zehr-âmiz (Yetîm D., G. 71, M. 11).

İtmesem gül gördüğümce **sen** gül-i handân-ı farz

Eylemezdüm kendüme bülbül gibi efgâni farz (Yetîm D., G. 85, M. 1).

1.3. Yetîm

Cemâlî remzine nev'an vuķūfuñ olmayınca **sen**

İçinde ehl-i 'irfānuñ Yetimî olmaduñ 'arif (Yetîm D., G. 98, M. 13).

Kūy-ı Cemâlî'de hâl oldu Yetîm'e gıdā

Şūfî-i da'vet-perest **sen** yūri hālvāya baķ (Yetîm D., G. 104, M. 12).

Hem daħı Mecnūn gibi fenn-i cūnūn-ı 'aşķa düş

Sen de bir Leylî-veşūñ dīvānesi ol giderek (Yetîm D., G. 111, M. 14).

Hele **sen** rāzuñı ketm eyle şaķın açma Yetîm

Nerelerden şorınursa ķo şorınsun abdāl (Yetîm D., G. 118, M. 9).

Muzmahil eyle gider şūret emārātını **sen**

Tā ki temyîz olına ma'nî-i emr-i mūbhem (Yetîm D., G. 125, M. 9).

Ferāgat gūşesin tūt 'uzlet eyle

Ne **sen** il bil seni hem il ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 14).

Gel Cemâlî gibi şāf ölmek için **sen** de Yetîm

Naķş-ı ğayrîyi yuyup levh-i dili pāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 9).

Cemâlî terk-i tāc ile Yetimî ser-firāz oldu

Yūri ol terk ile **sen** de başılma penbe-i tāca (Yetîm D., G. 173, M. 12).

Cemâlî gibi gel **sen** de Yetimî derd-i 'aşķ ile

Yūrekden āh idüp her dem iki gözūñ pūr-āb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 9).

Bize Hāķ nidügi bir bir cihānuñ cūnbişi söyler

Gelüp bir yañadan **sen** de yapışma nāşihā pende (Yetîm D., G. 190, M. 8).

Şadef-i k̄albi bu Cemālî'nüñ

Seni eyler Yetimî āhîr dūr (Yetîm D., G. 43, M. 10).

Olma yakın gel bize ey yār-ı pūr ferah

Maḥzūn ider şaḳın **seni** k̄alb-i ḥazînümüz (Yetîm D., G. 67, M. 10).

Yetim eşkāl-i eşyāda cihān ḥayrān iken el-ḥaḳ

Seni gördüm ki seyr eyler bu eşyāyı nigāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 10).

Yetim eflāke dūd-ı āh-ı āteşnāküñi k̄aldur

Çeken **sensin** bu gün çün rāyet-i kūy-ı ḥarābātı (Yetîm D., G. 194, M. 10).

Gel Cemālî gibi varlık ṭonımı ṭarh eyle

Ey Yetim eyleye tā kim **seni** ifnā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 12).

Der-i dil dārda Yetim yārān **seni** añmaz mı

Añmamak mı olur aşḥāb-ı Kehif K̄ıtmîr'in (Yetîm D., G. 142, M. 9).

Kerāmet sofrasın beḗl it Yetim erbāb-ı ḥācāta

Seni çün K̄anber itdi bir 'Aliyy-i Murtaḗā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 10).

Bir niçe dem āb-ı Rūkn-ābād'a beñzetdüm **seni**

Şimdi ey eşküm şaṭ-ı Bağdād'a beñzetdüm **seni** (Yetîm D., G. 207, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

1.4. âşık.

Zāhid hevā-yı zühd ile olsun huzūrda

'Âşık belā-yı 'aşḳ ile **sen** mübtelālîḳ it (Yetîm D., G. 16, M. 8).

Ne kadar yār ile **sen** birlige yetsen 'âşık

Vaḥşet efvā ḥareketden şaḳın ülfetde şaḳın (Yetîm D., G. 157, M. 5).

1.5. Pîr Meḥemmed Çelebî

Arayup bulmayısardur dahı māderle peder

Görmek isterse **seni** Pîr Meḥemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 56).

1.6. Cemalî.

Ey Cemalî Şems-i Tebrîz-i zamânsın **sen** bu gün

Bu Yetîm'e hâlet-i Monlâ olupdur şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 13).

Cemalî hâk-i pâyı ey Yetîmî

Seni başuña sultân eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 18).

1.7. zahid.

Zâhidâ nâr-ı hâsed **senden** ki münfekk olmaya

Fâyide ne tutalum olduñ cehennemden hâlâş (Yetîm D., G. 84, M. 5).

Sen uşluluk idüp zâhid işüñ gör

Ço kendü hâline abdâl-ı 'aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 3).

Sebük-rûh olmağa **sende** liyâkat añlamañ zâhid

Girân-cân olmadan geçseñ olursın bî nevâ meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 7).

Râstî kişver-i 'aşka **seni** iltürdi eger

Zâhidâ hem-dem olıbilseyidüñ 'uşşâka (Yetîm D., G. 183, M. 5).

Tecellî nûrına 'aşık bu gün müstağrak olmışdur

Seni didâr-ı Hağ'dan kor be zâhid va'de-i ferdâ (Yetîm D., G. 4, M. 10).

1.8. arkadaş.

Girüp bu râh-ı pür-havfa silâhuñ eyleseñ yoldaş

Bir adım eylemez **senden** yaña feryâd-res cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 12).

1.9. dilenci.

Kendüni şanma şehâ şâh-ı cihân tenhâ **sen**

Her gedâ başlu başına nazâr itseñ şehdür (Yetîm D., G. 59, M. 7).

1.10. arif.

Sivâdan yummayınca göz Hüdâ-bîn olmaduñ 'arif

Özüñ güm itmeyince **sen** o kânı bulmaduñ 'arif (Yetîm D., G. 98, M. 2).

1.11.bey.

Mü'min-i manşürsın naşrun min- Allāh ile **sen**

Kāfir-i mağlub şāhib nuşrete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 3).

❖ **senā:** övme, övgü, medh.

Felek-sā sāye-bānlar sāye-dār şahn-ı gītîdür

Tınāb efvāh-ı 'ālemde du'ālardur **senālardur** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 18).

❖ **Sencer:** İnan'da hüküm süren Selçuklu Devleti'nin altıncı hükümdarı. Melikşâh bin Alparslan'ın üçüncü oğludur. Onun devrinde Selçuklu İmparatorluğu ihtişam dönemini yaşamıştır.

Rütbet-i der-gāh-ı 'aşkı ben nice ta'rîf idem

Her gedā-yı kem-teri bir **Sencer** ü Dārāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 6).

❖ **seng:** taş.

➤ **seng-i cefā:** eziyet taşı.

Atılan **seng-i cefāsın** mı diyem her dūnuñ

Üstüme dönmedügin mi añayın gerdūnuñ (Yetîm D., G. 108, M. 1).

➤ **seng-i hār:** pek sert kaya veya taş.

Şikeste-hāl Ferhād'un ciğer pergālesidür hep

Degüldür lāleler yir yir ki **seng-i hāra** yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 6).

Seng-i hārālarla cūş idüp ağan ırmağlar

Şāf-dil-i Ferhād'a beñzer Hüsrev-i pür-kîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 5).

➤ **seng-i melāmet:** ayıplara, kınama taşı.

Bir iki ferzānenüñ **seng-i melāmet** başına

Komaduñ yağdurmayınca ey sipihr-i ser-nigün (Yetîm D., G. 145, M. 7).

➤ **seng-i reh:** taşlık, zorlu yol.

Merd-i rehsin girü itdüñse eger kevneyni

Be bilürsin iki ‘âlem saña **seng-i rehdür** (Yetîm D., G. 59, M. 6).

➤ **seng-i sitem:** sitem, eziyet taşı.

Yâr ben it canluyı **seng-i sitemden** añmadı

Oldı gâlib bu şikeste üstühândan nâ-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 7).

➤ **seng-i siyâh:** kara taş.

Niçe **seng-i siyâha** didiler la’l

Niçe bed-gevhere kıymet virildi (Yetîm D., G. 211, M. 7).

❖ **senüñ:**

1. senin.

Defe gel sille muṭrib güşmâl it

Senüñle ola tâ dem-sâz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 6).

Kesrete böyle ḫarîş olmaz idüñ olsaydı

Ger dimâğuñda **senüñ** lezzet-i vaḫdet vâ’ız (Yetîm D., G. 90, M. 6).

Her gedâya virme ki maḫşüdını bābda

Bir işâretdür hemân sulṭānum iḫdāmuñ **senüñ** (Yetîm D., G. 112, M. 4, 6, 8).

Ḳaşşâb öñinde niçeye dek yügrüşüp **senüñ**

Kapuña gelmeye bir iki zebḫ için devābb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 9).

1.1. Yetîm

Kim revâ görür Yetîm’üñ böyle maḫzûn olduĝın

Her zamân mesrûr iken ḳapuñda eytāmuñ **senüñ** (Yetîm D., G. 112, M. 10).

Cemâlî âstânında Yetîmî

Senüñ ḫālüñi nâ-ḳâbil ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 12).

1.2. sevgili.

Senüñle 'âlem-i rü'yâda mâhî olurken

Ṭutıldı oltaya bir mâh-ı dil-rübâ müjde (Yetîm D., G. 175, M. 3).

Ḥâl-i hindü la'l-i nâbuñdan **senüñ** pür-fitnedür

Şûr u şerden ḥâlî olmaz açsa bir zengi şarâb (Yetîm D., G. 12, M. 7).

1.3.zahid

Mübâhâtüñ **senüñ** zühd ise zâhid

Benümde iftihârum 'aşkdur 'aşk (Yetîm D., G. 103, M. 5).

1.4. Cemalî

Tekye-gâh-ı 'aşka dervîşâne gel şâhum ki tâ

'Aşk meşk ide **senüñle** bu dil-i abdâlumuz (Yetîm D., G. 64, M. 10).

Ḥazret-i şâh-ı kerîmüñ nâmudur nâmiñ **senüñ**

Nuşret ü 'avn iledür âgâz u encâmüñ **senüñ** (Yetîm D., G. 112, M. 1).

1.5.Hz. Ali

Ḳanber'üñdür bu Yetîm üftâde olsun behremend

Bâb-ı luṭfuñdan **senüñ** ey Ḥayder-i Kerrâr fen (Yetîm D., G. 147, M. 10).

❖ **senüñçün:** senin için, senin uğruna.

Şu nergis kim temâşâ eyledüñ sen

Senüñçün ol da çeşm-i 'ibret ancak (Yetîm D., G. 102, M. 6).

❖ **sepmek:** serpmek, dökmek.

Gördi kim virür yele hicr odı cism-i ḥâkümüz

Acıyup şular **seper** bu dîde-i nemnâkümüz (Yetîm D., G. 70, M. 2).

❖ **ser:** baş, kafa || can.

Ṭa'n ü ṭanz itdügüñ kimesnelerüñ

Ayağı toprağına irse **serüñ** (Yetîm D., Mes. 2, M. 72).

Ol çevik kuş ayağından tutulup

Ħırş-ı dāneyle kōdı dāma **serin** (Yetîm D., K1. 2, M. 4).

Hâtırâ itmez gedâ fikr-i **ser-i** KeyĦüsrev'i

Peşe-i nâçiz veş ol mağz-ı Nemrūd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 5).

Te'emmül eyledüm gördüm **ser-i** bîdâradur kaçdı

Kemin-gâh içre kuţta'-ı cihân-ı Ħab-gâhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 5).

Serden hevâ-yı efseri servlik it gider

'Âlem içinde başı açuk pād-şâlık it (Yetîm D., G. 16, M. 5).

Çün Cemâlî sözini himmet ile güş itdün

Ey Yetîm eyle **seri** secdede fırsat var iken (Yetîm D., G. 150, M. 12).

Gördi 'ömrüm gibi güne zülfini

Bu hevâdan urdı **ser** terkin kâlem (Yetîm D., G. 130, M. 4).

ŞubĦa dek süz u güdâz üzre olan **ser** bâzi

Bir ayağ üzre yanan şem'-i şeb-istândan işit (Yetîm D., G. 17, M. 7).

Ħânedân-ı 'Alî türâbında

İndürür **ser** babaya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 8).

Levh-i dilde nice bir nağş-ı vaĦâr eyleyelüm

Ser ü sāmânı koyup 'aşk ile kâr eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 2).

Vaşl için şanma hemân sîm ü zer oynar cānâ

Yoluña 'aşık olan cān ü **ser** oynar cānâ (Yetîm D., G. 8, M. 2).

Hüş yâr-ı vaĦt bî-hüş u **ser** ü pā nâ-bedîd

Bâde-peymâ ser-Ħoş ü hengâme-i hengâm mest (Yetîm D., G. 15, M. 7).

Evc-i 'izzetde dilerseñ ola **ser** ey dîde

Zerreye mihr gibi eyle nâzar ey dîde (Yetîm D., G. 187, M. 1).

Bu deşt içinde bir **ser-i** Mecnûn var mıdur

Leylî iti öñinde şikeste yalağ degül (Yetîm D., G. 124, M. 11).

- **ser-i dār:** idama mahkum olanları asmak için dikilen direğin başı, tepesi.

Nuṭḡ-ı Hâḡ'dur şecer içinde ene'llâh diyen

Hem ene'l-Hâḡ ki **ser-i dārda** Manşūr didi (Yetîm D., G. 203, M. 8).

- **ser-i gevsâle:** dananın başı.

Geçer Hârût fen-i nigün-ser çâh-ı zilletde müdrik

Ser-i gevsâle veş bî-mağz ehl-i câh u dānādur (Yetîm D., G. 53, M. 4).

- **ser indürmek [Kalıp İ.]:** saygılı davranmak için baş eğmek.

Hānedān-ı 'Alî türābında

İndürür ser babaya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 8).

- **ser-i ḡabr:** mezar başı.

Ser-i kūyuṅda cān virdüm belā-yı 'aşḡ ile cānā

Ziyāret-gāh için zeyn it **ser-i ḡabrüm** 'alemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 8).

- **ser-i kūy:** sevgilinin yanbaşı, köyü.

Ser-i kūyuṅda cān virdüm belā-yı 'aşḡ ile cānā

Ziyāret-gāh için zeyn it ser-i ḡabrüm 'alemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 7).

- ❖ **ser virüp sırrı 'ayān eylememek [D]:** "ser verip sır vermemek." Ağzı sıkı olmak.

Sırrı 'ayān eylemedi ser virüp Yetîm

Esrār-ı 'aşḡ-ı yār ile ḡayrān olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 13).

- ❖ **serāb:** çölde güneşin ışığın parlamasıyla su gibi görünen hayal.

Ḳo efkārı ta'attuş eyleme aḡbārdan gel geç

Ḳayālāt u **serāb** u bir ḡurı efsānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 8).

- ❖ **serāçe-i reh-i vaḡşet:** dehşet, korku sarayı.(dünyanın kötü bir yer oluşu kastadilmektedir.).

Serāçe-i reh-i vaḡşet degül mi dünyā

Gel ülfet eyleme çekme ḡam-ı firāvānın (Yetîm D., G. 144, M. 5).

❖ **ser-āmed:** başta bulunan, ileri gelen.

Güzellik taht-gâhının **ser-āmed** pād-şâhısın

Turursañ kişver-i cānı nola hayl ü haşemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 5).

❖ **ser-ā-pā:** baştan ayağa kadar.

Pād-şâhum çekme gel mülk-i dile şemşir-i kîn

Eyle ol mülki **ser-ā-pā** hüsn-i tedbîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 4).

❖ **ser-ā-ser:** baştan başa, tamamen.

Çemende şanki âteşdür yanar yir yir gül-i hamrâ

Duḡân-ı âh-ı bülbüldür **ser-ā-ser** servler güyâ (Yetîm D., G. 4, M. 2).

Nihâl-i serv-i âzâdı kad-i reftâr-ı cānân bil

‘Uyûn-ı nergis-i bâği **ser-ā-ser** çeşm-i şehlä tüt (Yetîm D., G. 18, M. 6).

Yañılup yazsa baña yâr-ı sitem-ger kâğıd

Bî-vefâlıklarını dirdi **ser-ā-ser** kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 2).

Elinde ceng-cû ğâzilerün şemşir-i ‘uryânı

Çara kâfirleri koydu **ser-ā-ser** kırmızı tona (Yetîm D., G. 182, M. 8).

‘Adem ser-haddine ceys-i ‘adû göçsün ki dünyānuñ

Ser-ā-ser rub‘-ı meskûnı sunuldı âl-i ‘Osmân’a (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 54).

❖ **serāy:** saray.

Peydâ idüp neşât-ı reh-i mā-verāyı ben

Çovdum bu cāy-ı hüznü vü mâtem **serāyı** ben (Yetîm D., G. 148, M. 2).

Şuyâ İskenderleri iltüp getürmişdür şusuz

Teşne olma ey gedâ gel bu **serāyuñ** ‘aynına (Yetîm D., G. 172, M. 4).

Berāy-ı evn-i şeh-zâde nefir ü tabl u kûs u zebḡ

Serāy-ı ‘işret-engîzi maḡâm-ı dest-hîz itdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 42, 74).

❖ **ser-bāz:** cesur, yiğit.

Şeh-süvār ekrem ü sermā-yı sefer te'sir idüp

Virmeye gibi bu ben **ser-bāzuña** meydānda iş (Yetîm D., G. 75, M. 6).

Endiše-i dü-kevni yek-sū idenler ile

Pā-dāş olup tek ü pū eyler Yetîm-i **ser-bāz** (Yetîm D., G. 66, M. 10).

❖ **ser-bürehne:** başı açık, başı çıplak.

Ser-bürehne 'ūrlar semtini ta'yīb itmesün

Her faḫîh-i medrese cübbeyle destārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 7).

Girmişüz meydān-ı 'aşka **ser-bürehne** 'āşıkuz

Zāhidā gözle tāriki çek yūri kisvet yūkin (Yetîm D., G. 158, M. 5).

❖ **serd:** sert, şiddetli, acımasız.

'Arş ile hem-ser livā-yı āh-ı **serdüm** var benüm

'Aşḫ şāhiyam bu gün kimden ne derdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 1).

❖ **ser-efkende itmek [Kalıp İ.]:** düşkün, çâresiz, bîçâre etmek.

Niçe ser-keş tūvānāyı zebūn u nā-tūvān idüp

Mezellet gerdine ḫadrin ḫarīb **itdi ser-efkende** (Yetîm D., G. 190, M. 6).

❖ **ser-efrāzān:** eşraf, ileri gelenler.

Meserret bāğına ol ḡonçeler olsun gül-i şādī

Ser-efrāzān-ı şaḫn-ı 'ālem olsun ḫadd-i şimşādī (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 24).

❖ **ser-firāz:** benzerlerinden üstün olan.

Cihānuñ **ser-firāzısın** ki olduñ

Ṭarîḫ-ı 'aşḫ içinde bî-ser ü pā (Yetîm D., G. 3, M. 3).

Tünd-bād-ı āhdan ey müdde'î-i **ser-firāz**

Eyleme ḡaflet ki ḫavm-i 'Ād'a beñzetedüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 13).

➤ **ser-firāz olmak [Kalıp İ.]:** önde/ileride gelmek, seçkin olmak.

Ser-firāz olmayup tevāzu' ile

Yüz sürüp hāk-i pāya yalvaralum (Yetīm D., G. 133, M. 3).

Cemālī terk-i tāk ile Yetīmī **ser-firāz oldu**

Yüri ol terk ile sen de başılma penbe-i tāca (Yetīm D., G. 173, M. 11).

❖ **ser-fürū itmek [Kalıp İ.]:** baş eğmek, itaat etmek.

Ayağ baş gel şeh-i kişver-sitāna **ser-fürū itme**

Gedā-yı ser-firāz olup cihāna **ser-fürū itme** (Yetīm D., G. 166, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Şāh-ı evreng şāh-ı gül oldu

Ser-fürū itdi serv kıl oldu (Yetīm D., Mes. 2, M. 24).

❖ **ser-gerdān:** başı dönmüş, sersem, şaşkın; perişan.

Cūylar şanmañ habāb ile düşüp her vādīye

Gözyaşıyle gārka-i āvāre **ser-gerdān** aķar (Yetīm D., G. 40, M. 4).

❖ **ser-ħadd:** sınıır, kenar.

'Adem **ser-ħaddine** iltüp güm itdüm çünki rāhı ben

Vücüd iķlimine mümkin midür itmek nigāhı ben (Yetīm D., G. 140, M. 1).

'İş ü 'işret-ħāne ey nāz u na'ım ehli size

'Āşık-ı ğam-ħāreye **ser-ħadd-i** miħnetdür mekān (Yetīm D., G. 153, M. 4).

'Adem **ser-ħaddine** ceyš-i 'adū göçsün ki dünyānuñ

Ser-ā-ser rub'-ı meskūnı sunıldı āl-i 'Osmān'a (Yetīm D., Terķib-bend 1, M. 53).

➤ **ser-ħadd-i Ĥorāsān:** Horasan sınıırı.

Şu dem kim bu haberler irdi **ser-ħadd-i Ĥorāsān'a**

Tezelzül virdi ĥavf ile hirās İrān u Tūrān'a (Yetīm D., Terķib-bend 1, M. 49).

❖ **ser-ḥalka:** halka halinde oturanlar.

Ṭutup ṭarīḳ-ı ḥāşı terk eyle rāh-ı ‘āmı

Himmetle pāye eyle **ser-ḥalka-i** kirāmı (Yetîm D., G. 201, M. 2).

❖ **ser-ḥoş:** sarhoş, kafası güzel.

Hūş yār-ı vaḳt bî-hūş u ser ü pā nā-bedîd

Bāde-peymā **ser-ḥoş** ü hengāme-i hengām mest (Yetîm D., G. 15, M. 8).

➤ **ser-ḥoş olmak [Kalıp İ.]:** sarhoş olmak.

Metsem ey muğ-beçe sürme beni der-gāhuñdan

Çünkü **ser-ḥoş ola** mey-ḥānede ‘ayyāş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 6).

❖ **seri pā pāyı ser eylemek [D]:** “Ayaklar baş, başlar ayak olmuş”. Değersiz kimselerin yönetici, emir verici; değerli kimselerin ise yönetilen, emir alıcı olması.

Seri pā pāyı ser eyler cihān-ı bî-ser ü pādur

Ḥazîzi evc ider evci ḥazîz eyler bu dünyādur (Yetîm D., G. 53, M. 1).

❖ **serîr:** taht.

Geçüp ‘izzet **serîrinde** mu‘azzedür gedā meşreb

Düşüp ḥāk-i mezelletde yatur her pādşā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 1).

Çıḳup şeh-zādeler ‘izzet **serîrine** ‘adāletle

Edā itdi ne zulmı ḥalka bu çarḥ-ı sitiz itdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 43).

➤ **serîr-i ‘izzet:** ululuk, yücelik tahtı.

Daḥı evlād u ensābı cihān ṭurduḳça var olsun

Serîr-i ‘izzet üzre her birisi kām-kār olsun (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 84).

➤ **serîr-i ‘izzet-i şāhî:** sultanın yücelik tahtı.(makam, mevki).

Bi’llāh **serîr-i ‘izzet-i şāhiye** virmezın

Künc-i ferāğatümde olan būriyāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 9).

➤ **serîr-i pād-şeh:** padişah, sultan tahtı.

Perde-i pindâr kaldur cilve-geh kıl dideyi

Benliği terk it **serîr-i pād-şeh** kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 2).

❖ **ser-keş:** dik başlı, dik kafalı, inatçı, itâatsiz (kimse), isyankâr.

Niçe **ser-keş** tûvânâyı zebûn u nâ-tûvân idüp

Mezellet gerdine qâdrin qarîb itdi ser-efkende (Yetîm D., G. 190, M. 5).

❖ **ser-māye-i fazl:** bilim, hüner, marifet varlığı.

Qoyup **ser-māye-i fazlı** birāder

Erāzil meksebine oldı mā'il (Yetîm D., K1. 5, M. 1).

❖ **sermā-yı sefer:** kış yolculuğu.

Şeh-süvār ekrem ü **sermā-yı sefer** te'sîr idüp

Virmeye gibi bu ben ser-bāzuña meydānda iş (Yetîm D., G. 75, M. 5).

❖ **sermedî:** dâimî, ebedî.

Yüz urup gice gündüz yalvarurken yüce der-gāha

Neşât-ı **sermedîyile** irişdük 'izzet ü cāha (Yetîm D., Mrb. 2, M. 2).

❖ **ser-mest:** sarhoş, kendinden geçmiş bir halde.

Bahār irdi kenār-ı āba gel cām-ı muşaffā tüt

Esās-ı 'aklı ber-bād it özüñ **ser-mest** ü şeydā tüt (Yetîm D., G. 18, M. 2).

Gözün **ser-mest** ü müjgānuñ olupdur hañçer-i ser-tîz

'Aceb mi qanımı dökse benüm ol gamze-i hün-rîz (Yetîm D., G. 71, M. 1).

❖ **ser-nigün:** ters dönmüş, baş aşağı, tepetaklak || talihsiz, bahtsız.

Sipihr-i nîl-gün şayd-ı küleng **ser-nigündür**

Şalaldan iki şāhîni şeh-i iqlîm-i bahşende (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 3).

Saçara **ser-nigün** atılmakdur

Sefere cāhil ile 'azm hemān (Yetîm D., K1. 27, M. 3).

Şarāb-ı pür-neşātı sunma ki ger eylese peymān

İnanma ğam-fezā bir **ser-nigūn** peymānedür dünyā (Yetīm D., G. 5, M. 6).

❖ **ser-nigūn olmak [Kalıp İ.]**: tepetaklak olmak.

‘Ārızında görmeyüp saçın kalem

Ser-nigūn oldu hemān miskīn kalem (Yetīm D., G. 130, M. 2).

❖ **ser-tābe-pā**: baştan ayağa, tamamen.

Ehl-i diller gūşdur **ser-tābe-pā**

Söylesünler ‘ūd-ı şeş-tā vahtidür (Yetīm D., G. 36, M. 9).

❖ **ser-tāc**: baş tacı || baş tacı etmek: çok sevmek ve saymak, el üstünde tutmak şeklinde deyim olarak da kullanılmaktadır.

Ne baş ağrısıdır diyüp Cemālī

Yetīmī’ye buyurdu terk-i **ser-tāc** (Yetīm D., G. 22, M. 12).

❖ **ser-tā-pā**: baştan aşağı || her tarafa.

Duḥān-ı āha **ser-tā-pā** boyandum

Yetīm āh itmeyin mi mātemüm var (Yetīm D., G. 54, M. 11).

Ten ki **ser-tā-pā** maḥabbet nārına yandı bu gün

Kendüni envār-ı rahmet ğarkası şandı bu gün (Yetīm D., G. 143, M. 1).

Āteş-i şevk ile **ser-tā-pā** yanan rūşen Dede

Tāze tāze dāğlarla zeyn olan gülşen Dede (Yetīm D., G. 170, M. 1).

❖ **ser-tā-ser**: baştan başa, tamamen.

O deñlü ğaflet almışdur cihān ehlini **ser-tā-ser**

Bakup ger görseler rūşen dil-i āğāhı bilmezler (Yetīm D., G. 44, M. 9).

Der-i divān-ı şāhīye ne nisbet **ser-te-ser** dünyā

Bu yetmiş iki millet pür cihān bir gūşe-i ḥālī (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 75).

❖ **ser-tîz**: ucu sivri, keskin.

Ğamzesi tîgını **ser-tîz** eyleyüp mest ü ğazûb

Görmedüm ol yâr-ı merdüm-küş gibi şeydâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 3).

Gözüñ ser-mest ü müjgānuñ olupdur hañçer-i **ser-tîz**

'Aceb mi kanımı dökse benim ol ğamze-i ħün-rîz (Yetîm D., G. 71, M. 1).

❖ **serv**: selvi ağacı, boyunun uzun olması sebebiyle uzun boylu sevgiliye benzetilen ağaç.

Çemende şanki âteşdür yanar yir yir gül-i ħamrâ

Duĥān-ı āh-ı bülbüldür ser-ā-ser **servler** gūyā (Yetîm D., G. 4, M. 2).

Ziyāde **servlik** idüp ħutma rif'atde Yetîm özün

Tenezzül eyleyüp daĥı fülāna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 9).

Şāĥ-ı evreng şāh-ı gül oldı

Ser-fürü itdi **serv** ħul oldı (Yetîm D., Mes. 2, M. 24).

Bir bezm-i dil-firîb ola nuĥl ola būseler

Bir gülşen-i şafa ola **servi** kenār ola (Yetîm D., G. 167, M. 8).

Bülbül-i pür-gūy bî-ĥod **servler** ĥayrān ü zār

Ğonçe-i sîr-āb teşne bâde-i gül-fām mest (Yetîm D., G. 15, M. 11).

Bāĝda çekme ĥazān ĥavfın çü şāĥ-ı mîve-dār

Serv keş āzāde ol 'ālem çemenzārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 4).

Būy-ı nesîm-i vuşlat deprenmeyince itmez

Ol **serv-i** sāye-ġüster cān bāĝına ĥırāmı (Yetîm D., G. 201, M. 8).

➤ **serv-i āzād**: "Hür servi" Diĝerlerinden daha uzun ve düzgün servi.

Dest-ber-dest idüp çemende çenār

Serv-i āzād öninde ĥıdmet-kār (Yetîm D., Mes. 2, M. 16).

➤ **serv-i hoş-reftâr:** yürüyüşü güzel olan sevgili.

Dün gice şahñ-ı çemende yâri tenhâ avladum

Seyr idüp ol **serv-i hoş-reftârı** tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 2).

➤ **serv-i kad-i mevzûn:** güzel, düzgün boylu servi.

Nihâl-i tâzeyile o iki **serv-i kad-i mevzûn**

‘Adâlet sebzezârı içre pür-neşv ü nemâlardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 21).

➤ **serv-i revân:** selvi boylu.

Kesb idüp evşâf-ı la’l-i cân fezâsından şafâ

Âb-dâr eş’ârum ol **serv-i revân** ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 4).

➤ **serv-i sâye-güster:** gölge eden, gölge salan servi.

Büy-ı nesîm-i vuşlat deprenmeyince itmez

Ol **serv-i sâye-güster** cân bâğına hırâmı (Yetîm D., G. 201, M. 8).

➤ **serv-quad:** selvi boylu; sevgili.

Serv-quad hûblaruñ kâmet-i bâlâsına yûf

‘Ârızı üzre olan zülf-i muţarrâsına yûf (Yetîm D., G. 97, M. 1).

Qorqarın göre diyü ol **serv-quad** kılmaz güzer

Qabrüm üzre açıcak revzen mürûr-ı rûzgâr (Yetîm D., Mat. 5, M. 1).

➤ **serv-kâmet:** servi boylu (güzel) || sevgili.

O **serv-kâmete** toğrı açupdur per gönül mürği

Yüce yirlere pervâz eylemek ister gönül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 1).

❖ **servlik itmek [Kalıp İ.]:** cömertlik, mürüvvet etmek.

Serden hevâ-yı efseri **servlik it** gider

‘Âlem içinde başı açuq pād-şâlık it (Yetîm D., G. 16, M. 5).

❖ **ses:** ses.

Kibr-i mü'min didüğüñ Haqq'a gider bir kes imiş

İkilik şüreti ancak arada bir **ses** imiş (Yetîm D., G. 82, M. 2).

❖ **sevişmek:** birbirini sevmek, birbirine sevgi duymak.

Gerçi dirler **sevişir** nice ganîyile fakîr

Ben dirin birbirisin haqq-ı Hüdâ sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 3).

❖ **sevķ itmek:** önüne katıp sürmek, sürüp götürmek, sürüklemek.

Eger ğamdur eger miñnet kazâdan çün ola nâzil

İrâdet **sevķ idüp** câna rızâ ehlerinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 8).

❖ **sevmek:** sevmek, hoşlanmak

Hisset ehlerinden yañadur dâyimâ

Sevmedi ehl-i şehâyi sîm ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 6).

Aĝniyâyı dil ü cândan fuķarâ **sevmezler**

Fuķarâyı nite kim ehl-i ğına **sevmezler** (Yetîm D., G. 50, M. 1, 2, 4, 6, 8, 9, 10, 12, 14).

Buĝz idüp aĝyâra ey dil yârı **sev**

Meyl-i firdevs eyleme dîdârı **sev** (Yetîm D., G. 160, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

❖ **sevâd:** siyahlık, karalık || kötülük, fenalık.

Zâhidüñ vechin kerâmetdür ki itdi bâde sürķ

Bu 'aceb olmaz **sevâdi** itse ħarķ-ı 'âde sürķ (Yetîm D., G. 28, M. 2).

➤ **sevâd-ı a'zam:** büyük görünüşlü şehrin karanlığı.

Zâhid-i bî-çârenüñ âşk ile yoķdur 'âlemi

Neylesün ol rüstâyîdür **sevâd-ı a'zamı** (Yetîm D., G. 210, M. 2).

➤ **sevâd-ı beyt:** evin karartısı, karanlığı.

Şeb irse bir çerâĝı beyt içre çün yaķarlar

Olsun **sevâd-ı beytün** ma'nî yanar çerâĝı (Yetîm D., G. 209, M. 4).

➤ **sevād-ı haṭṭ:** (Sevgili'nin) yüzündeki ayva tüylerinin karartısı.

Dil 'izāruṅda oḡur idi **sevād-ı haṭṭuñ**

Seçer iken daḡı 'ālemde ḡaradan aḡı (Yetîm D., G. 200, M. 7).

➤ **sevād-ı ŧî'r:** ŧiir bahçesi.

Bu **sevād-ı ŧî'rde** her ma'nî-i rüŧen Yetîm

Leyl içinde zāhir olmuŧdur meh-i tābān gibi (Yetîm D., G. 196, M. 9).

❖ **sevādü'l veçhi:** yüz karası.

Ger **sevādü'l veçhi** fi'd-dāreyne itmezsem naḡar

Sürḡ-rūlar maḡfilinde rü-siyeh ḡıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 9).

❖ **sevdā:** heves, arzu, istek, meyil.

Naḡar it ḡālûme cānā ḡayāl-i ḡāl lebden

Gehi **sevdāyile** memlü gehi ṡopdolı ḡandur dil (Yetîm D., G. 122, M. 8).

Bir perî **sevdāsiyile** cānı ŧeydā eyledüm

'Aḡl-ı pür āŧüfteyi ŧürîde rüsvā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 1).

Baŧuma jülîde-mü **sevdāsi** düŧmekdür hemān

Ger görem cānā baŧuṅda ol siyeh jendi bu ḡün (Yetîm D., G. 143, M. 3).

Gördi dil çün zülf-i pîç-ā-pîçüñi

ḡālî ŧürîde olup **sevdādudur** (Yetîm D., G. 58, M. 4).

'Āŧıḡ-ı dîvāne zencîrin sürür

'Āŧḡ-ı pür-cüŧ ile **sevdā** vaḡtidür (Yetîm D., G. 36, M. 6).

➤ **sevdā-yı nîk-nām:** nāmı iyi olan, iyi bilinen sevda.

Bed-nām-ı 'aŧḡa zāhid bir dem muḡārin olma

Var ise ger baŧuṅda **sevdā-yı nîk-nāmî** (Yetîm D., G. 201, M. 12).

❖ **sevgi:** sevgi.

Merde dünyā **sevgisi** gibi ağır yük gelmedi

Virme dil dünyāya çekme merd iseñ ‘avret yükin (Yetîm D., G. 158, M. 7).

❖ **sevinmek:** sevinç duymak, mutlu olmak.

Anı ki yār va‘de-i vaşl ile güldüre

Kaşdı budur **sevinmek** ile şoñra öldüre (Yetîm D., Mat. 12, M. 2).

❖ **sevķ:** önüne katıp sürmek, ileri sürmek. Yollamak, göndermek.

➤ **sevķ itmek [Kalıp İ.]:** önüne katıp sürmek, sürüp götürmek, sürüklemek.

Eger ğamdur eger miñnet każādan çün ola nāzil

İrādet **sevķ idüp** cāna rızā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 8).

➤ **sevķ olmak [Kalıp İ.]:** sefere çıkma arzusu, isteĝi.

Çün sefer **sevķ ola** baħr ü berde

Hızr hem-rāhuñ ola her yirde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 129).

❖ **sevmek:** sevmek, hoşlanmak.

Mālik-i dīnārı **sevme** ey Yetîm

Büy-ı faķr al Mālik-i Dīnār’ı sev (Yetîm D., G. 160, M. 9).

❖ **seyāħat:** yolculuk, gezinti.

➤ **seyāħat itmek [Kalıp İ.]:** uzak yerlere, yabancı ülkelere yolculuk yapmak.

Bu siyeh baħtı çeküp eyledi hem-rāh bile

Aķ Deñiz yüzlerin itdükde seyāħat Kaşudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 32).

➤ **seyāħat olmak [Kalıp İ.]:** şehirden şehire, ülkeden ülkeye yolculuk, uzak yerlere gezi yapmak.

Her **seyāħat k’ola** niyyet yine gelmekligedür

Ne **seyāħat ola** bu yirini terk itdi ebed (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 43, 44).

❖ **seyf:** kılıç.

Şā'ir-i tiğ zebāna şunilupdur gūyā

'Ālemüñ nazımıyüçün **seyf** ü kalem dünyāda (Yetîm D., G. 165, M. 6).

Venedik **seyfleridür** tedbîr

Şimdi Andarya diyen ebterde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 135).

❖ **seyl:** sel.

Garğa-i eşk olalı ey hâne-i cism-i za'if

Seyl içinde beyt-i bî-bünyāda beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 4).

➤ **seyl-i eşk:** gözyaşı seli.

Dūd-ı āhıyile göge boyayan eflāki

Seyl-i eşk ile yu yir yüzine nemnāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 6).

❖ **seyr:** seyir, bakma, temaşa; [tas.] Allâh'ın tecellisini temaşa etmek.

Sidre kıaddi hevāsıyile Yetîm

Seyrümüñ Müntehā'sıdur ol ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 12).

Cüvānlar çihresi **seyrinde** nūr-ı çeşmi ḥarc itdün

Ağardı gözlerüñ hem-çü sebel ey pîr-i nā-bālig (Yetîm D., G. 95, M. 3).

Diyār-ı Rüm **seyri** bes Yetîm āzādeye yārān

Yetîmāne iden itsün 'Acem iklimini seyrān (Yetîm D., G. 159, M. 9).

Ne revā **seyrine** māni' ola encüm kamerüñ

Ey efendi görelüm sineñi çöz tügmelerüñ (Yetîm D., Mat. 7, M. 1).

➤ **seyr eylemek [Kalıp İ.]:** gezmek, gezinmek || temaşa etmek.

Yetîm eşkāl-i eşyāda cihān ḥayrān iken el-ḥaḳ

Seni gördüm ki **seyr eyler** bu eşyayı nigāhi ben (Yetîm D., G. 140, M. 10).

Bāğda berg-i ḥazān **seyrin** niderler **eyliyüp**

Ḥāk-i kūy-ı yārda çün rüy-ı zerdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 7).

➤ **seyr itmek [Kalıp İ.]**: gezmek, gezinmek || temaşa etmek.

Selâmetle gelüp şihhatde buldı cümle evlâdın

Huşûsâ **seyr idüp** gördi Hüseyn'ün kıadd-i şimşâdın (Yetîm D., Mrb. 2, M. 18).

Dün gice şahın-ı çemende yâri tenhâ avladum

Seyr idüp ol serv-i hoş-reftârı tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 2).

Birisini kıomaz ki **seyr idevüz**

Mâ-verâ-yı cihân temâşası (Yetîm D., K1. 11, M. 1).

❖ **seyr u sülük**: ilâhî hakikatlere ulaşmak için bir rehberin öncülüğünde çıkılan mânevî yolculuk.

Kemîn-gâh-ı tîrîkı görme ğâfil

Sülük u seyre ehl-i râh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 8).

Hâliş ü muhliş olup **seyr ü sülükumda** Yetîm

Zâhid-i reh-zen gibi sâlûs u mec'ül olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 9).

Pa-bürehne itdügün **seyr ü sülûka** döymeye

Halk-ı 'âlem itseler ger keşşini âhen Dede (Yetîm D., G. 170, M. 9).

➤ **seyr-i sülük eylemek [Kalıp İ.]**: mânevî makamlarda seyir ve seyahat etmek; velayet yolunda mânevî ilerleme yolculuğu etmek.

Seyr-i sülük eyleyüp âsâyiş eyleme

Seyyâh-vâr virme gönül bir diyâra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 9).

❖ **seyrân**: gezinti, dolaşma.

Yük olur mıydum raķibe döstum küyuñda ben

Olmasa Mışrîlere dâyim eşek **seyrânı** farz (Yetîm D., G. 85, M. 8).

Çünkü âdem 'âlem-i kübrâyimiş ey cân u dil

Göz yumup ol 'âlemi **seyrân** imiş dervîşlik (Yetîm D., G. 106, M. 4).

➤ **seyrān eylemek [Kalıp İ.]:** seyretmek, temâşâ etmek.

Açsa ger Gül-sitān-ı 'irfānı

Eyleye rūḥ-ı Sa'dī **seyrānı** (Yetīm D., Mes. 2, M. 56).

➤ **seyrān iden:** gezinti yapan, gezen, dolanan.

Kara toprakça gelmez gözine aqçası dehrüñ

İdenler cüll-i himmetle kerem iqlimini **seyrān** (Yetīm D., G. 159, M. 8).

➤ **seyrān itmek [Kalıp İ.]:** gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak.

İden endūḥ-ı cānān ile gam iqlimini seyrān

İder terk-i vücūd ile 'adem iqlimini **seyrān** (Yetīm D., G. 159, M. 2, 4, 6, 10,).

❖ **seyr-i şahrā:** çöl gezisi.

Seyr-i şahrāda fülānı gördüm

Koşuban berşini çok çok yuvalar (Yetīm D., K1. 31, M. 1).

❖ **seyrin iden:** bakan, izleyen.

Şuyı bardağda dimişler gemiyi kâğıdda

Bizden evvel bu cihān **seyrin iden** ehl-i vukūf (Yetīm D., K1. 7, M. 2).

❖ **seyyāḥ:** gezen, gezgin.

Berr ü baḥrün levend ü **seyyāḥı**

Pā-bürehne beriyye fellāḥı (Yetīm D., Mes. 1, M. 3).

➤ **seyyāḥ-ı cihān:** dünyayı gezen, gezgin.

Merdilik iqlim-i dil seyyāḥı olmağdur Yetīm

Ol ki çāder pūş zendür oldı **seyyāḥ-ı cihān** (Yetīm D., G. 155, M. 10).

➤ **seyyāḥ-vār:** gezgin gibi, gezgin.

Seyr-i sülūk eyleyüp āsāyiş eyleme

Seyyāḥ-vār virme gönül bir diyāra hiç (Yetīm D., G. 23, M. 10).

❖ **seyyāre:** yürüyen, sabit olmayan yıldız.

Çün saña çāḥ-ı raşaddur ‘unşur-ı ḥāki ḥakīm

Nāzır-ı **seyyāre** vü ḥūr-şid ü meh kıl dideyi (Yetīm D., G. 192, M. 14).

❖ **Seyyid ‘Alī:** Türk denizcisi ve Kâtibi mahlasıyla şiirler söyleyen bir divan şairi.

Nuṭḡ-ı ‘İsī gibi bi-ḥaḡḡın dili

Cān bağışlar sözüñ be **Seyyid ‘Alī** (Yetīm D., G. 195, M. 2).

Evvel āḡır sözüñüz ḥaḡḡ velī

Māzhar-ı sırr-ı ‘alā **Seyyid ‘Alī** (Yetīm D., Terkiḡ-bend 2, M. 128).

Āştī **Seyyid ‘Alī’yile** Yetīm

Eylemez beḡl ide ger sīm ü zerin (Yetīm D., K1. 1, M. 49).

❖ **Seyyid ‘Aliyy-i Rūmī:** Türk denizcisi ve Kâtibi mahlasıyla şiirler söyleyen bir divan şairi.

Bu nüh-ḡıḡāba şaldı cūd u keremle āvāz

Seyyid ‘Aliyy-i Rūmī Ḥācī Ḳıvām-ı Şırāz (Yetīm D., G. 66, M. 2).

❖ **sezā:** layık, uygun, yaraşır.

Dūzaḡī olmaḡ **sezādur** zahide

K’olmadı ol nār-ı ‘aşḡ ile ḡarīḡ (Yetīm D., G. 101, M. 7).

➤ **sezā olmak [Kalıp İ.]:** layık, uygun, yaraşır olmak.

Söyleme şiddet-i aḡvāl-i dili yārāna

Ṭaş atılmaḡa **sezā olmadı** mürḡān-ı Ḥarem (Yetīm D., G. 125, M. 14).

❖ **şifat:** gibi.

Yetīm ol māḡī-i teşne **şifat** gel ḡalma sāḡilde

Der-i Sulṭān Süleymān’a yüz ur kim ‘ayn-ı deryādur (Yetīm D., G. 53, M. 13).

Cüst ü cūda oluban ‘āḡil ü ferzāne **şifat**

Ḥıdmet-i Ḥaḡ’da özün çāḡük ü çālāk eyle (Yetīm D., G. 169, M. 3).

❖ **şifât-ı celâl:** ulu, yüce çehre.

Gerçi 'arz eyledi **şifât-ı celâl**

Nâm-ı maḥbû'ı gibi 'ayn-ı cemâl (Yetîm D., Mes. 2, M. 101).

❖ **şığmak:**

1. bir şeye uygun düşmek, yakışmak, kabul edilebilir olmak, bir şeyin sınırları içine girebilmek.

'Aşka yurt olduñ gönül tebdîr-i 'aklum neylesün

Hîle-i rûbâh **şığmaz** şîr-i ner yatağına (Yetîm D., G. 176, M. 6).

Terâne gerçi rûz-ı maḥşere **şığmaz** dinür ammâ

Gel e gör nâlelerle kesret-i küy-i ḥarâbâtı (Yetîm D., G. 194, M. 5).

2. bir şeyin sınırları içine girememek u boyutları gireceği alana uygun olmamak.

Şûh u şengelce olup **şığmaz** iken dünyâya

Ḳabir itdi vaṭanı Pîr Meḥemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 53).

❖ **şığınmak:** tehlikeden korunmak için emin ve güvenilir bir yere sokulmak.

Gerek öldür beni gerek dirgir

Yok **şığıncam** kapuñ gibi bir yir (Yetîm D., Mes. 2, M. 118).

Şûr u şerden gelüñüz **şığınalum** Mevlâ'ya

'Ârif olup başumuz virmeyelüm gavğâya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 1).

❖ **şihhat:** sağlık, afiyet, esenlik.

Hâl-i gürisneyi ne bilür sır olan kişi

Şihhatdeki semirdi şanur görse şişmişî (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 38).

Selâmetle gelüp **şihhatde** buldı cümle evlâdın

Huşûşâ seyr idüp gördi Hüseyn'ün ḳadd-i şimşâdın (Yetîm D., Mrb. 2, M. 17).

❖ **şınmak:** kırılmak, parçalanmak.

Leylî ki rahne eyledi Mecnûn kâsesin

Pür ni'met-i beşâret idüpdür **şınmak** degül (Yetîm D., G. 124, M. 10).

Olmayınca münkesir mümkün degül kesb-i sürür

Şınmayınca kâsesi 'arz itmedi Mecnûn neşâţ (Yetîm D., G. 87, M. 8).

❖ **şınâ'at olmak [Kalıp İ.]:** zanâat, meslek olmak.

Demler idi ki feyz-resân-ı cihân idüm

Şimdi su'âl eylemek **oldı şınâ'atum** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 52).

❖ **şırâţ-ı müstakîm:** doğru yol, hak yolu.

Dalâlet yolların mesdûd idüp ehl-i hevâdan çek

Şırâţ-ı müstakîm üzre hüdâ ehlinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 12).

❖ **şırça:** cam, billur.

Gönlümün **şırça** sarâyın yıķduñ

Gitdi olmaz bu ħarâbe ta'mîr (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 9).

❖ **sırdaş:** birbirinin sırlarını bilen ve saklayan kimselerden her biri, sır ortağı.

Ĥarâbâ girip râz-ı derûnın añlayup bildi

Diyar-ı 'işret ü 'işün 'aceb **sırdaşıdur** sâķî (Yetîm D., G. 208, M. 8).

❖ **sırr:** bilinmesi, duyulması, açığa vurulması istenmeyen, gizli tutulan şey.

Mesîhâ-vâr geldüm mâderümden

Nefahtü fihi **sırrında** ebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 6).

Hezârân âferîn olsun bu gün Manşûr-ı Ĥallâc'a

Ene'l-Ĥaķ **sırrını** itdi kitâb-ı 'aşķa dibâce (Yetîm D., G. 173, M. 2).

➤ **sırr-ı 'aşķ:** aşķın sırrı.

Âh-ı âteş-bâr ile ifşâ iderdüm 'âleme

Sırr-ı 'aşķı döstüm ger olmasa kitmâni farz (Yetîm D., G. 85, M. 4).

➤ **sırr-ı isrâ:** İsrâ Suresinin (Kur'an-ı Kerîm'in 111 ayet olan 17. suresi) sırrı.

Sırr-ı İsrâ'ya olmanın meyli

Mürğ-i şeb-ḥîz oḡur ḡumü'l-leylî (Yetîm D., Mes. 2, M. 21).

➤ **sırr-ı mektûb:** mektub sırrı.

Sırr-ı mektûbuñı Yetîm şaḡın

İtme ifşâ düşersin âlâma (Yetîm D., G. 181, M. 9).

➤ **sırr-ı Monlâ:** Mevlânâ'nın sırrı.

Mesnevî tarzın itse ger ihyâ

Sırr-ı Monlâ'yı eyleye güyâ (Yetîm D., Mes. 2, M. 54).

❖ **şıyânet itmek [Kalıp İ.]:** korumak, himâye ve muhâfaza etmek.

Dil-i Pâşâ añâ reşk eyledüğinden diledi

Baḡr semtin gözedüp **ide şıyânet** Ḡapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 22).

❖ **sîb:** elma.

Şabâ **sîbi** sücûdî diyü girdi tekye-i bâḡa

Ḡodı pîr-i bahâr öñinde berg-i sebz-i dest-âvîz (Yetîm D., G. 71, M. 9).

❖ **sicn:** zindan, hapishane.

Sicndür bu cihan teng ü târik

İçinde mü'min ehl-i ḡaşyet ancaḡ (Yetîm D., G. 102, M. 7).

➤ **sicn-i mü'min:** müminin zindanı, hapishanesi.

Çünkü dünyâ **sicn-i mü'mindür** Yetîm itme ḡarab

Vaz'-ı bî- hûde durur ger göstere mescûn neşâḡ (Yetîm D., G. 87, M. 11).

❖ **sidre**: arşın sağında bulunan ilahî bir ağaç; en yüksek makam. Cebrail'in gidebildiği son uçtaki ağaç/makam). Ondan sonra Tanrı'ya gidilir. Tanıkta sevgilinin boyuna atfen kullanılmıştır.

Sidre addi hevāsiyile Yetīm

Seyrümūñ Mūntehā'sıdur ol ru (Yetīm D., G. 27, M. 11).

❖ **sifāl**: anak, ömlek || kadeh.

Saa şaff-ı **sifāl** olsun dir iseñ rütbet-i a'lā

Yirūñ şaff-ı sifāl-i nās idüp kendüñi edna tıt (Yetīm D., G. 18, M. 9, 10).

İşigüñde olan **sifāl** ü sege

Cām-ı gītī-nümā vü Cem diyeler (Yetīm D., G. 51, M. 5).

Nerm revkiler ider táb'um semendi sebzede

Rāh-ı seng-i hārede añup **sifāli** alduğın (Yetīm D., G. 151, M. 8).

❖ **sihām-ı fakr**: fakirlik, yoksulluk okları.

Def i olaydı geçmese ger artuğā begüm

Şabrı **sihām-ı fakra** iderdi göñül siper (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 20).

❖ **sihr**: sihir, büyü || sevgilinin sihirli, büyüleyici bakışları/gözleri.

Sözümü defter ü dīvānda görüp merd-i lebib

Didi bu **sihr** durur salaya aker kāğıd (Yetīm D., G. 30, M. 10).

Āb-dār elfāz ile sūz-ı Yetīm'i dir gören

Sāmiri **sihri** degül mi zarf olma nāra şu (Yetīm D., G. 163, M. 10).

➤ **sihr itmek [Kalıp İ.]**: büyülemek.

Cān dimāğına Yetīm irmezdi bŷy-ı ma'rifet

Sihr idüp aıtmasa āh-ı devātuñ cŷy-ı misk (Yetīm D., G. 114, M. 10).

❖ **Sikender:** Büyük İskender.

Elinde cam-ı şahbāyī iderken 'iṣ-i sahrāyī

Sikender himmet isterdi der-i ehl-i zevāyādan (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 66).

❖ **silmek:** silmek.

Niçe şāh u nice bende gelüp gitdi cihāndur bu

Siler bir dest-māl ile dimez ol şāh u bu bende (Yetîm D., G. 190, M. 4).

Pertev atma dili haḫ beyt-i dile

Ḡayrlardan süpürüp **silimedüm** (Yetîm D., G. 138, M. 6).

❖ **silāḫ:** cenk aleti || sevgilinin öldürücü bakışlarına karşı aşığın kendini savunacağı herhangi bir şey.

Girüp bu rāh-ı pür-ḫavfa **silāḫuñ** eyleseñ yoldaş

Bir adım eylemez senden yaña feryād-res cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 11).

❖ **silistre:** silistre, harp gemilerinde emir düdüğü.

Be ḫamartinde **silistreyle** bilür

Gemici neftilerinüñ hünerin (Yetîm D., K1. 1, M. 32).

❖ **silk:** iplik || sıra dizi.

Gel selef **silkine** sālik münselik

Olıgör tā olasin ḫayr-ı ḫalef (Yetîm D., G. 96, M. 5).

❖ **sille:** tokat, şamar

Defe gel **sille** muṭrib gūşmāl it

Senüñle ola tā dem-sāz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 5).

Meger odlar çıḫa ḡam **sillesiyile** ol dem

Ḳalmaya ḫün-ı ciğerden eser ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 7).

❖ **silsile:** soy, sop, hanedan, ocak.

Cūylar cünbişidür şanma fenā deşinde

Dehr ili dağı sürer **silsilesin** Mecnūn'ıñ (Yetîm D., G. 108, M. 6).

❖ **silüp süpürmek [D]:** ne var ne yok hepsini alıp götürmek veya yok etmek.

Ferahlar baħş idüp bezme sebūlar ıaşıdur sakī

Silüp süpürdü ğam gerdin ğöñül ferrāşıdur sakī (Yetîm D., G. 208, M. 2).

❖ **sīm:** gümüş, fidda.

Hāce eyler bī-nevāyı **sīm** ü zer

Pād-şāh eyler gedāyı **sīm** ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Yetîm'e **sīm** ü zer-efşānlık itme

Dir iken sana dāmān u cebüm yoğ (Yetîm D., G. 100, M. 13).

Pūte-i ğamda zer-i hāliş iden 'uşşāķı

Tāb-ı hicrān ile ol **sīm** bedendür bā'ış (Yetîm D., G. 21, M. 6).

Vaşl için şanma hemān **sīm** ü zer oynar cānā

Yoluña 'āşık olan cān ü ser oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 1).

Āştī Seyyid 'Alī'yile Yetîm

Eylemez bezl ide ger **sīm** ü zerin (Yetîm D., K1. 1, M. 50).

Bī-zer ü **sīm** olsa eger bir kişi

Sağf-ı semāvāta çıkar nālişi (Yetîm D., Mes. 3, M. 7, 25).

➤ **sīm-beden:** bedeni gümüş gibi olan (beyazlık, parlaklık yönünden).

Hāk-i pāyinden uman dīde-i müştāk için

Didi ol **sīm-beden** t̄ālib-i iksirümdür (Yetîm D., G. 42, M. 4).

❖ **simāt-ı ehl-i 'izz:** itibar ve şeref sahibinin sofrası.

Simāt-ı ehl-i 'izzüñ ni'metini

Hāķir ü hār olan sā'il ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 5).

❖ **Sī-mürġ**: Kaf dağında yaşadığına inanılan efsanevî kuş; devrin büyük devletleri.

Kîmyâdur yâ hû **Sī-mürġ** adı vardur kendü yok

Elsen-i nâs üzre bir efsâne künc-i 'âfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 5).

Gönül **Sī-mürġ'ma** Kâf-ı maḥabbet âşiyân iken

Mekânını semender-vâr nîrân eyleyen ṭâli' (Yetîm D., G. 93, M. 3).

Beni **Sī-mürġ'a** iletirdi per ü bâl-i himmet

Dâne vü dâmi koyup zâġ u zegandan geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 5).

❖ **sincâbi**: kahverengi ile kurşunî arasında bir renk, sincap rengi.

Yağ-dân itdi 'âlemi idüp şitâ şitâb

Sincâbi gör ki girdi yine cism-i âf-tâb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 2).

❖ **Sind**: divan şiirinde adı geçen bölgelerden.

Rûm'dan geçmek Yetîm olurdu ammâ 'âlemüñ

Hind ü **Sind'i** lağvdür Şâm 'Irâk'ı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 10).

❖ **sîne**: göğüs, bağır || gönül, yürek. Tanıklarda aşığa atfen kullanılır.

Deryâ-yı hûn u **sîne** müşebbek şehân-ı şayd

Mâhî-i ḥançeri çeküp ol ağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 7).

Bu ḥarâb-âbâda 'uryân gelmişüz

Dîde giryân **sîne** biryân gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 2).

Sînede şakladuġum râz-ı ġamı

Ölürin eylemezin illere fâş (Yetîm D., G. 76, M. 9).

Olupdur **sînede** dâġ-ı nihânum gün gibi rûşen

Beni şehir içre ey çâk-i girîbân eyleyen ṭâli' (Yetîm D., G. 93, M. 9).

Sînede yağıduġum fetîle-i dâġ

Oldı hicrân şebinde baña çerâġ (Yetîm D., G. 94, M. 1).

Cân-güdâz ü **sîne** pür süzân imiş dervîşlik

Dîde giryân ü ciger biryân imiş dervîşlik (Yetîm D., G. 106, M. 1).

Dir idüm bir zamân idi derûnumda nihândur dil

Dirîğâ **sînemüñ** şimdi şikâfından ‘ayândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 2).

Tâb-ı meyden çihre gül gül şûh u şeng **sîne** çāk

Ol levend-i şifte destârı tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 5).

Hançer-i müjgânına bir çeşm-i âhûnuñ tûrup

Sîne germiş dil gibi bir şîr-i merdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 6).

Ne revâ seyrine mâni‘ ola encüm kamerüñ

Ey efendi görelüm **sîneñi** çöz tügmelerüñ (Yetîm D., Mat. 7, M. 2).

Par par yanarken ey mâh şevkuñla **sîne** dâğı

Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerâğı (Yetîm D., Mat. 14, M. 1).

Sîneye bir mâh çekmiş leyl-i istigrākda

Mihirden rahşende sāgar kıldurup eyyâm mest (Yetîm D., G. 15, M. 5).

Bu **sînem** zahmına gördüm dil-i âvâre yaşdanmış

Şu bir meczûba beñzetdüm ki girmiş gâra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 1).

Eşk çihremden inüp tamlardı **sînem** dâğına

‘Aşk şular kıoymadın derd ehlinün ocağına (Yetîm D., G. 176, M. 1).

Kanlara yunmuş boyanmış **sînede** ey tîr-i döst

Lâlezâr içindeki şimşâda beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 5).

Şâf-dil olmağ dilersenñ baħr-ı bî-pâyân gibi

Sîneñe kefler urup cüş eylegil ‘ummân gibi (Yetîm D., G. 196, M. 2).

Toğrılıp peykân-ı zehr-âlüd-ı döst

Geldügince **sîneñi** eyle hedef (Yetîm D., G. 96, M. 14).

Çokdur ey cân ma‘rifetle **sînesi** ârâste

Şafvet ile kıam bir âyinesi ârâste (Yetîm D., G. 171, M. 1).

Nâfile dem-sâz olup feryâd ider her ‘andelîb

Sînede her tâze dâğum olalı bir gül baña (Yetîm D., G. 9, M. 4).

➤ **sīne-i mecrūh:** yaralı göğüs.

Olmağa **sīne-i mecrūha** yağı

Meger ihsān ide kāfir püserin (Yetīm D., K1. 1, M. 51).

➤ **sīne-i pūr-figān:** acı, feryat dolu kalp.

Nāliş itsem ‘aceb mi bülbül-veş

Sīne-i pūr-figān bāğumdur (Yetīm D., G. 45, M. 6).

➤ **sīne-i pūr-kīne:** kinli, kötü kalp.

Cāy-ı mihr iken gönül lāyık mı ola kīne-gāh

Mihr ile ey **sīne-i pūr-kīnesi** ārāste (Yetīm D., G. 171, M. 4).

➤ **sīne-i pūr-sūz:** ateş dolu, yakıcı gönül.

Bir Yetīm’em **sīne-i pūr-sūz** u āteşnākde

Her siyeh dāğı benüm göynüklü nānum şandılar (Yetīm D., G. 47, M. 9).

➤ **sīne-i şad-çāk:** paramparça gönül, kalp.

Kuyunā ‘azm eylemez dil **sīne-i şad-çākden**

Raḥne-i virān nişin kāḥ-ı zer-endūd istemez (Yetīm D., G. 69, M. 3).

❖ **sinīn:** seneler.

Bu ‘ālem-i şehādet içinde ‘ubūrumuz

Şol ‘āleme durur ki **sinīn** ü şühūr yok (Yetīm D., G. 99, M. 8).

❖ **siper itmek [D]:** (Korunmak veya gizlenmek için bir şeyi) Siper gibi kullanmak.

Def’i kolaydı geçmese ger artuğa begüm

Şabrı sihām-ı faḫra iderdi gönül siper (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 20).

❖ **sipih:** felek || gök || talih.

Māh-ı nev sanmañ şafaḫda nāḥun-ı endūhdan

Bu **sipihrūñ** ḫana müstağrak ḫırāşı var imiş (Yetīm D., G. 77, M. 6).

Cenāb-ı cilve-geh-i 'aşka eyleyüp pervāz

Ḳanaduñ altına al bu **sipih**r eyvānın (Yetîm D., G. 144, M. 10).

➤ **sipih**r-i nîl-gûn: mavi gökyüzü.

Sipihr-i nîl-gûn şayd-ı küleng ser-nigûnidur

Şalaldan iki şāhîni şeh-i iklîm-i baḥşende (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 3).

➤ **sipih**r-i ser-nigûn: alt üst olmuş gök.

Bir iki ferzānenüñ seng-i melāmet başına

Komaduñ yağdurmayınca ey **sipih**r-i ser-nigûn (Yetîm D., G. 145, M. 8).

❖ **sîr**: doymak.

Ne'am-ı nahñü ḳaşemnā yile **sîr**

Olalı ḳalmadı ḡavḡā-yı ma'āş (Yetîm D., G. 76, M. 3).

❖ **sîr-âb**: şeffaf ve parlak.

Teşne-i **sîr-âb** itmez çün şarâb u bâdeye

Ḡarḳa eyle zemzem ü zerḳāya ey bâng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 9).

Olupdur bâḡ-ı cān **sîr-âb** eşk-i cüy-bāruñla

Ter ü tâze olup dilden anuñçün şolmadun 'ārif (Yetîm D., G. 98, M. 7).

❖ **sirâc**: kandil, mum, meş'ale gibi aydınlatma aracı, ışık.

Bulur elbet kesād-ı nazm revāc

Şeb-i deycür için degül mi **sirâc** (Yetîm D., Mes. 2, M. 44).

❖ **sîret**: bir kimsenin içi, hâli, hareketi, ahlâkı.

Zînet-i zāhiri ḳo bâḥına sa'y it zîrā

Ehl-i ma'nî bakamaz şürete **sîret** var iken (Yetîm D., G. 150, M. 6).

❖ **sirişk**: gözyaşı.

Dîde-i terden revān olan **sirişküm** her yaña

Çaḡlayup yollar keser Nîl ü Aras ırmaḡına (Yetîm D., G. 176, M. 3).

❖ **şīt ü şadā:** ses sada.

Çün beyābān-ı belā yollarını tıtduğ biz

Şalalum her ıarafa **şīt ü şadā** velveleler (Yetīm D., G. 57, M. 4).

Gitmedi velvele vü **şīt ü şadāsı** dehrüñ

ıağları iñleledi nāle-i Ferhād gönüñ (Yetīm D., G. 119, M. 5).

Encümenlerde gezüp ĥalvet iden sālİKler

Şöhre-i şehR olup **şīt ü şadā** sevmezler (Yetīm D., G. 50, M. 6).

➤ **şīt ü şadā-yı ‘aşk:** aşkın sesi sadası.

Ol iki merde şeş-cihetden gelip belā

Şīt ü şadā-yı ‘aşkı şola şağa şaldılar (Yetīm D., G. 60, M. 4).

Şīt ü şadā-yı ‘aşk ile pürdür kulağumuz

Zāhid ‘aceb mi gelse sözüñ lağlağa baña (Yetīm D., G. 1, M. 5).

❖ **sited:** alışveriş.

Devletüm dād u sited sen eyle

Dādsuzdur **sited-i** bī-devlet (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 26).

❖ **sitem:** zulüm, haksızlık; eziyet, çıkışma.

Diger-gün ĥāl olup ıaldum meded derd ü elemlerle

O ĥunī öldürür bir gün beni zulm ü **sitemlerle** (Yetīm D., G. 179, M. 2).

Bunca zulm ü **sitem** ü cevre dirİğ

İ‘tirāf itmedüñ ışrār itdüñ (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 57).

Virdiler nefsi murādın itdiler zulm ü **sitem**

Añmadılar hİç boynında vebāli ıalduğın (Yetīm D., G. 151, M. 3).

Ey cefā-pİşe vü **sitem** endİş

Gel e müştākı eyleme dil-rİş (Yetīm D., G. 80, M. 1).

➤ **sitem olmak [Kalıp İ.]**: eziyet, cefa, zulüm, haksızlık olmak.

İrmedi söz āhire hayfā vü hayf

Oldı sitem şā'ire hayfa vü hayf (Yetîm D., Mat. 6, M. 2).

❖ **sitiz itmek [Kalıp İ.]**: kavga etmek, inat etmek.

Çıķup şeh-zādeler 'izzet seririne 'adāletle

Edā itdi ne zulmı hālķa bu çarķ-ı **sitiz itdi** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 44).

❖ **sivā**: Allah'tan başka her şey.

Sivādan yummayınca göz Hüdā-bîn olmaduñ 'ārif

Özüñ güm itmeyince sen o kânı bulmaduñ 'ārif (Yetîm D., G. 98, M. 1).

❖ **siyāh**: kara.

Çıksa dütüni çakı devesinden 'aceb degül

Bir kāküli **siyāhuñ** ucından yanar şem' (Yetîm D., G. 91, M. 6).

❖ **Siyāvus**: Keykavus'un oğlu.

Bir ednā bendesi mālîk hezārān māl-ı Kārün'a

Libās-ı fāķir-i Sām u **Siyāvus** atları şālî (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 78).

❖ **siyeh**: siyah, kara.

Çarañu olmaz idi rüy-ı sefid illā kim

Egine mātem için şaldı **siyeh** şālını şeb (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 18).

Bir Yetîm'em sîne-i pür-süz u āteşnākde

Her **siyeh** dāđı benüm göynüklü ñānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 10).

Bu **siyeh** baķtı çeküp eyledi hem-rāh bile

Aķ Deñiz yüzlerin itdükde seyāķat Çapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 31).

Başuma jülide-mü sevdāsı düşmekdür hemān

Ger görem cānā başuñda ol **siyeh** jendi bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 4).

❖ **siz:** ikinci çoğul şahıs. Siz.

'İş ü 'işret-ḥāne ey nāz u na'im ehli **size**

'Āşık-ı ğam-ḥāreyye ser-ḥadd-i miḥnetdür mekân (Yetim D., G. 153, M. 3).

❖ **sofra:** sofrası.

Kerāmet **sofrasın** bezl it Yetim erbāb-ı ḥacāta

Seni çün Kanber itdi bir 'Aliyy-i Murtażā meşreb (Yetim D., G. 11, M. 9).

➤ **sofra-i ḥān:** hükümdar sofrası.

Sofra-i ḥān-ı Cemāl itdi Yetim'i meges

Ḳāf-ı kanā'atde lîk kendüyi 'Anḳa görür (Yetim D., G. 41, M. 9).

❖ **şoḥbet:** konuşma, görüşüp lakırdı etme, birlikte oturup söyleşme, muhabbet.

Cemālî **şoḥbeti** besdür Yetimî

Ḥalāyık terkin ur iclāsdan kaç (Yetim D., G. 24, M. 9).

Bî 'amel pendî virür ḥalka firār küllî

Şoḥbete ḥalkı ider gerçi ki da'vet vā'ız (Yetim D., G. 90, M. 4).

❖ **şol:** sol.

'Aşḳ müstevlî olup bir yire irgürdi yolum

Öñüm ardum bilmeyüp fark idemen şag u **şolum** (Yetim D., G. 137, M. 2).

❖ **şolmak:** tazeliğini, diriliğini veya parlaklığını yitirmemek.

Olupdur bāğ-ı cān sîr-āb eşk-i cüy-bāruñla

Ter ü tāze olup dilden anuñçün **şolmadun** 'ārif (Yetim D., G. 98, M. 8).

❖ **soñ:** son, nihayet.

Niye geldük ne gerek **soñumuzu** fikr idelüm

'Āḳil olup bu işi ḳomayalum ferdāya (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 9).

❖ **şoñra:** daha ileri bir zamanda.

Anı ki yâr va‘de-i vaşl ile güldüre

Kaşdı budur sevinmek ile **şoñra** öldüre (Yetîm D., Mat. 12, M. 2).

❖ **şormak:** sormak, araştırmak.

Hurüş-ı Bî-sütûn’ı şorma gel Pervîz-i Hüsrev’den

O şür-engîz-i Şîrîn’i **şorarsan** Kûh keh’den şor (Yetîm D., G. 37, M. 4).

Ehl-i şühûtda yûri **şorma** bu eşyâyı sen

Şey’i nice derk ider dîde ki Mevlâ görür (Yetîm D., G. 41, M. 3).

Mekteb-i ğamda **şorarsañ** bu Yetîm’üñ hâlin

Rûz u şeb şevkûn ile meşğ-ı mahabbet qaralar (Yetîm D., G. 55, M. 9).

Hele sen râzuñı ketm eyle şaķın açma Yetîm

Nerelerden şorınursa ço **şorinsun** abdâl (Yetîm D., G. 118, M. 10).

Ger **şorarlarsa** Cemâlî’yi cevâb-ı kaķı

Fuzalâ-yı ũruķuñ mercî’i vü mu‘tekidi (Yetîm D., G. 203, M. 11).

Dil aĥvâlin Cemâlî’den **şoruñ** şormañ Yetîmî’den

Ki hicret ideli andan iñen ĥayli zamândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 11).

Cünün vâdilerin gel gûşe gûşe cümle benden **şor**

Diyâr-ı ‘aķl-ı dūr-endîşi var kendin bilenden **şor** (Yetîm D., G. 37, M. 1, 2, 3, 4, 6, 8, 10).

Ehl-i şühûtda yûri **şorma** bu eşyâyı sen

Şey’i nice derk ider dîde ki Mevlâ görür (Yetîm D., G. 41, M. 3).

Baña râh u revîşden **şorma** ey şeyĥ

Ki sūfî-veş benüm bir mezĥebüm yoķ (Yetîm D., G. 100, M. 3).

Dil aĥvâlin Cemâlî’den şoruñ **şormañ** Yetîmî’den

Ki hicret ideli andan iñen ĥayli zamândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 11).

❖ **şoymak:** bir şeyin üzerinde bulunan kabuk, deri, zar gibi şeyleri etli kısmından ayırarak çıkarmak.

Cāme-i 'āriyeden bu ten-i hākīyi **şoyup**

'Ārdan 'ārī olup neng ile nāmūsı koyup (Yetīm D., Mrb. 3, M. 9).

❖ **şoy:** aile, ırk, soy.

Dehr bir rāh-ı maḥūf oldu ki her kafileye

Var mı bir yir dimeye düzd-i ecel **şoyunuñ** (Yetīm D., G. 109, M. 8).

❖ **söylemek:** söylemek, anlatmak, açıklamak, ifade etmek.

Minbere çıkmak ile buldı çü rütbet vā'ız

Aşırı **söylemege** eyledi cür'et vā'ız (Yetīm D., G. 90, M. 2).

Söyledügi ḥakāyıkı bāṭıl

Bilmeyene ne dir isek ḥaḫdur (Yetīm D., K1. 25, M. 3).

Ehl-i diller gūşdur ser-tābe-pā

Söylesünler 'ūd-ı şeş-tā vaḫtidür (Yetīm D., G. 36, M. 10).

Bā'is-i 'izzet ü zilletden olayduñ āgāh

Ḥaşre dek sākit olup **söyleyemez** idüñ gāfil (Yetīm D., G. 116, M. 6).

Nā-ehle açma rāz-ı dili cūş idüp Yetīm

Berrī olana **söyleme** deryā ḥaberlerin (Yetīm D., G. 152, M. 10).

Niçe bir **söyleyesin** ḥalka be sen de diñle

Bu Yetīm'üñ sözini kār be-nevbet vā'ız (Yetīm D., G. 90, M. 9).

Ḳadd-i ḥacetçe **söyleyüp** de süküt

Eylemek 'ākilānedür ammā (Yetīm D., K1. 6, M. 3).

Yüze yüz herkese muḫābil olup

Söyleme gördüğüni çün gözgü (Yetīm D., K1. 19, M. 4).

Bize Ḥaḫ nidügi bir bir cihānuñ cünbişi **söyler**

Gelüp bir yañadan sen de yapışma nāşihā pende (Yetīm D., G. 190, M. 7).

Sakin-i zāviye-i miḥnet ü endūh u ğamı

Söyledüp itdüre ger ḥālî hikāyet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 38).

Söyleme şiddet-i aḥvāl-i dili yārāna

Ṭaş atılmağa sezā olmadı mürġān-ı Ḥarem (Yetîm D., G. 125, M. 13).

Bî-derd olana şūriş-i ‘aşkuñdan añma hiç

Nā-dān içinde **söyleme** ‘irfān hikāyetin (Yetîm D., G. 139, M. 4, 5).

❖ **söynmek**: sönmek.(ateşin sönmesi.)

Ḳanlu yaşlarla ciger pür çihreden dāġ üzre eşk

Rūm’dan **söynür** gibi āḥir kızılbaş ocaġı (Yetîm D., G. 197, M. 6).

❖ **söyünmek**: söndürmek.

Pervāneyi gel idüp germ olmasun iñen şem‘

Söyündürür dem olur pervāneler çerāġı (Yetîm D., G. 206, M. 8).

❖ **söz**: bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, kelim, laf, kavi.

Sît ü sadā-yı ‘aşk ile pürdür kulaġumuz

Zāhid ‘aceb mi gelse **sözüñ** laġlaġa baña (Yetîm D., G. 1, M. 6).

Bu eşkāl-i ḳader derkinde evrāk-ı Aristo’dan

Muḳannen bir **söz** isterseñ rızādan ġayrı iġvādur (Yetîm D., G. 53, M. 10).

Sözi ḥatm eyle gel Yetîm abdāl

Muntazırdur du‘āya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 17).

Gūş-vāre olur şu **söz** ki Yetîm

Çekdi ebnā-yı cinsüm aña kulaġ (Yetîm D., G. 94, M. 9).

Ḥikmet āmiz **sözüñ** irse Cemālî’ye Yetîm

Dir idi rūḥımı şād eyledüñ Eflāṭūn’uñ (Yetîm D., G. 108, M. 9).

Pence uzadur ḥamselere her ġazelüm çün

Ey ṭab‘-ı sūḥan-senc **söz** az olsun öz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 8).

Mā-ḥaşal tatlu **sözinden** ḥazer it hem-rāhuñ

Zehr ḥalt olmasun ol sükkeri ni ‘metde şaḳın (Yetîm D., G. 157, M. 11).

Nuṭḳ-ı ‘İsî gibi bi-ḥaḳḳın dili

Cān bağışlar **sözün** be Seyyid ‘Alî (Yetîm D., G. 195, M. 2).

Oldı çün mûris-i melâl imlâl

Sözi icāz u münteḥab itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 6).

Ḥaḳ budur mu‘ciz-nümâ elfâz ile

Sözlerüm vardur ki ḥarḳ-ı ‘âdedür (Yetîm D., G. 58, M. 8).

Vaḳt nâzik **sözümüz** dūr u dirâz

Gehi şiven gehi âvâze-i sâz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 113, 127).

Türkî dilde Yetîm **sözlerüne**

Sûḥan-ı kümmel-i ‘Acem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 9).

Sözüm aḥsen ola diyü Cemâlî

Yetîmî başladı dürlü yalana (Yetîm D., G. 189, M. 11).

Sözi taṭvîl idüp esrâruñı ifşâ itme

İḥtişâr eyle Yetîm ehl-i dile bu bes imiş (Yetîm D., G. 82, M. 7).

İrmedi **söz** âḥire ḥayfâ vü ḥayf

Oldı sitem şâ‘ire ḥayfa vü ḥayf (Yetîm D., Mat. 6, M. 1).

Şalsa dehre **söz** ile süz-ı nev

Köhne eczâyı gül ide Ḥüsrev (Yetîm D., Mes. 2, M. 61).

➤ **söz itmek**[Kalıp İ.]: konuşmak, bahsetmek, lâf etmek.

Nuḳûş-ı ğayrdan levḥ-i dili pāk eyleyüp ol merd

Boyadı ḳanlara cismin **sözün itmedi** illāca (Yetîm D., G. 173, M. 4).

Mütevellî **söz itmeyüp** ıṣḡâ

Yoḳ yire kendüme ta‘ab itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 13).

❖ **şu:**

1.yağmur şeklinde bulutlardan yağın, yer altında bulunan, yer üstünde deniz, göl, ırmak vb.ni meydana getiren, kokusu ve tadı olmayan şeffaf sıvı madde.

Ey dirīgā ki bu mevsimde metā'-ı levhe

Telef idüp dem-i nağdı **şu** gibi harc iderüz (Yetîm D., G. 65, M. 4).

Eşk çihremden inüp tamlardı sînem dāğına

'Aşk **şular** koymadın derd ehlinün ocağına (Yetîm D., G. 176, M. 2).

İsteyenler nūr-ı Hakk ile Hakk'ı

Şan semekdür kim arar deryāda **şu** (Yetîm D., G. 164, M. 8).

Başını taşdan taşa dögüp kükermekden ğaraz

Hāk-i pāy-ı gülşene diler varup el kara **şu** (Yetîm D., G. 163, M. 8, 10).

Her ne kim işidildi zişt ü pelid

Pāk tutup **şu** gibi anı yu (Yetîm D., K1. 19, M. 2).

Şanki **şuda** şuvarur mähî-i teşne eyledi

Zātına rāğib olan müstağrak-ı envārını (Yetîm D., G. 199, M. 5).

Hurüş eyyāmıdır cüş itdi **şular** çağlayup taşdı

Cünün hengāmıdır 'ākil ço şehri rāh-ı şahrā tut (Yetîm D., G. 18, M. 3).

Çanlu **şular** gibi yolum bağladı eşk-i revān

Eyledi ben nā-tüvānuñ yolını Ceyhün bend (Yetîm D., G. 34, M. 3).

Didi **şudan** çıkarurken keçemi

Hey yalan dünyede ton mı şaların (Yetîm D., K1. 1, M. 45).

Sanma aşl-ı 'anāşır-ı insān

Yel ü toprak od ile **şudur** (Yetîm D., G. 52, M. 4).

2.gözyaşı

Çağırup miñnet bucağında disem bir pāre **şu**

Gözlerümden ğayrı yok virür bu ben bīmāra **şu** (Yetîm D., G. 163, M. 1, 2, 4).

Gözümden dökdüğüm yaşı cihāna

İki kanlu **şular** itdüm revāne (Yetîm D., G. 189, M. 2).

Gördi kim virür yele hicr odı cism-i hākümüz

Acıyup **şular** seper bu dīde-i nemnākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 2).

3.kılıcın batırıldığı su

Kār-ger oldı müjeñ eşkümle didüm didi yār

Kesin olmaz mı virilirse tīg-ı cevher-dāra **şu** (Yetîm D., G. 163, M. 6).

4.tuzlu su

Göz yaşı gibi **şuyı** gam gibi aşı var imiş

Ḳays'a Mecnūn dimeñüz 'aql-ı ma'āşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 1).

5.Südlüce'nin suyu

Südlüce **şuyı** sūd itseydi

Duḡterün māderi sūdine eger (Yetîm D., K1. 30, M. 1).

❖ **su'āl:** soru.

Bu Yetîm'ün dād-ı Ḥaḳ'dur virdüğü ḳaṭ'-ı cevāb

Görmedüm bir kimsenüñ anda **su'ālî** ḳalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 10).

➤ **su'āl eylemek [Kalıp İ.]:** soru sormak.

Demler idi ki feyz-resān-ı cihān idüm

Şimdi **su'āl eylemek** oldı şınā'atum (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 52).

➤ **su'āl-i intihā itmek [Kalıp İ.]:** sorulara son vermek, sormaktan vazgeçmek.

Ayaḳ ḳoyup reh-i 'aşḳa **su'āl-i intihā itseñ**

Cevābda revā budur başuñdan ibtidādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 3).

➤ **su'āl-i ḳıl ü ḳāl:** dedikodu soruları, asılsız sözlerin soruları.

Cemālî emrine çüñkim Yetîmî imtisāl itdün

Su'āl-i ḳıl ü ḳālî ḳo daḡı çün ü çirādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 10).

❖ **sū-be-sū**: her taraf, her yan.

Ol nihāl-i tāzeyi tahrīk için

Şalmışam bād-ı şabāyı **sū-be-sū** (Yetīm D., G. 164, M. 6).

❖ **şubḥ**: sabah.

Şubḥa dek sūz u güdāz üzre olan ser bāzı

Bir ayag üzre yanan şem'-i şeb-istāndan işit (Yetīm D., G. 17, M. 7).

Kevkeb-i baḥtım añup eşk-i revānı **şubḥ a** dek

Çihrem üzre zeyn idüp 'ıqd-ı Süreyyā eyledüm (Yetīm D., G. 129, M. 5).

Mülk-i lā **şubḥ** u mesā semtinden isterseñ ḥaber

Bī-cihāta bī-cihet ehl-i nigeḥ kıl dīdeyi (Yetīm D., G. 192, M. 3).

Güm eyleyüp cihāti maḥv eyle ba'd u ḳurbı

Ḳaldur ḳara vü ağı def eyle **şubḥ** u şāmı (Yetīm D., G. 201, M. 4).

Geçilmez gūşe-i mey-ḥānede rind-i sebū-keşden

Nedür 'ayyāş ü ḳallāş ile bu **şubḥ** u mesā cünbiş (Yetīm D., G. 81, M. 4).

Şubḥ u mesāda gitmez olupdur yüzümden āh

Cūd u sehā ricāsına dest-i ḥacāletüm (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 53).

❖ **şuḥ**: kabahat, hata.

Geldi mücrim ḳuluñ **şuḥm** dileyü

Rū-siyeh şanki çāker-i Hindū (Yetīm D., Mes. 2, M. 123).

❖ **sūd**: kazanç, fayda, yarar.

Mālik-i Dīnār-ı kevneyn oldı bu bāzārda

Kim ziyānında ḥazer itmez daḥı **sūd** istemez (Yetīm D., G. 69, M. 8).

Diyār-ı 'aşḳa maḥmil bağlayup cān naḳdin ol virdi

Ki dimez yād idüp bir kez nedür **sūd** u ziyān anda (Yetīm D., G. 180, M. 4).

Dil metā'-ı derd ile gird fenā bāzārına

Ḡirre-i **sūd** olmadı olup ziyāndan nā-ümīd (Yetīm D., G. 32, M. 12).

➤ **sūd itmek [Kalıp İ.]:** fayda, kâr etmek.

Südlüce şuyı **sūd itseydi**

Duğterün māderi sūdine eger (Yetîm D., K1. 30, M. 1).

❖ **südmend olmak [Kalıp İ.]:** faydalı olmak.

Südmend ol haddüni bilgil ki munzamdur bu gün

Ṭavr-ı bî endāzenüñ zımnında hüsran-ı ebed (Yetîm D., G. 29, M. 5).

❖ **şūf:** yün, yapağı; yün dokuma.

Keder-i kalb ile ey **şūf** giyen itme kıyāş

Kendüñe şāf u mücellā olan ehl-i nemedi (Yetîm D., G. 203, M. 3).

❖ **şūfî:** tasavvuf ehlinden olan kimse, sofu; dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya bağlı olan, zahit.

Görmez idi mey-kede şadrında kimse **şūfiyi**

‘Ārif olsa hān-kāh küncinde esrārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 5).

Şimdi hubb-ı cāh ile ğavġā olupdur **şūfîlik**

Bā’is-i cem’iyyet-i dünyā olupdur **şūfîlik** (Yetîm D., G. 105, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Vücūdün kayd iken **şūfî** nedür uçmaġa bu ğuşiş

Bilürsin per döker itse eger mürġ-ı kafes cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 5).

Çihre-i şāfiye **şūfî** bakmasa

Ġam degül mir’āta bakmaz zışt-rü (Yetîm D., G. 164, M. 3).

Girüp bir hālvete nefsi büt idüp tapmadan **şūfî**

Bu deyr içini geşt itmek baña yegdür şanemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 11).

Be **şūfî** añlayayduñ ‘işret-i küy-ı hārābatı

Çeküp ber-düş iderdüñ kisvet-i küy-ı hārābatı (Yetîm D., G. 194, M. 1).

şūfî meyl itmez leb-i yāra hātı tā gelmeye

Ey Yetîm eblehdür ol hālvāyı bî-dūd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 9).

Bize el virmeden ey **şūfi** elüm almaḳsa

Kimseyi kimseye muḥtāc Ḥūdā eylesesün (Yetīm D., G. 154, M. 3).

Şafā meşreb gedālardan açıl ey tīre-dil **şūfi**

Yezīdī mezhebe yir yok muḥibb-i ḥānedān içre (Yetīm D., G. 191, M. 7).

Be **şūfi** ḥān-ḳāhuñdan çıḳup mey-ḥāneye gelseñ

Ṭavāf-ı mey-kede ḥaḳḳı iderdūñ bī-riyā cünbiş (Yetīm D., G. 81, M. 5).

Dıraḥt-ı Sidre'yi medḥ eyleyüp yād itme ey **şūfi**

Hevāsın ol hevādan eyledi ber-ter göñül mürġi (Yetīm D., G. 204, M. 5).

Fi'li ehl-i hevāyile mevşūf

Olana **şūfi** diyen aḥmaḳdur (Yetīm D., K1. 25, M. 2).

➤ **şūfi-i da'vet-perest**: davet seven sufi (kaba sofu).

Kūy-ı Cemālī'de ḥāl oldı Yetīm'e ġidā

şūfi-i da'vet-perest sen yūri ḥalvāya baḳ (Yetīm D., G. 104, M. 12).

➤ **şūfi-veş**: sufi gibi.

Baḥā rāh u revişden şorma ey şeyḥ

Ki **sūfi-veş** benüm bir mezhebüm yoḳ (Yetīm D., G. 100, M. 4).

❖ **sūgurya itmek [Kalıp İ.]**: hazır, amade etmek.

Ḳırbaçın **itdi sūgurya** kömiler

Şan ele aldı nacaḳlı teberin (Yetīm D., K1. 1, M. 29).

❖ **sūḥan-perdāz**: düzgün ve güzel söz söyleyen, fasih, beliğ.

Rebāb ü ney enīn ü nāle itsün

Olupdur çün **sūḥan-perdāz** ber-baḥḥ (Yetīm D., G. 89, M. 4).

❖ **sūḥre**: maskara.

Salḫanatı bī-ḥūde vaz' u ṭumṭurāḳı **sūḥredür**

Kerr ü ferr ü ḥaşmeti ṭāḳ u revāḳı **sūḥredür** (Yetīm D., G. 38, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Hāşe-li'llāh kim diyem dünyāya tenhā **suḥredür**

'Ārif-i Hāḡ-bīne bu dünyā vü 'uḡbā **suḥredür** (Yetîm D., G. 39, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

❖ **sūhte**: yanmış, yanık .

Bāl ü per nūr itdi bir pervānesi cān oynayup

İtmedi ol **sūhte** ḡālin görüp bir dād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 4).

❖ **Sūhte Kıral**: muhtemelen Yetim'in deniz savaşlarının birinde yitirdiği arkadaşı.

Çaldı Korfozda düşüp **Sūhte Kıral**

Bu cihānuñ gezerek baḡr u berin (Yetîm D., K1. 2, M. 1).

❖ **şuḡuf**: Allah'ın Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'ân-ı Kerim isimleriyle bilinen dört büyük kitaptan başka bâzı peygamberlere gönderdiği vahiyleri ihtivâ eden sahîfeler, risâleler.

➤ **şuḡuf-ı dehr**: amel defteri.

Düşmenüm pest degülmüşse eger

Sebt olaydı **şuḡuf-ı** dehre neler (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 34).

➤ **şuḡuf-ı dil**: gönül, kalp kitapları; sayfaları.

İster iseñ dil-i şāfiler ile cem'iyet

Şuḡuf-ı dilde olan naḡş-ı perākendeyi (Yetîm D., G. 116, M. 12).

❖ **sū-i zan**: kötü zan besleme, kötü zan.

Ey Yetimî hel şaḡakte kalbihidür çün hadîs

Sū-i zan bâbın yapup baḡs eyleme ez nîk ü bed (Yetîm D., G. 29, M. 10).

❖ **şulḡ**: barış.

Boş olup başılıp yavuz olup aşılma

Cānib-i **şulḡı** ḡoma mevḡi'-i cür'etde şaḡın (Yetîm D., G. 157, M. 4).

Şuret-i Hāḡ'da olan zümre-i buḡlāna bakup

Şulḡ ile eyledi ol demde 'ināyet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 8).

❖ **şulḥ u şalāḥ:** barış ve rahatlık.

Zāhidā **şulḥ u şalāḥ** ister iseñ

Evvelā kendüñi eyle işlāḥ (Yetîm D., G. 26, M. 3).

❖ **sultān:**

1. sultan, padişah, hükümdar.

1.1. sevgili.

Her gedāya virme ki maqşūdını bābda

Bir işāretdür hemān **sultānum** iqdāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 4).

Kūyuñi itme rakībe mesken

Mışr **sultānı** yaraşmaz fellāḥ (Yetîm D., G. 26, M. 8).

➤ **sultān-ı ‘aziz:** saygın ve hürmetli padişah. (Mısr, Ken 'ân, aziz ile Hz. Yûsuf kıssasına telmih vardır.).

Yûsuf-ı cān bu gönül Mışr’ında

Oldı **sultān-ı ‘azizüm** kardaş (Yetîm D., G. 76, M. 6).

➤ **sultān-ı cihān-bāñ:** dünyanın sahibi, hükümdar (1. Mahmud).

Semend-i ‘adl ü insāfi şahilin ‘āleme şaldı

Virüp arқа iki şeh-zāde **sultān-ı cihān-bāña** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 58).

➤ **sultān eylemek [Kalıp İ.]:** padişah tayin etmek.

Cemālî ḥāk-i pāyı ey Yetimî

Seni başuña **sultān eylemişdür** (Yetîm D., G. 49, M. 18).

➤ **sultān-ı Rüm:** Rum diyarının padişahı.

İki **sultān-ı Rüm’a** hem ben de

Olmış idüm yigirmi yıl bende (Yetîm D., Mes. 2, M. 87).

❖ **Sultān Mehemmed:** Kanuni Sultan Süleyman'ın şehzadelerinden biri.

Biri **Sultān Mehemmed** Erdevān-ı baht-ı Serhānī(?)

Biri Sultān Selīm Efrāsiyāb-ı mülk-i Yūnānī (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 11).

❖ **Sultān Selīm:** Kanuni'nin şehzadelerinden biri.

Biri Sultān Mehemmed Erdevān-ı baht-ı Serhānī(?)

Biri **Sultān Selīm** Efrāsiyāb-ı mülk-i Yūnānī (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 12).

❖ **Sultān Süleymān:** Osmanlı padişahı.

Ceyş-i İslām ile **Sultān Süleymān** karadan

Baħr u ber fethine 'asker yürüdi bir aradan (Yetīm D., Mrb. 1, M. 5).

❖ **şunmak:** takdim etme.

Sühān-ı 'aşka gelse mestāne

Şuna Cāmī'ye şevki peymāne (Yetīm D., Mes. 2, M. 50).

Lübb-i sühān Yetīm'e **şunıldı** Hayāl'i'yi

Ƙısr-ı kelām ile mezesiz lāga şaldılar (Yetīm D., G. 60, M. 9).

Çarħ-ı mihmān küşe perhiz idüp aldanmayalum

Cerb ü şirin ni'metine didügince **şunuñ** (Yetīm D., G. 109, M. 6, 9).

Şā'ir-i tiğ zebāna **şunilupdur** gūyā

'Ālemüñ nazımıçün seyf ü kalem dünyāda (Yetīm D., G. 165, M. 5).

Şarāb-ı pür-neşātı **şunma** ki ger eylese peymān

İnanma gam-fezā bir ser-nigün peymānedür dünyā (Yetīm D., G. 5, M. 5).

❖ **şunılmak:** sunulmak, verilmek.

'Adem ser-haddine ceyş-i 'adū göçsün ki dünyānuñ

Ser-ā-ser rub'-ı meskūnı **şunıldı** āl-i 'Osmān'a (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 54).

❖ **Sunkar:** İranlı hükümdarlardan birinin adı.

Ƙara gözlü iki şeh-zâdeye şâh-ı hümâyün baht

Niçe şeh **Sunkar**'ı kıldı gulâm u çâker ü bende (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 8).

❖ **sûr-ı sūrūr-efzâ:** mutluluk yayan şenlik, düğün.

Hezârân 'id ile **sûr-ı sūrūr-efzâdan** artuğdur

Cihānuñ şimdiki hâli 'aceb zevk u şafâlardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 19).

❖ **sūrâh-ı hâk:** toprağın yarığı, gediğı.

Sūrâh-ı hâke mūr gibi dâne-çîn olup

Güşîşdedür faķır ü ganî erkek ü dişi (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 43).

❖ **sûre-i ve'd-đuḥâ:** Duha suresi. (Kur'an-ı Kerim'in 93. suresidir. 11 ayetten oluşur).

Muşhaf-ı hüsne besmele ebrû

Sûre-i ve'd-đuḥâsıdur o ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 10).

❖ **şûret:** yüz, çehre, surat, görünüş, görüntü; tarz, yol.

Çerisin **şûretüñ** kesr itmeyince

Saňa feḥ olmadı iklim-i ma'nâ (Yetîm D., G. 3, M. 7).

Kibr-i mü'min didüğüñ **Ḥaḳḳ**'a gider bir kes imiş

İkilik **şûreti** ancak arada bir ses imiş (Yetîm D., G. 82, M. 2).

Ne **şûretle** görünürse Ƙo görünsün abdâl

Ne pelâsa bürinürse Ƙo birünsün abdâl (Yetîm D., G. 118, M. 1).

Ben nice bî-gâne-veş deprenmeyem ey dehr-i dün

Ăşinâlık **şûretinde** yâda beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 10).

Zînet-i zâhiri Ƙo bâḫına sa'y it zîrâ

Ehl-i ma'nî bakamaz **şûrete** sîret var iken (Yetîm D., G. 150, M. 6).

Çerisin **şûretüñ** kesr itmeyince

Saňa feḥ olmadı iklim-i ma'nâ (Yetîm D., G. 3, M. 7).

Muzmahil eyle gider **şüret** emārātını sen

Tā ki temyīz olına ma'nī-i emr-i mübhem (Yetīm D., G. 125, M. 9).

Genc-i ma'nī-i ḥaḳīkat bizdedür

Şüretā biz gerçi vīrān gelmişüz (Yetīm D., G. 63, M. 4).

Olmışam ehl-i vera' ma'nīde

Şüretā kendümi itdüm ḳallāş (Yetīm D., G. 76, M. 8).

Ḳıṭ'a-i sündüs ü istebrāḳ iken ma'nīde

Şüretā kimi pelās ü kimisi aṭlas imiş (Yetīm D., G. 82, M. 6).

Olupdur **şüretā** gerçi gedā-yı nā-murād ammā

Ma'ānī ḳışveri içre emīr-i kāmrāndur dil (Yetīm D., G. 122, M. 3).

➤ **şüret-i Ḥaḳ:** Allah yolu.

Şüret-i Ḥaḳ'da olan zümre-i buṭlāna bakup

Şulḥ ile eyledi ol demde 'ināyet Ḳapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 7).

➤ **şüret-i insan:** insan suretinde, şeklinde.

Geh deper gāh süser geh ısırır gāh çalar

Niçe ḥayvānlar olur **şüret-i insanda** şaḳın (Yetīm D., G. 156, M. 10, 12).

➤ **şüret-i kesret:** Cenâbı ḥakk'ın sıfatlarının şehâdet âleminde tecellî etmiş şekli olan her varlık.

Şüret-i kesret olup ma'nī-i vaḥdetle bir

Zāhir ü bâṭında hep cümleyi yek-tā görür (Yetīm D., G. 41, M. 5).

➤ **şüret-i ḳışr:** dış görünüş.

Şüret-i ḳışrı koyup ma'nī lübbi bulup

Ehl-i basīret olup ḥazret-i Mevla'ya bak (Yetīm D., G. 104, M. 5).

➤ **şüret-i zibā:** güzel yüz.

Saňa hür-ı cinān zāhid bi-ḥaqqın ‘İsî-i Meryem

Baňa bir **şüret-i zibā** yeter deyr-i muġān içre (Yetîm D., G. 191, M. 6).

❖ **şuvarmak:** su vermek, sulamak.

Şanki şuda **şuvarur** mâhî-i teşne eyledi

Zātına rāġıb olan müstaġrak-ı envārını (Yetîm D., G. 199, M. 5).

❖ **şuyā iltüp şusuz getürmek [D]:** “suya götürüp susuz getirmek”Herhangi bir işte akıl, zekâ, deneyim ve kurnazlıkla bir diġerini alt etmek.

Şuyā İskenderleri **iltüp getürmişdür şusuz**

Teşne olma ey gedā gel bu serāyuñ ‘aynına (Yetîm D., G. 172, M. 3).

❖ **şuya seccāde şalmak [D]:** keramet göstermek.(Çanakkale savaşında Süleyman Paşa bir sal üzerinde 40 yiġitle Çanakkale Boġazı'ndan Gelibolu'ya geçmiştir.

Şuya şalduñ ise **seccāde-i** nengi zāhid

‘Aşk ile cübbe-i nāmūsı çeküp çāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 7).

❖ **şuyı bardaġda gemiyi kâġıdda:** Seydi Ali Reis'in Miratül Memalik adlı eserinden.

Şuyı bardaġda dimişler gemiyi kâġıdda

Bizden evvel bu cihān seyrin iden ehl-i vukûf (Yetîm D., K1. 7, M. 1).

❖ **süz:** yanma, ıztırap, acı, elem, yanık.

Āb-dār elfāz ile **süz-ı** Yetîm'i dir gören

Sāmiriñ sihrî degül mi zarf olmaġ nāra şu (Yetîm D., G. 163, M. 9).

Bu Yetîm'ün dil-i pür-derd ile **süzına** güvāh

Āh ile çihredeki eşk yeter ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 9).

Şalsa eflāke zarif āvāze

Düşse **süz-ı** Hüseyin ‘üda yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 102, 116).

Sūz ızhār eyleyüp dir herçi bād-ā-bād şem‘

Gel idüp pervāneyi ister k‘ide ber-bād şem‘ (Yetîm D., G. 92, M. 1).

Nāy-veş **sūz** ile nālišler ider ‘āşık meger

Āteş urdı cānına zār-ı rebāb-ı Mes. (Yetîm D., G. 198, M. 5).

Şubha dek **sūz** u güdāz üzre olan ser bāzı

Bir ayağ üzre yanan şem‘-i şeb-istāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 7).

Tab‘a bu **sūz** u güdāz ile nezāket be Yetîm

Ĥüsrev‘ün nazmıyile şîr-i ḥasen‘dür bā‘is (Yetîm D., G. 21, M. 9).

Nerm iderdi dil-i āhenleri Dāvūd-misāl

Sūz ile başlasa elḥān-ı ġarīb ü neġamı (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 68).

➤ **sūz-ı ‘aşk:** aşk ateşi, aşk yangını.

Zāhid efsürde-ḥāl iken meyli

Sūz-ı ‘aşka ‘aceb midür olsa (Yetîm D., K1. 21, M. 2).

➤ **sūz-ı derūn:** gönül yangını.

Sūz-ı derūnı itdi yine āşikār şem‘

Şevḳ-ı ruḥuñla oldı yine tāb-dār şem‘ (Yetîm D., G. 91, M. 1).

Sūz-ı derūn ile cihāndan ‘ubūruma

Āhum ‘alevlerin ‘alem-i türbet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 3).

➤ **sūz-ı ḥabāb-ı Mesnevī:** Mesnevī' nin ateşi.

Ger hezārān per açup pervāz ide Cibril-i dil

Ahrakat didürür **sūz-ı ḥabāb-ı Mesnevī** (Yetîm D., G. 198, M. 12).

➤ **sūz-ı Ĥüsrev:** Ĥüsrev'in ateşi, ızdırabı.

Çerāġı **sūz-ı Ĥüsrev‘den** uyandur ey Yetîm ammā

Nezāket yolların gel zāde-i tab‘ı ḥasenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 9).

➤ **sūz-ı nev:** yeni ıztırap, acı.

Şalsa dehre söz ile **sūz-ı nev**

Köhne eczāyı gül ide Hüsrev (Yetîm D., Mes. 2, M. 61).

❖ **sūziş-i derd-i derûn:** gönül derdinin yangını || iç yangını.

Sūziş-i derd-i derûn nidügin evrāka

Yazmak olurdu eger düşmese od āfāka (Yetîm D., G. 183, M. 1).

❖ **sūzān:** acılı, ızdıraplı.

Cān-güdāz ü sīne pür **sūzān** imiş dervişlik

Dīde giryān ü ciger biryān imiş dervişlik (Yetîm D., G. 106, M. 1).

❖ **sūcūd:** secde etme, yere eğilme.

Şabā sībī **sūcūdī** diyü girdi tekye-i bāga

Kodı pīr-i bahār öñinde berg-i sebz-i dest-āvīz (Yetîm D., G. 71, M. 9).

❖ **sūd:** süt.

Südlüce şuyı sūd itseydi

Duħterün māderi **südüne** eger (Yetîm D., K1. 30, M. 2).

❖ **Südlüce:** Sütlüce, günümüzde İstanbul'un Beyoğlu ilçesine bağlı mahallelerden biri.

Cennet-ābād-ı çemenzār-ı cihān çok ammā

Südlüce cānibidür bāg-ı İrem dünyāda (Yetîm D., G. 165, M. 10).

Südlüce şuyı sūd itseydi

Duħterün māderi südüne eger (Yetîm D., K1. 30, M. 1).

❖ **süfehā:** sefiher; adi, bayağı kişiler.

Süfehānun ğidāsı olduğına

Berş ü efyūna budur istidlāl (Yetîm D., K1. 32, M. 1).

❖ **sühân:** söz, kelâm.

Zebân-ı hem-rehi şakla perâkende **sühândan** sen
Muḥarrîk olmasa itmez bu yolda bir ceres cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 9).

Güft ü şenîd-i velvele-i ‘aşk ile Yetîm
Koyman kulağuma **sühân-ı** mâ-‘adâyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 12).

Huzûr-ı pür-ḥuyûra peyk-i peygâm
Yitişdüirdi **sühân** res çün saḥîfe (Yetîm D., K1. 28, M. 2).

Sühândân ehli diller mecma’ı yine olup memlû
Gehi şatranc u eş’âr u gehi lâğ ile güft ü gû (Yetîm D., Mrb. 2, M. 29).

➤ **sühân-ı ‘aşk:** aşk sözleri.

Sühân-ı ‘aşka gelse mestâne
Şuna Câmî’ye şevki peymâne (Yetîm D., Mes. 2, M. 49).

➤ **sühân-ı kümmel-i ‘acem:** acemin olgun sözleri.

Türkî dilde Yetîm sözlerüne
Sühân-ı kümmel-i ‘Acem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 10).

➤ **sühân-ı kûteh:** kısa söz, kelam.

Şanma pür-gû olanı ma’rifete âgehdür
Neş’e-i ‘ilme ‘alâmet **sühân-ı kûtehdür** (Yetîm D., G. 59, M. 2).

❖ **Sührâb:** Şehnâme kahramanı, Rüstem’in kendi oğlu olduğunu bilmeden öldürdüğü
yiğit bir karakter.

Zıll-ı Hâk insân-ı kâmindür anuñdur salṭanat
Nâkışam ger dimeyem **Sührâb** u Dârâ suḥredür (Yetîm D., G. 39, M. 6).

Teğâfûl itmesün şehler ri’âyât-ı re’âyâdan
‘Adâletdür ğarâz **Sührâb** u Efrîdûn u Dârâ’dan (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 62).

❖ **sübḥ**: tespih, tespih tanesi.

Nāle vü na'ralarum vird-i münācāt itdüñ

Müjemi **sübḥa** kılup vaqt-i seher ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 4).

❖ **sükker**: şeker.

Mā-ḥaşal tatlu sözinden ḥazer it hem-rāhuñ

Zehr ḥalt olmasun ol **sükkeri** ni 'metde şaḳın (Yetîm D., G. 157, M. 12).

Kāğıda burdı yazup vaşf-ı leb-i yāri Yetîm

Ḥıfz için yāḥod ider zarfını **sükker** kāğid (Yetîm D., G. 30, M. 14).

➤ **sükker-i muḥallebi**: muhallebi.

Ben nān-ı ḥuşke aş yerür iken revā midur

Sen **sükker-i muḥallebiye** urasun dişi (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 40).

❖ **sükün**: sakinlik, huzur.

Ādeme nuşḥı **sükün** ile edā eyle şaḳın

Depinüp dābbe veş eyleme ḥıffet vā'ız (Yetîm D., G. 90, M. 7).

➤ **sükün-ı dehr**: dünyanın sakinliği.

Cebrî degül midür harekāt ü **sükün-ı dehr**

Bi'llāh vücūd virme şaḳın ihtiyāra ḥiç (Yetîm D., G. 23, M. 5).

❖ **süküt**: susmak, sessizlik.

Ketm eyle rāz-ı 'aşkı mühr-i **süküt** urup tā

İre sürüş-ı ḡaybuñ cān ḡuşma peyāmı (Yetîm D., G. 201, M. 5).

➤ **süküt eylemek [Kalıp İ.]**: susmak.

Ḳadd-i ḥācetçe söyleyüp de **süküt**

Eylemek 'āḳilānedür ammā (Yetîm D., K1. 6, M. 4).

❖ **Süleymān:**

1.Hazreti Süleyman. İsrailoğlu peygamberlerinden, Davut peygamberin oğlu. On iki yaşındayken tahta çıkıp hem padişahlık hem peygamberlik yapmıştır.

Süleymān-ı haremde 'āleme ey Hühüd-i müjde

Olursañ ol iki şāhuñ şerif ismiyle berrende (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 9).

2.Hz. Süleyman söylenip Kanuni kastedilmiştir.

Mür-ı miskine nazar şan ki **Süleymān** itdi

Ben fakire idicek rahm u himāyet Çapudān (Yetim D., Ks. 1, M. 11).

❖ **süpürmek:** süpürmek, temizlemek.

Pertev atma dili haq beyt-i dile

Gayrlardan **süpürüp** silimedüm (Yetim D., G. 138, M. 6).

❖ **sür'at itmek [Kalıp İ.]:** acele etmek, hızlı ve çabuk davranmak.

'Acele eyler işinde şeytān

Ādemī-naqş olan **itmez sür'at** (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 24).

❖ **sürmek:** kovmak, uzaklaştırmak, göndermek.

Bātil efkārı derūnumda komadı **sürdi**

Sāyesin salmaq ile üstüme haqqā kepenek (Yetim D., G. 113, M. 5).

Dil **sürüp** tarh eyledi dünyā hevāsın kendüden

Baħrdür lā-büd kenāre eyledi murdārını (Yetim D., G. 199, M. 7).

Mecnūn'ı deşte gönderüp uzağa şaldılar

Ferhād'ı **sürdiler** yoğuşa tağa şaldılar (Yetim D., G. 60, M. 2).

Metsem ey muğ-beçe **sürme** beni der-gāhuñdan

Çünkü ser-hoş ola mey-hānede 'ayyāş yatar (Yetim D., G. 61, M. 5).

Kişver-i 'aşka degin çat'-ı mesāfe eyle

Tevsen-i himmeti **sür** itme tekāsül bir dem (Yetim D., G. 125, M. 6).

Esb-i himmet **sürüp** seferlerde

Baş komışdum reh-i hatarlarda (Yetîm D., Mes. 2, M. 93).

Cūylar cünbişidür şanma fenā deştinde

Dehr ili dağı **sürer** silsilesin Mecnūn'uhn (Yetîm D., G. 108, M. 6).

❖ **şürāhī**: içine şarap || su konan uzun boyunlu cam kap.

Sākīyā meclisde benden güft ü gū gelmezdi hiç

Ger **şürāhī** çekmese boyun diyü kulkul baña (Yetîm D., G. 9, M. 6).

Güşāde-rūy u handān-leb **şürāhī** vü kadeh sākī

Hum-ı mey-hāne-veş deyr-i cihānda hep şafā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 5).

❖ **sünbül**: daha çok açık mor renkli, keskin ve güzel kokulu çiçek. Beyitte aşık sümbüle benzetilmiştir.

Gül yüzünsüz kara yaşlu görünür **sünbül** baña

Şīven-i mātem gelür āvāze-i bülbül baña (Yetîm D., G. 9, M. 1).

❖ **sürh**: kırmızı || dudak.

Eşk-i hūnīnüm rümūz-ı 'aşkı tefhīm eyledi

Nite kim itdi ifāde ehl-i istimdāda **sürh** (Yetîm D., G. 28, M. 6, 8).

➤ **sürh itmek [Kalıp İ.]**: kırmızı hale getirmek.

Zāhidūñ vechin kerāmetdür ki **itdi** bāde **sürh**

Bu 'aceb olmaz sevādi **itse** hark-ı 'āde **sürh** (Yetîm D., G. 28, M. 1, 2).

➤ **sürh olmak [Kalıp İ.]**: kana bulanmak, kan olmak; kırmızı hale gelmek, kızarmak.

Leblerūñ şermendesı olup kızardı sākīyā

Yāhod ol gül-gūn ruħuñ 'aksinden **oldı** bāde **sürh** (Yetîm D., G. 28, M. 4).

Yār elinde gele bir taş ne lezzetdür bu

Cism ol taş ile **sürh ola** ne hil'atdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 2).

❖ **sürh-âb**: kan, kanlı gözyaşı.

Şehid-i Kerbelâ'yiçün gönül Bağdâd-ı hûnîn şağ

Revân eyler nite **sürh-âb** ağıdur hağğ-ı Tebriz (Yetîm D., G. 71, M. 8).

❖ **sürh-rû**: yüzü kızarmış, kırmızı yüzü.

Ger sevâdü'l veçhi fi'd-dâreyne itmezsem nazâr

Sürh-rûlar mağfilinde rû-siyeh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 10).

❖ **sürinmek**:

1. sürünmek || eziyet çekmek.

İdeseñ Hazret-i H'âce 'Ubeydu'llâh'dan istimdâd

Yüz üzre **sürinür** âh Semerkand ü Buğârâ tut (Yetîm D., G. 18, M. 12).

Ehl-i diller yolına **sürinelüm** hâk olalum

Gel kalender olalum terk-i diyâr eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 15).

2.yürümek.

Reh-i mescidde gehi gâh reh-i mey-kedede

Ne çarîka **sürinürse** ço sürinsün abdâl (Yetîm D., G. 118, M. 6).

❖ **sürmek**: sürmek.

Reh-zen-i ağıyâra esb-i himmeti **sürmekdedür**

Olmayan bu yolda yâr-ı hem-'inândan nâ-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 5).

❖ **sürür**: mutluluk ve eğlence.

Sürür u hüzn ile mādâm ola 'âlemde bu telvîn

Şafâda ber-çarâr olsun şeh-i evreng-i Koşantîn (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 35).

❖ **sürüş-i gayb**: gözle görülemeyen melek; Cebrail.

Ketm eyle râz-ı 'aşkı mühr-i sükût urup tâ

İre **sürüş-i gaybuñ** cân güşma peyâmı (Yetîm D., G. 201, M. 6).

❖ **süser**: üstünü başını düzeltme, çeki düzen verme.

Geh deper gâh **süser** geh ısırır gâh çalar

Niçe hayvânlar olur şuret-i insanda şaşın (Yetîm D., G. 156, M. 9).

❖ **sütûn**: direk.

Pey-â-pey dūd-ı dil saķf-ı semāya

Sütûn gibi dikilmez bir şebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 8).

Çaldurup eflâke dıkdüm bir **sütûn-ı** âteşin

Ya'nî ol nâ mihr için bir âh peydâ eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 7).

❖ **süvâr olmak [Kalıp İ.]**: binici olmak.

Devlet ü 'izzetde olup ber-devâm

Esb-i sa'ādâta **süvâr ol** müdâm (Yetîm D., Mes. 3, M. 34).

Ş

❖ **şāb**: genç, delikanlı, civan.

'Aşk ile oğunduğınca faşl u bāb-ı Mesnevī

Şevk ile rakşa koyar her şeyh ü **şābı** Mesnevī (Yetīm D., G. 198, M. 2).

❖ **şābāş itmek [Kalıp İ.]**: takdir etmek, beğenmek.

Cāmī-i şevk peymā işitse keyfiyyetüm

şābāş idüp diyeydi ey tab'-ı nükte pervāz (Yetīm D., G. 66, M. 6).

❖ **şād**: sevinçli, memnun, mutlu, mesrur.

➤ **şād eylemek [Kalıp İ.]**: mutlu etmek.

Hikmet āmiz sözüñ irse Cemālī'ye Yetīm

Dir idi rūhımı **şād eyledüñ** Eflāṭūn'ıñ (Yetīm D., G. 108, M. 10).

➤ **şād olmak [Kalıp İ.]**: mutlu ve huzurlu olmak.

Ağlamasın mı derd ile maḥzūn olup görñül

Gülmek naşib olmadı 'ālemda **şād olup** (Yetīm D., G. 13, M. 8).

Hulle-i rahmet ile cān u dili **şād olsun**

Kim du'ā eyler ise rūhına ābād olsun (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 83).

❖ **şādī**: sevinç, mutluluk.

Yüri **şādīlik** ile ḥandān ol

Ġamda olsun bu bükāsı çoğça (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 67).

Terk-i 'ādet itmedür kayd-ı dü- 'ālemden ḥalāş

Kesb-i **şādī** vü ṭarabdur ğuşşa vü ğamdan ḥalāş (Yetīm D., G. 84, M. 2).

Kesb ider 'ālem-i 'ulvīde hezārān **şādī**

Dār-ı süflīde olan bir ğamı dervīşlerüñ (Yetīm D., G. 107, M. 7).

❖ **şafak**: güneş gurup ettikten sonra ufukta kalan kızıl aydınlık, alaca karanlık; Şafak vakti.

Māh-ı nev sanmañ **şafakda** nāḥun-ı endūhdan

Bu sipihruñ kana müstağrak hırāşı var imiş (Yetîm D., G. 77, M. 5).

❖ **şāh**: hükümdar, padişah, sultan || sevgili; [tas.] Allāh.

‘Arş ile hem-ser livā-yı āh-ı serdüm var benüm

‘Aşk **şāhiyam** bu gün kimden ne derdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 2).

Her gūşede o **şāhuñ** çokdur çerāğı ammā

Yokdur Yetîm’e mānend ehl-i hüner çerāğı (Yetîm D., G. 206, M. 9).

Tekye-gāh-ı ‘aşka dervişāne gel **şāhum** ki tā

‘Aşk meşq ide senüñle bu dil-i abdālumuz (Yetîm D., G. 64, M. 9).

Fitne iklîmi **şāhidur** ol ḥāl

Ḥüsn ili pādşāhidur ol ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 5).

Ḥayālî **şāh-ı** pür ezhār-ı bāg-ı ḥüsn-i behcetdür

Yetîm esmār-ı ḥikmetle dirāht-ı sāye-güsterdür (Yetîm D., G. 62, M. 7).

‘Acebdür ḥalkuñ aḥvāli görüp Allāh’ı bilmezler

‘Ubūdiyyet maḳāmında olup ol **şāhi** bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 2).

Biñ yaşarsa **şāhlar** ‘işretten āgāh olmaz

Gel gedayı gör ki biñ ‘ış añladur her bir demi (Yetîm D., G. 210, M. 5).

Rüm **şāhi** hüçüm idüp gūyā

Feṭh ider çarbı ḳal’a-i gebri (Yetîm D., K1. 26, M. 3).

Ḥaḳ rızāsı da bu gibi **şāhā**

Der-i devlet-penāh ola me’vā (Yetîm D., Mes. 2, M. 113).

Ey Cemālî **şāh** olurdu bu Yetîmî çākerüñ

Pürsiş-i ḥāl eyleyüp bir kez diyeydüñ ey ḳulum (Yetîm D., G. 137, M. 11).

Yazup irsāl ideyin **şāha** gedālar ḥālin

Ola kim varup ide pāyesin efser kāğıd (Yetîm D., G. 30, M. 11).

Ehl-i 'irfānı aqıt luṭf u keremle kendüñe

Şāh kim 'ādil ola mülkine bāzer-gān aḡar (Yetīm D., G. 40, M. 10).

Kenz-i lā-yefnāya itdük ittikā

Şāhlar itsün gazā-yı sīm ü zer (Yetīm D., G. 46, M. 8).

Ḳāfile sālārumuz **şāh-ı** Necef

Remz idüp çünki buyurdı men 'aref (Yetīm D., G. 96, M. 1).

Bezm ü rezmüñ cür'a hāhı bir nice şeydālaruz

Tiğ-ı hūn-āşāmdur devrinde **şāhā** cām-ı 'ış (Yetīm D., G. 75, M. 8).

Elinden per açup **şāhuñ** iki şeh-bāz-ı derrende

Şikārı oldı cevlan-gehlerinde çarḡ-ı gerdende (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 1, 10, 68).

Göñül gayrīyi Ḳo Allāh ile ol

Taḡarrub bul yūri ol **şāh** ile ol (Yetīm D., G. 117, M. 2).

Niçe **şāh** u nice bende gelüp gitdi cihāndur bu

Siler bir dest-māl ile dimez ol **şāh** u bu bende (Yetīm D., G. 190, M. 3, 4).

Ne diyem zāt-ı pākūñe ey **şāh**

Oḡurken o zāta zıllu'llāh (Yetīm D., Mes. 2, M. 35, 81).

Kimdür dir iseñ **şāhā** şehriñde Yetīm evbāş

Bir devleti ber-geşte iḡbāli perākende (Yetīm D., G. 178, M. 9).

➤ **şāh-ı 'ālem:** cihan padişahı.

Şāh-ı 'ālem Yetīm'üñe bir gün

Dimedüñ rahm idüp nider derviş (Yetīm D., G. 80, M. 9).

➤ **şāh-ı cihān:** cihan padişahı.

Eyā **şāh-ı cihān** kesmen ümid-i vasluñı cāndan

Elüñden tiğ-ı hūn-rizüñ inerse boynuma Ḳaṭ'a (Yetīm D., G. 4, M. 7).

Kendüñi şanma şehā **şāh-ı cihān** tenhā sen

Her gedā başlu başına nazār itseñ şehdür (Yetīm D., G. 59, M. 7).

➤ **şāh-1 cihān-baḥş:** dünyaları bağışlayan padişah.

İki şeh itmez āsāyiş bir iklim içre gördiler

Hemān **şāh-1 cihān-baḥşuñ** du'āsıyle olup maḳrūn (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 30).

➤ **şāh-1 cihān-gīr:** dünya şahı, cihan padişahı.

Cān u dil kişverini ḳıldı zabt itdi tamām

'Aşka nice dimeyem **şāh-1 cihān-gīrūmdür** (Yetīm D., G. 42, M. 6).

➤ **şāh-1 deryā-dil:** geniş gönüllü, cömert padişah.

Yetīm'em **şāh-1 deryā-dil** seḫā vü cūda ğarḳ itdi

Neheng āsā 'aceb olmaz dem ursam ḳa'r-ı deryadan (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 69).

➤ **şāh-1 devrān:** devrin padişahı.

Hüdāyā **şāh-1 devrānuñ** şebi Ḳadr ola rüyü 'id

Safā vü zevḳ u 'işretlerle geçsün her meh ü sāli (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 81).

➤ **şāh-1 evreng:** taht sahibi hükümdar.

Şāh-1 evreng şāh-1 gül oldı

Ser-fürü itdi serv ḳul oldı (Yetīm D., Mes. 2, M. 23).

➤ **şāh-1 ğāzī:** Kanuni Sultan Süleyman.

Şāh-1 Ğāzī'nüñ olupdur çü ğazā matlūbı

Kāfire gönderelüm şā'ıḳalarla tōpı (Yetīm D., Mrb. 1, M. 9).

➤ **şāh-1 gül:** gül padişahı.

Şāh-1 evreng **şāh-1 gül** oldı

Ser-fürü itdi serv ḳul oldı (Yetīm D., Mes. 2, M. 23).

➤ **şāh-1 hümāyūn:** kutlu, mübârek, padişah.

Ḳara gözlü iki şeh-zādeye **şāh-1 hümāyūn** baḫt

Niçe şeh Sunḳar'ı ḳıldı ğulām u çāker ü bende (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 7).

➤ **şāh-1 iklīm:** ülkenin padişahı.

şāh-1 iklīm-i çemendür ki bu gün gülşende

Ceyş-i ezhāra çıķup eyledi dīvān ğonçe (Yetīm D., G. 186, M. 3).

➤ **şāh-1 kerīm:** asalet ve şeref sahibi padişah.

Devlet ü ‘izzetüñ ey **şāh-1 kerīm**

Ber-devām ola budur vird-i Yetīm (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 143).

➤ **şāh-1 levend olmak [Kalıp İ.]:** askerlerin şahı, sultanı olmak.

Ey Yetīm ister iseñ **olmağa** bir **şāh-1 levend**

Gel tonanmāya gidüp ‘azm-i Fireng eyleyelüm (Yetīm D., Mrb. 1, M. 35).

➤ **şāh-1 merdān:** kahraman padişah.

Halka halka dāğlardan cismüme giydüm zırh

şāh-1 merdānum yine muhkem neberdüm var benüm (Yetīm D., G. 136, M. 4).

➤ **şāh-1 mīve-dār:** meyvesi bol dal, budak.

Bāğda çekme hāzān hāvfin çü **şāh-1 mīve-dār**

Serv keş āzāde ol ‘ālem çemenzārın görüp (Yetīm D., G. 14, M. 3).

➤ **şāh olmak [Kalıp İ.]:** padişah olmak.

Nūh tahtına binüp başumuza **şāh olalum**

Hızr-ı himmetle teveccüh idüp āğāh olalum (Yetīm D., Mrb. 1, M. 29).

➤ **şāh-1 rūsül:** peygamberlerin en önde geleni, birincisi, en büyüğü.

Çün didi **şāh-1 rūsül** mütü bize lāyık budur

Ölevüz gelmeksizin bu kālīb-ı cānā ölüm (Yetīm D., G. 137, M. 5).

Bizi ol günde koma dūzaħa ilte a‘māl

Senden ey **şāh-1 rūsül** bize şefā‘at var iken (Yetīm D., G. 150, M. 10).

❖ **şah:** dal, budak.

➤ **şah-ı huşk:** kuru, cansız dal.

Bir iki **şah-ı huşk** içre nihâl-i tâze vü terdür

Çemende kâmetüñ naḥli şaf-ı serv-i çemân içre (Yetîm D., G. 191, M. 3).

➤ **şah-ı Tübî:** Tübî'nin (Dalları bütün Cenneti gölgeleyen ağaç) dalı.

Şah-ı Tübî durur ol dîde-i Haḫ-bîn olana

Dime ḡafletle şaḫın çerçüb u ḫâr u ḫas imiş (Yetîm D., G. 82, M. 3).

Mîve-i bâḡ-ı İrem Pîr Meḫemmed Çelebi

Şah-ı Tübî-i Harem Pîr Meḫemmed Çelebi (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 24).

❖ **şahi:** şahlık, sultanlık; hükümdara özgü.

Der-i divân-ı **şahiye** ne nisbet ser-te-ser dünyâ

Bu yetmiş iki millet pür cihân bir ḡuşe-i ḫâlî (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 75).

Dilâ geldi gider dirken şadâ-yı nevbet-i **şahi**

'Acebdür görmedim ḡuş eyleye bir pād-şahi ben (Yetîm D., G. 140, M. 7).

❖ **şahid:** bir şeyin olduğu yerde hazır bulunup olanları gören kimse.

Döst diyü çağırur her pöst-püş

Buña **şahiddür** ḫurüş-ı çeng ü def (Yetîm D., G. 96, M. 16).

Ḳo ḫücüb-i şüreti **şahid-i** ma'nâya bak

Terk-i cihât eyleyüp dilber-i her cāya bak (Yetîm D., G. 104, M. 1).

Şehid-i 'aşkunam ey nev-bahārum **şahid** isterseñ

Mezārum üzre bir bir lāle-i ḫünîn-kefenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 7).

➤ **şahid-i ḡayb:** gizli olanın, görünmeyenin tanığı.

Naẓarı dîde-i basîret ile

Bi-cihât itdi **şahid-i ḡayba** (Yetîm D., K1. 9, M. 4).

➤ **şahid-i ma'nâ:** gerçeğin, hakîkatin güzelliği.

Ḳo ḫücüb-i şüreti **şahid-i ma'nâya** bak

Terk-i cihât eyleyüp dilber-i hercāya bak (Yetîm D., G. 104, M. 1).

➤ **şāhid olmak [Kalıp İ.]**: bir olayı görüp, tanık olup.

Yüz şuyın dökmez idi **şāhid-i bāzār olup**

Açılıp gül gibi ger olmasa ḥandān gönçe (Yetīm D., G. 186, M. 7).

➤ **şāhid-i vaḥdet**: Allah'ın varlıktaki birliğinin şahidi.

Perdesini kesretüñ kaldur ki tā

şāhid-i vaḥdet görinsün her taraf (Yetīm D., G. 96, M. 8).

❖ **şāhīn**: avlanmak için alıştırılan ve yetiştirilen, doğana benzer yırtıcı avcı kuş.

Şal tezerv-i ma'nī-i ḥāşa Yetīm

Olmuş iken elde çün **şāhīn** kalem (Yetīm D., G. 130, M. 10).

Sipihr-i nīl-gün şayd-ı küleng ser-nigünıdur

Şalaldan iki **şāhīni** şeh-i iklīm-i bahşende (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 4).

➤ **şāhīn-vār**: şahin gibi.

Bāl açup gözle şikāruñ didiler **şāhīn-vār**

Zāğ-veş dimediler cife-i dehre konuñ (Yetīm D., G. 109, M. 3).

❖ **şāh-rāh**: sultan yolu, yüce yol.

Ḥayl ü ḥaşemle geçmege bir **şāh-rāhdur**

Maḥşer güninde rāh-ı pül-i mezlaḳa baña (Yetīm D., G. 1, M. 3).

Şeb-i deycürdur rüşen nehārum ey dil-i güm-rāh

Hidāyet kevkebin iste yitürdüm **şāh-rāhı** ben (Yetīm D., G. 140, M. 4).

Bir semend-i bād-pāy ile geçerdüm küh u deşt

şāh-rāh idi önümde her gelen yoḳuş iniş (Yetīm D., G. 75, M. 4).

➤ **şāh-rāh-ı fena**: yokluk, hiçlik yolu.

Tekye-gāh-ı felāketüñ dedesi

şāh-rāh-ı fena felek-zedesi (Yetīm D., Mes. 1, M. 2).

❖ **şāḥ-sār**: dallık, ağaçlık, koruluk.

Belāgat **şāḥ-sārında** idüp āvāze-i mevzūn

Kadūñ vaşfın revān itmiş oḳur ez-ber gönül mürği (Yetīm D., G. 204, M. 3).

❖ **şâ'ir:** şair, şiir söyleyen, tabiatında şiir söylemek hassası ve kuvveti bulunan ve vezinli söz söylemekte hünerli olan kimse.

İrmedi söz âhire hayfâ vü hayf

Oldı sitem **şâ'ire** hayfa vü hayf (Yetîm D., Mat. 6, M. 2).

Merd **şâ'ir** k'ola belîğ ü bülend

Sâhat-ı nazma şalmış ola semend (Yetîm D., Mes. 2, M. 45, 66).

Olmasa yâr ile agyâr olmaz

şâ'irün hüsn ü edâsı çokça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 76).

➤ **şâ'ir-i rengîn-edâ:** hoş tarzda, güzel şiir yazan kişi.

Pür-süz tâ ki olmaya divân u defteri

Şayman hisâbâ **şâ'ir-i rengîn-edâyı** ben (Yetîm D., G. 148, M. 14).

➤ **şâ'ir-i tîğ:** güçlü, kuvvetli şair.

şâ'ir-i tîğ zebâna şunilupdur gūyâ

'Âlemün nazmıyicün seyf ü kalem dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 5).

❖ **şal:** hırka/abâ.

Câme-i zer-beft-i şâhiye teveccüh eylemez

Ol gedâ kim engine aldı pelâs u **şalümüz** (Yetîm D., G. 64, M. 8).

Niçe ehl-i harîre giydürüp **şâl**

Niçe **şâl** ehline hil'at virildi (Yetîm D., G. 211, M. 3, 4).

Çarañu olmaz idi rüy-ı sefid illâ kim

Egnine mâtem için şaldı siyeh **şalını** şeb (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 18).

Bir ednâ bendesi mâlik hezârân mâl-ı Kârün'a

Libâs-ı fâhir-i Sâm u Siyâvuş atları **şâlî** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 78).

➤ **şâl-ı 'aşk:** aşk hırkası.

Dü-'âlem nakdini oynatmayınca

Döşürüp almadılar **şâl-ı 'aşkı** (Yetîm D., G. 205, M. 10).

❖ **Şām:**

1.Suriye'nin başkenti, genel anlamda orta doğu coğrafyasını ifade etmek için kullanılır.

Rūm'dan geçmek Yetim olurdu ammā 'ālemūñ
Hind ü Sind'i lağvdür **Şām** 'Irāk'ı suhredür (Yetim D., G. 38, M. 10).

Görmem Cemālī gibi bir reh-nümā Yetimī
Ger cüst ü cūy idersem Mışr u 'Irākı **Şām'ı** (Yetim D., G. 201, M. 14).

Rūm'dan geçmek Yetim olurdu ammā 'ālemūñ
Hind ü Sind'i lağvdür **Şām** u 'Irāk'ı suhredür (Yetim D., G. 38, M. 10).

2.akşam || karanlık.

Turra-i hūr ile dīdār itsün
Kaşr-ı Firdevs'de **şām** u şeherin (Yetim D., K1. 2, M. 10).

Güm eyleyüp cihātı maḥv eyle ba'd u ḳurbı
Ḳaldur ḳara vü ağı def eyle şubḥ u **şāmı** (Yetim D., G. 201, M. 4).

❖ **şan:** büyüklük, yücelik; şöhret, ün.

Şol kibāra olınan ḥürmet ü ta'zīm ile baḳ
Baḳma küçüklüğine olmış idi **şānı** 'azīm (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 78).

❖ **şarāb:** şarap

Mest-i lā-ya'ḳıl Yetim'i gördiler mey-ḥanede
İctinabı var iken tu'm u **şarābı** görmege (Yetim D., G. 177, M. 10).

İçüp cām-ı maḥabbetden **şarābı**
Özini mest ü sekrān eylemişdür (Yetim D., G. 49, M. 7).

Fenā bezmine ey ḫālib eger yol varmaḳ isterseñ
Gözün yaşın **şarāb** idüp cigercüğüñ kebāb eyle (Yetim D., G. 188, M. 8).

Şarābuñ rengini gördi yazıldı bir pare gönüm
Bu ḳaşr-ı pür-şafānuñ bir güzel naḳḳāşıdur sākī (Yetim D., G. 208, M. 5).

Zāhid-i hayrān ile alışmadı reng-i **şarāb**

Sākīyā meşhūrdur bu içemez bengī **şarāb** (Yetīm D., G. 12, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Teşne-i sīr-āb itmez çün **şarāb** u bādeye

Ġarķa eyle zemzem ü zerķāya ey bāng-i ceres (Yetīm D., G. 73, M. 9).

➤ **şarāb-ı mey-kede**: meyhane şarabı.

Gūşe-i Firdevs'dür ey dil cenāb-ı mey-kede

Sākiler ğilmān ü kevserdür **şarāb-ı mey-kede** (Yetīm D., G. 174, M. 2).

➤ **şarāb-ı pür-neşāt**: sevinç veren, neşe kaynağı şarap.

Şarāb-ı pür-neşātı sunma ki ger eylese peymān

İnanma ğam-fezā bir ser-nigün peymānedür dünyā (Yetīm D., G. 5, M. 5).

➤ **şarāb-ı şevķ**: şarabın vermiş olduğu keyif, coşku.

Keyfiyyet-i muşāḥabetüñ mestiyin şehā

Luḫ it **şarāb-ı şevķ** ile mest-i müdām olam (Yetīm D., G. 132, M. 10).

❖ **şark**: doğu.

Mihr şanmañ görinen bir tōp idüpdür başumı

Şarkdan ğarba çalar çevġān-ı çarḫ-ı bī-amān (Yetīm D., G. 155, M. 6).

Tonanmāya delil olup yine fānūs-ı Ḥayru'd-dīn

Şu deñlü ğarba 'azm itdük ki **şarkı** düşdi Anķona (Yetīm D., G. 182, M. 6).

Pūyede esb-i şevketüñ çün berķ

Ṭolı na'lı şerārı ğarb ile **şark** (Yetīm D., Mes. 2, M. 34).

Şark u ğarbu gezelüm mihr-i cihān-tāb gibi

Gel ķalender olalum terk-i diyār eyleyelüm (Yetīm D., Mrb. 3, M. 7).

❖ **Şat**: Şattu'l-Arap olarak bilinen Fırat ve Dicle nehirlerinin Basra Körfezi'nden

denize dökülmeden önce birleştikleri yerdir

Bir niçe dem āb-ı Rükñ-ābād'a beñztdüm seni

Şimdi ey eşķüm **şat-ı** Bağdād'a beñztdüm seni (Yetīm D., G. 207, M. 2).

Şehid-i Kerbelâ'yiçün gönül Bağdâd-ı hûnîn **şat**

Revân eyler nite sürh-âb aqidur **hatt**-ı Tebrîz (Yetîm D., G. 71, M. 7).

❖ **şâyed**: belki, olur da, eğer.

Düşdi küffâr içine dehşet ü heybet şöyle

Reyb Fireng'ide **şâyed** diyü gâret Kâpudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 24).

Şâyed ola saña şefkatle diye

Yüri başt-ı ferağ eyle gamı dür (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 87).

❖ **şeb**: gece.

Pey-â-pey dūd-ı dil sağf-ı semāya

Sütün gibi dikilmez bir **şebüm** yok (Yetîm D., G. 100, M. 8).

Dili bizâr idüp her **şeb** du'â ehlinden it yâ Rab

Dem-i şubh-ı vişâlüñle likâ ehlinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 1).

Mekteb-i gamda şorarsañ bu Yetîm'ün hâlin

Rûz u **şeb** şevğun ile meşq-ı mahabbet qaralar (Yetîm D., G. 55, M. 10).

Kısmet-i rızka rızâ gösterüben hursend ol

Rûz u **şeb** hâmd ü senâ eyleyüben Rezzâk'a (Yetîm D., G. 183, M. 10).

Şeb irse bir çerâğı beyt içre çün yaqarlar

Olsun sevâd-ı beytün ma'nî yanar çerâğı (Yetîm D., G. 209, M. 3).

Sa'âdetlerle 'ömr-i nâzenîni ber-mezîd olsun

Şeb ü ruz-ı cihân-efrûzı dâyim Qadr ü 'îd olsun (Yetîm D., Mrb. 2, M. 22).

Hüdâyâ şâh-ı devrânun **şebi** Qadr ola rûyî 'îd

Safâ vü zevk u 'işretlerle geçsün her meh ü sâli (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 81).

Qarañu olmaz idi rûy-ı sefid illâ kim

Egine mâtem için şaldı siyeh şâlinı **şeb** (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 18).

Sînede yaqduğum fetile-i dâğ

Oldı hicrân **şebinde** baña çerâğ (Yetîm D., G. 94, M. 2).

Şem'a-i ruhsârına zülfi **şebinde** ol mehûñ

Bâl ü per yaqıcı bir pervânedür mihr-i felek (Yetîm D., G. 111, M. 5).

➤ **şeb-i deycür:** karanlık gece.

Bulur elbet kesâd-ı nazm revâc

Şeb-i deycür için degül mi sirâc (Yetîm D., Mes. 2, M. 44).

➤ **şeb-i târîk:** karanlık gece.

Şeb-i târîk irişdi güm-râhuz

Kevkeb-i reh-nümâya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 9).

❖ **şeb-çerâğ:** gece parlayan yakut.

Bir **şeb-çerâğ** uyardum anuñ pertevî Yetîm

Bezm-i hâşa oldı hezârân hezâr şem' (Yetîm D., G. 91, M. 9).

Zeyn ü ziver ola yesâr u yemîn

Ol iki **şeb-çerâğ** u dürr-i semîn (Yetîm D., Mes. 2, M. 134).

❖ **şeb-nem:** çiğ, rutubet, gece nemi.

Eşk-i bülbüldür çemende her seher rîzân olan

Gülşen içre bâğ-bân bilmen ne şanur **şeb-nemi** (Yetîm D., G. 210, M. 10).

❖ **şeb-per:** gece kuşu || yarasa.

Câhilüñ mâl ile mağrûrlığı

Geçmedür **şeb-pere** şâhib şeh-per (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 40).

❖ **şeb-revân:** gece yolcusu.

Şeb-revân şeh-i dili geşt idüben gezmekde

Saña mâni' olâ nefsüñ 'asesi niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 5).

❖ **şebâne:** geceye âit, gece vakti olan, gece geçen.

Rûz-i rûze kapadı çün der-i mey-hâneleri

Sâkıya gel berüye câm-ı **şebâne** bâkî (Yetîm D., G. 200, M. 4).

❖ **şecer:** ağaç, dıraht.

Nuṭḡ-ı Hâk'dur **şecer** içinde ene'llâh diyen

Hem ene'l-Hâk ki ser-i dârda Manşûr didi (Yetîm D., G. 203, M. 7).

❖ **şefâ'at:** Peygamberlerin ve Allah'ın izin vereceği kimselerin, kulların suçlarının bağışlanması için Cenâbıhak katında aracılık etmeleri.

Bizi ol günde koma dūzaḡa ilte a'mâl

Senden ey şâh-ı rūsûl bize **şefâ'at** var iken (Yetîm D., G. 150, M. 10).

➤ **şefâ'at itmek [Kalıp İ.]:** şefâatte bulunmak.

Bu kadar ḡaḡ u ḡuḡuk ile dirîḡ ola dirîḡ

Bilüp aḡvâlümüz **itmezse şefâ'at** Ḳapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 36).

❖ **şefkat:** merhamet, acıma.

Şâyed ola saña **şefkatle** diye

Yüri başt-ı feraḡ eyle ḡamı dūr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 87).

❖ **şegab:** isyan.

Gâh bî-bâk ü ṡarabnâk ü **şegab**

Gâh maḡlûb-ı ḡam u sūz u ḡudâz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 115).

❖ **şeh:** sultan, padişah || Büyük mutasavvıflara, tarîkat pirlilerine ve şeyhlerine, Şiîler'de Hz. Ali'ye ve ondan sonra gelen tarîkat ulularına verilen unvan.

Şehler ol 'âmîyi eylerler nedîm-i ḡâş kim

ḡüft ü ḡüyı pūr nifâḡ olup vifâḡı suḡredür (Yetîm D., G. 38, M. 5).

Kendüni şanma şehâ şâh-ı cihân tenhâ sen

Her gedâ başlu başına nazâr itseñ **şehdür** (Yetîm D., G. 59, M. 8).

Ḳara gözlü iki şeh-zâdeye şâh-ı ḡümâyün baḡt

Niçe **şeh** Sunḡar'ı kıldı ḡulâm u çâker ü bende (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 8, 29, 61, 67).

- **şeh-i baht:** talihli, şanslı, mutlu padişah.

Ey **şeh-i sâkin-i sūrâdık baht**

Kürsî-i çarh zîr pâye-i taht (Yetîm D., Mes. 2, M. 29).

- **şeh-i bî-ṭabl:** davulu olmayan padişah.

Baňa bu âh u nâleyile niçün

Şeh-i bî-ṭabl u bî ‘alem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 4).

- **şeh-i cihân-dâr:** dünyalar padişahı, âlem padişahı.

Hâşşa ol **şeh-i cihân-dâruñ**

Baħr u ber pād-şâhı ħünkârũñ (Yetîm D., Mes. 2, M. 83).

- **şeh-i evreng-i Kōştantîn:** İstanbul'un hükümdarı, taht sahibi.

Sürur u ħüzn ile mādām ola ‘âlemde bu telvîn

Şafâda ber-ķarâr olsun **şeh-i evreng-i Kōştantîn** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 36).

- **şeh-i iklîm-i baħşende:** ülkenin affedici, bağışlayıcı padişahı.

Sipîhr-i nîl-gün şayd-ı küleng ser-nigünıdur

Şalaldan iki şâhîni **şeh-i iklîm-i baħşende** (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 4).

- **şeh-i iklîm-i derd:** gam, keder, tasa ülkesinin padişahı.

Göñül eyle livâ-yı âhı peydâ

Şeh-i iklîm-i derd olduñ ne pervâ (Yetîm D., G. 3, M. 2).

- **şeh-i kişver-i nikât:** nükteler ülkesinin padişahı.

Vey **şeh-i kişver-i nikât** ü rümüz

Muhtefî fehmüñe degül mermüz (Yetîm D., Mes. 2, M. 77).

- **şeh-i kişver-sitân:** sultanın memleketi, ülkesi.

Ayağ baş gel **şeh-i kişver-sitâna** ser-fürü itme

Gedâ-yı ser-firâz olup cihâna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 1).

➤ **şeh-i nazm olmak [Kalıp İ.]:** şiirin padişahı, şahı olmak.

Ey Cemālī **şeh-i nazm oldı** Yetīmī salıyor

Şu'arā-yı kudemā ravzasına velveleler (Yetīm D., G. 57, M. 9).

➤ **şeh-i şāhān:** padişahlar padişahı.

Kef-i deryā-yı gevher-pāş ile gūyā **şeh-i şāhān**

Şadefdür dürr-i şeh-vār ile bir bir lücce-i 'ummān (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 71).

➤ **şeh-i şāh-bāz-ı 'ankā:** anka kuşunun padişahı.

Ey **şeh-i şāh-bāz-ı 'Ankā** şayd

Şayd-gāhuñda çarḥ ednā şayd (Yetīm D., Mes. 2, M. 75).

❖ **şehā:** ey padişah || ey sevgili.

Kendüñi şanma **şehā** şāh-ı cihān tenhā sen

Her gedā başlu başına nazār itseñ şehdür (Yetīm D., G. 59, M. 7).

Keyfiyyet-i muşāḥabetüñ mestiyin **şehā**

Luṭf it şarāb-ı şevḳ ile mest-i müdām olam (Yetīm D., G. 132, M. 9).

Çarār itmezdi cān bir dem bu cism-i nā-tüvān içre

Şehā tırüñ gelüp mağz olmayaydı üstüḥān içre (Yetīm D., G. 191, M. 2).

❖ **şehān-ı şayd:** av sultanı.(ava çıkan sultan).

Deryā-yı hūn u sīne müşebbek **şehān-ı şayd**

Māhī-i ḥançeri çeküp ol aḡa şaldılar (Yetīm D., G. 60, M. 7).

❖ **şehāna eylemek [Kalıp İ.]:** cömertlik etmek.

Şehāna eyledüñ emrüñi cārī

Gedālık ḥükmini idelden icrā (Yetīm D., G. 3, M. 5).

❖ **şeh-bāz:** doğan kuşu.

Yetīm'üñ göñli kuşın olmışdur

Cenāḥ-ı miḥ açup **şeh-bāz** ber-batṭ (Yetīm D., G. 89, M. 10).

'Uḳāb-ı evc-i 'izzet şaydına ol iki **şeh-bāza**

Olup minḳār māh-ı nev ceres ḥür-şid-i raḥşende (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 5).

❖ **şeh-bāz-ı derrende:** yırtıcı kartal.

Elinden per açup şāhuñ iki **şeh-bāz-ı derrende**

Şikārı oldu cevlan-gehlerinde çarḥ-ı gerdende (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 1).

❖ **şehid:** Allah yolunda ve din uğrunda savaşırken ölen kimse.

➤ **şehid-i 'aşk:** aşk şehidi.

Şehid-i 'aşkunam ey nev-bahārum şāhid isterseñ

Mezārum üzre bir bir lāle-i hūn-in-kefenden şor (Yetim D., G. 37, M. 7).

➤ **şehid-i Kerbelā:** Kerbelā (Irak'ta Hazret-i Hüseyin efendimizin şehit oldukları ve medfūn buldukları mahal) şehidi.

Şehid-i Kerbelā'yiçün gönül Bağdād-ı hūn-in şaḥ

Revān eyler nite sürḥ-āb aqidur ḥaḥḥ-ı Tebriz (Yetim D., G. 71, M. 7).

❖ **Şeh-nāme:** Firdevsi'nin eski İran efsaneleri üzerine kurulu manzum destanıdır.

Fāka vü faqr ile şirūm baña **Şeh-nāme** yeter

Naẓm-ı Firdevsi'yile vaşf-ı Peşen'den geçdüm (Yetim D., G. 131, M. 9).

❖ **şeh-per:** kuşun kanadındaki en uzun tüy || hükümdar, vezir vb. devlet adamlarının başlıklarının önüne taktıkları tüy, sorguç; yetki, hüküm.

Eb ü ecdādı ḥıdmetinde peder

Ṭurnacı başı idi pür **şeh-per** (Yetim D., Mes. 2, M. 86).

Cāhilüñ māl ile mağrūrlığı

Geçmedür şeb-pere şāhib **şeh-per** (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 40).

❖ **şehr:** kent, şehir.

Hurūş eyyāmıdır cūş itdi şular çağlayup taşdı

Cünün hengāmıdır 'āqil ḳo **şehri** rāh-ı şahrā ṭut (Yetim D., G. 18, M. 4).

Kimdür dir iseñ şāhā **şehrüfide** Yetim evbāş

Bir devleti ber-geşte iḳbāli perākende (Yetim D., G. 178, M. 9).

Zümre-i rindân yeter mey-hâne zeyni hâlk ile
Şehrüñ olsun mescid-i âzînesi ârâste (Yetîm D., G. 171, M. 8).

Olupdur sinede dâğ-ı nihânum gün gibi rüşen
 Beni **şehr** içre ey çâk-i giribân eyleyen tîli' (Yetîm D., G. 93, M. 10).

Yağod divâne-veş **şehri** vü halkı
 Koyup 'azm-i beyâbân eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 9, 11).

Depeden **şehre** gelüp şarıkduñ
 Keş ağızlı bre yoğurdı kara (Yetîm D., K1. 29, M. 3).

➤ **şehr-i dil:** gönül şehri.

Şeb-revân **şehr-i dili** geşt idüben gezmekde
 Saña mâni' olâ nefsiñ 'asesi niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 5).

➤ **şehr-i fenâ:** yokluk, hiçlik kenti.

Şehr-i fenâda pâyesi dâmân olan başum
 Köhne pelâsı kânlu giribân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 1).

➤ **şehr-i mu'azzam:** büyük, yüce, saygın şehir.

İki **şehr-i mu'azzamdur** Qalâtâ'yile İstanbul
 Haqîkatde dü-'alemdür Qalâtâ'yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 1).

❖ **şeh-süvâr:** çok usta binici.

Şeh-süvâr ekrem ü sermâ-yı sefer te'sir idüp
 Virmeye gibi bu ben ser-bâzuña meydânda iş (Yetîm D., G. 75, M. 5).

❖ **şeh-zâde:** padişah, hükümdar oğlu, saltanat varisi.

Kara gözlü iki **şeh-zâdeye** şâh-ı hümayün baht
 Niçe şeh Sunkar'ı kıldı gulâm u çâker ü bende (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 7, 13, 31, 40, 41, 43, 58).

❖ **şeker-leb:** şeker dudak, tatlı dudak.

Yetîm'e sen **şeker-lebden** irişdi acı diller hayf
 Yidürdüñ tütî-i sîrin-kelâma kând-i zehr-âmîz (Yetîm D., G. 71, M. 11).

❖ **şekk:** şüphe.

Şekke düşmem nâzır u manzûrdan ey bî-nazır

Nâzırı manzûr görmezsem tebeh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 7).

❖ **şekker-ḥā:** şeker çiğneyen.

Cife-i dünyâ-yı ḥabdur her birisi bir ḡurâb

Şanma tûṭî gibi **şekker-ḥā** olupdur şûfilik (Yetîm D., G. 105, M. 4).

❖ **şekl:** biçim, kılık, hâl.

Gözüye karşı tutsa **şeklin** ger

Zişṭ ü zîbâ özin görür nâzır (Yetîm D., K1. 18, M. 3).

❖ **şekvâ itmek [Kalıp İ.]:** şikâyet etmek, sızlanmak.

Hârdan ‘andelib **idüp şekvâ**

Gül kulaḡ tıttup eyledi işḡâ (Yetîm D., Mes. 2, M. 25).

❖ **şem’:** mum, güneş ve ayın ışık kaynaḡı.

Sûz-ı derûnı itdi yine âşikâr **şem’**

Şevḡ-ı ruḡuñla oldı yine tâb-dâr **şem’** (Yetîm D., G. 91, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Sûz ızhâr eyleyüp dir herçi bād-â-bād **şem’**

Gel idüp pervâneyi ister k’ide ber-bād **şem’** (Yetîm D., G. 92, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Pervâneyi gel idüp germ olmasun iñen **şem’**

Söyündürür dem olur pervâneler çerâḡı (Yetîm D., G. 206, M. 7).

➤ **şem’-i hüdâ:** doğruluk, hidayet mumu.

İki **şem’-i hüdâdur** şu‘lesinde cân u dil rûşen

Zıyâ vü pertevinde her gönül bir vâdî-i Eymen (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 59).

➤ **şem’-i pür-envâr:** parıl parıl parlayan nur dolu mum.

Devr idüp pervâne-veş bâl ü perüm nûr eylesem

Tañ mıdur ol **şem’-i pür-envârı** tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 12).

➤ **şem'-i şeb-istân:** harem dairesinin mumu.

Şubha dek sūz u güdāz üzre olan ser bâzı

Bir ayağ üzre yanan **şem'-i şeb-istāndan** işit (Yetîm D., G. 17, M. 8).

Țolanur gülşeni bülbül yine pervāne-şıfat

Çemene oldu meğer **şem'-i şeb-istān** gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 6).

❖ **Şems-i Tebrîz:** Mevlana'nın yakın dostu.

Ey Cemālî **Şems-i Tebrîz-i** zamānsın sen bu gün

Bu Yetîm'e hālet-i Monlā olupdur şūfilik (Yetîm D., G. 105, M. 13).

❖ **şem'a-i ruhsār:** yanak fitili, mumu.

Şem'a-i ruhsārına zülfi şebinde ol mehūn

Bāl ü per yaqıcı bir pervānedür mihr-i felek (Yetîm D., G. 111, M. 5).

❖ **şemşîr-i kîn:** düşmanlık kılıcı.

Pād-şāhum çekme gel mülk-i dile **şemşîr-i kîn**

Eyle ol mülki ser-ā-pā hūsn-i tedbîr ile zabȚ (Yetîm D., G. 88, M. 3).

❖ **şeng:** neşeli, kıvrak.

Tāb-ı meyden çihre gül gül şūh u **şeng** sîne çāk

Ol levend-i şifte destārı tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 5).

❖ **şenîd-i velvele-i 'aşk:** aşkın duyulmuş, işitilmiş gürültüsü, patırtısı || şamatası, coşkunluğu.

Güft ü **şenîd-i velvele-i 'aşk** ile Yetîm

Țoyman kulağuma sūhan-ı mā-'adāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 11).

❖ **şer:** kötülük, fenalık.

Hāl-i hindū la'l-i nābuñdan senūñ pür-fitnedür

Şūr u **şerden** hālî olmaz açsa bir zengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 8).

Şūr u **şerden** gelünüz sıgınalum Mevlā'ya

'Ārif olup başumuz virmeyelüm gavğāya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 1).

Pocalar orsa varur çeynetmez

Añlayanlar çalazuñ şür u **şerin** (Yetîm D., K1. 1, M. 6).

❖ **şerâr/ şerâre**: kıvılcım || ateş.

Âh-ı âteş-bârdan düşmiş **şerârumdur** benüm

Zâhidâ ol âteş-i dûzağ ki eylersin beyân (Yetîm D., G. 155, M. 3).

Püyede esb-i şevketüñ çün berķ

Ṭolı na'lı **şerârı** ğarb ile şarķ (Yetîm D., Mes. 2, M. 34).

Hüsrev **şerâresinden** yaqduñ çerâğ-ı nazmı

Nâz kilkiyle olduñ tarz-ı hasende mümtâz (Yetîm D., G. 66, M. 7).

➤ **şerâr-ı tîşe**: kazmanın kıvılcımı, ateşi.

Şol **şerâr-ı tîşedendür** tâbiş-i süz-ı Yetîm

Kim anı Ferhâd şaldı şüriş-i Şîrîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 9).

❖ **şerbet**: ilaç || şerbet.

Ĝam marîzinüñ tabîb-i hâzıkıdur mey-fürüş

Gel yetiş ey haste-dil dârü's-şifâdan **şerbet** al (Yetîm D., K1. 35, M. 4).

❖ **şeref**: başkasının, birine gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, onur; iyi şöhret.

Perveriş bulup dür-i nâ-yâb veş

Şayrefî öñinde bulmazdı **şeref** (Yetîm D., G. 96, M. 20).

Ṙapuñda ağlayanlar dimesünler

şeref burcında ey meh kevkebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 10).

'Aceb midür Cemâli'den Yetîmî'ye **şeref** çünkim

Nebâtuñ kadrini bulur muķârin çüb ola ķanda (Yetîm D., G. 190, M. 11).

➤ **şeref virmek [D]**: şereflendirmek, yüceltmek, onurlandırmak.

Ṭumṭurâk u mehâsin-i elfâz

Virür insâna çok **şeref** haķķâ (Yetîm D., K1. 6, M. 2).

❖ **şerh itmek [Kalıp İ.]**: açıklamak.

Endüh-ı ğuşşa-i dili **şerh itme** ki Yetim

Mümkün degül yazılsa deñizler midād olup (Yetim D., G. 13, M. 9).

❖ **şerif**: şerefli, kutsal, mübarek.

Süleymān-ı haremnden ‘āleme ey Hühüd-i müjde

Olursañ ol iki şāhuñ **şerif** ismiyle berrende (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 10).

❖ **şermende olmak [Kalıp İ.]**: utanmak, mahcup olmak.

Leblerüñ **şermendesini olup** kızardı sākīyā

Yāhod ol gül-gün ruhuñ ‘aksinden oldı bāde sürh (Yetim D., G. 28, M. 3).

❖ **şeş**: altı cihet, altı yön, her yön, her taraf, dünya.

Şeş cihāta bu Mrb.‘ şalup āvāz-ı bülend

Atdı nuşretler ile ħal‘a-i Efrenc’e kemend (Yetim D., Mrb. 1, M. 33).

❖ **şeş-cihet/ şeş-cihāt**: altı yön, her taraf.

Ol iki merde **şeş-cihetden** gelip belā

Şit ü şadā-yı ‘aşkı şola şağa şaldılar (Yetim D., G. 60, M. 3).

Bir taht olur mı pāye-i tībūt olmaya

Bir kaçır olur mı **şeş-cihetinde** kuşūr yok (Yetim D., G. 99, M. 6).

Şeş-cihātı terk idüp ey dil olğör bī-cihāt

Rāst u çep pış ü pes bu zır ü bālā suħredür (Yetim D., G. 39, M. 3).

Binānuñ **şeş-cihātı** olsa āhen

Fenā seylinde olmaz çünkü me’men (Yetim D., Mes. 4, M. 7).

❖ **şeş-per**: eski savaş aletlerinden topuz.

Żabt olursa mülk-i dil ceşş-i keremle żabt olur

Olmaz ol kişver cüyüş u **şeş-per** ü tır ile żabt (Yetim D., G. 88, M. 6).

❖ **şeşaret itmek [Kalıp İ.]**: sevinmek, neşelenmek.

Evvel-i neş’e-i berş ile kişi

Şūh olup gerçi **şeřaretler ider** (Yetim D., K1. 4, M. 2).

❖ **şevk**: şiddetli arzu, istek, aşırı heves.

Cāmī-i **şevk** peymā iştise keyfiyyetüm

Şābāş idüp diyeydi ey tab‘-ı nükte pervāz (Yetīm D., G. 66, M. 5).

Tīre-dil qalmış idi itmese ger nūr-ı Cemāl

Bu Yetīmī’yi bu gün **şevk** ile irşād gönül (Yetīm D., G. 119, M. 16).

Mekteb-i ğamda şorarsañ bu Yetīm’ün hālın

Rūz u şeb **şevkun** ile meşq-ı mahabbet qaralar (Yetīm D., G. 55, M. 10).

Cemalün **şevkine** döksün Yetīmī dīdeden hūn-āb

Dil-i pūr-derd ile her dem bükā ehinden it yā Rab (Yetīm D., G. 10, M. 13).

‘Aşq ile okunduğınca faşl u bāb-ı Mesnevī

şevk ile rakşa koyar her şeyh ü şābı Mesnevī (Yetīm D., G. 198, M. 2).

Yetīm āteş-‘izār āfetlerün **şevki** hevāsiyle

Semender-vār itmişdür yirin ahker gönül mürği (Yetīm D., G. 204, M. 9).

Sūhan-ı ‘aşka gelse mestāne

Şuna Cāmī’ye **şevki** peymāne (Yetīm D., Mes. 2, M. 50).

şevkunla dağ-ı sīnem par par yanarken ey māh

Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerāğı (Yetīm D., G. 206, M. 3).

Par par yanarken ey māh **şevkuñla** sīne dāğı

Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerāğı (Yetīm D., Mat. 14, M. 1).

➤ **şevk eylemek [Kalıp İ.]**: arzu duymak, istemek || neşelenmek, keyiflenmek.

Dümen toğrıdup İspanya diyen bī-dīn [ü] mel’ūna

Yine **şevk eyleyüp** girdük çonanmā-yı hümāyūna (Yetīm D., G. 182, M. 2).

Cāmıda ‘aks-i ruhuñ gördüm didüm **şevk eyleyüp**

Bir iken oldı iki meh-tāb-ı meclis sākīyā (Yetīm D., G. 2, M. 5).

➤ **şevk-ı Hūdā**: Allah hevesi, arzusu.

Kederden hāne-i kalbün boşalmayınca ‘ālemde

Şafa kesb eyleyüp **şevk-ı Hūdā’dan** çolmaduñ ‘ārif (Yetīm D., G. 98, M. 12).

➤ **şevk itmek [Kalıp İ.]**: arzu duymak, istemek || neşelenmek, keyiflenmek.

Miķrāz-ı 'aşka lā dimeyüp virdi başını

Bezm-i belāda **şevk idüp** nābe-kār şem' (Yetîm D., G. 91, M. 8).

Bülbül gibi terāne ile **şevk idüp** Yetîm

Ol gülşenüñ mücāviri leyl ü nehār ola (Yetîm D., G. 167, M. 9).

➤ **şevk-ı ruh**: sevgilinin yanağının arzusu.

Süz-ı derünü itdi yine aşikār şem'

Şevk-ı ruhuñla oldı yine táb-dār şem' (Yetîm D., G. 91, M. 2).

➤ **şevk-ı sefer**: sefere çıkma isteği, arzusu.

Pād-şāhum var iken **şevk-ı sefer**

Yoluña cān virici çāker de (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 139).

❖ **şevket**: heybet, büyüklük, azamet; saltanat.

Nāyib-i şāh-ı cihāndur ki ider **şevket** ile

Pāye-i taht-ı hilāfetde niyābet Çapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 5).

❖ **şey'**: kesretle akan su, hususiyle yağmurdan birikip kesretle akan su.

Ehl-i şühütde yüri şorma bu eşyāyı sen

Şey'i nice derk ider dide ki Mevlā görür (Yetîm D., G. 41, M. 4).

❖ **şeyātîn**: şeytanlar.

Hile-i nefis ü **şeyātîn** olmasa ey merd-i Hāk

Sālik-i rāh-ı Hāk'a āsān imiş dervişlik (Yetîm D., G. 106, M. 7).

❖ **şeydā**: aşkının çokluğundan akli başından gitmiş, kendini duygularının coşkunuğuna bırakmış (kimse), çılgın, dîvâne, meczup || âşık.

Bezm ü rezmüñ cür'a hāhı bir nice **şeydālaruz**

Tig-ı hün-āşāmdur devrinde şāhā cām-ı 'ış (Yetîm D., G. 75, M. 7).

Dimesün çāk-i giribānum gören **şeydā** baña

Perde ol mecnūnuñam ey dāmen-i sahrā baña (Yetîm D., G. 6, M. 1).

Bahār irdi kenār-ı āba gel cām-ı muşaffā tūt

Esās-ı ‘aqlı ber-bād it özüñ ser-mest ü **şeydā** tūt (Yetîm D., G. 18, M. 2).

Ne kadar bî-ser ü pā vālih ü **şeydāları**

Şürîş-i ‘aşk ile başındaki ğavgāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 3).

Ġamzesi tîġını ser-tîz eyleyüp mest ü ğazūb

Görmedüm ol yār-ı merdüm-küş gibi **şeydā** levend (Yetîm D., G. 33, M. 4).

Ben beni terk itmeyince yāra maqbūl olmadum

Olmayınca vālih ü **şeydāsı** ma’kūl olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 2).

➤ **şeydā eylemek [Kalıp İ.]**: aşkının çokluğundan aklı başından gitmek, kendini duygularının coşkuluğuna bırakmak, çılgın, dîvâne, meczup olmak.

Bir perî sevdāsıyile cānı **şeydā eyledüm**

‘Aql-ı pür aşüfteyi şürîde rüsvā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 1).

❖ **şeyh**: yaşlı adam, ihtiyar || bir tekke veya zaviyede reislik eden ve müritleri bulunan kimse.

Rütbet-i **şeyh-i** Cemālî’yi Yetîmî bekle

Tā Ḥaḫ’uñ emri irüp mesken idince laḫdi (Yetîm D., G. 203, M. 9).

Baña rāh u revîşden şorma ey **şeyh**

Ki sūfî-veş benim bir mezhebüm yoḫ (Yetîm D., G. 100, M. 3).

Zühd ü taḫvāyı nidersin añup ey **şeyh** bize

Şîve-i ‘aşk ile ‘ālemde maḫabbet var iken (Yetîm D., G. 150, M. 7).

‘Aşḫ ile oḫunduġınca faşl u bāb-ı Mesnevî

Şevḫ ile raḫşa koyar her **şeyh** ü şābı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 2).

Ālāyiş-i dü-kevn ile ey **şeyh** virme el

Ālūdeyile eylemezın merḫabāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 5).

➤ **şeyh-i hāk-i pārs:** İran toprağı şeyhleri.

Rūm'dan dervişini bir cezbeyile celbdür

Şeyh-i hāk-i Pārs ü pīr-i Herāt'umdan ümīd (Yetīm D., G. 31, M. 10).

➤ **şeyh-i şöret:** şöretli, namı bilindik şeyh.

Şeyh-i şöret cū ridāsın eyleyüp şöret yükin

Tavḫ-ı şeytān gibi aldı boynına la'net yükin (Yetīm D., G. 158, M. 1).

❖ **şeytān:** Âdem'e secde etmediğı için cennetten kovulan, insanları Allah'ın emirlerine karşı kışkırtan, kötülüğe yönelten cin, iblis.

'Acele eyler işinde **şeytān**

Âdemī-naş olan itmez sür'at (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 23).

➤ **şeytanat eylemek [Kalıp İ.]:** şeytanlık etmek.

Şāf-dil ol melekiyyet demidür

Şeytanat eyleme yār âdemīdür (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 82).

❖ **şī'ār:** iz, belirti, işaret, nişan, ayırt edici iyi adet

Şī'ārı her kimüñ ṭayy-ı lisān oldı tufeyli ol

Şaḫın ammā ki şāḫib ṭaylasāna ser-fürü itme (Yetīm D., G. 166, M. 7).

Aḫsen olur çü ekzeb-i eş'ār

Şā'ire olmasun mı lāf **şī'ār** (Yetīm D., Mes. 2, M. 66).

➤ **şī'ār-ı ḫavf:** korku izi, nişanı.

Maḫām-ı emn ile mesrūr olanlar ḫürmeti ḫaḫḫı

Şī'ār-ı ḫavf ile cānum recā ehinden it yā Rab (Yetīm D., G. 10, M. 4).

❖ **şiddet:** bir güç, hareket veya kuvvetin derecesi.

şiddet-i aḫvāl-i dil: gönlün sıkıntılı, zorlu durumu.

Söyleme **şiddet-i aḫvāl-i dili** yārāna

Ṭaş atılmağa sezā olmadı mürğān-ı Ḥarem (Yetīm D., G. 125, M. 13).

➤ **şiddet-i rüzgâr:** rüzgarın şiddeti.

Ṭolsa ger ebr ile semā yağmaz

Şiddet-i rüzgâr ile yağmur (Yetîm D., K1. 23, M. 4).

❖ **şifâ:** derman, ilaç, deva.

Haste cānum **şifāsıdur** ol leb

Tîre gönlüm ziyāsıdur ol ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 3).

➤ **şifâ-yı cān:** can şifası, can ilacı.

Şifâ-yı cān iken ol leb buyurmaz ḥasteye emsem

Bilür tîmâr-ı bîmârı dimez ol gonçe-leb ammâ (Yetîm D., G. 4, M. 3).

❖ **şikâf:** yarık, yara.

Dir idüm bir zamân idi derūnumda nihāndur dil

Dirîgâ sînemüñ şimdi **şikâfindan** ‘ayāndur dil (Yetîm D., G. 122, M. 2).

❖ **şikâr:** av || sevgili/güzel.

Hayālî bāz-ı bāzū-yı belâğatdür **şikâr** almış

Yetîm anuñ gibi kuşlar uçurmuş bād-ı şarşardur (Yetîm D., G. 62, M. 3).

Bâl açup gözle **şikâruñ** didiler şâhîn-vâr

Zāğ-veş dimediler cîfe-i dehre konuñ (Yetîm D., G. 109, M. 3).

➤ **şikâr iden:** avlayan.

Ḳomaduğı yirden **idenler şikâr**

Faḫr sebeb oldu aña āşikâr (Yetîm D., Mes. 3, M. 15).

➤ **şikâr itmek [Kalıp İ.]:** avlamak

Şayd-ı murâda pençe şalup **ide** mi **şikâr**

Tercî-i penc Yetîm olup pençe-i hizebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 33).

Cevdet-i ṭab‘um Yetîm **idüp şikârın** ṭârz-ı ḥāş

Kebg-i fikr-i vādî-i eş‘ârî tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 13).

Ey gâzâlüm rakîb-i segden kaç

Nā-gehân **itmesün şikâr** şakın (Yetîm D., G. 146, M. 4).

➤ **şikār-ı neheng:** timsah avı.

Yā vāşıl-ı şadef yā **şikār-ı neheng** olur

Deryā-yı eşk-i dîdede pinhân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 3).

➤ **şikār olmak [Kalıp İ.]:** av olmak.

Elinden per açup şāhuñ iki şeh-bāz-ı derrende

şikārı oldu cevlan-gehlerinde çarḥ-ı gerdende (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 2).

❖ **şikāyet:** sızlanma, yakınma.

Yā Rab bu faqr ile neye varur ḥikāyetüm

Eflāke çıksa yiri degül mi **şikāyetüm** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 50).

Ravza-i şeyhe muḳābil yapılan küşecügün

Ḳapusu yok ki girem āh **şikāyet** Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 40).

❖ **şikenc:** büklüm, kıvrım.

Dil-i aḥbāba ḳullāb-ı maḥabbetdür 'izārında

Ki pertāb u **şikenc** oldu muḫarrā zülfi ḥamlarla (Yetîm D., G. 179, M. 4).

❖ **şikeste:** kırılmış, kırgın, incinmiş, kederli.

Şikeste pāre vü ḥayretde ḳaldum

Mesāfe ḳat'ına bir merkebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 11).

Def fütāde nāy dem-beste güsiste tār-ı çeng

Riḥte bāde **şikeste** şişe dürd-āşām mest (Yetîm D., G. 15, M. 10).

Yār ben it canluyı seng-i sitemden añmadı

Oldı gālib bu **şikeste** üstüḥāndan nā-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 8).

Bu deşt içinde bir ser-i Mecnūn var mıdur

Leylî iti öninde **şikeste** yalaḳ degül (Yetîm D., G. 124, M. 12).

➤ **şikeste-ḥāl:** kötü duruma düşmüş, perişan olmuş.

Şikeste-ḥāl Ferhād'un ciger pergālesidür hep

Degüldür lāleler yir yir ki seng-i ḥāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 5).

➤ **şikeste olmak [Kalıp İ.]:** kırılmak.

Hâtırı olsa **şikeste olmaz**

‘Āşıkun renc ü ‘anāsı çoqça (Yetîm D., Terkeb-bend 2, M. 77).

Dirîgâ münkesir gönlüm olupdur yârdan maḥrûm

Belî gözgü **şikest olsa** olur didârdan maḥrûm (Yetîm D., Mat. 9, M. 2).

❖ **şimden girü:** artık, bundan sonra.

Vâridât-ı vird ile hoş-hâl gördük zâhidi

Eylesün **şimden girü** derd ehline mızrâb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 4).

Dirlik buyise dirlügüme toymışam hemân

Şimden girü bu cismüm ola kût-ı kirm-i kabr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 30).

❖ **şimdi:** şimdi

Şimdi ḥubb-ı câh ile gavgâ olupdur şüfilik

Bâ’is-i cem’iyyet-i dünyâ olupdur şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 1).

Dir idüm bir zamân idi derûnumda nihândur dil

Dirîgâ sînemün **şimdi** şikâfından ‘ayândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 2).

Demler idi ki feyz-resân-ı cihân idüm

Şimdi su’âl eylemek oldu şinâ’atum (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 52).

Venedik seyfleridür tedbîr

Şimdi Andarya diyen ebterde (Yetîm D., Terkeb-bend 2, M. 136).

Hezârân ‘id ile sūr-ı sūr-efzâdan artuğdur

Cihânun **şimdiki** hâli ‘aceb zevk u şafâlardur (Yetîm D., Terkeb-bend 1, M. 20, 47, 48).

Kalduñ evşâf-ı leb-i cân-perver-i cânânede

Ey Yetîm ebsem ki **şimdi** bulduñ ağzuñ dâdını (Yetîm D., G. 202, M. 10).

Bir niçe dem âb-ı Rükân-âbâd’a beñzetdüm seni

Şimdi ey eşküm şat-ı Bağdâd’a beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 2).

Hüccâc-ı ‘aşka Ka’be-i küyün delilidür

Şimdi nişân-ı râh-ı beyâbân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 8).

Metā'-ı rāzı yoldaşdan şaķın ey zümre-i aħbāb
 Ĥarāmī **şimdi mi** hem-rāh olupdur kārban içre (Yetīm D., G. 191, M. 10).

Tekye-i deşt-i belāyı baña teslim itdi Ĥays
şimdi mi degdiği var ķardaşa ķardaş ocağı (Yetīm D., G. 197, M. 8).

❖ **şimşād:** şimşir ağacı || sevgilinin boyu.

Ĥanlara yunmuş boyanmış sinede ey tır-i dōst
 Lālezār içindeki **şimşāda** beñzetedüm seni (Yetīm D., G. 207, M. 6).

Selāmetle gelüp şıhhatde buldı cümle evlādın
 Ĥuşūşā seyr idüp gördi Ĥüseyn'ün ķadd-i **şimşādın** (Yetīm D., Mrb. 2, M. 18).

Her nihāl-i tāzeyi tahrik idüp bād-ı bahār
 Sāye-güster itdi cūyuñ 'ar'ara **şimşādını** (Yetīm D., G. 202, M. 8).

❖ **şināver:** yüzücü || dert, ateş denizinde yüzen âşık.

Ĥayālī bahr-ı fikretde neheng āsā **şināverdür**
 Yetīm ol bahr ka'ında yüzer ġavvāş-ı gevherdür (Yetīm D., G. 62, M. 1).

Gerdenümde tiğ-i pür-mevcin ki dil-ber gösterür
 Bahr-ı şür-engize düşmiş bir **şināver** gösterür (Yetīm D., Mat. 3, M. 2).

Bu bāhr içre **şināver** cünbişini
 İraķdan sākin-i sāhil ne bilsün (Yetīm D., G. 141, M. 9).

❖ **şir:** aslan || süt || cesur, yiğit, kahraman kimse.

şirdür pençe-i pür çeng ile çün tab'-ı Yetīm
 Neyler ol rengi ki sāz u seleb-i rübehdür (Yetīm D., G. 59, M. 9).

Ĥançer-i müjgānna bir çeşm-i āhūnuñ turup
 Sine germiş dil gibi bir **şir-i** merdüm var benüm (Yetīm D., G. 136, M. 6).

Oldı 'āşık tār-ı zülfeyn-i girih-gir ile zabt
şir iner olur ol iki zincir ile zabt der-kem (Yetīm D., G. 88, M. 2).

Ĥud'a vü ħilesin unutdı 'adū-yı rübāh
 Anlara görünicek **şir** kıyāfet Ĥapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 14).

Ağız birikdürüp didiler tanz ile baña

İller evinde lahm yiyüp **şir** olan gurāb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 8).

Muḥaşşal bu ki pîr-i 'aql-ı fa'al

Çarışup māder-i dehr ile çün **şir** (Yetîm D., K1. 36, M. 4).

➤ **şir-i māder**: ana sütü, aslan sütü.

Efendim kanumuz çün **şir-i māder**

Helâl olsun içersen kana kana (Yetîm D., G. 189, M. 3).

➤ **şir-i ner**: erkek aslan.

'Aşka yurt olduñ gönül tebdîr-i 'aklum neylesün

Ĥile-i rübāh sığmaz **şir-i ner** yatağına (Yetîm D., G. 176, M. 6).

❖ **şir**: şiir.

Şirini virdi Yetîm ey dil ḥarîdâr olana

Sayrefidür 'arz-ı cevher itdi bāzârın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 11).

Fāka vü faqr ile **şirüm** baña Şeh-nāme yeter

Naẓm-ı Firdevsî'yle vaşf-ı Peşen'den geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 9, 11).

Oқuyup çün ehl-i dil alur tesellisün Yetîm

Yiridür bu **şirüne** olsa laķab feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 10).

Ĥayret ocağıdur çün **şir-i** Yetîm-i pür-suz

Efsürde olup itmez tûmârı cer çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 9).

➤ **şir-i ḥasen**: güzel şiir.

Tab'a bu sūz u güdāz ile nezāket be Yetîm

Ĥüsrev'üñ naẓmıyile **şir-i ḥasen'dür** bā'is (Yetîm D., G. 21, M. 10).

❖ **şirār**: kıvılcım.

İḥtirāz it duḥān-ı āhumdan

Düşmesün küyuña **şirār** şaķın (Yetîm D., G. 146, M. 8).

❖ **Şirāz:** Şiraz şehri, İranlılar'ın anavatanı olan Fars bölgesinin -ki İran halkı ve dili de adını buradan alır- merkezinde bulunması, eski eserleri ve bozulmamış kent dokusuyla ayrıca çevresindeki bağlarıyla ve ünlü şaraplarıyla İran'ın en güzel ve en çok turist çeken şehirlerinden birisidir. Yüzyıllar boyunca bir kültür ve sanat şehri olarak bilinen Şiraz, 'İran'ın kültür başkenti' 'şairler şehri' ve 'güller şehri' gibi unvanlara sahiptir.

'Azm-i **Şirāz** u Buḥārā vü Semerkānd idelüm

Gel ḳalender olalum terk-i diyār eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 19).

❖ **şirin:** tatlı, şirin, hoş.

Çarḫ-ı mihmān küşe perhiz idüp aldanmayalum

Cerb ü **şirin** ni'metine didügince şunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 6).

❖ **Şirîn:** "Hüsrev ile Şirin" yahut "Ferhat ile Şirin" hikâyesinin kadın kahramanı.

Neydi ber-bād eylemek taḫt-ı esās-ı Hüsrev'i

İtmese Ferhād'ını **Şirîn** reh-i şir ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 8).

Dāmen-i küh-sāra düşdük şuriş-i **Şirîn** ile

Bir yaḳadan baş çıkarduk Kūh-ken-i miskîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 1).

Ḥurūş-ı Bî-sütün'ı şorma gel Pervîz-i Hüsrev'den

O şür-engîz-i **Şirîn**'i şorarsan Kūh keh'den şor (Yetîm D., G. 37, M. 4).

❖ **şirret:** edepsizce, kavga çıkararak, hırçın bir şekilde || utanmadan.

Bize bir rezli ḫavāle itmese

Ḳavli düşnām ola fi'li **şirret** (Yetîm D., Terkiḳ-bend 2, M. 28).

❖ **şişe:** ağzı dar ve uzun cam kap.

Def fütāde nāy dem-beste güsiste tār-ı çeng

Riḫte bāde şikeste **şişe** dürd-āşām mest (Yetîm D., G. 15, M. 10).

❖ **şişmek:** gerilip kabarmak, şişkin bir durum almak.

Hâl-i gürisneyi ne bilür sîr olan kişi

Şiḥhatdeki semirdi şanur görse **şişmişi** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 38).

❖ **şitâ:** kış.

Yaḥ-dân itdi ‘âlemi idüp **şitâ** şitâb

Sincâbî gör ki girdi yine cism-i âf-tâb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 1).

❖ **şitâb:** çabukluk, acele.

Cism-i pür-dâğ ile kuyuñda **şitâbumdan** benüm

Ḥayrete varup didiler kuleden kaplân aḡar (Yetîm D., G. 40, M. 7).

➤ **şitâb eylemek [Kalıp İ.]:** acele etmek, çabuk olmak.

Bu deşt-i pür-ḡaṡar ey dil degüldür cây-ı âsâyiş

Bu râh-ı hevlñâk içre sebük-pâ ol **şitâb eyle** (Yetîm D., G. 188, M. 6).

➤ **şitâb itmek [Kalıp İ.]:** acele etmek.

Yaḥ-dân itdi ‘âlemi **idüp** şitâ **şitâb**

Sincâbî gör ki girdi yine cism-i âf-tâb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 1).

❖ **şive:** güzellerin insana hoş gelen ve gönül fetheden tavrı, naz, edâ, işve || tarz, tavır.

➤ **şive-i ‘aşk:** aşkın işvesi, cilvesi.

Zühd ü taḡvâyı nidersin añup ey şeyḡ bize

Şive-i ‘aşk ile ‘âlemde maḡabbet var iken (Yetîm D., G. 150, M. 8).

➤ **şive-i reftâr:** salınarak yürüme, güzel yürüyüş.

Ḳadd-i ‘ar’arda **şive-i reftâr**

Berg-i sūsende ‘işve-i güftâr (Yetîm D., Mes. 2, M. 17).

❖ **şiven:** feryat, figan, yas, inleme, sızlama.

Vaḡt nâzik sözüümüz dūr u dirâz

Gehi **şiven** gehi âvâze-i sâz (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 114).

Raķib öldüğine yār itdi zārī

Ölüsi **şivenine** degse bārī (Yetîm D., Mat. 15, M. 2).

Yirleri **şiven** ü nālîşler ile ditredelüm

Gökleri inledeleüm virmek ile nāleye med (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 45).

➤ **şiven-i mâtem**: keder ve ümitsizlik feryadı.

Gül yüzüñsüz qara yaşlu görünür sünbül baña

Şiven-i mâtem gelür âvāze-i bülbül baña (Yetîm D., G. 9, M. 2).

➤ **şiven olmak [Kalıp İ.]**: matem, yas, feryat haline gelmek.

Tenedir nāy-ı tarabnāk ile bu bezm-i cihān

Pür iken ‘aşıkuñ eglencesi **şiven oldu** (Yetîm D., G. 212, M. 8).

❖ **şol**:

1. bu, şu, o, işaret sıfatı.

Bu ‘ālem-i şehādet içinde ‘ubūrumuz

Şol ‘āleme durur ki sinîn ü şühür yok (Yetîm D., G. 99, M. 8).

Āteşin āhı yıkardı felegi olmasa ger

Dīde-i terden aķan **şol** nemi dervîşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 12).

Şol gıdāyı ki saña şundi Cemālī be Yetîm

Rūh-ı Qudsī olamaz bir megesi ol ħanuñ (Yetîm D., G. 109, M. 9).

Şol şerār-ı tîşedendür tâbiş-i sūz-ı Yetîm

Kim anı Ferhād şaldı şūriş-i Şirîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 9).

Şol zamān içre ki Rodos’a ġazā niyyetine

Çıkdı ŋonanmayile itdi şalābet Qapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 17).

Şol kibāra olınan ħürmet ü ta‘zīm ile baķ

Baķma küççüklüğüne olmış idi şanı ‘azīm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 77).

Fehm-i aķdār itmeyen **şol** bī şu‘uruñ semtine

‘Āķil olan virmedi aķdāma refţār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 7).

2. şöyle, öyle, öyle bir.

Şol gazel kim iderin eşküm ile taħririn

Lāl olup kaldı zebānum idemen taħririn (Yetīm D., G. 142, M. 1).

Müdde'iler gözine tokunduğı demde Yetīm

Şol ğaribe döndi dūş ola kilābuñ 'aynına (Yetīm D., G. 172, M. 10).

İstemezin rızķ ile **şol** vüs'ati

Vire melālet lebeğav āyeti (Yetīm D., Mes. 3, M. 31).

❖ **şol deñlü [Kalıp İ.]**: o denli, o kadar.

Şol deñlü yüzüm üzre dökem kaħra-i hūnīn

Rūm'a gelicek la'l-i Bedaħşān ucuz olsun (Yetīm D., G. 149, M. 3).

❖ **şöhre-i şehr olmak [Kalıp İ.]**: şehirde şöretli olmak.(tanınmak, bilinmek).

Encümenlerde gezüp ħalvet iden sālīkler

Şöhre-i şehr olup şīt ü şadā sevmezler (Yetīm D., G. 50, M. 6).

❖ **şöhret**: her yerde herkesçe tanınma, meşhurluk, ün, san, nam.

Şeyh-i **şöhret** cū ridāsın eyleyüp **şöhret** yükin

Ṭavķ-ı şeyṭān gibi aldı boynına la'net yükin (Yetīm D., G. 158, M. 1).

❖ **şöyle**: öyle bir, o kadar çok.

Şöyle koyıldı gönül yağmāsına ğavğā-yı 'aşķ

Bir vilāyet almağa şan leşķer-i 'Osmān aķar (Yetīm D., G. 40, M. 5).

Pür-fūsūn-ı şī'r ile **şöyle** muķayyeddür Yetīm

Eylemez bu nev' ile ṭab'ın hezār efsūn bend (Yetīm D., G. 34, M. 9).

Seg raķībi tünd ider mey-gūn lebūñ keyfiyeti

Şöyle kim ilkā ider küfr ehline cengi şarāb (Yetīm D., G. 12, M. 6).

Düşdi küffār içine dehşet ü heybet **şöyle**

Şöyle çekdür gemiyi forsa idüp

Ḳala mürğ-ābī döküp bāl ü perin (Yetīm D., K1. 1, M. 21, 23).

❖ **şu:**

1. işaret sıfatı, şu.

Güş-vāre olur **şu** söz ki Yetîm

Çekdi ebnā-yı cinsüm aña kulağ (Yetîm D., G. 94, M. 9).

Şu nergis kim temāşā eyledüñ sen

Senüñçün ol da çeşm-i 'ibret ancak (Yetîm D., G. 102, M. 5).

Şu meclis kim ayak başmak diler pîr-i muğān anda

Sebük şalınmasun sâki şağın rıtl-ı girān anda (Yetîm D., G. 180, M. 1).

Gözi toyar **şu** üstüri ölmüş 'Arab gibi

Behr-i zağîre her kim evinde bakar başar (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 17, 49).

2. işaret zamiri.

Şu kim tekmi'l-i 'irfān eylemişdür

Çeküp kendüyi pinhān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 1).

Bu sînem zağmına gördüm dil-i āvāre yaşdanmış

Şu bir meczûba beñzetdüm ki girmiş gāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 2).

Tonanmāya delil olup yine fānūs-ı Hāyru'd-dîn

Şu deñlü garba 'azm itdük ki şarkı düşdi Anķona (Yetîm D., G. 182, M. 6).

İt gibi hır hır talaşdukça dirin

Kimse yok mıdur diye **şunlara** çıh (Yetîm D., K1. 33, M. 4).

❖ **şu'ā-ı gevher-i nā-yāb:** bulunmaz, nadir cevherin nuru.

Hilāl-āsā rikābında **şu'ā-ı gevher-i nā-yāb**

Cihanı kıldı nūrānī çü mihr-i çenber-i gerdün (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 27).

❖ **şu'arā:** şairler.

Şu'arā hayli içre efşah ola

Tiğ-ı elfāz ile müsellağ ola (Yetîm D., Mes. 2, M. 47).

➤ **şu'arā-yı kudemā:** eski büyük şairler.

Ey Cemālī şeh-i nazm oldı Yetimī salıyor

Şu'arā-yı kudemā ravzasına velveleler (Yetim D., G. 57, M. 10).

❖ **şüh:** açık meşrepli, şen ve hareketinde serbest, oynak, nazlı; neşeli (sevgili).

➤ **şüh olmak [Kalıp İ.]:** neşeli tavırlı, işveli olmak.

Evvel-i neş'e-i berş ile kişi

Şüh olup gerçi şetâretler ider (Yetim D., K1. 4, M. 2).

➤ **şüh u şeng:** afacan, mutlu, dertsiz, kaygısız.

Şüh u şengile olup şıgmaz iken dünyāya

Ḳabir itdi vaṭanı Pîr Meḥemmed Çelebî (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 53).

Tâb-ı meyden çihre gül gül **şüh u şeng** sîne çāk

Ol levend-i şifte destâri tenhâ avladum (Yetim D., G. 127, M. 5).

❖ **şu'le:** alev, ateş alevi.

İki şem'-i hüdâdur **şu'lesinde** cân u dil rüşen

Žiyâ vü pertevinde her gönül bir vâdî-i Eymen (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 59).

➤ **şu'le-i dâğ:** yaraların alevi.

Şu'le-i dâğum 'adem semtine olmışdur delil

Güm ider pervâneyi ger eylese irşâd şem' (Yetim D., G. 92, M. 7).

❖ **şür:** kargaşa, fitne.

Şür u şerden gelüñüz sığınalum Mevlâ'ya

'Ārif olup başumuz virmeyselüm gavğāya (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 1).

Hâl-i hindü la'l-i nābuñdan senüñ pür-fitnedür

Şür u şerden hâlî olmaz açsa bir zengi şarâb (Yetim D., G. 12, M. 8).

Pocalar orsa varur çeynetmez

Añlayanlar ṭalazuñ **şür** u şerin (Yetim D., K1. 1, M. 6).

➤ **şūr-ı dehr:** dünya karışıklığı, kargaşası, heyecanı.

Âşub u **şūr-ı dehr** ile ey dil huzūr yok

Pürdür ğumūm-ı hādise cāy-ı sürūr yok (Yetīm D., G. 99, M. 1).

❖ **şūr-engiz:** gürültü koparan, kargaşa çıkaran.

Hurūş-ı Bī-sütūn'ı şorma gel Pervīz-i Hüsrev'den

O **şūr-engiz-i** Şīrīn'i şorarsan Kūh keh'den şor (Yetīm D., G. 37, M. 4).

❖ **şūrīde:** çılgın, perişan, tutkun, düşkün.

Bir perī sevdāsıyile cānı şeydā eyledüm

'Akl-ı pür âşüfteyi **şūrīde** rüsvā eyledüm (Yetīm D., G. 129, M. 2).

➤ **şūrīde olmak [Kalıp İ.]:** karmakarışık ve perişan olmak.

Gördi dil çün zülf-i pīç-ā-pīçüñi

Hāli **şūrīde olup** sevdādadur (Yetīm D., G. 58, M. 4).

❖ **şūriş:** kargaşalık, karışıklık.

➤ **şūriş-i 'aşk:** aşk kavgası, kargaşası.

Ne kadar bī-ser ü pā vālih ü şeydāları

şūriş-i 'aşk ile başındaki ğavġāsına yūf (Yetīm D., G. 97, M. 4).

Bī-derd olana **şūriş-i 'aşkuñdan** añma hiç

Nā-dān içinde söyleme 'irfān hikāyetin (Yetīm D., G. 139, M. 3).

❖ **şübhe:** bir hususla ilgili gerçek veya doğrunun ne olduğuna kesin biçimde karar verememe durumu, bu kararsızlıktan doğan ve tam bir hüküm vermeyi engelleyen tereddüt, kuşku.

Hüsni ile Yūsuf olacağına **şübhe** yok idi

Degmiş olsaydı eger Mısr-ı hayāta 'alemi (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 65).

❖ **şühür:** aylar.

Bu 'ālem-i şehādet içinde 'ubūrumuz

Şol 'āleme durur ki sinīn ü **şühür** yok (Yetīm D., G. 99, M. 8).

❖ **şükûfe:** çiçek, çiçekler.

Vire bahâr müjdelerin cünbiş-i şabâ

Bezme nihâl-i tâze **şükûfe** nisâr ola (Yetîm D., G. 167, M. 6).

❖ **şümâr olmak [Kalıp İ.]:** sayılmak.

Gelmez hisâba dilde olan ğuşşa vü ğumûm

Emvâc-ı Bahr-ı Kuzüm'e **olmaz şümâra** hiç (Yetîm D., G. 23, M. 4).

❖ **şûrb-i bâde:** şarap içmek.

Qısmet oldukça zâhide rûze

Qısmetün **şûrb-i bâde** oldı göñül (Yetîm D., G. 120, M. 6).

❖ **şûriş-i şîrîn:** Şirin'in telaşı.

Dâmen-i küh-sâra düşdük **şûriş-i Şîrîn** ile

Bir yaqadan baş çıkarduk Kûh-ken-i miskîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 1, 10).

T

❖ **tā:**

1....sin diye.

Görinürden be görünmez çokdur

Çartıya bak seçesin **tā** hâcerin (Yetîm D., K1. 1, M. 10).

2.-den beri.

Tā olunca neberd-i İsmâ'îl

Ki neberd olmaz ol neberde 'adîl (Yetîm D., Mes. 2, M. 95).

3... incaya kadar.

Rütbet-i şeyh-i Cemâlî'yi Yetîmî bekle

Tā Hâk'ûn emri irüp mesken idince lahdi (Yetîm D., G. 203, M. 10).

Mest-i bed-nâm olmadum **tā** olmayınca sâkîya

Pâre-i bağrum kebâbum eşk-i hūnînüm mülüm (Yetîm D., G. 137, M. 9).

4.bir şeyin bulunduğu, başladığı veya sona erdiği yeri yâhut zamânı anlatırken söze mübâlağa katar.

Hüdâ **tā** haşre dek muhkem idüp yıkmaya bünyâdın

Ciger-güşen yüzün gördün hezârân minnet Allâh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 19).

5.artık || bundan sonra.

Defe gel sille muṭrib gūşmâl it

Senüñle ola **tā** dem-sâz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 6).

Çalma gel 'âlem-i âb u gilde

Kederi **tā** koma cân u dilde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 96).

6. "-de, -da" bağlacı.

Gel selef silkine sâlik münselik

Olgör **tâ** olasın hayr-ı halef (Yetîm D., G. 96, M. 6, 7).

Hürde-bîn olmaz hured **tâ** olmaya

Mâlik-i fehvâ vü ma'nâ-yı daķık (Yetîm D., G. 101, M. 5).

Gel Cemâlî gibi varlık ınını ıarh eyle

Ey Yetîm eyleye **tâ** kim seni ifnâ kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 12).

Didüm mu'abbire bu hâbı itmedi ta'bîr

Beşâset ile baña dimeyince **tâ** müjde (Yetîm D., G. 175, M. 6).

Ketm eyle râz-ı 'aşkı mühr-i sükût urup **tâ**

İre sürüş-ı ğaybuñ cân ğuşma peyâmı (Yetîm D., G. 201, M. 5).

Tâ hitâb-ı elesti ğuş itdüm

Didüm ol demde her belâya belî (Yetîm D., G. 195, M. 5).

Tekye-ĝâh-ı 'aşka dervîşâne gel şâhum ki **tâ**

'Aşķ meşķ ide senüñle bu dil-i abdâlumuz (Yetîm D., G. 64, M. 9).

Şüfî meyl itmez leb-i yâra hıatı **tâ** gelmeye

Ey Yetîm eblehdür ol hâlvâyı bî-dûd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 9).

❖ **tâ ki:** ne zaman ki.

Nîk ü bed endîşeden ey mey-fürüş eyle hâlâs

Tâ ki ben meste ola mey-hâne künc-i 'âfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 8).

Ehl-i tecrîd ol yüri ĝavvâş-vâr

Tâ ki gevher vire bu baħr-ı 'amîķ (Yetîm D., G. 101, M. 4).

Muzmahil eyle gider şüret emârâtını sen

Tâ ki temyîz olına ma'nî-i emr-i mübhem (Yetîm D., G. 125, M. 10).

Ķand-i telaţţufuñlâ beni besle dâyimâ

Bezmünde **tâ ki** tütî-i şîrîn-keâm olam (Yetîm D., G. 132, M. 8).

Pür-süz **tā ki** olmaya divān u defteri

Şayman hisābā şā'ir-i rengin-edāyı ben (Yetim D., G. 148, M. 13).

Cemālī nāmını sebt it Yetimī **tā ki** eş'aruñ

Zamāne levḥ-i sīmīne yaza altun kalemlele (Yetim D., G. 179, M. 13).

❖ **ta'ab itmek [Kalıp İ.]**: sıkıntı, zahmet, eziyet etmek.

Mütevelli söz itmeyüp işgā

Yoğ yire kendüme **ta'ab itdüm** (Yetim D., K1. 3, M. 14).

❖ **ta'accüb**: şaşma, şaşma kalma.

Ta'accübdür ki varup şatayın dir

Der-i germ-ābede bu 'aql ile gil (Yetim D., K1. 5, M. 5).

❖ **ta'addi**: hakkaniyetli.

Yıkdı bād-ı ecel ol ar'ar-ı mevzūnı meded

Berg ü bārını bulup itdi **ta'addi** bī-ḥad (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 38).

❖ **ta'alluḥ**: ilgisi olma, ait olma.

Bundan a'lā vü laṭif olmaya reftār ü reviş

Görene reng-i **ta'alluḥ** olā āzād gönül (Yetim D., G. 119, M. 14).

❖ **ta'attuş eylemek [Kalıp İ.]**: susama.

Ḳo efkārı **ta'attuş eyleme** aḥbārdan gel geç

Ḥayālāt u serāb u bir ḳurı efsānedür dünyā (Yetim D., G. 5, M. 7).

❖ **ṭab'**: tabiat, mizaç, huy.

Gürbe-veş mūş-ı pelīde şalmaz

Ṭab' kim ola ḡazanfer-şavlet (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 22).

Yetim ögdül murād ise yarag it raḥşını **tab'uñ**

'Alef hār olsa meydān almaḡa itmez feres cünbiş (Yetim D., G. 78, M. 13).

Bu neheng-i **ṭab'** ile biz ey Yetim

'Umḳı yoğ deryā-yı 'ummān gelmişüz (Yetim D., G. 63, M. 15).

Nazm meydânında ey **ṭab'um** semendi menzil al
Ehl-i dil taḥsînidür bu yolda çün ögdül baña (Yetîm D., G. 9, M. 9).

Pür-füsûn-ı şî'r ile şöyle muḳayyeddür Yetîm
Eylemez bu nev' ile **ṭab'ın** hezâr efsûn bend (Yetîm D., G. 34, M. 10).

Nerm revkiler ider **ṭab'um** semendi sebzedede
Râh-ı seng-i ḫârede añup sifâli ḳalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 7).

➤ **ṭab'ı güher-pâş:** cevher saçan ışıḳ yaratılışlı.

Menba'-ı ehl-i şafâdur her diyâr ammâ Yetîm
Rûm gibi olmaya **ṭab'ı güher-pâş** ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 10).

➤ **ṭab'ı nükte pervâz:** nükteli söz söyleme kabiliyetli.

Câmî-i şevḳ peymâ işitse keyfiyyetüm
Şâbâş idüp diyeydi ey **ṭab'ı nükte pervâz** (Yetîm D., G. 66, M. 6).

➤ **ṭab'-ı laṭîf:** ince, kibar mizaç yaratılışlı.

Kethüda Beg ki o ḫulk-ı ḫâsen ü **ṭab'-ı laṭîf**
Fehm ider anda niçe farṭ-ı şecâ'at Ḳapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 29).

➤ **ṭab'-ı pâk:** temiz, saf, katıksız yaratılış.

Çün Cemâlîlerdenüz lâyıḳ degüldür meyl ide
Ey Yetîmî zîşte vü murdâra **ṭab'-ı pâkümüz** (Yetîm D., G. 70, M. 12).

➤ **ṭab'-ı selîm:** tertemiz, arınmış huylu; yaratılışlı.

Emrûñ ile nola olursa yiri Dâr-ı Selâm
Emrûñe lâ dimedi bir kezin ol **ṭab'-ı selîm** (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 76).

➤ **ṭab'-ı süḫan-senc:** parlak, güzel sözden anlayanlar.

Pence uzadur ḫamselere her ḡazelüm çün
Ey **ṭab'-ı süḫan-senc** söz az olsun öz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 8).

➤ **ṭab'-ı Yetîm:** Yetîm yaratılışı, huylu.

Şirdür pençe-i pür çeng ile çün **ṭab'-ı Yetîm**

Neyler ol rengi ki sâz u seleb-i rûbehdür (Yetîm D., G. 59, M. 9).

Dürr-i şeh-vâr ile pür bir bahrdür **ṭab'-ı Yetîm**

'İkd-ı lü'lüyile ey gencînesi ârâste (Yetîm D., G. 171, M. 9).

'İkd-ı lü'lü bezi ider **ṭab'-ı Yetîm**

Râygân olur gibi deryâda dür (Yetîm D., G. 58, M. 9).

❖ **tâb:** güç, kuvvet, takat || sıcaklık, harâret

Tâbma döymeye külli kül ola kevn ü mekân

Zâhir olursa eger sūz-ı derûnum yâ Rab (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 19).

➤ **tâb-ı hicrân:** ayrılık ateşi.

Püte-i gamda zer-i hâliş iden 'uşşâkı

Tâb-ı hicrân ile ol sîm bedendür bâ'îş (Yetîm D., G. 21, M. 6).

➤ **tâb-ı mey:** şarabın ateşi, harareti.

Tâb-ı meyden çihre gül gül şūḥ u şeng sîne çāk

Ol levend-i şifte destârı tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 5).

❖ **tab'a:** kitap, dergi vb. basma, bir kitabın her defaki baskısı.

Tab'a bu sūz u güdâz ile nezâket be Yetîm

Hüsrev'ün nazmıyile şîr-i ḥâsen'dür bâ'is (Yetîm D., G. 21, M. 9).

❖ **ṭab'ı:** güzellik, tazelik.

Bi-ḥamdi'llâh yine ecrâm-ı eflāk

Ḳılup **ṭab'ı** 'anâşır birle el bir (Yetîm D., K1. 36, M. 2).

❖ **tâbî:** birinin emri altında bulunan, onun hâkimiyeti altında olan, bağlı.

Bu menzilde Hüdâ emrinsiz itmez bir meges cünbiş

Ki deryâ mevcine **tâbî'dür** eyler ḥâr u ḥas cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 2).

❖ **ṭabī'at:** bir kimsenin davranışlarına yön veren yaratılışı, huy, meşrep, mizaç.

Ki **ṭabī'at** olur ṭabī'atdan

Nik ü bed her ne görse ey hoş-ḥū (Yetîm D., K1. 8, M. 3).

❖ **ṭabīb:** hekim, doktor.

Derd-i 'aşk ile Yetîm olmuş iken dil-ḥaste

Diñ **ṭabībe** gelüben derde devā eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 14).

Ġamuñ yir dirilür bir ḥasteyin bālîn-i miñnetde

Buyurma ey **ṭabībüm** gel ölümlü ḥasteye perhîz (Yetîm D., G. 71, M. 6).

➤ **ṭabīb-i hāzık:** işinin ehli olan doktor.

Ġam marîzinüñ **ṭabīb-i hāzık**dur mey-fürüş

Gel yetiş ey ḥaste-dil dārü'ş-şifādan şerbet al (Yetîm D., K1. 35, M. 3).

❖ **ta'bîr:** ifâde, anlatım.

➤ **ta'bîr eylemek [Kalıp İ.]:** (rüyâ) yorma, yorumlama.

Bu 'aceb vâkı'adur kim yārân

Cem olup **eyleyemezler ta'bîr** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 8).

Ḥābda girmiş idüm beyt-i Ebî Derdā'ya

Ḥānmānsızlık ile **eylediler ta'bîrin** (Yetîm D., G. 142, M. 6).

➤ **ta'bîr itmek [Kalıp İ.]:** (rüyâ) yorma, yorumlama.

Didüm mu'abbire bu ḥābı **itmedi ta'bîr**

Beşâset ile baña dimeyince tâ müjde (Yetîm D., G. 175, M. 5).

❖ **tābiş-i sūz:** yangın ışığı, ızdırıp parlaklığı.

Şol şerār-ı tîşedendür **tābiş-i sūz-ı** Yetîm

Kim anı Ferhād şaldı şūriş-i Şîrîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 9).

❖ **ṭabl:** davul.

Ṭabl u rāyet şaf-ı sipāh ile

Bār u ben-gāh-ı pād-şāh ile (Yetîm D., Mes. 2, M. 89).

Berāy-ı evn-i şeh-zāde nefir ü **ṭabl** u kūs u zebḥ

Serāy-ı 'iṣret-engizi maḳām-ı dest-ḥiz itdi (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 41).

➤ **ṭabl-ı beṣāret:** müjde davulları.

Feth ü nuṣretler olup **ṭabl-ı beṣāret** çalalum

Gel ṭonanmāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetim D., Mrb. 1, M. 19).

❖ **tābūt:** ölü taşınan insan bedeni boyutundaki sandık.

Bir taht olur mı pāye-i **tābūt** olmaya

Bir kaşır olur mı şeş-cihetinde kuşūr yok (Yetim D., G. 99, M. 5).

❖ **tāc:** taç, hükümdarların başlarına giydikleri mücevherli ve kıymetli taşlarla süslü başlık.

Terk-i ser eylediler ṭavḳ-ı 'ubūdiyyetde

Baş açık yalın ayak **tāc** u ridā sevmeler (Yetim D., G. 50, M. 8).

Cemālī terk-i tāc ile Yetimī ser-firāz oldu

Yürü ol terk ile sen de başılma penbe-i **tāca** (Yetim D., G. 173, M. 12).

➤ **tāc-ı Bektāṣī:** Bektaşilik tacı.

Tāc-ı Bektāṣī gehi tāc-ı ḳalender urınur

Nice kisve urınursa ḳo urınsun abdāl (Yetim D., G. 118, M. 3).

➤ **tāc-ı ḳalender:** tepesinde düğme olmayan ve dilimleri dıştan dikişli bulunmayan, kubbesi oniki, lengeri dört dilimli taç.

Tāc-ı Bektāṣī gehi **tāc-ı ḳalender** urınur

Nice kisve urınursa ḳo urınsun abdāl (Yetim D., G. 118, M. 3).

➤ **tāc-ı tecrīd urınmak [Kalıp İ.]:** tecrit(Dünyâya âit şeylerden vazgeçerek gönlünü Allah'a bağlama, kalbi mâsivâdan arındırma) tacını takmak.

Her 'abā-pūş bize 'arz-ı riyā eylesün

Tāc-ı tecrīd urınup çün ü çirā eylesün (Yetim D., G. 154, M. 2).

❖ **tācir-i deşt-i cünün:** çılgınlık, delilik çölünün taciri.

Olmaz idüm **tācir-i deşt-i cünün** Mecnūn gibi

Ger seg-i Leyli pelāsi olmasa kālā baña (Yetīm D., G. 6, M. 3).

❖ **tafşil:** ayrıntılı ve geniş açıklama.

Ƙo **tafşili** Cemālī'den Yetīmī

İşitdünse eger icmāl-i 'aşkı (Yetīm D., G. 205, M. 11).

❖ **tağ:** dağ.

'Aşk-ı Şirīn ile cān virdükde miskīn Kūh-ken

Tağdan bālīni şahırādan firāşı var imiş (Yetīm D., G. 77, M. 4).

Tişe-i himmetümde ey Ferhād

Rīzedür Bī-sütūn didükleri **tağ** (Yetīm D., G. 94, M. 6).

Gitmedi velvele vü şit ü şadāsı dehrūñ

Tağları inleledi nāle-i Ferhād gönül (Yetīm D., G. 119, M. 6).

Rahm-ı Perviz olmadı Ferhād-ı bī-dil hālīne

Tağlar feryād eylerken dil-i sengin ile (Yetīm D., G. 168, M. 8).

Mecnūn'ı deşte gönderüp uzağa şaldılar

Ferhād'ı sürdiler yokuşa **tağa** şaldılar (Yetīm D., G. 60, M. 2).

❖ **tağılmak:** dağılmak || savrulmak.

Neşāt irdi kudūminden **tağıldı** guşşa vü kaygu

Ciger-güşen yüzün gördün hezārān minnet Allāh'a (Yetīm D., Mrb. 2, M. 31).

Āteş-i 'aşk ile yandım yetiş ey yārān-ı eşk

Tağılup bād-ı fenādan yile varmadın külüm (Yetīm D., G. 137, M. 4).

❖ **tağıtmak:** savurmak (saç).

Tağıtdukça ruhuñda bād zülfüñ

Perākende olur efkār derdā (Yetīm D., G. 7, M. 7).

❖ **taḥfif**: hafifletme, kolaylaştırma.

➤ **taḥfif eylemek [Kalıp İ.]**: hafifletmek, kolaylaştırmak.

‘Āleme ‘uryān gelen ‘uryān gider Yetīm

Bu fenā yolında **taḥfif eyledi** rihlet yükün (Yetīm D., G. 158, M. 14).

➤ **taḥfif itmek [Kalıp İ.]**: hafifletmek, kolaylaştırmak.

Biz sebük bārān ile pā-dāş olmazduk bu gün

Üstümüzden ırmasak **taḥfif idüp** eskālümüz (Yetīm D., G. 64, M. 6).

Yol be-gāyet sa‘bdur geçmez sebük-bār olmayan

‘Ākil olan cüst olup **taḥfif itsün** bārını (Yetīm D., G. 199, M. 10).

❖ **ṭahr**: temizlik.

Ruḥlaruñ āyāt-ı ḥaṭṭı pāk ṭutsun k’oldı çün

Ṭahr ile mess eylemek mü’mintlere Qur’ān’ı farz (Yetīm D., G. 85, M. 6).

❖ **taḥrīk**: kışkırtma, harekete geçirme.

Ol nihāl-i tāzeyi **taḥrīk** için

Şalmuşam bād-ı şabāyı sū-be-sū (Yetīm D., G. 164, M. 5).

➤ **taḥrīk itmek [D]**: harekete getirmek, hareket ettirmek.

Her nihāl-i tāzeyi **taḥrīk idüp** bād-ı bahār

Sāye-güster itdi cūyuñ ‘ar’ara şimşādımı (Yetīm D., G. 202, M. 7).

❖ **taḥrīr**: yazma, kaleme alma.

Zerd olan berg-i ḥazān üzre kızıllık be Yetīm

Eşk-i ḥün-ābeyile çihrede **taḥrīrümdür** (Yetīm D., G. 42, M. 10).

Şol ḡazel kim iderin eşküm ile **taḥrīrin**

Lāl olup ḡaldı zebānum idemen taḥrīrin (Yetīm D., G. 142, M. 1).

‘Aşḡ etvārını taḥrīr idemez ḡaldı Yetīm

Bārī **taḥrīre** gelen defter ü dīvāndan işit (Yetīm D., G. 17, M. 14).

➤ **tahrîr eylemek [Kalıp İ.]:** yazmak, çizmek.

Yüri bir güşeyi ta'mîr eyle

Der ü dîvârını **tahrîr eyle** (Yetîm D., Mes. 4, M. 10).

➤ **tahrîr itmek [Kalıp İ.]:** yazmak, çizmek.

Şol gâzel kim **iderin** eşküm ile **tahrîrin**

Lâl olup kaldı zebânum idemen taḫrîrin (Yetîm D., G. 142, M. 2).

➤ **tahrîr olmak [Kalıp İ.]:** kaleme alınmak, yazılmak.

Ayağūñ toprağına 'arz-ı faḫîr

Oldi ḫûn-ı ciger ile **tahrîr** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 2).

❖ **taḫşîl-i ma'ârif eylemek [Kalıp İ.]:** ilim edinmek. İlim öğrenmek veya öğretmek için çalışmak.

Kesrete düşme göñül güşe-i vaḫdet var iken

Eyle taḫşîl-i ma'ârif yüri fırsat var iken (Yetîm D., G. 150, M. 2).

❖ **taḫsîn:** övgü, aferin, takdir.

Naẓm meydânında ey ṭab'um semendi menzil al

Ehl-i dil **taḫsînidür** bu yolda çün ögdül baña (Yetîm D., G. 9, M. 10).

➤ **taḫsîn itmek [Kalıp İ.]:** beğenmek, takdir etmek.

Dirdi **taḫsîn idüp** Cemâlî eger

Bu ḫayâlâtı görse ḫaḫ budur (Yetîm D., G. 52, M. 19).

İtdi gülgünü varaḫ üzre şarîr

Reng-i ruḫsâra **idüp taḫsîn** kalem (Yetîm D., G. 130, M. 8).

❖ **taḫt:** taht, hükümdarların resmen oturdukları büyük sandalye yahut koltuk, makam

|| hükümdarlık; padişahlık makamı.

Bir **taḫt** olur mı pây-e-i tâbût olmaya

Bir ḫaşr olur mı şeş-cihetinde ḫuşûr yoḫ (Yetîm D., G. 99, M. 5).

Neydi ber-bād eylemek **taht-1** esās-ı Hüsrev'i
İtmese Ferhād'ını Şîrîn reh-i şîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 7).

❖ **taht-gāh**: hükümdar tahtının bulunduğu yer, başşehir, pâyitaht.

Güzellik **taht-gāhnuñ** ser-āmed pād-şāhısın
Turursañ kişver-i cānı nola hayl ü haşemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 5).

❖ **ṭāk**: kubbe.

Salṭanatı bî-hūde vaz' u tumṭurākı suhredür
Kerr ü ferr ü haşmeti **ṭāk** u revākı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 2).

➤ **ṭāk-1 kistrā**: Kısra kubbesi. (yüksekliği ve ihtişamıyla anılan sâsânî sarayı ve kemeri).

Ṭāk-1 Kistrā yapıldı k'oldı tamām
Perde-dār oldı 'ankebūt hemān (Yetîm D., K1. 20, M. 1).

➤ **ṭāk-1 minā**: mavi gök kubbe.(gökyüzü).

Ṭāk-1 minādan Yetîm eyle haşer bir kimseye
Olmadı bu pür-ḥalel kâşāne künc-i 'āfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 9).

Ṭāk-1 mināyı 'aceb mi iniletse nāle
İñledür kühı daḥı olmuş iken ḳalbi ḥacer (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 33).

➤ **ṭāk-1 mu'allā**: yüce, ulu kubbe.

Çünkü ber-bād olacaḳdur nola dirsem çarḥa
Zînet-i encüm ile **ṭāk-1 mu'allāsına** yūf (Yetîm D., G. 97, M. 10).

❖ **taḳarrub**: yaklaşma, yakınlaşma. Allah'a yaklaşma anlamında kullanılmıştır.

Göñül gayriyi ḳo Allāh ile ol
Taḳarrub bul yūri ol şāh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 2).

❖ **ṭākat**: güç, kuvvet, derman.

Gayra **ṭākat** mi olur gayretümüzden dir iken
Yār kūyına güzer bād-ı şabā eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 11).

➤ **tākat-ı beşer:** insanın kudreti, kuvveti.

Altı nefer kimesnelerüñ lîk rızkına

Güşîşdedür degül bilürin **tākat-ı beşer** (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 22).

❖ **taḳayyüd:** kayıtlı bulunmak || bağılı olmak.

Faḳr u fāḳa **taḳayyüd-i** evlād

Diler îmānum ideler ber-bād (Yetîm D., Mes. 2, M. 109).

❖ **tāklîd itmek [D]:** belli birine veya bir şeye benzemeye veya benzetmeye çalışma || eşit, denk tutma.

Giydürelden baña bu ḳalb-i mücellā kepenek

Baña **tāklîd idüben** giydi mürâyā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 2).

❖ **taḳrîr itmek [Kalıp İ.]:** anlatmak, açıklamak, ifade etmek.

‘Aşḳ etvārımı **taḳrîr idemez** ḳaldı Yetîm

Bārî tahrîre gelen defter ü dîvāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 13).

Güş u hüş ile iderseñ işḡā

İdeyin ‘izz-i ḥuzūra **taḳrîr** (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 4).

❖ **taḳvā:** Allah korkusu ile Allah’ın yasakladığı şeylerden, önce şirkten, sonra da günahattan, günah ve haram olması ihtimâli bulunan şüpheli durumlardan, gereksiz şeylerden korunma, sakınma.

Zühd ü **taḳvāyı** nidersin añup ey şeyḡ bize

Şîve-i ‘aşḳ ile ‘ālemde maḥabbet var iken (Yetîm D., G. 150, M. 7).

❖ **taḳvîm-i aḥsen:** en güzel zaman.

Mir‘āt-ı mü‘min oldı çü mü‘min Yetîm gel

Taḳvîm-i aḥsene nazār idüp baḳa baña (Yetîm D., G. 1, M. 10).

❖ **ḫalāk:** boşamak, boşanmak.

Merd iseñ ferd ol muḳayyed olma iḫlāk isteyüp

Ḳaḫbe dünyānuñ nikāḫı vü **ḫalākı** suḫredür (Yetîm D., G. 38, M. 8).

➤ **ṭalāk-ı selāse:** bir sözü üç kere veya daha fazla sayı söyleyerek, erkeğin zevcesini (hanımını) boşaması.

Zen-i dünyāya iki bir dime

Vir **ṭalāk-ı selāseyi** merd ol (Yetîm D., K1. 13, M. 2).

❖ **ṭalan itmek [Kalıp İ.]:** yağmalamak.

Nehb ü ğāretler ile Pulya'yı vîrān idelüm

Geçüp andan öte İspanya'yı **ṭalan idelüm** (Yetîm D., Mrb. 1, M. 14).

❖ **ṭalaz:** büyük ve kabarık dalga.

Pocalar orsa varur çeynetmez

Añlayanlar **ṭalazuñ** şūr u şerin (Yetîm D., K1. 1, M. 6).

❖ **ṭaleb itmek [Kalıp İ.]:** talep etmek, istemek, arzulamak.

Arz-ı ḥālî-i vakfî mekseb için

Ecr mislin virüp **ṭaleb itdüm** (Yetîm D., K1. 3, M. 10).

Kimseye şahñ-ı çemen olmadı çün cāy-ı ṭarab

Kim ola kim **ide** bu gūşe-i aḥzānı **ṭaleb** (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 14).

❖ **ṭālî':** kısmet, baht, talih.

Ṭālî'üm oldu müsā'id ayırup aġyārdan

'Ahdine ṭurmaz o bî-iḳrārı tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 7).

Beni bezminde cānānuñ girān-cān eyleyen **ṭālî'**

Beni ol bezm-i pür remz içre nā-dān eyleyen **ṭālî'** (Yetîm D., G. 93, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Ḳuvvetde eyledi kiminüñ **ṭālî'in** felek

Za'f üzre eyledi kiminüñ çarḥ-ı gerdişi (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 41).

❖ **ṭālîb:** isteyen, arayan, talep ve arzu eden; mürit.

Var iken fikr-i sivā gel çekme ey **ṭālîb** emek

Ehl-i tevḥîd olmaġa mā-dün-ı ḥaḳ gitmek gerek (Yetîm D., G. 111, M. 1).

Zir ü bālāya bakup olma muḳayyed **ṭālîb**

Virmek isterseñ eger kendüzünü iṭlāḳa (Yetîm D., G. 183, M. 7).

Fenā bezmine ey **ṭālib** eger yol varmak isterseñ

Gözüñ yaşın şarāb idüp cigercüğüñ kebāb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 7).

➤ **ṭālib-i cānāne**: sevgili talibi.

Naḳd-i cān virdüm metā⁴-ı vaşlın aldum rāygān

Ṭālib-i cānāneden bāzārı tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 10).

➤ **ṭālib-i ḥikmet**: bilgelik, hakikat talibi.

Ḳışş-a gülşeni gel mürğ-ı hoş elhāndan işit

Ṭālib-i ḥikmet iseñ ḥikmeti Lokmān'dan işit (Yetîm D., G. 17, M. 2).

➤ **ṭālib-i iksîr**: iksirin talibi, iksiri isteyen.

Hāk-i pāyinden uman dîde-i müştāk için

Didi ol sîm-beden **ṭālib-i iksîrümdür** (Yetîm D., G. 42, M. 4).

➤ **ṭālib-i mā**: su bekleyen, isteyen, talep eden.

Zāt-ı Hāḳ envārına müstāgraḳ iken rāğibuz

Baḫr içinde **ṭālib-i mā** oldığı gibi semek (Yetîm D., G. 111, M. 4).

➤ **ṭālib olan [Kalıp İ.]**: talep eden, bekleyen, isteyen kişi.

Maşrafına rāğib olur ehl-i dil

Ṭālib olan zātına olur ḥacil (Yetîm D., Mes. 3, M. 30).

➤ **ṭālib-i yek-cihet olmak [Kalıp İ.]**: fikir birliği sağlamaya istekli olmak.

Sen ü ben 'ālemi bildüm ikilik rengiyimiş

Ṭālib-i yek-cihet oldum sen ü benden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 4).

❖ **ṭalmak**: (deniz, göl, vb) dalmak.

Faḳr ile pā-der-gil olup ḳalmışam

Guşş vü ḡam lüccesine **ṭalmışam** (Yetîm D., Mes. 3, M. 18).

Ḥayāt şuyına **ṭalıp** ḳo ölsün İskender

Gönülde bul yüri Ḥızr'uñ be Āb-ı Ḥayvān'ın (Yetîm D., G. 144, M. 11).

❖ **tamām**: tamamen, bütünüyle, baştan başa || "Tamam oldu." ifadesini pekiştirmek amacıyla kullanılmıştır.

Çavl ile itdi baña gerçi isa'et Çapudân

Lik fi'linde **tamām** itdi işâbet Çapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 2, 9).

Ṭâq-ı Kistrâ yapıldı k'oldı **tamām**

Perde-dâr oldı 'ankebût hemân (Yetîm D., K1. 20, M. 1).

➤ **tamām kılmak [Kalıp İ.]**: tamam etti.

Cân u dil kişverini **kıldı** zabt itdi **tamām**

'Aşka nice dimeyem şâh-ı cihân-girümdür (Yetîm D., G. 42, M. 5).

❖ **ta'mîr**: onarma.

Yetîm el çek nedür bu âb u gil **ta'mîrine** gūşîş

Özüñ virâne kıl çün menzil-i virânedür dünyâ (Yetîm D., G. 5, M. 9).

Kime mi'mâr didükse gedüğünde çodı taş

Gördüñüz mi bu yıkık gönlümüzün **ta'mîrin** (Yetîm D., G. 142, M. 4).

➤ **ta'mîr eylemek [Kalıp İ.]**: onarmak; imar etmek.

Yüri bir gūşeyi **ta'mîr eyle**

Der ü dîvârını taḥrîr eyle (Yetîm D., Mes. 4, M. 9).

➤ **ta'mîr olmak [Kalıp İ.]**: onarılmak, düzeltilmek, yenilenmek.

Gönlümüñ sırça sarâyın yıkduñ

Gitdi **olmaz** bu ḥarâbe **ta'mîr** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 10).

❖ **ṭamlamak**: tamamlamak, eksik bırakmamak.

Eşk çihremden inüp **ṭamlardı** sinem dâğına

'Aşk şular koymadın derd ehlinün ocağına (Yetîm D., G. 176, M. 1).

❖ **ṭa'n**: sövme, yerme; ayıplama.

Ṭa'n ü ṭanz itdügüñ kimesnelerüñ

Ayağı ṭoprağına irse serüñ (Yetîm D., Mes. 2, M. 71).

➤ **ta'n-ı rezl:** hakirliği ayıplamak, kınamak.

Ta'n-ı rezl ehl-i serîr-i rif'ate neyler begüm

'Av 'av-ı seg mâh-ı burc-ı 'izzete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 1).

➤ **tañ mı [Kalıp İ.]:** şaşılır mı.

Devr idüp pervâne-veş bâl ü perüm nûr eylesem

Tañ mıdur ol şem'-i pür-envârı tenhâ avladum (Yetîm D., G. 127, M. 12).

Biñ başum olsa birini itmem dirîg-i tîg

Biñ pâre olsa **tañ mıdur** el'ân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 12).

❖ **ta'ne:** adet.

Ta'ne taşyile 'uşşâka gelür mi te'sîr

Çıymeti eksile mi şınmak ile altunuñ (Yetîm D., G. 108, M. 3).

❖ **tanız:** alay ve dalga yollu konuşma.

Ağız birikdürüp didiler **tanız** ile baña

İller evinde lahm yiyüp sîr olan gurâb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 7).

➤ **tanız itmek [D]:** alay etmek, dalga geçmek.

Ta'n ü **tanız itdüğüñ** kimesnelerüñ

Ayağı toprağına irse serüñ (Yetîm D., Mes. 2, M. 71).

❖ **tapmak:** kulluk etmek, tapmak.

Girüp bir hâlvete nefsi büt idüp **tapmadan** şüfi

Bu deyr içini geşt itmek baña yegdür şanemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 11).

❖ **tapu:** hizmet, tâzim, hürmet.

Ehl-i dilüñ melce'i kapuñ durur

İki cihân devleti **tapuñ** durur (Yetîm D., Mes. 3, M. 4).

❖ **târ:** geniş karşıtı || ip, tel || karanlık.

Dünyâ evine nola disem teng **târ** ev

Mihmân küş ü muqaşşî vü nâ-pây-dâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 1).

➤ **tār-ı çeng:** çeng teli.(müzik aleti).

Def fütâde nây dem-beste güsiste **tār-ı çeng**

Rîhte bâde şikeste şîşe dürd-âşâm mest (Yetîm D., G. 15, M. 9).

➤ **tār-ı gîsü-yı Leylî':** Leyla'nın saçlarının siyahı, karası.

Geçdi ben divâneye bir çurra-i şeb-gün bend

Oldı **tār-ı gîsü-yı Leylî'** yile Mecnûn bend (Yetîm D., G. 34, M. 2).

➤ **tār-ı tanbūr:** tanbur teli.

Değâyıkdan dem ursun **tār-ı tanbūr**

Açub 'aşk ile gizlü râz ber-bağt (Yetîm D., G. 89, M. 7).

➤ **tār-ı zülfeyn-i girih-gîr:** düğümlü saçın karanlığı.(Sevgilinin, aşığı tutsak eden saçları).

Oldı 'aşık **tār-ı zülfeyn-i girih-gîr** ile zabt

Şîr iner olur ol iki zincîr ile zabt der-kem (Yetîm D., G. 88, M. 1).

❖ **tar itmek [D]:** huzursuzluk verip bulunduğu yeri içinde zor yaşanılır duruma getirmek.

Veh ki vüs'atdeyiken başumuza

'Âlem-i şeş-ciheti **tar itdüñ** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 56).

❖ **tarab:** şiddetli sevinç, neşe, şenlik, sevinçten gelen coşkunluk ve tepinme.

Terk-i 'âdet itmedür kayd-ı dü-'âlemden hâlâş

Kesb-i şādî vü **tarabdur** guşşa vü gamdan hâlâş (Yetîm D., G. 84, M. 2).

➤ **tarab itmek [Kalıp İ.]:** eğlence, şenlik yapmak.

Çünkü dünyâ sicn-i mü'mindür Yetîm **itme tarab**

Vaz'-ı bî- hûde durur ger göstere mescûn neşât (Yetîm D., G. 87, M. 11).

'Ukalâyile meşveret idicek

Ye'si yek-sü idüp **tarab itdüm** (Yetîm D., K1. 3, M. 12).

➤ **ṭarab olmak [Kalıp İ.]**: sevinçli, neşeli olmak.

Ġamdan ayrılmaz gönül biñ olsun esbāb-ı neşāt

Bir gönül maḥzūn ola **olmaz ṭarab** feryād-res (Yetīm D., G. 72, M. 4).

➤ **ṭarabnāk**: sevinçli, neşeli, coşkun.

Gāh bī-bāk ü **ṭarabnāk** ü şeğab

Gāh mağlūb-ı ğam u sūz u güdāz (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 115).

❖ **tārāc ittürmek [Kalıp İ.]**: yağma ettirmek.

Hevā-yı ‘aşq-ı Ḥaḫḫ ile virüp cān

Vücūdi mülkini **itdürdi tārāc** (Yetīm D., G. 22, M. 4).

❖ **ṭaraf**: yan, cihet, altı yönün her biri.

Çün beyābān-ı belā yollarını ṭutduk biz

Şalalum her **ṭarafa** şit ü şadā velveleler (Yetīm D., G. 57, M. 4).

Gül-i bī-ḥār dime gel bu çemenzāra Yetīm

Naẓar it her **ṭarafa** ālet-i perḥāş yatar (Yetīm D., G. 61, M. 10).

Varmağa üftān ü ḥizān her **ṭaraf**

Ey Yetīmī bī-ser ü pā vaḫtidür (Yetīm D., G. 36, M. 13).

Her **ṭaraf** cāy-ı neşāt iken ‘acebdür bulmadum

Bu dil-i ğam-ġine mesken külbe-i aḫzān gibi (Yetīm D., G. 196, M. 7).

Perdesini kesretüñ kaldur ki tā

Şāhid-i vaḫdet görinsün her **ṭaraf** (Yetīm D., G. 96, M. 8).

❖ **ṭarḥ eylemek [Kalıp İ.]**: atmak, çıkarmak.

Gel Cemālī gibi varlık ṭonını **ṭarḥ eyle**

Ey Yetīm eyleye tā kim seni ifnā kepenek (Yetīm D., G. 113, M. 11).

Dil sürüp **tarḥ eyledi** dünyā hevāsın kendüden

Baḫrdür lā-büd kenāre eyledi murdārını (Yetīm D., G. 199, M. 7).

❖ **ta'rif itmek [Kalıp İ.]**: tarif etme, açıklama, tanımlama.

Cemālî kimdüğün bi'llâh Yetîmî bilmedi 'âlem

Eger **ta'rif idüp** dirsem dahı va'llâhi bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 12).

Rütbet-i der-gâh-ı 'aşkı ben nice **ta'rif idem**

Her gedâ-yı kem-teri bir Sencer ü Dârâb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 5).

❖ **tārîh**: bir olayın meydana geldiği gün ve yıl.

Du'âyile didi her kişi **tārîh**

ilâhî kııl bu tıfl-ı tâzeyi pîr (Yetîm D., K1. 36, M. 9).

Fazl-ı Hâk'dur bu maqdemine anuñ

Nola **tārîh** olursa fazl-ı ilâh (Yetîm D., K1. 37, M. 4).

❖ **tārîk**: karanlık.

Sicndür bu cihan teng ü **tārîk**

içinde mü'min ehl-i haşyet ancak (Yetîm D., G. 102, M. 7).

❖ **ṭarîk**: yol || tasavvufta mânevî olgunluğa ulaşmak için katedilen rûhî mesafe: seyr-i sülûk (en kâmil ve 'adem mülkü bağlamında).

Kemîn-gâh-ı **ṭarîkı** görme gâfil

Sülûk u seyre ehl-i râh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 7).

Girmişüz meydân-ı 'aşka ser-bürehne 'âşıkuz

Zâhidâ gözle **tārîkı** çek yûri kisvet yükin (Yetîm D., G. 158, M. 6).

Kâlâ-yı i'tikâdı vir kârvân-ı 'aşka

Ṭutdı **ṭarîkı** düpdüz gâret-ger ü ḥarâmî (Yetîm D., G. 201, M. 10).

Ḳaydı iṭlâka eyleyüp tebdîl

Gir tecerrüd **ṭarîkına** ferd ol (Yetîm D., K1. 13, M. 4).

Reh-i mescidde gehi gâh reh-i mey-kedede

Ne **ṭarîka** sürinürse ḳo sürinsün abdâl (Yetîm D., G. 118, M. 6).

Āşiyānından uçan mürğ-ı ğarībe yiridür

Bir **ṭarīk** ile eger itse delālet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 44).

Ṭut tevāzu' **ṭarīkını** ey dil

İster iseñ eger reh-i rif'at (Yetîm D., K1. 14, M. 1).

➤ **ṭarīk-ı 'aşk:** aşk yolu.

Cihānuñ ser-firāzısın ki olduñ

Ṭarīk-ı 'aşk içinde bī-ser ü pā (Yetîm D., G. 3, M. 4).

Ṭarīk-ı 'aşkda sābit-ḳadem ol

Budur ey dil cenāb-ı Ḥaḳḳ'a minhāc (Yetîm D., G. 22, M. 7).

Ṭarīk-ı 'aşk ey zāhid dilerseñ gel riyādan geç

Gider bu delḳ-ı sālūsı libās-ı pārsādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 1).

➤ **ṭarīk-ı ehl-i ḥursen:** kanaatkārlık yolları.

Ma'aş endişesin terk it yūri bī-ḳayd u bī-bāḳ ol

Dilerseñ girmeḡe ey dil **ṭarīk-ı ehl-i ḥursende** (Yetîm D., G. 190, M. 10).

➤ **ṭarīk** fi'l-i nā-şāyeste: uygun olmayan hareketler.

Ṭarīk fi'l-i nā-şāyesteyile eyledüñ ber-bād

Erenler yolına virdüñ ḥalel ey pīr-i nā-bālig (Yetîm D., G. 95, M. 5).

➤ **tāriḳ-ı ğayr-ı ḥaḳ:** Allah'tan başka yollar (Allaha ulaştıran yolların dışındakiler).

Muḥtefidür dime ey dil mā-sivādan çek elüñ

Tāriḳ-ı ğayr-ı Ḥaḳ'a eclā olupdur şūfilik (Yetîm D., G. 105, M. 12).

➤ **ṭarīk-ı ḥāş:** gerçek, doğru yol.

Ṭutup **ṭarīk-ı ḥāş**ı terk eyle rāh-ı 'āmı

Himmetle pāye eyle ser-ḥalka-i kirāmı (Yetîm D., G. 201, M. 1).

➤ **ṭarīk-ı Ka'be:** Ka'be yolu.

Ṭavāf-ı kūy-ı yār için **ṭarīk-ı Ka'be'den** döndüm

Ki yildüm maḳşad-ı Aḳşā bu oldı cümle ḥüccāca (Yetîm D., G. 173, M. 7).

➤ **ṭarīḳ-ı sırr-ı Monlā:** Mevlana'nın sır yolları.

Rümüz-ı Mesnevî ḥaḳḳı Yetim irşād isterseñ

Yürü Maḥmūd Efendi'den **ṭarīḳ-ı sırr-ı Monlā** ṭut (Yetim D., G. 18, M. 14).

❖ **ṭarīḳat:** Allah'a ulaşmak maksadıyla tutulan yol; bir mürşide bağlanıp belli şartlara uyarak ahlâkını güzelleştirmeyi, kötülüklerden arınmayı, tevhîdin hakîkatine varmayı ve Allah'a ulaşmayı amaç edinen tasavvuf yolu.

Cem'iyet-i yârâna 'arz itme **ṭarīḳatden**

Âyîn ü rüsüm eyler abdâli perâkende (Yetim D., G. 178, M. 3).

❖ **ṭârz:** stil, biçim.

Mesnevî **ṭârzın** itse ger ihyâ

Sırr-ı Monlâ'yı eyleye gūyâ (Yetim D., Mes. 2, M. 53).

➤ **ṭârz-ı ḥâş:** kendine özgü tarz.

Cevdet-i ṭab'um Yetim idüp şikârın **ṭârz-ı ḥâş**

Kebg-i fikr-i vâdî-i eş'ârî tenhâ avladum (Yetim D., G. 127, M. 13).

➤ **ṭarz-ı ḥâsen:** güzel üslup.

Hüsrev şerâresinden yaḳduñ çerâğ-ı nazmı

Nâz killiyile olduñ **ṭarz-ı ḥâsende** mümtâz (Yetim D., G. 66, M. 8).

❖ **ṭas:** tas.

Yedi ḳat **ṭasdan** geçmiş zehirden eyledi aşum

Beni derd ü belâ küncinde mihmân eyleyen ṭâli' (Yetim D., G. 93, M. 5).

❖ **ṭaşaddur:** önüne geçme, başa geçme, en başta oturma.

Şabî veş pîr-i şad-sâle yatur gehvâre-i tende

Yeni dü-sâle oğlancık **ṭaşaddur** ehli babadur (Yetim D., G. 53, M. 8).

❖ **ṭasdî':** baş ağrıtmaya, can sıkma, rahatsız etme.

Yanınca istimâ' idenlere **ṭasdî'dür** ancak

Muḳârin olmasa ḳavle 'amel ey pîr-i nâ-bâliğ (Yetim D., G. 95, M. 9).

❖ **taşnîf:** sınıflara ayırma, sınıflandırma, sıralama.

Tenedirnayile āvāze-i naqş u **taşnîf**

Ğalebe eyleye ħālāt ile evrāda yine (Yetîm D., G. 185, M. 5).

❖ **taş:** taş.

Ey pîr-i çarĥ kaldı **taş** altında elleri

Raĥm eyle bu Yetîm'ün elin al atalık it (Yetîm D., G. 16, M. 9).

Bağruma **taşlar** başup dîdâr için bir secdedür

Zāhidā cennet degül şavm u şalātumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 11).

Kime mi'mār didükse gedüğünde ĥodı **taş**

Gördüñüz mi bu yıkık göñlümüzün ta'mîrin (Yetîm D., G. 142, M. 3).

Yār elinde gele bir **taş** ne lezzetdür bu

Cism ol **taş** ile sürĥ ola ne ĥil'atdır bu (Yetîm D., G. 162, M. 1, 2).

Maĥv iderdi meşhedüm resmin mürûr-ı rûzgār

Çarĥ elinden inmesi **taşlar** eger toprağına (Yetîm D., G. 176, M. 8).

Ṭa'ne **taşyile** 'uşşāka gelür mi te'sîr

Ķiymeti eksile mi şınmak ile altunuñ (Yetîm D., G. 108, M. 3).

Eger eṭfāl elinden yağsa Mecnûn başına **taşlar**

Üşüp başına kuşlar yapmaz idi âşiyân anda (Yetîm D., G. 180, M. 7).

Söyleme şiddet-i aĥvāl-i dili yārāna

Ṭaş atılmağa sezā olmadı mürğân-ı Ĥarem (Yetîm D., G. 125, M. 14).

Ṭavşana kaç taziya tut dime der kûyuñda

Müdde'î yatmış iken yār diye **taş** yatar (Yetîm D., G. 61, M. 8).

❖ **taş üzre taş ĥomak [Kalıp İ.]:** baştanbaşa yıkıp yerle bir etmek.

Ṭaşı taş üzre ĥoma bu dih-i virānda şaĥın

Güşe itme bu hevîlnāk beyābānda şaĥın (Yetîm D., G. 156, M. 1).

❖ **taş üzre taş koyan:** mecazen kullanılmıştır ve aslında dünya hayatına bel bağlayan, onun için çalışan kişi.

Hakikat hâne āb u gil degüldür

Taş üzre taş koyan 'âkil degüldür (Yetim D., Mes. 4, M. 6).

❖ **taşmak:** bulunduğu yere sığmayarak dışarıya doğru akmak.

Hurūş eyyāmıdır cūş itdi şular çağlayup **taşdı**

Cünün hengāmıdır 'âkil қо şehri rāh-ı şahrā tūt (Yetim D., G. 18, M. 3).

❖ **taşımak:** taşımak işini başkasına yaptırmak.

Ferahlar bahş idüp bezme sebūlar **taşıdır** sakī

Silüp süpürdü gam gerdin gönül ferrāşıdır sakī (Yetim D., G. 208, M. 1).

❖ **tatmak:** (olumlu veya olumsuz bir şeyi) bütün nitelikleriyle yaşamak.

Herf-ser ejder-i çarhuñ o da **tatdı** zehrin

Göreyin çarhı ola döne döne zīr ü zeber (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 31).

❖ **tatlu:** tatlı, şeker tadında olan.

Tatlu dirliğinde dehrüñ hādise

Zehr-i merdüm-küş gibi hālvādadur (Yetim D., G. 58, M. 5).

Mā-ḥaşal **tatlu** sözinden ḥazer it hem-rāhuñ

Zehr ḥalt olmasun ol sükkeri ni 'metde şaқın (Yetim D., G. 157, M. 11).

➤ **tatlu söz:** güzel, kulağa hoş gelen söz.

Mā-ḥaşal **tatlu sözinden** ḥazer it hem-rāhuñ

Zehr ḥalt olmasun ol sükkeri ni 'metde şaқın (Yetim D., G. 157, M. 11).

➤ **tatlu k'olur mı [Kalıp İ.]:** tatlı olur mı.

Қо қавли ḥāl-i zevқ ile **k'olur mı** hiç ağız **tatlu**

Eger dir ise biñ kerre 'asel ey pīr-i nā-bāliğ (Yetim D., G. 95, M. 7).

❖ **taṭvīl itmek [Kalıp İ.]**: uzatmak.

Sözi **taṭvīl idüp** esrāruñı ifşā itme

İhtişār eyle Yetîm ehl-i dile bu bes imiş (Yetîm D., G. 82, M. 7).

❖ **ṭavāf**: kutsal sayıp etrâfını dolaşma, ziyâret etme.

Şafâ vü Merve ḥakkıyçün her iklimüñ **ṭavâfında**

Niyâz itdüğe kıblemdür Qalâtâ'yile (Yetîm D., G. 115, M. 3).

➤ **ṭavâf-ı Ka'be itmek [Kalıp İ.]**: Kâbe'nin etrâfını dolaşmak.

Varup deyre **ṭavâf-ı Ka'be itsem**

'Acep midür ki kârum 'aşkdur 'aşk (Yetîm D., G. 103, M. 7).

➤ **ṭavâf-ı küy-ı yâr**: sevgilinin semtinin etrafını dolaşmak.

Ṭavâf-ı küy-ı yâr için ṭarîk-ı Ka'be'den döndüm

Ki yildüm maḥşad-ı Akşâ bu oldı cümle ḥüccâca (Yetîm D., G. 173, M. 7).

➤ **ṭavâf-ı mey-kede**: meyhaneyi dolaşmak.

Be şüfi ḥân-kâhuñdan çıkup mey-ḥâneye gelseñ

Ṭavâf-ı mey-kede ḥakkı iderdüñ bî-riyâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 6).

❖ **ṭavk** : tasma, halka.

➤ **ṭavk-ı şeytân**: şeytan tasması.

Şeyḥ-i şöhret cü ridâsın eyleyüp şöhret yükin

Ṭavk-ı şeytân gibi aldı boynına la'net yükin (Yetîm D., G. 158, M. 2).

➤ **ṭavk-ı 'ubūdiyyet**: bendelik, kulluk, kölelik halkası.

Terk-i ser eylediler **ṭavk-ı 'ubūdiyyetde**

Baş açık yalın ayak tâc u ridâ sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 7).

❖ **ṭavr**: eda, hareket, suret, tarz.

Ṭutmayan **ṭavr-ı Cemâlî**'yi Yetîmî varmadı

Bu cihân-ı köhnede ehl-i fenâ eṭvârını (Yetîm D., G. 199, M. 13).

➤ **ṭavr-ı bî endāze:** ölçüsüz, mertebesiz davranış.

Südmend ol ḥaddüni bilgil ki munzamdur bu gün

Ṭavr-ı bî endāzenüñ zımnında ḥüsrân-ı ebed (Yetîm D., G. 29, M. 6).

➤ **ṭavr-ı pesend:** beğenilmiş, seçilmiş davranış.

Âhere ṭavr-ı pesendide bize

Na-pesendidece eṭvâr itdüñ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 61).

❖ **ṭavşana kaç tazıya tut dimek [D]:** iki tarafı, karşıt olan davalarında birbirlerine karşı kışkırtmak, ikili oynamak.

Ṭavşana kaç tazıya tut dime der kūyuñda

Müdde'î yatmış iken yâr diye taş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 7).

❖ **ta'yîb itmek [Kalıp İ.]:** ayıplamak.

Ser-bürehne 'ürlar semtini ta'yîb itmesün

Her faḫîh-i medrese cübbeyle destârın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 7).

❖ **tāyir-i ṭab':** üst seviyedeki şair.(yükseklerde uçan).

Ṭāyir-i ṭab'umuzun cāyizesi

Bu ki maḫbûl ola bu nāz u niyāz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 125).

❖ **ṭaylasân:** sarığın omuza sarkan ucu.

Şi'arı her kimün ṭayy-ı lisân oldı ṭufeylî ol

Şaḫın ammâ ki şâhib ṭaylasâna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 8).

❖ **ṭayy:** geçip gitmek || Atlama, çıkarma, atma || yok etme.

➤ **ṭayy itmek [Kalıp İ.]:** atlamak, silmek, kaldırmak.(Uzun zaman veya mesafeyi az zamanda geçip aşmak, aradan çıkarmak).

Livâ-yı nuşret-âyâtı çeküp ol iki şeh-zâde

O dem ceşş-i zafer-yâb ile ṭayy itdi nice hāmün (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 32).

➤ **ṭayy-ı lisân:** dili aşmak, geçmek.

Şi'arı her kimün ṭayy-ı lisân oldı ṭufeylî ol

Şaḫın ammâ ki şâhib ṭaylasâna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 7).

❖ **tāze**: taze, genç, körpe.

Nāfile dem-sāz olup feryād ider her 'andelib

Sīnede her **tāze** dāğum olalı bir gül baña (Yetîm D., G. 9, M. 4).

❖ **tāze tāze**: bozulmamış, yeni, taze.

Āteş-i şevk ile ser-tā-pā yanan rūşen Dede

Tāze tāze dāğlarla zeyn olan gülşen Dede (Yetîm D., G. 170, M. 2).

❖ **ta'zīm**: hürmet etme, saygı gösterme.

Şol kibāra olınan hürmet ü **ta'zīm** ile baq

Baqma küccüklüğine olmuş idi şānı 'azīm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 77).

❖ **tebdīl**: değiştirme, değiştirilme, başka şekle sokma || kıyâfet değiştirerek halkın arasında gezme.

➤ **tebdīl eylemek [Kalıp İ.]**: değiştirmek.

Qaydı ıtlāka **eyleyüp tebdīl**

Gir tecerrüd t̄arıqına ferd ol (Yetîm D., K1. 13, M. 3).

➤ **tebdīl itmek [Kalıp İ.]**: dönüştürmek, değiştirmek.

İtmeyince yokluğa **tebdīl** sālİK varını

Bulmağa mümkün degül kendinde Hāq āsarını (Yetîm D., G. 199, M. 1).

❖ **tebeh kılmak [Kalıp İ.]**: harap etmek, yıkmak.

Şekke düşmem nāzır u manzūrdan ey bī-nazır

Nāzırını manzūr görmezsem **tebeh kı**l dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 8).

❖ **teber**: balta.

Qırbaçın itdi suğurya kömiler

Şan ele aldı nacaqlı **teberin** (Yetîm D., K1. 1, M. 30).

Ol seferden k'idüp qazā-yı vațar

Nefse itdüm havāle tīg u **teber** (Yetîm D., Mes. 2, M. 98).

❖ **Tebrîz:** Tebrîz şehri.

Şehîd-i Kerbelâ'yiçün gönül Bağdâd-ı hûnîn şaṭ

Revân eyler nite sürh-âb aḳıdur ḥaṭṭ-ı **Tebrîz** (Yetîm D., G. 71, M. 8).

❖ **tecellî:** görünme, belirme, bir şeyin açıkça görünmesi.

Tecellî nûrına 'âşık bu gün müstağrak olmuştur

Seni dîdâr-ı Ḥaḳ'dan kor be zâhid va'de-i ferdâ (Yetîm D., G. 4, M. 9).

Gör **tecelliyi** Cemâlî çü Yetîmî imrûz

Zâhidüñ dimek ile va'de-i ferdâsına yûf (Yetîm D., G. 97, M. 11).

❖ **tecerrüd:** dünya ile ilişkiyi kesmek.

Per ü bâl-i **tecerrüd** açmayınca

Felek saḳfına çıkmadıñ çü 'İsâ (Yetîm D., G. 3, M. 9).

Ḳaydı itlâka eyleyüp tebdîl

Gir **tecerrüd** ṭarîḳına ferd ol (Yetîm D., Kl. 13, M. 4). [

Ehl-i Yetîm çün ecel derdine bulmadı devâ

Ey **tecerrüd** 'âlemi ehlen ve sehlen merḥabâ (Yetîm D., Mat. 1, M. 2).

➤ **tecerrüd itmek [Kalıp İ.]:** dünyâya âit her şeyden vazgeçip Allah'a yönelmek.

Zen ü ferzend ile da'vâ-yı **tecerrüd** itme

Ḥaḳ kelâmında işit fitnedür evlâd gönül (Yetîm D., G. 119, M. 9).

❖ **tedbîr:** bir şeyi önlemek veya olmasını sağlamak için yapılan hazırlık, başvuru, çâre, önlem.

Pâd-şâhum çekme gel mülk-i dile şemşîr-i kîn

Eyle ol mülki ser-â-pâ ḥüsn-i **tedbîr** ile zabṭ (Yetîm D., G. 88, M. 4).

Venedik seyfleridür **tedbîr**

Şimdi Andarya diyen ebterde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 135).

➤ **tedbîr-i 'akl:** tedbirli davranmak, dikkatli düşünmek.

'Aşka yurt olduñ gönül **tedbîr-i 'aklum** neylesün

Ḥîle-i rûbâh sığmaz şîr-i ner yatağına (Yetîm D., G. 176, M. 5).

❖ **tedvîn:** kitap haline getirme.

Olsa ol hüsrev-i hûbân nola **tedvîne** sebeb

Naẓm-ı Firdevsî'ye evşâf-ı Peşen'dür bâ'is (Yetîm D., G. 21, M. 7).

❖ **te'emmül eylemek [Kalıp İ.]:** iyice, etraflıca düşünmek. Derin derin düşünmek.

Te'emmül eyledüm gördüm ser-i bîdâradur kaçdı

Kemin-gâh içre kuttâ'-ı cihân-ı hâb-gâhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 5).

❖ **te'essüf:** eseflenme, kederlenme.

Çarh-ı hûn-hâra bakup sa'y-i belîğ eyleyelüm

Gel geçen 'ömre **te'essüfle** dirîğ eyleyelüm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 12).

❖ **tefavvuk:** üstün olma.

Kibr ile nâsa **tefavvuk** nideyin fen oldı

Ma'rifet bâr-ı girân 'ilm ise reh-zen oldı (Yetîm D., G. 212, M. 1).

❖ **tefhîm:** bildirmek, anlatmak.

Bu bâğ u râğda her nehr-i cârî

Saña **tefhîm** için bir rihlet ancak (Yetîm D., G. 102, M. 4).

➤ **tefhîm eylemek [Kalıp İ.]:** bildirmek, anlatmak.

Eşk-i hûnînüm rümüz-ı 'aşkı **tefhîm eyledi**

Nite kim itdi ifâde ehl-i istimdâda sürh (Yetîm D., G. 28, M. 5).

❖ **tefriqa:** ayırma, ayrılık.

Hızr-ı hüceste pey olalı bedreka baña

Gelmez hücüm-ı hâtıradan **tefriqa** baña (Yetîm D., G. 1, M. 2).

❖ **teğâfûl itmek [Kalıp İ.]:** anlamazlıktan, bilmezlikten gelmek.

Teğâfûl itmesün şehler ri'âyât-ı re'âyâdan

'Adâletdür ğaraz Sührâb u Efrîdün u Dârâ'dan (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 61).

❖ **tehî:** boş, faydasız.

Kendüsinden bir **tehî** 'âşık gerekdür derk ide

Kim ne bilsün nidügin remz-i hîṭâb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 7).

Miyân-beste olup cāru-keşidür pārsā-yı 'aşk

Tehî görmez erenler hîdmet-i kûy-ı hārābātı (Yetîm D., G. 194, M. 4).

❖ **te'hîr:** erteleme, geciktirme.

Sabıkan dimiş idi nuş ile pîr

Eyle terk-i 'ulüfeyi **te'hîr** (Yetîm D., Mes. 2, M. 112).

❖ **tek:** sadece, bir, tek, yalnız.

Ey nūr-ı başar saña fedā iki göz olsun

Tek hāk-i reh-i kûyün ile çihre toz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 2).

Ne kadar zulm ü sitem var ise itsün baña yār

Tek varup gayrîlere luṭf u vefā eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 10).

Virmesün vā'ız baña **tek** ol dem-i serdüñ elem

Rāzî olduğ nārda olan 'azābı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 5).

Dāmen-i deşt ise Mecnūn'ı giribān-çāk idüp

Vādî-i mihnetde itmişdür **tek** ü pūdan zebūn (Yetîm D., G. 145, M. 6).

❖ **tek ü pū:** koşuşturma.

Tek ü pūda nesîm ü bād-ı şimāl

Huş-hevâyile dehr māl-ā-māl (Yetîm D., Mes. 2, M. 3).

➤ **tek ü pū eylemek [Kalıp İ.]:** koşuşturmak.

Endişe-i dü-kevnî yek-sū idenler ile

Pā-dāş olup **tek ü pū eyler** Yetîm-i ser-bāz (Yetîm D., G. 66, M. 10).

❖ **tekāsül itmek [Kalıp İ.]:** üşenmek, tembelcesine davranmak.

Kişver-i 'aşka degin kaṭ'-ı mesāfe eyle

Tevsen-i himmeti sür **itme tekāsül** bir dem (Yetîm D., G. 125, M. 6).

❖ **tekāzā:** serzeniş, azarlama, başa kakma.

Faqr elemi cān u göñülde gider

Din **tekāzāsı** ölümden beter (Yetim D., Mes. 3, M. 22).

❖ **tekebbür:** kibirlenmek, büyüklenmek, nefisini büyük görmek.

Giyüp bir cāme-i fāhir **tekebbür** ehli olmakdan

Żelil ü münkesir olmuş ‘abā ehlinden it yā Rab (Yetim D., G. 10, M. 9).

❖ **tekmil-i ‘irfān eylemek [Kalıp İ.]:** Allah’ın gizli sırlarına ve eşyânın hakikatine tefekkür, keşif ve ilham yoluyla vâkıf olmak.

Şu kim **tekmil-i ‘irfān eylemişdür**

Çeküp kendüyi pinhān eylemişdür (Yetim D., G. 49, M. 1).

❖ **tekrār:** tekrar, yeniden.

Fitnede hāl-i ‘izāruñ gösterür **tekrār** fen

Çeşm-i cellāduñ velī kan itmede bisyār fen (Yetim D., G. 147, M. 1).

➤ **tekrār itmek [Kalıp İ.]:** yinelemek.

Nāleler **tekrār ider** bī-çāre ‘āşık derd ile

Bülbül-i şiridedür güyā figān ez-berlemiş (Yetim D., G. 74, M. 5).

❖ **tekye:** bir şeyhin liderliğinde ve idaresinde derviş grubunun bağlandığı dergâh, tekke.

Cāy-ı āsāyış için eyler idük bir **tekye**

Dehr bünyādı eger olmasa ber-bād göñül (Yetim D., G. 119, M. 7).

➤ **tekye-i bāğ:** tekke bahçesi.

Şabā sībī sücūdī diyü girdi **tekye-i bāğa**

Çodı pīr-i bahār öñinde berg-i sebz-i dest-āvız (Yetim D., G. 71, M. 9).

➤ **tekye-i deşt-i belā:** afet çöllerinin dergāhı.

Tekye-i deşt-i belāy baña teslim itdi Qays

Şimdi mi degdigi var çardaşa çardaş ocağı (Yetim D., G. 197, M. 7).

➤ **tekye-i ğam:** gam, üzüntü tekkesi.

Tekye-i ğamda dil ocağumdur

Dāğ-ı sinem yanar çerāğumdur (Yetîm D., G. 45, M. 1).

Ne ğam ey gūşe-i bî-tūşe olursañ ber-bād

Tekye-i ğamda dil-i abdālî idüp yirin (Yetîm D., G. 142, M. 8).

➤ **tekye-i tefrîd:** toplumdan uzaklaşp tek ve yalnız kalarak sâdece Allah ile meşgul olma tekkesi.

Birlige yitüp ikilikden geçen abdāl-veş

Tekye-i tefrîd içinde dimedüñ sen ben Dede (Yetîm D., G. 170, M. 8).

➤ **tekye-i vahdet:** vahdet (Allah'a ulaşıp Allah'la bir olma durumu) tekkesi.

Emn virmezdi Yetîm abdāla kesret olmasa

Tekye-i vahdet gibi menzil-geh-i me'men Dede (Yetîm D., G. 170, M. 14).

❖ **tekye-gāh:** dayanılacak yer.

➤ **tekye-gāh-ı 'aşk:** aşk tekkesi.

Tekye-gāh-ı 'aşka dervîşâne gel şāhum ki tā

'Aşk meşķ ide senüñle bu dil-i abdālumuz (Yetîm D., G. 64, M. 9).

Dāğlardan **tekye-gāh-ı 'aşkda** yakduñ çerāğ

Gün gibi 'aşıklara rüşen delil olan Dede (Yetîm D., G. 170, M. 3).

➤ **tekye-gāh-ı felâket:** bela, musibet tekkesi.

Tekye-gāh-ı felâketüñ dedesi

Şah-rāh-ı fena felek-zedesi (Yetîm D., Mes. 1, M. 1).

❖ **telef itmek [D]:** mahvetmek, yok etmek.

Ey dirîgā ki bu mevsimde metā'-ı levhe

Telef idüp dem-i nakdi şu gibi harc iderüz (Yetîm D., G. 65, M. 4).

Her nefes bir gevher-i pākîzedür

Anı bî-kıymet şanup **itme telef** (Yetîm D., G. 96, M. 12).

❖ **televvün:** renk değiştirme, renkten renge girme; kararsızlık.

Televvün resmini dağı bu ĥalka

Der-i temkine der-bān eylemişdür (Yetim D., G. 49, M. 15).

❖ **telvīn:** renkli, boyalı.

Sürur u ĥüzn ile mādām ola ‘ālemde bu **telvīn**

Şafāda ber-ķarār olsun şeh-i evreng-i Ķořantīn (Yetim D., Terkib-bend 1, M. 35).

❖ **temāmet:** tamamen.

Mustafā ĥulkını oĥşardı **temāmet** ĥulķı

‘İsevi mu‘ciz idi ‘āleme ĥüftār-ı femi (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 63).

❖ **temāřā:** bakıp seyretme, izleme.

Cūylar cūř itdi řahrā vaķtidür

Lāleler çıķdı **temāřā** vaķtidür (Yetim D., G. 36, M. 2).

Birisini ķomaz ki seyr idevüz

Mā-verā-yı cihān **temāřası** (Yetim D., K1. 11, M. 2, 4).

➤ **temāřā eylemek:** seyretmek, bakmak.

Şu nergis kim **temāřā eyledüñ** sen

Senüñçün ol da ķeřm-i ‘ibret ancak (Yetim D., G. 102, M. 5).

❖ **temevvüç eylemek [Kalıp İ.]:** dalgalanmak.

Yel esdüķçe gözün yaşı **temevvüç eyleyüp** dirdüñ

‘Acebdür bāde aĥvāli nedür yā Rab ĥamın yirdüñ (Yetim D., Mrb. 2, M. 9).

❖ **temkīn:** ihtiyatlı ve tedbirli olma, ağırbaşlı ve dūřünceli davranma, ağırbaşlılık.

Beni **temkīn** ü vaķār üzre dilerler zühhād

Baķamazlar nideyin bu dil-i pür eřvāķa (Yetim D., G. 183, M. 3).

❖ **temyīz olmak [K]:** seķilmiş, saf, temiz olmak.

Muzmahil eyle gider şüret emārātını sen

Tā ki **temyīz olma** ma‘nī-i emr-i mübhem (Yetim D., G. 125, M. 10).

❖ **ten:**

1.vücut, gövde, beden, cisim; insan vücudunun dış yüzeyi, et, deri.

Cāme-i 'āriyeden bu **ten-i** hākīyi şoyup

'Ārdan 'ārī olup neng ile nāmūsı koyup (Yetîm D., Mrb. 3, M. 9).

Mekteb-i **tenden** anı hācesi āzād itdi

Ebcede çıkmasına muntazır iken eb ü ced (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 41, 52).

Ey 'azizüm cān ile **ten** Mışr'ına

Yūsuf-ı maḥbūs-ı zindān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 7).

Ādem ol 'aşq ile cān-perverlik it

Ḥar gibi **ten** besleme yiyüp 'alef (Yetîm D., G. 96, M. 10).

Tenedir nāy-ı tarabnāk ile bu bezm-i cihān

Pür iken 'āşıkuñ eglencesi şiven oldı (Yetîm D., G. 212, M. 7).

1.1. aşığın bedeni.

Pōst kaydın ço **teni** penbe-i dāguñ bürüsün

İki yaprak ile yürü 'āleme çal yūf borusun (Yetîm D., Mat. 10, M. 1).

Cān u dil mürğī helāk olmada bī-dāne vü āb

Dürlü ziverler ile **ten** kafesi niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 8).

Ten ki ser-tā-pā maḥabbet nārına yandı bu gün

Kendüni envār-ı raḥmet ġarqası şandı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 1).

❖ **tenāvül eylemek [Kalıp İ.]:** bir şeyi almak.

Ġam **tenāvül eyleyüp** dilden idersem nola āh

Düddan hālī olur mı hiç 'ayyāş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 3).

❖ **teneffür itmek [Kalıp İ.]:** nefret etmek, iğrenmek.

Nās ekser **teneffür itdükçe**

Çelebī zümresi olur meyyāl (Yetîm D., K1. 32, M. 3).

❖ **tenezzül eylemek [Kalıp İ.]**: kendi seviye ve haysiyetine aykırı düşen bir şeyi kabul etmek, alçaltıcı bir duruma râzı olmak.

Ziyâde servlik idüp tütma rif'atde Yetîm özüñ

Tenezzül eyleyüp dağı fülâna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 10).

❖ **teng**: dar || sıkıntılı.

Sicndür bu cihan **teng** ü târik

İçinde mü'min ehl-i haşyet ancak (Yetîm D., G. 102, M. 7).

Dünyâ evine nola disem **teng** târ ev

Mihmân küş ü muğaşşî vü nâ-pây-dâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 1).

Ma'nî-i hâsa eger kâfiye **teng** oldu velî

Diñle ne düşdi bu mersiyye-i terci'a sebeb (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 21).

➤ **teng eylemek[D]**: bir yeri yaşanması zor, çok sıkıntı verici, yaşanılmayacak derecede kötü hâle getirmek.

Gel deñiz yüzlerini kafire **teng eyleyelüm**

Şayha-i töp ile dem-beste vü deng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 1).

➤ **teng olmak [Kalıp İ.]**: dar, yetersiz, elverişsiz olmak.

Ma'nî-i hâsa eger kâfiye **teng** oldu velî

Diñle ne düşdi bu mersiyye-i terci'a sebeb (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 21).

❖ **tenhâ**: boş, ıssız, tek başına.

Gel nidâ-yı gayb ile Hızr-ı huçeste pey gibi

Ğam beyâbânındaki **tenhâya** ey bâng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 6).

Hâşe-li'llâh kim diyem dünyâya **tenhâ** suhredür

'Ârif-i Hağ-bîne bu dünyâ vü 'uqbâ suhredür (Yetîm D., G. 39, M. 1).

Kendüñi şanma şehâ şâh-ı cihân **tenhâ** sen

Her gedâ başlu başına nazar itseñ şehdür (Yetîm D., G. 59, M. 7).

Dün gice şahñ-ı çemende yâri **tenhâ** avladum

Seyr idüp ol serv-i hoş-reftârı **tenhâ** avladum (Yetîm D., G. 127, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

❖ **tente**: tente.

Kaçalar **tente** fora eyleyürek

Pulye'nün hâlî koyup kıyılarn (Yetîm D., K1. 1, M. 19).

❖ **ter**:

1.daha taze, daha canlı.

Bir iki şâh-ı huşk içre nihâl-i tâze vü **terdür**

Çemende kâmetüñ nahli şaf-ı serv-i çemân içre (Yetîm D., G. 191, M. 3).

2. yaş, ıslak; ılık.

Her yakayı sehâb idüp gül-geşt

Düşdi **ter** anı gördi dâmen-i deşt (Yetîm D., Mes. 2, M. 6).

Bu köyinimiş dâğlarla göz yaşıdur 'âşıka

Güşe-i bî-tüşesinde huşk ü **terde** âb u nân (Yetîm D., G. 153, M. 8).

❖ **ter ü tâze olmak [Kalıp İ.]**: çok körpe, çok taze. Pek lâtif olmak.

Olupdur bâğ-ı cân sîr-âb eşk-i cüy-bâruñla

Ter ü tâze olup dilden anuñçün şolmadun 'ârif (Yetîm D., G. 98, M. 8).

❖ **ter düşmek [D]**: gücenmek, küsmek, alınmak.

Eger fehvâ-yı lâ-tenzur ilâ men-ķâl'e nâzırsañ

Yetîm'e **ter düşüp** itme cedel ey pîr-i nâ-bâlig (Yetîm D., G. 95, M. 12).

Gördi ben deryâ-dilüñ nazm-ı dürer-bârın Yetîm

Dil uzatdı **ter** düşüp bu vüs' ile deryâ baña (Yetîm D., G. 6, M. 10).

❖ **terahhum etmek [Kalıp İ.]**: acımak, merhamet etmek.

Hey meded bilimedük ağız açup yutdı mı arz

Yâ **terahhum** idüben bağrına mı başdı lahd (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 40).

❖ **terān/terāne:** nağme, ezgi, âhenk, ses.

Rakş ider kendü **terānna** Yetīm ol deñlü

Dir görenler be bu kendü çalar oynar cānā (Yetīm D., G. 8, M. 9).

Terāne gerçi rüz-ı maḥşere şıgmaz dinür ammā

Gel e gör nālelerle kesret-i kūy-ı ḥarābātı (Yetīm D., G. 194, M. 5).

Muḥrib yūri **terāneyile** ‘arza eyleme

Cām-ı Cem ile ‘iṣret-i Kisrā ḥaberlerin (Yetīm D., G. 152, M. 5).

Bülbül gibi **terāne** ile şevk idüp Yetīm

Ol gülşenüñ mücāviri leyl ü nehār ola (Yetīm D., G. 167, M. 9).

➤ **terāne-i ḥāş:** hususi, özel nağme, ezgi.

İtse bir nazm ile **terāne-i ḥāş**

İde ḥāk-i Nevāyī’yi rakḳāş (Yetīm D., Mes. 2, M. 51).

❖ **terbiyet:** eğitim.

Sālik-i silk-i cevāhir olmaz

Terbiyetle ḥacer-i bed-gevher (Yetīm D., Terki-bend 2, M. 36).

❖ **tercī:** geri çevirme, döndürme.

Ma’nī-i ḥāsa eger ḳāfiye teng oldı velī

Diñle ne düşdi bu mersiyye-i **tercī’a** sebab (Yetīm D., Terki-bend 3, M. 22).

➤ **tercī-i penc:** nasihati geri çevirmek.

Şayd-ı murāda pençe şalup ide mi şikār

Tercī-i penc Yetīm olup pençe-i hizebr (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 34).

❖ **tereşşüh itmek [Kalıp İ.]:** sızmak.

Tereşşüh itmesün keyfiyyet-i mey zahid-i ḥuşke

Gıdā-yı rind iken bade anuñ ne aşıdur sākī (Yetīm D., G. 208, M. 3).

❖ **terk:** bırakma.

Cemālī terk-i tāk ile Yetīmī ser-firāz oldı

Yūri ol **terk** ile sen de başılma penbe-i tāca (Yetīm D., G. 173, M. 12).

➤ **terk-i ‘âdet:** alışkanlıkları terk etmek, bırakmak.

Terk-i ‘âdetle yine kendümüze pend idelüm

Resm ü ayîn-i cihâni nice pâ-bend idelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 17).

➤ **terk-i ‘âdet itmek [Kalıp İ.]:** alışkanlık haline getirilen davranışı terk etmek.

Terk-i ‘âdet itmedür kayd-ı dü-‘âlemden hâlâş

Kesb-i şâdî vü şarabdur guşşa vü gamdan hâlâş (Yetîm D., G. 84, M. 1).

➤ **terk-i cihât eylemek [Kalıp İ.]:** yaşam mücadelesini terk etmek.

Ûo hücüüb-i şūreti şāhid-i ma’nāya bak

Terk-i cihāt eyleyüp dilber-i hercāya bak (Yetîm D., G. 104, M. 2).

➤ **terk-i diyār eylemek [Kalıp İ.]:** memleketi, ülkeyi terk etmek.

Ferd olup ‘âlem-i tecrîde güzār eyleyelüm

Gel kalender olalum **terk-i diyār eyleyelüm** (Yetîm D., Mrb. 3, M. 4, 8, 12, 16, 20, 24).

➤ **terk eylemek [Kalıp İ.]:** bırakmak, vazgeçmek.

Bu varlık ile yāra varılmak muhāldür

Terk eyle varı dōst yolında gedālîk it (Yetîm D., G. 16, M. 4).

O zāt-ı pāk ü bî-çūna mülākî olmağa ey dil

Murād-ı nefsi **terk eyle** hevā-yı mā-sivādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 8).

Ûutup şarîk-ı hāşî **terk eyle** rāh-ı ‘āmı

Himmetle pāye eyle ser-hālka-i kirāmı (Yetîm D., G. 201, M. 1).

➤ **terk iden:** vazgeçen, bırakan kişi.

Delidür terk-i ‘âdet eylemeyen

‘Âdeti **terk idenler** uşludur (Yetîm D., G. 52, M. 18).

➤ **terk itmek [Kalıp İ.]:** terk etmek, vazgeçmek, bırakmak.

Şeş-cihātı **terk idüp** ey dil olıgör bî-cihāt

Rāst u çep pîş ü pes bu zîr ü bālā suhredür (Yetîm D., G. 39, M. 3).

Terk idüp ey Yetîm oğlanı

Ahmak oldı nisāya düşdi gönül (Yetîm D., G. 121, M. 9).

Ma'āş endişesin **terk it** yürü bî-ķayd u bî-bāķ ol

Dilerseñ girmeĝe ey dil ķarīķ-ı ehl-i ĥursende (Yetîm D., G. 190, M. 9).

Perde-i pindār ķaldur cilve-geh ķıl dideyi

Benliĝi **terk it** serir-i pād-şeh ķıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 2).

Her seyāĥat k'ola niyyet yine gelmekligedür

Ne seyāĥat ola bu yirini **terk itdi** ebed (Yetîm D., Terķib-bend 3, M. 44).

Dōstdan ayrılmazın düşmen olursa şad hezār

Yāri **terk itmen** 'adū olsa bütün dünyā baña (Yetîm D., G. 6, M. 8).

Ben beni **terk itmeyince** yāra maķbūl olmadum

Olmayınca vālih ü şeydāsı ma'ķūl olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 1).

➤ **terk-i nāsūt:** maddiyat âlemini terk etme.

'Ālem-i lāhūta yummazduķ ķanad yā hū diyü

Terk-i nāsūt ile açılmasa perr ü bālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 4).

➤ **terk-i ser eylemek [Kalıp İ.]:** canlarından, başlarından vazgeçmek.

Terk-i ser eylediler ķavķ-ı 'ubūdiyyetde

Baş açık yalın ayak tāc u ridā sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 7).

➤ **terk-i ser itmek [Kalıp İ.]:** başını ortaya koymak, baştan vazgeçmek.

Terk-i ser itmedür bu yoluñ ĥāşılı Yetîm

İllā nidem ki başını meydāna ķor yok (Yetîm D., G. 99, M. 13).

➤ **terk-i ser-tāc:** tacı terk etmek.

Ne baş aĝrısıdur diyüp Cemālî

Yetimî'ye buyurdı **terk-i ser-tāc** (Yetîm D., G. 22, M. 12).

➤ **terk-i tāc:** tacını terk etmek, bırakmak.

Cemālî **terk-i tāc** ile Yetimî ser-firāz oldu

Yürü ol terk ile sen de başılma penbe-i tāca (Yetîm D., G. 173, M. 11).

➤ **terk-i ʔarıķ-ı ğam:** dert, tasa, üzüntü yollarını terk etme.

Kaʔ-ı 'alāķa eyledür güç gelen baña

Terk-i ʔarıķ-ı ğamda be āsān olan başum (Yetīm D., G. 135, M. 10).

➤ **terk-i vücūd:** bedenden, candan vazgeçmek; terk etme.

İden endüh-ı cānān ile ğam iķlīmini seyrān

İder **terk-i vücūd** ile 'adem iķlīmini seyrān (Yetīm D., G. 159, M. 2).

➤ **terk-i vücūd eylemek [Kalıp İ.]:** kendinden, cisminden vazgeçmek.

Üns vādisinde Leylī **eyleyüp terk-i vücūd**

Vahşet-ābād-ı 'ademde itdi menzil-ġāhını (Yetīm D., G. 193, M. 7).

❖ **terkin urmak [Kalıp İ.]:** vazgeçmek, terk etmek.

Cemālī şöħbeti besdür Yetīmī

ġalāyık **terkin ur** iclāsdan kaç (Yetīm D., G. 24, M. 10).

Gördi 'ömrüm gibi ġüne zülfini

Bu hevādan **urdu** ser **terkin** ķalem (Yetīm D., G. 130, M. 4).

❖ **tersā:** Hristiyan.

Pāy alup vaşlı metā'ından ʔoyımlık itmege

Geh segirdüm ġāh pusi mü'min ü **tersā** levend (Yetīm D., G. 33, M. 10).

❖ **tesellī:** sıkıntısını ve acısını unutturmaya ķalışma, avutma.

Oķuyup ķün ehl-i dil alur **tesellisin** Yetīm

Yiridür bu şī'rüne olsa laķab feryād-res (Yetīm D., G. 72, M. 9).

❖ **te'sīr:** bir nesnenin, bir hālin başka bir kimse veya nesne üzerinde kendini hissettiren gücü, etki.

➤ **te'sīr gelür mi [Kalıp İ.]:** etki eder mi.

Ṭa'ne ʔaşyile 'uşşāķa **gelür mi te'sīr**

Ķıymeti eksile mi şınmak ile altunuñ (Yetīm D., G. 108, M. 3).

➤ **te'sîr itmek [Kalıp İ.]:** etki etmek.

Şeh-süvâr ekrem ü sermâ-yı sefer **te'sîr idüp**

Virmeye gibi bu ben ser-bâzuña meydânda iş (Yetîm D., G. 75, M. 5).

Bu ne hâlet bu ne keyfiyyetdür

Dōsta düşmene **itdi te'sîr** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 6).

❖ **teslîm itmek [Kalıp İ.]:** verilmesi gereken yere vermek, bırakmak.

Tekye-i deşt-i belâyı baña **teslîm itdi** Kays

Şimdi mi degdigi var kardaşa kardaş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 7).

❖ **teşebbüs itmek [Kalıp İ.]:** başvurmak, girişmek.

'Aşk pîridür Cemâlî ey Yetîmî merd iseñ

Zeyline **idüp teşebbüs** gayrdan kendüñi çek (Yetîm D., G. 111, M. 12).

❖ **teşne:** susamış || çok hevesli, çok arzulu.

Teşne-i sîr-âb itmez çün şarâb u bâdeye

Garğa eyle zemzem ü zerķāya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 9).

Bülbül-i pür-gūy bi-hod servler hāyrān ü zār

Ġonçe-i sîr-âb **teşne** bâde-i gül-fām mest (Yetîm D., G. 15, M. 12).

Şuyā İskenderleri iltüp getürmişdür şusuz

Teşne olma ey gedā gel bu serāyuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 4).

❖ **teşnî' eylemek [Kalıp İ.]:** ayıplamak, kötü görmek, ayıp ve çirkin bulmak.

Müdde'i cânibini **eyledi teşnî'** tamām

Bende çün görmeyicek cürm ü cināyet Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 9).

❖ **tevāzu':** alçak gönüllülük, kibirli olmama.

Ser-firāz olmayup **tevāzu'** ile

Yüz sürüp hāk-i pāya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 3).

Ṭut **tevāzu'** ṭarîķını ey dil

İster iseñ eger reh-i rif'at (Yetîm D., K1. 14, M. 1).

❖ **teveccüh:** yakınlık duyma, hoşlanma, beğenme, iltifat.

➤ **teveccüh eylemek [Kalıp İ.]:** sevgi ve yakınlık göstermek, ilgilenmek, iltifat etmek.

Cāme-i zer-beft-i şāhīye **teveccüh eylemez**

Ol gedā kim engine aldı pelās u şālümüz (Yetīm D., G. 64, M. 7).

➤ **teveccüh itmek [Kalıp İ.]:** doğrulmak, yönelmek.

Nūh tahtına binüp başumuza şāh olalum

Hzır-ı himmetle **teveccüh idüp** āgāh olalum (Yetīm D., Mrb. 1, M. 30).

❖ **tevḥīd:** Allah'ın birliğine inanma, bir ve tek olduğunu kabul edip söyleme.

Çün hūşe çin-i hırmen-i **tevḥīddür** Yetīm

Bu kiştzār-ı kesret aña bir başağ degül (Yetīm D., G. 124, M. 13).

❖ **tevsen-i himmet:** lütuf, kerem atı.

Kişver-i 'aşka degin kaç'-ı mesāfe eyle

Tevsen-i himmeti sür itme tekāsül bir dem (Yetīm D., G. 125, M. 6).

❖ **tevzī' olmak [Kalıp İ.]:** herkese payını verme, taksim etme.

Herkese қadri қadar **oldı** merātib **tevzī'**

Mertebeñden geçemezsin çalışırsañ biñ yıl (Yetīm D., G. 116, M. 3).

❖ **tezelzül:** sarsılma, sallanma, deprem.

Esās-ı 'āleme gelse **tezelzül** ğam yimez göñlüm

Bilür anı ki muḥkemdür Қalātā'yile İstanbul (Yetīm D., G. 115, M. 7).

Şu dem kim bu haberler irdi ser-ḥadd-i Ḥorāsān'a

Tezelzül virdi ḥavf ile hirās İrān u Tūrān'a (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 50).

❖ **tezerv:** sülün, kılkuyruk. Klasik şiirde av hayvanı olarak anılır.

Şal **tezerv-i** ma'nī-i ḥāşa Yetīm

Olmuş iken elde çün şāhīn қalem (Yetīm D., G. 130, M. 9).

❖ **tıfl-ı taze:** körpe, genç çocuk.

Du'âyile didi her kişi târîh

İlâhî kıl bu **tıfl-ı taze**yi pîr (Yetîm D., K1. 36, M. 10).

❖ **tınâb:** çadır ipi.

Açmağa çetr-i dili al-i **tınâb** ola Yetîm

Mey-i şâfî dem ola 'unşur-ı evtâda yine (Yetîm D., G. 185, M. 9).

Felek-sâ sâye-bânlar sâye-dâr şahn-ı gîtîdür

Ṭınâb efvâh-ı 'âlemde du'âlardur senâlardur (Yetîm D., Terki-bend 1, M. 18).

❖ **tırâş:** belli bir biçim vermek veya üzerindeki pürüzleri almak için yontma, kazıma.

➤ **tırâş eylemek [Kalıp İ.]:** tırâş etmek.

Ey köçek ebruvânun **eyle tırâş**

Döyemez yaykaraya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 15).

➤ **tırâş olmak [Kalıp İ.]:** belli bir biçim vermek veya üzerindeki pürüzleri almak için yontmak, kazımak.

Hûb olur 'âlem **tırâş oldukça** kâfir zümresi

Ey Yetîm el-Ḥaḡ yaraşmaz 'ârîz-ı dil-berde riş (Yetîm D., G. 75, M. 9).

❖ **tîğ / tiğ:** kılıç || sevgilinin yan bakışı.

Ġamzesi **tîğın**ı ser-tîz eyleyüp mest ü ġazûb

Görmedüm ol yâr-ı merdüm-küş gibi şeydâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 3).

Yetîm emvâc ile her **tîğ** olup bir mevc-zen deryâ

Selâmet sâhilin Efrenc'e göstermez bu furtuna (Yetîm D., G. 182, M. 9).

Ol seferden k'idüp kaçâ-yı vaṭar

Nefse itdüm ḡavâle **tîğ** u teber (Yetîm D., Mes. 2, M. 98).

➤ **tîğ-ı belâ:** felaket, afet kılıcı.

Zahımlardur urılan **tîğ-ı belâyile** yine

Dil-i şad-pâresine merhemi dervîşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 9).

- **tîğ-ı cevher-dâr:** cevherli, mücevher süslemeli kılıç.

Kâr-ger oldı müjeñ eşkümle didüm didi yâr

Kesin olmaz mı virilirse **tîğ-ı cevher-dâra** şu (Yetîm D., G. 163, M. 6).

- **tîğ-ı elfâz:** kılıç gibi keskin kelimeler.

Hayâlî **tîğ-ı elfâzı** şalarsa rub'-ı meskûna

Yetîm elfâzınıñ zîr-i nigîni heft-kışverdür (Yetîm D., G. 62, M. 5).

Şu'arâ hayli içre efsâh ola

Tîğ-ı elfâz ile müsellağ ola (Yetîm D., Mes. 2, M. 48).

- **tîğ-i hûn-âşâm:** kanlar içen kılıç, tek darbeyle başı yere düşüren kılıç.

Bezm ü rezmüñ cür'a hâhî bir nice şeydâlaruz

Tîğ-i hûn-âşâmdur devrinde şâhâ câm-ı 'ış (Yetîm D., G. 75, M. 8).

- **tîğ-i hûn-rîz:** kan döken, can alan kılıç.

Eyâ şâh-ı cihân kesmen ümid-i vasluñı cândan

Elüñden **tîğ-i hûn-rîzüñ** inerse boynuma kaç'â (Yetîm D., G. 4, M. 8).

- **tîğ-ı kazâ:** kazâ (Allah'ın takdirinin gerçekleşmesi) kılıcı.

Gerden-i cânı tutup **tîğ-ı kazâya** râzî

Olmez isem beni Hâk ehl-i rızâ eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 5).

- **tîğ-i pür-mevc:** testere ağızlı kılıç || öldürücü bakış.

Gerdenümde **tîğ-i pür-mevcin** ki dil-ber gösterür

Bağr-ı şûr-engîze düşmiş bir şinâver gösterür (Yetîm D., Mat. 3, M. 1).

- ❖ **tilâvet-i Kur'ân:** Kur'an-I Kerim'i usulüne göre okumak, manasını tefekkür etmek.

Hâk için eyledüñse ey hâfız

Ka'be'de hoş **tilâvet-i Kur'ân** (Yetîm D., K1. 17, M. 2).

- ❖ **tîmâr-ı bîmâr:** hastanın tedavisi, ilacı, dermanı.

Şifâ-yı cân iken ol leb buyuramaz hasteye emsem

Bilür **tîmâr-ı bîmârı** dimez ol gonçe-leb ammâ (Yetîm D., G. 4, M. 4).

❖ **tīr:**

1.ok.

Yā gibi egri olan yanuñda

Ṭoğrı atıldı yabana çün **tīr** (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 12, 121).

Üstühānum eyleyelden ol kemān-ebrū nişān

Rāstī **tīrini** mağz-ı üstühānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 8).

1.1. sevgilinin kirpikleri, sevgilinin yan bakış oku, sevgilinin keskin ve sert bakışları.

Zahımlar ağız açarlar çün şadef ol ğamze-kār

Tīrlər yağdurduğunca üstüme bārān gibi (Yetîm D., G. 196, M. 6).

Ben bu rezm içre nā-gehān bir pīr

Cāna atdı kemān-ı cezbesi **tīr** (Yetîm D., Mes. 2, M. 100).

Zabt olursa mülk-i dil ceşş-i keremle zabt olur

Olmaz ol kişver cüyüş u şeş-per ü **tīr** ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 6, 10).

Karār itmezdi cān bir dem bu cism-i nā-tüvān içre

Şehā **tīrūñ** gelüp mağz olmayaydı üstühān içre (Yetîm D., G. 191, M. 2).➤ **tīr-i dōst:** dost oku.Kānlara yunmuş boyanmış sīnede ey **tīr-i dōst**

Lālezār içindeki şimşāda beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 5).

➤ **tīr-i müjeñ:** kirpik oku.Geçüp **tīr-i müjeñ** şadra oturdı ey kemān-ebrū

‘Acep peykān-ı dil-düzun dimezse cānuma berhīz (Yetîm D., G. 71, M. 3).

➤ **tīr-i müjgān:** kirpik okları.Yine bir **tīr-i müjgānuñ** hevāsıyile ‘ālemde

Kemān-ı ‘aşkı çekmekde bu gün bir pehlevāndur dil (Yetîm D., G. 122, M. 5).

➤ **tîr-i sühân:** yaralayıcı söz.

Çıkmasun femden ki çoğrı olmaya **tîr-i sühân**

Kec gider ger olmaya bir tîr zih-gîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 9).

➤ **tîr-i ta'ne:** sövme, yerme, ayıplama oku.

Hedef-i 'aşk u maḥabbetden ırılmaz dil ü cān

Tîr-i ta'ne atılıp ger ola biñ yayḳaralar (Yetîm D., G. 55, M. 6).

❖ **tîre:** bulanık, kara, karanlık.

Verā-yı 'arş-ı nūrāniye nāzır çeşmdür **tîre**

Bu şahn-ı zulmet-ābāda muḳābil dīde bīnādur (Yetîm D., G. 53, M. 5).

Haste cānum şifāsıdur ol leb

Tîre gönlüm ziyāsıdur ol ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 4).

➤ **tîre-ḥālüz:** kötü hal.

Tîre-ḥālüz zülf-i şeb-rengüñle devr itsün meded

Āftāb-ı şa'ş'a pertāb-ı meclis sākīyā (Yetîm D., G. 2, M. 3).

❖ **tîre-dil:** kalbi kara, kötü kalpli.

Şafā meşreb gedālardan açıl ey **tîre-dil** şüfi

Yezidî mezhebe yir yok muḥıbb-i ḥānedān içre (Yetîm D., G. 191, M. 7, 15).

Tîre-diller öñince varmaḳdan

Ġarazum bir şafā-yı ḥātırdur (Yetîm D., G. 43, M. 3).

➤ **tîre-dil olmak [Kalıp İ.]:** kötü kalpli olmak.

Şāf-dil 'āleme cāhil baḳsa

Tîre-dil olması günden aḫher (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 44).

❖ **tîşe:** kazma.

Tîşe-i himmetümde ey Ferhād

Rizedür Bī-sütün didükleri taḡ (Yetîm D., G. 94, M. 5).

❖ **tîz:** çabucak, derhal, hemen.

Görüp ölmelüsini ol hûnî

Buyurur ğamzesine **tîz** yarağ (Yetîm D., G. 94, M. 8).

➤ **tîz itmek [Kalıp İ.]:** acele etmek, tez davranmak.

Ol âdem-zâdeler iki perî-veş çün ki **tîz itdi**

Vişâl-i müddetin nâzik nişest itdi vü hîz itdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 37).

❖ **toğan:** doğan kuşu.

Ey per ü bâl nâ-tüvân oldum

Türk eline düşen **toğan** oldum (Yetîm D., Mes. 2, M. 80).

❖ **toğmak:** doğmak, ortaya çıkmak, yükselerek göğe ağmak.

Çü **toğdı** gün gibi burc-ı şerefden

O mâh-ı 'âlem-ârâ-yı cihân -gîr (Yetîm D., K1. 36, M. 7).

❖ **toğrı:**

1. ...doğru, tarafına.

O serv-kâmete **toğrı** açupdur per gönül mürği

Yüce yirlere pervâz eylemek ister gönül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 1).

2.doğru, düz.

Yâ gibi egri olan yanuñda

Toğrı atıldı yabana çün tîr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 12).

Oğ gibi **toğruluk** idüp her-bâr

Eylegil menzil-i murâda güzer (Yetîm D., K1. 16, M. 3).

➤ **toğrı olmak [Kalıp İ.]:** yalan veya yanlış olmayan, gerçeğe uygun, gerçek.

Çıkmasun femden ki **toğrı olmaya** tîr-i sühan

Kec gider ger olmaya bir tîr zih-gîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 9).

❖ **toğrılmak**: doğrulmak || ayağa kalkmak.

Tođrılup peykān-ı zehr-ālūd-ı dōst

Geldüince sineñi eyle hedef (Yetīm D., G. 96, M. 13).

Kafire ğāret için **toğrulahı** dümenler

Gemiler forsa yürür torıdadur yelkenler (Yetīm D., Mrb. 1, M. 21).

❖ **toğruluğ**: doğru hareket etme, dürüstlük, sıdk.

Ođ gibi **tođruluđum** bildiyise ol hūnı

Ķaddümi diñ ki büküp cevr ile yā eylesün (Yetīm D., G. 154, M. 7).

❖ **toğm-ı ğam-ı cānān**: sevgilinin gam, keder tohumları.

Sebze-i nev Ķalbi mesrūr eyler ey dihkān-ı ‘aşĶ

Ķıřzār-ı cāna gel **toğm-ı ğam-ı cānānı** ek (Yetīm D., G. 111, M. 8).

❖ **toğuz**: dokuz.

Ādem on **toğuzı** ÷on ey cāme-i ‘irfān giyen

Zāhir ü bāñın gören ehl-i siyābuñ ‘aynına (Yetīm D., G. 172, M. 7).

Yevmiyye-i yārān otuz olduğın işidüp

Bı-çāre Yetīm didi **toğuz** olsun (Yetīm D., G. 149, M. 10).

❖ **toğmak**: dolmak.

Toğsa ger ebr ile semā yağmaz

Şiddet-i rüzgār ile yağmur (Yetīm D., K1. 23, M. 3).

Kederden hāne-i kalbūñ boşalmayınca ‘ālemde

Şafa kesb eyleyüp şevĶ-ı Hüdā’dan **tođmaduñ** ‘ārif (Yetīm D., G. 98, M. 12).

Āteş-i āhum ile yandı yine meş‘aleler

Ceres-i nālem ile **toğdı** reh-i merħaleler (Yetīm D., G. 57, M. 2).

❖ **toğlanmak**: dolanmak, dolaşmak, gezinmek.

Toğlanur gülşeni bülbül yine pervāne-şıfat

Çemene oldu meğer şem‘-i şeb-istān gonçe (Yetīm D., G. 186, M. 5).

❖ **olaşmak:** dolaşmak, ilişmek, sa, iplik gibi Şeyler birbirine karışarak g lr duruma gelmek.

Olmadı devlet  ikbale felekler hyil

Bahtdan eyle gel e çarha **olaşma** ey dil (Yetm D., G. 116, M. 2).

Rst u eb **olaşur** kse ber-i dest-i dırz

Nağd-i vaqt oynamasun ‘lem-i kesretde Şağın (Yetm D., G. 157, M. 7).

Bu Yetm’e **olaşdı** varduğa

Bir bel-yı siyehdür ol kkl (Yetm D., G. 123, M. 9).

❖ **olı:** dolu, dopdolu.

Nh evin eyleyeli luğf-ı Hd meskenümüz

Rzgr oldu muvfığ **olidur** yelkenümüz (Yetm D., Mrb. 1, M. 26).

olı aldurmk Cem  Cemşid’e neydi bezmde

Ger naşıb olsa bu hke cr ‘-i cmuñ senüñ (Yetm D., G. 112, M. 5).

Püyede esb-i Őevketñ n berğ

olı na’lı Őerrı ğarb ile Çarğ (Yetm D., Mes. 2, M. 34).

❖ **on:** don, elbise.

Gel Cemlı gibi varlığ **onmı** tarh eyle

Ey Yetm eyleye t kim seni ifn kepenek (Yetm D., G. 113, M. 11).

dem on toğuzı **on** ey cme-i ‘irfn giyen

Zhir  btın gören ehl-i siybuñ ‘aynına (Yetm D., G. 172, M. 7).

Elinde ceng-c ğzilerñ Şemşir-i ‘urynı

Çara kfirleri koydu ser--ser kırmızı **ona** (Yetm D., G. 182, M. 8).

Merd olup bağlar iseñ bendini muğkem **onuñ**

Křti-gir-i felege bes didürür oyunuñ (Yetm D., G. 109, M. 1).

Didi Şudan ıkarurken keçemi

Hey yalan dünyede **on** mı Şaların (Yetm D., K. 1, M. 46).

❖ **tonanma:** bir devletin deniz kuvvetleri.

Şol zamān içre ki Rodos'a gāzā niyyetine

Çıkdı **tonanmayile** itdi şalābet apudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 18).

Tonanmāya delil olup yine fānūs-ı Hāyru'd-dīn

Şu deñlü ğarba 'azm itdük ki şarkı düşdi Anona (Yetīm D., G. 182, M. 5).

Allāh Allāh diyü gül-bāng ile ceng eyleyelüm

Gel **tonanmāya** gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetīm D., Mrb. 1, M. 4, 8, 12, 16, 17, 20, 24, 28, 32, 36).

➤ **tonanmā-yı hümāyūn:** padişaha ait, kutlu donanma.

Dümen togrıldup İspanya diyen bī-dīn [ü] mel'ūna

Yine şev eyleyüp girdük **tonanmā-yı hümāyūna** (Yetīm D., G. 182, M. 2).

❖ **top:** gülle veya şarapnel atan büyük, ateşli silah.

Şāh-ı Ğāzī'nüñ olupdur çü ğazā matlūbı

Kāfire gönderelüm şā'ıklarla **tōpı** (Yetīm D., Mrb. 1, M. 10).

Yağıcak **tōp** u tüfek çün bārān

Evlüyā himmeti olsun perde (Yetīm D., Terki-bend 2, M. 133).

Yine başdardalar baştan atup baş **tōpların** güm güm

Şalındı şayalar birle zelāzil rub'ı meskūna (Yetīm D., G. 182, M. 3).

Mihr şanmañ görinen bir **tōp** idüpdür başumı

Şarkdan ğarba çalar çevġān-ı çarı bī-amān (Yetīm D., G. 155, M. 5).

Gölge aġardı gün gibi **tōpuñ**

Vahy-i Cibril olurdu mektūbuñ (Yetīm D., Mes. 2, M. 73).

❖ **topdolu:** dopdolu. Çok dolu, tamamen dolu.

Nazar it hālūme cānā hayāl-i hāl lebden

Gehi sevdāyile memlü gehi **topdolu** andur dil (Yetīm D., G. 122, M. 8).

❖ **toplannmak:** bir araya gelmek.

Lam-ı kadid için **toplannup** bāmı aralar

İtler apuda 'av 'av idüp üstühān arar (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 13).

❖ **toprag:** toprak.

Gül gibi elden ele alunur iken hayfâ

Düşdi **toprağa** ten-i Pîr Mehemmed Çelebî (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 52).

Maḥv iderdi meşhedüm resmin mürûr-ı rûzgâr

Çarḥ elinden inmesi taşlar eger **toprağına** (Yetîm D., G. 176, M. 8).

Ṭa'n ü ṭanz itdügüñ kimesnelerüñ

Ayağı **toprağına** irse serüñ (Yetîm D., Mes. 2, M. 72).

Ayağüñ **toprağına** 'arz-ı fakîr

Oldı hûn-ı ciger ile taḥrîr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 1).

Sanma aşl-ı 'anâşır-ı insân

Yel ü **toprak** od ile şudur (Yetîm D., G. 52, M. 4).

❖ **torı:** tepe.

Kafire gâret için toğrulalı dümenler

Gemiler forsa yürür **torıdadur** yelkenler (Yetîm D., Mrb. 1, M. 22).

❖ **toyımlık:** ganimet

Pây alup vaşlı metâ'ndan **toyımlık** itmege

Geh segirdüm gâh pusi mü'min ü tersâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 9).

❖ **toymak:** doymak, kanmak.

Dirlik buyise dirlügüme **toymuşam** hemân

Şimden girü bu cismüm ola kût-ı kirm-i kabr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 29).

❖ **toz:** (sevgili'nin/güzelin) yürüdüğü yolun tozu-toprağı.

İsteme benden feraḥ cânâ ki fikr-i hicr ile

Ayağüñ **tozi** ḥaķı ḥâtırda gerdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 10).

➤ **toz olmak [Kalıp İ.]:** tozlu hâle gelmek, tozlanmak.

Ey nûr-ı başar saña fedâ iki göz olsun

Tek ḥâk-i reh-i küyün ile çihre **toz olsun** (Yetîm D., G. 149, M. 2).

❖ **ṭūfān**: çok şiddetli şekilde yağarak her yeri sular altında bırakan yağmur.

Deryā-yı eşk ideli **ṭūfān** hikāyetin

Ġavvāş unutdı lücce-i ‘ummān hikāyetin (Yetîm D., G. 139, M. 1).

❖ **ṭufeylî**: dalkavuk, çanak yalayıcı, başkasının sırtından geçinen (kimse)

➤ **ṭufeyl eylemek [D]**: dalkavukluk etmek.(yağcılık etmek, çıkar gözetmek).

Her kim **ṭufeyl eyleye** bir iki gūsfend

‘Ālem anuñ ṭufeyli olup ola ercmend (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 11, 35, 47, 59).

➤ **ṭufeylî olmak [D]**: asalak, dalkavuk olmak.

Şi‘arı her kimüñ ṭayy-ı lisān **oldı ṭufeylî** ol

Şaķın ammā ki şāhib ṭaylasāna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 7).

Her kim ṭufeyl eyleye bir iki gūsfend

‘Ālem anuñ **ṭufeylî olup** ola ercmend (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 12, 24, 36, 48, 60).

❖ **ṭūl-ı emel**: sonu gelmez arzu, tükenmez hırs, tamah.

Yürürken ökçeñi başup ecel ey pîr-i nā-bāliĝ

Nedür bu itdügün **ṭūl-ı emel** ey pîr-i nā-bāliĝ (Yetîm D., G. 95, M. 2).

❖ **tu‘m**: yiyinti, azık.

Mest-i lā-ya‘ķıl Yetîm’i gördiler mey-ḥanede

İctinabı var iken **tu‘m** u şarābı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 10).

❖ **ṭūmār**: tomar, tamamı.

Ġayret ocaĝıdur çün şi‘r-i Yetîm-i pür-suz

Efsürde olup itmez **ṭūmārı** cer çerāĝı (Yetîm D., G. 209, M. 10).

➤ **ṭūmār-ı şi‘r**: şiir tomarı.

Nażm-ı dūr-bār-ı Yetîm irdükde Ḥāfız sem‘ine

Eyleyüp **ṭūmār-ı şi‘rden** hırz-ı cān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 12).

❖ **tu'me-i tūti**: papağan yiyeceği.

Büm menzil-gehini cāy-ı Hümā itmezler

Tu'me-i tūtiyi güncişke ğidā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 2).

❖ **tumturāk**: gösteriş, ihtişam.

Bu **tumturāk** 'ālemi yek-sū idüp Yetîm

Bir berg-i ter diledi bu kār-ı bāra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 13).

Tumturāk u mehāsin-i elfāz

Virür insāna çok şeref haqqā (Yetîm D., K1. 6, M. 1).

Salṭanati bî-ḥūde vaz' u **tumturāki** suḥredür

Kerr ü ferr ü ḥaşmeti tāk u revākı suḥredür (Yetîm D., G. 38, M. 1).

❖ **turmak**: durmak, beklemek.

Tālî'üm oldı müsā'id ayırup aġyārdan

'Ahdine **turmaz** o bî-ıkrārı tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 8).

'Ömrüm olunca mey-kededen çıkmamak için

Pîr-i muġān öñinde **turup** bî'at eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 6).

Güzellik taḥt-gāhınuñ ser-āmed pād-şāhısın

Turursañ kişver-i cānı nola ḥayl ü ḥaşemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 6).

Ḥançer-i müjgānına bir çeşm-i āhūnuñ **turup**

Sîne germiş dil gibi bir şîr-i merdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 5).

Yürür devr eyleyüp **turmaz** piyale ey Yetîm aşlā

Meġer bezm-i neşāṭ-engize ibn-i māşidür sākî (Yetîm D., G. 208, M. 9).

Daḥı evlād u ensābı cihān **turduqça** var olsun

Serîr-i 'izzet üzre her birisi kām-kār olsun (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 83).

İderdüm bir yaña çeşm-i siyāhı fitnessin ey dil

Belā olmasa bir yaña **turup** ol kām-et-i bālā (Yetîm D., G. 4, M. 6).

❖ **turağ:** durak, varılacak son nokta, yer.

Gitdüm iklīm-i ‘aşka dek be Yetīm

Şanma bu kār ki **turağumdur** (Yetīm D., G. 45, M. 10).

❖ **Tūrān:** İranlılar tarafından Türkistan ve Tataristan yöresine verilen ad.

Hıttā-i Rūm eylemez reşki hemān

Ğıbta-i İrān u **Tūrān** gelmişüz (Yetīm D., G. 63, M. 14).

Şu dem kim bu haberler irdi ser-ḥadd-i Ḥorāsān’a

Tezelzül virdi ḥavf ile hirās İrān u **Tūrān’a** (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 50).

❖ **turfa:** nadide, az bulunan, değerli.

Yār yolında iver virmege cānı ‘uşşāk

‘Aşk ile cān virici **turfaca** millettür bu (Yetīm D., G. 162, M. 4).

❖ **Turnacı başı:** yeniçeri ocağında pâdişahların tazılarına ve turnalarına bakmakla, pâdişah ava çıktığı zaman yanında bulunmakla görevli olan, Rumeli ve Anadolu’da reâyâ ocaklarından devşirme yoluyla acemi asker toplayan 68. ortaya mensup yeniçeri.

Eb ü ecdādı ḥıdmetinde peder

Turnacı başı idi pür şeh-per (Yetīm D., Mes. 2, M. 86).

❖ **turra:** alna dökülen kıvırcık saç lülesi.

‘Āşıkı lücce-i baḥr-ı ğama pertāb iden

Ol iki **turra** ile çāh-ı zeḳandur bā’is (Yetīm D., G. 21, M. 4).

Perde-pūş-ı Ḥarem’dür ol **turra**

Ka’be-i pür-şafāsıdur ol ruḥ (Yetīm D., G. 27, M. 7).

➤ **turra-i ḥūr:** hurinin saçı, kâkülü.

Turra-i ḥūr ile didār itsün

Kaşr-ı Firdevs’de şām u seḫerin (Yetīm D., K1. 2, M. 9).

➤ **tır-ra-i şeb-gün:** siyah kâkül, saç.

Geçdi ben dīvāneye bir **tır-ra-i şeb-gün** bend

Oldı tar-ı gīsü-yı Leylî' yile Mecnün bend (Yetîm D., G. 34, M. 1).

❖ **tutmak:**

1. tutmak, yakalamak, kaplamak, çevirmek.

Kālā-yı i'tikādı vir kârvân-ı 'aşka

Tutdı şarîkı düpdüz ğâret-ger ü hârâmî (Yetîm D., G. 201, M. 10).

Gerden-i cānı **tutup** tîĝ-ı kazāya rāzî

Olmaz isem beni Hâk ehl-i rızâ eylesesün (Yetîm D., G. 154, M. 5).

Ûulle-i Kâf-ı kanā'atdür yirüm 'Ankâ-şifât

Nân için bir vādîyi **tutup** dâ meşĝül olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 8).

Der-i Mevlā'sını kosa bende

Tutsalar girer âhenîn bende (Yetîm D., Mes. 2, M. 120).

Yirler etümi bir yañadan pisiler üşüp

Yok **tutmaĝa** aĝızlarını pâre-i ciger (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 16).

Gözüye karşı **tutsa** şeklin ger

Zişt ü zîbâ özin görür nâzır (Yetîm D., K1. 18, M. 3).

Kerteriz it **tutup** aķındısını

Göstere tâ belaĝoz reh-güzerin (Yetîm D., K1. 1, M. 15).

2. düşünmek, akılda bulundurmak, unutmamak.

İdersedñ Hâzret-i H'âce 'Ubeydu'llâh'dan istimdād

Yüz üzre sürinür âh Semerķand ü Buĝârâ **tut** (Yetîm D., G. 18, M. 12, 14).

3. elde bulundurmak, ele almak; ulaşmak, varmak.

Ferāĝat gūşesin **tut** 'uzlet eyle

Ne sen il bil seni hem il ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 13).

Zıll-ı himāyetde **tutup** zātuñı

Hāzret-i Haq vire murādātuñı (Yetim D., Mes. 3, M. 35).

4. takip etmek, izlemek.

Tutup tarik-ı hāşı terk eyle rāh-ı ‘āmı

Himmetle pāye eyle ser-halka-i kirāmı (Yetim D., G. 201, M. 1).

Cemālî mezhebin **tutduñı** Yetimî

Diyelden ihtiyārum ‘aşkdur ‘aşk (Yetim D., G. 103, M. 9).

5. saklamak, muhafaza etmek, gizlemek.

Bahār irdi kenār-ı āba gel cām-ı muşaffā **tut**

Esās-ı ‘aklı ber-bād it özüñ ser-mest ü şeydā **tut** (Yetim D., G. 18, M. 1, 2, 8).

6. (yolunu) tutmak.

Biri mescid yolın **tutdı** biri mey-hāneye gitdi

İkisi de degül ‘ārif yanında nā-revā cünbiş (Yetim D., G. 81, M. 11).

Hurūş eyyāmıdır cūş itdi şular çağlayup taşdı

Cünün hengāmıdır ‘ākil ço şehri rāh-ı şahrā **tut** (Yetim D., G. 18, M. 4).

7. kabul etmek, benimsemek.

Nihāl-i serv-i āzādı kad-i reftār-ı cānān bil

‘Uyün-ı nergis-i bāğı ser-ā-ser çeşm-i şehlä **tut** (Yetim D., G. 18, M. 6, 10).

Ziyāde servlik idüp **tutma** rifatde Yetim özüñ

Tenezzül eyleyüp dağı fülāna ser-fürü itme (Yetim D., G. 166, M. 9).

Tutmayan şavr-ı Cemālî’yi Yetimî varmadı

Bu cihān-ı köhnede ehl-i fenā eṭvārını (Yetim D., G. 199, M. 13).

Kuḥl için ḥāk-i pāy-ı yārānı

Tuta gelsün şabāya yalvaralum (Yetim D., G. 133, M. 8).

Gāziler bu yola cān ile **tutup** gerdenümüz

Gel ṭonanmāya gidüp ‘azm-i Fireng eyleyelüm (Yetim D., Mrb. 1, M. 27).

Bir adım rāh-ı Cemālî'yî Yetîmî varılmaz

Țutmayan cān u gönülden reh-i fakr u fāka (Yetîm D., G. 183, M. 12).

Țut tevāzu' Țarîkını ey dil

İster iseñ eger reh-i rif'at (Yetîm D., K1. 14, M. 1).

❖ **Țutulmak:** yakalanmak.

Ol çevik kuş ayağından **Țutulup**

Hırş-ı dāneyle kōdı dāma serin (Yetîm D., K1. 2, M. 3).

❖ **tūṭi:** papağan.

Cife-i dünyā-yı ḥabdur her birisi bir gurāb

Şanma **tūṭi** gibi şekker-ḥā olupdur şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 4).

➤ **tūṭi-i sîrîn-kelām:** tatlı konuşan küçük papağan.

Yetîm'e sen şeker-lebden irişdi acı diller ḥayf

Yidürdüñ **tūṭi-i sîrîn-kelāma** khand-i zehr-āmîz (Yetîm D., G. 71, M. 12).

Khand-i telaṭṭufuñlā beni besle dāyimā

Bezmünde tā ki **tūṭi-i sîrîn-kelām** olam (Yetîm D., G. 132, M. 8).

❖ **tūtyā-yı ḥāk-i pāy:** sevgilinin yolunun toprağıyla çekilen sürme.

Dūr olsun nūrdan çeşmi-i cihān-bîni anuñ

Tūtyā-yı ḥāk-i pāyuñ olmaya andı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 6).

❖ **tüccār-ı Ḥıṭā:** Çinli tüccar.

Görse **tüccār-ı Ḥıṭā** bu ḥāl-i 'anber-bāruñı

Çîn ü Māçîn'e gidüp itmezdi cüst ü cūy-ı misk (Yetîm D., G. 114, M. 3).

❖ **tüfek:** ateşli bir silah, tüfek.

Āteş-i ṭop u **tüfek** birle kılā'-ı küfre

Şaldı āşüb u ḡam u fitne vü āfet Kıpudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 25).

Yağıcağ tōp u **tüfek** çün bārān

Evliyā himmeti olsun perde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 133).

❖ **tügme:** düğme.

Ne revā seyrine māni' ola encüm kamerüñ

Ey efendi görelüm sineñi çöz **tügmelerüñ** (Yetîm D., Mat. 7, M. 2).

❖ **tünd:** sert, şiddetli, haşin.

Âhir-i neş'e ile **tünd** ü pelid

Oluban hayli betaletler ider (Yetîm D., K1. 4, M. 5).

➤ **tünd itmek [Kalıp İ.]:** sert, şiddetli, haşin hale getirmek.

Seg raķibi **tünd ider** mey-gün lebün keyfiyeti

Şöyle kim ilkā ider küfr ehline cengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 5).

➤ **tünd-bād-ı āh:** feryadın sert rüzgârı.

Tünd-bād-ı āhdan ey müdde'î-i ser-firāz

Eyleme ğaflet ki kavm-i 'Ād'a beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 13).

➤ **tünd-bād-ı āh-ı mazlüm:** mazlumun ahının, iniltisinin sert rüzgarı.

Tünd-bād-ı āh-ı mazlūma nazar hüsrevlerüñ

Sāye-bān u hayme vü çetr ü visāķı suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 3).

❖ **türāb:** toprak, hâk.

Hānedān-ı 'Alî **türābında**

İndürür ser babaya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 7).

➤ **türāb-ı mey-kede:** meyhanenin topraķı.

Mey-fürüşüñ ayaķı topraķıyuz çün bizden öñ

Ehl-i diller yüz sürüp olmış **türāb-ı mey-kede** (Yetîm D., G. 174, M. 4).

❖ **türbet:** türbe kelimesinin eski metinlerde rastlanan bir şekli.

Süz-ı derün ile cihāndan 'ubūruma

Āhum 'alevlerin 'alem-i **türbet** eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 4).

❖ **Türk:** Türk.

Türkî dilde Yetim sözlerüñe

Sühan-ı kümmel-i 'Acem diyeler (Yetim D., G. 51, M. 9).

Ey per ü bāl nā-tüvān oldum

Türk eline düşen çoğan oldum (Yetim D., Mes. 2, M. 80, 82).

❖ **türrehāt:** saçma sapan sözler, manasız hikâyeler "türrehe"nin cem'idir. Müfredi gayr-i müstameldir.

Yār luḫfından meger gūş eyleye nazmum Yetim

İtmezin ben bu müzahref **türrehātumdan** ümîd (Yetim D., G. 31, M. 14).

❖ **tüvānā:** güçlü, kuvvetli.

Niçe ser-keş **tüvānāyı** zebün u nā-tüvān idüp

Mezellet gerdine ḳadrin ḳarīb itdi ser-efkende (Yetim D., G. 190, M. 5).

U

❖ **u/ü:** ve bağlacı.

Dümen togrıldup İspanya diyen bî-dîn **ü** mel'ûna

Yine şevk eyleyüp girdük çonanmā-yı hümāyûna (Yetîm D., G. 182, M. 1).

İderseñ Hazret-i H'âce 'Ubeydu'llāh'dan istimdād

Yüz üzre sürinür āh Semerķand **ü** Buḥārā tüt (Yetîm D., G. 18, M. 12).

Nerrād-ı çarḥ ile yüri bāziden it ḥazer

Virme nuḳūd-ı vaḳtûñi lu'b **u** ḳumāra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 12).

Salṭanatı bî-ḥüde vaz' u tımṭurāḳı suḥredür

Kerr **ü** ferr **ü** ḥaṣmeti ṭāḳ u revāḳı suḥredür (Yetîm D., G. 38, M. 2, 4).

Ḥüdā devlet diler insāna zātına ḳılüp maḫzar

Diriḡ **ü** ḥayf kim ol zāt-ı devlet ḥāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 4, 6).

Bir Yetîm'em sîne-i pür-süz **u** āteşnākde

Her siyeh dāḡı benüm göynüklü ñānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 9).

İşigüñde olan sifāl **ü** sege

Cām-ı gîti-nümā vü Cem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 5).

Mihr ü maḥabbet oldu bu yolda çü dînümüz

Virmez vücüd zann **u** gümāna yaḳinümüz (Yetîm D., G. 67, M. 2).

Gözün ser-mest **ü** müjḡanuñ olupdur ḥançer-i ser-tiz

'Aceb mi ḳanımı dökse benüm ol ḡamze-i ḥün-riz (Yetîm D., G. 71, M. 1).

Teşne-i sîr-āb itmez çün şarāb **u** bādeye

Ġarḳa eyle zemzem ü zerḳāya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 9, 13).

Rütbet-i der-ḡāh-ı 'aşḳı ben nice ta'rif idem

Her gedā-yı kem-teri bir Sencer **ü** Dārāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 6).

Rebāb **ü** ney enîn **ü** nāle itsün

O olupdur çün süḥan-perdāz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 3).

Bî-ser ü bî-pā olup cilve-geh-i 'aşka düş
 Zerre-şifat raqş urup mihr-i dil-ārāya baq (Yetîm D., G. 104, M. 3).

Çarh-ı mihmān küşe perhîz idüp aldanmayalum
 Cerb ü şirin ni'metine didügince şunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 6).

Hâzret-i şâh-ı kerîmüñ nāmudur nāmıñ senüñ
 Nuşret ü 'avn iledür āgâz u encāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 2, 5).

Nālede her mürğ-i hoş-destān-serā
 Bāh u rāg u verd-i hāmra vaktidür (Yetîm D., G. 36, M. 4).

Hüdā devlet diler insāna zātına kılüp mazhar
 Dirîg ü hayf kim ol zāt-ı devlet-hāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 4).

Baña bu āh u nāleyile niçün
 Şeh-i bî-ṭabl u bî 'alem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 3).

Cāme-i zer-beft-i şāhiye teveccüh eylemez
 Ol gedā kim engine aldı pelās u şālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 8).

Rebāb ü ney enîn ü nāle itsün
 Olupdur çün sühan-perdāz ber-baṭṭ (Yetîm D., G. 89, M. 3).

Bu bāg u rāgda her nehr-i cārī
 Saña tefhîm için bir rihlet ancaq (Yetîm D., G. 102, M. 3).

Bezl ü cūduñ rub'-ı meskūna olaldan münteşir
 Hâtemi teclile mevşûf itdi in 'āmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 7).

Olmadı devlet ü iqbale felekler ḥāyil
 Bahtdan eyle gel e çarḥa ṭolaşma ey dil (Yetîm D., G. 116, M. 1).

Şadef-i ḳalb-i Cemālî'ye Yetîmî girseñ
 Kıymet ü ḳadrüñe olmazdı bahā bu 'ālem (Yetîm D., G. 125, M. 16).

Şan'atumdur za'f u ḳuvvetle miyānuñdan enîn
 Nağme eyler zir ü bem gösterse ehl-i tār fen (Yetîm D., G. 147, M. 4).

Niçesinüñ görmüşüz māl ü menāli kaldığın

‘İş ü ‘işret-hānesi vîrān ü hālî kalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 1, 3).

Çār-mîhā gerdiler kaldum keş-ā-keşde Yetîm

Derd ü endüh u belā bir yaña cihān (Yetîm D., G. 153, M. 10).

Nehb ü gâretler ile Pulya’yı vîrān idelüm

Geçüp andan öte İspanya’yı talan idelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 13).

Ƙara gözlü iki şeh-zādeye şāh-ı hümāyün baht

Niçe şeh SunƘar’ı Ƙıldı ğulām u çāker ü bende (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 8, 27, 63).

Hāfız-ı Şîrāz ile dem-sāz ü hem-hāl olmağā

Ey Yetîm itmek gerek fehvā-yı Kur’an’ı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 9).

Hayl ü haşemle geçmege bir şāh-rāhdur

Maşer güninde rāh-ı pül-i mezlaƘa baña (Yetîm D., G. 1, M. 3, 7).

Cihānuñ ser-firāzısın ki olduñ

ƘarîƘ-ı ‘aşƘ içinde bî-ser ü pā (Yetîm D., G. 3, M. 4, 9).

Dilā fikr-i bülend eyle ki dām u dānedür dünyā

Düşen āvāreyi alur kebüter-hānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 1, 8, 9).

Furāt u Dicle vü Ceyhün olupdur

Gözümden cüş iden enhār derdā (Yetîm D., G. 7, M. 3).

Vaşl için şanma hemān sîm ü zer oynar cānā

Yoluña ‘aşık olan cān ü ser oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 1, 2, 5).

Giyüp bir cāme-i fāhîr tekebbür ehli olmağdan

Želîl ü münkesir olmış ‘abā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 10).

Güşāde-rüy u handān-leb şürāhî vü Ƙadeh sākî

Hüm-ı mey-hāne-veş deyr-i cihānda hep şafā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 5).

Hāl-i hindü la‘l-i nābuñdan senüñ pür-fitnedür

Şür u şerden hālî olmaz açsa bir zengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 8).

'Āşık-ı bed-nām mest ü zāhid-i ḥod-kām mest

Bāde-i 'aşk-ı ilāhīyle ḥāş u 'ām mest (Yetîm D., G. 15, M. 1, 7, 8, 11).

Şubḥa dek sūz u güdāz üzre olan ser bâzı

Bir ayag üzre yanan şem'-i şeb-istāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 7, 12, 14).

Bahār irdi kenār-ı āba gel cām-ı muşaffā tüt

Esās-ı 'aqlı ber-bād it özüñ ser-mest ü şeydā tüt (Yetîm D., G. 18, M. 2).

Nik ü bed endişeden ey mey-fürüş eyle ḥalās

Tā ki ben meste ola mey-ḥāne künc-i 'āfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 7).

Bülbülüñ nālesine zāg u zeğandur bā'is

Dimezüz biz ol gül-i şaḥn-ı çemendür bā'is (Yetîm D., G. 21, M. 1, 9).

Cebrî degül midür harekāt ü sükün-ı dehr

Bi'llāh vücūd virme şakın ihtiyāra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 5).

Göñül āyine-i vech-i Ḥüdā'sın

Şafā kesb eyle jeng ü pāsdan kaç (Yetîm D., G. 24, M. 6).

Saña sen āşinā olmaḳ hevāsı var ise sende

Yüri bî-hiş ü bî-kes ol bu yār u āşinādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 6, 7).

Vāridāt-ı 'aşka zāhid eyleme ḥıqd ü ḥased

Ḥār u ḥāşāk olamaz mecrā-yı baḥr-i 'aşka sed (Yetîm D., G. 29, M. 1, 2, 4, 10).

Vaḥy ü bāng-i per-i Cibril iken iller şandı

Oynayuraḳ getirür baña kebüter kāğıd (Yetîm D., G. 30, M. 5, 9).

Ol kerem deryāsına varup mülākī olmadur

Dideden aḳıtduḡum Nîl ü Furāt'umdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 4, 6, 10, 12).

Ġāret-i cān u dil itdi bir ḳad-i bālā levend

İtmedi bir cānibi bu nev' ile yaḡma levend (Yetîm D., G. 33, M. 1, 3, 7, 8, 10).

Salṭanatı bî-ḥüde vaz' u tımṭurāḳı suḥredür

Kerr ü ferr ü ḥaşmeti ṭāḳ u revāḳı suḥredür (Yetîm D., G. 38, M. 1, 2, 4, 10, 12, 13).

Şeş-cihâtı terk idüp ey dil olgör bî-cihât

Râst u çep pîş ü pes bu zir ü bālā suhredür (Yetîm D., G. 39, M. 4, 6, 9).

Ehl-i 'irfânı aqıt luţf u keremle kendüñe

Şāh kim 'ādil ola mülkine bāzer-gān aqar (Yetîm D., G. 40, M. 9).

Şüret-i kesret olup ma'nî-i vaḥdetle bir

Zāhir ü bāḥında hep cümleyi yek-tā görür (Yetîm D., G. 41, M. 6).

Cān u dil kişverini kıldı zabt itdi tamām

'Aşka nice dimeyem şāh-ı cihān-girümdür (Yetîm D., G. 42, M. 5).

Sebeqat rahmeti dinilmiş iken

Dime bu mü'min ü o kāfirdür (Yetîm D., G. 43, M. 8).

Hevā-yı cāh idüp çāha düşerler cehl ile ancaq

Ne bāḥıl añlayışdur bu ki cāh u çāhı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 6).

Ġayra acı gelürse ğuşşa vü ğam

Devletüñde o bal ü yağumdur (Yetîm D., G. 45, M. 8).

Hāce eyler bî-nevāyı sîm ü zer

Pād-şāh eyler gedāyı sîm ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 1, 2, 3, 4, 6, 8, 10).

Bir Yetîm'em sîne-i pür-süz u āteşnākde

Her siyeh dāğı benüm göynüklü ñānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 9).

'Aql-ı dūr endişe dirken zāt-ı Hāḳḳ'ı sen de bul

Bu yaqına bakmayup dūr u dirāza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 4).

Cihān u ehline idüp vedā'ı

Enîsin fikr-i Sübhān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 3, 13).

Aġniyāyı dil ü cāndan fuqarā sevmezler

Fuqarāyı nite kim ehl-i ğına sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 1, 6, 8).

Ġam-ı dünyā nedür ki ğam diyeler

Ya aña miñnet ü elem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 2, 4).

Sanma aşl-ı ‘anāşır-ı insān

Yel ü toprak od ile şudur (Yetîm D., G. 52, M. 4, 22).

Seri pā pāyı ser eyler cihān-ı bî-ser ü pādur

Hażîzi evc ider evci hażîz eyler bu dünyādur (Yetîm D., G. 53, M. 1, 4).

Dü-‘ālem ‘işret ü ‘işine virmen

Derün-ı dilde cānā bir ğamum var (Yetîm D., G. 54, M. 3, 5, 6).

Hedef-i ‘aşk u maḥabbetden ırılmaz dil ü cān

Tîr-i ṭa’ne atıluḡ ger ola biñ yayḡaralar (Yetîm D., G. 55, M. 5, 10).

‘İzzet ü zilletle ḡādir mutaşarrıflardur

Kendülerden Haḡ’ı bir ān cüdā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 3).

Şîrdür pençe-i pür çeng ile çün ṭab’-ı Yetîm

Neyler ol rengi ki sâz u seleb-i rûbehdür (Yetîm D., G. 59, M. 10).

Deryā-yı hûn u sîne müşebbek şehān-ı şayd

Māhî-i ḡançeri çeküp ol aḡa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 7).

Ḥayālî vādî-i şî’rûñ olup güm-geşte ḡayrānı

Yetîm ol vādîye düşmişlere sālār u reh-berdür (Yetîm D., G. 62, M. 10).

Gördüḡin Leylî sanan Mecnûn gibi

Vālih ü aşüfte ḡayrān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 6, 11, 14).

‘Ālem-i lāhūta yummazduḡ ḡanad yā hū diyü

Terk-i nāsût ile açılmasa perr ü bālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 4, 8).

Çünkü āḡir döküben raḡtı bu yirden giderüz

Devlet ü ‘izz ile iḡbāl-i cihāmı niderüz (Yetîm D., G. 65, M. 2).

Bu nüh-ḡıbāba şaldı cüd u keremle āvāz

Seyyid ‘Aliyy-i Rümî Ḥācî Ḳıvām-ı Şîrāz (Yetîm D., G. 66, M. 1).

Yine Cemāl’den umaruz ey Yetîm luṭf

Oldur cihānda zāhir ü bāṭın mu’inümüz (Yetîm D., G. 67, M. 12).

Zāhid ü bengīye yūf didiler

Ḥākdür evliyāya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 9).

Baḥş itmekden leb ü mūy-miyān-ı yārda

Ḥurde-bîn ü mū-şikāf olmuş durur idrākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 7, 8).

Gözüñ ser-mest ü müjgānuñ olupdur ḥançer-i ser-tiz

‘Aceb mi ḳanumı dökse benüm ol ğamze-i ḥūn-riz (Yetîm D., G. 71, M. 1).

Ḳaldurup āvāzeyi a‘lāya ey bāng-i ceres

Gel delil ol Yesrib ü Baḥḥā‘ya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 2, 10, 14).

Bir semend-i bād-pāy ile geçerdüm kūh u deşt

Şāh-rāh idi önümde her gelen yoḳuş iniş (Yetîm D., G. 75, M. 3, 5, 7).

Bu menzilde Ḥüdā emrinsiz itmez bir meges cünbiş

Ki deryā mevcine tābi’dür eyler ḥār u ḥas cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 2, 4, 8).

Görmedi kimse bir belāsuz bal

Biledür ḳand ise merhem ü riş (Yetîm D., G. 80, M. 8).

Geçilmez gūşe-i mey-ḥānede rind-i sebū-keşden

Nedür ‘ayyāş ü ḳallāş ile bu şubḥ u mesā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 4).

Şāh-ı Ṭübī durur ol dīde-i Ḥaḳ-bîn olana

Dime ğafletle şaḳın çerçüb u ḥār u ḥas imiş (Yetîm D., G. 82, M. 4, 5, 6).

Pād-şāh-ı Rūm’a rām olsun semend-i ‘izz ü nāz

K’ola mādām eblaḳ-ı eyyāma reftār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 11).

Göz yumup feth ü fütūh-ı ğayrdan döndündür yüz

Vaḳtidür itseñ Yetîm’e ey gūşāde bāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 9).

Ḳısmet-i bezm-i ezel endūh u ğamdur ‘āşıḳa

Cām-ı māl-ā-māldan ger gelse gūn-ā-gūn neşāṭ (Yetîm D., G. 87, M. 3).

Zabt olursa mülk-i dil ceşş-i keremle zabt olur

Olmaz ol ḳişver cüyüş u şeşş-per ü tir ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 6).

Yüregi yağını eridüp baña hâkîni

Yanup döker yaşını yemîn ü yesâr şem‘ (Yetîm D., G. 91, M. 4).

Yedi kat taşdan geçmiş zehirden eyledi aşum

Beni derd ü belâ küncinde mihmân eyleyen t̄ali‘ (Yetîm D., G. 93, M. 6).

Döst diyü çağırur her pöst-püş

Buña şâhiddür hurüş-ı çeng ü def (Yetîm D., G. 96, M. 16).

Ne kadar bî-ser ü pâ vâlih ü şeydaları

Şûriş-i ‘aşk ile başındaki gavgâsına yûf (Yetîm D., G. 97, M. 3).

Âşub u şûr-ı dehr ile ey dil huzûr yok

Pürdür gumûm-ı hâdise cây-ı sürûr yok (Yetîm D., G. 99, M. 1).

‘Âlem dehân-ı ejder ü âdem gîdâyiken

‘Âkil midür ki cân u dilinde fütür yok (Yetîm D., G. 99, M. 3, 4, 8, 12).

Baňa râh u revîşden şorma ey şeyh

Ki sūfî-veş benüm bir mezhebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 3, 13, 14).

Bu dünyâ bir maḥall-i sūr‘at ancak

Meh ü sâli hemân bir sâ‘at ancak (Yetîm D., G. 102, M. 2, 7).

Cihân içinde varım ‘aşkdur ‘aşk

Cihân aġyâr u yârur ‘aşkdur ‘aşk (Yetîm D., G. 103, M. 2).

Nâzır-ı hâb u ḡayâl oldu murâkıb geçinen

Ķara Ķura bir Ķurı rû‘yâ olupdur şūfilik (Yetîm D., G. 105, M. 7).

Cân-güdâz ü sine pür sūzân imiş dervîşlik

Dîde giryân ü ciġer biryân imiş dervîşlik (Yetîm D., G. 106, M. 1, 2, 7).

Cân u dil mürġi helâk olmada bî-dâne vü âb

Dürlü ziverler ile ten Ķafesi niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 7, 10).

Ḥazret-i şâh-ı kerîmüñ nâmudur nâmiñ senüñ

Nuşret ü ‘avn iledür âġâz u encâmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 2, 5, 7).

Lâyile küfrümi imāna mübeddel kıldı

Didürüp cān u gönül den baña illā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 4).

Görse tüccār-ı Hıfā bu hāl-i 'anber-bāruñı

Çin ü Māçîn'e gidüp itmezdi cüst ü cüy-ı misk (Yetîm D., G. 114, M. 4).

Bā'is-i 'izzet ü zillet den olayduñ āgāh

Haşre dek sâkit olup söyleyemez idüñ gâfil (Yetîm D., G. 116, M. 5, 10).

Bir iki gün degül bu kār-ı pür-derd

Bu kār üstine sāl ü mäh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 6).

Zen ü ferzend ile da'vā-yı tecerrüd itme

Hağ kelāmında işit fitnedür evlād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 9).

Geçelüm havf u recāyile bisāt-ı emne

'İşret ü 'İş ü şafāyile olalum bī-gām (Yetîm D., G. 125, M. 11, 12).

Tāb-ı meyden çihre gül gül şüh u şeng sîne çāk

Ol levend-i şifte destāri tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 5).

Devlet gibi kâpuñda eger ber-devām olam

Reşk-i cihān ü ğıbtā-i cümle enām olam (Yetîm D., G. 132, M. 2, 3, 4, 6, 12).

Dimeyüp hāş u 'ām u küdek ü pîr

Yada vü āşināya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 5).

Ben beni terk itmeyince yāra mağbûl olmadum

Olmayınca vālih ü şeydāsı ma'kûl olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 2, 3, 5, 10).

Āhir hevā-yı zülf ü hağ-ı yār ile gider

Hāk içre mür u 'akrebe bu kân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 5, 6).

'Aşğ müstevlî olup bir yire irgürdi yolum

Öñüm ardum bilmeyüp fark idemen şag u şolum (Yetîm D., G. 137, M. 2).

Simāt-ı ehl-i 'izzüñ ni'metini

Hağır ü hār olan sâ'il ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 6).

Lisān-ı ğayb **u** şafır-i sürüşdur derviş

Düşürme sa'y idüp elden Yetîm dîvânın (Yetîm D., G. 144, M. 13).

Dâmen-i deşt ise Mecnûn'ı giribân-çâk idüp

Vâdi-i mihnetde itmişdür tek **ü** püdan zebûn (Yetîm D., G. 145, M. 6).

Şan'atumdur za'f **u** kuvvetle miyānuñdan enîn

Nağme eyler zir **ü** bem gösterse ehl-i târ fen (Yetîm D., G. 147, M. 3).

Sāye şalarken üstüme zeyl-i pelās-ı 'aşk

Ber-düş idem mi hırka-i zühd **ü** riyâyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 8, 13).

Ķâyim **ü** şâyim olup gice vü gündüz ey dil

Maşim-i rahmet-i Hağ'dan dile kısmet var iken (Yetîm D., G. 150, M. 3, 7).

Niçesinüñ görmüşüz māl **ü** menāli kaldığın

'İş **ü** 'işret-hānesi virān **ü** hālî kaldığın (Yetîm D., G. 151, M. 1, 2).

Virānelerde baña virürken nidā-yı büm

Efrāsiyāb **u** Kayser **ü** Dārā haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 4).

Derd **ü** ğamla cān virüp cān almada bir nā-tüvān

El-amān ey nāz **u** istignā-yı devrān el-āmān (Yetîm D., G. 153, M. 2, 3, 8, 10).

Girye itsem cüş ider baħr-ı muħiṭ-i bî-kerān

Şayha itsem lerzeye varur zemīn **ü** āsmān (Yetîm D., G. 155, M. 2).

Mūy-ı jülidelere kılma haķāretle nigāh

Haķķ'a nāz ehli olur bî-ser **ü** sāmānda şaķın (Yetîm D., G. 156, M. 4, 11).

Rāst **u** çeb tolaşur kīse ber-i dest-i dırāz

Nağd-i vaķt oynamasun 'ālem-i kesretde şaķın (Yetîm D., G. 157, M. 7).

Dünyā evine nola disem teng târ ev

Mihmān-küş **ü** muķaşşî vü nā-pāy-dār ev (Yetîm D., G. 161, M. 2, 8, 9, 10).

Nice üns eyleyeyin nāz **u** na'ım-i dehre

Dīv-i merdüm ħör ile pür reh-i vaḫşetdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 5, 7).

Hâl-i 'anber-bâr u zülf-i müşg-bû

Nâfe-i Tâtâr'a itmişdür gülüvv (Yetîm D., G. 164, M. 1).

Şâ'ir-i tîg zebâna şunilupdur gûyâ

'Âlemün nazımıyîçün seyf ü kalem dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 6, 7, 8).

Sâkî-i gül-'izâr u mey-i hoş-güvâr ola

Âvâze-i hezâr olup cûy- bâr ola (Yetîm D., G. 167, M. 1, 10).

Cüst ü cûda oluban 'âkil ü ferzâne şıfat

Hıdmet-i Haq'da özün çâbük ü çâlâk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 3, 4).

'İbret-i künc-i ferâg oldur ki dervîş ü gedâ

Kendüyi göstermeye Efrâsiyâb'ın 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 5, 8).

Hüdâyâ daqq-ı bâb itmez kâpuñdan gayra cân u dil

Nevaleñden nolâ i'tâ iderseñ aç u muhtâca (Yetîm D., G. 173, M. 9, 10).

Gûşe-i Firdevs'dür ey dil cenâb-ı mey-kede

Sâkiler gül mân ü kevserdür şarâb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 2).

Dîde-i terden revân olan sirişküm her yaña

Çağlayup yollar keser Nîl ü Aras ırmağına (Yetîm D., G. 176, M. 4).

Mest-i lâ-ya'kıl Yetîm'i gördiler mey-hanede

İctinabı var iken tu'm u şarâbı görmege (Yetîm D., G. 177, M. 10).

Cem'iyyet-i yârâna 'arz itme çarîkatden

Âyîn ü rüsüm eyler abdâlî perâkende (Yetîm D., G. 178, M. 4).

Diger-gün hâl olup kaldum meded derd ü elemlele

O hunî öldürür bir gün beni zulm ü sitemlele (Yetîm D., G. 179, M. 1, 2, 6).

Diyâr-ı 'aşka maħmil bağlayup cân naqđin ol virdi

Ki dimez yâd idüp bir kez nedür sūd u ziyân anda (Yetîm D., G. 180, M. 4, 10).

Beni temkîn ü vakâr üzre dilerler zühhâd

Bakamazlar nideyin bu dil-i pür eşvâka (Yetîm D., G. 183, M. 3, 7, 10, 12).

Ey Cemālî niçe bir eşk-i Yetîm

Baħr olup ‘umk **u** kenârı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 10).

Tenedirnayile āvāze-i naķş **u** taşnîf

Ġalebe eyleye ħâlât ile evrâda yine (Yetîm D., G. 185, M. 5).

Niçe şâh **u** nice bende gelüp gitdi cihândur bu

Siler bir dest-mâl ile dimez ol şâh **u** bu bende (Yetîm D., G. 190, M. 3, 4, 5, 9).

Yetîm imân **u** dîn ġâret-geridür ol büt-i tersâ

Ki naķd-i dînüñ almışdur nice bân oġlı bân içre (Yetîm D., G. 191, M. 13).

Mülk-i lâ subġ **u** mesâ semtinden isterseñ ġaber

Bî-cihâta bî-cihet ehl-i nigeħ ħıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 3, 7, 11, 14).

Leylî cüst **ü** cü idüp deşt-i belâ güm-râhını

İtdi sahrâda derâ-yı nâķa âh **ü** vâhını (Yetîm D., G. 193, M. 2).

‘Aşķ ile oķunduġınca faşl **u** bâb-ı Mesnevî

Şevķ ile rakşa koyar her şeyġ **ü** şâbı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 1, 2, 3, 13).

Güm eyleyüp cihâtı maġv eyle ba’d **u** ħurbı

Ķaldur ħara vü aġı def eyle şubġ **u** şâmı (Yetîm D., G. 201, M. 3, 4, 10, 14).

Maġrem-i râz-ı dil itme yüri her bî-ġiredi

Âdem iseñ özüne itme yaķın div **ü** dedi (Yetîm D., G. 203, M. 2, 4).

İñende dâm **u** dâneyle o mürġ-i zîrek avlanmaz

Na’îm-i cenneti zıkr eyleme ürker göñül mürġi (Yetîm D., G. 204, M. 7).

Pür dūd idelden âhı dâġ-ı ciger çerâġı

Bu nüh oldı ħabânuñ bî-nür **u** fer çerâġı (Yetîm D., G. 206, M. 2).

Ĥarâbâ girip râz-ı derünün añlayup bildi

Diyar-ı ‘işret **ü** ‘işüñ ‘aceb sırdaşıdur sâķî (Yetîm D., G. 208, M. 8).

Dil eyledi ziyâret her beyt **ü** her çerâġı

Cânı münevver eyler yokdur bir er çerâġı (Yetîm D., G. 209, M. 1).

Müdde'î cânibini eyledi teşnî' tamām

Bende çün görmeyicek cürm **ü** cināyet apudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 10, 23, 25, 26, 29, 35, 37).

Pocalar orsa varur çeynetmez

Añlayanlar alazuñ şür **u** şerin (Yetīm D., K1. 1, M. 6, 50).

aldı Korfozda düşüp Sülhte ıral

Bu cihānuñ gezerek baħr **u** berin (Yetīm D., K1. 2, M. 2, 10).

Oldı çün müris-i melāl imlāl

Sözi icāz **u** münteħab itdüm (Yetīm D., K1. 3, M. 6, 15).

Vasat-ı neş'e ile hulf **ü** 'inad

İdüp ortada abāhatler ider (Yetīm D., K1. 4, M. 3, 5).

umturāk **u** meħāsin-i elfāz

Virür insāna çok şeref aā (Yetīm D., K1. 6, M. 1).

Ki abî'at olur abî'atdan

Nik **ü** bed her ne görse ey hoş-ħü (Yetīm D., K1. 8, M. 4).

Ehl-i didār 'aynına gelmez

Selsebil **ü** cinān temāşası (Yetīm D., K1. 11, M. 4).

Gözüye karşı utsa şeklin ger

Zişt **ü** zibā özin görür nāzır (Yetīm D., K1. 18, M. 4).

Her ne kim işidildi zişt **ü** pelid

Pāk uup şu gibi anı yu (Yetīm D., K1. 19, M. 1).

Süfehānun ğidāsı olduğına

Berş **ü** efyūna budur istidlāl (Yetīm D., K1. 32, M. 2).

Berş **ü** efyūn ekl idenler a budur

Kizb **ü** fi'l-i nā-pesend itmekdedür (Yetīm D., K1. 34, M. 1, 2).

Olmasun bī-derde derdümden diyem gel ibret al

Vālih **ü** dem-beste al benden beni ey ayret al (Yetīm D., K1. 35, M. 2).

Yenilen nān **u** nemek şanmañ ki dāmānumda

Bir yetīmem etmegüm çāk-i girībānumda (Yetīm D., Mat. 11, M. 1).

Cāy-ı emn añlama dünyā-yı hıtaşardur ötesi

Bister **ü** bāliři қо çün kara yirdür ötesi (Yetīm D., Mat. 16, M. 2).

Berr **ü** başrün levend **ü** seyyāhı

Pā-bürehne beriyye fellāhı (Yetīm D., Mes. 1, M. 3, 5, 6).

Ĥamdü-li'llāh ki geldi yine bahār

Buldi hoş i'tidāl leyl **ü** nehār (Yetīm D., Mes. 2, M. 2, 3, 20, 38).

Devr-i 'adl **ü** himāyetüñde bu dem

Emn **ü** āsāyiş üzredür 'ālem (Yetīm D., Mes. 2, M. 39, 40, 45, 64, 71, 77, 84, 85, 90, 98, 107, 109, 125, 126, 127, 133, 134).

Bī-zer **ü** sīm olsa eger bir kişi

Sakş-ı semāvāta çıkar nāliři (Yetīm D., Mes. 3, M. 7, 12, 13, 14, 21, 27, 33,).

Ceyş-i İslām ile Sultān Süleymān qaradan

Başr **u** ber fethine 'asker yürüdi bir aradan (Yetīm D., Mrb. 1, M. 6, 19).

Yüz urup gice gündüz yalvarurken yüce der-gāha

Neşāt-ı sermediyile irişdük 'izzet **ü** cāha (Yetīm D., Mrb. 2, M. 2, 6, 22, 23, 25, 27, 30, 34).

Levh-i dilde nice bir naşş-ı vařār eyleyelüm

Ser **ü** sāmānı koyup 'aşķ ile kār eyleyelüm (Yetīm D., Mrb. 3, M. 2, 7, 18, 19).

Ĥayli bürüdetiyile esti şavurdı dey

Bār **u** kelām ile çağırup didi bī-ħicāb (Yetīm D., Terci-bend 1, M. 4, 25, 31, 44, 45, 53, 54).

Mülük-i āl-i Selçuķ ile Sāsānīlere nisbet

çerāğ u çeşm-i 'Osmānī delil **ü** piřvālardur (Yetīm D., Terķib-bend 1, M. 16, 20, 22, 33, 41, 46, 50, 57, 59, 62, 68, 74, 78, 79, 80, 82, 83).

Güş **u** hüş ile iderseñ iřfā

İdeyin 'izz-i ĥuzūra taķrİR (Yetīm D., Terķib-bend 2, M. 3, 17, 49, 57, 60, 65, 66, 70, 71, 72, 76, 78, 79, 96, 109, 113, 115, 116, 126, 129, 131, 132, 133, 143).

Şūr u şerden gelüñüz sıgıñalum Mevlā'ya

'Ārif olup başumuz virmeyelüm ğavġāya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 1, 19, 29, 32, 38, 42, 45, 53, 58, 60, 68, 77, 83,).

Güft ü şenîd-i velvele-i 'aşk ile Yetîm

Ƙoyman Ƙulaġuma süħan-ı mâ-'adāyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 11).

❖ **'ubūdiyyet:** kulluk, bendelik.

'Acebdür ħalkuñ aĥvāli görüp Allāh'ı bilmezler

'Ubūdiyyet maġāmında olup ol şahı bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 2).

❖ **'ubūr:** bir taraftan öbür tarafa geçme, karşı yakaya geçme, geçiş.

Bu 'ālem-i şehādet içinde **'ubūrumuz**

Şol 'āleme durur ki sinîn ü şühūr yok (Yetîm D., G. 99, M. 7).

Sūz-ı derün ile cihāndan **'ubūruma**

Āhum 'alevlerin 'alem-i türbet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 3).

❖ **uc:** bir nesnenin incelerek biten son kısmı.

Çıksa düttüni çaġ depesinden 'aceb degül

Bir kāküli siyāhuñ **ucndan** yanar şem' (Yetîm D., G. 91, M. 6).

❖ **ucuz:** fiyatı düşük olan, pahası yüksek olmayan.

Şol deñlü yüzüm üzre dökem Ƙaƣra-i ħünîn

Rūm'a gelicek la'l-i Bedaĥşān **ucuz** olsun (Yetîm D., G. 149, M. 4).

❖ **uçmaġ:** cennet.

Vücūduñ ƣayd iken şūfî nedür **uçmaġa** bu ġüşiş

Bilürsin per döker itse eger mürg-ı ƣafes cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 5).

❖ **uçmak:** havada yol almak, havada gitmek.

Mürg-ı cānı ƣafes-i tenden **uçup**

Eyledi ravza-i Firdevs yirin (Yetîm D., K1. 2, M. 5).

Tîr kim ġayr-ı ƣanadla **uçısar**

Olmadı laħm-ı şikāra enbāz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 121).

Åşiyānından **uçan** mürğ-ı ğarībe yiridür

Bir ʔarīḫ ile eger itse delālet ʔapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 43).

❖ **uçurmak**: havalandırmak, yerden yükseltmek, uçurtmak.

Hayālī bāz-ı bāzū-yı belāgatdür şikār almış

Yetīm anuñ gibi ʔuşlar **uçurmuş** bād-ı şarşardur (Yetīm D., G. 62, M. 4).

❖ **‘ūd**: uyku.

Şalsa eflāke ʔarīf āvāze

Düşse sūz-ı Hüseyin **‘ūda** yine (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 102).

❖ **‘ūd-ı şeş-tā**: altı telli tambur.

Ehl-i diller gūşdur ser-tābe-pā

Söylesünler **‘ūd-ı şeş-tā** vaḫtidür (Yetīm D., G. 36, M. 10).

❖ **‘uḫāb-ı evc-i ‘izzet**: dorukların yüce kartalı.

‘Uḫāb-ı evc-i ‘izzet şaydına ol iki şeh-bāza

Olup minḫār māh-ı nev ceres ḫūr-şid-i raḫşende (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 5).

❖ **‘uḫalā**: akıllılar.

‘Uḫalāyile meşveret idicek

Ye’si yek-sū idüp ʔarab itdüm (Yetīm D., K1. 3, M. 11).

❖ **‘uḫbā**: ahiret, öbür dünya.

Ḫāşe-li’llāh kim diyem dünyāya tenhā suḫredür

‘Ārif-i Ḫaḫ-bīne bu dünyā vü **‘uḫbā** suḫredür (Yetīm D., G. 39, M. 2).

❖ **ulu**: büyük, iri.

İtlerünle hem-sifāl olmaḫ diler

Seg raḫībün ḫatı **ulu** a yigit (Yetīm D., G. 20, M. 8).

❖ **‘ulūfe**: maaş, aylık.

Sabıḫan dimiş idi nuş ile pīr

Eyle terk-i **‘ulūfeyi** te’ḫīr (Yetīm D., Mes. 2, M. 112).

❖ **'ulūm:** ilimler, bilimler.

Hıfza mağrūr olma vaḥşīdūr 'ilm eyler gūrīz

Sa'y idüp eyle **'ulūmı** kayd-ı taḥrīr ile zābṭ (Yetīm D., G. 88, M. 12).

❖ **ummak:** istemek || beklemek, ümit etmek.

Yine Cemāl'den **umaruz** ey Yetīm luṭf

Oldur cihānda zāhīr ü bāṭın mu'īnümüz (Yetīm D., G. 67, M. 11).

Cem' olup cümle velāyet açamazken **umaruz**

Feth-i bāb idüp ide 'arz-ı kerāmet Ḳapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 41).

Çihrede eşk-i yetīmüm gibi evbāş yatar

Rūm'dur nuşret **umup** ḥayl-i kızılbaş yatar (Yetīm D., G. 61, M. 2).

Ḥāk-i pāyinden **uman** dīde-i müştāk için

Didi ol sīm-beden ṭālib-i iksīrūmdür (Yetīm D., G. 42, M. 3).

Benden ey ehl-i ṭarab luṭf eyleñ **ummañ** inbisāṭ

Luṭfi yokdur göstere bir ḥātırı maḥzūn neşāṭ (Yetīm D., G. 87, M. 5).

Cāy-ı tebeddülāt iken ey dil bu rūzgār

Kimse **umar mı** bunda ola ber-karāra hīç (Yetīm D., G. 23, M. 8).

❖ **'umq:** derinlik.

Ey Cemālī niçe bir eşk-i Yetīm

Baḥr olup **'umq** u kenārı olmaya (Yetīm D., G. 184, M. 10).

Bu neheng-i ṭab' ile biz ey Yetīm

'Umqı yok deryā-yı 'ummān gelmişüz (Yetīm D., G. 63, M. 16).

❖ **'ummān:** deniz, okyanus.

Şāf-dil olmak dilerseñ baḥr-ı bī-pāyān gibi

Sīneñe kefler urup cūş eylegil **'ummān** gibi (Yetīm D., G. 196, M. 2).

➤ **'ummān-ı eşk:** gözyaşı denizi.

Olap **'ummān-ı eşk** içinde gāvvaş

Ma'ānī dūrlerini eyle peydā (Yetīm D., G. 3, M. 13).

➤ **‘ummān eylemek [Kalıp İ.]**: denize döndürmek.

Der-i maşşūda el irgürmek için

Gözi yaşını **‘ummān eylemişdür** (Yetîm D., G. 49, M. 6).

❖ **‘unf**: sertlik, kabalık, şiddet.

‘Unf ile olma begüm pāye-i devletde şaşın

Muhtefidür niçe zillet reh-i ‘izzetde şaşın (Yetîm D., G. 157, M. 1).

❖ **‘unşur**: öz, ruh, madde, esas, cevher.

Çār **‘unşurda** müjeñ fikriyle rūḥ-ı revān

Çarḥ-ı çārümde Mesihā’yile sūzen oldı (Yetîm D., G. 212, M. 3).

➤ **‘unşur-ı evtā**: Allah tarafından âlemi mânen idâre etmekle görevlendirilmiş ve kendilerine olaylara hükmetme izni verilmiş olan velîlerin belli bir mertebede olanlarına verilen isim [Dört kişi oldukları kabul edilir. Bu velîlerin mertebelerine göre aldıkları diğer isimler sırasıyla abdal, büdelâ, nükabâ, gavs ve kutuptur].

Açmağa çetr-i dili al-i tınâb ola Yetîm

Mey-i şâfi dem ola **‘unşur-ı evtâda** yine (Yetîm D., G. 185, M. 10).

➤ **‘unşur-ı ḥāk**: toprağın esası, kökü, ana ögesi.

Çün saña çāḥ-ı raşaddur **‘unşur-ı ḥāki** ḥakîm

Nāzır-ı seyyāre vü ḥūr-şid ü meh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 13).

❖ **unutmak**: aklında kalmamak || hatırlamamak.

Deryā-yı eşk ideli tūfān ḥikāyetin

Ğavvāş **unutdı** lücce-i ‘ummān ḥikāyetin (Yetîm D., G. 139, M. 2).

Ḥud’a vü ḥilesin **unutdı** ‘adū-yı rübāh

Anlara görünicek şir kıyāfet Çapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 13).

❖ **‘ūr**: tek gözlüler.

Ser-bürehne **‘ür**lar semtini ta’yīb itmesün

Her faḫîh-i medrese cübbeyle destārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 7).

❖ **urmak:**

1. atmak, vurmak.

Ādem olmaz müdde'î ger giyse kat kat hâreyi

Har 'azîz olmaz ne deñlü **ursalar** hil'at yükin (Yetîm D., G. 158, M. 4).

Ehl-i şevküñ eli üstinde yanup pâr pâr cām

Āteş-i hasret **ura** zümre-i hüssâda yine (Yetîm D., G. 185, M. 8).

Ol kadar niş **urdu** zenbûr-ı hâvâdis aña kim

Nâ-gehân balına dehrüñ parmağın bandı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 7).

Şâf-dil olmağ dilersen baħr-ı bî-pâyân gibi

Sineñe kefler **urup** cüş eylegil 'ummân gibi (Yetîm D., G. 196, M. 2).

Ketm eyle râz-ı 'aşkı mühr-i sükût **urup** tâ

İre sürüş-ı ğaybuñ cân güşma peyâmı (Yetîm D., G. 201, M. 5).

2. takmak, başına yerleştirmek.

Tâc-ı Bektâşî gehi tâc-ı kalender **urınur**

Nice kisve urınursa ço urınsun abdâl (Yetîm D., G. 118, M. 3).

❖ **urılmak:**

1. vurulmak.

Zahımlardur **urılan** tiğ-ı belâyile yine

Dil-i şad-pâresine merhemi dervîşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 9).

2. yapılmak, yapmak.

Urıldan esâs-ı mey-hâne

Sâkî bî telh görmedüm bir 'iş (Yetîm D., G. 80, M. 5).

❖ **'uryân eylemek:** çıplak etmek.

Çeküp bir bir çıkardı arkasından câme-i faħrı

Yetîm'i kara çullarda be **'uryân eyleyen** tâli' (Yetîm D., G. 93, M. 14).

❖ **uşlu:** akıllı.

Delidür terk-i ‘âdet eylemeyen

‘Âdeti terk idenler **uşludur** (Yetîm D., G. 52, M. 18).

➤ **uşlu eylemek [Kalıp İ.]:** akıllı, söz dinler hale getirmek.

Pîrlikde oldı divānen Yetîm

Eyledüñ ol pîri **uşlu** a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 10).

➤ **uşluluk itmek [Kalıp İ.]:** akıllı olmak, akıllılık etmek.

Sen **uşluluk idüp** zâhid işüñ gör

Ûo kendü hâline abdâl-ı ‘aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 3).

❖ **usûl:** bir amaca erişmek için tâkip edilen yol, yöntem II Klasik Türk müziğinde tempo.

Uşûl ehli bilürler dâyirem hep

Ki devr içre medârum ‘aşkdur ‘aşk (Yetîm D., G. 103, M. 3).

❖ **uş:** şimdi.

Pîrlik irdi cüvānlık hevesi niceye dek

Nefsüñ **uş** uşilâ bu aldaması niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 2).

❖ **‘uşşâk:** âşıklar.

Ûa’ne taşyile **‘uşşâka** gelür mi te’sir

Kıymeti eksile mi şınmak ile altunuñ (Yetîm D., G. 108, M. 3).

Ruhbân-ı ‘aşk muğ-beçe-i deyr ile bu gün

‘Uşşâka virdi naqş-ı kilisâ hâberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 8).

Yâr yolında iver virmege cânı **‘uşşâk**

‘Aşk ile cân virici çurfaca milletdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 3).

Râstî kişver-i ‘aşka seni iltürdi eger

Zâhidâ hem-dem olıbilseyidüñ **‘uşşâka** (Yetîm D., G. 183, M. 6).

Püte-i ğamda zer-i hâliş iden ‘uşşâkı

Tâb-ı hicrân ile ol sîm bedendür bâ’iş (Yetîm D., G. 21, M. 5).

Ol şanem hâtır-nişân itdükte ‘uşşâkı rakîb

Küfri ez-ber okıyup mekrin hemân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 7).

❖ **uşlu olmak [Kalıp İ.]:** iffetli olmak.

Ĥançerüñden mâ didükçe **olmaduk**

Bir içim ŝuyuñdan **uşlu** a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 6).

❖ **uymak:** davranıŝlarını, hareket, fikir vb.ni karşısında mevcut kimse veya şeye göre ayarlamak, ona tâbi olmak, ittibâ etmek, ayak uydurmak.

Bir şeb-çerâĝ **uyardum** anuñ pertevî Yetîm

Bezm-i hâşa oldı hezârân hezâr şem‘ (Yetîm D., G. 91, M. 9).

Der-be-der olmuşum kapuñ koyalı

Güm-rehüm nefsi şümuma **uyalı** (Yetîm D., Mes. 2, M. 116).

Dilerseñ Ĥızır-ı rüşen-râya irmek hem-çü İskender

Uyup hayvâna gel itme zulem iklîmini seyrân (Yetîm D., G. 159, M. 6).

Baş açuk yalın ayak kâfile-i ‘aşka **uyup**

Gel kalender olalum terk-i diyâr eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 11).

❖ **uyandırmak:** gaflet içinde ve olup bitenden habersiz durumda iken gerçeklerin farkına varmaya başlamak, hakîkati görmek, gözü açılmak.

Çerâĝı süz-ı Ĥüsrev’den **uyandır** ey Yetîm ammâ

Nezâket yolların gel zâde-i tab’i ĥasenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 9).

❖ **uyanık:** uyanmış veya uyumamış olan, uyku durumunda olmayan, uyumayan.

Uyanıklar ne kıtur gicelerde

Düşüp hâba varan ĝâfil ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 7).

❖ **uyĥu:** uyku.

Ĥanı **uyĥu** ki rü’yâda cemâlün

Göre bu dide-i bîdâr derdâ (Yetîm D., G. 7, M. 5).

Ehl-i bîdâr 'âlemin görmez

Anlaruñ himmeti ki **uyhudur** (Yetîm D., G. 52, M. 16).

❖ **uyumaz:** uyumaya ihtiyaç duymayan, uyumayan.

Bu deñiz bir **uyumaz** düşmendür

Çip dimez gerçi ki aldım haberin (Yetîm D., K1. 1, M. 3).

❖ **'uyün:** kaynaklar, pınarlar.

Nihâl-i serv-i âzâdı kad-i reftâr-ı cânân bil

'Uyün-ı nergis-i bâği ser-â-ser çeşm-i şehlä tüt (Yetîm D., G. 18, M. 6).

❖ **uyuz:** uyuşuk, miskin.

Ey Yetîm ol göz ile geçme **uyuz**

Dehr elinden gele nâ-gâh hırâş (Yetîm D., G. 76, M. 13).

❖ **uzadmak:** uzatmak || atmak.

Pence **uzadur** hâmselere her gâzelüm çün

Ey tab'-ı sülhan-senc söz az olsun öz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 7).

❖ **uzağ:** uzak.

Mecnün'ı deşte gönderüp **uzağa** şaldılar

Ferhâd'ı sürdiler yoğuşa tağa şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 1).

❖ **'uzlet eylemek [Kalıp İ.]:** bir köşeye çekilip toplumdan, insanlardan uzak, yalnız başına yaşamak.

Ferâgat güşesin tüt **'uzlet eyle**

Ne sen il bil seni hem il ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 13).

Ü

❖ **üç:** üç.

Otuz **üç** akçası yevmî gelürken

Anı celb eyledi pül-ı erâzil (Yetîm D., K1. 5, M. 3).

❖ **üftâde:** düşkün, tutkun, âşık.

Çanı ol hâzret-i maḥdüm-ı Efendî-zâde

Çalkdı aradan idüp cümlemüzi **üftâde** (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 48).

Düşüp hâr-ı muğaylânı dem âlud eyledi Mecnûn

Ya bir **üftâde** mest olmuş yatur güzâra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 8).

➤ **üftâde itmek [Kalıp İ.]:** düşkün, tutkun etmek.

Çanı ol hâzret-i maḥdüm-ı Efendî-zâde

Çalkdı aradan **idüp** cümlemüzi **üftâde** (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 48).

➤ **üftâde olmak [Kalıp İ.]:** düşkün, tutkun, zavallı olmak.

Çanber'üñdür bu Yetîm **üftâde olsun** behremend

Bâb-ı luḫfuñdan senüñ ey Ḥayder-i Kerrâr fen (Yetîm D., G. 147, M. 9).

❖ **üftân:** düşen, düşerek.

Varmağa **üftân** ü hîzân her taraf

Ey Yetîmî bî-ser ü pâ vaḫtidür (Yetîm D., G. 36, M. 13).

Bu Yetîm-i güm-şüde **üftân** ü hîzândur meded

Ol ğarîb-i bî-ser ü bî-pâya ey bâng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 13).

❖ **ülfet:** alışma, kaynaşma; görüşme, konuşma; ahbablık, dostluk.

Ne kadar yâr ile sen birlige yetseñ 'âşık

Vaḫşet efzâ hareketden şaḫın **ülfetde** şaḫın (Yetîm D., G. 157, M. 6).

Gerçi güft ü gûy-ı düşmen vaḫşet efzâdur velî

Döstar beyninde olan **ülfete** neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 6).

➤ **ülfet eylemek [Kalıp İ.]:** konuşmak, görüşmek, ahbaplık etmek, dostluk kurmak.

Serāçe-i reh-i vahşet degül mi dünyā

Gel **ülfet eyleme** çekme ğam-ı firāvānın (Yetîm D., G. 144, M. 6).

❖ **ümîd:** ümit, umut || aşğın sürekli dert içinde olmasına sebep olan kavuşma ümidi.

Ol kerem deryāsına varup mülākî olmadur

Dîdeden aqıtduğum Nîl ü Furāt'umdan **ümîd** (Yetîm D., G. 31, M. 4, 6, 8, 10, 12, 14).

➤ **ümîd itmek [Kalıp İ.]:** ummak, beklemek, umut etmek.

'Aşıkam ben mübtelā **itmeñ** hayātumdan **ümîd**

Ġarqa-i gird-āb-ı 'aşkam yok necātumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 1, 14).

➤ **ümîd kesmek [D]:** bir şeyin artık gerçekleşemeyeceği inancına varmak, ummaz olmak.

Eyā şāh-ı cihān kesmen ümîd-i vasluñı cāndan

Elüñden tiğ-ı hün-rizüñ inerse boynuma kaç'ā (Yetîm D., G. 4, M. 7).

❖ **üns:** alışıklık, alışkanlık, alışma.

Üns vādisinde Leylî eyleyüp terk-i vücūd

Vahşet-ābād-ı 'ademde itdi menzil-gāhını (Yetîm D., G. 193, M. 7).

➤ **üns eylemek [Kalıp İ.]:**

1.alışıklık haline getirmek, alışmak.

Nice üns eyleyeyin nāz u na'ım-i dehre

Dīv-i merdüm hōr ile pür reh-i vahşetdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 5).

2.yakınlık, ahbaplık etme.

Zümre-i bed-ḡāh ile insān iseñ **üns eyleme**

Ādemi eyler helāk olsa karīn dīv ü ded (Yetîm D., G. 29, M. 3).

➤ **üns itmek [Kalıp İ.]:** yakınlık, ahbaplık etmek.

Bunda ḡuddām ile **üns itmiş idi** ol maḡdüm

Anda rūḡına iderseñ nola ervāḡı nedīm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 79).

➤ **üns tıtmak [Kalıp İ.]:** ilgilenmek, dostluk, arkadaşlık kurmak.

Mesnevî-i hâzret-i Monlâ'yile

Üns tıttup Mantık-ı 'Atfâr'ı sev (Yetîm D., G. 160, M. 8).

❖ **ürkmek:** korkup birden sıçramak.

İñende dâm u dâneyle o mürğ-i zirek avlanmaz

Na'îm-i cenneti zıkr eyleme **ürker** gönül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 8).

❖ **'üryân:** çıplak.

Bu hârâb-âbâda **'uryân** gelmişüz

Dîde giryân sîne biryân gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 1).

❖ **üst:** bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi.

Bahr-ı bezmünde Cemâlî düşüp alçağa Yetîm

Üsti yanında göre hâr u hası niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 10).

❖ **üstine/ üstüme:** üstüne, üzerine/ üstüme, üzerime.

Zahımlar ağız açarlar çün şadef ol gamze-kâr

Tîrler yağdurduğunca **üstüme** bārân gibi (Yetîm D., G. 196, M. 6).

Sāye düşürdi **üstümüze** çün Hümâ-yı 'aşk

İtsek nola zamāneyi zîr-i nigînümüz (Yetîm D., G. 67, M. 5).

Sākîya ger virmeye devr-i mey-i gül-gün neşât

Üstüme biñ dönse virmez kâse-i gerdün neşât (Yetîm D., G. 87, M. 2).

Atilan seng-i cefâsın mı diyem her dūnuñ

Üstüme dönmedügin mi añayın gerdūnuñ (Yetîm D., G. 108, M. 2).

Bâtlı efkârı derūnumda kıomadı sürdi

Sāyesin salmak ile **üstüme** hakkâ kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 6).

Sāye şalarken **üstüme** zeyl-i pelâs-ı 'aşk

Ber-düş idem mi hırka-i zühd ü riyâyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 7).

Biz sebük bārân ile pā-dâş olmazduk bu gün

Üstümüzden ırmasak tahfif idüp eskālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 6).

Hüviyyet mīvesin gördüñ nihāl-i vaḥdet **üstinde**

Ki bāğ-ı dilden ayruğı dikenle bulmaduñ 'ārif (Yetîm D., G. 98, M. 3).

Ne deñlü **üstüne** dönse bu çarḥ-ı jengārī

Fülüs-ı aḥmere şayma nücüm-ı raḥşânın (Yetîm D., G. 144, M. 3).

Ehl-i şevküñ eli **üstinde** yanup pâr pâr cām

Āteş-i ḥasret ura zümre-i ḥüssāda yine (Yetîm D., G. 185, M. 7).

Bir iki gün degül bu kâr-ı pür-derd

Bu kâr **üstine** sāl ü māh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 6).

❖ **üstād olmak [Kalıp İ.]**: öğretici olmak.

Yanmağı pervāneler kimden görürdi ey Yetîm

Vādī-i süz u güdāza **olmasa üstād** şem' (Yetîm D., G. 92, M. 10).

❖ **üstühān**: kaburga kemikleri.

Yār ben it canluyı seng-i sitemden añmadı

Oldı gālib bu şikeste **üstühāndan** nā-ümīd (Yetîm D., G. 32, M. 8).

Maḥbesümdür cism-i lāğar itmege cānı ḥalāş

Pāye pāye **üstühānum** nerd-bānum şandılar (Yetîm D., G. 47, M. 6, 7, 8).

Ḳarār itmezdi cān bir dem bu cism-i nā-tüvān içre

Şehā tīruñ gelüp mağz olmayaydı **üstühān** içre (Yetîm D., G. 191, M. 2).

Laḥm-ı kādīd için toplanup bāmı karğalar

İtler ḳapuda 'av 'av idüp **üstühān** arar (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 14).

Gördüm ki itlerine çıkar **üstühānumuz**

Gel cānum al diyü ecele minnet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 7).

❖ **üşmek**: hep birden bir yerde toplanmak, çevresine yığılmak, üşüşmek.

Yirler etümi bir yañadan pisiler **üşüp**

Yoḳ tutmağa ağızlarımı pāre-i ciger (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 15).

Yāruñ kilābı kesret ile **üşmegin** Yetîm

Düşdüm ferāğ 'ālemine vaḥdet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 9).

❖ **üştüri ölmüş ‘Arab gibi [D]:** devesi ölmüş Arap gibi.

Gözi toyar şu **üştüri ölmüş ‘Arab gibi**

Behr-i zahîre her kim evinde bakar başar (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 17).

❖ **üşümek:** soğugun etkisini duymak, soğuktan etkilenmek.

Gülimez mi ışınmaga bir dem

Üşür iken bir âdem od bulsa (Yetîm D., K1, 21, M. 4).

❖ **üzre:**

1.üst, üzerine, üzerinde.

Şubha dek süz u güdâz **üzre** olan ser bâzi

Bir ayağ **üzre** yanan şem‘-i şeb-istândan işit (Yetîm D., G. 17, M. 7).

Zerd olan berg-i hazân **üzre** kızıllık be Yetîm

Eşk-i hün-âbeyile çihrede taħrîrümdür (Yetîm D., G. 42, M. 9).

Serv-kaç hûblaruñ kâmet-i bâlâsına yûf

‘Ârızı **üzre** olan zülf-i muṭarrâsına yûf (Yetîm D., G. 97, M. 2).

Gündüzin şâyim olup giceler

Hoş namâz **üzre** olup kılmadum (Yetîm D., G. 138, M. 4).

Ķanlu yaşlarla ciger pür çihreden dâğ **üzre** eşk

Rûm’dan söynür gibi âħir kızilbaş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 5).

Kevkeb-i baħtum añup eşk-i revânı subha dek

Çihrem **üzre** zeyn idüp ‘ıkd-ı Süreyyâ eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 6).

İtdi gülgünî varak **üzre** şarîr

Reng-i ruhsâra idüp taħsîn kalem (Yetîm D., G. 130, M. 7).

Şol deñlü yüzüm **üzre** dökem kaṭra-i hünîn

Rûm’a gelicek la‘l-i Bedaħşân ucuz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 3).

Ezel kilkinde naḳş olan cebînüm **üzre** nîğüdür

Eger ḥaṭṭ-ı sa‘âdetdür eger bir ḳara yazudur (Yetîm D., Mat. 4, M. 1).

Çorçarın göre diyü ol serv-çad kılmaz güzer

Çabrüm **üzre** açıcak revzen mürür-ı rüzgâr (Yetîm D., Mat. 5, M. 2).

Devr-i 'adl ü himâyetüñde bu dem

Emn ü âsâyiş **üzredür** 'âlem (Yetîm D., Mes. 2, M. 40).

Yirin od eyledi ğâlib hevâ-yı rü'yet-i dîdâr

Ki yüz **üzre** düşüp hâke yürür âb-ı revândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 10).

Şehîd-i 'aşkunam ey nev-bahârum şâhid isterseñ

Mezârum **üzre** bir bir lâle-i hûnîn-kefenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 8).

İderseñ Hâzret-i H'âce 'Ubeydu'llâh'dan istimdâd

Yüz **üzre** sürinür âh Semerçand ü Buğârâ tut (Yetîm D., G. 18, M. 12).

Saña ben bir naşîhat eyleyeyin

Ki o pend **üzre** olmaya bir pend (Yetîm D., K1. 15, M. 2).

Hazer it bahs ü cedel eyleme pîrân-ı çarîk

Çavl-i irşâd **üzere** çün u çirâ sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 12).

Beni temkîn ü vaçâr **üzre** dilerler zühhâd

Baçamazlar nideyin bu dil-i pür eşvâka (Yetîm D., G. 183, M. 3).

Çuvvetde eyledi kiminüñ tâli'in felek

Za'f **üzre** eyledi kiminüñ çarç-ı gerdişi (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 42, 84).

Manşıbın manşaba vü câhını çâh aňlayalum

Hâzer **üzre** olalum bakmayalum dünyâya (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 6).

Şubha dek süz u güdâz **üzre** olan ser bâzi

Bir ayag üzre yanan şem'-i şeb-istândan işit (Yetîm D., G. 17, M. 7).

2. -a/-e göre, -a/-e uygun.

Kîmyâdur yâ hû Sî-mürg adı vardur kendü yok

Elsen-i nâs **üzre** bir efsâne künc-i 'âfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 6).

Müslimîn **üzre** nite hâkim-i vaçt olayidi

Olmasa 'aql ile ger ehl-i firâset Çapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 3).

3. +da.

Manşibın manşaba vü cāhını çāh añlayalum

Ḥazer **üzre** olalum bakmayalum dünyāya (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 6).

4. bir istikamet doğrultusunda, boyunca.

Ḍalālet yolların mesdūd idüp ehl-i hevādan çek

Şırāṭ-ı müstaķîm **üzre** hüdā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 12).

V

❖ **vācib-i ta'zīm:** hürmet etme, saygı gösterme gerekliliği.

Merdüme haşlet didüğüñ sīm imiş

Nuķre vü zer **vācib-i ta'zīm** imiş (Yetîm D., Mes. 3, M. 26).

❖ **va'de:** bir iş için önceden belirtilen zaman, süre, gün.

İtme lāfına **va'dentüñ** bāver

Güft ü gūda olursa hem-çün dūr (Yetîm D., K1. 23, M. 1).

➤ **va'de-i ferdā:**

1. ahiret günü.

Tecellî nūrına 'āşık bu gün müstağrak olmışdur

Seni didār-ı Haķ'dan kor be zāhid **va'de-i ferdā** (Yetîm D., G. 4, M. 10).

2. yarının sözü, vaadi.

Gör tecelliyi Cemālî çü Yetimî imrüz

Zāhidüñ dimek ile **va'de-i ferdāsına** yūf (Yetîm D., G. 97, M. 12).

➤ **va'de-i vaşl:** kavuşma günü, vaadi.

Anı ki yār **va'de-i vaşl** ile güldüre

Kaşdı budur sevinmek ile şoñra öldüre (Yetîm D., Mat. 12, M. 1).

❖ **vādi:** iki dağ arasındaki çukurca arazi veya geçit; yol; çöl

Hayālî vādî-i şî'rüñ olup güm-geşte hayrānı

Yetim ol **vādiye** düşmişlere sālār u reh-berdür (Yetîm D., G. 62, M. 10).

Cünün **vādilerin** gel gūşe gūşe cümle benden şor

Diyār-ı 'aql-ı dūr-endişî var kendin bilenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 1).

Belā kūhı vü gam **vādileridür**

Fenā yeli yile bu baħr-ı mevvāc (Yetîm D., G. 22, M. 5).

Cüylar şanmañ habāb ile düşüp her **vādīye**

Gözyaşıyle ğarka-i āvāre ser-gerdān aqar (Yetīm D., G. 40, M. 3).

Qulle-i Qāf-ı kanā'atdūr yirüm 'Ankā-şifāt

Nān için bir **vādīyi** tutup dā meşğul olmadum (Yetīm D., G. 134, M. 8).

Üns **vādisinde** Leylī eyleyüp terk-i vücūd

Vahşet-ābād-ı 'ademde itdi menzil-gāhını (Yetīm D., G. 193, M. 7).

➤ **vādī-i belā:** felaket, afet vadisi.

Açsun bu göñül mürğı per ü bāl-i maḥabbet

Vādī-i belā küh-ı 'anā cümle düz olsun (Yetīm D., G. 149, M. 6).

➤ **vādī-i Eymen:** Hz. Musa'nın tecellî-i ilâhiye nail olduğu vādî-i mukaddes.

İki şem'-i hüdādur şu'lesinde cān u dil rūşen

Żıyā vü pertevinde her göñül bir **vādī-i Eymen** (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 60).

➤ **vādī-i eş'ār:** şiir vadileri, sahaları.

Cevdet-i ṭab'um Yetīm idüp şikārın ṭarz-ı hāş

Kebg-i fikr-i **vādī-i eş'arı** tenhā avladum (Yetīm D., G. 127, M. 14).

➤ **vādī-i ḥaḳīkat:** hakikat vadileri, alanları.

Kim ki **vādī-i ḥaḳīkatde** mecāza meyl ider

Aña beñzer Ka'be'ye varur Hicāz'a meyl ider (Yetīm D., G. 48, M. 1).

➤ **vādī-i ḥıḳd ü ḥased:** kıskançlık, kin meydanları.

Dime ihvān-ı şafādur şakın ey Yūsuf-ı cān

Vādī-i ḥıḳd ü ḥasedde nice qardaş yatar (Yetīm D., G. 61, M. 4).

➤ **vādī-i ḥulḳ:** huy, tabiat, yaratılış vadisi.

Özge ḥilḳatle maḳāmuñ idegör cāy-ı bülend

Vādī-i ḥulḳa bakarsañ dibi yoq bir çehdür (Yetīm D., G. 59, M. 4).

➤ **vādī-i mihnet:** gam, keder vadisi.

Dāmen-i deşt ise Mecnūn'ı girībān-çāk idüp

Vādī-i mihnetde itmişdür tek ü pūdan zebūn (Yetīm D., G. 145, M. 6).

➤ **vādī-i nār:** ateş meydanı.

Vādī-i nārī geçüp bād-ı hümümü görmedin

Ravzadan yanmışlara şal sāye ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 11).

➤ **vādī-i şî'r:** şiir vadileri, şiir dünyası.

Hayālî **vādī-i şî'rūñ** olup güm-geşte hayrānı

Yetîm ol vādīye düşmişlere sālār u reh-berdür (Yetîm D., G. 62, M. 9).

➤ **vādī-i sūz u güdāz:** yakan, eriten alanlar, sahalar.

Yanmağı pervāneler kimden görürdi ey Yetîm

Vādī-i sūz u güdāza olmasa üstād şem' (Yetîm D., G. 92, M. 10).

❖ **vāfir:** çok, bol, fazla.

Nağd-i eşki anuñ ki **vāfirdür**

Cevher-i derd-i 'aşka kādirdür (Yetîm D., G. 43, M. 1).

❖ **vāh:** "Yazık" anlamında söylenen bir söz; üzüntü, keder bildirir.

Yürekde dağı bir gūşe gerekmez āh ile **vāha**

Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 3).

❖ **vaḥdet:** birlik, bütünlük, yekparelik

Şüret-i kesret olup ma'nī-i **vaḥdetle** bir

Zāhir ü bātında hep cümleyi yek-tā görür (Yetîm D., G. 41, M. 5).

Yāruñ kilābı kesret ile üşmegin Yetîm

Düşdüm ferāğ 'ālemine **vaḥdet** eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 10).

Her kimüñ encümende **vaḥdeti** var

Aña her yir ḥuzūra bā'isdür (Yetîm D., K1. 12, M. 1).

Hüviyyet mīvesin gördüñ nihāl-i **vaḥdet** üstinde

Ki bāğ-ı dilden ayruğı dikenle bulmaduñ 'ārif (Yetîm D., G. 98, M. 3).

❖ **vaḥşet:** korku, ürküntü, dehşet.

Gerçi güft ü gūy-ı düşmen **vaḥşet** efzādur velī

Dōstlar beyninde olan ülfete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 5).

Ne kadar yâr ile sen birlige yetseñ 'âşık

Vahşet efzâ hareketden şaķın ülfetde şaķın (Yetîm D., G. 157, M. 6).

➤ **vahşet-âbâd-ı 'adem:** korku ve ürküntü veren ıssız yer.

Üns vâdisinde Leylî eyleyüp terk-i vücûd

Vahşet-âbâd-ı 'ademde itdi menzil-gâhını (Yetîm D., G. 193, M. 8).

➤ **vahşet etmek [Kalıp İ.]:** ürkemek, uzaklaşmak.

Göñül **vahşet idüp** gel nâsdan kaç

Hüdâ'yile olup hannâsdan kaç (Yetîm D., G. 24, M. 1).

❖ **vahşî:** vahşi, insandan kaçan, insana alışkın olmayan, yabani.

Hıfza mağrûr olma **vahşîdür** 'ilm eyler gürîz

Sa'y idüp eyle 'ulûmı kayd-ı taħrîr ile zabt (Yetîm D., G. 88, M. 11).

❖ **vahy:** Allah'tan peygamberlere gelen haber.

Vahy ü bāng-i per-i Cibrîl iken iller şandı

Oynayurak getirür baña kebüter kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 5).

➤ **vahy-i Cibrîl:** Cebrail haberi.

Gölge ağardı gün gibi tōpuñ

Vahy-i Cibrîl olurdu mektūbuñ (Yetîm D., Mes. 2, M. 74).

❖ **vā'ız:** ibâdethânelerde kalpleri yumuşatacak, sevâba, tâata, güzel ahlâka, iyiliğe, nefsi islâha sevkedecek, kötülüklerden tövbe ettirecek şekilde dînî konuşma yapan, nasîhat veren kimse. Dinin dış kabuğu ile oyalandığından şairlerin hoşlanmadığı bir tiptir.

Minbere çıkmaķ ile buldı çü rütbet **vā'ız**

Aşırı söylemege eyledi cür'et **vā'ız** (Yetîm D., G. 90, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Vā'ız 'avâm içinde diler hây ü hüy idüp

Gerçek yirine geçire yalan hikâyetin (Yetîm D., G. 139, M. 7).

Olmaz idi **vā'ızuñ** efsānesi māni' Yetīm

Māh-ı rüze olmasaydı kufl-ı bāb-ı mey-kede (Yetīm D., G. 174, M. 9).

➤ **vā'ız virmek:** bir kimseye kalbini yumuşatacak, kendisini iyiliğe götürecektir yolda söz söylemek.

Virmesün vā'ız baña tek ol dem-i serdüñ elem

Rāzi olduk nārda olan 'azābı görmege (Yetīm D., G. 177, M. 5).

❖ **vaqār:** ağırbaşlılık, temkinlilik.

Belki cünbişde olur küh-ı **vaqār**

Kāh-ı perrende-veş itmez hiffet (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 19).

Beni temkīn ü **vaqār** üzre dilerler zühhād

Bağamazlar nideyin bu dil-i pür eşvāqa (Yetīm D., G. 183, M. 3).

❖ **vaqf:** birçok kişi tarafından kurulan ve toplum yararına çalışmayı ilke edinen kuruluş.

Arz-ı hāl-i **vaqfi** mekseb için

Ecr mislin virüp taleb itdüm (Yetīm D., K1. 3, M. 9).

❖ **vāqı'a:** vuku bulmuş, olmuş bir iş, olay || rüya.

Bu 'aceb **vāqı'adur** kim yārān

Cem olup eyleyimezler ta'bīr (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 7).

➤ **vāqı'a-i hāb:** uyku rüyası.

Her ne kim hātıra olsa yuyalum āb gibi

Kāyinātı görelüm **vāqı'a-i hāb** gibi (Yetīm D., Mrb. 3, M. 6).

❖ **vāqıf:** bilici, bilen, haberdar ve âgâh olan kimse.

➤ **vāqıf itmek [Kalıp İ.]:** haberdar etmek, bilgi sahibi etmek.

Nāme de açılup mecālisde

Vāqıf ide 'avāmı peygāma (Yetīm D., G. 181, M. 8).

➤ **vākıf-ı esrār:** sırlara vakıf, sırları bilen.

Sırrını ifşā iderdi pīr-i ‘aşk-ı hān-kāh

Ƙan hayrān itmeseydi **vākıf-ı esrārımı** (Yetīm D., G. 199, M. 4).

❖ **vākı’ olmak [Kalıp İ.]:** bulunmak, mevcut olmak.

Hilāf-ı cins ile zinhār oturma

Eger **vākı’ ola** ikrāh ile ol (Yetīm D., G. 117, M. 4).

❖ **vakt:**

1.çağ, zaman, devir.

Cūylar cūş itdi şahrā **vaktidür**

Lāleler çıkdı temāşā **vaktidür** (Yetīm D., G. 36, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Pīrlik **vaktinde** hālī olma bir dem bādeden

İster iseñ bir dahı ‘ahd-i şebābı görmege (Yetīm D., G. 177, M. 7).

Vakt nāzik sözüümüz dūr u dirāz

Gehi şiven gehi āvāze-i sāz (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 113).

2.tam vakti, uygun zamanı.

Varṭa-i tih-i hayāl encāmum āgāz itmedin

Vaktidür itsem Yetīm itmāma reftār u reviş (Yetīm D., G. 83, M. 10).

Göz yumup feth ü fütüh-ı gayrdan döndündir yüz

Vaktidür itseñ Yetīm’e ey güşāde bāb feyz (Yetīm D., G. 86, M. 10).

➤ **vakt-i seher:** seher vakti.

Nāle vü na‘ralarum vird-i münācāt itdüñ

Müjemi sübḥa kılp **vakt-i seher** ey dīde (Yetīm D., G. 187, M. 4).

❖ **vālih:** şaşakalmış, şaşırmış, hayran; [tas.] aşkın deli divane ettiği biçare.

Gördüğün Leylī sanan Mecnūn gibi

vālih ü āşüfte hayrān gelmişüz (Yetīm D., G. 63, M. 6).

Vālih boynuma gel zūlf-i girih-gürüni şal

Ben cünün ehliyin ey dōst o zencirümdür (Yetîm D., G. 42, M. 7).

Ben beni terk itmeyince yāra maḳbūl olmadum

Olmayınca **vālih** ü şeydāsı ma'ḳūl olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 2).

Olmasun bī-derde derdümden diyem gel ibret al

Vālih ü dem-beste ḳal benden beni ey ḫayret al (Yetîm D., K1. 35, M. 2).

Ne ḳadar bī-ser ü pā **vālih** ü şeydaları

Şūriş-i 'aşḳ ile başındaki ḡavḡāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 3).

❖ **va'llāhi**: Allah hakkı için, Allah'a yemin olsun ki anlamlarında yemin sözleri.

Cemālī kimdüḡin bi'llāh Yetîmī bilmedi 'ālem

Eger ta'rīf idüp dirsem daḫı **va'llāhi** bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 12).

❖ **var**:

1. bulunmak, mevcut olmak.

Bi-ḫamdi'llāh yine bir ḫoş demüm **var**

Ferāḡat 'āleminde 'ālemüm **var** (Yetîm D., G. 54, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

'Arş ile hem-ser livā-yı āh-ı serdüm **var** benüm

'Aşḳ şāḫyam bu gün kimden ne derdüm **var** benüm (Yetîm D., G. 136, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Ḫaḳ budur mu'ciz-nümā elfāz ile

Sözlerüm **vardur** ki ḫarḳ-ı 'ādedür (Yetîm D., G. 58, M. 8).

Mesīḫ-āsā Yetîm ızhār-ı mu'ciz eyledüñ ammā

Şaḳın ebnā-yı 'ālemden Yehūdī **vār** a'dādur (Yetîm D., G. 53, M. 12).

Bir söz mi **var** cihānda ki ol nuṭḳ-ı Ḫaḳ degül

Gūş itmeyen bu nükteyi ḫaḳḳā ḳulaḳ degül (Yetîm D., G. 124, M. 1).

Bed-nām-ı 'aşḳa zāhid bir dem muḳārin olma

Var ise ger başuñda sevdā-yı nīk- nāmī (Yetîm D., G. 201, M. 12).

Her kimüñ encümende vaḫdeti **var**

Aña her yir ḫuzūra bā'isdür (Yetîm D., K1. 12, M. 1).

Zāt-ı Hâk bî-keyf ü kem cismümde cānumdur benim

Bu kadar **var** kim o ben olmadı ben ol olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 4).

Pocalar orsa **varur** çeynetmez

Añlayanlar çalazuñ şūr u şerin (Yetîm D., K1. 1, M. 5).

Tekye-i deşt-i belāyı baña teslim itdi Kays

Şimdi mi degdiği **var** kardaşa kardaş ocağı (Yetîm D., G. 197, M. 8).

Var idi jeng-i riyā āyîne-i dilde Yetîm

Şaykal-ı keyfiyet ile açdı ol jengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 9).

Göz yaşı gibi şuyı gam gibi aşı **var** imiş

Kays'a Mecnūn dimeñüz 'aql-ı ma'āşı **var** imiş (Yetîm D., G. 77, M. 1, 2).

Yār gösterse işiginde raķībūñ hāzer it

Var imiş rāh-ı bedi hīle-i şeytānda şakın (Yetîm D., G. 156, M. 6).

2. başına geldiği cümlelere “istersen, haydi” vb. anlamlar katar.

Cünūn vādilerin gel gūşe gūşe cümle benden şor

Diyār-ı 'aql-ı dūr-endişi **var** kendin bilenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 2).

3. varlık, mal mülk, sermaye || âşıkların sahip olduğu her şey.

İtmeyince yokluğa tebdil sālîk **varını**

Bulmağa mümkün degül kendinde Hâk āsārını (Yetîm D., G. 199, M. 1).

Görünü geldi bile **varım** beyt-i 'ankebūt

Geldi çü yāduma benüm vey yār-ı gār ev (Yetîm D., G. 161, M. 5).

Bu varlık ile yāra varılmağ muhāldür

Terk eyle **varı** dōst yolında gedālîk it (Yetîm D., G. 16, M. 4).

Cihān içinde **varım** 'aşkdur 'aşk

Cihān agyār u yārum 'aşkdur 'aşk (Yetîm D., G. 103, M. 1).

➤ **var iken** [Kalıp İ.]: varken.

Var iken fikr-i sivā gel çekme ey t̄alib emek

Ehl-i tevḥīd olmağa mā-dün-ı ḥaḳ gitmek gerek (Yetīm D., G. 111, M. 1).

Kesrete düşme gönül gūşe-i vaḥdet **var iken**

Eyle taḥşil-i ma'ārif yūri fırsat **var iken** (Yetīm D., G. 150, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Künc-i 'uzlet **var iken** añmañ Yetīm'e 'ālemi

Eylemez mürğ-i ḳafes raġbet cihānuñ bāġına (Yetīm D., G. 176, M. 9).

Mest-i lā-ya'ḳıl Yetīm'i gördiler mey-ḥanede

İctinabı **var iken** tu'm u şarābı görmege (Yetīm D., G. 177, M. 10).

İtüñle hem-sifāl olmaḳ hevāsı **var iken** dilde

Şafā kesb eylemem 'işret idersem cām-ı Cem'lerle (Yetīm D., G. 179, M. 9).

Pād-şāhum **var iken** şevḳ-ı sefer

Yoluña cān virici çāker de (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 139).

➤ **var imiş** [Kalıp İ.]: varmış.

Oldı İstanbul'dan çü menzilüm şahrā-yı Niş

Anı bildüm **var imiş** bu 'ālemüñ nūşında niş (Yetīm D., G. 75, M. 2).

Göz yaşı gibi şuyı ġam gibi aşı **var imiş**

Ḳays'a Mecnūn dimeñüz 'aḳl-ı ma'āşı **var imiş** (Yetīm D., G. 77, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

➤ **var ise** [Kalıp İ.]: varsa, olsa olsa.

Ne ḳadar ḥalk-ı cihān **var ise** cellād-ı ḳazā

Ḳatl idüp ḳarmadadur ḳara yire ḳanını hep (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 15).

Ne ḳadar zulm ü sitem **var ise** itsün baña yār

Tek varup gayrilere luḫ u vefā eylesesün (Yetīm D., G. 154, M. 9).

Bed-nām-ı 'aşḳa zāhid bir dem muḳārin olma

Var ise ger başuñda sevdā-yı nīk-nāmī (Yetīm D., G. 201, M. 12).

Göçerī-zāde güreş tutmaḳ ile

Lerzeye **varsayidi** oda yine (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 106).

Saňa sen āşinā olmak hevāsı **var** ise sende

Yüri bî-hîş ü bî-kes ol bu yār u āşinādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 5).

Ne kadar halk-ı cihān **var** ise cellād-ı kazā

Ķatl idüp Ķarmadadur Ķara yire Ķanını hep (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 15).

➤ **var mı [Kalıp İ.]**: var mıdır; yoktur.

Bu deşt içinde bir ser-i Mecnūn **var mıdır**

Leylî iti öñinde şikeste yalaĶ degül (Yetîm D., G. 124, M. 11).

‘Āşıkā dünyāda **var mı** ey ‘aceb feryād-res

‘Andelibe ola mı ol gönçe-leb feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 1).

Dehr bir rāh-ı maĶūf oldu ki her Ķafîleye

Var mı bir yir dimeye düzd-i ecel şoyunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 8).

Var mı bir gülşen ki Ķārı olmaya

Var mı yā bir genc mārı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 1, 2, 3).

❖ **varaĶ**: altın, gümüş ve sâir mâdenlerden dövülerek yapılan ince yaprak || sevgilinin yanaĶı.

Nā nüvişte **varaĶı** oĶur iken halk revān

Remz-i ‘uşşak ile ma‘şūka kim eyler kâĶıd (Yetîm D., G. 30, M. 3).

İtdi gülgünü **varaĶ** üzre şarîr

Reng-i ruhsāra idüp taĶsîn Ķalem (Yetîm D., G. 130, M. 7).

➤ **varaĶ-ı nā nüvişte**: yazılmamış mektup, yazılmamış sayfalar.

Saňa yokdur Ķafî çü ‘arz eyler

VaraĶ-ı nā nüvişte ĶaĶı-ı celî (Yetîm D., G. 195, M. 4).

❖ **varan**: ulaşan, erişen.

Uyanıklar ne Ķılır gicelerde

Düşüp Ķāba **varan** gāfil ne bilsün (Yetîm D., G. 141, M. 8).

❖ **vāridāt:** kulun kastı ve dahli olmaksızın kalbe gelen mânâlar, feyizler, ilhamlar.

➤ **vāridāt-ı ‘aşk:** aşkın kalbe gelen mânâları, ilhamları.

Vāridāt-ı ‘aşka zāhid eyleme hıkd ü hased

Hār u hāşāk olamaz mecrā-yı baħr-i ‘aşk’a sed (Yetîm D., G. 29, M. 1).

➤ **vāridāt-ı vird:** sık sık okunan duanın ilhamı.

Vāridāt-ı vird ile hoş-hāl gördük zāhidi

Eylesün şimden girü derd ehline mızrāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 3).

❖ **varlıg/ varlık:** mevcudiyet, vücut, maddi varlık.

Vücūdum **varlıgı** men‘-i şafā eyler küdüretdür

Küdüretden halāş idüp şafā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 5).

Gel Cemālî gibi **varlık** tonımı tarh eyle

Ey Yetîm eyleye tā kim seni ifnā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 11).

Bu **varlık** ile yāra varılmağ muhāldür

Terk eyle varı dōst yolında gedālîk it (Yetîm D., G. 16, M. 3).

❖ **varmak:** erişilmek istenen yere ayak basmak, ulaşmak, vasıl olmak.

Pertev-i nūr-ı Cemālî reh-nümā-yı ‘aşk iken

Ey Yetîmî zühd yolın **vara** mı a‘mālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 12).

Mā‘il oldı vefāya beglerümüz

Vardılar hep şafāya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 2).

Yazup irsāl ideyin şāha gedālar hālîn

Ola kim **varup** ide pāyesin efser kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 12).

Ol kerem deryāsına **varup** mülākî olmadur

Dideden aqıtduğum Nîl ü Furāt’umdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 3).

Varup deyre tavāf-ı Ka‘be itsem

‘Acep midür ki kārüm ‘aşkdur ‘aşk (Yetîm D., G. 103, M. 7).

Ne kadar zulm ü sitem var ise itsün baña yār

Tek **varup** gayrîlere luğf u vefā eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 10).

Başını taşdan taşta döğüp kükermekden ğaraz

Ĥāk-i pāy-ı gülşene diler **varup** el ħara şu (Yetîm D., G. 163, M. 8).

Ta'accübdür ki **varup** şatayın dir

Der-i germ-âbede bu 'aql ile gil (Yetîm D., K1. 5, M. 5).

Allâh Allâh diyü engine ŧonanmâ şalalum

Portaħal memleketin Südde'ye **varup** alalum (Yetîm D., Mrb. 1, M. 18).

Kim ki vâdi-i ħaħîkatde mecâza meyl ider

Aña beñzer Ka'be'ye **varur** Ĥicâz'a meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 2).

Varmaġa üftân ü ħîzân her ŧaraf

Ey Yetîmî bî-ser ü pâ vaħtidür (Yetîm D., G. 36, M. 13).

Bu varlık ile yâra **varılmaħ** muħâldür

Terk eyle varı döst yolında gedâlık it (Yetîm D., G. 16, M. 3).

Âteş-i 'aşħ ile yandum yetiş ey yârân-ı eşk

ŧaġlup bād-ı fenâdan yile **varmadın** külüm (Yetîm D., G. 137, M. 4, 7).

Ger Şafâ-yı küyuñi ħoyup **varursam** Ka'be'ye

Merve ħaħħı virmeye ħâr-ı muġaylân yol baña (Yetîm D., G. 9, M. 7).

Varmaġa güşe-i maħşûda yine

Muzŧaribdür dil-i fersûde yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 97).

Pertev-i nûr-ı Cemâlî reh-nümâ-yı 'aşħ iken

Ey Yetîmî zühd yolın **vara** mı a'mâlümüz (Yetîm D., G. 64, M. 12).

Bu Yetîm'e ŧolaşdı **varduħça**

Bir belâ-yı siyehdür ol kâkül (Yetîm D., G. 123, M. 9).

Pîş-keş-i cân iledür küyuña **varduħça** Yetîm

Dimedüñ raħm ile bir kez be ne zaħmetdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 9).

Yâ Rab bu faħr ile neye **varur** ħikâyetüm

Eflâke çıkşa yiri degül mi şikâyetüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 49).

Kuyuña **varur idüm** ol iki ağzı qaralar

Qorqarın ‘av ‘av diyüp dāmen-i ‘ırzum paralar (Yetîm D., G. 55, M. 1).

Kal‘a-i Rodos‘a **varduğda** o dem Pāşā‘ya

Dil alup göstericek niçe mahāret Qapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 19).

Mā‘il oldı vefāya beglerümüz

Vardular hep şafāya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 2).

Ṭutmayan ṭavr-ı Cemālī‘yi Yetīmī **varmadı**

Bu cihān-ı köhnede ehl-i fenā eṭvārını (Yetîm D., G. 199, M. 13).

Dime kim qorşara qorşar **varmaz**

Gözcisüz olma hele saña dirin (Yetîm D., K1. 1, M. 25).

Gel erenler yolını **varmaq** için

Ey Yetîm evliyāya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 13).

Tire-diller önince **varmaqdan**

Ğarazum bir şafā-yı hāṭırdur (Yetîm D., G. 43, M. 3).

Girye itsem cūş ider baḥr-ı muḥīṭ-i bī-kerān

Şayḥa itsem lertzeye **varur** zemīn ü āsmān (Yetîm D., G. 155, M. 2).

Bir adım rāh-ı Cemālī‘yi Yetīmī **varımaz**

Ṭutmayan cān u gönülden reh-i faqr u fāqa (Yetîm D., G. 183, M. 11).

❖ **var olmak [Kalıp İ.]**: yaşamak, sağ olmak; mevcut bulunmak.

Daḥı evlād u ensābı cihān ṭurduqça **var olsun**

Serīr-i ‘izzet üzre her birisi kām-kār olsun (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 83).

❖ **varṭa**: uçurum, çukur; tehlikeli durum.

➤ **varṭa-i mevc**: tehlikeli dalga.

Varṭa-i mevci görüp sāḥile itme naẓar

Fikr-i ‘amīk eyleyüp lücce-i deryāya baq (Yetîm D., G. 104, M. 9).

➤ **varṭa-i tih-i ḥayāl:** hayal çölünün uçurumu.

Varṭa-i tih-i ḥayāl encāmum āgāz itmedin

Vaḫtidür itsem Yetîm itmâma reftâr u revîş (Yetîm D., G. 83, M. 9).

➤ **varṭa-i tih-i ḥayālât:** hayallerle dolu çölün uçurumu.

Varṭa-i tih-i ḥayālâta düşüp

Olur encâm-ı maḫâlüm āgāz (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 117).

❖ **vasat-ı neş'e:** neşeli, keyifli ortam.

Vasat-ı neş'e ile hulf ü 'inad

İdüp ortada ḳabâhatler ider (Yetîm D., K1. 4, M. 3).

❖ **vaşf:** nitelik, özellik; övgü.

Ey Yetîm eş'âr ile dīvâneler **vaşfında** ol

Kim cünün ehlinde yok anuñ gibi bir zū-fünün (Yetîm D., G. 145, M. 9).

Belâgat şâh-sârında idüp âvâze-i mevzûn

Kadûñ **vaşfin** revân itmiş oḳur ez-ber gönül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 4).

➤ **vaşf-ı leb-i yâr:** sevgili dudağının hali.

Kâğıda burdı yazup **vaşf-ı leb-i yâri** Yetîm

Ḥıfz için yâhod ider zarfını sükker kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 13).

➤ **vaşf-ı Peşen:** Peşen'in (Efrasiyab'ın babası olan İran hükümdarıdır) övgüsü,takdiri.

Fâḳa vü faḳr ile şi'rüm baña Şeh-nâme yeter

Naẓm-ı Firdevsî'yile **vaşf-ı Peşen'den** geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 10).

❖ **vaşl:** kavuşma, ulaşma || sevgiliye kavuşma.

Yâ **vâşıl-ı** şadef yâ şikâr-ı neheng olur

Deryâ-yı eşk-i didede pinhân olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 3).

Pây alup **vaşlı** metâ'ından ʔoyımlık itmege

Geh segirdüm gâh pusi mü'min ü tersâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 9).

Eyâ şâh-ı cihân kesmen ümîd-i **vasluñı** cândan

Elüñden tiğ-ı ḥün-rizüñ inerse boynuma ḳaṭ'â (Yetîm D., G. 4, M. 7).

Vaşl için şanma hemān sīm ü zer oynar cānā

Yoluña ‘aşık olan cān ü ser oynar cānā (Yetīm D., G. 8, M. 1).

➤ **vāşıl-ı iksīr**: iksire ulaşan.

Cevher-i ‘aşkı dimez ‘aşık mahāret ‘arz idüp

Vāşıl-ı iksīr lā-büd eylemez ızhār fen (Yetīm D., G. 147, M. 6).

➤ **vaşl itmek [Kalıp İ.]**: ulaşmak, kavuşmak.

Odlara yansun ḥarāb olsun ki men‘-i **vaşl ider**

Bu ḥarāb-ābadda āsyābumuz emlakümüz (Yetīm D., G. 70, M. 9).

❖ **vāsiṭ**: bir işin gerçekleşmesi için gerekli olan şey, kullanılan nesne, âlet.

Ol büt-i Rūmī’yi yazmaḳdur ḥaṭāyī kāğıda

Vāsiṭi aḳlām ile çini devātumdan ümīd (Yetīm D., G. 31, M. 8).

❖ **vaṭan**: bir kimsenin doğup büyüdüğü veya yaşadığı memleket, yurt || aşığın gönlü.

Şūḥ u şengelce olup şıgmaz iken dünyāya

Ḳabir itdi **vaṭanı** Pīr Meḥemmed Çelebī (Yetīm D., Terkiḋ-bend 3, M. 54).

❖ **vaṭar**: ihtiyaç, hācet, iş.

Ol seferden k’idüp ḳazā-yı **vaṭar**

Nefse itdüm ḥavāle tiğ u teber (Yetīm D., Mes. 2, M. 97).

❖ **vāye**: nasip, kısmet.

Vāyesinden ehl-i ‘irfānuñ olur mı behremend

Olmayanlar mañşıb-ı ehl-i cihāndan nā-ümīd (Yetīm D., G. 32, M. 9).

❖ **vāz**: tavır, hareket || durum.

Salṭanatı bī-ḥūde **vāz** u ṭumṭurāḳı suḥredür

Kerr ü ferr ü ḥaşmeti ṭāḳ u revāḳı suḥredür (Yetīm D., G. 38, M. 1).

➤ **vāz’-ı bī- hūde**: boş, faydasız vaz.

Çünkü dünyā sicn-i mü’mindür Yetīm itme ṭarab

Vāz’-ı bī- hūde durur ger göstere mescün neşāṭ (Yetīm D., G. 87, M. 12).

❖ **vāz gelmek** [Kalıp İ.] vaz geçmek.

Vāz geldüm zühd ile mescide sākin olmadan

‘Aşk ile cünbiş idüp ‘azm-i kilisā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 3).

❖ **vebāl:** günah, zarar-ziyan, mesuliyet.

Virdiler nefsi murādın itdiler zulm ü sitem

Añmadılar hiç boynında **vebāli** kalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 4).

❖ **vech:** çehre, yüz.

Zāhidüñ **vechin** kerāmetdür ki itdi bāde sürh

Bu ‘aceb olmaz sevādi itse h̄arḳ-ı ‘āde sürh (Yetîm D., G. 28, M. 1).

❖ **vedā’:** ayrılma, ayrılış Allah'a ismarladık, Allah'a emānet olun!.

Ḥazret-i pîri kodı hayret ile ḥasretde

‘Andelîbine **vedā’** itdi gidüp ol gül-i ter (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 28).

➤ **vedā’ itmek** [Kalıp İ.]: vedalaşmak, esenleşmek, sevilen bir şeyle olan ilgisini kesmek.

Ḥazret-i pîri kodı hayret ile ḥasretde

‘Andelîbine **vedā’ itdi** gidüp ol gül-i ter (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 28).

Cihān u ehline **idüp vedā’ı**

Enisin fikr-i Sübhān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 3).

❖ **vefā:** sözünde durma, sözü yerine getirme, dostlukta sebat gösterme. Dilā bir nevcevānı sev vefāsı olsun olmasun.

Mā’il oldı **vefāya** beglerümüz

Vardılar hep şafāya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 1).

❖ **veh:** vah, yazık.

Bunca demdür ki düşüp kūy-ı h̄arāb-ābādı

Gezeruz göremezüz **veh** ki bir ābād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 4).

Veh ki vüs'atdeyiken başumuza

'Älem-i şeş-ciheti țar itdüñ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 55).

❖ **vehm**: sebepsiz korku, kuruntu.

Vehmüm oldur ki hâme esrârum

Yazuban intişâr ider 'âma (Yetîm D., G. 181, M. 5).

❖ **velâyet**: kulun Hakk'a yakınlığı ve Hakk'ın kulu, kulun Hakk'ı dost edinmesi durumu, velî olma, velîlik, ermişlik.

Cem' olup cümle **velâyet** açamazken umaruz

Feth-i bâb idüp ide 'arz-ı kerâmet Ƙapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 41).

❖ **velî**: Cenâb-ı Hakk'a yakınlık mertebesini kazanmış olan seçkin kul, Allah'ın dostu ve sevgili kulu || ancak, fakat ama lâkin.

Gerçi güft ü gûy-ı düşmen vahşet efzâdur **velî**

Döstar beyninde olan ülfete neyler begüm (Yetîm D., G. 126, M. 5).

Fitnede hâl-i 'izâruñ gösterür tekrâr fen

Çeşm-i cellâduñ **velî** Ƙan itmede bisyâr fen (Yetîm D., G. 147, M. 2).

Evvel âhîr sözümeüz haƘƘ **velî**

Mazhar-ı sırr-ı 'alâ Seyyid 'Alî (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 127).

Ma'nî-i hâsa eger Ƙâfiye teng oldu **velî**

Diñle ne düşdi bu mersiyye-i terci'a sebep (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 21).

❖ **velvele**: gürültü, patırtı, yaygara, şamata.

Çün beyâbân-ı belâ yollarını tıttuğ biz

Şalalum her țarafa şit ü şadâ **velveleler** (Yetîm D., G. 57, M. 4, 10).

Gitmedi **velvele** vü şit ü şadâsı dehrüñ

Ƙağları inleledi nâle-i Ferhâd gönül (Yetîm D., G. 119, M. 5).

❖ **Venedik:** Venezia eyaletinin merkezi olan liman (Venezia Euganea, NE İtalya), Adriya denizinin NW nihayetinde, Venedik lagünü içine dağılmış 118 küçük ada üzerinde kurulmuştur. 264.027 n. Adalar birbirinden dar kanallarla (İtal. Rio, Rii) ayrılmıştır. Bu kanallar üzerinde 378 köprü adacıkları bağlar, şehir esas itibariyle büyük bir kanalla katedilir. Bu kanal (Büyük Kanal), 1588-1591 de inşa edilen, san'at bakımından değerli Rialto mermer köprüsü ile katedilir. Bu köprü şehrin ticaret merkezi olan Rialto adasını San Marco adasına bağlar. Şehir içi muvasalada ayrıca gondollardan, motorlu vasitalardan faydalanılır. Venedik, aynı zamanda çok çeşitli endüstri kollarının toplandığı bir ticaret ve endüstri merkezidir (bilhassa el işleri, dantelâ, dokuma, kristal, tütün ve sabun imalâtı).

Venedik seyfleridür tedbîr

Şimdi Andarya diyen ebterde (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 135).

❖ **verâ-yı 'arş-ı nūrānî:** parlak, nurlu arşın arkası.

Verâ-yı 'arş-ı nūrāniye nâzır çeşmdür tîre

Bu şahn-ı zulmet-âbâda muqâbil dîde binâdur (Yetîm D., G. 53, M. 5).

❖ **verd:** gül.

'Aşk ehli âh ider âgyâr ile yârin görüp

Nite kim bülbül inîlder **verd** ile hârin görüp (Yetîm D., G. 14, M. 2).

Pâd-şâh-ı şüküfedür çün **verd**

Dil-i bülbülde istemez ola gerd (Yetîm D., Mes. 2, M. 27).

➤ **verd-i hamrâ:** kırmızı gül.

Nâlede her mürğ-i hoş-destân-serâ

Bâh u râg u **verd-i hamrâ** vahtidür (Yetîm D., G. 36, M. 4).

➤ **verd-i ten:** gül tenli.

Fâriğ oldı eylemekden ârzü-yı **verd-i ten**

Añlayan bu bâğda bir çurı çalı kalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 5).

➤ **verd-i ter:** taze gül.

Yiyledüp bülbül-i mest ide Hüdâ

Gül-şen-i rahmetiniñ **verd-i terin** (Yetîm D., K1. 2, M. 8).

❖ **vesvās:** vesvese veren (şeytan).

Göñül ilhâm-ı rabbânî dilerseñ

Yüri igvâ yile **vesvâsdan** kaç (Yetîm D., G. 24, M. 4).

❖ **veş:** gibi, -e benzer.

Geçer Hârût fen-i nigün-ser çâh-ı zilletde müdrük

Ser-i gevsâle **veş** bî-mağz ehl-i câh u dâñadur (Yetîm D., G. 53, M. 4, 7).

Hâñıra itmez gedâ fikr-i ser-i Keyhüsrev'i

Peşe-i nâçiz **veş** ol mağz-ı Nemrüd istemez (Yetîm D., G. 69, M. 6).

Âdeme nuşhı sükün ile edâ eyle şaşkın

Depinüp dâbbe **veş** eyleme hıffet vâ'ız (Yetîm D., G. 90, M. 8).

Perveriş bulup dür-i nâ-yâb **veş**

Şayrefî öñinde bulmazdı şeref (Yetîm D., G. 96, M. 19).

İstedüm zühd ehli içre bulmadum

Rind-i dürd âşâm **veş** yâr-ı şadık (Yetîm D., G. 101, M. 10).

Ol hilâl ebrûları görüp ider

Nâle **veş** incelmegi âyîn kalem (Yetîm D., G. 130, M. 6).

Ey Yetîm olmayıcağ bād-ı cihân peymâ **veş**

Sa'b yollarda qalursın dem-i rıñletde şaşkın (Yetîm D., G. 157, M. 13).

Mağāmuñ ey göñül 'Ankâ-şifat Kâf-ı kanâ'at kıl

Zeğān **veş** per açup her âşiyāna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 6).

Çeşm-i aħvel **veş** biri iki görsem yâ Eħad

Gār-ı tārık eyleyüp bî-âb çeh kıl dideyi (Yetîm D., G. 192, M. 5).

❖ **vey:** vay.

Görünü geldi bile varın beyt-i 'ankebüt

Geldi çü yāduma benüm **vey** yār-ı ğār ev (Yetîm D., G. 161, M. 6).

Vey şeh-i kişver-i nikāt ü rümüz

Muhtefî fehmüñe degül mermüz (Yetîm D., Mes. 2, M. 77).

Ey işigi secde-gāh-ı ehl-i rāz

Vey kapusu maķşad-ı şāhib-niyāz (Yetîm D., Mes. 3, M. 2).

❖ **veyā:** yahut || ya da.

Veyā geşt eyleyüp şehri vücūdın

Nişān-ı seng-i tıflān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 11).

❖ **vifāk:** dostluk, aynı düşünce de olma.

Şehler ol 'āmīyi eylerler nedīm-i hāş kim

Güft ü güyü pür nifāk olup **vifākı** suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 6).

❖ **vilāyet:** bir valinin idaresinde bulunan memleket, eyalet, beylik.

'Aşkuñ yolında ğuşşa vü ğam baña zād olup

Gitdüm 'adem **vilāyetine** nā-murād olup (Yetîm D., G. 13, M. 2).

Şöyle koyıldı göñül yağmāsına ğavġā-yı 'aşķ

Bir **vilāyet** almaġa şan leşker-i 'Osmān aķar (Yetîm D., G. 40, M. 6).

❖ **vīrān:** yıkık, dökük, harap, üzgün.

Niçesinüñ görmişüz māl ü menāli kaldığın

'İş ü 'işret-hānesi **vīrān** ü hālī kalduġın (Yetîm D., G. 151, M. 2).

Genc-i dünyāya hārīs olma Yetīm el çek el

Çokdur ef'ī-i zehirnāk bu **vīrānda** şakın (Yetîm D., G. 156, M. 14).

Zülf-i şeb-rengüñ hayāli dilde kim yir eyledi

Genc arar bir maġribī şan itdi **vīrānı** melāz (Yetîm D., G. 35, M. 4).

Genc-i ma'nī-i haķıķat bizdedür

Süretā biz gerçi **vīrān** gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 4).

➤ **vīrān itmek [Kalıp İ.]:** yıkmak.

Nehb ü gâretler ile Pulya'yı **vīrān idelüm**

Geçüp andan öte İspanya'yı talan idelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 13).

❖ **vīrāne:** harap, harap olmuş mahal.

Gerçi dir vīrāneye dīvāne künc-i 'āfiyet

Olmadı dīvāneye **vīrāne** künc-i 'āfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 2).

'Aşk ile pür raḥne vü **vīrāne** dilsin ey Yetîm

Ol sebebden bir ḥarāb-ābāda beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 11).

Vīrānelerde baña virürken nidā-yı büm

Efrāsīyāb u Ḳayser ü Dārā ḥaberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 3).

➤ **vīrāne kılmak [Kalıp İ.]:** harap, yıkık; üzgün, perişan etmek.

Yetîm el çek nedür bu āb u gil ta'mīrine gūşīş

Özüñ **vīrāne** kııl çün menzil-i vīrānedür dünyā (Yetîm D., G. 5, M. 10).

❖ **vird:** sık sık ve devamlı okunan dua.

Devlet ü 'izzetüñ ey şāh-ı kerîm

Ber-devām ola budur **vird-i** Yetîm (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 144).

Ḥazret-i pīr-i Cemālī'ye ola ecr-i cezil

Bāḳīye 'ömr-i ṭavil ola budur **vird-i** Yetîm (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 82).

Ḥāliyen **vird** ü zikre rāḡīb iken

Naḳd-i a'mālūmi muḥāsib iken (Yetîm D., Mes. 2, M. 107).

➤ **vird itmek [Kalıp İ.]:** her zaman tekrarlamak, dile dolamak.

Nāle vü na'ralarum **vird-i** münācāt **itdūñ**

Müjemi sübḥa kıilup vaḳt-i seher ey dīde (Yetîm D., G. 187, M. 3).

❖ **virme**:

1. vermek.

Şi'rini **vir**di Yetim ey dil haridâr olana

Sayrefidür 'arz-ı cevher itdi bazarın görüp (Yetim D., G. 14, M. 11).

Mikrâz-ı 'aşka lâ dimeyüp **vir**di başını

Bezm-i belâda şevk idüp nâbe-kâr şem' (Yetim D., G. 91, M. 7).

Diyâr-ı 'aşka maḥmil bağlayup cân naḫdin ol **vir**di

Ki dimez yâd idüp bir kez nedür sūd u ziyân anda (Yetim D., G. 180, M. 3).

Sâ'at-i şubh-ı 'id-i ekberde

Çün saña **vir**di bir ḫalef Allâh (Yetim D., K1. 37, M. 2).

Gonçe-lebler büsesin almağa ayaklandurup

Virdi sâkî bâde-i gülfâma reftâr u revîş (Yetim D., G. 83, M. 6, 8).

Nerrâd-ı çarḫ ile yûri bâziden it ḫazer

Virme nuḫûd-ı vaḫtûni lu'b u ḫumâra hîç (Yetim D., G. 23, M. 12).

İhtiyar eylemişem pîr-i muḡân pîrümdür

Felege mey-kedeyi **vir**mezin yirümdür (Yetim D., G. 42, M. 2).

Emn **vir**mezdi Yetim abdâla kesret olmasa

Tekye-i vaḫdet gibi menzil-geh-i me'men Dede (Yetim D., G. 170, M. 13).

Zen-i dünyâya iki bir dime

Vir ḫalâḫ-ı selâseyi merd ol (Yetim D., K1. 13, M. 2).

Fikr idüp **vir**düm yine aḫlâma reftâr u revîş

Olmadı pâ-dâş idüp 'allâme reftâr u revîş (Yetim D., G. 83, M. 1).

Kâlâ-yı i'tikâdı **vir** kârvân-ı 'aşka

Ṭutdı ḫarîkı düpdüz ḡâret-ger ü ḫarâmî (Yetim D., G. 201, M. 9).

Mihr ü maḫabbet oldı bu yolda çü dînümüz

Virmez vücūd ḫann u gümâna yaḫînümüz (Yetim D., G. 67, M. 2).

Arz-ı hāl-i vakfı mekseb için

Ecr mislin **virüp** taleb itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 10).

1.1. değişmek.

Hil'at-ı fakr ile istiğnā yolın varmayayın

Ger **virürsem** cāme-i zer-beft-i şāhiye çulum (Yetîm D., G. 137, M. 8).

Şakın bir buseyi biñ cāna **virme**

Hazer it aşşısı degmez ziyāna (Yetîm D., G. 189, M. 9).

Cebrî degül midür harekāt ü sükün-ı dehr

Bi'llāh vücūd **virme** şakın ihtiyāra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 6).

Hātır-ı fātirüme cümle gelenden geçdüm

Cānı ıtlāka **virüp** kayd-ı bedenden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 2).

Bi'llāh serir-i 'izzet-i şāhiye **virmezim**

Künc-i ferāgatümde olan būriyayı ben (Yetîm D., G. 148, M. 9).

Merde dünyā sevgisi gibi ağır yük gelmedi

Virme dil dünyāya çekme merd iseñ 'avret yükin (Yetîm D., G. 158, M. 8).

Zir ü bālāya bakup olma muqayyed t̄alib

Virmek isterseñ eger kendüzünü ıtlāka (Yetîm D., G. 183, M. 8).

Naqd-i cān **virdüm** metā'-ı vaşlın aldum rāygān

T̄alib-i cānāneden bāzārı tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 9).

Dü-'ālem 'işret ü 'işine **virmen**

Derün-ı dilde cānā bir ğamum var (Yetîm D., G. 54, M. 3).

1.2. yardımcı fiil olarak kullanılır.

Vire bahār müjdelerin cünbiş-i şabā

Bezme nihāl-i taze şüküfe nisār ola (Yetîm D., G. 167, M. 5).

Bî 'amel pendi **virür** halka firār küllî

Şoĥbete ĥalkı ider gerçi ki da'vet vā'ız (Yetîm D., G. 90, M. 3).

Hokka-bāzī iderek Körce Memi

Virse cünbiş o kefi cūda yine (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 108).

Sākīya ger **virme**ye devr-i mey-i gül-gün neşāt

Üstüme biñ dönse virmez kâse-i gerdün neşāt (Yetîm D., G. 87, M. 1).

Çihre-i zerd ile mesrūr olmasın mı ehl-i derd

Hātır-ı hâce hazîn olsa **virür** altun neşāt (Yetîm D., G. 87, M. 10).

Düşmene eyleme irhā-yı 'inān

Hınk-i tab'a **vire** nā-geh heyecān (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 32).

1.3.bağışlamak, sunmak, ihsan etmek.

Ehl-i tecrîd ol yûri ğavvāş-vār

Tā ki gevher **vire** bu baħr-ı 'amîk (Yetîm D., G. 101, M. 4).

Sākīya ger **virme**ye devr-i mey-i gül-gün neşāt

Üstüme biñ dönse **virmez** kâse-i gerdün neşāt (Yetîm D., G. 87, M. 2).

Kālā-yı i'tikādı **vir** kār-vān-ı 'aşka

Ťutdı ŧarîkı düpdüz ğāret-ger ü ħarāmî (Yetîm D., G. 201, M. 9).

Ger Şafā-yı kūyuñı koyup varursam Ka'be'ye

Merve ħaħkı **virme**ye ħār-ı muğaylān yol baña (Yetîm D., G. 9, M. 8).

Çağırup miħnet bucağında disem bir pāre ŧu

Gözlerümden ğayrı yok **virür** bu ben bīmāra ŧu (Yetîm D., G. 163, M. 2).

Kār-ger oldı müjeñ eşkümle didüm didi yār

Kesin olmaz mı **virilirse** tiĝ-ı cevher-dāra ŧu (Yetîm D., G. 163, M. 6).

Yā Rab ol cevri dükenmez yār göñlin nerm kıl

Çekmege ol cevri āhenden yürek **vir** yā baña (Yetîm D., G. 6, M. 6).

Zıll-ı himāyetde ŧutup zātuñı

Ĥazret-i Ĥaħ **vire** murādātuñı (Yetîm D., Mes. 3, M. 36).

Şeh-süvār ekrem ü sermā-yı sefer te'sir idüp

Virmeye gibi bu ben ser-bāzuña meydānda iş (Yetîm D., G. 75, M. 6).

Yād eylemeñ yanumda Bū Derdā fenāsi

Virmiş iken cihānda aña iştihār ev (Yetîm D., G. 161, M. 4).

Çün āğuştēyiken penbe-i dāğ-ı bülbül

Vire mi bŷy-ı vefā baña gülün evrākı (Yetîm D., G. 200, M. 10).

1.4. eriştirmek, göndermek, iletmek, yaymak.

Ruhbān-ı ‘aşk muğ-beçe-i deyr ile bu gün

‘Uşşāka **viridi** naqş-ı kilisā haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 8).

Şu dem kim bu haberler irdi ser-ḥadd-i Ḥorāsān’a

Tezelzül **viridi** ḥavf ile hirās ĩrān u Tūrān’a (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 50).

Virānelerde baña **virürken** nidā-yı bŷm

Efrāsiyāb u Kayser ü Dārā haberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 3).

Ḳatline ‘āşıkларуñ ḥükmini gör müftinüñ

Ölmedin ölenlere **virdügi** fetvāya baḳ (Yetîm D., G. 104, M. 8).

Her gedāya **virme** ki maḳşūdını bābda

Bir işāretdür hemān sultānum iḳdāmuñ senüñ (Yetîm D., G. 112, M. 3).

Bu Yetîm’üñ dād-ı Ḥaḳ’dur **virdügi** ḳaṭ’-ı cevāb

Görmedüm bir kimsenüñ anda su’āli ḳalduğın (Yetîm D., G. 151, M. 9).

İstemezsin rızḳ ile şol vŷs’ati

Vire melālet lebeğav āyeti (Yetîm D., Mes. 3, M. 32).

Ḳayd iken gönŷümüze fikr-i ser-i zŷlfeynüñ

Cān meşāmına **virür** rāyiḩa-i ıtlāḳı (Yetîm D., G. 200, M. 6).

Bŷy-ı vuşlat **virmişem** cān-ı hicrān-dīdeye

Gŷş ṫutduḳ başlaya icrāya ey bāng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 3).

Şi’rŷmüz **virmege** bŷy-ı taşannu’ be Yetîm

Şan’at u ‘ilm ü kemālāt ile fenden geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 11).

Yirleri şiven ü nālişler ile ditredelüm

Gökleri inŷledelüm **virme** ile nāleye med (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 46).

Rāzdān ile hüviyyet haberin **virmezler**

Mühr-i gencine-i sırdur femi dervişlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 3).

1.5.feda etmek.

Yār yolında iver **virmege** cānı ‘uşşāk

‘Aşq ile cān virici çurfaca milletdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 3).

❖ **virülmek:** verilmek, bahşedilmek.

Ehl-i dil ol yitişüp pāye-i rühāniye

Haşerāta **virülür** mertebe-i āb u gil (Yetîm D., G. 116, M. 10).

Niçe bî-devlete devlet **virildi**

Niçe kim himmete kudret **virildi** (Yetîm D., G. 211, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

❖ **visāk:** bağ; antlaşma, sözleşme.

Tünd-bād-ı āh-ı mazlūma nazar hüsrevlerüñ

Sāye-bān u hayme vü çetr ü **visākı** suhredür (Yetîm D., G. 38, M. 4).

❖ **vişāl-i müddet:** vuslat zamanı.

Ol ādem-zādeler iki perī-veş çün ki tiz itdi

Vişāl-i müddetin nāzik nişest itdi vü hîz itdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 38).

❖ **vukūf:** anlama, idrak etmek.

Şuyı bardağda dimişler gemiyi kâğıdda

Bizden evvel bu cihān seyrin iden ehl-i **vukūf** (Yetîm D., K1. 7, M. 2).

➤ **vukūf olmak [Kalıp İ.]:** bir konu hakkında geniş bilgi sahibi olma.

Cemālî remzine nev’an **vukūfuñ olmayınca** sen

İçinde ehl-i ‘irfānuñ Yetimî olmaduñ ‘ārif (Yetîm D., G. 98, M. 13).

❖ **vuşlat:** kavuşma, birleşme.

Büy-i nesim-i **vuşlat** deprenmeyince itmez

Ol serv-i sāye-güster cān bāğına hırāmı (Yetîm D., G. 201, M. 7).

➤ **vuşlat-ı genc:** hazineye ulaşma.

Vuşlat-ı genc dilā feth-i tılısmāt iledür

Bu fütühun dilini sākin-i virāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 3).

➤ **vuşlat itmek [Kalıp İ.]:** kavuşmak, ulaşmak.

Büy-ı nesîm-i **vuşlat** deprenmeyince **itmez**

Ol serv-i sāye-güster cān bāğına hırāmı (Yetîm D., G. 201, M. 7).

❖ **vużū’:** abdest, abdest alma.

Vużū’dan el yumañ ādāb-ı meclisden dügin sāķī

Yetîm’e anladur itsün o cām-ı pür-şafā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 13).

❖ **vü:** ve bağlacı.

Cān u dil mürğî helāk olmada bî-dāne **vü** āb

Dürlü ziverler ile ten kafesi niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 7).

Fāķa **vü** faķr ile şî’rüm baña Şeh-nāme yeter

Nażm-ı Firdevsî’yile vaşf-ı Peşen’den geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 9).

Şikeste pāre **vü** hayretde kaldum

Mesāfe ķat’ına bir merkebüm yoķ (Yetîm D., G. 100, M. 11).

‘Örf ile cübbe **vü** destān gözüñden çıkarır

‘Aşķ ile ger alasin egnüñe monlā kepenek (Yetîm D., G. 113, M. 9).

‘Aşķuñ yolında guşşa **vü** ğam baña zād olup

Gitdüm ‘adem vilāyetine nā-murād olup (Yetîm D., G. 13, M. 1).

Belā kūhı **vü** ğam vādileridür

Fenā yeli yile bu baħr-ı mevvāc (Yetîm D., G. 22, M. 5).

‘Āķibet olmaz ecel marzāsına ey dil devā

Ĥāliyā ‘ilm-i eṭibbā **vü** müdāvā suħredür (Yetîm D., G. 39, M. 8).

Nola bālā **vü** pest itsem eninüm

Belā bezmindeyin zîr ü bemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 9).

Gonçemüz minnet Hüdâ'ya gülsitan ezberlemiş
 'İşve **vü** nâz âyetin ol nev-cüvân ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 2).
 Ne keyfiyyet olur keyfiyyet-i pîr-i muğân yâ Rab
 Derûnı **vü** birûnı gibi olmaz pârsâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 8).
 Peydâ idüp neşât-ı reh-i mâ-verâyı ben
 Kıovdum bu cây-ı hüznü **vü** mâtem serâyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 2).
 Dünyâ evine nola disem teng târ ev
 Mihmân-küş ü muşşâ **vü** nâ-pây-dâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 2).
 İşigüñde olan sıfâl ü sege
 Câm-ı gîti-nümâ **vü** Cem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 6).
 Ey cefâ-pîşe **vü** sitem endiş
 Gel e müştâkı eyleme dil-rîş (Yetîm D., G. 80, M. 1).
 Şafâ **vü** Merve haqqıyçün her iklîmüñ şavâfında
 Niyâz itdükke kıblemdür Qalâtâ'yile (Yetîm D., G. 115, M. 3).
 Alur âheste **vü** peyveste mesâfe sâlik
 Ey Yetîm ivme ki pâ-der-gil olur müsta'cil (Yetîm D., G. 116, M. 13).
 Ki remz-i 'ilm-i tevhîdi bu yolda
 Dimez nâ-ehle **vü** bir câhile ol (Yetîm D., G. 117, M. 12).
 Gitmedi velvele **vü** şît ü şadâsı dehrüñ
 Tağları inledele nâle-i Ferhâd gönül (Yetîm D., G. 119, M. 5, 12, 13).
 Gelmez hisâba dilde olan guşşa **vü** gumüm
 Emvâc-ı Baħr-ı Kuzüm'e olmaz şümâra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 3).
 Terk-i 'âdet itmedür kayd-ı dü- 'âlemden ħalâş
 Kesb-i şadî **vü** şarabdur guşşa **vü** gamdan ħalâş (Yetîm D., G. 84, M. 2).
 Ĥâşe-li'llâh kim diyem dünyâya tenhâ suħredür
 'Ârif-i Ĥağ-bîne bu dünyâ **vü** 'uqbâ suħredür (Yetîm D., G. 39, M. 2).

Yaḥod divāne-veş şehri **vü** ḥalkı

Ḳoyup ‘azm-i beyābān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 9).

Çün Cemālilerdenüz lâyıḳ degüldür meyl ide

Ey Yetîmî zîşte **vü** murdāra ṭab‘-ı pākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 12).

Enkerü‘l-aşvāt ile da‘vetde hāy u hūy idüp

Ekl-i cerb-i dāne **vü** ḥalvā olupdur şüfilik (Yetîm D., G. 105, M. 6).

Furāt u Dicle **vü** Ceyhūn olupdur

Gözümden cüş iden enhār derdā (Yetîm D., G. 7, M. 3).

Güşāde-rūy u handān-leb şürāḫi **vü** ḳadeh sākî

Ḥum-ı mey-ḥāne-veş deyr-i cihānda hep şafā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 5).

Saḅna naḳş-ı ḳadem eclî **vü** rüşendür hemān ey cān

Göñül mir‘ātini jeng-i ḥavādisden mücellā ṭut (Yetîm D., G. 18, M. 7).

Belā kūhı **vü** ḡam vādileridür

Fenā yiliyile bu baḥr-ı mevvāc (Yetîm D., G. 22, M. 5).

Tünd-bād-ı āh-ı mazlūma nazār ḥüsrevlerüñ

Sāye-bān u ḥayme **vü** çetr ü visāḳı suḥredür (Yetîm D., G. 38, M. 4, 8).

Ġayra acı gelürse ḡuşşa **vü** ḡam

Devletüñde o bal ü yaḡumdur (Yetîm D., G. 45, M. 7).

Terk-i ‘ādet itmedür ḳayd-ı dü-‘ālemden ḥalāş

Kesb-i şādî **vü** ṭarabdur ḡuşşa **vü** ḡamdan ḥalāş (Yetîm D., G. 84, M. 2).

Beni Sî-mürg’a ilette per ü bāl-i himmet

Dāne **vü** dāmı ḳoyup zāḡ u zegandan geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 6).

Dimeyüp ḥāş u ‘ām u kūdek ü pîr

Yada **vü** aşināya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 6).

Ḳāyim ü şāyim olup gice **vü** gündüz ey dil

Maḳsim-i raḥmet-i Ḥaḳ’dan dile ḳısmet var iken (Yetîm D., G. 150, M. 3).

Gerçi çokdur be gönül guşşa **vü** gam dünyāda
Derd-i nā-cins gibi yokdur elem dünyāda (Yetîm D., G. 165, M. 1).

‘Āşık olanuñ olur aḥvali perākende
Eṭvārı **vü** ef’ali aḳvāli perākende (Yetîm D., G. 178, M. 2).

Nola mezmüm-ı cihān oldiyise bāde yine
Dem ola rehne gele hırka **vü** seccāde yine (Yetîm D., G. 185, M. 2, 3).

Nāle **vü** na’ralarum vird-i münācāt itdüñ
Müjemi sübḥa kı lup vaqt-i seher ey dīde (Yetîm D., G. 187, M. 3).

Bir iki şāḥ-ı ḥuşk içre nihāl-i tāze **vü** terdür
Çemende kāmētüñ nahli şaf-ı serv-i çemān içre (Yetîm D., G. 191, M. 3).

Çün saña çāḥ-ı raşaddur ‘unşur-ı ḥāki ḥakīm
Nāzır-ı seyyāre **vü** hür-şid ü meh kı l dīdeyi (Yetîm D., G. 192, M. 14).

Güm eyleyüp cihātı maḥv eyle ba’ d u ḳurbı
Ḳaldur ḳara **vü** aḡı def eyle şubḥ u şāmı (Yetîm D., G. 201, M. 4).

Ger şorarlarsa Cemālī’yi cevāb-ı ḳaṭ’ı
Fużalā-yı ŧuruḳuñ mercı’i **vü** mu’tekidi (Yetîm D., G. 203, M. 12).

‘Aşḳ ile pür raḥne **vü** vırāne dilsin ey Yetîm
Ol sebebden bir ḥarāb-ābāda beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 11).

Ḥud’a **vü** ḥılesin unutdı ‘adū-yı rübāḥ
Anlara görünicek şır kıyāfet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 13, 16, 26).

Göñlüñi zanca diyü eglemedin
Gözle Ḥaḳḳ’uñ be ḳazā **vü** ḳaderin (Yetîm D., K1. 1, M. 24).

Bād fi’l-hāl irişdi **vü** oldı
Ḳapusın yapup açmaḡa der-bān (Yetîm D., K1. 20, M. 3).

İrmedi söz āḥire ḥayfā **vü** ḥayf
Oldı sitem şā’ire ḥayfa **vü** ḥayf (Yetîm D., Mat. 6, M. 1, 2).

Hüsn-i elfāz-ı nazmına bî-reyb

Ğıbta **vü** reşk ide lisānü'l-ğayb (Yetîm D., Mes. 2, M. 60, 125, 126).

Fāka **vü** faqr âdemi ebter ider

Kelb ider hûk ider har ider (Yetîm D., Mes. 3, M. 9, 11, 18, 26).

Gel deñiz yüzlerini kafire teng eyleyelüm

Şayha-i töp ile dem-beste **vü** deng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 2).

O demler gitdi âh ile dir idüñ gelmedi mektüb

Seni araya almışdı belâ **vü** miñnet ü âşüb (Yetîm D., Mrb. 2, M. 6, 31).

'Azm-i Şîrâz u Buḥārâ **vü** Semerḳand idelüm

Gel ḳalender olalum terk-i diyâr eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 19).

Künc-i ḥamül u gūşe-i faqr u ribât-ı şabr

Miñnet-serâ **vü** kâḥ-ı belâ **vü** melâz-ı cebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 26, 38, 60, 69, 82).

Manşıbın manşaba **vü** cāhını çāh añlalyalum

Ḥazer üzre olalum bakmayalum dünyāya (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 5).

❖ **vücüd:** beden, cisim, varlık.

Vücüdum varlığı men'-i şafâ eyler küdüretdür

Küdüretten ḥalâş idüp şafâ ehlinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 5).

Veyâ geşt eyleyüp şehri **vücüdün**

Nişân-ı seng-i tıflân eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 11).

Vücüduñ ḳayd iken şüfi nedür uçmağa bu gūşiş

Bilürsin per döker itse eger mürğ-ı ḳafes cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 5).

'Adem ser-ḥaddine iltüp güm itdüm çünki rāhı ben

Vücüd iḳlimine mümkün midür itmek nigāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 2).

Vücüdum Ḳāf-ı 'uzletde çü 'Anḳâ eylemezdüm güm

Bu ğurbet-ḥānede görsem eger bir āşinā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 3).

Hevā-yı 'aşḳ-ı Ḥaḳḳ ile virüp cān

Vücüdü mülkini itdürdi tārâc (Yetîm D., G. 22, M. 4).

Mihr ü maḥabbet oldı bu yolda çü dīnümüz

Virmez **vücūd** zann u gümāna yakīnümüz (Yetīm D., G. 67, M. 2).

Ƙırba **vücūdı** lāgar idüp çek riyāzeti

Menzil-geh olmadın saña pür mūr u mār ev (Yetīm D., G. 161, M. 7).

Miḥnet **vücūdumı** reh-i ‘aşkuñda itdi güm

Raḥm itmedüñ ğarībūne yoluñda öldüğüm (Yetīm D., Mat. 8, M. 1).

Hevā-yı ‘aşķ-ı Ḥaķķ ile virüp cān

Vücūdı mülkini itdürdi tārāc (Yetīm D., G. 22, M. 4).

Cebrī degül midür harekāt ü sükūn-ı dehr

Bi’llāh **vücūd** virme şakin ihtiyāra hiç (Yetīm D., G. 23, M. 6).

➤ **vücūd-ı ğayr**: Allah'tan başka varlıklar.

Olma müşrik **vücūd-ı ğayra** baķup

Di muvaḥḥid olup heme odur (Yetīm D., G. 52, M. 5).

❖ **vüs’**: zenginlik, bolluk || bir işi yapabilme gücü, güç, kuvvet, kudret, iktidar.

Gördi ben deryā-dilüñ naẓm-ı dürer-bārın Yetīm

Dil uzatdı ter düşüp bu **vüs’** ile deryā baña (Yetīm D., G. 6, M. 10).

➤ **vüs’at**: genişlik, bolluk, rahatlık; elverişli durum, fırsat.

Veh ki **vüs’atdeyiken** başumuza

‘Ālem-i şeş-ciheti ıar itdüñ (Yetīm D., Terķib-bend 2, M. 55).

➤ **vüs’ati**: genişlik.

İstemezın rızķ ile şol **vüs’ati**

Vire melālet lebeğav āyeti (Yetīm D., Mes. 3, M. 31).

Y

❖ **ya:** ya da, veya, veyahut; yoksa.

Yā Rab ol cevri dūkenmez yār göñlin nerm kıl

Çekmege ol cevri āhenden yürek vir **ya** baña (Yetîm D., G. 6, M. 6).

‘Arab’a **ya** ‘Acem’e eyleyelüm isti‘cāl

Gel қalender olalum terk-i diyār eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 23).

Genc-i sırrı her gedā şab’a hācem fāř eyleme

El қararlar olmasa hem **ya** niçe altun bend (Yetîm D., G. 34, M. 6).

Ben bī-rūsūma қā‘ide-i resmi söyleme

Āzād olana añma **ya** zindān hikāyetin (Yetîm D., G. 139, M. 6).

Oқ gibi tođruluđum bildiyise ol hūnī

Қaddūmi diñ ki büküp cevri ile **ya** eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 8).

Ĝam-ı dünyā nedür ki Ĝam diyeler

Ya aña miñnet ü elem diyeler (Yetîm D., G. 51, M. 2).

Var mı bir Ĝulřen ki hārı olmaya

Var mı **ya** bir genc mārı olmaya (Yetîm D., G. 184, M. 2).

Hey meded bilimedük ağız aсup yutdı mı arz

Ya teraħħum idüben bağrına mı başdı laħd (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 40, 73).

Düşüp hār-ı muđaylānı dem ālūd eyledi Mecnūn

Ya bir üftāde mest olmuş yatur Ĝulzāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 8).

Yā vāřıl-ı şadef **ya** řikār-ı neheng olur

Deryā-yı eşk-i dīdede pinhān olan başum (Yetîm D., G. 135, M. 3).

Çeşm-i aħvel veş biri iki görsem **ya** Eħad

Ĝār-ı tārık eyleyüp bī-āb çeħ kıl dīdeyi (Yetîm D., G. 192, M. 5).

❖ **yā:** yay, ok atılan yay.

Olmasun dir iseñ başuñ kayı

Yā gibi egrilikden eyle hāzer (Yetîm D., K1. 16, M. 2).

Yā gibi egri olan yanuñda

Ŧođrı atıldı yabana çün tîr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 11).

❖ **yā Fettāh:** Allah'ın en güzel esmalarından bir tanesidir ki sürekli okunması halinde

Allah kişiye bereket, güzellik ve hayır ihsan eder.

Maḥzen-i 'aşka dilerseñ miftāh

Cān u dilden diyegör **yā Fettāh** (Yetîm D., G. 26, M. 2).

❖ **yā hū:** ey Allah'ım!

Kîmyādur **yā hū** Sî-mürg adı vardur kendü yok

Elsen-i nās üzre bir efsāne künc-i 'āfiyet (Yetîm D., G. 19, M. 5).

Künc-i mey-hanede gehi na'ra

Ḥān-kāhlarda gāh **yā hūdur** (Yetîm D., G. 52, M. 12).

'Ālem-i lāhūta yummazduḡ kanad **yā hū** diyü

Terk-i nāsūt ile açılmasa perr ü bālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 3).

❖ **yā Rab:** ya Rab, ya Rabbim, ey Allah'ım.

Yā Rab ol cevri dükenmez yār göñlin nerm kıl

Çekmege ol cevri āhenden yürek vir yā baña (Yetîm D., G. 6, M. 5).

Dili bizār idüp her şeb du'ā ehlinden it **yā Rab**

Dem-i şubh-ı vişālüñle liḡā ehlinden it **yā Rab** (Yetîm D., G. 10, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Ne keyfiyyet olur keyfiyyet-i pîr-i muğān **yā Rab**

Derūnı vü birūnı gibi olmaz pārsā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 7).

Yel esdükçe gözün yaşı temevvüç eyleyüp dirdüñ

'Acebdür bāde aḥvāli nedür **yā Rab** ġamın yirdüñ (Yetîm D., Mrb. 2, M. 10).

Yā Rab bu fakr ile neye varur hikāyetüm

Eflāke çıksa yiri degül mi şikāyetüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 49).

Tābına döymeye küllî kül ola kevn ü mekân

Zāhir olursa eger sūz-ı derūnum **yā Rab** (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 20, 29).

❖ **yaban:** başka, yabancı, dışarı.

Ne isterse rakibe yok dimezdük

Atacak nesnemüz olsa **yabana** (Yetîm D., G. 189, M. 6).

Yā gibi egri olan yanūnda

Ŧođrı atıldı **yabana** çün tîr (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 12).

❖ **yād:**

1. hatırlama, anma, zikretme.

1.1. sevgiliyi hatırlama, sevgiliden bahsetme.

Ey Yetîm ol gül-bün-i nev-ḥāste **yādına** ben

Mürğ-i cānı nağme-i derd ile gūyā eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 9).

1.2. sevgilinin dudağını hatırlama, sevgilinin dudağından bahsetme.

Mest olmaz bādeden kanlar yudup bî-hūş olur

La'l-i nābuñ **yādına** aḥbāb-ı meclis sākīyā (Yetîm D., G. 2, M. 8).

1.3. Allah'ı anmak, zikretmek.

Mü'ezzin çağırup Allāhu Ekber dir mesācidde

Ḥüdā **yadıyle** eyler deyirlerde derā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 10).

2.hatır, akıl, gönül.

Giceki bed-mestliklerden bi-ḥamdi'llāh bu gün

Gitdi **yādından** ne kim pîr-i muğān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 10).

Görünü geldi bile varın beyt-i 'ankebūt

Geldi çü **yāduma** benüm vey yār-ı ğār ev (Yetîm D., G. 161, M. 6).

➤ **yād eylemek [Kalıp İ.]:** hatırlamak, anmak.

Yād eylemeñi yanumda Bū Derdā fenāsi

Virmiş iken cihānda aña iştihār ev (Yetîm D., G. 161, M. 3).

‘Āşıkuñ çok beni **yād eylemedüñi**

Yüri ey bî-ser ü pāsı çokça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 69).

➤ **yād itmek [D]:** hatırlamak, anmak.

Diyr-ı ‘aşka maħmil bağlayup cān nağdin ol virdi

Ki dimez **yād idüp** bir kez nedür sūd u ziyān anda (Yetîm D., G. 180, M. 4).

Mışr-ı hüsni niğāruñ **idecek yād** gönül

Dicle ırmağın ider yaşumı Bağdād gönül (Yetîm D., G. 119, M. 1).

Dıraht-ı Sidre’yi medh eyleyüp **yād itme** ey şūfi

Hevāsın ol hevādan eyledi ber-ter gönül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 5).

➤ **yād olmak [Kalıp İ.]:** hatırlanmak.

Ğırbāl ile ğubārum aranup bulunmaya

Demler ola ki istenevüz dilde **yād olup** (Yetîm D., G. 13, M. 6).

❖ **yada:** yabancı, hasım kimse.

Ben nice bî-gāne-veş deprenmeyem ey dehr-i dūn

Āşinālık şüretinde **yada** beñzetdüm seni (Yetîm D., G. 207, M. 10).

Dimeyüp hāş u ‘ām u kūdek ü pîr

Yada vü āşināya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 6).

❖ **yağ:** zeytin, ay çiçeği, mısır, susam, pamuk çekirdeği, haşhaş tohumu gibi bitki meyvelerinden veya çekirdeklerinden elde edilen ve genellikle besin olarak kullanılan, yüksek enerji veren madde.

Ġayra acı gelürse ğuşşa vü ğam

Devletünde o bal ü **yağumdur** (Yetîm D., G. 45, M. 8).

❖ **yağdırmak**: çok miktarda atmak, savurmak.

Zahmlar ağız açarlar çün şadef ol gamze-kār

Tirler **yağdurdugunca** üstüme bārān gibi (Yetim D., G. 196, M. 6).

Bir iki ferzānenüñ seng-i melāmet başına

Komaduñ **yağdırmayınca** ey sipih-r-i ser-nigün (Yetim D., G. 145, M. 8).

❖ **yāgmā**: zor kullanarak karşısına çıkan şeyleri alıp kaçma, çapul, talan.

Şöyle koyıldı gönül **yāgmāsına** gavgā-yı 'aşk

Bir vilāyet almağa şan leşker-i 'Osmān aqar (Yetim D., G. 40, M. 5).

➤ **yāgmā itmek [Kalıp İ.]**: zor kullanarak ele geçirmek, alıp gitmek.

Gāret-i cān u dil itdi bir kad-i bālā levend

İtmedi bir cānibi bu nev' ile **yāgma** levend (Yetim D., G. 33, M. 2).

❖ **yağmak**:

1. çok miktarda, arka arkaya gelmek.

Yağıcak tōp u tüfek çün bārān

Evliyā himmeti olsun perde (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 133).

2. yağmak, atılmak.

Eger eṭfāl elinden **yağsa** Mecnūn başına taşlar

Üşüp başına kuşlar yapmaz idi āşiyān anda (Yetim D., G. 180, M. 7).

3. (yağmur, kar, dolu vb.) gökten yere düşmek.

Ṭolsa ger ebr ile semā **yağmaz**

Şiddet-i rüzgār ile yağmur (Yetim D., K1. 23, M. 3).

❖ **yağmur**: "atmosferdeki su buharının yoğunlaşması sonucu yeryüzüne damlalar halinde düşen su." anlamında olsa da beyte "çok, aşırı, fazla" anlamı katmıştır.

Ṭolsa ger ebr ile semā yağmaz

Şiddet-i rüzgār ile **yağmur** (Yetim D., K1. 23, M. 4).

❖ **yağ:** buz.

Yağ-dân itdi 'âlemi idüp şitâ şitâb

Sincâbî gör ki girdi yine cism-i âf-tâb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 1).

❖ **yâhod:** veya.

Leblerüñ şermendesı olup kızardı sâkıyâ

Yâhod ol gül-gün ruhuñ 'aksinden oldı bâde sürh (Yetîm D., G. 28, M. 4).

Yağod divâne-veş şehri vü halkı

Ƙoyup 'azm-i beyâbân eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 9).

Kâğıda burdı yazup vaşf-ı leb-i yâri Yetîm

Hıfz için **yâhod** ider zarfını sükker kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 14).

❖ **yaka:** yaka, taraf.

Her **yakayı** sehâb idüp gül-geşt

Düşdi ter anı gördi dâmen-i deşt (Yetîm D., Mes. 2, M. 5).

Dâmen-i küh-sâra düşdük şûriş-i Şîrîn ile

Bir **yakadan** baş çıkarduk Kûh-ken-i miskîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 2).

❖ **yakı:** çeşitli otlardan, nesnelere yapılarak, ağrıyan, hasta organ üstüne konulan bir em.

Olmağa sîne-i mecrûha **yakı**

Meger ihsân ide kâfir püserin (Yetîm D., K1. 1, M. 51).

❖ **yakıcı:** yakan.

Şem'a-i ruhsârına zülfi şebinde ol mehüñ

Bâl ü per **yakıcı** bir pervânedür mihr-i felek (Yetîm D., G. 111, M. 6).

❖ **yakın:** arada az mesâfe bulunan.

'Akl-ı dür endişe dirken zât-ı Hâkk'ı sen de bul

Bu **yakına** bakmayup dür u dirâza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 4).

Ehl-i derûn olmağa sa'y it birûnı ço

Senden saña **yaqını** dilerseñ irāk degül (Yetîm D., G. 124, M. 4).

➤ **yaqın itmek [Kalıp İ.]**: yakınında bulundurma, kendine yaklaştıracak şeyler yapma.

Maḥrem-i rāz-ı dil itme yûri her bî-ḥıredi

Âdem iseñ özüne **itme yaqın** div ü dedi (Yetîm D., G. 203, M. 2).

➤ **yaqın olmak [Kalıp İ.]**: yaklaşmak.

Olma yaqın gel bize ey yâr-ı pür feraḥ

Maḥzûn ider şaqın seni ḳalb-i ḥazînumüz (Yetîm D., G. 67, M. 9).

❖ **yaqîn**: herhangi bir delîle bağılı olmaksızın sâdece îman kuvvetiyle âşikâr olarak görme, müşâhede ederek bilme.

Mihr ü maḥabbet oldı bu yolda çü dînümüz

Virmez vücûd ḳann u gümâna **yaqînümüz** (Yetîm D., G. 67, M. 2).

❖ **yaqmak**:

1. yakmak, ateşe vermek, tutuşturmak.

Sînede **yaqduğum** fetîle-i dâğ

Oldı hicrân şebinde baña çerâğ (Yetîm D., G. 94, M. 1).

1.1. acıtmak, üzme.

Hâ çevirdi başına özendürüp pervâneyi

Yaqdı kül itdi ğaribi itmedi âzâd şem' (Yetîm D., G. 92, M. 6).

1.2. ışık vermesini sağlamak.

Hüsrev şerâresinden **yaqduñ** çerâğ-ı nazmı

Nâz kilkiyle olduñ ḫarz-ı ḥasende mümtâz (Yetîm D., G. 66, M. 7).

Dâğlardan tekye-gâh-ı 'aşqda **yaqduñ** çerâğ

Gün gibi 'âşıqlara rüşen delil olan Dede (Yetîm D., G. 170, M. 3).

Noḳşân-ı mâhı gör kim nur istedi mihrden

Bir zen fetîlesinden **yaqdı** ol er çerâğı (Yetîm D., G. 206, M. 6).

Şeb irse bir çerāğı beyt içre çün **yağarlar**

Olsun sevād-ı beytün ma'nî yanar çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 3, 8).

❖ **yalak**: hayvanların su içtiği, taştan veya ağaçtan oyulmuş kap.

Bu deşt içinde bir ser-i Mecnûn var mıdır

Leylî iti öñinde şikeste **yalak** degül (Yetîm D., G. 124, M. 12).

❖ **yalan**: aldatıcı, doğru olmayan.

Vā'ız 'avām içinde diler hây ü hüy idüp

Gerçek yerine geçire **yalan** hikâyetin (Yetîm D., G. 139, M. 8).

Didi şudan çıkarurken keçemi

Hey **yalan** dünyede ton mı şaların (Yetîm D., K1. 1, M. 46).

➤ **yalana başlamak**: yalan söylemek.

Sözüm ahsen ola diyü Cemālî

Yetîmî **başladı** dürlü **yalana** (Yetîm D., G. 189, M. 12).

❖ **yalın ayak baş açık [D]**: “ yalın ayak başı kabak” ayağı ve başı çıplak. Çok perişan bir kılıkta.

Terk-i ser eylediler tavk-ı 'ubūdiyyetde

Baş açık yalın ayak tâc u ridâ sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 8).

Baş açık yalın ayak kâfile-i 'aşka uyup

Gel kalender olalum terk-i diyâr eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 11).

❖ **yalvarmak**: birinden ısrarlı bir biçimde, kendine acındıracak sözlerle bir şey istemek; ilgi istemek.

Yüz urup gice gündüz **yalvarurken** yüce der-gâha

Neşât-ı sermediyile irişdük 'izzet ü câha (Yetîm D., Mrb. 2, M. 1).

Rûz u şeb gel Hüdâ'ya **yalvaralum**

Qaldurup el du'âya **yalvaralum** (Yetîm D., G. 133, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

❖ **yañ:** bir yerin ön veya arka kabul edilen kısmına göre sağ yâhut solda olan tarafı, bir eksene göre sağ veya solda kalan taraf.

İderdüm bir **yana** çeşm-i siyâhı fitnesin ey dil

Belâ olmasa bir **yana** turup ol kâmet-i bālâ (Yetîm D., G. 4, M. 5, 6).

Yâ gibi egri olan **yanuñda**

Ŧođrı atıldı yabana çün tîr (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 11).

Yâd eylemeñ **yanumda** Bû Derdâ fenâsı

Virmiş iken cihânda aña iştiâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 3).

O deryâ-yı keremden **yana** aqsun gözlerüm yaşı

Muñte irmege itsün bu Ceyhün u Aras cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 3).

Biri meşid yolın Ŧutdı biri mey-ñâneye gitdi

İkisi de degül 'ârif **yanında** nâ-revâ cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 12).

Bağr-ı bezmünde Cemâlî düşüp alçağa Yetîm

Üsti **yanında** göre ħâr u ħası niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 10).

Ĥisset ehlinden **yanadur** dâyimâ

Sevmedi ehl-i seĥâyı sîm ü zer (Yetîm D., G. 46, M. 5).

Bize Ĥağ nidügi bir bir cihânuñ cünbişi söyler

Gelüp bir **yanadan** sen de yapışma nâşihâ pende (Yetîm D., G. 190, M. 8).

Girüp bu râh-ı pür-ñavfa silâñuñ eyleseñ yoldaş

Bir adım eylemez senden **yana** feryâd-res cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 12).

Çâr-miñha gerdiler ħaldum keş-â-keşde Yetîm

Derd ü endüh u belâ bir **yana** cihân (Yetîm D., G. 153, M. 10).

Ĥahr u luñfuñ görünür her ne **yana**

Bağsa bu ħavf u recâsı çokça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 71).

❖ **yandurmak:** yakmak, tutuşturmak.

Par par yanarken ey mäh şevkuñla sine dāğı

Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerāğı (Yetîm D., Mat. 14, M. 2).

Şevkunla dağ-ı sinem par par yanarken ey mäh

Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerāğı (Yetîm D., G. 206, M. 4).

❖ **yañılmak:** aldanmak, hatâ yapmak.

Yañılup yazsa baña yâr-ı sitem-ger kâğıd

Bî-vefâlıklarını dirdi ser-â-ser kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 1).

❖ **yanın almak [Kalıp İ.]:** yanına, yakınına getirmek.

Dilerseñ itmege gül-geşt-i 'âlem-i tecrîd

Alup 'acûze-i dünyâyı bekleme **yanın** (Yetîm D., G. 144, M. 8).

❖ **ya'nî:** sözün kıyası, yani, şöyle ki.

Müstemend ü müsâfir-i iklîm

Dermend ü fütâde **ya'nî** Yetîm (Yetîm D., Mes. 1, M. 6).

Yine derd ü belâya gönül

Ya'nî bir pür-cefâya düşdi gönül (Yetîm D., G. 121, M. 2).

Çaldurup eflâke dikedüm bir sûtün-ı âteşin

Ya'nî ol nâ mihr için bir âh peydâ eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 8).

❖ **yanmak:**

1. yanmak, tutuşmak, kül olmak.

Ehl-i şevküñ eli üstinde **yanup** pâr pâr câm

Âteş-i hasret ura zümre-i hüssâda yine (Yetîm D., G. 185, M. 7).

Yüregi yağını eridüp baña hâķini

Yanup döker yaşını yemîn ü yesâr şem' (Yetîm D., G. 91, M. 4).

Âteş-i âhum ile **yandı** yine meş'aleler

Ceres-i nâlem ile çoldı reh-i merhaleler (Yetîm D., G. 57, M. 1).

Çemende şanki âteşdür **yanar** yir yir gül-i hamrā
Duḥān-ı āh-ı bülbüldür ser-ā-ser servler gūyā (Yetīm D., G. 4, M. 1).

Yanmağı pervāneler kimden görürdi ey Yetīm
Vādī-i sūz u güdāza olmasa üstād şem‘ (Yetīm D., G. 92, M. 9).

Şubḥa dek sūz u güdāz üzre olan ser bāzı
Bir ayağ üzre **yanan** şem‘-i şeb-istāndan işit (Yetīm D., G. 17, M. 8).

Çıksa dütüni çaķ depesinden ‘aceb degül
Bir kāküli siyāhuñ ucından **yanar** şem‘ (Yetīm D., G. 91, M. 6).

Şeb irse bir çerāğı beyt içre çün **yaķarlar**
Olsun sevād-ı beytün ma‘nī **yanar** çerāğı (Yetīm D., G. 209, M. 4).

1.1. gönülden acı çekmek, gönlü yanmak, ızdırıp duymak, kahrolmak.

Vādī-i nārı geçüp bād-ı hümümü görmedin
Ravzadan **yanmışlara** şal sāye ey bāng-i ceres (Yetīm D., G. 73, M. 12).

Yanınca istimā‘ idenlere tasdī‘dür ancak
Muķārın olmasa ķavle ‘amel ey pīr-i nā-bāliğ (Yetīm D., G. 95, M. 9).

Par par **yanarken** ey māh şevķuñla sīne dāğı
Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerāğı (Yetīm D., Mat. 14, M. 1).

Āteş-i şevķ ile ser-tā-pā **yanan** rüşen Dede
Tāze tāze dāğlarla zeyn olan gülşen Dede (Yetīm D., G. 170, M. 1).

Ten ki ser-tā-pā maḥabbet nārına **yandı** bu gün
Kendüni envār-ı raḥmet ğarķası şandı bu gün (Yetīm D., G. 143, M. 1).

Āteş-i ‘aşķ ile **yandum** yetiş ey yārān-ı eşķ
Tağıluḫ bād-ı fenādan yile varmadın külüm (Yetīm D., G. 137, M. 3).

Rağmet-i ‘āşık bu gün dīdāra ķarşu **yanmağa**
Himmet-i zāhid bihişt-i heşt bābı görmege (Yetīm D., G. 177, M. 3).

Şevķunla dağ-ı sīnem par par **yanarken** ey māh
Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerāğı (Yetīm D., G. 206, M. 3).

❖ **yapmak:** ortaya koymak, gerçekleştirmek, meydana getirmek.

Eger etfāl elinden yağsa Mecnūn başına taşlar

Üşüp başına kuşlar **yapmaz** idi āşiyān anda (Yetīm D., G. 180, M. 8).

Bād fi'l-hāl irişdi vü oldı

Çapusun **yapup** açmağa der-bān (Yetīm D., K1. 20, M. 4).

O beyti sa'y idüp **yapduñsa** kardaş

Bināy-yı Ka'be olmaz aña pā-dāş (Yetīm D., Mes. 4, M. 15).

❖ **yapılmak:** yapılmak, inşa edilmek, örülmek.

Ṭāk-ı Kistrā **yapıldı** k'oldı tamām

Perde-dār oldı 'ankebūt hemān (Yetīm D., K1. 20, M. 1).

Ravza-i şeyhe muķābil **yapılan** kūşecügün

Çapusu yok ki girem āh şikāyet Çapudān (Yetīm D., Ks. 1, M. 39).

❖ **yapışmak:** sıkı sıkı tutmak, bırakmamak üzere yakalamak, sarılmak.

Bize Hāķ nidügi bir bir cihānuñ cünbişi söyler

Gelüp bir yañadan sen de **yapışma** nāşihā pende (Yetīm D., G. 190, M. 8).

❖ **yaprak:**

1. rüzgârın geminin iskele veya sancak kıç omuzluğu diye tabir edilen yönden (sağa veya sola 45°) sert ve tehlike bir şekilde esmesi anlamına gelen bir terim.

Pupadur gerçi şakın **yaprağdan**

Gele nā-geh şavamazsın hāţarın (Yetīm D., K1. 1, M. 7).

2.ağaç yaprağı || ince altın, gümüş vb. maden yaprağı, varak.

Pōst kaydın ķo teni penbe-i dāguñ bürüsün

İki **yaprak** ile yüri 'āleme çal yūf borusun (Yetīm D., Mat. 10, M. 2).

❖ **yār:** sevgili || dost.

Yā Rab ol cevri dūkenmez **yār** göñlin nerm kıl

Çekmege ol cevri āhenden yürek vir yā baña (Yetīm D., G. 6, M. 5).

Cefa bünyād iderken **yār** deryā

‘Acāyib işledi aġyār derdā (Yetîm D., G. 7, M. 1).

Cihān içinde varım ‘aşkdur ‘aşk

Cihān aġyār u **yārum** ‘aşkdur ‘aşk (Yetîm D., G. 103, M. 2).

‘Aşk ehli āh ider aġyār ile **yārın** görüp

Nite kim bülbül inîlder verd ile hārın görüp (Yetîm D., G. 14, M. 1).

Bu varlık ile **yāra** varılmağ muhāldür

Terk eyle varı dōst yolında gedālîk it (Yetîm D., G. 16, M. 3).

Dün gice şahın-ı çemende **yāri** tenhā avladum

Seyr idüp ol serv-i hoş-reftārı tenhā avladum (Yetîm D., G. 127, M. 1).

Ben beni terk itmeyince **yāra** maqbûl olmadum

Olmayınca vālîh ü şeydāsı ma’kûl olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 1).

Dirîgā münkesir gönlüm olupdur **yārdan** maħrûm

Belî gözgü şikest olsa olur dîdārdan maħrûm (Yetîm D., Mat. 9, M. 1).

Yār elinde gele bir taş ne lezzetdür bu

Cism ol taş ile sürh ola ne hil’atdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 1).

Anı ki **yār** va’de-i vaşl ile güldüre

Kaşdı budur sevinmek ile şoñra öldüre (Yetîm D., Mat. 12, M. 1).

Sañā sen āşinā olmağ hevāsı var ise sende

Yüri bî-hîş ü bî-kes ol bu **yār** u āşinādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 6).

Yār luṭfından meger gūş eyleye nazmum Yetîm

İtmez ben bu müzaḥref türrehātumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 13).

Ne kadar zulm ü sitem var ise itsün baña **yār**

Tek varup gayrîlere luṭf u vefā eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 9).

Ne kadar **yār** ile sen birlige yetseñ ‘aşık

Vaḥşet efzā hareketden şaқın ülfetde şaқın (Yetîm D., G. 157, M. 5).

Yār yolında iver virmege cānı ‘uşşāk

‘Aşq ile cān virici çurfaca milletdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 3).

Kār-ger oldı müjeñ eşkümle didüm didi **yār**

Kesin olmaz mı virilirse tîğ-ı cevher-dāra şu (Yetîm D., G. 163, M. 5).

Raķīb öldüğine **yār** itdi zārī

Ölüsi şivenine degse bārī (Yetîm D., Mat. 15, M. 1).

Olmasa **yār** ile aġyār olmaz

Şā‘irüñ hüsn ü edāsı çoķça (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 75).

Yār luţfından meger gūş eyleye nazmum Yetîm

İtmezin ben bu müzahref türrehātumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 13).

Ġayra tākāt mi olur ġayretümüzden dir iken

Yār küyına güzer bād-ı şabā eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 12).

Buġz idüp aġyāra ey dil **yārı** sev

Meyl-i firdevs eyleme dīdārı sev (Yetîm D., G. 160, M. 1).

Yār ben it canluyı seng-i sitemden añmadı

Oldı ġālîb bu şikeste üstühāndan nā-ümîd (Yetîm D., G. 32, M. 7).

Yār gösterse işiginde raķībüñ hāzer it

Var imiş rāh-ı bedi hîle-i şeytānda şaķın (Yetîm D., G. 156, M. 5).

Dōstdan ayrılmazın düşmen olursa şad hezār

Yārı terk itmen ‘adū olsa bütün dünyā baña (Yetîm D., G. 6, M. 8).

Ġamzesi tîġını ser-tîz eyleyüp mest ü ġazūb

Görmedüm ol **yār-ı** merdüm-küş gibi şeydā levend (Yetîm D., G. 33, M. 4).

Ťavşana kaç tazıya tut dime der küyüñda

Müdde‘î yatmış iken **yār** diye taş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 8).

Yāruñ kilābı kesret ile üşmegin Yetîm

Düşdüm ferāġ ‘ālemine vaĥdet eyledüm (Yetîm D., G. 128, M. 9).

Yār ne kılsa ‘acizdendir bu ebyāta Yetīm

Ger nazīre dimeye Zati’yile Qandī bu gün (Yetīm D., G. 143, M. 9).

Şāf-dil ol melekiyyet demidür

Şeytanat eyleme **yār** ademīdür (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 82).

Bāğda baş-ı çemen āb-ı revān bī-vech-i **yār**

Mūris-i ğamdur açılmaz hātır-ı ğamnākümüz (Yetīm D., G. 70, M. 3).

Gönlüni cām-ı muşaffā eyle

Yār çün bezm-i şafānuñ Cem’idür (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 94).

Yetīm itdüñ çü ‘azm-i rāh-ı ğurbet

Hüdā **yāruñ** olā hoş niyyet ancak (Yetīm D., G. 102, M. 10).

Yāra meyl ile nazār cürm ü günāh ise Yetīm

Gönlünü mücrim idüp ehl-i güneñ kıl dideyi (Yetīm D., G. 192, M. 11).

➤ **yār-ı ğar:** vefalı dost || mağara dostu (Hicret sırasında mağarada peygamber ile bulunan Hz. Ebubekir hakkında).

Efī-i firqat helāk eyler helāk

Her kimüñ bir **yār-ı ğarı** olmaya (Yetīm D., G. 184, M. 8).

Görünü geldi bile varın beyt-i ‘ankebūt

Geldi çü yāduma benüm vey **yār-ı ğar** ev (Yetīm D., G. 161, M. 6).

➤ **yār-ı hem-‘inān:** yoldaş.

Reh-zen-i aġyāra esb-i himmeti sürmekdedür

Olmayan bu yolda **yār-ı hem-‘ināndan** nā-ümīd (Yetīm D., G. 32, M. 6).

➤ **yār-ı nāzik-ṭab’ı:** nazik yaratılışlı sevgili.

Yār-ı nāzik-ṭab’ı āġāh itmedür aḥvālūme

Nazm-ı dūr-bārumdaki remz ü nikātumdan ümīd (Yetīm D., G. 31, M. 5).

➤ **yār-ı pür feraḥ:** sevinç ve mutluluk dolu sevgili, dost.

Olma yakın gel bize ey **yār-ı pür feraḥ**

Maḥzūn ider şaşkın seni ḳalb-i ḥazīnümüz (Yetīm D., G. 67, M. 9).

➤ **yār-ı şādīk:** sadık arkadaşı.

İstedüm zühd ehli içre bulmadum

Rind-i dürd āşām veş **yār-ı şādīk** (Yetîm D., G. 101, M. 10).

➤ **yār-ı sitem-ger:** zalim sevgili, haksızlık eden sevgili.

Yañılup yazsa baña **yār-ı sitem-ger** kâğıd

Bî-vefâhıklarını dirdi ser-â-ser kâğıd (Yetîm D., G. 30, M. 1).

➤ **yār-ı vaqt:** zaman dostu, sevgilisi.

Hûş **yār-ı vaqt** bî-hûş u ser ü pā nā-bedîd

Bâde-peymâ ser-hoş ü hengâme-i hengâm mest (Yetîm D., G. 15, M. 7).

❖ **yaradan:** yaratan, yaratıcı; Allah.

Görelüm alnumuza her ne ki yazdı **Yaradan**

Gel ÷onamâya gidüp ‘azm-ı Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 7).

❖ **yarag:**

1. imkân, fırsat.

Yetîm ögdül murâd ise **yarag** it raşşını tab‘uñ

‘Alef hâr olsa meydân almağa itmez feres cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 13).

2. silah, savaş teçizatı.

Görüp ölmelüsini ol hûnî

Buyurur gamzesine tîz **yarag** (Yetîm D., G. 94, M. 8).

❖ **yārân:** sevgililer, dostlar.

‘Āşıkı gör nice incitdi cefâ-cū **yārân**

Eyleyüp kaçd-ı mükâfât cefâ itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 11).

Söyleme şiddet-i ahvâl-i dili **yārâna**

Taş atılmağa sezâ olmadı mürgân-ı Harem (Yetîm D., G. 125, M. 13).

Çamı şabâ figân-ı seg-i yâr ile gelüp

Güş-ı Yetîm’e irgüre **yārân** hikâyetin (Yetîm D., G. 139, M. 10).

Der-i dil dārda Yetīm **yārān** seni añmaz mı

Añmamak mı olur aşhāb-ı Kehif Kıtmır'in (Yetīm D., G. 142, M. 9).

Diyār-ı Rūm seyri bes Yetīm āzādeye **yārān**

Yetīmāne iden itsün 'Acem iklimini seyrān (Yetīm D., G. 159, M. 9).

Bu 'aceb vākı'adur kim **yārān**

Cem olup eyleyimezler ta'bir (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 7, 91).

➤ **yārān-ı eşk**: göz yaşı dostları(kötü gün dostları).

Āteş-i 'aşk ile yandum yetiş ey **yārān-ı eşk**

Ṭağılup bād-ı fenādan yile varmadın külüm (Yetīm D., G. 137, M. 3).

➤ **yārān eylemek [Kalıp İ.]**: arkadaş, dost; sevgili etmek.

Müyesser itmedi yārān-ı müşfik şoḥbetin ḥayfā

'Aleyhüm isteyen ağıyārı yārān eyleyen ṭāli' (Yetīm D., G. 93, M. 12).

➤ **yārān-ı müşfik şoḥbet**: şefkatli, yumuşak yürekli dost sohbeti.

Müyesser itmedi **yārān-ı müşfik şoḥbetin** ḥayfā

'Aleyhüm isteyen ağıyārı yārān eyleyen ṭāli' (Yetīm D., G. 93, M. 11).

❖ **yaraşmak**: uygun düşmek, yakışmak.

Ḥüb olur 'ālem tırāş oldukça kāfir zümresi

Ey Yetīm el-Ḥaḳ **yaraşmaz** 'arız-ı dil-berde riş (Yetīm D., G. 75, M. 10).

Kūyuñı itme rakıbe mesken

Mısr sultānı **yaraşmaz** fellāḥ (Yetīm D., G. 26, M. 8).

❖ **yārın**: yarın || Ahiret günü, ahirette.

Ayağı mezlakada başı belāda **yārın**

Bu gün anlar ki özin bī-ser ü pā itmezler (Yetīm D., G. 56, M. 7).

❖ **yaşdanmak**: yaslanmak, dayanmak.

Bu sīnem zaḥmına gördüm dil-i āvāre **yaşdanmış**

Şu bir meczūba beñzetdüm ki girmiş gāra **yaşdanmış** (Yetīm D., G. 79, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

❖ yaş:

1. gözyaşı.

1.1. aşığın gözyaşları.

Cemālî-veş Yetimî eyledüñ çün

Gözünüñ **yaşını** mänenend-i deryā (Yetim D., G. 3, M. 12).

Ƙanlu **yaşlarla** ciger pür çihreden dāğ üzre eşk

Rüm'dan söynür gibi āhir kızilbaş ocağı (Yetim D., G. 197, M. 5).

Gözümnden dökdüğüm **yaşı** cihāna

İki kanlu şular itdüm revāne (Yetim D., G. 189, M. 1).

Olma mā'il **yaşuma** ey müdde'i bilmez misin

Kim esāsından yıkar irince bir dīvarā şu (Yetim D., G. 163, M. 3).

Bezm-i meyde nāle-i nāyī figānum şandılar

Cām-ı cür'a **yaşı** şandılar çeşm-i hūn-feşānum (Yetim D., G. 47, M. 2).

Yel esdükçe gözün **yaşı** temevvüç eyleyüp dirdüñ

'Acebdür bāde aḥvāli nedür yā Rab gamın yirdüñ (Yetim D., Mrb. 2, M. 9).

Mısr-ı ḥüsnini nigāruñ idecek yād göñül

Dicle ırmağın ider **yaşumı** Bağdād göñül (Yetim D., G. 119, M. 2).

Cemālî-veş Yetimî eyledüñ çün

Gözünüñ **yaşını** mänenend-i deryā (Yetim D., G. 3, M. 12).

Der-i maḫşūda el irgürmek için

Gözi **yaşını** 'ummān eylemişdür (Yetim D., G. 49, M. 6).

1.2. mumun erimiş, sıvı hali.

Yüregi yağını eridüp baña ḥāķini

Yanup döker **yaşını** yemîn ü yesār şem' (Yetim D., G. 91, M. 4).

❖ **yaşamak:** yaşamak, var olmak.

Biñ **yaşarsa** şahlar 'işretten āgāh olmaz

Gel gedayı gör ki biñ 'ış añladur her bir demi (Yetîm D., G. 210, M. 5).

❖ **yatağ:** bir şeyin çok bulunduğu yer, yuva.

'Aşka yurt olduñ gönül tedbîr-i 'aklum neylesün

Hîle-i rübâh sığmaz şîr-i ner **yatağına** (Yetîm D., G. 176, M. 6).

❖ **yatmak:**

1.bulunmak, var olmak, mevcut olmak.

Çihrede eşk-i yetimüm gibi evbâş **yatar**

Rûm'dur nuşret umup hayl-i kızılbaş **yatar** (Yetîm D., G. 61, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

2.bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak; uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek.

Şabî veş pîr-i şad-sâle **yatur** gehvâre-i tende

Yeni dü-sâle oğlancık taşaddur ehli babadur (Yetîm D., G. 53, M. 7).

Düşüp hâr-ı muğaylânı dem âlûd eyledi Mecnûn

Ya bir üftâde mest olmuş **yatur** gülzâra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 8).

Geçüp 'izzet serîrinde mu'azzedür gedâ meşreb

Düşüp hâk-i mezelletde **yatur** her pādşā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 2).

Kıymet ü kâdr ile yâ Rab bu nedendür ki bu gün

Kâra topraga düşüp **yata** anuñ gibi güher (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 30).

Eşk gird-âbında bu müjgân-ı hûn-âlûdumuz

Ka'r-ı deryâda **yatur** bir niçe mercân gibi (Yetîm D., G. 196, M. 4).

Tavşana kaç tazıya tut dime der kûyuñda

Müdde'î **yatmış** iken yâr diye taş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 8).

❖ **yāy:** iki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma aleti. Beyitte sevgilinin kaşları yaya benzetilmiştir.

Çekmek için kemān-ı hāllācı

Çarh **yāy**ı kepāde oldı gönül (Yetim D., G. 120, M. 10).

❖ **yaykara:** yaygara, bağırp çağırma.

Hedef-i ‘aşk u maḥabbetden ırılmaz dil ü cān

Tir-i ṭa’ne atılp ger ola biñ **yaykaralar** (Yetim D., G. 55, M. 6).

Ey köçek ebruvānun eyle tırāş

Döyemez **yaykaraya** beglerümüz (Yetim D., G. 68, M. 16).

❖ **yaz:** yaz mevsimi.

Külhanı gülşen görüp mesken idinmişdür Yetim

Bir gedāyī ‘ürdur elbette **yaza** meyl ider (Yetim D., G. 48, M. 10).

❖ **yazılmak:** açılmak, çözülmek.

Şarābuñ rengini gördi **yazıldı** bir pare gönlüm

Bu kaşr-ı pür-şafānuñ bir güzel naḳḳāşıdur sāḳī (Yetim D., G. 208, M. 5).

❖ **yazmak:** yazmak, kaleme almak; söylemek.

Ol büt-i Rūmī’yi **yazmaḳdur** ḥaṭāyī kāğıda

Vāsīṭī aḳlām ile çīnī devātumdan ümīd (Yetim D., G. 31, M. 7).

Endūh-ı ğuşsa-i dili şerḥ itme ki Yetim

Mümkin degül **yazılsa** deñizler midād olup (Yetim D., G. 13, M. 10).

Yañılup **yazsa** baña yār-ı sitem-ger kāğıd

Bī-vefālīklarını dirdi ser-ā-ser kāğıd (Yetim D., G. 30, M. 1, 8, 11).

Kāğıda burdı **yazup** vaşf-ı leb-i yāri Yetim

Ḥıfz için yāḥod ider zarfını sükker kāğıd (Yetim D., G. 30, M. 13).

Cemālī nāmını sebt it Yetimī tā ki eş’aruñ

Zamāne levḥ-i sīmīne **yaza** altun ḳalemlerle (Yetim D., G. 179, M. 14).

Sūziş-i derd-i derūn nidügin evrāka

Yazmak olurdu eger düşmese od āfāka (Yetîm D., G. 183, M. 2).

Yazsa nāzüklüğini ger engüşt

Ola nazm-ı ḥasen ḥaşîn ü dürüş (Yetîm D., Mes. 2, M. 63).

Mācerā-yı derūnı eşküm ile

Yazar idüm ne gelse evhāma (Yetîm D., G. 181, M. 4).

Çok eser **yazmış idi** kâtib-i şun'ũñ kâlemi

Oqınur idi cebînde sa'âdet raqamı (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 61).

➤ **yazuban:** yazıp, kaleme alıp.

Vehmüm oldur ki ḥāme esrārum

Yazuban intişâr ider 'āma (Yetîm D., G. 181, M. 6).

❖ **yedi:** yedi sayısı.

Yedi kat taşdan geçmiş zehirden eyledi aşum

Beni derd ü belâ küncinde mihmān eyleyen ṭāli' (Yetîm D., G. 93, M. 5).

❖ **yeg:** daha iyi, daha üstün.

Girüp bir ḥalvete nefsi büt idüp tapmadan şūfi

Bu deyr içini geşt itmek baña **yegdür** şanemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 12).

❖ **yehūdî:** Yahudi.

Mesîḥ-āsā Yetîm ızhār-ı mu'ciz eyledüñ ammā

Şaқın ebnā-yı 'ālemden **Yehūdî** vār a'dādur (Yetîm D., G. 53, M. 12).

❖ **yemek:** yemek.

Şāh elinden gıdā alurken ben

Türk elinden **yyem** mi hiç erzen (Yetîm D., Mes. 2, M. 82).

❖ **yenilen:** yenen

Yenilen nān u nemek şanmañ ki dāmānumda

Bir yetîmem etmegüm çāk-i girîbānumda (Yetîm D., Mat. 11, M. 1).

❖ **yeke:** dümeni istenen tarafa çevirmek için dümen boğazına geçirilen ağaç veya madenden yapılmış manivela.

Yeke yiter anabaylıkda gider

Babacuklara tolaşdur yuların (Yetîm D., K1. 1, M. 35).

❖ **yek-sân:** her zaman.

Çeşm-i deryâ bârdan kim eşk-i bî-pâyân aķar

Kaŗraya baŗr-ı muhiti şaymayup **yek-sân** aķar (Yetîm D., G. 40, M. 2).

❖ **yek-sû:** sadece su. Saf.

Endişe-i dü-kevni **yek-sû** idenler ile

Pâ-dâş olup tek ü pû eyler Yetîm-i ser-bâz (Yetîm D., G. 66, M. 9).

➤ **yek-sû itmek [Kalıp İ.]:** su haline getirmek.

‘Uķalâyile meşveret idicek

Ye’si **yek-sû idüp** ŧarab itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 12).

Bu tumŗurâķ ‘âlemi **yek-sû idüp** Yetîm

Bir berg-i ter diledi bu kâr-ı bâra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 13).

❖ **yek-tâ:** tek, eşsiz, benzersiz || biricik.

Şûret-i kesret olup ma’nî-i vaŗdetle bir

Zâhir ü bâtında hep cümleyi **yek-tâ** görür (Yetîm D., G. 41, M. 6).

❖ **yel:**

1.havanın yer deĝiŗtirmesi sonucunda meydana gelen esinti, rüzgâr.

Yel esdükçe gözün yaşı temevvüç eyleyüp dirdüñ

‘Acebdür bâde aŗvâli nedür yâ Rab ĝamın yirdüñ (Yetîm D., Mrb. 2, M. 9).

Belâ kūhı vü ĝam vâdileridür

Fenâ **yeli** yile bu baŗr-ı mevvâc (Yetîm D., G. 22, M. 6).

2.hava.

Sanma aşl-ı 'anâşır-ı insân

Yel ü toprak od ile şudur (Yetîm D., G. 52, M. 4).

❖ **yele virmek [D]:** heba etmek, yok etmek.

Gördi kim **virür yele** hicr odı cism-i hâkümüz

Acıyup şular seper bu dîde-i nemnâkümüz (Yetîm D., G. 70, M. 1).

❖ **yelken:** rüzgâr gücünden yararlanarak geniş bir yüzey oluşturacak biçimde yan yana dikilen ve teknenin direğine uygun bir biçimde takılarak onu hareket ettiren kumaş veya şeritlerin tümü.

Kafire gâret için toğrulalı dümenler

Gemiler forsa yürür toıradadır **yelkenler** (Yetîm D., Mrb. 1, M. 22).

Nûh evin eyleyeli luţf-ı Hüdâ meskenümüz

Rûzgâr oldı muvâfiq toıdur **yelkenümüz** (Yetîm D., Mrb. 1, M. 26).

❖ **yeltendürmek:** özendirmek, heves ettirmek.

Hâl ü haţtın fitneye **yiltendürüp** âşüb ider

Hüsın deryâsında ol bî-bâk ü bî-pervâ levend (Yetîm D., G. 33, M. 7).

❖ **yemek:** yemek.

Ben nân-ı huşke aş **yerür** iken revâ midur

Sen sükker-i muhâllebiye urasun dişi (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 39).

❖ **yemîn:** and.

Yüregi yağını eridüp baña hâķını

Yanup döker yaşını **yemîn** ü yesâr şem' (Yetîm D., G. 91, M. 4).

Zeyn ü ziver ola yesâr u **yemîn**

Ol iki şeb-çerâğ u dürr-i semîn (Yetîm D., Mes. 2, M. 133).

❖ **yeni:** yeni, henüz.

Şabî veş pîr-i şad-sâle yatur gehvâre-i tende

Yeni dü-sâle oğlancık taşaddur ehli babadur (Yetîm D., G. 53, M. 8).

❖ **ye's:** ümitsizlik, fütûr, kunût.

'Ukalâyile meşveret idicek

Ye'si yek-sû idüp çarab itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 12).

❖ **yesâr:** bolluk ve refah.

Yüregi yağını eridüp baña hâķını

Yanup döker yaşını yemîn ü **yesâr** şem' (Yetîm D., G. 91, M. 4).

Zeyn ü zîver ola **yesâr** u yemîn

Ol iki şeb-çerâğ u dürr-i semîn (Yetîm D., Mes. 2, M. 133).

❖ **Yesrib:** Medine-i Münevvere.

Çaldurup âvâzeyi a'lâya ey bâng-i ceres

Gel delil ol **Yesrib** ü Baḥḥâ'ya ey bâng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 2).

❖ **yeter:** yeter, kâfi.

Zümre-i rindân **yeter** mey-hâne zeyni hâķ ile

Şehrûn olsun mescid-i âzînesi ârâste (Yetîm D., G. 171, M. 7).

Fâķa vü faķr ile şî'rüm baña Şeh-nâme **yeter**

Naẓm-ı Firdevsî'yile vaşf-ı Peşen'den geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 9).

Yeter aķdı kapuñda eşķ-i Yetîm

'Âlemi ġarķ ider buḥâr şaķın (Yetîm D., G. 146, M. 9).

Bu Yetîm'ün dil-i pür-derd ile süzına güvâh

Âh ile çihredeki eşķ **yeter** ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 10).

Saña hür-ı cinân zâhid bi-hâķķın 'İsî-i Meryem

Baña bir şüret-i zibâ **yeter** deyr-i muġân içre (Yetîm D., G. 191, M. 6).

❖ **Yetim:**

1.babası ölmüş (çocuk) || şefkate muhtaç.

Çihrede eşk-i **yetimüm** gibi evbâş yatar

Rûm'dur nuşret umup hayl-i kızılbaş yatar (Yetim D., G. 61, M. 1).

Yenilen nân u nemek şanmañ ki dâmânumda

Bir **yetimem** etmegüm çâk-i giribânumda (Yetim D., Mat. 11, M. 2).

2. 16. yy'da yaşamış şair Ali'nin mahlası.

Ey pîr-i çarh kaldı taş altında elleri

Rahm eyle bu **Yetim'ün** elin al atalık it (Yetim D., G. 16, M. 10).

Bu **Yetim'ün** gönli kapulu limanı olmağın

Girdi başup geçmedi ol meskeni deryâ levend (Yetim D., G. 33, M. 13).

Sofra-i hân-ı Cemâl itdi **Yetim'i** meges

Ķâf-ı kanâ'atde lîk kendüyi 'Ança görür (Yetim D., G. 41, M. 9).

Bu **Yetim'e** itdi didârı 'azîz

Ķayra 'arz idüp liķâyı sîm ü zer (Yetim D., G. 46, M. 9).

Bir **Yetim'em** sîne-i pür-süz u âteşnâkde

Her siyeh dâğı benüm göynüklü nânun şandılar (Yetim D., G. 47, M. 9).

Hıķd idüp nuķ-ı **Yetim'e** didi zühhâd-ı derâ

Bāng-i islāmı belî ehl-i derâ sevmezler (Yetim D., G. 50, M. 13).

Mekteb-i ķamda şorarsañ bu **Yetim'ün** hâlin

Rûz u şeb şevķun ile meşķ-ı mahabbet ķaralar (Yetim D., G. 55, M. 9).

Lübb-i sühān **Yetim'e** sunuldı Ķayālî'yi

Ķışr-ı kelām ile mezesiz lâķa şaldılar (Yetim D., G. 60, M. 9).

Endişe-i dü-kevnî yek-sû idenler ile

Pâ-dāş olup tek ü pû eyler **Yetim** ser-bāz (Yetim D., G. 66, M. 10).

Yetim 'e sen şeker-lebden irişdi acı diller ķayf

Yidürdün tütî-i sirîn-keleşme ķand-i zehr-āmîz (Yetim D., G. 71, M. 11).

Bu **Yetim -i** güm-şüde üftân ü hîzândur meded
 Ol ğarîb-i bî-ser ü bî-pâya ey bâng-i ceres (Yetim D., G. 73, M. 13).

Nükte-perdâz-ı maħabbetdür **Yetim -i** nâ-murâd
 Zâhid-i pür-gû degüldür dâstân ez-berlemiş (Yetim D., G. 74, M. 13).

Şâh-ı ‘âlem **Yetim’üñe** bir gün
 Dimedüñ rahm idüp nider dervîş (Yetim D., G. 80, M. 9).

Vuzüdan el yumañ âdâb-ı meclisden dügin sâķi
Yetim e anladur itsün o câm-ı pür-şafâ cünbiş (Yetim D., G. 81, M. 14).

Göz yumup feth ü fütüh-ı ğayrdan döndündür yüz
 Vaķtidür itseñ **Yetim’e** ey ğuşâde bâb feyz (Yetim D., G. 86, M. 10).

Yetim’üñ göñli ķuşın olmişdur
 Cenâh-ı miħ açup şeh-bâz ber-baķķ (Yetim D., G. 89, M. 9).

Niçe bir söyleyesin ħalka be sen de diñle
 Bu **Yetim’üñ** sözini kâr be-nevbet vâ’ız (Yetim D., G. 90, M. 10).

Çeküp bir bir çıkardı arķasından câme-i faħrı
Yetim’i ħara çullarda be ‘uryân eyleyen tãli’ (Yetim D., G. 93, M. 14).

Eger feħvâ-yı lâ-tenzur ilâ men-ķâl’e nâzırsañ
Yetim’e ter düşüp itme cedel ey pîr-i nâ-bâliĝ (Yetim D., G. 95, M. 12).

Baħr-ı ‘aşķ içre Cemâlî olmasa
 Nażm-ı dür-bâr-ı **Yetim’e** ger şâdef (Yetim D., G. 96, M. 18).

Yetim’e sîm ü zer-efşânlıķ itme
 Dir iken sana dâmân u cebüm yok (Yetim D., G. 100, M. 13).

Kûy-ı Cemâlî’de ħâl oldu **Yetim’e** ĝidâ
 Şüfi-i da’vet-perest sen yûri ħalvâya baķ (Yetim D., G. 104, M. 11).

Ey Cemâlî Şems-i Tebrîz-i zamânsın sen bu gün
 Bu **Yetim’e** ħâlet-i Monlâ olupdur şüfilik (Yetim D., G. 105, M. 14).

Kim revā görür **Yetim'ün** böyle maḥzūn olduĝın
Her zamān mesrūr iken kapuñda eytāmuñ senüñ (Yetim D., G. 112, M. 9).

Bu **Yetim'ün** dü-tā olup ḳaddi
Seg-i yāra ḳılāde oldu gönül (Yetim D., G. 120, M. 13).

Bu **Yetim'e** tolaşdı varduḳça
Bir belā-yı siyehdür ol kākül (Yetim D., G. 123, M. 9).

Bu **Yetim-i** müstemendi kendü öz ḥālinde ḳo
Ḥalṫ olup bir niçe ehl-i fetrete neyler begüm (Yetim D., G. 126, M. 9).

Ḳanı şabā fiĝān-ı seg-i yār ile gelüp
Gūş-ı **Yetim'e** irgüre yārān ḥikāyetin (Yetim D., G. 139, M. 10).

Bu **Yetim'ün** dād-ı Ḥaḳ'dur virdüĝi ḳaṫ'-ı cevāb
Görmedüm bir kimsenüñ anda su'āli ḳalduĝın (Yetim D., G. 151, M. 9).

Āb-dār elfāz ile sūz-ı **Yetim'i** dir gören
Sāmiri siḥri degül mi zarf olmaḳ nāra şu (Yetim D., G. 163, M. 9).

Künc-i 'uzlet var iken añmañ **Yetim'e** 'ālemi
Eylemez mürĝ-i ḳafes raĝbet cihānuñ bāĝına (Yetim D., G. 176, M. 9).

Mest-i lā-ya'ḳıl **Yetim'i** gördiler mey-ḥanede
İctinabı var iken tu'm u şarābı görmege (Yetim D., G. 177, M. 9).

Bu **Yetim'ün** dil-i pür-derd ile sūzına güvāh
Āh ile çihredeki eşk yeter ey dide (Yetim D., G. 187, M. 9).

Ey 'Ālī-siret eyledüñ Ḳanber
Bu **Yetim-i** ḳalenderi be 'Alī (Yetim D., G. 195, M. 10).

Ey Cemālī ḳor idüñ işiĝüñe yüz süriye
Bu **Yetim'i'nün** olaydı eger istihḳāḳı (Yetim D., G. 200, M. 12).

Her gūşede o şāhuñ çokdur çerāĝı ammā
Yokdur **Yetim'e** mānend ehl-i hüner çerāĝı (Yetim D., G. 206, M. 10).

Gayret ocağıdır çün şî'r-i **Yetîm-i** pür-suz

Efsürde olup itmez tûmârı cer çerâğı (Yetîm D., G. 209, M. 9).

Ûulağ tut bu **Yetîm-i** müstemendüñ pendini gûş it

İrişdi gam-güsâruñ gönlüñi işimden gir ü hûş it (Yetîm D., Mrb. 2, M. 33).

Yetîm'em şâh-ı deryâ-dil seğâ vü cûda gârğ itdi

Neheng âsâ 'aceb olmaz dem ursam ka'r-ı deryadan (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 69).

Cemâlî-veş **Yetîmî** eyledüñ çün

Gözüñüñ yaşını mânend-i deryâ (Yetîm D., G. 3, M. 11).

Cemâlî pertevin görmez **Yetîmî** dide-i zâhid

Zıyâ-yı şemsi mümkün mi göre huffâş-ı nâ-binâ (Yetîm D., G. 4, M. 11).

Cemâl-i yâra hayrânsın **Yetîmî**

Yine fâş oldı bu esrâr derdâ (Yetîm D., G. 7, M. 11).

Cemalüñ şevkine döksün **Yetîmî** dideden hûn-âb

Dil-i pür-derd ile her dem bükâ ehinden it yâ Rab (Yetîm D., G. 10, M. 13).

Ne baş ağrısıdır diyüp Cemâlî

Yetîmî'ye buyurdu terk-i ser-tâc (Yetîm D., G. 22, M. 12).

Cemâlî şöhbeti besdür **Yetîmî**

Halâyık terkin ur iclâsdan kaç (Yetîm D., G. 24, M. 9).

Cemâlî emrine çünkim **Yetîmî** imtisâl itdüñ

Su'al-i kıl ü kâlî ço dahı çün ü çirâdan geç (Yetîm D., G. 25, M. 9).

Ey **Yetîmî** hel şakağte kalbihidür çün hadîs

Sû-i zan bâbın yapup bağs eyleme ez nîk ü bed (Yetîm D., G. 29, M. 9).

Varmağa üftân ü hîzân her taraf

Ey **Yetîmî** bî-ser ü pâ vaqtidür (Yetîm D., G. 36, M. 14).

Şadef-i kalbi bu Cemâlî'nüñ

Seni eyler **Yetîmî** âhîr dür (Yetîm D., G. 43, M. 10).

Cemālî kimdüğün bi'llâh **Yetîmî** bilmedi 'âlem
Eger ta'rif idüp dirsem dağı va'llâhi bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 11).

Cemālî hâk-i pâyı ey **Yetîmî**
Seni başuña sultân eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 17).

Ey Cemālî şeh-i nazm oldı **Yetîmî** salıyor
Şu'arâ-yı kudemâ ravzasına velveleler (Yetîm D., G. 57, M. 9).

Pertev-i nür-ı Cemālî reh-nümâ-yı 'aşk iken
Ey **Yetîmî** zühd yolın vara mı a'mâlümüz (Yetîm D., G. 64, M. 12).

Gel Cemālî işiginde özüni hâk der it
K'âstânunda **Yetîmî** diyeler hâk derüz (Yetîm D., G. 65, M. 10).

Çün Cemālîlerdenüz lâyıq degüldür meyl ide
Ey **Yetîmî** zişte vü murdâra tab'-ı pākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 12).

'Âlem-i 'aşk-ı Cemālî'ye düşüp zevk itmedi
Ey **Yetîmî** olmayan kayd-ı dü-'âlemden hâlâş (Yetîm D., G. 84, M. 10).

Gör tecelliyi Cemālî çü **Yetîmî** imrüz
Zâhidüñ dimek ile va'de-i ferdâsına yûf (Yetîm D., G. 97, M. 11).

Cemālî remzine nev'an vukûfuñ olmayınca sen
İçinde ehl-i 'irfânuñ **Yetîmî** olmaduñ 'ârif (Yetîm D., G. 98, M. 14).

Âşinâlık it Cemālî olmasun
Bu **Yetîmî** baır-ı hayretde garîk (Yetîm D., G. 101, M. 12).

Cemālî mezhebin tutduñ **Yetîmî**
Diyelden ihtiyârum 'aşkdur 'aşk (Yetîm D., G. 103, M. 9).

Hazret-i pîr-i Cemālî etegin tutdun ise
Ey **Yetîmî** olugör ebkemi dervîşlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 14).

'Aşk pîridür Cemālî ey **Yetîmî** merd iseñ
Zeyline idüp teşebbüs gayrdan kendüni çek (Yetîm D., G. 111, M. 11).

Cemālî mürşid-i server **Yetimî**

Cenâbında dil-i âgâh ile ol (Yetim D., G. 117, M. 9).

Tire-dil kalmış idi itmese ger nûr-ı Cemâl

Bu **Yetimî'yi** bu gün şevk ile irşâd gönül (Yetim D., G. 119, M. 16).

Dil aḥvâlin Cemâlî'den şoruñ şormañ **Yetimî'den**

Ki hicret ideli andan inen ḥayli zamândur dil (Yetim D., G. 122, M. 11).

Şadef-i kalb-i Cemâlî'ye **Yetimî** girseñ

Ḳıymet ü ḳadrüñe olmazdı bahâ bu 'âlem (Yetim D., G. 125, M. 15).

Pes Cemâlî derdidür âşüfte-ḥâl iden beni

Ey **Yetimî** şanmağıl kim gayrı derdüm var benüm (Yetim D., G. 136, M. 12).

Ey Cemâlî şâh olurdu bu **Yetimî** çâkerüñ

Pürsiş-i ḥâl eyleyüp bir kez diyeydüñ ey ḳulum (Yetim D., G. 137, M. 11).

Ḥâl diliyle Cemâlî remzin

Ey **Yetimî** nideyim bilimedüm (Yetim D., G. 138, M. 10).

Cemâlî âstânında **Yetimî**

Senüñ ḥâlüñi nâ-ḳâbil ne bilsün (Yetim D., G. 141, M. 11).

Cemâlî terk-i tâc ile **Yetimî** ser-firâz oldu

Yüri ol terk ile sen de başılma penbe-i tâca (Yetim D., G. 173, M. 11).

Cemâlî nâmını sebt it **Yetimî** tâ ki eş'aruñ

Zamâne levḥ-i simine yaza altun ḳalemlerle (Yetim D., G. 179, M. 13).

Bir adım râh-ı Cemâlî'yî **Yetimî** varıamaz

Ṭutmayan cân u gönülden reh-i faḳr u fâḳa (Yetim D., G. 183, M. 11).

Cemâlî gibi gel sen de **Yetimî** derd-i 'aşḳ ile

Yürekden âh idüp her dem iki gözüñ pür-âb eyle (Yetim D., G. 188, M. 9).

Sözüm aḥsen ola diyü Cemâlî

Yetimî başladı dürlü yalana (Yetim D., G. 189, M. 12).

‘Aceb midür Cemālî’den **Yetimî’ye** şeref çünkim
 Nebātuñ qadrini bulur muķārin çüb ola ķanda (Yetim D., G. 190, M. 11).

Ŧutmayan şavr-ı Cemālî’yi **Yetimî** varmadı
 Bu cihān-ı köhnede ehl-i fenā eřvārını (Yetim D., G. 199, M. 13).

Görmem Cemālî gibi bir reh-nümā **Yetimî**
 Ger cüst ü cüy idersem Mışr u ‘İrāķı řām’ı (Yetim D., G. 201, M. 13).

Rütbet-i şeyh-i Cemālî’yi **Yetimî** bekle
 Tā Hāķ’uñ emri irüp mesken idince laħdi (Yetim D., G. 203, M. 9).

Ķo tafşili Cemālî’den **Yetimî**
 İşitdünse eger icmāl-i ‘aşķı (Yetim D., G. 205, M. 11).

Mir‘āt-ı mü‘min oldı çü mü‘min **Yetim** gel
 Taķvīm-i aħsene nazār idüp baķa baña (Yetim D., G. 1, M. 9).

Bu **Yetim** āvāre oldı ğarka-i ümmid ü bīm
 Devr itsün zevraķ-ı gird-āb-ı meclis sākīyā (Yetim D., G. 2, M. 9).

Yetim el çek nedür bu āb u gil ta‘mīrine ğuşış
 Özüñ vīrāne ķıl çün menzil-i vīrānedür dünyā (Yetim D., G. 5, M. 9).

Gördi ben deryā-dilüñ nazm-ı dürer-bārın **Yetim**
 Dil uzatdı ter düşüp bu vüs’ ile deryā baña (Yetim D., G. 6, M. 9).

Raķř ider kendü terānına **Yetim** ol deñlü
 Dir görenler be bu kendü çalar oynar cānā (Yetim D., G. 8, M. 9).

Ey **Yetim** el-ħaķ budur şaldum kilimüm şuya ben
 şarııldan ‘aşķ ile bu ķara eski çul baña (Yetim D., G. 9, M. 11).

Kerāmet sofrasın beżl it **Yetim** erbāb-ı ğacāta
 Seni çün Ķanber itdi bir ‘Aliyy-i Murtażā meřreb (Yetim D., G. 11, M. 9).

Var idi jeng-i riyā āyīne-i dilde **Yetim**
 řayķal-ı keyfiyet ile açdı ol jengi řarāb (Yetim D., G. 12, M. 9).

Endüh-ı guşsa-i dili şerh itme ki **Yetim**

Mümkin degül yazılsa deñizler midād olup (Yetim D., G. 13, M. 9).

Şi'rini virdi **Yetim** ey dil haridār olana

Sayrefidür 'arz-ı cevher itdi bāzārın görüp (Yetim D., G. 14, M. 11).

Naẓm-ı mu'cizle **Yetim** itse nola mestānelik

Ḳalb-i mir'āt-ı şafāda feyz mest ilhām mest (Yetim D., G. 15, M. 13).

'Aşḳ etvārını takrİR idemez ḳaldı **Yetim**

Bārī tahrİre gelen defter ü dīvāndan işit (Yetim D., G. 17, M. 13).

Rümüz-ı Mesnevī ḫaḳḳı **Yetim** irşād isterseñ

Yüri Maḫmūd Efendi'den ḫarİḳ-ı sırr-ı Monlā ḫut (Yetim D., G. 18, M. 13).

Tāḳ-ı mīnādan **Yetim** eyle ḫazer bir kimseye

Olmadı bu pür-ḫalel kāşāne künc-i 'āfiyet (Yetim D., G. 19, M. 9).

Pİrlıkde oldı dīvānen **Yetim**

Eyledüñ ol pİri uşlu a yigit (Yetim D., G. 20, M. 9).

Tab'a bu sūz u güdāz ile nezāket be **Yetim**

Ḥüsrev'üñ naẓmıyile şİ'r-i ḫasen'dür bā'is (Yetim D., G. 21, M. 9).

Bu tumḫurāḳ 'ālemi yek-sū idüp **Yetim**

Bir berg-i ter diledi bu kār-ı bāra ḫİç (Yetim D., G. 23, M. 13).

Ol lebi ḡonçeyi medḫ eyleyimez

Ey **Yetim** olsa hezārān meddāḫ (Yetim D., G. 26, M. 10).

Sidre ḳaddi hevāsiyile **Yetim**

Seyrümüñ Mūntehā'sıdur ol ruḫ (Yetim D., G. 27, M. 11).

Kāḡıda burdı yazup vaşf-ı leb-i yāri **Yetim**

Ḥıfz için yāḫod ider ḫarfını sūkker kāḡıd (Yetim D., G. 30, M. 13).

Yār luḫfından meger ḡuş eyleye nazmum **Yetim**

İtmezın ben bu müzahref türrehātumdan ümİd (Yetim D., G. 31, M. 13).

Gevher-i nā-yāb ile pür ʔulzüm-i ʔab'uñ **Yetim**
 Eyleyüp ʔavf-ı neheng olma o kândan nā-ümîd (Yetim D., G. 32, M. 13).

Pür-füsün-ı Şi'r ile Şöyle muʔayyeddür **Yetim**
 Eylemez bu nev' ile ʔab'ın hezār efsün bend (Yetim D., G. 34, M. 9).

Ĥāfız-ı Şîrâz ile dem-sâz ü hem-ĥâl olmaĝa
 Ey **Yetim** itmek gerek feĥvâ-yı Kur'an'ı melâz (Yetim D., G. 35, M. 10).

Çerâĝı süz-ı Ĥüsrev'den uyandır ey **Yetim** ammâ
 Nezâket yolların gel zâde-i tab'ı ĥasenden Şor (Yetim D., G. 37, M. 9).

Rüm'dan geçmek **Yetim** olurdu ammâ 'âlemüñ
 Hind ü Sind'i laĝvdür Şâm u 'Irâĝ'ı suĥredür (Yetim D., G. 38, M. 9).

Nazm u nesr ile **Yetim** aĥvâli 'arz itmek muĥâl
 Bir zamâna ʔalmıŐuz eş'âr u inşâ suĥredür (Yetim D., G. 39, M. 9).

Żulmet-i dildür **Yetim** İskender'e ĥâyil olan
 Çeşme-sâr-ı cânda gör Âb-ı Ĥayât el'ân aĝar (Yetim D., G. 40, M. 13).

Zerd olan berg-i ĥazân üzre kızıllık be **Yetim**
 EŞk-i ĥün-âbeyile çihrede taĥrîrümdür (Yetim D., G. 42, M. 9).

Gitdüm iĝlîm-i 'aşĝa dek be **Yetim**
 Şanma bu kâr ki ʔuraĝumdur (Yetim D., G. 45, M. 9).

Külĥanı gülşen görüp mesken idinmişdür **Yetim**
 Bir gedâyı 'ürdur elbette yaza meyl ider (Yetim D., G. 48, M. 9).

Türkî dilde **Yetim** sözlerüñe
 Süĥan-ı kümmel-i 'Acem diyeler (Yetim D., G. 51, M. 9).

İrişelden kemâle nazm-ı **Yetim**
 ʔaşd-ı Selmân ü naĝd-i Ĥâcû'dur (Yetim D., G. 52, M. 21).

Mesîĥ-âsâ **Yetim** ızhâr-ı mu'ciz eyledüñ ammâ
 Őaĝın ebnâ-yı 'âlemden Yehüdî vâr a'dâdur (Yetim D., G. 53, M. 11, 13).

Duĥān-ı āha ser-tā-pā boyandum

Yetīm āh itmeyin mi mātemüm var (Yetīm D., G. 54, M. 12).

Ġayr ma'nīsın alup beyte heves itme **Yetīm**

Mülk-i gayrīde bilürsin ki binā itmezler (Yetīm D., G. 56, M. 13).

'İkd-ı lü'lü bezl ider ṭab'-ı **Yetīm**

Rāygān olur gibi deryāda dūr (Yetīm D., G. 58, M. 9).

Şirdür pençe-i pür çeng ile çün ṭab'-ı **Yetīm**

Neyler ol rengi ki sāz u seleb-i rübehdür (Yetīm D., G. 59, M. 9).

Gül-i bī-ĥār dime gel bu çemenzāra **Yetīm**

Nazar it her ṭarafa ālet-i perĥāş yatar (Yetīm D., G. 61, M. 9).

Ĥayālī baĥr-ı fikretde neheng āsā şināverdür

Yetīm ol baĥr ka'rında yüzer ġavvāş-ı gevherdür (Yetīm D., G. 62, M. 2, 4, 6, 8, 10).

Bu neheng-i ṭab' ile biz ey **Yetīm**

'Umķı yok deryā-yı 'ummān gelmişüz (Yetīm D., G. 63, M. 15).

Yine Cemāl'den umaruz ey **Yetīm** luṭf

Oldur cihānda zāhir ü bāṭın mu'inümüz (Yetīm D., G. 67, M. 11).

Sözi ĥatm eyle gel **Yetīm** abdāl

Muntazırdur du'āya beglerümüz (Yetīm D., G. 68, M. 17).

Şūfī meyl itmez leb-i yāra ĥaṭı tā gelmeye

Ey **Yetīm** eblehdür ol ĥalvāyı bī-dūd istemez (Yetīm D., G. 69, M. 10).

Oķuyup çün ehl-i dil alur tesellisin **Yetīm**

Yiridür bu şi'rüne olsa laķab feryād-res (Yetīm D., G. 72, M. 9).

Naẓm-ı dūr-bār-ı **Yetīm** irdükde Ĥāfız sem'ine

Eyleyüp tümār-ı şi'rden ĥırz-ı cān ez-berlemiş (Yetīm D., G. 74, M. 11).

Ĥüb olur 'ālem tırāş olduķça kāfir zümresi

Ey **Yetīm** el-Ĥaķ yaraşmaz 'ārız-ı dil-berde riş (Yetīm D., G. 75, M. 10).

Ey **Yetim** ol göz ile geçme uyuz

Dehr elinden gele nā-gāh hırāş (Yetim D., G. 76, M. 13).

Dün gece esrārumuz mestāna fāş olmuş **Yetim**

Bilmedük hüş-yārdan meclisde nāşī var imiş (Yetim D., G. 77, M. 9).

Yetim ögdül murād ise yarag it raḥşını tab'uñ

'Alef hār olsa meydān almağa itmez feres cünbiş (Yetim D., G. 78, M. 13).

İhāta eylemişlerdür meges-rānı olup ervāh

Yetim ālūde leb düşmiş der-i ḥammāra yaşdanmış (Yetim D., G. 79, M. 10).

Sözi taṭvīl idüp esrāruñı ifşā itme

İhtişār eyle **Yetim** ehl-i dile bu bes imiş (Yetim D., G. 82, M. 8).

Varṭa-i tih-i ḥayāl encāmum āgāz itmedin

Vaḳtidür itsem **Yetim** itmāma reftār u reviş (Yetim D., G. 83, M. 10).

Ey Cemālī olmasa her-cāyī eş'ār-ı **Yetim**

Boynına her 'ārifün olmaz idi dīvānı farz (Yetim D., G. 85, M. 9).

Çünkü dünyā sicn-i mü'mindür **Yetim** itme ṭarab

Vaz'-ı bī- hūde durur ger göstere mescün neşāt (Yetim D., G. 87, M. 11).

Nev-cüvānlar naḳd-i imānum alurlardı **Yetim**

Olmasam bu ḥān-ḳāhda himmet-i pīr ile zābṭ (Yetim D., G. 88, M. 13).

Bir şeb-çerāğ uyardum anuñ pertevī **Yetim**

Bezm-i ḥāşa oldı hezārān hezār şem' (Yetim D., G. 91, M. 9).

Yanmağı pervāneler kimden görürdi ey **Yetim**

Vādī-i sūz u güdāza olmasa üstād şem' (Yetim D., G. 92, M. 9).

Güş-vāre olur şu söz ki **Yetim**

Çekdi ebnā-yı cinsüm aña kulağ (Yetim D., G. 94, M. 9).

Terk-i ser itmedür bu yoluñ ḥāşılı **Yetim**

İllā nidem ki başını meydāna ḳor yok (Yetim D., G. 99, M. 13).

Yetim itdün çü 'azm-i rāh-ı ğurbet

Ĥüdā yāruñ olā hoş niyyet ancak (Yetim D., G. 102, M. 9).

Ey **Yetim** esbābdan 'Attār-veş geçmek gerek

Kim bu yolda ğāret-i dükkān imiş dervīşlik (Yetim D., G. 106, M. 9).

Ĥikmet āmiz sözüñ irse Cemālī'ye **Yetim**

Dir idi rūhımı şād eyledün Eflātūn'uñ (Yetim D., G. 108, M. 9).

Şol ğidāyı ki saña şundi Cemālī be **Yetim**

Rūh-ı Ĥudsī olamaz bir megesi ol ĥanuñ (Yetim D., G. 109, M. 9).

Baħr-ı bezmünde Cemālī düşüp alçağa **Yetim**

Üsti yanında göre ĥār u ĥası niceye dek (Yetim D., G. 110, M. 9).

Gel Cemālī gibi varlık tonını tarh eyle

Ey **Yetim** eyleye tā kim seni ifnā kepenek (Yetim D., G. 113, M. 12).

Cān dimāğına **Yetim** irmezdi büy-ı ma'rifet

Siħr idüp aqıtmasa çāh-ı devātuñ cüy-ı misk (Yetim D., G. 114, M. 9).

Hevā-yı Belh idüp mürşid dilerseñ ey **Yetim** el-ħağ

Per-i ibrahīm Edhem'dür Ĥalātā'yile İstanbul (Yetim D., G. 115, M. 9).

Alur āheste vü peyveste mesāfe sālīk

Ey **Yetim** ivme ki pā-der-gil olur müsta'cil (Yetim D., G. 116, M. 14).

Hele sen rāzuñı ketm eyle şağın açma **Yetim**

Nerelerden şorınursa ço şorınsun abdāl (Yetim D., G. 118, M. 9).

Terk idüp ey **Yetim** oğlanı

Aħmağ oldu nisāya düşdi göñül (Yetim D., G. 121, M. 9).

Çün ĥüşe çin-i ĥırmıñ-ı tevhiddür **Yetim**

Bu kiştzār-ı kesret aña bir başağ degül (Yetim D., G. 124, M. 13).

Cevdet-i şab'um **Yetim** idüp şikārın řārz-ı ĥāş

Kebg-i fikr-i vādī-i eş'arı tenhā avladum (Yetim D., G. 127, M. 13).

Yāruñ kilābı kesret ile üşmegin **Yetīm**

Düşdüm ferāğ 'ālemine vaḥdet eyledüm (Yetīm D., G. 128, M. 9).

Ey **Yetīm** ol gül-bün-i nev-ḥāste yādına ben

Mürğ-ı cānı nağme-i derd ile gūyā eyledüm (Yetīm D., G. 129, M. 9).

Şal tezerv-i ma'nī-i ḥāşa **Yetīm**

Olmuş iken elde çün şāhīn kalem (Yetīm D., G. 130, M. 9).

Şi'rümüz virmemege bŷy-ı taşannu' be **Yetīm**

Şan'at u 'ilm ü kemālāt ile fenden geçdüm (Yetīm D., G. 131, M. 11).

Ben ey **Yetīm** mest-i maḥabbet iken bu gün

Kim dir baña ki bāde ḥōr-ı mest-i cām olam (Yetīm D., G. 132, M. 11).

Gel erenler yolını varmak için

Ey **Yetīm** evliyāya yalvaralum (Yetīm D., G. 133, M. 14).

Ḥālīş ü muḥliş olup seyr ü sülükumda **Yetīm**

Zāhid-i reh-zen gibi sālūs u mec'ül olmadum (Yetīm D., G. 134, M. 9).

Sırrı 'ayān eylemedi ser virüp **Yetīm**

Esrār-ı 'aşk-ı yār ile ḥayrān olan başum (Yetīm D., G. 135, M. 13).

Yetīm eşkāl-i eşyāda cihān ḥayrān iken el-ḥaḳ

Seni gördüm ki seyr eyler bu eşyayı nigāhı ben (Yetīm D., G. 140, M. 9).

Der-i dil dārda **Yetīm** yārān seni añmaz mı

Añmamak mı olur aşḥāb-ı Kehif Kıtımır'in (Yetīm D., G. 142, M. 9).

Yār ne kılsa 'acizdendür bu ebyāta **Yetīm**

Ger nazīre dimeye Zati'yile Qandī bu gün (Yetīm D., G. 143, M. 9).

Lisān-ı ḡayb u şafir-i sürüşdur dervīş

Düşürme sa'y idüp elden **Yetīm** divānın (Yetīm D., G. 144, M. 14).

Ey **Yetīm** eş'ār ile dīvāneler vaşfında ol

Kim cünün ehlinde yok anuñ gibi bir zū-fünün (Yetīm D., G. 145, M. 9).

Yeter açdı kapuñda eşk-i **Yetim**

'Aleml gark ider buhâr şakın (Yetim D., G. 146, M. 9).

Çanber'üñdür bu **Yetim** üftâde olsun behremend

Bâb-ı luřfuñdan senüñ ey Ĥayder-i Kerrâr fen (Yetim D., G. 147, M. 9).

Güft ü şenid-i velvele-i 'aşk ile **Yetim**

Çoyman şulağuma sühan-ı mâ-'adâyı ben (Yetim D., G. 148, M. 11).

Yevmiyye-i yârân otuz olduğın işidüp

Bî-çâre **Yetim** didi şokuz olsun (Yetim D., G. 149, M. 10).

Çün Cemâlî sözini himmet ile güş itdün

Ey **Yetim** eyle seri secdede firşat var iken (Yetim D., G. 150, M. 12).

Nâ-ehle açma râz-ı dili cüş idüp **Yetim**

Berrî olana söyleme deryâ Ĥaberlerin (Yetim D., G. 152, M. 9).

Çâr-miĤa gerdiler şaldum keş-â-keşde **Yetim**

Derd ü endüh u belâ bir yaña cihân (Yetim D., G. 153, M. 9).

Derd-i 'aşk ile **Yetim** olmiş iken dil-Ĥaste

Diñ řabiĤe gelüben derde devâ eylesesün (Yetim D., G. 154, M. 13).

Merdilik iĤlîm-i dil seyyâĤı olmağdur **Yetim**

Ol ki çâder püş zendür oldı seyyâĤ-ı cihân (Yetim D., G. 155, M. 9).

Genc-i dünyâya Ĥârîs olma **Yetim** el çek el

Çokğdur efî-i zehirnâk bu vîrânda şakın (Yetim D., G. 156, M. 13).

Ey **Yetim** olmayıcağ bād-ı cihân peymâ veş

Sa'b yollarda şalursın dem-i riĤletde şakın (Yetim D., G. 157, M. 13).

'Aleml 'uryân gelen 'uryân gider **Yetim**

Bu fenâ yolında taĤfif eyledi riĤlet yükin (Yetim D., G. 158, M. 13).

Diyâr-ı Rûm seyri bes **Yetim** âzâdeye yârân

Yetimâne iden itsün 'Acem iĤlimini seyrân (Yetim D., G. 159, M. 9).

Mâlik-i dînârı sevme ey **Yetîm**

Bÿy-ı faqr al Mâlik-i Dînâr'ı sev (Yetîm D., G. 160, M. 9).

Zîr ü zeber olacağına 'arz ider **Yetîm**

Mihr ü meh ü nücûm ile bu bî-ķarâr ev (Yetîm D., G. 161, M. 9).

Pîş-keş-i cân iledür kÿyuña varduķça **Yetîm**

Dimedüñ raķm ile bir kez be ne zaķmetdür bu (Yetîm D., G. 162, M. 9).

İtlicâ eyle Nişânî-i kerîmü'ş-şâna

Ey **Yetîm** ister iseñ ehl-i kerem dünyâda (Yetîm D., G. 165, M. 12).

Ziyâde servlik idüp ųutma rif'atde **Yetîm** özüñ

Tenezzül eyleyüp daķı fÿlâna ser-fürü itme (Yetîm D., G. 166, M. 9).

Bÿlbÿl gibi terâne ile ųevķ idüp **Yetîm**

Ol gülşenüñ mücâviri leyl ü nehâr ola (Yetîm D., G. 167, M. 9).

ųol ųerâr-ı tîşedendür tâbiş-i sÿz-ı **Yetîm**

Kim anı Ferhâd ųaldı ųÿriş-i ųîrîn ile (Yetîm D., G. 168, M. 9).

Gel Cemâlî gibi ųâf ölmek için sen de **Yetîm**

Naķş-ı ğayriyi yuyup levĥ-i dili pâk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 9).

Emn virmezdi **Yetîm** abdâla kesret olmasa

Tekye-i vaĥdet gibi menzil-ĝeh-i me'men Dede (Yetîm D., G. 170, M. 13).

Dÿrr-i ųeh-vâr ile pÿr bir bahrdür ųab'-ı **Yetîm**

'İķd-ı lÿ'lÿyile ey gencînesi ârâste (Yetîm D., G. 171, M. 9).

Mÿdde'îler ğözine ųokunduĝı demde **Yetîm**

ųol ĝarîbe döndi dÿş ola kilâbuñ 'aynına (Yetîm D., G. 172, M. 9).

Olmaz idi vâ'ızuñ efsânesi mâni' **Yetîm**

Mâh-ı rÿze olmasaydı ķufl-ı bâb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 9).

Revâdur eyler isen ???????? iķsânı

Yetîm âtiyeden itdi çÿn saña mÿjde (Yetîm D., G. 175, M. 10).

Kimdür dir iseñ şāhā şehrüñde **Yetīm** evbaş

Bir devleti ber-geşte iqbāli perākende (Yetīm D., G. 178, M. 9).

Yetīm ol bahrden itdi ma'ānī dürlerin peydā

Ki hāşāk u has olmışdur fülān ibn-i fülān anda (Yetīm D., G. 180, M. 9).

Sırr-ı mektūbuñı **Yetīm** şaşın

İtme işā düşersin ālāma (Yetīm D., G. 181, M. 9).

Yetīm emvāc ile her tiğ olup bir mevc-zen deryā

Selāmet sāhilin Efrenc'e göstermez bu furtuna (Yetīm D., G. 182, M. 9).

Ey Cemālī niçe bir eşk-i **Yetīm**

Bahr olup 'umq u kenārı olmaya (Yetīm D., G. 184, M. 9).

Açmağa çetr-i dili al-i tınāb ola **Yetīm**

Mey-i şāfī dem ola 'unşur-ı evtāda yine (Yetīm D., G. 185, M. 9).

Gel Cemalī'yile gül-geşt-i çemen eyleyelüm

Ey **Yetīm** olmuş iken gülşene mihmān gönçe (Yetīm D., G. 186, M. 12).

Yetīm imān u dīn gāret-geridür ol büt-i tersā

Ki naqd-i dīnūñ almışdur nice bān oğlu bān içre (Yetīm D., G. 191, M. 13).

Yāra meyl ile nazār cürm ü günāh ise **Yetīm**

Göñlüni mücrim idüp ehl-i güneñ kıl dideyi (Yetīm D., G. 192, M. 11).

Ey **Yetīm** ol 'aşka bes dirüz ki Leylī gafletin

Çaldurup ma'sūq itdi 'aşık-ı āgāhını (Yetīm D., G. 193, M. 9).

Yetīm eflāke dūd-ı āh-ı āteşnāküñi çaldur

Çeken sensin bu gün çün rāyet-i kūy-ı hārābātı (Yetīm D., G. 194, M. 9).

Bu sevād-ı şī'rde her ma'nī-i rüşen **Yetīm**

Leyl içinde zāhir olmuşdur meh-i tābān gibi (Yetīm D., G. 196, M. 9).

Menba'-ı ehl-i şafādur her diyār ammā **Yetīm**

Rüm gibi olmaya şab'ı Güher-pāş ocağı (Yetīm D., G. 197, M. 9).

Gevher-i nā-yāb u zehr olsa ‘aceb olmaz **Yetim**

Kaṭra-i nīsān doker çünküm sehāb-ı Mesnevī (Yetim D., G. 198, M. 13).

Kalduñ evşāf-ı leb-i cān-perver-i cānānede

Ey **Yetim** ebsem ki şimdi bulduñ ağzuñ dādını (Yetim D., G. 202, M. 10).

Yetim āteş-‘izār āfetlerüñ şevki hevāsıyle

Semender-vār itmışdür yirin ahker gönül mürği (Yetim D., G. 204, M. 9).

‘Aşk ile pür rahne vü vīrāne dilsin ey **Yetim**

Ol sebebden bir ḥarāb-ābāda beñzetdüm seni (Yetim D., G. 207, M. 11).

Yürür devr eyleyüp tırılmaz piyale ey **Yetim** ašlā

Meğer bezm-i neşāt-engize ibn-i māşidür sākī (Yetim D., G. 208, M. 9).

Yetim incinme eṭvār-ı cihāna

Ne kim oldu dem-i fiṭrat virildi (Yetim D., G. 211, M. 9).

Eşk-i ḥün-ābeyiken zīver-i dīvān-ı **Yetim**

Al evrāk ile ḥayfā ki müzeyyen oldu (Yetim D., G. 212, M. 9).

Ey **Yetim** eyler idüm kendümi nā-yāb eger

Olsayidi sebep-i künc-i ferāgat Kaṭudān (Yetim D., Ks. 1, M. 51).

Āştī Seyyid ‘Alī’yile **Yetim**

Eylemez bezl ide ger sım ü zerin (Yetim D., K1. 1, M. 49, 54).

Ey **Yetim** ākil-i berş elbette

Bu ‘Alī’yise hamākatler ider (Yetim D., K1. 4, M. 7).

Müstemend ü müsāfir-i iklīm

Dermend ü fütāde ya‘nī **Yetim** (Yetim D., Mes. 1, M. 6).

Gel **Yetim** itme ekzebi aḥsen

Lā-yuḳālu li-ehlihi ehlen (Yetim D., Mes. 2, M. 67).

Ey **Yetim** ister iseñ olmağa bir şāh-ı levend

Gel ṭonanmāya gidüp ‘azm-i Fireng eyleyelüm (Yetim D., Mrb. 1, M. 35).

Emr-i Hâk irdi sefer eyledi çün pîr Cemâl

Rûm'da saña karar oldu **Yetim** emr-i muhâl (Yetim D., Mrb. 3, M. 22).

Şayd-ı murâda pençe şalup ide mi şikâr

Tercî-i penc **Yetim** olup pençe-i hizebr (Yetim D., Terci-bend 1, M. 34, 57).

Devlet ü 'izzetüñ ey şâh-ı kerim

Ber-devâm ola budur vird-i **Yetim** (Yetim D., Terki-bend 2, M. 144).

Hâzret-i pîr-i Cemâlî'ye ola ecr-i cezil

Bâkiye 'ömr-i tavil ola budur vird-i **Yetim** (Yetim D., Terki-bend 3, M. 82).

❖ **yetimâne:** yetim gibi.

Diyâr-ı Rûm seyri bes Yetim âzâdeye yârân

Yetimâne iden itsün 'Acem iklimini seyrân (Yetim D., G. 159, M. 10).

❖ **yetişmek:** yardım etmek, yardımına koşmak.

Cüvânâ cehli ref' idüp hevâdan ictinâb eyle

Yetiş bir pîr-i dânyâ kemâlât iktisâb eyle (Yetim D., G. 188, M. 2).

Ğam marîzinüñ tabîb-i hâzıkıdur mey-fürüş

Gel **yetiş** ey haste-dil dârü'ş-şifâdan şerbet al (Yetim D., K1. 35, M. 4).

Âteş-i 'aşk ile yandum **yetiş** ey yârân-ı eşk

Tağlup bād-ı fenâdan yile varmadın külüm (Yetim D., G. 137, M. 3).

❖ **yetmek:** yetişmek, erişmek, ulaşmak.

Ne kadar yâr ile sen birlige **yetseñ** 'âşık

Vahşet efzâ hareketden şağın ülfetde şağın (Yetim D., G. 157, M. 5).

❖ **yetmiş:** yetmiş sayısı.

Der-i divân-ı şâhiye ne nisbet ser-te-ser dünyâ

Bu **yetmiş** iki millet pür cihân bir güşe-i hâlî (Yetim D., Terki-bend 1, M. 76).

❖ **yevmi:** günlük, gündelik ücret, yevmiye

Otuz üç aqçası **yevmi** gelürken

Anı celb eyledi pül-ı erâzil (Yetim D., K1. 5, M. 3).

➤ **yevmiyye-i yārān:** dostların (şair dostlar) gündelik ücreti.

Yevmiyye-i yārān otuz olduğın işidüp

Bî-çāre Yetim didi toköz olsun (Yetim D., G. 149, M. 9).

❖ **Yezîd:** Muaviye'nin oğlu ve Emevî Devleti'nin ikinci halifesidir. Devrinde Kerbela Olayı cereyan etmiştir. Peygamberimizin torunlarından Hz. Hüseyin'in 680 yılında Kerbela'da susuz bırakılması, türlü zulumlere uğraması ve başının gövdesinden ayrılarak şehit edilmesine sebep olmuştur. Hz. Muhammed'in ailesinden geride kalanlara da eziyetler etmiştir.

Günde biñ kez **Yezîd'e** la'net idüp

Sâkin-i Kerbalâ'ya yalvaralum (Yetim D., G. 133, M. 11).

❖ **yezîdî:** Musul civârında, Sûriye'nin, İran'ın çeşitli yerlerinde, Kafkasya ve Güney doğu Anadolu'nun bâzı bölgelerinde nispeten yayılmış olan, Melek Tâvus isimli bir yaratıcı ve kendilerine mahsus bir kutsal kitap kabul eden, şeytanı yüceltmeye lââyık bir varlık olarak gören, İslâm öncesi dinlerden izler taşıyan Mecûsîliğe yakın.

Şafâ meşreb gedâlardan açıl ey tîre-dil şûfî

Yezîdî mezhebe yir yok muhibb-i hânedân içre (Yetim D., G. 191, M. 8).

❖ **yıkık gönül:** incinmiş, kırılmış gönül.

Kime mi'mâr didükse gedüğünde kodi taş

Gördüñüz mi bu **yıkık gönlümüzün** ta'mîrin (Yetim D., G. 142, M. 4).

❖ **yıkılmak:** parçalanıp dağılmak || parçalanmak, bozulmak, çökmek, târumar olmak.

Nîl-i eşkümlle Mısr-ı ten **yıkılır**

Hâdden aşdı ziyâde oldı gönül (Yetim D., G. 120, M. 11).

❖ **yıkılmak:** yıkmak, bozmak, tahrip etmek.

Âteşin âhı **yıkardı** felegi olmasa ger

Dîde-i terden ağan şol nemi dervîşlerün (Yetim D., G. 107, M. 11).

Gönlümün sırça sarâyın **yıkduñ**

Gitdi olmaz bu h̄arābe ta'mir (Yetim D., Terkib-bend 2, M. 9).

Hüdā tā haşre dek muhkem idüp **yıkmaya** bünyādın

Ciger-güşen yüzün gördün hezārān minnet Allāh'a (Yetim D., Mrb. 2, M. 19).

Hem bile yıkmış idük dārını maşlūblarıñ

Ol gice **yıkmağa** virdükde icāzet apudān (Yetim D., Ks. 1, M. 34).

Olma mā'il yaşuma ey müdde'i bilmez misin

Kim esāsından **yıkar** irince bir dīvarā şu (Yetim D., G. 163, M. 4).

Yıkdi bād-ı ecel ol ar'ar-ı mevzūnı meded

Berg ü bārını bulup itdi ta'addi bī-had (Yetim D., Terkib-bend 3, M. 37).

Hem bile **yıkmış** idük dārını maşlūblarıñ

Ol gice yıkmağa virdükde icāzet apudān (Yetim D., Ks. 1, M. 33).

❖ **yıl:** sene || vakit, zaman.

Herkese adri adar oldı merātib tevzī'

Mertebeñden geçemezsin alışırsañ biñ **yıl** (Yetim D., G. 116, M. 4).

İki sulţān-ı Rūm'a hem ben de

Olmuş idüm yigirmi **yıl** bende (Yetim D., Mes. 2, M. 88, 106).

Bir dem nişān-ı sümm-i semendün görem diyü

Yıllarla h̄āk rūb reh-i h̄aş u 'ām olam (Yetim D., G. 132, M. 6).

❖ **yılmak:** gözü korkmak, eski cesāreti kalmamak.

avāf-ı küy-ı yār için arık-ı Ka'be'den döndüm

Ki **yıldüm** maşşad-ı Akşā bu oldı cümle hüccāca (Yetim D., G. 173, M. 8).

❖ **yidmek:** çekmek.

Her şanem müy-miyāni hevesinde ey cān

Dil-i āvāreyi bir ıl ile niçe **yiderüz** (Yetim D., G. 65, M. 6).

❖ **yidürmek:** yedirmek, ikram etmek.

Yetîm'e sen şeker-lebden irişdi acı diller hayf

Yidürdüñ tütî-i sirin-kelâma şand-i zehr-âmîz (Yetîm D., G. 71, M. 12).

❖ **yimek:** yemek.

Döst ile yiyüp iç bazar itme dir 'avâm

Döst ile **yiyüp** itdi hâşlar bazarımı (Yetîm D., G. 199, M. 12).

Ağız birikdürüp didiler tanz ile baña

İller evinde lahm **yiyüp** sir olan gurâb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 8, 15).

Âdem ol 'aşk ile cân-perverlik it

Har gibi ten besleme **yiyüp** 'alef (Yetîm D., G. 96, M. 10).

Çamuñ **yir** dirilür bir hasteyin bâlîn-i miñnetde

Buyurma ey şabîbüm gel ölümlü hasteye perhîz (Yetîm D., G. 71, M. 5).

❖ **yigirmi:** yirmi.

İki sultân-ı Rûm'a hem ben de

Olmuş idüm **yigirmi** yıl bende (Yetîm D., Mes. 2, M. 88).

❖ **yigit:** gözü pek, düşüncelerini açıkça söylemekten çekinmeyen kimse.

Harğa zülfüñ oldı kayğu a **yigit**

Zulm elin uzatdı gîsü a **yigit** (Yetîm D., G. 20, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

❖ **yil:** rüzgâr, yel.

Âteş-i 'aşk ile yandum yetiş ey yârân-ı eşk

Tagıluğ bād-ı fenâdan **yile** varmadın külüm (Yetîm D., G. 137, M. 4).

❖ **yile:** ile.

Göñül ilhâm-ı rabbânî dilerseñ

Yüri igvâ **yile** vesvâsdan kaç (Yetîm D., G. 24, M. 4).

Ne'am-ı nahnü şaşemnä **yile** sir

Olalı şalmadı şavğâ-yı ma'âş (Yetîm D., G. 76, M. 3).

Belā kūhı vü ğam vādileridür

Fenā **yiliyile** bu baħr-ı mevvāc (Yetîm D., G. 22, M. 6).

❖ **yilen:** dalan, aldanan.

‘Ālem-i berri koyup baħr hevāsında **yilen**

Bu ‘Ali’yise anuñ ‘aqlına idrākine yuf (Yetîm D., K1. 7, M. 3).

❖ **yiltenmek:** heves etmek, bir Şeye yapmak için hamlede bulunmak.

Yilteyüp birbirini cūŐ ile dir gōrenler

Gel onanmāya gidüp ‘azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 23).

Baħr-ı ‘aşka **yiltenüp** dil zevraķın Şaldum yine

Ġāyeti bu diyeler gird-āba dūŐdi bir gemi (Yetîm D., G. 210, M. 3).

❖ **yimegil:** yememek

Pendi pīr-i nāŐıhuñ evvel bu ħarf oldı ki gel

Ġadrüni bilmezler ile **yimegil** nān ü nemek (Yetîm D., G. 111, M. 10).

❖ **yinmek:** yemeĝe elverişli olmak.

Ne bilsün müdde‘iler ħāl-i ‘aşkı

Yinür Şanur bular aĥvāl-i ‘aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 2).

❖ **yine:** yeniden, bir daha, tekrar, gene.

Cemāl-i yāra ħayrānsın Yetimī

Yine fāŐ oldı bu esrār derdā (Yetîm D., G. 7, M. 12).

Ceng iderdüm ol iki segler ile küyuñda

Lik araya girüp **yine** ħamiyyet aralar (Yetîm D., G. 55, M. 4).

ĀteŐ-i āhum ile yandı **yine** meş‘aleler

Ceres-i nālem ile oldı reh-i merĥaleler (Yetîm D., G. 57, M. 1).

Yine Cemāl’den umaruz ey Yetim luĥf

Oldur cihānda zāħir ü bāṭın mu‘inümüz (Yetîm D., G. 67, M. 11).

Fikr idüp virdüm **yine** aķlāma reftār u reviş

Olmadı pā-dāŐ idüp ‘allāme reftār u reviş (Yetîm D., G. 83, M. 1, 3).

Sūz-ı derūnı itdi **yine** āşikār şem‘

Şevk-ı ruhuñla oldı **yine** tāb-dār şem‘ (Yetîm D., G. 91, M. 1, 2).

Zahmlardur urılan tiğ-ı belâyile **yine**

Dil-i şad-pāresine merhemi dervişlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 9).

Oldı zāhid sebū-keş-i meclis

Yine bir hark-ı ‘āde oldı gönül (Yetîm D., G. 120, M. 8).

Yine derd ü belāya gönül

Ya‘nî bir pür-cefāya düşdi gönül (Yetîm D., G. 121, M. 1).

Yine bir tîr-i müjgānuñ hevāsıyile ‘ālemde

Kemān-ı ‘aşkı çekmekte bu gün bir pehlevāndur dil (Yetîm D., G. 122, M. 5).

Halqa halqa dāğlardan cismüme giydüm zırh

Şāh-ı merdānum **yine** muhkem neberdüm var benüm (Yetîm D., G. 136, M. 4).

Nola mezmūm-ı cihān oldıyise bāde **yine**

Dem ola rehne gele hırka vü seccāde **yine** (Yetîm D., G. 185, M. 1, 2, 3, 5, 4, 6, 8, 10).

Ṭolanur gülşeni bülbül **yine** pervāne-şifat

Çemene oldı meğer şem‘-i şeb-istān gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 5).

Bahr-ı ‘aşka yiltenüp dil zevrakın şaldum **yine**

Ġāyeti bu diyeler gird-āba düşdi bir gemi (Yetîm D., G. 210, M. 3).

Bi-ḥamdi’llāh **yine** ecrām-ı eflāk

Ḳılup ṭab‘ı ‘anāşır birle el bir (Yetîm D., K1. 36, M. 1).

Ḥamdü-li’llāh ki geldi **yine** bahār

Buldı hoş i’tidāl leyl ü nehār (Yetîm D., Mes. 2, M. 1).

Yine her cānibe ‘aşk ile müşğ ü merḥabā geldi

Dil-i maḥzūn-ı yārāna meserretle şafā geldi (Yetîm D., Mrb. 2, M. 25, 29).

Yine ālāyiş-i dehri yuyalum pāk olalum

Girelüm bir nemedde ‘āşık-ı bî-bāk olalum (Yetîm D., Mrb. 3, M. 13, 17).

Yağ-dân itdi 'âlemi idüp şitâ şitâb

Sincâbî gör ki girdi **yine** cism-i âf-tâb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 2).

Varmağa gūşe-i maşşûda **yine**

Muztarıbdür dil-i fersûde **yine** (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 97, 98, 100, 102, 104, 106, 108, 110).

Her seyâhat k'ola niyyet **yine** gelmekligedür

Ne seyâhat ola bu yirini terk itdi ebed (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 43).

Bi-ğamdi'llâh **yine** bir hoş demüm var

Ferâgat 'âleminde 'âlemüm var (Yetîm D., G. 54, M. 1).

❖ **yir:**

1. yer, mekân, zemin, nokta.

Sen şavâb eyledüğün **yirlerde**

Görinür baña haşâsı çokça (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 73, 132).

Dehr bir râh-ı maşûf oldı ki her kafileye

Var mı bir **yir** dimeye düzd-i ecel şoyunuñ (Yetîm D., G. 109, M. 8).

Gerek öldür beni gerek dirgir

Yok sığncam kapuñ gibi bir **yir** (Yetîm D., Mes. 2, M. 118).

Yetîm âteş-'izâr âfetlerüñ şevki hevâsiyle

Semender-vâr itmişdür **yirin** ahker gönül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 10).

Çomaduğı **yirden** idenler şikâr

Fağr sebep oldı aña âşikâr (Yetîm D., Mes. 3, M. 15).

Keder-i mevc-i havâdis **yirini** sâhil idüp

Çalbümüz şâf kılıp döndürelim deryâya (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 3, 44, 45).

O serv-kâmete toğrı açupdur per gönül mürği

Yüce **yirlere** pervâz eylemek ister gönül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 2).

Her seher mihr yüzün gösterür eflâk gice

Bir peleng ola didiler **yire** döke hūnuñ (Yetîm D., G. 108, M. 8).

Ḳulle-i Ḳāf-ı ḵanā'atdūr **yirüm** 'Anḵā-şıfāt

Nān için bir vādīyi tūtop dā meşğūl olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 7).

Nāsdan gāhi gehi kendü izinden ḵorınur

Nice **yirden** ḵorınursa ḵo ḵorınsun abdāl (Yetîm D., G. 118, M. 8).

Yire el arḵasın koyup cihān-dīde olanlar dir

Gök altında müsellemdür Ḳalātā'yile İstanbul (Yetîm D., G. 115, M. 5).

'Aşḵ müstevlī olup bir **yire** irgürdi yolum

Öñüm ardum bilmeyüp farḵ idemen şaḡ u şolum (Yetîm D., G. 137, M. 1).

Menhec-i rāh-ı 'alāyiken 'ācebdir **yirlere**

Çalınup günden güne ednā olupdur şūfīlik (Yetîm D., G. 105, M. 9).

2. uygun, muvafık.

Yel esdükçe gözün yaşı temevvüç eyleyüp dirdüñ

'Acebdür bāde aḥvālī nedür yā Rab ḡamın **yirdüñ** (Yetîm D., Mrb. 2, M. 10).

İḥtiyar eylemişem pīr-i muḡān pīrümdür

Felege mey-kedeyi viremez **yirümdür** (Yetîm D., G. 42, M. 2).

Yā Rab bu faḵr ile neye varur ḥikāyetüm

Eflāke çıḵsa **yiri** degül mi şikāyetüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 50).

Oḵuyup çün ehl-i dil alur tesellisin Yetîm

Yiridür bu şī'rüñe olsa laḵab feryād-res (Yetîm D., G. 72, M. 10).

Āşiyānından uçan mürḡ-ı ḡarībe **yiridür**

Bir ḵarīḵ ile eger itse delālet Ḳapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 43).

3. makam, mevki.

Saña şaff-ı sıfāl olsun dir iseñ rütbet-i a'lā

Yirüñ şaff-ı sıfāl-i nās idüp kendüñi edna tūt (Yetîm D., G. 18, M. 10).

Yirüñ ey ḡonçe itme ḥār şaḵın

Eyleme 'andelibi zār şaḵın (Yetîm D., G. 146, M. 1).

Emrũñ ile nola olursa **yiri** Dār-ı Selām

Emrũñe lâ dimedi bir kezin ol ʔab'-ı selīm (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 75).

Mürġ-ı cānı ʔafes-i tenden uçup

Eyledi ravza-i Firdevs **yirin** (Yetīm D., K1. 2, M. 6).

Yirin od eyledi ġālib hevā-yı rü'yet-i dīdār

Ki yüz üzre düşüp hāke yürür āb-ı revāndur dil (Yetīm D., G. 122, M. 9).

4. izin, müsaade.

Şafā meşreb gedālardan açıl ey tīre-dil şūfī

Yezīdī mezhebe **yir** yok muħıbb-i hānedān içre (Yetīm D., G. 191, M. 8).

Cihān bāġın gül-i bī-hār ister ol iki ġonçe

Be hāḫḫı Ka'be **yir** yokdur daḫı hār-ı muġaylana (Yetīm D., Terkib-bend 1, M. 56).

5. dünya, yeryüzü.

Çünkü āḫir döküben raḫtı bu **yirden** giderüz

Devlet ü 'izz ile iḫbāl-i cihāmı niderüz (Yetīm D., G. 65, M. 1).

6. bir şey veya kimsenin yerini tutmak üzere, karşılığında.

Ḳarañuluk gidüp geldi **yirine** rüşenālıḫlar

ġamı bī-gāne idüp itdi 'işret āşinālıḫlar (Yetīm D., Mrb. 2, M. 13).

Vā'ız 'avām içinde diler hāy ü hūy idüp

Gerçek **yirine** geçire yalan ḫikāyetin (Yetīm D., G. 139, M. 8).

Çul **yirine** bir nice ġāv ü ḫara

Giydürür ḫat ḫat ḫabāyı sīm ü zer (Yetīm D., G. 46, M. 3).

❖ **yir eylemek [Kalıp İ.]**: yerleşip kalmak, iz bırakmak.

Zülf-i şeb-rengün ḫayāli dilde kim **yir eyledi**

Genc arar bir maġribī şan itdi vīrānı melāz (Yetīm D., G. 35, M. 3).

Baş üzre çıḫdı ḫürmet ile **eyledi yirin**

'Aşr içre mey gibi k'anı ayaġa şaldılar (Yetīm D., G. 60, M. 5).

❖ **yir idmek [Kalıp İ.]**: iyice yerleşmek.

Ne ğam ey gūşe-i bî-tūşe olursañ ber-bād

Tekye-i ğamda dil-i abdāl **idüp yirin** (Yetîm D., G. 142, M. 8).

❖ **yirlere çalmak [Kalıp İ.]**: ayakaltına almak.

Bî-sütün bir lu'b ile Ferhād'ı **çaldı yirlere**

Ķuvvet-i bāzūyile sâbıķda anuñken oyun (Yetîm D., G. 145, M. 3).

❖ **yir yir**: yer yer, ara ara.

Şikeste-hāl Ferhād'un ciger pergālesidür hep

Degüldür lāleler **yir yir** ki seng-i hāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 6).

Yir yir şehāb sāye şalup şahn-ı sebze

Yir yir ziyā-yı çihre-i mihr āşikār ola (Yetîm D., G. 167, M. 3, 4).

Çemende şanki āteşdür yanar **yir yir** gül-i hamrā

Duĥān-ı āh-ı bülbüldür ser-ā-ser servler gūyā (Yetîm D., G. 4, M. 1).

❖ **yir yüzi**: toprak, zemin, yeryüzü.

Dūd-ı āhiyile göge boyayan eflāki

Seyl-i eşk ile yu **yir yüzine** nemnāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 6).

❖ **yitmek**: erişmek, ulaşmak.

Birlige **yitüp** ikilikden geçen abdāl-veş

Tekye-i tefrîd içinde dimedüñ sen ben Dede (Yetîm D., G. 170, M. 7).

'Aşk şahrāsı sebük-pālarını **yitmez mi**

Merhale kaç'ıyicün ğuşşa vü ğam zād göñül (Yetîm D., G. 119, M. 11).

❖ **yitirmek**: kaybetmek.

Kārbānı izin **yitirmez** idüñ

Ger derāsı ĥaberlerin alsañ (Yetîm D., K1. 10, M. 3).

Şeb-i deycürdur rüşen nehārum ey dil-i güm-rāh

Hidāyet kevkebin iste **yitürdüm** şāh-rāhı ben (Yetîm D., G. 140, M. 4).

❖ **yitişmek:** ulaşmak, ermek.

Ehl-i dil ol **yitişüp** pāye-i rühāniye

Haşerāta virülür mertebe-i āb u gil (Yetîm D., G. 116, M. 9).

❖ **yitişdürmek:** yetiştirmek, kavuşturmak, ulaştırmak.

Huzûr-ı pür-ḥuyûra peyk-i peygām

Yitişdürdi süḥan res çün saḥîfe (Yetîm D., K1. 28, M. 2).

❖ **yiyledüp:** koklayıp.

Yiyledüp bülbül-i mest ide Hüdā

Gül-şen-i rahmetinüñ verd-i terin (Yetîm D., K1. 2, M. 7).

❖ **yoğurd:** yoğurt.

Depeden şehre gelüp şarıķduñ

Keş ağızlı bre **yoğurdı** kara (Yetîm D., K1. 29, M. 4).

❖ **yok:** yok, varın karşıtı.

İt gibi hır hır talaşdukça dirin

Kimse **yok** midur diye şunlara çıḥ (Yetîm D., K1. 33, M. 4).

Saña **yokdur** ḥafî çü ‘arz eyler

Varak-ı nā nüvişte ḥaṭṭ-ı celî (Yetîm D., G. 195, M. 3).

‘Āşıkam ben mübtelā itmeñ ḥayātumdan ümîd

Ġarḳa-i gird-āb-ı ‘aşkam **yok** necātumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 2).

Gerçi çokdur be gönül guşşa vü ğam dünyāda

Derd-i nā-cins gibi **yokdur** elem dünyāda (Yetîm D., G. 165, M. 2).

Her gūşede o şāhuñ çokdur çerāğı ammā

Yokdur Yetîm’e mānend ehl-i hüner çerāğı (Yetîm D., G. 206, M. 10).

Dil eyledi ziyāret her beyt ü her çerāğı

Cānı münevver eyler **yokdur** bir er çerāğı (Yetîm D., G. 209, M. 2).

Zāhid-i bî-çārenüñ aşk ile **yokdur** ‘ālemi

Neylesün ol rüstāyîdür sevād-ı a‘zamı (Yetîm D., G. 210, M. 1).

Cihān bāğın gül-i bî-hār ister ol iki gönçe

Be haqqı Ka'be yir **yokdur** dahı hār-ı muğaylana (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 56).

Bir bahre düşdi keştî-i dil **yok** kenāre hiç

Bir bād-bānı rāst degül rüzgāra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 1).

Yok rakîbe meyli itmez 'āşık-ı dil-dādeye

Gelmedi anuñ gibi bir ehl-i istignā levend (Yetîm D., G. 33, M. 5).

Bu neheng-i şab' ile biz ey Yetîm

'Umkı **yok** deryā-yı 'ummān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 16).

Deyr-i dünyāda çok şanem gördüm

Yok saña beñzemekte kâfir-kîş (Yetîm D., G. 80, M. 4).

Şafā cāmından özge meşrebüm **yok**

Maħabbet nuklı gibi maşlebüm **yok** (Yetîm D., G. 100, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Ne isterse rakîbe **yok** dimezdük

Atacağ nesnemüz olsa yabana (Yetîm D., G. 189, M. 5).

Şafā meşreb gedālardan açıl ey tîre-dil şüfi

Yezîdî mezhebe yir **yok** muħibb-i hānedān içre (Yetîm D., G. 191, M. 8).

Özge hilkatle maķāmuñ idegör cāy-ı bülend

Vādî-i hulķa baķarsañ dibi **yok** bir çehdür (Yetîm D., G. 59, M. 4).

Benden ey ehl-i şarab luř eyleñ ummañ inbisāt

Luřı **yokdur** göstere bir hātırı maħzūn neşāt (Yetîm D., G. 87, M. 6).

Çağırup miħnet bucağında disem bir pāre şu

Gözlerümden ğayrı **yok** virür bu ben bīmāra şu (Yetîm D., G. 163, M. 2).

Yirler etümi bir yañadan pisiler üşüp

Yok tutmağa ağızlarını pāre-i ciger (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 16).

'Āşıkam ben mübtelā itmeñ hayātumdan ümîd

Ġarķa-i gird-āb-ı 'aşķam **yok** necātumdan ümîd (Yetîm D., G. 31, M. 2).

Åşub u Şür-ı dehr ile ey dil huzür **yok**

Pürdür gumüm-ı hâdise cāy-ı sürür **yok** (Yetîm D., G. 99, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Gerek öldür beni gerek dirgir

Yok sığincam kapuñ gibi bir yir (Yetîm D., Mes. 2, M. 118).

Terk-i ser itmedür bu yoluñ hâşılı Yetîm

İllâ nidem ki başını meydâna kor **yok** (Yetîm D., G. 99, M. 14).

Ey Yetîm eş'âr ile dīvâneler vaşfinda ol

Kim cünün ehlinde **yok** anuñ gibi bir zū-fünün (Yetîm D., G. 145, M. 10).

Ravza-i şeyhe muķâbil yapılan kûşecügün

Ķapusu **yok** ki girem âh Şikâyet Ķapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 40).

Hüsn ile Yūsuf olacağına Őübhe **yok** idi

Değmiş olsaydı eger Mışr-ı hayâta 'alemi (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 65, 71, 72).

❖ **yok yire:** gereği yokken, hiç bir neden bulunmadığı halde, boş yere.

Mütevelli söz itmeyüp işgâ

Yok yire kendüme ta'ab itdüm (Yetîm D., K1. 3, M. 14).

❖ **yokluğ:** yokluk, yok olma, fakirlik.

İtmeyince **yokluğa** tebdil sâlik varını

Bulmağa mümkün degül kendinde Ķaķ âsarını (Yetîm D., G. 199, M. 1).

❖ **yokuş:** aşığıdan yukarıya gittikçe yükselen eğimli yer, iniş karşıtı.

Mecnün'ı deşte gönderüp uzağa Şaldılar

Ferhâd'ı sürdiler **yokuşa** tağa Şaldılar (Yetîm D., G. 60, M. 2).

Bir semend-i bād-pāy ile geçerdüm küh u deşt

Şâh-râh idi önümde her gelen **yokuş** iniş (Yetîm D., G. 75, M. 4).

❖ yol:

1.yol || sevgiliye giden yol.

Reh-zen-i ağıyāra esb-i himmeti sürmekdedür

Olmayan bu **yolda** yār-ı hem-‘ināndan nā-ümīd (Yetīm D., G. 32, M. 6).

Ƙanlu şular gibi yolum bağladı eşk-i revān

Eyledi ben nā-tüvānuñ **yolumı** Ceyhūn bend (Yetīm D., G. 34, M. 4).

Ey Yetīm olmayıcağ bād-ı cihān peymā veş

Sa‘b **yollarda** Ƙalursın dem-i rıhletde şaƘın (Yetīm D., G. 157, M. 14).

Götür at raht-ı vücūdı gözüñ aç Ƙalma ki hep

Düzdi rāh-ı ‘ademe **yollarımı** Ƙāfileler (Yetīm D., G. 57, M. 6).

‘Āleme ‘uryān gelen ‘uryān gider Yetīm

Bu fenā **yolında** taħfif eyledi rıhlet yükin (Yetīm D., G. 158, M. 14).

Ƙarıkı fi‘l-i nā-şāyesteyile eyledüñ ber-bād

Erenler **yolına** virdüñ ģalel ey pīr-i nā-bālig (Yetīm D., G. 95, M. 6).

Mey-kede **yollarında** egnümüze

Delğ-ı rindī libās-ı fāhirdür (Yetīm D., G. 43, M. 5).

Yār **yolında** iver virmege cānı ‘uşşāğ

‘Aşğ ile cān virici Ƙurfaca milletdür bu (Yetīm D., G. 162, M. 3).

Ĥil‘at-ı fağr ile istiğnā **yolın** varmayayın

Ger virürsem cāme-i zer-beft-i şāhiye çulum (Yetīm D., G. 137, M. 7).

Ƙalālet **yolların** mesdūd idüp ehl-i hevādan çek

Şırāğ-ı müstağim üzre hüdā ehlinden it yā Rab (Yetīm D., G. 10, M. 11).

Çerāğı sūz-ı Ĥüsrev‘den uyandur ey Yetīm ammā

Nezāket **yolların** gel zāde-i tab‘ı ģasenden şor (Yetīm D., G. 37, M. 10).

Pād-şāhum var iken şevğ-ı sefer

Yoluña cān virici çāker de (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 140).

Biri mescid **yolın** tıtdı biri mey-hāneye gitdi
İkisi de degül 'ārif yanında nā-revā cünbiş (Yetîm D., G. 81, M. 11).

Terk-i ser itmedür bu **yoluñ** hāşılı Yetîm
İllā nidem ki başını meydāna ƣor yok (Yetîm D., G. 99, M. 13).

Ġāziler bu **yola** cān ile tıttup gerdenümüz
Gel ƣonamāya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 27).

'Aşƣ müstevlî olup bir yire ırgürdi **yolum**
Öñüm ardum bilmeyüp farƣ idemen şağ u şolum (Yetîm D., G. 137, M. 1).

Yol be-ğāyet sa'bdur geçmez sebük-bār olmayan
'Āƣıl olan cüst olup taħfif itsün bārını (Yetîm D., G. 199, M. 9).

Puslayı gözlük idindi gözine
Ol ki deryāda didi **yol** seçerin (Yetîm D., K1. 1, M. 12).

Gel erenler **yolını** varmak için
Ey Yetîm evliyāya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 13).

Ger Şafā-yı kūyuñı ƣoyup varursam Ka'be'ye
Merve haƣƣı virmeye hār-ı muğaylān **yol** baña (Yetîm D., G. 9, M. 8).

Ehl-i diller **yolına** sürinelüm hāk olalum
Gel ƣalender olalum terk-i diyār eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 3, M. 15).

Pertev-i nūr-ı Cemālî reh-nümā-yı 'aşƣ iken
Ey Yetîmî zühd **yolın** vara mı a'mālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 12).

2.uğruna, uğruna - sevgilinin uğruna.

Vaşl için şanma hemān sîm ü zer oynar cānā
Yoluña 'āşık olan cān ü ser oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 2).

Hāk-sār olduğuma **yoluñda**
Hātırā gelmesün ğubār şaƣın (Yetîm D., G. 146, M. 5).

'Aşƣuñ **yolında** ğuşşa vü ğam baña zād olup
Gıtdüm 'adem vilāyetine nā-murād olup (Yetîm D., G. 13, M. 1).

Bu varlık ile yāra varılmak muhāldür

Terk eyle varı dōst **yolında** gedālık it (Yetīm D., G. 16, M. 4).

Nazm meydānında ey şab‘um semendi menzil al

Ehl-i dil taşsinidür bu **yolda** çün ögdül başa (Yetīm D., G. 9, M. 10).

Ki remz-i ‘ilm-i tevşidi bu **yolda**

Dimez nā-ehle vü bir cāhile ol (Yetīm D., G. 117, M. 11).

Miřnet vücūdumı reh-i ‘ařkuřda itdi güm

Rařm itmedüñ ğaribüñe **yoluşda** öldüğüm (Yetīm D., Mat. 8, M. 2).

‘İbret ile nazār itdükde didüm

Çüt için **yolda** cemel boş yuvalar (Yetīm D., K1. 31, M. 4).

Zebān-ı hem-rehi şaşla perākende süşandan sen

Muşarrik olmasa itmez bu **yolda** bir ceres cünbiş (Yetīm D., G. 78, M. 10).

Miş ü maşabbet oldu bu **yolda** çü dīnümüz

Virmez vücūd řann u gümāna yařinümüz (Yetīm D., G. 67, M. 1).

Ey Yetīm esbābdan ‘Attār-veş geçmek gerek

Kim bu **yolda** ğāret-i dükkān imiş dervişlik (Yetīm D., G. 106, M. 10).

❖ **yol başlamak [Kalıp İ.]**: yolunu kesmek.

Çanlı şular gibi **yolum başladı** eşk-i revān

Eyledi ben nā-tüvänuñ yolını Ceyřün bend (Yetīm D., G. 34, M. 3).

❖ **yol kesmek [D]**: geçmesine engel olmak, durdurmak.

Dīde-i terden revān olan sirişküm her yaşa

Çağlayup **yollar keser** Nīl ü Aras ırmağına (Yetīm D., G. 176, M. 4).

❖ **yol şutmak [D]**: bir yere doğru gitmeye başlamak.

Çün beyābān-ı belā **yollarını şutduğ** biz

Şalalum her çarafa şit ü řadā velveleler (Yetīm D., G. 57, M. 3).

❖ **yol varmak**: ulaşmak, yola devam etmek.

Fenā bezmine ey t̄alib eger **yol varmak** isterseñ

Gözün yaşın şarāb idüp cigercügün kebāb eyle (Yetīm D., G. 188, M. 7).

❖ **yoldaş**: yol arkadaşı, dost || sevgili.

Āşnālıklar idüp **yoldaşına** kıymışlar

Niçe bī-gāne gezer bu reh-i gurbetde şaқın (Yetīm D., G. 157, M. 9).

Metā'-ı rāzı **yoldaşdan** şaқın ey zümre-i aḥbāb

Ḥarāmī şimdi mi hem-rāh olupdur kārban içre (Yetīm D., G. 191, M. 9).

➤ **yoldaş eylemek [Kalıp İ.]**: yol arkadaşı, dost etmek.

Girüp bu rāh-ı pür-ḥavfa silāḥuñ **eyleseñ yoldaş**

Bir adım eylemez senden yaña feryād-res cünbiş (Yetīm D., G. 78, M. 11).

❖ **yön**: yön, cihet.

Rūzgārı mı degüldür bilmen

Yöni limana nazar lengerde (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 142).

❖ **yūf**: yuh olsun!.

Zāhid ü bengiye **yūf** didiler

Ḥākdür evliyāya beglerümüz (Yetīm D., G. 68, M. 9).

Serv-қad ḥūblaruñ қāmet-i bālāsına **yūf**

‘Ārızı üzre olan zūlf-i muṭarrāsına **yūf** (Yetīm D., G. 97, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12).

Pōst қaydın қо teni penbe-i dāguñ bürüsün

İki yapraқ ile yūri ‘āleme çal **yūf** borusun (Yetīm D., Mat. 10, M. 2).

Zāhid ü bengiye **yūf** didiler

Ḥākdür evliyāya beglerümüz (Yetīm D., G. 68, M. 9).

‘Ālem-i berri қoyup baḥr hevāsında yilen

Bu ‘Ali’yise anuñ ‘aқlına idrākine **yuf** (Yetīm D., K1. 7, M. 4).

❖ **yumak:** temizlemek, yıkamak.

Her ne kim h̄atıra olsa **yuyalum** āb gibi

Kāyinātı görelüm vāqı‘a-i h̄āb gibi (Yetîm D., Mrb. 3, M. 5).

Naşş-ı ğayrıyı **yuyup** levh-i dili pāk eyle

Şafha-i cāna baķup kimdüğüñ idrāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 1, 6, 10).

Her ne kim işidildi zışt ü pelid

Pāk tuţup şu gibi anı **yu** (Yetîm D., K1. 19, M. 2).

❖ **yummak:** kısararak kapamak, sıkarak kapalı duruma getirmek.

‘Ālem-i lāhūta **yummazduķ** ķanad yā hū diyü

Terk-i nāsūt ile açılmasa perr ü bālümüz (Yetîm D., G. 64, M. 3).

Yumayınca cāndan el ğavvāş-ı ķa‘r-ı pür neheng

İtmedi deryā şadefden bir dūr-i nā-yāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 7).

❖ **Yūnān:** Yunan.

Bu kerr ü ferr ile Serhān(?)u **Yūnān** illeri mesrūr

Bu h̄āle pāy-ı taht ile ķatı Rūm illeri maħzūn (Yetîm D., Terķib-bend 1, M. 33, 48).

❖ **yurt:** bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası, vatan.

Görse İstanbul'da nehrini Kāğıd-h̄āne'nüñ

Yurdu dilden ehl-i şirāz āb-ı Rūkn-ābād'ını (Yetîm D., G. 202, M. 6).

❖ **yurt olmak**[Kalıp İ.] : yer, mekan, vatan olmak.

‘Aşķa **yurt olduñ** gönül tedbīr-i ‘aklum neylesün

Hīle-i rūbāh sığmaz şīr-i ner yatağına (Yetîm D., G. 176, M. 5).

❖ **Yūsuf:** güzelliğiyle meşhur Hz. Yusuf.

Hūsın ile **Yūsuf** olacağına şübhe yok idi

Degmiş olsaydı eger Mışr-ı hayāta ‘alemi (Yetîm D., Terķib-bend 3, M. 65).

➤ **Yūsuf-ı cān:** can Yusuf (Hz. Yusuf).

Dime ihvān-ı şafādur şaķın ey **Yūsuf-ı cān**

Vādī-i hıķd ü h̄asedde nice ķardaş yatar (Yetîm D., G. 61, M. 3).

Yūsuf-ı cān bu gönül Mısr'ında

Oldı sultān-ı 'azizüm kardaş (Yetîm D., G. 76, M. 5).

➤ **yūsuf-ı güm-geşte:** yolunu, kaybetmiş Hz.Yusuf.

Pāk-rū dil k'itdi ol çāh-ı zennehdānı melāz

Yūsuf-ı güm-geşte gūyā itdi zindānı melāz (Yetîm D., G. 35, M. 2).

➤ **yūsuf-ı maḥbūs-ı zindān:** zindana hapsedilmiş Yusuf.

Ey 'azizüm cān ile ten Mısr'ına

Yūsuf-ı maḥbūs-ı zindān gelmişüz (Yetîm D., G. 63, M. 8).

❖ **yutmak:** içine almak, yutmak. (kabre girmek)

Hey meded bilimedük ağız açup **yutdı mı** arz

Yā teraḥḥum idüben bağrına mı başdı laḥd (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 39).

❖ **yuvalamak:** yuvarlamak.

Seyr-i şahrāda fülānı gördüm

Ḳoquban berşini çok çok **yuvalar** (Yetîm D., K1. 31, M. 2, 4).

❖ **yuymak:** yıkamak.

Yine ālāyiş-i dehri **yuyalum** pāk olalum

Girelüm bir nemede 'āşık-ı bî-bāk olalum (Yetîm D., Mrb. 3, M. 13).

❖ **yüce:** ulu, büyük, yüksek.

O serv-ḳāmete ṭoğrı açupdur per gönül mürği

Yüce yirlere pervāz eylemek ister gönül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 2).

Yüce ḥāne degüldür cāy-ı taḥsîn

Nüzül-i dindür çün rif at-i tîn (Yetîm D., Mes. 4, M. 1, 14).

Yüz urup gice gündüz yalvarurken **yüce** der-gāha

Neşāt-ı sermediyile irişdük 'izzet ü cāha (Yetîm D., Mrb. 2, M. 1).

❖ **yügrüşmek:** koşuşmak.

Ḳaşşāb öninde niçeye dek **yügrüşüp** senüñ

Kapuña gelmeye bir iki zebḥ için devābb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 9).

❖ **yük:** ağırlık, sıkıntı.

Şeyh-i şöhret cü ridâsın eyleyüp şöhret **yükün**

Ṭavḫ-ı şeyṭân gibi aldı boynına la'net **yükün** (Yetîm D., G. 158, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

➤ **yük çekmek [D]:** bütün ağırlığını taşımak, her türlü eziyete katlanmak.

Girmişüz meydân-ı 'aşka ser-bürehne 'âşıkuz

Zâhidâ gözle târiki **çek** yüri kisvet **yükün** (Yetîm D., G. 158, M. 6).

➤ **yük olmak [D]:** zahmet, sıkıntı verir mi?.

Yük olur mıydum raḫibe dōstum kûyuñda ben

Olmasa Mıṣrîlere dâyim eşek seyrânı farz (Yetîm D., G. 85, M. 7).

❖ **yürek/ yüreg:** gönül || kalp.

Yâ Rab ol cevri dükenmez yâr gönlin nerm kıl

Çekmege ol cevri âhenden **yürek** vir yâ baña (Yetîm D., G. 6, M. 6).

Yürekde daḫı bir gûşe gerekmez âh ile vâha

Ciger-güşen yüzün gördüñ hezârân minnet Allâh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 3).

Cemâlî gibi gel sen de Yetimî derd-i 'aşk ile

Yürekden âh idüp her dem iki gözün pür-âb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 10).

➤ **yüregi yağını eritmek [D]:** korkulacak bir durum meydana gelecek diye endişelenmek.

Yüregi yağını eridüp baña ḫâḫini

Yanup döker yaşını yemîn ü yesâr şem' (Yetîm D., G. 91, M. 3).

❖ **yüri:** yürü, haydi.

Cândan al yürege gire bu dür-i nâ-yâb ele

Derd-i ğavvâşı **yüri** ğarka-i 'ummândan işit (Yetîm D., G. 17, M. 6).

Nerrâd-ı çarḫ ile **yüri** bâziden it ḫazer

Virme nuḫûd-ı vaḫtûñi lu'b u ḫumâra hiç (Yetîm D., G. 23, M. 11).

Ehl-i tecrîd ol **yüri** ğavvâş-vâr

Tâ ki gevher vire bu baḫr-ı 'amîḫ (Yetîm D., G. 101, M. 3).

Rümûz-ı Mesnevî hâkķı Yetîm irşâd isterseñ

Yüri Maħmûd Efendi'den ıarık-ı sırr-ı Monlâ ıtut (Yetîm D., G. 18, M. 14).

Göñül ilhâm-ı rabbânî dilerseñ

Yüri igvâ yile vesvâsdan kaç (Yetîm D., G. 24, M. 4).

Saña sen âşinâ olmaķ hevâsı var ise sende

Yüri bî-hîş ü bî-kes ol bu yâr u âşinâdan geç (Yetîm D., G. 25, M. 6).

Kûy-ı Cemâlî'de hâl oldu Yetîm'e ğidâ

Şûfî-i da'vet perest sen **yüri** baķ ħalvâya (Yetîm D., G. 104, M. 12).

Ĥayât şuyına ıtalıp ķo ölsün İskender

Göñülde bul **yüri** Ĥızır'uñ be Âb-ı Ĥayvân'ın (Yetîm D., G. 144, M. 12).

Kesrete düşme göñül ğuşe-i vahdet var iken

Eyle taħşîl-i ma'ârif **yüri** fırsat var iken (Yetîm D., G. 150, M. 2).

Muırib **yüri** terâneyle 'arza eyleme

Câm-ı Cem ile 'işret-i Kısra ħaberlerin (Yetîm D., G. 152, M. 5).

Girmişüz meydân-ı 'aşķa ser-bürehne 'âşıkuz

Zâhidâ gözle târiķi çek **yüri** kisvet yükin (Yetîm D., G. 158, M. 6).

Ĥü düşdi zevraķ-ı himmet hevâ-yı 'aşķ ile ey dil

Kenâr endişesin itme **yüri** bu baħr-ı mevâca (Yetîm D., G. 173, M. 6, 12).

Saña rûz-ı şümâr âsân olacağın dilerseñ ger

Yüri aħvâlünü bir bir leyâlîde ħisâb eyle (Yetîm D., G. 188, M. 4).

Ma'âş endişesin terk it **yüri** bî-ķayd u bî-bâķ ol

Dilerseñ girmeĝe ey dil ıarık-ı ehl-i ħursende (Yetîm D., G. 190, M. 9).

Maħrem-i râz-ı dil itme **yüri** her bî-ħiredi

Âdem iseñ özüñe itme yaķın div ü dedi (Yetîm D., G. 203, M. 1).

Pöst ķaydın ķo teni penbe-i dâĝuñ bürüsün

İki yapraķ ile **yüri** 'âleme çal yûf borusun (Yetîm D., Mat. 10, M. 2).

Bu meşeldür deliden uşlı haber ey 'âkıl

Reviş-i 'aşkı **yüri** bî-ser ü sāmāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 12).

Ehl-i şühütde **yüri** şorma bu eşyâyı sen

Şey'i nice derk ider dide ki Mevlâ görür (Yetîm D., G. 41, M. 3).

Cihān-gîr-i zamān olmağ dilersen

Yüri olma Hüdā ğayrına muhtāc (Yetîm D., G. 22, M. 10).

Gönül gayriyi ço Allāh ile ol

Takarrub bul **yüri** ol şāh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 2).

Yüri bir gūşeyi ta'mîr eyle

Der ü dīvārını taħrîr eyle (Yetîm D., Mes. 4, M. 9).

Çü irdüñ der-i maḫşūda **yüri** deryā gibi cūş it

Ciger-gūşeñ yüzün gördüñ hezārān minnet Allāh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 35).

Müntakim olma zebūn-küş olma

Bir işüñde **yüri** bîhüş olma (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 16, 65, 66, 67, 70, 80, 88).

Cihān-gîr-i zamān olmağ dilersen

Yüri olma Hüdā ğayrına muhtāc (Yetîm D., G. 22, M. 10).

❖ **yürümek**: adım atarak ilerlemek, gitmek; herhangi bir yöne doğru sürekli olarak yer değiştirmek.

Yürürken ökçeñi başup ecel ey pîr-i nā-bāliğ

Nedür bu itdügün tül-i emel ey pîr-i nā-bāliğ (Yetîm D., G. 95, M. 1).

Yirin od eyledi ğālib hevā-yı rü'yet-i dīdār

Ki yüz üzre düşüp ḫāke **yürür** āb-ı revāndur dil (Yetîm D., G. 122, M. 10).

Yürür devr eyleyüp tırmaz piyale ey Yetîm aşlā

Meğer bezm-i neşāṭ-engize ibn-i māşīdür sākī (Yetîm D., G. 208, M. 9).

❖ **yüz:**

1.yüz, suret, çehre; yanak.

Göz yumup feth ü fütüh-ı gayrdan döndündür **yüz**

Vahtidür itseñ Yetîm'e ey güşâde bâb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 9).

Yüzi dilencinüñ karadur torbası tolu

Bir **yüzi** karayın nola pür olsa ni'metüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 56).

Her seher mihr **yüzün** gösterür eflâk gice

Bir peleng ola didiler yire döke hûnuñ (Yetîm D., G. 108, M. 7).

Âdemüñ ardınca zemm idüp **yüzün**

Gördügince riş-ğand itmekdedür (Yetîm D., K1. 34, M. 3).

Yirin od eyledi ğalib hevâ-yı rü'yet-i didâr

Ki **yüz** üzre düşüp hâke yürür âb-ı revândur dil (Yetîm D., G. 122, M. 10).

İderseñ Hâzret-i H'âce 'Ubeydu'llâh'dan istimdâd

Yüz üzre sürinür âh Semerķand ü Buħarâ tüt (Yetîm D., G. 18, M. 12).

1.1.sevgilinin yüzü, sevgilinin yanağı.

Gül **yüzüñsüz** kara yaşlu görünür sünbül baña

Şiven-i mâtem gelür âvâze-i bülbül baña (Yetîm D., G. 9, M. 1).

1.2. aşığın yüzü, aşığın yanağı.

Şol deñlü **yüzüm** üzre dökem kaçra-i hûnîn

Rûm'a gelicek la'l-i Bedağşân ucuz olsun (Yetîm D., G. 149, M. 3).

Şubh u mesâda gitmez olupdur **yüzümden** âh

Cûd u seğâ ricâsına dest-i hacâletüm (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 53).

1.3. evladın yüzü

Yürekde dağı bir güşe gerekmez âh ile vâha

Ciger-güşeñ **yüzün** gördüñ hezârân minnet Allâh'a (Yetîm D., Mrb. 2, M. 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36).

2. üst, üzeri, yüzey.

Dūd-ı āhıyile göge boyayan eflāki

Seyl-i eşk ile yu yir **yüzine** nemnāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 6).

Gel deñiz **yüzlerini** kafire teng eyleyelüm

Şayha-i töp ile dem-beste vü deng eyleyelüm (Yetîm D., Mrb. 1, M. 1).

Bu siyeh bahtı çeküp eyledi hem-rāh bile

Aķ Deñiz **yüzlerin** itdükde seyāhat Ķapudān (Yetîm D., Ks. 1, M. 32).

❖ **yüz biñ**: yüz bin, pek çok.

Yüz biñ kıyāmet ile bu gün gūş-ı hūşda

Bir dem olur mı şayhayile nefñ-i sūr yoķ (Yetîm D., G. 99, M. 9).

❖ **yüz şuyı [D]**: yüz suyu, kılıç yapmak için kor halindeki demirin daldırılarak çelik haline getirildiği su.

Yüz şuyın dökmez idi şāhid-i bāzār olup

Açılıp gül gibi ger olmasa ĥandān gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 7).

❖ **yüz sürmek [D]**: baş eğmek, (huzurunda) yere kapanmak, ayaklara kapanmak (saygı bağlamında).

Mey-fürüşuñ ayağı toprağıyuz çün bizden öñ

Ehl-i diller **yüz sürüp** olmuş türāb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 4).

Ser-firāz olmayup tevāzu' ile

Yüz sürüp ĥāk-i pāya yalvaralum (Yetîm D., G. 133, M. 4).

Diler iseñ ki olasın maĥdüm

Herkese **yüz süriyüp** it ĥıdmet (Yetîm D., K1. 14, M. 4).

❖ **yüz urmak [Kalıp İ.]**: makamına, kapısına ulaşmak || başvurmak, müracaat etmek.

Yüz urup ayağına ĥāş u 'āmuñ

Özin ĥāk ile yek-sān eylemişdür (Yetîm D., G. 49, M. 13).

Yetim ol mähî-i teşne şıfat gel alma sâhilde

Der-i Sulţân Süleymân'a **yüz ur** kim 'ayn-ı deryâdur (Yetim D., G. 53, M. 14).

Fuarâ zeyyine olup mâ'il

Hıdmetine **yüz urdum** on beş yıl (Yetim D., Mes. 2, M. 106).

Yüz urup gice gündüz yalvarurken yüce der-gâha

Neşât-ı sermediyile irişduk 'izzet ü câha (Yetim D., Mrb. 2, M. 1).

❖ **yüze yüz [Kalıp İ.]**: karşı karşıya.

Yüze yüz herkese muabil olup

Söyleme gördüğünü çün gözgü (Yetim D., K1. 19, M. 3).

❖ **yüzi düşmek [D]**: somurtmak, çehresi bozulmak.

Cezbe-i Leyli'yi gör kim çihre-i Mecnûn şanup

Düşdi yüzün göricek nâa izinüñ kâhını (Yetim D., G. 193, M. 4).

❖ **yüzden imân aması [D]**: yüzünde iman belirtisi olması.

Kâfir-i 'aş olmayınca zâhid-i şad-sâleye

Dimedî bir kimse **yüzünden anuñ imân aar** (Yetim D., G. 40, M. 12).

❖ **yüzmek**: kol, bacak, yüzgeç vb. organları hareket ettirerek suda ilerlemek.

Hayâlî bar-ı fikretde neheng âsâ şinâverdür

Yetim ol bar ka' rında **yüzer** avvâş-ı gevherdür (Yetim D., G. 62, M. 2).

Z

❖ **zabṭ**: sıkıca tutmak, kendine mal etmek, kavramak.

➤ **zabṭ eylemek [Kalıp İ.]**: zapt etmek; tutmak; zor kullanarak önlemek.

Pād-şāhum çekme gel mülk-i dile şemşir-i kîn

Eyle ol mülki ser-ā-pā ḥüsn-i tedbîr ile **zabṭ** (Yetîm D., G. 88, M. 4, 12).

➤ **zabṭ itmek [Kalıp İ.]**: zapt etmek; tutmak; zor kullanarak önlemek.

Cân u dil kişverini kıldı **zabṭ itdi** tamâm

‘Aşka nice dimeyem şāh-ı cihân-girümdür (Yetîm D., G. 42, M. 5).

Neydi ber-bād eylemek taht-ı esās-ı Hüsrev’i

İtmese Ferhād’ını şîrîn reh-i şîr ile **zabṭ** (Yetîm D., G. 88, M. 8).

➤ **zabṭ olmak [Kalıp İ.]**: ele geçirilmek, zapt edilmek.

Oldı ‘aşık tār-ı zülfeyn-i girih-gîr ile **zabṭ**

şîr iner **olur** ol iki zincîr ile **zabṭ** der-kem (Yetîm D., G. 88, M. 1, 2, 6, 10, 14).

❖ **zād**: azık, yiyecek.

‘Aşk şahrâsı sebük-pâlarını yitmez mi

Merhale kaṭ’ı için guşşa vü gam **zād** gönül (Yetîm D., G. 119, M. 12).

➤ **zād olmak [Kalıp İ.]**: azık, yiyecek olmak.

‘Aşkuñ yolında guşşa vü gam baña **zād olup**

Gitdüm ‘adem vilâyetine nâ-murād olup (Yetîm D., G. 13, M. 1).

❖ **zāde-i tab’**: bir kimsenin düşünce mahsûlü olarak kaleminden çıkan, doğan.

Çerâğı sūz-ı Hüsrev’den uyandır ey Yetîm ammâ

Nezâket yolların gel **zāde-i tab’ı** ḥasenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 10).

❖ **za’f**: güçsüzlük, zayıflık.

Şan‘atumdur **za’f** u kuvvetle miyānuñdan enîn

Nağme eyler zir ü bem gösterse ehl-i tār fen (Yetîm D., G. 147, M. 3).

➤ **za'f eylemek [Kalıp İ.]:** güçsüz, zayıf etmek.

Ƙuvvetde eyledi kiminüñ tâli'in felek

Za'f üzre **eyledi** kiminüñ çarh-ı gerdişi (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 42).

❖ **zâg:** karga || rakip. Karga klâsik Türk şiirinde özellikle rengi ve sesinden dolayı çeşitli olumsuz çağrışım değerleriyle ele alınır.

Beni Sî-mürg'a iletirdi per ü bâl-i himmet

Dâne vü dâmi kıoyup **zâg** u zegandan geçdüm (Yetîm D., G. 131, M. 6).

Bülbülüñ nâlesine **zâg** u zegandur bâ'is

Dimezüz biz ol gül-i şahın-ı çemendür bâ'is (Yetîm D., G. 21, M. 1).

➤ **zâg-veş:** karga gibi.

Bâl açup gözle şikâruñ didiler şâhîn-vâr

Zâg-veş dimediler cife-i dehre konuñ (Yetîm D., G. 109, M. 4).

❖ **zâhid:** dünya işleriyle meşgul olmayan, dünya hazlarına karşı kayıtsız kalan, aşırı sofu, perhizkâr; [tas.] dinin özünden habersiz şekilci ve zahirci kişi. Sufi ile zahit arasındaki fark, zahitlerini nefislerinin hazzı sebebiyle Hak'tan mahcup kalmalarıdır, zira cennet, nefsin haz makamıdır. Sufi ise, ezeli müşahede yoluyla iki âlemden de yüz çevirmiştir. Zahit, nefsinin hazzını talep ederken sufi, yalnızca Hakk'ı talep eder.

Zâhidüñ vechin kerâmetdür ki itdi bâde sürh

Bu 'aceb olmaz sevâdi itse hark-ı 'âde sürh (Yetîm D., G. 28, M. 1).

Sît ü sadâ-yı 'aşk ile pürdür kulağumuz

Zâhid 'aceb mi gelse sözüñ laqlaqa baña (Yetîm D., G. 1, M. 6).

Tecellî nûrına 'âşık bu gün müstağrak olmışdur

Seni didâr-ı Haq'dan kor be **zâhid** va'de-i ferdâ (Yetîm D., G. 4, M. 10).

Zâhid hevâ-yı zühd ile olsun huzürda

'Âşık belâ-yı 'aşk ile sen mübtelâlık it (Yetîm D., G. 16, M. 7).

Vāridāt-ı ‘aşka **zāhid** eyleme hıkd ü ḥased

Ḥār u ḥāşāk olamaz mecrā-yı baḥr-i ‘aşka sed (Yetîm D., G. 29, M. 1).

Sebük-rūh olmağa sende liyākat añlamañ **zāhid**

Girān-cān olmadan geçseñ olursın bî nevā meşreb (Yetîm D., G. 11, M. 7).

Zāhid ü bengiye yūf didiler

Ḥākdür evliyāya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 9).

Mübāhātüñ senüñ zühd ise **zāhid**

Benümde iftihārum ‘aşkdur ‘aşk (Yetîm D., G. 103, M. 5).

Oldı **zāhid** sebū-keş-i meclis

Yine bir ḥarḫ-ı ‘āde oldı gönül (Yetîm D., G. 120, M. 7).

Şuya şalduñ ise seccāde-i nengi **zāhid**

‘Aşk ile cübbe-i nāmūsı çeküp çāk eyle (Yetîm D., G. 169, M. 7).

Saña ḥūr-ı cinān **zāhid** bi-ḥaḫḫın ‘İsî-i Meryem

Baña bir şüret-i zibā yeter deyr-i muġān içre (Yetîm D., G. 191, M. 5).

Bed-nām-ı ‘aşka **zāhid** bir dem muḫārin olma

Var ise ger başuñda sevdā-yı nîk-nāmî (Yetîm D., G. 201, M. 11).

Sen uşluluk idüp **zāhid** işüñ gör

Ḳo kendü ḥāline abdāl-ı ‘aşkı (Yetîm D., G. 205, M. 3, 5).

Zāhide eylerse her gün dökdüġi ol āb feyz

‘Aşk-ı āteşnākden alur dil-i aḥbāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 1).

Gör tecelliyi Cemālî çü Yetimî imrüz

Zāhidüñ dimek ile va‘de-i ferdāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 12).

Dūzaḫî olmaḫ sezādur **zāhide**

K’olmadı ol nār-ı ‘aşk ile ḥarîḫ (Yetîm D., G. 101, M. 7).

Zāhid efsürde-ḥāl iken meyli

Süz-ı ‘aşka ‘aceb midür olsa (Yetîm D., K1. 21, M. 1).

'Ārızuñda o hāl-i pür-āşüb

Zāhidüñ göñlini k'alur cebri (Yetîm D., K1. 26, M. 2).

Ṭarîk-i 'aşkı ey **zāhid** dilersen gel riyādan geç

Gider bu delç-ı sālūsı libās-ı pārsādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 1).

Bed-nām-ı 'aşka **zāhid** bir dem muķārin olma

Var ise ger başuñda sevdā-yı nîk- nāmî (Yetîm D., G. 201, M. 11).

Kısmet oldukça **zāhide** rūze

Kısmetün şürb-i bāde oldı göñül (Yetîm D., G. 120, M. 5).

'Aşkı oyuncağ iden **zāhidi** didüm göricek

Nār-ı sūzān ile ehl-i saķar oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 7).

Vāridāt-ı vird ile hoş-hāl gördük **zāhidi**

Eylesün şimden girü derd ehline mızrāb feyz (Yetîm D., G. 86, M. 3).

Zāhid ü bengiye yūf didiler

Hākdür evliyāya beglerümüz (Yetîm D., G. 68, M. 9).

➤ **zāhid-i bî-çāre:** çaresiz, zavallı, zāhid.

Zāhid-i bî-çārenüñ aşk ile yoķdur 'ālemi

Neylesün ol rüstāyidür sevād-ı a'zamı (Yetîm D., G. 210, M. 1).

➤ **zāhid-i hayrān:** kendinden geçmiş, şaşırılmış zahid.

Zāhid-i hayrān ile alışmadı reng-i şarāb

Sāķiyā meşhūrdur bu içemez bengi şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 1).

➤ **zāhid-i ĥod-kām:** kendini beğenmiş, bencil zahid.

'Āşık-ı bed-nām mest ü **zāhid-i ĥod-kām** mest

Bāde-i 'aşk-ı ilāhīyile hāş u 'ām mest (Yetîm D., G. 15, M. 1).

➤ **zāhid-i ĥod-rā:** keyfi davranan, kendi bildiğinden şaşmayan zahid.

'Aşk ile mebhūt ü hayrānam egerçi ben gedā

Hāmdü-li'llāh **zāhid-i ĥod-rā** gibi gül olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 6).

➤ **zāhid-i huşk:** ilmi, irfanı olmayan zahid.

Tereşşüh itmesün keyfiyyet-i mey **zāhid-i huške**

Gıdā-yı rind iken bade anuñ ne aşıdur sākī (Yetîm D., G. 208, M. 3).

➤ **zāhid-i pür-gū:** çok söyleyen, bol konuşan zahid.

Nükte-perdāz-ı maḥabbetdür Yetîm-i nā-murād

Zāhid-i pür-gū degüldür dāstān ez-berlemiş (Yetîm D., G. 74, M. 14).

➤ **zāhid-i reh-zen:** yol kesen, eşkiya zahid.

Ḥālîş ü muḥliş olup seyr ü sülükumda Yetîm

Zāhid-i reh-zen gibi sālūs u mec'ül olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 10).

➤ **zāhid-i şad-sāle:** yüz yıllık zahid.

Kāfir-i 'aşk olmayınca **zāhid-i şad-sāleye**

Dimedi bir kimse yüzünden anuñ imān aḡar (Yetîm D., G. 40, M. 11).

❖ **zāhidā:** ey zahid, ey sofı.

Zāhidā 'ālem-i esrār ne keyfiyet imiş

Bilmek isterseñ eger 'āşık-ı ḡayrāndan işit (Yetîm D., G. 17, M. 9).

Girmişüz meydān-ı 'aşka ser-bürehne 'āşıkuz

Zāhidā gözle tārıkı çek yürü kisvet yükin (Yetîm D., G. 158, M. 6).

Zāhidā şulḡ u şalāḡ ister iseñ

Evvelā kendüñi eyle ıslāḡ (Yetîm D., G. 26, M. 3).

Bağruma taşlar başup dīdār için bir secdedür

Zāhidā cennet degül şavm u şalātumdan ümīd (Yetîm D., G. 31, M. 12).

Zāhidā nār-ı ḡased senden ki münfekk olmaya

Fāyide ne tutalum olduñ cehennemden ḡalāş (Yetîm D., G. 84, M. 5).

Āh-ı āteş-bārdan düşmiş şerārumdur benüm

Zāhidā ol āteş-i düzaḡ ki eylersin beyān (Yetîm D., G. 155, M. 4).

Giremez bu jende-i ḡünin-ḡırāza **zāhidā**

Baḡye-i rengin ile peşmīnesi ārāste (Yetîm D., G. 171, M. 5).

Rāstī kişver-i ‘aşka seni iltürdi eger

Zāhidā hem-dem olbilyeyidüñ ‘uşşāka (Yetîm D., G. 183, M. 6).

❖ **zāhir**: meydanda olan, görünen, açık ve belli olan (şey).

Ağzını poyraza açup efsürde-ḥāl olur

İtmez **zāhire** mūr gibi her ki iktisāb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 6).

Şūret-i kesret olup ma‘nī-i vaḥdetle bir

Zāhir ü bāḥında hep cümleyi yek-tā görür (Yetîm D., G. 41, M. 6).

Ādem on toközı ḥon ey cāme-i ‘irfān giyen

Zāhir ü bāḥın gören ehl-i siyābuñ ‘aynına (Yetîm D., G. 172, M. 8).

Yine Cemāl’den umaruz ey Yetîm luḥf

Oldur cihānda **zāhir** ü bāḥın mu‘inümüz (Yetîm D., G. 67, M. 12).

➤ **zāhir olmak [D]**: açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

Tābına döymeye küllī kül ola kevn ü mekān

Zāhir olursa eger sūz-ı derūnum yā Rab (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 20).

Bu sevād-ı şî’rde her ma‘nī-i rüşen Yetîm

Leyl içinde **zāhir olmuştur** meh-i tābān gibi (Yetîm D., G. 196, M. 10).

❖ **zaḥm**: yara || sevgilinin bakışlarıyla aşğın yüreğinde neden olduğu yaralar.

Zaḥmlardur urılan tiğ-i belāyle yine

Dil-i şad-pāresine merhemi dervişlerüñ (Yetîm D., G. 107, M. 9).

Zaḥmlar ağız açarlar çün şadef ol ğamze-kār

Tirler yağdurduğunca üstüme bārān gibi (Yetîm D., G. 196, M. 5).

Bu sīnem **zaḥmına** gördüm dil-i āvāre yaşdanmış

Şu bir meczūba beñzetdüm ki girmiş ğāra yaşdanmış (Yetîm D., G. 79, M. 1).

➤ **zaḥm-ı vebā**: veba (hastalık) yaraları.

Oldı nāzük bedeni hey meded Eyyüb’a qarîn

Arta başlayucuğaz **zaḥm-ı vebādan** elemi (Yetîm D., Terki-bend 3, M. 70).

❖ **zahmet:** sıkıntı, eziyet, güçlük, zorluk.

Pîş-keş-i cân iledür küyuña vardukça Yetim

Dimedün rahm ile bir kez be ne **zahmetdür** bu (Yetim D., G. 162, M. 10).

❖ **zamān:** devir, zaman; talih.

Ey Cemālî Şems-i Tebriz-i **zamānsın** sen bu gün

Bu Yetim'e hālet-i Monlā olupdur şüfilik (Yetim D., G. 105, M. 13).

Naẓm u nesr ile Yetim aḥvālî 'arz itmek muḥāl

Bir **zamāna** ḳalmışuz eş'ār u inşā suḥredür (Yetim D., G. 39, M. 10).

Dil aḥvālîn Cemālî'den şoruñ şormañ Yetimî'den

Ki hicret ideli andan iñen ḥayli **zamāndur** dil (Yetim D., G. 122, M. 12).

Şol **zamān** içre ki Rodos'a ğazā niyyetine

Çıkdı ṭonanmayile itdi şalābet Ḳapudān (Yetim D., Ks. 1, M. 17).

Bārān u ra'd şanmañuz aḥvālümü görüp

Zārîlik ile girye ider her **zamān** ebr (Yetim D., Terci-bend 1, M. 32).

❖ **zamāne:** devir, zaman.

Sāye düşürdi üstümüze çün Hümā-yı 'aşḳ

İtsek nola **zamāneyi** zir-i nig'inümüz (Yetim D., G. 67, M. 6).

Cemālî nāmını sebt it Yetimî tā ki eş'aruñ

Zamāne levḥ-i sîmine yazı altun ḳalemlerle (Yetim D., G. 179, M. 14).

❖ **zan/ zann:** şüphe, kuruntu.

Gönlüñi **zanca** diyü eglemedin

Gözle Ḥaḳḳ'ıñ be ḳazā vü ḳaderin (Yetim D., K1. 1, M. 23).

Mihr ü maḥabbet oldı bu yolda çü dînümüz

Virmez vücüd **zann** u gümāna yaḳînümüz (Yetim D., G. 67, M. 2).

❖ **zār:** ağlama, inleme.

Güş-ı zamāne **zārumuz** ile pür oldı āh

Cānā niçün ḳulağuña irmez en'inümüz (Yetim D., G. 67, M. 7).

Bülbül-i pür-güy bi-ḥod servler ḥayrān ü **zār**

Ḡonçe-i sîr-âb teşne bâde-i gül-fâm mest (Yetîm D., G. 15, M. 11).

➤ **zār eylemek [Kalıp İ.]**: ağlamak, inlemek.

Yirüñ ey ḡonçe itme ḥār şaşkın

Eyleme ‘andelibi **zār** şaşkın (Yetîm D., G. 146, M. 2).

➤ **zār-ı rebâb**: kemençenin iniltisi.

Nây-veş süz ile nâlišler ider ‘aşık meger

Âteş urdı cānma **zār-ı rebâb-ı** Mes. (Yetîm D., G. 198, M. 6).

❖ **zarar**: bir kimse veya şeyin sebep olduğu kayıp, kötü sonuç, ziyan.

Ḡodı ayak ḡaraya Akdeñiz’üñ

Öñ gören fāyidesinden **zararın** (Yetîm D., K1. 1, M. 42).

❖ **zarf**: kap, kılıf, mahfaza.

Kāḡıda burdı yazup vaşf-ı leb-i yāri Yetîm

Ḥıfz için yāḡod ider **zarfını** sükker kāḡıd (Yetîm D., G. 30, M. 14).

Âb-dār elfāz ile süz-ı Yetîm’i dir gören

Sāmiri siḡri degül mi **zarf** olmak nāra şu (Yetîm D., G. 163, M. 10).

❖ **zārî**: ağlama, inleme.

Bārān u ra’d şanmañuz aḡvālümü görüp

Zārîlik ile girye ider her zamān ebr (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 32).

➤ **zārî itmek [Kalıp İ.]**: ağlamak, inlemek.

Raḡîb öldüğine yār **itdi zārî**

Ölüsi şivenine degse bārî (Yetîm D., Mat. 15, M. 1).

❖ **zarîf**: ince, kibar, nazik.

Şalsa eflāke **zarîf** āvāze

Düşse süz-ı Hüseyin ‘üda yine (Yetîm D., Terki-bend 2, M. 101).

❖ **zāt:**

1. bir şeyin ta kendisi, maddî varlığı, maddî varlığının özü, öz varlık.

Hüdâ devlet diler insâna **zâtına** kılûp mazhar

Dirig ü hayf kim ol **zât-ı devlet hâhı** bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 3).

Şanki şuda şuarur mâhî-i teşne eyledi

Zâtına râğib olan müstâgrağ-ı envârını (Yetîm D., G. 199, M. 6).

Zıll-ı himâyetde tutup **zātuñı**

Hâzret-i Hâk vire murâdātuñı (Yetîm D., Mes. 3, M. 35).

2. kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse

Maşrafına râğib olur ehl-i dil

Ṭâlib olan **zâtına** olur hacil (Yetîm D., Mes. 3, M. 30).

Ne diyem **zât-ı pāküñe** ey şâh

Oğurken o **zâta** zıllu'llâh (Yetîm D., Mes. 2, M. 36).

➤ **zât-ı âdem:** insanın kendisi, zatı.

Ezelî mazhar-ı Hâk olmasa **zât-ı âdem**

Dâr-ı kurbetde nite olayidi ol ebedî (Yetîm D., G. 203, M. 5).

➤ **zât-ı devlet-hâh:** mevki ve zenginlik düşkününü kişi.

Hüdâ devlet diler insâna **zâtına** kılûp mazhar

Dirig ü hayf kim ol **zât-ı devlet-hâhı** bilmezler (Yetîm D., G. 44, M. 4).

➤ **zât-ı hâk:** Allah'ın varlığı.

Zât-ı Hâk envârına müstâgrağ iken râğibuz

Bahr içinde ṭâlib-i mâ oldığı gibi semek (Yetîm D., G. 111, M. 3).

Zât-ı Hâk bî-keyf ü kem cismümde cānumdur benim

Bu kadar var kim o ben olmadı ben ol olmadum (Yetîm D., G. 134, M. 3).

'Akl-ı dūr endişe dirken **zât-ı Hâk'ı** sen de bul

Bu yakına bakmayup dūr u dirâza meyl ider (Yetîm D., G. 48, M. 3).

➤ **zāt-ı pāk:** temiz, saf yaratılış.

O **zāt-ı pāk** ü bî-çûna mülâkî olmağa ey dil

Murād-ı nefsi terk eyle hevā-yı mā-sivādan geç (Yetîm D., G. 25, M. 7).

Ne diyem **zāt-ı pāküñe** ey şāh

Oçurken o zāta zıllu'llāh (Yetîm D., Mes. 2, M. 35).

❖ **Zatî:** Zâtî; XVI. asırda yaşanmış divan şairidir.

Yār ne kılsa 'acizdendür bu ebyāta Yetîm

Ger nazîre dimeye **Zatî'yile** Kandı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 10).

❖ **zāyir:** ziyaretçi.

Ehl-i diller huzuru bî-ğışşdur

İhtirāz it kederden ey **zāyir** (Yetîm D., K1. 18, M. 2).

❖ **zebān:** dil || güzel konuşma.

Şā'ir-i tîğ **zebāna** şunılupdur gūyā

'Ālemüñ nazmıyicün seyf ü kalem dünyāda (Yetîm D., G. 165, M. 5).

Şol gazel kim iderin eşküm ile taħrîrin

Lāl olup kaldı **zebānum** idemen taħrîrin (Yetîm D., G. 142, M. 2).

➤ **zebān-ı hem-reh:** yoldaş sözü, kelamı.

Zebān-ı hem-rehi şakla perākende sühandan sen

Muħarrrik olmasa itmez bu yolda bir ceres cünbiş (Yetîm D., G. 78, M. 9).

❖ **zebḥ:** kurban boğazlamak. "kurban kesmek"

Kaşşāb öninde niçeye dek yügrüşüp senüñ

Kapuña gelmeye bir iki **zebḥ** için devābb (Yetîm D., Terci-bend 1, M. 10, 41).

❖ **zebūn:** güçsüz, çaresiz, aciz.

Niçe ser-keş tüvānāyı **zebūn** u nā-tüvān idüp

Mezellet gerdine qadrin qarīb itdi ser-efkende (Yetîm D., G. 190, M. 5).

➤ **zebūn itmek [Kalıp İ.]:** güçsüz, çaresiz, aciz etmek.

Dāmen-i deşt ise Mecnūn'ı giribān-çāk idüp

Vādī-i mihnetde **itmışdür** tek ü pūdan **zebūn** (Yetīm D., G. 145, M. 6).

➤ **zebūn-ı rāh-ı 'aşk olmak [Kalıp İ.]:** aşk yolunun güçsüzü, acizi olmak.

Zebūn-ı rāh-ı 'aşk olmuş gibi Ferhād ile Mecnūn

Döşenmiş biri şahrāya biri küh-sāra yasdanmış (Yetīm D., G. 79, M. 3).

❖ **zebūn-küş:** düşkünü ezen, kendinden zayıfa gücü yeten.

Müntakim olma **zebūn-küş** olma

Bir işüñde yūri bīhüş olma (Yetīm D., Terkib-bend 2, M. 15).

❖ **zeğan:** çaylak, kuzgun.

Bülbülüñ nālesine zāğ u **zeğandur** bā'is

Dimezüz biz ol gül-i şahñ-ı çemendür bā'is (Yetīm D., G. 21, M. 1).

Beni Sī-mürğ'a iletdi per ü bāl-i himmet

Dāne vü dāmi koyup zāğ u **zeğandan** geçdüm (Yetīm D., G. 131, M. 6).

Maķāmuñ ey gönül 'Anķā-şifat Kāf-ı kanā'at kıl

Zeğan veş per açup her āşiyāna ser-fürü itme (Yetīm D., G. 166, M. 6).

❖ **zeheb:** altın, zer.

Mezheb-i 'İsī'ye bildüm 'ākıbet eyler qarın

Olmaya ger güm-reh-i faķra **zeheb** feryād-res (Yetīm D., G. 72, M. 8).

❖ **zehr:** girdiği organizmada fizyolojik görevleri bozan veya yok ederek ölüme sebep olan madde, aķu, sem.

Herf-ser ejder-i çarķuñ o da tatdı **zehrın**

Göreyin çarķı ola döne döne zır ü zeber (Yetīm D., Terkib-bend 3, M. 31).

Yedi kat taşdan geçmiş **zehirden** eyledi aşum

Beni derd ü belā küncinde mihmān eyleyen tālī' (Yetīm D., G. 93, M. 5).

Mā-ħaşal tatlu sözinden ħazer it hem-rāhuñ

Zehr ħalt olmasun ol sükkeri ni 'metde şaķın (Yetīm D., G. 157, M. 12).

- **zehr-i dehān-ı efî:** engerek yılanının zehri.

Gāh **zehr-i dehān-ı efîdür**

Laḥm-ı efîde gāh dārūdur (Yetîm D., G. 52, M. 13).

- **zehr-i merdüm-küş:** adam öldüren zehir.

Ṭatlu dirliginde dehrüñ hādise

Zehr-i merdüm-küş gibi ḥalvādudur (Yetîm D., G. 58, M. 6).

- **zehr olmak [Kalıp İ.]:** zehir olmak || zevk alınması gerekirken üzüntü kaynağı olmak

Gevher-i nā-yāb u **zehr olsa** ‘aceb olmaz Yetîm

Ḳatra-i nīsān döker çünkim şehāb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 13).

- ❖ **zeḳan:** çene, iki çene kemiğinin aşağıda birleştiği nokta.

Zeḳanuñ çāhına düşenler için

Resen-i ḳa‘r-ı çehdür ol kākül (Yetîm D., G. 123, M. 7).

- ❖ **zelāzil:** zelzeleler, depremler.

Yine başdardalar baştan atup baş ṭōpların güm güm

Şalındı şayḫalar birle **zelāzil** rub‘i meskūna (Yetîm D., G. 182, M. 4).

- ❖ **zelîl:** alçak, hor, hakir.

Giyüp bir cāme-i fāḫir tekebbür ehli olmaḳdan

Zelîl ü münkesir olmuş ‘abā ehlinden it yā Rab (Yetîm D., G. 10, M. 10).

- **zelîl itmek [Kalıp İ.]:** hor ve hakir etmek, aşağılamak.

Zelîl idüp niçe şāḫib-vücūdı

Niçe nā-keslere ‘izzet virildi (Yetîm D., G. 211, M. 5).

- ❖ **zemm:** kötülüğünü söyleme, yerme, çekiştirme.

Defter-i ehl-i fenāda nāmı sebt olmaḳ gerek

Halk içinde her kim oldu medḫ ile **zemmden** ḫalāş (Yetîm D., G. 84, M. 4).

➤ **zemm itmek [Kalıp İ.]**: kötölemek, yermek.

Âdemüñ ardinca **zemm idüp** yüzün

Gördügince riş-ḥand itmekdedür (Yetîm D., K1. 34, M. 3).

❖ **zemîn**: dünya, yeryüzü || yer, toprak.

Nem-i rahmet **zemîne** neşf itdi

Âyet-i yuhyi'l-arz keşf itdi (Yetîm D., Mes. 2, M. 7).

Girye itsem cüş ider baḥr-ı muḥîṭ-i bî-kerân

Şayḥa itsem lerzeye varur **zemîn** ü âsmân (Yetîm D., G. 155, M. 2).

❖ **zemzem**: Kâbe'nin yanında meşhur bir su kuyusu, yeryüzündeki suların en faziletlisi olarak kabul edilir.

Teşne-i sîr-âb itmez çün şarâb u bâdeye

Ġarḩa eyle **zemzem** ü zerḩāya ey bâng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 10).

❖ **zen**: kadın.

Merdilik iḩlîm-i dil seyyāḩı olmaḩdur Yetîm

Ol ki çâder püş **zendür** oldı seyyāḩ-ı cihân (Yetîm D., G. 155, M. 10).

Ḩande eyler gibice cānını teslîm itdi

AĒladup merd ü **zeni** Pîr Meḩammed Çelebî (Yetîm D., Terḩib-bend 3, M. 58).

Zen-i dünyāya iki bir dime

Vir ṯalāḩ-ı selāseyi merd ol (Yetîm D., K1. 13, M. 2).

Zen ü ferzend ile da'vā-yı tecerrüd itme

Ḩaḩ kelāmında işit fitnedür evlād göñül (Yetîm D., G. 119, M. 9).

Noḩşān-ı māḩı gör kim nur istedi mîhrden

Bir **zen** fetîlesinden yaḩdı ol er çerāĒı (Yetîm D., G. 206, M. 6).

➤ **zen-i mekkāre**: hileci, düzenbaz kadın.

Merdlerden bilürüz mekr ü ḩiyel gelmez lîk

Zen-i mekkāre olur şüret-i insānda şaḩın (Yetîm D., G. 156, M. 12).

❖ **zenbūr:** arı, bal arısı.

Ol kadar niş urdı **zenbūr-ı** hāvādis aña kim

Nā-gehān balına dehrüñ parmağın bandı bu gün (Yetîm D., G. 143, M. 7).

❖ **zencîr:** zincir, birbirine geçmiş demir halkalardan oluşan ip ve bağ.

Vālihin boynuma gel zülf-i girih-gîrûñi şal

Ben cünün ehliyin ey dōst o **zencîrümdür** (Yetîm D., G. 42, M. 8).

➤ **zencîr sürümek [Kalıp İ.]:** (deli için) zincirini sürüyerek gitmek.

‘Āşık-ı divāne **zencîrin sürür**

‘Āşık-ı pür-cüş ile sevdā vahtidür (Yetîm D., G. 36, M. 5).

❖ **zengî:** zenci || siyah.

Hāl-i hindū la‘l-i nābuñdan senüñ pür-fitnedür

Şūr u şerden hālî olmaz açsa bir **zengî** şarāb (Yetîm D., G. 12, M. 8).

❖ **zer:** altın.

Āştî Seyyid ‘Alî’yile Yetîm

Eylemez bezl ide ger sîm ü **zerin** (Yetîm D., K1. 1, M. 50).

Vaşl için şanma hemān sîm ü **zer** oynar cānā

Yoluña ‘āşık olan cān ü ser oynar cānā (Yetîm D., G. 8, M. 1).

Hāce eyler bî-nevāyı sîm ü **zer**

Pād-şāh eyler gedāyı sîm ü **zer** (Yetîm D., G. 46, M. 1, 2, 4, 6, 8, 10).

Şevkunla dağ-ı sînem par par yanarken ey māh

Yandurmamışdı gökler bu iki **zer** çerāğı (Yetîm D., G. 206, M. 4).

Par par yanarken ey māh şevkuñla sîne dāğı

Yandurmamışdı gökler bu iki **zer** çerāğı (Yetîm D., Mat. 14, M. 2).

Merdüme hāşlet didügüñ sîm imiş

Nuķre vü **zer** vācib-i ta‘zîm imiş (Yetîm D., Mes. 3, M. 26).

➤ **zer-i hālîş:** saf altın.

Püte-i ğamda **zer-i hālîş** iden 'uşşâkı

Tâb-ı hicrân ile ol sîm bedendür bâ'îş (Yetîm D., G. 21, M. 5).

❖ **zer-beft:** sırma ile dokunmuş, altın işlemeli.

Câme-i **zer-beft-i** şâhîye teveccüh eylemez

Ol gedâ kim engine aldı pelâs u şâlümüz (Yetîm D., G. 64, M. 7).

❖ **zer-efşân:** altın saçan.

Yetîm'e sîm ü **zer-efşânlık** itme

Dir iken sana dâmân u cebüm yok (Yetîm D., G. 100, M. 13).

❖ **zerd olan [K]:** altın sarısı renkte olan.

Zerd olan berg-i hâzân üzre kızıllık be Yetîm

Eşk-i hün-âbeyile çihrede tahrîrümdür (Yetîm D., G. 42, M. 9).

❖ **zerkâ:** gök mavisi.

Teşne-i sîr-âb itmez çün şarâb u bâdeye

Ġarğa eyle zemzem ü **zerkâya** ey bâng-i ceres (Yetîm D., G. 73, M. 10).

❖ **zerre:** güneş ışığında parlayan küçük toz parçacığı.

Evc-i 'izzetde dilerseñ ola ser ey dide

Zerreye mihr gibi eyle nazar ey dide (Yetîm D., G. 187, M. 2).

Zerrede rüşen-nazar mihr-i dil-ârâ görür

Kaçrede şâfi gönül lücce-i deryâ görür (Yetîm D., G. 41, M. 1).

➤ **zerre-i nâ-çiz:** değersiz, küçük bir parça.

Zerre-i nâ-çiz idüm bir mihr-i hâver eyledi

Câmdan pertev şalınca âf-tâb-ı mey-kede (Yetîm D., G. 174, M. 5).

❖ **zerre-şifat:** zerre gibi.

Bî-ser ü bî-pâ olup cilve-geh-i 'aşka düş

Zerre-şifat rakş urup mihr-i dil-ârâya bak (Yetîm D., G. 104, M. 4).

❖ **zerre-vār:** zerre gibi, zerre kadar.

Mevleviler rakş iderler bî-ser ü pā **zerre-vār**

Pertev-i ‘aşkı şalaldan āf-tāb-ı Mesnevî (Yetîm D., G. 198, M. 3).

❖ **zevk:** eğlence, eğlenti, haz, tat, lezzet.

‘Ālem-i ‘aşk-ı Cemālî’ye düşüp **zevk** itmedi

Ey Yetîmî olmayan kayd-ı dü-‘âlemden hâlâş (Yetîm D., G. 84, M. 9).

Hezārān ‘îd ile sūr-ı sūrūr-efzâdan artuğdur

Cihānuñ şimdiki hâli ‘aceb **zevk** u şafâlardur (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 20, 82).

Ne bilsün mā kenārın hâne perver **zevk-ı pervāzı**

O **zevki** bir Hümā-pervāz olan mürğ-ı çemenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 6).

Çıkmadı Mecnūn’dan fikr-i beyābān-ı cünūn

Gitmedi Ferhād’dan **zevk-ı** hevā-yı Bî-sütūn (Yetîm D., G. 145, M. 2).

➤ **zevk itmek [Kalıp İ.]:** eğlenmek, hoşlanmak.

‘Ālem-i ‘aşk-ı Cemālî’ye düşüp **zevk itmedi**

Ey Yetîmî olmayan kayd-ı dü-‘âlemden hâlâş (Yetîm D., G. 84, M. 9).

➤ **zevk-ı pervāz:** uçma, uçuş zevki.

Ne bilsün mā kenārın hâne perver **zevk-ı pervāzı**

O zevki bir Hümā-pervāz olan mürğ-ı çemenden şor (Yetîm D., G. 37, M. 5).

❖ **zevrağ:** sandal.

Baħr-ı ‘aşka yiltenüp dil **zevrağın** şaldum yine

Ġāyeti bu diyeler gird-āba düşdi bir gemi (Yetîm D., G. 210, M. 3).

➤ **zevrağ-ı gird-āb-ı meclis:** meclis girdabının sandalı.

Bu Yetîm āvāre oldı ğarka-i ümmîd ü bîm

Devr itsün **zevrağ-ı gird-āb-ı meclis** sākīyā (Yetîm D., G. 2, M. 10).

➤ **zevrağ-ı himmet:** lütuf, kerem sandalı.

Çü düşdi **zevrağ-ı himmet** hevā-yı ‘aşk ile ey dil

Kenār endişesin itme yūri bu baħr-ı mevvāca (Yetîm D., G. 173, M. 5).

❖ **zeyl:** ek, ilâve, bir şeyin altı, devamı || etek.

'Aşk pîridür Cemâlî ey Yetîmî merd iseñ

Zeyline idüp teşebbüs ğayrdan kendüñi çek (Yetîm D., G. 111, M. 12).

➤ **zeyl-i pelâs-ı 'aşk:** aşkın eski püskü eteği.

Sāye şalarken üstüme **zeyl-i pelâs-ı 'aşk**

Ber-düş idem mi hırka-i zühd ü riyâyı ben (Yetîm D., G. 148, M. 7).

❖ **zeyn:** süs, bezek.

Zeyn ü zîver ola yesâr u yemîn

Ol iki şeb-çerâğ u dürr-i semîn (Yetîm D., Mes. 2, M. 133).

Zümre-i rindân yeter mey-hâne **zeyni** hâlk ile

Şehrüñ olsun mescid-i âzînesi ârâste (Yetîm D., G. 171, M. 7).

Âteş-i şevk ile ser-tâ-pâ yanan rüşen Dede

Tāze tāze dāğlarla **zeyn** olan gülşen Dede (Yetîm D., G. 170, M. 2).

➤ **zeyn itmek [Kalıp İ.]:** süslemek.

Kevkeb-i bahtum añup eşk-i revānı subha dek

Çihrem üzre **zeyn idüp** 'ıkd-ı Süreyyâ eyledüm (Yetîm D., G. 129, M. 6).

Ser-i küyuñda cān virdüm belā-yı 'aşk ile cānā

Ziyâret-gâh için **zeyn it** ser-i qabrüm 'alemlerle (Yetîm D., G. 179, M. 8).

❖ **zeyy:** toplamak, cem'etmek.

Fuqarā **zeyyine** olup mā'il

Hıdmetine yüz urdum on beş yıl (Yetîm D., Mes. 2, M. 105).

❖ **zıll:** gölge.

➤ **zıll-ı hâk:** Hakkın, Allah'ın gölgesi.

Zıll-ı Hâk insân-ı kāmildür anuñdur salţanat

Nâkışam ger dimeyem Sührâb u Dārâ suhredür (Yetîm D., G. 39, M. 5).

➤ **zıll-ı himāyet:** korunaklı, güvenli gölge.

Zıll-ı himāyetde tutup zātuñı

Hazret-i Haq vire murādātuñı (Yetim D., Mes. 3, M. 35).

➤ **zıll-ı sulṭān:** hükümdarın gölgesi || Allah gölgesi.

Ey gedālar sāyesinde hoş geçüp idem huzūr

Bu huzūra irmez iden **zıll-ı sulṭānı** melāz (Yetim D., G. 35, M. 8).

❖ **zıllu'llah:** Allah'ın gölgesi, yeryüzünde Allah'ın gölgesi.

Ne diyem zāt-ı pāküñe ey şāh

Oqurken o zāta **zıllu'llāh** (Yetim D., Mes. 2, M. 36).

❖ **zımn:** içinde.

Südmend ol ḥaddüñi bilgil ki munzamdur bu gün

Ṭavr-ı bī endāzenüñ **zımnında** ḥüsrān-ı ebed (Yetim D., G. 29, M. 6).

Ey dil-i münbasit katı gülme

Ḥande **zımnında** girye munzamdur (Yetim D., K1. 22, M. 2).

❖ **zırh:** zırh.

Halka halka dāğlardan cismüme giydüm **zırh**

Şāh-ı merdānum yine muḥkem neberdüm var benüm (Yetim D., G. 136, M. 3).

❖ **zībā:** güzel, süslü, gösterişli.

Gözüye karşı ṭutsa şeklin ger

Zişt ü **zībā** özin görür nāzır (Yetim D., K1. 18, M. 4).

❖ **zih-gır:** ok atanların parmaklarına geçirdikleri halka, yüzük.

Çıkmasun femden ki toğrı olmaya tır-i süḥan

Kec gider ger olmaya bir tır **zih-gır** ile zabṭ (Yetim D., G. 88, M. 10).

❖ **zıkr:** tespihle ya da farklı biçimlerde Allah'ın isimlerini söyleme, Allah'ı anma.

Hāliyen vird ü **zıkre** rāğıb iken

Naqḍ-i a'mālümü muḥāsib iken (Yetim D., Mes. 2, M. 107).

➤ **zıkr-i ced itmek [Kalıp İ.]:** atalarını hatırlamak, anmak.

Merd iseñ ehl-i ḥaseb ol itme da'vā-yı neseb

Fıkr-i ābā itmedin **eyle** ibāhim **zıkr-i ced** (Yetîm D., G. 29, M. 8).

➤ **zıkr eylemek [Kalıp İ.]:** Allah' ı anmak, sözünü etmek.

İñende dām u dāneyle o mürğ-i zirek avlanmaz

Na'îm-i cenneti **zıkr eyleme** ürker göñül mürği (Yetîm D., G. 204, M. 8).

➤ **zıkr-i ḥüdā:** Allah'ı anma, yâd etme, hatırlama.

Cism zulmānını ref' eyle münevver dil olup

Rûz u şeb **zıkr-i Ḥüdā'yile** şafāda ol hem (Yetîm D., G. 125, M. 8).

❖ **zillet:** aşağı olma, hakirlik, horluk; şerefsizlik.

'İzzet ü **zillete** kâdir mutaşarrıflardur

Kendülerden Ḥaḳ'ı bir ān cüdā itmezler (Yetîm D., G. 56, M. 3).

Bā'is-i 'izzet ü **zilletden** olayduñ āgāh

Ḥaşre dek sâkit olup söyleyemez idüñ gâfil (Yetîm D., G. 116, M. 5).

İşigüñe 'arz iderin **zilletüm**

Luṭf idüp incinme aña devletüm (Yetîm D., Mes. 3, M. 5).

'Unf ile olma begüm pāye-i devletde şaḳın

Muḥtefidür niçe **zillet** reh-i 'izzetde şaḳın (Yetîm D., G. 157, M. 2).

❖ **zincîr:** zincir.

Dōstum **zincîrden** divāne çıḳmaḳdur hemān

Dil çekinüp k'isteye ol zülf-i pür-ḥamdan ḥalāş (Yetîm D., G. 84, M. 7).

Oldı 'aşıḳ tār-ı zülfeyn-i girih-gîr ile zabt

Şîr iner olur ol iki **zincîr** ile zabt der-kem (Yetîm D., G. 88, M. 2).

❖ **zindān:** karanlık hapisane, karanlık mahal.

Pāk-rû dil k'itdi ol çāḥ-ı zennehdānı melāz

Yūsuf-ı güm-geşte gūyā itdi **zindānı** melāz (Yetîm D., G. 35, M. 2).

Ben bî-rüsûma kâ'ide-i resmi söyleme

Âzâd olana aınma ya **zindân** hikâyetin (Yetîm D., G. 139, M. 6).

➤ **zindân olmak [Kalıp İ.]**: zindan olmak.

Resen-i şa'sa'a-i mihr-i felek olmasa ger

Olur idi ebedî jâleye **zindân** gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 10).

❖ **zînet**: süs.

➤ **zînet-i encüm**: yıldızların süsü.

Çünkü ber-bâd olacağdur nola dirsem çarha

Zînet-i encüm ile tāk-ı mu'allāsına yūf (Yetîm D., G. 97, M. 10).

➤ **zînet-i zâhir**: zahirin (meydanda olan, görünen, açık)süsü, bezeği.

Zînet-i zâhiri ko bâtına sa'y it zîrâ

Ehl-i ma'nî bakamaz şürete sîret var iken (Yetîm D., G. 150, M. 5).

❖ **zinhâr**: aman ha!, kesinlikle, asla.

Hilâf-ı cins ile **zinhâr** oturma

Eger vâkı' ola ikrâh ile ol (Yetîm D., G. 117, M. 3).

❖ **zîr**:

1.altta, aşağıda olan.

Ey şeh-i sâkin-i sürâdık baht

Kürsî-i çarh **zîr** pây-e taht (Yetîm D., Mes. 2, M. 30).

2.tambur vb. sazların en ince ses veren teli.

Şan'atumdur za'f u kuvvetle miyânuñdan enîn

Nağme eyler **zîr** ü bem gösterse ehl-i târ fen (Yetîm D., G. 147, M. 4).

➤ **zîr-i nigîn**: buyruk, emir altında olmak.

Hayâlî tîg-ı elfâzı şalarsa rub'-ı meskûna

Yetîm elfâzınuñ **zîr-i nigîni** heft-kışverdür (Yetîm D., G. 62, M. 6).

Sāye düşürdi üstümüze çün Hümā-yı ‘aşk
İtsek nola zamāneyi **zîr-i nigînümüz** (Yetîm D., G. 67, M. 6).

❖ **zîr ü bālā** : aşığı yukarı

Şeş-cihâtı terk idüp ey dil olğör bî-cihât
Râst u çep pîş ü pes bu **zîr ü bālā** suhredür (Yetîm D., G. 39, M. 4).

Zîr ü bālāya bakup olma muqayyed t̄alib
Virmek isterseñ eger kendüzüñi iṭlāka (Yetîm D., G. 183, M. 7).

❖ **zîr ü bem:** sazın en ince ve en kalın teli.

Nola bālā vü pest itsem enînüm
Belā bezmindeyin **zîr ü bemüm** var (Yetîm D., G. 54, M. 10).

❖ **zîr ü zeber:** altüst.

Herf-ser ejder-i çarḥuñ o da tatdı zehrin
Göreyin çarḥı ola döne döne **zîr ü zeber** (Yetîm D., Terkib-bend 3, M. 32).

➤ **zîr ü zeber olmak [Kalıp İ.]:** altüst olmak.

Zîr ü zeber olacağına ‘arz ider Yetîm
Mihr ü meh ü nücüm ile bu bî-ḳarār ev (Yetîm D., G. 161, M. 9).

❖ **zîrā:** çünkü, şundan dolayı.

Zînet-i zāhiri ḳo bāṭına sa’y it **zîrā**
Ehl-i ma’nî baḳamaz şürete sîret var iken (Yetîm D., G. 150, M. 5).

❖ **zişt:** çirkin, kötü, kabih.

Gözüye ḳarşu ṭutsa şeklin ger
Zişt ü zîbā özin görür nāzır (Yetîm D., K1. 18, M. 4).

Her ne kim işidildi **zişt** ü pelîd
Pāk ṭuṭup şu gibi anı yu (Yetîm D., K1. 19, M. 1).

Çün Cemālilerdenüz lāyık degüldür meyl ide
Ey Yetîmî **zişte** vü murdāra ṭab’-ı pākümüz (Yetîm D., G. 70, M. 12).

❖ **zişt-rū:** çirkin yüz.

Çihre-i şāfiye şūfi bakmasa

Ġam degül mir'āta bakmaz **zişt-rū** (Yetîm D., G. 164, M. 4).

❖ **zişt-şüret:** çirkin suratlı.

Olur elbette ki maḥzūn ḥāṭır

Zişt-şüret k'ide mir'āta nazar (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 46).

❖ **zīver:** süs.

Cān u dil mürġi helāk olmada bī-dāne vü āb

Dürlü **zīverler** ile ten kafesi niceye dek (Yetîm D., G. 110, M. 8).

Zeyn ü **zīver** ola yesār u yemīn

Ol iki şeb-çerāġ u dürr-i semīn (Yetîm D., Mes. 2, M. 133).

➤ **zīver-i dīvān:** şiir kitabı süsü.

Eşk-i ḥūn-ābeyiken **zīver-i dīvān-ı** Yetîm

Al evrāk ile ḥayfā ki müzeyyen oldı (Yetîm D., G. 212, M. 9).

❖ **zīyā:** parlaklık, aydınlık, ışık.

İki şem'-i hüdādur şu'lesinde cān u dil rüşen

Zīyā vü pertevinde her gönül bir vādī-i Eymen (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 60).

Ḥaste cānum şifāsıdur ol leb

Tire gönülüm **zīyāsıdur** ol ruḥ (Yetîm D., G. 27, M. 4).

➤ **zīyā-yı çihre-i mihr:** güneşin çehresinin ışıkları.

Yir yir seḥāb sāye şalup şaḥn-ı sebzeve

Yir yir **zīyā-yı çihre-i mihr** āşikār ola (Yetîm D., G. 167, M. 4).

➤ **zīyā-yı şems:** güneş parlaklığı, ışığı.

Cemālī pertevin görmez Yetimī dide-i zāhid

Zīyā-yı şemsi mümkün mi göre ḥuffāş-ı nā-binā (Yetîm D., G. 4, M. 12).

❖ **ziyāde:** çok, daha çok, daha fazla.

Ziyāde servlik idüp tütma rif'atde Yetim özüñ

Tenezzül eyleyüp dañı fülāna ser-fürü itme (Yetim D., G. 166, M. 9).

➤ **ziyāde olmak [Kalıp İ.]:** artmak, çoğalmak.

Nil-i eşkümlle Mısr-ı ten yıkılır

Hadden aşdı **ziyāde oldu** gönül (Yetim D., G. 120, M. 12).

❖ **ziyān:** zarar, zıyan.

Mālik-i Dīnār-ı kevineyn oldu bu bāzārda

Kim **ziyānında** hāzer itmez dañı sūd istemez (Yetim D., G. 69, M. 8).

Diyār-ı 'aşka maħmil bağlayup cān naħdin ol virdi

Ki dimez yād idüp bir kez nedür sūd u **ziyān** anda (Yetim D., G. 180, M. 4).

Dil metā'-ı derd ile gird fenā bāzārına

Ğirre-i sūd olmadı olup **ziyāndan** nā-ümīd (Yetim D., G. 32, M. 12).

❖ **ziyāret:** bir kimseyi veya bir yeri görmeye gitme.

'Aşk ile Meşhed'i **ziyāret** için

Girdiler Kerbelā'ya beglerümüz (Yetim D., G. 68, M. 11).

➤ **ziyāret eylemek [D]:** bir kimseyi veya bir yeri görmeye gitme.

Dil **eyledi ziyāret** her beyt ü her çerāğı

Cānı münevver eyler yokdur bir er çerāğı (Yetim D., G. 209, M. 1).

❖ **ziyāret-gāh:** ziyaret edilen yer, mezar.

Ser-i kūyuñda cān virdüm belā-yı 'aşk ile cānā

Ziyāret-gāh için zeyn it ser-i kabrüm 'alemlerle (Yetim D., G. 179, M. 8).

❖ **zū -fünūn:** bilgili, hünerli kişi.

Ey Yetim eş'ār ile dīvāneler vaşfında ol

Kim cünūn ehlinde yok anuñ gibi bir **zū-fünūn** (Yetim D., G. 145, M. 10).

❖ **zuhūr:** zâhir olmak, meydana çıkmak, belli olmak.

Bularuñ imtizâcından **zuhūra**

Getürdi bir cüvânı emr-i taqdîr (Yetîm D., K1. 36, M. 5).

Belki kesretten ictinâb itmez

Ki bu kesret **zuhūra** bâ'isdür (Yetîm D., K1. 12, M. 4).

➤ **zuhūr itmek [Kalıp İ.]:** meydana çıkmak, baş göstermek, görünmek.

Ehl-i ikrâr ol gözüm dervîşlik **itsün zuhūr**

Kim gözinden münkirüñ pinhân imiş dervîşlik (Yetîm D., G. 106, M. 5).

➤ **zuhūr olmak [Kalıp İ.]:** zâhir olmak, meydana çıkmak, belli olmak.

Gedâlar semtine şehler dil-i âgâh ile oldı

Olaldan şâh u dervîşe **zuhūr** Âdem'le Havvâ'dan (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 68).

❖ **zulem:** karanlıklar.

Dilerseñ Hızır-ı rûşen-râya irmek hem-çü İskender

Uyup hayvâna gel itme **zulem** iqlimini seyrân (Yetîm D., G. 159, M. 6).

❖ **zulm:**

1.zulüm, haksızlık, adaletten sapma, sitem.

Çıķup şeh-zâdeler 'izzet serîrine 'adâletle

Edâ itdi ne **zulmı** halka bu çarķ-ı sitiz itdi (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 44).

Halka zülfüñ oldı kayġu a yigit

Zulm elin uzatdı gîsü a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 2).

Virdiler nefsi murâdın itdiler **zulm** ü sitem

Añmadılar hiç boynında vebâli kalduġın (Yetîm D., G. 151, M. 3).

1.1. sevgilinin aşġa zulmü.

Diger-gün hâl olup kaldum meded derd ü elemlele

O ġunî öldürür bir gün beni **zulm** ü sitemlele (Yetîm D., G. 179, M. 2).

Bunca **zulm** ü sitem ü cevre dirîğ

İ'tirâf itmedüñ işrâr itdüñ (Yetîm D., Terkib-bend 2, M. 57).

➤ **zulm-ı bî-dād:** haksızlık, eziyet, kötülük, fenalık.

Bülbülün hâlini ger eylese iz'ân gönçe

Zulm-ı bî-dādına olurdu peşimân gönçe (Yetîm D., G. 186, M. 2).

➤ **zulm ü sitem itmek [Kalıp İ.]:** eziyet, cefa, zulüm, cebr etmek.

Virdiler nefsi murādın itdiler **zulm ü sitem**

Añmadılar hiç boynında vebâli kâlduğın (Yetîm D., G. 151, M. 3).

Ne kadar **zulm ü sitem** var ise **itsün** baña yâr

Tek varup gayrîlere luğf u vefâ eylesün (Yetîm D., G. 154, M. 9).

❖ **zulmân:** karanlığa âit, karanlıkla ilgili, karanlık.

Cism **zulmânını** ref eyle münevver dil olup

Rûz u şeb zîkr-i Hüdâ'yile şafâda ol hem (Yetîm D., G. 125, M. 7).

❖ **zulmet:** karanlık.

➤ **zulmet-i dil:** gönül, kalp karanlığı.

Zulmet-i dildür Yetîm İskender'e hâyil olan

Çeşme-sâr-ı cânda gör Âb-ı Hayât el'ân aqar (Yetîm D., G. 40, M. 13).

➤ **zulmet-i küfr:** inançsızlık, imansızlık karanlığı.

Zulmet-i küfri götürdüğü dilâ rüşendür

Dikdi çün nüh-felege gün gibi râyet Kıpudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 27).

❖ **zulumât:** karanlık.

Seni gird-âba atar bu **zulumât**

İyneye al be hidâyet fenerin (Yetîm D., K1. 1, M. 13).

❖ **zühhd:** dünyāya raġbet etmeyip kendini ibādeteye verme, nefsinin her türlü zevkten alıkoyup ibādet yolunu seçme, perhizkārlık.

Mübāhātüñ senüñ **zühhd** ise zāhid

Benümde iftihārum ‘aşkdur ‘aşk (Yetim D., G. 103, M. 5).

Vāz geldüm **zühhd** ile mescide sākin olmadan

‘Aşk ile cünbiş idüp ‘azm-i kilisā eyledüm (Yetim D., G. 129, M. 3).

Zühhd ü taqvāyı nidersin añup ey şeyh bize

Şive-i ‘aşk ile ‘ālemde maḥabbet var iken (Yetim D., G. 150, M. 7).

Pertev-i nūr-ı Cemālī reh-nümā-yı ‘aşk iken

Ey Yetimī **zühhd** yolın vara mı a‘mālümüz (Yetim D., G. 64, M. 12).

İstedüm **zühhd** ehli içre bulmadum

Rind-i dürd āşām veş yār-ı şadiķ (Yetim D., G. 101, M. 9).

❖ **zühhād:** zahidler.

Beni temkīn ü vaķār üzre dilerler **zühhād**

Baķamazlar nideyin bu dil-i pür eşvāķa (Yetim D., G. 183, M. 3).

➤ **zühhād-ı derā:** kendini ibadete vermiş zahitler.

Hıķd idüp nuķķ-ı Yetim’e didi **zühhād-ı derā**

Bāng-i islāmı belī ehl-i derā sevmezler (Yetim D., G. 50, M. 13).

❖ **zülfi:**

1. yüzün iki yanından sarkan saç lülesi

1.1. sevgilinin saçı.

Ṭaġıduķķa ruḥuñda bād **zülfiñ**

Perākende olur efkār derdā (Yetim D., G. 7, M. 7).

Şem‘a-i ruḥsārına **zülfi** şebinde ol mehüñ

Bāl ü per yaķıcı bir pervānedür mihr-i felek (Yetim D., G. 111, M. 5).

Dil-i aḥbāba ḳullāb-ı maḥabbetdür 'izārında

Ki pertāb u ūşikenc oldı muṭarrā **zülfi** ḥamlarla (Yetîm D., G. 179, M. 4).

Gördi 'ömrüm gibi gūne **zülfini**

Bu hevādan urdı ser terkin ḳalem (Yetîm D., G. 130, M. 3).

1.1.1. güzelliği ve rengi nedeniyle aşğın acı çekmesine neden olan güzellik unsuru.

Ḥalka **zūlfūñ** oldı ḳayğu a yigit

Zulm elin uzatdı gīsū a yigit (Yetîm D., G. 20, M. 1).

➤ **zūlf-i girih-gîr**: dalgalı ve karışık saç.

Vālihin boynuma gel **zūlf-i girih-gîrūñi** ūşal

Ben cünün ehliyin ey dōst o zencîrümdür (Yetîm D., G. 42, M. 7).

➤ **zūlf-i muṭarrā**: göz alıcı, parlak saç.

Serv-ḳad ḥūblaruñ ḳāmet-i bālāsına yūf

'Ārızı üzre olan **zūlf-i muṭarrāsına** yūf (Yetîm D., G. 97, M. 2).

➤ **zūlf-i müşg-bū**: misk kokulu saç.

Ḥāl-i 'anber-bār u **zūlf-i müşg-bū**

Nāfe-i Tātār'a itmişdür gülüvv (Yetîm D., G. 164, M. 1).

➤ **zūlf-i pīç-ā-pīç**: birbirine dolaşmış, karma karışık saç.

Gördi dil çün **zūlf-i pīç-ā-pīçüñi**

Ḥāli ūşürde olup sevdādadur (Yetîm D., G. 58, M. 3).

➤ **zūlf-i pür-ḥam**: kıvrım kıvrım saç.

Dōstum zincîrden dīvāne çıḳmaḳdur hemān

Dil çekinüp k'isteye ol **zūlf-i pür-ḥamdan** ḥalāş (Yetîm D., G. 84, M. 8).

➤ **zūlf-i ūşeb-reng**: gece renkli (siyah) zülüf.

Tîre-ḥālüz **zūlf-i ūşeb-rengüñle** devr itsün meded

Āftāb-ı ūşā'ā'a pertāb-ı meclis sākīyā (Yetîm D., G. 2, M. 3).

Zülf-i şeb-rengüñ hayâli dilde kim yir eyledi

Genc arar bir mağribî şan itdi vîrânı melâz (Yetîm D., G. 35, M. 3).

❖ **zümre**: topluluk, grup, câmia, sınıf.

Mebğaz-ı dehr-i fenâ fırkasını cândan sev

Katıl ol **zümreye** hem mülk-i beķā sevmezler (Yetîm D., G. 50, M. 10).

Hüb olur 'âlem tırâş olduķça kâfir **zümresi**

Ey Yetîm el-Ĥaķ yaraşmaz 'ârız-ı dil-berde rîş (Yetîm D., G. 75, M. 9).

Nâs ekser teneffür itdükçe

Çelebî **zümresi** olur meyyâl (Yetîm D., K1. 32, M. 4).

➤ **zümre-i a'dâ**: düşman topluluķu.

Cemalüñ kısmetin güş eyleyelden **zümre-i a'dâ**

Füsürde ħalup oldılar dönüp ol demde bî-câna (Yetîm D., Terkib-bend 1, M. 51).

➤ **zümre-i aĥbâb**: tanıdık, dost topluluķu.

Metâ'-ı râzı yoldaşdan şaķın ey **zümre-i aĥbâb**

Ĥarâmî şimdi mi hem-râh olupdur kârbân içre (Yetîm D., G. 191, M. 9).

➤ **zümre-i bed-ĥâh**: başkasının kötülüķünü isteyen, başkası için iyilik dilemeyenler topluluķu.

Zümre-i bed-ĥâh ile insân iseñ üns eyleme

Âdemi eyler helâk olsa karîn dîv ü ded (Yetîm D., G. 29, M. 3).

➤ **zümre-i buĥlân**: haktan uzak, boş ve temelsiz olanlar topluluķu.

Şuret-i Ĥaķ'da olan **zümre-i buĥlâna** bakup

Şulĥ ile eyledi ol demde 'inâyet Ĥapudân (Yetîm D., Ks. 1, M. 7).

➤ **zümre-i ĥüssâd**: hasetçiler, kıskançlar topluluķu.

Ehl-i şevküñ eli üstinde yanup pâr pâr câm

Âteş-i ĥasret ura **zümre-i ĥüssâda** yine (Yetîm D., G. 185, M. 8).

➤ **zümre-i allā:** kalle, hileci, döne insanlar topluluğuna.

Sen **zümre-i allāa** ey hāce gōñül virme

Der kise iken itme ol mālī perākende (Yetīm D., G. 178, M. 7).

➤ **zümre-i rind:** rindler topluluğu.

Zümre-i rindān yeter mey-hāne zeyni hāl ile

ehrūñ olsun mescid-i āzīnesi ārāste (Yetīm D., G. 171, M. 7).

SONUÇ

Yetim Dîvânı'nın Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü adlı çalışma, Yetim'in şiir anlayışını belirleyip gözler önüne sermeyi, elde ettiği verilerle başka çalışmalara kaynaklı etmeyi amaçlamıştır.

İki nüshası olan eser, daha önce yapılan yüksek lisans çalışmaları dikkate alınarak okunmuştur. Bu okumalarla, daha önce yapılan çalışmalarda okunamayan kimi kelimeler okunmuş, okunan bazı kelimelerde yazı, nüsha ve anlamsal özellikler dikkate alınarak değişikliklere gidilmiş, bu değişiklikler gerekçeleri ile belirtilmiştir. Yapılan okumalar ve değişiklikler sonrası şiirler sisteme yüklenmiş, sisteme yüklenen her şiir, kelime kelime anlamlandırılmıştır.

Çalışmada şiirleri oluşturan kelimelerin hem sözlük anlamlarına hem de şiir içerisinde kazanmış olduğu anlamlara yer verilmiştir. Kelimelerin şiir içerisinde kazanmış olduğu anlamların doğru tespit edilebilmesi için şaire yönelik araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar neticesinde üslup, kelime ve konu seçimi üzerinde şairin hayatının, sosyal yaşamının, mesleğinin; devletin sosyal, ekonomik, kültürel durumunun önemli etkileri olduğu gözlenmiştir.

Şair, şiirlerinde çeşitli konulara değinmiştir. Şairin konu seçimi şöyle özetlenebilir: şairin şiir sanatına dair düşünceleri; kendi şiirlerine yönelik düşünceleri; dini, hikemi, didaktik ve ahlaki konular; aşk -ilahi aşk-; dünyanın ve hayatın faniliği; beden hakiki gerçeğe ulaşma yolunda feda edilmesi; geçim zorluğu; katılmış olduğu deniz seferleri. Ayrıca şiirlerde mey, saki, harabat gibi rindane kelimelerle tasavvufi anlayış işlenmiştir.

Şairin konuları işlerken çeşitli öğelerden faydalandığı görülmüştür. Yetim eserinde azımsanmayacak kadar deyimden faydalanmış ve bu deyimleri kullanırken kimi zaman deyimleri oluşturan sözcüklerden edebî sanatlar yapmıştır.

Yetim'in şiirlerinde atasözlerine de yer vererek düşüncelerine dayanak oluşturma amacında olduğu söylenebilir.

Şair düşüncelerini kuvvetlendirmek için ayet, hadis, kelâm-ı kibarlardan faydalandığı görülmüştür. Şairin ayet-i kerimelerden faydalanacak kadar bilgiye sahip olmasında Karamanlı Şeyh Cemalî'nin etkisi yadsınamaz.

Şiirlerinde aşk konusunu işleyen şair, geleneksel aşk hikâyelerinin kahramanlarına sıklıkla yer vermiş, aşk yolunda çektiği sıkıntılarla, kendini o karakterlerle özdeşleştirmiştir. Yetim'in şiirlerinde tasavvuf ve tarikat büyüklerinin; tarihi ve efsanevi kişilerin; çağdaşı olan şairlerin de ismi geçmektedir ve bu şairlerden Hayali ile kendi şiirlerini karşılaştırdığı, şiirlerini Hayali'nin şiirlerinden üstün tuttuğu görülmektedir.

Yetim'in asıl önemli özelliği, katıldığı deniz seferlerini, denizcilik terimlerini kullanarak anlatmış olduğu şiirlerinin bulunmasıdır. Bu durum ona, çağdaşı olan şairlerden farklı bir özellik kazandırmıştır.

Şair, şiirlerini aruz ölçüsüyle yazmış; diğer şairlerin de benimseyip sıkça kullanmış olduğu vezinleri tercih etmiş, şiirlerinde on dört farklı vezin kalıbı kullanmıştır.

Yetim, şiirlerinde redifli kafiyeye önem vermiştir. Kafiyeyi oluşturan kimi kelimeler Arapça, Farsça; redifleri oluşturan ekler, kelimeler, kelime grupları ise Türkçedir. Şiirlerinden bazılarında kafiyeyi Türkçe kelimelerle oluşturmuştur.

Arapça ve Farsça tamlamalar ve kelimeler kullanmasına rağmen şairin dili, çağdaşı olan şairlerden daha yalın ve açıktır.

Çalışma, Yetim hakkında bilgilerin bulunduğu çeşitli tezkirelerin, kitapların, makalelerin incelenmesi; daha önce bu konuda yapılan akademik çalışmalar ve metinlerin okunup, metinleri oluşturan her bir kelimenin tek tek anlamlandırılmasıyla meydana gelmiştir.

Çalışma kapsamında 22646 kelime incelenmiş olup, 174 deyim, 7 atasözü, 12 iktibas, 926 kalıp ifadeye ulaşılmıştır. Ayrıca okunamayan kelimeler ????? şeklinde gösterilmiştir.

Dileriz ki Klasik Türk edebiyatı sahasında Bağlamalı Dizin ve İşlevsel Sözlük çalışmalarının sayısı giderek artar. Böylece klasik şiirimiz yıllardır maruz kaldığı haksız eleştirilerden sıyrılıp hak ettiği okuyucu ve araştırmacı sayısına ulaşır.

KAYNAKÇA

- Acar, S. (2009). *Necati bey dîvânı sözlüğü (Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük)*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.
- Aksan, D. (2000). *Türkçenin sözvarlığı [Türk dilinin sözcükbilimiyle ilgili gözlemler, saptamalar]*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. ve Dilçin, D. (Ed.). (2009). *Tarama Sözlüğü [XIII. yüzyıldan beri Türkiye Türkçesi ile yazılmış kitaplardan toplanan tarama sözlüğü]* (8 Cilt). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (2015). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü (2 Cilt)*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Aktaş, Ş. (1986). *Edebiyatta üslûp ve problemleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aktaş, A. (1996). *Yetim dîvânı [İnceleme-Metin]* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Allahu Teâlâ (c.c): Rahmetim Gazabımı Geçmiştir. (t.y.). Erişim Adresi: <https://ihyaca.wordpress.com/2013/10/19/allahu-teala-c-c-rahmetim-gazabimi%20gecmistir/>
- Batıslam, D. (2016). *Divan şiirinin benzetme ve hayal dünyasından*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Büyük Türkçe Sözlük. (2016). Erişim Adresi: http://www.Türk Dil Kurumu.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts
- Canım, R. (Ed.). (2000). *Latîfî, tezkiretü's-şu'arâ ve tabsıratü'n-nuzemâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Cebecioğlu, E. (2004). *Tasavvuf terimleri ve deyimler sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları.
- Cengiz, H. E. (1983). *Divan şiiri antolojisi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Çakmakçioğlu, Ş. S. (Ed.). (2011). *Şair tezkireleri*. (N. Lugal, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Çavuşoğlu, M. (1971). *Necâti Bey dîvânı'nın tahlili*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- Çavuşoğlu, M. (1998). *Divanlar arasında*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2013). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügât*. Ankara: Aydın Yayınevi.
- Dilçin, C. (1983). *Yeni tarama sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dilçin, C. (2000). Divan şiirinde paralel ve ortak söz yapılarından metin eleştirisinde yararlanma. *Türkoloji Dergisi*, 1(13), 33-66.
- Doğan, M. N. (2005). *Metin şerhi üzerine*. İstanbul: Alternatif Yayıncılık.
- El-Hakîm, S. (2017). *İbnü'l Arabî sözlüğü*. (E. Demirli, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Erhat, A. (2011). *Mitoloji sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Esat, M. ve Kırkılıç, A. (Ed.). (1999). *Lehçetü'l-lugaz*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eyüboğlu, E. K. (1975). *On üçüncü yüzyıldan günümüze kadar şiirde ve halk dilinde atasözleri ve deyimler tabirler* (Cilt 2). İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1994). *Divan şiiri* (Cilt 2). İstanbul: Say Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (2004). *Tasavvufun dilimize geçen deyimler ve atasözleri*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Gündoğdu, R., Adıgüzel, N. ve Önal, E. (Ed.). (2012). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: İdeal Kültür ve Yayıncılık.
- Güzel, A. (2013). *Dini tasavvufî Türk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İsen, M. (Ed.). (1998). *Sehî Bey tezkiresi heşt-behişt*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İsen, M. (1999). *Latîfî tezkiresi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kabaklı, A. (2011). *Divan edebiyatı*. Ankara: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kanar, M. (1998). *Büyük Farsça-Türkçe sözlük*. İstanbul: Birim Yayınları.
- Kanar, M. (2005). *Etimolojik Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. İstanbul: Derin Yayınevi.
- Kaplan, M. (2014). *Türk edebiyatı üzerine araştırmalar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karaağaç, G. (2013). *Türkçe'nin dil bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Karaağaç, G. (2015). *Dil bilgisi ve anlam bilgisi çözümlenmeleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kılıç, F. (Ed.). (2010). *Âşık Çelebi meşâ'irü's-şu'arâ*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Kılıçarslan, O. (2016). *Hayâlî Bey dîvânı'nın incelenmesi-bağlamli dizini ve işlevsel sözlüğü* (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara). Erişim Adresi: <http://www.acikarsiv.gazi.edu.tr/index.php?menu=2&secim=10&YayinBIK=14376#>
- Köprülü, M. F. (2014). *Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kurnaz, C. (2012). *Hayâlî Bey divanının tahlili*. Ankara: Kurgan-Edebiyat Yayınları.
- Kurnaz, C. (Ed.). (2013). *Açıklamalı divan şiiri sözlüğü eski Türk edebiyatında mazmunlar ve izahı*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Kurnaz, C. ve Çeltik, H. (2013). *Divan şiiri şekil bilgisi*. Ankara: Kurgan-Edebiyat Yayınları.
- Kubbealtı Lugati. (t.y.). Erişim Adresi: www.lugatim.com
- Levend, A. S. (1984). *Divan edebiyatı kelimeler ve remizler mazmunlar ve mefhumlar*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Levend, A. S. (2014). *Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Mengi, M. (2007). *Eski Türk edebiyatı tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Muhakkak ki rahmetim gazabıma galebe çalmıştır. (t.y.). Erişim Adresi: <https://www.ayethadis.com/muhakkak-ki-rahmetim-gazabima-galebe-calmistir/>
- Mutçalı, S. (1995). *Arapça-Türkçe sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları.
- Nâcî, M. ve Kartal, A. (Ed.). (2009). *Lugat-ı Naci*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Onay, A. T. (2000). *Eski Türk edebiyatında mazmunlar ve izahı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Onay, A. T. (2013). *Açıklamalı divan şiiri sözlüğü*. Ankara: Kurgan-Edebiyat Yayınları.

- Öz, Y. (2016). *Tarih boyunca Farsça-Türkçe sözlükler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özkan, Ö. (2007). *Divan şiirinin penceresinden osmanlı toplum hayatı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Öztürk, F. (2016). *Bâkî dîvânı sözlüğü*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (2004). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*. (Cilt 2). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Pala, İ. (2004). *Ansiklopedik divân şiiri sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Parlatır, İ. (2012). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınları.
- Parlatır, İ., Gözaydın, N., Zülfikar, H., Tezcan Aksu, B., Türkmen, S. ve Yılmaz, Y. (Ed.). (1998). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Piroğlu, Z. (1996). *Yetîmî [Hayatı, eserleri, edebi kişiliği ve divânının tenkidli metni]* (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Saraç Yekta, M. A. (2013). *Klasik edebiyat bilgisi belâgat*. İstanbul: Gökkuşbu Yayinevi.
- Saraç Yekta, M. A. (2013). *Klasik edebiyat bilgisi biçim-ölçü-kafiye*. İstanbul: Gökkuşbu Yayinevi.
- Seccâdî, C. S. (2007). *Tasavvuf ve irfan terimleri sözlüğü*. İstanbul: Ensar Yayınları.
- Solmaz, S. (2012). *Onaltıncı yüzyıl tezkirelerinde şairin dünyası*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şenödeyici, Ö. (2015). *Nâilî Divanı sözlüğü [Bağlamli dizin ve işlevsel sözlük]*. İstanbul: Serüven Yayıncılık.
- Şükün, Z. (1996). *Farsça-Türkçe lugat, gencîne-i güftâr ferheng-i Ziyâ*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tanyeri, M. A. (1999). *Örnekleriyle divan şiirinde deyimler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlüğü. (t.y.). Erişim Adresi: www.tebdiz.com

- Tuncel, T. (2014). *Osmanlı şiirinde gemicilik terimleri*. İstanbul: Kökler Derneği Yayınları.
- Tuncer, E. (2016). *Sükkeri dîvânı sözlüğü [Bağlamli dizin ve işlevsel sözlük]* (Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir). Erişim Adresi: <http://openaccess.ogu.edu.tr:8080/xmlui/handle/11684/1197>
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). Erişim Adresi: www.tdk.gov.tr
- Türkçe Kuran Mealleri. (t.y.). Erişim Adresi: <http://kuranmeali.com/>
- Uludağ, S. (2012). *Tasavvuf terimleri sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Üstüner, K. (2007). *Divan şiirinde tasavvuf*. Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Yeşilyaprak, Y. *Adli dîvânı'nın bağlamli dizin ve işlevsel sözlüğü* (Yüksek Lisans Tezi, Ardahan Üniversitesi, Ardahan). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Yıldırım, N. (2008). *Fars mitolojisi sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda islami kaynaklı sözler (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Enderun Yayınları.
- Yılmaz, M. (2013). *Kültürümüzde ayet ve hadisler (Ansiklopedik sözlük)*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yurtbaşı, M. (1996). *Örnekleriyle deyimler sözlüğü*. Ankara: Özdemir Yayıncılık.
- Zavotçu, G. (2013). *Klasik Türk edebiyatı sözlüğü*. Ankara: Kesit Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Hacer Alkan
Doğum Yeri ve Tarihi : Kağızman-04.12.1987

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Uşak Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Kağızman Anadolu Aras Lisesi Türk Dili
ve Edebiyatı Öğretmenliği, Kafkas
Üniversitesi, Kağızman Meslek Yüksek
Okulu, Eğitim Uzmanı

İletişim

E-Posta Adresi : haker.alkan@windowlive.com

Tarih : Jüri Tarihi 05.07.2019